LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒՆԻՍ 1933

1 Juin 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂ. ԱԲԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2203

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՂԻԿՆԵՐ ԵՒ ԾԱՂԿՈՑՆԵՐ

Անցեալ շաբթուան ընթացքին, «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուեցան քանի մը կազդուրիչ լուրեր, բոլորն ալ՝ համեստ շրջաններէ։

1. Վէնսէնէն թղթակից մը կը հաղորդէր թէ Հ.Կ.Միութեան խնդրանքին վրայ, տեղական իշխանութիւնը ձրի տրամադրած է մանկապարտէզի մը սրահը, ուր կրնան տեղաւորուիլ հարիւր աշակերտներ։

Այս առթիւ Միութիւնը, որ ունի միայն 18 աշակերտ, կը յուսայ ծնողները հայերէնի դասընթացքներուն ղրկել իրենց զաւակները։

2. Առնուվիլի մանկապարտէզը, որ եօթն ամսուան պատմութիւն ունի, արդէն բոլորած է յաջող շրջան մը, շնորհիւ «Արարատ» Միութեան ճիգերուն։ «Ֆրանսական դպրոց գացող մեր պզտիկները արդէն կը կարդան եւ կը գրեն իրենց մայրենի լեզուն, արտասանութիւններ կ'ընեն եւ կ'երգեն»։

3. Պանթէօ-Բաշանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան մանկապարտէզը արդէն հասած է նախանձելի աստիճանի մը։ «Զափահասներու համար ալ պիտի հաստատուին ֆրանսերէնի դասընթացքներ, եթէ փափաքողներ ըլլան»։

Անշուշտ այս պզտիկ սփոփանքները չեն կրնար պարտկել ահաւոր իրականութիւնը՝ համատարած օտարացումն ու այլասերումը՝ որ կը դիմափոխէ մեր նոր սերունդը։

Առաջին օրէն իսկ, երբ ապաստանը կուտայինք օտարացման վտանգին, մենք չունէինք միամտութիւններ։

Գիտէինք եւ գիտենք որ, այս պղտոր անձրեւներուն վրայ, ինչպէս Ամերիկայի եւ ուրիշ անծայրածիր եւ հզօր երկիրներու մէջ, մեր ուժը պիտի բաւէ միայն չարիքը սահմանափակելու, ոչ թէ արմատախիլ խափանելու։

Այդ հողը վեր է զաւաքին ուժէն, իբրեւ հետեւանք դժնդակ եւ անդիմադրելի պայմաններու։ Ցրուած՝ անսահման տարածութեան մը վրայ, շրջապատուած՝ բարձր մշակոյթի մը կախարդանքով, մեր նոր սերունդը ամէն օր եւ բոլոր ճամբաներուն վրայ իր դիմացը կը գտնէ հարթիչ գլանը,— անհեղ, յորդահոսան եւ համայնակուլ։

Եւ սակայն, այս անողոք իրականութիւնը չի նշանակեր թէ՝ մեզի կը մնայ միայն ձեռնածալ համակերպիլ, հառաչել կամ բազկատարած աղօթել, ապաւինելով Աստուծոյ ողորմութեան։

Ինքնապաշտպանութեան պայքար ունինք այստեղ ալ։ Ուրեմն, պիտի փորձենք, պիտի կատարենք մեր կարելին, առաւելագոյն արդիւնքն ստանալու համար։ Այսինքն, կարելի եղածին չափ շատ մանուկներ փրկելու համար, մինչեւ 15 տարեկանը։

Այս տեսակէտէն, ջերմ գնահատութեան եւ խանդավառանքի արժանի են այն բոլոր ձեռնարկները որ կը կատարուին Փարիզի թէ գաւառի մէջ, յանուն նոր սերունդի փրկութեան։

Վէնսէնը, Պանթէօ-Բաշանը եւ Առնուվիլը առանձին չեն։ Կան նմանօրինակ ուրիշ ձեռնարկներ ալ, ինչպէս Փորթ տ'Իթալիի նորաբաց մանկապարտէզը։ Իսկ աւելի մխիթարական պատկեր մը կը պարզէ գաւառը, Վիէնէն մինչեւ Մարսէյլ, ինչպէս պարբերաբար կը նկարագրեն մեր թղթակիցները։

Այս առթիւ, ինքնաբերաբար մէջտեղ կուգայ միւս խնդիրը,— ուժերու համախմբում եւ սերտ գործակցութիւն, ինչպէս ամէն գործի մէջ, բայց մանաւանդ այս ճակատին վրայ։

Եթէ մանուկներուն հայերէն սորվեցնելն իսկ բիւզանդական վէճեր պիտի յարուցանէ, մենք ի՞նչպէս կը յաւակնինք Հայ մնալ եւ Հայաստան ստեղծել։

Վերացական գիտողութիւն մը չէ որ կ'ընենք, այլ աչքի առջեւ ունենալով շարք մը տխուր իրողութիւններ։

Այսպէս, ամէն տեղ ուր ձեռնարկ մը կը կատարուի, յանուն սերունդի փրկութեան, գլուխ կը ցցեն ամուլ վէճեր եւ անախորժութիւններ։

Կամ այն է որ, 3-400նոց համրանքի մը մէջ, ձեռնարկուները կը մնան 20-30 աշակերտով։ Եւ կամ, ծաղկոցին դէմ ծաղկոց մը կը բացուի, աւելի կամ պակաս աշակերտով։

Իսկ իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ, կը տեսնենք անտարբերութիւն մը, մեկուսացում մը որ անուն չունի։

Առ հասարակ, խոնարհ խաւերն են որ կ'ոգեւորուին եղածներով։ Միւսները, անոնք որ վերէն կը նային «հայկական» գործերու վրայ, կը սիրեն վայելել երջանիկ անհոգութեան մը թմրութիւնը։

Այս ընթացքը կարելի է բացատրել շատ մը պատճառներով,— անգիտակցութիւն, միծամտութիւն, բանի չհանելու մոլութիւն։

Բարեբախտաբար, արթուն են խոնարհ խաւերը, աշխատաւորներն ու արհեստաւորները, եւ չեղածէն գործ կը ստեղծեն, տոկալով ամէն դժուարութեան։

Այլապէս, յուսահատական պիտի ըլլար հեռանկարը ոչ միայն վաղուան, այլ եւ անմիջական ապագային համար։

Եւ ատոր համար է որ, մենք մասնաւոր խանդավառանքով կ'արձանագրենք յետին աշխատանքը՝ այս ճակատին վրայ։

Որքան շատ ծաղկոցներ ունենանք, այնքան շատ ծաղիկներ կը փրկուին։ Ու կը փրկուի մեր հոգին ալ։

Այսօրուան պայմաններուն մէջ, ոչ մէկ խանդավառութիւն կրնայ հաւասարիլ այն երանութեան զոր կուտայ մանուկի մը թոթովանքը՝ հայերէն ընթերցումով, արտասանութեամբ կամ երգով։

Աւելի ճիգ, աւելի գուրգուրանք եւ մանաւանդ սրտցաւ գործակցութիւն, պանդուխտ եղբայրներ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՒԱՆԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐԵԼ

Հաւանական է որ այսօր – վաղը ստորագրուի Չորսերու դաշինքի նոր ծրագիրը, որուն սկզբունքները բարեփոխուած են համաձայն Ֆրանսայի պահանջին։

Նախարարական խորհուրդը անցեալ օր կրկին զբաղեցաւ այս հարցով եւ վարչապետը տեղեկութիւններ տուաւ Ժընեւի եւ Հռոմի մէջ կատարուած բանակցութեանց մասին։ Այս առթիւ ալ, վարչապետը եւ արտաքին նախարարը յայտարարեցին թէ հետեւեալ բացորոշ վերապահումները առաջարկուած են,— 1. Պահպանել փոքր պետութեանց հետ կնքուած զինակցութիւնները, համաձայնութիւնները եւ դաշնագիրները. — 2. Նոր դաշինքին մէջ դնել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 16րդ յօդուածը։ Ֆրանսա պայման դրած է նաեւ որ դաշինքը մեռ կողմէ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնառութեանց, մանաւանդ 19րդ յօդուածին առնչութեամբ (վերաքննութիւն սահմաններու)։ Աւելի պարզ խօսելով, այս մասին ո՛ր եւ է որոշում պէտք է տրուի միաձայնութեամբ, մէջն ըլլալով շահակից պետութիւնը։ Վերջապէս, Ֆրանսա իրաւունք պիտի ունենայ յայտարարելու Լեհաստանի եւ Փոքր Համաձայնութեան թէ՝ ոչինչ պիտի փոխուի իրենց հետ կնքուած համաձայնութիւններէն, զինակցութիւններէն եւ դաշնագիրներէն։

Այս բոլոր վերապահումներն ընդունուելէ յետոյ միայն պիտի ստորագրուի դաշնագիրը։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ բանակցութիւնները բարեյաջող ընթացքի մէջ են։ Հռոմէն ալ կը հաստատեն այս լաւատեսութիւնը։

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երեսփ. Ժողովի անցեալ օրուան նիստին մէջ, բուռն հարցապնդումներ եղան Չորսերու դաշինքի մասին։ Արտաքին նախարարութեան նիւթագոյն քննութեան առթիւ, ազգայնական երեսփոխան մը պահանջեց ո՛ր եւ է դաշնագիր չստորագրել, առանց Ժողովին հաւանութիւնն ստանալու։ Եւ բացագանչեց.

— Ես կը կարծեմ թէ այդպիսի դաշինքի մը ստորագրութիւնը մեզ կ'առաջնորդէ դէպ ի ծանրագոյն արկածախնդրութիւն մը։ Դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրն է որ կը դրուի···

Այս առթիւ, յիշեց Լեհաստանի ազդարարութիւնը. — « Եթէ մեզմէ խլեն նոյն իսկ մէկ քառակուսի մեթր հող, մենք զօրաշարժ պիտի յայտարարենք »։

— Զգուշացէ՛ք որ այս երկիրները, Լեհաստան, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Չեխոսլովաքիա չհեռանան մեզմէ։ Մի՛ ստորագրէք չորսերու դաշինքը եւ մեր բարեկամներուն ու աշխարհին ապացուցէք թէ կամք ունիք։

Այս խօսքերուն վրայ, ոտքի ելաւ վարչապետ Պ. Տալատիէ եւ յայտարարեց.

— Ապրիլ 6ին ես յանձն առի կատարուած իրողութեան առջեւ չդնել խորհրդարանը եւ իր կարծիքը առնել որ եւ է դաշնագրի մասին։ Այժմ կը գտնուիմ դժուարին բանակցութեանց շրջանի մը մէջ։ Կ'ուզեմ գիտնալ թէ կրնա՞մ հրաման տալ մեր դեսպանին որ ստորագրէ դաշինքին նախագիծը։ Ցետոյ խորհրդարանը կ'ըսէ թէ կ'ընդունի՞ դաշինքը թէ ոչ։ Դուք կը կարծէք թէ մենք միշտ ՈՉ պիտի պատասխանենք գործակցութեան բոլոր առաջարկներուն, ապահովելու համար խաղաղութիւնը՝ բոլոր իրաւունքներու պահպանումով։ Մենք չպիտի լքենք որ եւ է իրաւունք, ոչ Ֆրանսայի, ոչ ալ իր զինակիցներուն։ Ֆրանսան հարկատու պետութիւն մը չէ։ Ան ազատ է եւ ազատ ալ պիտի մնայ։ Բայց, իրաւունք ունի ակնարկ մը նետելու Եւրոպայի եւ աշխարհի վիճակին վրայ։ Պատերազմէն յետոյ, որուն վերադարձը ոչ մէկը կ'ուզէ, պէտք է ճիգ մը փորձել խաղաղութեան համար, կազմակերպութեամբ, վճռականութեամբ եւ համաձայնութեամբ, ոչ թէ բացասական քաղաքականութեամբ մը, որ նոյնքան ամուլ է որքան գոռոզ։

Նախարարին խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով։

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Փոքր Համաձայնութեան արտաքին նախարարները վաւերացնելով իրենց միջեւ կնքուած դաշինքը, զեկոյց մը հրատարակեցին որով կը յայտարարեն.

1. Բոլորովին մէկդի դրուած է Չորսերու դաշինքին սկզբնական ծրագիրը, որուն ոգին հակառակ էր միջազգային իրաւագիտութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ապահոված իրաւունքներուն։

2. Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ բացորոշ երաշխաւորութիւններ տրուած են Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց, վերաքննութեան որ եւ է փորձի դէմ։ Այդ երաշխաւորութեանց շնորհիւ, դաշնագրին ստորագրութենէն որ եւ է վտանգ չսպառնար իրենց շահերուն, ինչպէս եւ Ֆրանսայի եւ Փոքր Համաձայնութեան հասարակաց քաղաքականութեան։ Այդ երաշխաւորութիւններով, չորսերու դաշինքը չի կրնար դառնալ համաձայնութիւն մը՝ ուղղակի կամ անուղղակի հետապնդելու իրենց երկրին սահմաններու վերաքննութիւնը։

3. Այս պայմաններուն մէջ, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները բաւարար երաշխաւորութիւններ ունենալով թէ իրենց շահերը չպիտի վնասուին Չորսերու դաշինքէն, կը յուսան թէ չորս մեծ պետութեանց որոշումները պիտի կրնան փոխադարձաբար ամրապնդել գործակցութիւնը եւ վերահաստատել անդորրութիւնը մասնաւորապէս Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ։

❊ Ժընեւի մէջ մեծ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Փոքր Համաձայնութեան այս յայտարարութիւնը, որ կը լուծէ նաեւ զինաթափութեան խնդիրը։

ՅՈՒՆԻՍ 15Ի ՊԱՐՏՔԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԵ՞Ն

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ հարցապնդումներ եղան, պատերազմական պարտքերու յունիս 15ի մասնավճարին հատուցման մասին։ Ելմտական նախարարը խուսափողական պատասխաններ տուաւ։ Կ'ըսուի թէ նախագահ Րուզվէլթ պիտի հաւանի որ Անգլիան վճարէ միայն 10 միլիոն տոլար, փոխանակ 75 միլիոնի. իսկ Ֆրանսան պարտաւոր է հատուցանել 1932 դեկտ. 15ի մասնավճարը։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին Ուաշինկթընի հետ, եւ հաւանական է որ անգլ. կառավարութիւնը խորհրդարանին քննութեան ենթարկէ խնդիրը, փոխանակ ինքնաբերաբար վճռելու։

Անգլօ-պարսիկ համաձայնութիւնը վաւերացուած

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ՝ Խորհրդարանը մայիս 28ին վաւերացուց Անգլօ-պարսիկ Քարիւղի Ընկերութեան հետ կնքուած նոր համաձայնութիւնը։ Կը մնայ միայն Շահին ստորագրութիւնը, որ քանի մը օրուան խնդիր է։ Այնուհետեւ համաձայնութիւնը կը դառնայ օրէնք։

Անօթութիւնը եւ համաճարակները

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հակառակ պաշտօնական հերքումներուն, Խորհրդային Միութեան գաւառական թերթերը, նոյն իսկ Մոսկուայի, Լենինկրատի եւ Խարքովի պաշտօնական եւ գրաքննուած օրկանները նորանոր փաստեր կը հրատարակեն սովահարութեան եւ համաճարակներու մասին (բծաւոր տենդ, ժանտատենդ եւն.)։ Թշուառութիւնը մասնաւորապէս ծանրացած է Ուքրայնայի, Սեւ Հողերու եւ Հիւսիսային Կովկասի ցորենաշատ շրջաններուն, ինչպէս եւ մեծ քաղաքներու մէջ։

Այսպէս, խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ գիւղացիները կը փորեն կը հանեն գետնախնձորի հունտերը, ուտելու համար։ Եւ այս՝ հակառակ զինեալ պահակներու գիշեր-ցերեկ կատարած հսկողութեան։ Պահակները իրենք ալ, անօթութենէն մղուած, յաճախ կը միանան գիւղացիներուն։ Գարնան առաջին օրերուն, Մոսկուայի փողոցներուն մէջ պատահաբար կը տեսնուէին դիակներ։ Այժմ աւելի յաճախադէպ են, եւ ուշադրութիւն չեն գրաւեր, սովորական դարձած ըլլալով։ Նոյնպէս Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Քիէվի եւ Մինսքի մէջ սովորական երեւոյթ է տեսնել ուռած դէմքեր, իբրեւ հետեւանք անօթութեան, ինչպէս եղաւ 1919ին եւ 1921ին։

Վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին խորհրդային իշխանութիւնը կը փորձէ մեծաքանակ ուտեստ գնել սահմանակից երկիրներէն։ Բանակցութիւններ կը կատարուին, մեծ քանակութեամբ թարմ միս գնելու եւ կերակրելու համար Հիւսիսային Կովկասի, մասնաւորապէս Քուպանի ժողովուրդը, որ պաշարման վիճակի մէջ կը գտնուի։

Թուրքիան ալ կը մերժէ...

Թրքական կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ՝ այն գերման մասնագէտները որ իրենց երկրէն փախչելով կ'ուզեն Թուրքիա հաստատուիլ, չպիտի կրնան ի գործ դնել իրենց մասնագիտութիւնը, որովհետեւ ազատ ասպարէզներու մեծ մասը յատկացուած է թրքահպատակներու։

Գործազրկութիւնը կը նուազի

ԳՈՐԾԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ՞Ն

Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեան մը, գործազրկութիւնը զգալապէս կը նուազի Ֆրանսայի մէջ։

Ապրիլ 22ին վերջացած շաբթուան մէջ, տակաւին 312,193 գործազուրկներ նպաստ կը ստանային։ Ապրիլ 29ին այս թիւը իջած էր 309,576ի, մայիս 6ին՝ 303,776ի, իսկ մայիս 13ին՝ 300,484ի։ Վերջապէս մայիս 20ին իջած էր 290,745ի, այսինքն տասը հազար հոգի պակաս՝ մէկ շաբթուան ընթացքին։

Ուրեմն, գործազրկութիւնը կը նուազի ոչ միայն զգալի համեմատութեամբ, այլ եւ արագօրէն։

Միւս կողմէ, համաձայն նոյն վիճակագրութեան, վերջին հինգ շաբաթներու ընթացքին ճարտարարուեստական նիւթերու արտադրութեան համեմատութիւնը 360էն բարձրացած է 364ի, յետոյ 367ի, 368ի եւ 371ի։ Նոյն իրողութիւնը նաեւ հանածոներու եւ մետաղագործութեան մէջ, որոնց համեմատութիւնը 344էն բարձրացած է 366ի, իսկ հիւսուածեղէնի ճարտարագործութեան մէջ՝ 265էն 281ի։

Թերթերը այդ իրողութիւններէն կ'եզրակացնեն թէ գործերը կը բացուին հետզհետէ։

ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Գերմանական կառավարութիւնը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կ'ազդարարէ թէ անոնք որ Աւստրիա կ'երթան ուղղակի կամ կողմնակի ճամբաներով, առանց վճարելու անցագրի նոր տուրքը, հազար մարք, պիտի դատապարտուին առնուազն հինգ հազար մարք տուգանքի կամ բանտարկութեան։

Աւստրիան ալ իր կարգին կը խորհի գործադրել հետեւեալ միջոցները.— 1. Պարտաւորիչ դարձնել անցագիրը՝ Գերմանիա երթալու համար։ — 2. Սահմանափակել գերմանական ներածումները, մէկի դէմ մէկ համեմատութեամբ։ Այսինքն, Գերմանիայէն Աւստրիա եղած ներածումները պէտք չէ անցնին Աւստրիայէն Գերմանիա եղած ներածումներու չափը։

Կ'ըսուի թէ այս միջոցները պիտի գործադրուին այսօր իսկ, 1 յունիս, եթէ կարելի չըլլայ հարթել վէճը։

Հայ երիտասարդ մը կը սպաննէ իր քոյրը

Նիսէն կը հեռագրեն մայիս 30 թուականով.—

Գարշելի ոճիր մը գործուեցաւ այսօր, իրիկուան ժամը 4ին, Օնօրէ Սովան փողոցի թիւ 43 յարկաբաժնին մէջ։ Դրացիները ատրճանակի ձայներ լսելով, տեսան որ երիտասարդ մը, Միսաք Չէյթունցեան դուրս կ'ելլէ իր յարկաբաժնէն։ Կ'ըսէր թէ սպաննած է քոյրը եւ կ'երթայ յանձնուելու ոստիկանութեան։ Այդպէս ալ ըրաւ։

Քննութենէն երեւան եկաւ որ սպանութիւնը կատարուած է առանց վկայի։ Ճաշէն յետոյ, հայ երիտասարդին քոյրը, Ալիս, 18 տարեկան, մեղադրած է եղբայրը թէ իրիկունը ուշ կուգայ եւ զանազան մոլութիւններ ունի։ Այս դիտողութենէն զայրացած, Միսաք ատրճանակը քաշելով հինգ հարուած կը քաշէ քրոջը վրայ, որ կը վիրաւորուի ազդրէն եւ կուրծքէն։ Աղջիկը խելայեղ կ'ապաստանի ննջարանը, իսկ եղբայրը դէպի սալոնը վազելով, որսի հրացան մը կ'առնէ, կը լեցնէ եւ կը խոյանայ այն սենեակը ուր կը գտնուէր իր քոյրը։ Բայց փամփուշտը կ'արձակուի առանց նշան առած ըլլալու։ Այն ատեն հրէշը կ'երթայ ուրիշ փամփուշտ մը կը գտնէ, նորէն կը լեցնէ հրացանը եւ բերանը կրթնցնելով աղջկան կոկորդին, կը պարպէ։ Աղջկան դէմքը կը պայթի հասուն սեխի մը պէս, ինչպէս կը հաստատէ դատական բժիշկը։

Մարդասպան Միսաք հանրածանօթ է քաղաքին աշխարհիկ շրջանակներուն, մասնաւորապէս պարասրահներու հասարակութեան մէջ։ Ութ ամիս առաջ, մայրը մեռաւ հանրակառքի արկածի մը հետեւանքով։ Երկու ամիս վերջը, հայրն ու քոյրը ծանրապէս վիրաւորուեցան Քանի մէջ, երբ պառայ մը կը կատարէին ինքնաշարժով։ Հայրը կոյր է եւ ֆրանսերէն չի գիտեր։ Հարկ եղաւ թարգման մը ճարել, աղջկան սպանութիւնը իմացնելու համար։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԱՐՏ 6Ի ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ԱՏՐՃԱՆԱԿՈՎ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ

Իր ժամանակին գրեցի «Յառաջ»ին Փլասթիրասի յեղափոխութեան մասին, որ տեղի ունեցաւ մարտ 6ին եւ տեւեց տասներկու ժամ միայն։

Ցաւալի է արձանագրել սակայն, որ անոր հետեւանքները կը շարունակեն զբաղեցնել այս փոքրիկ երկիրը, որ ամէն բանէ առաջ կազդուրուելու, ինքնամփոփուելու հարկադրանքին առջեւ կը գտնուի։ Ինչպէս կ'երեւի, եթէ Փլասթիրաս ինքը ձերբակալուած ըլլար, այնքան ալ աղմուկ եւ իրարանցում չպիտի պատահէր, քանի որ դատարանը պիտի դատապարտէր, եւ սակայն արտաքին ճնշումներ եւ խռովութեանց հաւանական ազդակներ առաջքը պիտի առնէին ծայրայեղութեանց։ Հիմա, որ Փլասթիրաս եւ իրեն համախոհները յանկարծ յեղափոխական զօրականը փախցուցին դէպի ապահով նաւահանգիստ, կառավարականները, եւ մասնաւորաբար Մեթաքսաս (նախկին արքայական, այժմ ազատ խորհրդներու պետ) գերագրգռուած են, եւ իբրեւ Մարտի յեղափոխութեան բարոյական գլխաւոր թելադրիչներու պատասխանատուն, ու նաեւ Փլասթիրասը փախցնող, դատի յանձնեցին Կրետացի դիւանագէտը, քան երեսփոխանէ ստորագրուած պահանջագրով մը։

Անհասարակ այն տպաւորութիւնը կար, որ ո՛չ Ցալտարիս — վարչապետը — ո՛չ Վէնիզէլոսը — ամբաստանեալը — պիտի չուզէին խորհրդարանը զբաղեցնել նիւթին հարցերով, երբ երկրին արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան հետ կապուած այնքան կարեւոր հարցեր կային սեղանի վրայ։

Ճիշդ հակառակը պատահեցաւ, սակայն։ Հակառակ Ցալտարիսի ճիգերուն, արգելքի իրեն համախոհ ծայրայեղները գալէ, եւ այդ հարցը չքննուի, նոյն իսկ՝ Վէնիզէլոսը դատի յանձնելու առաջարկը ետ առնուի, կարելի չեղաւ, եւ հարցը եկաւ Երեսփոխանական ժողովին։ Հոս եւս, Ցալտարիս փորձեց յետաձգել տալ վիճաբանութիւնը երկու ամսով, սակայն ամէն կողմէ պահանջուեցաւ անոր վիճաբանութիւնը այն պատճառաբանութեամբ թէ՝ «կարելի չէր տարիներով Յունաստանը տիրապար վարող քաղաքական մեծ դէմք մը ամբաստանութեան տակ պահել երկու ամիս»։ Կրետացին ինքն ալ պահանջեց նոյն ձեւով, եւ Երեսփ. ժողովը անցաւ օրակարգի։

Առաջարկը բերողներու կողմէ խօսեցաւ Մեթաքսաս, որ եզրակացուց թէ «Վէնիզելոս պէտք է պատժուի իբրեւ գլխաւոր պատասխանատուն, մեղսակիցն ու թելադրիչը փլասթիրասեան յեղափոխութեան»։

Կրետացին կը պատասխանէ խոր լռութեան մէջ, կը հերքէ իր դէմ եղած մեղադրանքները եւ կը փորձէ պաշտպանել Փլասթիրասը, «իբրեւ հայրենիքին մեծ ծառայութիւններ մատուցած զօրական մը»։

Ու կը պայթի փոթորիկը։ Ժողովրդական-կառավարական երեսփոխանները կը կրքոտին, կը պոռան, կը հայհոյեն, սպառնալիքներ կ'ուղղեն Վէնիզելոսին.

— «Ոճրագործ, հաշիւդ պիտի մաքրենք», դէպ ի Ղուտի» — վեցերու դնդակահարուած վայրը։

Գնդակահարուածներու երկուքին զաւակները ատրճանակներով դէպի ամպիոն կ'ուղղուին, երբ կը միջամտէ վարչապետը։ Վէնիզելոս վար կ'իջնէ եւ կը շրջապատուի իր բարեկամներէն։ Առանց որ եւ է արդիւնքի նիստը կը փակուի, ու Կրետացին կը մեկնի խորհրդարանէն, հայհոյանքներու եւ անարգական բացագանչութիւններու տարափին տակ։

Այս բոլոր խրախճանքներու ընթացքին մէկ հոգի կայ, որ ո՛չ հետուէն եւ ո՛չ ալ մօտէն կը հետաքրքրուի։ Չի խօսիր, չի միջամտեր, պաղարիւն կերպով կը հետեւի դէպքերուն։ Այս մէկը՝ Գոնտիլիսն է։

Պէտք է ըսել, որ այս վիճաբանութիւնը ինքնաբերաբար վերարծարծեց Փլասթիրասի կողմէ գնդակահարուած վեցերու հարցը (1922)։ Այժմ աջ ու ձախ պատասխանատուներ կը փնտռուին, ժամուը սկսած է հրապարակութեան տալ պատմական փաստաթուղթեր։ Կիկին լուռ է Գոնտիլիս։ Բոլորը, բոլոր այն զօրականները, որոնք որոշ կապեր ու մեղսակցութիւն ունեցած են վեցերու գնդակահարութեան հետ, փութացին հերքել հրապարակաւ։ Օրինակ՝ Հաճիքիրիաքոսը — ծովային նախարար — Փանկալոսը — նախկին դիկտատորը։ Սակայն, Գոնտիլիս, որ գործօն մասնակցութիւն ունեցած է այդ հարցին մէջ, ո՛չ մէկ յայտարարութիւն ըրաւ ցարդ։ Եւ ըլլա՛յ ազատական, ըլլա՛յ կառավարական թերթերը ո՛չ մէկ ակնարկութիւն կ'ուղղեն իրեն։ Ընդհակառակն «Իմէրիօաքերիքոս» նոր թերթը — չէզոք՝ բայց ազատականներուն հակած — արտասովոր կոչ մը ուղղած էր Գոնտիլիսին.

— «Քաջ զօրական եւ անշահախնդիր հայրենասէր, ժողովուրդը քեզմէ կը սպասէ այս քաոսային վիճակին բարելաւումը. ի՛նչպէս կը հանդուրժես, որ Մեթաքսասի նման հայրենադաւ, երկդիմի եւ խառնակիչ մարդիկ չարչարեն ժողովուրդը» եւ այլն։

Մինչ այս մինչ այն, Կրետացին կը մերժէ խորհրդարան ներկայանալ, քանի որ «խորհրդարանը իր բարձրութեան վրայ չգտնուեցաւ, եւ կապտեց իր խօսելու ազատութիւնը, իբրեւ կուսակցապետ, իբրեւ երեսփոխան եւ իբրեւ ամբաստանեալ»։ Միւս կողմէ Ցալտարիս վերջապէս յաջողեցաւ համոզել իր համախոհները, որպէսզի «վիճաբանութիւնները յետաձգուին, խորհրդարանը սահման երկու ամիս դադար, զբաղելու երկրին իրական շահերուն հետ կապուած հարցերով»։ Այսպէս ալ եղաւ։ Ընդդիմադիրները բողոքեցին նաեւ խորհրդարանին տրուած երկու ամսուան դադարին համար, դառնալով հակօրինական։

Ինչպէս կը տեսնուի, Յունաստան կը բոլորէ բաւականէն աւելի խառնակ շրջան մը։ Եւ տեղին է ըսել, որ այս երկրին մէջ շատ քիչ են իրական հայրենասէրները։ Ուրիշ կերպ ալ կարելի չէ բացատրել, երբ երկիրը կը տառապի անգործութեան եւ սղութեան ճիրաններուն տակ, երբ՝ ունի արտաքին ճակատի վրայ բազմաթիւ հարցեր, մարդիկ բռներ են մարտ 6ի յեղափոխութեան մը պոչէն, ու խորհրդարանը կը զբաղեցնեն, եւ կռիւներու ու հայհոյանքներու թատր կը դարձնեն զայն, վարկաբեկելով երկիրը։

Առ հասարակ այն կարծիքը կայ, թէ երկիրը կը դիմէ դէպի դիկտատորութիւն։ Այդպիսի շարժման մը իբրեւ վարիչ՝ կը նկատուի Գոնտիլիսը, որ սակայն, զարմանալիօրէն լուռ է։ Կայ ու չկայ։ Իբրեւ պատերազմական նախարար, ո՛չ մէկ արտայայտութիւն, ո՛չ մէկ յայտարարութիւն։ Կը կարծուի թէ Գոնտիլիս գետին կը պատրաստէ։ Կը հաստատուի արդէն, որ լուռ գործող զօրական մըն է։ Կայ նաեւ այն կարծիքը, թէ՝ ազատականները պիտի փորձեն սիրաշահիլ զօրավարը եւ հաշտեցնել Կրետացիին հետ, որմէ վերջ արդէն անմիջապէս կը լուծուի Երեսփ. ժողովը եւ կը հաստատուի դիկտատուրա։

Ամէն պարագայի տակ, մթնոլորտը լեցուն է եւ կրքոտ։ Ամէն կողմէ դժգոհութիւններ կան օրուան իշխանութեան դէմ։ Ամբողջ ժողովուրդը կը սպասէ փրկարար թաթի մը, որ պիտի գայ բնականոն վիճակ հաստատելու երկրին մէջ եւ խաղաղութիւն ու անդորրութիւն բերելու քաղաքացիներուն։

Պէտք չէ մոռնալ, որ կան նաեւ արտաքին քաղաքական հարցեր, — քաղաքատնտեսական ընտրութիւններ, անգործութիւն, սղութիւն եւ հազար ու մէկ հոգեր, որոնք ուժեղ կառավարութեան մը շնորհիւ միայն կրնան լուծուիլ։ Օրուան վարչապետը, ինչպէս կ'երեւի, ինքն ալ համոզուած որ իրերը այս ձեւով պիտի չընթանան, կը մտածէ Լոնտոնէն վերադարձին դիմել նոր ընտրութիւններու, բոլորովին նոր մեթոտով մը։

Պէտք է սպասել ուրեմն, շատ մը անակնկալներու՝ Յունաստանի քաղաքական հորիզոնին վրայ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ծփուն կղզի

Ամերիկայի մէջ աւարտեցաւ շինութիւնը առաջին ծփուն կղզին որ պիտի ծառայէ իբրեւ կայան օդանաւերու եւ որ 1934ին պիտի զետեղուի ամերիկեան ծովափէն հինգ հարիւր մղոն հեռու։ Կղզին կրնայ ընդունիլ երեք հարիւր ճամբորդ եւ 125 պաշտօնեայ։

Ուրիշ երեք ծփուն կղզիներ ալ պիտի հաստատուին դէպ ի արեւմուտք, իսկ հինգերորդ մը՝ Ասորեան կղզիներու եւ Լիզպոնայի միջեւ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՖԵՐԴՈՍԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ.— Ինչպէս յայտնի է, անցեալ տարի պարսից կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ պարսիկ հանճարեղ բանաստեղծ եւ հայրենասէր պատմաբան Աբոլ Ղասըմ Մանսուր—ՖԷՐԴՕՍԻԻ ծննդեան հազարամեակը կը լրանայ Քրիստոսի 1932 թուականին (932—1932)։ Այս հազարամեակը արժանավայել հանդիսութիւններով եւ մեծ շուքով, խնամուած ծրագրով տօնելու համար Թեհրանի մէջ կազմուեցաւ պետական յանձնաժողով մը։

Պարսկահայ համայնքներու մէջ, Թաւրիզի Հայոց Կուլտուրական Միութիւնն եղաւ, որ առաջնութիւնն առանձնեց, ապրիլ 9ին իր կազմակերպած գրական-գեղարուեստական երեկոյթով, Միութեան սրահին մէջ։

Յատուկ հրաւէրով երեկոյթին հրաւիրուած էին պարսից պետական եւ զինուորական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, դպրոցներու տեսուչներ, թերթերու խմբագիրներ եւ այլն։

Պարսկերէն «Սահանդ» օրաթերթը նախապէս ազդած էր երեկոյթի լուրը՝ իր առաջին էջին վրայ։

Ժամանակէն առաջ ակումբին սրահը լեցուեցաւ խուռն հասարակութեամբ՝ հայ եւ պարսիկ.— Հայոց Առաջնորդ Ներսէս Արքեպ.ը, ազգային դպրոցներու տեսուչներ, զինուորական հրամանատարի ներկայացուցիչներ, Թաւրիզի ոստիկանապետը, Լիւանայի թաղապետը, պարսիկ դպրոցներու տեսուչները, թերթերու խմբագիրներ, պարսիկ կիներ եւ այլն։

Վարագոյրը կը բացուի եւ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ մեր հմուտ երաժիշտ Գ. Լեւոն Գրիգորեանի կը նուագէ պարսկական քայլերգը, որ կը լսուի յոտնկայս եւ բուռն ծափերով։

Բեմը զարդարուած է կապոյտ պաստառներով։ Աջակողմը դրուած է Ֆէրդոսիի մեծադիր նկարը՝ դափնեպսակով զարդարուած։ Բոլորն հանդիսաւոր եւ խորհրդաւոր է։ Առաջնորդը գեղեցիկ ճառով մը կ'ոգեկոչէ Մեծն Իրանի անցեալ փառքերն ու Ֆէրդոսիին յիշատակը՝ հնագոյն շրջաններէն մինչեւ մեր օրերը, շեշտելով որ Ֆէրդոսիէն հազար տարի յետոյ Իրանը այսօր ալ. կ'ապրի իր վերածնութեան եւ ազգային յառաջդիմութեան մէկ նոր շրջանին մէջ, որուն կերտողն ու ղեկավարը կը հանդիսանայ Շահնշահ Փահլէվին։ Ճառը ընդունուեցաւ որոտընդոստ ծափերով։

Թեմական – Կեդրոնական դպրոցի պարսկերէնի դասատու Աղա Միրզա Ջաֆար խան Ախքեարը պարսկերէնով ներկայացուց մեծ բանաստեղծ Ֆէրդոսիի կեանքը եւ «Շահնամէ»ի արժէքը, մանրամասնօրէն պարզելով այն դարաշրջանն ու միջավայրը, որոնք ծնունդ տուին Ֆէրդոսիին եւ յայտնագործեցին անոր հանճարը։

Հայկազեան—Թամարեան ազգային դպրոցի ուսուցիչներէն Հայկ Անէմեանը Ֆէրդոսիի կեանքի եւ գրական ստեղծագործութեան մասին խօսեցաւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Համամարդկային դէմքերը սեփականութիւն չեն միայն իրենց ծնունդ տուող ազգերուն եւ հայրենիքներուն։ Յունական եւ հռովմէական հանճարները, Հոմերոսն ու Վիրգիլիոսը քաղաքակիրթ մարդկութեան զաւակներն են։ Այդպէս ալ Իրանի պատմական մեծ դէմքերը՝ Կիւրոսն ու Քսերքսէսը, յաղթական Դարեհները, գրական տիտանները՝ Ֆէրդոսին ու Օմար Խայեամը, Սաադին եւ Հաֆէզը այսօր համաշխարհային հռչակ կը վայելեն։

«Հոյակապ ու հսկայական է Հին Արեւելքի դերը՝ աշխարհի քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ։ Եգիպտոս, Ասորեստան, Հնդկաստան, Չինաստան, Պարսկաստան, Փոքր-Ասիա ու նաեւ Հայաստանը՝ հնագոյն քաղաքակրթութեան եւ ստեղծագործական արժէքներու մէկ մէկ օրրաններ եղած են։

«Յունաց Հոմերոսը, Հայոց Մովսէս Խորենացին եւ Պարսից Ֆէրդոսին կը հանդիսանան մէկ մէկ գրական տիտաններ, որոնք ժողովրդական աւանդութիւններն ու աւանդութիւնները գեղեցկօրէն եւ բանաստեղծօրէն հիւսեցին եւ անոնցմէ ամէն մէկը հանդիսացաւ իր ազգի ու հայրենիքի պատմահայրը։

Հայոց առասպելական դիւցազներու, հերոսներու եւ մշուշապատ անցեալի պատմական դէպքերու եւ դէմքերու յաւերժական յուշարձան մըն է մեր պաշտելի Խորենացիի Հայոց պատմութիւնը, որով անմահ պատմահայրը ցոյց կուտայ «քաղաքում գործք արութեան» ու «գանեն գործեալ եւ ի մերում աշխարհիս»։

«Խորենացիէն 500 տարի յետոյ միայն կուգար Ֆէրդոսին եւ Սուլթան Մահմուդ Շահի քաջալերութեամբ ու հովանաւորութեամբ՝ կը հրաշակերտէր Թագաւորաց գիրքը — «Շահնամէ»ն։

Ապա բանախօսը ներկայացուց Ֆէրդոսիի մանրամասն կենսագրութիւնը, շեշտելով որ մեր գրականութեան մէջ շատ քիչ բան կայ Ֆէրդոսի կեանքի եւ գործի մասին։ «Շահնամէ»ի ամբողջական, լրիւ թարգմանութիւնն անգամ չունինք։

Բանախօսը վերջացուց հետեւեալ խօսքով.

— «Հայրենի Թուս քաղաքին հողը ծածկեց մեծ բանաստեղծին գերեզմանը եւ Իրանի պայծառ ու ջերմ արեգակը փայլեցաւ այն ծաղիկներուն վրայ, որոնք զարդարեցին Ֆէրդոսիի հողաթումբը, որուն վրայ թէեւ մարմարեայ յուշարձան չկանգնեցին իր ժամանակակիցները, սակայն «Շահնամէ»ն հանդիսացաւ յաւերժական եւ հոյակապ յուշարձանը Ֆէրդոսիի անուան ու փառքին։ Բանաստեղծն ալ ցանկացեր էր մահէն յետոյ անմահանալ, ահա եւ իր ցանկութիւնը, իր խօսքերով.

Վերջացաւ գործս ձիգ տարիների,
Ես աշխարհի մէջ անուն հանեցի.
Ով կ'ապրի խելքով, կենդանի հոգով
Կ'ընդունէ նրան հազար մի գովքով։
Ցանեցի ցանքս, մեծագոյն, անանց
Նա ինձ կը պահէ անմա՛հ, վեհապանծ։

«Եւ յիրաւի բանաստեղծը աշխարհի մէջ մեծ անուն հանեց, «Շահնամէ»ն աշխարհի կողմէ հազար ու մէկ գովքերով ընդունուեցաւ։ Ան ցանեց իր ցանքը, որուն շնորհիւ ալ մնաց անմահ եւ վեհապանծ։

«Մեծն Իրանի կապոյտ երկինքին տակ, Թուս քաղաքին մէջ՝ կը հանգչին Մեծ Քերթողին նշխարները։ Երախտագէտ հայրենիքը իր մեծ զաւակի ծնունդէն հազար տարի յետոյ միայն փառքի եւ պաշտամունքի մարմարակերտ յուշարձան կանգնեց անոր գերեզմանին վրայ։

«Դարերու հոլովոյթին մէջէն ընդմիշտ պիտի երեւայ անոր լուսապայծառ դէմքը եւ համամարդկային հանճարներու, գրական տիտաններու շարքին անմահօրէն պիտի յիշուի նաեւ Ֆէրդոսին, որ հրաշակերտեց հինգհազարամեայ Մեծն Իրանի հոյակապ պատմութիւնը՝ իր աքանչելի «Շահնամէ»ով։ Փա՜ռք Մեծն Իրանին, որ եղաւ ծնուցիչն ու սնուցիչը Մեծ Բանաստեղծ եւ Անմահ Պատմագիր՝ Ֆէրդոսիին հանճարեղ»։

Գերազանցապէս արեւելեան էր նաեւ այս երեկոյթին երաժշտութիւնը։ Թէ երգերը եւ թէ նուագները բոլորն ալ պարսկական էին։

Տիկիններ Գայիանէ Ղազարեան, Եղիսա Աւետիսեան, Գոհարիկ Բաբայեան եւ օրիորդ Գենոֆիա Աստուրեանը զատ-զատ երգեցին պարսկական երաժշտութեան մէջ յայտնի եւ հաճելի երգեր։ Պարսկերէն երգեց նաեւ պ. Հայկ Բաբայեանը՝ իր ուժեղ ձայնով։

Հայերէն յաջող արտասանութիւններ ըրին տիկին Անագոն Ամիրխանեան եւ օրիորդ Կայծուհի Սաւադեան։ Ազգային Կեդրոնական դպրոցի աշակերտներէն Սեդա Տէր Ստեփանեան, Արծուիկ Մնացականեան, Շաւարշ Բարխուդարեանը յաջողութեամբ արտասանեցին յաւուր պատշաճի պարսկերէն ոտանաւորներ։ Գ. Վարդան Մելիք-Անդրէասեանը թառի վրայ նուագեց արեւելեան հաճելի նուագ մը։ Հայ եւ պարսիկ երիտասարդներէ խառն նուագախումբը (ջութակ եւ թառ) շատ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց հանդիսականներուն՝ իր նուագած կտորներով։

Ֆէրդոսիին նուիրուած այս երեկոյթը տեւեց աւելի քան երկու ժամ եւ հասարակութիւնն ու հրաւիրեալները հեռացան շատ գոհ տպաւորութեամբ։ Ապրիլի 7ին նման երեկոյթ մըն ալ տեղի ունեցած է Թեհրանի մէջ՝ Հայ Երիտասարդաց Ակումբի վարչութեան նախաձեռնութեամբ։ Ցանկալի էր, որ պարսկահայ միւս համայնքներն ալ արժանավայել տային Ֆէրդոսիի ծննդեան հազարամեակի տօնակատարութեան։

ՄԱՍԻՍ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՙԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Աննախընթաց էր երեւոյթը, եւ ժողովրդային ընդհանուր խանդավառութիւնը այս տարի։ Մօտ 2500 հոգի, մեծով ու պզտիկով, ժամանակէն շատ կանուխ, եկած լեցուցած էին, շաբաթ գիշեր, մայիս 27ին, Գրէյպան Մարսէյլի ընդարձակ սրահը, տօնելու համար հրաշափառ յարութիւնը հայ ցեղին, որ ճզմուած ու արիւնլուայ, բայց անսակարօրէն վեց հարիւր տարիներու ստրկութեան շղթաները փշրելով, արեւի տակ ափ մը հողի իր արդար, անառարկելի իրաւունքին ի խնդիր, իր անկախութիւնը հռչակեց 1918 մայիս 28ին։

Տօնակատարութեան նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական մարմինը, որուն ներկայացուցիչը՝ ընկեր Վրթանէս Ղազարեան բացուած յայտարարեց հանդէսը, հրաւիրելով ժողովուրդը, ոտքի ելլել, երգելու համար «Մեր Հայրենիք»ը եւ յարգելու համար յիշատակը ամէն անոնց, որ զէն ի ձեռին կռուեցան, մաքառեցան, ի խնդիր սրբազան ազատութեան, եւ որ կերտեցին Հայոց հինգերորդ հարստութիւնը, Հայաստանի Հանրապետութիւնը։ Եւ շեշտեց, թէ իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հայ ժողովուրդը կապուած կը մնայ անկախութեան երազին եւ զայն խորհրդանշող Մայիս 28ին՝ տարուէ տարի աւելի մեծ խանդավառութեամբ ու շքեղութեամբ տօնելով բոլոր գաղութներուն մէջ, հակառակ բոլոր ամբաստանութիւններուն, ու յուսահատ լքումի բոլոր երեւոյթներուն։

Մերօնի նախագահին բացման խօսքէն վերջ, խօսք առաւ ընկ. Հրանտ Սամուէլ, որուն ճառը կ'ամփոփեմ ստորեւ.

— Հայ ժողովուրդը դարերով երգած է «Արդեօք պիտի գա՞յ մի օր ժամանակ, Մասիսի գլխին տեսնել դրօշակ»։ Եւ այդ օրը եկաւ։ Իր անկախութիւնը Կիլիկեան բերդերուն մէջ կորսնցնելէ 543 տարի վերջ, Արարատի բարձունքէն ծագեցաւ ազատութեան արշալոյսը, եւ ծածանեցաւ մեր պաշտելի դրօշակը,— կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն։ Ամբողջ հինգ ու կէս դար հայ ժողովուրդը կուրծք տուաւ ամէն տեսակ դժբախտութեանց։ Տեսաւ բազմաթիւ արշաւանքներ, ու հայրենիքը ոտքի կոխան եղաւ բարբարոս ցեղերու, ինչպէս ասկէ առաջ, եւ իր պատմութեան ամբողջ շրջանին, ուրիշ աշխարհակալ պետութիւններէ։

Այս բոլոր արշաւանքներուն ու տիրապետութեան ընթացքին, Հայը մնաց անսասան։ Ցոյց տուաւ դիմադրական զմայլելի ուժ։ Այնքան կորովի ու առնական, որ տոկաց ամէն բանի եւ հասաւ մինչեւ մեր օրերը։ Մինչ իրեն ժամանակակից աւելի բախտաւոր ազգեր, նոյն իսկ աշխարհակալ ժողովուրդներ, անհետացան աշխարհի երեսէն, իրենց ետին ձգելով պատմական յիշատակ մը միայն։ Հայ ազգը շնորհիւ իր դիմադրական ուժին, եւ ազատութեան համար իր ունեցած անմեռ հաւատքին, ստրկութեան խոտս երկար շրջանէ մը վերջ, յաջողեցաւ պատմութեան էջերէն պատռել, խորտակել այն գերեզմանաքարը, զոր պատմութիւնը ծանրօրէն ձգած էր իր վրայ, եւ Մայիս 28ով, աշխարհի քարտէսէն կորզեց պատառ մը հող, եւ անոր վրայ ոսկի տառերով արձանագրեց մէկ բառ միայն. Հայաստան։ Այդ թուականը անջնջելիօրէն դրոշմուած է Հայոց պատմութեան մէջ, կազմելով անոր ամէնէն փառապանծ դրուագներէն մէկը։ Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ, չկայ ուրիշ թուական, որ այնքան յիշատակելի ու պաշտելի ըլլայ, որքան Մայիս 28ը։ 15 տարիներէ ի վեր պատահած դէպքեր, ու 15 դար պատահելիք ուրիշ բազմաթիւ դէպքեր, չեն կրնար որ եւ է ստուեր ձգել Մայիս 28ի խորհրդանշած պատմական օրուան վրայ։ Օտար լուծի, եւ օտար տաղերու տակ անցուած երկար տարիները, չէին կրնար Հայուն հոգիին մէջէն արմատախիլ ընել անկախութեան հուրը, ազատութեան բոցը, որ իրեն ժառանգ կուգար բոցակարմիր Վահագնէն, Հայկազանց արի սրանց քաջերէն, Մեծն Տիգրանէն, քաջն Վարդանէն, եւ մեր հին ու մեծ անուանի ու անանուն անհամար հերոսներէն ու քաջորդիներէն»։

Բանախօսը կանգ առաւ պահ մը, բացատրեց 17րդ դարու վերջերը կատարուած աշխատանքը, ի խնդիր ազատութեան։ Յիշեց Ղարաբաղի Մելիքները, եւ անոնց յոյսը արտաքին քաղաքական օժանդակութեան մը, 1678ին Յակոբ կաթ.ի պատգամաւորութիւնը, եւ ապա Իսրայէլ Օրին իր յոյսերով ու յուսախաբութիւններով. 1722ին Դաւիթ-բէկ, Մեծն Պետրոսի բանակին մէջ, 50.000 հայ — վրացի զինուորներով։ Ու Ներսէս Աշտարակեցին։ Իր աչքերը դէպ ի Փիլինկ ու 15 տարի տառապանքը հոն, եւ այս բոլորը ի խնդիր արտաքին օժանդակութեան մը եւ ազատութեան հայ ցեղին։ Եւ ապա շարունակեց.

— Ա՛յնպիսի պահու մը, երբ Արարիլեան եղեռնը կիսովին կոտորած էր հայ ժողովուրդը, երբ թրքահայաստանը արիւնի եւ հրդեհի մէջ կը լողար, երբ հայ անունն իսկ աշխարհի քարտէսին վրայէն ջնջուելու վտանգին էր ենթարկուած, սահմանին միւս կողմէն ծագեցաւ Մայիս 28ը, կեանք տալով մահամերձ կարծուած ցեղի մը։ Եւ առիկայ շնորհիւ այն պատմական ու բախտորոշ կռիւներուն որ մղուեցան Ղարաքիլիսէի մէջ, 15 տարի առաջ, մայիսի վերջին տասնեակին։

Օրհասական կռիւ որուն յաջող ելքը վճռեց Հայաստանի անկախութիւնը։ Մայիս 28ը եկաւ սորվեցնելու թէ «Միայն զէնքով կայ Հայոց փրկութիւն»։ Եւ այդ զէնքը պէտք է գործածուի մեր իսկ ձեռքով։ Առանց սին յոյսեր դնելու օտարին կամ բարեկամին վրայ։ Ամէն տարի Մայիս 28ը տօնելով, հայ ժողովուրդը, պէտք է գօտեպնդուի, Ազատ ու Միացեալ Հայաստանի գաղափարով։ Տարագրութեան տառապանքի տարիները պէտք չէ յուսահատեցնեն մեզ։ Տարիները արժէք չունին պատմութեան մէջ։ Խականը ապրելու, ազատ ապրելու կամքն է։ Ու հայ ժողովուրդը Մայիս 28ով ցոյց տուաւ թէ արժանի է ապրելու»։

Սրահը կը թնդար ծափերու տարափին տակ։ Մինչ անդին Վահագնեան նուագախումբը կը նուագէր հայրենի երգեր։

Երկրորդ բանախօսն էր ընկ. Սիմոն Վրացեան, որ բեմ բարձրացաւ ծափերու տակ.

— «Մէկ տարի եւս անցուցինք տարագրութեան մէջ, իբրեւ տարագիր. Այս փառաւոր տօնակատարութիւնը առիթը կուտայ անդրադառնալու պատ[...] մը 18 տարի առաջ կատարուած հսկայ դէպքին։ Պատմութիւնը ծանօթ է մեր բոլորին, ուստի ես պիտի փորձեմ վերլուծել մեր քաղաքական կացութիւնը։ Եւ այս առնչութեամբ քննել թէ մեր անկախութեան մէջ ի՞նչ մնաց, դաստիարակիչ նիւթեր կան ներկայի համար եւ լուսաւոր կեանք[...] ապագայի համար։ Տարագրութեան անցած տարիները մեզի խորհրդանշել կուտան թէ բոլոր ժողովուրդները, աշխարհի մեծ թէ փոքր, պզտիկ ալ յաղթական բոլոր պետութիւնները իրենց ապհասարին ճիգը կը թափեն միայն մէկ բանի համար՝ իրենց գոյութիւնը արժեցնելու համար։ Համաշխարհային ճգնաժամը, որ իր ծնունդը կ'առնէ փոխադարձ կասկածի թունաւոր մթնոլորտէն, ընդհանրապէս բոլոր ժողովուրդները կը դարձնէ [...]։ Մանաւանդ այս օրերուն, լքումի ու ապականութեան այս դարուն։ Հետեւաբար հայ ժողովուրդը ալ չի կրնար անտարբեր մնալ եւ չվարակուիլ եսապաշտութեան [...]ձանքէն։ Այս օրերուն աւելի քան երբեք պէտք է եսապաշտութիւն ունենայ նաեւ հայ ժողովուրդը։ Որովհետեւ մարդկային բարօրութեան, համամարդկային գաղափարներու համար որ եւ է ժողովուրդ չտեսաւ այնքան կորուստ, որքան մենք։ Ես ասոր համար իսկ էական է եսապաշտութիւնը մեզ համար։ Չենք գիտեր վաղը ի՞նչ պիտի ծնի։ Անորոշ է ու մռայլ վաղը։ Եւ մենք համաշխարհային ծովին մէջ նետուած տաշեղ մըն ենք։ Եթէ նոյն ինքն տաշեղը [...]ծէ իր վրայ, իր ապահովութեան մասին, ուրիշը երբեք չի մտածեր։ Այսպէս է վիճակը նաեւ մեր ժողովուրդին, ներկայ կացութեան մէջ։ Ճակատագրականօրէն ողբերգական դեր կատարեց անցեալին մէջ հայկական զանազան հատուածներու գոյութիւնը։ Ռուսահայ, թրքահայ, պարսկահայ, պոլսահայ։ Իսկ այսօր [...] ռուսահայ, թրքահայ, պարսկահայ, այլ կայ միայն հայ։ Եւ այդ է ճակատագրականօրէն բաժնուած։ Մէկ երկու մասի, երկու հատուածի։ Մէկ մասը երկրին մէջ, իսկ միւս մասը

...երկրին դուրս, ցիրուցան եօթ ծովե-րուն վրայ: Երկրի ժողովուրդին վի-ճակը սրոշ է. խորհրդային սահման-ներուն մէջ փորձի շրջան մըն է որ կ'անցընեն ժողովուրդները: Այսպէս նաեւ փորձի շրջանի մէջ է հայ ժո-ղովուրդը: Եւ մենք չենք կրնար մեր ժողովուրդին ճակատագիրը բաժնել 40 միլիոն ռուս ժողովուրդի ճակա-տագրէն: Ինչպէս գիտուն մը որ փորձ կ'ընէ հարիւր, երկու հարիւր, կամ ... ճագարի մարմնի վրայ, այդ ... չարչարանքէն, տառապան-քէն ու սպանութեններէն արդիւնք մը ... ձգելու, ապագայ մարդկութեան ... բարօրութեան համար, այնպէս ալ ... գիծէն ներս փորձ կը կատա-րեն, հարիւրաւոր, հազարաւոր բաղ-... միլիոններուն վրայ, բան մը արտա-դրելու, առեղծելու հետագայ սե-րունդներուն բարօրութեան համար: Բայց հայրենապաշտ է մեր ժողովուր-դը, եւ գիտակցելով թէ ինչ կը սպա-... իրեն հող, կ'երթայ, ինչպէս գա-... 5-6000 ժողովուրդ: Բայց անկա-... բան է, Հայուն մաքին մէջ ներ-... հակառակ բազմապիսի փոր-... ո՛չ լենինիզմ, ո՛չ մարքսիզմ, ... կոյխող եւ ո՛չ ալ սովխոզ: Անկախ ... վարչաձեւէն, Հայը հոն Հա՛յ է, ... ցանումով, խաչալով, եւ անռուած ... աշխատքով: Եւ երկրի մէջ միայն Հա-յը կրնայ ազգային զգացումով ու ... ապրիլ, քանի կ'ապրի ... իր մեծամասնութեամբ Արարա-... ստորոտը: Ըսի մեծամասնու-թեամբ: Բայց ի՞նչպէս եւ երբ գոյա-... այդ մեծամասնութիւնը, հարիւ-... բնիկ համեմատութեամբ, մինչ ... հարիւրին քառասուն էր միայն: ... Մայիս 28ո՛վ, Հանրապետութեան ... ումով:

... արտասահմանի մէջ, շատ մտայլ ... կան: Նախ լուսաւոր, սփոփա-... երեւոյթներ: Մռայլ պատկերնե-... առընթեր ի՞նչ են լուսաւոր ... կէտերը. —

ա — Հայը կ'ուզէ ապրիլ իբրեւ ... Եւ բ. — Հայաստանի գիտակ-ցութիւնը: Եւ ազգային գիտակցու-թեան, կենսունակութեան տենչին ... արտայայտութիւններն են երբեմն ... վէճեր, քինայարութիւններ, ... Կ'ըսեն թէ միաբանութիւն ... Միութիւն երբե՛ք: Բայց ու-... հարիւրաւոր միութիւններ եւ ... մը քաղաքական կազմակերպու-թիւններ, իրենց տաանձնայատկու-թիւններով: Քանի կայ քաղաքական ... գիտակցութիւնը մեր մէջ, չենք ... յուսահատ նկատել մենք զմեզ: ... Հայկական դատին լուծումը երազ ..., եւ ո՛չ ալ ցնորք: Հայ ժողովուր-... համար կենդանի խաչալ է անկա-խութիւնը, եւ անոր խորհրդանիշը՝ ... Եռագոյնը, սրբազան մասունք մը, որ ... պիտի ծածանի մեր հայրենի երկրի ... վրայ: Քաղաքական մթնոլորտը լե-... ցուած է պայթուցիկ նիւթերով: Անո-... ալ է վաղը: Եւ այս առնչութեամբ ... մեր դարաւոր թշնամիէն՝ Թուրքիոյ ... կ'ակնէն կախում ունի մեր քաղաքա-... կան հարցը: Ձենք կրնար ըսել թէ ... է Թուրքիան: Կաթսայ մըն է ... կ'եռայ, կ'եփի, իրեն իր մէջ: Բայց ... չենք տեսներ: Պիտի տեսնենք ... ժամանակ երբ պայթի կաթսան: ... այդ, պատրաստութիւնք մեծ դէպ-... մը վճռական գիտակցութեամբ, ... պահեն առթիւ ստանալու համար ... բաժինը: Այսօ՞ր, վա՞ղը: Ո՛չ ոք ... Բայց բաներ կան, զորս կը ... Եւ այդ նախազգացումը կ'ը-սէ թէ պիտի գայ այդ օրը:

1918 յունուար 5: Երբեք չպիտի մոռնամ այդ օրը: Հայաստանի մեծ մասը Թուրքիոյ ձեռքը: Եւ Հայաստան 11 հազար քառ. քիլոմէթր: Ա-մէն կողմ սով, թշուառութիւն: Յիշումի այդ օրը Քաջազնունիի հետ գացինք կիմնազիան, ուր 1500 որբեր պատսպարուած էին: Տեսնելով անոնց լուցկիի կոթի պէս բարակ վիզերը, ոսկրոտ երեսները, ցնցոտիներով պատսպարուած իրենց մարմինը, Քաջազնունին լացաւ: Լացաւ այդ ծերունին ըսելով. «վերջացա՜ւ, վերջացա՜ւ»: Իսկ երկու տարի վերջ, Երեւանի մէջ երբ անկախութեան տարեդարձը կը տօնուէր, մենք տեսանք այդ որբերը, որ սկաուտական համազգեստներով, ժիր, ուրախ, հայ զինուորներուն ետեւէն ինկած «Մեր Հայրենիք» կ'երգէին, դրօշակը բռնած: Ո՞ւր էր զաղտնիքը տասր: Ո՛չ մէկ յուսահատութիւն, ո՛չ մէկ ընկրկում: Քանի կայ ձգտում, տենչ, յուսահատական չէ մեր քաղաքական դատի վիճակը: Եւ այդ ձգտումը, տենչը, զօրացնելու պէտի ծառայեն այս հանդիսութիւնները: Մութէն վերջ, անխուսափելիօրէն պիտի ծագի արեւը: Եւ ներկայ բռնազբօսիկ խաղաղութիւնը յաւիտենական չէ: Եւ քանի ուժեղ է գիտակցութիւնը, բուռն է հաւատքը Մայիս 28ի գաղափարականին, անխուսափելի է յաղթանակը»:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Զոմի Վահազնեան նուագախումբը: Գնահատելի է մեր որբերուն ճիգը: Օր. Գէորգեան երգեց «Մաղկոց մաայ» եւ «Գիւղին մօտը» երկու ինքնատիպօրէն հայկական եղանակներ: Հոս կ'արժէ շնորհաւորել օրիորդը, որ ինքնօդնութեամբ կրցած է տիրանալ սահուն եւ զօրաւոր ձայնի մը: Բայց զգալի է պակասը զպրոցին: Ի՛նչ ուժեր կան մեկուսացած, եւ եթէ երբեք կարենայինք զոհացում տալ անոնց, հրաշքներ պիտի ստանայինք ապահովաբար:

Արտասանութիւններ ըրին ընկ. Քէնտիրճեան, Ատանալեան եւ ուրիշներ:

Կէս գիշերէն ետքը, սկսան եւրոպական եւ հայկ. պարերը: Մինչ սրահին մէկ կողմը զոյգեր կը դառնային խօլաբար, ա՛նդին, սրահին միւս կողմը երիտասարդութիւնը հաւաքուած, կ'երգէր յեղափոխական եւ ժողովրդական երգեր, հաղորդուելով սրբազան խենդութիւններուն արբեցած կրակով: Եւ այս մինչեւ առաւօտ: Երգ, պար, բաժակաճառ...

Հ. ՏԷՐ-ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՅՈՊՊԷԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

—·—

Ամերիկացի հնախոյզ մը, Պաղեստինի մէջ, վերջերս, Յոպպէի հիւսիսային կողմը կատարած պեղումներէն երեւան հանեց այնպիսի աւարկաներ, որոնք պատմական մեծ նշանակութիւն ունին:

Այդ պեղումները կը հաստատեն, որ Պաղեստինի քարանձաւի նախապատմական բնակիչները առաջին հողագործներն էին, որ ծանօթ են պատմութեան:

Արդարեւ Պաղեստինի նախապատմական այս մարդիկը, 20.000 տարի առաջ, ոսկորէ եւ գայլախազէ գործիքներ էին շինած, մանգաղներ եւ արօրներ, ի պէտս հողագործութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դարձեալ Երեւան-Քանաքեռ գիծը

Խորհրդ. Հայաստան (14 մայիս) — Դարձեալ խօսելով Երեւան-Քանաքեռ երկաթուղիին շինութեանց մասին, կը գրէ թէ աշխատանքները սկսած են Երեւանի կայարանէն եւ յառաջ կը տարուին մէկ քիլոմեթրի վրայ: Ներկայիս այստեղ կ'աշխատին 100 բանուոր: Աշխատանքը եռանդով յառաջ կը տարուի նոյնպէս Քանաքեռ տանող խճուղիին վերին մասին վրայ: Այդ աշխատանքը բանուորական ձեռքերով ապահովելու համար, համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ Արարկիրի աշխատաւորներու խորհուրդին հետ: Ըստ այդ համաձայնութեան, պէտք էր տրամադրել 900 բանուոր, սակայն մինչեւ հիմա տուած են 50 բանուոր, ինչ որ չի նպաստեր աշխատանքին ծաւալման:

Երեւանէն Քանաքեռի ելեկտրակայանը երկարաձգելի երկաթուղիին համար, անհրաժեշտ է շինել կարգ մը կամուրջներ, որոնց 3ը քարէ եւ ամբաչաղախէ: Դժբախտաբար միայն առաջին կամուրջն է, որ ապահովուած է անհրաժեշտ աւազով, ամբաչաղախով, քարով եւ շինութեան ուրիշ նիւթերով: Միւս երկու կամուրջներուն շինութեան ձեռնարկուած չէ, որովհետեւ շինութեան նիւթերը կը պակսին: Կամուրջներու շինութեան համար նախատեսուած 60 վակոն ամբաչաղախի փոխարէն ստացուած է միայն 15 վակոն: Դանդաղ կը հասնի նաեւ Ղամարլուէն սպասուած աւազը:

Ուրախալի է, որ երկաթուղիին վրայ աշխատող բանուորներուն թիւը կ'աւելնայ օրէ օր: Ներկայիս կ'աշխատին 1000 բանուոր ամբողջ գծին վրայ: Սնունդի մատակարարութիւնը գոհացուցիչ չէ:

Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը

Երեւանէն կը հեռագրեն Պրոլետարի (Թիֆլիզ), 13 մայիս թուականով. —

Ելեկտրական ցանցի կեդր. խորհուրդին կողմէ լիազօր յանձնախումբ մը, Անդրկովկասեան վարչութեան նախագահ ճարտարապետ Ճիճինաձէի ղեկավարութեամբ, Երեւան հասաւ: Յանձնախումբին կը մասնակցին ելեկտրական ցանցի ջրային խմբակի պետ ճարտարապետ Դեղորցեւ, երկրաբան փրոֆ. Սեմիոնով, ճարտարապետ—երկրաբան Կոնիուշեւսկի, արտասահմանէն իբրեւ խորհրդական հրաւիրուած Ժակոտէյ եւ Արնոլդ, ինչպէս նաեւ ճարտարապետ Մելիք-Փաշայեան:

Յանձնախումբը, միասին առնելով Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանի շինութեան տնօրէն ճարտարապետ Տէր Աստուածատրեանը, մեկնեցաւ շինութեան վայրը եւ ուսումնասիրեց ջրանցքն ու շրջակայքը: Յանձնաժողովը ճիշդ գտնելով պատրաստուած յատակագիծը, փոքրիկ փոփոխութեամբ մը, հաստատած ու վաւերացուցած է:

ԵՐԵՒԱՆ, 13 մայիս — Ճիճինաձէ, ծանր արդիւնաբերութեան գործավարութեան Անդրկովկասեան լիազօրը, որ Երեւան հասաւ քննելու համար Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը, տեսակցութեան մը ընթացքին՝ կը յայտարարէ թէ Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին կարեւորութիւնը կամ արժէքը Հայաստանի սահմաններէն անդին է, աւելի նոյն իսկ Անդրկովկասի սահմաններէն: Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը կը մտնէ ամբողջ Թուրքիոյ «հարուածային» շինութեանց ցանկին մէջ, ատոր համար այդ կայարանին շինութեան վրայ պէտք է դարձնել բոլոր կազմակերպութիւններուն ուշադրութիւնը:

ԵՐԵՒԱՆ, 13 մայիս — Ելեկտրական ցանցի ջրային խմբակի պետ ճարտարապետ Դեղորցեւ յայտարարեց հետեւեալը. —

Ներկայիս կառուցուող ջրաելեկտրակայաններու շարքին, Սվիրէն ու Ձիրչիկէն յետոյ, Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը, ուժի տեսակէտով, ամէնէն հզօրն է ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը ապահոված է հըմուտ եւ կարող վարիչներ, ընդունակ երիտասարդ ճարտարապետներ: Ելեկտրարութեան գրական կողմը կը կայանայ ամբողջ նախագծային մասի միաւորման մէջ մէկ տեղի վրայ, մինչդեռ Թուրքիոյ այլ ջրաելեկտրակայաններու շինութեան նախագծային մասը միջեւ բաժնուած է արտադրականէն: Այս բոլորէն կարելի է հետեւցնել թէ Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինութեան վարչութիւնը պատրաստ կորիզ մըն է՝ իրականացնելու համար Սեւան-Զանգուի հոյակապ ցանցը: Շինութեան ամէնէն դժուար մասը կը կազմէ գլխաւոր ջրանցքը, որուն շինութիւնը կը կատարուի առանց կարենալ մեքենաւորելու քարի եւ հողի աշխատանքները, (որովհետեւ կը պահանջուի տասնեակ մեքենաներ), այլ ձեռքով. «հարուածային» յայտարարելով Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը, բոլոր կազմակերպութիւնները և մասնաւորապէս ելեկտրական ցանցի կեդր. խորհուրդը կը պարտաւորուին «հարուածային» օժանդակութիւն ցոյց տալու այդ շինութեան:

Մեղրիի ջրաելեկտրակայանը

Խորհ. Հայաստանի մէջ (15 մայիս) հրատարակուած է հետեւեալ գեղեցիկ նկարագրութիւնը Մեղրիի ջրաելեկտրակայանին: Ահա անփոփոխ, տալու համար տեղագրական աղուոր պատկերը եւ շինութեանց ընդհանուր վիճակը. —

Ճանապարհն ընկած է Արաքսի նեղ կիրճով: Անկանոն ձեւով իրար վրայ կուտակուած լեռները երկու կողմից թեք կերպով իջնում են գետի ափը եւ կաշկանդում Արաքսի բուռն հոսանքը: Լեռները զուրկ են բուսականութիւնից: Այդ իսկ պատճառով՝ դալարթանում ես ու մի տեսակ թեթեւութիւն ես զգում, երբ ճանապարհը, պտոյտ կատարելով դէպի վեր, յանկարծ իջնում է քրքջացող առուակներով եւ Մեղրի գետի առուներով ծածկուած այգիները: Այդ ջրառատ առուները կեանք են տալիս խաղողի եւ պտղատու այգիներին, որոնք ձգուել են Մեղրի ձորում:

Սակայն, Մեղրի գետը ոչ միայն ոռոգման աղբիւր է, այլ եւ նրա ջրերը ծառայելու են նաեւ ելեկտրաշինութեան համար: Մեղրուց ընդամէնը երկու կիլոմետր հեռաւորութեան վրայ կառուցւում է 1350 ձիու ուժ ունեցող ջրաելեկտրակայանը: Ջուրը մէկ եւ կէս կիլոմետր երկարութիւն ունեցող ջրանցքով, (որից կէսն անցնում է փապուղիով), ճնշիչ աւազանից՝ 50 մեթր բարձրութիւնից՝ դարձնելու է փոթորակներն ու լուսաւորելու է գիւղերը, ուժ է տալու շրջանի չերամապահական, պահածոյի արդիւնաբերութեանը, նաեւ փայլուն հեռանկարներ ունեցող Ագարակի պղնձահանքերին: Սակայն, չնայած եղած բոլոր հնարաւորութիւններին, շինարարութիւնը գտնւում է անմխիթար վիճակում և անթոյլատրելի կերպով ձգձգւում է: Ջրաելեկտրակայանի կառուցումն սկսած է դեռ 1930 թւից, բայց 3 տարւայ ընթացքում շատ քիչ բան է կատարուած: 825 մեթր երկարութիւն ունեցող փապուղուց փորուած է միայն 175 մեթր: Ջրանցքի բաց մասը պատրաստ է 80%-ով: Ելեկտրարտադրութեան չէնքի (générateur) կառուցմանը դեռ չի ձեռնարկուած: Պատրաստ չեն նաեւ ճնշիչ աւազանը ուջրվէժը: Շինարարութեան այդ վիճակը բացատրւում է ղեկավարութեան բացակայութեամբ, մասնաւորապէս տեխնիկական ղեկավարութիւնը, մեխանիկացիայի լիակատար բացակայութեամբ եւ բանուորական ուժի հաւաքման աղաւաղուած թերութեամբ:

Աշխատանքի պետ ճարտարապետ Օգանով միշտ բացակայել է շինութեան վայրից: Վերջին անգամ յունւարին մեկնելով Երեւան, Օգանով, չի վերադառնում եւ բաւականանում է կարճ հեռագրեր ուղարկելով տեղական ճարտարապետ Յովհաննէսեանին, որ չափազանց անփորձ է եւ գործին անծանօթ: Գծագրից դուրս չհանող եւ փապուղի անցկացնելու գործին անծանօթ ճարտարապետ Յովհաննիսեանը լուրեր է տարածում, որ նախագիծ չկայ: Շինարարութիւնը չունի բանւորական կայուն կորիզ: Հաւաքուած գիւղատնտեսականները գործին լաւ չծանօթացած՝ հեռանում են: Օրական աշխատանքի են դուրս գալիս 7—8 բանւոր 100—150 հոգու փոխարէն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՈՒՆՁՔԸ

—·—

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 մայիս).

— «Ո՛ւր ալ գտնուի Հայը, ցեղային, քաղաքական, ընկերային ի՛նչ միջավայրի մէջ ալ նետուի, բոյն մը կը շինէ իրեն իրեն համար. աշխատանք մը կը ճարէ գլուխը պահելու համար եւ, չանցած շատ ժամանակ, դիրքի կը հասնի: Կ'աշխատի՝ վստահած իր ուժերուն եւ կը ստեղծագործէ, մղուած թաքուն ու անզիմադրելի զօրութենէ:

Հայ միտքը, հակառակ ամէնէն աւելի զրկուած ըլլալուն եւ շրջապատուած աննպաստ պայմաններով, կը հետեւի հայ կեանքի ընդհ. վերելքին ու բարգաւաճութեան:

Ուշադիր ակնարկ մը պիտի հաստատէր հայ մաքի ծաղիկին փթթումը, հակառակ բոլոր չար հովերուն, ցօղի ու հողի պակասին. եւ աս՝ շնորհիւ ցեղային այն աւիշին, որ կը պաթկայ չարունակ, ինչպէս թաքուն աւազանէ մը:

Ձենք խօսիր հայ պարբերականներու մասին, ինչպէս «Հայրենիք»ը (եւ նաեւ եռամսեայ «Անահիտ»ը) որ ամէն ամիս լոյս կը տեսնէ ժամացոյցի մը կանոնաւորութեամբ ու հարուստ բովանդակութեամբ: Ձենք խօսիր հայ վանքերու (Վենետիկ, Վիեննա, Երուսաղէմ) պարբերականներուն եւ մասնագիտական ու մեծարժէք հրատարակութիւններուն վրայ, որոնք հայ լեզուն, պատմութիւնը ու բանասիրութիւնը կը հարստացնեն եւ ունին դարաւոր հաստատութեանց կայուն աջակցութիւնը:

Բայց, բոլորովին զարմանք կը պատճառեն մեզ այն գիրքերն ու հրատարակութիւնները, որոնք թէ՛ իրենց բովանդակութեամբ եւ թէ հրատարակութեամբը արդիւնք են հայ արմատախիլ մտաւորականին անսպառ եռանդին ու հայ գրականութեան հանդէպ անոր ունեցած անշէջ տարփանքին:

Մեր սեղանին վրայ է ահա վերջին 2—3 ամիսներուն լոյս տեսած գիրքերու շարք մը, բոլորն ալ անհատական նախաձեռնութեան, զոհաբերութեան եւ ստեղծագործ ճիգի արդիւնք: Այսօր, յիշենք միայն հինգը, ամէնէն ուշագրաւները — «Արազ» (տարեգիրք) Յ. Ճ. Սիրունիի խմբագրութեամբ. «Երգիծական», Նշան Պէշիկթաշլեանի. «Արե՛ւ, Արե՛ւ» (վէպ), Փայլակ Միքայէլեանի, (ՅԱՌԱՋի մատենաշար). «Արեւ — Անձրեւ» (քերթուածներ) Վ. Վահեանի եւ «Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր» (հէքեաթներ) Շ. Նարդունիի, (ՅԱՌԱՋի մատենաշար), բազմազան ու արժէքաւոր գործեր բոլորն ալ, հայ երիտասարդ գրականութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Երկու խօսք միայն անոնց մասին, այս առթիւ, յետաձգելով առանձին ուսումնասիրութիւնը այլ սիւնակներու մէջ եւ այլ առիթով:

«Արազ»ը, որ ռումանահայ առաջին տարեգիրքն է, կարելի է ըսել թէ նման գործերուն տիպարը կը կազմէ, որուն վերջնական ձեւը գտած ու տըւած է իր ձեռնհաս ու անխոնջ խմբագիրը՝ Յ. Ճ. Սիրունի:

Միւս չորս հատորները զուտ գրականութեան գործեր են: Ն. Պէշիկթաշլեանի «Երգիծական»ը, զուարթ ու սրամիտ գիտողութիւններով հարուստ, թափանցիկ ու ճիշդ տեսնուած ու ներկայացուած իր տիպերովը, թեթեւ, թռչող ու պատկերաւոր իր ոճովը հայ նորագոյն երգիծական գրականութեան անկիւնաքարը կը կազմէ, իր լաւագոյն կտորներուն մէջ:

«Արե՛ւ — Արե՛ւ»ի մէջ, սիրոյ արտասուէ պատմութեան մը հետ մեզի կը տրուի նորահաս գրողի մը առաջին ու առոյգ բխումը, անկեղծութեան շունչով, տաք զգացումներով եւ պարզ ու կարճ ոճով:

«Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր»ը, Շ. Նարդունիէն պատմուած հէքեաթներու հաւաքածոյ մըն է, հայ դաւառէն, գաւառի գոյնովն ու շունչովը հարուստ, հին ու քաղցր օրերու ողեկոչումով: Համով են չատերը մեզի պատմուած հէքեաթներուն, բանաստեղծի շունչով օծուն, պատկերաւոր, ինքնատիպ ու նոր ոճով մը արժեւորուած աւելի, եւ որոնք կը շարունակեն աւանդութիւնը հայ հէքեաթագրութեան, արուեստի դրոշմ հագուած:

Եւ ահա վերջապէս «Արեւ — Անձրեւ»ը, ապահովաբար դեռահաս երիտասարդի մը առաջին, այլ առոյգ ճիչը, որ կը թուի սրտէն իսկ, հոգեկան պայթառ չատրուանի մը նման. ճիչ՝ ուր կը զգացուի ճշմարիտ բանաստեղծի մը խառնուածքը, անկեղծ ու զուսպ տրամութեամբ թաթաւուն, տողերու շնորհովը գեղեցկացած»:

ՊԱՀԱԿԸ

Սպառողական զրութիւնն անտանելի է, սնունդի պակաս, յոգնութիւն, եւ ահա, թէ ահա՛, ահա՛ կը հասնի ... բուլեւիմը:

Գիշեր է. պարզ, աստղալից երկինք:

... երկու ափերի վիթխարի ժայռերը տասւերի մէջ են առել հովիտը:

Ցոլած ու յուսալցուած մարդիկ պառկած են գետափի տաք աւազների վրայ:

Տեղ-տեղ խարոյկներ են վառւում. ... են գամել, խորոված են անում. մի ... տեղ այծեր են մորթազերծում, ... լաստ պատրաստելու համար, որ ... փոխադրեն մարդկանց փոխադրութիւնը:

Գուրգէնն առանձին մէջքի վրայ պառկած է տաք աւազների վրայ, թեւերը գլխի տակը՝ նայում է Հայոց ... ու խորունկ երկնքին:

Չի կարողանում քնել. մէկ կողմէն քաղցն է տանջում նրան, միւս կողմէն հոգու տառապանքը:

Ի՞նչ էր ուզում նա. եւ ի՞նչ եղաւ: Ինչո՞ւ համար նա անցաւ ծովեր ու ովկիանոսներ հայրենիք գալու համար եւ ինչո՞ւ հիմա գտնւում է Արաքսի ափում՝ հալածական ու փախստական՝ մի օտար երկիր անցնելու համար:

Նա յիշեց իրենց էջմիածին երթալը. հայ արիին. գիւղացուն: Յիշեց նրա խօսքը «Հայաստանը միշտ ա սիրում. պէտք է գիտնալ նրան տէր կանգնել եւ ազատ պահել»:

— Տէր ըլլալ, ազատ պահել: Ձկրցանք, չկրցանք:

Նա յիշեց ժողովրդի այն խելայեղ խուճապը, երբ լսել էր, թէ քաշւում, նահանջում է «Փրկութեան Կոմիտէն» ու զօրքը:

Քաղաքը քանդուել էր, մեծ ու փոքր տեղ, այր ու կին ... հայրենի բոլոր՝ ... ները՝ խուռներամ ... լքում էին նահանջող զօրքի ետեւէն:

— Տարէ՛ք, մեզ էլ տարէք, ո՞ւր էք թողնում թշնամու ճանկում:

Ու չանտալով բոլոր յորդորներին՝ բազմահազար մի ժողովուրդ իր կեանքը վստահած՝ նահանջող կառավարութեան՝ բռնեց նահանջի, գաղթի ճամբան: Ամայացած էր Երեւանը, պարպուած էին գիւղերը. յաղթական կարմիր բէլանուութիւնն իր բռնակալ դահը աւերակների վրայ պիտի հիմնէր:

Երեւանը ... Ասողիկը ... Ո՞ւր մընաց իր խոստումը նրան պաշտպանելու. ինչո՞ւ լքեց նրան:

Ո՞վ պատճառ եղաւ իր խոստմնազանցութեան: Իսկ եթէ համակերպէր ու մնար Երեւանում. պիտի կարողանա՞ր կատարել իր խոստումը, ազատութիւն պիտի ունենա՞ր կիրարկելու իր կամքը: Ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ: Թող ների իրեն Ասողիկը, թող ներեն բոլոր Ասողիկները. այդ էր միակ ըրնական ելքը. ազատութիւնը պարտըւեց Փիլիքսալէս, նա պիտի փրկուէր, նա պիտի ապրէր հոգեւին:

Մաքերի մէջ խորասոյզ Գուրգէնը դարձել է երեսի վրայ, ու դէմքն առել է ափերի մէջ:

Կոկորդը լիքն է. սիրթ է պէտք, որ պատրաստ արցունքները դուրս ցայտեն աչքերէն:

Ու յանկարծ, հեռուէն, կարծես երազի մէջ Գուրգէնը լսում է մի անուշ, մի հնչուն երգ.

«Մայր Արաքսի ափերով,
Քայլամոլոր գնում եմ» ...

Ու այդ պայմաններում, այդ անուշ, մելամաղձոտ երգն այնպէս է ազդում նրան, որ նա այլ եւս չի կարողանում զսպել իրեն, հեկեկում է, լալիս:

Երգը մօտենում է. քոյր ու եղբայր Միրզաբէգեանները են երգում: Պատանիներ են. բայց երգում են այնպիսի զգացմունքով, այնպիսի մեծ վիշտով, որ անկարելի է լսել նրանց ու չյածուել, չլալ:

Գուրգէնը վստահ էր, թէ բոլոր նըրանք, որ արթուն էին ու լսում էին այդ երգը, արցունք ունէին իրենց աչքերում:

«Քայլամոլոր գնում եմ» ...

Գնում ենք ո՞ւր. այդ մոլոր քայլերը մեզ մինչեւ ո՞ւր պիտի հասցընեն:

— Ո՞ւր ... չէ՞ որ երկրագունդը կլոր է. պիտի քայլենք. վերստին հասնելու համար մեր երկիրը, այլ եւս երբեք չհեռանալու կամքով:

×

Թաւրիզ հասնելով՝ Գուրգէնն անմիջապէս հեռագրեց հօրը եւ դրամ խնդրեց տուն վերադառնալու համար: Երկար չսպասեց: Ամերիկեան Նպաստամատոյցի միջոցով՝ ստացաւ իրեն անհրաժեշտ գումարը:

Ճամբորդութիւնը որոշ չափով կազդուրեց նրան Փիլիքսալէս ու հոգեպէս:

Նա շատ էր տառապել: Այժմ ուրախ էր տուն գնալուն: Կարօտել էր ծնողներին, եղբօրը, մանուկին քրոջը:

Նոր երազներ էին թեւածում նրա երիտասարդ հոգում: Դեռ երիտասարդ էր. դեռ շատ բան չէր կորսըւած: Պիտի մտնի համալսարան, պիտի սովորի, պիտի պատրաստուի ապագայի համար:

Որքան մօտենում էր Ամերիկային՝ այնքան աւելանում էր իր անհամբերութիւնը. շուտ հասնել, շուտ սկսել նոր կեանքը:

Վերջապէս. ահա եւ գետաբերանը. ովկիանը մնաց կռնակում. քիչ էլ, քիչ էլ ու կը լինի տանը:

Նաւահանգստում նրան դիմաւորեցին ծնողները, եղբայրը, քոյրը, ընկերները: Մի վայրկեան նա տխրում է, որ վերադառնում է մի պարտուած հայրենիքէ, որպէս հալածական:

Բայց այնքան մեծ էր հարազատներին գտնելու ուրախութիւնը, որ շուտով փարատւում է այդ տխրութիւնը:

Գրկախառնութիւններ, համբոյրներ, հրճուանք. անվերջ հարցեր ու պատասխաններ:

Ու նա տանն է, շրջապատուած հարազատներով, սիրով, գգուանքով, ճոխութեամբ, հարստութեամբ:

Նրբազգաց է շրջապատը. շատ էլ չեն խօսում պարտուած հայրենիքի մասին: Գիտէին, որ տանջուած է, տառապած, ուզում էին մոռացութեան տալ տխուր անցեալը. զուրգուրանքով, հաճոյքներով, զուարճութիւններով շրջապատեցին նրան:

Եւ Գուրգէնը՝ մի վատ երազէ արթնցողի նման՝ փորձում էր հաւատացնել իրեն, թէ այն ամէնը չէր եղած, երազ էր, իսկ ինչ որ կայ, լաւ է, ինչ որ գալու է՝ լաւ պիտի լինի:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ

(Շար.)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՔԻՇԱՆԻ Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԱՐՍԷԼԻ «Հրայր» խումբի ընկերները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկ. Օննիկ Կարապետեանի տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԻԷՆԻ «Քրիստափոր» խումբի ընկերները վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ներքին կանոնագրի կարգ մը յօդուածները»: Կը հրաւիրուին Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու ընկերները:

ՇԱԼԷԹԻ «Բարգէն-Սիւնի» խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ընկեր Վ. Մնջճեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը ներկայացուի 5 ԹԻՒ ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՄՈՒՏՔ՝ 1 ՖՐԱՆՔ:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 10 ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

×

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ

կազմակերպուած՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԻՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԲԱԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ, ԱՐԱՄ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Գրդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՑԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (Ջութակ), Օր. ՇՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ԱՐԱՔՍԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ եւ Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

⁂

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին.— Տէսինի Երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի. Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Արծիւ» Ֆանֆառը, ղեկավարութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԽՏԻԿԵԱՆի, Օրիորդներ՝ ՇՈՎ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՀԵՐԱ ԳԸՄՊԼԵԱՆ (Մեներգ), Ս. ՀԻՒՍԵԱՆ, Տիկ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ և ընկ. ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (Արտասանութիւն):

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

⁂

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱՊԱՌԱԺ» ԽՈՒՄԲԻ

եւ հովանաւորութեամբ ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին:

ՍԱԼ ՏԸ ՖԷԹԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տէսինի Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԾԻՒ» ՖԱՆՖԱՌԸ, ղեկավարութեամբ ընկ. Ժ. ԽՏԻԿԵԱՆի, Օր. Շ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Պ. Գ. ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ (Ջութակ): Խմբերգներ, արտասանութիւն եւայլն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

×

ԳԷԼՖՈՌԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ԳԷԼՖՈՌԻ Հ. Յ. Դ. ՎԱՉԳԷՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին

ՔԱՋԷՐՆ Տ'ՕՖԸՄՕՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի ընկ. Ս. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ (Լիոնէն)

×

ՊՈՐՏՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՀԵՏԱՑՈՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

—··—

15 տարի առաջ, 1918 յուլիս 16ի գիշերը, Ուրալի մայրաքաղաք Եկատերինբուրգի մէջ, գնդակահարուեցան Ռոմանովներու հարստութեան վերջին իշխանակալ Նիկոլա Բ.ը, իր ընտանիքի անդամներուն հետ միասին: Ութ օր յետոյ ծովակալ Կոլչակի առաջապահ զօրքերը գրաւեցին քաղաքը: Հակաբոլշեւիկեան բանակն ինքզինքը գտաւ կատարուած իրողութեան առջեւ:

Պատմութեան մէջ առաջին անգամը չէ, որ գահեր կը տապալին ու գահակալները գոհ կ'երթան ժողովուրդի յեղափոխական ցասումին: Բաւական է միայն յիշատակել Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը եւ Լուդովիկոս ԺԶ.ի ողբերգական վախճանը: Սակայն Ռուսիոյ ցարին եւ փրանսական կայսեր մահուան եղանակները են, որ կը տարբերին: Եթէ Լուդովիկոս կայսրը դատապարտուեցաւ հրապարակաւ՝ յեղափոխական ատեանի կողմէ ու մահուան վճիռը գործադրուեցաւ օրը ցերեկով, Քոնքորտի հրապարակին վրայ, Նիկոլա ցարը սպաննըւեցաւ գիշերանց ու գաղտագողի՝ Իպատիեւի տան նկուղայարկին մէջ: Ֆրանսական յեղափոխական պատմական ձեռնարկին հակադրուեցաւ բոլշեւիկեան անլուր վայրագութիւնը:

Նոյնկին ցարին ձեռքերը շատ էին կարմրած հազար ու հազարաւոր անմեղներու արիւնով, որպէս զի անոր մահուանին գործադրումը մեզ ցաւ եւ խղճահարութիւն պատճառէ: Քիչ չէ եւ թիւը այն Հայերուն, որոնք իր իշխանութեան օրով վարձատրուեցան «ցարական փողկապներով» (կախաղան) ու տասնեակ տարիներով հիւծուեցան եւ անհետացան Սիպերիոյ անդաստաններուն մէջ: Պատմութեան վրէժէն չխուսափեցաւ նաեւ առւս բռնակալը ...

Ցարին սպանութեան մասին շատ է գրուած եւ պիտի գրուի: Մինչ այժմ հրատարակուած յուշերու եւ ուսումնասիրութիւններու մէջ իրականն ու առասպելականը իրար են խառնուած: Մենք օգտուած ենք այն գրութիւններէն, որոնք պատմական ճշմարտութիւն ունին եւ արդիւնք են պաշտօնական մարմիններու կողմէ տեղին վրայ կատարուած քննութիւններու եւ ուսումնասիրութիւններու:

Ա. Ա.

1917 մարտ 8ին Նիկոլա ցարը Ցարսկոյէ Սէլոյէն վերադարձաւ Մոգիլեւ, ուր կը գտնուէր զինուորական ընդհանուր սպայակոյտը: Հոն հասաւ մարտ 9ին, իսկ յաջորդ օրը զինուորական նախարար Բէլեաեւէն հեռագիր մը հասաւ որ կը հաղորդէր մայրաքաղաքին մէջ ծագած առաջին խառնակութիւնները:

Նոյն օրը երկրորդ հեռագրով մը Բէլեաեւը կը յայտնէր թէ խառնակութիւնները երթալով կը ծաւալին եւ շարք մը զօրամասերու զինուորներ կը մերժեն զէնք արձակել բանուորներուն դէմ: Միաժամանակ, զինուորական նախարարը կը հանդստացնէր ցարը, թէ վտանգաւոր բան չկայ եւ հարկ եղած միջոցները ձեռք առնըւած են, խռովութիւնները զսպելու համար:

Մարտ 11ին, Պետական Դումայի նախագահէն ստացուեցաւ հեռագիր մը թէ՝ զինուորները կ'անցնին ժողովուրդին կողմը եւ կը ձերբակալեն սպաները: Բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար կը պահանջուէր վստահելի զօրամասեր ուղարկել մայրաքաղաք: Յաջորդական երկու հեռագիրներով, նախագահ Րոդզեանկօն խորհուրդ կուտար ցարին հրաժարեցնել նախարարական կազմը եւ նոր՝ Դումային առջեւ պատասխանատու նախարարութիւն նշանակել: Այլապէս փրկութիւն չկար, որովհետեւ եղած կառավարական կազմը բոլորովին անվստահելի էր ժողովուրդին եւ բանակի աչքին: Նոյն խորհուրդը կուտար նաեւ ցարին եղբայրը՝ մեծ – դուքս Միքայէլ Ալեքսանդրովիչը եւ վարչապետ Գոլիցինը:

Ցարը մասնաւոր կարեւորութիւն չի տար հաղորդուած տեղեկութիւններուն եւ անուշադրութեան կը մատնէ տրուած խորհուրդները: Կը կարգադրէ քանի մը զօրամասեր ուղարկել մայրաքաղաք եւ զօրավար Իվանովին կը հրամայէ զսպել խռովութիւնները: Ցարն երեւութապէս կը մնայ հանդարտ ու ինքնավստահ:

Սակայն, Պետրոգրադի մէջ դէպքերը կ'ընթանան արագօրէն եւ մարտ 12ին կը կազմուին առաջին յեղափոխական մարմինները՝ «Պետական Դումայի Կոմիտէ» եւ «Զինուորական Ցանձնախումբ»: Յեղափոխութիւնն արդէն կատարուած իրողութիւն էր:

Մարտ 13ին, առտուն կանուխ ցարը կը մեկնի Ցարսկոյէ Սէլօ, միանալու իր ընտանիքին: Ճամբան յայտնի կը դառնայ, որ մայրաքաղաքին մէջ ստեղծուած է յեղափոխական իշխանութիւն, որու կողմէ կարգադրութիւն է եղած ցարին կառախումբը ուղղել Պետրոգրադ: Ցարը չենթարկուիր եւ կը կարգադրէ շարունակել ճանապարհը Ցարսկոյէ Սէլոյի ուղղութեամբ: Բայց ճամբաները արդէն գոցուած էին եւ ցարը կ'որոշէ մեկնիլ Պսկով քաղաքը:

1917 մարտ 15ին, Պսկով քաղաքին մէջ, Նիկոլա Բ.ը և գահաժառանգին անունով [illegible] Ռուսիոյ գահէն:

Մարտ 16ի երեկոյեան ցարը կը վերադառնայ Մոգիլեւ, ուր կը մնայ հինգ օր: Մարտ 21ին, Ժամանակաւոր Կառավարութեան հրամանագրութեամբ, ցարը կը տեղափոխուի Ցարսկոյէ Սէլօ: Երբ կը մտնէ կառախումբին մէջ, կառավարութեան ներկայացուցիչները, զօրավար Ալէքսիեւի միջոցաւ ցարը կը յայտարարեն բանտարկըւած:

×

Ի՞նչ կը դառնար պատմական այն օրերուն՝ Ցարսկոյէ Սէլոյի մէջ:

Գահաժառանգ Ալեքսէյը եւ մեծ դքսուհիները հիւանդ պառկած էին: Թագուհին ամբողջովին զբաղած էր երախաներուն հիւանդութեամբ եւ մայրաքաղաքին մէջ անցած – դարձածին տեղեակ էր իրքին նախարարի միջնորդութեամբ: Պրոթոպոպովի միջոցաւ: Վերջինս կը հաւատացնէր թագուհին, թէ մայրաքաղաքին «չնչին դէպքեր» տեղի կ'ունենան եւ ինքը թոյլ չպիտի տայ որ լուրջ դէպքեր ծագին ...

Թագուհին ինքն ալ վստահ էր, որ «Ռուսիոյ մէջ յեղափոխութիւն չի կրնար ծագիլ: Թագաւորները չեն դաւաճաներ»:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՅՈՒՆԻՍ 1933

2 Juin 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2204

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Կիրակի օր, Ֆրանսահայ Կ. Խաչը թէյասեղանով մը փակեց իր Ե. Ընդհ. Ժողովը։

Մանրամասնութիւնները կը կարդաք երկրորդ էջին մէջ։ Ինչպէս եւ տարեկան գործունէութեան ամփոփումն ու նոր շրջանի ծրագիրը։

Կոչուած՝ լրացնելու այնքան սախրողական պահանջներ, այս կազմակերպութիւնը կը ներկայացնէ վաստակ մը, որ թ՛է գնահատելի է թ՛է կաղդուրիչ։

Ֆրանսահայ Կ. Խաչը իր կողքին չունի շողշողուն անուններ ու ունեւորներ։ Ոչ ալ մեծ գումարներ կամ եկամուտի հաստատուն աղբիւր։

Իր ամբողջ հասոյթը կը կազմեն անդամավճարներն ու պարագական հանգէսները, որոնք յաճախ վնասով կը փակուին։

Բայց, ան ունի անփոխարինելի հարստութիւն մը,— գուրգուրանք, ինքնավստահութիւն եւ հաւատք։

Այդ հարստութեան վրայ հիմնուած եւ զարգացած են այս ժողովրդական Կ. Խաչին միւս թեւերն ալ։ Ամերիկայէն մինչեւ Սուրիա, Պալքաններէն մինչեւ Եգիպտոս ու Միջագետք։

Արդարեւ, խոնարհ խաւերու զաւակներն են որ, ձեռք ձեռքի տուած, կանգուն կը պահեն այս կազմակերպութիւնը, շատ լայն ճակատի մը վրայ։

Յաճախ վէճերու տեղի տուած է այս հաստատութեան անունը։ Եւ, կարճ կապելու համար, ան ստիպուած է անուն փոխել զանազան վայրերու մէջ,— Կապոյտ Խաչ, Գթութեան Խաչ եւն։

Բայց, այս ակամայ փոփոխութիւնը չէ ազդած իր ծրագրին ու գործունէութեան վրայ, որ կը համապատասխանէ օրուան պահանջներուն։ Այլ մանաւանդ իւրաքանչիւր միջավայրի հոգեբանութեան։

Այսպէս, Ֆրանսայի մէջ, Կ. Խաչը սատնձնած է պարտականութիւններ, որոնք բուն իսկ միջավայրէն կը բխին.—

1. Հողատարութիւն թոքախտաւորներու, որոնք ընդհանրապէս երիտասարդներ են եւ անննցուկ։ (Ծախսուած է 12,000 Ֆր.)։

2. Փրկութիւն նոր սերունդի,— ծաղկոցներով եւ դաստիարակներով։ (Ծախսուած է 13,000 Ֆրանք)։

3. Առողջապահական հոգ,— դարմանատունով եւ դասախօսութիւններով։

4. Օգնութիւն հանրային աղէտներու առթիւ։

Այս չոր ու ցամաք տեղեկութիւնները չեն կրնար պատկերացնել այն գուրգուրանքն ու աշխատանքը, որ կը կազմեն արդար հպարտութիւնը՝ այս կազմակերպութեան։

Հարկ է մօտենալ Կ. Խաչի ձեռնարկներուն, հարցնել, փնտռել, պատմութիւն կազմելու համար բուն իրականութեան մասին։

Այնքան բազմազան են հոգերը եւ այնքան վտիտ՝ միջոցները, որ կրնան յուսահատութեան մատնել ամէնէն խանդավառ հայրենասէրն ալ։

Եւ սակայն, յուսահատիլ չեն գիտեր այս Միութեան անդամուհիներն ու անդամները։

Իսկ այդ կը կազմէ Ֆրանսահայ Կ. Խաչին մեծագոյն արժանիքը, ինչպէս ըսինք։

Այդ կ՚ապացուցանէ նաեւ այն իրողութիւնը որ, հինգ տարի առաջ, արդէն 15 մասնաճիւղեր կազմած, ան ապարէզ կ՚իջնէ ինքնապատիկ եռանդով եւ աւելի լայն ծրագրով։

Այս առթիւ, չպիտի ուզէինք յիշեցնել հասարակ-տեղիք երկերգ մը,— օգնել, անդամագրուիլ, քաջալերել։

Որովհետեւ, գաղութը չունի մեր այսօրուան կեանքը, իր անօրինակ տագնապներով, ելեւէջներով եւ թշուառութիւններով։

Արդ, ո՛վ որ խիղճ ունի եւ սիրտ, ինչո՞ւ պիտի սպասէ արտաքին կոչերու, կամ քրիստոնէական յորդորներու, կատարելու համար իր պարտքը։

Ահաւասիկ 6–700 մայրեր եւ քոյրեր, ինչպէս եւ երիտասարդներ՝ կամաւոր գրուած ինքնապաշտպանութեան ճակատի մը։ Բոլորն ալ կլանուած՝ անձնական հոգերով, եւ սակայն միշտ պատրաստ՝ հանրային ծառայութեան։

Բայց, ի՛նչ խեղճ թիւ է այս, 60,000 ժողովուրդի մէջ։

Ի՞նչ անյաղթելի պատճառներ կան, որ այս թիւը չբարձրանայ հազարի, 1500ի, երկու հազարի։ Անշուշտ ատրճանաբար։

Որո՞ւ սրտին չի խօսիր Կ. Խաչի առաջադրութիւններէն մէկն ու մէկը,— աջակցութիւն հիւծախտաւորներու, փրկութիւն նոր սերունդի, կաթ՝ երախաներու, դեղ եւ դարման՝ անճար հիւանդներու, առողջապահութիւն, ինքնապաշտպանութիւն, եղբայրական օգնութիւն՝ աղէտեալներու...

Ինչո՞ւ Կ. Խաչը չդառնայ աւելի բազմանդամ, չունենայ տանելապատիկ աւելի մեծ գումար։ Որպէսզի, մեր գաղութին պահանջները գոհացնելէ յետոյ, կարենայ իր հոգածու թեւերը երկարել նաեւ դէպի արեւելք,— աւելի կարօտ գաղութներ։ Ինչպէս կ՚ընէ Ամերիկահայ Կ. Խաչը, որ գլուխն է այս կազմակերպութեան եւ կը կատարէ միեւնոյն աշխատանքները, տարեկան 10-13 հազար տոլար ճարելով։

Շնորհաւորելով կատարուած աշխատանքը, կ՚ուզէինք հաւատալ թէ՝ յառաջիկայ շրջանին, շատ աւելի կաղդուրիչ տեղեկութիւններ պիտի արձանագրուին այս ճակատին վրայ։

Մենք հրաշքներ չենք սպասեր ո՛ր եւ է կազմակերպութենէ, ներկայ պայմաններուն մէջ։

Եւ սակայն, գիտենք որ յաճախ հրաշալի գործեր կը կատարուին ձեռք ձեռքի տալով եւ կաթիլ-կաթիլ հաւաքելով։ Մանաւանդ գործելով անվհատ եւ յարատեւ, համաձայն որոշ ուղեգիծի մը, ինչպէս ունի Ֆ. Կ. Խաչը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պատրիարքարանն ալ կալուածական տուրք պիտի վճարէ

Ինչպէս յայտնի է, ասկէ առաջ մօտ 6000 ոսկի պահանջուեցաւ, իբրեւ Պոլսոյ Պատրիարքարանի շէնքին 18 տարուան յետնեալ կալուածատուրքը։ Վերջերս ալ, երբ հոգաբարձութիւն հետնարկուեցաւ, համաձայնութիւն գոյացաւ որ Պատրիարքարանը վճարէ վերջին մէկ երկու տարուան տուրքը, իսկ մնացեալներուն համար սպասէ Վճռաբեկին որոշման, որուն դիմած էր Պատրիարքարանը, ընդարձակ յիշատակագրով մը։

Խօսքին մէջ գրկուած այդ յիշատակագրին մէջ, Պատրիարքարանը բացատրած էր թէ ըստ օրէնքի իր շէնքը զերծ է կալուածատուրքէ։

Այս անգամ Վճռաբեկը տուած է իր որոշումը, այն եզրակացութեան գալով թէ Պատրիարքարանի շէնքն ալ կալուածատուրքի ենթակայ է։

Պատրիարքարանը որոշած է Պետական Խորհուրդին դիմել։

Պայքարը կը սաստկանայ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Ինչպէս գրած էինք, գերմանական կառավարութիւնը անցագրի համար հազար մարք տուրք նշանակած է այն Գերմանացիներուն որ կ՚ուզեն Աւստրիա երթալ։ Այս կարգադրութեան պատճառն է աւստրիական կառավարութեան բռնած ընթացքը՝ երկու գերման նախարարներու հանդէպ, որոնք պարզապէս ճամբուեցան։ Գրած էինք նաեւ թէ հինգ հազար մարք տուգանքի կամ բանտարկութեան պիտի դատապարտուին անոնք որ կ՚անտեսեն նոր կարգադրութեան։ Հազար մարքի տուրքէն ազատ պիտի ըլլան միայն առեւտրական ճամբորդները, անոնք որ կ՚ապացուցանեն թէ գործի համար կ՚երթան եւ այն ուսանողները որոնք արձանագրուած են 1933 յունիս 1էն առաջ։

Օրէնքին գործադրութիւնը սկսաւ երէկ իսկ, 1 յունիս։

Տուրքի ենթակայ են նաեւ անոնք որ Աւստրիայէն կ՚անցնին իբրեւ «թրանզիթ»։ Բացառութիւն կը համարուի միայն Պերլին – Միւնիխ – Հռոմ գիծը, Իտալիա գացող ճամբորդներու համար։

Գերմանական մամուլը չի ծածկեր թէ կառավարութեան նպատակն է տապալել Տոլֆուսի դահլիճը։ Եւ կը շեշտէ թէ՝ Աւստրիան չպիտի կրնայ լեցնել գերման ճամբորդներու պակասէն յառաջ գալիք վնասները։

Երկու երկիրներուն միջեւ կատարուած առեւտուրին կշիռը նպաստաւոր է Գերմանիոյ, բայց հազիւ 86 միլիոնի գումար մը կը ներկայացնէ։

Աւստրիական կառավարութիւնն ալ փոխադարձ խստութիւններ ծրագրած է։ Այսպէս, մասնաւոր տուրք մը պիտի հաստատէ դէպի Գերմանիա ճամբորդութեան համար։

Աւստրիոյ պանդոկատէրները յուշագիր մը ներկայացուցին կառավարութեան, հատուցում պահանջելով իրենց կրած վնասներուն համար։ Անցեալ տարի գերման շրջիկներու այցելութեան շնորհիւ գոյացած է 35 – 40 միլիոն շիլին խառն հասոյթ։ Այս գումարէն զուտ արդիւնքին հարիւրին 20ը, 10—12 միլիոն շիլին, պիտի յատկացուի պանդոկատէրներուն, հինգ միլիոնը կանխիկ, շուկէս միլիոնը աշնան, իսկ մնացեալը պիտի փակուի տուրքերու հաշիւներով։ Այս հատուցումէն պիտի զրկուին այն հաստատութիւնները որոնք ուժ կուտան հիթլէրական խլրտումներուն։

Երրորդ միջոցն է, ինչպէս գիտենք, սահմանափակել գերմանական ներածումները, հաւասարեցնելով աւստրիական արտածումներու գումարին հետ։ Վիեննայի թերթերը գրել կուտան թէ Գերմանիա ի զուր կը փորձէ ծունկի բերել Աւստրիան։ «Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին առեւտրական կշիռը ի նպաստ Գերմանիոյ բերած է 1200 միլիոն շիլին, որուն հազիւ մէկ քառորդը Աւստրիա վերադարձած է Գերմանացիներու այցելութեամբ»։

Փոքր համաձայնութիւնը եւ պարտքերու խնդիրը

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՋՆՋԵԼ

Փոքր Համաձայնութեան (Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա) մնայուն խորհուրդը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին առթիւ, որ պիտի բացուի յունիս 12ին։ Խորհուրդը որոշած է դնել հետեւեալ պահանջները.—

1. Ամբողջովին ջնջել պատերազմական պարտքերը։

2. Ամրացնել կարգ մը դրամներ, այնպէս անկարելի պիտի ըլլայ զարկ տալ միջազգային առեւտուրին եւ բարձրացնել գինները։

3. Աստիճանաբար վերցնել այն խոչընդոտները որ կը դժուարացնեն միջազգային վաճառականութիւնը. մանաւորապէս օտար դրամներու եւ ներածումներու մասին հաստատուած սեղմումները։

4. Հաստատել ազատ փոխանակութեան քաղաքականութիւն մը, ընդդէմ տնտեսական թմբութեան վտանգով քաղաքականութեան։

5. Ուժ տալ արմտիքներու արտածման եւ հողագործութեան զարգացման։

Չորսերու դաշինքը ստորագրուեցաւ

Գերմանիա իր հաւանութիւնն յայտնած ըլլալով Չորսերու դաշինքի նոր նախագծի մասին, առաջին ստորագրութիւնը դրուեցաւ երէկ, 1 յունիս։

Այս նախնական համաձայնութենէն յետոյ, նախագիծը պիտի ենթարկուի վերջնական քննութեան։ Տակաւին չէ ճշդուած թէ բնագիրը միայն Ֆրանսերէն պիտի ըլլայ, թէ նաեւ անգլերէն եւ գերմաներէն։ Անգլիա կ՚առաջարկէ Ֆրանսերէն եւ անգլերէն, իսկ Իտալիա՝ չորս լեզուներով։

Յունիս 15ի պարտքը պիտի վճարուի՞ն

Հեռագրերը կը հաստատեն թէ՝ նախագահ Ռուզվէլթ պատրաստ չէ նոր դիւրութիւններ ընծայելու պատերազմական պարտքերու յունիս 15ի մասնավճարին համար։ Այնպէս որ, Անգլիա պիտի ստիպուի վճարել իր բաժինը, 29 միլիոն տոլարը։ Եթէ չվճարէ, վախ կայ որ ձախողի տնտեսական խորհրդաժողովը։ Ամերիկացիները վճարման կը սպասեն մանաւանդ անոր համար որ, յունիս 15ի մասնավճարը պակաս է դէպ. 15ի գումարէն։

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԹՐՔԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թրքական կառավարութիւնը Ազգ. Ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կ՚առաջարկէ շրջուն գնչուներ բանալ, աշիրէթներու տղաքը կրթելու համար։

Ելմտացոյցը քուէարկուեցաւ

Գիշերը ցերեկին խառնելով, Երեսփ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը առջի օր վերջացուցին ելմտացոյցին քուէարկութիւնը։ Ելքի գումարն է՝ 49,274,160,242 ֆրանք, մուտքը՝ 45,645,851,509։ Ուրեմն բաց կը մնայ 3,628,308,733 ֆրանք։

Ելմտացոյցի քննութեան առեն, որոշուեցաւ աշակերտներու դպրոցական տարիքը սահմանել 6—14։ Այսինքն, տղաքը պարտաւոր պիտի ըլլան դպրոց յաճախել մինչեւ 14 տարեկանը։

Չինաճափոնական զինադադարը

Ճափոն եւ Չինաստան մայիս 31ին վերջնապէս ստորագրեցին զինադադարը։ Համաձայն կնքուած պայմաններուն, Չինաստան յանձն կ՚առնէ ապազինել ընդարձակ շրջան մը որ կը սկսի Մեծ Պարիսպէն։ Ասով Ճափոն կը շահի 50000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն մը, չէզոք գօտի անունին տակ։ Չինաստան միեւնոյն առեն պիտի լուծէ այդ շրջանին մէջ գտնուած կամաւորական խումբերը։

Այս պայմանագրութեամբ, Չինաստան Ճափոնի ձգած կ՚ըլլայ հարուստ շրջան մը։

Զինաթափութեան ժողովը նորէն յետաձգուեցաւ

Օրերով բրիտանական ծրագրին նախնական քննութեամբ զբաղելէ յետոյ, զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովը որոշեց նիստերը յետաձգել մինչեւ յունիս 27։ Մինչեւ այդ օրը, դիւանը պիտի ջանայ հարթել ծագած դժուարութիւնները, մասնաւոր բանակցութիւններ կատարելով։

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ «ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ»Ը

Երկուշաբթի օր, Մակեդոնական ազգ. կոմիտէին անդամներէն Գօժելով սպաննուեցաւ Սոֆիայի մէջ, Փրոթոկերովի կուսակիցներէն մէկուն կողմէ որ ձերբակալուեցաւ։

Ուրիշ սպանութեան մը լուրն ալ հրատարակած ենք Գ. էջին մէջ։

Շնորհալից հանդիսութիւններ ճակատամարտի մը

1 ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անցեալ շաբթու Գերմանացիները շնորհալից ցոյցեր կատարեցին ի նպաստ Շլակէթէրի, որ զինադադարին գնդակահարուած էր Ֆրանսացիներուն կողմէ, գինուոր փոխադրող շոգեկառք մը գիծէն դուրս հանած ըլլալով։ Շլակէթէր հռչակուեցաւ ազգային հերոս։

Մայիս 31ին, աւելի դղրդալից ցոյց մը կատարուեցաւ, Սքակէրրաքի ծովային ճակատամարտի տարեդարձին առթիւ։ Ամէն տարի մեծ հանդիսաւորութեամբ կը տօնուի այս տարեդարձը։ Բայց այս տարի հիթլէրական Գերմանիան բացառիկ ծրագիր մը պատրաստած էր։ Այսպէս, բոլոր նաւային ընկերակցութիւնները համախմբուեցան Պերլինի յաղթութեան հրապարակին վրայ։ Ներկայ էին նաեւ նախկին նաւատորմին բոլոր սպաները, բազմաթիւ ծովակալներ եւ զօրավարներ։ Գլխաւոր ծովակալը այս առթիւ ճառ մը խօսելով, շեշտեց.

— Մենք անդադար պիտի կրկնենք թէ ծովագնացութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է մեզի համար։ Անհրաժեշտ է այն, զարգացնելու համար այն ձիրքերը զորս Աստուած տուած է մեզի։ Սքակէրրաքի ճակատամարտը ցոյց տըւաւ թէ մենք կրնանք ապահովել մեր նաւագնացութեան ազատութիւնը։

Ազգային քայլերգէն եւ նաւատորմի խոստովանահօր աղօթքէն յետոյ, բոլոր ցուցարարները գացին նախագահական պալատին առջեւ, ուր Հինտէնպուրկ նախագահեց մեծ զօրահանդէսի մը։

Այս տօնին առթիւ, Սքակէրրաքի ճակատամարտի մասին դասեր տրուեցան բոլոր դպրոցներուն մէջ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՁՈՒԼՈՒԻՆ

Երեքշաբթի օր ստորագրուեցաւ պայմանագրութիւն մը, որով կը ձուլուին Ֆրանսայի օդանաւային հինգ ընկերութիւնները։ Այսպէս վերածուելով մէկ զանգուածի, նոր կազմակերպութիւնը պետութենէն պիտի ստանայ 155 միլիոն ֆրանք նպաստ, որ պիտի կրճատուի տարեկան հինգ միլիոն ֆրանքի համեմատութեամբ, 1937ին հասնելով 135 միլիոնի։ Պայմանագրութիւնը կնքուած է 15 տարուան համար։

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Երէկ, յունիս 1, սկսաւ համայնավար կուսակցութեան շարքերուն նոր մաքրագործումը, ամէնէն առաջ Մոսկուայի, Լէնինկրատի եւ Ուրալի շրջաններուն մէջ։ Անողոք վերաքննութեան պիտի ենթարկուին բոլոր շարքերը։ Կը կարծուի թէ մէկ միլիոն անդամներ պիտի վտարուին կամ սահմանափակումներու պիտի ենթարկուին, իբրեւ ոչ – վստահելի։ Պայքարը մանաւորապէս պիտի մղուի անհարազատ տարրերուն դէմ։ Պիտի հեռացուին նաեւ այն համայնավարները որոնց «իսկական դէմքը անծանօթ է տակաւին», ինչպէս եւ անոնք որ չեն հաւատար երկրորդ հնգամեայ ծրագրին իրականացման։ Անխնայ պիտի վտարուին ապարէզի անձնատուր մարդիկը եւ այն բանուորները որ գործարանէ գործարան կը թափառին, աւելի լաւ պայմաններ գտնելու համար։ Անոնք որ չեն գիտեր համայնավարական վարդապետութիւնը, այլեւս անդամ չպիտի համարուին, այլ պարզ թեկնածու։

ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն.— Մեծ ճարտարարուեստի գործավար Զօլոթարէվ, յայտարարած է թէ Ռուսիոյ կողմէ Թուրքիոյ ծախուած մեքենաներով, հիւսուածեղէնի գործարան մը պիտի հիմնուի Կեսարիոյ մէջ, եւ շինութիւնը մէկ տարիէն պիտի աւարտի։

«Կեսարիոյ գործարանը,— աւելցուցած է գործավարը,— պիտի շինուի խորհրդային ճարտարարուեստական դրութեամբ։ Բանակցութիւններ կը կատարուին, երկրորդ գործարան մըն ալ հիմնելու համար։ Ասիկա կը ցուցնէ թէ խորհրդային ճարտարարուեստը զարգացած է, իսկ միւս կողմէ կը հաստատէ թուրքեւռուս բարեկամութիւնը»։

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին ամերիկեան պատուիրակութիւնը ճամբայ ելաւ Ուաշինկթընէն, վերջին հրահանգներն ստանալով նախագահ Ռուզվէլթէն։ Համաձայն այդ հրահանգներուն, ամերիկեան պատուիրակութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ որպէսզի համաձայնութիւն գոյանայ դրամներու ամրացման եւ մաքսատուրքերու կրճատման մասին։ Ամերիկեան կառավարութեան կարծիքով, այս երկու խնդիրները սերտօրէն կապուած են իրարու հետ։ Դրամներու հարցին մէջ, ամերիկեան պատուիրակութիւնը պիտի աշխատի որ վերահաստատուի արծաթը, (երկմետաղեան դրութիւն), 16ի դէմ մէկ համեմատութեամբ։

Ամերիկեան խորհրդարանը կը փակուի յունիս 10ին, իսկ Լոնտոնի խորհրդաժողովը կը բացուի յունիս 12ին։ Ուրեմն, նախագահ Ռուզվէլթ ազատ է։

«ՀԱՅՐԵՐԻ ԱՐԻՒՆՈՎ ՑՈՂՓԱՑԱԾ ՀՈՂԸ ՄԻԱՅՆ ՁԱՒԱԿՆԵՐԻ ՔՐՏԻՆՔՈՎ ՊԷՏՔ Է ԲԵՂՆԱՒՈՐՈՒԻ»

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք այն գեղեցիկ ճառը զոր շաբաթ գիշեր խօսեցաւ ընկ. Ա. Ահարոնեան, «Փըբի ժուէնեալ»ի սրահին մէջ, անկախութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ.—

Ժողովո՛ւրդ Հայոց,
Սիրելի Հայրենակիցնե՛ր,

Հայաստանի Հանրապետութեան 15րդ տարեդարձը զուգադիպում է աշխարհը փոթորկող քաղաքական ու տնտեսական աննախընթաց տագնապներին, որոնք իրենց հերթին ծնունդ են տալիս անթիւ, բազմատիպ թշուառութիւնների։ Հայաստանը չահագործող ու լքող ազգերը այսօր իրենք են խեղդւում են իրենց իսկ ձեռքով կուտած անիրաւութիւնների երեսից եւ չկիտի աղատւեն մինչեւ որ խղճով չհրաժարւեն այն անարգ, եսասէր ու անիծւած մտայնութիւնից որին զոհ գնաց հայ ժողովուրդը եւ իր արդարացոյն Դատը։

Մեծ ու սրբազան սկզբունքների ուրացումը իր պատիժը միշտ իր մէջ ունի։

Աշխարհի քաղաքական, տնտեսական եւ բարոյական անկումի այս տրտում օրերին, երբ այնքան սրբութիւններ են ոտնահարւում, երբ արդարութիւնը հեգնանք՝ եւ իրաւունքը խնդուք է յարուցանում, ինչո՞ւ զարմանալ, որ հայ ժողովուրդի վիճակն եւս մնում է անմխիթար եւ դժխեմ։

Հայ հայրենիքի բախտի վրայ ծանրացած հեղձուցիչ մղձաւանջը շարունակւում է տակաւին, ինչպէս մեր հորիզոններին յեղակարծ պայթած փոթորկի կատաղութիւն։

Մեր աշխարհի մեծագոյն մասը աւեր, արիւնների անապատ, մեր գարաւոր ոսոխի, Թուրքի ձեռքով, և միւս մասում մի խորթ ու վայրագ իրաւակարգի տակ տքացող ու հեծող ժողովուրդ, որ տառապանքից պղտոր հայեացքով արշալոյս է փնտռում, իր շրթունքներին մի ահաւոր հարցումն՝

—«Մինչեւ ե՞րբ եւ ինչո՞ւ...»։

Եւ հեռուն՝ հայրենական սահմաններից թշւառօրէն վտարւած 800 հազար հայ պանդխտական մեր ժողովուրդը, որ իր հոգու մէջ ծւարած յոյսին է կախւել եղունգներով ու ատամներով, տոկալու, յարատեւելու համար անզամ օտար, ցուրտ հորիզոնների անդթութեան ներքոյ, մինչեւ վերադարձը իր հայրենի օջախները։ Մեծ ու խորունկ տրտմութիւն ունի հայ ազգը որ յուսաբեկութիւն չէ, վասնզի տառապող ցեղի հոգին ալեկոծող վիշտը երկունքն է նոր կեանքի հզօր մի խորհուրդի, որ գալարւում է կերպարանաւորւելու եւ ցասումով դուրս ժայթքելու համար։

Նաեւ փրկարար ու քաղցրաբոյր է ցեղային տրտմութիւնը, վասնզի նա կարօտն է հայրենի արեւոտ դաշտերի, ծփանուտ արտ ու արօտի, աղբիւրների կարկաչին, հովտի բուրաւէտ սօլքերին, երբ անտառներն են մրմնջում եւ հեռուն աշխատանքի չքեղ երգն է ղրնգում մատաղ կրծքերից, լեռնէ լեռ եւ ձորից ձոր արձագանգելով։

Ազգերի աղատական տենչանքից ծաղող կարօտն ու ցաւը պրկւած կոծողի ու ճիգերի եռքն է, լինելութեան հրաշագործ շորշարանքը, որ Մայրն է բոլոր գեղեցկութիւնների։

Եւ լաւ է, լաւ որ մեր հոգիները նուիրական բուրվառների պէս օր ու գիշեր ծխան հայրենի կիզիչ կարօտով եւ անուշ ու բարի յիշատակներ երփներանգ թիթեռների պէս մեր հերկւած մտածումների բոցերի վրայ թրթռան։

Ու հասկանում եմ քո մեծ տրտմութիւնը, Ժողովո՛ւրդ Հայոց, վասնզի գլխից վերի ծանօթ աստղերի մտերմութիւնը չի ներդաշնակւում աստանդական քայլերից օտար հողերի վրայ եւ օտար ու ցուրտ հորիզոնների տակ։

Ու երկնքի ու երկրի մէջ հոգիդ է մոլորւած, վասնզի աստղերի ճամբան միայն հայրենի հողից է բարձրանում դէպի երկինք։

Ո՛վ աստւածային տրտմութիւն իմ ցեղի, ես պաշտում եմ քեզ...

Այս հանդիսաւոր ու խորհրդաւոր Օրին մեր խոհերը վսեմ, մեր մտածումներն անբիծ եւ մեր խօսքը միայն արդարութիւն պիտի լինի։

Հաւատացէ՛ք ինձ, հաւատացէ՛ք ինձ, այս տրտում ու նկուն ժողովուրդը մի օր կարողացաւ Մեծ լինել մինչեւ աստղերը։

Այդ օրը Մայիս 28ն է։

Ես ասում եմ ձեզ այն, ինչ որ տեսած եմ աչքերովս եւ ապրել ամբողջ էութիւնովս, ու հպարտ եմ որ այս ցեղի զաւակն եմ։

Տասնեւչորս հողի էինք, ուշ գիշերին պլպլան ճրագի տակ մի անզարդ, անշուք սենեակում, սեղանի շուրջ բոլորւած որ ծածկւած էր Ղարաքիլիսէի եւ Սարդարապատի դոյզ ճակատամարտերից չորս օրից ի վեր հասած հեռագրերով։ Վերջին լուրը թշնամու ընկրկումն էր։ Տասնեւչորս հողի էինք այն գիշեր Հայոց Ազգային Խորհուրդի նիստին, երբ Հայ Հայրենիքի ազատութիւնն էր հռչակւում անհեղօրէն դժւարին պարագաներ ի մէջ, Մայիս 28ին։

Մի ազգ էր այն վիրաւոր ու արիւնաքամ ու ճղակտոր, որ ցաւագին ու հերոսական գալարումներով ոտքի էր ելնում, թիկունքը չակւում եւ բարձրանում աստւածների կատաղութեան դէմ բռունցքը պարզած։

Զորս օր տեւող յաղթական ճակատամարտից յետոյ մեր նոր Աւարայրը —Սարդարապատն ու Ղարաքիլիսան— որպէս երկու բոցեղէն սիւներ բարձրացան մեր ալեծուփ բախտի դժւարին ճամբին։

Եւ այսօր տարեդարձն է ոչ միայն Հայաստանի Հանրապետութեան, այլ մանաւանդ այն սրբազան ազգային ճակատամարտի, ուր հայ ցեղն իր կռուվի, իր առնականութեան եւ իր զոհաբերութեան ողջու գերագոյնը ցուցահանեց դարերից յետոյ եւ դարերի համար։

Եւ ահա թէ ինչո՛ւ խորապէս զառնացած հոգով պիտի ասեմ որ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի հերոսական անցքերի մեծ ու խորունկ իմաստն ու արժէքը թշւառօրէն վրիպեց ոմանց անխղճահաս մտքի տեսողութիւնից։

Եթէ ճշմարիտ է որ ազգերն ապրում են անվիճելի ճշմարտութիւններով, կուռ ու յստակ ազգային գաղափարներով, ապա Ղարաքիլիսան ու Սարդարապատը մեր նորագոյն պատմութեան մեծագոյն ճշմարտութիւններն են, որոնց առջեւ պէտք է գլուխ խոնարհեն մեր բոլոր սերունդները։

Այստեղ առաջին անգամ, ստրկութեան հինգ դարերից յետոյ, Հայը ազգովին բանակ կազմած ծառացաւ արիւնարբու, բարբարոս Թուրքի դէմ եւ նրան ծունկի բերեց չորս օրերի արիւնահեղ, հերոսական կռիւներից յետոյ։

Այստեղ, Ղարաքիլիսայի եւ Սարդարապատի դաշտ ու ձորում առաջին անգամ ճակատամարտի մրրկի մէջ արեւմտահայ ու արեւելահայ ժողովուրդը ջնջեց իր հայրենիքը ծւատող սահմանները եւ եղբայրօրէն ձեռք ձեռքի տւած՝ արիւնով ու կրակով կնքեց ցեղի սրբազան միութիւնը։ Ու վերջապէս, հաւատացէ՛ք ինձ, հաւատացէ՛ք ինձ, առանց Ղարաքիլիսայի եւ Սարդարապատի՝ այսօրւայ Հայաստանը իր մէկ միլիոն հայութիւնով, ինչպէս եւ հարեւան երկրների կէս միլիոնից անց մեր ժողովուրդը գոյութիւն ունենալ չէր կարող։

Ինչ որ ունինք այսօր, ամբողջապէս կը պարտինք մայիս 24էն 28 երկարող ահեղ գոյամարտին։

Տասնեւհինգ տարի յետոյ, պէտք է որ վերջապէս կռիւ, կիրք ու վէճ սիրող այս ժողովուրդը խոնարհի այս մեծ ճշմարտութեան առաջ եւ արդարութիւն լինի նրանց, որոնք հազարներով ընկան Սարդարապատի տափաստաններում եւ Ղարաքիլիսայի ձորերում, որպէսզի հայ ազգն ապրի։

Եւ ահա թէ ինչու պիտի ասեմ, որ աւելի մեծ բարոյական ու գաղափարական թշւառութիւն չգիտեմ, քան ամարդի պայքարը մեր նւիրական Եռագոյնի դէմ եւ խելայեղ հակամարտութիւնը Մայիս 28ին։

Վերջացնելու համար, երկու խօսք էլ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի մասին։

Նախ կ'ուզեմ հոգւոյս բոլոր զօրութիւնով գոչել այստեղ, որ մեր այժմու դժխեմ վիճակը բնաւին արդիւնք չէ հայ ժողովրդի ապիկարութեան կամ արիութեան պակասին կամ քաղաքական տհասութեան, ինչպէս ոմանք կ'ուզեն որ լինի։ Ոչ, հաղարանգամ ոչ. այսօրւայ մեր ամբողջ թշւառութիւնը, մեր հայրենիքի աւերը, մեր անկախութեան բեկումը արդիւնք է միմիայն Հայաստանի դաշնակից պետութիւնների աներակելի ամարդութեան եւ ապա սովետ – թրքական սեւ դաւադրութեան, որ հայ հայրենիքի մեծագոյն բաժինը արիւնլայ ու աւեր, իր խակ դահճի, բարբարոս Թուրքի ոտքերի տակ դրեց։ Այս է ողբերգական մեծ, անյեղլի ճշմարտութիւնը։

Արդ, կարո՞ղ ենք միթէ մենք առանց մեր ցեղային գոյութեան հիմքերը խախտելու թողնել Թուրքին մէկ միլիոն մեր նահատակների արիւնով ողողւած մեր երեք հազար տարւայ հայրենական ժառանգութիւնը։ Այո՛, ծանրադլուխ դիւանագէտներ կան որ հաւատում են թէ թափւած արիւնը վերջ ի վերջոյ պիտի մոռացւի։

Մի՛ հաւատաք այս զառանցանքներին. այնքան ժամանակ, որ մեր հայրենի հողը, Վան ու Վասպուրական, Տարօն Տուրուբերան, Բարձր Հայք, Կարս, Անի ու Արշարունիք, Արաքս եւ Արարատ մեր դարաւոր թշնամու ձեռքն են, մեր եւ նրա մէջ հաշտութիւն չկայ, չի կարող լինել, վասնզի այդ հողերի մէջ մեր մէկ միլիոն նահատակների արիւնն է մրկւում ու մանչում. արիւնազանդ հողը ցաւի մորմոք ու աղաղակ ունի։

Հայրենի արիւնով յղփացած հողը միմիայն զաւակների քրտինքով պէտք է բեղնաւորի եւ ուռճանայ։

Հազար ու հազար սերունդներ կը գան կը բախին ու կ'անցնին եւ այս ճշմարտութիւնը չի անցնի երբեք։

Շատ ցաւ ու տրտմութիւն, շատ տառապանք ու քէն կարող են մաշել ու մոռացնել. բայց հայրերի արիւնով զանգւած հողը երբեք, մինչեւ որ զաւակներին հասնի։

Ահա այս է Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը, Ժողովուրդ Հայոց, եւ դու այն չես կարող մոռանալ։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Ե. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը իր 5րդ Պատգմ. Ժողովը գումարեց մայիս 26-27-28ին, ամբողջ երեք օր զբաղելով օրակարգի հարցերով։

Որպէս մէկը պատգամաւորներէն՝ պարտք կը համարեմ լրիւ պատկեր մը ներկայացնել անոնց որոնց համար գուրգուրանքի եւ հետաքրքրութեան լուրջ առարկայ են իրենց ցեղին ցաւերն ու պահանջները, եւ որոնց համար առաջին պարտականութիւն մըն է աջակցիլ այսպէս ճշմարիտ ազգօգուտ միութիւններու։

Այնտեղ, տարագիր հայ բազմութիւններու մեծ կեդրոններէն մէկուն մէջ, մարդկային հոգին հպարտ ոգեւորութեամբ մը կը պարուրուէր, տեսնելով այդ հաւաքոյթը գեղեցիկ եւ վճիտ գաղափարի մը շուրջ։

Իրենց սեփական հայրենիքին մէջ գտնուող եւ պետական ամէն ապահովութիւն վայելող ժողովուրդներու համար նմանօրինակ ժողովները, որքան ալ համազգային եւ վսեմ գաղափարներու շուրջ ամբարւած ըլլան՝ երբե՛ք չեն կրնար տողորուիլ այն խոր յուզումով որ մենք միայն կրնանք ըմբռնել։ Մերինը ինքնուրոյն դրոշմ ունի։

Ժողովին մասնակցողներու հաշուետուի կամ հաշուեպահանջի եռանդէն եւ անձկութիւններէն վեր, կենսական եւ անհրաժեշտ հարցերու վերեւ եւ ժողովին աղդած պատկառանքի յուղերէն ալ վեր՝ հայ ճակատագրական խոովքն էր որ կը սաւառնէր։ Հոն էին հաւաքուեր մաս մը բեկորներ, վերապրողներէն այն դժոխային փոթորկին որ ջարդ ու փշուր ըրաւ Թուրքիոյ հայութիւնը, եւ ամէնքն դարհուրելին՝ յափշտակեց իրենց ծննդավայրերէն եւ հայրենի տուներէն, ու ցրուեց օտար աշխարհներ, ամէն տեղ, բացի իր հարազատ աշխարհէն, ի՛ր հողէն ու ջուրէն։

Այս բեկորներէն էր որ եկած էին, սարսափը տակաւին իրենց էութեանը մէջ, սերտիւ փարած լոյս գաղափարի մը, գաղափարը փրկութեան գործի մը, միշտ նոր կորուստներու արհաւիրքէն հալածական։

Օտարութեան մէջ ժողովուրդի մը մահացման անխուսափելի չարիքին գիտակցութեամբը պինուած եկեր էին անոնք, անվկանդ կամքով զինուած եւ ցեղին հաւատքը իրենց սիրտերուն մէջ։ Դաս առնելով չէ որ սորված էին անոնք, գրքերու մէջ չէին կարդացած, այլ իրական կեանքի եւ չարչարանքի սեւ օրերու պղպղատուհայ դասը կերտեր էր իրենց հոգին ու կամքը։ Հո՛ն, հեռուն, շա՜տ հեռուն, անապատներու կիզիչ արեւուն տակ, հովիտներու, դաշտերու կանանչներուն և ծաղիկներուն մէջ գիրկ գրկի, ժայռերու ոտքին թէ ջուրերու յատակը՝ սիրելիներու անթաղ աճիւնները դեռ չեն փոշիացեր եւ միւս աշխարհներուն հետ նոյնացեր, անոնց սեւեռուն ակնարկը արթուն կը հսկէն պատասխանատու սերունդէն հոգիներուն մէջ,— ըլլա՛յ թէ իրենց զաւակներն ու թոռները այս անգամ ալ օտարութեան բնակխոն ու գեղեցիկ զէնքերով կորսուին անդարձ։

Այսպէս, ահա, բոլորը եկեր էին, բոլորը, միակամ եւ սրտցաւ։ Շրջ. Վարչութիւնը իր տասնեւհինգ Մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներով, 25 պատգամաւորներ եւ եօթը խորհրդակցական ձայնով հրաւիրուածներ, բոլորն ալ խանդավառ գիտակից ոգեւորութեամբ մը առեղծելով կուռ եւ ազդեցիկ մթնոլորտ մը։

Ֆր.Կ.Խաչը 1932-33ի գործունէութեան շրջանին հինգ նոր Մասնաճիւղեր (Սէնթ'էթիէն, Սէն Շամօն, Կարտան, Անկիէն եւ Անուսի) աւելցուցած է իր նախորդ առատ Մասնաճիւղերուն վրայ եւ կարելին ըրած է իրագործելու համար Դ. Պատգմ. Ժողովին որոշումները, որոնց գլխաւորն էր երկու անմիջական նպատակներու վրայ կեդրոնացնել իր գործունէութիւնը, Ա. Աջակցիլ թոքախտաւոր հիւանդներու, Բ. Հոգ տանիլ մանուկներու ֆիզիքական եւ բարոյական գոյութեան պահպանման խիստ կարեւոր գործին։

Ա. ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀՈԳԸ.— Շրջ. Վարչութիւնը, հակառակ տնտեսական ներկայ ծանր պայմաններուն՝ ամէն միջոց գործադրած է այս ուղղութեամբ որ եւ է աշխատանք չխնայելու, նոյնը թելադրելով իր Մասնաճիւղերուն, որոնք միշտ օգնած են հիւանդներուն եւ չքաւոր ընտանիքներուն։ Մեծ պետութիւններն անգամ, երբ իրենց բոլոր միջոցներովը չեն կրնար յաղթական ելլել թոքախտի ահաւոր աղէտի դէմ իրենց պայքարին մէջ՝ որքա՜ն աւելի անզօր է տարագիր ժողովուրդի մը սրտցաւ զաւակներուն համեստ լուման։ Բայց այն դէթ կաթիլ մը ջուր է ծով կարիքին մէջ եւ այդ է որ ըրած է ու միշտ պիտի ընէ Ֆր.Կ.Խաչը, բոլոր կարելի միջոցներով կռուելով անոր դէմ, դէթ երբեմն անհատներ խլելով մարդկային կեանքի մեծագոյն մէկ պատուհասին ճիրաններէն։

Շրջ.Վարչութիւնը վերջերս գրքոյկ մը հրատարակեց, թոքախտի դէմ կռուելու համար, պարզ միջոցներու հաւաքածոյ մը, ժողովուրդին համար գրուած եւ խիստ դիւրամատչելի։ Սոյն փոքրիկ հրատարակութիւնը կը սորվեցնէ այդ աղէտին դէմ զգուշանալ, անոր ինքնակոչ ժամանումէն առաջ։ Շրջ. Վարչութիւնը եւ իր Մասնաճիւղերը, ինչպէս Մարսէյլ, Կրընոպլը, Նիս, Փարիզ եւ այլն այցելած են անոնց, հիւանդանոցներու եւ սանաթորիումներու մէջ։Այս նպատակով Կ.Խաչը ծախսած է 12,000 Ֆրանք։

Այս մեծ աղէտը հետզհետէ աւելի սոսկալի համեմատութիւններ ստանալուն, Կ.Խաչերու կատարած գործը միշտ աւելի լուրջ հիմերու վրայ պիտի դրուի, կարելի եղած օգնութիւնը չխնայելով անհատ հիւանդներու։ Որպէս օտարական՝ մենք զրկուած ենք պետական ապաքինարաններէ օգտուելու բարիքէն, եւ մինչեւ որ ի վիճակի ըլլանք սեփական ապաքինարան ունենալու՝ Ֆր.Կ.Խաչը անդուլ պիտի շարունակէ իր օգնութեան գործը, այցելելով հիւանդներու, օգնելով եւ հրահանգելով ինչ որ կարելի է եւ միջոցներ խորհելով անոնց ապաքինման համար։

Պատգմ. Ժողովը որոշեց սոյն նպատակին համար աժան դրոշմաթուղթեր տպել տալ, նոյնպէս ուժ տալ սպիտակ ծաղիկներու վաճառման, եւ նմանօրինակ ձեռնարկներ կատարել ի նպաստ թոքախտաւորներուն։

Բ. ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ.— Կ. Խաչը իր գլխաւոր հոգատարութեան առարկան ըրած է մանուկներու ֆիզիքական եւ բարոյական պահպանման հարցը։ Չէ՞ որ նոր սերունդը ազգային գոյութեան պահպանման մեծագոյն կռուանն է եւ որ սակայն ամէնէն աւելի մատնուած է արագ կորուստի։

Ֆր.Կ.Խաչի Վիէնի, Սէնթ Էթիէնի, Սէն Շամօնի, Կրընօպլի եւ Ալֆորվիլի մասնաճիւղերը դպրոցներ եւ կամ հայերէնի դասընթացքներ ունին եւ ամէն զոհողութիւն սիրայօժար ստանձնած են (մեծ մասամբ գործարաններու մէջ աշխատող բանուորներ են), հոգալով բոլոր ծախքերը։ Մասնաճիւղերէն ոմանք ալ ազգ. իշխանութեան բացած դպրոցները յաճախող անկարող աշակերտներուն օգնելու զովելի պարտականութիւնն ստանձնած են։ Խիստ գնահատելի են ուսուցիչներու կամ ուսուցչուհիներու ջանքերը որոնք անձնուիրաբար ստանձնած են հայ մանուկներուն հայեցի դաստիարակութեան հոգը։ Ֆր. Կ.Խաչը ծախսած է այս նպատակով 13,000 Ֆրանք։

Պատգմ. Ժողովը երկարօրէն անդրադառնալով այս կարեւոր հարցին՝ որոշեց միշտ աւելի զարկ տալ այդ ուղղութեամբ կատարուած ձեռնարկներուն, դրդելով անոնց ֆիզիքական եւ մանաւանդ հայկական դաստիարակութիւն մը տալու հոգով՝ ընդունելով սակայն որ այս էական կէտերուն դարմանը միայն տուներէն կը սկսի. պէտք է նախ անփոյթ մայրերը գիտակից դարձնել իրենց նուիրական կոչումին եւ հրապարակային դասախօսութիւններով եւ ուրիշ ձեռնարկներով սատարել իր մտաւոր զարգացման։ Ֆր.Կ.Խաչի հիմնական նպատակներէն մէկն է հայ կինը մօտեցնել ու մարզել այս ժողովրդական գործին։

Գ. ՍԱՆ–ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐ.—Մարմնով ու մտքով առողջ սերունդ մը հասցնելու համար, որուն առաջին եւ հիմնական պայմանը դարձեալ տունն ու ծնողքի ազգայնութիւնն է՝ այս օտարութեան ամենակուլ կեդրոններուն մէջ՝ մեծ ու փրկարար դեր պիտի կատարեն նաեւ Սան-Սանուհիներու միութիւնները, այսպէսով պիտի ճանչնան իրար, պիտի մտերմանան, պիտի վարժուին իրարու, հայ դէմքին եւ հայ ամենաքաղցր լեզուին, պիտի սիրեն իրար եւ պիտի սիրեն ինչ որ իրենցն է, հարազատօրէ՛ն իրենցը։

Կրընօպլը ունի արդէն իր Սան-Սանուհիներու խումբը եւ այս նոր տարեշրջանին միւս Մասնաճիւղերն եւս պիտի ջանան, ըստ յարմարութեան եւ պահանջքի՝ բազմացնել նոր սերունդին համար այս խիստ օգտակար եւ դաստիարակիչ խումբերու թիւը։

Մանուկներու օգնութեան գործին սատարելու համար Պատգ. Ժողովը որոշեց Մանուկներու շաբաթ յայտարարել յունուարի առաջին մէկ շաբաթը։

Դ. ԲԺՇԿԱ – ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑ.— Փարիզի Մասնաճիւղը այս տարի Իսիի մէջ հիմը դրաւ բուժարանի մը, ուր կանոնաւորաբար շաբաթը մէկ անգամ ձրիաբար կը խնամուին հիւանդներ, եւ որուն կ'աջակցի Իսիի Մասնաճիւղը։ Շրջ.Վարչութիւն եւս միանուագ վճարումով մը մասնակցած է այդ կարեւոր ձեռնարկին։

Պատգմ. Ժողովը այս առթիւ որոշեց.—

1. Աւելի զարկ տալ բժշկա–առողջապահական դասախօսութեանց։

2. Նոր դարմանատուններ բանալ անհրաժեշտ համարուած վայրերու մէջ։

3. Փոքրիկ եւ ժողովրդական ոճով գրքոյկներ հրատարակել, մանաւանդ մանուկներու առողջապահութեան մասին։

4. Երեք ամիսը անգամ մը բժիշկ ղրկել Կ. Խաչի դպրոցները։

5. Ջքաւոր տղաքը օդափոխութեան ղրկել եւ օգտուիլ դպրոցական արձակուրդի դիւրութիւններէն։

6. Հիւանդապահական տարրական գիտելիքներով օգնել մեր անդամուհիներուն։

Ե. ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾ.— Բացի թոքախտաւորներու օգնութենէն, եւ դպրոցներու բերած աջակցութենէն, Կ.Խաչը զանազան աղէտներու առթիւ օգնած է ուրիշ գաղութներու արկածեալ հայրենակիցներու։ (Վերջին անգամ 500 ֆրանք ղրկած է Պէյրութի հրկիզեալներուն)։ Նաեւ ստանձնած է Համազգայինի Պէյրութի ճեմարանին համար նուիրուած գրքերու փոխադրութեան ծախքը, 357 Ֆրանք։

×

Այսպէս, հակառակ տնտեսական տագնապին դժուարութեանց, Պատգմ. Ժողովը գտաւ որ Ֆր.Կ.Խաչի Շրջ. Վարչութիւնն ու իր Մասնաճիւղերը կարելին ըրած են իրենց ստանձնած պարտականութիւններուն մէջ և միշտ աւելի եռանդով եւ կորովով պիտի լծուին այս ճշմարտապէս փրկարար գործին, հինգ տարիներու փորձառութեամբ ամրացած եւ թարմացած ուժերով ընդառաջ պիտի երթան նորանոր պահանջներու, համաձայն մշակուած ուղեգծին։

Ն[illegible]ան անդամ ընտրուեցա[illegible]ներ Ա. Շահլամեան, Մ[illegible] Օ[illegible]որդներ Սաթօ Ցակոբեան, Հ. Քօչեան եւ Մ. Մնձուրեան։ Մայիս 28ի երեկոյեան փակուեցաւ Պատգմ. Ժողովը, ճոխ թէյասեղանով մը, համակիրներու եւ հիւրերու ներկայութեամբ, մտերմական եւ գեղեցիկ մթնոլորտի մը մէջ, այնքա՜ն սրտագրաւ եւ պատկառելի։ Ցանպատրաստից տեղի ունեցաւ գեղարուեստական սքանչ բաժին մը, ուր՝ գեղեցիկ ճառերն ու երգերը, երաժշտութիւնն ու արտասանութիւնները՝ բոլորը ներդաշնակօրէն երգեցին փառքը Մայիս 28ի, հայ ժողովուրդի մեծագոյն տօնին, Անկախութեան տօնին, անպաժանելիօրէն զուգակցելով զայն հայ կնոջ, հայ աղջկան դարերու ընդմէջէն կատարած ու կատարելիք մեծ դերին՝ ֆիզիքական թէ բարոյական։ Բոլորն ալ շեշտեցին թէ՝ հայ կինը այսօր ալ, այս տաժանակիր տարագրութեան կայաններուն մէջ, ապացոյցը կուտայ իր նուիրական կոչումին, բոլորովին Կ.Խաչերու վսեմ ու գեղեցիկ նպատակներուն շուրջ։ Ան իր մեծ ու գիտակցութիւնը կը ներկայացնէ փաստօրէն, քանի որ այս ժողովին քսանեւհինգ պատգամաւորներէն [illegible] կազմեցին տիկիններ եւ օրիորդներ, ամէնքն ալ աշխոյժ, եռանդուն [illegible] յուսալից, բայց յոյսը միմիայն իրենց սեփական կամքին մէջ գտնելու ճ[illegible] զովը տոգորուած։

ԱՆԱՀԻՏ

Ց. Գ.— Հանդէսի պահուն խօսք առին.— Ա. Ահարոնեան, Տիկին Շահլամեան, Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, Տիկին Շ. Միսաքեան, Գ.Գ. Ա. Անդրկարեան, Ճիհանեան, Տէմիրճեան եւ ուրիշներ։

Արտասանութիւններ ըրին.— Տիկ. Օ. Իբրաամեան, Տիկ. Մազմանեան, Պր. Ա. Տէմիրճեան։

Երգեցին.—Պրն.Արամ Վասպուրի, Գարսամեան եւ ուրիշներ։

Օրիորդ Շահլամեան մէջ ընդ մէջ նուագեց ջութակի վրայ հայկական եւ եւրոպական կտորներ։

Հանդէսը փակեց Ա. Ջամալեան, խանդավառ կոչով մը։

ՏԳԵՂ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

—··—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Խօսքս այս անգամ ո՛չ կուսակցական պայքարներու մասին, ոչ ալ թաղականական ընտ – լուանքներու։ Ո՛չ մեր անմիաբանութեան ալ նոր սերունդի այլասերման մասին։

Թող ՑԱՅՏԱՔի խմբագիրը ներողամիտ գտնուի, եթէ այս անգամ պիտի առնեմ մասնաւորապէս հայ տիկիններու կարգ մը տգեղ սովորութիւնները։

Ներեցէ այնքա՜ն ուսումնասիրած, այնքան ստկած ու խիտ մազ անցուցած եմ որ, այլեւս լաւն ու վատ[illegible] արեւի լոյսին պէս պայծառ եւ ան[illegible] րին ձեւին վրայ ակնարկ սեւ մա[illegible] ուն պէս կ'երեւայ։

Եւ ըսեմ նաեւ որ, չատ–չատեր [illegible] ծի հետ համակարծիք են։

Չի բաւեր միայն գովաբան[illegible] հայ տիկիններու բազմաթիւ առաք[illegible] նութիւններն ու առաւելութիւններ[illegible] Այո՛, հայ կինը պատուախնդիր [illegible] խնայող, խնամող, հաւատարիմ, [illegible] գեներ եւ այլն. բայց այս բոլորը [illegible] ձին ու ընտանիքին համար։ (Մի[illegible] նկատի ունենալ բացառութիւններ[illegible]

Դժբախտ պայմաններու բերում[illegible] կ'ապրինք քաղաքակրթուած երկիր[illegible] ներու մէջ, ուր շատ քիչ գաղափար ունին մեր բարքերու, մեր սովոր[illegible] թիւններու մասին։ Շատեր չեն գի[illegible] տեր թէ Հայը ի՞նչ ազգ է,— մա[illegible] մետակա՞ն, քրիստոնեա՞յ, կամ [illegible] յատուկ քարտէսին ո՞ր կողմը կ'իյ[illegible] նայ...

Ժամանակ մը Զուիցերիա գտնուելու բախտը ունեցայ։ Ցաճախ գրե[illegible] բերումով ընտանիքներու ներկայ[illegible] նալու առիթը կ'ունենայի։ Իմ կ[illegible] կան Արեւելցիի դէմքս կը հասցն[illegible] քրէր եւ այդ հարցումները կ'ընէի[illegible]

Այժմ հոս ենք, մեր լաւ ու [illegible] բարքերով։ Իրենց աչքին գերանը [illegible] տեսներ, մեր աչքին շիւղը գերան [illegible] կարծեն։

Կրնանք մեր ներքինով հպարտա[illegible] բայց արտաքին երեւոյթներով [illegible] դատեն մեզ։ Մեր նիստ ու կաց[illegible] հագուստ–կապուստով։ Ուզենք [illegible] ընենք՝ պէտք է ընդունիլ որ արտա[illegible] երեւոյթով կրնանք ներկայանալ [illegible] մեզի ներկայացնել ու յարգանք [illegible] գել։

Այս տեսակէտով ալ, ճիգ մը ա[illegible] լի՛ մեր ազգային պատւոյն ու ան[illegible] նին բարձրացման համար։

Քիչ տարիներ չեն տասը տարի[illegible] ըը։ Ուզենք կամ ո՛չ, քանի որ կ[illegible] գտնենք թէ քաղաքակրթուած եր[illegible]

վերներու մէջ ենք, պէտք յարմարինք եւ խրացնենք անհրաժեշտ պայմանները:

Այս դժբախտ պայմաններէն մէկն է ըլլալ կոկիկ, վայելուչ եւ վարել համապատասխան նիստ ու կաց:

Մի՛ սրամտիք, յարգելի տիկիններ եւ օրիորդներ, աչքերս գոց չեմ գրեր: Համոզուելու համար բաւ է շուկայ ելլել, «մարշէ»ները, ժամանակցիլ հաւաքոյթներու եւն. եւ մտնեւոր ուսումնասիրութեամբ հետեւիլ:

Զքաւորութիւնը պատճառ չէ թափթփածութեան, անճաշակութեան եւ նիստ ու կացի, քալուածքի ու խօսուածքի տգեղութեան: (Խօսքս միշտ հրապարակի, տունէն դուրս երեւոյթներու մասին է):

Դեռ քանի մը օր առաջ դիտմամբ «մարշէ»էն անցայ, անգամ մը եւս համար անգամ խաչեալ, վարկաբեկուած ցեղիս անունին ու փառքին առատ բերող դէմքերու ու դէմքերու նկատառեա ըլլալու: Զեմ սխալած եւ չեմ սխալիր դժբախտաբար:

Ցալիտ խօսիմ հագուստ – կապուստի մասին, դիւրազգածութիւններ վիրաւորելու համար:

Բայց, ի՞նչպէս լռութեան մատնել սովորական երեւոյթ մը,— կարեւոր եթէ... մը մէջտեղ յանկարծ կանգ առնել եւ բարձրաձայն խօսիլ...

Անկարգ պէտք ըլլար այս տարբարկան գիտողութիւնը ընել, բայց ամէն անգամ աջէն ձախէն մեր հասցէին դէշ մռլտուքներ է որ կը լսենք:

Ցետոյ, «մարշէ»ի կրպակներու առջեւ արգիլուած է գոչել, խանչալել, օրինակ, միւր ձեռք առնել, նայիլ թէ ուխտը չա՞տ է թէ քիչ: Այսպիսի բաներ կոպիտ խօսքերու տեղի կուտան:

Համրակառքերէ ելլել-իջնելու ատեն կրկին հրմշտուքներ եւ իջնելու ատեն սխալ դարձուածքներ, որ շատ յաճախ կը պատահին, նորէն արտասանել կուտան նախատական բառեր.

— Alors ces Arméniennes...

Այս բոլորը կանխակալ կարծիքներ կը գոյացնեն: Զորս ամփոփ ի վեր, դեռ նոր վերջացաւ Մարսէյլի էն կարեւոր թատրոնին մէկ ներկայացումը, ուր ի միջի այլոց Հայերն ալ խառն էին, զանոնք ներկայացնելով խեղճ ու կրակ, միայն Ֆրանսային հովանաւ զանելու աշխատանքին լծուած, կարճ, շատ կարճ տարազ մը հագած եւ ձեռքն ալ... մեր սիրելի բոզաֆա «Յառաջ»ը:

Հայաբաւոր հանդիսականներ լիքը ամէն օր այդ թատրոնին մէջ զուարճացան ու ծաղրանքի նիւթ դարձանք: Անոնք խնդացին ու տնգացի ընկերներ մեր եռեւէն սուլին լեցան: Ու մեր սրտէն անգամ մըն ալ արիւն հոսեցաւ, դաշոյնը նորէն մխեցին մեր սրտին մէջ:

Անգամ մը եւս մեր անունին հետ զուարճացան, լեզուն, վիճակը ծաղրեցին:

Մեր մեծ ու պղտիկ ուսումնականներէն ո՛չ ոք ջանաց անհանդիստ ըլլալ, տնօրէնութեան ականջէն քաշելու:

Ահա թէ՛ ինչո՞ւ նոր սերունդէն շատեր կը ջանան ծածկել ազգային ինքնութիւնը: Ահա թէ ինչո՞ւ նրբաճաշակ տիկիններ եւ օրիորդներ հայերէն չեն խօսիր ու չեն կարդար: Թէեւ երբեք չեն կրնար արդարանալ:

Գիտակից դասակարգը կը ճանչնայ մեր բարեմասնութիւնները, բայց գործնականին մէջ տարբեր կը մտածէ, եւ միշտ ալ փաստեր կը գտնէ:

Քիչ մը աւելի լրջութիւն եւ փափկութիւն:

Կ. ՊՕԼԻԿԵԱՆ

Կրթական նախարարը՝ Ս. Մուրատեան վարժարանին մէջ

ՍԵՒՐ (Յատուկ).– Կրթական նախարարը Պ. Տը Մոնզի մայիս 24ին իր պաշտօնական այցելութիւնը կատարեց Մուրատեան վարժարանին: Ընդունելութիւն կատարուեցաւ նախ վարժարանի դահլիճին մէջ ուր կը գտնուէին հայ եւ ֆրանսացի ծանօթ անձեր, Տիկին Լէյկ, Ծերակուտական Ժան Տիւրան. Ժօրժ Փիքօ՝ Սուրիոյ նախկին կառավարիչ, Սեւրի քաղաքապետ՝ Վաքըլ, Վերսայլի քաղաքապետի ընդհանուր քարտուղարը, Փարիզի Գիտութեանց եւ Արուեստից վարժարանի տնօրէնը, Պ. Պ. Նորատունկեան, Մինասեան, Տօք. Թորգոմեան, Կիւմիւշկէրտան, Ըսմերեան, Բաշալեան, Համբարձումեան, Դարակէօզեան, Հօժի տնօրէն Ն. Դաւիթեան, եւ բոլոր հայ կրթական հաստատութիւններու ներկայացուցիչները: Այս մտերմական հիւրասիրութենէն վերջ, նախարարը առաջնորդուեցաւ վարժարանի սեփական թատերասրահը ուր խռնուած էր ընտիր հասարակութիւն մը. մեծ մասով Ֆրանսացիներ: Երբ նախարարը սրահէն ներս մտաւ, աշակերտական երգչախումբը հնչեցուց «Մարսէյեզը» որուն անմիջապէս յաջորդեց հայկական քայլերգը «Բամ Փորոտան»: Առաջին խօսքը առաւ Մուրատեան վարժարանի քաղաքային տեսուչ հրամանատար Խանզատեան որ ողջունելով նախարարի գալուստը, հաստատութեան եւ ֆրանսահայ գաղութին կողմէ խորին շնորհակալութիւնները յայտնեց կրթական նախարարին բրած այս բացառիկ պատիւին համար: Ցետոյ Պ. Խանզատեանի հրաւէրով խօսք առաւ վարժարանի հոգաբարձու մարմնին նախագահ ծերակուտական Պ. Ժան Տիւրան, որ շեշտեց մասնաւորապէս այն համակրութիւնը զոր Վիքթօր Հիւկօ եւ Լամարթին տածած են սոյն կրթական հաստատութեան հանդէպ, անէ մօտաւորապէս եօթանասուն տարի առաջ: Եւ դուք, ըսաւ յարգելի ծերակուտականը, խօսքը ուղղելով կրթական նախարարին, դուք կը շարունակէք այդ նշանաւոր բարեկամութիւնը:

Ճառերէն անմիջապէս վերջ՝ երգեց «Վիլիկիա» երգչախումբը, վարժարանի ուսուցիչ Պ. Գ. Ալէմշահի առաջնորդութեամբ: Աշակերտներու կողմէ կատարուեցան ֆրանսերէն եւ հայերէն արտասանութիւններ:

Ամէնէն վերջը խօսեցաւ կրթ. նախարարը, որ նախ իր շնորհակալութիւնները յայտնեց այս անկեղծ ընդունելութեան համար, յետոյ ըսաւ.— Բառեր չեմ գտներ արտայայտելու համար այն զմայլանքը զոր ունիմ հայ ազգին հանդէպ, հայեւն՝ որ գիտցած է մինչեւ ցարդ ամէն փոթորիկի կուրծք տալ, միշտ անաղարտ պահելով իր ազգային ազնիւ աւանդութիւնները. շարունակեցէք այս լուսաւոր ճամբան եւ պէտք չուշանայ փայլելու նաեւ ձեզի կատարեալ անկախութեան մը ըղձակաթ արեւը: Ցետոյ խօսք ուղղելով Սեւրի քաղաքապետին ըսաւ.— «Դուն որ կը փափաքէիր քու տնօրէններուդ մէջ ունենալ բարձրագոյն վարժարան մը, ահա այդ փափաքդ լի ու լի կատարուած է: Մուրատեան վարժարանի գոյութիւնը Սեւրի մէջ մեծ պատիւ է քեզի համար»: Կրթ. նախարարը վերջացուց խոստանալով յանուն ֆրանսական կառավարութեան օգնել ամէն կերպ վարժարանին յառաջդիմութեան որ արդէն մաս կը կազմէ Փարիզի Ակադեմիային: Նախարարը շուրջ մէկուկէս ժամ վարժարանին մէջ մնալէ վերջ, մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Այս առթիւ կ՛իմանանք թէ կրթական նախարարը «Բալմ Ակատեմիք» նշանը տուած է վարժարանի երաժիշտ ուսուցիչ Պ. Գ. Ալէմշահի. եւ հաւանականութիւն կայ որ գալ տարի հայերէն լեզուն ընդունուի իբրեւ երկրորդ լեզու Սորպոնի պսակաւորի քննութիւններուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ կառավարութիւնը փակեց բոլոր համալսարանները, վերջին խռովութեանց հետեւանքով:

ՀԻԹԼԷՐԻ չափաւոր ֆաղաֆականութիւնը ճնճղատած ըլլալուն համար, երեք ամիս դադարման դատապարտուեցաւ « Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ », որ օրկանն է Գերմանիոյ երկարուղիներու եւ հանքային ընկերութեանց:

ՍՕՖԻԱՅԻ մէջ սպաննուեցաւ մակեդոնացի համայնավար Փանով, Միխայլովի կուսակիցներուն կողմէ: Անցորդ մըն ալ վիրաւորուեցաւ: Ոճրագործները ձերբակալուեցան:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ, (Ցառաջ) — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արդութեան խումբը Մայիս 28ի անկախութեան տօնին առթիւ կազմակերպած էր ցերեկոյթ-թէյասեղան մը, մայիս 28ի կիրակի օրը ցերեկէ վերջ: Հայրենասէր հայրենակիցներու եւ ընկերներու կոկիկ բազմութիւն մը ժամանակին լեցուած էր սրահը: Նախագահ ընկ. Կ. Սասունի բացուած յայտարարեց ցերեկոյթը «Մեր Հայրենիք»ով զոր երգեցին բոլոր հայրենակիցները, ոտքի վրայ:

Ընկեր նախագահին ճառէն վերջ, հետզհետէ խօսեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կ. Կոմիտէի կողմէ ընկ. Աշոտ Խաչհեան, Զաւարեան Կոմիտէի կողմէ ընկերներ Բենօ եւ Սարգիս ու Արդութեան խումբէն ընկ. Սուրէն Նաւասարդեան:

Ընդհանրապէս բոլոր ընկերները բացատրեցին անկախութեան եւ ազատութեան արժէքը, գրուագներ պատմելով Հայ հին թէ նոր շրջաններու ազատագրական կռիւներէն: Եւ եզրակացուցին թէ «պայքարը դեռ չէ վերջացած, կարելի չէ վերջացնել, մինչեւ որ այդ պայքարին ծնունդ տուող նպատակը, ազատ եւ անկախ հայրենիքը չիրականանայ»:

Ընկ. Դաւիթ Զոլաքեան եւ ընկեր Հրաչ Հանոսալեան երգեցին մէկը Գէորգ Զավուշի երգը եւ երկրորդը՝ «Հօվ արէքը»: Տիկին Նուարդ Փառնոեան իր գեղեցիկ ձայնով երգեց « Հայաստան »ը. նոյնպէս փոքրիկն Օր. Տէմիրճեան յուզիչ կերպով երգեց «Ննջիր մանկիկը»: Արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Անահիտ Տէմիրճեան, Փառնաւ Փառնոեան, Մեհրուժան Փառնոեան եւ Խորէն: Ամէնէն վերջը երիտասարդ մը յատակօրէն արտասանեց «Սասունցի Դաւիթ»ը, որով փակուեցաւ հանդէսը:

Գ. Վարդունի

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 29 Մայիս (Ցառաջ).— Հ. Հ. 15րդ տարեդարձը տօնուեցաւ շաբաթ իրիկուն, Սալ տը Քոնֆերանսի մէջ:

Սակաւ էր բազմութիւնը, ինչպէս ապրիլ 11ին: Մեծ մասով վարվռուն երիտասարդներ:

Հանդէսը բացուեցաւ «Յառաջ ընթանք»ը խմբերգով: Մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ եւ ջութակ, որոնցմէ պ. պ. Զէքէմեան, ջութակով, Խանզեան՝ մեներգով ու Ցարութիւնեան արտասանութեամբ մը աւելցուցին հանդէսին փայլը:

Ցետոյ խօսեցաւ ընկ. Ս. Թորոսեան, պարզելով Մայիս 28ի պատմական փուլերը, եւ անոր ուժն ու հմայքը մեր այս օտարութեան կեանքին հետ:

Ընկերոջ բանախօսութենէ վերջ, ներկաները, մանաւանդ մեր ընկերները, ծափերու մէջ թնդացուցին «Մեր Հայրենիք»ը: Ու կամաց կամաց սրահէն մեկնեցան, «Ազատութիւն» բառը իրենց շրթներուն:

Գնդամ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԱՐԴԱՐ ՎԵՐԱԳՐՈՒՄՆԵՐ

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ այս խորագիրով խմբագրականի մը մէջ (24 մայիս).

— «Տեղական մամուլի մէջ մեր ժողովուրդի հասցէին մերթ ընդ մերթ ուղղուած անհիմն վերագրումներն ու հայրենակիցի անվայել վերաբերմունքը այնքան ցաւ չի պատճառեր մեզ, որքան կը պատճառէ պետական բարձրաստիճան եւ դասաբարակուած պաշտօնատարներու երբեմն ունեցած նախատական արտայայտութիւնը: Պէյրութ հրատարակուող օրաթերթ մը դեռ մինչեւ այսօր չէ մոռցած «Սիւրիա եւ Մենք» տխրահռչակ գրքոյկի պատմութիւնը եւ վերջերս սկսած է նոյնութեամբ հրատարակել անոր բովանդակութիւնը: Ուրիշ թերթեր, ի հարկէ մասնաւոր նկատումներով եւ բոլորովին հակահայ տրամադրութիւններու դրդ՞, առիթ չեն փախցներ հակհայ հրատարակութիւններ ընելու համար: Ծախուած գրիչներու եւ խաթարուած խիղճերու գործ են անոնք:

Սակայն ինչո՞վ բացատրել պետական ամենաբարձր դիրք գրաւող անձնաւորութեան մը, բազմաթիւ առիթներով իրեն ներկայացող Հայերու հանդէպ ցոյց տուած նախատական վերաբերմունքը: Զենք ուզեր թուել մանրամասնութիւնները, սակայն մեր ակնարկած պաշտօնատարը, ինչպէս ըսինք, Լիբանանի ամենաբարձր եւ կարեւոր աթոռներէն մէկը կը գրաւէ, որ գործի եւ խնդրանքի համար իրեն ներկայացող Հայերու ազգային զգացումները վիրաւորելու եւ ամբողջ հայութիւնը խախտելու համարձակութիւնը կ՛ունենայ:

Մենք չենք ուզեր խնդիր հանել եւ երբեք չպիտի ցանկանք, եթէ Ն. Վսեմութիւն բարձրաստիճան պաշտօնատարը իրեն ներկայացող Հայերու անհատական արժանապատուութիւնը վիրաւորէր: Սակայն դժբախտաբար նախատինքը կ՛ուղղուի հայ ժողովուրդին:

Եւ այս դարուս, մանաւանդ հանրապետական երկրի մը մէջ, այս ստորին ֆանաթիզմ, ճիշդը ըսելով, երեւակայութեան սահմանէն դուրս է:

Հայերը այս հայրենիքին հաւատարիմ են եւ կը յարգեն անոր բոլոր մտաւորական եւ պետական ղեկավարները, առանց կրօնական խտրութեան եւ նկատումներու: Քաղաքական ոչ մէկ հաշիւ կը հետապնդենք այս երկրին մէջ, որով ոչ մեր թիւը աւելի ցոյց տալու փափաք եւ պէտք ունինք եւ ոչ ալ կ՛ուզենք բարձր դիրքեր եւ պաշտօններ գրաւել: Պարզապէս կ՛ուզենք օգտակար ըլլալ այս հայրենիքին, ի սպաս դնելով մեր կարողութիւնները անոր բարգաւաճումին եւ յառաջդիմութեան համար: Կ՛ուզենք տրամադրել մեր բազուկները, մեր միտքը եւ մեր լաւագոյն տրամադրութիւնները, առանց բնաւ դառնալու պետական գանձին:

Եւ, երբ այս է մեր դիրքը եւ սրտի մեր նպատակը, ինչո՞ւ համար են մեր ժողովուրդի հասցէին ուղղուած նախատինքներն ու վիրաւորանքները»:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 մայիս.— Ինչպէս գրած էի, Մարսէյլի շաքարի գործարանին բանուորներն ալ հանգանակութիւն մը կատարած էին ի նպաստ Պէյրութի հիւանդանոցին, «Յառաջ»ին ղրկելով 90 ֆրանք, հաւաքուած 13 անձերէ:

Ահա նոր հանգանակութիւն մը եւս նոյն գործարանէն, ուր կ՛աշխատին 500 հայ բանուորներ: Այս երկրորդ հանգանակութեան մասնակցեցան.— Գրիգոր Եղիկեան 20, Ցաւկոր Քէօսէեան 15, Գեղամ Պօղոսեան 10, Եղիա Սոլաքեան 10, Նշան Քէհեան 10, Նշան Կիլիկեան 5, Մուշեղ Էքինեան 5, Յովսէփ Թեկիրեան 5, Պետրոս Սոլաքեան 5, Համբարձում Զալիղուշեան 5, Սեդրակ Քէհեան 5, Գասպար Շէղիկեան 5, Սողոմոն Շորգիկեան 5, Աստուր Օհաննէսեան 5, Կզմէս Քէօսէեան 3, Գասնիկ Դաւոզեան 3, Նշան Շուաղիկեան 2, Գապի 2, Պօղոս Աստուրեան 2, Ճարճ 1.50: Գումար 123 ֆր. 50 սան.:

Սոյն դրամը մասնակցողներու որոշումով մայիս 11ին ղրկուեցաւ Պէյրութ, Սահակ Կաթողիկոսին: Թղթատարի ծախքը ղեղչելով (3.50 ֆր.) ղրկուած է 120 ֆրանք:

Անշուշտ ուրիշ բանուորներ ալ պիտի հետեւին մեր օրինակին, փութացնելով իրենց բաժինը:

ԲԱՆՈՒՈՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՊԱՀԱԿԸ

Նետուեց կեանքի մէջ, թատրոն, սինէմա, պար, զուարճութիւն, այցելութիւններ:

Բայց երկար չտեւեց նրա արբեցած, ուրախ վիճակը: Ցագեցաւ աչքը շլացնող գեղեցկութիւններով, լեցուեց ականջը երգով ու ծիծաղով, կշտացաւ մարմինը մինչեւ մերժումի աստիճան:

Ու մի օր նա զգաց մի մեծ բաց, մի պակաս:

Ի՞նչ էր ուզում նա. ի՞նչ բանի էր կարօտում. չգիտէր: Թախիծից դարձաւ մելամաղձոտ:

Համալսարանի պարապմունքներն անգամ չլցրին նրա հոգին: Սկսաւ ջղայնանալ, որ տունը քոյրը եւ եղբայրը անգլերէն են խօսում. կարծես ծնողներն էլ տեղի են տալիս, տունը դարձել է օտարախօս: Այդպէ՞ս էր միթէ իր Հայաստան մեկնելէն առաջ. չէր յիշում. թւում էր նրան, թէ այդպէս չէր, որ հիմա են օտարացած եւ այդ խորթ էր իրեն:

Նա պահանջեց որ տունը հայերէն խօսեն, որ եղբայրը եւ քոյրը հայ մարդկանց միութիւնների մասնակցեն, որ լուրջ կերպով հայերէն գրականութեան, պատմութեան հետեւեն:

Քոյրն ու եղբայրը ծիծաղեցին. նոյն իսկ ծաղրեցին պարտուած Հայաստանը, վախկոտ, դասալիք հայ զինուորը, անախորժ հայերէնը եւ Հայաստանէն նոր եկած կեղտոտ, կոպիտ Հայերը:

Ծնողներէն խոցուեց Գուրգէնի սիրտը եւ նա զգաց իրեն իր տանը մինա՛կ, խորթ:

Իր շրջապատում տասնեակներով հայ եւ օտար կրթուած, գեղեցիկ աղջիկներ կային, բայց ոչ մէկը չէր գրաւում իր ուշադրութիւնը, ոչ մէկը չէր խօսում սրտին:

Նա կարօտում էր Աստղիկին. այս աղջիկները նման չէին նրան: Սիրուն, ողորկ, նուրբ էին չինական անօթների պէս, բայց նրանց ներսը պարապ էր, բովանդակութենէ, կեանքէ զուրկ: Աստղիկը՝ այն պարզունակ, մի քիչ անտաշ աղջիկը՝ ունէր հարուստ հոգի, խորունկ, անկեղծ ըղձացմունքներ, ունէր խոհեր, ու որպէս կին, անմատչելի եւ բարձր:

Իսկ այս ինքնամատոյց աղջիկները ... ձանձրալի են, տափակ:

Նա կարօտեց Հայաստանին, նրա երկինքին, արեւին, հողին ու ձիւնին, մինչեւ իսկ անձրեւին ու ամպերի որոտին: Նա կարօտեց հայ ժողովուրդին, այն պարզ մարդկանց, որ բաց սրտեր ունէին, միմեանց հարազատ, միմեանց եղբայր:

Առանց իրեն հաշիւ տալու՝ նա երբեմն գնում էր նաւահանգիստ: Գետը լայնատարած, որ միանում էր ովկիանոսի հետ, հսկայ նաւերը, որ գալիս էին հեռուներէն ու մեկնում հեռուները՝ աւելցնում էին նրա հոգու կարօտը: Թւում էր նրան, թէ այնքան էլ հեռու չէ Հայաստանը, թէ կարող է պարզել թեւերը ու հասնել, գրկել նրան: Գուրգէնը տառապում էր հայրենաբաղձութեամբ:

Մայրը կարծես հասկանում էր Գուրգէնին: Ուզում էր օգնել նրան դուրս գալու այդ վիճակէն:

Սկսում է նրա մօտ գովել այս ու այն աղջիկը. մանաւանդ Անժէլը. մի գեղեցիկ, մի կիրթ աղջիկ, որ բաւական հայերէն գիտէր, լաւ էլ ջութակ էր նուագում: Ու լինում է այնպէս, որ օրիորդ Անժէլը դառնում է նրանց տան մշտական այցելուն. միշտ Գուրգէնի քով՝ Մարիամի հետ. միշտ նրանց մթնոլորտում: Այդ էլ չի օգնում Գուրգէնին. Անժէլն իր բոլոր հրապոյրներով չի կարողանում լցնել նրա հոգու պարապը:

Մի օր Նիւ Եորքի փողոցներում մի արտակարգ եռ ու զեռ կար, տօնական տրամադրութիւն:

Աննպատակ Գուրգէնն իջաւ քաղաքի կեդրոնը: Տօն կար, այո: Խուռն բազմութիւն, զօրք, դրօշակներ, նուագ: Դիմաւորում, յարգում էին ինչ որ դահճապետի:

Ամերիկան ցոյց էր տալիս այդ ապագայ պահակալին իր երկրի ուժը, զօրութիւնը, հարստութիւնը, փառքը եւ ժողովուրդն ուրախ էր, երջանիկ:

Գուրգէնը, որ նոյնպէս այդ երկրի քաղաքացին էր, ինչո՞ւ չէր կարողանում մասնակից լինել այդ ուրախութեան. ինչո՞ւ հպարտ չէր զգում իրեն. ինչո՞ւ անտարբեր անցորդի նման քալում էր մայթերով եւ ինչո՞ւ տխուր, ինչո՞ւ պարապ էր հոգին:

Ցանկարծ նա յիշեց Կարօն՝ մայիսեան ապստամբութենէն յետոյ:

Ամառ էր. խորհրդարանի ծերունազարդ նախագահը՝ « Հայր Աբրահամը » գալիս էր Կարս, պէտք երթար Սարը Ղամիշ:

Այդ օրը խանութները փակ էին, քաղաքը դրօշազարդուած, ամբողջ ազգաբնակութիւնը դուրսն էր, գնում էր երկաթուղու կայարանը՝ նախագահին դիմաւորելու:

Կառքեր ու ձիեր զարդարուն գոյնզգոյն թաշկինակներով, ժապաւէններով, դաշտային ծաղիկներով ու կանաչով. աշակերտներ՝ ծաղկեփունջերով, հայ արիներ՝ պաշտօնական զգեստներով, ու զօրք, հեծելակ, ձիաւոր ... Արեւի տակ ոսկի փայլը փողերի ու թմբուկների ու սրտաբուխ, ուրախ ժպիտը բոլոր դէմքերի:

Ցիշեց այն վայրկեանը, երբ կայարանի զանգն աւետեց գնացքի մեկնիլը վերջին կայարանէն:

Կառքե՛ր, ձիաւորնե՛ր, ոտաւորնե՛ր, հարիւրներ հազարներ շարժուեցին դէպ ի գիծն ի վեր՝ ճանապարհին իրենց ողջոյնը տալու սիրելի նախագահին:

Ցիշեց այն պահը, երբ գնացքն իր ընթացքը դանդաղեցնելով մտաւ կայարան:

Նուագ, զօրքը բարեւի կեցած ու ժողովուրդի խանդավառ կեցցէները սրտաբուխ:

Ճառե՛ր, ողջագուրանք, խանդավառութիւն:

Ու հեռո՛ւն, բա՛րձր միջնաբերդի վրայ ազգային դրօշակը ծփծփուն:

Ո՛չ, այն ժամանակ Գուրգէնը գիտող չէր, այն ժամանակ նա հպարտ էր ու հոգին լեցուն, լեցո՛ւն:

Այդ յուշերը սեղմեցին Գուրգէնի կոկորդը, աչքերը խոնաւցան:

Նա փախաւ փողոցներէն, ուր ամէն ինչ իրեն խորթ էր, իրեն համար չէր:

Վերադարձաւ տուն, քաշուեց իր սենեակը, պառկեց: Ցոգնած էր զգում իրեն, թէեւ շատ չէր քալել:

Մայրն զբաղած էր խոհանոցում, իսկ քոյրն ու եղբայրը տունը չէին: Երեւի քաղաքումն էին:

— Ինչո՞ւ, իրե՞նց ինչ:

Տխուր էր, մի ծանր բան ճնշում էր սիրտը. ուզում էր քնել, մոռանալ:

Քնա՞ծ է, թէ արթուն՝ չգիտէ:

Արաքսի ափին, թնդանօթների մարտկոցում պահակ է կեցած նա:

Այդ թնդանօթները պիտի կասեցնեն թշնամու գրոհը, պիտի պաշտպանեն հայրենիքը: Պահակ է, ինքը:

Ցանկարծ կասկածելի շարժում է նկատում թշնամու դիրքերում:

Պէտք է տալ ազդանշանը, պէտք է ոտքի հանել զօրքը:

Բայց Գուրգէնի թեւերը թուլացած են. չի կարողանում հրացանը պահել, չի կարողանում սուլիչը շրթունքին մօտեցնել: Թշնամին շարժւում է. Գուրգէնի ծնկները դողում են. ահա՛, ահա պիտի լինեն ու մարտկոցն առանց պահակի պիտի մնայ:

Նա հաւաքելով վերջին ուժը՝ կանչում է — Թշնամի՛ն ... հասէ՛ք պահակներ, հնչեցրէք շեփորը, ոտքի հանէք զօրքը, զգաստ պահէք ժողովուրդը՝ հայրենիքը վտանգի մէջ է: Բայց Գուրգէնի ձայնը չի հնչում, ոչ ոք չի լսում, ոչ ոք օգնութեան չի հասնում:

Վերջին անգամ նա կանչում է.

— Հասէ՛ք ... պահակն ընկած է, մարտկոցը պարա՛պ ...

Ընկնում է յուսահատ. ու յանկարծ ... աչքերին չի հաւատում, մարտկոցը պարապ չէ. ահա մէկը, մի պատանի վերցրել է իր թողած հրացանը եւ կանգնել է մարտկոցում, զգաստ, պատրաստ:

— Ո՞վ է այս, ո՞վ է այս հրաշք պատանին:

— Վահագնը, ազատութեան հայ ոգին:

. . . .

Այս ի՞նչ է. մի՞թէ պարտուած են. մի՞թէ խաղաղ է, մի՞թէ Արաքսի ափին են արդէն:

Այո, երգում են.

— « Մայր Արաքսի ափերով,
Քայլամոլոր գնում եմ » ...

Ո՛չ, Գուրգէնը քնած չէ. այս երազ չէ, անուրջ չէ, նա լսում է պարզ, հաստատ:

Դէմքն առնում է ափերի մէջ ու լալիս է լալի՛ս ...

Մէկը կամաց բաց է անում սենեակի դուռը:

« Մայր Արաքսը » երազ չէր:

Անժէլը ջութակ էր նուագում, իսկ Մարիամը երգում էր մեղմ ու անուշ:

Գուրգէնը ելաւ. մօտեցաւ դրանը ու կանգնեց:

Երգը չընդհատուեց:

Նա կեցաւ անշարժ, հայեացքը սեւեռուն, անորոշին: Անորոշի՞ն. ո՛չ, նա հոգու աչքերով տեսնում էր Արաքսը, Հայաստանը եւ Վահագնի ոգին, որ սուրը ձեռին պահակ էր կեցած հայրենի սահմաններում:

Աղջիկները, որ ուզեցել էին մի անակնկալ սարքել Գուրգէնին՝ լռեցին, երկիւղած նայեցին նրա սեւեռուն բիբերին:

Անժէլը, որ արդէն սիրում էր Գուրգէնին, քնքոյշ ձայնով ասաց.

— Գուրգէ՛ն, ձեզի համար սորվեցինք այս երգը:

— Ինծի համա՞ր ... ու նա շեշտ նայեց աղջիկների աչքերին:

Ինծի համա՞ր, շնորհակալ եմ. բայց այդ քի՛չ է, այդ չի՛ լցնի հոգուս պարապը: Հայ լեզուն, հայ երգը սովորել ինծի, կամ մէկ ուրիշի համա՞ր, ո՛չ, ոչ, նա պիտի սովորէք, նա պիտի գիտնաք, դուք պիտի նոյնանաք նրա հետ, ձե՛զ համար, որ ձեր հոգին լցուի, ձեր էութիւնը իմաստ ստանայ:

— Սովորեցէ՛ք ...

Ու յանկարծ Գուրգէնի հայեացքը պարզուեց, դէմքը պայծառացաւ, գլուխը բարձրացաւ. հոգու պարապը լցուած էր:

— Սովորեցնե՛լ ... Այո՛, պահակ կենալ հայ ազատութեան հոգեկան մարտկոցում:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Վերջ

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով: Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ տէ Կոպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԱՐՍԷԼԻ «Հրայր» խումբի ընկերները սահմանադրաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկ. Օննիկ Կարապետեանի տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 9ին, ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Գաւառ

ՓՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Զեկոյց՝ Ներկայացուցչական Ժողովի մասին:

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սահմանադրաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարգարեան» Գրադարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԻԷՆԻ «Քրիստափոր» խումբի ընկերները վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ներքին կանոնագրի կարգ մը յօդուածները»: Կը հրաւիրուին Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու ընկերները:

ՇԱԼԷԹԻ «Բարգէն-Սիւնի» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ընկեր Վ. Սնգճեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ
Կը խօսին՝ Ընկերներ՝ Լ. ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը ներկայացուի 5 թիւ ԽՆԼԱԳԱՐԸ
ՄՈՒՏՔ՝ 1 ՖՐԱՆՔ

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 10 ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

×

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ

կազմակերպուած՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
10 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres
Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ
Կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԲԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ):
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ, ԱՐԱՄ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
եւ ծովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
Գրդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՏԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ջութակ), Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ-ԳԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ԱՐԱՔՍԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ եւ Լ. ՍԱԼԷՄԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

∴

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին
Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին.— Տէսինի Երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «Արծիւ» Ջանֆառը, ղեկավարութեամբ Գ. ԺԻՐԱՅՐ ԽՏԻԿԵԱՆի: Օրիորդներ՝ ԾՈՎ. ՏԷՐ-ԳԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՀԵՐԱ ԳԸՄԳԼԵԱՆ (Մեներգ). Ս. ՀԻՒՍԵԱՆ, Տիկ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ և ընկ. ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԷ (Արտասանութիւն):
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱԳԱՌԱԺ» ԽՈՒՄԲԻ
եւ ծովանաւորութեամբ ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
ՍԱԼ ՏԸ ՖԷԹԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տէսինի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «ԱՐԾԻՒ» ՋԱՆՖԱՌԸ, ղեկավարութեամբ ընկ. Ժ. ԽՏԻԿԵԱՆի: Օր. Ծ. ՏԷՐ-ԳԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Գ. Գ. ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ (Ջութակ): Խմբերգներ, արտասանութիւն եւայլն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

×

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ (Մարսէյլ) ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ
Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՊԷԼՖՈՌԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՊԷԼՖՈՌԻ Հ. Յ. Դ. ՎԱՉԳԷՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին
ՔԱՂԷՐԻ Տ'ՕՖԸՄՕՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը խօսի ընկ. Ս. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ (Լիոնէն)

×

ԳՈՐՏՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131, rue Paul Berruel (Նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պրն. Հ. Վ. Հացունիէ «Հայ տառերու ձեւափոխման մասին»: Մտքերի փոխանակութիւն այդ հարցի շուրջ: Ցանկալի է հայ գիտակից մտաւորականութեան ներկայութիւնը: Ըստ սովորութեան՝ անհատական հրաւէրներ չեն ուղարկուած: Մուտքը ազատ է:

ՏՕՔԹ. ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները բուն առաջնոյն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6, Rue Dugas, թիւ 8, որ կը գտնուի թիւ 44 Avenue de Versaillesի քով: Մէթրօ Mirabeau կամ Javel.

Նուագահանդէս ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ
Maison GAVEAUի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
45, Rue LA BOETIE, Métro : MIROMESNIL
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) Mr. SERRIERE (Cor Anglais)

Պ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ Mr JACQUES HONORAT (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը նուագեն դասական կտորներ եւ Պարթեւեանի եկեղեցական եւ հայ աշխարհիկ գործերը:

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը
Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 փրանք

Դաշտային զբօսանք

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏՈՒԸՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
Նախաձեռնութեամբ «ՍԻՓԱՆ»ի եւ մասնակցութեամբ «ԱՐԱՐԱՏ» եւ «ՔԻՒՐԱԿՆ» երգչախումբերու, Bagneuxի մէջ
Պ. ԿԱՐԳԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆի պարտէզը:

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն առաւօտեան ժամը 9 - 11 եւ 2 - 3:
Ուշացողները հարցնեն Mme Curie փողոցը բնակող Հայերուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ եւ բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն՝
Բժիշկ Մ. ՆՈՐԱՅՐԻ
անակնկալ մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ եւ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ», «Զաւարեան», «Արամ», եւ «Անդրանիկ» խումբերու ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն՝
Բժիշկ Մ. ՆՈՐԱՅՐԻ
կսկծալի մահուան առթիւ

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ եւ բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն՝
Բժիշկ Մ. ՆՈՐԱՅՐԻ
դառնաղէտ մահուան առթիւ

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի ընդհ. ժողովը այսօր, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 51, բիւ Րիվօլի: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Այժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՑԱՌԱՋ»Ի
ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...
(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)
Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Գին՝ 15 ֆրանք

2.- ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...
(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)
Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՑԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի
ԵՐԳԻԾԱԿԱՆԸ

Մեծ հատոր մը որ կը պարունակէ ՓԱՐԱՒՈՆ ՍԷՄ ԱՆՏՈՆԸ, ԻՇԽԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՆ, ԱՐՋՈՒՆԻ ՍՐԲԱԶԱՆԸ եւ բազմաթիւ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ԾԻԾԱՂՆԵՐ

Համակ Ծիծաղ, Սրամտութիւն, Խնդում, Ժպիտ
Արտասահմանեան ամբողջ հայ կեանքը եւ դէմքերը
պատկերացուած են այս հատորին մէջ
ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 15 Ֆր., ՕՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 20 Ֆր.
Դիմել՝ 17, RUE DAMESME :-: PARIS (13e)
« Երկար եւ առողջ ապրելու միակ պայմանը ծիծաղիլն է »:
ՏՕՔԹ. ԼՕՄՊՐՕԶՕ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՀԵՏԱՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Այս վստահութիւնն ունենալով է, որ Թագուհին կ'ազդէ ցարին վրայ, որ կը մերժէ մայրաքաղաքէն եղած խորհուրդները: Թագուհին չուզեր հաւատալ ցարի հրաժարման լուրին: Իսկ երբ կը հաստատուի, մինչեւ վերջ այն համոզումը կ'ունենայ, թէ ռուս ժողովուրդը կը օթափի եւ թագաժառանգը գահ կը բարձրացնէ...

Մարտ 21ին, երբ ցարը կառախումբին մէջ բանտարկուած հռչակուեցաւ, նոյն գործողութիւնը տեղի ունեցաւ նաեւ Թագուհիին հանդէպ: Թագուհիին բանտարկութեան որոշումը իրեն յայտնեց զօրավար Քորնիլովը:

Մարտ 22ին Ցարսկոյ Սելօ հասաւ նաեւ ցարը: Երբ կայարանին մէջ կառախումբէն իջաւ, իր շքախումբին մեծ մասը լքեց ցարը եւ փախաւ: Իսկ երբ ինքնաշարժը հասաւ պալատ, դուռները փակ էին: Միայն հերթապահ սպային կարգադրութեամբ դուռները բացուեցան «նախկին ցարին» առջեւ: Բակէն անցած ժամանակ, կարմիր զարդանիշերը կուրծքերուն փակցուցած սպաներէն ոչ մէկը պատիւ կեցաւ Մեծն Ռուսաստանի միապետին առջեւ:

Թագուհին եւ ցարը իրարու հանդիպեցան ժպտելով: Իսկ երբ մինակ մնացին, երկուքն ալ դառնօրէն լացին:

×

Ժամանակաւոր կառավարութիւնը ցարի ընտանիքին բանտարկութիւնը կ'արդարացնէր այն պատճառաբանութեամբ թէ գինուորները եւ բանուորները ծայր աստիճան գրգռուած վիճակ ունէին եւ, եթէ ցարը ազատ ձգէին, կրնան ինքնագլուխ քայլերու դիմել: Միւս կողմէ, անհրաժեշտ կը նկատուէր օրինական ճանապարհով քննութիւն կատարել և լուսաբանել այն բոլոր խնդիրներն ու դէպքերը, որոնք առնչութիւն ունէին ցարին եւ իր կառավարութեան վարած քաղաքականութեան հետ:

Դեռ եւս Մոգիլեւի մէջ, Ժամանակաւոր Կառավարութեան ներկայացուցիչները խոստացած էին ցարին հնարաւորութիւն տալ ընտանիքով միասին մեկնելու արտասահման: Քանի մը ամիս առաջ, անգլիական դեսպանին աջիկան կողմէ հրատարակուած յուշերու մէջ կը հաստատուի, որ, իրօք, Ժամանակաւոր կառավարութիւնը բանակցութիւններ կը վարէր Անգլիոյ կառավարութեան հետ ապաստան տալու ցարին՝ ընտանիքի հետ միասին: Սակայն, վարչապետ Լոյտ Ճորճը կը մերժէ՝ վախնալով անգլիացի աշխատաւոր զանգուածներու վրդովումէն: Լոյտ Ճորճը չհերքեց, իսկ Ժամանակաւոր Կառավարութեան տարագիր նախարարները հաստատեցին այդ ամէնը:

×

Ժամանակաւոր Կառավարութիւնը լիազօրեց դասական նախարար Կերէնսկին ապահովելու ցարական ընտանիքի հսկողութիւնը: Կերէնսկին հետեւեալ կարգադրութիւններն ըրաւ.—

Ցարը, իր ընտանիքին անդամները եւ պալատին մէջ մնացած մարդիկ կը զրկուին արտաքին աշխարհի հետ յարաբերութիւն պահպանելու իրաւունքէն: Պալատին ներսը ազատ են, բայց դուրսը, պալատի պարտէզը կրնան շրջիլ միայն մասնանշուած շրջանակին մէջ եւ պահակներու հսկողութեամբ: Կրօնական արարողութիւնները կը կատարուին պալատական եկեղեցին մէջ, տեսակցութիւններ կը թոյլատրուին միմիայն Կերէնսկիի անձնական թոյլտուութեամբ և ամբողջ նամակագրութիւնը կ'անցնի յատուկ գրաքննութենէ: Պալատը եւ պարտէզը կը շրջապատուին պահակներով: Դուրսի հսկողութիւնը կը յանձնարարուի պահակներու պետ Կորովիչենկոյին, իսկ ներսի՝ պալատի պարէտ Կոբիլինսկիին:

Առնէ զատ, ցարէն կ'առնուին բոլոր թուղթերը եւ որոշ ժամանակի համար կ'արգիլուի անոր տեսակցութիւնը Թագուհիին հետ: Ցարը եւ Թագուհին իրաւունք ունէին հանդիպելու միայն ընդհանուր ճաշասեղանի շուրջ եւ հերթապահ սպայի մը ներկայութեամբ:

Այս միջոցները բաւարար չնկատուեցան շարք մը յեղափոխական սպաներու կողմէ եւ անոնք պահանջեցին պալատի պարէտէն՝ ամէն օր ստուգման ենթարկել ցարի ընտանիքին անդամներու թիւը: Զափազանց խիստ գտնելով այս առաջարկը, Կոբիլինսկին միջին ճամբան գտաւ,— երբ ցարին ընտանիքը նախաճաշի նստի, ներս կը մտնեն հերթապահ սպան եւ վերջինիս փոխարինելու եկած երկրորդ սպան: Այս ձեւով, առանց յայտնելու բուն նպատակը, ստուգումը կը կատարուի:

Ցարը սովորութիւն ունէր միշտ ձեռք երկարելու պահակ սպային, անոր մեկնումի պահուն: Անգամ մը, երբ նոյնն ըրաւ սպայ Եարինիչին, այս վերջինը մերժեց սեղմել ցարին ձեռքը: Ցարը յուզուած մօտեցաւ սպային եւ ձեռքերը դնելով անոր ուսերուն, հարցուց.

— « Ինչու՞ ինչի, սիրելիս »:

Սպան պատասխանեց.

— Ես ժողովուրդի զաւակ եմ: Երբ ժողովուրդը ձեզ ձեռք երկարեց, դուք չընդունեցիք: Այժմ ես ձեզ ձեռք չեմ տար »:

Իր կարգին, Ցարսկոյի Սելոյի խորհուրդն ալ կը միջամտէր պալատի հսկողութեան գործին եւ իր կողմէ պալատի պարէտին օգնական նշանակեց հայ սպայ մը՝ Դոմոյեանց: Այս վերջինը շատ դժկամակ ընթացք ունէր ցարի ընտանիքին հանդէպ եւ անգամ մը նոյնիսկ մերժած է ցարին ձեռքը ընդունիլ:

Դոմոյեանցը կը խուզէր պահակ զինուորները եւ զանոնք կը գրգռէր ցարին դէմ: Պահակները չէին քաշուեր իրենց զգացումները բարձրաձայն արտայայտելէ, շատ սանձարձակ էին դարձած, պարտէզին մէջ կը նստէին Թագուհիին քովը, կը ծխէին ու անհամեստ խօսքեր կ'ուղղէին: Անոնց պատճառաւ ներս կը մտնէին պալատը եւ զանազան դիտողութիւններ կ'ընէին:

Անգամ մը զինուորները թագաժառանգին ձեռքը կը տեսնեն փոքրիկ խաղալիք հրացան մը: Անմիջապէս կը պահանջեն զինաթափել ընել փոքրիկը, ինչ որ կը կատարուի: Ցարին սպան շատ կ'ազդուի եւ անվերջ կուլայ:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 3 ՅՈՒՆԻՍ 1933
3 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2205 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԱՌԱՆՑ ՀԱՍԿՆԱԼՈՒ

Տառերու «բարեփոխում»ն ալ պատրուակ դարձաւ տեղի-անտեղի ակնարկներ սպրդեցնելու, «պահպանողականութիւնը» ծաղրելու եւ «յառաջդիմութիւնը» փառաբանելու:

Այս տարրական հարցին մէջ ալ, երբ կը փորձուիս տեսակէտ յայտնել, մարդիկ այդ պարտականութիւնդ կը վերագրեն կանխակալ կարծիքներու եւ կուսակցական կիրքի:

Մէկդի դնելով բոլոր մանրամասնութիւններն ու բանդիտութիւնները, անգամ մը եւս արծարծենք ինչ որ ըսինք առաջին օրէն, երկու խմբագրականներով:

— «Ընդունենք թէ որոշ տառեր բարեփոխման կը կարօտին:

Բայց, ինչո՞ւ նկատի չեն առներ որ, հոգեբանական այս պահուն, եւ այս ցիրուցան վիճակին մէջ, ամէնէն բարեմիտ բարեփոխումն ալ կրնայ յանգիլ չարափոխման, անմիտ եւ անհոգի նորարարութեան մը:

Եւ մանաւանդ ինչո՞ւ կը մոռնան որ, տառերու «բարեփոխում»ն ալ, ինչպէս ուղղագրութեան «բարեփոխումը», ամէն բանէ առաջ պիտի ծառայէ կտրելու կապը՝ անցեալին հետ, Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ, ստեղծելով քաոս մը:

Երեւա՜ն, Հայաստան…

Բայց Երեւանը ամէն բան չէ տակաւին: Ոչ իր ակադեմիկոսներով, ոչ ալ, մանաւանդ, իր իշխանութեամբ»: (Յառաջ, 11 մայիս):

Կարճ խօսքով, մեր իրական շահը կը պահանջէ պահել եղածը, «հոգեբանական այս պահուն, եւ այս ցիր ու ցան վիճակին մէջ»:

Արդ, ինչ որ կը փորձեն Երեւանի մէջ, կը ծնի ոչ թէ գործնական չարիք մը դարմանելու մտահոգութենէն, այլ իմաստակ եւ «չէրչիական» հաշիւներէ:

Այս ի՜նչքան տնտեսագէտ են դարձեր, քանի մը տող աւելի-պակաս հաշուելու համար:

Եւ ի՜նչ ազնուութիւն է այս, որ մաշելու խնդիր կը յուզէ, երբ ունինք տողաշար մեքենան, միշտ պատրաստ՝ շարուածքը հալեցնելու եւ միշտ նորաձոյլ տառերով շարելու:

Յետոյ, ի՜նչ անհեթեթ ճաշակ՝ երբ կը խօսին գեղագիտութեան մասին, քանի որ մէջտեղն են մշակուած տառերը: (Նմոյշ մը հրատարակեցինք արդէն):

Բայց մենք ուրիշ մտահոգութիւն մըն ալ յայտներ էինք:

Տառերու բարեփոխման խնդիր յարուցանելով, Երեւանի մէջ նկատի ունեցեր են նաեւ «Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող ժողովուրդներու լեզուներու բազմազանութիւնը»:

Հայերէն այլափոխելով, կ՚ուզեն տեսակ մը միօրինակութիւն ստեղծել:

Իսկ այդ մարմաջէն ծնած է կաղապար մը, որ ոչ լատիներէն է, ոչ ալ հայերէն, այլ ծաղրանկար մը՝ ռուսերէնի, վրացերէնի կամ հապէշերէնի:

Բոլորդ ալ տեսաք նմոյշները, այստեղ կամ ուրիշ տեղ:

— «Մեծպետական» Ռուսաստանի շունչն ու նախասիրութիւնն են որ կը առառնին այս հարցին մէջ ալ, ինչպէս բոլոր ոչ-ռուս ժողովուրդներու քաղաքական, ընկերային, տնտեսական եւ գրական-գեղարուեստական կեանքի կազմաւորման մէջ:

Ու միշտ ալ պիտի գտնուին մասնագէտներ կամ գեղագէտներ, որ ընդառաջ պիտի երթան Մոսկուայի բարեհաճ տրամադրութեան:

Ամէն բան վերիվայր շրջելու, փոխելու եւ կեդրոնական կաղապարի մը վերածելու ձգտումը՝ նոր չէ որ երեւան կուգայ:

Թէ ուղղագրութեան եւ թէ տառերու փոփոխութիւնը մաս կը կազմէ ընդհանուր ծրագրի մը, որ կրնայ կոչուիլ ռուսացում, ե՛ւ ձեւով ե՛ւ ներքին բովանդակութեամբ: (Յառաջ, 14 մայիս):

Մեր բոլոր պաշտօնակիցներն ալ բողոքեցին այս անտեղի եւ անհեթեթ մարզանքին դէմ, միեւնոյն հիմնական մտահոգութիւններով:

Դիտողութիւններ լսեցինք ու տպեցինք, նաեւ, չէզոք հայրենակիցներէ:

Բոլորն ալ միեւնոյն վախն ունին,— Նոր քաոս մը պիտի ստեղծուի:

Ահա բողոքի վերջին ձայնը, «Հայրենիք»էն.

— «Դժբախտաբար, բոլշեւիկներու մինչեւ այժմ բրած փորձերը ծայր աստիճան յոռետես դարձուցած են մեզ իրենց ձեռնարկած «բարեփոխութեանց» վերաբերմամբ: Նոր տառերու հրատարակուած նմոյշներն ալ արդէն կասկած չեն ձգեր, որ այս «բարեփոխումը» եւս անհաջող չարափոխում մը պիտի ըլլայ: Այսինքն՝ եղած անվնաս թերութիւններու փոխարէն պիտի ունենանք անտանելի եւ խիստ վնասակար նոր այլանդակութիւն մը, որ աւելի խորունկ կերպով պիտի բաժնէ արտասահմանի ընթերցող հայ հասարակութիւնը խորհրդային Հայաստանի մամուլէն եւ գրականութենէն»: (20 մայիս):

Եւ դեռ ազատամիտնե՞ր ունինք որ մեզի կը ցուցնեն Թուրքիոյ օրինակը: Առանց մտածելու որ, այդ երկիրը կազմակերպուած պետութիւն է, ամբողջ ժողովուրդը ամփոփած է իր սահմաններուն մէջ, եւ կրնայ վարել, պարտադրել իր ուզածին պէս: Մինչդեռ մենք ունինք մանրանկար, երերուն եւ կիսկատար հայրենիք մը, իսկ ժողովուրդին կէսը դուրսն է…

Եթէ նոյն իսկ Երեւանը որոշէր ոչ թէ բարեփոխել հայկական տառերը, այլ անոնց տեղ հաստատել միջազգային տառեր, լատիներէնը, ոչ միայն մենք, այլ եւ բոլոր գաղութները պէտք է ոտքի ելլէին, ազդարարելով թէ ոճիր մըն է որ կը գործուի, անտէր ժողովուրդի մը գլխուն: Թէ ճամբայ կը բացուի նոր քաոսի մը, որուն ելքը ոչ ոք պիտի կրնար գուշակել, «հոգեբանական այս պահուն, եւ այս ցիրուցան վիճակին մէջ»:

Քիչ մը լրջութիւն եւ հեռատեսութիւն, բարեկամներ:

Օրուան հոգերը կը պարտադրեն ոչ թէ նոր խրամատներ բանալ յանուն զանազան մարզանքներու եւ սոփեստութեանց, այլ հետզհետէ սեղմել ճակատները, Փարիզէն մինչեւ Երեւան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

50,000 ՀՐԵԱՆԵՐ Կ՚ՈՒԶԵՆ ՏԵՂԱՒՈՐԵԼ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Պէյրութի «Էլ Ահրար»ը կը գրէ (26 մայիս).—

Ամիսէ մը ի վեր մարզպանին հետ բանակցութիւններ կը կատարուին 50 հազար գերման Հրեաներ տեղաւորելու համար Լիբանանի մէջ: Բանակցութիւնները վարելու համար Պէյրութ եկան պատուիրակութիւններ: Քանի մը շաբաթ առաջ քաղաքս հասած ծերակուտական մեծահարուստ Մորիս Րօշիլտ այդ նպատակը հետապնդած էր: Կ՚ըսեն թէ ան երկար տեսակցութիւններ ունեցած է Պ. Փոնսոյի հետ եւ աշխատած 50,000 Հրեաներու փոխադրութեան արտօնութիւն ձեռք ձգելու:

Այս 50,000 Հրեաներու մէջ կը գտնուին 250 բժիշկներ եւ բազմաթիւ արուեստագէտներ: Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, մարզպանը չէ յօժարած այս կարգադրութեան եւ մերժած է: Պ. Րօշիլտ Ֆրանսա վերադարձած է պէտք եղած դիմումները կատարելու համար արտաքին նախարարութեան մօտ:

Այս շարժման ի նպաստ աշխատողները կ՚ըսեն թէ՝ ակէ առաջ ինչպէս որ Հայեր ընդունուեցան Սուրիա եւ Լիբանան, այնպէս ալ պէտք է ընդունիլ Հրեաները: Բայց մարզպանութիւնը յայտնած է որ բոլորովին տարբեր է Հայերու պարագան, նախ անոնք սահմանափակ թիւ ունեցող ժողովուրդ մըն են եւ ուրիշ տեղ չունէին երթալիք. մինչդեռ Հրեաները աշխարհասփիւռ են եւ կրնան տեղաւորուելիք երկիրներ գտնել:

Չենք կարծեր որ յաջողութիւն գտնեն Լիբանան Հրեաներ տեղաւորելու աշխատանքները: Եթէ ժամանակին Հայեր ընդունուեցան, պատճառը այն է որ կառավարութիւն չունէինք և բոլորովին յանձնուած էինք հովանաւորութեան: Մարզպանութիւնը հիմա առանց տեղական կառավարութեանց համաձայնութիւնը ստանալու այդպիսի որոշում մը չի տար:

Մոսկուան մտահոգ՝ Չորսերու դաշինքին առթիւ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՉՈՒԶԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐԵԼ ՌՈՒՍԻԱՆ

Հռոմի խորհրդային դեսպանը Մոսկուա գնաց, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար Չորսերու դաշինքի մասին: Բանակցութեանց սկիզբէն ի վեր, խորհրդային կառավարութիւնը մտահոգութեան մատնուած է, կասկածելով թէ դրամատիրական պետութեանց համախմբումը — Չորսերու դաշինք — վնասակար հետեւանքներ պիտի ունենայ իր շահերուն համար: Ան վտանգ մը կը տեսնէ եթէ ոչ այսօրուան, գոնէ վաղուան համար: Այս կասկածամտութիւնը կռահելով, Մուսոլինի միջոցներ ձեռք առաւ զայն փարատելու համար: Այսպէս, ստորագրեց ռուսեւիտալական առեւտրական դաշնագիրը, եւ սուզանաւերու տորմիղ մը ղրկեց Պաթում, ուր փութաց նաեւ Մոսկուայի իտալական դեսպանը, ջերմագին յայտարարութիւններ ընելով: Մուսոլինի կ՚ուզէ ապացուցանել թէ խորհրդային իշխանութիւնը վախնալու պատճառ չունի, եւ թէ Իտալիան երբեք իր ուժերը չպիտի ուղղէ Մոսկուայի դէմ, չորսերու խմբակցութեան մէջ մտնելով:

Մոսկուա միեւնոյն ատեն կ՚ուզէ գիտնալ թէ պիտի բարուոքի՞ն Իտալիոյ եւ Փոքր Համաձայնութեան յարաբերութիւնները: Իրեն համար կենսական խնդիր է այդ:

Այս տեղեկութիւնները անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ Ֆաշական կառավարութիւնը կ՚ուզէ սերտ յարաբերութիւններ պահել խորհրդային իշխանութեան հետ: Ռուսական ազդակը ամենամեծ դեր կը կատարէ Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Իտալիոյ համար Ռուսաստանը կը ներկայացնէ շտեմարան մը, որ եւ է ընդհարման պահուն: Յետոյ, Իտալիա կը վախնայ որ, ներկայ կացութեան մէջ Խորհրդային Միութիւնը եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները դաշնագիրներ կը կնքեն, փոփոխութեան ենթարկելով Եւրոպայի դիմագիծը: Եւ վերջապէս, Ռուսաստանի համար Ֆաշական Իտալիան կը կազմէ կարեւոր ազդակ մը, ազդելու համար Գերմանիոյ հիթլէրական քաղաքականութեան վրայ՝ հանդէպ Մոսկուայի: Նոյն իսկ ըսողներ կան թէ Մուսոլինին գործօն դեր կատարած է ռուսեւգերման դաշնագրին վերանորոգման մէջ:

Անգլեւպարսիկ համաձայնութեան վաւերացումը

ԱՒԵԼԻ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ՝ ԻՐԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Գրեցինք թէ Պարսկաստանի խորհրդարանը վաւերացուցած է անգլեւպարսիկ նոր համաձայնութիւնը՝ քարիւղի մենաշնորհի մասին:

Համաձայն կնքուած պայմանագրին, մենաշնորհին հողային տարածութիւնը կրճատուած է գրեթէ կէս առ կէս, եւ 1937 դեկտ. 31էն առաջ ընկերութիւնը պիտի ընտրէ վերջնական տարածութիւնը, որ կը հասնի 100,000 քառ. քիլոմեթրի: Պարսկական կառավարութիւնը յանձն կ՚առնէ ամէն դիւրութիւն ընծայել, ընկերութեան ձեռնարկներուն համար: Պարսկական կառավարութեան բաժինը տարեկան 750,000 ստեռլինէն պակաս չպիտի ըլլայ: Ընկերութիւնը ո՛ր եւ է տուրքէ ազատ մնալու պայմանով, տարեկան նուազագոյն 250,000 ստեռլին պիտի վճարէ մենաշնորհի առաջին 15 տարիներուն համար եւ նուազագոյն 300,000 ստեռլին՝ երկրորդ 15 տարիներուն համար: Մնացեալ շրջանի տարեվճարը պիտի ճշդուի փոխադարձ համաձայնութեամբ: Մենաշնորհը լրանալէ յետոյ, ընկերութեան գոյքերը պիտի փոխանցուին պարսկական կառավարութեան: Ո՛ր եւ է վէճ ծագած ատեն, պիտի կազմուի իրաւարար ատեան մը: Ընկերութիւնը անմիջապէս մէկ միլիոն ստեռլին պիտի վճարէ պարսկական կառավարութեան, իբրեւ փոխարժէք վճռելի պահանջներու: Մենաշնորհը կրնայ վերջանալ միայն 1993ին, եթէ ընկերութիւնը ուզէ հրաժարիլ կամ իրաւարար ատեանը չեղեալ համարէ պայմանագիրը:

Ընկերութիւնը յանձն առած է աստիճանաբար արձակել ոչ-պարսիկ պաշտօնեաները, անոնց տեղ պաշտօնի կոչելով պարսիկներ: Յետոյ, տարեկան 10,000 ստեռլին պիտի յատկացնէ, Անգլիոյ մէջ մասնագիտական կրթութիւն տալու համար պարսիկ ուսանողներու:

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ԻՐԱՐ ԿԸ ՍՊԱՆՆԵՆ ԳԻՇԵՐ ՑԵՐԵԿ

Գրած էինք թէ երկուշաբթի օր Սոֆիայի մէջ սպաննուեցաւ մակեդոնացի համայնավար Փանտէվ, Միխայլովի կուսակիցներուն կողմէ: Նոյն իրիկունը, ուրիշ փողոցի մը մէջ, Մակեդոնական ազգ. միութեան անդամներէն Պոժինով սպաննուեցաւ Փրոթոկէրովի կուսակիցներուն կողմէ: Իսկ երեքշաբթի գիշեր չորս անծանօթներ քանի չափ գնդակներ պարպեցին Մակեդոնացի Խրիսթօ Կէշէվի դէմ, որ իր կարգին կրակ տեղաց: Քիչ յետոյ, ուրիշ փողոցի մը մէջ, Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն Տիմիթրօ Տօնչէվ սպաննուած գտնուեցաւ իր կառքին մէջ, վրան պարկ մը փաթթուած: Չորեքշաբթի գիշեր ալ, մակեդոնացի երեսփոխան Վասիլեւ եւ օրագրող մը յարձակում կրեցին, բայց անվնաս մնացին: Յարձակողը ձերբակալուեցաւ:

ՈՒԺԳԻՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ զգացուեցան հինգշաբթի առտու եւ իրիկուն, արեւելեան Մակեդոնիոյ մէջ: Շարժին կեդրոնն է Վօլօ: Մանրամասնութիւններ կը պակսին:

Աւստրիա եւ Գերմանիա՝ դէմ դիմաց

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ ՀԵՏԶՀԵՏԷ

Առջի օր երկու հարիւրէ աւելի խուզարկութիւններ կատարուեցան ամբողջ Աւստրիոյ մէջ, ոստիկաններու, ոստիկան-զինուորներու եւ տեղ-տեղ բանակի զինուորներու կողմէ, հիթլէրական տուներու եւ հաւաքատեղիներու մէջ: Խուզարկուեցաւ նաեւ Հիթլէրի լիազօրին բնակարանը, Լինցի մէջ: Լիազօրը բողոքեց կառավարութեան «պալքանեան մեթոտներուն դէմ», առարկելով թէ իր տունը անձեռնմխելի է, քանի ինք մաս կը կազմէ Վիեննայի գերմանական դեսպանութեան: Կառավարութիւնը պատասխանեց թէ այդ իրաւունքը չի վայելեր: Շատ մը նացիներ սահմանը անցած են, հետապնդումներէ խուսափելու համար: Կ՚ըսուի թէ Թիրոլի նացիները գերմանական զէնքեր ստացած են, եւ կառավարութիւնը լուր առած ըլլալով, ձեռնարկած է ընդհանուր խուզարկութեան:

Վիեննայի գերմանական դեսպանը բողոքեց հիթլէրական լիազօրին տան խուզարկութեան դէմ: Աւստրիական կառավարութիւնը մերժեց ընդունիլ այդ բողոքը: Գերմանիա կ՚ուզէր Վիեննայի գերմանական դեսպանատան տեղեկատու բաժնին վարիչ նշանակել այդ լիազօրը, բայց կառավարութիւնը հաւանութիւն տուած չըլլալով, ինքզինքը ազատ կը զգայ վարուելու համաձայն երկրին օրէնքներուն:

Երկու երկիրներուն միջեւ ծագած այս նոր միջադէպը խոր յուզում պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, պաշարման վիճակ հրատարակուած է Թիրոլի շրջանին մէջ: Ոստիկանութեան հրահանգուած է արգիլել ո՛ր եւ է քաղաքական ցոյց: Անսաստողները ծանր պատիժներու պիտի ենթարկուին: Իսկ այն օտարականները որ կը մասնակցին ցոյցերուն, պիտի վտարուին: Ինսպրուքի մէջ տուները պիտի փակուին ժամը 8ին, իսկ սրճարանները, ճաշարանները եւն. ժամը 11ին:

Վիթխարի ծրագիր մը՝ գործազրկութեան դէմ

ԿԻՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՔՇՈՒԻՆ ԱՍՊԱՐԷԶԷՆ

Գերմանական կառավարութիւնը հրատարակեց իր տնտեսական ծրագիրը՝ ազգային տնտեսութեան զարգացման եւ գործազրկութեան վերացման մասին: Նախ եւ առաջ, կառավարութիւնը առանց տոկոսի փոխ դրամ պիտի տայ բոլոր բաղկացուցիչ երկիրներուն եւ համայնքներուն, որպէսզի հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկեն: Այս առաջադրութեամբ, ելմտական նախարարը արտօնուած է աշխատանքի գանձատոմսեր հրապարակ հանելու, մէկ միլիառ մարք (վեց միլիառ ֆրանք) արժողութեամբ: Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը կը հրաւիրէ անհատական նուէրներ ընել, կարգ մը պարագաներու մէջ տուրքերէ ազատ մնալու պայմանով: Կը յուսացուի քանի մը շաբաթէն 400,000 գործազուրկներու գործ ճարել, այս միջոցներուն շնորհիւ:

Գործազրկութիւնը մեղմացնելու համար, կարելի եղածին չափ ասպարէզէն պիտի քշուին կիները, որպէսզի հետեւին իրենց բնական կոչումին,— ընտանիք կազմել: Յետոյ, ամուսնութիւնները քաջալերելու համար, հազար մարք փոխ պիտի տրուի հարսնցուներուն, հարիւրին մէկ տոկոսով, բայց ոչ թէ իբրեւ կանխիկ դրամ, այլ կահ կարասիներու, ճերմակեղէնի, խոհանոցի սպասներու ձեւով: Այս շնորհին արժանացած աղջիկը պէտք է ամուսնանայ առնուազն 125 մարք ամսական ունեցող երիտասարդի մը հետ, եւ յանձն առնէ այլ եւս գործ չփնտռել դուրսը:

Ծրագիրը կը տրամադրէ նաեւ ճամբաներ շինել կամ նորոգել, ջրանցքներ բանալ, բանուորական բնակարաններ կառուցանել, գետերու ընթացքը փոխել, ջուրի, կազի և ելեկտրականութեան գործարաններ հիմնել եւն: Փոխատուութիւններ պիտի ըլլան կարօտ ձեռնարկուներուն: Առաջին առթիւ գործի կանչուած 400,000 գործազուրկները կանոնաւոր վճարում չպիտի ստանան, այլ պիտի օգտուին գործազրկութեան նպաստէն, որուն վրայ պիտի աւելնայ օրական տաք կերակուր մը եւ ամսական 25 մարք, հագուստի, ճերմակեղէնի եւ առտնին սպասներու ձեւին տակ:

Կառավարութիւնը քաջալերելով ամուսնութիւնները, կը յուսայ հոգալ տարեկան 150,000 հարսնիքի ծախքերը, եւ այս կերպով նոյնքան աղջիկներ հեռացնել աշխատանքի հրապարակէն: Իր տրամադրած գումարները ետ պիտի առնէ տուրք հաստատելով ամուրիներուն վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ի՞նչ են իրական պատճառները

Գրեց՝ ԿՈՄՍ Է. ՌԷՎԷՆԹԼՕՎ

Խ. Մ. Թ.— կոմս էռնստ Ռէվէնթլօվ՝ *1924*էն ի վեր Ռայխսթակի մէջ՝ ազգային-ընկերվարական (Նացի) երեսփոխան է, արտաքին գործերու յանձնաժողովին անդամ եւ ելմտական ու ընկերային խնդիրներու հմուտ մասնագէտ։ Նոյն ատեն՝ անձնական բարեկամը եւ խորհրդականն է՝ արտաքին քաղաքականութեան հարցերու մասին՝ վարչապետ Ա. Հիթլէրի։ Այսքան կարեւոր անձի մը կողմէ գրի առնուած յօդուած մը, կը կարծենք թէ ամենակարեւոր վաւերաթուղթ մը կը կազմէ՝ հրէական հարցին շուրջ ներկայ գերման վարչութեան հայեցակէտին մասին, ուստի, թարգմանաբար կը ներկայացնենք «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն։

Հիմնովին սխալ է խօսիլ գերման « հակասեմականութեան » մասին։

Մենք «Սեմականներու դէմ ոչինչ ունինք։ Սեմական ծագում ունեցող ժողովուրդներ կան, ինչպէս Արաբները, որոնց համար նոյն իսկ գնահատանք եւ համակրանք ունինք։ Անցողակի յիշատակեմ որ, նորօրեայ արպատաններէ կը հաստատուի թէ՝ ամբողջ Հրեայ ժողովուրդը սեմական ցեղին չի պատկանիր։

« Հակասեմական » որակումը, որ անցեալ դարու մէջ սկսաւ գործածուիլ, նոյնինքն Հրեաներէն հնարուեցաւ, այն տպաւորութիւնը տալու համար որ իբր թէ՝ հողերախական բարբարոս հալածանք մը մէջտեղ եկած է սեմականութեան դէմ։ Վերջին հարիւր տարուան միջոցին հրէական փրոփականտը, կարծել տուաւ միլիոնաւոր մարդոց թէ՝ մարդասպան մը աւելի ազնիւ անձ մըն է քան « հակասեմական » մէկը։

Գերմանիան, իր ներկայ մաքրագործումի ձեռնարկին մէջ, ի գործ կը դնէ միմիայն ամէն ժողովուրդի օրինական իրաւունքը, որ է՝ ըստ Ուիլսընի բանաձեւին «ամէն ազգի իրաւունքը ինքզինքը ապահովելու» (ինքնորոշում)։ Այս բանաձեւը ծափահարուեցաւ ամենէն՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ամերիկայի, եւայլն կողմէ, կը զարմանամ որ այս նոյն ազգերը չեն ծափահարեր այսօր Գերմանիան, երբ ան իր սահմաններուն մէջ ի գործ կը դնէ ազգային իրաւունք մը եւ դուրս կը հանէ իր ժողովուրդին մէջէն օտար ժողովուրդ մը, որ է Հրեան։

×

Մեզ կը հարցնեն թէ, ի՞նչ պատճառներ ունինք այս բանը ընելու համար։ Ձեզի թուեմ գլխաւոր պատճառները։

Գերմանիոյ Հրեաները, ինչպէս բոլոր աշխարհի Հրեաները, ներքնապէս իրենք զիրենք կը նկատեն Հրեայ ազգին մէկ անդամը, ուրիշ խօսքով, անդամ մը միջազգային հրէութեան։ Արթիւր Շոփընհաուէր փիլիսոփան կը գրէր. «Հրեաներու հայրենիքը միւս Հրեաներն են»։ Հրէութիւնը «միջազգային» ազգ մըն է, բոլոր ազգերու մէջ, որ ցանցի մը մէջ առած է այս վերջինները։ Կացութիւն մը որ գլխաւոր պատճառներէն մէկն է գերման ներկայ գործելակերպին ընդդէմ «միջազգային հրէութեան» Հրեաներուն։

Մարքսիզմի ծնունդ տուողը, հրեայ Կարլ Մարքս, յիսուն տարիէ ի վեր միջազգայնութիւնը իբր « հաւատամք » ներարկած է գերման աշխատաւորին մեծամասնութեան, եւ նախ սօցիալ-դէմոկրատ եւ աւելի վերջը կոմունիստ շրջանակները դարձուցած է ոխերիմ հակառակորդներ ամէն գաղափարի որ ազգայնական է։ Շարունակ հրեայ մտաւորականներ, մոլեռանդ կրակով մը, մարքսիզմի վարդապետութիւնը քարոզած են գերման գործաւորին եւ զայն պահած հակազգայնականութեան մէջ։ Հրեաներու եւ հրէականութեան վարչութեամբ ընկերվարութիւնը միացած պատասխանատուութեան, մաքառած է միշտ ամէն բանի դէմ որ կրնար ծառայել Գերմաններու ներքին միութեան։ Այս միեւնոյն Հրեաները հոն չկեցան երբեք ի գործ դնելէ՝ հոգեկան, բարոյական, քաղաքական ու տնտեսական ամէն արարք, որ կրնար ծառայել գերման պետութիւնը տկարացնելու եւ բորբոքելու Գերմաններու անհամաձայնութիւնները։ Ըստ գերման պատմաբան Թէոտոռ Մոմզէնի, անոնք եղան Գերմաններու «կազմալուծման խմորը»։

Ցաւալի է հաստատել թէ Հրեաները Գերմանիոյ մէջ աշխատեցան միշտ ընդդէմ երկրին եւ ժողովուրդին տնտեսական անկախութեան, եւ դժբախտաբար մեծ յաջողութեամբ։ Հրեաները, եւ իրենց վարած կուսակցութիւններն ու թերթերը, միշտ հակառակ կ'արտայայտուէին գերման հողագործական տնտեսութեան, արհեստաւորութեան, փոքր ճարտարարուեստին, մէկ խօսքով բոլոր այն արհեստակցական պայմաններուն որոնք իրենց արմատը կ'առնեն հողէն իսկ. զանոնք կը նկատէին «յետադիմական», զանոնք պէտք էր խեղդել եւ տեղը դնել դրամատիրութիւնը, եւ ասոր հետեւորդը՝ միջազգային վաճառականութիւնը։ Աւելորդ է ըսել թէ մենք ազգային-ընկերվարականներս կ'ուզենք առողջ հողային տնտեսութիւն մը, միջին դասակարգ մը, որ կարենայ ապրիլ եւ կարելիութիւն ունենայ հետզհետէ բաւարար բարձրութեան հասցնելու երկրին տնտեսական արտադրութիւնները։

Հրեային բնութեանը մէջն իսկ գոյութիւն ունի ամէն գոյքի արժէքը «շարժունի» վերածել, որպէսզի կարենայ զայն միջազգային հրապարակի վրայ վաճառել։ Այս կերպով միայն կրնայ ապրիլ մեծ դրամատիրութիւնը, եւ անոր վարիչը Հրեան, կը հարստանայ անսահմանօրէն։ Միւս կողմէ, Հրեային վարած առեւտուրը՝ իրեն կուտայ համաշխարհային միջնորդի դեր մը, անհաշուելի շահեր ապահովելով։ Հրեան վաճառականութիւն կ'ընէ ի հաշիւ ժողովուրդին եւ անոր դրամով. ասոր համար է որ կը պնդէ թէ աշխարհային անկաշկանդ, կանոններէ ազատ եւ պետութեանց քննութեան չենթարկուող առեւտուր մը պիտի նշանակէր «մարդկութեան յառաջդիմութիւնը»։

Տասնեակ տարիներով Գերմանները տարուեցան այս գաղափարութիւններէն եւ տակաւին ուրիշներէ։ Այսպէս է որ գերման աշխատանքը առաջնորդուեցաւ դէպի դրամատիրութեան ստրկութիւնը, եւ այսպէս է որ Գերմանիոյ մէջ դրամատիրութիւնն ու մարքսիզմը մէկը միւսին համար աշխատեցան եւ դերերը իրենց միջեւ բաժնեցին։ Օրինակ՝ եթէ կալուած մը, հող մը, դատական եղանակով աճուրդի հանուէր, դրամատիրութիւնը կը ստանար կամ վաճառման շահը կամ կալուածը նոյնութեամբ, մինչդեռ բացը մնացող հողատէրը՝ իբր պրոլետար մարքսիստ կուսակցութիւններէն մէկուն կ'անդամակցէր։ Մարքսիզմը եւ դրամատիրութիւնը՝ երկուքն ալ շահողներն էին, իսկ ժողովուրդն ու ազգը վնասուողները։

Թերեւս ծանօթ չէ թէ՝ գերման պետութեան դրամատուններու օրէնքը Հրեաներու կողմէ շինուած է, ի մեծ վնաս ժողովուրդի տնտեսութեան, եւ ի մեծ շահ հրեայ դրամատիրութեան։ Այսպէս է որ հրեայ մեծ դրամատուները Գերմանիոյ մէջ տիրապետող ուժ մը կը կազմէին, եւ այդ ուժը կը գործածէին ի շահ իրենց ընդդէմ գերման խնայողութեան, ընդդէմ երկրին անկախութեան, եւ, ինչպէս ներկայ Գերմանիան ապացոյցն է, երկրին վրայ անիմանալի պարտք մը դիզեցին, զայն բոլորովին աղքատացուցին, մինչդեռ հրէութիւնը միշտ աւելի կը հարստանար,— ամէն նոր փոխառութիւն անոնց կ'ապահովէր մեծ միջնորդչէքներ,— եւ թէ՝ նոյն ատեն գերման Հրեաներու հարստութիւնը միլիարներով կը փոխանցուէր արտասահման։

Մէկ խօսքով՝ քաղաքականութեան, տնտեսութեան եւ ընկերային մարզերու մէջ՝ Հրեաներու գործունէութիւնը միշտ եղած է ազգային կազմակերպութեան հակառակ, մինչդեռ ազգայնական – ընկերվարութիւնը կը ներկայացնէ կազմակերպութեան սկզբունքը, եւ կը նկատէ նմանապէս ժողովուրդը՝ իբր անբաժան մասը այդ կենդանի կազմակերպութեան։ Բնական է իրենց դերին համար ոչ մէկ պարտք կրնանք ընել Հրեաներուն, ինչպէս չենք կրնար պարտաւել միքրոպները թէ ինչո՞ւ միքրոպներ են։ Բայց պետութիւն մը որ կ'ուզէ իր կազմով ողջ ու առողջ մնալ, չի կրնար հանդուրժել որ Հրեաները գործեն իր մէջ։

Ծանօթ է Հրեային տարրալուծելու հանճարը. տարրալուծման վերջնական ձեւը մահն է, ջնջումը կազմակերպութեան։ Մահուան դէմ անհարը անգէն է, բայց ազգերը անգէն չեն Հրեաներուն դիմաց։ Պաշտօնական տուեալներուն համաձայն՝ Գերմանիոյ մէջ կայ 600,000 Հրեայ։ Այս թիւը կ'ընդգրկէ միայն մովսիսական կրօնքին պատկանող Հրեաները։ Մկրտուած Հրեաները, ոչ-մովսիսական Հրեաները եւ անոնք որ վերջին տարիները Գերմանիա գաղթած ըլլալով տակաւին մանրամասնօրէն չեն արձանագրուած, այս թիւէն դուրս են։

Նկատելով որ պատերազմէն ի վեր բազմաթիւ Հրեաներ եկած հաստատուած են Գերմանիոյ մէջ, մանաւանդ արեւելեան նահանգներուն մէջ, Գերմանիոյ ամբողջ հրէութեան թիւը պէտք է հաշուել առնուազն մէկ միլիոն։

Վաղուց Հրեաները եւ իրենց բարեկամները պարծանքով կը յայտարարեն թէ՝ Գերմանները չկրցան այս համեմատաբար փոքրաթիւ Հրեաները իրենց մէջ «մարսել», ինչ որ Գերմաններուն տկարութիւնը ցոյց կուտար։ Շատ ճիշդ, բայց բաներ կան որ անմարսելի են, վտանգաւոր մարդու մարմնոյն, ինչպէս թոյները։

×

Բաց աստի, Հրեաներու արհեստն է վաճառականութիւնը իր բոլոր տիրապետող ձեւերուն տակ, ինչպէս՝ դրամատիրական գործերը, մամուլը, թատրոնը, գրականութեան վարչութիւնը, եւ մանաւանդ պոռնկագրութիւնը, սինեման, վերջապէս ամէն ինչ որ հարստանալու միջոց է, եւ որոնց միջոցաւ երկար տարիներէ ի վեր ժողովուրդին վրայ տիրապետած եւ զայն վատասերած են։ Իրենց նպատակը եղած է միշտ ծաղրելի դարձնել եւ ոչնչացնել բարոյականը, կրօնքը, ազգասիրութիւնը եւ ամէն ազնիւ ըմբռնում, մինչեւ իսկ ընտանիքը, հետեւելով «վատասերել յետոյ կործանել» առածին։ Շնականօրէն անբարոյական են ժողովուրդի մը համար սուրբ համարուած որ եւ է զգացումի հանդէպ, եւ ասոր փոխարէն ծայր աստիճան զգայուն գերմանացիի մը կողմէ իրենց հանդէպ եղած մէկ քաշքշուքին կամ դիտողութեան համար։

Ուսուցչական ասպարէզը լեցուած էր Հրեաներով։ Պերլինի մէջ դժուար էր գտնել փաստաբան մը կամ դատաւոր մը որ հրեայ չըլլար։ Հրեայ բժիշկները ողողած էին ամբողջ երկիրը։ Նախարարութիւնները խճողուած էին հրեայ պաշտօնատարներով որոնք կը հակակշռէին եւ կը լրտեսէին պետութիւնը, որպէսզի գիտնային թէ «յուդայական» ուղղութիւնը խղճմտօրէն եւ հաւատարմօրէն ի գործ կը դրուի՞ր։ Սակայն աւելորդ էր՝ գիւղացիին, բանուորին եւ արհեստաւորին միջեւ Հրեաներ փնտռել։ Անոնք կը խճողէին հարստութեան տանող ճամբաները միայն, եւ կամ պետութեան ու ժողովուրդին վրայ ազդեցութիւն ու հակակշիռ ի գործ դնող մարզերը։ Հրէական կարգ ու սարքին օրով՝ հնուց ամէնքէն գնահատուած գերման պաշտօնեային անկաշառութիւնը, մեծ մասամբ անհետացած էր։ Վերջին տասնեւչորս տարուան միջոցին բազմաթիւ կաշառակերութեան դատերուն մէջ՝ անպատճառ առնուազն մէկ Հրեայ կար։

Ինչպէս չենք ուզեր որ՝ Գերմանները հրեայ դատաւորի մը առջեւ երթան եւ անկէ հարցաքննուին ու դատուին, նոյնպէս չենք կրնար հանդուրժել որ մեր համալսարաններուն ու բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ հրեայ ուսուցիչներ դաստիարակեն ու աղճատեն գերման երիտասարդութիւնը։ Նմանապէս չենք ուզեր որ մեր վարժարաններուն ու համալսարաններուն մէջ գերման ուսանողներու թիւը, գերման ընդհանուր բնակչութեան թիւին հետ խոտոր համեմատի։ Ասոնք բնական իրաւունքներն են Գերմաններուն՝ իրենց երկրին մէջ տիրապետող ըլլալու տեսակէտով։ Հրեայ ուսուցիչները իրենց ցեղին տղաքը կրնան դաստիարակել եւ անոնց փոխանցել իրենց ցեղային մտածայնութեան իմաստութիւնը։

×

Ուրիշ ազգեր ալ պէտք է գանուէին սակայն՝ խորհելու համար մեզի հետ որ՝ հրեայ միջազգային կազմակերպութիւնները, ինչպէս են Սիոնիզմը եւ « Buce Briss » կոչուած գաղտնի կուսակցութիւնը, իրենց տեղերէն չպիտի շարժէին եթէ, օրինակ, պատերազմ մը ծագէր երկու ազգերու միջեւ։ Մինչդեռ այս վերջինները մէկզմէկ ոչնչացնել պիտի փորձէին, հրեայ կազմակերպութիւններ մտերիմ յարաբերութեան մէջ պիտի ըլլային, հակառակ իրենց այն յաւակնութեան թէ՝ իրենց ապրած երկրին լաւագոյն հայրենասէրներն են։

Հրեաները շարունակ խաղաղասիրութիւն բառը ունին իրենց բերնին մէջ, մինչդեռ ամէնէն կատաղի դրգռիչներն եւ գերակատարներն են երկու ազգ իրարու դէմ հանելու, եւ կամ շատ մը ազգեր մէկէն դէմ։ Հին սուտ մըն է, որուն տակաւին հաւատացողներ կան, թէ միջազգայնականութիւնը՝ ընդհանուր խաղաղութիւն ձեռք բերելու միջոց մըն է. ճշմարտութիւնը ասոր հակառակն է։ Միջազգայնականութիւնը ազգերու համար վտանգաւոր բան մըն է, անբնական եւ ինքնին սուտութիւն մը, բացի մէկ ազգի համար, որ է՝ հրեայ ազգութիւնը։ Որովհետեւ եթէ ան կ'օրհնէ միջազգայնութիւնը, միակ պատճառը այն է որ իրեն թոյլ կուտայ առեւտրական յարաբերութեան մէջ ըլլալ մէկ մը մէկ կողմին, մէկ մը միւս կողմին հետ, պատերազմի՝ թէ յեղափոխութեան ատեն, եւ ինքը կը մնայ միշտ «միջազգային ազգ», տէր եւ տիրական աշխարհի։ Ռիհարտ Վակնէր հրեան կ'անուանէ՝ «Le démon plastique de la décadence »։

Ես համոզուած եմ որ Հրեաներու ուժին ու կարողութեան անհետացումովը, ազգերու միջեւ յարաբերութիւնները անօրինակ կերպով պիտի բարելաւուին ու դիւրանան։ Բացայայտօրէն ազգայնական երկու ժողովուրդ, իրարու հետ անկեղծօրէն կրնան խորհրդակցիլ ու վճռել, մէկը միւսին ազգայնականութիւնը հասկնալով ու յարգելով։ Սակայն անմիջապէս որ «միջազգայնական» որ եւ է ուժ իր ազդեցութիւնը կը գործէ, կամ հրէական համաշխարհային գաղտնի կազմակերպութիւնները իրենց խաղերը կը խաղան, անկեղծութեան մթնոլորտը կը քանդուի, սուտութիւնը իր մուտքը կը գործէ եւ նրբանցքներուն ետեւ անտեսանելի սադրանքներ սարքելով, կռիւի վտանգը երեւան կը բերէ ամէն վայրկեան։

Ներկայիս՝ հրէական համաշխարհային կազմակերպութիւնները կը փորձեն Գերմանիոյ դէմ գրգռել միւս ազգերը։ Հրէական պատերազմը սկսած է մեզի դէմ, որովհետեւ գերման ժողովուրդը կ'ուզէ իր բնական իրաւունքը՝ ազգային անկախութիւնը ձեռք առնել։ Մենք այս պատերազմը պիտի չկորսնցնենք, որովհետեւ գիտենք թէ ինչպէս պիտի վարենք զայն, որովհետեւ գերման ազգը պէտք եղած ոգին ունի եւ իր միութիւնը ի գլուխ հանած է։

Վստահ ենք նաեւ որ՝ Գերմանիոյ ընթացքը ուրիշ շատ մը ազգերու օրինակ պիտի ըլլայ իրենք իրենց հարցնելու թէ՝ իրենց համար ալ Հրեան բարիք մըն է թէ չարիք մը։

Թարգ. Հ.Տ.Ն.

ԹԱՏՐՈՆ

COMÉDIE FRANÇAISE. — « Monsieur Vernet », J. Renardի. — « Ezechiel », A. Cohenի — « La Chance de Françoise », G. de Porto-Richeի։

Երեք repriseներ, որոնք վերջին ընդհանուր փորձերու տարբերը կազմեցին։ Անհաւասար եւ անհերքելի տարբեր սակայն...

Երիտասարդանալու փորձեր կ'ընէ « Քոմէտի »ն ընդունելով գործեր, որոնք ընդունակ չեն գոհացնելու իր յաճախորդները — եւ մանաւանդ իր ընդհ. փորձերու դժուարահաճ հասարակութիւնը։

Եւ այդ բանը քիչ մը աղմկոտ կերպով — սուլումներով եւ բացագանչութիւններով — յայտնուեցաւ իր ղեկավարներուն անցեալ օր, մանաւանդ Քոհէնի « Եզեկիէլ »ին առթիւ։

Հրեայ հեղինակը եթէ ուզած ըլլար Հիթլէրի տեսակէտներուն եւ վարմունքին արդարացում մը տալ, չպիտի կրնար աւելի ցնցող եւ դատապարտող փաստեր բերել հասարակութեան առջեւ, տարուած իր ազգասիրական խոյանքէն, եւ ցուցադրելով տխուր մտածումներ եւ զգացումներ, զորս — վստահ եմ — շատ մը ողջամիտ Հրեաներ իսկ չպիտի ուզէին որդեգրել։

Նիւթը՝ համառօտակի.—

Եզեկիէլ Սոլալ Քէֆալոնիայի հրեայ գաղութին բարունապետն է եւ մեծահարուստ։

Իր միակ որդին, Սամսոն՝ Անգլիոյ մէջ նախարար է։

Տարիներ յետոյ իր հօրը այցելութեան եկած պահուն շոգենաւին վրայ կը մեռնի, եւ իր մահուան լուրը բերելու համար Հրեաները քանի մը տրախմիով կը վարձեն թափառական Հրեայ մը, որ երկար վարանումներէ եւ բնորոշ խօսակցութիւններէ յետոյ, կը ստիպուի վերջապէս յայտնել հօրը ծերունիին (Ա. Ալեքսանտր) իրեն հասած դժբախտութիւնը։

Գահ մը ընկճուած, Եզեկիէլ կ'ընդվզի բախտին տուած հարուածին առջեւ։ Կ'ուզէ կրկին ամուսնանալ նոյն իսկ թափառական Հրեային՝ Երեմիային — (Տընի տ'Ինէս) — աղջկան հետ, նոր ժառանգ մը տալու համար Իսրայէլի ցեղին եւ իր հսկայ հարստութեան, եւ ո՞վ գիտէ, գուցէ ցեղին սպասած Մեսիան է որ պիտի ծնի իրմէն։

Ազգային մեծամոլութեան պոռթկումներ գրած է հեղինակը Եզեկիէլի բերանը, տիրապետութեան, գերիշխանութեան, ԸՆՏՐԵԱԼ ՑԵՂԻ հաւատքներ, զորս դժկամակութեամբ լսեց հասարակութիւնը, ջղայնացած եւ անհանդուրժ։ Եւ — հազուադէպ երեւոյթ հրաւիրեալներու հասարակութեան մը համար — ուժեղ սուլումներ եւ բողոքներ լսուեցան ամէն կողմէն...

Կը կրկնեմ. Գ. Քոհէն ծառայութիւն մը չըրաւ իր ազգին, իր հերոսին բերնով յայտարարելով թէ դրամով պիտի տիրեն աշխարհին։

Գիտէինք որ այդ այդպէս է... Բայց հարկ չկար Ֆրանսական առաջին բեմէն փողհարելու այդ բանը։

Փօրթօ-Րիշի հին գործը — 1888ին Թէաթր Լիպրի մէջ ստեղծուած — սիրային զգացումներու գիւբէն հանգոյց մըն է, հաճելի ձեւով գրուած, եւ առանց ցնցումի եւ հեւքի։

ՆՇԾՈՐԹԱԳԱՏՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՀԻՃՆԵՐՈՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Գարշահոտ ու կանանչ ճահիճը համերգ է սարքեր։ Տեսէ՛ք, սա գոզօշը, որ Մարտիրոս Սարեան կը կոչուի, ճահիճին մեծ ու պզտիկ գորտերուն վրայ թագաւորողի պէս ստնքալով, ինչքա՜ն basse կ'երգէ՝ մինչ, փչած ատեն, քիթն ալ կ'ուռի, կը կարմրի։

Ձէի կրնար երեւակայել, թէ նման խելքը-կ'երթայ-կուգայ մը պիտի համարձակի թերթի մէջ գրել իր քաղաքական (sic) ծրագրին մասին, տարուն խմբագրութեան կուտայ «յիշատակագիր» անունը։ Ձէի կրնար երեւակայել նոյնպէս, որ այս պատալը, չամչնալով իր տարիքէն, սուտ ալ պիտի խօսի եւ զանազան ազատ վերագրումներ պիտի ընէ ինծի։

ԵՐԿՈՒՆՔԻ մէջ քանի մը տողով ներկայացուցեր էի քաղաքական մեր տխուր կեանքին այս ցեցն ալ։ Քողարկուած ձեւո՛վ մը միայն տուեր իր «ծրագիրը», եւ, երիտասարդութե՛անս վկայ, ամչցայ գրած ըլլալուս համար այդքանն ալ։ Գրաշարն իսկ ինձմէ խնդրեց չգրել այդ մասին, իրապէս սարսափելով Սարեանի ցնդաբանութիւններէն։ Եւ հիմա այդ ցնդածը զիս կը ստիպէ խօսիլ աւելի բաց։

Վասնզի պէ՛տք է պատժել նման համարձակութիւններ։ Ցոյց տալ այս մարդուն, որ ես, գիւղացի տղայ, դժուար թէ խաբուիմ մեծ քաղաքներու իր անպարտութիւններով։ (Իսկ գիւղին ու գիւղացիին հանդէպ քաղքցիի իր արհամարհանքին առթիւ, ըսեմ թէ վաշխառու քաղքցիներու չէ տրուած անպայման խելացի ըլլալը, փա՛ստ իր — Սարեանի — ապիրատութիւնը նախակրթարանի մը աշակերտէն աւելի)։ Սարեան մը կրնայ միայն Սարեան մը խաբել, եւ ոչ արդիական երիտասարդ մը։ Մենք իր քիչ մը խելքն ալ կ'առնենք գլխէն ու bo-bo կը խաղանք։

Կարելի չէ մեզի հետ խաղալ կեղծ յեղափոխականի պատմուճանով, ո՛վ բամպակ մարդ։

Սարեան քանիցս կանչած է զիս իր մօտ,— չեմ գացած։ Քանինե՛ր ղրկեց ինծի, որ երթամ իր մօտը։ Վերջապէս գացի։

Երեկոյ մըն էր։ Կիսամութ սենեակին մէջ, անկի՛ւն մը ցոյց տուաւ ինծի նստելու համար։ Կը ճանչնայի զինքը, նոյն իսկ Գաղատացի հայ վաճառականի մը հետ իր պատմութիւնը մինչեւ դատարան (մի՛ կատղիր, Մարտիրո՛ս, tu l'as voulu)։ Ըսաւ թէ իր բարեկամները յանձնարարեր էին, որ անպատճառ տեսնուէր հետս։ Սովորութեանս համաձայն, լուռ եմ եւ կը դիտեմ զինք։ Ուզեցի որ երբեք չարտայայտուիմ, բայց լաւ մը պարպեմ զինք։ Դերասանական ձեւեր ըրաւ, երկար հէքեաթներ պատմեց,— լուռ էի։

— Ձես ալ յուզուիր, ձայն ալ չես հաներ, ըսաւ յանկարծ։

Մեր ազգային ողբերգութիւնն էր, որ «կը ծանօթացնէր» ինծի։ Եւ կ'ուզէր, որ ես «ձայն քաշէի»։ Մարդու չպիտի ըսես, պատուիրեց։

— Իբրեւ ի՞նչ կանչած ես զիս, իբրեւ նախագահ Զ. Ռ. Միութեան, չէ՞, լա՛ւ, պէտք է որ, ուրեմն, Կեդր. Վարչութիւնը տեղեակ ըլլայ։ Երբ, յամառեցայ, համաձայնեցաւ որ Կեդր. Վարչութեան «վստահելի» անդամներուն յայտնեմ իր «գաղտնիքը»։ Հիմա կը մեղադրէ զիս, որ գաղտնապահ չեմ։ Բայց կը պատմէ, որ ուրիշ շատեր ալ գիտէին այդ «գաղտնիքը»։ Ցետոյ, եթէ իրապէս գաղտնիքը այն էր, ինչ որ հրատարակեց հիմա թերթին մէջ, ի՞նչ վախ կար պայման դնելու որ մարդու չըսուի։ Մարտիրո՛ս, ինչո՞ւ սուտ կը խօսիս, Փարիզի ժամը կեդրոն ընելու նման յետադիմական ծրագիր մը կրնա՞ր չհաղորդել զիս, չէ՞ որ ատիկա խայծ մըն էր հայ հարուստներուն համար միայն, եւ ուրի՛շ էր քու « ծրագիրդ »։ Ինչո՞ւ չես ըսեր բուն «ծրագիրդ»։ Երկու հոգիի միջեւ խօսուած բա՞ն մը ըլլալուն համար կ'ուրանաս, եւ քու զէվզէկ գրութիւննե՞րդ իբրեւ «փաստաթուղթ» կը ներկայացնես հիմա։ Կը հարցնեմ, ի՞նչ էր նպատակդ, երբ «յիշատակագիր» կը գրէիր Կիւլպէնկեանի,— բարեւ մը գրելո՞ւ համար միայն, հարցնելու համար թէ գիշերը ո՞ր կողմին վրայ կը պառկի թէ ձախ, գիտնալու համար թէ առտուն չոքոլա՞յով նախաճաշ կ'ընէ թէ կաթով, իմանալու համար թէ, գիշերը, գլուխը վերմակի՞ն տակ կը պահէ թէ վերմակէն դուրս։ Այս բաները գիտնալու համար չգրեցիր ստահօրէն, այլ 5 միլիոնին համար միայն, որուն իբրեւ հետագօտութիւն՝ աւելցուցիր պատմութիւննե՛ր Փարիզի կեդրոնին, Մակեդոնիոյ որբերուն եւ Թուրքին երկրին մասին։ Այս՛, հինգ միլիոն պիտի առնէինք, չէ՞,— հապա միւս մեր խօսակցութիւննե՛րը, Հ. Ն.-ին նամակները, եւ «ահաւոր գաղտնիքը», զոր ինծի ալ չպիտի ըսէիր, գործարաննե՛րը, որ կը բանէին այնտեղ, հէ՞։ Եթէ քիչ մը զարգացում ունենայիր, պիտի ըմբռնէիր թէ իբրեւ գիտութեան մարդ, որ շիմի ըրած է, չեմ կլլեր ըսածներդ։ Ու մինչ ես զարմանքէս, որ մարդիկ այսքան ապուշ ալ կ'ըլլան եղեր, չորս կը բանայի աչքերս, — ի՞նչ, Կիւլպէնկեանը copain է, որ ինծի դրամ տայ, — մեր տանձի կոթը, Սարեան, նամակներ հանեց, Ամերիկայէն, Ցունաստանէն, վկայութիւններ բերաւ, երդում-պատառ եղաւ։ Կէս-գիշեր կ'ըլլար արդէն։ Մեկնիլ կ'ուզեմ, չի ձգեր։ Ինքնաշարժով կը տանիմ քեզ, ըսաւ, (բայց յետոյ մեթրօ խօթեց զիս)։ Գրպանս նամակներ լեցուց, վերջը կը կարդաս, ըսաւ։ Դէպքերով ձեռագիր ցոյց տուաւ (գրելու diarrhée ունի), մաս մըն ալ ուրիշ իրիկուն մը կը կարդամ, ըսաւ։ Մէրսի՛, մէրսի՛։

Ցաջորդ առտու, Կիլիկեցի մը կը հարցնէր տպաւորութիւններս։ Ըսի թէ halluciné մըն է, (եւ այս բացատրութիւնները դեռ չվիրաւորելու համար, կրնայի բուն անունով կոչել Սարեանը)։ Երկու օր վերջ Անիէրէն ընկեր մը կը հարցնէր — ի՞նչ ըսաւ «հայրիկը» — Ո՞ր հայրիկը — Սարեանը — Ուրեմն դո՞ւն ալ գիտես մեր տեսակցութիւնը։ Քանի մը օր վերջ ուրիշ մը կը հարցնէր — է, ի՞նչ խօսեցաք, հայրիկ — Ուրեմն դո՞ւն ալ գիտես։ Tiens ! ամէն մարդ տեսակցութիւն կ'ունենայ «հայրիկ»ին հետ։ Նորատունկեաններ, Թորգոմեաններ, Թէլլալեաններ, մեծ մարդիկ, պզտիկ մարդիկ, ամէնքը «հայրիկ»ին տունը։ Մէկը կ'ելլէ, միւսը կը մտնէ։ Իսկական Մուսթաֆա Քէմալ։ Բոլորը խորհուրդ հարցնելու կ'երթան...

Երկրորդ մեր տեսակցութեան, որ ճաշարանի մը մէջ, Սարեան կը բերէր իր բարեփոխուած «յիշատակագիրը»։ Երկար նամակ մը։ Ո՞վ պիտի կարդայ, ըսի։ Քիչ մը փոխած եմ, ըսաւ։ Այսինքն «պոչը» ծածկած։ Եւ աւելցուց, որ Նորատունկեան նախկին արդէն է, որ անպայման ստորագրէ։ Պատասխանեցի, որ զիս կը տանի Նորատունկեանին մօտ։ Անակնկալի եկաւ, չուզեց,— ան կը վախնայ, ըսաւ, քեզ չընդունիր, ան ուրիշ մարդ է, դուն ուրիշ։ Պնդեցի, որ Նորատունկեանը, որ ըսեր է թէ ե՛ս պէտք

Մասիսին Թրնօ, այդ շատ զգայուն … կարող արեւմտագիտութեան խաղին … անցքը կազմեց՝ իր Հաւատարիմ եւ … կնոջ Հոգեկան ապրումներով, … որ կրցաւ յաղթանակել, իր … ներուն բերելով թեթեւաբարոյ … անհաւատարիմ ամուսին մը։

… ցնցիչ կորն ամէնէն Հանելի կտորն … Թրնարի խաղը — 30 տարի … գործ մը — որ մեզի բերաւ ար… … գրեթէ անհետացած եւ սիրուած … մերու եւ բարքերու յիշատակն ու …

… Վէնէլ իր ակումբին մէջ կը … երիտասարդ յանաստեղծ … որուն կը մտերմանայ եւ կը … իր բնակարանին մէջ։

… Վէնէլ — Տիկ. Տիւան — … եւ վիպամոլ կին մըն է, իր … ամուսնութիւնը կ'ենթարկուի … փորձութիւններու, բայց չի սայ… … չնորհիւ իր ամուսնոյն հե… … խոհեմ եւ չիտակ նկարա…

Անխուսափաբար Հանդարտիկ տան … մէջ ներմուծուած վտանգը կը հե… … յուզիչ բաժանումով մը, ուր … եւ գգացումները՝ այսօր՝ … յիշատակներու երազկոտ … կ'արթնցնեն

… Գրիւօ եւ Փ. Գերթէն ա… … եւ սիրահարի դերերուն մէջ … իրենց խղճամիտ խաղարկու… … տալով ուսումնասիրուած եւ … տիպարներ

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

… ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

… ԱԴՐԱՆՔԻ ՄԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

— · —

… խմբագիր ՅԱՌԱՋի,

… 31 մայիս Թուականին մէջ, «Հ. Մ. Ը. Մ.ի վիճակը» խորագրին տակ, … էինք «Սրտցաւի մը … , իբրեւ «իրապէս» … վերէն վար ենթադրու… … է. Ձենք ուզեր տող առ տող … այդ գրութեան. մի… … կը ցաւինք որ, խմբագրութիւնը … տեղ տուած է ա…

… կը վերաբերի խնդրի նիւթ … արկածի մը եւ «Կեդր. … մէկ անդամին անտար… …», բոլորովին սխալ է։ … Վարչութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի … կեդրոնի կազմն է, … չըրաւիր Ֆութպոլի եւ այլ … շարժումներով։ Այդ գոր… … կազմուած է «Ֆութպոլի …», որ հաշուետու է … Շրջանային Վարչութեան։ … 24 մարտին Ֆութպոլի ընդ… … ժողով մը գումարելով, հոն … որ մրցում չառ… … մինչեւ նոր կարգադրութիւն, եւ … ինք գրաւած է կազմե… … եւ խիստ կարգապահ … մը՝ ուղղակի Շրջ. … Հսկողութեան տակ։ … մրցումը տեղի ունեցած … այս որոշումին։ Ուրեմն … Ը.Մ.ը ոչինչով պատասխանա… … եղածին, եւ մանաւանդ պաշ… … լուր տրուած չէ տեղական … արկածի մասին։ Շրջ. … անդամներէն մէկ քա… … ըլլալով արկածը, հարցու… … արկածեալին եղբօրը որ, պա… … է թէ վտանգաւոր բան

չէ եւ վիճակը լաւ է։

Ահա ամբողջ խնդիրը։ Ինչ կը վե… րաբերի կարգ մը «ցաւալիներու», — թէ «նուիրեալ անձեր չկան», թէ «Փարիզի Հ.Մ.Ը.Մ.ը ամուլ վիճակ» ունի, թէ «այլասերած է վարչութեան ընթացքը», — այդ ապերախտ արտայայտութիւնները կը վերադարձնենք «սրտցաւ» եւ իրազեկ Սեդրակ»ին, որ մեր շարքերուն ու ծանօթներուն՝ անծանօթ մըն է։

«Յառաջ»ի խմբագրութեան ծանօթ պէտք է ըլլայ թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան անդամները ի՛նչ ճիգ կը թափեն շաբթուան քանի մը օրերը մինչեւ կէս գիշեր դասախօսելով եւ գործնական վարիչներ պատրաստելու աշխատելով։ Հ.Մ.Ը.Մ.ի բոլոր աշխատաւորներն ալ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ են, ոչ մէկ ՎՃԱՐՈՎԻ ՄԱՐԴ ունի ան, իսկ ԳՈՐԾԸ ՇԱՏ Է։ Երբ մարդիկ չեն հետաքրքրուիր դրական կողմերով, բացասական կողմերու մասին ալ քիչ մը խղճահարութիւն պէտք է ունենան

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՖՐԱՆՍ.

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թերթերը Հայաստանի մէջ

— · —

1932ին Հայաստանի մէջ լոյս կը տեսնէին՝

Ա.— Կեդրոնական թերթեր

3 օրաթերթ,

3 երկօրեայ թերթ,

2 վեցօրեայ թերթ,

2 տասնօրեայ թերթ։

Ընդամէնը 10 թերթ, մէկը թուրքերէն, մէկը քիւրտերէն, 89,700 տիրաժով։

Բ.— Շրջանային թերթեր

2 հնգօրեայ թերթ անասնապահական շրջաններուն մէջ։

3 հնգօրեայ թերթ արդիւնաբերականութեան շրջաններուն մէջ։

5 հնգօրեայ թերթ բամպակամշակական շրջաններուն մէջ։

3 հնգօրեայ թերթ ցորենի, որթատունկի մշակութեան յատուկ շրջաններուն մէջ։

Ընդամէնը 13 թերթ, երկուքը թուրքերէն, մէկը ռուսերէն — հայերէն, 20,200 տիրաժով։

Ուրեմն, 1932ին Հայաստանի սահմաններուն մէջ լոյս են տեսեր 29 թերթեր, 131,700 տիրաժով։

Ասկից զատ, 1932ին լոյս տեսած են 16 պարբերականներ, 12ը ամսաթերթ, 2ը երկշաբաթաթերթ, 32,000 տիրաժով։ Ամէնէն բարձր տիրաժը 2,000—2,200էն աւելի չէ եղած։

Թերթերու հրատարակութեանց գործին մէջ գլխաւոր թերութիւններն են թուղթին անկանոն եւ պակաս առաքումը, առաքման կազմակերպութիւնը։ «Շատ վատ է առաքման գործը թէ քաղաքներում եւ թէ շրջաններում, կը գրէ Գ. Շիշմանեան, չափազանցութիւն չի լինի, եթէ ասենք, որ մեր հեռաւոր գիւղերը երբեմն շաբաթներով թերթի երես չեն տեսնում»։ Պարբերականներու հրատարակութեան գործին մէջ գլխաւոր թերութիւններն են անկանոն, երկար յապաղումով լոյս տեսնելը, յաճախ միացեալ թիւերով։ Երբեմն 4—5 ամիս ընդհատուելէ յետոյ, պարբերականը կը հրատարակուի միացեալ թիւով

(Լենինեան Ուղի, Կոմ. Լուսաւորութիւն, Նոր Ուղի, Հոկտեմբերիկ), շատ անգամ այժմէութիւնը կորսնցուցած բովանդակութեամբ։ Առողջապահութեան գործավարի օրկան Առողջապահութեան Ֆրոնտում երկշաբաթաթերթը, 1932ին, լոյս տեսած է միայն 2 անգամ, 5 միացեալ թիւով։ Այս թերութեանց հիմնական պատճառը կը կազմեն խմբագրութիւնները, տպարանը, առաքումը։ Այս թերութիւններով, թերթին տիրաժը կը նուազի։

1933ին, այս տարի, լոյս կը տեսնեն՝

Ա.— Կեդրոնական թերթեր

5 օրաթերթ,

2 հնգօրեայ թերթ,

1 եօթօրեայ թերթ,

3 տասնօրեայ թերթ։

Ընդամէնը 11 թերթ։

Բ.— Քաղաքային թերթեր

2 օրաթերթ, մէկը Լենինականի մէջ։

Գ.— Շրջանային թերթեր

2 երկօրեայ թերթ,

16 հնգօրեայ թերթ։

Ասկից զատ լոյս կը տեսնեն 5 գործարանային թերթեր, 8 մատակարարման թերթեր։

Ընդհանուր թիւ 47։

ԿՈՄՈՒՆԱՐՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏԷԶԸ

— · —

Անգլիական պարտէզ կը կոչուէր այն, որ հիմա, Երեւանի մէջ, ծանօթ է Կոմունարներու պարտէզ անունով։ Գարնան այս եղանակին, Կոմունարներու պարտէզը հիմնական վերանորոգման կ'ենթարկուի։ Պարտէզը պիտի կարենայ յաճախել օրական 8-10 հազար հոգի։

Նուագախումբի երկրորդ առանցքը պիտի բարեփոխուի, պիտի շինուին նոր օթեակներ, եւ աթոռները պիտի թուագրուին։ Պարտէզին երաժշտական երկու առանցքներն ալ պիտի սպասարկեն նուագախումբերով։ Կը կազմակերպուի 40 հոգինոց արեւելեան նուագախումբ մը, որ ամառուան պիտի տայ 20 համերգ։ Զինուորական փողային նուագախումբը եւս պիտի տայ 24 համերգ։ Պարտէզին տնօրէնութիւնը ներկայիս կը բանակցի Պետական Օփերային հետ, «Ջէնֆոնիկ» նուագախումբին աջակցութիւնը ապահովելու նպատակով։ Պիտի հրաւիրուին նաեւ Ռուսիայէն եւ արտասահմանէն Անդրկովկաս հասնող երաժշտական ուժերը։ Թիֆլիսի ռուսական թատերախումբը 15 ներկայացում պիտի տայ ի նպաստ Հայաստանի Պատանի Հանդիսատեսի թատրոնին։

Պարտէզին մէջ կը շինուի երկյարկ մանկատուն մը 40 երախայի համար։ Շինութեան ծախք նախատեսուած է 70,000 րուբլի։

Մանուկներու թաղ մը եւս, ուր մանկապարտէզ մը 500 երախայի համար։ Մանկապարտէզը բաց պիտի ըլլայ օրը 16 ժամ, չորս հերթի համար, իւրաքանչիւր հերթին 120 երախայ։

Պիտի շինուին նոյնպէս մանուկներու եւ չափահասներու մարմնամարզի յատուկ թաղեր, պաղ ջուրով լոգանքներու բաժին, չորս մեծ շատրուան, զինուորական անկիւն, ճաշարան։

ՁԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

— · —

Հայաստանի բնական գեղեցկութիւնները, Արարատի, Ալագեազի եւ Սեւանի տեսարանները, Զանգեզուրի գեղատեսիլ բնութիւնը, մանաւանդ այս երկրին հարուստ պատմական յուշարձաններն ու հնութիւնները արտասահմանի զբօսաշրջիկներուն հետաքրքրութիւնն արթնցուցած են եւ եւ այս վերջին տարիներուն բազմաթիւ օտարականներ Հայաստան կը փութան դիտելու եւ վայելելու համար բնական այդ գեղեցկութիւնները։

Այս պատճառով «Ինտուրիստ»ի Երեւանի գործակալութիւնը վերածուեցաւ «Ինտուրիստ»ի Հայաստանի բաժնի, այսինքն անմիջական կերպով կապուեցաւ Մոսկուայի եւ ոչ թէ Անդրկովկասի վարչութեան

Եւ ահա ներկայ եղանակին մասնաւոր աշխուժութիւն մը կը տեսնուի Հայաստանի զբօսաշրջիկներու կազմակերպութեան մէջ։ Այս տարի արտասահմանէն կը սպասուին, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան», զբօսաշրջիկներու մեծ խումբեր, մանաւանդ հայ զբօսաշրջիկներ։ Զբօսաշրջիկներուն բնակարան եւ սնունդ հայթայթելու համար «Ինտուրիստ»ի Հայաստանի բաժինը Երեւանի քաղաքային խորհուրդէն կապալով առաւ պանդոկին երրորդ յարկը, զոր կը կահաւորէ ներկայիս շտապով։ Համաձայնութիւն կնքուած է ճաշարանի մէջ սնունդ մատակարարելու համար զբօսաշրջիկներուն։ «Ինտուրիստ»ը յուսով իր տրամադրութեան տակ կ'ունենայ նաեւ ինքնաշարժներ, զբօսաշրջիկներուն շրջագայութեան համար։ Լենինականի մէջ եւս «Ինտուրիստ»ը աշխատանքներ կը կատարէ սպասարկելու համար Թուրքիայէն եկող եւ դէպ ի այդ կողմերը մեկնող զբօսաշրջիկներուն։

Ասկից զատ, «Ինտուրիստ»ի Հայաստանի բաժինը այս տարուընէ ըսկսեալ առանձնաց մշտական բնակութեան համար արտասահմանէն մեկնող քաղաքացիներու թուղթերը պատրաստելու գործը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի Բ. քարտուղար նշանակուեցաւ Արամ Միրզաբէկեան, որ ծնած է Բագու, 1895ին։ Յաճախած է Կիեւի առեւտրական վարժարանը։ Կուսակցական պաշտօններ վարած է Բագուի եւ Թիֆլիսի մէջ.

⁂ Թատերագրական մրցում մը բացուած է, քաջալերելու համար առաջին յաջող գործը 5000 րուբլիով, երկրորդը՝ 3000ով, երրորդը՝ 2000ով։ Մրցանակի յանձնախումբի անդամ ընտրուած են Ջ. Աշրաֆեան, Ա. Շիրվանզադէ, Ե. Չուբար, Ն. Գարաղեան, Հ. Գիւլիքեօխվեան, Ա. Գուլակեան, Լ. Քալանթար։ Մրցման վերջին պայմանաժամն է 15 դեկտ. 1933։

⁂ Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը, որուն շինութեան մասին գրած էինք, պիտի ըլլայ վիթխարի կայան մը եւ պիտի տայ 450 միլիոն քիլովաթ ժամ ելեկտրական ուժ։ Շինութիւնը կը պահանջէ հսկայական աշխատանք։ Եւ մօտ 4000 բանուոր։ Դժբախտաբար կարելի չէ եղած անհրաժեշտ թիւով բանուոր հասցնել, հաւաքուածներն ալ յաճախ գործը ձգած հեռացած են։ Պիտի աշխատուի բանուոր հրաւիրել Կոտայքէն, Ախտայէն, Բաշգիւղէն եւ Երեւանի գործարաններէն.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒՍ

«Հայրենիք» դառնութեամբ կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (20 մայիս).

— «Հայ գրի եւ գրականութեան հանդէպ բոլշեւիկները կը պատրաստուին նոր ոճիր մը գործել։

Զբաւականանալով «նոր» կոչուած ուղղագրութեան այլանդակութեամբ՝ անոնք մտադիր են այժմ ալ փոխելու հայ տառերուն ձեւը եւ, դատելով հրատարակուած նմոյշներէն, աւելի մեծ այլանդակութեան մը փորձարկութեան ենթարկելու հայ գիրը։

Ժամանակ մը, ինչպէս յայտնի է, բոլշեւիկները կը խորհէին իսպառ վերացնել մեսրոպեան այբուբենը՝ փոխարինելով զայն լատինական տառերով։ Կ'երեւի թէ ինչ ինչ նկատումներով յետ կեցած են այդ գաղափարէն, դէթ առ այժմ, թերեւս իրենց այս նոր չարափոխութեամբ աւելի նպաստաւոր հող պատրաստելու լատինական տառերուն համար։

Լսենք բոլշեւիկներու պատճառաբանութիւնները, որոնք կ'ամփոփուին հետեւեալ կէտերու մէջ. —

Առաջին՝ «հայկական տառերը իրենց ներկայ ձեւով խոշոր թերութիւններ ունին։ Ընթերցողը յաճախ շփոթում է ա—ու—ա, ր—ր, գ—դ—զ, յ—ց տառերը։ Յաճախ էլ շփոթութիւն են առաջացնում Զ, Ձ, Չ գլխատառերը»։

Երկրորդ՝ «հայկական տառերը շատ են փճանում իրենց պոչերի եւ մարզային գծերի հեշտութեամբ կոտրուելու պատճառով»։

Երրորդ՝ «հայկական տառերը շատ տեղ են գրաւում»։

Երեք կէտերէն երկրորդը բոլորովին սխալ է կորսնցնել իր հիմը շնորհիւ այն բանին, որ այժմ Հայաստանի մէջ եւս, ինչպէս եւ արտասահման, թերթերն ու գրքերը կը շարեն ոչ թէ ձեռքով, այլ լայնօթայփ մեքենայով, որ ամէն անգամ նորէն կը ձուլէ տառերը, հետեւաբար մաշելու խնդիրը կը վերնայ։

Գալով առաջին եւ երրորդ կէտի մէջ մատնանշուած թերութիւններուն, պէտք է խոստովանինք, թէ անոնք ընդհանուր առմամբ ճիշդ են։ Սակայն, հայկական տառերու այդ թերութիւնները չէին անյաղթահարելի թերութիւններ են եւ տանելի են միանգամայն։ Եւ եթէ անոնք պէտք է վերացուին, այդ պէտք է ըլլայ չափազանց մեծ զգուշութեամբ եւ շրջահայեցութեամբ, որպէս զի յօնքը շինելու տեղ աչքն ալ չհանուի։

Դժբախտաբար, բոլշեւիկներու մինչեւ այժմ ըրած փորձերը ծայր աստիճան յոռեգոյն դարձուցած են մեզ իրենց ձեռնարկած բոլոր «բարեփոխութեանց» վերաբերմամբ։ Նոր տառերու հրատարակուած նմոյշներն ալ արդէն կասկած չեն ձգեր, որ այս «բարեփոխումը» եւս աւելի չարափոխում մը պիտի ըլլայ։ Այսինքն՝ եղած անվնաս թերութիւններու փոխարէն պիտի ունենանք անտանելի եւ խիստ վնասակար նոր այլանդակութիւն մը, որ աւելի խորունկ կերպով պիտի բաժնէ արտասահմանի ընթերցող հայ հասարակութիւնը խորհրդային Հայաստանի մամուլէն եւ գրականութենէն»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՍԵՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

— · —

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, 30 մայիս (Յառաջ). — Տօներ կան, ուր մարդկային միտքն ու հոգին կ'եփին, կ'ուռին եւ տեղ մը կը փնտռեն պայթելու։

Ահա Մայիս 28ը, անկախութեան փառաւոր տօնը։ Ամէն տարուան պէս, այս տարի ալ, Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն, ջերմ խանդավառութեամբ եւ հոծ բազմութեամբ անկախութեան օրը տօնեց մայիս 28ին, կիրակի կէս օրէ վերջ, Սալ Արմոնիի մէջ, որ լեցուած էր տարազներով։ Բոլորն ալ ուրախ եւ ժպտադէմ, մայիսի վարդերուն պէս, եկած էին Հայաստանի եւ ազատութեան 15րդ տարեդարձը փառաբանելու։ Երիտասարդներ, կրակոտ ու փափուկ, տարէցներ խանդավառ ու յուսատու, մանկամարդ աղջիկներ սիրուն ժպիտներով։

Ահա նախագահը, երիտասարդ ընկ. Լեւոն Գալընտրեան բեմ կուգայ, բացատրելու տօնը, որ պէտք է փառաբանուի ամէն տարի. Ընկերոջ խօսքերը հազիւ վերջացած, կը բացուի բեմը, զարդարուած՝ հերոսներու նկարներով. մէջտեղը կամար մը, իսկ առոր ճակատին՝ երկու խոշոր տառեր, որ կը խորհրդանշէն «Հայաստանի Հանրապետութիւնը», Մայիսի կանանչ ծառերով ու ծաղիկներով։

Հայկական եւ Ֆրանսական դրօշները խնդումերես կը ծածանին, գոց պատուհաններէն քիչ մը հո՜վ, քիչ մը հով հասցնելով։

Կը սկսի գեղարուեստական բաժինը, բաւական ճոխ եւ օրուան տօնին համապատասխան, — խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ մարզանք։

Յետոյ ընկ. նախագահը բեմ կը հրաւիրէ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Ս. Թորոսեան, որ եկած էր Փարիզէն

— «Մայիսեան այն հրաշք օրերուն, այն արիւնահեղ փառաւոր ճակատամարտներու մէջ, խիզախ, հպարտ եւ հերոս Հայը կռուեցաւ իր հայրենի հողին, ժողովուրդի պատիւին, եւ իր ցեղային արժէքներուն համար։ Կռուեցաւ համայն հայ ժողովուրդի ազատութեան ու անկախութեան համար։ Այսօր մեր նուիրական հայրենիքը խլած են մեզմէ, այսօր մենք գրկուած՝ մեր բնագաւառներէն, ցրուած ենք աշխարհի չորս կողմը։ Բայց ամուր է մեր մէջ հոգեկան Հայրենիքին սիրելի պատկերը։ Վառ պահենք մեր մէջ մայիսեան վսեմ պատգամները, փոխանցենք զանոնք մատաղ սերունդին։ Մայիս 28ը, հոգեվիճ ազատագրեց հայ ժողովուրդը դարաւոր ստրկութենէն եւ բաժան — բաժան եղած ժողովուրդը դարձուց պետական ազգ մը, որուն գերագոյն նպատակն էր ըլլալ ազատ իր անկախ հայրենիքին մէջ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այսօր խանդավառ զուրգուրանքով, պահակ կեցած «Մայիս 28ը խորհրդանշող եռագոյնին»։

Ընկերոջ վերջին խօսքերը ողջունուեցան բուռն ծափերով։

Հանդէսին վերջաւորութեան աճուրդի դրուեցաւ այծ մը։ Շահեցաւ ընկ. Վահան։ Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով եւ ներկաները մեկնեցան ազատ եւ անկախ հայրենիքի մը վառ իղձերով։

Տարագիր

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

…տորագրեմ, կ'ուզեմ տեսնել ան… …ման։ Ըլլալիք բան չէր։ Բամ… …ցանք։ Յետոյ ապաւինալիքներ, — … պիտի հրաժարեցնէ եղեր Զ. Ո. … թեննէն, իրեն պէտք է եղեր այդ … թիւնը, քանի՛ քանի՛ անգամ … խօսներ, Տօքթ Թորգոմեանի ա… …ով երգումներ, թէ միշտ իր մօտ … եղեր, թէ ինք Յոմտեանին … եղեր, գեռ ի՛նչ պատմու… …ներ, Բիւրոյին հետ իր «վէճե… … իմերի իր «հարստութիւններ…», «Փալպրիքան», «ազգին համար … «զոհողութիւնները», վա՜խ …

…րապարակաւ հարցում մը — Մար… …, ուրիշ անգամ մըն ալ ուրիշ … «բրագրի» մը համար դիմում չէ՞ս … Կիւլպէնկեանի եւ ուրիշ… … պուշը դրամով (կարօտի հա… …) — անշուշտ միշտ «յիշատակա… …»։ Ըսէ՛ նաեւ թէ ի՛նչ ուզեցիր … հրահանգէն, նամակով եւ հեռա… … «ազգին փրկութեան համար…»

Սարեան երկու զգուելի բաներ կ'ը… … իմ մասին։ Վախցեր եմ ատոր… … որովհետեւ «հացէս կ'ըլլամ»։ … Բիւրօն կաշառեր է զիս։ … «Հացէս կ'ըլլամ» խօսքը հայերէն … մեր գաւառին մէջ գործածելի չէ, եւ յետոյ իմ հպարտութիւնս երբեք թոյլ չի տար ըսել նման խօսք մը։ Վկայի պէտք չկայ, — եթէ Սարեան գոնէ մէկը, նոյն իսկ իմ թշնամիներէս, որ պնդէ թէ կրնամ բան ըլլալ այդ խօսքը, չպիտի հակառակը հաստատեմ։ Արմաշցի Շաւարշ Նարդունին հացի համար չի շեղիր իր ճամբէն, շատ հպարտ է ան, Սարեան մը չէ երբեք։ Քանի՜ քանի՜ անգամ Նարդունին իր պաշտօնները յանձնած է ուրիշին։ Տասը տարիէ ի վեր Փարիզ եմ եւ աշխատանքս պակսած չէ։ Թող քաջ յայտնի ըլլայ բոլոր Սարեաններուն, որ հացի համար զողութիւն չեմ ըներ, վաճառական չեմ խաբեր, կամ մէկ միլիոննոց կարօտի համար ալ ու ձախ չեմ վազեր։

Յետոյ Բիւրօն ինչո՞ւ կաշառէր զիս. Որովհետեւ չստորագրե՞մ Սարեանի «յիշատակագիրը»։ Այդ ի՞նչ ահարկու «յիշատակագիր» է, որ սարսափ ազդեր է… Հոգեկան տխրաբանութեան մէջ, Սարեանի այս վիճակը կը կոչուի պատուի հալածախտ։ Այս մեծամտութը կը կարծէ թէ Բիւրօն չարունակ կը գրաղի իրմով, Բիւրօն չարքերը կը լարէ իրեն դէմ։ Արդարեւ, այս պատուաը դրեր էր թէ Բիւրօն ամէն օր թերթերը կը բանայ եղեր, սարսափով փնտռելով Սարեանի ստորագրութիւնը եւ «յայտնութիւններ»։ Հիմա Բիւրոյէն հալածուածի սխտ մը կայ կարգ մը թշուառականներու հոգիին մէջ, անոր համար որ գիրք ու պաշտօն հետապնդած են, բայց մերժուած, արհամարհուած ու վռնտուած են։ Սարեան ուրիշ հիւանդութիւն մըն ալ կը մատնէ, — ինքն իրեն շատ կարեւորութիւն կուտայ, զեկավար մարդու հովեր կ'առնէ։ Թող յայտնի ըլլայ Սարեաններուն, թէ երբեմնի փառքերու շուքովը չքաւորուելու իրենց փորձերն իսկ չեն կրնար փրկուիլ երիտասարդներու խարազանի հարուածներէն։ Մերն է իրաւունքը զատելու ձեր բոլոր ծրագիրներն ու խորհուրդները, մերն է իրաւունքը զատելու ձեզի մօտիկ ըլլողներն ալ։ Այսքանը՝ հասկցնելու համար միայն թէ ո՛չ Բիւրոյին հետ կապ ունիմ, ոչ ալ ձեզի շնորհուած «բարեկամութիւններն» ու վերէն կամ վարէն, թերեւս բարեկրթօրէն, ձեզի տրուած բարեներուն արժէք կուտամ։ Մենք անկախ ենք ինչպէս խորհելու, նոյնպէս դատելու մէջ։

Սարեան հալածեալի վախ մըն ալ ունի Շ. Միսաքեանէն, — իբրեւ թէ ան ալ ինծի արգիլեր է ստորագրել իր «յիշատակագիրը»։ Տանձուկէ՛ս, հաստատէ՛ թէ Շ. Միսաքեան Փարիզ կը գտնուէր այն շրջանին, երբ դուն ինծի բերիր «յիշատակագիր»դ։ Չէ՞ որ Ցունաստան կը գտնուէր, (15 յունիս 1930էն մինչեւ դեկտեմբեր)։ Պատասէ, դուն որ գիշեր ցերեկ Շ. Միսաքեան կը հոլովես, զայն սեւցնելու կերպով, ինչո՞ւ վերջերս նամակ գրեցիր եւ խնդրեցիր որ ցնդաբանական գրքոյկիդ մասին գրախօսական մը գրուի «Յառաջ»ի մէջ։ Զեզմէ՞ւ, — իր վրայ խօսեցնելու տենդը այնքան զօրաւոր է, որ Սարեան յետոյ դիմեց երիտասարդ գրողի մը, պահանջելով գրախօսական մը գրել իր գրքոյկին մասին ՅԱՌԱՋԻՆ մէջ, — այդ պահանջով Սարեան կը խորհէր գանձել ինչ որ վճարեց այդ գրքոյկին լոյսին տպագրութեան համար անոր։

Եւ այս խղճալին, պատասխանելու տեղ ինծի, բարոյական ըմբռնումներու մասի՛ն ալ կը խօսի։ Կրնա՞յ երբեւիցէ հասկնալ թէ, պատկանելով յետպատերազմեան սերունդին, հաստ գիծ մը քաշած ենք իրենց բարոյական ըմբռնումներուն վրայ։

Իր տարի՛քը կը յիշեցնէ ինծի, բայց ես յարգանք չունիմ տարիքի հանդէպ։ Ընդհակառակն։ Յառաջացած տարիքներ կան, երբ հոգեբանախօսական ու մտային վիճակին քննութեամբ՝ աւելորդ կը յայտարարուին մարդիկ։ Ու մէկ գութ իմ ալ անձիս հանդէպ, երբ վաղուան սերունդը դատէ յառաջացած տարիքէս թէ անպէտ եմ այլեւս։ Աշխարհ անկեղանոց մը չէ։ Իսկ այն ակնարկը թէ փառասէր եմ, ակրվիլելի ծիծաղս միայն կ'արթնցնէ։ Բայց ըսեմ, — եթէ փառքի սէր ունենամ, կը փափաքիմ գիտնալ եւ սակարկել թէ ո՞վ պիտի հիւսէ իմ փառքս։ Եթէ Սարեաններն են, որ փառքս պիտի հիւսեն, թքեր եմ իրենց պարգեւելիք փառքին վրայ։ Այս առթիւ ըսենք թէ Սարեաններու ո՛չ գնահատութեանը կարօտ ենք, ո՛չ ալ բարեկամութեանը։ Եւ թող խնայե՛ն մեզի այլեւս իրենց գովեստները մեր գրականութեան, մեր տաղանդին, մեր արժէքներուն մասին։ Ձե՛նք ուզեր։ Մեզ հասկնալու չափ խելացի՝ ալ չենք նկատեր զիրենք։ Քաղաքագէտ կամ քննադատ, այդ մարդիկը արդարահատանք միայն կ'արթնցնեն մեր մէջ իրենց ագիտութեամբ եւ մեզի առաջնորդ երեւնալու իրենց փութկոտութեամբ։ Առէ՛ք սա Սարեանը, — ի՞նչ զարգացում ունի, ի՞նչ դպրոց տեսած է, ի՞նչ գիրք կը կարդայ։ Եւ գրքի առանց սու մը տալու, առանք մատաւորական ճանչցուած են, աղգ խաբած են։ Ու երբ հիմա երիտասարդութիւնը իրենց երեսին կը պարզէ իրենց տգիտութիւնը, կը ցաւին։ Թող յայտնի ըլլայ այդ բոլորին, որ արդի երիտասարդութիւնը հին Եգիպտոսի գերիներուն նման խարազանի հարուածներու տակ ճամբայ փորելու պիտի զրկէ զիրենք (մեր կեղծ-մտաւորականները), երբ ձեռքն առնէ իշխանութիւնը։

Իսկ այժմ, եթէ Սարեան դեռ փորձէ «յիշատակագիրներով» նեղել մեզ, հին սերունդի բարոյական ըմբռնումներէն մայլուած երիտասարդներս, «հիմա ի՞նչ կ'ըսեն» մտածելով՝ վարանում չենք ցոյց տար երբեք, այլ ճիրեա կը խաղանք իր տարիքին ալ, իր խելքին ալ վրայ։ Մանաւանդ երբ գիտենք Սարեանի Իզմիրի պատմութիւններն ալ, իր «գործարանին» գործ հայթայթելու եղանակներն ալ, Իտալիոյ գործարաններուն հէքեաթներն ալ, իր գաղթական առտիճանն ալ, իր խելքին պտուղին չափն ալ։

Ալ կը բաւէ «ազգ փրկելը» «պաշտպանողականութեամբ», նախակրթարանի գիտելիքներով եւ … «գիտւծերով»։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը այսօր, Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով: Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Քրիստափոր խումբի դասախօսական ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Զեկոյց՝ Ներկայացուցչական ժողովի մասին:

ՎԻԷՆԻ «Քրիստափոր» խումբի ընկերները վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. Ներքին կանոնագրի կարգ մը յօդուածները»: Կը հրաւիրուին Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու ընկերները:

ՇԱԼԷԹԻ «Բարգէն-Սիւնի» խումբի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ընկեր Վ. Մնդճեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ Ընկերներ՝ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը ներկայացուի 5 ԹԻՒ ԽՆԼԱԳԱՐԸ

ՄՈՒՏՔ՝ 1 ՖՐԱՆՔ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ, ԱՐԱՄ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ ջովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Գրդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ընկ. Ա. ՄԷԼՔՈՆԵԱՆ (Ջութակ), Օր. ՏՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ԱՐԱՔՍԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ եւ Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ (արտասանութիւն):

Մանքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

⁂

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին.— Տէսինի Երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկ. Ս. ՄԷԼՔՈՆԵԱՆի. Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Արծիւ» Ֆանֆարը, ղեկավարութեամբ Գ. ԺԻՐԱՅՐ ԽՏԻԿԵԱՆի, Օրիորդներ՝ ՏՈՎ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՀԵՐԱ ԳԸՄՊԼԵԱՆ (Մեներգ), Ս. ՀԻՒՍԵԱՆ, Տիկ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ և ընկ. ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (Արտասանութիւն):

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱՊԱՌԱԺ» ԽՈՒՄԲԻ

եւ ջովանաւորութեամբ ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին:

ՍԱԼ ՏԸ ՖԷԹԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տէսինի Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԾԻՒ» ՖԱՆՖԱՐԸ, ղեկավարութեամբ ընկ. Ժ. ԽՏԻԿԵԱՆի, Օր. Տ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (Երգ), Պ. Գ. ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ (Ջութակ), Խմբերգներ, արտասանութիւն եւայլն:

Մանքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

×

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ (Մարսէյլ) ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՊԷԼՖՈՌԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՊԷԼՖՈՌԻ Հ. Յ. Դ. ՎԱԶԳԷՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին

ՔԱԶԷՐՆ Տ'ՕՖԸՐՄՕՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի ընկ. Ս. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ (Լիոնէն)

×

ՊՈՐՏՕ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

⁂

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԲՈՒԺԷ ՍԻԻՐ-ԱՐԺԱՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԶԱԹՕ-ՇԵՐՕ եւ ՏՐԱԿԻՆԻԱՅԻ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Մ. ԱԶԳԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պրկ. Հ. Վ. Հացունիէ «Հայ տառերու ձեւափոխման մասին»: Մտքերի փոխանակութիւն այդ հարցի շուրջ: Ցանկալի է հայ գիտակից մտաւորականութեան ներկայութիւնը: Ըստ սովորութեան՝ անհատական հրաւէրներ չեն ուղարկուած: Մուտքը ազատ է:

Դաշտային զբօսանք

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏՈՒԸՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

նախաձեռնութեամբ «ՍԻՓԱՆ»ի եւ մասնակցութեամբ «ԱՐԱՐԱՏ» եւ «ԲԻՒՐԱԿՆ» երգչախումբերու, Bagneuxի մէջ

Պ. ԿԱՐԳԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆի պարտէզը.

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux, ուր առաջնորդողներ պիտի սպասեն առաւօտեան ժամը 9-11 եւ 2-3:

Ուշադրութիւնը հարցնեն Mme Curie փողոցը բնակող Հայերուն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիէն, Ն. Խ. — 30 ֆր.:

Վիէն, Ս. Մ. — 25:

Պուաէն, Կ. ՔԷՕԼ. — 50:

Մոնթրէօյլ, Յ. Ա. — 30:

Ռըբէ, Գ. Ս. — 140:

Մարսէյլ, Ս. Շ. — 200:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մէտտոն, ՍԱՐ. — Սկսանք ղրկել մայիս 28էն:

Պօլինեի, ԱԲՐ. — Սկսանք ղրկել մայիս 31էն.

Վիլ տ'Ավրէյ, ՔՕՆՏ. — Սկսանք ղրկել մայիս 31էն:

Փարիզ, Բ. ՂԱԶԱՐ. — Սկսանք ղրկել մայիս 31էն:

Վիէն, Լ. ՏՕԼ. — Սկսանք ղրկել յունիս 1էն:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղը դաշտային պտոյտ մը կազմակերպած է այս երկուշաբթի օրը: Տեղի պիտի ունենան զբօսանքներ, զանազան՝ դասեր եւ պիտի առնուին խմբանկարներ ու շարժանկարներ: Հաւաքումի Ֆլորիա ճաշարանը կէսօրէ ետք ժամը 1ին, մեկնելու համար որոշուած վայրը: Առաջին խումբը կը մեկնի առաւօտուն: Դիմել Բարգէնի (18, Rue Cujas):

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսիլիոյ մասնաճիւղը ընկերական – ընտանեկան պտոյտ մը կազմակերպած է այս երկուշաբթի Ս. Անթուանի անտառը. Մեկնում առաւօտեան ժամը 6 – 6ուկէսին, Փլաս տ'Էքսէն: Վերադարձ երեկոյեան ժամը 8ին: Միասին բերել ճաշերը: Պտոյտին կը մասնակցի Զ. Ռ. Մ. Վահագնեան նուագախումբը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Սօֆիկ Յ. Թանաճեան եւ զաւակները՝ Պ. Անարան, Տէր եւ Տիկին Նիկողոս եւ Պ. Սահակ Յ. Թանաճեան, ինչպէս եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն՝ Ա. Տագէսեան, Եսայեան, Գայսէրլեան, Շարապխանեան, Պօղոսեան, Ներսէսեան, Աստանայրեան ընտանիքներուն, Չէհիրեան եղբայրներու, Օրիորդներ՝ Բէգմէզեաններու, Այրի Տիկին Ա. Պետրոսեանի, Դպրաց Դասուն, 36 թիւ պանդոկի հայրենակիցներուն եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱՆԱՃԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Մարսէյլ, 30 Մայիս 1933

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՀԵՏԱՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

—·—

Զինուորները յաճախ գողնալ կը մտնէին պալատի մառանները եւ մըթերքներ ու այլ իրեր կը գողնային: Սակայն, պահակներու մէջ գտնուեցան տղաներ եւ զինուորներ, որոնք մարդասիրական ընթացք ունեցան ցարին ընտանիքին հանդէպ եւ մինչեւ վերջ եղան բարեկիրթ:

Ցարին մտերիմներէն շատերը լքեցին զինքը եւ փախան առաջին իսկ օրէն, կամ քանի մը օր վերջը: Բայց եղան եւ այնպիսիները, որոնք մինչեւ վերջը մնացին հաւատարիմ եւ բաժնեցին ցարին տառապանքներն ու ճակատագիրը:

Բոլոր վկայութիւններէն կ'երեւայ, որ կառավարութեան պաշտօնական ներկայացուցիչներու եւ, մանաւանդ, Կերենսկիի ընթացքը գահընկէց ցարին եւ ընտանիքի անդամներու հանդէպ՝ եղած է զուսպ եւ քաղաքավար:

×

Երբ ցարին արտաքսման ապաստանիլը չյաջողեցաւ, անոր յեղափոխական կեդրոնին մէջ մնալը վտանգաւոր էր այլ եւս: Անգամ մը լուր կը տարածուի, թէ ցարը կ'ուզեն ուղարկել արտասահման: Մեծ գրգռութիւն կը ծագի եւ խումբ մը զինուորներ զըրահապատով միասին կը յարձակին պալատին վրայ, ցարը առեւանգելու համար:

Կառավարութիւնը խիստ մտահոգութեան մատնուած էր, մանաւանդ, որ Բանուորա — Զինուորական Խորհուրդն ալ կը մեղադրէր թէ կ'ուզէ փախցնել ցարը: Կը մնար ցարին ընտանիքը փոխադրել ուրիշ ապահով վայր մը: Այդ նպատակով մարդիկ կ'ուղարկուին զանազան կողմեր, յարմար տեղ մը գտնելու: Վերջ ի վերջոյ կ'որոշուի ցարին ընտանիքը փոխադրել Սիպերիոյ Տոբոլսկ քաղաքը, որ հեռու էր բանուորական շրջաններէ եւ ուր նախկին նահանգապետին տունը շատ յարմար էր բնակութեան համար:

1917 օգոստոս 14ին, ցարը իր ընտանիքին հետ միասին կը մեկնի Տոբոլսկ: Երկու կառախումբեր, ճապոնական դրօշի տակ, ժողովուրդէն գաղտնի, Ցարսկոյէ Սէլոյէն ճամբայ կ'ելլեն առտու կանուխ եւ կը հասնին Տոբոլսկ նոյն ամսու 19ին, կէս օրէն վերջ:

Ցարին իրաւունք տրուած էր միասին առնելու իր ուզած մարդիկը: Իր շքախումբէն եւ ծառաներէն ցարն ընտրեց 45 հոգի: Այս անգամ ալ եղան մարդիկ, որ փոքրոգի գտնուեցան եւ մերժեցին մեկնիլ իրենց տիրոջ հետ:

Կառախումբերէն մէկուն մէջ կը գտնուէին ցարին ընտանիքը, շքախումբին եւ ծառաներու մէկ մասը եւ վաշտ մը զինուոր: Միւսին մէջ կը տեղաւորուէին շքախումբին եւ ծառաներու մնացած մասը եւ երկու վաշտ զինուոր: Ճամբան կառախումբը կայարաններու մօտ կանգ չէին առներ եւ ընդհատումները կ'ըլլան բաց դաշտին մէջ: Ցարին կ'ուղեկցէին կառավարութեան կողմէ երկու եւ Խորհուրդին կողմէ մէկ ներկայացուցիչներ:

Ցարը կը տեղաւորէին հոն, ուր ինքը տասնեակ հազարներ աքսորի էր ուղարկած . . .

×

Տոբոլսկ քաղաքին մէջ, նախկին նահանգապետին տունը երկյարկանի գեղեցիկ շէնք մըն էր: Ունէր բակ եւ գեղեցիկ պարտէզ: Ամբողջ շէնքը՝ շըրջապատուած էր բարձր պարիսպով մը: Սենեակները տաք էին եւ լուսաւոր:

Առաջին մէկուկէս ամիսը կեանքը կ'ընթանար շատ խաղաղ: Ամբողջ իշխանութիւնը կը գտնուէր պարէտ Կոբիլինսկիի ձեռքը, որ կ'ենթարկուէր միայն կեդրոնական կառավարութեան:

Առտուան նախաճաշը կը տրուէր ժամը 8.45ին, որմէ յետոյ, մինչեւ ժամը 11 ցարը կը զբաղէր իր առանձնասենեակին մէջ: Թագուհին կը կարդար, ձեռագործով կամ նկարչութեամբ կը զբաղէր իր սենեակին մէջ, իսկ երեխաները դաս կ'առնէին իրենց հետ եկած ուսուցիչներէն: Թագուհին եւ Թագաւորն ալ դասեր կու տային: Ժամը 11էն մինչեւ կէս օրուան ճաշը կ'իջնէին բակ, ուր ցարը փայտ կը սղոցէր եւ ֆիզիքական ուրիշ աշխատանք կը կատարէր: Ճաշէն վերջն ալ կը շարունակէին նոյն աշխատանքները բակին մէջ, մինչեւ ժամը 5, երբ թէյ կ'առնէին:

Անկէ վերջ նորէն կը զբաղէին դասերով ու մտաւոր աշխատանքներով: Ժամը 8ին կ'ընթրէին: Ընթրիքէն վերջ կը հաւաքուէին նաեւ շքախումբի անդամներէն ոմանք եւ մինչեւ կէս գիշեր կը զրուցէին, կը կարդային, կը խաղային ու, երբեմն ալ, ընտանեկան ներկայացումներ կու տային: Ճաշը կը պատրաստէր պալատական նախկին խոհարարը եւ, առ հասարակ, ուտելիքը առատ էր ու լաւ:

Տոբոլսկիի մէջ ցարն ու ցարուհին իրենք զիրենք աւելի ազատ ու հանգիստ կը զգային: Ճիշդ է, փողոց ելլելու իրաւունք չունէին, բայց կրնային եկեղեցի երթալ. միայն թէ այդ օրերը եկեղեցին ուրիշ մարդ չէր կրնար մտնել: Ժողովուրդը յարգալից վերաբերում ունէր եւ յաճախ քաղաքացիներու կողմէ նուէրներ կը ստանային: Այսու հանդերձ, կեանքը շատ միօրինակ ու տխուր կ'անցնէր:

×

Սեպտեմբերին Տոբոլսկ հասաւ ժամանակաւոր կառավարութեան լիազօր Պանքրատովը իր օգնական Նիկոլսկիի հետ միասին: Բանտարկեալներու հսկողութիւնն ամբողջովին փոխանցուեցաւ կառավարական լիազօրին.

Պանքրատովը հին յեղափոխական էր եւ ոստիկան մը սպաննած ըլլալուն 15 տարի արգելափակուած՝ Շլիսէլբուրգի ամրոցին մէջ եւ 27 տարի ալ Սիպիրիա աքսորուած. Շատ զարգացած, բարի և մեղմ, հոգածու՝ ցարին երեխաներու հանդէպ, մինչեւ վերջ բարեկիրթ ընթացք ունեցած է ցարական ընտանիքին հանդէպ: Իր օգնական Նիկոլսկին ճիշդ հակապատկերն էր եւ ըլլալով նոյնպէս նախկին աքսորական, ատարեկ զգած էր [illegible] խնդրական զգացումներուն եւ [illegible] կ'աշխատէր թանձրացնել կալանաւորներու կեանքը: Ժամանակաւոր կառավարութեան անկումէ վերջն ալ այս երկուքը մնացին իրենց պաշտօնին գլուխը, մինչեւ որ 1918 փետրուար 9ին, պոլշեւիկացած զինուորները զանոնք դուրս քշեցին:

Կեդրոնէն եկած լիազօրները [illegible] սկսին զբաղիլ զինուորներուն հետ, [illegible] նոնց դրագիտութեան դասեր առնել [illegible] եւ – էրական քարոզներ կարդալ [illegible]

(Շարունակելի

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC.

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՅՈՒՆԻՍ 1933

4 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2206

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԵՒ Ի՞ՆՉՊԷՍ...

Ո՞ւրկէ ո՛ւր, ահա ռամկավար թերթ մըն ալ կ՚ընդվզի Ներգաղթի յետաձգման դէմ, այնպիսի դիտողութիւններով եւ բառերով որոնք առ նուազն... «հակահայաստանեան» են:

«Պայքար»ն է այս քաջը, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, որ քանի մը տարիէ ի վեր պարբերաբար յեղափոխական կայծկլտուքներ կ՚ունենայ: Բոլորովին հակառակ՝ իր միւս պաշտօնակիցներուն:

Քանի մը հատուածներ, հիմնաւորելու համար նիւթը.

— « Այսպիսի խնդիր գործ մը որ միլիոնաւոր տոլարներու կը նայի, գաղութներու օժանդակութեան հետ կապել՝ կը նշանակէ՝ ձեռնարկը ձախողութեան մատնել: Նոյն իսկ եթէ մտածենք թէ Հայաստանի կառավարութեան ոչ-կարեւորը լո՛կ ազդարարութիւն մըն է մեր հարուստներուն, մեր բարեգործականին, մեր հայրենակցականներուն եւ ամբողջ գաղութին, իրենց ազգային պարտքը կատարելու,— դարձեալ չենք կրնար ըմբռնել որ 25էն 30 հազար գաղթական Հայաստան փոխադրելու ծրագրէն ի՞նչու եւ ի՞նչպէս այդ կառավարութիւնը կը հրաժարի, միայն փոխադրած ըլլալով ութէն տասը հազար հոգի:

Ազգաշինութիւն եւ ազգահաւաքում, մեր սերունդին ամէնէն նուիրական ձեռնարկներն են եւ որ եւ է ձախողանք ազգահաւաքման գործին մէջ ամօթի մնջելի խարան մը պիտի տադէ մեր ազգին ճակտին վրայ »:

«Պայքար» անշուշտ կը ճագկէ նաեւ հայ գաղութներուն եւ հարուստներուն անպարտաճանաչութիւնը: Ու կը ցաւի որ կարենի չեղաւ կազմել բնակարանային հիմնադրամի մարմին մը, պատասխանատուութիւնը ձգելով... Հօկին եւ բանուորներուն վրայ:

— « Սակայն, մեր թերութիւններն ընդունիլ՝ չի նշանակեր անտեսել Հայաստանի կառավարութեան տարօրինակ ընթացքը:

Երբ միլիոններ կը ծախսուին Հայաստանի վերաշինութեան եւ տնտեսական ու երկրագործական զարգացման — գործունէութիւն մը որ ներգաղթը պարտադրիչ դարձուց Հայաստանի կառավարութեան, անոր հայրայրեաց աշխատող բազուկներ — հարկ էր որ ազգահաւաքումն ալ, իբրեւ մէկ մասը Հայաստանի բնակչային յաւելման եւ յառաջդիմութեան, հնգամեակի ծրագրին մաս կազմած ըլլալով յառաջ տարուէր այդ փլանին տրամադրուած գումարներով »:

Անցեալ տարիէն (9 եւ 11), մենք առիթ ունեցանք ուշադրութեան յանձնելու այս խնդիրը — Ներգաղթի յետաձգում:

Նորէն ռամկավար օրկան մըն էր, Փարիզի պաշտօնաթերթը, որ կը հեգնէր առհասարակ — այս տարի ներգաղթ չկայ: Եւ կ՚ողբար մեր « հաւաքական անճարակութեան » վրայ.

— « Նոյն իսկ 3-400.000 ֆրանքի գումար մը կարելի չեղաւ գոյացնել... Հանգստեան բնակարաններու շինութեան համար եղած բոլոր կոչերը մնացին առանց պատասխանի » (Ապագայ, 8 ապրիլ):

Այս առթիւ, դիտել տուինք թէ պետական միջոցներու կը կարօտի ներգաղթը: Թէ, իրենց իսկ հաշիւներով, «եթէ Երեւան պէտք փոխադրել 25,000 հոգի, պէտք է ճարել հինգ հազար բնակարան, այսինքն հինգ միլիոն տոլար: Առանց հաշուելու փոխադրութեան ծախքը »:

Արդ, այսպիսի ձեռնարկ մը վեր է գաղութներու կարողութենէն Մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ:

Եւ փորձը տեսանք արդէն: Երկու տարուան խմայուր ազմուկէն եւ շռնդալից տարփողանքէն յետոյ, ներգաղթը փակուեցաւ 8000ով:

Իսկ այսուհետեւ, ինչքան դրամ ճարենք, այնքան մարդ պիտի առնեն: Այսինքն՝ ամէն ինչ կապուած է քսակին:

Կրնան 500 կամ հազար մարդ եւս ներս առնել, շնորհիւ գաղթօն հանգանակութեանց: Բայց ո՞յս է որ պիտի կոչենք ներգաղթ: «Ազգաշինութիւն եւ ազգահաւաքում», ինչպէս կը կոչեն:

Ուրեմն, Ամերիկայի ռամկավար օրկանն ալ կը խոստովանի որ, ներգաղթը ամէն բանէ առաջ պետական գործ է: Հետեւաբար, անոր ձախողման կամ յետաձգման բուն պատասխանատուն կառավարութիւնն է, որ միլիոններ կը ծախսէ վերաշինութեան համար, բայց ներգաղթը կը կապէ գաղութներու ողորմութեան քսակին:

Եւ նորութիւն մըն ալ կ՚առաջարկէ « Պայքար » — Ներգաղթը կապել հնգամեայ ծրագրին հետ, «իբրեւ մէկ մասը Հայաստանի բնակչային յաւելման եւ յառաջդիմութեան »:

Արդ, Երեւանցիները ունի՞ն այսպիսի տեսակէտ: Կ՚ընդունին «ազգաշինութիւն եւ ազգահաւաքում»:

Այստե՛ղ է ամբողջ գաղտնիքը: Եւ այստե՛ղ է որ Հայաստանի «բարեկամները» արեւն կը պտտին տասը տարիէ ի վեր, շրջանցելով բուն հարցին:

Երբ մենք անդադար կը յիշեցնենք թէ անհրաժեշտ է միացեալ ճակատ կազմել, մեր իրաւունքներն ու տեսակէտները արծարծելու համար, մեր հակառակորդները սրբազան պատերազմ կը հռչակեն մեզի դէմ, եւ գլխիվայր կը հրջեն ամէնէն տարրական խնդիրները.

Անոնք մեզ թշնամի կը համարեն Հայաստանի, առանց խորհելու որ, այս բոլոր վէճերը, բանսարկութիւններն ու սոփեստութիւնները, պառակտումներն ու խաչաձեւումները ուրիշ բանի չեն ծառայեր, եթէ ոչ քանդել մեր տունը: Ուրիշ խօսքով, ապիկար իշխանութեան մը խաղալիք դարձնել գաղութներուն ճակատագիրը: Ինչպէս որ եղած է արդէն:

Այն «ինչո՞ւ»ն եւ «ի՞նչպէս»ը որ ուղղուած են Երեւանի, Ներգաղթի յետաձգման առթիւ, ամէնէն առաջ պէտք է ուղղենք մենք մեզի, եթէ անկեղծօրէն կուսակից ենք թ՛է ներգաղթի, թ՛է Հայաստանի զօրացման թ՛է գաղութներու խաղաղութեան:

Այլապէս, ոչինչ կը փոխուի մեր կացութենէն, կամ Երեւանի կողմէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱԶՈՒՄ ԱՂՄՈՒԿ ՎԱՍՆ ՈՉՆՉԻ

Թուրք ընդդիմադիրները օգնութիւն կ՚ուզեն Պուլկարներէն եւ... «Դաշնակ»ներէն

« Եարըն »ի խմբագիր Արիֆ Օրուճ պէյ, որ վերջերս Պոլսէն փախչելով Փարիզ եկած էր ընդդիմադիր թերթ մը հրատարակելու համար, այժմ հաստատուեր է Պուլկարիա, ինչպէս կը գրեն Թուրք թերթերը: (« Սոն Փոսթա » կ՚ըսէ թէ Պէյրութ ալ գացեր է եւ Թիւրոներուն հետ տեսակցելով, Պաղտատ անցեր է եւ թէ կ՚ուզէ կուսակցութիւն մը կազմել, « Գուրթուլուշ » անունով):

Այս առթիւ «Ճիւմհուրիյէթ»ի Սոֆիայի թղթակիցը կը գրէ մայիս 26 թուականով.—

Նախկին « Եարըն »ի խմբագրապետ Արիֆ Օրուճ, կնոջը եւ տղուն հետ հոս եկաւ Աթէնքէն, եւ հիւրասիրուեցաւ ընդդիմադիր Ջէբէջի Ալի Հայտարի կողմէ:

Արիֆ Օրուճ անմիջապէս դիմեց աւագ միւֆթիին, խնդրելով որ դրամ տրամադրէ, Թուրքիոյ դէմ թերթ մը հրատարակելու համար: Միւֆթին յայտնեց թէ միայն 40,000 լէվա կրնայ տալ: Այս գումարը քիչ ըլլալով, Արիֆ Օրուճ դիմեց Թրակիոյ պուլկար կոմիտէին, որ յանձն առաւ տրամադրել այդ գումարը:

Հրատարակուելիք շաբաթաթերթ պիտի ըլլայ, եւ թուրքերէն ու պուլկարերէն բաժիններ պիտի ունենայ: Արիֆ Օրուճ պիտի պահանջէ որ արեւելեան Թրակիան Պուլկարիոյ տրուի եւ Էնոս — Միտիա գիծը իբրեւ սահման ընդունուի Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ համար: Թրակիոյ կոմիտէն ալ բնականաբար այս պարագան աշխարհի պիտի հռչակէ, ըսելու համար թէ ահա թուրք ընդդիմադիրներն ալ կ՚ընդունին իր տեսակէտը: Արդէն, կոմիտէն ասիկա իբրեւ առաջին պայման դրած է դրամ տալու համար, եւ Արիֆ Օրուճն ալ անմիջապէս ընդունած է:

Միւս կողմէ, Արիֆ Օրուճ շփում կը կատարէ այստեղի Հայերու Դաշնակ կոմիտէին հետ, անոնց ալ նիւթական օգնութիւնը ապահովելու համար:

Հաւելցնելու համար քէ ինքը Թրակիոյ կոմիտէին մօտ կը ծառայէ, Արիֆ Օրուճ յօդուած մը գրեց 150նոցներուն կողմէ հրատարակուած « Տօսթլուք » թերթին մէջ, եւ Ռազկրատի դէպքը պատրուակ բռնելով, յարձակեցաւ Թուրք կառավարութեան եւ մամուլին վրայ:

***Թրակիոյ կոմիտէին պաշտօնաթերթը, « Թրակիա », իր մայիս 18ի թիւով կը գրէ թէ Եամպոլի իրենց մասնաճիւղը մեծ ժողով մը գումարած եւ որոշումներ տուած է: Թերթը կ՚աւելցնէ.*

— « Իրական բարեկամութիւնը այն ատեն միայն կրնայ տեղի ունենալ երբ ընդունուի Պուլկարիոյ իրաւունքը եւ անոր տրուի Լոնտոնի 1913ի թուրք-պուլկար համաձայնութեամբ գծուած բնական սահմանը, Էնոս — Միտիա գիծը:

« Անկցի՛ Էնկիւրիի դաշնագիրը:

« Կեցցէ՛ Թրակիան, Պուլկարիոյ սահմաններուն մէջ »:

Պոլսոյ « Աղըմ » թերթը, որ կը հրատարակուի Աղաօղլու Ահմէտի կողմէ, այս առթիւ դիտել կուտայ.

— « Թրակիա թերթին այս տողերը բացէ ի բաց կը ցուցնեն թէ Պուլկարիոյ մէջ ստուար թիւով խմբակ մը շախախնդրութիւններ ունի մեզի դէմ: Անոնք էտիրնէն եւ շրջակաները կ՚ուզեն մեզմէ: Թող ուզեն, եթէ տուող ըլլայ... »:

***Վերջին օրերս, Պուլկարիայէն թուրք գաղթականներ հեռացած եւ Էտիրնէի նահանգին մէջ տեղաւորուած են:*

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՇՏ ԱՌԿԱԽ

Ուրբաթ օր Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ հարցապնդումներ եղան Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին եւ պատերազմական պարտքերու մասին: Ելմտական նախարարը, Պ. Նէվիլ Չէմպըլէն իբրեւ պատասխան երկար ճառ մը խօսեցաւ, որուն գլխաւոր կէտերը կուտանք ստորեւ.

— « Անխուսափելի էր որ պատերազմական պարտքերու խնդիրը դուրս մնար խորհրդաժողովի օրակարգէն: Վերջապէս խնդիրը կը վերաբերի պետութեանց անհատական պարտքերուն: Արդ, այս մասին ի՞նչ կրնային ընել այն 30 — 40 պետութիւնները որ պիտի մասնակցին խորհրդաժողովին եւ սակայն ուղղակի կապ չունին պատերազմական պարտքերուն հետ: Այս մասին մեր տեսակէտները հաղորդուած են Մ. Նահանգներու կառավարութեան, անցեալ դեկտեմբերին: Այդ օրէն ի վեր, նոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան եւ վարչապետը այս խնդիրն ալ շօշափեց Ուաշինկթընի մէջ: Թէեւ խնդիրը դուրս ձգուած է Լոնտոնի խորհրդաժողովի օրակարգէն, բայց պարտական եւ պահանջատէր ազգերու այս հանդիպումը միակ առիթն է խնդիրը քննելու եւ շօշափելի արդիւնքի մը հասնելու: Եթէ ուրիշ բան չեմ աւելցներ, պատճառը այն է որ կացութիւնը փափուկ ըլլալով, ամէնէն անմեղ դիտողութիւնը կրնայ սխալ հասկցուիլ Ատլանտեանէն անդին: Բայց եւ այնպէս, կրնանք վստահ ըլլալ թէ ամերիկեան կառավարութիւնը հասկցած է մեր դժուարութիւնները եւ երբեք չուզեր աւելցնել վանանք եւ կամ վտանգել տնտեսական խորհրդաժողովին յաջողութիւնը:

Գալով այդ ժողովին, բրիտանական պատուիրակութիւնը պիտի հետապնդէ հետեւեալ նպատակները. —

1. Կրճատել մաքսատուրքերը. — 2. Ամրացնել դրամներու սակը. — 3. Սահմանափակել արտադրութիւնը. — 4. Աւելցնել Ոսկեդանի պիտոյքներու գիները: Մեր տեսակէտով չափազանց մեծ կարեւորութիւն ունի այս վերջին խնդիրը եւ խորհրդաժողովը պէտք է զայն լրջօրէն քննէ սկիզբէն իսկ: Պէտք է գիներու աւելի գոհացուցիչ մակարդակ մը հաստատել, եւ, եթէ կարելի է, ապահովել այդ մակարդակին պահպանումը: Աշխարհը կը տառապի գերարտադրութենէն եւ յիմարութիւն պիտի ըլլար դարման չտանիլ այդ արտադրութեան: Կազմակերպելով միջազգային արտադրութիւնը, պիտի նպաստենք գիներու բարձրացման: Ցետոյ, հարկ է գլխաւոր դրամները պաշտպանել վտանգաւոր եւեւէջներու դէմ: Հարկ է հաստատել սակ մը որ ընդունուի ամբողջ աշխարհի կողմէ: Մեր բոլորին ընդունածն է ոսկին: Բայց, սկզբունքը վերահաստատելէ առաջ, պէտք է վստահ ըլլանք թէ գործնական միջոցներով պիտի ապահովուի անոր կիրառումը: Կան ուրիշ արգելքներ ալ, որ կը խափանեն միջազգային վաճառականութեան զարգացումը: Քառասուն երկիրներու մէջ փոխանակութեան սակերը հակակշռի տակ են, ինչ որ անկարելի կը դարձնէ առեւտուրը: Ցետոյ, անհրաժեշտ է վերցնել մաքսային պատնէշները եւ բաժնեցուցակի դրութիւնը: Եթէ տնտեսական խորհրդաժողովը ձախողի, պէտք է յուսահատիլ ներկայ տագնապին ելք մը գտնելէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԻՆ պատճառաւ տպարանը փակ ըլլալով «Յառաջ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Չորեքշաբթի:

Զորսերու դաշինքը կը խախտի տակաւին

Ուրբաթ գիշեր, խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն միջեւ, Զորսերու դաշինքի մասին, որ չէ ստորագրուած տակաւին: Վերջին պահուն նոր դժուարութիւններ ծագած են մանաւորապէս ապահովութեան եւ զինաթափութեան մասին: Բանակցութիւնները կը շարունակուին:

Խնդիրը բարդացած է մէկ ալ այն պատճառով որ, Ֆրանսական կառավարութիւնը խտալական բնագիրը ստանալէ առաջ, Փոքր Համաձայնութեան հաղորդած է այն նախագիծը զոր վերջնական կը համարէր: Այս միեւնոյն պատճառով, Մուսոլինի յետաձգեց իր յայտարարութիւնը՝ Ծերակոյտին մէջ:

Միւս կողմէ, թերթերը կը պնդեն թէ Գերմանիան վարանումներ կը ցուցնէ, թէեւ Պերլինէն կը հերքեն այս վերագրումը:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԺԳՈՀ Է ԴԱՇԻՆՔԷՆ

« Պրաւդա », համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական օրկանը, ուժգնօրէն կը քննադատէ Զորսերու դաշինքը, իբրեւ հակախորհրդային խաղ մը: Թերթը կ՚ըսէ թէ Մեծն Բրիտանիան կ՚ուզէ օգտագործել Վերսայլի դաշնագրէն ծագած հակամարտութիւնները, իր ձեռքն առնելու համար Եւրոպայի ճակատագիրը, իբրեւ իրաւարար կանգնելով Ֆրանսայի եւ անոր զինակիցներուն եւ հիթլէրական Գերմանիոյ միջեւ: Ցետոյ, Անգլիան կ՚ուզէ գերմանական ֆաշականութեան առջեւ բանալ Արեւելքի ճամբան, դէպ ի արեւելք դարձնել անոր գործունէութիւնը եւ հակախորհրդային արկածախնդրութեանց կեդրոն մը ստեղծել: « Մեծն Բրիտանիան կազմած է նախայարձակ բանին խորհրդային սահմանումէն, որովհետեւ ինքն է որ կը պատրաստուի նախայարձակ գառնալու, Հիթլէրի տորուկներուն հետ »:

Ինչպէս կը տեսնուի, խորհրդային իշխանութիւնը աւելի քան երբեք հակառակ է չորսերու դաշինքին, որ պիտի ստեղծէ մեծ պետութեանց համախմբում մը, դուրս ձգելով զինքը: Ուշագրաւ է որ Մոսկուան իր մաղձը կը թափէ Անգլիոյ դէմ, որուն հետ խռոված է այժմ, եւ ոչ թէ Իտալիոյ դէմ, որ առաջին անգամ մէջտեղ գրաւ դաշինքի ծրագիրը:

Ֆրանսայի Ընկերվարականներու պառակտումը

ՊԻՏԻ ՀԱՐԹՈՒԻ՞ ԹԷ ՊԻՏԻ ՊԱՅԹԻ

Այս միջոցին ծանր տագնապ մը կ՚անցընէ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը: Վէճը կը դառնայ բուն կուսակցութեան վարիչներուն եւ խորհրդարանական խմբակցութեան միջեւ, որ երկուքի բաժնուեցաւ, նոր ելմտացոյցին քուէարկութեան առթիւ:

Վէճը արդէն դուրս ելած է կուսակցութեան շրջանակէն, ընդհ. քարտուղար Պ. Փօլ Ֆօռի մէկ յայտարարութեան վրայ, որ կ՚ազդարարէր թէ «ուժը պիտի մնայ կուսակցութեան ձեռքը» եւ թէ «Յուլիս 14ի համագումարը պիտի ստիպէ թերացողները՝ հպատակիլ կուսակցութեան օրէնքին»:

Առջի օր, փոթորկալի ժողովէ մը յետոյ, երեսփոխան եւ Պոստոյի քաղաքապետ պ. Մարքէ յայտարարեց.

— Ելմտացոյցին քուէարկութենէն յետոյ, ես չուզեցի որ եւ է կարծիք յայտնել: Բայց կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը միեւնոյն վերապահութիւնը չունեցաւ, երբ յայտարարեց մարտական բառերով մը.— «բոլոր ընդդիմութիւնները պիտի ջախջախուին»: Այսպէ՞ս կը խօսին այն մարդոց որոնք 1920ի ներժուածէն յետոյ վերահաստատեցին իրենց Ռահանգային դաշնակցութիւնը եւ հետեւաբար նոյն ինքն կուսակցութիւնը: Եթէ իրենց ուզածը պառակտումն է զոր միեւնոյն ատեն անկարելի կը համարեն, ուրիշ կերպ կարելի չէր խօսիլ: Անշարժութեան դատապարտել Ֆրանսայի ընկերվարութիւնը, վարդապետական պիրկ սեղմիրան մը պարտադրել անոր, ինչ որ անկարելի կը դարձնէ թ՛ւ յեղափոխական թ՛ւ բարենորոգչական գործը,— կը նշանակէ չափը անցընել: Բայց անկարելի է խարազանի եղանակը գործադրել այնպիսի մարդոց հանդէպ որոնք միշտ կատարած են իրենց հանրապետական եւ յեղափոխական պարտականութիւնը: Մնաց որ, այս բոլորը խօսքերն են հաւատաքննիչի մը որ խարոյկ չունի. Նախատինքները եւ սպառնալիքները չեն որ պիտի կրնան մերձեցում հաստատել:

Պ. Ռընոտէլն ալ ինքզինքը ազատ զգալով, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Եւ այս բոլորէն յետոյ երեւակայել թէ բան մը կրնայ մնալ կուսակցութենէն՝ պարզապէս պատրանք մըն է: Երեսուն տարուան գործօն կեանքի վարժուած մարդիկ թոյլ չպիտի տան որ իրենց հետ վարուին այնպէս ինչպէս կը վարուին մանուկներուն հետ: Անոնք պիտի պաշտպանեն իրենք զիրենք եւ պիտի փորձեն անգամ մը եւս լուսաբանել շարքերը: Կարգապահութեան խնդիր մը չէ այս, այլ օրուան դէպքերուն կապուած հարց մը»:

Իսկ պ. Փօլ Ֆօռ, ընդհ. քարտուղարը, նոր յայտարարութեամբ մը կը հաստատէ թէ իր քաղոյական տեղեկագիրը հեխստ պարսաւ մը եւ վերջին ազդարարութիւն մըն է խորհրդարանական խմբակցութեան համար»: Ցետոյ կ՚աւելցնէ թէ՝ «վարիչ մարմնին ձախ թեւը պիտի զօրացուի եւ, համագումարէն յետոյ, եթէ խորհրդարանական խմբակցութիւնը չհամակերպի, պատիժները անխուսափելի են»: Իր վերջին խօսքերը սպառնալիքի մը հանգամանքն ունին.

— «Բացարձակ պարտաւորիչէն յետոյ, որ պիտի քուէարկուի յուլիսին, ստուար մեծամասնութեամբ, կը բաւէ ազգային խորհուրդը նիստի հրաւիրել ստիպողաբար, առանց վերաքննութեան եւ տիրապար վտարելու համար բա-

(Նուէրներու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Տասը տարի յետոյ, այսօր տակաւին, կը փնտռեմ հրապոյրը որ զիս կը քաշէ դէպի Սէն Միշէլ, Փարիզի որեւէ մէկ անկիւնէն, կամ ամենահեռաւոր արուարձանէ մը, զոր երկարամիջ երկաթուղին տարած նետած կ'ըլլայ խաղաղիկ գաւառի մը գիրկը։

Սէն Միշէլ ուսանողներուն փեթակն է։ Եւ ծուլանոցն է ուսանողներուն, որոնք Քաթուլաւէն դէպի Սէն գետ կ'իջեցնեն իրենց խանդավառութիւնը, անփութութիւնը, եւ սպանիական չքեղ գդակներու կառուցուածքին հետ՝ դէպի Քաթուլաւ կը բարձրացնեն հոյլ-հոյլ պատրանքներ, գիրք մը իրենց անութին, կամ զուարթ աղջիկան մը հետ թեւ-թեւի։

Սէն Միշէլ երիտասարդական ցոյցերու բեմն է։ Վառարան գիտութիւններու եւ արուեստներու, որոնց համար Հայրենիքի գաղափարը կը թուի ջնջուած ըլլալ։ Տաքարիւնները ցեղապաշտութիւն, հայրենապաշտութիւն կը ցուցադրեն հոն։

Բնակավայր եւ ժամադրավայր մտաւորականներու, որոնց միջին իրր թէ մատչելի են համամարդկային ամենաբարձր իտէալները։ Արքայականներու երգը եւ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի խրոխտ կանչը միջոցը կը գրաւեն հոն։

Ընկերվարական, համայնավարական ձայն լսելու համար՝ Պէլվիլ կրնաք երթալ։ Սէն Միշէլի մէջ, Քրիստոսի սպասուհիները «Աստուածաշունչ» կը ծախեն։ Բայց ընկերվարական մը կամ համայնավար մըն ալ Քրիստոսն է,— պիտի փափաք անշուշտ.

Գիտական եւ գրական լեռնակուտակ գիրքերով յագեցած գրատուններու երկայնքին՝ Սուրբ Գիրքին վաճառորդուհիները արդեօք սա անտարբեր ուսանողներուն քիթի՞ն կը խնդան։

Սէն Միշէլ Փրկութեան Բանակին ժողովարանն է։ Ընթրիքի պահուն կամ անկէ յետոյ, մանկամարդ զինուորուհիներ, Սորպոնի հրապարակին վրայ, եւ շրջանակին կեդրոնը, զոր Բանակին միւս զինուորները, զինուորուհիները դրած կ'ըլլան, իր պերճախօսութեամբ եւ բարի ժպիտով, մոլորածները իր շուրջ կը հաւաքէ, որպէսզի Յիսուսի ճամբան ցուցնէ անոնց։

Իսկ Չէյթունցի հայ տղան, հաւատարիմ զինուորը Փրկութեան Բանակին, երկիւղած ինքնամփոփումի մը մէջ վերացած, աչքերը փակ եւ ձեռքերը՝ որովայնին, լուրջ «Ամէ՛ն»ով մը, կ'եզրակացնէ օրիորդին կոչը։

Ու վերջապէս, Սէն Միշէլ այն վայրն է, ուր քշեցին զիս Միջերկրականի ալիքները, տասը տարի առաջ, որպէսզի չխորհիմ դուռս ետեւէն գոցելու մասին, երբ կը փակեմ աչքերս։

×

Կիրակի է։ Եւ իրիկուն։ Երթամ քանի մը ծանօթ Հայեր տեսնելու, շաբաթը զիս դարձեալ մեկուսացումի չտարած։ Լսեմ զանոնք։ Հրճուիմ անոնցմով։ Ու ախրիմ անոնցմով։

Եւ ահաւասիկ, գլուխս Մօն Սէն Միշէլի դուռնէն ներս՝ Հայ կը փնտռէ։ Արդեօք կրկի՞ն տ'Արքուր գացին։

Իրերահաղորդ երկու ամաններ՝ Մօն Սէն Միշէլ եւ Տ'Արքուր։ Ու Հայերը անոնց մէկէն միւսը կը հոսին, պահելով միշտ նոյն մակարդակը հորիզոնական, երկուքին մէջ միանգամայն, միշտ պարպելով մէկը խուսա՝ լեցնելու համար միւսը։

Փարիզեան երկու սրճարաններ են Տ'Արքուր եւ Մօն Սէն Միշէլ։ Երկուքն ալ իրենց կռնակները Սորպոնին տուած։ Ու Սորպոնի հրապարակով բաժնուած։

Մօն Սէն Միշէլ պարզ է։ Տիրուհին հաճելի։ Կառսոնը Հայոց վարժուած։ Երկրորդ ապսպրանք մըն ալ պարտադրելու համար՝ չի գար ցցուելու գլխուդ վերեւ, դժգոհ եւ խստադէմ, երբ առաջին ապսպրանքին վրայէն քանի մը ժամեր անցած կ'ըլլան։

Այս իսկ պատճառով, կարելի չեղաւ բացատրել թէ ինչո՞ւ, օրին մէկը, Հայերը դատարկեցին Մօն Սէն Միշէլը, որպէսզի մեծխումբ Տ'Արքուրէն ներս խուժեն, ուր սկիզբը, կառսոնները չկրցան հանդուրժել որ Հայերը «պօքէով» մը կամ «քրէմով» մը, մինչեւ կէս գիշեր՝ խօսին, վիճին եւ պոռան։

Բարեբախտաբար, ընդհանուր եւ միջինական պայրոյթի մը հանդամանք չառաւ՝ Մօն Սէն Միշէլէն դէպի Տ'Արքուր այդ գնացքը [illegible], մակընթացութեան եւ տեղատուութեան նման երեւոյթ մը։

Ինչպէս կ'երեւայ, կարգը Մօն Սէն Միշէլինն է այս իրիկուն։ Հոն են, նոյն անկիւնը, միշտ միեւնոյն անձերը.

Ահաւասիկ հայ մեծ բանաստեղծը։ Առայժմ, «Լը Ժուռնալ»ին մէջ, Քէլման Վօթէլի տամսը կը կարդայ։ Քիչ յետոյ անշուշտ, երբ լրիւ ըլլայ աղոց թիւը, մտերմական գլուխ-գլխին պիտի սկսի, քանի մը ձեռք «Թավլու»էն վերջ։ Այս վերջինը՝ իբրեւ մարզողական։

Եւ դուք, պիտի տեղաւորէք հոն, մէկիկ մէկիկ, մեծ եւ փոքր խումբերու մէջ, լուսանկարիչը, հաշուակալը, կօշկակարը, նկարիչը, քիմիագէտը, [illegible] եւ բժիշկը, խմբագիրը, գրաշարը։

Դիմքերով սակայն, կերպարանափոխեցէք կօշկակարը, լուսանկարիչը, հաշուակալը, նկարիչը, բժիշկը, դուք կ'ունենաք մեր օրերու երիտասարդ բանաստեղծը, վիպագիրը, քննադատը, բանասէրը։

Դուք կը գտնէք, պատնէշին վրայ անտառած, աշխատանքի ծա՛նր լուծը իրենց վիզին հակայ եղեր, որոնք ձուլած օրուան հացի քրտինքը, երեկոյեան՝ հայ մշակոյթի դատարքին առաւօտը կը սկսին։

Քէն չունին անոնք ժողովուրդին դէմ։ Վկա՛յ իրենց խոնջէնքը եւ ցաւագին երկունքը յարատեւ։ Չեն նահանջեր։ Ու դասալիքներ չեն։

Մի՛ չփոթէք այս տղաքը անոնց հետ, որոնք կը գոչեն դառնասիրտ.

— Մենք ազգին բանաստեղծն ենք. պէտք է որ ազգը կերակրէ մեզ, փառաւորէ մեզ, պանծացնէ մեզ, ղուրղուրայ մեր վրայ։

Ընդհակառակն, կ'ըսեն անոնք.

— Մենք ժողովուրդին համար ծնած ենք։ Պիտի ծառայենք անոր՝ առանց սակարկելու։ Չենք սպասեր որ ժողովուրդը երախտագիտական հատուցում վճարէ մեզի, կարդայ ու ծափահարէ մեզ։

Ու չէ՞ք տեսներ, չէ՞ք լսեր թէ, ի՛նչպէս ահա, երէց բանաստեղծը [illegible]՝ անոնք մշակոյթ, մշակո՛յթ կը խօսին։ Իրենց նիւթական հոգերուն մասին՝ բառ մը չէք յափշտակեր անոնց բերնէն։

Նիւթական զուրկ ծնունդ այս երիտասարդները կլանուած տեսնել՝ աննիւթականով, վերացականով։ Լոկ ծրուխտը ըլլայ անոնց պաշտամունքի առարկան։ Ժամանա՛կ գտնեն զգալու որ վերջին տասնըհինգամեակը խոշոր թափուր մը չինած ըլլայ, եւ իրենք զայն, քիչ առ քիչ, տաժանագին ճիգերով, լեցնելու կոչուած ըլլան։

Կը պատմեն անցեալէն։ Կը հասնին ներկային։ Կը սլանան դէպի ապագայ։ Դանդաղ կը գտնեն իրենց խոյանքը։ Անհամբեր են։ Ջիղերը պիրկ են։ Կ'ուզեն հասնի՛լ, կ'ուզեն հասնի՛լ...

Եւ խօսակցութեան պահերը որ կը յատկացուին այս տեսակ նիւթերու, ամէնէն ջղայիններուն համար ամուլ կը համարուին։

Կուցին չոր սեղանը, գիրքը, թուղթը, մատիտը կը քաշեն զիրենք։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՄԸՍԹԸՐ ՇՈՒՆԸ

ԽՄԲ. — Վերջերս Թերթերը գրեցին թէ Ամերիկուհի մը, Տիկին Ալիս Հոլմթըր, 27.500 տոլար կտակած է իր շանը։

Այս առթիւ, «Խորհրդային Հայաստան»էն կ'արտատպենք հետեւեալ բանաստեղծութիւնը. —

I

Ստացաւ մեծ օժիտ, մի փարթամ կտակ,
Շունն այն բրդառատ ու բախտն իր գտաւ։

Շուրջն իր նազում են ծառաներ երկսեռ,
Քընքշանք, զեխութիւն, հանդէս ու ծէսեր։

Խմում են, երգում են տիկիններ նախշուն,
Մէջտեղում՝ հարուստ, բրդառատ մի շուն։

II

Իսկ դրսում՝ մնում է մի աղջիկ դեռատի,
Նւաղուն նայւածքով, պըլլւած պատին։

Կրքերի շուկայում նա իրեն սպառեց,
Հացով ու լացով սէրեր վաճառեց։

Մնում է տխուր նա անհաց, անկրակ —
Վերջին կիրքը ծախու այտերի վրայ։

III

Իսկ դրսում մնում են երկու որբ երեխ,
Նրանց հայրը բանւոր էր ու ընկաւ երէկ։

Իսկ դրսում՝ բանւորներ՝ գործազուրկ, անօթի,
Մտրակ են վայելում ու շունչը վառօդի։

Իսկ դրսում՝ խեղճ թաղերում մթամած..
Մանուկներ են մեռնում անդարձ, կարկամած։

Մանուկներ են հիւծւում, նւաղում յատակին,
Խաւարն է իջնում ծանր ու սոսկագին։

IV

Մթամած, խեղճ թաղերում այդ պղտոր..
Բանւորներ են քայլում կամքով անյողդողդ։

Քայլում են սեղմելով բռունցքներն ամուր ..
Պայքարի համար՝ ընդդէմ թշնամու։

Վերջին պայքարի՝ արիւնոտ ու անահ,
Մինչեւ Հոկտեմբեր, մինչեւ յաղթանակ։

V

Ստացաւ մեծ օժիտ, մի փարթամ կտակ,
Շունն այն բրդառատ ու բախտն իր գտաւ։

Շուրջն իր ոստնում են ծառաներ երկսեռ,
Տւայլուն խրախճանք, հանդէս ու ծէսեր։

Խմում են, երգում տիկիններ նախշուն,
Մէջտեղում՝ հարուստ, բրդառատ մի շուն։

Տիկիններ, աղջիկներ՝ զւարթ, դեռատի,
Նրան են մեկնում շուրթեր կեռասի։

Դառնում են, ֆծնում են, լիզում են նազով,
Նրան են յառում աչքեր երազող։

Նրան են գրկում կրքով մի սաստիկ,
Պատրաստ զոհելու ժամն առագաստի։

Միայն թէ հարուստ օժիտով նրա.
Հիւսեն բախտն իրենց ջերմ ու հուրհրան։

Իսկ ինքը հպարտ, բրդառատ մի շուն,
Նստել է, շուրջն իր՝ տիկիններ նախշուն։

VI

Ստացաւ մեծ օժիտ, մի փարթամ կտակ,
Շունն այդ բրդառատ ու բախտն իր գտաւ։

Եկել, բանել են, լեցնել են իր շուրջ,
Ինքը՝ փառակեց ու զոռոզ մի շուն։

Հանում են փոտօ նկարներ բազում,
Նա ինքնահմայ՝ իր պոչն է լիզում։

Անֆաս ու պրոֆիլ .. հանում են արագ,
Շուրջն իր՝ ֆծնանքներ, շռայլանք ու ծառայ։

Դառնում են տենդոտ, հարցնում են, հետւում,
Քանի՛ թղթակից, քանի՛ ինտերւիւ։

Օրւայ թերթերի առաջին էջերում,
Լսէք թէ շունն այդ ինչե՞ր է հաչում։

Պատմում է .. ի՞նչ է լիզելու սովոր,
Երբ է մրափում, կամ թէ ի՞նչ ձեւով։

Ինչպէ՞ս է ապրում ցերեկ կամ գիշեր,
Ո՞ւմ հետ է ճաշել, կամ ո՞ւմն է յիշել։

Ի՞նչ է մտադիր անել նա յետոյ,..
Տպում են անթիւ յօդւած ու փոտօ։

Տպում են, ֆծնում, գովում փաղաքշում,
Ինքը բրդառատ ու հարուստ մի շուն։

VII

Իսկ մի բանաստեղծ օսլայած պայրոն
Մի ֆերթւած ձօնեց շանն այդ փանփայոն։

Անսպառ կանաչ դոլլարներ ու փառք,
Նա գովեց սաստ մեղրածոր բարբառ։

Հիւսեց բառերի մի չքնաղ բեհեզ ...
Եւ առաքինի, եւ բարի, եւ հեզ,

Եւ աստւածապաշտ հաչակեց նրան,
Եւ մեծ բարերար, աղքատախնամ։

Եւ ընթերցաէ՞ր, ֆերթւածներ սիրո՞ղ,
Արւեստ, դպրութիւն նա քաջալերո՞ղ։

Եւ բազմահրմո՞ւտ, եւ նրբանաշա՞կ,..
Ինչե՞ր նա չասաց բրդառատ այդ շան։

Սակայն ... ստացաւ սէնթեր մի քանի ..
Գովեստների դէմ խօթը յարկանի։

VIII

Ստացաւ մեծ օժիտ, մի փարթամ կտակ,
Շունն այն բրդառատ ու բախտն իր գտաւ։

Փայլուն օթոյով անցնում է ահա,
Շուրջն իր ծառաներ ու պատւոյ պահակ։

Կանայք են նազում աչքերով աղու,
Մայթերի վրայ մնում, նւաղում։

Պարոններ հարուստ, դէմքերով փայլուն ..
Գլխարկ են հանում ու ապա քայլում։

Պատի է ձգւում ժանդարմը մռութ,
Նրան է ժպտում նայւածքով քսու։

Իսկ շունն անտարբեր անցնում է ահա,
Շուրջն իր ֆծնանքներ ու պատւոյ պահակ։

IX

Այսպէս, ստացաւ մի փարթամ կտակ,
Շունն այն բրդառատ ու բախտն իր գտաւ։

Շահած գումարն այդ նա դրած բանկում,
Տոկոս է հաշւում գիշերներ անքուն։

Հանգիստ, անխռով, դիզում է վաստակ ..
Իր կարմրաթուշ բազմոցում նստած։

Դեռ պիտի գնի հանք ու գործարան,
Կապիտալ դիզի նա փառքի ծարաւ։

Դեռ պիտի կորզի պատառներ համեղ,
Որ յետոյ փառքով մտնի պարլամենտ։

Որ յետոյ դառնայ նախարար արգոյ
Եւ ղեկավարի շնային կարգով։

Որ ձեռքն իր առնի նահանգ ու քաղաք,..
Նրանց բախտի հետ պոչովն իր խաղայ։

ԱԼԱԶԱՆ

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Երբ ծնած է Արշակ Չօպանեան՝ իր դայեակը սարսափէն գետին ինկած մարած է։

Ծնածը գլուխ մըն էր. անմարմին մի գլուխ.

Հայրը ու մայրը վերցնելով այդ գլուխը խանձարը զարկած են ու կշռած։ Կապար, 3500 տիրէմ։

Բժիշկ մը վրայ հասնելով կը յայտարարէ.

— Վախու բան չկայ։ Ընդհակառակն ուրախացէք, քանզի ծնաւ նոր արքայ, ի Պէշիկթաշ քաղաքի։ Ծնաւ Գլուխ մը մեր անգլուխ ազգին համար։

Անուշիկ մայրիկը կ'առարկէ.

— Տօքթօր էֆէնտիս, առ ամէնը աղէկ ամմա՝ առանց անմարմին ինտո՞ր պիտոր ապրի իմ մինուճար զաւակս...

— Կնիկ, ըսի քեզի որ ազգը անգլուխ է ու զաւակդ ալ գլուխ է։ Բոլէ զաւակդ ու ազգին վիզը անցա։

Երկրորդ բժիշկ մը կը հրաւիրուի եւ ան կ'ըսէ, յետ քննութեան.

— Ո՞վ ըսաւ որ մարմին չունի՝ ընդհակառակն ունի նշանաւոր ձեռքեր ու ոտքեր։ Մարդ իր ձեռքը չի յենայ. Կամ վեր կը նետէ կամ վար։ Այս տղան աշխարհը իր ոտքին տակ պիտի առնէ։ Առանցմէ զատ ոսկի սիրտ մը կը բաբախէ իր կուրծքին տակ։ Այո՛, Սարգիսօֆ ժամացոյցի նման ոսկի սիրտ մը որ թիք թաք ու թաք թիք կ'ընէ։ Սա նայեցէք փորիկ ալ ունի, պուճիկ ալ։ Թաղաւոր զաւակ ունիք։

Ծնողքը կ'որոշեն Արշակ դնել անունը։ Փողոցին մէջ սակայն ուրիշ Արշակ մը գոյութիւն ունենալով, զինքը կը կոչեն Արշակ Երկրորդ։

Մեր փոքրիկն Արշակ Երկրորդ, իբրեւ աշխարհակալ, կ'արշաւէ Ա. Բ. Գ.ի վրայ ու կը հասնի մինչեւ Օ. Ֆին։ Տիրելէ վերջ Մեսրոպեան այբուբենին նոր արշաւ մը կը կազմակերպէ հայկական բանկերուն վրայ ու կանոնաւոր ոտքերով առաջանալով կը [illegible] ոտանաւորներ։ Ցետոյ ալ արձակ համարձակ խոյանալով կը հանէ արձակներ։

Այդ շրջանին կ'ըլլայ դպրոցին մէջ դասապետ, եկեղեցին մէջ դպրապետ եւ զբօսանքի ժամերուն խմբապետ, պարապետ, խաղապետ։

Կը մտնէ Կեդրոնական։ Առաջին ընթացաւարտներէն։ Կը կոչուի կեդրոնապետ։

Իբրեւ ռոմանթիք – պարնասեան բանաստեղծ կ'ունենայ հռչակ։

Կը հասնի, միաժամանակ, պոլսական օրաթերթերուն եւ հանդէսներուն։ Իր անունը ծաղիկ մըն էր որ կը բուրէր ամէն լրագրի սիւնակներուն մէջ։ Ցետոյ ինք հաստատեց «Ծաղիկ»ը ու հանդէս բերաւ շուշաններ եւ վարդուհիներ։

Այդ շրջանին գրեց քերթուած, վէպ, թատերախաղ, կենսագրութիւն, ուսումնասիրութիւն։ Պետական շարժումներով կ'աշխարհահալէր գրականութեան բոլոր դաշտերուն եւ նահանգներուն մէջ։ Օդի եւ հողի մեծ պահանջ զգալով, արշաւեց դէպի Եւրոպա, յանուն ազգային, գրական եւ քաղաքական նուաճումներու։

×

Փարիզ հաստատուեցաւ, ծանօթ ըլլալու համար Ֆրանսուա Գոբէին, Անաթոլ Ֆրանսին, Ժօրէսին, Բրէսանսէին, Փիէր Քիյարին, Մորկանին եւ Քիպարեան Սրբազանին։ Բոլորին արցեց իր ազգին հիւանդութիւնը բուժելու համար։ Օր մըն ալ ինքզինքը քննել տալու համար կը ներկայանայ Տօքթ. Թօփչեանին։ Բժիշկը կը յայտարարէ.

— Մէկալօֆիլի, վէրպօֆիլի, լօֆօմանի, տիփսօմանի, կրաֆօմանի, փակօմանի...

— Ուրեմն իմ ներսիդիս ո՞րչափ թշնամի կը սնուցանեմ...

— Այո՛, դուք զանոնք կը հարուածէք ներսէն. .

Չօպանեան իր ներքին թշնամիները բնաջնջելու համար կ'երթայ վիրաբոյժի մը սեղանին վրայ, կը պառկի ու կ'ըսէ.

— Ա՛ռ նշդրակդ, ճեղքէ ու կարէ վատերուն գլուխները։ Ջարդէ բոլոր դաւաճանները։

Վիրաբոյժը հարկ եղածը ընելէ վերջ, մէկ մէկ զսպանակ կը գտնէ Չօպանեանի ուսերուն տակ, ինչպէս նաեւ շրթունքներուն։ Կը հաստատէ նաեւ լարային գործիք մը կոկորդին մէջ եւ մեծ պատուանդան մը կը գտնէ գլուխին մէջ։

Այս պատճառներով, Չօպանեան ունի ոտային յանկարծուստ շարժումներ, ելեկտրական եւ մեքենական ժպիտներ։ Գլխուն պատուանդանը անընդմէջ կը դառնայ ի պատիւ եւ ի նպաստ հայ գրականութեան, գեղարուեստին ու կեանքին։ Ու կ'արտադրէ հայերէն ու ֆրանսերէն ուսումնասիրութիւններ եւ բազմազան յօդուածներ, մեծահատոր գրքեր։ Կը խօսի ճառեր, կ'ընէ էնթէրվիւներ։

Մէջանց կը հանէ «Անահիտ»ը եւ ազատ ամուսնութեամբ կ'ապրի հայ դիցուհիին հետ, սիրելով նաեւ Աստղիկը, Նանէն, Զարուհին ու Զապէլը։

Ամբողջ կեանքին մէջ կ'ըլլայ խմբագրապետ, կուսակցապետ, սեղանապետ, նախագահապետ, ժողովապետ, քերթողապետ, քննադատապետ, փարիզահայապետ, ատենապետաց ատենապետ եւ կարապետ։

Ի զուր չէր որ ծնած էր գլուխ։ Եթէ հին դարու մէջ ծնած ըլլար, կրնար կեսար հանդիսանալ։ Եթէ եկեղեցին նուիրուած ըլլար, կրնար կրօնապետ-կաթողիկոս ընտրուիլ, եթէ զինուորական ասպարէզը ընտրած ըլլար, անպայման զօրապետ կը նշանակուէր։

Գլուխ, պետ, հովիւ։ Արդէն բուն մականունով Հովուեան է (Չօպանեան)։ Իր կերպարանքը սակայն հովուական ըլլալէ աւելի այծային է, դիմօք եւ մօրուօք։

Զանազան ձախորդ պարագաներու բերումով չէ կրցած ըլլալ ուսուցչապետ, բժշկապետ եւ դերասանապետ։

Ներկայ է, յաւիտեա՛ն, բոլոր հանդէսներուն եւ հաւաքոյթներուն, ամէնէն շքեղին մինչեւ ամէնէն անշուքը։ Իր ոսկի արժէքը վերածած է մանրուք դրամներու, որպէսզի ամէնուն քով գտնուի։

Իր կեանքը նման է ջուրի մը հոսանքին։ Կը վազէ, կը ճեղքատարուի, կ'երթայ քաղաքներ, գիւղեր, կ'անցնի հարուստին պալատին եւ աղքատին հիւղակին մէջէն, կը մանէ պարահանդէսներ, բանքարանոցներ, կը բարձրանայ, կ'ողողէ, կը թափի, կը [illegible], կը բարկանայ, կը ժպտի, առաւ կտոր կ'ըլլայ իբրեւ տէլթա ու կը խառնուի Միջերկրականին, իր ալիքին վրայ կրելով առագաստանաւեր, բեռնատար շոգենաւեր եւ զրահաւորներ։

Ունի անհականացեալ հիացուններ։ Ամէն մեծ մթերանոց-շտեմարաններ։ Ամէն օր ամլերով անկէ դուրս կ'ելլեն «զմայլելիներ», «հրաշալիներ», «անալիններ», «վսեմներ» ու «աքրոնալներ», «ախրունններ»։ — Այս ածականները կը բաշխէ առանց կշռելու կամ չափելու։ Առանց իրեն եւ իր [illegible]

ՆԱՒԱԿԻՆ

Նաւա՛կ…
Տար, օրօրէ իմ հոգեակ
Կապուտագեղ ափունքին՝
Անփութօրէն փռուած լազուա՛րթ
Մեծ Լճին:

Նաւա՛կ…
Տար, դուն ննջէ՛ իմ հոգեակ
[illegible]րած կոյսիս բանկացին
Նուաճածին ծոցն, ուր լոկ աստղե՛րը
կը հիւծին:

Նաւա՛կ…
[illegible]ուրի՛, չինա՛ղ դուն թռչնակ,
[illegible]ուզե՛ դարձեալ ջինջ ալիքները լճին:
Նաւա՛կ…
Տար, հոգիս տար ի՛մ նաւակ
[illegible] լճին [illegible] լո՛ւրթ
տարածութիւն:

ԿԱԼԵՐԳ

Քաշէ՛ ո՛վ եզն իմ բարի
Արօրն հողին խորունկէն.
Հոն օյինութիւն պիտ' բափի
Կարմիր, նաշխո՛ւն ամպերէն:
Քաշէ՛ ո՛վ եզ, քաշէ՛ դուն
Արօրն կամշոտ եւ մեծղի,
Հոն բերկրութիւնն անանուն
Բարութիւնո՛վ պիտ' յորդի:
Քաշէ՛ իմ եզ, վաղն առտու
Ակօսներուն մէջ յուռթի
Պիտի գտնենք քաղցրեգու
Հասկերն ոսկի՛ առ ոսկի:

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ՄԵՂԵԴԻՆԵ՞Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՞Ր»…

Գ. Վահան Թէքէեան հետեւեալ նամակը ուղղած է Շ. Նարդունիի, կարդալով «ՄԵՂԵԴԻՆԵ՞Ր»ը. —

Սիրելի Նարդունի,

Այս առտու միայն՝ բացի եւ սկիզբէն սկսելով կարդացի մինչեւ այս վայրկեանս, մինչեւ էջ 69, ձեր Մեղեդիներ ը: Ինչ որ գիտէի ձեզմէ՝ զիս պատրաստած չէր այս տպաւորութիւնը կրելու: Թերի, այնքան թերի՝ որ բոլորովին սխալ էր իմ գիտութիւնս, եւ ամէնէն առաջ ատիկա խոստովանելու եւ ձեզմէ ներողութիւն խնդրելու պարտքն է որ կը զգամ հիմա:

Ի՜նչ մըն ալ անո՞ր համար արդեօք՝ որ մօտ երկու ամիս վերապրեցայ իմ տանուտէրներուս հետ, զանոնք կրկին-կրկին կարդացի, որքադրեցի նաեւ իրն ու տպումը եւ երէկուընէ ի վեր՝ որ գիրքը, հազուածուած, ձեռքիս մէջն է՝ զգուա՛ծ եմ ամէնքէն, ամէնքն ալ գէշ կը գտնեմ…, քի՛չ մըն ալ անո՞ր համար է արդեօք՝ որ «Մեղեդիները» անտանման Թարմութիւն, պայղում եւ պղլնկում Թափեցին վրաս, այնպէս ինչպէս չատո՜նց ո եւ է գիր ու տպագրութեան, կեանքի — չէին իսկ գրած նման euphonieի մը մէջ:

Մինչեւ հոս — էջ 69 — ո՛չ մէկ նույրում գէպի բանաստեղծութիւն իր երանաԹուիչ արշաւին եւ անոր խորք ձեր սուզումին մէջ. այսքանը ինծի բաւական է որպէսզի վստահօրէն ըսեմ Թէ պիտի չըլլայ նաեւ այսուհետեւ:

Արմաշը, իր վանքէն եւ վարդապետներէն աւելի, անհամեմատօրէն աւելի, գուք է որ գեղեցկութեան մէջ կը պահէք ու կ'անմահացնէք իր լոյսի ու բոյրի flouով, իր Ջուրերու արծաթով, ծառերու զմրուխտով եւ [illegible] չափիւղայով, արշալոյսի ու [illegible] իր հայ ժողովուրդին [illegible] բոյնիկ ու ճոխ հայկականութեամբ, զո՛րս ե՛ս գոնէ, հեռու էի կասկածելէ: Պոլիսը, իր խառն ու խճողուն ու աղմկոտ կեանքով մեզի՝ իր հայ զաւակներուն, ճիշդ է որ շատ բան կորսնցնել տուած է անկէ եւ միշտ քիչ մը ճիգով է որ զայն փնտռած ու գտած ենք մեր մէջը, մինչդեռ ձեր Արմաշը, ահա՛, քաղաքներուն ա՛յնքան մօտ բայց իր բարձրութեան եւ առանձնութեան մէջ մաքուր, ոչ միայն գորովագին պահպաներ է իր հայ հոգին, այլ եւ բան մը

աւելցուցեր է կարծես անոր վրայ, հայրենաբաղձ յիշողութեան բոլոր նրբացումներն ու խորացումներն է տուեր անոր, — ճիշդ ինչպէս դուք ալ ձեր Արմաշաբաղձութեամբը հիմա աւելի եւս նրբացուցեր ու խորացուցեր էք այդ հոգին: Ճշմարտապէս — «եւ ոչ կարծեօք»՝ ինչպէս Հաւատամքին մէջ կ'ըսուի — Արմաշին, Ձեզի եւ մեր գրականութեան համար՝ մեծ յաղթանակ մըն էք տարած «Մեղեդիներով». Հայերէն արձակը ա՛յդքան ճիշդ (նախ), յստակ գունաւոր, յստակ ներդաշնակ եւ միեւնոյն ատեն հայկակա՛ն համով ու հոտով գեղուն, քիչ անգամ հոգին երեւր եղած ու Թրթռացած, կայծկլտացած էր օդին մէջ: Շատ շնորհակալութի՛ւն ու շատ մեծ շնորհաւորութիւննե՛ր ձեզ:

Եւ որպէսզի բան մը չմնայ սրտիս վրայ, Թոյլ տուէք որ աւելցնեմ. — Մի՛ գրէք այլ եւս «Երկունքի» վերջին Թիւին մէջ ձեր գրածին պէս էջեր. Նոյն իսկ ուրացէ՛ք եւ դատապարտեցէ՛ք զանոնք որ գրած էք. այս կը պահանջեն ձենէ ձեր գիւղը իր բնանկարներուն չքեղութիւնով, ձեր գիւղացիները իրենց հայ, սա՛ւրբ հոգիով եւ ձեր մեծ տաղանդը իր ազնիւր յուզեալ եւ յուզիչ ժայթքով: Քիչ մը աւելի փառասէր եղէք, que diable !

Սիրով Ձերդ
ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Երկու խօսք վերջին ակնարկին առթիւ…

ՄԵՂԵԴԻՆԵՐու, եւ բոլոր, ինչպէս կ'ըսեն, «գեղեցիկ» գրականութիւններու հրատարակութիւնը լի՛ւլ բան մըն է հայ ժողովուրդին համար: Արդարեւ դեռ կանուխ է փնտռել նման պերճանքներ ի պէտս հայ ժողովուրդին, որ բէեւ կը ներէ՛ նման պերճանքներու: Լաւագոյն գործը, ամէնէն կարեւորը եւ արժէքաւորը ներկայ պայմաններուն մէջ, մաքրելն է հրապարակը, աշխատիլ, որ չենէ՛ հայ ժողովուրդը՝ նետելով իր կուրծքին վրայէն ննջող վհատութեան ծանրութիւնները: Իմ մասին խօսելով, ես հայ ժողովուրդին ներողութիւնը կը խնդրեմ՝ եթէ երբեմն ներշնչումը բանէր է զիս ու կայտեր: Կը կարծեմ թէ, արուեստէն առաջ, ուրիշ աւելի մեծ գործ մը ունին արդի երիտասարդները: Ես, մէկը իրենցմէ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐը գրած ըլլալէս աւելի երջանիկ կը զգամ ինքզինքս՝ յարձակելով կեղծաւորներու, խաբեբաներու եւ պոռտախօսներու վրայ: Մանաւանդ որ, c'est le siècle de violence.

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ի՞նչպէս կը հարցնեն

Անտրէ Ժիտ, Ֆրանսացի գրողներու այս երէց եւ վարպետ ներկայացուցիչը, վերջերս ենԹարկուեցաւ ծանր յարձակումներու: Իր փառքի պատմուճանին մէջ, զգա՞ց արդեօք Թէ բան մը փոխուած է հոգիներու մէջ: Ուզեց վերանորոգուիլ տարօրինակ mueով մը, յարելով համայնավարներուն:

Եւ սակայն գաղափարներու եւ զգացումներու ընդհանրական այլայլութեան մէջ, դժգոհութեան ձայներ բարձրացան իր արուեստին դէմ: Կարովի եւ դժուարահաճ քննադատներ ձեռք բացին իր գրականութեան վրայ: Ուրիշներ փորձեցին հարթել, գետնի հաւասարեցնել «վարպետը»:

Անտրէ Սիւարէսի խիստ յարձակողականը, Les Margesէն, տուեր էինք անցեալ Թիւով: Այս անգամ Իվ Կանտոնն է, որ կը յարձակի, Hippocrateի մէջ, Անտրէ Ժիտի եւ Ֆրանսուա Մորիաքի վրայ միանգամայն: Բայց մանաւորապէս խիստ է Անտրէ Ժիտի հանդէպ.

— Անտրէ Ժիտ արուեստագէտ մըն է, այո՛, բայց անչափահաս արուեստագէտ մը: Մեծ եւ հասուն արուեստագէտին յատկանիշն է ստեղծագործելու ընդունակութիւնը, մինչդեռ այս կարծեցեալ վարպետը միշտ անկարող եղաւ ստեղծագործելու: Ժիտ երբեք ու խորապէս ինքնատիպ ալ չեղաւ, իր առաջին գործերէն իսկ երեւան կուգայ այդ: Cahier d'André Walterի հեղինակը, սէնպոլիզմէն խորապէս ազդուած, ընդունայն ուղեղ կը յոգնեցնէ ի խնդիր տարազի մը, զոր պիտի գտնէ տարիներ յետոյ, եւ ի խնդիր անարատութեան աւիւյեանի, կամ աւելի քիչ մը գրական արժէք տալու համար իր վեցեակ մը գրքոյկներուն, առաւել կամ նուազ անհեթեթ ու մութ: Կարդացէք, մանաւորապէս, եթէ համբերութիւն ունիք, Le Voyage d'Urienը, այս յոգնաշատ փանրէզին, որուն մէջ զարմացական նշաններու անհաշիւ գործածութիւնը միտեան քնարերգութեան ամբողջ պայծառութիւնն է, որ կը հայԹայԹէ: Եւ սակայն ահա այս գրագէտն էր, որ կը վայելէր հիացումը նոր գրականութեան ամբողջ մէկ դասակարգին, — Թիւով ոչ նուազ, — մօտաւորապէս 1900 Թուականներուն: Ահա այս «գրագէտն էր, որ շատ ներդաշնակ էր, համաձայնի՛նք, արգիւնքով սարսափելի կարասիներուն, Սամարիթէնի նոր վաճառանոցներուն, եւ մեթրոներու զարդանկարչութեան:

Իրականին մէջ, այսօրուան սերունդին համար, մեռած է Ժիտ, jam foetet, եւ բոլոր իր խաղերը, վերջինը՝ համայնավարութեան յարելը, երբեք չպիտի կարենան կեանք տալ այս դիակին…»:

Ցաջորդով պիտի տանք ուրիշ յարձակում մը Ժիտի գրականութեան վրայ: Ինչպէս նաեւ նորերու եւ հիներու պայքարին. մէկ ուրիշ պատկերը, Ֆրանսերէն պարբերականէ մը առնելով, ցոյց տալու համար Թէ ի՛նչպէս մրգի սերունդը կը դատապարտէ հին կուռքերը, գօսացած կամ տկարացած:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

«ՄԵՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ»

ՆՈՐԷՆ ՀԱՅԵՐԸ

Մէհմէտ Ասըմ, «Վագըթ»ի խմբագրապետը կը գրէ.—

Իպրահիմ Թալի պէյէն վերջ առաջին շրջանակի մարդպանութեան կոչուած Հիլմի պէյ քանի մը օրէն Տիգրանակերտ պիտի մեկնի: Երկար ատեն կառավարիչ եւ կուսակալ եւ վերջապէս ներքին նախարարութեան խորհրդական եղած է եւ յաջողութիւններ ցոյց տուած է:

Իր նոր պաշտօնին մէջ եւս իրմէ մեծ ծառայութիւններ կը սպասենք:

Քանի մը օր առաջ Հիլմի պէյը տեսայ: Արեւելեան նահանգներու վերջին կացութեան մասին գաղափար մը կազմելու համար հարցուցի.

— Երբ Իպրահիմ Թալի պէյ մարդպանութենէն հրաժարեցաւ, արտասահմանի քանի մը հայ Թերթերու մէջ խռովիչ հրատարակութիւններ եղեւան: Գրեցին Թէ այդ նահանգներուն մէջ պատերազմական վիճակ հրատարակուած է, քիւրտ ընտանիքներ հոս ու հոն աքսորուած են: Այս հրատարակութիւններէն մաս մը Թարգմանելով Վագըթի մէջ հրատարակեցինք: Տեսա՞ք զանոնք:

— Այո, տեսայ: Բնականաբար, ոչ մէկ ճշմարտութիւն կը յենուն: Ամբողջովին սխալ են: Մանաւանդ որ այդ հրատարակութեանց մէջ իրրեւ մարդպան ցոյց կը տրուէր Ֆախրէտտին փաշան: Այս գրութիւնները այնպէս ցոյց կը տրուին Թէ գրուած են Թուրքիարնակ Սմբատ անուն մէկուն կողմէ: (Խմբ.— Կ'ակնարկէ «Դրօշակ»ի Թղթակիցին): Իբր Թէ Թուրքերէն գրուած այս ծանօԹութիւնները այնքան սխալ, այնքան կեղծ, այնքան սուտ են որ, կասկած չկայ Թէ յարմարցուած են օտար երկիրներու հայ փրոփականտիսթներու կողմէ:

«Սմբատ» անունը տրուած է անշուշտ յարմարցնողներուն կողմէ: Եթէ այդ իմաստով նամակ մը ուղարկուած ըլլար Թուրքիայէն, ինչպէս գէշ նպատակով ալ գրուած ըլլար, գոնէ քանի մը տող ուղիղ բան պիտի ունենար: Արեւելեան նահանգներուն մէջ անդորրութիւնը ամբողջովին հաստատուած է: Հիմա այլեւս կառավարութեան պարտականութիւնը մտած է շինարարութեան շրջանակին մէջ: Ու այս շինարարութիւնը անպայման պիտի ըլլայ:

Հիլմի պէյէն զատ ուրիշ իրաւասու անձերու հետ տեսակցելով, նոյն եզրակացութեան ու համոզման եկայ: Այսպէս կը հասկցուի Թէ՝ մեր Արեւելեան Նահանգներէն 15–20 տարի առաջ դուրս ելած եւ այժմ օտար երկիրներու մէջ գրգռութիւններով զբաղած մարդիկ դեռ մեր այս նահանգներու[illegible]ին կացութեան մէջ կը կարծեն, Հանրապետութեան վարչութեան այնտեղ հաստատած անդորրութիւնն ու կարգը հասկնալ չեն ուզեր, այդ նահանգները միշտ մութ ցոյց կուտան եւ մութ ցոյց տալով կ'ենԹադրեն Թէ իրենց ուզածին պէս պիտի խառնշտկեն ամէն բան: Հայ ազգին համար Արեւելքի մէջ անկախ պետութիւն մը հիմնելու համար մէջտեղ ելլող այս մարդիկը Թէ՛ Թուրքիոյ եւ Թէ՛ իրենց ազգին պատմութեան ոչ մէկ շրջանին տեսնուած գէշութիւններ ընելէ վերջ, հիմա ալ մեր Արեւելեան Նահանգներու Քիւրտերը իրենց նպատակներուն գործիք դարձնելու պատրանքին անձնատուր են եղեր: Բայց, մեր արեւելեան նահանգներուն մէջ, Հայերու այս գրգռութենէն խաբուող մէկ հատիկ Քիւրտ մնացած չէ: Այդ պատճառաւ, մեր սահմաններէն դուրս այս հիմքով կատարուած ձեռնարկները կարեւորութենէ բոլորովին զուրկ են:

Արդարեւ, առենօք, Արեւելեան նահանգներուն մէջ անդորրութիւն ըսուած բանէն հետք մը իսկ չկար: Կառավարական պաշտօնեաներն իսկ երբեմն հրոսակներուն օգնութեամբ էր որ վտանգաւոր ճամբաներէ կ'անցնէին: Իսկ այժմ այդ վայրերէն ամէն ոք ազատօրէն կ'երԹայ կուգայ: Հանրապետութեան երկաԹեայ Թաթը՝ ոտքէն մինչեւ գլուխը աւազակութեան օրրանը եղող այդ վայրերուն մէջ այնպիսի վիճակ մը ստեղծած է որ գայլն ու գառնուկը կրնան քով քովի ապրիլ

Միայն, Թերի մէկ բան մնացած է: Մեծ զոհողութիւններով ու ճիգերով այնտեղ հաստատուած այս անդորրութիւնը պէտք է վարչական եւ տնտեսական միջոցներով ամրացնել, տեւականացնել: Ահա, մեր համոզումով, Հիլմի պէյին ճիգն է այդ նպատակին օ՛ր առաջ հասնիլ:

Հիլմի պէյ, իր նշանակումէն անմիջապէս վերջ, Տիգրանակերտ գնաց, կացութիւնը քննեց, ամենաքիչ ծախքով ամենաշատ արդիւնք ապահովելիք վերաշինական ծրագիր մը պատրաստեց: Այդ ծրագիրը կառավարութենէն եւս ընդունուած է: 3-4 տարի չանցած՝ մեր Արեւելեան Նահանգներուն ընդհանուր պատկերը անհաւատալիօրէն պիտի փոխուի: Մինչեւ այժմ տեղի պակասին պատճառաւ իրենց ընտանիքները իրենց պաշտօնավայրերը չտանող պաշտօնեաները իրենց ընտանիքներուն հետ հանգիստ բնակելիք տեղեր պիտի գտնեն եւ իրենց գործերուն պիտի նային: Ու մեր Արեւելեան Նահանգները արեւմտեան նահանգներէն ոե եւ է տարբերութիւն չունեցող վիճակ մը պիտի առանեն »:

ԱՍԷՆ. .

ԹՈՒՐՔ ԿՆՈՋ ՄԱՍԻՆ

Փէյեամի Սաֆա կը գրէ.—

Պարբերականի մը մէջ գրուած քննադատականէ մը տեղեկացայ Թէ Քլոտ Ֆարէր «Էնկիւրիի չորս կիները» անուն իր վերջին վէպին մէջ Շիրին հանըմ անուն Թուրք կնոջ մը՝ ազատութեան եւ արդիականութեան մասին սա խօսքերը ըսել տուած է.

— Բաւական ատենէ ի վեր ոչ Ասատծոյ, ոչ ալ Քուրանին հրահանգները մտիկ կ'ընեմ, եւ այսպէս ապրելով գիտեմ որ կ'ընեմ այն ինչ որ պարերէ ի վեր կ'ընէ Արեւմուտքի կինը: Ես ալ բոլոր արեւմտեան կիներուն նման ազատ եմ: Ազատութիւնս կը գործածեմ: Առով կը պարծենամ: Մենք այլեւս հարեմի կիներ չենք:

Ցարէրի այս վէպին առթիւ Միւզան Նորման, Ֆրանսացի գրագիտուհին, բոլոր Թուրք տիկիններուն դառնալով կը հարցնէ.

— «Արեւմուտքի ֆէմինիզմէն ձեր առացած մասծումն ու ըմբռնումը սինը խաբել, ըմպելի խմել — խե՛ղճ բռնում: Ջաւակները անտեսել, ամուսինը խաբել, ըմպելի խմել — խեղճ ազատութիւն որ այդպէս կ'ըմբռնէք: Նոր Թուրքիոյ մէջ վերանորոգումը ուրիշ կերպ ըմբռնող կին գոյութիւն չունի՞»:

ՀԱՒԿԻԹՆԵՐԸ ԿԸ ՄՆԱՆ

Եւրոպայի մէջ հաւկիթ արտադրող 17 երկիր կայ. իսկ ներածող՝ 6—7: Վերջերս հաւկիթի պահանջը շատ նըւազած է: Թուրքիոյ արտածումներուն մէջ, հաւկիթը երրորդ տեղը կը բռնէ՝ ծխախոտէն եւ չամիչէն յետոյ: Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, որոնք Թուրքիոյ հաւկիթներուն գլխաւոր յաճախորդներն էին, բաժնեցուցակի գրութեամբ այլ եւս փակուած են: Կը մնայ Սպանիան: Մինչդեռ այժմ հոն կը ղրկեն Թէ՛ Պուլկարիան, Թէ Լեհաստանը: Այնպէս որ ուժեղ մրցակցութիւն մը ծայր առած է: «Ճիւմհուրիյէթ» կը յանձնարարէ շուտով շարժիլ: Միջոցներ ձեռք առնել:

ԻՍԿ ՇԵՐԱՄԻ ՀՈՒՆՏԸ՞ՐԸ

Պրուսայէն կը գրեն Թէ հնտավաճառները փճացուցած են 16,000 տուփ շերամի հունտ որ 27,000 ոսկիի ապրանք եղած է իրենց. Համաձայն մետաքսագործութեան հաստատութեան տնօրէն Ճահիտ պէյի, 700,000 քիլօ խոզակ արտադրելիք այդ հունտերուն փճացումը կը նշանակէ երկիրը զրկել 700,000 ոսկիէ: Ի՞նչ է պատճառը: Նախ՝ 20,000 տուփ աւելի հունտ շինուեր է այս տարի: Ուրեմն՝ երկրին հունտի սպառումը կարելի չէ աւելցնել: Կազմուած ընկերակցութիւնը չէ յաջողած՝ կը նշանակէ: Անկէ առաջ հնտագործները առանձին կը գործէին: Բայց ամէն տարի մէկ – երկու հոգի կը սնանկանային, որովհետեւ միջնորդները չէին վճարեր իրենց առածին փոխարէնը: Ընկերակցութիւն կազմեցին որ վերջ տան այդ վընասին: Բայց, կրկին վնասուեցան:

ՊԻՑՐՈՒԹԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Պէյրութի առեւտրականներու համագումարը* վերջացուց իր աշխատանքները:

Համագումարին որոշումներուն մէջ ամենակարեւորն է մաքսատուրքերու շուրջ գոյացած կարգադրութիւնը: Վաճառականները նկատի առնելէ վերջ Թէ իրենց կողմէ մարդպանութեան ներկայացուած խնդրագիրը երկու ամիսէ ի վեր աննկատ մնացած է, որոշած են երկու ամիս եւս սպասել: Եթէ այդ ժամանակամիջոցին մէջ եւս որ եւ է կարգադրութիւն չըլլայ, պիտի դիմեն հետեւեալ միջոցներուն. —

1— Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացնել իրենց պահանջները:

2— Երկու ամիս վերջ նոր ժողով մը գումարել եւ հոն պատրաստել արտաքին նախարարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուելիք [illegible]

3— Առեւտրական սենեակները կը գոցուին եւ բոլոր պաշտօնէութիւնը կը հրաժարի, պատասխանատուութիւնը ձգելով պատճառ հանդիսացողներուն:

Այս որոշումները ստորագրուած են հովանաւորեալ երկիրներու բոլոր առեւտրական սենեակներու նախագահներուն եւ ժողովի մասնակցողներուն կողմէ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»ը

կեդրոններուն տերեւ չի շարժիր փարիզահայութեան մէջ — ի բաց առեալ Դաշնակցութեան կողմերու անտառին. Նոյն իսկ կնունքի, անուան, պսակուքի, հարսանիքի եւ յուղարկաւորութեան ժամանակ տէրտէրին կողքին [illegible] առաջ ներկայ է մեծ կնքիւը՝ Զօպանեան:

×

Զօպանեան, միշտ պետ ու վարպետ, հանդամակցի ամկավար կեդրոնին, Բարեգործականին, Ակնայ Հայրենակցականին, կեդրոնականցիներուն, Պոլսական Միութեան, Սպայից Նախկին Մարտիկներուն, Կամիտասեան Ցանձնախումբին, Թաղականութեան, Աշխատախմբին, Դպրաց Դասուն, Սակուլին Կարմիր Խաչին, Տիկնանց, Դպրոցասիրաց, Օրիորդաց եւ Պարանքիներուն:

Իր պայմաններով, սակայն անպայման՝ կը մասնակցի գրական, գիտական, երաժշտական, Թատերական նըկարչական, արձանագործական ձեռնարկներուն:

Այս բոլորէն զատ կ'ընէ խմբագրութիւն, ուսուցչութիւն, հռետորութիւն, բարեխօսութիւն, դատաւորութիւն, դեսպանութիւն, ներքին ու արտաքին գործավարութիւն:

Կ'աշխատի օրական 96 ժամ: Մէկ ժամուան մէջ 240 վայրկեանի գործ կ'արտադրէ: Բարեբախտաբար չի քնանիր: Գործադրկութեան վախ չունի յաւիտեանս յաւիտենից: Ընդհակառակն օր նոր, գործ նոր իրեն համար: Գործադուլի ալ համամիտ չէ: Եթէ ուզէ, սակայն, կրնայ Ֆրանսայի անգործները «ամլօչէ» ընել եւ վերջ տալ «չօմաժ»ին: Այսպէսով ինք ալ կ'ազատի, մենք ալ կ'ազատինք անգործութեան տագնապէն:

×

Զօպանեան ամէն բանի համար կ'ըսէ իրաւամբ «Ե՛ս ըրի, ե՛ս ըսի, ե՛ս գտայ»:

Սարքուած է իր յօրէլեանը:

Անոր համար ալ կրնայ ըսել նոյնը:

×

Զօպանեան գրած ատեն գրիչը կը բռնէ հորիզոնական, արեւմուտքէն արեւելք: Գրիչին կոթը կը նայի Հրոյ Երկիր ու ծայրը՝ Ջինուճաչին: Մէկ երկու ժամուան մէջ հազար մէջը ժապաւէնով Քրոնիկ մը կը գրէ, ընելով աշխարհի շրջանը: Կը գրէ նաեւ ժամական երեսուն — քառասուն նամակ: Կը վարէ տասը ճակատի վրայ անհագին գրչապայքարներ: Եթէ իր բոլոր բանավէճները հաւաքենք ու փառնենք՝ կրնանք վեց ամիս տաք պահել Սիպերիան իր բազմադէզ մեծակոյտ յարձակողականներն ու պաշտպանողականները եթէ վենետիկեան լագունային մէջ Թափենք՝ կրնանք զայն չորցնել ու այսպէսով Թոյլ չտալ որ Փէչիկեան վարդապետը կարենայ ցեխ գտնել, արձակելու համար «Նոր Գըրողներ»ու եւ Ս. Ղազարի վանքին վրայ. Այդ վէճերուն մոխիրներով կրնանք տակաւին ցամքեցնել Հայաստանի ճահիճները:

Զօպանեան կը վարէ իր պայքարները Աղեքսանդր Մակեդոնացիի մը նըման: Շարժման մէջ կը դնէ 500,000 բառեր, որոնց մէջ 250,000 հետեւակ ածականներ, 10,000 ձիաւոր գոյականներ, եւ շաղկապներու, մակբայներու, մանաւանդ բայերու Նիզակաւորներ, ասպարագներ ու տէգաւորներ կ'ուղղէ նախադասութիւններու երկար Թնդանօթները բերդերու վրայ:

Իր անդուլ պատերազմներով քանդած է Ջլային դրութիւններ: Բազմաթիւ նախարարական տուներ ալ իր դէմ են շարժած՝ գիրք բանալով եղէգնուտներու մէջ:

Հիմակ հետզհետէ կը տեսնուին հաշտութեան գրօշակները՝ նախկին մարտիկներու ձեռքով ու ճաղատ գըլուխներուն վրայ:

Եթէ իր բոլոր Թեր ու դէմ գրած եւ բոլոր իրեն Թեր ու դէմ գրուած յօդուածները հաւաքենք՝ կրնանք Champs Elysées մէջ բարձրացնել Բաբելոնի Թուղթէ աշտարակ մը:

Զօպանեան իր բանակները վարած է յանուն պաշտպանութեանը հայ ցեղին մտքին ու պատուին: Կողմնակի խաղմեր ալ մղած է պաշտպանելու համար իր բանակը՝ Մարսէյլական «պուեապէս»ով, ապուրով, «սալաթ ռիւս»ով, Պոստոյի գինիով եւ Ջահլէի օղիով:

×

Շատ ճամբորդած է Զօպանեան, — Եւրոպա, Ասիա, Ափրիկէ, Ամերիկա Աջ ձեռքը գրած է Հայաստանի վրայ, ձախ ձեռքը Միացեալ Նահանգներուն վրայ, աջ ոտքը Սուրիոյ վրայ, ձախ ոտքն ալ Եգիպտոսի վրայ. Իսկ գլուխը կը մնայ Փարիզ: Այդ իսկ պատճառով միշտ հիւանդ է: Ձախ ոտքը կրակներու մէջ է, աջ ոտքը պաղ, աջ ձեռքը սառած է, ձախը ընդարմացած, իսկ գլուխն միշտ հարբուխ ունի:

Ծակատագրական խառնակութիւն մը ունի: Հայնար Ակնէն է, հողը Պոլսէն, ջուրը Փարիզէն, արեւը Էջմիածինէն, օդը Պրըթանիէն: Ահա այս պատճառներով կայ իր վրայ կլիմայական տակնուվրայութիւն մը. — հով, ամպ, անձրեւ, կարկուտ, արեւ, ձիւն, մշուշ, ողողում, փոթորիկ, երկրաշարժ, զարուն, ձմեռ:

Զօպանեան Մոնմարթրի մէջ ունի յարկաբաժին մը երեք սենեակով. — ննջասենեակ, աշխատասենեակ, մատենասենեակ:

Իր գրքերու սենեակը կը նմանի «Մայր Հայաստան» պատկերին: Գետինը ամէն կողմ փռշոտած սիւներ, փոշեծեփ խոյակներ, փոշեգոյն խաչեր, փոշոտ պատուանդաններ, փոշեխառ Թերթեր, փոշեկալ գիրքեր ու փոշիներ: Ինքը՝ Ոգի Հայաստանի:

Իր աշխատասենեակը կը նմանի ճըգնարան — քարայրի: Գանկ, խաչ, մատեան, մելան, մագաղաթ, փետուր եւ սարդոստայններ: Ինքը՝ Աբբա Ցարիա:

Իր ննջասենեակը կը նմանի բանտի: Անկողին, հաց, կուժ մը ջուր, մութ: Ինքը՝ Կանտի:

Զօպանեան «զմայլելի», «հրաշալի» բառեկամ մըն է: «Սիրո՛ւն, սիրո՛ւն»:

Եթէ իր միտքը արա մըն է, իր սիրտն ալ բարութեան պարտէզ է: Մէկ հիւանդութիւն իր հոգերուն վըրայ. — առմկավարութիւն:

Հաղիւ միջահասակ է ու նիհար, յարաշարժ: Իր մէջ կ'ապրի միշտ երիտասարդը

Անուրանալիօրէն մեր բազմավաստակ ու մեծագոյն գրական մշակներէն է:

Կը նմանի հնութեանց ծանօթ վաճառական Տավիտ Քոհէն Լէվիին: Այդ իսկ պատճառով, ամէն անգամ երբ կ'անցնի Templeի, Hôtel de Villeի, Saint Pauleի Թաղերէն եւ կամ սինակոկներու առջեւէն՝ կ'արժանանայ խորին մեծարանաց, հիացիկ ակնարկներու եւ յարգալից բարեւներու:

Սա պահուս կը կարծուի նաեւ Հիթլէրէն փախած՝ Իսրայէլացի իմաստակը:

Կը նմանի նաեւ «Ցո՞» Երթաու՝ Հերոսներէն Բիլոյի Բիլոնիոլին.

Իսկ աստուածաշնչական դէմքերէն կը նմանի՝ գէպի երկինք համբարձող Եղիա մարգարէին (երբ մանաւանդ խօսած պահուն կ'ուղղէ աչքերը անկիւն մը, շեղակի):

Ամէնէն աւելի կը նմանի սակայն Ցոբ Երանելիին:

ՆՇԱՆ ՓԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

լոր այն երեսփոխանները որ չեն համակերպիր համագումարին որոշումներուն»։

Այս տեսակէտն ունին նաեւ կուսակցութեան երկու ծանօթ վարիչները, Լէոն Պլում եւ Վէնսան Օրիոլ։

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԽԻՍՏ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Այսօր, կիրակի եւ վաղը, երկուշաբթի, եւրոպական մեծ համագումար մը տեղի կ'ունենայ Սալ Փլէյէլի մէջ, ֆաշականութեան դէմ, նախաձեռնութեամբ համայնավար կուսակցութեան։ Ժողովը պիտի շարունակուի երկու օր, իսկ չորեքշաբթի օր մեծ միթինկ մը պիտի գումարուի Սալ Պիւլիէի մէջ։

Այս առթիւ ոստիկանական տեսչութիւնը կ'ազդարարէ թէ արգիլուած է որ եւ է հրապարակային ցոյց կամ թափօր։ Ազդարարութիւնը մասնաւորապէս ուղղուած է օտարականներուն դէմ, որոնք պարտաւոր են ոչ միայն կէտ առ կէտ յարգել ֆրանսական օրէնքները եւ կանոնները, այլ եւ զգուշանալ քաղաքական որ եւ է խլրտումէ որ կրնայ դպչիլ ֆրանսական պետութեան եւ որ եւ է ցոյցէ որ կրնայ վնասել միջազգային պատշաճութեանց։ Այն օտարականները որ կ'անտեսեն այս պարտականութիւնները եւ յանցաւոր կ'ըլլան օտար կառավարութեանց կամ ֆրանսական օրէնքներուն հանդէպ, ո'ր եւ է անսաստումով, պիտի հետապնդուին եւ պիտի արտաքսուին»։

ՂԱՐԱՏԱՂԻ ԻՇԽԱՆԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Նիսի մէջ անձնասպան եղաւ իշխան Նիքոլա Գարաբաղէվիչ, որ զաւակն է Ղարատաղի թագաւորին եւ եղբօրորդին՝ Եուկոսլավիոյ թագաւորին։ Իշխանը իրարու ետեւէ կուլ տուաւ մորֆինի ութ շոլիկներ (ամփուլ)։

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի ներկայացուցչական խորհուրդը, իր վերջին նիստին մէջ կարեւոր որոշում մը տուաւ եւ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով յետ այսու Ալէքսանտրէթի միութենականները պիտի կրնան Սանճաքի վարչական որոշումները անձամբ տալ, առանց Դամասկոսի կառավարութեան դիմելու։

Այս որոշումը համարժէք է ինքնավարութեան, նման Ճէպէլը Տրիւզի եւ Ալէվիներու երկրին։

ՀԱՑԸ Կ'ԱԺԱՆՆԱՅ

Յառաջիկայ երեքշաբթիէն սկսեալ, հացին քիլօն պիտի ծախուի 1.65ի, փոխան 1.70ի։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ Քրիստափոր խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը վաղը, Երկուշաբթի ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին
Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին.— Տէսինի Երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Արծիւ» Ջանֆառը, ղեկավարութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԽՏԻԿԵԱՆի, Օրիորդներ՝ ՏՈՎ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՀԵՐԱ ԳԸՄՊԼԵԱՆ (Մեներգ), Ս. ՀԻՒՍԵԱՆ, Տիկ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ և ընկ. ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (Արտասանութիւն)։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱՊԱՌԱԺ» ԽՈՒՄԲԻ
եւ հովանաւորութեամբ ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
ՍԱԼ ՏԸ ՖԷԹԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը նախագահէ՝ ընկ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տէսինի Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԾԻՒ» ՋԱՆՖԱՌԸ, ղեկավարութեամբ ընկ. Ժ. ԽՏԻԿԵԱՆի, Օր. Տ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (Երգ), Պ. Գ. ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ (Ջութակ), խմբերգներ, արտասանութիւն եւայլն։
Մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

×

ԲՈՒԺԷ ՍԻՒՐ-ԱՐԺԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՋԱՔՕ-ՇԷՐՕ
եւ ՏՐԱԿԻՆԻԱՅԻ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
Կը խօսի՝ ընկ. Մ. ԱԶԳԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի առթիւ

ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՍԿՍԵԱԼ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԸՆԿԵՐԱ – ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
150, ROUTE D'ORLEANS, BAGNEUX

համեմուած ատենախօսութեամբ, նուագով, պարերով եւ ընտանեկան զուարճութիւններով։
Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին մեր ընկերներն ու համակիրները իրենց ընտանիքով։
Սրահի եւ հիւրասիրութեանց ծախսերու համար 3 ֆրանք։
Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

Դաշտային զբօսանք

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏՈՒԸՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
Նախաձեռնութեամբ «ՍԻՓԱՆ»ի եւ մասնակցութեամբ «ԱՐԱՐԱՏ»
եւ «ԲԻՒՐԱԿՆ» երգչախումբերու. Bagneuxի մէջ
Պ. ԿԱՐԳԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆի պարտէզը։

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux, ուր առաջնորդողներ պիտի սպասեն առաւօտեան ժամը 9-11 եւ 2-3։
Ուղղացողները հարցնեն Mme Curie փողոցը բնակող Հայերուն։
Պիւֆէ ճաշը միայն չբերողներուն համար։

Նուագահանդէս ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ
Maison GAVEAUի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
45, Rue LA BOETIE, Métro : MIROMESNIL
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ)
Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) — Mr. SERRIERE (Cor Anglais)
Պ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ — Mr JACQUES HONORAT (Flûte)
ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը նուագեն դասական կտորներ եւ Պարթեւեանի եկեղեցական եւ հայ աշխարհիկ գործերը։

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը
Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 փրանք

12րդ ՏԱՐԻ — 175րդ ներկայացում

ԹԱՏՐՈՆ ALBERT Ier
64, Rue du ROCHER

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ՀԻՄՆԱԴԻՐ - ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ
ՍԻՐՈՒՀԻ ԵՒ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
իրենց երկար Թատերական Tournéeէն վերջ
ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին
Մասնակցութեամբ տեղւոյս լաւագոյն ուժերու
կը ներկայացնեն՝ ամէն տեղ մեծ յաջողութիւն գտած ՌՕՄԷՆ ԳՕԼԻՒՍի

ՍՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ

ընտանեկան քառոյալից զաւէտի-տռամը 3 արար։ Թարգ. Տ. Ն.
եւ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՂԱԿԱՆԻ ԵՏԵՒԷՆ...!

Հայ կեանքէ զաւեշտ՝ ուր պիտի երեւան գաղութներու մէջ ընտրական պայքարներէ ծիծաղաշարժ դրուագներ, իրական կեանքէ, որոնց ականատես եղած է հեղինակը՝ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ։

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Սիրուշի Նշանեան, Ժէնեա Եաղ-Պարոնեան։ Պարոններ՝ Տ. Նշանեան, Վ. Սվաճեան, Ա. Դմբէթեան, Ա. Կոթիկեան, Ա. Սարաֆեան, Վ. Պաղտասարեան, Գ. Տէրվիշեան, Բարիլոյսեան, Թօփալեան, Փափազեան։

Տոմսերու գիները՝ Օթեակ 120, Ֆօթ. 20–15, Պալքոն 15–10

ՆԱՒԱԿԱՏՈՒՔ

ԱՏԱՑԱՆՔ

Օպօն, Ա. Թ. — 35 ֆր.։
Քլամառ, Նիկ. — 70։
Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 1315։ Կարգադրեցինք։
Մարսէյլ Ս. Պ. — 50։
Ռուէյլ վառէ, Գիլ. — 85։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Քէմախի Մարիգ գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանը եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Սուրէն Կապուտիկեանները։ Լուր ունեցողներուն պարտքն պիտի ըլլայ եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝ V. Gaboudikian, 5. snr. (Belveder) Bucarest (Roumania)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղը դաշտային պտոյտ մը կազմակերպած է վաղը երկուշաբթի օրը։ Տեղի պիտի ունենան զբօսանքներ, զանազան դասեր եւ պիտի առնուին խմբանկարներ ու շարժանկարներ։ Հաւաքուիլ Ցլորիա ճաշարանը կէսօրէ ետք ժամը 1ին, մեկնելու համար որոշուած վայրը։ Առաջին խումբը կը մեկնի առաւօտուն։ Դիմել Բաքգէնի (18, Rue Cujas)։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսիլիոյ մասնաճիւղը ընկերական – ընտանեկան պտոյտ մը կազմակերպած է վաղը երկուշաբթի Ս. Անթուանի անտառը։ Մեկնում առաւօտեան ժամը 6 – 6ուկէսին, Փլաս տ'Էֆսէն։ Վերադարձ երեկոյեան ժամը 8ին։ Միասին բերել ճաշերը։ Պտոյտին կը մասնակցի Զ. Ռ. Մ. Վահագնեան նուագախումբը։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 226.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԼԵՐԹԻՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	-
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒՆԻՍ 1933

7 Juin 1933

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻւ 2207

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ԱԼԻՔԻՆ ՎՐԱՅ

Ի՜նչքան խռովիչ է պատկերը՝ անկախութեան տարեդարձի տօնակատարութեանց Այս Լոյս – քաղաքէն մինչեւ լեռնի դաշտավայրեր…

Հրատարակեցինք, արդէն, Փարիզի եւ Մարսէյլի նկարագրութիւնները: Հրատարակուած են ու պիտի հրատարակուին, յաջորդաբար, ձայները՝ « Գաւառէն »:

Այսօր պիտի կարդաք ընդարձակ եւ խանդավառ թղթակցութիւն մը՝ Աթէնքի տօնակատարութեան մասին:

Սեղանի վրայ են, տակաւին, Պուքրէշի եւ Ֆիլիպէի թղթակցութիւնները:

Դեռ պիտի լսէք արձագանգները ուրիշ գաղութներու, ՑԱՌԱՋի կամ տեղական թերթերու միջոցաւ:

Այս տարի Մայիս 28ը տօներ են նոյն իսկ … Ալպանիոյ մէջ, ուր ունինք միայն փոքրաթիւ համայնք մը:

Այո՛, ի՜նչքան խռովիչ է եւ խօսուն՝ այս ամէնը …

Անտուն, անապա՛տ ժողովուրդ, որ կորսնցուցած՝ իրական գետինը, բուն հայրենիքն ու ազատութիւնը, կը տառապի, կը տորոտի, սարսուռ կը քամէ ամէն տարի, երկիրէ երկիր եւ ամէն բեմ արծարծելով անոնց յիշատակը: Այսինքն՝ վառ պահելով հաւատքը եւ ուխտը՝ ազատագրութեան եւ անդրադառնալի, որդեգրեալ եւ ճակատագրական իրաւունքին:

Արտասո՛ւելի է պատկերը մանաւանդ անոր համար որ, մէկ տարիէն միւսը, կ'աճի, կը ծաւալի խանդավառութեան ալիքը, ներգաղթ հոսանքը հաւատալու բազմութեանց:

Վկայ՝ հրատարակուած եւ հրատարակելի նկարագրութիւնները:

Եւ ամէն տեղ ալ, օտար բարեկամներ, յայտնի դէմքեր պատիւ համարած են ոչ միայն ներկայ ըլլալ, այլ եւ իրենց եղբայրական ողջոյնը խառնել ընդհանուր խանդավառութեան: (Աթէնք, Ֆիլիպէ, Վառնա եւն.):

Այսպէս, Փարիզի մէջ ալ, օտարականներն էին գրաւեր այն աթոռները որ կը պատկանէին այսպէս կոչուած ազգայիններու:

Ներկա՛յ էր Տաղատոնի լեռնականը: Բայց, իր ձեռնարկութիւնը չէր կարող ազատել… փոքրոգի պատիր կը մղիներ հայ քաղքենի, այն որ իմաստութիւնը կը չափէ իմաստակութեան հետ:

Խանդավառութեան այդ ալիքը, փոխանակ վարակելու, տեղեկ անզօր կատաղութեան մատնած էր կարգ մը անբուժելի բորոտներ:

Սօֆիայի եւ Ֆիլիպէի մէջ, այդ մարդիկը ազգային պառակտման ահով են գրօշակի խնդիր յարուցանել, մոլորեցնելով տեղական իշխանութիւնը:

Եւ սակայն, նաւապետը ծածանեց է Սօֆիայի եկեղեցիին վրայ, ինչպէս հանդիսավայրին ճակատը:

Իսկ Ֆիլիպէի մէջ, դաւադիրները թէեւ յաջողեր են դրօշակը վար առնել տալ ազգ. հաստատութեանց ճակատէն, բայց բազմութիւնը տուած է արժանի դասը, տանելով իր եռագոյնը, եւ փողոցէ փողոց թափօր կազմելով՝ առաջնորդութեամբ նաւապետին խորհրդանշանին: Նոյն իսկ Պուլկարներ, խորապէս ազդուած՝ տաղ դաւադրութեանն եւ այս փառաւոր ցոյցէն, պարտք սեպած են իրենց վրդովումը յայտնել հրապարակաւ:

Տակաւին քանի՞ տարի այսպէս, թշուառ մարդիկ: Դո՛ւք որ արիւնաթաթախ խորհրդանշանին իսկ չատ կը տեսնէք հայածական ժողովուրդի մը համար, ազատ երկինքի տակ եւ յանուն ազատութեան:

×

« Ողջամիտ » մարդիկ մշուշ կը տեսնեն այս բոլորին մէջ: Խանդավառութեան այս ալիքին վրայ:

Ոչ եւ ո՛չ, բանդէտներ եւ բարբարոսներ.

Ոչ մենք, ոչ ալ տօնակատար բազմութիւնները յափշտակուած, մոլորած են խանդավառութեան եւ արդար հպարտութեան այս յարաճուն ցոյցերէն:

Մենք եւ արմատախիլ բազմութիւնները, բոլորս ալ գիտենք որ ճամբան ու երգերը, եռագոյնը եւ « Մեր Հայրենիք »ը, տաւղոր ճառերն ու երգերը, եռագոյնը եւ « Մեր Հայրենիք »ը, թափօրներու համակրանքն ու զինուորական նուագախումբը, կտակները ու « կեցցէ »ները ունին միայն տօնական իմաստ: Կուզա՞ն ու կ'անցնին, թէեւ ապեղանի մը կաթեցնելով հոգիներու մէջ: Թարմացնելով սիրտերն ու յիշողութիւնները:

Բայց, ի՞նչ մնաց: Ո՞ւր է, այստեղ, մշուշը:

Խանդավառութեան ալիքին վերեւ, հայրենիքի եւ ազատութեան ոգին է որ կը սաւառնի, կը սարսռայ, կը ծաւալի, իբրեւ խորհրդանշան մը ծագկաղորդ:

Ո՞ր երկրին, ո՞ր ժողովուրդին մէջ, մարդիկ մոլորութիւն կը համարեն հայրենասիրական անմեղ արտայայտութիւններն ու ցոյցերը:

Ահա կենդանի օրինակը մեծ երկիրներու, — բարձրօրէն քաղաքակիրթ Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ:

Ճառն ու թափօրը մաս կը կազմեն հիթլէրական քաղաքականութեան: Ոչ միայն զինուորն ու քաղաքացին, մեծն ու փոքրը, այլ եւ շուներն անգամ թափօր կազմելու վարժութիւն կը ստանան: (Անցեալ շաբթու, երկու հազար շուներ, իրենց տէրերուն առաջնորդութեամբ, անցք մը կատարեցին Պերլինի մեծ պողոտային վրայ, կարգապահութեան վարժուելու համար):

Արդ, անկախութեան տօները գոնէ հոգեկան կարգապահութիւն սորվելու արժէ՞քն ալ չունին, խանդավառութեան եւ ներշնչումի այնքան ինքնաբեր պոռթկումներով:

Կը բաւէ որ գիտնանք թէ՝ ի՛նչ է մեր ուզածը:

Արդ, այն բազմութիւնները որ Մայիս 28 կը տօնեն, գիտեն թէ ի՛նչ կ'ուզեն: Իսկ միւսնե՞րը, — մատծե՞ր են արդեօք … Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԸ ՊԻՏԻ ՁԱԽՈՂԻ՞

ՆՈՐԷՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Վերջին պահուն նոր դժուարութիւն մը ծագեցաւ Չորսերու դաշինքի Ֆրանսական ծրագրին շուրջ:

Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց գաղտնիք չէ բուն վէճը. Ֆրանսական ծրագրին 3րդ յօդուածով, Գերմանիոյ հաւասարութեան սկզբունքը կ'ընդունուի այն պայմանով որ յառաջիկային համաձայնութիւններ կնքուին այդ մասին, հիմք ունենալով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 8րդ յօդուածը: Մինչդեռ, Անգլիա եւ Իտալիա պարզապէս կը հաստատեն Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքը, առանց նոր պայմաններ դնելու. Հռոմի Ֆրանսական դեսպանը ընդունած էր այս խմբագրութիւնը, բայց կառավարութիւնը կը մերժէ, առարկելով թէ առավ Գերմանիան պիտի կրնայ անմիջապէս հաւասար իրաւունքներ պահանջել, առանց սպասելու զինաթափութեան խորհրդաժողովի եզրին. Այս դժուարութիւնը հարթելու համար, Ֆրանսա իր յոյսը դրած է Իտալիոյ վրայ, բայց այս վերջինը չուզեր վշտացնել Գերմանիան

Իրրեւ միջին ճամբայ, անգլիական կառավարութիւնը կ'առաջարկէ զանցնել դուրս ձգել հաւասարութեան խնդիրը. բայց Ֆրանսա այս առաջարկն ալ կը մերժէ, թելադրելով պայմանաժամ որոշել — օրինակ՝ հինգ տարի — իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը գործադրելու համար:

Բանակցութիւնները կը շարունակուին. Ֆրանսայի Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց երէկ, մասնաւորապէս այս խնդիրը քննելու համար:

Ամերիկացի օդանաւորդ մը կ'որոնեն Ալասքայի մէջ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ ՆՈՐՎԵԿԻԱ՝ ԱՆԸՆԴՀԱՏ

Ամերիկացի օդանաւորդ Ջիմի Մէթթըն, որ շաբաթ առաւօտ ժամը 10.21ին ճամբայ ելած էր Նիւ Եորքէն, եւ որու մասին մտահոգութիւն կը տիրէր երեք օրէ ի վեր, Նորվեկիոյ փոքր գիւղի մը մօտ կիրակի առաւօտ Այնտեղ իջած ըլլալէ ետքը ան չէր կրցած ո'չ եւ է լուր հաղորդել Օդանաւորդը երկրորդ անգամն է որ կը փորձէ Նիւ Եորքէն Ալասքա, շրջագայ ուղեւորութիւն 17000 քիլոմէթր Օդանաւորդը այս առթիւ կը գտնէ.

— Շատ գէշ փոթորիկի մը հանդիպեցայ ու մէկ մէջ երկայնատեւ հեգէ մը բացու օդանաւս թեւերուն վրայ. Այդ գիշերը տարօրինակ մը չափ երկար թուեցաւ ինծի. օդը սարսափելի էր եւ օդանաւը ահաւոր ցնցումներ կ'ունենար: Փոթորիկին հետ երկինքն ալ կը գոռար կայծակ տեղալով: Ստիպուեցայ վար իջնել 2000 մեթր բարձրութենէ մը.

Օդանաւորդը քանի մը ժամ հանգստանալէ յետոյ պիտի մեկնի, հանգստանալէ ետքը գիշերը Նորվեկիոյ պաշարը եւ երկուշաբթի առաւօտ ճամբայ ելլել ի Մոսկուա ուր հասաւ ժամը 4ին: Թէեւ օդը նպաստաւոր չէ, բայց Մէթթըն որոշած է թռիչքը շարունակել դէպի Սիպերիա.

Ամերիկացի օդանաւորդ Մոլիսըն եւ կինը, որ նոյնպէս քաջ օդաչու մըն է, որոշեցին կոչել Ատլանտեանը եւ Ինտիանա նոյն ճամբով. « Եթէ յաջողինք, լաւ. եթէ ոչ, մեր այս ձախողումէն օգտակար դասեր պիտի ըլլան ». կ'ըսէ Տիկին Մոլիսըն:

Ֆրանսայի ընկերվարականներու պառակտումը

« ԵՐԲ ՏԱԿԱՒԻՆ ՈՒՇ ՉԷ » …

Կիրակի օր հաղորդած էինք ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան եւ խորհրդարանական խմբակցութեան միջեւ ծագած պառակտումը

Տագնապը կը շարունակուի եւ հաւանաբար պիտի ծանրանայ մինչեւ Յուլիս 14, երբ կը գումարուի ընդհ. ժողովը

Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Գ. Փօլ Ֆօռ եւ « Փոփիւլէռ »ի խմբագիր Գ. Լէոն Պլում խիստ ազդարարութիւններ ուղղած ըլլալով, խորհրդարանական խմբակցութեան նախագահ, Գ. Ռընոտէլ պատասխան մը գրեց. Բայց խմբագրութիւնը մերժեց հրատարակել Ասոր վրայ, Գ. Ռընոտէլ ստիպուեցաւ Մաթէնի հաղորդել իր յօդուածը, « Երբ տակաւին ուշ չէ », որ դառն բողոք մըն է եւ կը վերջանայ յոռետեսութեամբ: Պատասխանը ուղղուած է Փօլ Ֆօռի եւ Լէոն Պլումի, եւ եղբայրակցութեան մէջ կը չեշտէ.

— « Ուժը կուսակցութեան ձեռքը պիտի մնայ. ընդդիմութիւնները պիտի ջախջախուին », կը գրէ Փօլ Ֆօռ. Ստիպուած եմ կրկնել ինչ որ յոյժ շեշտեցի նախ մէջ. Ավելեռնը ընդհ. ժողովէն երեք շաբաթ առաջ, ճանի մը հոգիի չէր որ կը յուզուի, ոչ ալ « բարեկամական անջատման », ինչպէս կը մաղթեն երկու տարիէ ի վեր, կարգ մը անձի ճները մէջ որ հեռու չեն մեզմէ. Հարկ է ուղղամտօրէն մեկնել ոչ միայն 1904ի բանաձեւերը, այլ եւ այժմ դէպքերը, հանգամանքները եւ մեթոտները դուրս մեր վայրագաւ… տուրքերը պարտի յարմարցնել աշխարհի դէպքերու. ընթացքին Աւելի քան սխալ մըն է խորհիլ որ այս բանը կրնայ ըլլալ պատիժներով եւ մեքենական կարգապահութեամբ մը. Իմ ամբողջ ընկերվարական համոզումովս, զինուորեալ ամբողջ կամքովս կը պնդեմ թէ այդ պիտի ըլլայ յիմարութիւն մը՝ մեր կուսակցութեան դէմ: Պատիժներու պատասխանատուութիւնը պիտի ըլլայ պառակտումի պատասխանատուութիւնը. Եւ այդպէս է արդէն Երբ տակաւին ուշ չէ, այս ազդարարութիւնը կ'ուղղեմ Փօլ Ֆօռին եւ Լէոն Պլումին անձամբ: Ես չեմ փորձեր անձնական խօսքերով: Ես աւելի բաց եւ նոյն իսկ աւելի բարեկամական կը համարեմ ուղղակի կոչը, յականէ անուանէ կոչը. Հիմա որ հանրային կարծիքին առջեւ գլուխ ենք մեր զինուորեալներուն եւ երեսփոխաններուն գիտակցութիւնները: Կարելի է տակաւին փորձել գերագոյն ճիգ մը: Հարցը « նախատամարտի ծրագիր » մը կազմելու եւ անոր պատասխանելու մասին չէ, այլ մեր կազմակերպութեան կարծանումէն խուսափելու խնդիր: Ներողութիւն, եթէ բուռն կ'արտայայտուիմ. Երէկուան դէպքերն ու խօսքերը խոր անձկութիւն կը պատճառեն միջի: Չեմ կրնար ծածկել …

Երբ տակաւին ուշ չէ …

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ գեղեցիկ սինէմա մը մոխիր դարձաւ շաբաթ իրիկուան դէմ: Վնասը տասը միլիոն տրախմի կը հաշուեն Աղէտի պահուն ներկայացում չկար, այնպէս որ մարդկային կորուստ չպատահեցաւ:

Ծանր աղէտ մը Նանսիի գծին վրայ

15 ՄԵՌԵԱԼ, ՀԱՐԻՒՐԷ ԱՒԵԼԻ ՎԻՐԱՒՈՐ

Կիրակի առտու երկաթուղիի ծանր աղէտ մը ծագեցաւ Նանսիէն քանի մը քիլոմեթր հեռու. 14 հոգի մեռան եւ հարիւր հոգի վիրաւորուեցան Նախընթաց օր վաճառաբար կառախումբ մը գիծէն դուրս ելած էր, առանց մարդկային կորուստ պատճառելու Բայց ճամբան արգելուած էր 800 մեթրի վրայ Նորոգութիւնները կը շարունակուէին, եւ ահա Փարիզէն իրիկուան ժամը 10ին մեկնած ճեպընթացը, որ շարժումով խօսցուած էր, գիծէն դուրս ելաւ ժամը 4.30ին Կառախումբը կ'ընթանար 90 քիլոմեթր արագութեամբ Արկածին պատասխանատու կը համարուի մեքենավարը, որ նկատի չէ առած զանգակ ընթանալու ազդարարութիւնը

ՄԵՔԵՆԱՎԱՐԸ ԵՒ ՀՆՈՑԱՊԱՆԸ ԱՆԾԱՆՕԹ

ԲԱՅՑ ՇՈԳԵԿԱՌՔԸ ԿԸ ՍՈՒՐԱՅ…

Երկուշաբթի օրն ալ ուրիշ ծանր արկած մը պատահեցաւ Փարիզ – Մէլէօն գծին վրայ: Իրիկուան ժամը 10ին, Ալֆորվիլէն լուր տրուեցաւ թէ մարդ մը փռուած էր գետինը, հագուստները բոցերու մէջ Հաստատուեցաւ որ կառ որ Լիոնէն մեկնած թիւ 417 ճեպընթացին մեքենավարն է. Բայց շոգեկառքը կը շարունակէր ճամբան Մեքենավարը ամբողջովին այրած էր, եւ մէկ ժամ կորսնցուցած Վիլնէօվի կայարանապետ յաջողած էր կեցնել շոգեկառքը, որուն վառարանին մէջ գտան հնոցապանին դիակը, նոյնպէս այրած Ինչպէս կ'երեւայ, երկուքին հագուստներն ալ բռնկած են վառարանին մէջ: Եւ մեքենավարը դուրս նետուած է, ազատուելու յոյսով, բայց անօգուտ:

Գործազրկութիւնը աշխարհի մէջ

ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ ԵՒ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ ԻՐԲԵՒ ՆՊԱՍՏ

Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքի գրասենեակին տեղեկագիր մը կազմած է գործազուրկներու տրուած նպաստի մասին: Համաձայն այս տեղեկագրին, Մեծն Բրիտանիոյ գործազրկութեան նպաստը, որ 51 միլիոն ստերլին էր 1924—25ին, 120 միլիոնի բարձրացած էր 1931—32ին, պետութեան բաժինն ըլլալով 100-էն 72

Գերմանիոյ մէջ գործազրկութեան նպաստը 1928ին կը հասնէր 1,071 միլիոն մարքի … երեք քառորդ միլիոն փրանք, իսկ 1931ին հասած էր 2338 միլիոն մարքի, որուն հարիւրին 38ը կը վճարէր պետութեան բաժինը:

Ֆրանսայի մէջ նպաստի ծախսերը 1931 ապրիլ 1էն 1932 օգոստոս 1 բարձրացած էին 6525 միլիոն փրանքի որուն 400 միլիոնը հոգացած էր պետութիւնը, իսկ մնացեալը՝ համայնքները եւ համայնքները.

Տեղեկագիրը դիտել կու տայ թէ գործազրկութիւնը միայն տնտեսական տագնապին հետեւանքը չէ 1928էն, երբ աշխարհի յարաբերական շրջանն էր կը վայելէր, տասը միլիոն բանուորներու աշխատանքէ զրկուած էին: Այսօր ալ, եթէ տնտեսական տագնապը փարատի, նորէն միլիոնաւոր գործազուրկներ պիտի մնան:

100,000 ՀՈԳԻՆՈՑ ՄԻԹԻՆԿ ՄԸ

ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Կիրակի օր, հարիւր հազար Սերպեր համախմբուած էին Սկոպլիէյի մէջ, բողոքելու համար դաշնագիրներու վերաքննութեան դէմ. Ատեան կանուխէն անհամար գիւղացիներ կը հասնէին իրենց ազգային տարազներով: Ներկայ էր նաեւ վարչապետը, շրջապատուած նախարարներով եւ ծերակուտականներով: Այս առթիւ խօսած ճառին մէջ, վարչապետը ուժգնօրէն շեշտեց թէ վերաքննութեան խնդիր գրուած չէ եւ չի կրնար գրուիլ, թէ Փոքր Համաձայնութիւնը երբեք թոյլ չպիտի տայ որ գրուի, եւ թէ, ամէն պարագայի մէջ, խմբակցութիւնը ուժ ունի հոն մեկնելու համար ու եւ է ձեռնարկ Այս խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով. Ուրիշներ ալ խօսք առին, կրկնելով միեւնոյն յայտարարութիւնները

Ամեն օր դէպք Սօֆիայի մէջ

Շաբաթ իրիկուան մակեդոնական երկու խումբեր կռուի բռնուեցան Սօֆիայի մէկ փողոցին մէջ Միխայլովի կուսակիցներէն Մինով սպաննուեցաւ, մէկ հոգի թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ, իսկ հակառակորդներէն մէկ հոգի ծանր վէրքեր ստացաւ: Մեղաւորները փախան

Միեւնոյն օրը Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն Միչեվ սպաննուեցաւ հակառակորդի մը կողմէ, որ կը պատկանի Միխայլովի խմբակին

Այս անվերջ վրիժառութիւնները խոր մտահոգութիւն կը պատճառեն քաղաքական շրջանակներու մէջ Վերջին երկու օրերու ընթացքին, բազմաթիւ երեսփոխաններ ուժգնօրէն բողոքեցին այս արիւնահեղութեանց դէմ, որոնց յաճախ զոհ կ'երթան անմեղներ Մակեդոնացի երեսփոխան մը կառավարութենէն պահանջեց ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել մակեդոնական երկու խմբակցութեանց դէմ, վերջ տալու համար փոխադարձ ջարդին Մամուլն ալ կը ձայնակցի այս բողոքներուն, հարցնելով թէ կառավարութիւն կայ թէ ոչ: Հանրային կարծիքը գրգռուած է, տեսնելով որ ապահովութիւն չկայ նոյնիսկ մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ.

Ամերիկեան Ծերակոյտը վաւերացուց

ՈՍԿԵՎՃԱՐԻ ՋՆՋՈՒՄԸ

Ամերիկեան ծերակոյտը 40ի դէմ 48 ձայնով վերջնապէս վաւերացուց Նախագահ Րուզվէլթի առաջարկած օրինագիծը, որով կը ջնջուի ոսկեվճարի հաստատումը բոլոր ներկայ եւ ապագայ պայմանագիրներու մէջ, անհատական ըլլան թէ պետական: Այս առթիւ աղմկալի վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, ընդդիմադիրներու կողմէ: Ծերակուտական Րիտ յայտարարեց.

— Մէկ խօսքով, մեզմէ կը պահանջեն քուրջի կտորի վերածել մեր երկրին ամէնէն նուիրական խոստումները: Ցաւօք սերունդները պիտի կարդային կարգալով այս պատմութիւնը եւ եթէ ընդունինք առաջարկուած օրինագիծը, մեր ազգային պատիւն պիտի քանենք աքառ մը որ չպիտի կրնայ մաքրուիլ հարիւր տարիէն:

ԾԱՆՐ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆիլիպէի զինուորական ատեանը արձակեց իր վճիռը՝ 36 համայնավարներու մասին, որոնք ամբաստանուած են թէ կարմիր բջիջներ կազմակերպած էին Թաթար Փազարճըքի զօրանոցներուն մէջ: Զինուոր մը մահուան դատապարտուեցաւ ի բացակայութեան: Երկու նախկին երեսփոխաններ դատապարտուեցան 14 տարի բանտարկութեան, ինը հոգի՝ 7—12 տարի բանտարկութեան: 24 հոգի անպարտ արձակուեցան:

Համայնավարական կազմակերպութիւն մը երեւան հանուեցաւ Իւֆթիմանի ճեմարանին մէջ: Ինը աշակերտներ դատի պիտի քաշուին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՇՈՒՔ — ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ, ԵՐԿՈՒ ՑՈՅՆ ԲԱՆԱԽՕՍՆԵՐ

Մայիս 28էն օրեր առաջ, ժողովուրդը անհամբեր կը հարցնէր.

Անկախութեան տարեդարձը պիտի տօնուի՞ թէ ոչ:

Անցեալ տարուան անպարտական միջամտութիւնը խորհրդային գեսպանին՝ խոր դայրոյթ առաջ բերած է ամբողջ գաղութին մէջ: « Պէտք է տօնուի, պիտի տօնենք անպայման »:

Եւ ահա՝ առաջին յայտարարութիւնը « Նոր Օր »ի մէջ: Խանդավառութիւնը չափ ու սահման չունի: Բոլորին դէմքերուն վրայ եւ աչքերուն մէջ արդար հրճուանքի ժպիտն ու բոցը կը խաղայ

— « Եթէ այս անգամ ալ միջամտեն . . . Ո՛չ, ո՛չ, պիտի տօնենք, անպայման, անպայման »:

Օրուան կարգախօսն է ասիկա: Հանդէսին չարաթն է արդէն: « Նոր Օր » կուտայ լրիւ յայտագիր: Կը մասնակցին, Հիլլէնեւհայ լիկան, Նախկին կռուողներու Միութիւն, Հայրենակցականներ եւ « միջակուսային կազմակերպութիւններ », Հ. Կ. Խաչ, յարանուանութիւնները: Մէկ խօսքով՝ ամբողջ գաղութը:

Պատրաստութիւններ, խանդավառութիւն եւ ոգեւորութիւն:

Հանդէսին օրը, ժամը 8ին, Աթէնքի մեծագոյն սրահներէն « Քէնտրիքօ-Ն »ի գրան առջեւ կազմ ու պատրաստ կը սպասեն չորս արուարձաններու ընկերուհիները խումբերէն կազմուած աղջիկները, ճերմակներու մէջ, չուշանային պարզութեամբ եւ դաշնակցական աղջկան հպարտութեամբ: Զարդանիշ կը բաժնեն երկու ժամ առաջ, ժպտուն եւ խանդավառ

Ժամը 9ին, երբ դեռ ժամ մը եւ աւելի կայ հանդէսը սկսելու, կը սկսի հոսանքը բազմութեան: Կուգան խումբերով, ատենակներով, վուարթ եւ ճակատները բարձր

Քիչ մը վերջ կը հասնի Ա. զօրաբանակի զինուորական նուագախումբը ամբողջ կազմով, առաջնորդութեամբ իրենց պետին: Նուագախումբը կը գրաւէ իրեն համար որոշուած տեղը, երբ արդէն ընդարձակ սրահը մինչեւ դուռն ու թատրոնին ամէնի ներանցքը լեցուած են ամբողջութեամբ, ամէն, ուս ուսի, իրար հրմշտկելէն: Ընկերուհիները աջանջելի գիտակցութեամբ կը կատարեն զարդանիշեր բաշխելու իրենց պարտականութիւնը: Ամէնուն կուրծքերուն վրայ շուշաններու հանգոյն կը նշմարուին զարդանիշերը: « Մայիս 28 — 15րդ տարեդարձ Հ. Հ. անկախութեան — 1918 »:

Դրան առջեւն ու ներսը կը հսկեն ապահովութեան պաշտօնեաները: Վրայ կը հասնի ոստիկանապետը, կը դիտէ քանի մը վայրկեան ծովածաւալ բազմութիւնը: Լուռ, երկիւղած եւ կարգապահ: Կը հիանայ: Ջերմապէս կը գնահատէ հանդէսին կազմակերպիչներն ու տիրող կարգապահութիւնը: Կը մեկնի քիչ ատենէն, իր տեղը ձգելով փոխանորդը:

Կը բացուի բեմը: Ճակատը եռագոյնը եւ հելլենական դրօշը եղբայրօրէն դրուած գլխի դրուած են: Ընկ. Կառվարենցի երգչախումբը աւելի քան ութսուն հոգի, մայիսեան ծաղիկներու համակրելի փունջի մը նման արձանացած, հրաման կը սպասէ: Բեմին վրայ՝ անկիւն մը լայնախառ սեղան մը, որուն շուրջ տեղ գրաւած են՝ Զօր. Թորգոմ, ՊՊ. Ֆիլատէլֆիոս (հնագէտ եւ պատմագէտ), Տ. Տամակինոս (համրածանօթ իրաւաբան եւ Հելլէնեւհայ լիկայի քարտուղար), նախագահը՝ ընկ. Բժ. Արշակունի եւ փրոֆ. Գարաճան (տաղանդաւոր հայ ջութակահարը):

Զօրաբանակի նուագախումբը կը թնդացնէ սրահը յունական ազգային քայլերգով, որ կ'ունկնդրուի յոտնկայս, եւ երբ կը լռանայ, ծափերու տարափ: Անմիջապէս յետոյ երգչախումբի « Բամ Փորոտան »ը կը դղրդացնէ սրահին կամարները, առաջնորդութեամբ ընկ. Կառվարենցի:

Ընկ. Նախագահը բացման խօսքը կուտայ զօր. Թորգոմին, որ ֆրանսերէն կարճ ու կուռ ճառով մը կը բացատրէ օրուան հանդիսաւորութեան նշանակը, կը ներկայացնէ հելլէն բանախօսները, գովքը կ'ընէ երգչախումբին, եւ շնորհակալութեան ու երախտագիտութեան խօսքեր կ'ուղղէ հելլէն կառավարութեան: Յետոյ կը հրաւիրէ օրուան առաջին բանախօսը, պ. Ֆիլատէլֆիոս, որ բեմ կուգայ եւ հանդարտ, բայց յուզական ձայնով ու շեշտերով, ակնարկ մը կը նետէ հայ ժողովուրդի անցեալի փառաւոր պատմութեան զանազան դրուագներուն վրայ, կը հասնի մինչեւ բիւզանդական շրջանները, ուր յատակ կերպով մատնանիշ կ'ընէ հայ կայսրերու կատարած դերը: Կ'անցնի Մայիս 28ին, կը յուշադրէ հայ ժողովուրդը, կը խրախուսէ անոր հաւատքը, եւ իր կարգին կը մաղթէ լիակատար անկախութիւն քաղաքակիրթ հայ ժողովուրդին: Պ. Ֆիլատէլֆիոս կը վերջացնէ իր ճառը խլացուցիչ ծափերու մէջ, յաճախ ընդմիջուելով խօսած պահուն:

Ճառէն վերջ, երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Կառվարենցի կ'երգէ « Սարերի վրով գնաց »ը, անեղասեղ սարսուռներ քալեցնելով բոլորին երակներէն, ջիղերէն, ոսկորներէն ու հոգիէն:

Ընկ. Նախագահը կը հրաւիրէ երկրորդ բանախօսը՝ պ. Տամասքինոս, կրթուելի եւ յաղթանդամ իրաւաբանը Յունաստանի, որ հակիրճ, բայց լեցուն ճառով մը կը խօսի հայ ժողովուրդի դարաւոր երազներէն, պայքարներէն, մինչեւ Յունաստան ապաստանիլը: Կը վստահեցնէ որ հելլէն ժողովուրդը կը սիրէ հայ ժողովուրդը: Կը հաւատայ որ պիտի անցնին ձախորդ այս օրերը եւ հայ ժողովուրդն ալ պիտի գրաւէ իր արդար տեղը Աստծու արեւին տակ եւ իրմէ յափշտակուած հողերուն վրայ:

Կրկին երգչախումբը, կրկին շոյանքը ցեղային հպարտութեան: Այս անգամ «Տիլպար ջան»ը կը գգուէ սրտերը, կը լեցնէ հոգիները, տիրական ղեկավարութեամբը ընկ. Կառվարենցի:

Կ'արտասանէ Աթէնքի Սալոնէն օր. Փափազեան, յունարէն: Աքանչելի առոգանութիւն, համակ շնորհ, բեմական յատկութիւններ: Ծափերը կը ծաղկապարդեն համակրելի Հայուհին, որ «Սոէօնի մէջ ալ կ'արժանանայ նոյն գնահատութեան, ամէն օր, իր վարպետներուն կողմէ:

Զօրաբանակի նուագախումբը, զինուորական եւ յեղափոխական բոցը կը վերարծարծէ ընդմիջարար, իր ներդաշնակ ու ընտրուած կտորներով:

Կ'աւարտի առաջին մասը հանդէսին:

Այ—ձախ ցրուած են մեր ընկերուհիները: Վարդ կը բաժնեն ժողովուրդին: Վարդը վարդէն չի մերժուիր: Մէկ քառորդէն կուրծքերուն վրայ, անկախութեան զարդանիշերուն քով կ'աւելնան ահա մայիսեան վարդերը, ճերմակ, կարմիր, նորէն ճերմակ, նորէն կարմիր: Նուագախումբը կը դիւրացնէ մեր ընկերուհիներուն աշխատանքը, եւ հաճելի կը դարձնէ դադարը ժողովուրդին համար: Իրարու կը յաջորդեն եւրոպական ընտիր կտորները: Մայիսեան գեփիւռներ, քնքոյշ, մեղանոյշ:

Կը բացուի բեմը: Երգչախումբը կ'երգէ «Ձիգ տուր քաշիր»ը: Անդուգական հայ արուեստագէտ՝ Կոմիտաս վարդապետի տաղանդն ու հանճարն անգամ մը եւս փառաւորուեցաւ, շնորհիւ մեր տաղանդաւոր ընկերոջ՝ Կառվարենցի դժայլելի ղեկավարութեան եւ երգչախումբին կարգապահ եւ գիտակից հետեւողականութեան: «Ձիգ տուր քաշիր»ը փոխադրեց մեր հայրենակիցները դէպի հայրենի արտերը, որոնց մէջէն յստակօրէն լսեց հայ առնական շինականին, մշակին եւ հողագործին առոյգ, հնչական եւ հայկական երգը: Ծիրը այս պահուն քովս է պ. Ֆիլատէլֆիոս, որ խորունկ յուզումով մը կ'ըսէ ինծի.

— Ինչքան կը ցաւիմ որ չեմ գիտեր ձեր լեզուն: Ի՛նչ զմայլելի երաժշտութիւն է ասիկա. մեծ արուեստագէտ է արդարեւ ձեր Կոմիտաս վարդապետ

Կ'արտասանէ ընկ. Կ. Գասապեանց: Յետոյ ընկ. Նախագահը կը խօսի օրուան տօնին շուրջ, պատմականը կ'ընէ հայ ժողովուրդի Գողգոթային, կը հասնի Մայիս 28ին: Կը փառաբանէ պատմական դէպքը, որ վեց դարերու ստրկական շրջանին վերջ դնելով կուտար պետականութիւն հայ ժողովուրդին: Հազիւ վերջացուցած, ահա բեմին վրայ է մեր տաղանդաւոր երիտասարդը, փրոֆ. Գարաճան: Ջութակը ծնօտին ներքեւ: Քիչ մը անդին դաշնակը, որուն առջեւ «Սոէօն»ի յայտնի փրոֆ. Ներքէն դաշնակահար յոյն բարեկամ մը: Գարաճան կը նուագէ. ի՛նչ կ'ըսեմ, լեզու կուտայ ջութակին: Կը վերանայ ինքն ալ: Ժողովուրդը չնչահեղձ կը հետեւի, ոմանք կը յուզուին իրենց հրճուանքէն: Գարաճան այն արուեստագէտն է որ կը վշտանայ, երբ իրեն լուր չտան հայկական հանդէսի մը մասին: Ինքը հպարտ է իր հայութեամբ. եւ կ'ուզէ որ լաւ գինքը ժողովուրդը: Պահ մը արդէն ժողովուրդին յուզումը իր գագաթնակէտին հասած է, երբ տաղանդաւոր Հայը կը նուագէ «Հով Արէքը»: Շատեր կուլան: Ուրիշներ անդադար կը գոչեն.—«Պրավօ, պրավօ՛, ապրիս, Հայու արժանաւոր զաւակ»:

Դժուար կ'ըլլայ զսպել խանդավառութիւնը եւ ահա ծափերու տակ բեմ կը նետուի ընկ. Անտոն Կաղէլ, խօսելու յանուն Հ. Յ. Դ. Յունաստանի Կ. Կոմիտէին: Ընկերը խօսեցաւ մշակուած, խորապէս ուսումնասիրուած ճառ մը.

— « Հայրենակիցներ, խանդավառութեան եւ ուրախութեան այս վայրկեանին, երբ հոգիները գինովցած են ազգային ձգտումներով եւ իտէալներով, անկարելի է աչքերը գէպի ետ չդարձնել վայրկեան մը, խորաչափելու համար ժամանակն ու տարածութիւնը մեր կտրած ճամբաներուն, ուր հայ ժողովուրդի սիրտը մերթ վիրաւոր տառապէ պէս բաբախեց, մերթ՝ աղատատենչ արծիւին պէս ցնցուեցաւ: Ձենք կրնար մոռնալ պայքարի ճամբաներուն վրայ քրտինք ու արիւն թափած եւ հայրենիքի կարօտը աչքերուն մէջ ցուրտ հողը գրկած հազարաւոր հերոսներու եւ մարտիկներու հայրենանուէր գործը, որ յետագայ սերունդներուն ոգեւորութեան, յեղափոխական դաստիարակութեան եւ հայրենասիրական ձգտումներուն միշտ ուժը եղան: Ամէն տարի, երբ կը հաւաքուինք այսպէս հազարներով, հանդիսաւորապէս տօնելու մեր հայրենիքի անկախութեան տարեդարձը, պարտականութիւն ունինք մեր յարգանքի տուրքը տալու անկախութեան խորանին համար զոհուած բազմահազար նահատակներու յիշատակին: Պարտականութիւն ունինք վերյիշելու անոնց օրինակելի կեանքին դրուագները, անոնց ոգորումները, անոնց զրկանքներն ու չարչարանքները, որոնք կորով եւ ուժ ներշնչեցին իրենցմէ յետոյ եկողներուն, հայրենիքի ազատութեան նուիրական կրակը կառչելով անոնց »:

Հո՛ս ընկ. Կաղէլ կը հրաւիրէ ժողովուրդը յոտընկայս մէկ վայրկեան լուռ յարգանքի: Ժողովուրդը մէկ մարդու նման ոտքի է արդէն: Երկիւղած եւ խորախորհուրդ լռութիւն: Պատուի կ'առնեն ոստիկանապետն ու ոստիկանները բոլոր:

Կը շարունակէ ընկերը: Կը խօսի հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարներուն, մեր անմահ հերոսներու զոյապարներէն, ու հայ ժողովուրդը կը պատուանչէ «հերոսածին» տխրասում Մասի՜ս, պատմակի՜ր. Բազմութիւնը կը խայտայ ցեղային հպարտութեամբ:

Կը խօսի տակաւին Սովետական ժողովուրդը կարօտը կը քաշէ Դաշնակցութեան խօսքին: Ընկ. բանախօսը յաջորդաբար կը թուէ հայ ժողովուրդի վերջին յիսնամեակի պայքարները, ու կը հասնի Մայիս 28ին: Պատմական անմոռանալի դէպքին: Կուտայ պատկերը՝ ներկայիս տիրող զարմանազան մտածումներուն, վհատումներու, թափթփածներու, նահանջականութեան: Եւ վերջապէս կուգայ բուն հարցին: «Ի՞նչ պէտք է ընել այժմ»:

— Ամէնէն առաջ մենք պիտի պատրաստենք հոգեկան յեղափոխութեան ենթահողը: Պիտի ներմուծանք չիջնենք մեր հոգեկան աշխարհը: Պիտի վանենք անկէ համակերպումի եւ ստրկութեան տարրերը: Պիտի արմատախիլ ընենք նահանջի հոգեբանութիւնը, իբրեւ մեծագոյն չարիքը մեր օրերուն: Ցարբեր խօսքով՝ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի շէնքը նախ պիտի կերտենք մեր հոգիներուն մէջ: Մինչեւ որ չփոխուի մեր հոգեկան վիճակը, մինչեւ որ նոր եւ խրախուսիչ տարրերը չմացնենք մեր հոգեկան աշխարհէն ներս, անկարելի է օգտապէս ծառայել անկախութեան դատին: Անկարելի է մեր ցեղը դիմացնել դարերուն Մահիրը, խանդավառութիւնը, առնական հանդիսութիւնները բաւական չեն մեր իտէալին իրագործման համար: Անոնք պղպջակի տպաւորութիւն կը ձգեն, երբ անոնց տակ խորք եւ բովանդակութիւն չկայ: Մտածել մէջ պիտի դնենք իմաստ, խանդավառութեան մէջ՝ բովանդակութիւն եւ հանդիսութիւններուն մէջ պատասխանատուութեան գիտակցութիւն: Գիտէ՞ք որքան մեծ պատասխանատուութիւն ստանձնած կ'ըլլանք ամէն տարի Մայիս 28ը տօնելով: Մարդ մէկ անգամ կ'ուխտէ, իսկ մենք ամէն տարի կ'ուխտենք: Ամէն տարի ալ բան մը նուաղեցնելով մեր ուխտի արժէքէն:

Որովհետեւ ուխտը դարձուցած ենք սպառման նիւթ, չուկայի ապրանք: Ի՞նչ ընել ուրեմն: Գիտնալ թէ ի՞նչ կ'ուզենք: Ի՞նչ բանի կը ձգտինք: Խոյացնել գիտակցութիւնը, դաստիարակել միտքը, զօրեղացնել յեղափոխական ջիղը, ստեղծել եռանդուն Հայաստանը ու ապա մտածել միջոցներու մասին»:

Ընկ. Կաղէլ կը վերջացնէ իր ճառը երկարատեւ ծափերու տեղատարափի մը տակ: Ու երգչախումբը կը լրացնէ պատկերը «Յաւէժարժով, որ կը կրկնուի ու կ'երրորդուի օտար հիւրերու եւ ժողովուրդի պահանջին վրայ:

Ընկ. նախագահը կ'ընէ փակման խօսքը, շնորհակալութիւն յայտնելով օրուան բանախօսներուն, արտասանողներուն, փրոֆ. Գարաճային եւ իր դաշնակահարին, երգչախումբին, զօր. Թորգոմին, նուագախումբին եւ բոլորին:

Երգչախումբը «Յառաջ Նահատակով» կ'ուղեկցէ հանդիսականները, որոնք դուրս կ'ելլեն կատարեալ կարգապահութեամբ եւ հպարտութեամբ:

Բոլոր օտար հիւրերն ու մամուլի ներկայացուցիչները իրենց ջերմագին գոհունակութիւնը կը յայտնեն իրենց ընծայուած այս թանկագին պատեհութեան համար.

Ու մինչ ժողովուրդը կարգապահ բանակի նման դուրս կ'ելլէ, նուագախումբը կը սկսի նուագել խանդավառ քայլերգ մը, մարդկան կշռոյթով եւ լրիւ խանդավառութեամբ:

Ոստիկանապետը կրկին ու կրկին կը գնահատէ կազմակերպիչ մարմինն ու ժողովուրդին ցոյց տուած գովելի կարգապահութիւնը:

⁂ Երեկոյեան « Վասպուրական » ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ ընկերա-համակրական հանդիպում մը: Ներկայ էին բոլոր արուարձաններէն ընկերներ, ընկերուհիներ, համակիրներ եւ բնտանիքներ: Ներկայ էին նաեւ՝ զօր. Թորգոմ եւ պ. Ա. Կայծակ: Սեղանապետն էր ընկ. Գ. Լազեան: Հետաքրքրական խօսք առին՝ զօր. Թորգոմ, Ա. Կայծակ, ընկերներ Գ. Լազեան, Ա. Կաղէլ, Գ. Կառվարենց, Կ. Տէօրէնճեան, Գ. Մարգարեան, Մ. Ա. Մանուկեան, Մ. Թօփճեան: Խօսեցան նաեւ Պ. Լ. Խաճանեան եւ ընկ. Տիկ. Լազեան:

Եղան երգեր, մեներգներ, արտասանութիւններ եւ անակնկալներ: Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ ժամը 1, չափազանց ընկերական, համակրական եւ դաշնակցական մթնոլորտի մը մէջ:

Իւրաքանչիւր խօսք առնող գնահատեց Դաշնակցութեան «գերբնական եւ անյայտ ուժը», իր հաւատքը յայտնեց անոր խոստման հանդէպ եւ խոստացաւ ըլլալ միշտ միասին անոր հետ, կողք կողքի, եղբայրօրէն, ընկերաբար, մինչեւ կատարեալ անկախութիւն.

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

«Սօճ Փոստա» կը գրէ թէ չկարողանալով դիմանալ եղած հալածանքներուն, Պուլկարիոյ Թուրքերը սկսած են Էսիրէմ գաղթել

Սօֆիայի «Աքշամ» թերթը կը գրէ.

— «Բարեկամ» Թուրքիոյ ընդունած մէկ օրէնքին հետեւանքով, Թուրքիոյ մէջ ապրող բոլոր Պուլկարները յունիս 16էն յետոյ սահմանէն դուրս պիտի հանուին: Մէկը չկայ որ պաշտպանէ մեր այս դժբախտ եղբայրները: Մեր ընկերվարական երեսփոխաններէն մէկը կը դատապարտէ Բաղկրատի դէպքը: Մինչդեռ Քուրֆալը գիւղի մեր եղբայրներուն կրօնական արարողութիւնը քահանայ մը չի կատարեր, այլ հօճա մը: Թուրքերը մեր հարիւր հազարաւոր եղբայրները . . . վտարեցին: Մենք չենք ուզեր Թրքական բարեկամութիւնը: Անէ՛ծք անոնց, որ Լինկիւրգի դաշնագիրը ստորագրելով, 8 միլիոն լէվա արժէքով պուլկարական կալուածներ դրհեցին

Իսկ հոս 600.000 Թուրքեր հանգիստ կ'ապրին, օգտուելով մեր հիւրասիրութենէն: Ջարմա՛ն ձեռքերը այն դաւաճաններուն որ ստորագրեցին էնկիւրիի անիծեալ դաշնագիրը»:

« Սօճ Փոստա » այս առթիւ դիտել կուտայ. — Պէտք չենք տեսներ պատասխանելու պուլկար թերթին: Մեր նպատակն է միայն պուլկար կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել եւ . . . արթուն մնալ: Բայց եւ այնպէս, ճշդենք թէ փոքր արհեստներու օրէնքը միայն Պուլկարներուն համար չէ, այլ ընդհանուր է: Յետոյ, նման օրէնք մը 32 տարիէ ի վեր կայ Պուլկարիոյ մէջ:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԽՌՈՎԱՀԱՐ ՀՈԳԻՆԵՐ

1.— ԴԻՒՐԱՅՈՅԶՆԵՐԸ

Աչխարհ կուգանք անձնական տարբեր տարբեր խառնուածքներով, — դիւրայոյզ (émotif), այլասերոյ (pervers), եսապաշտ (égocentrique), եւ կամ դեռ ուրիշ նման հոգեախտաբանական խառնուածքներով: Եւ մենք կը պահենք ու կը պահպանենք այդ խառնուածքը մեր ամբողջ կեանքին մէջ: Այդ խառնուածքը ժառանգական է: Այնքան ատեն, որ կեանքը կը սահի բնական եղանակով, առանց վարակուելու հիւանդութեամբ մը, կամ թունաւորուելու որ եւ է ձեւով, վերջապէս առանց պատահարի, առանց խռովքի, — ոչինչ կը տեսնենք անբնական. Այսինքն քիչ մը դիւրայոյզ կը գտնենք, այնինչ տարտամօրէն այլասերոյ, ուրիշ մը մօտ՝ անձնապաշտութեան շուշրքն մը: Կրթութիւնն ու զարգացումը կուգան ծածկելու այդ զանազան խառնուածքներու այլանդակութիւնները:

Դիւրայուզութիւնը իբրեւ խառնուածք ուսումնասիրուած է առաջին անգամ ողբացեալ Փրոֆ. Էրնէսթ Տիւփրէի կողմէ: Այդ խառնուածքը ջղային անհաւասարակշռութեան եղանակ մըն է, որ կը յատկանշուի ըզգայարանական եւ հոգեկան ընդհանուր զգայնութեան մը զգացումով. Կամքի, չարժումներու եւ անդրադարձներու վրայ խափանքը (inhibition) այնքան անբաւական է, որ կարելի չըլլար արգիլել անբնական արտայայտութիւններու պայթումը որ և է ժամանակով, մանաւանդ այն խոտոր համեմատութեան մէջ, որ երեւան կուգան ամէնէն աննշան դրդումով:

Պատճառները բազմաթիւ են եւ զանազան: Վարակիչ հիւանդութիւնները (կեզծմաշկ, հարսանիթ, կարմրախտ, ժանտատենդ), ժառանգական վենեռախտը, կազմաթունաւորումները, յառաջ կը բերեն վերիվայրումներ եւ խանգարումներ ողնաշարային ջղային դրութեան (système vago-sympathique), ինչպէս փոփոխութիւններ ներծոր գեղձերու հաւասարակշռութեան մէջ: Այսօր մենք գիտենք, որ երբ կը խանգարուի հաւասարակշռութիւնը ներծոր գեղձերու բնախօսութեան ու ողնաշարային ջղային դրութեան (système neuro-végétatif) միջեւ, երեւան կուգան հոգեկան եւ բնատարրային (humorale) արտայայտութիւններ, եւ այսպէս հոգեախտաբանական խառնուածքով մարդը կը քալէ դէպ ի ախտաբանական վիճակ մը:

Երբ կը կրկնուին յուզումները, մանաւանդ պատանեկութեան շրջանին, նախատրամադրութիւն մը կը ստեղծուի դիւրայուզութեան կամ յուզականութեան (émotivité) համար: Իսկ այն յուզումները որ սաստիկ են բայց մէկ անգամ միայն կը պատահին, կը ստեղծեն խուճապ մը այդ վայրկեանին, եւ քիչ մըն ալ հոգեբեկութիւն այն անձերուն մօտ, որոնք կը մատնեն խառնուածքի քչիկ մը տկարութիւն: Բայց այդ խուճապը երկար չի տեւեր: Այլ յուզումներու երկար կրկնութիւններով միայն կը ստեղծուի դիւրայուզութիւնը:

Ջղագար կամ խենդ դարձած է աշխարհը, պատերազմէն ի վեր: Ամէն կողմ խուճապ: Խռովիչ եւ յոռետես աղմուկներ շրջան կ'ընեն ամէն դասակարգի մէջ, — « այսօր վաղը պատերազմ պիտի ծագի », « քաղաքակրթութեան սնանկութիւնը կատարեալ է », « մեքենաները սպաննեցին մարդը »:

Պէտք է ունենալ ջղային տոկուն վիճակ մը, կարենալ դիմադրելու համար ախտագին յոռետեսութեան այս ամբողջ հեղեղին, շարունակական յուզումներու հարուածին: Արդարեւ այն անձերն են մասնաւորաբար, որ, դիւրայոյզ խառնուածք ունենալով, կը տառապին երբեմն այս վիճակէն:

Մեծ քաղաքներու մէջ, արդի կեանքը շարունակական թրթռացում մըն է: Փողոցին մէջ, օրնիբուն եւ երկրայաջորդ կառքերու խառնիճաղանջը շարունակական յուզումներ կը պատճառէ: Ինքնաշարժներու եւ ելեկտրականքերու խլացուցիչ աղմուկը կը հալածէ մեզ: Հանգիստ չունինք այլ եւս:

Կ'ապրինք ելեկտրականութեան դարուն մէջ: Ամէն բան պէտք է արագ ընթանայ: Մտածելու ժամանակ չկայ: Գերագրգիռ վիճակի մը մէջ կը գտնուինք. Հեռախօսը, հեռասփիւռը (T. S. F.), մեզմէ կը զրկեն հանգիստի մեր դիւրագոյն վայրկեանները, երբ կը գտնուինք մեր տանը մէջ: Գիշեր, ցերեկ, ցնցումի ենթակայ: Ջարմանալի ոչինչ կայ, ուրեմն, եթէ այս յարատեւ յուզումները դէշ ձեւով մը կ'ազդեն նախատրամադիր դիւրայոյզներուն վրայ:

Դիւրայոյզ կը կոչենք այն, որ «ջղային» է, « ողջ — ողջ մորթազերծուած » է, այն որուն « ջիղերը բացուած » են: Եւ բազմաթիւ են անոնք

Զանոնք կը ճանչնանք Գեղջրային մարզիկ, որոնց բոլոր տպաւորութիւնները եւ արտայայտութիւնները չափազանցուած են: Անոնք գերազգին են կամ հոգեթափ, անձկայոյզ կամ խռովեալ: Այն օրէն ի վեր, երբ դիւրայոյզներու թիւը կը շատնայ խռովիչ համեմատութեամբ մը, հոգեբոյժները դիտած են, որ դիւրայոյզները երկու խումբի կը բաժնուին, ոմանց մէջ հոգեկան արտայայտութիւններն են, որ չըթայաքերծուած են, ոմանց մէջ՝ կենսաբանական արտայայտութիւնները:

Առնենք այն դիւրայոյզները, որոնց արտայայտութիւնը յանկարծական է եւ արագ, ենթակայ ողնաշարային ջղային դրութեան (sympathicotonie) — Առանց է, որ կը հանդիպինք ամէն օր ամէն տեղ այս խեղճ ջղայիններուն, որ հասարակ աղմուկէն կը ցնցուին ընդոստ: Ամէն բանի մէջ գգուշոտ են եւ ամէն կրքոտումէ կ'ազդուին Դիւրագրգիռ, դայրացկոտ եւ եւանդուն նկարագիր մը ունին: Մեծ տկարութիւն ցոյց կուտան յոգնութեան, գործունեայ են եւ ձեռներէց Շատ խանդավառ են եւ թելադրելի (suggestionnable): Յուզումներու շարունակական արտայայտութիւնները իրենց մէջ կը ստեղծեն խեղակոյս վիճակ մը (affolement), որ գիծէ դուրս կը հանէ զիրենք եւ հոգեկան անձկութեան կը մատնէ: Այս դիւրայոյզներուն մօտ կը նշմարուի նոյնպէս վահանագեղձի որոշ գերգործութիւն մը (hyperthyroïdie): Այս դիւրայոյզներուն նոպաները, որոնք մանաւանդ շարժումներու կը վերաբերին, շուտ կը խաղաղին:

Հիմա առնենք այն դիւրայոյզները որոնց արտայայտութիւնը դանդաղ է ենթակայ վահանագեղձի ենթագործութեան (hypothyroïdie,— առանք եւ կը կազմեն առանձին դասակարգ մը Այս դիւրայոյզներուն մօտ, արտաքին դրգռումները յայտնի փոփոխութիւն մը չեն ստեղծեր: Անոնց շրջապատը որ ենթակային դիւրայոյզ բնութեան անտեղեակ է, դայն կը նկատէ ինքն իր մէջ ամփոփուած մէկը, անզգայ մը, անտարբեր մը, որովհետեւ դիւրայոյզը շատ չի խօսիր եւ դիւրաւ դիւրաւ չարտայայտեր իր տպաւորութիւնները

Այս դիւրայոյզները, երեւութապէս խաղաղ եւ վհերոտ, բայց միշտ գիտակից իրենց վիճակին, կը ջանան զսպել իրենք զիրենք եւ մարդ դառնալ ընկերութեան մէջ: Երբ կը խօսին, կը փնտռեն բառեր եւ նախադասութիւններ, լաւ գիտեն թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզեն, սակայն հանդամայնուած կը զգան իրենք զիրենք: Ու չեն կրնար խօսիլ: Ժամանակ մը վերջն է. մենակութեան մէջ, երբ կը գտնեն իրենց խաղաղութիւնը եւ պատրաստակամութիւնը: Դիւրայոյզներուն նոպաները, որ կը ծագին յապաղումով, որոշ ապատում մը վերջ, հոգեկան են մանաւորապէս եւ կը տեւեն երկար:

Դիւրայուզութեան կանխարգիլումը պէտք է սկսիլ զղջոցէն, կրթութեամբ եւ մանկավարժութեամբ: Երախաները արդէն դիւրայոյզներ են: Իմացականութիւնը ազատագրելով շարունակական յուզումներու բախումէն, կարելի է չեզել անոր դիւրայոյզ խառնուածքին ընթացքը, դէմ կասեցնել այդ խառնուածքին զարգացումը դէպի գերյուզականութեան (hyperémotivité) ախտագին սահմանները:

Հանապազօրեայ յուզումներու բախումէն կարելի է փրկուիլ հոգեբանութեամբ եւ մանաւանդ ինքնաթելադրութեամբ:

Դեղով դարմանելու եղանակը, որ կրնայ շատ օգտակար հանդիսանալ, պէտք է առաջնորդուի ներծոր գեղձերու բնական աշխատանքին եւ ողնաշարային ջղային դրութեան հաւասարակշռութենէն: Դիւրին է խաղաղեցնել ջղային դրութիւնը,— հանդարտեցուցիչներ շա՜տ: Սակայն, երբ երկու դրութիւններն են որ տկար են, երկու խումբերն են որ խառնուած են իրար, պէտք է չարժիլ դրեթէ խարխափելով.

Ամէն պարագայի, դիւրայոյզները պէտք չէ թունալից ըմպելիներ եւ ուրիշ թոյներ գործածեն,— քօքթէյլ՝ սուրճ, ծխախոտ: Զգուշանալ գրգռիչ ամէն բանէ (նոյն իսկ թէյէն ու շոքոլայէն), ահա առաջին գործը խռովահար հոգիով դիւրայոյզ մարդուն:

(Les Annales)

ՏՈՔԹ. Գ. ՔՈԼՕԼԵԱՆ

Էջեր Թուրքիոյ ազգ. շարժման պատմութենէն

« ԿԱՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՈՐ ԿԻՆ ԿԸ ԲԵՐԵՆ ՄԵԶԻ ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՄԵՆՔ ԱԼ ԱՅՍՊԷՍ ԿԸՆԵՆՔ »

«Միլլիէթ» շարունակելով իր յուշերը, կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ.

— Ազգ. Ժողովին մէջ խօսք եղաւ առաջին գործավարութեան գաղտնի վարկերու մասին։ Այս դրամները ի՞նչ եղան, որո՞նց կը տրուէին, ազգը գիտնալու է։

Այս մասին բանաձեւներուն մէջ ինքնատիպ կարծիքներ կան, որոնք ցոյց կու տան թէ մինչեւ ո՛ր կ'ուզէին հասնիլ Ազգ. Մեծ Ժողովին իրաւասութիւնը։

Գոնիայի երեսփոխան Վէհպի էֆ. կ'ըսէ.

— Այս գաղտնի վարկերը մեր գործավարներուն հայեցողութեանը թողուած են։ Ո՞ւր կը տրուի, որո՞նց կը վճարուի, մարդ լուր չունի. Կ'առաջարկեմ հինգ երեսփոխաններէ բաղկացեալ մարմին մը ընտրել, այդ վարկերը քննելու համար։

Երեսփոխան մը. — Գործավարներու Խորհուրդը այս ժողովէն չէ՞։

Վէհպի պէյ. — Ես իմ վրաս անգամ վստահութիւն չունիմ։

Առաջին գործավար Մուհթար պէյ խօսք առնելով կ'ըսէ.

— «էֆէնտիներ, գիւանագիտութեան նրբութեան անըմբռնող մարդիկ գիտեն թէ ի՛նչ ըսել է գաղտնի վարկ։ Առանց ասոր կարելի չէ վարել առաջին գործավարութիւնը։ Ինչպէս անունէն կը հասկցուի, այս դրամը գաղտնօրէն կը ծախսուի։ Աշխարհի մէջ կարելի չէ երեւակայել ժողով մը որ 45.000 ոսկիի համար հաշիւ պահանջելու չափ անվստահութիւն ցուցնէ կառավարութեան մը, որուն յանձնած է երկրին ճակատագիրը։ Գաղտնի վարկեր ծախսող գործավարները, շատ շատ միայն վեհապետին հաշիւ կու տան։ (Ձայներ՝ ահա այս է ազատութիւն)։

Մուսթաֆա պէյ (Թօքաթ). — Բոլորովին։ Երեւութապէս, Վէհպի հօճան իրաւունք կը շահէր։ Եթէ պարտաւոր է վեհապետին հաշիւ տալը, ինչպէս չի մնար այլեւս։ Թուրքիոյ մէջ վեհապետը՝ Ազգ. Ժողովն է։ Արդէն ուզածն ալ այն է որ Ժողովին հաշիւ տրուի։ Ասոր վրայ, Մուհթար պէյ խնդրականութիւն մը կ'ընէ.

— Այո, իբրեւ առաջին գործավար, ես պատասխանատու եմ միայն կառավարութեան պետին՝ Ազգ. Ժողովի նախագահին։

Այս առթիւ բացատրուեցաւ թէ, Պոլշեւիկեան պատերազմին ատեն, ինչպէս ծառայութեան մէջ առնուած է Հաւամի օտար գեսպանատան մէկ քարտուղարը։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, սա խօսքերը անցան.

«Անվերի պաշտօնակին ընթացքին միջոցին, Վէնիզէլոս երեք միլիոն ոսկի տուաւ Թարաքէոյի սերունդին, այն Թարաքէոյին՝ որ Քլէմանսոյի չար ոգին էր եւ մեծ օգտակարութիւն ունեցաւ Յունաստանի։ Բայց Վէնիզէլոս բնաւ չըսաւ թէ այս դրամը այսինչին տուի։ Արդէն ասիկա հարցնող չկայ»։

Երեսփոխան մը.— Կը նշանակէ թէ գաղտնի վարկ չէ եղեր։ Եթէ գաղտնի ըլլար, երբեւան չէր գար թէ Վէնիզէլոս դրամ տուած է։ Մենք գաղտնի վարկին հաշիւը կ'ուզենք։

Արտաքին գործավարը.— Վէնիզէլոս չէ որ խոստովանած է ասիկա, այլ չամփանիայով գինովցած կին մըն է որ ըսած է։

Վիլայէթը էմին պէյ.— Եթէ կարելի ըլլար, այս գումարին քանի մը պատիկը տայինք։ Եւրոպայի մէջ քանի մը անձ եւ թերթ ձեռք անցընէինք, մեզի ի նպաստ քարոզութիւն կատարել տայինք։

Ցետոյ բեմ բարձրացաւ Երզրումի երեսփոխան Սալիհ Հօճա եւ ըսաւ.

— Էֆէնտիմ, գաղտնի վարկը անպայման անհրաժեշտ է։ Դիւանագիտութիւն ընելու համար արտասահման ղրկուած անձերը պէտք է գեղեցիկ ըլլան, դրամ ունենան, լեզու գիտնան, կիներու հետ շփում ունենան, հացկերոյթներ սարքեն, մարդ գնեն, մամուլի հետ ծանօթանան, ամէն բան ընեն... Ասոր համար տրուած վարկը քիչ է։ (Ձայներ՝ ամօթ է)։ Ամօթ-մամօթ չկայ։ Աշխարհ այսպէս է։ Նոյն իսկ կան օտարականներ որոնք կին կը բերեն մեզի։ Նոյն իսկ մենք ալ այսպէս կ'ընենք։ Գործ յաջողցնելը (մասլահաթ) ամէն բան ընել կու տայ...

Ասոր նման շատ մը բաներ ըսելէ յետոյ, Սալիհ էֆ. յայտնեց թէ պէտք է յանձնաժողով մը կազմել, գաղտնի վարկը քննելու համար։

Արտաքին գործավարը պնդեց։

Ճիշդ չէ,— ըսաւ,— մեր կողմէ ընդունիլ դրութիւն մը, որ աշխարհի ոչ մէկ կողմը կայ։ Ոեւէ առաջին գործավար չի կրնար ընդունիլ ասիկա։

Ամէնէն վերջը ընդունուեցաւ կառավարութեան առաջարկը, եւ չյաջողեցան անոնք որ կ'ուզէին իրենց ձեռքը խոթել գաղտնի վարկերու բաշխումին մէջ։

Հայ Արենուշները
ՖՐԱՆՍ. ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

Մայիս 20-21ին Bry sur Marneի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսացի արենուշներու տարեկան մրցահանդէսը, ուր հրաւիրուած էին օտարազգի յաջողակ խումբեր։

Առաջին անգամ ըլլալով Հայ Արենուշները եւս պատիւ ունեցան մասնակցելու այդ մրցահանդէսին, առանձնաց փառաւոր եւ յաջող հանդիսացած խումբերու հետ միասին։

Յորհրդաւոր էր դաշտը, ուր բանակած էին բազմաթիւ ազգութիւններ, հզօր ու մանր, իրենց ազգային դրօշներով։ Հայ կինը, յանձին Հայ Արենուշի, գրաւած էր իր տեղը այդ դաշտին վրայ, ի շարս շատ մը ազգերու եւ բարձրացուցեր էր դէպ երկինք Հայ Եռագոյնը, որ կը փողփողէր կը ծփծփար, իր իրաւունքներու, իր պահանջներու մասին խօսելով ուրիշ հզօրներուն։

Շատ չէին մասնակցող արենուշները,— վեց հոգի միայն. (չէ՞ որ մեր Հայերը դժուարութեամբ դուրս կը ղրկեն իրենց աղջիկները, դեռ կը խաղալու դրամի չգոյութիւնը)։ Բայց վեց հոգիով ալ անոնք գրաւեցին բոլորին ուշադրութիւնը։

Բանակումի առաջին գիշերը երբ կատարեցաւ բանակումի հսկայ խարոյկը հայ խմբակը եւս ի շարս միւսներու, իր ազգին յատուկ համարձակութեամբ հրապարակ նետուեցաւ։ Ան հպարտութեամբ եւ զգածուած երգեց «Մեր Մեծասքանչը» եւ պարեց մեր գեղջկական պարեր. Օտարները սիրեցին մեր երգն ու պարը, ու ոգեւորելով մեր վրանը, խնդրեցին կրկնել երգերը որպէսզի իրենք ալ սորվին։ Ու մենք երգեցինք, մերինք անոնց փոխանցելու մեծ հաճոյքով։ Ու մեր սրտերը լեցուեցան մեծ հաճոյքով, երբ հետեւեալ օրը, անոնք իրենց ձայնը խառնեցին մերինին՝ հայ երգը հնչեցնելու համար։

Ցաջորդ օրը՝ մայիս 21ին՝ սկսան բուն մրցումները։ Արենուշները լիովին գիտակցելով իրենց ազգային պարտականութիւնները՝ իրենց յատուկ պարզութեամբ եւ պարկեշտութեամբ նետուեցան հրապարակ։ Կը մասնակցէին երեք տեսակ մրցումներու.— 1. խոհանոց, 2. Կարմիր Խաչ եւ 3. պար եւ գեղարուեստութիւն։

Անոնք արագ, մաքուր եւ յաջող կերպով պատրաստեցին «բիֆթէք» եւ կարթոֆիլ։ Արագ, ճարպիկ եւ վստահ եղան Կարմիր Խաչի փորձերուն մէջ եւ լաւ մը զուարճացուցին ներկաները՝ հայկական երգ ու պարով եւ զուարճալիքներով։ Հակառակ խմբապետուհիներու յաւելամոլութեան՝ Հայ խմբակը գրաւեց յաւագոյն տեղերէն մէկը ի շարս բազմաթիւ ազգութիւններու՝ անգլիացի, ռուս եւ այլն։

Հպարտ էինք մենք այդ երկու օրը, եւ այդ հպարտութիւնը կը բխէր ոչ թէ անձնական գոհացումէ, այլ անկէ, որ մենք մեր փոքրիկ ուժերով Արմէնի, Հայ անունի պանծացմանը կ'աշխատէինք։

Օ՛, ինչպէս կ'ուզէինք, որ հայ մայրեր տեսնէին, զգային մեր զգացումները, հպարտութիւնը եւ ամէն միջոց գործադրելով, ամէն խոչընդոտ յաղթահարելով իրենց աղջիկները միացնէին մեզի, ինքնապահպանման սրբազան գործը կատարելու համար։

ԶԱՊԷԼ ԽԱՆՃԵԱՆ
(Խմբապետուհի)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԱՔԷ, Արեւելեան իշխանուհին, Հեղինակ՝ (Տէկին) Անդժէլօ Աչ, հայկական կեանքէ առնուած խիստ հետաքրքրաշարժ վէպ մը։ Տպ. Գահիրէ, 1932, էջ 250, գին 20 ֆրանք։ Դիմել Գրատուն Հրանտ — Սամուէլ, 51 Rue Monsieur - le - Prince, Paris VIe. Tél. Dan. 88—65։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անկախութեան տօնը Սէն Լուի մէջ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ).— Մայիս 28ի առթիւ «Կիլիկիա» սրահին մէջ տօնուեցաւ անկախութեան տարեդարձը, Հ. Յ. Դ. Ակումբի եւ «Համազգայն» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ և հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին։ Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները։ Հակառակ գաղտնի եւ յայտնի փախուստներուն եւ ժամի անյարմարութեան (պատարագ եւ կիներու տանին գործեր) կոկիկ բազմութիւնը եկած էր իր մասնակցութիւնը բերելու մեծ տօնին։

Կը նախագահէր ընկ. Կ. Ճանիկեան։ Կարգապահութեան կը հսկէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները։ Ընկերը քանի մը խօսքով բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը, եւ ապա հրաւիրեց հանդիսականները մէկ վայրկեան ոտքի կենալ, յարգելու համար նահատակներու յիշատակը։ «Մեր Հայրենիքէն» յետոյ, Յակոբ Փափազեան արտասանեց «Յարգանք Հայ Դրօշին»։ Օրուան բանախօսներն էին ընկերներ Ս. Վրացեան եւ Հ. Սամուէլ։ Նախ խօսք առաւ ընկ. Վրացեանը

— Այսօրուան հանդէսը ձեր սկաուտներով ինծի կը յիշեցնէ Հայաստանի անդրանիկ վարչապետ Քաջազնունիի հետեւեալ խօսքերը «Ու որ մէկ Հայ կայ՝ այսօրը պէտք է տօնել, հայու հոգիի մէջ վառելով իր ազատութեան կրակը»։ Հայ ժողովրդի խորհուրդ խորինն է անկախութիւնը, մեր լուսաւոր փարոսը։ Ամէն ազգի մէջ ալ կը գտնուին զանազան հոսանքներ։ Ֆրանսայի մէջ ալ կան բազմաթիւ կուսակցութիւններ, բայց երբ հարցը հայրենիքի պահպանման գայ, բոլորը միասին պատերազմի դաշտ կը մեկնին, հայրենիքի փրկութեան համար։ Այսօր մենք կ'ապրինք հայրենիքէն դուրս, բայց հոգեկան զգացումով կապուած ենք իրարու, եւ այդ գիտակցութեամբ պէտք է միշտ վառ մնայ հայրենիքի գաղափարը»։

Ճառէն վերջը արտասանութիւններ ըրին ընկեր Աստանեան եւ սկաուտներու խմբապետ Յ. Ալէքսանեան։

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Հրանտ Սամուէլ, որ պատմական ակնարկ մը նետեց Հայոց նախկին թագաւորութեան մինչեւ Կիլիկեան հարստութիւնը։ «Հայ ժողովուրդը հինգ հարիւր տարի զրկուած էր անկախութենէն, իր բախտակից ազգերը ստացան իրենց անկախութիւնը, շնորհիւ իրենց թափած արեան։ Անոնք երկաթէ շերեփ ունէին, իսկ մենք թուղթէ։ Երիմեան Հայրիկի պատգամէն յետոյ, հայ ժողովրդի խիզախ զաւակներու թափած արիւնով ստեղծուեցաւ Մայիս 28ը։ Ինչպէս որ հինգ հարիւր տարի անկախութեան կայծը պահեց իր սրտի մէջ, դարձեալ նոյն ժողովուրդը պիտի ունենայ իր Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը։

Հանդէսը փակուեցաւ սկաուտներու «Յառաջ Նահատակով»։

ՋՆԴԻ

Գասպարեան, Լա Սիոթայի մեր ընկերներէն, եւ զրուցներ պատմեց հերոսներու կեանքէն.

Սրահի բեմին վրայ կ'երեւար Հայաստանի Հանրապետութեան «Համ. Օհանջանեանի դահլիճը» նկարը, եւ Մայիս 28ը կերտողներուն ուղղուած «Զօնը», Աւետիս Ահարոնեանի մեծադիր նկարը, իսկ Ֆրանսական եւ հայկական դրօշները սրահին դուրսի կողմը։

Հանդէսէն վերջ ընկերները հաւաքուեցան եւ ընկ. Հրանտ Սամուէլ ու Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը տեղեկութիւններ տուին։ Ցետոյ խմբովին պտոյտ մը ըրինք քաղաքին օդասուն վայրերը։

Ա. Բ

Լա Սիոթայի մէջ

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, 29 Մայիս (Յառաջ). Այս տարի եւս, ինչպէս ամէն տարի, Լա Սիոթայի հայ գաղութը պատեհութիւնը ունեցաւ տօնելու Հ. Հ. անկախութեան 15րդ տարեդարձի տօնը։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ մայիս 28ին, «Գար Բոտէալի» չքեղ սրահին մէջ։ Սրահը լեցուն էր հանդիսականներով։

Նախագահ ընկ Յարութիւն Գիւլեանի հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ երգչախումբը թնդացուց «Մեր Հայրենիքը»։ Ներկաները յոտնկայս ձայնակցեցան երգին։ Փոքրիկներու կողմէ եղան արտասանութիւններ։ Ընկ. Սարգիս Սարգիսեան մեներգեց «Սեւ մութ ամպերը»։ Ընկ. Սամուէլ Բրուտեան արտասանեց «Ուխտի գիշերը» Ռեխտուսէն, եւ նուագեց «Մայր Արաքսին»։

Օրուան յարգելի բանախօսը ընկ. Հրանտ Սամուէլ պատմութիւնն ըրաւ անկախութեան պայքարին։ Ցիշեց Իրաքլի Օրբի փորձերը, Խրիմեանի պատուիրակութիւնները, եւ կաթողիկոսին թուղթէ շերեփէն յետոյ Հ.Յ.Դաշնակցութեան երկաթէ շերեփը, հերոսական մեր պայքարները մինչեւ Մայիս 28։ Ընկ. Հրանտ Սամուէլ յետոյ թելադրեց մայրերուն իրենց զաւակները մեծցնել Մայիս 28ի ոգիով, նոր եւ ժոտուոր արշալոյսին հաւատքով։

Ցետոյ խօսք առաւ ընկ. Տիգրան

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա
Թուրքիան ինչպէս որ է

«ՇՈՒՏ ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՈՒ ԱՆՑԷՔ»

Այս վերնագրով, Ֆելէք կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ. —

Շիշլիի կողմերը (Պոլիս) բնակող անձի մը տունը, իր բացակայութեան, հարկահաւաքները, թաղին մուխթարը եւայլն կուգան եւ տան կարասիները գրաւի տակ կ'առնեն։ Ու հոն կը թողուն սա թուղթը. — «Էֆէնտիմ, եթէ 135 ոսկի 73 ղրշ.ի պարտքը 24 ժամուան ընթացքին Հաճը Փաշայի եմտական ճիւղին չվճարէք, ձեր կարասիները աճուրդի պիտի հանենք»։

Տանտէրը իրիկունը տուն կուգայ, թուղթը կը կարդայ։ Ջի յիշեր թէ տուրքէ պարտք մը ունի։ Եւ թէ՝ ի՛նչ տարօրինակ բան. լուր չտուած՝ մարդուս ապրանքը գրաւի տակ կ'առնուի՞։

Ցաջորդ օրը, առտուն կանուխ, Հաճը Փաշայի գանձումի ճիւղը կ'երթայ։ Բազմութիւն մը կայ. պաշտօնեաները զբաղած են։ Կը մօտենայ սեղանի մը.

— Էֆէնտիմ, մեր տունը .

— Շէնքերու տուրքի մասին դիմացի սեղանին . .

Կ'երթայ դիմացի սեղանին։

— Էֆէնտիմ, մեր տունը երէկ հարկահաւաք ...

— Հոս տուգանքի սեղանն է. անկիւնի ակնոցաւոր էֆէնտիին հարցուր .

Ակնոցաւոր էֆէնտիին կ'երթայ .

— Պէյս, երէկ իրիկուն մեր տան կարասիները գրաւի տակ առեր են. .

— Գրաւի պաշտօնեան հոս չէ։ Կէսօրէ վերջ եկէք ...

— Պէյս, մեր կարասիները պիտի ծախեն, այդ պատճառաւ ...

— Պարտքդ տուր որ չծախեն ...

— Բայց, պէյս, ես պարտք չունիմ . .

— Պարտք չունեցող մարդուն կարասիները գրաւի տակ չեն առներ . .

Էֆէնտիմ, կ'երդնում որ պարտք չունիմ ։

— Երդում մի ըներ. երդումէդ դուն կը վնասուիս՝ հոգ չէ, բայց մենք կը վնասուինք յետոյ . .

— Շատ լաւ, էֆէնտիմ, այս վարչութեանակին պետը ո՞վ է։

— Ի՞նչ պիտի ընես։

— Ձեզի չի վերաբերիր։ Ինծի պե՛տը ցոյց տուէք։

(Դիմացը՝ պաշտօնեայի մը ձայնով). — Ինծի նայէ, Հիւսէյին պէյ, այս էֆէնտին վարչութեանակի պետը տեսնել կ'ուզէ։

Հիւսէյին պէյ կոչուած անձը՝ տան տիրոջը ուղղելով խօսքը

— Ի՞նչ կ'ուզէք։

— Էֆէնտիմ, ես՝ Շիշլի, ... փողոցը կը բնակիմ։ Երէկ մեր տունը հարկահաւաքներ եւայլն եկեր՝ կարասիներս գրաւի տակ առեր, ու հին տառերով գրուած սա թղթիկը ձգեր են։ Եթէ 135 ոսկիի պարտքս չտամ՝ այսօր ապրանքներս պիտի ծախեն եղեր։ Նախ՝ սա պարտքը ո՞ւրկէ ելաւ։ Հաճը Փաշայի շրջանակին մէջ ոչ ապրանք, ոչ կալուած, ոչ ալ խանութ ունիմ։ Երկրորդ՝ մարդուս ապրանքը առանց մէկէն ի մէկ գրաւի տակ կ'առնուի՞։ Օրէնքը ասա՞նկ կը հրամայէ։

Հիւսէյին պէյ, թղթիկին կը նայի, գայն աջին կը դնէ, ու հոն կեցողներէն ձեր կնոջ մը.

— Մաստամ, քու գործդ բողոքի յանձնաժողովին մօտ է։ Պիտի քննեն։ Հաստատագիրներ ունի՞ս

(Հայկական անարատ արտասանութեամբ մը). — Ա՛հ, տղաս, աչքդ սիրեմ, այդ բանծդ ի՞նչ բան է։

— Վարձքի վաւերացուած համաձայնագիր, հասկցա՞ր։

— Քուզո՛ւմ եավրում, մի՛ բարկանար. ես հասկցողը կին մըն եմ։ Ներէն չհասկցայ՝ գիտե՞ս։ Կարդացած կնիկ չեմ որ ...

Տանտէրը անհամբերութեամբ խնդրին կը խառնուի.

— Մատամ, վարձքի տօրագրուած թուղթ ունի՞ս, կը հարցնէ ...

— Հա՛. առանիկ չըսե՞ս, եավրում ... ունիմ, հապա .

Հիւսէյին պէյ, ապրանքները գրաւի դրուած մարդուն.

— Էֆէնտի, պաշտօնական գործերուն անպաշտօն անձեր չեն կրնար միջամտել։

— Այո, բայց, պէյս, մեր գործը շտապողական է, մեր կարասիները պիտի ծախեն։

— Ինչո՞ւ պէտք ...

— Այո՛, քանի որ ծախուելիք ապրանքները ձերը չեն։

— Ձեր ուզածը ի՞նչ է։

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Նախ սա պարտքը ի՞նչ է։ Երկրորդ՝ գրաւի տակ առնելէ առաջ ինչո՞ւ չեն իմացներ ինծի։

Հիւսէյին պէյ՝ ուրիշ պաշտօնեայի մը ուղղելով խօսքը.

— Ալի պէյ, էֆէնտիին գործին նայէ. տեսնենք ի՞նչ է պարտքը. ամէն պարագայի՝ շահատուրքէ ըլլալու է ... սա գրաւի գործողութիւնն ալ նայէ, տեսնենք ...

Ալի պէյ, թղթիկը կ'առնէ, կը սկսի քննել եւ ժամ մը վերջ կը հասկցուի որ այս անձը Պահչէ Գափու, քանի մը ընկերներու հետ գրասենեակի մը մէջ կ'աշխատի եղեր։ Հինգ տարի առաջ գրասենեակը փակեր են ու իր ընկերները փակուած ըլլալը եմտական նախարարութեան գանձումի ճիւղին լուր տուեր են ու ինք ալ երբոր տակ չէ տօրագրեր ... Ահա այդ ատենէն այս մարդուն 35 ոսկի շահատուրք ճշդեր, քանի տարին անցեր՝ տուգանքը չատցեր, 135 ոսկիի բարձրացեր է ... Ասիկա՝ պարտքին տեսակն է։ Շահատուրքերը հինգ տարիէն ժամանակը անցած կը նկատուին ու չեն կրնար գանձուիլ։ Մասնաճիւղը՝ վերջին պահուն՝ շահատուրքերը բոլորը մէկ գրի առեր է. պարտք ունեցողներուն պատ պատ լուր տալու միջոց չկայ։ Ցանկը չիներ ու Հաճը Փաշա մզկիթին պատէն կախելով՝ հաղորդելու գործողութիւնը կատարուած նկատեր է . Անկէ վերջն ալ գրաւի տակ առեր է ...

Պարտքին տէրը տեղեկանալով այս բոլորին, կը հարցնէ.

— Եւ սակայն, պէյս, իմ տունս ծանօթ է, ինչո՞ւ ուղղակի ինծի չեն հաղորդեր։ Թերեւս առարկութիւն մը ...

— Մենք ո՞ւրկէ գիտնանք քու տունդ։

— Եթէ չէիք գիտեր՝ գրաւի ի՞նչպէս եկաք։

— Ան ուրի՛շ, սա ուրիշ . .

—Իսկ ես Հաճը Փաշա մզկիթը ո՞ւրկէ գտնեմ. հոն ցանկ մը կախուած ըլլալը, անունս ալ գրուած ըլլալը ո՞ւրկէ կուհեմ

— Ա՛հ, դուք Հաճը Փաշայի մզկիթը չէ՞ք գիտեր։

— Ո՛չ, չեմ գիտեր ... Դուք Բիւթէմ Փաշա մզկիթը գիտէ՞ք

— Կը հեգնէ՞ք ... գիտեմ, չեմ գիտեր՝ ձեզի՞ ինչ։

— Ճիշդ այդպէս, դուք ինչպէս որ Բիւթէմ Փաշայի մզկիթը չէք գիտեր, ես ալ Հաճը Փաշայինը չեմ գիտեր։ Բայց, յետ այսու, առաջ Աստուած, շաբաթը մէկ օր բոլոր մզկիթները այցելելով կախուած ցանկեր կա՞ն, անունիս գրուա՞ծ է թէ ոչ կը քննենք։

— Էֆէնտի, հոս պաշտօնատուն է, կատակի տեղ չէ։

— Ո՛չ, կ'երդնում որ չեմ կատակեր. տան կարասին առանց անտեղեակ յօրէն աճուրդի չհանելու համար եթէ ուրիշ միջոց մը կայ՝ ըսէք։ Ինչ որ է, սա պարտքը առնք ու գրաւը վերցուցէք։

Ու դրամը կուտայ եւ գրաւը կը վերնայ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 մայիս).

— «Կրնա՞նք լուռ մնալ Թուրքերու մեզի հասցուցած ապաշակող վէրքերու եւ անարդարութիւններու մասին։ Չէ՛ որ անոնց պարզ յիշեցումն իսկ կարող է անհաճելի ըլլալ Թուրքերուն, գրգռել զանոնք Հայերուն դէմ։

Եւ ինչո՞ւ պիտի լուռ մնանք։ Մի՞թէ Գերմանացիի մը մաքէն կրնա՞յ անցնիլ պահանջելու իր հայրենակիցներէն, որ անոնք՝ Ֆրանսացիները կամ Լեհացիները չգրգռելու համար՝ այլ եւս երբեք չխօսին կամ չգրեն Վերսայլի ընդվզեցուցիչ անարդարութիւններու մասին։ Կամ մի՞թէ ո եւ է Չինացիի մտքէն կրնա՞յ անցնիլ պահանջելու Չինացիներէն, որ անոնք՝ Ճափոնցիները չգրգռելու համար՝ այլ եւս լուռ մնան Ճափոնցիներու գործած աւերներու եւ բռնութիւններու մասին։ Մի՞թէ Հայերը, անիրաւուած ու տկար ըլլալով եւ իրենց ազգային գոյութիւնը Թուրքերու կողմէ տակաւին մահացու կերպով վտանգուած տեսնելով, մեղաւոր են, որ բարեկամութիւն ցոյց չեն տար իրենց երդուեալ թշնամիներուն հանդէպ։

«Հ. Կոչնակ»ի յօդուածագիրը կրնա՞յ ըսել, թէ Թուրքերը, աճռելի հարուածներ տալէ ետքը հայ ժողովուրդին, այսօր իսկ չեն դադրեր հայ ժողովուրդի գոյութեան դէմ կամ հրաժարած են ամբողջ հայութիւնը յարմար առիթով մը բնաջնջելու իրենց դիւային ծրագրէն.

Արդ, ինչպէ՞ս կը սպասուի, որ Հայերը բարեկամական դիրք բռնեն Թուրքերու հանդէպ եւ թերթերու մէջ Թուրքերուն անհաճելի բաներ չգրեն այսուհետեւ։

Գալով այն առարկութեան, թէ մեր ընթացքով մենք կը վտանգենք հաշտուող Հայերու գոյութիւնը Թուրքիոյ եւ նոյն իսկ հարեւան սահմանակից երկիրներու մէջ, կրնանք ըսել հետեւեալը.—

Էնկիւրի կը վնասէ ու պիտի վնասէ անոնց, անկախ մեր բռնած կամ բռնելիք դիրքէն։ Կասկած չկայ, որ եթէ մենք Թուրքերու հանդէպ լուռ մնանք եւ նոյն իսկ բարեկամութիւն ցոյց տանք, Էնկիւրի դարձեալ պիտի կամ երբ որ յարմար առիթ գտնէ։

Հայաստանի Հանրապետութեան անկումէն եւ Մանաւանդ Լօզանի քոնֆերանսէն յետոյ Էնկիւրիի վերաբերումը դէպի Հայերը արհամարհական էր գերազանցապէս։ Այսինքն՝ Հայերը Թուրքերու աչքին դարձած էին արհամարհելի ուժ մը, որով հետաքրքրուիլ անգամ չէին ուզեր։ Այնպէս որ լաւ գրէինք Թուրքերու մասին թէ ոչ, շատ ալ հոգ չէին ըներ։

Սակայն, վերջերս, այսինքն՝ վերջին 2-3 տարուան ընթացքին, Էնկիւրի կարծես սկսած է փոխել իր նախկին դիրքը եւ աւելի հետաքրքրութիւն ցոյց տալ Հայերու հանդէպ։ Պատճառն այն է, որ Հայերը իրենց հակաթրքական պրոպագանդով ու ընթացքով բաւականին կը վնասեն Թուրքիոյ վարկին եւ իրենց թշնամական դիրքով այնքան ալ արհամարհելի ուժ մը չեն, ինչպէս որ կը թուէին առաջ Փոքր Ասիոյ յաղթանակէն արբեցած Էնկիւրիի փաշաներուն ։ Հայերու բարեկամութիւնը Բրիտներուն հետ բացաւ անոնց աչքերը։

Այժմ Թուրքերը կարծես կը հետեւին նոր քաղաքականութեան մը, որ կը ձգտի պառակտում առաջ բերել Հայերու մէջ եւ Հայերու դէթ մէկ մասը բարեկամ դարձնելով Թուրքիոյ՝ չէզոքացնել միւս մասին հակաթրքական գործունէութիւնը»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

« ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր »

Իմ սիրելի «Յառաջ»ին,

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Մէկէն ըսեմ, որ Զօրմալս մը արեւ եւ լոյս թափեցիր, մեր տարագիր գրականութեան վրայ, լոյս աշխարհ հանելով՝ քու Մատենաշարիդ առաջին հատորը, «ՄԵՂԵԴԻ-ՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր»։

Քու մեծ ու անխոնջ երիտասարդ տարագիր աշխատակիցդ, Նոր եւ լուսաւոր բանե՛ր, բանե՛ր կ'աւելցնէ հայ գրականութեան ծաղկաստանին վրայ, իր նոր եւ սիրուն հէքեաթներով։ Մենք երիտասարդներս ծարաւ ունինք այսպիսի գիրքերու

Իմ ծարաւս յագեցաւ։

Քեզի կը մնայ զուրգուրալ այդ անման տաղանդին վրայ, որ մեր խոցոտուած սիրտերը սփոփեց արեւ — հէքեաթներով։ Պատի՛ւ ու պարծանք հայ տաղանդին։

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

×

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

«ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ»

Ողբացեալ պ. Արշակ Փարոնեանը, որ խոստացած էր հրատարակել Ա. Վշտունիի թարգմանած « Օմար Խայեամ»ը, դժբախտաբար մեռաւ անակնկալօրէն։ Մեզի կը տեղեկացնեն թէ իր քոյրն ու երկու եղբօրորդիները ձեռնարկած են կատարելու հանգուցեալի խոստումը։ Քանի մը շաբաթէն լոյս կը տեսնէ անմահ բանաստեղծի լիակատար ու ամբողջական գիրքը։

ՅԱՆԴՈՒԳՆ ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Յունիս 1ին, Օրխանէլիի ճամբուն վրայ (Պրուսա) երկու օթօմօպիլներ յարձակման ենթարկուեցան հինգ հոգիէ բաղկացած աւազակախումբէ մը:

Ցեղուզակներուն երեքը մավզէր ունէին եւ ատրճանակ: Ուղեւորները կողոպտելով 160 ոսկի եւ 60 դրչ. դրամ շորթեցին: Ճիշդ այս միջոցին Պրուսայէն եկող ուրիշ ինքնաշարժ մըն ալ կեցուցին: Այս ինքնաշարժին մէջ կը գտնուէին, բաց ի յաճախորդներէ, ոստիկան զօրքի հրամանատար Նէֆէր Հազգը եւ ոստիկան զինուոր Նուրի էֆ. Ձերը: Ցեղուզակները ոստիկան – զինուորներուն զէնքերը առնելու համար, անոնց վրայ յարձակեցան: Ոստիկան – զինուորները փոխադարձեցին: Ցեղուզակներուն արձակած գնդակներէն Նուրի վիրաւորուեցաւ, Հազգը մեռաւ. կողոպտուողները 40 հոգի են: Յարձակող յեղուզակները հինգ հոգի էին:

Ցեղուզակները հետապնդելու համար 15 հոգիէ ջոկատ մը դրկուած է: Ընդհարման միջոցին սպաննուեցան ոստիկան մը եւ գիւղացի մը:

ԳՈՐԾԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ՞Ն ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Մ. Նահանգներու նախագահական պալատին մէջ գումարուած ժողովի մը միջոցին, խորհրդարանի՝ ելմտացոյցի ճիւղին վարիչը յայտարարեց թէ մարտ 1էն ի վեր 1,500,000 գործաւորներ կրցած են գործ գտնել եւ թէ ոտոյց նշաններ կան գործերու վերաբացման:

Հակառակ այս լաւատեսութեան, ատենախօսը պահանջեց շարունակել խնայողութեանց քաղաքականութիւնը:

ԱՀՌԵԼԻ ՏԱՔ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անհելի տաքի մը մէջ կը խաշի Լոնտոնի ժողովուրդը, կիրակի օրէն իվեր: Այս եղանակին այսքան տաք տեսնուած չէր 1900էն ի վեր: Ջերմաչափը բարձրացաւ մինչեւ 30 աստիճանի, շուքին մէջ: Անազին բազմութիւններ ծովեզերք թափեցան: Տաքէն մեռնողներ ալ կան: Լիվրփուլի մէջ, տօնի մը մասնակցող 30.000 մանուկներէն 500ը հիւանդացան: Շատերը հիւանդանոց փոխադրուեցան:

Տաքին հետեւանքով, հրդեհներ ալ ծագեցան Լոնտոնի մէջ:

Ց.

Հ. Դ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ռոստոմի Դրադարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«Մ Ա Յ Ի Ս 2 8»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 10 ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

×

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈ

կազմակերպուած՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ. ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ԳԼԷՆԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի առթիւ

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՍԿՍԵԱԼ

ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ԸՆԿԵՐԱ – ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

150, ROUTE D'ORLEANS, BAGNEUX

ճամեմուած ատենախօսութեամբ, նուագով, պարերով եւ ընտանեկան զուարճութիւններով:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

կը հրաւիրուին մեր ընկերներն ու համակիրները իրենց ընտանիքով:

Սրահի եւ հիւրասիրութեանց ծախսերու համար 3 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

18 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

«ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

ընտիր ժազ: Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով:

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիին:

Նուագահանդէս ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇՏ 9ԻՆ

Maison GAVEAUի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45, Rue LA BOETIE, Métro : MIROMESNIL

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (Ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) — Mr. SERRIERE (Cor Anglais)

Պ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ — Mr JACQUES HONORAT (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱՒՈՐ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը նուագեն Պախի, Վիվալտիի գործերը, ինչպէս եւ Պարթեւեանի հայ ժողովրդական եղանակները եւ եկեղեցական հին շարականներ, մեծ երգեհոնի ընկերակցութեամբ:

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը

Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Յոբելենական հանդէս - ներկայացում

Կատակերգակ դերասան Ց. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

30ամեայ բեմական գործունէութեան առթիւ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին, ԼԻՈՆԻ ԷՄԻԼ ԶՕԼԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին, ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը ներկայացուի Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԹԷՆՊԷԼ ԶԱՐՍԸ

Հայկական օբէրէթ, երեք արար, երգերով ու պարերով

«ԵՍ ՄԵՌԱՅ...» (զաւեշտ)

Տոմսերու գիները ժողովրդական են:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականները եւ քաջալերել այս ձեռնարկը:

Յոբելենական Յանձնախումբ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52- 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr.29, Berlin w. 30, Allemagne.

ՎԱՐՁՈՒ Է մեկնումի պատճառաւ օգտաւէտ եւ արեւոտ գործատեղի մը, դերձակ կամ կօշկակար գործաւորներու յարմար: Տարեկան վարձք՝ 800 ֆրանք: Ռըփրիզ՝ 700 ֆրանք: Կազ, ելեկտրականութիւն: Յարմար երկու ընկերով աշխատանքի: Լաւ պատեհութիւն, շուտով դիմել՝ Ր. ՊԱՀԱՏՐԵԱՆի, 26, rue de la Chapelle, Paris (18):

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Շամօն, ԳՈՐԾ. — 264 ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հայ Արիներու Բարեկամներու Մարսէյլի Միութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Մայիս 6ի ի նպաստ Հայ Արիներու միջազգային բանակումի մասնակցութեան առթիւ կազմակերպած երեկոյթ – պարահանդէսին իրենց անբասիր մասնակցութիւն ու օժանդակութիւնը բերող անդամոց Կարմիր Խաչի վարչութեան եւ հետեւեալ անդամուհիներուն Տիկ. Գուրունեանի, Իսրայէլեանի, Միրզոեանի, Զաքրզեանի, Ոսկեանի, Յակոբեանի եւ Ադամատեանի ինչպէս նաեւ Օր. Մ. Մարտիրոսեանի, Պ. Գ. Աշոտեանի, Գաբրիէլեանի, Տ. Վարդանեանի եւ բանաստեղծ Ա. Յակոբեանի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Յակոբ Սէրճանեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր որդին՝ Յակոբ Ուզունեանը, հօր անունն է՝ Յովհաննէս Ուզունեան, որ ասկէ առաջ Փարիզի եւ Պերլինի մէջ սինէմայի գործով կը զբաղէր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր մօրեղբօրորդւոյն Յակոբ Սէրճանեանի, որուն հասցէն է՝ rue Ordjonikidzé, թիւ 46, Batoum, Ռուսիա: Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

Հայ մարզիկներու ուշադրութեան!

ԳՈՒԼՊԱՅԻ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Bas. chaussettes et grosse bonneterie

ՊԱԼԵԱՆ եւ Ընկ.

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԱՐԿ)

38, Rue de CLÉRY

Métro: Sentier — **Tél. Central 01 - 90**

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՈՒԼՊԱՆԵՐՈՒ

Այցելեցէք անգամ մը՝ տեսնելու եւ բաղդատելու մեր գիները:

ՏՕՔԹ. ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները ըստ առաջնոյն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6, **Rue Dugas**, թիւ 8, որ կը գտնուի թիւ **44 Avenue de Versailles**ի քով: Մէթրօ **Mirabeau** կամ **Javel**.

Նպարավաճառնե՛ր եւ սրճարանատէրե՛ր, եթէ կ'ուզէք առեւտական յաճախորդ ըլլալ եւ գոհացուցիչ շահ ապահովել, գնեցէք միմիայն «**PRIMIOR**» գինիները որոնք կը ծախուին պարգեւի դրոշմակներով **(timbre - primes)**:

Առաջին ապսպրանքին հետ 10 ԼԻԴՐ ՆՈՒԷՐ կը ստանաք:

Դիմեցէք **Vins «Primior»**ի ներկայացուցչին

AGAYAN

14 bis, Avenue PASTEUR

Issy-les-Moulineaux (Seine)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ արկածի, պահանջքի եւայլն. դատական գործեր, կը կատարէ վարչական դիմումներ, տուրքերու թեթեւացում, իրօթէքի վրայ փոխառութիւն՝ յարմար սակով, խնդրագիրներու պատրաստութիւն, խորհրդակցութիւն ամէն կարգի խնդիրներու մասին:

Առնելիք ունիք չէք կրնար գանձել՝ իրեն դիմեցէք:

Ցալիք ունիք ժամանակ շահիլ կ'ուզէք՝ դարձեալ իրեն դիմեցէք:

Համաձայնութեամբ գործ վերջացնել կ'ուզէք՝ միշտ իրեն դիմեցէք:

Երկար տարիներու իր փորձառութեամբ, տեղական պայմաններու գիտութեամբ եւ անձնական ծանօթութիւններու իր ընդարձակ շրջանակովը կրնայ ձեզ օգտակար կերպով ծառայել:

Առժամանակեայ հասցէ՝

179, rue de Vaugirard. Métro: Pasteur

(Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, Բ. յարկ, ձախ.)

Կ'ընդունի ամէն առաւօտ ժամը 10-12, բացի Կիրակի եւ Տօն օրերէն:

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) — Tél. TAITBOUT. **53-32**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ: Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:

Կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑՍԻ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Քաղաքացիական կռիւներուն գաւառը իրենց արդիւնքները կ'ունենան, եւ զինուորներն աստիճանաբար թշնամական դիրք կը բռնեն ցարական ընտանիքին հանդէպ: Թշնամանքն աւելի կը հրահրէ Նիկոլայիեն իր գրգռիչ քարոզներով: Անկէ զատ, զինուորները յուսախաբ կերենսկիի խոստումներէն, ոչ կանոնաւոր ուտելիք եւ ոչ ալ ռոճիկ կը ստանան, ինչ որ աւելի ուժ կուտայ իրենց զայրոյթին: Զինուորներու մէջ հետզհետէ կը ծաւալին պոլշեւիկեան տրամադրութիւնները:

Զինուորներէն ոմանք կը մերժեն ցարին բարեւ առնել: Իսկ երբ անգամ մը ցարը հրացանաձիգ զինուորի մը հանդիպած ատեն, կ'ըսէ՝ — «բարե՛ւ, հրացանաձիգ», վերջինս կը պատասխանէ, թէ ինքը «հրացանաձիգ չէ, այլ ընկեր»: Պարտէզին ծառին կախուած ճօճանակին տախտակներու վրայ, ուր կ'օրօրուէին երեխաները, տգեղ բառեր կը գրեն, կը պատահցնեն, որ ցարին ընտանիքին արգիլուի եկեղեցի երթալ, ցարին ուսադիրները վար առնել կուտան եւ, երբ, անգամ մը վերջինս հագուստին վրայ կարուած դաշոյնը կը տեսնեն, կ'ուզեն տունը խուզարկել: Կը միջամտէ պարէտ Կոբիլինսկին եւ ցարէն կը խնդրուի յանձնել դաշոյնը:

Անգամ մը դահոժատանդը պարիսպէն փողոց կը նայի: Նիկոլայիեն կը նշմարէ, կը յարձակի պահակ զինուորին վրայ ու կը սկսի հայհոյել ու խիստ զխտողութիւն կ'ընէ փոքրիկին. Դահոժատանդը խիստ կը յուզուի եւ կը սկսի լալ: Երբ նոր պահակներ կուգան փոխարինելու հինները, ցարն ու ցարուհին տանձակոյտի վրայ կանգնած կը դիտեն, թէ ինչպէս փողոցէն կ'անցնին հին պահակ զինուորները: Նոյն գիշերն իսկ տանձակոյտը քանդել կ'անհետանայ.

Այս բոլորը կը կատարուէին պահակ զինուորներու մէկ մասին կողմէ: Միւս մասը շատ աւելի բարեացակամ է գտնուած, ամէն կերպ օգնելով կալանաւորներուն եւ գաղտնի այցելելով ցարին: Առանց պահակութեան ժամանակ, ինքը ցարը երեխաներուն հետ միասին կ'այցելէր պահականոց եւ կը զրուցէր ու նարտ կը խաղար զինուորներուն հետ: Երբ հին պահակախումբը քաղաքէն մեկնեցաւ, զինուորներէն շատերը ողջերթի գացին ցարին եւ համբուրուեցան: Տոբոլսկի մէջ պահակախումբի բոլոր ազատներն ալ վարուած են արժանավայել ձեւով: Իր օգտակարութեամբ առանձնապէս աչքի է ինկած պարէտ՝ գնդապետ Կոբիլինսկին:

Կալանաւոր ցարը պէտք է ապրէր իր հաշւոյն: Կառավարութիւնն իր վրայ էր առած այն ծախքերը, որոնք կապ ունէին փոխադրութեան եւ հսկողութեան հետ: Ցարսկոյէ Սելոյի մէջ դրամական նեղութիւն չէին կրեր: Սակայն, երբ ցարական ընտանիքը փոխադրուեցաւ Տոբոլսկի, դրամական հարցը կեդրոնին մէջ մոռացութեան տրուեցաւ:

Շուտով սպառեցաւ պատրաստ գումարը. այնպէս որ խոհարարը ապառիկ կը գնէր պարէնը, մառանատունէն եւ խանութներէ: Եղաւ ժամանակ, երբ այլեւս ապառիկ ալ չէին ուզեր տալ: Այն ատեն, Կոբիլինսկին, քաղաքացիներէն իր ստորագրութեամբ հոգաց առօրեայ ծախքերը. Բոլոր դիմումները կեդրոն՝ կը մնային անպատասխան:

Ինքը ցարն այդ բոլորի մասին լուր չունէր: Կալանաւորներու վիճակը աւելի ծանրացաւ, երբ զինուորներու պահանջին վրայ չքախնամքին եւ ծառաներուն մէկ մասը, որ առանձին տունի մէջ կ'ապրէին, բանտարկուեցան ու փոխադրուեցան նահանգապետին տունը:

Կացութիւնը այն աստիճանին հասաւ, որ Կոբիլինսկին որոշեց հրաժարիլ իր պաշտօնէն ու մեկնիլ: Սակայն ցարը արտասուաթոր աչքերով իր եւ երեխաներու անունէն խնդրեց մնալ: Եւ երբ Կոբիլինսկին համաձայնեցաւ, գրկուեցան եւ համբուրուեցան:

Թէեւ իշխանութիւնն արդէն անցած էր պոլշեւիկներու ձեռքը, սակայն ցարը կը շարունակէր մնալ նոյն մարզոց հսկողութեան տակ: Խորհրդային իշխանութեան առաջին գործը եղաւ ցարին ընտանիքը զրկել պետական նպաստէ: Տոբոլսկի կալանաւորները պէտք է ապրէին անձնական միջոցներով եւ իւրաքանչիւր չունէին իւրաքանչիւր ամսական 600 րուբլիէ աւելի ծախսելու: Դրամին արժէքն արդէն ինկած էր եւ ցարական ընտանիքը զրկուեցաւ սուրճէ եւ կարագէ: Նրթալով անոնցմէ աւելի կը զգէնար:

Ցարը եւ ցարուհին Տոբոլսկ մնացին մինչեւ 1918 ապրիլ 26: Թէեւ Տոբոլսկ քաղաքը Սիպերիոյ մէկ խուլ անկիւնն էր ինկած եւ հոն դեռ չէր հաստատուած խորհրդային իշխանութիւնը, բայց զինուորներու մէջ պոլշեւիկեան տրամադրութիւններն օրէ օր կ'աճէին եւ խռովայուզման ու սանձարձակ կը դառնէին զանոնք: Շուտով զինուորները հեռացուցին ժամանակաւոր Կառավարութեան լիազօրները եւ ցարական ընտանիքի տէրն ու տիրականը մնացին իրենք: Խորհրդային կառավարութեան լիազօրը եկաւ Տոբոլսկ միայն ապրիլ 22ին:

Պոլշեւիկ լիազօր Եակովլեւը Տոբոլսկ հասաւ 150 կարմիր զինուորներու հետ: Իր հետ բերած էր յատուկ հեռագրիչ, որու միջոցաւ կը յարաբերէր Մոսկուայի հետ: Եակովլեւը լայն լիազօրութիւններ ունէր եւ կրնար չհնազանդողները տեղն ու տեղը գնդակահարել: Յաջորդ օրը այցելեց նահանգապետին տունը եւ ծանօթացաւ ցարին հետ: Բացի ցարէն ուրիշ մէկով չէր հետաքրքրուեր եւ կարծես թէ ընտանիքին միւս անդամները իրեն համար գոյութիւն չունէին:

Ներկայացաւ նաեւ պահակ զինուորներուն, ճառ խօսեցաւ, որու մէջ քննադատեց ժամանակաւոր կառավարութիւնը, գովաբանեց նախկին իշխանութիւնը, որ զինուորներու հանդէպ իր խոստումը չէր կատարած եւ յայտարարեց թէ այսուհետեւ ամսական 150 ր. եւ 3ր. ալ օրապահիկ պիտի ստանան: Ցեռայ հարկեցաւ թէ շուտով անոնք բոլորը կ'երթան իրենց տուները: Իր ընթացքէն կ'երեւար, որ Եակովլեւը կ'ուզէ հին պահակներուն վստահութիւնը շահիլ: Բոլոր շարժումները կը մատնէին թէ կարեւոր յանձնարարութիւն մը ունի կատարելիք:

Տոբոլսկ քաղաքին ամէնէն մօտ խորհրդային կեդրոնական քաղաքներն էին Օմսկը եւ Եկատերինբուրգը: Թէեւ Տոբոլսկը վարչականօրէն կ'ենթարկուէր Օմսկին, բայց այնտեղէն լիազօր եկաւ միայն մարտ 24ին.

(Շարունակելի)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.784

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒՆԻՍ 1933

8 Juin 1933

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2208

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԿԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Անցած տարի օգոստ. 31ին, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան իրաւասու մարմինները վտարեցին մեր շարքերէն դաւադիր ու խիստ ախտաւոր խմբակ մը, մաքրելով կուսակցութեան շարքերը կարգ մը անբաղձալի անհատներէ, առ ի զգուշութիւն հրապարակով ծերկացուցին սարքուած «շանթաժ»ը, մոլորութենէ փրկելու համար միամիտները:

Այսպէս, անցեալ տարի, հոկտեմբերին Հ. Յ. Դաշնակցութեան իրաւասու մարմինը յայտարարեց թէ «Մարտկոց»ը կը սնանի մութ աղբիւրներէ եւ կը շարժի հակադաշնակցական շրջանակներու դրդումով: Եւ որպէս այդպիսին, Դաշնակցութիւնը արհամարհանք միայն ունեցաւ բարձրացած աղմուկի եւ վարկաբեկման ստորին փորձերու հանդէպ:

1932 հոկտեմբեր 20ին, «Մարտկոց»ը այս ազդարարութիւնը ներքելու համար հրատարակեց բոլորովին կեղծ ու սուտ յայտարարութիւն մը, մեծատառ ու ստորագրուած, որ կ'ըսէր.

— *«Շարաթներէ ի վեր կուսակցութեան ներսը եւ դուրսը, «Մարտկոց»ի շուրջ տարածուած այպանելի զրպարտութեանց, բացայայտ սուտերուն եւ խեղաթիւրումներուն միանգամ ընդմիշտ վերջ տալու համար՝ պարտաւորուած ենք յայտնել հետեւեալը. — «Մարտկոց»ը հրատարակուելէ սկսած է առանց դրամագլուխի, վստահ իր գաղափարի ընդունելութեան վրայ: Ու Հ. Յ. Դաշնակցութենէն դուրս որ եւ է խմբակի կամ անհատի հետ, որ եւ է մէկ կապ չէ ունեցած ցայժմ ու ՉԳԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ՑԱՌԱՋԻԿԱՅԻՆ … Ոչ մէկ մութ աղբիւրէ իր գանձը դրամի կտոր մը մտած է: Եթէ հարկ ըլլայ պիտի տանք մեր եկամուտը առ ի գոհացում բոլորին»:*

Այս վճռական սուտէն յետոյ՝ Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կոմիտէն նոյեմբեր 10ին, կրկին առ ի զգուշութիւն կը յայտարարէր հանրութեան-թէ վտարուածները ոչ մէկ առնչութիւն ունին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ եւ կը սնանին մութ աղբիւրներէ:

Հազիւ հինգ ամիս անցած, այդ մութ ու անյայտ աղբիւրներէն մէկը պայթեցաւ եւ յայտնի եղաւ որ նոյն ժամանակաշրջանին «Մարտկոց»ի ղեկավարներու գրպանը մտած է 25,000 ֆրանք: Եւ այդ, դեռ միայն մէկ մութ աղբիւրէ:

Գաղտնիքը պարզուեցաւ «Մարտկոց»ի հինգ ղեկավարներու պառակտումով, որովհետեւ մութ աղբիւրը գաղտնի պահուած էր վտարուած խմբակի երեք անդամներէն, որոնք շրջաբերականով մը զեղծումի, կաշառակերութեան եւ դաւադրութեան ամբաստանութեամբ հրապարակ եկան իրենց երկու ընկերներուն դէմ:

Այս յայտնութիւններէն յետոյ, ապրիլ 15էն (շրջաբերականի թուականը) եւ մայիս 10էն (Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կոմիտէին յայտարարութիւնը) ի վեր, վանառուած խմբակը, խոռնապահար՝ ամէն բերդ զարնուեցաւ, զալարուեցաւ ու աջ ու ձախ բարոյական «շանթաժ»ներ ըրաւ՝ «ազգասէր» աղբիւրը մոռացութեան տալու համար:

Մէկ եւ կէս ամիս անցնելէ յետոյ, միայն մայիս 31ին «Մարտկոց»ին մէջ կը կարդանք երկու յայտարարութիւն, որոնք բոլորովին իրար կը հակասեն: Մէկ սիւնակին մէջ, «Մարտկոց»ին հետ կապուած մարմին մը կը յայտարարէ թէ՝ — *«Հաշիւները, անունը, տեղը, գումարը կը վերաբերին միայն ու միայն մեզի եւ յայտնի են միայն ու միայն մեզի»*: Իսկ միւս կողմէ, նոյն թերթի, նոյն էջին վրայ, ոմն Եր. Ճէզիրեան կը խոստովանի թէ ինք «Մարտկոց»ի մարդիկը կանչած է իր մօտ եւ յատկացուցած է անոնց 25,000 ֆրանք, վեց ամսուան ընթացքին …

Արդ, այս խայտառակ պատկերին բացուելէն եւ խուճապահար յայտնութիւններէ յետոյ՝ ստիպուած ենք կրկին ազդարարել. —

1— Որ եղած խոստովանութիւնները ու «վճռական» յայտարարութիւնները *ՍՈՒՏ* են եւ լոյս չեն սփռեր մութ աղբիւրներուն վրայ, ինչպէս որ սուտ էին հոկտեմբեր 20ի յայտարարութիւնները թէ *«որ եւ է անհատէ կամ հաստատութենէ դրամի կտոր մը չէ մտած իրենց գանձարկղը»*:

2— Որ Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կոմիտէն հաստատ կը մնայ իր առաջին յայտարարութեան վրայ եւ բազմաթիւ փաստեր ու վստահելի տեղեկութիւններ ունի այդ մութ եւ դաւադիր ձեռքերու կապակցութեան մասին:

3— Որ «Մարտկոց»ը հակադաշնակցական թերթ մըն է, եւ կը սնանի ու մղում կը ստանայ՝ Դաշնակցութեան ոխերիմ թշնամիներէն, իսկ կուսակցութեան անուան գործածութիւնը այդ թերթի ճակատին՝ անտրակելի շանթաժ մըն է:

4— Որ Եր. Ճէզիրեան նիւթական եւ բարոյական ոչ մէկ կապ ունեցած է Դաշնակցութեան կամ Հայոց ազատագրութեան գործին հետ, եւ իր բարեկամները ալ գիտեն որ այդպիսի գումար չի կրնար տրամադրել ոչ վեց ամիսէն, ոչ ալ վեց տարիէն:

5— Որ այդ գումարը միջնորդի ձեռքով յատկացուած է «Մարտկոց»ին՝ Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու, եւ այդ մութ նպատակն ու մութ ցանցն է պատճառը, որ այս արարքը գաղտնի պահուած է:

6— Որ յիշեալ աղբիւրը իր ակունքներով կը մնայ աւելի քան մութ եւ կասկածելի:

7— Որ ուրիշ մութ եւ դաւադիր աղբիւրներէ ալ սնած է «Մարտկոց»ը, եւ այդ կծիկները պիտի քակուին ապագային, ինչպէս տեղի ունեցաւ այս մէկը, որ այնքան խնամքով վարագուրուած էր:

Այս բոլորը կը յայտնենք հանրութեան իբրեւ ազդարարութիւն եւ առ ի զգուշութիւն մոլորածներուն եւ միամիտներուն:

Իսկ մեր ընկերներուն կը թելադրենք չզբաղիլ այս անտրակելի պարականութեամբ, արհամարհել կեղծարարները եւ կեդրոնանալ միայն մեր կազմակերպական աշխատանքներուն վրայ:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷ

3 Յունիս 1933

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Բարեգործականը 5000 անգլ. ոսկի կը յատկացնէ, որպէսզի ապահովուի 2500 գաղթականներու ներգաղթը

Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը (6 յունիս).

Մեր նախորդ զեկոյցով հաղորդեցինք Հայաստանի կառավարութեան պատճառաբանեալ որոշումը, ներգաղթի մասին: Դժբախտաբար ներգաղթի յետաձգման որոշումը հաստատուեցաւ նորագոյն զեկոյցներով զոր մեր ստիպողական դիմումներուն վրայ ստացանք Երեւանէն, հակառակ անուղղակի հաւաստումներուն:

Այս կացութիւնը, իր ծանրակշիռ հետեւանքներով, բնականաբար լուրջ մտահոգութիւն պատճառեց գաղթահայ ղեկավար շրջանակներուն, որովհետեւ հազարաւոր չքաւոր եւ հայրենաբաղձ գաղթականներ, մասնաւորաբար Սուրիայէն եւ Յունաստանէն, ակնդէտ կը սպասէին ներգաղթի ազդանշանին, անմիջապէս ճամբայ ելլելու համար, մինչդեռ ներգաղթի յետաձգումովը այդ գործադուրկ աշխատաւորներուն թշուառութիւնը բնականաբար աւելի եւս պիտի չեղչուի:

Միութեանս Կեդր. Վարչ. Ժողովը, որ չէր կրնար անտարբեր մնալ այդ ցաւալի իրողութեան հանդէպ, հակառակ տնտեսական խիստ աննպաստ պայմաններուն, որոշեց զօրաւոր ճիգ մը ընել եւ հեռագրով Հայաստանի կառավարութեան տրամադրութեան տակ դրաւ 5000 անգլ. ոսկիի անմիջական գումար մը, բնակարաններու շինութեան համար, որպէսզի առաւաւել մինչեւ վեց ամիս գէթ 2500 գաղթականներու փոխադրութիւնը ապահովուի, առ այդ ըլլալիք ծախքերն ալ բատ կարելւոյն հոգալու պատրաստակամութեամբ:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը այս քայլը առաւ այն վստահութեամբ որ Հայաստանի կառավարութիւնը իր բարեացակամութեան նոր եւ հզօր ապացոյցը պիտի տայ՝ սոյն առթիւ ալ վերահաստատելով քանի մը հազար գաղթականներ որ փրկութեան ուրիշ միջոց չունին: Մեր Միութիւնը համոզուած է նաեւ թէ իր տուած օրինակին պիտի հետեւին բոլոր բարեկեցիկ գաղութները եւ մասնաւորապէս հայ ունեւոր դասակարգը, ինչպէս նաեւ Հայրենակցական Միութիւնները, իրենց գոհողութեան առաւելագոյն չափը ցոյց տալով, բազմաթիւ բնակարաններու շինութեան, որով եւ մեծ թիւով գաղթականներու փոխադրութեան կենսական եւ այլեւս անյետաձգելի դարձած գործին համար:

ԽՄԲ. — Ուրիշ տեղեկութիւններ՝ յաջորդով:

Թուրքիա մաքսանենգները անկէց առանց լուր տալու

Եւրոպացիները իրար անցած են

Պոլսէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի (5 յունիս).—

Կառավարութիւնը մաքսային նոր օրէնք մը հրատարակեց որ ամժամապէս կը ջլատէ երկրին ներածման վաճառականութիւնը: Օրէնքը ընդհանուր եւ ծանր յաւելումի մը կ'ենթարկէ ներածման տուրքերը, մանաւանդ գործուած ապրանքները եւ ծանրապէս կը վնասէ ներածող վաճառականներուն, որովհետեւ գործադրուիլ սկսաւ մայիս 31ին, առանց կանխայայտ ազդարարութեան: Մաքսատուները ճշգրիտ հրահանգներ չունենալով օրէնքին գործադրութեան մասին, նախ մերժեցին թոյլ տալ որ որ եւ է ապրանք դուրս հանուի: Իսկ հիմա որ կրկին արտօնած են հանել, ներածողները կը ձգձգեն, այն յոյսով թէ օրէնքը կա՛մ պիտի բարեփոխուի եւ կամ գործադրութիւնը պիտի յետաձգուի:

Մինչեւ մայիս 31 եղած մաքսային օրէնքը կը տրամադրէր թէ ներածման տուրքերը կրնան աւելնալ կամ զեղչուիլ երեք ամիս առաջ լուր տալով, բացառութիւն համարելով կարգ մը ապրանքներ, «կենսական անհրաժեշտութեան կամ արտակարգ պարագաներու մէջ»: Նոր օրէնքը պարզապէս կ'ըսէ թէ նախապէս որոշուած պայմանաժամը նկատի չպիտի առնուի:

Մօտաւորապէս 18 ամիս կ'ընէ որ Թուրքիան սկսաւ սահմանափակել ներածումները, բաժնեցուցակի դրութեամբ: Այս դրութիւնը պահելով հանդերձ, բաժնեցուցակէն դուրս ապրանքներու ներածումը ստեղծանարար թոյլատրուեցաւ թրքական համարժէք ապրանքներու փոխանակութեամբ Կարծանականին մէջ, այս դրութեամբ ներածողները սովորական տուրքերէն զատ հարկադրուեցան կորուստներ կրել արտածումներու գլուխէն կամ ներածման իրաւունքը ծախու առնել արտածողներէն: Այն վաճառականները որ ապրանք առած են արտասահմանի մէջ կամ ճամբան ապրանք ունին եւ փոխարէն թրք. արտադրութիւններ պիտի արտածէին, հիմա դէմ դիմաց կը գտնուին յաւելեալ տուրքերու, որոնց հետեւանքով շատ մը պարագաներու մէջ պիտի չկրնան ծախել իրենց բերած ապրանքները: Անոնք չեն կրնար ետ ղրկել ապրանքները, որովհետեւ թրքական այն արտադրութիւնները որոնց փոխարէն պիտի ներածուէին այս ապրանքները, ծախուած են արդէն, նեթէ ոչ նաեւ բեռցուած: Ուրեմն, այն առեւտրականը որ մղում կուտայ թրքական արտածումներուն, չարաչար կը տուժէ իբրեւ վարձք իր կրած նեղութիւններուն:

Եթէ նոյնիսկ կառավարութիւնը նկատի չառնէ անհատ առեւտրականին ծանր վիճակը, դժուար է ըմբռնել թէ ի՛նչպէս կրնան մէկդի դնել կնքուած առեւտրական դաշնագիրները: Արդարեւ, դաշնագիրներ կնքուած են գրեթէ ամէն երկրի հետ որ առեւտուր ունի Թուրքիոյ հետ, ամէնքն նպաստաւորեալ ազգի տրամադրութիւններով: Այսպէս, Գերմանիոյ հետ կնքուած դաշնագրին մէջ Թուրքիան յանձն կ'առնէ չփոփոխել մաքսային սակացոյցը, առանց երեք ամիս առաջ լուր տալու: Կ'իմանամ թէ գերմանական դեսպանատան գործակատարը արդէն բողոքած է նոր օրէնքին դէմ:

Տարօրինակ է որ Թուրքիա Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին նախօրեակին յարմար կը դատէ մաքսատուրքերու ընդհանուր յաւելում հրամանագրել, մինչդեռ ինքն ալ պիտի մասնակցի այդ ժողովին որուն նպատակն է, ի միջի այլոց, վերցնել մաքսային պատնէշները

ԷՄԻՐ ՖԷՅՍԱԼ ԵՒՐՈՊԱ ԿՈՒԳԱՅ

Միջագետքի թագաւորը յունիս 5ին օդանաւով ճամբայ ելաւ Պաղտատէն, Անգլիա գալու համար: Իրեն կ'ընկերանան ելմտական եւ ազգ. տնտեսութեան նախարարները: Երեք շաբաթ հիւր պիտի ըլլայ Անգլիոյ թագաւորին:

Զառանցող դաշինքը մինչեւ առկախ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, ԻՏԱԼԻԱ ՎԵՐԱՊԱՀ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԷՄ

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մէջ վաւերացուց Չորսերու դաշինքին նոր խմբագրութիւնը, եւ լիազօրեց Հռոմի դեսպանը՝ նշանագրելու զայն (փարաֆէ): Այս նախնական ստորագրութիւնը չի նշանակեր վերջնապէս ընդունիլ դաշինքը, այլ սկզբունքով համաձայնիլ, իւրաքանչիւր երկրի խորհրդարանէն վաւերացնելու պայմանաւ:

Անգլիական կառավարութիւնն ալ իր հաւանութիւնը յայտնած է նոր նախագիծին, Իտալիա վերապահում կը ցուցնէ, իսկ Գերմանիան 24 ժամ միջոց խնդրած է, ուսումնասիրելու համար:

Գերմանիոյ հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց յունիս 6 թուականով.—

Փարիզէն տրուած այն լուրին առթիւ թէ Հռոմի ֆրանսական դեսպանը լիազօրուած է նշանագրելու չորսերու դաշինքը, իրաւասու աղբիւրէ դիտել կուտան թէ՝ իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի պահանջով կատարուած կրկնակի փոփոխութեանց, այդ նախագիծը կորսնցուցած է իր սկզբնական հանգամանքը: Այսօր Պերլին հասած նախագիծը կը պարունակէ բոլորովին նոր խմբագրութիւն մը, որ ուշադրութեամբ պիտի քննուի կառավարութեան կողմէ:

Ուրիշ գերմանական գործակալութիւն մը իր կարգին հրատարակեց հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Մինչեւ այսօր, տեղեկութիւն չկայ թէ բանակցութեանց մասնակցող պետութիւններէն մէկն ու մէկը հաւանած է ֆրանսական նոր ծրագրին: Չորսերու դաշինքին փոփոխուած նախագիծը Պերլին հասաւ երեքշաբթի առտու: Ֆրանսայի թելադրութեամբ, սկզբնական ծրագիրը այնպիսի փոփոխութիւններ կրած է որ, այլ եւս ո՛ր եւ է կապ չունի, կ'ըսեն, Պ. Մուսոլինիի ծրագրին հետ: Այժմ կ'ուսումնասիրուի նոր նախագիծը, որու մասին կառավարութիւնը տակաւին չէ ճշդած իր դիրքը:

Իսկ Ամանս Հավաս կը ծանուցանէ թէ՝ Պ. Մուսոլինի հաւանութիւն տուած է նոր ծրագրին եւ թէ Հռոմի անգլիական դեսպանն ալ լիազօրութիւն ստացած է նշանագրելու նոր նախագիծը, ֆրանսական դեսպանին հետ մէկտեղ: Գերմանական դեսպանը 24 ժամ պայմանաժամ խնդրած է:

⁂ Նոր նախագիծը կը բաղկանայ վեց յօդուածներէ: Ամէնէն մեծ փոփոխութիւնը կատարուած է 3րդ յօդուածին մէջ, որ վեր ի վայր շրջուած է: Այս յօդուածը կը յօշոտէր Գերմանիոյ հաւասարութեան խնդիրը եւ կապ ունէր զինաթափութեան խորհրդաժողովին հետ: Նոր խմբագրութեամբ, չորս պետութիւնները յանձն կ'առնեն ամէն ջանք թափել, ապահովելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողութիւնը եւ իրենց կը վերապահեն միասին քննել իրենց վերաբերեալ այն խնդիրները որ առկախ կը մնան խորհրդաժողովէն յետոյ: Մեծ փոփոխութիւններ չկան միւս յօդուածներուն մէջ: Վերջ. յօդուածը կ'ըսէ թէ դաշինքը պիտի խմբագրուի անգլերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն եւ գերմաներէն լեզուներով. բայց մեկնութեան առթիւ միայն ֆրանսական բնագիրը նկատի պիտի առնուի:

Աֆղանիստանի թագաւորին եղբայրը ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԸ ՄՈԼԵՌԱՆԴ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸՆ Է

Պերլինի աֆղանեան դեսպանը, Սէյտար Մուհամմէտ Ազիզ, որ Նատիր Շահին մեծ եղբայրն է, երեքշաբթի օր սպաննուեցաւ հայրենակից երիտասարդի մը կողմէ:

Դեսպանը կ'աշխատէր իր գրասենեակին մէջ, երբ բարապանը յայտնեց թէ Քէմալ Սէյիտ անուն ուսանող մը կ'ուզէ տեսակցիլ: Երիտասարդը ծանօթ ըլլալով, դեսպանը որ եւ է կասկած չունեցաւ եւ ներս առաւ այցելուն, որ առանց այլ եւ այլի ատրճանակը քաշեց պարկաւ.

Դեսպանը գետին փռուեցաւ չորս գնդակներու տակ: Հինգերորդ գնդակ մըն ալ ուղղեց վիրաւորեց դեսպանին եղբօրորդին, որ քովը կեցած էր: Պաշտօնեաները օգնութեան հասան, բայց դեսպանը հոգեվարք էր արդէն, իսկ մարդասպանը կեցած էր զոհին քով: Զափազանց պաղարիւն, թոյլ տուաւ որ ձերբակալեն:

— Մի՛ վախնաք, ըսաւ բարապաններուն: Ինքզինքս ազատելու փորձ չպիտի ընեմ: Ես գիտեմ ըրածս եւ պատրաստ եմ կրելու պատիժը: Ինչ կ'ուզէք ըրէք:

Կառավարութիւնը նշանաւոր վիրաբոյժ մը ղրկած էր հիւանդանոց, բայց դեսպանը մեռաւ առանց բառ մը արտասանելու:

Մարդասպանը 27 տարեկան է եւ պետական ուսանող՝ Պերլինի բազմարուեստեան վարժարանին մէջ: Քառասունհինգ վայրկեան սպասած էր սրահին մէջ եւ ուրախ-զուարթ կը խօսէր պաշտօնեաներուն հետ, երբ ներս հրաւիրուեցաւ: Ականատես մը կը պատմէ թէ՝ հազիւ դեսպանին քով մտած, Քէմալ Սէյիտ անլուր լուտանքներ տեղաց, մասնաւորապէս մեղադրելով թէ Անգլիացիներուն ծախած է իր հայրենիքը: Դեսպանը ժամանակ չունեցաւ պատասխանելու: Ուսանողը ատրճանակը քաշած էր, «Կեցցէ՛ ազատութիւնը» պոռալով: Հարցաքննութեան առթիւ յայտարարեց թէ երբեք չի զղջար, թէ հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարած էր, իբրեւ մէկ անդամը կազմակերպութեան մը որ կ'ուզէ տապալել Աֆղանիստանի ներկայ իշխանութիւնը

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԷՄ

Աթէնքէն կը հեռագրեն յունիս 6 թուականով.—

Տէր եւ Տիկին Վենիզելոս Քէֆիսիայէն Աթէնք կը վերադառնային ժամը 11-30ին, երբ անծանօթներ ատրճանակ պարպեցին իրենց ինքնաշարժին վրայ: Տիկին Վենիզելոս եւ վարիչը վիրաւորուեցան, իսկ Պ. Վենիզելոս անվնաս մնաց:

ՆՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Յունիս 5ի գիշերը, Ֆիլիպէի հրապարակին վրայ սպաննուեցան Միխայլովի կուսակիցներէն երկու հոգի, որոնք անդամ են Մակեդոնական Երիտասարդական Միութեան: Մարդասպանները յաջողեցան փախչիլ:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԷ ԱՒԵԼԻ թեկնածուներ դիմած են հիթլէրական կուսակցութեան, մայիսի վերջին շաբթուան, իբրեւ անդամ արձանագրուելու համար:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԽՄԲ. — Ուշացած՝ նիւանդութեան պատճառով։

ՅԱՌԱՋ օրը օրին արձանագրեց Հարկատուներու Դաշնակցութեան կազմակերպած երեք մեծ միթինկներուն լուրը, առջի կիրակի օրը Մաժիք-Սիթիի եւ Պիւլիէի սրահներուն, եւ երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ Ձմեռնային Վէլոտրոմին մէջ, որուն միայն կը մասնակցէր 30,000 հոգիէ աւելի բազմութիւն մը։ Նոյն Հարկատուներու Դաշնակցութեան հրահանգով Փարիզի գրեթէ բոլոր խանութները փակուած մնացին երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ, ժամը 2էն 5, բողոքելու համար Տալատիէի կառավարութեան առաջարկած նոր տուրքերուն եւ առհասարակ անոր նիւթական քաղաքականութեան դէմ։

Որքան ալ որ հանդիսաւոր ու բազմամարդ եղած ըլլային այդ բողոքի ցոյցերը, եւ թուան՝ միթինկներու ընթացքին գործածուած լեզուն, առանք չպիտի կրնային արդարացնել իրենք այն ծանրակշիռ յայտարարութիւններ զորս Պ. Տալատիէ պէտք տեսաւ ընել Միրակայոյի. երեքշաբթի օրուան ժողովին՝ իր ազդարարութիւնը ուղղելով Հարկատուներու Դաշնակցութեան անմիտ առաջնորդներուն գլխուն վրայ եւ չես գիտեր որ քաղաքական վարիչներուն։

— « Հեռու չէ արդարեւ այն օրը », կ'ըսէր վարչապետը, ոտքի վրայ, հանդիսաւոր չէզոքով եւ ճակատը ուղղած դէպ ի սրահին աջակողմը, « Հեռու չէ այն վայրկեանը երբ հարկ պիտի ըլլայ գործով պաշտպանել հանրապետական կարգ ու սարքը։ Ազմկային շարժումները, ապստամբութիւնները, ժողովուրդի ներկայացուցիչներու դէմ եղած ոտնձգութիւնները — այս բոլորը պիտի խորտակուին։ Եթէ մեր տրամադրութեան տակ եղած այժմու միջոցները անբաւական ըլլան, տարբեր միջոցներ պիտի պահանջեմ ձեզմէ »։

Սպառնալից յեղափոխական շարժումի մը պարագային միայն արդարանալի այս ծանր ազդարարութիւնները, դժգոհութեան պարզ ալիք մը հանդարտեցնելու համար կառավարութեան կողմէ բացառիկ իրաւասութիւններ պահանջելու այս մտադրութիւնը — պարզապէս բողոքի երեք միթինկներու եւ քանի մը ժամ խանութները փակուած մնալուն պատճառով, երբ գրեթէ ամէն օր պակասչէն Փարիզի մէջ աւելի կամ նուազ մեծաղորդ բողոքի միթինկներ այս բոլորը ցոյց կուտան թէ շարժումը շատ աւելի խոր արմատներ ունի քան ինչ որ կ'երեւայ պարզ աչքով եւ կառավարութիւնը լրջօրէն մտահոգ է անով։

Աւատւածներու ղաղտնիքին մէջ չեմ, գիտնալու համար թէ որո՞ւ կ'ուղղուէին Պ. Տալատիէի այդ ծանր սպառնալիքները եւ որո՞նք են որ մութին մէջէն կը սպառնային Ֆրանսայի հանրապետական կարգ ու սարքին։ Բայց, որոշ է որ Հարկատուներու Դաշնակցութեան կազմակերպած այս բողոքի ցոյցերը պարզ մէկ ախտանիշը կը կազմեն — բաց աչքով բոլորին համար տեսանելի — այն խոր ու անհաշտ ընդդիմութեան որ իրարու դէմ կը ծառացնէ աջակողմեան եւ ձախակողմեան հոսանքները եւ որոնց երկուքին մէջ ճզմուած՝ արմատական կուսակցութիւնը — աւելի չափաւորական քան ձախակողմեան ցոյց տալ կ'ուզէ — կորսնցուցած է իր դլուխն եւ ուղղութիւնը եւ կառավարութեան ղեկը իր ձեռքը պահելու համար պարտաւորուած է ամէն օր նոր թան մը զիջիլ ձախակողմի անյագուրդ պահանջներուն։

Քաղաքական պայքար, ուրեմն, ամէն բանէ առաջ եւ ոչ թէ հարկատուներու պարզ դժգոհանք տուրքերու բարձրացող ալիքին դէմ։ Ու նոյն իսկ ըէժիմի փոփոխութեան, կամ դէթ բարեփոխութեան խնդիր, ինչպէս կը պահանջեն ոմանք՝ ցոյց տալով ներկայ ըէժիմին անանկութիւնը եւ այն անել վիճակը որուն մէջ կը տապլակին քաղաքական կուսակցութիւնները։

Այս հողին վրայ դրուած՝ հասկնալի կը դառնայ Պ. Տալատիէի ծանրակշիռ յայտարարութեան տակ թաքնող մտահոգութիւնը։

Եւ արդարեւ Ֆրանսայի նիւթական կացութիւնը, բացարձակ արդիւնք քաղաքական կուսակցութեանց հակամարտութեան՝ յուսահատական անել մը մտնուած է։

Ֆրանսայի նիւթական արտադրութեան առաջին անգամը չէ որ բաց կուտայ, կամ նախատեսուած հաւասարակշռութեան չի մնար եւ տարուան ընթացքին պետութիւնը բացառիկ ծախքերու առջեւ կը գտնէր ինքզինքը։ Բայց գոնէ թուղթի վրայ օրուան կառավարութիւնները հաւասարակշռուած նիւթական մը կը ներկայացնէին Խորհրդարանի եւ Ծերակոյտի վաւերացման։

Շատ երկար տարիներէ ի վեր այս առաջին անգամն է որ Տալատիէի նախարարութիւնը, իր նախորդին Փոլ Պոնքուրի նախարարութեան կործանումէն կենդանի չունենալուն համար, կը ներկայացնէ նիւթական մը որ նոյն իսկ թուղթի վրայ բաց ունի եւ չո՛րս միլիառ ֆրանքի հսկայական բաց մը, որ իրականութեան մէջ կրնայ նոյն իսկ կրկնապատկուիլ՝ եթէ նախատեսուած մուտքերը չտան սպասուած արդիւնքը։

Ու այս չորս միլիառը 1933ի համար։ Ինչ կը վերաբերի 1934ի գալ տարուան նիւթական՝ եթէ կառավարութիւնը չկրնայ ամէն կողմէ պահանջուած զանազանագոյն խնայողութիւնները իրականացնել իր ծախքերուն մէջ եւ կամ եթէ չկրնայ նոր տուրքերու տակ ճզմել հարկատուները, այդ չորս միլիառը ինքնաբերաբար պիտի բարձրանայ 8—9 միլիառի, որովհետեւ յառաջիկայ տարի չպիտի ունենայ այն հինգ միլիառի չափ զոր իր մուտքերուն կողմը արձանագրեց այս տարի, պետական արժեթղթերու սակը կոտրելով եւ միւս կողմէ ծախքերուն վրայ մեքենաբար պիտի գայ աւելնալ երկու միլիառի գումար մը, առաջին անգամ ըլլալով, արդիւնք նախորդ տարիներու ընթացքին քուէարկուած ընկերային բարեկարգման օրէնքներու։

Առանց հաշուելու զանձային բազմաթիւ պահանջները, որոնք նոյնպէս միլիառներու կը կարօտին, երբ պետութեան մը նիւթական ամէն տարի տասնեակ մը միլիառի մօտեցող բաց կ'արձանագրէ, վստահութիւնը կը չքանայ այդ պետութեան վրայէն՝ նոյն իսկ իր ժողովուրդին կողմէ։ Այդպէս է որ Ֆրանսայի հրապարակ հանած վերջին ներքին փոխառութիւնը յուսացուած արդիւնքը չտուաւ կ'ըսուի եւ այդ պատճառով է որ փոխանակ անոր երկրորդ մասը հրապարակ հանելու՝ կառավարութիւնը բարեւոր համարեց Անգլիոյ պետական դրամատուներէն երկու միլիառի փոխառութիւն մը ընել։

Ծանր է ուրեմն կացութիւնը, եւ այնքա՛ն աւելի ծանր՝ որքան անկարելի կը թուի գործադրութիւնը, ներկայ պայմաններուն մէջ, բարելաւումի որ եւ է դարմանի։

Այդ տեսնուած պայմանները երկու են, երրորդը գտնող չէ եղած մինչեւ հիմա. կամ պէտք է ծախքերը կրճատել կամ հասոյթի աղբիւրները աւելցնել՝ նոր տուրքեր քուէարկելով։

Դեռ քանի մը ամիս առաջ, նիւթական նախարար Պ. Շէրոն, երբ ուզեց նիւթացոյցը հաւասարակշռել, հինգ միլիառի նոր տուրք առաջարկելով, որով կ'ուզէր կէսը հաւասար բանել սատացողներուն եւ տուողներուն միջեւ՝ բողոքի այնպէս ծանր ցոյցեր է որ տեղի ունեցան։ Բոլոր անոնք որ այսպէս թէ այնպէս պիտի վնասուէին խնայողութեան այդ քաղաքականութեան երեսէն, իրենց կազմակերպուած ընկերութիւններուն ու միութիւններուն միջոցաւ բողոք բողոքի վրայ տեղացուցին, պատգամաւորութիւն պատգամաւորութեան վրայ ղրկեցին վարչապետ Փոլ Պոնքուրի եւ նիւթական նախարար Շէրոնի տունը, խորհրդակցութիւններու մասնակցեցան, ճնշում ի գործ դրին, մինչեւ պետական պաշտօնատարները գործադուլի մեղեցին, ինչ որ անթոյլատրելի արարք մըն է որ եւ է կազմակերպուած պետութեան մէջ, եւ ի վերջոյ յաջողեցան տապալել տալ Պոնքուրի նախարարութիւնը։

Իր յաջորդը, Պ. Տալատիէ, խրատուած այդ օրինակէն, ոչ միայն նիւթացոյցը հաւասարակշռելու համար նոր խնայողութիւններու փորձն անգամ աւելորդ համարեց, այլ նոյն իսկ նախորդով ընդունուած եւ քուէարկուած 600 միլիոնի կրճատումի խեղճուկ գումարն իսկ շատ տեսնելով, միայն 200 միլիոնի խնայողութիւն մը իրականացուցած էր այդ գլուխներէն, ինչ որ տեղի տուաւ ծանր քննադատութիւններու։

Գալով նիւթացոյցին, Պ. Տալատիէ չուզելով իր նախարարութեան կեանքը վտանգել խնայողութիւններու վտանգաւոր ճամբուն մէջ, լաւագոյն համարեց միայն հարկատուներուն վը-

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28-Ի ՏՕՆԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի, ամբողջ պուլկարահայ գաղութը, բայց մասնաւորապէս Ֆիլիպէն արտակարգ խանդավառութեամբ տօնեց անկախութեան 15րդ տարեդարձը։ Պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդը, օրեր առաջ, յատուկ շրջաբերականով մը Թաղ. Խորհուրդներուն յանձնարարած էր եկեղեցիներու մէջ կատարել հոգեհանգիստ ու պարզել պուլկարական եւ հայկական եռագոյնները։

Կարգ մը տարրեր, սակայն, Սօֆիայի մէջ միտք պղտորած ըլլալով, ներքին նախարարութենէն հրաման մը կ'արգիլէր հայկ. եռագոյնին պարզումը։ Բայց, Թեմական Խորհուրդի դիմումին վրայ, երկրորդ հրաման մը կ'արտօնէր։

Ֆիլիպէի մէջ մարդիկ... հեռասացան՝ քանի մը ժամ պահել տալով այդ երկրորդ հեռագիրի հրամանը։ Ու, ցուցմունքներով, « Պ. Սէրէմճեան » ընթերցարանի, ինչպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտի հայկ. եռագոյնները ոստիկաններուն վար առնել տուին։ Երկսեռ բազմութիւն մը, առաւօտ կանուխ, մինչ կը կարծէր թէ առնուազն հոգեհանգիստ մը տեղի կ'ունենայ, եկեղեցին բակը եւ « Պ. Սէրէմճեան » ընթերցարանի առջեւ ոստիկաններով պաշարուած գտան՝ վրդովումը չափ չունէր ու չէզոք հայրենակիցներ իսկ զայրոյթ կը յայտնէին։ Կիներ կ'առաջարկէին իրենց տալ եռագոյնը ու տանիլ եկեղեցի եւ հոգեհանգիստ պահանջել։ Բայց, միշտ կը թելադրուէր ըլլալ պաղարիւն, քանի որ արգիլող ոստիկաններն իսկ կ'ըսէին թէ « մեզ ալ գիտենք, անանք ալ, սակայն ստիպուած ենք հրամանը գործադրել »։

Այս բոլորը, սակայն, աւելի մեծ խանդավառութիւն ու գրգռակի հանդէպ աւելի մեծ գուրգուրանք կ'ըստեղծէին։ Ժամը 10ի առտնները, ընթերցարանի վարն ու վերը ոչ միայն բազմաթիւ հայրենակիցներով լեցուած էր, այլեւ՝ փողոցը կը մնային շատեր։ Անոնց մեծ մասը չէզոք տարրեր ու պարոններ, անշուշտ, որոնք Դաշնակցականներէ աւելի յարխուռն կ'ուզէին ըլլալ։ Բայց, ի վերջոյ կարելի եղաւ համոզել, ըսելով թէ անոնք կը ձգտին դէպքեր ստեղծել՝ յետին նպատակներով։ Ընթերցարանի մէջ խռնուած ժողովուրդը սկսաւ միահամուռ երգել « Մեր հայրենիք » եւ « Շուշի Մարիամ »։ Ընկ. Թափառական, որ Սօֆիայէն հրաւիրուած էր տօնին առթիւ, թելադրեց ըլլալ պաղարիւն։ Պախարակեց ընդդիմադիրներու նախընտրած այս անվայել միջոցը ու բողոքեց անոնց հոգեբանութիւնը։ Խօսեցաւ նաեւ հիւր գտնուող Թրակիացի Պուլկար մը, որ, չափազանց վրդովուած, խիստ արտայայտութիւններ ըրաւ անոնց հասցէին։

Կէս օրէ վերջ, «Թրակիիսկի Եռա-

բայ ծանրանալ՝ հոգ չէ թէ չորս միլիառի բաց մը ցուցնէր իր նիւթացոյցը։

Անցեալ կիրակի եւ երկուշաբթի բողոքի ցոյցերը սակայն — քաղաքական ինչ ատատ ալ որ պահուըտած ըլլայ անոնց տակ — ցոյց տուին որ եթէ նոյն իսկ այս նոր յաւելումները մարսեն Ֆրանսայի հարկատուները, ալ եւս չէ կարելի յուսալ եւ սպասել սակայն որ կարելի է նոր զոհողութիւններ պարտադրել անոնց՝ վաղը կամ ապագային։

Ուրեմն

Խնայողութիւններու, եւ զանազանծային խնայողութիւններու ճամբան, եթէ փակուած մնայ այսպէս եւ հարկատուներն ալ իրենց կարգին մնան անզիջող՝ անանկութեան զուռն է որ կը բացուի պետութեան առջեւ։

Ու եւք մը այս ծանր կացութեան չափազանց դժուար է տեսնել ներկայ պայմաններուն մէջ, որովհետեւ բուն պայքարը ոչ թէ մէկ կողմէ հարկատուներու եւ պաշտօնէից ու միւս կողմէ կառավարութեան մէջ է որ տեղի կ'ունենայ, այլ այն երկու ներհակ հոսանքներուն մէջ որոնք կը բաժնեն Ֆրանսայի քաղաքական կուսակցութիւնները եւ քաղաքական ըմբռնումները։

Քաղաքական պայքար ուրեմն ամէն բանէ առաջ, ինչպէս կ'ըսէի այս յօդուածին սկիզբը, եւ այդ իսկ պատճառով չափազանց բարդ ու դժուարալուծելի։

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

նաք »ի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդէսը։ Հակառակ ժամը 2—3 տեղացող անձրեւին, ընդարձակ սրահը լեցուած էր անօրինակ բազմութիւն մըն էր։ Ոչ միայն աթոռնամուլթեամբ մը։ Ոչ միայն աթոռնալլեւ՝ անցքերը, սրահին վերջամասը եւ սրահէն մինչեւ կառուղոաշ՝ հարիւրաւոր ոտքի մնացողներ կային։ Առատուան դէպքը այնքան գէշ ազդեցութիւն գործած էր որ, ժողովուրդը խուռներամ վազած էր սրահ լռելեայն պատասխանը տալով։ Ֆիլիպէն, որ միշտ խանդավառութեամբ կը տօնէ այս ու այլ տօներ, քիչ տեսած է այսքան բազմութեամբ որ եւ է տօնակատարութիւն։ Երկսեռ երգչախումբը, զոր կը վարէր ընկ. Կ. Փափազեան, երգեց « Շուշի Մարիամ » եւ « Մեր հայրենիք », որոնք յոտընկայս ունկնդրուեցան։ Ցետոյ, տեղի ունեցաւ գրօշի պարզում։ Մինչ երգչախումբը կ'երգէր « Ողջոյն քեզի, Հայու դրօշ »ը, հայ դրօշը կը պարզուէր, ու անոր քով նահատակներու յիշատակին կանգնած յաղթանակի կոթողին վրայ՝ քարտէսագրեալ Հայաստանը՝ հայ զինուորներէ պաշտպանուած։ Պատկեր մը, որ անօրինակ ոգեւորութիւն ստեղծեց։ Անկէ վերջ բեմ եկաւ հանդէսին նախագահը՝ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան, որ փառաբանեց դրօշը ու անոր դէմ ոմանց ցոյց տըւած վերաբերումը խիստեց դրօշակին ուժին ու ազգաց մտահոգութեան ապացոյցը։ Մայիս 28ը հուշակեց վեբաղարձ մը դէպի մեր պատմութիւնը եւ ձգտում մը դէպի վաղը, տօն մը՝ որ կը բնորոշէ հեռեւողականութեան եւ պատռհապալսութեան, ձգտումութեան եւ խեզաթիւրումի, ինքնաթունատումի եւ ինքնաժխտումի դրականութեան եւ բացասականութեան պայքարը։ Ցետոյ հրաւիրեց յոգնախուռն բազմութիւնը յոտնկայս յարգել անխտիր բոլոր այն Հայերուն յիշատակը, որոնք ինկան՝ կերտելու համար մեր ժողովուրդի անկախութիւնը, ինչպէս նաեւ յիշատակը՝ Արամ Մանուկեանի՝ իբրեւ գաղափարական արտայայտիչը հայ անկախութեան, զոր Նազարբէկեանին՝ որպէս զինուորական խորհրդանշանը անոր, ու Աւետիս Ահարոնեանին՝ որպէս քաղաքական արտայայտութիւնը անոր։ Պ. Ե. Հէքիմեան գեղեցիկ առոգանութեամբ մը արտասանեց « Նուագոյնին »ը, որմէ վերջ երգչախումբը երգեց « Իզզէ՞լ », զոռա նա Սմօտաա » (բոցավառէ՛, ազատութեան Արշալոյս) երգը։ Պ. Թ. Թելլալեան պուլկարերէն արտասանութիւն մը ըրաւ, որմէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Թափառական։ Ընկերը բնորոշեց այն պայմանները որոնց մէջ ծնունդ առաւ մանուկ Հայաստանը, ինչպէս եւ այն ճակատագիրը որ վիճակեցաւ իրեն։ Դրուատիքը ըրաւ զայն ստեղծող ուժին։ Վերլուծեց դրօշին էութիւնը։ Բացատրեց թէ ինչու Դաշնակցութիւնը կը մնայ անվկուն պաշտպանը անոր ու ջերմեռանդ հաւատացողը վաղուան մեծ օրուան։ Անդրադառնալով մեր քաղաքականութեան, ըսաւ թէ վարչաձեւերը ժամանակաւոր են ու իբրեւ անեղական փաստ կը մնան երկու տարրեր ու ազդակներ — հայրենիք եւ ժողովուրդ։ Թելադրեց ամուր կառչիլ դրօշին, երբեք չթերահաւատիլ եւ, առանց ուժ սպառելու ներքին անարժէք արգելքներուն դէմ, խմբուիլ « 28 Մայիս »ով յատկորոշուող գաղափարաբանութեան շուրջ՝ երբ առիթը գայ միակամ ուժով թշնամին հարուածելու համար։ Իր ճառը, ինչպէս նաեւ իրմէ վերջ խօսողներուն ու նախագահին ճառը յաճախ կ'ընդմիջուէին որոտընդոստ ծափերով։ Մակեդոնական եւ Թրակիացիներու միութեանց զանազան ներկայացուցիչներէն Պ. Տիմանովէվ փափաք յայտնած ըլլալով խօսելու, նախագահը զայն հրաւիրեց բեմ։ Պ. Տիմանովէվ արտօրէն բընորոշեց Համիտէն մինչեւ մեր անկախութիւնը տեղի ունեցած դէպքերը եւ մեր յեղափոխականներու գերը՝ տալով շատերուն անունները, պախարակեց բացասական տարրերը եւ յոյս յայտնեց որ օր մը հայ ժողովուրդը եւս կը տիրանայ իր ամբողջական ազատութեան։

Ընկ. Թ. Արզումանեան պուլկարերէն լեզուով պատասխանեց, ու, պարզեց վերջ թէ ինչպէս կարգ մը ազգեր դեռ անարդարութեան զոհն են, տեսական խաղաղութեան միակ պայմանը նկատեց ճնշուած ազգերու իրական ազատագրումը, « Ար Հայաստան » եւ « Կարսօն » խմբերգներէն վերջ ընկ. Կ Պէրպէրեան կարդաց Ահարոնեանի « Ցարդանք քեզ »ը՝ իսրայատուկ յուզականութեամբ մը։ Երգչախումբը երգեց նաեւ « Մասի Մօտէ » պուլկարական պարերգը, որու միջոցին երկու փոքրիկներ « Քաջաղողոջ պարեցին, պուլկարական տարազով։ Ընկ. Օ. Քէչեան յատակ ու տիրական շեշտով մը արտասանեց «28 Մայիս »ին ձօնուած բանաստեղծութիւն մը, որմէ վերջ ընկ. Թ. Արզումանեան կրկին բեմ եկաւ ու, յայտնելէ վերջ թէ երբեք պիտի չներուին գրօշին ու 28 Մայիսի դէմ եղած անարգանքի փորձերը, կարդաց բողոքի հեռագիր մը՝ ուղղուած Թեմականին, նախարարութեան եւ Սօպրանիէի նախագահին՝ Թաղ. Խորհուրդի դէմ։ Հաւաքականութիւնը որոտընդոստ ծափերով իր համամտութիւնը յայտնեց։

Ցայտագրին ամէնէն վերջին թիւն էր հայ գիւղը՝ իր երգերով ու պարերով։ Բեմին վրայ, աղբիւրին քով ու ծառերու շուքին, հայ աղջիկներ ու երիտասարդներ, կուժերով ու սրինգով, որոնք երգեցին ու պարեցին՝ խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասցնելով։ Ցետոյ, ժողովուրդը, ոտքի, միահամուռ, սկսաւ երգել « Մեր հայրենիք »ը։

⁂ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը ըստ սովորութեան, նոյն գիշեր իր մարզադաշտին մէջ կազմակերպած էր «Կրակի շուրջ »ը։ Ամբողջ գաւառը լեցուն էր։ Խանդավառ ճառ մը խօսեցաւ ընկ. Թափառական։ Ցետոյ, հազար հոգինոց այդ բազմութիւնը, հայկ. եռագոյնը առջեւէն պարզած, ամբողջ չորս ժամ շրջեցաւ փողոցէ փողոց, երգելով ազգային երգեր։ Այն ոստիկանները, որոնք առաւօտ կ'արգիլէին դրօշի պարզումը, հիմա, երկրորդ հեռագրին բացուելէն վերջ, կ'ըսէին.

— « Երգեցէ՛ք, կեցցէ՛ անկախ Հայաստան »․․

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հայրենիքի օգնութեան գործը

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Մեր կարօտակէզ սրտերուն ի՜նչ մօտիկ ու քաղցր գործ է հայրենիքի օգնութիւնը։

Չկայ աւելի գեղեցիկ ու նուիրական պարտականութիւն մը, քան օժանդակել ամբողջ արեւելքի « գրախտավայր » Հայաստանին. Արեւելքի մեր Զուիցերիային։

Այսպէս ըսին ինծ, իմ վարժապետները, տարագիր ինծի պէս։

Դժբախտաբար չեմ տեսած հայրենիքս, բայց տեսած եմ Զուիցերիան։

Ցանցառը մերը չէ, եթէ չենք ճանչնար մեր հայրենիքը, եւ խորապէս կը սիրենք զայն։

Ու վերաշինական մեծ արշաւանք մը, ամէն կողմէ, ամէնուն լեզուին վրայ։

Իր բնական գեղեցկութիւնը հայրենիքի անխաթար պահելու ջա՞նք, թէ արդէն մաշած ու հնամենի զգեստին կարկտան։

Ի՞նչ ըսեմ, հակառակ եմ ջերմ հայրենասիրութեանս, անկարելի կ'ըլլայ իրականութիւնը պարտկել եւ առաջինին պատրանքը տալ։

Հայրենիքի վերաշինութիւնը նոր զգեստ չէ, իր հրապուրիչ գեղեցկութեան համապատասխան համազգեստ չէ, ինչպէս Զուիցերիան, այլ կարկտան, կարկտան…

Գեղանի աղջկան մը պէս, իր համեստ ցնցոտիներու մէջ իսկ հրապուրիչ է ան։

Բայց թող կարկտան ըլլայ։ Մինչեւ բարի ծաղիկ հարուստներ ունինք որոնք իրենց հարստութեամբ երկիրը իրական դրախտ կրնան դարձնել։

Ո՞վ է որ չզգար, չի քարոզեր, չի փառաբաներ հայրենիքի օգնութեան, վերաշինութեան պահանջները եւ առաւելութիւնները.

Դաշնակցականն ալ, Ռամկավարն ալ, հնչակն ու « չէզոք »ն ալ, համայնավարն ալ, հարուստն ու աղքատը հաւասարապէս։

Ի՞նչ գեղեցիկ պատկեր — Ամբողջ ժողովուրդը կը քարոզէ եւ կը մօտէ օժանդակութեան մասին։ Միայն թէ՝ խօսքով…

« Ծովի չափ խելք ինծմէ, եթէ խօսքով փիլաւ եփի », կ'ըսէ ժողովրդական առածը։

Եւ սակայն, հայրենիքի օգնութեան գործը զարգած է քար զայթակղութեան, զանազան նպատակներու շահագործման ազբիւր, ուրկէ՝ պղտոր ջրերու։

Ո՞վ իրաւունք ունի օգնելու եւ որո՞ւ միջոցաւ։

Մեզմէ վրայ այդ նպատակին համար մարմին մը կայ՝ Հօկ, որ դարձած է հոգ մը կառուցելայէս։

Նպատակս հազար անգամ կրկնուած իրողութեան մասին խորհրդածել չէ, այլ վերլուծել այն յորդորները որ կը տեղան աջ ու ձախ.

— Տուէք, օժանդակեցէք հայրենիքի վերաշինութեան։

Կը մոռնան բոլոր անիրաւութիւնները որ ի գործ կը դրուին նեղը կը մոռնան տեղը պայքարը զոր կը մղեն մեզի դէմ, եւ մանաւանդ կը մոռնան բոլոր կոպիտ, տգեղ հայհոյանքները զոր կը նետեն մեր Երեսին։ Ու խղճմտանքին անսալով, կը փորձուիս, տակն ու հազար ստորագրութիւններով վաւերական քանի մը լումաներ յատկացնել այդ նպատակին։

Եւ սակայն, ամենահզօր ձեւով մը կը մերժեն.

— Ձեր դրամը պէտք չէ …

Օրինակները բազմաթիւ են։

Ու կը շուարիս, որո՞ւ միջոցաւ ի՞նչպէս օգտակար ըլլալ հայրենիքիդ։

Տարբեր ուղղութեամբ կ'ուզես օգտակար ըլլալ։

Հօկերը հանդէս ունին ի նպաստ հայրենիքին կամ ներդաշնակ։ Կը վարձեն կ'ներկա շատ քարոզ մօտիկ ընելու համար։

Արալէզի հաստատեմ ըսածներս է. ցոյց տալու համար Հօկերու խառնակչութիւնը գաղութներու մէջ, բաւական է յիշել դեռ վերջերս պատահած իրողութիւն մը։

Անցեալները վերոյիշեալ կազմակերպութեան կողմէ կը ներկայացուէր « Անուշ » օփերան։ Հակառակ տեսած ըլլալուս, ի սէր նպատակին գացի։

Եթէ մեծ բանաստեղծը՝ Թումանեան, ողջ ըլլար, հաւատացէք որ Սիպերիա կը ղրկէր դերակատարներու ամբողջ խումբը, քանզի գեղեցիկ այս գործը հազար անգամ հազար ձեւով խաչեցին, հանդիսականներու դժգոհանքին արժանանալով։

Բայց, ներկայացման խեղճութիւնը չէր որ պիտի նկարագրէի։

— Միջնարարին վարագոյրին ետեւէն մարդուկ մը դուրս ինկաւ, եւ բացաւ փչել, հա փչել…

Մրթմրթացողներ ու սուլողներ ալ պակաս չեղան։

Ու բոլոր լաւ տրամադրութիւնները խորտակուեցան։

Շատեր զզջացին, երդուընցան անգամ մըն ալ չգալ Հօկի հանդէսին։

Ու հայրենիքը վնասեց տխմարի մը երեսէն։ Կը վնասէ ու պիտի վնասէ։

Այժմ, դուք բոլոր առաջնորդներ, դուն ինքդ « Ցառաջ », երբ մեզ կը քարոզէք եւ ցոյց կուտաք հայրենիքի եւ վարչաձեւի տարբերութիւնները եւ կը քաջալերէք ու կը համոզէք որ օգնենք, ըսէք, այս խեղկատակութիւնները մեզ չե՞ն պղծեր։

Երբ բացարձակ օգնութիւնը կը մերժեն, անուղղակի մասնակցութիւնը կը դիմաւորեն հայհոյանքով եւ նախատինքով, ըսէք, այն ատեն ի՞նչով օգտակար ըլլալ։

Պէտք է գիտնալ որ, բոլոր ծպտակներէն վեր է մարդկային արժանապատուութիւնը, զգացումը։ Ան կ'ըսեմ շատ հանդարտ, առանց քէն ունենալու։

Հայրենիքի օգնութեան ճամբան ո՞րն է…

Կ. ՊՕԼԻԿԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ԿԱՑՂԱԾ

Աթէնքէն հեռագրով կը հաղորդեն հետեւեալ անօրինակ դէպքը. —

Քորֆուի Ակրիաս գիւղին մէջ կատղած շուն մը խածաւ Եորկէ էֆթիմիան։ Այս վերջինը իր կարգին խածաւ իր զաւակները, որոնք նոյնպէս կատղելով, խածին իրենց մայրը։ Այսպէս ամբողջ ընտանիքը կատղեցաւ եւ դրացիները խուճապահար պաշարեցին տունը։ Ոստիկաններուն գալէն առաջ, գիւղացիները յաջողեցին մեկուսացնել մայրը եւ զաւակները։ Բայց չկրցան զսպել հայրը, որ կատաղօրէն կը խածնէր ժամանակը։ Այն ատեն գիւղացի մը հրացանը պարպելով զայն փռեց կատղած մարդը։ Ընտանիքին միւս անդամները հիւանդանոց փոխադրուեցան։

…ՋԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ՇԱՐԺՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԼԷՆԻՆԸ ՀԱԿԱՌԱԿԱԾ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱԺԱՆՄԱՆ

…Միլլիեթ » շարունակելով իր յու-…, ԱՔ գրէ « Միլլիյէթ »ի մէջ. — …Ամէն կողմ սկսած են հասկնալ թէ …րամէնշա է փոխել Սէվրի դաշնա-… Շատ մը եւրոպական թերթեր …կողմէ կը քննադատեն Ցունաս-…, միւս կողմէ կ'ընդունին Թուր-…իրաւունքը: Լայտ Ճորճ եւ Լորտ …րին անգամ տարակարծիք են, հեր-…բանակին ուժ տալու խնդրի մա-…

…Իսմէթ բանակը օրէ օր կ'ուժովնայ, …ռեւաբար կը ձախողի միջազգա-… ամէն կարգադրութիւն որ առանց …համաձայնութեան եղած է: Եւ եթէ …բանակը օր մը ժամանակ չթո-… թշնամիներուն նաւ նստելու, պա-…խանատուն անոնք պիտի ըլլան:

…յ յայն Պատրիարքարանը քա-…ական դեր մը չունի, բայց ամէն …կը խառնուի. Այսպէս, Լոնտո-… Արքեպիսկոպոսին ժամանակցու-… խնդրին մէջ, Էնկիւրիէն եւ Պոլ-… աւելի գործունէութիւն ցոյց տը-… Բարեբախտաբար, Համաձայ-…կան պետութիւնները երես չտուին …. Ամէն պարագայի մէջ, ժամա-… մեծ ապակ մըն է ի նպաստ մե-…

…Թուրքեւխորհրդային բարեկամու-…նը օրէ օր քիչ մը աւելի կ'ուժով-…, Պահ մը, կարգ մը հոգեր ծայր …: Ռուսիա համաձայնած է Անգ-…ւ հետ, ընդդէմ արեւելեան երկիր-…ուն: Այս լուրը միայն եւրոպական …թերթու մէջ չհրատարակուեցաւ, …ի գործակալութեանց միջոցաւ ալ …արածուեցաւ իբրեւ իրողութիւն. …խաբար իրաւունք ունէինք մտա-…հոգելու: Ճիշդ է, քաղաքականու-…թեան մէջ հաւատարմութիւն չի կր-…նար ըլլալ, բայց յեղափոխական Ռուս-…իոյ ալ թշնամի ճակատը անցնիլը՝ …կար նիւթական եւ բարոյական նե-…ութեան մատնել մեզ: Անցեալ շաբ-…ու սոփիէթ արտաքին գործավար …իչէրին հեռագիր մը ղրկեց, որով կը …րտնէ թէ այդ տեսակ բան մը չը-…յ.

Արդէն, Լէնինի կառավարութենէն …թէ՛ ապասեր այդ տեսակ ընթացք …Ընկեր Լէնին աշխարհի յայտա-…րեց թէ, հակառակ ամէն բանի, …պատած պիտի մնայ արդարութեան եւ մարդկայնութեան նշանաբաննե-րուն:

Երէկ իմացայ որ Համաձայնական պետութիւնները սա առաջարկը կ'ը-նեն Ռուսիոյ:

— « Պատրաստ ենք ճանչնալու ձեր նոր վարչաձեւը եւ օգնելու ձեզի, պայմանաւ որ դուք ալ հրաժարիք ձեր քարոզութենէն եւ արեւելեան երկիր-ները բաժնենք մեր մէջ ».

Լէնինն ալ սա պատասխանը տուած է.

— « Անցած է ազգերը կողոպտելու շրջանը: Անոնք ալ ձեզի ու մեզի նման ապրելու իրաւունք ունին: Իրենց ճա-կատագիրը իրենք պիտի որոշեն: Ի-րաւունք չունինք խառնուելու անոնց գործերուն »:

Դէպքերը հաստատեցին որ Արեւել-քի երկու գլխաւոր պետութիւնները պարտաւորուած են իրարու ուժ տալ: Արդարեւ, նոր Թուրքիան, իր դուռ-ները փակելով Համաձայնականներուն առջեւ, կարեւոր դեր մը կատարեց ռուսական յեղափոխութեան յաջողու-թեան մէջ: Եթէ Համաձայնական պե-տութիւնները կարենային Անատոլուի ճամբով քալել Կովկասի վրայ, Խոր-հրդային Ռուսիոյ վիճակը շատ դէշ պիտի ըլլար:

Միւս կողմէ, եթէ կարմիր բանակը չյաղթէր Վրանկէլի ուժին, Համա-ձայնական պետութիւնները կրնային հիւսիսէն ճնշել եւ Կովկասը գիւրու-թեամբ ոտքի հանել մեզի դէմ:

Ամէն պարագայի մէջ, եթէ անցեա-լի մեր մեղքերը մեծ ու ծանր իսկ ըլ-լան, ռուսուծային արդարութեան ազրիւրը դեռ չէ ցամքած:

Հասկնալու համար թէ յեղափոխու-թեան ճամբուն վրայ որչափ հեռաւո-րութիւն կտրած ենք, կը բաւէ բաղ-դատել այսօրը՝ անցեալ տարուան այս օրերուն հետ: Վերջին ամսուան ըն-թացքին, քանի ըմբոստութիւն զսպե-ցինք, քանի գրաւումներու դէմ դը-րինք: Սուլթանն ալ ճակատ կը բաց-մեզի, բայց բոլոր յարձակումները ապարդիւն անցան: Ներքին եւ արտա-քին թշնամիները, որոնք « հրոսակ » կը կոչէին մեր ազգային պետը, հի-մա ազգային ղեկավարը անունը կու-տան անոր:

Հայաստանի գորգերը ժամանակա-պէս կը գնահատուին ամերիկեան շու-կաներուն մէջ: Թէեւ ամէն կարելիու-թիւն ունինք շատ աւելի բարձր զար-գացման հասցնելու գորգագործութիւ-նը, քանակի կամ որակի տեսակէտով, սակայն ներկայիս անհանդուրժելի պայմաններու մէջ կը կատարուի նիւ-թերու մշակումը: Բուրդի վերամշակ-ման ընթացքին՝ թելին որակին վրայ մեծ չափով կ'ազդէ մասնաւոր պա-հեստներու եւ չորանոցներու պակա-սը:

Բուրդի մթերման Հայաստանի բա-ժինը գորգագործական միութեան կը յանձնէ բուրդ մը, որ ոչ գոյնով կը համապատասխանէ աշխատանքին, ոչ ալ տեսակէտով: Միութիւնն ալ չունի տակաւին սեփական ներկատուն: Ներ-կատունը կը պատկանի « Արարկեր » արհեստանոցին: Ներկուած թելը յա-ճախ անգործածելի է:

Հայաստանի գորգերուն թելերը կը ներկուին բուսական ներկերով: Բու-սական ներկով պատրաստուած գոր-գերը արտասահմանի մէջ շատ մեծ արժէք կը ներկայացնեն գոյներու դի-մացկունութեան պատճառով: Անհրա-ժեշտ է օգտագործել Հայաստանի մէջ ծանօթ բոլոր բուսաներկերը, — դեղ-նածաղիկ, տորոն, ընկոյզի կեղեւ, որդան կարմիր, եւայլն:

Գորգին որակին համար նշանակու-թիւն ունի նաեւ հէնքին եւ միջնաթե-լին ծառայող բամպակի թելին տոկու-նութիւնը: Այս տեսակէտէն, Լէնինա-կանի հիւսուածեղէնի գործարանը տա-կաւին թել չի կրնար հայթայթել տա-կաւին: Անհրաժեշտ է նաեւ ուշադրու-թիւն դարձնել գորգերու գեղարուես-տական ձեւին: Ցաւալի է որ գորգա-գործութեան արհեստանոցի միակ նը-կարիչն ալ ճամբու դրուած է:

Մինչեւ հիմա Հայաստանի գործերը կ'արտածէին առանց լուալու, մինչ-դեռ արտասահմանի մէջ քիմիական լուծոյթով լուացուած գորգերն են, որ կը փնտռուին: Նախ քան շուկայ հանելը, մեր գորգերը կը լուացուէին արտասահմանի մէջ մասնաւոր հաս-տատութիւններու կողմէ, այս պատ-ճառով կը ստիպուէինք օտար դրամ վճարել: Անցեալ տարուընէ սկսեալ գորգագործական միութիւնը ձեռնար-կած է գորգերու քիմիական լուացու-մին: Այդ փորձը դրական արդիւնք տուաւ: Այդ ձեւով լուացուած գորգե-րը արտասահմանի մէջ աւելի սուղ կը ծախուին, քան չլուացուածները: Ար-տաքին առեւտուրի գործավարութիւ-նը, նկատի առնելով որ յաջողեցանք գորգերու քիմիական լուացումը կա-տարել մեզ մօտ՝ առանց օտար դրամ հասցնելու դէպ ի արտասահման, Հայաստանի գորգագործական միու-թեան յատկացուց 170 հազար րուբլի, որպէս զի հիմնուի գորգերու լուացա-րան մը մեքենայական ձեւով: Այդ գործարանին շինութիւնն արդէն սկը-սած է եւ կ'աւարտի այս տարուան վերջը: Գորգերը լուալու համար ար-դէն պատրաստ է առաջին փորձնական մեքենան, շինուած Երեւանի մեքենա-գործարանին մէջ: Այդ մեքենան սկը-սած է բանիլ մայիս 15էն ի վեր: Գոր-գերու քիմիական լուացման այս ձեւը Հայաստանի մէջ դեռ ծանօթ է միայն Ռուսաստանէն եկած քանի մը մասնա-գէտներու: Անհրաժեշտ է մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել, այդ մասնա-գէտներուն տալու համար ամէն յար-մարութիւն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Մէհմէտ Ասըմ պէյ կը գրէ « Վագըթ »ի մէջ (20 մայիս). —

Վիճակագրական ընդհ. տնօրէնու-թեան Պրուսայէն ղրկուած ծննդեան եւ մահուան վերջին ցանկը ցոյց կու տայ որ այդ քաղաքին մահերուն թիւը ծնունդներու թիւէն շատ է: Միւս կող-մէ, կ'ըսուի թէ Պոլսոյ մէջ ծննդեան արձանագրութիւնները մահերու ար-ձանագրութիւններէն շատ են: Արդ-եօք իրապէ՞ս Պրուսայի նահանգին վի-ճակագրական այդ ցանկին համաձայն այդ նահանգին բնակչութիւնը վտան-գաւոր նուազմա՞ն մը ենթակայ է: Ասոր փոխարէն՝ Պոլսոյ բնակչութիւ-նը կ'աւելնա՞յ:

Այս հարցման անմիջապէս կրնանք սա պատասխանը տալ.

— Ոչ վիճակագրութեան նայելով տխրեցէք, ոչ ալ թերթերուն հաւա-տալով ուրախացէք...

Իրականութիւնը սա է որ, Պոլսոյ եւ Պրուսայի մէջ, ու երկրին որ եւ է մէկ վայրը, բնակչութեան արձանագրու-թիւնները, մահուան եւ ծնունդի ար-ձանագրութիւնները ճիշդ չեն: Ասոր ամէնէն գլխաւոր պատճառը վիճակա-գրական արձանագրութեանց շատ խառնակ եւ երկար – բարակ ձեւակեր-պութիւնն է: Օրինակ, զաւակ ունե-ցող մը ծննդեան այդ դէպքը արձա-նագրել տալու համար տեսէք ինչեր պէտք է ընէ. — Նախ, արձանագրու-թեան վարչութեան կը դիմէ, տպա-գրեալ ցանկ մը կ'առնէ, կը լեցնէ, երկու վկայ կը գտնէ, ստորագրել կու տայ, թաղին մուխթարին եւ Ըմ-րաց ժողովին հաստատել կու տայ, կը տանի պաշտօնէային: Վերջինը դայն կ'առնէ, կը բաղդատէ հօրը եւ մօրը թուղթերուն հետ, կ'առնէ ծախքը, կու տայ անձնաթուղթը. Իսկ եթէ իր մօտ չեն ծնողքին արձանագրութիւն-ները, կը գրէ պատկան պաշտօնեա-յին, կարծիքը կ'ուզէ, ամիսներով պատասխան չիգար. Եթէ գայ ալ՝ կր-նայ սխալ գալ. սրբագրելու համար ամիսներով գործողութիւն: ...Առե-նօք, Թուրքիոյ մէջ, պիւտճէն ծախսի գումար մը ունէր վիճակագրական պաշտօնեաներուն համար: Երեք ամի-սը անգամ մը ամէն գիւղ կ'այցելէին, կը պտտէին, նոր ծնունդներն ու մա-հերը կ'արձանագրէին: Այս ձեւը վեր-ցաւ՝ դրամի պակասէն: Ու այսօր վի-ճակագրական տետրակներուն մէջ տեսնուող թիւերը բնաւ չեն համապա-տասխաներ իրականութեան: Թէեւ տասը տարին անգամ մը ընդհ. վիճա-կագրութիւն կ'ըլլայ. այս արձանա-գրութիւնները ինչպէ՞ս կրնան կանո-նաւոր նկատուիլ: Ուրեմն, այսօրուան վիճակին դարման մը գտնելու է:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

Պրուսայէն Պոլիս բերուած 21 հա-մայնավարներուն դատավարութիւնը Պրուսայի մէջ կատարուելու որոշում տրուած է ընդհ. դատախազութիւնը: Այս պատճառով, ամբաստանեալները հսկողութեան տակ Պրուսա ղրկուե-ցան:

Պրուսա տարուած համայնավարնե-րուն մէջ կը գտնուի նաեւ բանաստեղծ Նազըմ Հիքմէթ պէյ, որուն դատա-վարութիւնը տեղի ունեցաւ Եղեռնա-դատ ատեանին առջեւ: Բանաստեղծն ալ կը տարուի, որովհետեւ կասկած-ներ կան որ ան Պրուսայի մէջ դաղտ-նի կուսակցութիւն մը կազմելու ձեռ-նարկներ ըրած է: Պրուսայի դատա-վարութիւնը աւարտելէն վերջ, Նա-զըմ Հիքմէթ պէյ դարձեալ Պոլիս պի-տի բերուի, իր դէմ բացուած միւս դատերը տեսնուելու համար:

Պրուսայի ամբաստանեալները 21 հոգի են թէեւ, բայց առնցմէ ոմանք տարբեր տեղեր եւ ոչ ձերբակալեալ վիճակի մէջ կը գտնուին: Պոլսէն տարուեցիքները 16 հոգի են:

ՄԱՄՈՒԼ

Մտաւոր Թուրքիան

Հանրապետութեան պաշտպանու-թեան նոր օրէնագծին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էնք օրը օրին, Պէյրութի « Ազդակ »ը գիտել կու տայ (31 մայիս).

— « Թուրք կառավարութեան կող-մէ վերջերս պատրաստուած օրէնա-գիծը սակայն, եզական պարագայ մըն է տէրութիւններու կեանքին մէջ: Տասնեւերեք առանձին յօդուածներէ բաղկացած այդ օրէնագիծը, այս օ-րերուն, երբ արտաքին պատերազմներ չկան եւ ոչ մէկ բացառիկ կացութիւն ստեղծուած է Թուրքիոյ սահմաննե-րուն վրայ, արժանի է լուրջ ուշա-դրութեան: Կը նշանակէ ուրեմն որ ներքին ուժեղ ցնցումներ, դաւադրու-թիւններ եւ հակակառավարական շար-ժումներ գոյութիւն ունին, որոնք կը տարածուին ժողովրդական լայն խա-ւերուն մէջ: Կ'արժէ առանձին ուշա-դրութեամբ կարդալ եւ վերլուծել այդ յօդուածները: Թուրք կառավա-րութիւնը իր մշակած նոր օրէնագծի առաջին յօդուածով խիստ պատիժ-ներ կը սահմանէ անոնց համար՝ ո-րոնք Թուրքիոյ հանրապետութեան հողերուն ամբողջութիւնը կամ մէկ մասը օտար վարչութեան մը յանձնե-լու, կամ պետութեան անկախութիւնը նուազեցնելու եւ կամ երկրին մէկ մա-սը կառավարութեան վարչութենէն դուրս հանելու փորձ կ'ընեն:

Բացատրութիւնը շատ որոշ է. կը հետեւի որ Թուրք հանրապետու-թեան ամբողջութիւնը վտանգի տակ է. ներքին հոսանքներ կան, որոնք համաձայն չեն ներկայ ընդարձակա-ծաւալ տարածութեան պահպանու-մին, քանի որ ի վիճակի չեն զանոնք մշակելու եւ բարգաւաճելու: Եւ իրա-կանին մէջ ալ Արեւելեան նահանգնե-րը բոլորովին անմարդաբնակ եւ ամա-յի դարձած են: Երեսուն միլիոն բը-նակչութեան բաւելու չափ ընդարձակ հողամասեր ունեցող երկրի մը մէջ հազիւ 8—9 միլիոն ժողովուրդ կը բը-նակի, որ մատնուած է չափազանց թշուառ եւ ողբերգական վիճակի մը: Թուրք գիւղացիութիւնը անօթութենէ կը հիւծի. երկրագործութիւնը, որ նախնական պայմաններու սահմանին մէջ կը գտնուի դեռ, ներքին նահանգ-ներու մէջ բոլորովին յուսահատու-թեան մատնած է գիւղացիութիւնը, որովհետեւ փոխադրական միջոցներէ զուրկ ըլլալով, իրենց արտադրու-թիւնները փճացման դատապարտը-ւած են:

Այս պայմաններուն տակ գտնուող ժողովուրդ մը անհաւանական չէ որ Թուրքիոյ ամբողջութեան դէմ շար-ժում ստեղծէ եւ փափաքի օտար տէ-րութեան մը ժամանումը: Եւ կամ, զուցէ շարժումներ ալ կան ներկայ Թուրքիոյ մէկ մասին հովանաւորու-թիւնը յանձնելու օտար տէրութեան մը: Ցայտնի չէ այժմ թէ՝ որո՞նք են այդ շարժումներու հեղինակները եւ ո՞րքան ուժ ունին. նմանապէս յայտ-նի չէ թէ՝ Թուրքիոյ ո՞ր մասը ո՞ր տէ-րութեան կ'ուզեն յանձնել: Մօտ ա-տենէն, երբ ի զօրու դառնայ նոր օրէ-նագիծը վաւերացուելէ վերջ Ազգ. ժո-ղովէն, երեւան կը հանուին ներքին ծալքերը այդ դաւադրութեանց: Սա-կայն այժմէն իսկ կարելի է որոշա-պէս ըսել թէ երկու ճակատներու վը-րայ սպառնալիքներ կան Թուրքիոյ դէմ, մէկը՝ սովետական Ռուսիային՝ համայնացնելու համար Թուրքիան, իսկ միւսը՝ իտալական վտանգը՝ օգ-տագործելու համար Թուրքիոյ ըն-դարձակածաւալ եւ ամայի տարածու-թիւնները: Առաջին վտանգը շատ ու-ժեղ կերպով շեշտուած է վերջերս եւ համայնավարական շարժումներն ու փրոփականտները տարածուած Թուր-քիոյ բոլոր մասերուն մէջ: Մոսկուան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ պարտուելէ եւ իր բոլոր վառ յոյսերը թաղելէ վերջ արեւելեան ճակատի վրայ, այ-ժըմ բուռն թափով մը նուիրուած է Թուրքիան խորհրդայնացնելու՝ անկէ եւ մօտէն սպառնալու համար Եւրո-պայի: Թուրք թերթեր, այս օրերս, լեցուած են համայնավարներու գոր-ծունէութեան եւ շարժումներու ար-ձագանգներով եւ դատարաններու կողմէ տրուած խիստ պատիժներու լուրերով »:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԵԿՈՐՆԵՐ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

Տիվրիկէն եկող ճամբորդներու տե-ղեկութեանց համաձայն, հոն կը գտ-նուին 60 անդամէ բաղկացեալ 16 ըն-տանիքներ: Շրջակայ գիւղերուն մէջ ալ հետեւեալ թիւով Հայեր կան. — Արմութաղ՝ 25 հոգի, Օտուր՝ 25, Աչուչէն՝ 20, Խունավիլ՝ 35, Ջիմա-րա՝ 10, Ս. Ցակոբ՝ 2, Կիւրան՝ 1: Հայերը հողագործութեամբ կը զբաղին եւ լաւ վիճակ ունին:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՓԱՅՏԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԱԾ

Հիւանդանոցի Հողաբարձութիւնը իր վերջին նիստին զբաղեցաւ նաեւ Հիւանդանոցի տնտեսական խնդիրներով: Տեղեկացաւ որ տարեկան փայտին եւ ածուխին համար 2500 ոսկի ապահովուած է, իսկ պնակներէն 300 ոսկի գոյացած է: Սեղանի եւ …ի համար ալ 400 ոսկի ծախք եղած է:

Այս հասոյթը գոհացուցիչ կը նկատ-ուի, նկատելով որ ընդհանրապէս մի-ջին դասակարգի ազգայիններն էին որ ներկայ գտնուեցան սեղանին:

⁂ Հիւանդանոցի Ֆիլմը քանի մը օ-րէն պատրաստ պիտի ըլլայ ամբողջո-վին, որովհետեւ տարեդարձի վերջին հանդիսութիւններն ալ նկարուեցան եւ միացուեցան անոր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՓ (քերթուածներ, 1919-1933): Գրեց՝ Վահան Թէքէեան: Տպ. Փա-րիզ. 1933: Գին 12 ֆրանք: Հասցէ.— V. Tékéian, 22 rue Saint Sul-pice, Paris (6e): Վճարում կան-խիկ: Գրավաճառներուն հարիւրին 25 զեղչ:

ՁԱՅՆ, ամսաթերթ Կալկաթայի Հայ Ճեմարանի աշակերտաց, Թիւ 1 եւ 2:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԱՔԻԻ ՋՐԱԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

Շաքիի (Սիսիանի շրջանին մէջ) Ջը-րաէլեկտրակայանին շինութիւնը բա-ւական մայիս մէկին … աշխատանքը դանդաղ կ'ընթանայ, որովհետեւ բանուորները կը պակսին: Անհրաժեշտ 100 բանուորի տեղ կ'աշ-խատին 20 հոգի միայն: Աշխատանքի գործիքներն ալ պատրաստ չեն:

ՁԳԱԽԷԺԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Մոսկուա վաւերացուց Երեւանի մէջ ձգախէժի (քաուչու) պատրաստու-թեան գործարան մը հիմնելու ծրա-գիրը: Այդ գործարանին շինութեան գործի նպաստեն Զանաքեռի կայանին էլեկտրական աման ուժը եւ Երեւանի քիմիական երկրորդ գործարանին ար-տադրութիւնը.

Ձգախէժի գործարանին շինութիւ-նը յայտարարուած է « հարուածա-յին »: Շինութեան համար այս տա-րի, երկրորդ կիսամեակին, պիտի յատկացուի 15 միլիոն րուբլի: Հայ-թայթուած են անհրաժեշտ մեքենա-ները եւ շինութեան նիւթերը:

Այս գործարանին բանիլը կախուած է Զանաքեռի եւ քիմիական երկրորդ գործարաններուն շինութենէն:

ԳՈՐԳԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ասիա Անանեանի մէկ փոքրիկ ու-սումնասիրութենէն, (ուրիշ անգամ մըն ալ նոյն ստորագրութեամբ գիւ-ղատնտեսական յօդուածէ մը քաղեր էին բանկագին տեղեկութիւններ) —

Գորգագործութիւնը Հայաստանի արտածելի ապրանքներուն մէջ առաջ-նակարգ տեղ մը կը գրաւէ: Հայաս-տանի գորգերը արտասահմանեան շուկաներուն մէջ իրենց որակով շատ բարձր կը գնահատուին: Եւ հետզհե-տէ կ'աւելնայ Հայաստանի գորգերուն պահանջը

ԱՐԵՒԻ ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ

(ԻՐԻԿՆԱՎԷՊ)

…ինքնավստահ՝ անոր քալուածքը, …եր փողոցէն կ'անցնէր, քրտինք թա-…ծ ու յոգնած մշակին պէս, որ կը …երէ ծանր ու հպարտ քալել հասակ …առած արտերուն մէջէն:

Աջ ու ձախ չի նայիր, հայեացքը …էշտ գետինն է, տրեխին վրայ, ան-…ոց նման՝ որոնք իրենց կարմիր կո-…փիներուն նայելու անզուսպ բաղ-…ձանքն ունին: Կը տեսկար բաց պա-…տուհաններէն կամ դռներէն ներս նա-…յիլ, աշխարհը փորձանաւոր է, վա՜յ …անոր որ կը հրապուրուի անկէ, կը …մտածէր, ապա եթէ բաց պատուհանէ …մը, գեղանի հարսի մը ճկլոտուն աչքե-…րը հանդիպէին իրենին ...:

…Նոյ աչքը՝ մեղքի ճամբան է, ու …անոր մէջէն խաղացը մեղքի անյատակ …անդունդ: Այս մտածումներուն առջեւ …անոր մորթը կը սրսփար ու պաղու-…թիւն մը սահ կուտար կռնակէն վար …վար ... : Կը հաւատար աչքերու կա-խարդանքին, մարդկային մոլորանքը հոնկէ կը թափանցէր հոգիին: Ասոր համար, փողոցէն անցած միջոցին կը պզտիկցնէր բիբն ու տեսողութիւնը, կող կողի վրայ կը բերէր, քով քովի եկող երկու փեղկերու պէս. ուրկէ միայն աղօտ լոյս մը թեւ կ'առնէր, կը կաթէր գետինը, տրեխին վրայ...

Ամուրի մը: Երդում ըրած էր ա-նեղծ պահել մարմինը, չզրկուելու համար երկնային վարձատրութենէն, որուն սրտանց կը հաւատար: Արդէն, ան վաղուց դրած էր դանակը սրտին, որ սէրը չմտնէ ներս՝ ապականու-թեան հովերով: Խօսելու առեն չէր նայեր դիմացինին, մանաւանդ երբ խօսակիցը կին մըն էր: Պառաւներու քով՝ համարձակ էր, աչքերը քիչ մը կը բացուէին, այդ պահուն, կարելի կ'ըլլար նշմարել ճերմկուցը՝ որ մը-շուշէ ծածկուած լճի մը կը նմա-նէր ...:

Ծղնօտի մը արտաքին երեւոյթ: Մազերը՝ անխնամ, մօրուքը՝ ցանու-ցիր, արեւի ջերմութենէն ծռած ցա-խին պէս. դէմքը՝ ճերմակի զարնող կապոյտով. ճակատին վրայ՝ երակնե-րը ուռած, ու տարօրինակ վայրէջ-քով մը յօնքերու արանքէն: Ամառ – ձմեռ նոյն հագուստով, որովհետեւ հագուստի համար ալ իւրայատուկ տեսակէտ ունէր, « ինքզինք զարդա-րողը, սատանային կը ծախէ իր հո-գին »: Գիւղին մէջ՝ սուրբի համբա-ւով, ծերերը կը պատկառէին իրմէ, անոր անձին մէջ հոգեկան կատարե-լութիւն նշմարելով: Պառաւներուն աչքին լոյսը, որու խորհուրդին կը դիմէին յաճախ: Հրաշքի մօտեցնող Պատմութիւնով մը կը սկսէր անոր կեանքը ...:

Դպրոցական չէր: Ինքնաշխատու-թեամբ սորված էր գրել – կարդալը. գիւղին մէջ միակ ախիկա գրիչ շար-ժել գիտէր, որով՝ նամակ կը գրէր, գիրք կը կարդար: Վերջապէս անիկա, « տիվիթ » ունէր, աչքի խռոշին նը-մանող գլուխ մը, չիբուխի պոչ մը, մէջը ծակ, ուր կը պահէր գրիչը, երբ ըսէին նամակ մը գրէ, գոտիէն վար կ'առնէր « տիվիթ »ը, պաչին գանակը կը բանար. կը հանէր գրիչը, կը թաթխէր « տիվիթ »ի աչքին մէջ, ու տարօրինակ գիծեր կը քաշէր թուղ-թին վրայ կը գրէր, բայց աւելի զար-մանալին կար, այդ գիծերը կը կար-դար:

Ամէն առտու — իրիկուն, այծի մորթ մը կը փռէր գեղամէջը, թթենիի մը տակը: Անմատչելի, խոժոռ ու ինք-նահաւան:

— Հաճի, տղաս պաղնեմ, դարիպ զուրպաթիս գիր մը գրէ:

Հաճին վար կ'առնէր « տիվիթ »ն ու գրիչը, կը ցցէր աջ ծունկը, ձեռքին թուղթը կը հանգստացնէր անոր վը-րայ, ու թթենիին կռթնած՝ ճը՜զ – ճը՜զ կը խաղցնէր գրիչը, գլուխը մէյ մը աջին, մէյ մը անդին ծռելով, շրթունքները կը խածնէր, յօնքերը կը շարժէր, ու խնդրարկուն կը պպզէր անշշուկ, որ Հաճին՝ խոշոր ու տարա-ծուն գիրով մը, արդէն ծռած վզին պէս, բառի մը տակ ծալլէր, վերջա-ւորութիւնն էր առիկա:

— Ա՛ռ, Սուլթան խաթուն, ու հը-պարտութեամբ կ'երկնցնէր նամակը:

— Աստուած անպակաս ընէ լուսդ, Հաճի, մոխիր բանեն ոսկի ըլլի:

— Հաճի՞, « օըլան » իմս է, անոնք չէ՞, տղուլ, ես գիրեր էրագ մը տեսայ, մէյ մը սա էրազահանդ բանայիր: Խօ-սողը Թաթարենց Եղսիկն է:

Ու Հաճին « գեազախիկի » գրպանէն կը քաշէ երազահանը, որ մատնեքի պէս փաթթած է քանի մը ծալք թաշ-կինակով, թուղթերը կը դարձնէ, վեր-ջապէս կանգ կ'առնէ գոյնը նետած է-ջի մը վրայ, ուր գրուած են հայ այ-բուբենի 39 գիրերը. Եղսիկէն աչքերը գոցել կու տայ, մատը կը պտտցնէ:

Գիրերուն վրայ, հաս ու հոն, ու ա-հա ցուցամատը կանգ կ'առնէ քառա-կուսիի մը վրայ՝ որ — Ճ — գիրն է.

— Մատդ վերցուր, աչքդ բաց, մը-տիկ ըրէ:

Կը փնտռէ երազահանի միւս էջե-րուն վրայ Ճ գիրէն տեղը: Գտաւ: Կը կարդայ, մասնակի շեշտ մը հագցնե-լով բառերուն.

« Բարի է երազդ, մեղմ անձրեւը՝ առատութիւն է, եթէ առուները վա-զեն խոխոջելէն, ու ձայնը լսուի, հե-ռաւոր լուր է, պանդուխտի վերա-դարձ կայ, եօթը օրէն, եօթը շաբա-թէն, եօթը ամիսէն, գնա, աղօթէ առ Աստուած, որ երազդ ի բարին կատա-րի, ուխտ ես ըրեր, ուխտդ պահէ »:

— Բերնիդ մեռնիմ, Հա՛ճի, ուրա-խութենէն ձիլլաց Եղսիկը, Օսէփիկս պիտի գայ, անոր կոխած գետնին մա-տաղ, որ գա՜յ, պախշիշ մը քեզի: Ու կը հեռանայ:

Բայց, ահա Խանոյենց Տատմէրը, աքտաքալէն կուգայ, տեղ կը բռնէ Հա-ճիին մօտիկը, « կուռիկ » մը մածուն կը քշէ առջեւ:

— Հա՛ճի:

— Ի՞նչ կայ, Տատմէր:

Բայց, Տատմէրը յանկարծ կը փղձ-կի, արցունքը կը սահի այտերէն, կը փաթթուի Հաճիի ոտքերուն, քղանց-քը կը համբուրէ, տաք ու հաւատա-ւոր:

— Վերը Աստուած, վարը դուն, ցաւիս դարման ըրէ, մէկ հատիկ թոռ-նիկս « նաղար » առեր է, լման գիշերը թնծկաց ու չքնացաւ:

— Իտոր համար կուլա՞ս, հէր օրհ-նած. ես վախցայ որ դէշ բանի մը բաղդ եկած ես, էտիկ ոչինչ, « նուա-խայ » մը կը գրեմ, բարձին տակը կը դնես, պրծաւ գնաց:

— Խա՛, Հաճի, մօրուքդ խամբու-րեմ:

(Շարունակելի)

ՍՕՍ – ՎԱՆԻ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ռոստոմի Գրադարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին մեր Գրադարան-Ընթերցարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 10 ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

×

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ

կազմակերպուած՝ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ. ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԼՉԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ)։

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԻՓՐԱՏ նուագախումբի։

Գեղարուեստական հոխ բաժին։ Մուտք՝ 5 Ֆրանք։

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի առթիւ

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐՇԻԻ» ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ԸՆԿԵՐԱ – ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

150, ROUTE D'ORLEANS, BAGNEUX

Ճամեմուած ատենախօսութեամբ, նուագով,

պարերով եւ ընտանեկան զուարճութիւններով։

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին մեր ընկերներն ու համակիրները իրենց ընտանիքով։

Սրահի եւ հիւրասիրութեանց ծախսերու համար 3 ֆրանք։

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ,

18 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

«ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Ընտիր ժազ։ Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ժամանակ յայտագրով։

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆԸ

Մեծ հատոր մը որ կը պարունակէ ՓԱՐԱՒՈՆ ՍԷՄ ԱՆՏՈՆԸ, ԻՇԽԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՆ, ԱՐՁՈՒՆԻ ՍՐԲԱԶԱՆԸ եւ բազմաթիւ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ԾԻԾԱՂՆԵՐ

Համակ Ծիծաղ, Սրամտութիւն, Խնդում, Ժպիտ

Արտասահմանեան ամբողջ հայ կեանքը եւ դէմքերը

պատկերացուած են այս հատորին մէջ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 15 Ֆր., ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 20 Ֆր.

Դիմել՝ 17, RUE DAMESME :-: PARIS (13e)

« Երկար եւ առողջ ապրելու միակ պայմանը ծիծաղիլն է »:

ՏՈՔԹ. ԼՕՄՊՐՕԶՕ

Նուագահանդէս ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

Maison GAVEAUի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45, Rue LA BOETIE, Métro : MIROMESNIL

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) Mr. SERRIERE (Cor Anglais)

Պ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (թէնոր) Mr JACQUES HONORAT (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը նուագեն Պախի, Վիվալտիի գործերը, ինչպէս եւ Պարթեւեանի հայ ժողովրդական եղանակութիւնները եւ եկեղեցական եւն շարականներ, մեծ երգեհոնի ընկերակցութեամբ։

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը

Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 ֆրանք

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ

առեւտրական ծախու են շատ քիչ գործածուած Թրիքօյի երկու մեքենաներ (Kem façon metiér Georges 10) ինչպէս նաեւ օրական 500 զոյգ գուլպայ շինող արհեստանոց մը բոլոր կազմածներով։ Փափաքողները կրնան գնել ամբողջը միասին կամ առանձին։ Լաւ պատեհութիւն։ Փափաքողներուն կը սորվեցնենք Թրիքօյի եւ գուլպայի մեքենաներուն գործածութիւնը։ Դիմել անմիջապէս Ժ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆի, 41bis, rue de la Valée, Arcueil (Seine)։ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել թիւ 88 հանրակառքը եւ իջնել La Vache Noire կայարանը։

ՎԱՐՁՈՒ Է

մեկնումի պատճառաւ օգտաշէն եւ արեւոտ գործատեղի մը, դերձակ կամ կօշկակար գործաւորներու յարմար։ Տարեկան վարձք՝ 800 ֆրանք։ Ռըփրիզ՝ 700 ֆրանք։ Կազ, ելեկտրականութիւն։ Յարմար երկու ընկերով աշխատանքի։ Լաւ պատեհութիւն, շուտով դիմել՝ Ր. ՊԱՀԱՏՐԵԱՆի, 26, rue de la Chapelle, Paris (18)։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

Կը տնօրինէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարան, ներու առջեւ, կուտայ certificate de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ Հայրենակցական Միութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր թանկագին հայրենակցին՝

Տոքթ. Մ. ՆՈՐԱՑՐի

գանադէշի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի Մանկապարտէզի Վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէսինարնակ Գ. Մանուկ Գրիգորեանի (Դրասուն Տարօն), որ քանի օրինակ Գարտէզ մանկական պարբերաթերթ նուիրեց Միութեանս Մանկապարտէզին։ Վարչ.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Յակոբ Սէրճանեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր որդին՝ Յակոբ Ուզունեանը, հօր անունն է՝ Յովհաննէս Ուզունեան, որ ասկէց առաջ Փարիզի եւ Պերլինի մէջ սինէմայի գործով կը զբաղէր։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր մօրեղբօրորդւոյն Յակոբ Սէրճանեանի, որուն հասցէն է՝ rue Ordjonikidzé, թիւ 46, Batoum, Ռուսիա։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Ռնիկ Մարզուանցի Յարութիւն Ճուղիկեան, տարագրութենէ վերադարձած ըլլալով կը փնտռէ իր եղբայրները Ռուբէն եւ Յովհաննէս Ճուղիկեանները, որոնք կը կարծուին Ֆրանսա ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին՝ R. Kouyoumdjian, 17, Ave. du Bas-Meudon, Issy-les-Moulineaux (Seine).

Կը փնտռուի Ուրֆացի Յակոբ Գէորգեան, որ 1927ին կը գտնուէր Լա Սիօթա (Վար նահանգ), եւ այնկից մեկնած է Մարթիկ։ Մինչեւ 1928 կը թղթակցէինք. այժմ լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Յովհաննէս Գէորգեանի. chez Mr. Ch. Martin, rue Saint Martin d'Herés 33, Grenoble (Isère).

— Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Բէժախի Մարգա գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանի եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Սուրէն Կապուտիկեանները։ Լուր ունեցողներուն պարգեւ պիտի տրուի եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝ V. Gaboudikian, 5. str. Belveder. Bucarest (Roumanie).

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Տէսինի «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Վ. ՀԻՒՍԵԱՆ

3, Rue Tellier, Décines, (Isère).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Օմսկի ներկայացուցիչը Լատվիացի մըն էր, որ հակառակ իր լայն իրաւասութեանց, բնաւ չէր խառնուեր ցարական ընտանիքի ներքին գործերուն եւ միայն կը հսկէր ու կը սատըգէր անոր ներկայութիւնը։ Երկու օր վերջ, Օմսկէն Տոբոլսկ հասան նաեւ մէկ զօրամասին կարմիր զինուորներ։ Մարտ 28ին Տոբոլսկ եկան նաեւ Եկատերինբուրգէն փոքրաթիւ խումբ մը կարմիր զինուորներ։ Սակայն, առաջիններու պահանջին վրայ մէկ շաբաթ վերջը քաղաքը ձգեցին հեռացան։

Հինգ օր յետոյ Եկատերինբուրգէն Տոբոլսկ եկաւ ուրիշ զօրամաս մը՝ հրեայ Զասլաւսկիի հրամանատարութեամբ։ Այս զօրամասը թիւով կը հաւասարէր Օմսկէն եկածներուն։ Հասած օրն իսկ Զասլաւսկին սկսաւ զինուորները դրդել ցարին դէմ եւ պահանջեց, որ ցարին ընտանիքը փոխադրեն թիապարտներու բանտը։ Ասոր հակառակեցան Օմսկէն եկած զօրախումբը, Եակովլեւը եւ տեղական խորհրդային իշխանութիւնը։

Ինչ որ մութ բաներ կ'անցնէին կը զգային ցարին շուրջ։ Դաշտնիքը շուտով պարզուեցաւ։ Եակովլեւը յայտնեց, որ ինքը եկած է ցարը տանելու Մոսկուա, որուն, ինչպէս կ'երեւայ, դէմ էր Եկատերինբուրգը։

Ճիշդ այդ օրերուն գահաժառանգը ծանր հիւանդացած էր եւ անկողին ինկած։ Եակովլեւը յաճախ կ'այցելէր հիւանդին, ստուգելու անոր վիճակը։ Երբ համոզուեցաւ, որ իրօք հիւանդ է, հեռագրեց Մոսկուա, ուրկէ եկած նոր կարգադրութեան վրայ, ցարին յայտնեց թէ պիտի տանի Մոսկուա։ Ցարը վճռապէս մերժեց, յայտնելով, թէ զինքը կ'ուզեն Մոսկուա տանիլ ու ստորագրել տալ Պրեստ – Լիթովսկի դաշնագիրը. ինք կը նախընտրէ ձեռքը կտրել, քան ստորագրել այդպիսի դաշնագիր մը։ Եակովլեւի կտրուկ եւ սպառնալից յայտարարութեան վրայ, ցարը ստիպուեցաւ համակերպիլ։

Ցարին իրաւունք տրուած էր միասին առնելու իր ուզած մարդը։ Երբ թագուհին իմացաւ, որոշեց ընկերակցիլ ամուսնին։ Ցարը չընդդիմացաւ։ Սակայն, թագուհիին համար դիւրին չէր այդպիսի որոշում տալ։

Իր ամբողջ յոյսերը կապած էր թագաժառանգին հետ եւ աշխարհիս երեսին ամէնէն շատ կը սիրէր զաւակը։ Զգել հիւանդ երեխան եւ դէպ ի անորոշութիւն երթալ, վեր էր մայրական ուժերէն։ Միւս կողմէ չէր ուզեր մինակ ձգել ամուսինը, վախնալով որ, իր թոյլ եւ անկայուն բնաւորութեամբ Մոսկուայի մէջ կրնայ անխոհեմ քայլեր առնել, ինչպէս որ հրաժարեցաւ գահէն։ Երեխան կը տառապէր ցաւերէն ու անվերջ մայրը կը կանչէր։ Թագուհին պահին անկողինին մօտէն չէր հեռանար ու գաղտնի կուլար։ Հոգեկան անհրաժեշտ տառապանքներէ ու ներքին ծանր պայքարէ վերջ, որոշեց ընկերանալ ամուսնին։

Բաց ի թագուհիէն, ցարին ընտանութեամբ իրեն ընկերացան չքախումբէն երեք եւ ծառաներէն երկու հոգի։

Հին պահակները ցարի մեկնումին հակառակ էին։ Համաձայնեցան միայն այն ատեն, երբ իրենց ընկերներէն ութ հոգի միացան մեկնողներու խումբին։ Ապրիլ 26ին, առաւօտեան ժամը 3.30ին, ցարը ձգեց Տոբոլսկ քաղաքը։ Եակովլեւը թոյլ չտուաւ որ թագաւորը եւ թագուհին միեւնոյն կառքին մէջ նստին։ Ինքը ցարին հետ տեղաւորուեցաւ մէկ կառքին մէջ, թագուհին եւ աղջիկը առանձին եւ թագաւորին մարդիկը միւս կառքերուն մէջ։ Առջեւէն եւ ետեւէն կ'երթային Եակովլեւի զինուորները, իսկ ամէնէն վերջ հին պահակները, երկու գնդացիրով միասին։

Ճամբան կ'անցնէին շատ արագ եւ Եակովլեւը թոյլ չէր տար հանգիստի համար կանգ առնել։ Յաջորդ օրը երեկոյեան հասան Տիւմէն եւ անմիջապէս նստելով յատուկ կառախումբ մը, Եկատերինբուրգի գիծով մեկնեցան Մոսկուա։ Ճամբան Եակովլեւին յայտնի դարձաւ, որ Եկատերինբուրգը որոշած է թոյլ չտալ քաղաքէն անցնիլ։ Անմիջապէս կարգադրեց վերադառնալ Տիւմէն եւ այնտեղէն ալ մեկնեցան դէպ ի Օմսկ։ Սակայն, մինչեւ Օմսկ հասնիլը, Կուլոմզինօ կայարանին մօտ կառախումբը շրջապատուեցաւ կարմիր զինուորներու կողմէ եւ պահանջ դրուեցաւ վերադառնալ Եկատերինբուրգ։ Եակովլեւը ուզգակի հեռագրաթելով խօսեցաւ Մոսկուայի հետ եւ հաղորդեց եղելութիւնը։ Այնտեղէն կարգադրութիւն եղաւ երթալու Եկատերինբուրգ։

Երբ կառախումբը հասաւ Եկատերինբուրգ, իսկոյն շրջապատուեցաւ բազմաթիւ սպառազինուած կարմիր զինուորներու կողմէ։ Եակովլեւը զինաթափ քաղաք ու բոլորէն տեղական իշխանութեան, սակայն ապարդիւն։ Վերադարձաւ կառախումբ եւ առաջարկեց Տոբոլսկի ութ զինուորներուն իրեն հետ մեկնիլ Մոսկուա եւ ամէն ինչ պատմել։ Բայց զինուորներն իսկոյն զինաթափ եղան ու բանտարկուեցան։ Եակովլեւը մեկնեցաւ Մոսկուա եւ այնտեղէն հեռագրեց իր հետագրիչին, որ զինուորները հաւաքէ եւ վերադառնայ։ Ութ զինուորներն արձակուեցան քանի մը օր յետոյ եւ վերադարձան Տոբոլսկ, իրենց ընկերներու մօտ։

Թագաւորը եւ թագուհին Եկատերինբուրգ հասան 1918 ապրիլ 30ին։ Ցարը, կինը եւ հետեւորդները նոյն օրն իսկ փոխադրուեցան Իպատիեւի տունը։ Թագաւորի մտերիմներէն միայն իշխան Դոլկորուկովն անջատուեցաւ եւ առաձինբանուեցաւ բանտ

Տոբոլսկի մէջ, մայիս 17ին, Կոբիլինսկիի պահակախումբն արձակուեցաւ եւ ցարին ընտանիքի մնացած անդամներու հսկողութիւնը յանձնուեցաւ կարմիր զինուորներուն, թիւով 72 հոգի՝ Րոդիոնովի գլխաւորութեամբ։

Նոր պահակապետը վերին աստիճանի կոպիտ ու գռեհիկ մէկն էր եւ ամէն կերպ կը նեղէր ու կը ճնշէր կալանաւորները։ Անգամ արգիլած էր իշխանուհիներուն գիշերները կղպել իրենց սենեակին դուռը, որպէս զի ուզած ժամուն կարենայ ստուգել անոնց ներկայութիւնը.

Ինչպէս Եակովլեւը, նոյնպէս եւ նոր լիազօրները շատ մտահոգ էին գահաժառանգին հիւանդութեան համար եւ յաճախ կը հետաքրքրուէին անոր վիճակով։ Տեսնելով, որ ապաքինման կ'ուշանայ, այլ եւս չսպասեցին

Մայիս 20ին, գահաժառանգը եւ իր քոյրերուն հետ, չքախումբին ու ծառաներու մնացած 26 հոգիի հետ փոխադրուեցան Եկատերինբուրգ, ուր հասան մայիս 23ին

(Շարունակելի

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.288

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐ ԹԻՒՆԵՐ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՅՈՒՆԻՍ 1933

9 Juin 1933

...ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2209

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԳԱՂԱՓԱՐՆ ԱՆԳԱՄ ՍԱՐՍԱՓ Կ'ԱԶԴԷ

Նորէն Ֆրանսերէն Թռուցիկ ...

Այս անգամ՝ ուրիշ արուարձանի մը, Ալֆորվիլի մէջ, ուր ու... 3000է աւելի համրանք մը, եւ անոր ծոցին մէջ կծկուած՝ ...մը կարմիր – կուուցներ

Եւ նորէն Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնն է հեղի...՝ այս գարշելի Թռուցիկին։ Փարիզի արեւելեան շրջանի կո...։

Յմբագրուած՝ աղքատ եւ աղճատ Ֆրանսերէնով մը, Թռու... նախ քանի մը խօսքեր կը նետէ Ֆրանսայի ազգայնականնե... դէմ, զանոնք մատնանշելով իբրեւ յառաջապահները Ֆաշա...թեան եւ հիթլէրականութեան, եւ կը պատմէ՛.

— « Բայց այս չի բաւեր « ձախ » կառավարութեան։ Ան թոյլ կուտայ եւ ...պաշտպանէ արկածախնդիրներու հրոսախումբերը որոնք ամէն վայրկեան ...ատդրեն խորհրդային երկրին դէմ ուրկէ բանուորները վտարած են գի... Անոնց մէջ, դաշնակ հրոսախումբերը, հայ բանւորներուն եւ գիւղա...ներուն դահիճները, ամէն վայրկեան կը գրգռեն Ֆրանսա հաստատուած ...երները։ Երէկ, անոնք բանուորներ կը սպաննէին եւ կը վիրաւորէին ...ի եւ Առնուվիլի մէջ, այսօր եկած են Ալֆորվիլ, պրոլետարական ու...։ իրենք վիրենք ցուցադրելու եւ տօնելու տարեդարձը մայիս 28ի, թուա... ֆաշականութեան եւ բշուառութեան հաստատման՝ Հայաստանի մէջ։

Զգո՛յշ, ընկերներ։ Մենք պէտք է պատասխանենք այս արհամարհանքին։ ...չթոյլատրենք որ այս արկածախնդիրները տուն – տեղ ըլլան մեր մէջ։ ...է վտարենք զանոնք եւ անոնց արտաքսումը պահանջենք։

Այս իրիկուն, շաբաթ, 3 յունիս, բոլորդ ալ պատրաստ ագդանշանին, ...փոշտականներու ակումբին առջեւ, 0 Թառա Թամօ »։

Իրենց բախտէն, ոստիկանութիւնը Թիւրիմացութեան մատ...ելով, կը խնդրէ կազմակերպիչներէն չկատարել չարաթ գիշեր...ան հանդէսը (Մայիս 28)։

Թիւրիմացութիւն անոր համար որ, յաջորդ օրը, կիրակի, ...բացուէր համայնավարներու կազմակերպած համագումա... ֆաշականութեան դէմ, եւ կառավարութիւնը խիստ հրա...ներ տուած էր ոստիկանութեան, Թեր ու դէմ ցոյցեր արգի...ու համար։

Այլապէս, ոչ Թէ պարզ ոստիկան մը, այլ ոստիկանութեան ...ատեսուչը ինք չպիտի համարձակէր խախտել այս երկրին ...մանադրութեան ամէնէն տարրական սկզբունքը, — խօսքի եւ ...ղովի ազատութիւնը։

Ալֆորվիլի հայկական եւ ֆրանսական բջիջները անշուշտ ցն...թեան պտուղ տարեցան այդ գիշեր, ի տես ոստիկանական ...ան արգելքին։

Եւ անշուշտ « յաւելեալ եւ ճռխացեալ » տեղեկագիր մըն ալ ...ուցին կեդրոն, պատմելով այս քաջագործութիւնը։

Թշուա՛ռ, Թշուա՛ռ մարդիկ, որ պատիւ կը համարէք արիւն ...ել օրուան բոլոր ժամերուն, ամէն տեղ եւ ամէն առիթով, ...ըմբռնելու Թէ՝ պարզապէս ծիծաղելի կը դառնաք նոյն ...ձեր վարպետներուն առջեւ։

Դուք, հայ կարմրուկներ, այլ եւս արեւելեան բարեկենդանի ...վերածեր էք յեղափոխական աշխատանքն ու գաղափարական ...։

Դուք, այս ընթացքով, կը ծառայէք միայն եւ միայն զարգա...ու խուժանային բնազդները, եւ եղբայր եղբօր դէմ հանելու՝ ...թեամբ այս երկրի անգէտ զաւակներուն։

Իսկ դուք, Ֆրանսացի համայնավարներ, ի զուր կ'աղարտէք ...երկրին, նոյն իսկ ձեր կուսակցութեան անունը, տեղի – ան... որոմ ցանելով հալածական ժողովուրդի մը մէջ, որ իսկա... « պրոլետարիատ » մըն է, ինչպէս իր պատմութեամբ, նոյն... իր ներկայ կացութեամբ։

Սո՛ւտ են, սո՛ւտ, ինչ որ կը փսփսան ձեր ականջին, եւ ինչ որ ...կ'առնեն կամ առնել կուտան ձեզի, ձեր կուսակցութեան ա...ով։

Մի՞թէ կը պակսի ձեզի, իմանալու բուն ճշմարտութիւնը, ...մանաւանդ ողբերգութիւնը այս ժողովուրդին, որուն գատը ...կիրքով մը պաշտպանեցին Ժոռէսները, ձեր այսօրուան ...Իւմանիթէ »ով։

Այս ի՞նչ սարսափ է որ վարակեր է ձեզ ալ, ինչպէս միւսները, ...ական դէպքի մը տօնակատարութեան առթիւ։

Երբէ՞ն ի վեր է որ, նոյն իսկ համայնավար կուսակցութիւնը ...արկածախնդրութիւն կը համարէ ժողովուրդներու ինքնորոշման ...ունքը։

Եթէ անոնք, մեր չուրրթները չեն գիտեր, դուք, Ֆրանսայի ...ացիներ, դո՞ւք ալ չէք սորված այն ամբողջ ողբերգութիւ... որ կը կոչուի Հայկական Դատ, որ տասն անգամ աւելի սրբա... է քան ձեր Մարոքի եւ Ալժերիոյ պատմութիւնը։

Այսպէ՞ս գաստիարակեցին ձեզ Լէնինի առաջեալները, որ եր... – պատառ կ'ըլլան Արեւելքի ժողովուրդներու ազատագրու...թեան համար, զաշնակցելով նոյն իսկ մանտարիններու, փաշա...ներու եւ մոլլաներու հետ։

Ու վերջապէս, ի՞նչ կ'ուզէք շահիլ, ձեռք ձեռքի տալով հայ...ական Թափթփուքներու հետ, որոմ ցանելու համար ափ մը աշ...ատաւոր, օրինապահ ժողովուրդի մէջ։

Համաշխարհային յեղափոխութիւնը մէկ տարի կանո՞ւխ կը ...ի, եթէ Ալֆորվիլի կամ Առնուվիլի հայ բանուորները չտօ...ն իրենց անկախութեան տօնը։

Ֆրանսան մէկ ամիս առա՞ջ կը կարմրի, եթէ ամբողջ հայ գա...թը « ինտերնասիոնալ » երգէ, փոխանակ իր հայրենիքին ազա...թեան կարօտն առնելու, երգով, ճառով կամ աղօթաւորու...թեամբ։

Ի՜նչ սարսափ է այս, պարոններ։ Եւ ի՜նչ մղձաւանջ ... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԷՄ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ցիւան զնդակ՝ իր ինքնաշարժին վրայ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ԴԷՊՔԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երէկ գրած էինք Թէ մահափորձ մը կատարուած է Տէր եւ Տիկին Վենիզելոսի վրայ, երբ կը վերադառնային Քիֆիսիայէն (Աթէնքի մէկ արուարձանը)։

Յունաստանի նախորդ վարչապետը հետեւեալ մանրամասնութիւնները հաղորդեց դէպքի մասին, որ մեծ յուզում պատճառած է ամբողջ Յունաստանի մէջ.

— Տիկին Վենիզելոս եւ ես ճաշի գացեր էինք Քիֆիսիա, բարեկամի մը տունը։ Ժամը 11.30ին, երբ կը վերադառնայինք Աթէնք, ճամբան խոշոր ինքնաշարժ մը հանդիպեցաւ եւ քանի մը հոգի սկսան կրակ տեղալ։ Առաջին գնդակները հանդիպեցան այն ինքնաշարժին որ կը հետեւէր մեզի եւ ուր կը գտնուէին զաղտնի ոստիկաններ։ Այդ ինքնաշարժը ստիպուեցաւ կանգ առնել, մէկ հոգի սպաննուած եւ երկու հոգի վիրաւորուած ըլլալով։ (Այս տխուր լուրը յետոյ իմացայ)։ Իմ թիկնապահս չէզոքացուցած ըլլալով, մարդասպանները իրենց ամբողջ ուժը թափեր էին մեր վրայ։ Կինս թեւերուս մէջ առի եւ կառքին խորը ճշեցի, կարելի եղածին չափ խուսափելու համար գնդակներէն։ Այդ պահուն էր որ երեք գնդակներ ծակեցին վարիչին ձախ թեւը եւ դժբախտ մարդը ստիպուեցաւ դանդաղեցնել կառքին գնացքը։ Ես պոռացի. — « Շարունակեցէք ամէն գնով. ուրիշ ճար չունինք փրկուելու համար »։

Եւ, հակառակ իր ստացած վէրքերուն, վարիչը շարունակեց արիաբար։ Հետապնդումը տեւեց մօտ հինգ քիլոմեդր տարածութեան վրայ եւ յարձակողները չդադրեցուցին կրակը։ Ճամբան հանդիպեցանք երեք ինքնաշարժներու, բայց անոնց վարիչները շտապեցին խուսափիլ տեղացող գնդակներէն։ Երբ մայրաքաղաք հասանք, յարձակողները ճամբան փոխեցին եւ մեր վարիչը ուղղակի հիւանդանոց մը փոխադրեց մեզ, որպէս զի վէրքերը կապուին։ Հոն հասնելէ վերջն էր որ կինս ըսաւ թէ ինքն ալ վիրաւորուած է։ Արդարեւ, չորս գնդակներ հանդիպած էին կռնակին եւ սրունքներուն։

❀ Տիկին Վենիզելոս բաւական ծանր վէրքեր ստացած ըլլալով, գործողութեան ենթարկուեցաւ։ Վիրաւորուած է ստամոքսէն եւ ազդրէն։ Երեք տոմ – տոմ գնդակներ հանուեցան մարմինէն։ Վիրաբոյժը կ'ըսէ Թէ չորրորդ մըն ալ կայ տակաւին։

Մահափորձէն անմիջապէս յետոյ, ամենախիստ հրամաններ տրուեցան, յարձակողները գտնելու համար։ Շրջուն հեծելազօրքեր, ոստիկան – պահապաններ աջ ու ձախ ինկած են ամբողջ Աթէնքի շրջանին մէջ։ Արգիլուած է դուրս ելլել Աթէնք քաղաքէն։ Օդանաւեր ալ կ'աջակցին քննութեանց։

Վարչապետ Ցալտարիս, որ հիւանդ էր, ամբողջ գիշերը զբաղեցաւ այս գործով եւ հրահանգներ տուաւ, մարդասպանները գտնելու համար։ Այս առթիւ յայտարարեց.

— Ոճրագործներուն ձերբակալութիւնը պատուոյ խնդիր է կառավարութեան համար։ Այդ վատ մարդասպանները պիտի ձերբակալուին։ Պատասխանատու նախարարները, ընդհ. դատախազը եւ ոստիկանութեան վերատեսուչը չեն կրնար պահել իրենց պաշտօնները, եթէ ամբողջովին չկատարեն իրենց պարտականութիւնը, այն է երեւան հանել յանցաւորները, ինչպէս եւ այս գարշելի մահափորձին շարժառիթները։

❀ Վենիզելոսի բարեկամները կ'ըսեն Թէ քանի օր առաջ իրեն լուր տուած էին մահափորձի մը պատրաստութեան մասին, բայց ան մերժած էր հաւատալ։

Վենիզելոսի ինքնաշարժը ծակ – ծակ եղած է արձակուած գնդակներէն, որոնց Թիւը յիսունի կը հասնի։ Կառքին բոլոր ապակիները ջախջախուած են։ Անիւին մէկ ձգախէժն ալ պատռուած է։ Տիկին Վենիզելոսի մուշտակը, որ ինքնաշարժին մէջ ձգուած էր, ծակ – ծակ եղած է գնդակներէն։ Իսկապէս հրաշք մը կը համարուի Տէր եւ Տիկին Վենիզելոսի ազատումը։

Զանազան ենթադրութիւններ կ'ըլլան մահափորձի շարժառիթներու մասին։ Շատեր կը կարծեն Թէ համայնավարներ են յարձակողները, ուրիշներ քաղաքական հակառակորդներու կը վերագրեն։

Մահափորձը զայրոյթ պատճառած է բոլոր քաղաքական շրջանակներուն մէջ։ Բոլոր Թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն այս արարքին դէմ։ Միջոցներ ձեռք առնուած են, անկարգութիւններ կանխելու համար։ Վենիզելոսի հակառակորդներն իսկ այպանելով մահափորձը, կ'ըսեն Թէ ան ուղղուած է հայրենիքին եւ ներքին անդորրութեան դէմ։

Մուսոլինի կը բացատրէ դաշինքին նպատակները

Իտալիոյ վարչապետը իր խօսած ճառին մէջ պարզելով կատարուած բանակցութիւնները եւ դաշինքին մէջ եղած փոփոխութիւնները, յայտարարեց.

— Պետութեանց նուիրապետութիւն մը չէ որ կը սրբագործուի այս դաշինքով։ Խօսելով արեւմտեան Եւրոպայի չորս պետութեանց մասին, այս նուիրապետութիւնը արդէն գոյութիւն ունի տարրկայօրէն եւ պատմականօրէն եւ ընդունուեցաւ նոյնիսկ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով, որուն համաձայն արեւմտեան Եւրոպայի չորս պետութիւնները մնայուն աթոռ ունին Ա. Դ. խորհուրդին մէջ։ Հետեւաբար, անոնք ունին ուղղակի եւ տեւական գործունէութեան մը ենթարտութիւնը, ինչպէս եւ աւելի մեծ պատասխանատուութիւն մը իրենք իրենց եւ ամբողջ աշխարհի հանդէպ։ Անոնց աւելի կամ պակաս սիրալիր յարաբերութիւններէն կախում ունի միւս պետութեանց խաղաղ զարգացման անդորրութիւնը։

Չորսերու դաշինքին քաղաքական յօդուածները երեք հատ են.— Առաջինը կը վերաբերի չորս պետութեանց գործակցութեան. երկրորդը՝ Ա. Դ. ուխտի 19րդ յօդուածին, իսկ երրորդը՝ զինաթափութեան։ Դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը արձանագրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին մէջ։ Չորսերու դաշինքը կը յիշեցնէ այդ ուխտով եւ անոր յաջորդող դաշնագիրներով նուիրագործուած սկզբունքները եւ կը ձգտի վերահաստատել հաւասարակշռութիւնը՝ ուխտին բոլոր յօդուածներուն միջեւ։ Աւելորդ է ծածկել թէ՝ պատերազմին դադարումէն ի վեր, մէջտեղ դրուած է դաշնագիրները կացութեան յարմարցնելու խնդիրը եւ կը զարգանայ շատ աւելի ծանր դժուարութեանց մէջ։ Հետեւաբար, ընդհանուրին շահը կը պահանջէ կանոնաւորել յարմարցնելու այդ հոլովումը, որպէս զի կարենայ կատարուիլ առանց ցնցումի եւ բռնաճնշական վտանգաւութեամբ։

1932 դեկտ. 11ի յայտարարութիւնը, որ եղաւ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին, պէտք է իրական իմաստ ունենայ։ Եթէ Գերմանիան բանադատուէր յաւիտենապէս զինաթափ մնալու ապառազէն Եւրոպայի մը մէջ, իրաւունքներու հաւասարութեան ճանաչումը պիտի դառնար հեգնութիւն մը, իսկ Գերմանիոյ հաւասարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ՝ պիտի վերածուէր պատրանքի մը։ Ներկայ համաձայնութիւնը միակ վաւերաթուղթն է որ արդարադատութեամբ նկատի կ'առնէ բոլորին շահերը։ Խաղաղութեան եւ ապագային համար շինուած փաստաթուղթ մըն է այս։ Ան ուղղուած չէ որ եւ է մէկուն դէմ եւ կը ձգտի ապահովել իւրաքանչիւրին շահերը եւ զանոնք հաշտեցնել խաղաղութեան ամրապնդման գերագոյն շահերուն հետ։

Մուսոլինի այս առթիւ գնահատեց իւրաքանչիւր պետութեան կատարած դերը՝ դաշինքին յաջողութեան համար, եւ բացառապէս ջերմ խօսքեր ուղղեց Ֆրանսայի, որուն անունը երկար առեն ի վեր առաջին անգամ կը ծափահարուէր Իտալիոյ Ծերակոյտին մէջ։ Ճառը Ցետոյ եզրակացուց.

— Գործակցութեան գաղափարը բուն իսկ հիմքն է դաշինքին։ Գործակցութիւնը պէտք է ըլլայ բոլոր պետութեանց հետ, մեծ թէ փոքր, եւ մանաւանդ Մ. Նախանձներուն հետ, առանց որոնց անիրագործելի է քաղաքական խաղաղացման եւ տնտեսական վերակազմութեան ո՛ր եւ է տեւական գործ։ Իտալական կառավարութիւնը, առաջարկելով այս դաշինքը, ուզեց քաղաքական իրատեսութեան առողջ գործ մը կատարել Եւրոպայի պղտոր մթնոլորտին մէջ։ Դաշինքին նպատակն է ստեղծել քաղաքական նոր մթնոլորտ մը որուն մէջ մասնաւոր խնդիրները պիտի կրնան քննուիլ առանց կանխակալ կարծիքներու։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի օգտուի այս դաշինքէն, իր խորհուրդին մնայուն անդամներուն միութենական գործակցութեամբ եւ մեծ խնդիրները պիտի կրնան քննուիլ եւ լուծուիլ կատարեալ անդորրութեամբ։ Այս դաշինքին շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ տասը տարի խաղաղութիւն ապահովել Եւրոպայի եւ դիւրացնել ծանրակշիռ եւ բարդ խնդիրներու լուծումը։

Այս ճառը ընդունուեցաւ բուռն ծափերով։ Ծերակոյտի նիստէն յետոյ, ահագին բազմութիւն մը խռնուեցաւ Վենետիկի պալատին առջեւ, ծափահարելով Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ դեսպանները։

ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՈՂՋՈՒՆԵԼՈՎ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԱԾ ԿԸ ՀԱՄԱՐԷ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Չորեքշաբթի օր, 7 յունիս, Հռոմի մէջ ստորագրուեցաւ Չորսերու դաշինքը։ Գերմանիան 24 ժամ ժամանակ ուզած եւ Թեթեւ բարեփոխում մը առաջարկած էր, բայց վերջին պահուն եա առաւ իր դիտողութիւնը.

Այսպէս ուրեմն, դաշնագրին նախնական ստորագրութիւնը (նշանագրում) տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 6.30ին, Հռոմ, Վենետիկի պալատին մէջ։ Ստորագրութենէն առաջ, Պ. Մուսոլինի ճառ մը խօսած էր Ծերակոյտին մէջ, լուսաբանութիւններ տալով գոյացած համաձայնութեան մասին։ Նշանագրուած նախագիծը պիտի ստորագրուի իւրաքանչիւր երկրի խորհրդարանին կողմէ, վերջնական դառնալու համար։

Զանց առնելով դաշինքին յառաջաբանը եւ հիմնաւորումները, ստորեւ կ'ամփոփենք գլխաւոր յօդուածները.—

ՅՕԴ. 1.— Պայմանագիր բարձր կողմերը (Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Իտալիա) միասին պիտի խորհրդակցին իրենց վերաբերեալ հարցերու մասին։ Անոնք յանձն կ'առնեն վարել, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, իրական գործակցութեան քաղաքականութիւն մը բոլոր պետութեանց միջեւ, խաղաղութեան պահպանման համար։

ՅՕԴ. 2.— Ինչ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ մասնաւորապէս անոր 10, 16 եւ 19 յօդուածներուն, պայմանագիր բարձր կողմերը կ'որոշեն իրենք իրենց մէջ քննել ո՛ր եւ է առաջարկ որ կը վերաբերի այդ յօդուածներուն գործադրութեան մեթոտներուն եւ եղանակներուն, այն վերապահութեամբ թէ որոշումներ կրնան տրուիլ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնաւոր օրկաններուն կողմէ։

ՅՕԴ. 3.— Պայմանագիր բարձր կողմերը յանձն կ'առնեն ամէն ջանք թափել, ապահովելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողութիւնը, եւ իրենց կը վերապահեն,— եթէ, այդ խորհրդաժողովէն յետոյ, մասնաւորապէս իրենց վերաբերեալ հարցեր առկախ մնան,— անոնց քննութիւնը վերսկսիլ իրենք իրենց միջեւ, համաձայն այս դաշինքին, յարմար միջոցներով դիւրացնելու համար անոնց լուծումը։

ՅՕԴ. 4.— Պայմանագիր բարձր կողմերը յանձն կ'առնեն խորհրդակցիլ տնտեսական ո՛ր եւ է հարցի մասին որ կը շահագրգռէ Եւրոպան եւ մասնաւորապէս անոր տնտեսական վերակազմութիւնը, կարգադրութեան մը յանգելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ։

ՅՕԴ. 5.— Ներկայ դաշինքը կնքուած է տասը տարուան համար, սկսելով իր գործադրութեան թուականէն։ Եթէ, ութերորդ տարուան լրացումէն առաջ, պայմանագիր բարձր կողմերէն ո՛ր եւ է մէկը միւսներուն չէ հաղորդած զայն վերջացնելու դիտաւորութիւնը, դաշինքը վերանորոգուած պիտի համարուի եւ ի զօրու պիտի մնայ առանց ժամանակի սահմանման։ Այդ պարագային, պայմանագիր բարձր կողմերէն իւրաքանչիւրը ազատ է վերջ տալու դաշինքին, յայտարարութեամբ մը, եւ երկու տարի առաջ լուր տալով։

ՅՕԴ. 6.— Ներկայ դաշինքը խմբագրուած է գերմաներէն, անգլերէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն, իսկ վէճի առեն հիմ պիտի բռնուի ֆրանսերէն բնագիրը, պիտի վաւերացուի եւ վաւերացումները Հռոմ պիտի յանձնուին կարելի եղածին չափ շուտ։ Գործադրութիւնը պիտի սկսի վաւերացումէն անմիջապէս յետոյ։ Դաշինքը պիտի արձանագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, համաձայն Ա. Դ. ուխտին։

Կնքուած՝ Հռոմի մէջ, 1933 յունիս 7ին, միայն մէկ օրինակ, որ պիտի պահուի Իտալիոյ կառավարութեան դիւաններուն մէջ, եւ որուն վաւերական պատճէնը պիտի յանձնուի պայմանագիր բարձր կողմերէն իւրաքանչիւրին։

250 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԱՌՋԵՒ

Աւստրիոյ հայրենասէրները, գեռ մէկ ամիս առաջ, տօնեցին 250ամեակը պատմական դրուագի մը — Թուրք բանակի պարտութիւնը Վիեննայի պարիսպներուն առջեւ …

Անգամ մըն ալ յիշողութեանս մէջ հնչեցին այն կոչերը, զոր լսած էի երբեմն, դպրոցական նստարաններուն վրայ, Թուրք ուսուցիչներէ․

— « Կար ժամանակ որ մեր նժոյգները Դանուբի ալիքներուն կը տանէինք ջրելու … » ։

— « Հունգարական տափաստաններուն վրայ զարկած էինք մեր « օրտու-կեան »ը, մեր « գարարկեան »ը …

— « … Մեր կրակին տակ կը չաղուէինք Գալքանները․ մեր սուրերը կը պատռէին Եւրոպայի քարտէսը … » ։

Ու իրենց տեսլահար աչնարկին առջեւ կը կենդանանար անցեալին ուրուապատկերը ու կարծէք կը նշմարէին արիւնաներկ պաստառին վրայ « Այ – Եըլտըզ »ը, որ տակաւին կը ծածանէր հեռաւոր բերդերու ու պարիսպներու կատարէն ։

Ու արդարեւ, գեռ երեք դար առաջ, 1600—1650ական թուականներուն, Թուրքիան միջազգային նշանակութիւն ունեցող պետութիւն մըն էր ։

1453ին Պոլսոյ գրաւումէն վերջ, ԺԵ․, ԺԶ․ դարերու ընթացքին, Թուրքիան ծծուն թուղթի վրայ ինկած մելանի բիծին նման կը տարածուէր քարտէսին վրայ ։

1650ական թուականներուն իր սահմանները կը տարածուէին Կարպատի սարերէն մինչեւ Կասպից ծով ։ Երիմի թերակղզիէն մինչեւ Եմէն, Եգիպտոս, Թարապլուս, Սեւ ծովը, Մարմարան, Արշիպեղագոսը թրքական ներքին ջուրեր էին արդէն, ուր իր ծովային ուժը կ'եռ ու հմայք ունէր տակաւին ։ Քանի – քանի մայրաքաղաքներ — Աթէնք, Պէլկրատ, Պուտափեշթ, Լէմպէրկ եւն․ խոնարհած էին իր դրօշին առջեւ …

Երիտասարդ, ռազմասէր այս ցեղը ինկած էր կրօնական ցեղային վէճերով բաժնուած Եւրոպայի մը վրայ․ եէնիչէրիական բանակը իր ժամանակին լաւագոյն կազմակերպութիւնն էր, որմէ սուրկ էին տակաւին Թուրքիոյ սահմանակից երկիրները ։ Բիւզանդիոնը քայքայուած էր ։ Պալքանները, ինչպէս միշտ, խառնիճաղանճ ու անյարակից քաոս մը կը կազմէին ։ Արեւմուտքէն Թուրքիան հակակշռող զօրութիւնը կը մնային Աւստրիան, որ իր միութիւնը չէր գտած եւ Լեհաստանը, նոյնպէս խռովայոյզ ներքին վէճերով ։ Ռուսիան՝ անկազմ ։

Զարմանալի չէ ուրեմն, եթէ Ֆրանսուա Ա․ի կառավարութիւնը անգամ կը փնտռէր Մեծն Սիւլէյմանի դաշնակցութիւնը (ԺԶ․ դար) ։

Այսօր կատարուած է այլ եւս թրքական վիթխարի տիրապետութեան բարոյական հաշուեկշիռը ։ Ան ընդունուած գրաւում մը եղած է պարզապէս, միացած՝ վարչական անապօրոյն կեղեքումներու ։

×

ԺԷ․ դարու կէսուն թրքական գերիշխանութիւնը սկսած էր ցոյց տալ ներքին փտախտին առաջին ախտանշանները ։

Վարչական ապիկարութիւնը ակներեւ էր ։ Նախկին ռազմավար Սուլթաններու յաջորդած էին թոյլ ու ցոփ Սուլթաններ, որ չէին ուզեր այլ եւս բաժնուիլ հարեմներու վայելքներէն․ Տեղ – տեղ, փաշաներ կը թօթափէին Պոլսոյ հեղինակութիւնը ։ Եէնիչէրիութիւնը պետութեան չփացած տղան էր այլ եւս ։ Բ․ Դուռը խաղալիքն էր իրենց, ըստ կամս կը փոխէին վէզիրներ, սատրապաններ եւ նոյն իսկ Սուլթանները ։

Եէնիչէրի աղաներու դժգոհութիւնը կը վերջանար պետական արիւնոտ հարուածներով ։ 1648ին գահազուրկ եւ խեղդամահ ըրած էին շուայտ Սուլթանը՝ Իպրահիմ ։

Իր յաջորդին, Սուլթան Մուհամմէտ Դ․ի օրով, սատրապաններու կորովի ընտանիք մը կրցաւ ժամանակի մը համար կասեցնել անիշխանութեան հիւծախտը․ Քէօփրիւլիներու ընտանիքն էր ատիկա ։

Անդրանիկը այդ շարքին, Մուհամմէտ Քէօփրիւլի, ի ծնէ Ալպանացի, անգրագէտ, պալատին մէջ երբեմն խոհարարի « չըրախ » սկսաւ իր ասպարէզը, բայց շնորհիւ իր հզօր ու յանդուգն նկարագրին, հասաւ պետական բարձրագոյն դիրքերու ։ 1656ին, Սուլթանին անշափահասութենէն օգտուելով, երբեւ մեծ եպարքոս, իր ափին մէջ ամփոփեց իշխանութիւնը․ յաջողեցաւ զսպել ըմբոստները, բարձրացնել պետութեան հմայքը․ բարեկարգեց բանակը եւ նաւատորմը ․

Իր զաւակը, որ յաջորդեց իրեն — Ֆազըլ Ահմէտ Քէօփրիւլի օղլու — խորացուց իր հօր գործը․ պետական գործերու մէջ եէնիչէրիներու միջամտութիւնը խափանելու առաջադրութեամբ, ջանաց զանոնք զբաղեցնել արտաքին ճակատի վրայ ։ Յաջող եւ ձախորդ պատերազմներ տեղի ունեցան Հունգարիոյ մէջ, Աւստրիոյ եւ Լեհաստանի դէմ ․ ․

1680ական թուականներուն Թուրքիոյ դիրքը ներքնապէս եւ արտաքնապէս ամրացած ըլլալ կը թուէր ։ Բ․ Դուռը առիթ չէր փախցներ իր ձայնը լսելի ընել տալու պալքանեան կնճռոտ հարցերու առթիւ ։ Իր եռանդուն գործունէութիւնը առաջնորդեց Թուրքիան 1683ի պատերազմին, ուր պիտի ստանար առաջին լախտի հարուածը ։

×

Այդ թուականներուն Հունգարիա կիսանկախ, կը տարուբերէր թրքական եւ աւստրիական ազդեցութեան միջեւ․ հունգար բողոքականներ դժգոհ էին կաթոլիկ Աւստրիայէն․ Թուրքիա կը հրահրէր անհամաձայնութիւնը

1683ին հունգարական դժգոհութիւնը ժողովրդական ըմբոստութեան գոյն առաւ ։ Շարժումին գլուխը կ'անցնէր Թէօքէօլի, որ Թուրքիոյ աջակցութեան կը դիմէր անմիջապէս ։

Բ․ Դուռը բուռն յարմար նկատեց իրագործելու թաքուն երազ մը, զոր փայփայած էր վաղուց — Վիեննայի գրաւումը

Մեծն Սիւլէյմանի օրով 1529ին թրքական բանակը թէեւ անգամ մը պաշարած էր Վիեննան, բայց ետ քաշուած էր ։ Հին սպին կը կոտտար․ պէտք էր պսակել եւրոպական նուաճումները Վիեննայի յաղթանակով ։ Առիկա պիտի նշանակէր Թուրքին կոտսւմը զնել քրիստոնեայ աշխարհին սրտին վրայ ։

Արդարեւ, 1683ի գարնան մեծ եպարքոս Գարա Մուսթաֆա Պէյկրատէն եկաւ, 250.000նոց բանակի մը գլուխը անցած ։ Հունգարները կ'աջակցէին իրեն ։ Ան կը քալէր Վիեննայի ուղղութեամբ ։

Լուրը սարսեց Եւրոպան ։

Գապը գերագոյն ճիգ մը փորձեց ։ Խաչակիրներու նոր արշաւանքի հրաւէր մը ուղղեց քրիստոնեայ պետութեանց․ Գերմանիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ կոչնակները սկսան հնչեցնել ահազանգը ։ Դրամական օժանդակութիւններ հասան Աւստրիոյ, ինչպէս նաեւ խոստումներ …

Գարա Մուսթաֆայի բանակը կը մօտենար Վիեննայի ։

Ճգնաժամային էր կացութիւնը ։ Արքունիքը եւ կառավարութիւնը յարմար նկատեցին հեռանալ մայրաքաղաքէն ․ ․

1683 սեպտեմբերին թրքական գունդերը հասած էին Վիեննայի պարիսպներուն շուրջ ։

Արտաքին օժանդակութիւնները չէին հասած տակաւին ։

Գարա Մուսթաֆա քաղաքին պաշարումը փութացնելու հակամէտ էր ։ Կը խորհէր թշնամիին տալ այն տպաւորութիւնը թէ շատ ալ շահագրգռուած չէ մայրաքաղաքի գրաւումով․ ծածկելով իր նպատակը, անխկա կը յուսար արգիլել Վիեննացիները խուճապահար փախուստէ մը, որպէս զի քաղաքը չպարպուի իր հարստութիւններէն․ այս խորամանկ խաղով ան կ'ենթադրէր Վիեննացիները անակնկալի բերել ու տիրանալ հսկայ աւարի մը ։

Այս չահամոլ անփութկոտութիւնը ժամանակ տուաւ թշնամիներուն ։

Փրկութիւնը պիտի գար Լեհաստանէն ։

Այդ ժամանակ լեհական գահուն վրայ էր Եան Սոպիէցքի, մէկը իրենց ազգային հերոսներէն, որ, շնորհիւ յանդուգն, կորովի ու նախաձեռնող նկարագրին, զինուորական պարզ աստիճաններէ մեկնելով, տիրացած էր գահուն․ իր իշխանութիւնը փառքի եւ ուժի շրջան մը եղած է իր հայրենիքին համար ։

Արդ, մինչ Գարա Մուսթաֆա կը տնտնար, լեհական օժանդակ գունդը կը հասնէր Վիեննայի օգնութեան ։

Սեպտ․ 12ին, 40,000 լեհ հեծելազօրք, Սոպիէցքիի հրամանին տակ, կ'իջնար յեղակարծօրէն պաշարող բանակի կողերուն վրայ ․

Թուրք ճակատը չփոթութեան մատնուեցաւ անմիջապէս ։ Գարա Մուսթաֆա չկրցաւ հակազդել ։ Իր դիրքը վտանգուած էր ։ Նոյն օրն իսկ հրաման տուաւ վերցնել Վիեննայի պաշարումը ու նահանջել ։ Այդ ընկրկումը վերածուեցաւ խուճապի

Թուրքերը կը պարտուէին Փարքանիի եւ Կրանի մօտ եւս ։

1683 սեպտ․ 12ը աղաղակող պարտութիւն մը եղաւ Թուրքիոյ համար ։ Ասիկա վերջին արշաւանքն եղաւ իր նուաճողական քաղաքականութեան ։ Վիեննայի առջեւ կը փշրէր ուրեմն իրենց վերջին գրոհը․ թրքական մղձաւանջին տրուած էր մահացու հարուած մը․ ալ այնուհետեւ կը սկսէր տեղատուութիւնը ։

Փ․ ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— :-: —

ԹԻՐԱՆԱ, (Յառաջ) — Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով ազգային նշանակութեան տարեդարձ մը տօնեցինք Ալպանիոյ մայրաքաղաքին՝ Թիրանայի մէջ ։

Կիրակի ճիշդ Մայիս 28ին քանի մը ընտանիքները հաւաքուած էին ընկեր Յ․ Գույումճեանի տան մէջ, ճոխ սեղանի մը շուրջ ։ Սեղանապետի ընտրութենէն վերջ, յոտնկայս երգուեցաւ « Մեր հայրենիք »ը, մասնակցութեամբ ջութակի, « քանոն »ի եւ մանտոլինի ։

Ընկեր Յ․ Ալիքսանեան պարզեց վեց դարերու ազգային երազին իրականացումը եւ փլուզումը, բայց ներկայ անդորրութիւնը Թուրքիոյ եւ մեր մէջ եւ զինադադարի շրջան նկատելով, յոյս յայտնեց թէ նորէն պիտի ունենանք պատեհութիւններ՝ արժեցնելու մեր իրաւունքները ։

Մէջընդմէջ երգեր եւ գրոյցներէ վերջ, ընկեր Յ․ Գույումճեան խօսեցաւ հայրենասիրական ճառ մը ։ Շեշտեց թէ մեր կեանքին միակ նպատակը պիտի ըլլայ իրականացնել ազատ հայրենիքը ։ Ասոր համար անհրաժեշտ է միահամուռ ճիգ՝ բոլոր ճակատներուն վրայ, լարուած ջիղերով ։ « Դաշնակցութիւնը գիտէ ժամանակը չարժելու եւ ցնցելու զանգուածները եւ այս անգամ ալ պիտի առաջնորդէ հայ ժողովուրդը դէպի ազատամարտ ։ Մարդոց մէջ ցանուած գաղափարը աւելի արդիւնաւոր է քան բնութեան մէջ ցանուած սերմը ։ Այս վերջինը կրնայ փճանալ փոթորիկներէ, իսկ փոթորիկները ընդհակառակն կը զօրացնեն գաղափարը ։ Երանի անոնց որ կը յարատեւեն այդ գաղափարին մէջ, անոնք են որ պիտի գնահատուին ապագային եւ պիտի գնահատեն իրենք զիրենք ։ Վա՛յ թուլամորթներուն որոնք գաղափարին կը մօտենան անձնական շահեր հետապնդելու համար, ատոնք արդէն կը մատնեն իրենք զիրենք ուշ կամ կանուխ ։ Այդ ցեցերէն ունինք աշխարհի չորս անկիւնները, անոնք յեղափոխական են երբ իւղոտ պատառ կայ, ու կը հայհոյեն երբ ըսպասման վիճակ է յայտարարուած » ։

Այս տողերը գրողը խօսեցաւ Հայը հայ պահելու անհրաժեշտութեան մասին ։ Մինչեւ նիւթական Հայաստանի ստեղծումը, հարկ է բարոյական Հայաստան ստեղծել բոլոր Հայերու սրտին մէջ ։ Պէտք է լծուինք ազգային միաձոյլ դիմագիծով եւ հայրենասիրութեամբ առօրեան սերունդի մը պատրաստութեան ։ Մեր ընդունակութիւններէն եւ զոհողութեան ոգիէն կախուած է հայրենիք ունենալու կարելիութիւնը

Հայերու բարեկամ Ալպանացի մը որ ներկայ էր մեր երեկոյթին, խրախուսիչ խօսքերով մաղթանքներ ըրաւ ազատ եւ անկախ Հայաստանի մը համար ։

Նուագածու Գ․ Միքէ նուագեց եւ երգեց յեղափոխական հին երգեր, յիշատակներ արթնցնելով մեր մէջ ։

Հանգուցեալները փոխն ի փոխ բաժակաճառեր առաջարկեցին Հայաստանի անկախութեան զոհերու յիշատակին, Հայաստանի եւ հայ դրօշին, անկախութեան գաղափարի միակ առաջնորդին՝ Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան կենացը ։

Եղան նաեւ երախտագիտական խօսքեր ուղղուած ալպանական կառավարութեան եւ ժողովուրդին որ համակրանքով մը կը հիւրասիրէ մեր բեկորները ։ Կէս գիշերէն յետոյ սեղանակիցը փակեց տօնին պաշտօնական մասը եւ սկսան պարերն ու զըւարճութիւնները որոնք տեւեցին մինչեւ առաւօտ ։

ՏԻՐԱՆ ՉԱՔՄԱԳՃԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

—·—

ԱՑՍՏԵՂ ԱԼ ԲԱՑԱՌԻԿ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ՝

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւ տօնեցինք Հայաստանի անկախութեան 15րդ տարեդարձը ։ Այս անգամ տօնակատարութիւնը ստացաւ բացառիկ հանդամանք թէ իր տարողութեամբ ու շքեղութեամբ եւ թէ իր համազգային հանդամանքով ։

Հանդէսը կազմակերպուած էր նախկին կամաւորներու կողմէ որոնք ջանք չխնայեցին արժանավայել կերպով տօնելու այս բացառիկ օրը հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ ։

« Րաֆֆի » միութեան սրահը շքեղօրէն զարդարուած էր այս օրուան առթիւ ։

Հանդէսը յայտարարուած էր մայիս 28ին, կիրակի օր, ցերեկէն յետոյ ժամը 6ին

Բազմութիւնը գունդագունդ կը դիմէր « Րաֆֆի », անգամ մըն ալ վերյիշելու այս անմոռանալի օրը, անգամ մըն ալ վերապրելու 1918ի այդ յուզումնալից այլ երջանիկ օրերը ։

Հետզհետէ հաւաքուած բազմութեան մէջ կը նշմարուէին գաղութիս ծանօթ դէմքերը ։ Ներկայ էին մտաւորական եւ առեւտրական դասի լաւագոյն ներկայացուցիչներ, — Գ․ Ա․ Մանիսալեան՝ ռումանահայ թեմի պատւոյ անդամ, Գ․ Գ․ Գարագաշեան, Եզմէքճեան, Շահազիզեան, Շնորհքեան եւ ուրիշներ ։

Ռումէն երկու ամէնէն կարեւոր օրաթերթերը, « Ունիվերսուլ » և « Տիմինէցա » ղրկած են իրենց աշխատակիցները ։

Անհամար բազմութիւն մը որ պահ մը չուարումի կը մատնէ կազմակերպիչները

Ժամը 6ն է արդէն եւ սրահը կը յորդի․ նոյնքան եւ աւելի բազմութիւն մը եկեր եւ լեցուեր է « Րաֆֆի »ի պարտէզը, եւ կախուեր սրահի պատուհաններէն ի վար ։

Ի՞նչն է վարակեր այս ժողովուրդը, որ այսքան բազմութեամբ եկեր է լեցուեր « Րաֆֆի » ։ Արմատախիլ ու թափառական այս ժողովուրդի միակ մխիթարութիւնն է գոնէ տարին անգամ մը ցնծութեամբ տօնել իր երկրի, սեփական եւ ղարաւոր հայրենիքի անկախութիւնը, 600 տարիներու ստրկութեան շրջանէ մը յետոյ ։

Կարծես վայրկեան մը ամբողջ գաղութը, իր առօրեայ հոգերը մոռցած եկեր հաւաքուեր է Մօշիլօրի մէկ անկիւնը կծկուած այս սրահը, խանդավառուելու համար այդ դէպեցիկ օրուան յիշատակով

Բարակ բայց յամառ անձրեւ մը կը սկսի տեղալ, որ կը սպառնայ թաց խխուել ընել պարտէզը մնացողները ։ Վայրկեանի մը մէջ « Րաֆֆի »ի պարտէզը կը վերածուի հովանոցներու ծովի մը, իսկ հովանոց չունեցողները չեն ուզեր մեկնիլ, կը նախընտրեն թրջուիլ բայց մնալ … Տարին անգամ մըն է ․ ․

Ժողովուրդը լուռ ու մունջ կեցած մտիկ կ'ընէ օրուան ճառախօսները, որոնք ամէն ջանք ի գործ կը դնեն իրենց ձայնը լսելի ընելու ամէն անկիւն ։

Բանւորն ու առեւտրականը եկեր են եւ քով քովի նստեր ։ Հայերը, բոլոր Հայերը ։

Տխուր հայեացքներ կը յածին օդին մէջ․ Քիչ մըն ալ եւ ահա արցունքներ պիտի պոռթկան անոնց աչքերէն ։ Ի՞նչ երջանիկ եւ ի՞նչ տխուր օր ․

Կը պտտցնեմ հայեացքս ժողովուրդին մէջ ։ Կը տեսնեմ Կուտօն, անձամբ հերոսը ։ Նստած իր մտածումներուն մէջ, այլ խորխոտ կեցուածքով, կը խռկայ ։ Ահա հին կռւողները, նախկին կամաւորներ որոնք անբացատրելի կարօտ մը վարակուած՝ իրենց զիրենք յանձնած են յիշատակներու յորձանուտին ։

Որքա՜ն կարճատեւ եղաւ, հայ ժողովուրդի այս երջանկութիւնը …

Բեմ կուգայ Զօր․ Դրօ, հանդէսին նախագահը ։ Ներկաները համակրանքի ցոյց մը ըրին, ջերմապէս ծափահարելով զայն ։ « Մեր հայրենիք »ը երգուեցաւ յոտնկայս, ամբողջ ներկաներուն կողմէ, որմէ յետոյ Դրօ խօսք առնելով ըսաւ թէ հայ ժողովուրդի տօներուն մեծագոյնն է այս, որովհետեւ կը խորհրդանշէ հայ ժողովուրդին կամքը ազատ ապրելու եւ իր հայրենիքին տիրանալու ։ Ցեղոյ ակնարկ մը նետեց այն օրհասական օրերուն որոնք ծնունդ տուին մեր անկախութեան

— « Թուրք ցեղը այլեւս ինքզինքը չգտաւ կորաքամակ եւ անզէն ժողովուրդի մը առջեւ եւ այն ատեն զգաց որ այլեւս անկարելի է յառաջանալ ։ Երբ Գերման բանակները կը յառաջանային դէպի Ֆրանսա, անոնց միակ փափաքն էր տիրել, իշխել, իսկ Թուրք բանակը իր անցած տեղերը միայն մոխիր կը ձգէր․ մեր միակ հաւատքը մեր հայրենիքն է ու մեր եռագոյնը ։ (Երկարատեւ ծափեր) ։

Երկրորդ բանախօսն էր ընկեր Սարգիս Սարուխի որ կրակոտ բայց շատ ամփոփ ճառով մը ոգեւորեց բազմութիւնը ։ Ընկերը կարճ պատմականը ընելէ յետոյ անկախութեան ծնունդ տուող դէպքերուն, գիտել տուաւ․

— Կան մեր մէջ հայանուն մարդիկ որոնք կ'ուրանան ամէն սրբութիւն, կ'անգոսնեն հայ ժողովուրդի պայքարներու պանծալի խորհրդանշանը՝ հայ եռագոյնը, եւ սուգի օր կը հռչակեն այս օրը ։ Այո՛, ան սուգի օր է, ամէն տեսակ դասալիքներուն եւ ըստրուկներուն համար, բայց հայ ժողովուրդին համար է եւ կը մնայ փառքի օր ։ Մենք ուխտ մը ունինք բոլոր անոնց համար որոնք զոհուեցան հաւագոյնը ստեղծելու համար եւ մենք ալ պիտի զոհուինք զայն պաշտպանելու համար ։ (Բուռն ծափեր) ։

Ընկ․ Սարուխիէն յետոյ յաջորդաբար խօսք առին Գ․ Գ․ Լեւոն Շահազիզեան եւ Ա․ Թովմասեան ։ Այս վերջինը ռումաներէն ճառով մը շնորհակալութիւններ յայտնեց ռումանական մամուլին եւ անոր ներկայացուցիչներուն որ ամէն առթիւ չեն զլանար իրենց օժանդակութիւնը ։ Գ․ Թովմասեան անդրադառնալով նոյն օրը գաղութիս վերաբերեալ յօդուածներուն դէմ եղած հակայ բողոքներուն, գնդեցիկ զուգադիպութիւն մը գտաւ այս սրահին մէջ հաւաքուած հայ ժողովուրդի բողոքի եւ միւս ցոյցերուն միջեւ (Ռումէն հիւրերը ջերմօրէն ծափահարեցին այս խօսքերը) ։

Հանդէսի վերջաւորութեան Դրօ խօսք առնելով, հրաւիրեց ներկաները իրենց հոգիներուն մէջ անխախտ պահել հայ ժողովուրդի տխուր՝ անկախ ապրելու համար եւ միշտ սիրել հայրենիքը, որն ալ ըլլայ այն կուսակցութիւնը որ կը կառավարէ զայն ։ Սահմանները վերջնական չեն, ըսաւ, բաւական է որ ժողովուրդները չկորսնցնեն իրենց հաւատքը եւ պայքարելու կամքը ։ « Ուրիշին հողերուն աչք չունի հայ ժողովուրդը, այլ իր սեփական հողին միայն ուր կարենայ շնչել եւ զարգանալ ։ Ինչպէս այս սրահը նեղ կուգայ այս յողնախուռն բազմութեան որ լայննալ կ'ուզէ, նոյնպէս եւ ընդարձակուելու պէտք ունի մեր այսօրուան Հայրենիքը՝ որպէսզի մեր ժողովուրդը կարենայ ազատ շնչել հոն ․ու ան կ'ընդարձակուի, բաւ է որ մեր ուխտը չլքենք » ։

Ծափերու տարափին տակ Դրօ փակեց հանդէսը ։

Հանդէսին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Պուքրէշի լաւագոյն գեղարուեստական ուժերը ։

Գ․ Կարպիս Աւագեան իր ճարտար աղեղով թրթռացուց իր նրբաձայն ջութակին լարերը, իսկ Տիկ․ Արծրունի, Օր․ Խաչատուրեան եւ Հերլեան դաշնակի վրայ յաջող կտորներ նուագեցին ։ Գ․ Ցակոբ Տավխանճեան երգեց իր սիրական Հայաստանը, Օր․ Սօնա Զէյթեան արտասանեց Ահարոնեանի « Մասիս »ը ։

Նոյն օրուան երեկոյեան, Պուքրէշի տեղական կոմիտէին կարգադրութեամբ տեղի ունեցաւ պարերեկոյթ մը, որ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ տեւեց մինչեւ առաւօտ ։ Այդ առթիւ, ընկ․ Արամ Երամեան, իր accordéonով նուագեց ռումանական քանի մը թանկօներ, ընկերակցութեամբ « Րաֆֆի »ի ճագին ։

⁂ Մայիս 28ը նոյնպէս բացառիկ շքեղութեամբ տօնուեցաւ Քոնսթանցայի մէջ, կիրակի, մայիս 28ին, թաղականութեան նախաձեռնութեամբ ։ Պուքրէշի ընկերներէն Հրաչ Բանիկեան նոյն օրը Քոնսթանցա գնաց բանախօսելու համար ։

Սիլիսթրէի մէջ տօնուեցաւ յունիս 4ին ։ Այդ առթիւ Րաֆֆիէն 40 հոգինոց պատուիրակութիւն մը գնաց Սիլիսթրէ, տօնակատարութեան մասնակցելու համար ։ Բանախօսներն էին ընկերներ Գ․ Քէշիշեան, Ս․ Սարունի, Հրաչ Բանիկեան եւ Մ․ Թամրազեան ։

ԲԱՆՈՒՈՐ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Շաբաթական տեսութիւն

Երկուշաբթի օր, Սթատ Ռօլան Կարօսի մէջ վերջ գտան Ֆրանսայի ախոյեանութեան թէնիսի միջազգային մրցումները՝ որոնք սկսած էին մայիս 22ին ։ Յաղթական հանդիսացան․— Անմիքը․— Քրաուֆորտ (Աւստրալիա), Անմիքը – Տամ․— Միս Սքրիվէն (Անգլիա), Տուպլը – Փէրի Հիւկ (Անգլիա), Տուպլը – Տամ․ — Տուպլը – Միքսթ․— Միս․ Սքրիվէն Քրաուֆորտ (Անգլ․ Աւստրալիա).

Այսպէս ուրեմն, ոչ մէկ Ֆրանսացի ումբ ախոյեաններուն մէջ ։ Մանր հարուած ֆրանսական թէնիսին համար, որ ցարդ վարժուած էր փայլուն յաջողութեանց ։ Թէնիսի « հանճարին », իսկ՝ Քօշէ կը թուի շատ հեռու ըլլալ երբեմնի Քօշէէն, այն որ երեք անգամ կը գըանէր հսկայ Թիլտընը ։ Անցեալ տարի արդէն անիկա պարտուած էր երկու անգամ, նախ Ուիմպըլտընի մէջ գրեթէ անծանօթ մը կողմէ, յետոյ Փարիզի մէջ Քուփ Տէյվիսի վերջին մրցումներուն ընթացքին՝ Վինսի կողմէ ։ Երկուշաբթի օր Աւստրալիայի ախոյեանը երեք սէթով կարգադրեց անոր գործը, Քօշէ հազիւ թէ առաջին սէթին կռուելով ինչպէս պէտք է եւ յետոյ յանկարծ տեղի տալով իր հակառակորդին յարձակողականներուն առջեւ ։ Քօշէի համար կ'ըսուի թէ պէտք եղածին պէս պատրաստուած չէր եւ գեռ քանի մը շաբաթի կարօտ է իր ամբողջ արժէքը վերագտնելու համար ։

Քրաուֆորտ որ այս տարուան Ֆրանսայի ախոյեանութիւնը կը շահի, անծանօթ մը չէ եւ հազիւ քանի մը ամիս առաջ երկու անգամ յաջորդաբար պարտութեան մատնեց աշխարհի առաջին խաղացող Վինսը, Աւստրալիոյ մէջ ։ Ամերիկացիները, որոնք չէին մասնակցեր Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումներուն, Աւստրալիացիները, Անգլիացիները, Ֆրանսացիները եւ Ճափոնցիները այսինքն Տէյվիսի բաժակին վերջին շրջանին հասնելու կարող ազգերու խաղացողները երկու շաբաթէն դարձեալ իրար պիտի գտնեն Ուիմպըլտընի համբաւաւոր մրցահանդէսին մէջ, ուր թերեւս նոր անակնկալներ պատահին ։ Անցողակի ըսենք թէ Ֆրանսա հաշակաւոր բաժակը պիտի պաշտպանէ Յուլիսի վերջին երեք օրերը Փարիզի մէջ ․ Մինչեւ այդ ատեն գեռ պարտութիւն չկրող ազգերը պիտի խաղան իրարու դէմ (ընդ որս Աւստրալիա ընդդէմ Ճափոնի յունիս 16—17—18ին Փարիզի մէջ) որոշելու համար « Եւրոպայի ըմբիշին » յաղթականը, որուն հետ Ամերիկացիները — յաղթական իրենց մրցանին — պիտի կատարեն փինալ մրցումը, բաժակը Ֆրանսայէն խլելու համար ։

Սէմփլը – տամը չահող Միս Սքրիվէնի մասին խօսած էինք այս էջերուն մէջ քանի մը ամիսներ առաջ, երբ ան Լ․ Ասլանկիւլի հետ միասին շահեցաւ « Հարաւային Ֆրանսայի » խառն ախոյեանութիւնը ։ Չափազանց արագ, ճկուն եւ ժախլիկ — ինչ որ որոշ նշանակութիւն կը պատճառէ հակառակորդին — ան կը թուի մեծ ապագայի մը սահմանուած ըլլալ․ Ի բացակայութեան էլէն Իսիլսի, Ֆրանսացիները կը յուսային Տիկ․ Մաթիէօն ախոյեան, մանաւանդ որ այս վերջինը տըմի – փինալ մրցումին մէջ պարտութեան մատնած էր է․ Ռիլիսէ անմիջապէս վերջ գասուած Միս Ճէյքոպը ։

Քրաուֆորտի եւ Միս Սքրիվէնի արժանիքը աւելի կը բարձրանայ, երբ նկատի առնենք թէ անոնք միասին շահեցան նաեւ միքսթի տիտղոսը ։ Այս կարգի պարագայ մը հազուադէպ է մեծ մրցահանդէսներու մէջ

Գալով Օր․ Ադամովի եւ Լ․ Ասլանկիւլի, անոնք այս տարի շատ բախտաւոր չեղան ։ Լ․ Ասլանկիւլ մէկ յաղթանակէ վերջ պարտուեցաւ միջինէօ ։ Իսկ Օր․ Ադամով անմասնակից չէր դարձած էր, ոչ մէկ բանի մէջ յաջողեցաւ ։ Կը թուէր յոգնած ըլլալ դէպի Ռումանիա եւ Իտալիա կատարած իր ճամբորդութենէն ։ Այդ պատճառաւ է որ քանի մը շաբաթ հանգիստ կը կարօտի եւ չպիտի երթայ Ուիմպըլտընի մրցահանդէսին մասնակցելու ։ Ուրիշ կերպ կարելի չէ բացատրել իր երբեմն պարտութիւնները, հակառակ իր ընկերակիցներուն մեծ արժէքին ։ Արդարեւ միքսթի մէջ իրը ընկեր ունէր աւստրալիացի պատանի կայն արդէն իսկ մեծ ախոյեան մը, Մաք Կրէթը, իսկ տուպլը – տամի մէջ աշխարհի թիւ 2 խաղացողը Ճէյքըպը ։

Եզրակացնելով, Ֆրանսացիներուն հետ մենք ալ իրաւունք ունինք դժգոհ ըլլալու Ֆրանսայի ախոյեանութեան արդիւնքներէն:

Թուրքիոյ եղանակը հոգեվարքի մէջ է: Այս կիրակի օր Փրակայի մէջ Ֆրանսա կը կատարէ տարուան վերջին մրցումը Չեխօսլովաքիոյ ազգային խումբին դէմ: Հաւանական է որ Ֆրանսացիները յաղթողին հոն համեմատաբար պատուաբեր արդիւնք մը ձեռք բերեն: Առանց մոռնալու սակայն թէ Չեխերը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ կը գրաւեն նախանձելի դիրք մը եւ Իտալացի մաքսաւորականներու եւ Իտալացիներու հետ գրեթէ հաւասար գծի վրայ:

Պուքրէշի մէջ նոյնպէս վերջ կը գտնէ կիրակի օր՝ միջպալքանեան ֆութպոլի ախոյեանութեան մրցումները, որոնց կը մասնակցին Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Յունաստան: Այս մրցահանդէսը՝ տեղի ունեցաւ երրորդ անգամ ըլլալով առաջին անգամ Ռումանիա, յետոյ անցեալ տարի Պուլկարիա է որ շահած էին զայն: Այս տարի կը թուի թէ տիտղոսը պիտի երթայ Եուկոսլաւիոյ: Այս տողերը գրուած պահուն յայտնի են երկու արդիւնքներ պալքանեան մրցահանդէսէն: Շաբաթ օր Եուկոսլաւիա յաղթած է Յունաստանի, իսկ կիրակի օր ալ Ռումանիա պարտութեան մատնած է Պուլկարիան:

Փ. Ե.

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

Երէկ հրատարակած էինք Բարեգործականի յունիս 6 թուակիր զեկոյցին առաջին մասը, որ կը յայտնէր թէ 5000 անգլ. ոսկի յատկացուցած են 2500 գաղթականներու ներգաղթին համար: Զեկոյցէն կը քաղենք Ստորեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Միւս կողմէ, Միութեան Եգիպտոսի Շրջանակային Յանձնաժողովը վերջերս ժողովրդային հանգանակութեան մը ձեռնարկեց իր շրջանակին մէջ, յօգուտ ներգաղթի եւ Նուպարաշէնի միանգամայն, որովհետեւ երկու ձեռնարկներն ալ իրենց վերաշինական եւ ներգաղթային բնոյթովը իրար կ'ամբողջացնեն իրապէս: Առաջին բարեյաջող արդիւնքներէն գաղափար, հայրենասէր ժողովուրդը անվերապահ համակրանքով կը փութայ մասնակցիլ այս հանգանակութեան: Նոյն առթիւ, Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէի նախագահ քաղ. Գ. Վարդանեանի հետ կատարուած խորհրդակցութեանց համաձայն, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եւ Հօկը նախաձեռնարկ եղան քիչ օրէն Ֆրանսայի մէջ եւս ներգաղթի հանգանակութիւն մը բանալու, զլխաւորաբար բնակարաններու շինութեան գործին մղում տալու աջակցութեամբ, քանզի առանց ատոր ներգաղթի իրագործումը անկարելի կը դառնայ, նկատի ունենալով որ Հայաստանի մէջ բնակարանի հարցը ամէնէն հրատապ կարիքն է այսօր. որ զուցէ գաղութահայութիւնը դեռ եղածին պէս չէ ըմբռնած զայն:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը առաջին օրէն համակցած է այդ հարցին անհրաժեշտութիւնը, լծուելով Նուպարաշէնի որ մին հսկայ ձեռնարկն է որ կոչուած է ժամը լուծելու թէ բնակարաններու պէտութեան եւ թէ գաղթականներու փոխադրումի եւ տեղաւորումի ազգային մեծագոյն ծրագիրը: Այդ ընթացքով է որ Կեդր. Վարչ. ժողովը վերջին անգամ 11795 անգլ. ոսկիի գումար մը յանձնեց Հայաստանի կառավարութեան եւ, ինչպէս ծանօթ է մեզ, 50000 տոլարի գումար մըն ալ յատկացուց Նուպարաշէնին, ու շինութեանց փոխադրութեան համար եւս երկու մեծ ինքնաշարժ քամիոններ նուիրեց (շուրջ 500 անգլ. ոսկի):

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, որ առաջին օրէն իսկ ներգաղթի ծրագրին փարած ըլլալով գործադրօրէն, 1924ին 6757 անգլ. ոսկի յատկացուց ներգաղթին, 1925ին 5000 անգլ. ոսկի, 1927ին 13 հազար 974 եւ 1932ին ալ փութկոտօրէն սատարեց ներգաղթի հինգ կարաւաններուն, ահա այս անգամ ալ, մոռնալով ներկայ դժուարութիւնները, կը կատարէ իր պարտականութիւնը, եւ պատրաստ է ընելու ինչ որ հայ ժողովուրդը պիտի ուզէ որ ընէ իր անվերապահ օժանդակութեամբը:

⁂ Լոծէն (Լեհաստան) յօգուտ ներգաղթի երախտագիտութեամբ ստացանք նաեւ 1000 տոլարի նուէր մը, զոր կովկասահայ ազգային մը, Պ. Տիգրան Աֆրիկեան, մեզի ուղարկած է, հայրենասիրական զգացումներով տոգորուած նամակի մը հետ: Մաղթելի է որ մեր կովկասահայ հայրենակիցները հետեւին այդ ազնիւ օրինակին.

⁂ Միութեան կողմէ հետեւեալ բացառիկ վարկերն ու նպաստները եւս յատկացուեցան. —

Երեւանի Մարի Նուպար Ակնարուժարանին՝ զանազան գործիքներու կազմած մը, 22,076 ֆրանք արժէքով:

Ժընեւի Նախէնեան Միջ. Օֆիսին՝ 5,000 Ֆր., Սուրիոյ կարօտեալներուն յատկացուած գումարին վրայ բարդուելու համար:

Իզմիրի Կարմիր Խաչի Նպաստագրամէն 22,000 Ֆր. Աթէնքի եւ 10,000 Ֆր. եւս Սելանիկի շրջանին կարօտեալներուն համար:

Նոյնպէս 39,220 Ֆր.ի բացառիկ օգնութիւն, Սուրիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ կարօտ գաղթականներուն համար:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

« ՄԱՅԻՍ 28 »Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 4 Յունիս.— Այս տարի, ինչպէս ամէն տարի Լիոնն ալ սարքած էր անկախութեան մեծ ու պատմական տօնը, որ տեղի ունեցաւ 3 յունիսին, շաբաթ իրիկուն, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ:

Կը նախագահէր ընկ. Վ. Զուլալեան, որ հանդէսի բացումը կատարեց «Մեր հայրենիք» երգով եւ յոտնկայս ունկնդրութեամբ: Նախագահը պարզեց օրուան պատմական արժէքը, մայիս 24էն 27—28ի ահաւոր երկունքը, եւ մայիս 28ի ծնունդը:

Յետոյ Գ. Խաչիկ արտասանեց «Հայ գրօշին» ոգեշունչ կտորը: Օր. Ծովինար Տէր - Պետրոսեան երգեց «Հայաստանը եւ «Բելէ-Բելէ»ն, Օր. Արաքսի Տէր Դէորգեանը՝ արտասանեց Սիամանթոյի «Կովկասը», եւ Պ. Լ. Ալէմեան՝ «Որբին վրէժը»: Ամէնքն ալ արժանացան ծափերու:

Նուագի բաժինէն յետոյ, որուն ղեկավարն էր Ա. Մելքոնեան, խմբ հրաւիրուեցաւ Ալ Խատիսեան, որ իր յուզիչ ժամուան խօսք շահեկան բանախօսութեամբ մանրամասնեց «Մայիս 28»ի դէպքերը, յիշեց Հայաստանի անկախութեան նախօրեակին կատարուած մարտական նուաճումները, որոնք կ'ապացուցանեն թէ, օրուան վարիչները եւ հայ զինուորն ու ժողովուրդը անկախ հայրենիքի մը տենչանօք արտօր, «մահ կամ ազատութիւն» նշանաբանով հրապարակ իջան, վճռական գիրք բռնելու զարաւոր թշնամիին հանդէպ: Բանախօսը պարզեց հայ - թուրք պատուիրակութեանց միջեւ կատարուած սահմանային խնդիրներու հարցը, 1918 մայիս 28ի առաւօտեան անկախ Հայաստանի յայտարարութիւնը, եւ անոր պաշտօնական ճանաչումը անմիջական սահմանակից թուրք կառավարութեան կողմէ, ինչպէս եւ եւրոպական ուրիշ ազգերու կողմէ: Եւ աւելցուց.

— «Քաղաքական կարեւոր յեղաշրջում մը Ռուսաստանի մէջ, պատճառ դարձաւ որ, այս նորածին Հայաստանի հանրապետութիւնը լուծուէր իր մէջ, ու դառնար Կովկասեան նահանգ մը, ռուսական տիրապետութեան տակ: Փախուեցան վարիչները, փոխուեցաւ նաեւ վարչաձեւը, եւ 1920 նոյեմբեր 29էն երկիրը սկսաւ կառավարուիլ խորհրդային վարչաձեւով: Սակայն, քաղաքական պատահական միջադէպեր են ասոնք, եւ չեն կրնար տեւական դառնալ: Ուշ-կանուխ, ժողովուրդի արդար դայրոյթն ու քաղաքացիական իրաւունքը կը խախտին բռնապետութեան հիմքերը, վերահաստատելու համար համայն հայ ժողովուրդի շահերու պաշտպան վարչաձեւ մը: Մինչ այդ պատրաստուինք արժանաւոր գաւակներ դառնալու, վաղուան «Մայիս 28»ի փառապանծ օրը դիմաւորելու համար»:

Հրահանգ մըն էր որ կը տրուէր ընդհանրապէս հայ ժողովուրդին, մասնաւորապէս մեր գաղութին: Սակայն, մեր գաղութը այդ պատգամը արժեցնելու եւ իրականացնելու համար պիտի ուզէ՞ որեւէ լուրջ աշխատանք տանիլ. պիտի ուզէ՞ որ այդ յիշատակները վառ պահելու համար նախաձեռնող մարմիններ գոյութիւն ունենան, պիտի ուզէ՞, վերջապէս, որ, ամէն Հայու —մանաւանդ նորահաս սերունդի— սիրտերը ուրին հայկական ոգիով ու շունչով: Կը վարանիմ դրական պատասխան տալու, որովհետեւ, մեր գաղութը սկսած է անտարբեր վերաբերմունք ունենալ, ամէնէն նուիրական ձեռնարկներու եւ գաղափարներու հանդէպ իսկ: Օրինակ. մարզական, կրթական, համազգային ազատօններու, «Մայիս 28»ի տօներու հանդէպ ունեցած անհոգ վերաբերմունքը. դժբախտաբար չարդարացներ ազգային-անհատական պարտականութեան խօսք գիտակցութեան գոյութիւնը: Սակայն, ի՞նչն է պակաս Լիոնի գաղութին: Ինք մեզ չէ՞ կազմեր «Ժողովուրդ Հայոց»ին, որ միասին հրճուի, իր ունեցած ուրախառիթ հանգամանքներէն, ինչպիսին է «Մայիս 28»ը: Ինչո՞ւ կը բացակայէին ուրեմն, այսպիսի համազգային հանդէսներէ, խորացնելու համար իրենց մէջ ազգային զգացումն ու գիտակցութիւնը:

Գաղութին պարտքն է պատասխանել այս հարցերուն, մեղադրանքի տարրերէ չդառնալու համար, ուրիշ հայ գաղութներու հանդէպ, որոնք ջերմ մասնակցութիւն ունին այսպիսի ձեռնարկներու:

Թ. Հրանտ

■■■

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄԵՐՆ Է

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ). — Նախորդ թղթակցութեամբ մը պարզած էի եկեղեցիին սեփականութեան տագնապը: Այժմ կը հաղորդեմ թէ ինչպէս ազատուեցաւ եկեղեցին:

ՅԱՌԱՋի հետեւողներուն ծանօթ է թէ ինչ եռուզեռ կը տիրէր եկեղեցիի փրկութեան համար, ժողովուրդին թէ յանձնախումբերուն մէջ: Դրամական արգիւրը հետեւեալն էր. — Պառաւուհներէ հազարէն աւելի հազարը դուրսէն, մնացեալ գումարը հաւաքուեցաւ գիւղէն:

Վերոյիշեալ գումարը գոյանալէն յետոյ, յանձնախումբը կը ներկայանայ նօտարին վճարելու համար: Հազար ֆրանք կը պակսի. նօտարը լման կը պահանջէ: Գիւղին աւրէց Աւետիս Հայրիկը (յանձնախումբի անդամ) երեսը խաչակնքելով, կ'ըսէ.

— Պարոն, այս եկեղեցի է, խանութ չէ, մենք այս գումարը մէջտեղ բերինք, դուն ալ քրիստոնեայ մարդ ես, հազար ֆրանք ալ դուն նուիրէ:

Նօտարը կը համաձայնի, խնդիրը վերջացած է: Գիւղը ցնծութեան մէջ է: Ընդհ. ժողովի մէջ կը պարզուի որ գիւղէն 33 հոգի, 1000էն նուազագոյն 300ով կը մասնակցին հանգանակութեան, որով եկեղեցին իրենց անուան պիտի արձանագրուի: Տեսակ մը կրօնական ընկերակցութիւն: Թաղական խորհուրդի հրաւէրով 33ը իրենց գիւանը կ'ընտրեն, եւ տպա հոգաբարձութիւնը՝ եօթը հոգինոց: Երկրորդ անգամ դարձեալ ընդհ. ժողով կը գումարուի, յանձնախումբերու նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնը լսելու: Անմիջապէս կ'ընտրուի հինգ հոգինոց քննիչ մարմին մը, հաշիւները քննելու: Ընթացիկ հարցերու շուրջ, ժողովի մեծամասնութիւնը կը բողոքէ եղած կարգադրութեան դէմ, ըսելով որ որչափ որ ներկայ պայմաններու բերումով չկրցանք միանուագ գումարը վճարել, դարձեալ կ'ընդունինք ընկերակցութեան իրաւունքը, պայմանաւ որ մենք այդ մարմնէն ընտրենք Թաղ. խորհուրդը: Թէր ու դէմ վիճաբանելէ յետոյ, ժողովրդական բանաձեւը կ'ընդունուի: Որովհետեւ կան մարդիկ որ մինչեւ այսօր եկեղեցիին կամ դպրոցին սեմէն ներս չեն կոխած եւ 300ով կ'ըլլան անդամ եւ ընտրելի, իսկ ունինք շատ մը գործաւորներ որոնք եկեղեցիին հիմը դրին ու մինչեւ վերջ աշխատեցան եւ այսօր գործազուրկ են, քուէի իրաւունքէն ալ կը զրկուին: Այժմ կը սպասուի ընդհ. ժողովին, լսելու համար քննիչ յանձնախումբը և բառ ալնմ կարգադրելու, միջին ճամբայ մը գտնելով: Կրօնական ընկերակցութեան վճարած գումարները եա չպիտի պահանջուին ապագային: Կը լսեմ թէ կարգմը անդամներ պիտի քաշուին կամ կ'ուզեն քաշուիլ, չհանդուրժելով օրինաւոր առարկութեան:

Յունիս մը եկեղեցական տիկիններու փափաքին ընդառաջ երթալով, Թաղ. խորհուրդը յայտարարութեամբ մը Թաղեցիները կը հրաւիրէ Համբարձման օրը տօնել իբր եկեղեցիի ազատման օր: Ժամը 2.30ին դպրոցի ուսուցչական կազմը, աշակերտութիւնը մանկապարտէզով միասին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը սկաուտներով, եկեղեցիին հրապարակը հաւաքուելով հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնը պարզած թափոր մը կազմեցին գիւղին երկու հրապարակներէն: Աշակերտութիւնը եւ սկաուտները փոխն ի փոխ երգեցին « Մեր Հայրենիք »ը եւ ֆրանսական « Մարսէյեզ »ը, եւ ուրիշ ազգային երգեր: Յետոյ հաւաքուեցան « Կիլիկիա » սրահը ուր թաղականութեան մէկ անդամը հանդէսը բանալով, խօսք տուաւ հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քհնյ.ի: Խօսեցաւ նաեւ դպրոցին տնօրէնը, որ շեշտեց թէ կիրքերը պէտք է դադրին, երբ հարցը կը վերաբերի դպրոցի եւ եկեղեցիի: « Կուսակցական վէճ — վիճաբանութիւն դուրսը պէտք է ըլլայ, ոչ թէ դպրոցէն եւ եկեղեցիէն ներս »:

Հանդէսը փակուեցաւ սկաուտներու խմբերգով

Ձնդի

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԱՂԷՏԻ ՆԱԽՕՐԷԻՆ

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 մայիս).

— «Իրապէս աղէտ մըն էր մեր մշակոյթի համար այն ազաւաղումը, որուն ենթարկուեցաւ Երեւանի մէջ հայ ուղղագրութիւնը: Եւ նուազ աղետաւոր չէ այն այլանդակութիւնը, որ «բարեփոխուած» անուան տակ կը փորձեն հիմա Մեսրոպեան այբուբենի գլխուն:

Երկու նկատումներով կը պատճառաբանուի նոր «բարեփոխութեան» ծրագիրը — գեղագիտական եւ խնայողական: Իրենց ձեւով հայ տառերը գեղեցիկ չեն ու շատ տեղ կը բռնեն եղեր: Ու քանի որ լատինական տառերը բոլոր միւսներուն մէջ ամէնէն գեղեցիկներն են եւ միեւնոյն ժամանակ սեղմ են, ապա ուրեմն հայ տառերն ալ մօտեցնելու է անոնց ձեւին:

Եւ խորհրդային թերթերը, ակնյայտօրէն ցոյց տալու ըլլալու համար բոլշեւիկեան այս տեսակէտին ճշմարտութիւնը, «բարեփոխուած» տառերով իբրեւ նմոյշ քանի մը տող տպագրած էին:

Միայն երախտապարտ կարելի է ըլլալ բոլշեւիկ թերթերուն իրենց այս քայլին համար. վասնզի, եթէ անոնք առավ չկրցան ալ հասնիլ իրենց անմիջական նպատակին, այն է՝ ապացուցանել լատինացուած տառերուն առաւելութիւնը, նմոյշին վրայ թուցիկ ակնարկ նետողն իսկ մէկէն համոզուեցաւ հայ բոլշեւիկներու նոր արատոր յղացումի ամբողջ անհեթեթութեան: Եւ հիմա ամէն մէկ չնախապաշարուած Հայ, ինչ հոսանքի ալ պատկանի, չի կրնար անվերապահօրէն բացասական վերաբերում չունենալ Եաղուպեանի եւ իր նմաններու «բարեփոխական» մարզանքներուն հանդէպ:

Մենք շատոնց գաղրած ենք զարմանալէ բոլշեւիկներու արարքներուն համար. անոնք այլեւս անկարող են սեւէ բանով յանկարծակի բերել մեզ. եւ իրենց այս նոր չնաշխարհիկ փորձը ո՛չ ցարդ եղած շատ մը ուրիշներէ աւելի այլանդակ է, ո՛չ ալ վերջինն է այլանդակութեանց շարքին մէջ: Եւ այնուամենայնիւ, յատկապէս ներկայ պարագային, չենք կրնար խոր յուզում եւ մտատանջութիւն չզգալ, վասնզի ապիրատ ձեռքեր կը մերձենան ոչ թէ նիւթեղէն բարիքներու, որոնք տեղական ու առժամեայ բնոյթ կը կրեն, վերահաստատելի կամ անուագըն սրբագրելի են, այլ բովանդակ հայութեան սրբութիւններուն, անոր ոգեկան գանձերուն, որոնց կորուստը կամ մինչեւ իսկ վնասումը երկար տեւնով պիտի խաթարէ մեր մշակութապատմական զարգացման ընթացքը:

Ջեկայական վիպականութեամբ եւ կոլխոզային քնարերգութեամբ դաստիարակուած «բարեփոխիչներու» մուտքը ոգեկան-գեղագիտական բնագաւառը անխուսափելիօրէն վանտալական արշաւանքի ժահատեսիլ աւերը պիտի ձգէր իր ետին: Ապացոյց՝ Եաղուպեանի «լատինացման» նախագիծը. որ ոճի եւ ձեւի քաոս մըն է. որ ամէն ինչ է, բայց ո՛չ հայկական, ոչ ալ լատինական այբուբեն: Իրենց յախուռն ու անվերապահ գործելակերպով բոլշեւիկները աւելի հետեւողական կ'ըլլային եթէ ուղղակի առնէին լատինական այբուբենը եւ յարմարցնէին հայ հնչիւններուն, ինչպէս որ ըրած են թաթարերէնի նկատմամբ: Այդ պարագային անոնք, ճիշդ է, խզած կ'ըլլային մեր մշակութային զարգացման յաջորդականութիւնը,— բան մը՝ որ իրենց ոչ մէկ հոգ կը պատճառէ,— բայց գոնէ ընդհանուր ոճով կազմուած այբուբեն մը կ'ունենային. ճիշդ է, հայ ոգիին անհարազատ բան մը ըրած կ'ըլլային, բայց ըրածներէն ի՞նչն է որ հարազատ է այդ ոգիին:»

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ»

Հոկտեմբերի սկիզբը «Հայ Մշակոյթի Օր»ը արժանավայել եւ հանդիսաւորապէս տօնելու համար, այս տարի ալ Գրական Ակումբի վարչութիւնը ստանձնած է կազմակերպման հոգը:

Այժմէն արդէն, հրաւէր է ուղղուած քաղաքիս բոլոր ազգային եւ մշակութային հաստատութիւններուն խորհրդակցութեան մը համար: Հոն պիտի որոշուի հանդիսութեանց յատակագիծն ու տարողութիւնը:

Տրամադրութիւն կայ այս տարի ալ հրատարակելու «Մշակոյթի Օր» վերտառութեամբ գեղարուեստական հատոր մը, նուիրուած՝ զուտ հայկական մշակոյթին յատուկ ուսումնասիրութիւններու:

⁂ Առաջին խորհրդակցական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շր., 10 յունիս, կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին, Rue Paul Berruel (նախկին Rue Cambronne 131). Mètro: Vaugirard.

Ա. ԱԴԱՄԵԱՆ խմբագրատուն կը հրաւիրուի, կարգ մը լուսաբանութիւններ տալու համար իր բաց - նամակին մասին:

ԱՐԵՒԻ ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ

(Ի Ր Ի Կ Ն Ա Վ Ի Պ)

Ու Հաճին, քանի մը զծզծումներ ընել թուղթին վրայ, մտքովը՝ եօթը սաղ Սաղմոս կը կարդայ, թուղթը անկիւնի կը ծալլէ եւ կ'երկնցնէ համխէին:

Բայց դեռ չէ հասած կիներու շարքին, միկը՝ վէրքոտած տղեկ մը բերեր է, անոր՝ սպեղանի կուտայ, ուրիշ մը՝ աչքը ցաւած աղջիկ մը կը ներկայացնէ, անոր ալ կաթիլ մը կուտայ: Երրորդ մը՝ բախտը փորձելու եկած է Հաճին, այծի մորթը կը տարածէ ու թիզ կը չափէ քանի մը անգամ, ամէն անգամ՝ թզաչափը կ'երկարի, բախտաւորութեան նշան է ասիկա, ու կիները կը մեկնին խնդումերես, չմոռնալով Հաճիին վերարկուին տակ հաւկիթ, Բնասոյ մը մածուն, մէկ-երկու լաւաշ հաց դնել:

Իրիկունը՝ տուներու խօսակցութեան նիւթն է Հաճին:

— Հրաշագործ մարդ է:

— Աստծու իմաստութիւնը փորն է:

— Հաճին՝ ամենագէտ է, միակ մեռնելու օրը չի գիտեր, բախտ կը գուշակէ, կորսուածը կը գտնէ, վէրքերը կը բուժէ, նամակ ու «Նուսխայ» կը գրէ, Սողոմոնի խելք ունի:

— Աստուած էնոր արեւշատութիւն տայ, Թող էնոր շուքը անպակաս ըլլի գիւղէն.

Գիւղացիին վրայ, ամէնէն աւելի ազդեցութիւն ընողը այն կաշեկազմ ու յաղթահասակ գիրքն էր, որուն՝ « Յայսմաւուրք » անունը կուտային, ու Հաճին՝ զգացեր էր ասիկա, ատոր համար՝ ատուն այդ գիրքը կը բերէր ծառին տակը, ու իրիկունը՝ առնելով կը տանէր, գրկած ու աքցալով, ամէն անգամ չմոռնալով, ճերմակ թաշկինակով մը սրբել զայն:

Գիւղը կ'ընկճուէր անկէ: Անոր ազդեցութեան սահմանները՝ կ'ընդարձակէին կիները, հրաշախառն պատմուածքներով ... : Հաճին խորխոտ է, երբ փողոցներէն կը քալէ, ինքնավստահութեան հով մը կ'ընկերանայ անոր, հաւատարիմ շան մը բոլոր քծնանքով ... :

✕

Գիւղին մէջ՝ վաղուց մոռցեր էին ամենագէտին աւազանի անունը — Մարկոսենց Սեփօ — , Հաճի, ահա այն մակդիրը, որով կ'որակուէր անիկա, դժգոհ չէր եղածէն, ընդհակառակն, հոգեկան բաւականութիւն մը կը լեցնէր իր ներաշխարհը:

Երուսաղէմ ալ գացած չէր, իբ «Հաճի» անուանակոչութիւնը գիւղէն կուգար: Մեր գիւղը՝ հեռու էր Ս. Քաղաքէն, ու ճամբաները անապահով, ո՞վ կրնար երթալ հոն, « Հաճի » ըլլալու համար: Գիւղը՝ գրոց - բրոցները այդ անունով կը ճանչնար:

Անիկա՝ վաղուց քաշուեր էր իր տունը, ինքզինքը նուիրեր ընթերցման, ու « Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետի անճառ հրաշքով » շուտ մը սորված: Իր մայրը, նոյնիկ մամայն մեռած էր, զինքը մինակ ձգելով, իր խոկումին ու երեւակայութեան ամայի զալտերուն վրայ. այն օրէն՝ քէնոտած իրմէն ու կեանքէն, բաշուեցաւ թոնիր — տունը, ժամծեց ու կարդաց, կարդաց ու երազեց, մինչեւ որ հասաւ « Յայսմաւուրք » կարդալու փառքին ... :

Այս կամաւոր բանտարկութեան օրերէն կը սկսի իր անուան հմայքին պատմութիւնը, ու օր մը, երբ Հաճին, տունի մութէն լոյս աշխարհ նետեց ինքզինքը, արդէն ճերմկեր էին մազերը, դէմքի գոյնը նետած, պազած էր կտաւի պէս: Ա՛լ անկէ յետոյ՝ իրն եղաւ գեղամիջի թթենին, եւ կարգացուցի չխամրելիք փառքը. շարէն չէր վախնար, զի ան՝ կրցած էր մաքրել արտին երիտասարդական արիւնը, ու գիւղին աղուոր աղջիկներու սիրային հրթիռը, ու մեր հարսներու բոցեղէն նայուածքը, պիտի չկրնային մոլորեցնել զինքը, բայց, հակառակ ատոր, մեջտ զգոյշ էր, երբ կը խօսէր երիտասարդուհիներու հետ, ու աչքին տեսողութիւնը կը պղտորցնէր, կող կողի վրայ կը բերէր, կը գոցէր լային գոները ... :

Հաճիին հրաշագործութեան լուրը մտաւ գիւղը, արագիներու վերաղարձի անակնկալ բերկրանքովը: Զինքը յարգող կիները, հազարաւոր բաներ պատմեր էին, թէ՝ ցերեկները, աղօթքով, կորեկի հատիկները ծառն ի վեր կը հանէր մրջիւններու շարքով. գիշերները՝ աստղեր կ'իջեցնէր երկինքէն ու կը խօսէր անոնց հետ ... :

Քիչ մը ինքնասէր՝ որուն կը յաջորդէ անմիջապէս նախանձը, ինքնահաւան գարձուցեր էր զինքը: Զէր սիրեր գիւղին քահանան, որ թէեւ հադիւ կրնար սաղմոսագրութիւն գնել, բայց որովհետեւ շատ մը երկիրներ պտտեր էր, կրցեր էր ոչ արհամարհելի իմաստութիւն մը ձեռք ձգել, չէ՞ որ ան մը աշխատութիւն, բաւական պիտի ըլլար, զինքը մրցորդ ընել իրեն, տուներու մէջ ձգելով իր այնքան համբաւուած անունը, այս գաղափարը դէշեր — ցերեկ կը տանջէր Հաճին:

Ու Հաճին՝ առիթը չէր փախցներ, միշտ կը վարկաբեկէր քահանան, փողոցային մարդ է, իր կեանքը՝ վայելքներու մէջ անցուցած, ինքզինքը մաչցնելէ վերջ՝ եկեր եկեղեցիի պաշտօնեայ դարձեր է, բայց, ի՞նչ բանի գիւղի մեծերուն, որ հակառակ իր փաստերուն՝ քահանայացուցած էին զինքը: Անոնց բանավէճը, նոյնին երկպառակութիւնը, տակաւ առ տակաւ խորունկցաւ, բերնի ծամոց դարձաւ:

Ու Հաճին՝ ժամ չգնաց:

Ի զուր անցան հաշտութեան բոլոր փորձերը:

— Տէրտէր չէ, խողարած ալ չի կրնար ըլլալ, Տէր Թորոսը, կ'ըսէր Հաճին, հաշտութեան համար՝ իրեն եկող գիւղացիներուն, ան՝ ո՞վ կ'ըլլայ, ես՝ « Նարեկ » եւ « Յայսմաւուրք » կարդացող մարդ եմ, կը կոխէր թթենիին եւ հաստափոր գիրքը կը հանգչեցնէր ծունկերուն վրայ:

Քահանան՝ Հաճին « սուտ մարգարէ » անունով մկրտած էր, Հաճին ալ, իր հակառակորդը « պատանի խրձիկ » կամ՝ « մօրուքով սատանայ » կը յորջորջէր, այսպէս երկար տարիներ շարունակեց անոնց պայքարը, գիւղացին՝ սկսաւ խառնուեցաւ գործին, ու երկուքի բաժնուեցաւ, Տէրտէրեանները ու Հաճեանները:

ՍՕՍ - ՎԱՆԻ

(Շարունակելի)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ռոստոմի Գրադարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին մեր Գրադարան-Ընթերցարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

×

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ

կազմակերպուած՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԲԱԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ)։ Սիրայօժար մասնակցութեամբ ՆՓՐԱՏ նուագախումբի։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Հաղորդ. միջ.— Փորթ Սէն Գլուէն առնել հանրակառք թիւ 1 կամ շոգենաւ որ եւ է նաւամատոյց եւ իջնել Սէվր։

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի առթիւ

ՊԱՆՆԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՍԿՍԵԱԼ

ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ԸՆԿԵՐԱ – ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

150, ROUTE D'ORLEANS, BAGNEUX

համեմուած ատենախօսութեամբ, նուագով, պարերով եւ ընտանեկան զուարճութիւններով։

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին մեր ընկերներն ու համակիրները իրենց ընտանիքով։

Սկաուտի եւ հիւրասիրութեանց ծախսերու համար 3 ֆրանք։

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ,

18 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

«ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Ընտիր ժագ։ Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ժամանակի յայտագրով։

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին։

Թատերական ներկայացում Շավիլի մէջ

114, GRANDE-RUE, SALLE PATIN

10 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.45ին

Նախաձեռնութեամբ Շավիլի Ե. Ե. Միութեան եւ Ալֆորվիլի Ե. Ե. Միութեան թատերախումբը

կը ներկայացնէ Շիրվանզադէի՝ «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»Ը

4 ԱՐԱՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ Ե. Ե. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Որպէսզի դերակատարները ժամանակին կարենան վերադառնալ, ներկայացումը կը սկսի ճիշդ որոշեալ ժամուն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին, Անկէնի Սէն-Ժօզէֆ եկեղեցիին մէջ Արհ. Գրիգոր եպսկ. Պալաքեանեան պիտի մատուցանէ հանդիսաւոր պատարագ։

Պատարագէն վերջ պիտի տրուի հացկերոյթ մը, Պէն Թէրմալի սրահներուն մէջ, ի պատիւ պատարագիչ Սրբազանին, ինչպէս նաեւ տեղական ֆրանսական իշխանութիւններու ներկայացուցիչներուն եւ հոգեւոր պետերուն։

Կարգադիր Մասնախումբը իր սարքած այս հանդիսութիւններով նպատակադրած է ծանօթացնել Ֆրանսացիներուն մեր հայկական ծէսերը եւ եկեղեցական երգեցողութիւնները։

Եկեղեցական երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Սէն-Կրասիէնի եւ Ռոնսուվիլի հայ սրբուհիներուն կողմէ։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

Maison GAVEAUի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45, Rue LA BOETIE, Métro : MIROMESNIL

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՍԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (Ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) Mr. SERRIERE (Cor Anglais)

Պ.Ք ԷՋԷՃԵԱՆ (Թենոր) Mr JACQUES HONORAT (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱՅԻՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը նուագեն Պախի, Վիվալտիի գործերը, ինչպէս նաեւ Ա. Պարթեւեանի հայ ժողովրդական ներդաշնակութիւնները եւ եկեղեցական հին շարականներ, մեծ երգեհոնի մը ընկերակցութեամբ։

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը

Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Հասարակութենէն կը խնդրուի որոշեալ ժամէն առաջ գրաւել իրենց տեղերը, որովհետեւ սրահին դռները կը փակուին նուագուած պահուն։

Ոյժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

1.- ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

2.- ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՏՕՔԹ. ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները բստ առաջնոյն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6. Rue Dugas, թիւ 8, որ կը գտնուի թիւ 44 Avenue de Versaillesի քով։ Մեթրօ Mirabeau կամ Javel.

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ տրիկոդագար ծախու են շատ քիչ գործածուած Թրիքոյի երկու մեքենաներ (Kem façon metier Georges 10) ինչպէս նաեւ օրական 500 զոյգ գուլպայ շինող արհեստանոց մը բոլոր կազմածներով։ Փափաքողները կրնան գնել ամբողջը միասին կամ առանձին։ Լաւ պատեհութիւն։ Փափաքողներուն կը սորվեցնենք Թրիքոյի եւ գուլպայի մեքենաներուն գործածութիւնը։ Դիմել անմիջապէս Ժ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆի, 41bis, rue de la Valée, Arcueil (Seine)։ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել թիւ 88 հանրակառքը եւ իջնել La Vache Noire կայարանը։

ՎԱՐՁՈՒ Է մեկնումի պատճառաւ օգտաւէտ եւ արեւոտ գործատեղի մը, դերձակ կամ կօշկակար գործաւորներու յարմար։ Տարեկան վարձք՝ 800 ֆրանք։ Օֆֆրիք՝ 700 ֆրանք։ Կազ, ելեկտրականութիւն։ Յարմար երկու ընկերով աշխատանքի։ Լաւ պատեհութիւն, շուտով դիմել՝ Ր. ՓԱՀԱՏՐԵԱՆի, 26, rue de la Chapelle, Paris (18)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին (Դարմանատուն) մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ջեկոյց պատգամաւորներու եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յակոբ Սէրճանեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր որդին՝ Յակոբ Ուզունեանը, հօր անունն է՝ Յովհաննէս Ուզունեան, որ ասկէց առաջ Փարիզի եւ Պերլինի մէջ սինէմայի գործով կը զբաղէր։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր մօրեղբօրորդւոյն Յակոբ Սէրճանեանի, որուն հասցէն է՝ rue Ordjonikidzé, թիւ 46, Batoum, Ռուսիա։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Քէմախի Մարեգ գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանը եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Սուրէն Կապուտիկեանները։ Լուր ունեցողներուն պարգեւ պիտի տրուի եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝ V. Gaboudikian, 5. str. Belveder. Bucarest (Roumanie)։

Նպարավաճառնե՛ր եւ սրճարանատէրե՛ր, եթէ կ'ուզէք տեւական յաճախորդ ըլլալ եւ գոհացուցիչ շահ ապահովել, գնեցէք միմիայն «PRIMIOR» գինիները որոնք կը ծախուին պարգեւի դրոշմակներով (timbre - primes):

Առաջին ապսպրանքին հետ 10 ԼԻԴՐ ՆՈՒԷՐ կը ստանաք։

Դիմեցէք Vins «Primior»ի ներկայացուցչին՝

AGAYAN

14 bis, Avenue PASTEUR

Issy-les-Moulineaux (Seine)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ
ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ արկածի, պահանջքի եւ այլն-ի դատական գործեր, կը կատարէ վարչական դիմումներ, տուրքերու թեթեւացում, իբօթէքի վրայ փոխատուութիւն՝ յարմար սակով, խնդրագիրներու պատրաստութիւն, խորհրդակցութիւն ամէն կարգի խնդիրներու մասին։

Անհելիք ունիք չէք կրնար գանձել՝ իրեն դիմեցէք։

Ցալիք ունիք ժամանակ չունիք կ'ուզէք՝ դարձեալ իրեն դիմեցէք։

Համաձայնութեամբ գործ վերջացնել կ'ուզէք՝ միշտ իրեն դիմեցէք։

Երկար տարիներու իր փորձառութեամբ, տեղական պայմաններու գիտութեամբ եւ անձնական ծանօթութիւններու իր ընդարձակ շրջանակովը կրնայ ձեզ օգտակար կերպով ծառայել։

Առժամանակեայ հասցէ՝

179, rue de Vaugirard. Métro: Pasteur

(Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, Բ. յարկ, ձախ)։

Կ'ընդունի ամէն առաւօտ ժամը 10-12, բացի Կիրակի և Տօն օրերէն։

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Ցանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու։

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց։

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

Տեսինի «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է
Վ. ՀԻՒՍԵԱՆ
3, Rue Tellier, Décines, (Isère).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՀԵՏԱՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Եկատերինբուրգի մէջ երեխաները տեղաւորուեցան Իպատիեւին տունը, ծնողներու մօտ։ Եղախումբին անդամները բանտ առաջնորդուեցան, ծառաները ազատ արձակուեցան, իսկ ցարին ընտանիքին մօտ պահեցին՝ բժիշկ Բոտկինը, խոհարար Խարիտոնովը իր օգնական Սեդնեւի հետ միասին, ծառայ Տրուպը եւ աղախին Դեմիտովան։

Իպատիեւի տան կալանաւորներու թիւը մնաց 13։

×

Ցարին ընտանիքը Տոբոլսկ եղած ատեն ի՞նչ կ'անցնէր կը դառնար պալատը եւ ի՞նչ կը խորհէին ռուս միապետականները։

Սկսինք քիչ մը հեռուէն։

Ինչպէս որ ֆրանսական յեղափոխութեան ժամանակ թագուհիին ապարանջանի պատմութիւնն էր ամբոխին ըսի — բամբասանքներու գլխաւոր նիւթը, այնպէս ալ ռուսական յեղափոխութեան ընթացքին Րասպուտինի անունն էր որ բերնէ բերան կ'անցնէր։

Ո՞վ էր Րասպուտինը եւ ինչ էր անոր դերը։

Ռուսիոյ վերջին թագուհի Ալեքսանդրա Ֆէոդորովնան ծագումով գերմանուհի էր։ Հէսէի դքսուհին որպէս ժառանգութիւն իր հետ բերած էր ընտանեկան «հէմոֆիլի» հիւանդութիւնը, որ եւ փոխանցուեցաւ միակ մանչ զաւակին՝ Մեծն Իշխանին թագաժառանգին։

Իշխանութենէ, ուժեղ եւ յամառ բնաւորութեան տէր թագուհին իր ամբողջ յոյսերը կապած էր զաւկին հետ։ Ան գիտէր, որ միայն զաւկին գոյութիւնը կրնայ միշտ զինքը պահել տիրողի դերին մէջ եւ թագաւորը առնել իր ազդեցութեան տակ։ Անկէ զատ, մոլեռանդ մայր էր եւ պատրաստ էր զաւկին համար ամէն ինչ ընելու։ Իսկ զաւակը տկար էր եւ վտանգաւոր հիւանդութիւնը կրնար ամէն վայրկեան գերեզման իջեցնել դահաժառանգը եւ խորտակել իր բոլոր յոյսերը։

Որ եւ է բժշկութիւն անզօր էր հիւանդութեան դէմ։ Յուսահատ թագուհին, որ ի ծնէ ջերմեռանդ հաւատացող մըն էր, կը սկսի զաւկին փրկութիւնը փնտռել կրօնքի հրաշագործ զօրութեան մէջ։ Այդպիսի «հրաշագործ» մը հանդիսացաւ Գրիգոր Րասպուտինը՝ գող, անբարոյական ու խաբեբայ մուժիկ մը, որ, թերեւս զուրկ չէր ներքին ներշնչման որոշ կարողութենէ։ Թագուհիի հաւատքը եւ թագաժառանգին հիւանդութիւնը Րասպուտինը կրցաւ վարպետօրէն օգտագործել եւ շուտով դարձաւ պալատին ամէնէն զօրաւոր մարդը։

Իրեն դաշնակից ունենալով թագուհիին մտերիմներէն Թեթեւամիտ Վիրուբովան եւ պալատի բժիշկներէն Բադմայեւը, Րասպուտինը քաջատեղեակ էր թագաժառանգի հիւանդութեան ընթացքին եւ հիւանդին կ'այցելէր այն ատեն, երբ գիտէր, թէ արդէն նոպան անցնելու վրայ է եւ կամ թէ Բադմայեւը նախօրօք հանդարտեցուցիչ սրսկում էր կատարած։ Այնպէս որ, երբ Րասպուտինը ձեռքը կը դնէր հիւանդի գլխուն, վերջինս ինքզինքը լաւ կը զգար եւ կը հանդարտէր։

«Հրաշք»ը խոր տպաւորութիւն կը ձգէր թագուհիին վրայ եւ ան համոզուած զոյացուց թէ իր զաւակը կրնայ ապրիլ միմիայն շնորհիւ «սուրբ» Րասպուտինի։ Այդ հաւատքը ներշնչեց նաեւ ցարին եւ այլ եւս նախկին գողը պալատին մէջ դարձաւ անհրաժեշտ մարդը։

Քնացած չէին նաեւ Ռուսիոյ թշնամիները։ Առաջին առթիւ Գերմանիան չտապեց օգտուիլ Րասպուտինի արտօնեալ վիճակէն։ Վերջինս շրջապատուեցաւ գերմանական գործակալներով եւ պատերազմի ընթացքին պետական ու զինուորական բոլոր գաղտնիքները, դեռ եւս պալատի պարիսպներէն դուրս չելած, յայտնի կը դառնային Պերլինի մէջ։ Թագուհին եւ ցարը մինչեւ վերջ մնացին կոյր հաւատացող եւ անգամ Րասպուտինի խողխողումէն վերջ ալ դայն համարեցին սուրբ մարդ։ Այս է Րասպուտինի ճիշդ պատմութիւնը։ Ի մեծ դժբաղդութիւն Ռուսիոյ, կառավարութեան անդամները կը նշանակուէին ու կը տապալէին գերմանական գործակալի մը քմահաճոյքով։

Այս կապակցութեամբ, ի՞նչպէս կը կազմակերպուէր ցարը Տոբոլսկէն ազատելու գործը։

Ցարի ընտանիքին կալանաւորումը շատ կը մտատանջէր միապետական շրջանակները։ Անոնք կը ջանային ոչ միայն նիւթապէս ու բարոյապէս օգնել կալանաւորներուն, այլ եւ զանոնք ազատել գերութենէ։ Այդ ուղղութեամբ առանձնապէս կ'աշխատէին մայրաքաղաքի միապետականները։

Ցարին ազատագրման գործը կը հետապնդէին երկու խմբակներ, որոնց մէկուն գլուխը անցած էր Րասպուտինի յայտնի երկրպագուհիներէն՝ Վիրուբովան։ Վերջինս Տոբոլսկ էր ուղարկած իր գործակից տեղակալ Սոլովիեւը, որուն յանձնարարուած էր տեղին վրայ կազմակերպել հարկ եղած աշխատանքը։

Կրթութեամբ իրաւաբան, իսկ պատերազմի ընթացքին ցարական բանակի սպայ, Սոլովիեւը 1915ին կը մտերմանայ Րասպուտինին հետ եւ կ'անդամակցի անոր խմբակին։ Ցարը Տոբոլսկ փոխադրուելէ վերջ, ինքն ալ անմիջապէս, 1917 օգոստոսին, կը մեկնի Տոբոլսկ։ Րասպուտինի ընտանիքը կ'ապրէր Տոբոլսկի նահանգին մէջ, որուն հետ անմիջապէս կը կապուի Սոլովիեւը եւ հոկտեմբերի սկիզբները կ'ամուսնանայ Րասպուտինի աղջկան հետ։ Այսպէս կը հաստատուի կեդրոն անունով Տոբոլսկէն ոչ հեռու, Տիւմէն քաղաքին մէջ որ կը հանդիսանար դէպ ի Տոբոլսկ տանող գիծերու հանգոյցը։

Սակայն ո՞վ է Սոլովիեւի իսկական դերը։

Ցարին ընտանիքին հսկողութեան համար Տիւմէնը լաւագոյն վայրն էր։ Անհնար էր Տիւմէն չհանդիպած երթալ Տոբոլսկ կամ այնտեղէն հեռանալ։ Այդպիսով Սոլովիեւը միշտ կրնար հետեւիլ թէ ովքեր կ'երթան ու կուգան ցարին մօտ եւ լուր առնել, եթէ փորձէին ցարը տեղափոխել Տոբոլսկէն։

Երկրորդ, ամուսնանալով Րասպուտինի աղջկան հետ, Սոլովիեւը միանգամայն վստահելի մարդ պիտի երեւար կալանաւորներու աչքին։ Ան լաւ գիտէր որ թագուհին դեռ կը պահէր իր պաշտամունքը «սուրբ մարդու» հանդէպ։

(Շարունակելի)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ՄԵԹՐՈՅԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 10 ՅՈՒՆԻՍ 1933

10 Juin 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2210

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԴՐԱՄՆ ՈՒ ԿԻՆԸ ՀԱՐԹԵՑԻՆ ՃԱՄԲԱՆ...

Էնկիւրիի « Միլլիէթ »ն կը շարունակէ իր յուշերը « Միլլիէթ »ի մէջ, մէկ օրէն միւսը պարզելով նոր գաղտնիքներ։ Աւելի ճիշդ՝ լուսաբանելով ժամանակակից պատմութեան կարգ մը էջերը, որ գաղտնիք չէին, բայց անհաւատալի կը թուէին։

Այսպէս, Թուրք յուշագիրը առջի օր կը նկարագրէր Ազգ. Մեծ Ժողովին մէկ նիստը, ուր վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենան Լոնտոնի վարկերու մասին (1921)։

Համաձայն իր պատմութեան, Վենիզելոս երեք միլիոն ոսկիով (?) սիրաշահած է Թարաիէօի սիրուհին, որպէս զի կարելի եղածին չափ նպաստաւոր խմբագրուի Սեվրի դաշնագիրը։

Այս առթիւ, երեսփոխան մը, վիրաւորուած էմին պէյ, կը բացագանչէ.

— Եթէ կարելի ըլլար, այս գումարին քանի մը պարիկը տայինք, Եւրոպայի մէջ քանի մարդ եւ քիչ մը ձեռք անցընէինք, քարոզութիւն կատարել տայինք ի նպաստ մեզի։

Այս խօսքերէն ոգեւորուած, սիրտն ու բերանը կը բանայ Սաքիզ Հօճա, Էրզրումի երեսփոխանը.

— « Էֆէնտիմ, դիւանագիտութիւն ընելու համար արտասահման ղրկուած մարդիկը պէտք է գեղեցիկ ըլլան, դրամ ունենան, կիներու հետ շփում ունենան, հացկերոյթներ սարքեն, մարդ գնեն, մամուլի հետ ծանօթանան, ամէն բան ընեն ... (Զայներ՝ ամօ՛թ է)։ Ամօթ — մամօթ չկայ։ Աշխարհ այսպէս է։ Նոյն իսկ օտարականներ կան որ կին կը բերեն մեզի։ Նոյն իսկ մենք ալ այդպէս կ'ընենք։ Գործ յաջողցնելը ամէն բան ընել կուտայ »։ (ՑԱՌԱՋ, 7 յունիս)։

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ աւելցնէինք այս միջազգային, այլ մանաւանդ թրքական ճարտարարուեստին վրայ, — գեղեցիկ մարդիկ մէջտեղ հանել, դրամ ծախսել, հացկերոյթներ սարքել, կին ընդունիլ, կին ճարել ...

Բանալով ուրիշ էջ մը, « Միլլիէթ »ն կը պարզէ Լէնինի դերը՝ ի նպաստ Թուրքիոյ։

Էնկիւրի գաղտնօրէն լուր կ'առնէ թէ՝ Խ. Միութիւնը համաձայնած է Անգլիոյ հետ, ընդդէմ արեւելեան երկիրներու։ « Յեղափոխական Ռուսաստանի եւս թշնամի ճակատը անցնիլը՝ կրնար անիծական եւ քարոյական նեղութեան մատնել մեզ »։

Բայց, ո՞ղջ մնան Լէնինն ու Չիչերինը։ Անոնք ճակատագրի եղբայրներ են՝ Մ. Քէմալի հետ, ինչպէս առիթով մը կը հեռագրէր Չիչերին։

Արդարեւ, առաւ մը Թուրքերը ուրախութեամբ կ'իմանան թէ Լէնին մերժած է Անգլիոյ առաջարկը, հետեւեալ յայտարարութեամբ.

— « Անցած է ազգերը կողոպտելու շրջանը։ Անոնք ալ ձեզի եւ մեզի նման ապրելու իրաւունք ունին։ Իրենց ճակատագիրը իրենք պիտի որոշեն »։

« Միլլիէթ »ն վերլուծելով Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան արժէքը, գրի կ'առնէ խօսքեր որոնց իմաստը մենք չատոնց սորված ենք, եւ կ'ուզէինք որ հասկնային նաեւ մեր պատասխանատու հակառակորդները.

— « Դէպքերը հաստատեցին որ Արեւելքի երկու գլխաւոր պետութիւններ պարտաւորուած են իրարու ուժ տալ։ Արդարեւ, նոր Թուրքիան, իր նեղուցները փակելով Համաձայնականներուն առջեւ, կարեւոր դեր մը կատարեց ռուսական յեղափոխութեան յաջողութեան մէջ։ Եթէ համաձայնական պետութիւնները կարենային Անատոլուի ճամբով քալել Կովկասի վրայ, Խորհրդային Ռուսիոյ վիճակը շատ գէշ պիտի ըլլար։

Միւս կողմէ, եթէ կարմիր բանակը չյաղթէր Վրանկէլի ուժին, համաձայնական պետութիւնները կրնային հիւսիսէն ճնշել եւ Կովկասը դիւրութեամբ ոտքի հանել մեզի դէմ »։ (ՑԱՌԱՋ, 8 յունիս)։

Ահա, վերջապէս, երրորդ կարեւոր յայտնութիւն մը։

« Միլլիէթ »ն կ'արտագրէ Ֆրանսացի սպայի մը օրագիրը (1921 յունուար — փետրուար), որ խօսելով Գապը Ալիի կողմէ Փարիզ ղրկուած գործակալի մը, Նազըմ պէյի գործունէութեան մասին, կը գրէ.

— « Այս տեղեկութեանց համաձայն, Նազըմ պէյ իր կարգ մը փրանսացի բարեկամներէն խոստում առած է թէ Սեվրի դաշնագիրը պիտի վերաքննուի։ Դաշնակիցները սարսափելի հարուած մը կուտան Սեվրի դաշնագրին։ Նրանով վարձուած թերթերու հրատարակութեանց կարենալով, Քէմալականները կրնան ամէն բան ուզել, երկու անգամ աւելի խոստանալ, «Քափիթիւլասիոն »ներու ջնջումը եւ ընդհ. պատերազմէն առաջուան սահմանները պահանջել ... Գապը Ալիի մէջ ձեռքերը կը շփեն ցնծութեամբ »։ (ԽՄԲ. — Ամբողջութիւնը պիտի հրատարակենք վաղը)։

Ի հարկէ շնորհալից նորութիւններ չկան այս բոլորին մէջ։

Բայց, հարկ է միշտ « ի մտի ունենալ » այս բոլորը, մանաւանդ հիմա որ Եւրոպա կը գտնուինք։

Այսինքն, վարժուիլ ճանչնալու Եւրոպան այնպէս ինչպէս որ է. Ո՛չ թէ այնպէս ինչպէս որ սորվեցուցեր են ընդունիլ կամ ինչպէս որ կ'ուզէ պատկերացնել մեր հրաշափառ դիւրահաւանութիւնը։

Այս առիթով հարկ է վարժուիլ նաեւ ճանչնալու Թուրքը։

Բոլորս ալ կը խօսինք Թուրքի եւ Թուրքիոյ դարաւոր թշնամութեան մասին, որ գաղտնիք չէ՛ ո եւ է մէկուն համար։

Բայց, ինկապէս կը ճանչնա՞նք զայն, իր բոլոր « բարեմասնութիւններով », — ջարդէն մինչեւ կաշառքը եւ մինչեւ մատուցումը սարքուածուներու ...

Թող ոչ ոք համարձակի վճիռ արձակելու այս մասին։ Եւ մանաւանդ՝ Թուրքերու ազգայնական, հայրենասիրական կիրքի մասին, որ այժմ յաջորդած է համիսլամական մոլեռանդութեան։

« Միլլիէթ »ն կցկտուր դրուագներ միայն կը յիշէ։ Մենք սակայն պէտք ունինք քրքրելու եւ սերտելու Թուրքիոյ ազգ. շարժման պատմութիւնը, որ իր դոյին քակեց Սեվրի առջեւ, նորէն եւ աւելի ամուր կապելու համար Լօզանի մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիա կը յետաձգէ մաքսային նոր սակացոյցին գործադրութիւնը

ԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ...

Պոլսէն կը հեռագրեն յունիս 7 թուականով.— Մաքսային նոր օրէնքին գործադրութիւնը երեք ամիս յետաձգուեցաւ այն երկիրներու համար որոնք առեւտրական դաշնագիրներ ունին Թուրքիոյ հետ։

⁂ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Ըսմէթ փաշայի կառավարութիւնը արտակարգ լիազօրութիւններ պիտի ստանայ, մաքսային սակացոյցը բարձրացնելու կամ զեղչելու համար։ Այս լիազօրութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ 1936 եւ նպատակը պիտի ըլլայ թոյլ չտալ որ նոր սակացոյցին գործադրութեամբ ապրուստը սղէ եւ չահագիտութիւն կատարուի։

Գերմանիա ցուլիս 1ին կը դադրեցնէ իր վճարումը

ՕՏԱՐ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ՝ ՓՈԽԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ

Գերմանիոյ պետական դրամատան (Րայխսպանք) վարչութիւնը նամակ մը ուղղեց կառավարութեան, յայտնելով թէ յառաջիկայ յուլիս 1էն պիտի դադրեցնէ օտար դրամ (տըվիզ) տրամադրել, բոլոր այն յանձնառութեանց համար որ կնքուած են 1931 յուլիսի սեղանաւորական տագնապէն առաջ։ Այս կարգադրութենէն ազատ կը մնան Գերմանիոյ մէջ անշարժացած վարկերու մասին կնքուած համաձայնութիւնները։ Րայխսպանքի վարչութիւնը կ'ըսէ թէ եղածը առժամեայ տնօրինութիւն մըն է եւ երկար չպիտի տեւէ։

Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը օրէնք մը հրատարակեց, որուն համաձայն գերման պարտականները պէտք է շարունակեն մարքով կատարել իրենց վճարումները։ Այսպէս վճարուած գումարները պիտի յանձնուին մասնաւոր սնտուկի մը կողմէ, մինչեւ այն օրը որ Րայխսպանքը բաւական օտար դրամ ունենայ իր տրամադրութեան տակ, ընդհատուած վճարումները վերսկսելու համար։

Նոր կարգադրութեան ենթակայ են Տօըզի եւ Եընկի ծրագիրներուն համաձայն կնքուած փոխառութիւնները։ Րայխսպանքը բանակցութիւններ պիտի կատարէ օտար պահանջատէրերուն հետ, հիմք ունենալով հետեւեալ երկու հիմնական սկզբունքները.—

1) Անհրաժեշտ է աւելցնել Րայխսպանքին ոսկիի եւ « տըվիզ »ի պահեստները, որպէս զի անվթար մնայ Գերմանիոյ սեղանաւորական հաստատութիւնը։

2) Գերմանական վաճառականութիւնը պէտք չէ դրամական նեղութիւն կրէ, ինչ որ պիտի խանգարէր օտար արժէքներու պահեստին յաւելումը։

Այս առաջադրութեամբ, ժողով մը պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, յունիս 13ին, մասնակցութեամբ օտար պահանջատէրերու եւ Պալի միջազգային դրամատան։

Հաստատուած մորաթորիոմէն մասնաւորապէս պիտի վնասուին Մ. Նահանգները, Զուիցերիան, Հոլանտան եւ Անգլիան, որոնք վերջին տասը տարիներու ընթացքին ահագին գումարներ տրամադրած են Գերմանիոյ։ Այսպէս, Մ. Նահանգները տուած են 175 միլիոն տոլար, Հոլանտա՝ 150 միլիոն, Զուիցերիա՝ 120 միլիոն, Անգլիա՝ 105 միլիոն։ Ֆրանսան միշտ զգուշացած է, մանաւանդ որ հատուցումներու խնդիր ունէր։

Գործազրկութիւնը հետզհետէ կը պակսի

Տեղական թերթերը գոհունակութեամբ կը շեշտեն թէ գործազրկութիւնը հետզհետէ կը պակսի եւ գործերու վերարթացման նշաններ կ'աւելնան։

Անցեալ շաբաթէն ի վեր, պակսած են մօտ 7000 նպաստընկալ գործազուրկներ, ինչ որ կը նշանակէ աւելի քան 26,000ի նուազում մը՝ հինգ շաբթուան ընթացքին կամ հարիւրին 8.4։

Միեւնոյն ատեն, ճարտարագործական հրապարակին վրայ գործերու վերարթացման համեմատութիւնը 360էն բարձրացած է 376ի, վերջին հինգ շաբաթներու ընթացքին։ Նոյն բարելաւումը կը տեսնուի մետաղագործական հրապարակին վրայ։

⁂ Պաշտօնաթերթին (9 յունիս) հրատարակած շաբաթական տեղեկագրէն կ'երեւայ որ՝ մինչեւ յունիս 3 նպաստընկալ բանուորներու թիւն էր 276,597։ Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուն 279,719 էր։ Ուրեմն, այս տարի 3122 հոգի պակսած են։ Այս նուազումը աննշան կ'երեւայ, բայց պէտք է նկատի ունենալ որ այս տարի նպաստընկալ բանուորները կ'օգտուին 624 սնտուկներէ, մինչդեռ անցեալ տարի կար միայն 599 սնտուկ, այսինքն 43 պակաս։

Բաղդատելով նախորդ շաբթուան հետ, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը պակսած է 45 նահանգներու մէջ, աւելցած՝ 13 նահանգներու մէջ, անփոփոխ կը մնայ 10 նահանգներու մէջ, իսկ գոյութիւն չունի 22 նահանգներու մէջ։ Տագնապին սկիզբէն ի վեր, գործազուրկներու ամենաբարձր թիւը արձանագրուած է 1933 մարտի առաջին շաբթուն, երբ հասաւ 331,816ի։ Բաղդատելով այս թիւին հետ, պակսած են 55,219 հոգի, այսինքն հարիւրին 16.6։

Կարեւոր խորհրդակցութիւններ Փարիզի մէջ

Պ. Նորման Տէյվիս, Մ. Նահանգներու լիազօրը, Անգլիոյ ծովային նախարարը, Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը կարեւոր ժողով մը գումարեցին առջի օր, Փարիզի մէջ, օրուան հարցերու մասին։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ երեք պետութեանց ներկայացուցիչները կարծիքներ փոխանակեցին փոխադարձ վստահութեամբ, զինաթափութեան խորհրդաժողովի աշխատանքներու մասին, ապահովելու համար անոնց յաջողութիւնը։ Ժողովէն յետոյ, ամերիկեան պատուիրակը լաւատես կ'երեւար, իսկ անգլիականը ոչ այնքան։ Այս վերջինը յայտարարեց թէ տակաւին մեծ դժուարութիւններ կան, ժողովին վերաբացումէն առաջ, որ տեղի պիտի ունենայ յունիս 27ին։ Կացութիւնը աւելի պարզեց վարչապետ Պ. Տալատիէ, հետեւեալ կարճ յայտարարութեամբ.

— Մեր խօսակցութիւնները տեղի ունեցան սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ։ Մեր անգլիացի եւ ամերիկացի հիւրերը կ'ուզեն կարելի եղածին չափ շուտով յանգիլ զինաթափութեան պայմանագրի մը։ Մենք ալ այս բաղձանքը ունենալով հանդերձ, չենք կրնար մոռնալ որ՝ Ֆրանսան ունի ծրագիր մը եւ վարդապետութիւն մը որուն պէտք է կառչի հաստատապէս։

⁂ Զօրքերու դաշինքը ստորագրուած ըլլալով, Անգլիա եւ Ամերիկա մեկնեցում մը կը տեսնեն Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ եւ կ'ուզեն որ անոնք ալ յարին Լոնտոնի նաւային ծրագրին։ Բայց Ֆրանսա միշտ վերապահ է, ամէն բանէ վեր դասելով ապահովութեան խնդիրը.

⁂ Երէկ Երեսփ. ժողովին քննութեան ենթարկուեցաւ Զօրսերու դաշինքը։

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԷՄ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երէկ հաղորդած էինք Վենիզելոսի դէմ կատարուած մահափորձին մանրամասնութիւնները։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նախկին վարչապետին եւ հետեւորդներուն դէմ արձակուած գնդակներուն թիւը հարիւր կ'անցնի։

Յունիս 7ին գոհաբանական աղօթք մը տեղի ունեցաւ Աթէնքի մայր եկեղեցիին մէջ, Տէր եւ Տիկին Վենիզելոսի ազատման առթիւ։

Հինգշաբթի օր Աթէնքի շրջակաները գտնուեցաւ այն ինքնաշարժը որով Վենիզելոսը հետապնդած էին անծանօթները։ Ինքնաշարժը բոցերու մէջ էր։ Ձերբակալուեցաւ այն մարդը որուն անունով գնուած էր կառքը։ Ձերբակալման հրամանագիր հանուեցաւ Ապահովութեան Տեսուչին, զօր. Փոլիքրոնոփուլոսի դէմ։

Հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետ Ցալտարիս այցելեցին Պ. Վենիզելոսի, որ գոհունակութիւն յայտնեց ձեռք առնուած միջոցներուն համար։ Ազատական «վենիզելական» կուսակցութեան վարիչները նամակ մը գրելով վարչապետին, պահանջեցին յետաձգել իր ամբաստանութիւնը դէպ ի Լոնտոն։

Թերթերուն արգիլուած է ոչ — պաշտօնական լուրեր հրատարակել դատական քննութեանց մասին։

Հայ մը կը սիրէր յոյն աղջիկ մը

ՄԵՐԺԵՑԻՆ, ՈՒԶԵՑ ՍՊԱՆՆԵԼ ԵՒ ՄԵՌՆԻԼ

Կըլնօպլէն կը հեռագրեն տեղական թերթերուն.— Կրընապլի Քուա-Բուժ թաղին մէջ, հայ երիտասարդ մը, Եղնիկ Ժամկոչեան, 22 տարեկան, ատենէ մը ի վեր կը սիրէր 19 տարեկան յոյն կարուհի մը, Քրիստին Քարամիթրօն եւ կ'ուզէր ամուսնանալ անոր հետ։ Բայց աղջկան ծնողքը կ'ընդդիմանան այս ամուսնութեան, ցեղային տարբերութեամբ։

Յունիս 8ի առտուն, Ժամկոչեան գնաց յոյն ընտանիքին տունը, բայց դուռը չբացին։ Ասոր վրայ Ժամկոչեան պատուհանէն ներս մտաւ եւ ատրճանակը քաշելով, կրակըրաւ աղջկան վրայ։ Յետոյ փորձեց անձնասպան ըլլալ, գնդակ մը պարպելով գանկին։ Երկուքին վիճակն ալ ծանր է եւ երկուքն ալ Թըրոնշի հիւանդանոցը փոխադրուած են։ Օր. Քրիստին գործողութեան ենթարկուեցաւ փորէն։

Եթէ սխալ բաներ գրած էք, ջնջեցէք

Տուրքերու վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ անոնք որ սխալ կամ թերի յայտարարութիւններ ըրած են իրենց տուրքերու մասին, կրնան շտկել զանոնք մինչեւ յուլիս 1։ Վարչութիւնը կը խոստանայ ներել թերացողներուն, պայմանաւ որ նշումները կատարեն մինչեւ յունիսի վերջը։

Ճամբայ չելած՝ վար ինկան

Անգլիացի օդաչու Ճէյմս Մոլիսըն եւ կինը, էմի Ճօնսըն, որոնք հինգշաբթի առտու Քրոյտընի (Լոնտոն) օդակայանէն ճամբայ պիտի ելլէին հիւսիսային Ատլանտեանը կտրելու եւ վերադառնալու համար, ծանր արկած մը անցուցին եւ հրաշքով ազատեցան։ Օդանաւը կը պատրաստուէր բարձրանալու առտուան ժամը 6ին, երբ հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց, ուժգնօրէն զարնուելով հողակոյտի մը եւ ինկաւ գետին։ Հրաշքով մը, օդանաւին կազի շտեմարանները գիմադրեցին ցնցումին, որով պայթիւն տեղի չունեցաւ եւ Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն ողջ մնացին։

Օդանաւին ընկերութիւնը ձեռնարկած է նորոգութեան։ Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն վճռած են դլուխ հանել իրենց ծրագիրը։

⁂ Ամերիկացի օդաչու Ճիմ Մէթըրն, որ աշխարհի շրջանը կը կատարէ եւ չորեքշաբթի օր ճամբայ ելած էր Օմաքէն, ստիպուեցաւ վար իջնել կէս ճամբան, խանգարման մը հետեւանքով։

Ինչպէս գրած էինք, օդաչուն անցեալ շաբթու Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էր մէն — մինակ կտրելու համար Ատլանտեանը։ Կիրակի օր ստիպուեցաւ իջնել Նորվեկիա, յետոյ ճամբան շարունակեց մինչեւ Մոսկուա (երկուշաբթի) եւ Օմաք (երեքշաբթի), ուրկէ մեկնեցաւ չորեքշաբթի, արեւելեան Սիպերիա հասնելու համար (4000 քիլոմեթր)։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ԴԵՌ ԿԸ ՔԱՇՔՇՈՒԻ

Յունիս 3ին Պոլսոյ Իրաւական ատեանին առջեւ վերսկսաւ Սանասարեան խանին դատը։ Ներկայ էին կուսակալութեան փոխանորդները, Սէնէէտտին եւ Թահսին պէյերը, ինչպէս նաեւ Պատրիարքարանի կողմէ Նէճաթի պէյ եւ Պ. Միսաք Նարլեան։

Ինչպէս յայտնի է, դատարանը ասկէ առաջ որոշած էր խանը վերադարձնել Պատրիարքարանին, իսկ Վճռաբեկը բեկած էր, յանձնարարելով քննել նաեւ թէ Սանասարեան կտակին տրամադրութիւնները այսօր ալ կը գործադրուի՞ն։

Նէճաթի պէյ պահանջեց որ դատարանը պնդէ իր որոշման վրայ, իսկ հակառակորդ կողմը ուզեց որ համակերպի Վճռաբեկին։

Նէճաթի պէյ յետոյ յայտնեց որ իրեն գրաւոր յիշատակագիր մը պիտի տան, բայց տակաւին չեն լրացուցած անոր խմբագրութիւնը։

Դատարանը յունիս 24ին յետաձգեց դատը, այդ յիշատակագիրը կարդալու եւ որոշում մը տալու համար։

ՏԱՔԷՆ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ տաքը այն աստիճան սաստկացած է որ, միայն հինգշաբթի օր 68 հոգի մեռած են Մ. Նահանգներուն մէջ։ Այս մահերուն հարիւրին 50ը հետեւանք է արեւահարութեան, իսկ մնացեալը ջուրի մէջ խեղդուելու եւ ուրիշ արկածներու։ Արեւը ծանր վնասներ պատճառած է միջին արեւմուտքի նահանգներու հունձքին։ Ընդարձակ տարածութեանց վրայ ցորենը այրած փճացած է։

Անգլիոյ մէջ ալ սարսափելի է տաքը։ Փարիզի մէջ բաղդատաբար տանելի է, բայց վախ կայ որ սաստկանայ։ Երաշտը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ գաւառներու մէջ։

ՀԱՅ ՏԱՌԵՐՈՒ ՁԵՒԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ Գրական Ակումբի յունիս 3ի նիստը յատկացուած էր հայ տառերու ձեւափոխութեան խնդրին։ Ակումբի սրահը լեցուն էր երկսեռ հասարակութեամբ։

Ժողովը բանալով՝ նախագահ Գ. Ռ. Բերբերեան կարճ ճառով մը ոգեկոչեց յիշատակը Բժ. Նորայրի (Տէմիճեան), որ Ակումբի գործօն անդամներէն էր։ Ապա խօսք տուաւ օրուան բանախօս Հ. Վարդան Հացունիին, որ գիտնականի մը առարկայականութեամբ քննութեան առաւ հայ տառերու ձեւափոխութեան խնդիրը եւ մանաւորապէս բոլշեւիկներու հրատարակած զեկոյցն ու նոր տառերու նախագիծը։

Հ. Հացունի. — Երբ ձեռքս առի հրատարակուած զեկոյցը, արտաքինէն աւելի ուշադրութիւնս գրաւեց ներքինը, որ յարակցութիւն ունի հայ տառերու լատինացման հետ, հարց մը, որ արծարծուած է Հայաստանի մէջ։ Գրերու լատինացման հարցը հայկական չէ, այլ համառուսական։ Ռուս բանաւէրները առաջարկ բերած են՝ ջնջել սլաւ գիրերը եւ տեղը դնել լատինականը։ Այդ հարցը այսօր ուսումնասիրութեան շրջանին մէջ կը գտնուի եւ հաւանական է որ օր մը գործադրուի։ Այն ատեն Հայաստանի մէջ ալ կը գործադրուի, որովհետեւ Հայաստան անկախ երկիր մը չէ եւ Խորհրդային Միութեան մէկ անբաժան մասնիկը կը կազմէ։

Լատինացումէն ի՞նչ օգուտ մեզ համար։ — Ո՛չ մէկ։

Լատինական գիրերը չպիտի ծառայեն իրենց նպատակին փոխարինելով մեր մեսրոպեան տառերը, որովհետեւ. —

ա) Լատինականը պիտի փոխարինէ միայն մեր 24 տառը, անդին կը մնայ դեռ 12 հնչիւն, որոնց համար պիտի ստիպուինք կամ ստեղծել յարմար գիրեր, որով աւելի եւս պիտի բարդացնենք խնդիրը, կամ լատինականին խառնել հայկական գիրեր, այսինքն՝ նոր խառնաշփոթութեան եւ դժուարութեանց դուռ բանալ։

բ) Մենք ունինք երկու հնչաբանութիւն՝ արեւելեան եւ արեւմտեան, որոնք ճիշդ հակառակ են իրարու։ Եթէ լատինական տառերը ընդունինք, կովկասեան հայութիւնը պիտի գրէ մէկ ձեւով, արեւմտահայութիւնը՝ ուրիշ ձեւով, որով հայերէն ուղղագրութիւնը պիտի ունենայ երկու կաղմ։ Երկու հատուածներու ուղղագրութիւնը իրարմէ պիտի բաժնուի։

գ) Ունինք 15 դարերու հարուստ մատենագրութիւն մը, որ տպուած է հին տառերով։ Նոր տառերուն վարժուած սերունդը ի՞նչպէս պիտի օգտուի այդ մատենագրութենէն։ Անկարելի է այդ ամբողջ մատենագրութիւնը տպել նոր տառերով։

Ի՞նչ է լատինացման հիմնական պատճառը։ — Դիւրացնել օտար լեզու գիտցողներու համար հայերէնի ուսումը։ Ամէն լեզու, սակայն, ունի ընդարձակ քերականութիւն եւ բառարան, որոնց ուսումն է էականը. արտաքինը ամենաերկրորդական տեղը կը բռնէ.

Այբուբեն մը ունինք այնքա՜ն գեղեցիկ, այնքան հարուստ, այնքան կատարեալ, որ եւրոպական գիտնականներուն հիացում կը պատճառէ։ Տառերու չատութիւնը մեր այբուբենի կատարելութեան գերագոյն ապացոյցն է։ Մեր լեզուն բոլոր հնչիւններու համար ունի առանձին գիր, մինչդեռ օտարներու մօտ այդպէս չէ։ Լատինացումը կ՚ըլլայ աղէտ մը մեր հնչարանութեան համար, քայքայում մեր մտաւոր կեանքի։

Այս չեղումը անհրաժեշտ համարեցի ընել, որովհետեւ լատինացման բռնապատմալիքը դեռ վերցուած չէ մեր գլխէն։ Այսօր սակայն խնդիրը կը ներկայանայ հայ տառերու բարեփոխման ձեւով։ Հարցը դրուած է այսպէս. —

ա) Հայկական տառերը փոխե՞լ։

բ) Եթէ այո՛, ի՞նչ ձեւով փոխել։

Տառերը փոխելու խնդիրը նոր չէ մեր մէջ։ Ինչպէս յայտնի է, ի սկզբան մեր տառերը երկաթագրերն էին կամ մեսրոպեան գիրերը, որոնք բոլորակ ձեւ ունէին։ Դէպ ի 10րդ դարը մեր բոլորաձեւ երկաթագրերը անկիւնաւոր գիրերու վերածուեցան։ Ոչ ոք բողոքեց այդ ձեւափոխութեան դէմ, որովհետեւ ժամանակի պահանջն էր այդ։ Անկիւնաւոր տառերը տեւեցին մինչեւ 12րդ դար, երբ անոնց յաջորդեց բոլորագիրը, որ այսօրուան մեր սովորական գործածած գիրն է։ Երկաթագրերը փոքրացան եւ ենթարկուեցան հիմնական փոփոխութեան։ Օրինակի համար՝ Ա դարձաւ ա, Գ եղաւ գ, Ծ եղաւ ծ եւայլն։ Ի վերջոյ, դէպ ի 16րդ դարը ունեցանք մեր նօտրագիրը։

Ըսել է տառերը փոփոխական են ժամանակի հետ. հետեւաբար, կովկասեան եղբարց առաջարկը՝ մեր գիրերը բարեփոխելու (բայց ոչ օտարացնելու), չի վախցներ զիս։

Հրապարակ դրուած են բարեփոխութեան երկու նմոյշներ, (ՅՄԲ. — Տես յաջորդ սիւնակը)։ Այս երկու ձեւերն ալ գրեթէ նոյնն են. հիմնական տարբերութիւնը ա գիրն է։

Առաջին ձեւի մէջ մեսրոպեան Ա է փոքրացած ձեւով, երկրորդ ձեւի մէջ՝ բոլորագիր ա։ Եւ այդ միակ ա՛ի պատճառով 25 տող գրութեան մէջ մէկ տող աւելցած է։ Եւ որովհետեւ Հայաստանի արդի կառավարութիւնը խիստ մեծ կարեւորութիւն կուտայ տնտեսական խնայողութեան, մեծ արժէք կ՚ընծայէ եւ ա՛ի փոփոխութեան։

Իսկապէս մեր ա՛ը այնքան ալ սքանչելի չէ, որ կարելի չըլլայ զոհել, եթէ շահը եւ ճաշակը կը պահանջեն։ Բայց էական խնդիրը այդ չէ։ Հիմնական պայմանը բոլոր տառերու մէջ անկիւնաւորութեան վերացումն է, այսինքն վերադարձ դէպ ի մեսրոպեան գրութիւնը։ Անկիւնաւոր գիրերը երբ իրարու մօտ են, կը մօտենան շատ եւ կը շփոթեն աչքը։ Կլորը՝ հակառակն է։ Ատոր մէջ է լատինական տառերու առաւելութիւնը։ Հետեւաբար, հրատարակուած նախագծի առաջարկած փոփոխութիւնը այս տեսակէտէն գովելի է. լաւ է, որ անկիւնաւորութիւնը վերածուած է կլորութեան։

Ցետոյ, նոր բարեփոխութեամբ գիրերու կարկառուն, դուրս ինկած մասերը ամփոփուած են ներս, որ չկտրուին ու շուտ չփճանան։ Օրինակ դ՛ի երկար ագին ներս ամփոփուած է, նոյնը՝ մ՛ի, ն՛ի, չ՛ի եւայլն։ Այս ալ հաշուով եղած է, լաւ եւ ընդունելի է։

Երրորդ փոփոխութիւն. — Մաս մը գիրեր վերածուած են մեսրոպեան երկաթագրերու, ուրիշներ ձգուած են բոլորագիր։ Այս խառնուրդը ախորժելի չէ։ Ան եղած է խնայողութեան հաշուով, բայց ճաշակի, գեղեցկութեան պահանջները անտես առնուած են։ Պատմական տեսակէտով ալ քննադատութեան չի դիմանար այս խառնուրդը.

Ուրիշ նորութիւն մըն ալ ռ՛ի եւ ե՛ի պարագան է. փոխանակ մեր երկաթագիր Ռ՛ի եւ Ե՛ի, առնուած են լատինական R եւ H։

Անուշադրութեան մը, ինչ որ բնականաբար չի հաշտուիր մեր զգացումներուն։ Մասնաւոր առաւելութիւն մըն ալ չկայ։ Մեր ռ եւ ե միանգամայն դոհացուցիչ են թէ՛ խնայողութեան, թէ՛ գեղագիտական եւ թէ պատմական տեսակէտներով։

Ուրիշ՝ մեր գլխագիր եւ փոքր Ղը վերածուած է մէկ գծի, որ տգեղ է եւ ոչ հաճելի։

Նմանապէս՝ զ՛ի եւ ց՛ի գլուխները բացեր են — ի՞նչ բանի համար՝ յայտնի չէ. անիմաստ բան մը։

Ուրիշ հիմնական փոփոխութիւն մը — շատ մը տառեր, որոնք մեր սովորական տպագրութեան մէջ երկար էին, կարճեցուած, մեսրոպեան գրութեան վերածուած են։ Տառերու այս հաւասարեցումը խիստ կը դժուարացնէ ընթերցումը։

Այսպիսով ուրեմն առաջարկուած ձեւափոխութեան մէջ կան մասամբ լաւ, մասամբ անընդունելի ձեւեր։

Եթէ հարկ է մեր տառերը ձեւափոխել, լաւագոյն է որ ընդունինք անցեալի մէջ արդէն փորձուած ձեւը՝ բոլորացնել տառերը, մօտեցնելով եւրոպականին, ինչպէս մեր նօտրագիրն է։ Այս բոլորացումը մեր գիրերը կը դարձնէ աւելի որոշ եւ դիւրընթեռնելի։ Լաւ է որ այս գրութիւնը տարածուի տպագրութեան մէջ։ Այս փոփոխութեամբ մենք փրկած կ՚ըլլանք մեսրոպեան տառերու մեր գանձը եւ միաժամանակ մօտեցած կ՚ըլլանք եւրոպական գրութեան։

Հ. Հացունիի բանախօսութիւնը վերջացաւ ջերմ ծափերու տակ։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

[illegible]

[illegible]

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՆՄՈՅՇՆԵՐ «ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԱԾ» ՏԱՌԵՐՈՒ

(կարդալ յարակից յօդուածը)

250 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԱՌՋԵՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Առաջին յաղթանակներէն քաջալերուած, Աւստրիա, Լեհաստան եւ Վենետիկի հանրապետութիւնը կը կնքեն « սրբազան դաշնակցութիւն » մը Թուրքիոյ դէմ. կ՚որոշէին պայքարիլ միասին ու հաշտութիւն կնքել միասին։

Պալքաններու մէջ կը սկսէր ուրեմն պատերազմական վիճակ մը, որ պիտի տեւէր աւելի քան տասնեակ մը տարի։ Կառլ վերջին փուլին, Պետրոս Մեծի Ռուսիան ալ հանդէս կուգար։

Պէտք է ըսել որ այդ պատերազմը երկուստեք մղուեցաւ առանց յատակագծի ու գիպուածական կերպով։ Համաձայնականներուն կը պակսէր ճակատի միութիւն, ուժերու կեդրոնացում Իւրաքանչիւրը կը հետապնդէր իր սեփական նպատակները։

Ցաղթանակը այսու հանդերձ միշտ Համաձայնականներու կողմն էր։

Լեհաստան իւրացուց Կալլիցիան։

Վենետիկ կը գրաւէր Տալմացիան, Մորէան, յոնական կղզիները։

Վճռական հարուածը պիտի տար Աւստրիան։ Ան Հունգարիան ու Թրանսիլվանիան մաքրեց Թուրքերէն։

Այդ կռիւներու ընթացքին նշանաւոր եղաւ Պուտափեշթի գրաւումը, ուր քրիստոնեայ բազմաթիւ զանգեր, գրեթէ խաչակրական խանդավառութեամբ մաքրեցին քաղաքը։

Նոյնքան յայտնի եղաւ Ցալան — Քէմէնի ճակատամարտը (1691ին) ուր սպաննուեցաւ Գարա Մուսթաֆա։

Աւստրիական փոխվրէժը հունգար ապստամբներուն դէմ եղաւ արիւնռուշտ. վերցաւ ամէն ինքնավարութիւն

Ռուսիա, շնորհիւ Մեծն Պետրոսի, սթափած իր ասիական թմբիրէն, կը մտնէր սրբազան համաձայնութեան մէջ 1686ին, կը գրաւէր Ազովը եւ կը մտածէր Ղրիմի բերդակալին

Անիկա կ՚ըլլար նախերգանքը իր ապագայ նուաճումներուն

Պատերազմը կը փակուէր 1699ին, Գարլովիցի յայտնի դաշնագրով, որ կը նուիրագործէր իրաց նոր կացութիւնը.

Թուրքիան կը քաշուէր Պելկրատի վրայ. Աւստրիոյ կը մնար Հունգարիան, Թրանսիլվանիան, Սլաւոնիան։ Լեհաստան, Վենետիկ, Ռուսիա կը պահէին իրենց նուաճումները։

Գարլովիցի դաշնագիրը Արեւելքի հարցը կը դնէր նոր անկիւնադարձի մը վրայ. Թուրքիան, մինչ այդ ընդդիմադիր խնդիր մը, կը վերածուէր այլեւս հարցական խնդրոյ մը։

Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական հորիզոնին վրայ այդ օրերէն կ՚ուրուագծուէին այն ձգտումները, որոնց հետեւանքները պիտի զգայինք մինչեւ մեր ժամանակը։

Աւստրիան իր աչքերը կը դարձնէր դէպի Արեւելք՝ Drang nach Osten. ճնշում՝ հասնելու համար եթէ հնարաւոր է մինչեւ Եգէական ծով։ Այս ձգտումը կը մնար այլեւս իր քաղաքականութեան սեւեռումն, առանցքական գիծը։

Ռուսիա, Նորագաւթ հսկան, կը կառչէր սլաւական իր կոչումին. ուղղափառութեան կը հրահրուէր ոստելով. Կովկասի եւ Պալքաններուն մէջ կը սկսէր իր միջամտական շփումը Թուրքիոյ հետ, որ կը մաշէր աստիճանաբար։

Երբեմնի ահաւոր զօրաւոր էր այլեւս. Գարլովիցի դաշնագիրը երեւան հանեց « հիւանդ մարդը »։

Անոր ժառանգութեան շուրջ երկու հարիւր տարի եւ աւելի պիտի մղուէր այնուհետեւ Աւստրո-Ռուս մրցակցութիւնը։ Մարմինը անհանդստացընող հիւանդ օրկանի մը նման, Թրքական փտախտը ջղայնոտութեան ենթակայ պահեց Եւրոպան երկու դար ամբողջ։

×

Կարծէք պատմութեան վճիռը կ՚ամփոփէր Լորտ Ճորճ, երբ Պալքանեան պատերազմի ընթացքին կը յայտարարէր

« Մահիկը չի կրնար վերադառնալ հոն, ուրկէ քաշուած է մի անգամ։ »

Ժամանակները փոխուած են սակայն, ինչպէս նաեւ տրամադրութիւնները։

Արեւելեան մահիկը հորիզոն կորանցուց թէեւ, բայց աճա կ՚աճի ու կ՚ամրանայ իր ծիրին վրայ։

Նորածագ աստղերու ճամբուն վրայ կախուած է անիկա, մանգաղի նման…

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՏՊԱԻՈՐԻՉ ՑՈՅՑԸ. — ԼՈՒՎԷՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՎԱՆԴԱԿԱՊԱՏԸ. — ՑԱՆԴՈՒԳՆ ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՄԸ։

Հոգեգալուստի երկուշաբթի օրը Պրիւսէլի մէջ, ընկերվարական կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ պատկառելի ցոյց մը տեղի ունեցաւ աշխատանքի հաշմանդամներու կողմէ, բողոքելու համար աջակողմեան կառավարութեան վերջերս հանած հրովարտակներուն դէմ, որոնք կարգ մը սեղմումներ կը տրամադրեն ծերերուն եւ անկարներուն տրուած նպաստներու մասին, հաւասարակշռելու համար ելմտացոյցը։

Հակառակ ցերեկ ատեն ցոյց կատարելու առժամեայ արգելքին, Պրիւսէլի քաղաքապետը չկրցաւ արգելք հանդիսանալ ցուցարարներուն, որոնք խեղճ թշուառներ էին եւ անկարող որ եւ է անկարգութիւն առաջ բերելու

Պատահական խռովութեանց առաջքը առնելու համար, ոստիկաններու պատկառելի ուժ մը համախմբուած էր Marché - au - Fromage փողոցին մէջ, ուր տեղի ունեցաւ հրապարակային հսկայ միթինկ մը, որուն ներկայ էին բացի ցուցարարներէն, անհաշուելի թիւ մը բանուորներու ու գործաւորներու։

Ցաջորդաբար խօսք առին ընկերվարական կուսակցութեան առաջնորդները, որոնք ամենախիստ ոճով եւ կծու ակնարկներով պախարակեցին օրուան կառավարութեան ձեռք առած ապօրէն ու հակամարդկային օրէնքները։

Ցուցարարները միաձայնութեամբ որոշեցին տրամադրելի բոլոր միջոցներով պաշտպանել իրենց արդար իրաւունքները։ Այդ առթիւ հաշմանդամներու կողմէ ընտրուեցաւ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը, իրենց բողոքը ներկայացնելու համար կառավարութեան։

Այս ցոյցը խորունկ տպաւորութիւն գործեց Պրիւսէլի ժողովուրդին վրայ, որ օրուան տօնին առթիւ եւ օդին գեղեցկութեան պատճառաւ խուռներամ լեցուած էր մայրաքաղաքին պողոտաներուն վրայ, դիտելու համար բախտագուրկներուն տողանցքը

⁂ Լուվէնի համալսարանական մատենադարանին վանդակապատը ժամանակին շատ խօսիլ տուաւ իր վրայ։

Ընդհ. պատերազմի ատեն, յիշեալ մատենադարանը, որ նշանաւոր էր իր ճոխութեամբ եւ հնագիտական մեծարժէք հատորներով, զոհ գնաց գերմանական թնդանօթներուն։ Անկէ տասը տարիներ առաջ, Պելժիքը զայն վերաշինելու համար միջազգային հանգանակութեան ձեռնարկեցին, որուն կարեւոր բաժինով մասնակցեցան Ամերիկացիները։ Մատենադարանին շինութիւնը յանձնուեցաւ Ամերիկացի ճարտարապետ Ուարրընի, որ ժամանակին պատրաստեց յատակագիծը, փառաբանուած Կարտինալ Մէրսիէի կողմէ։ (Ծանօթ հայասէր մը որ վախճանեցաւ 9 տարի առաջ)։

Փաստօրէ մէջ ըսենք թէ Լուվէնի մատենադարանը կաթոլիկ կղերին սեփականութիւնը կը կազմէ, եւ Լուվէն քաղաքն ալ կեդրոնն է Պելժ կաթոլիկութեան։

Ճարտարապետին կողմէ նախապէս պատրաստուած յատակագծին համաձայն, շէնքին ճակատին վրայ պիտի զետեղուէր վանդակապատ մը, որուն վրայ խոշոր տառերով պիտի արձանագրուէր լատիներէն հետեւեալ վերտառութիւնը՝ « Furore Teutonico diruta », որ կը նշանակէ « Փճացուած գերմանական կատաղութեամբ »։

Կարտինալ Մէրսիէի մահէն ետք, Լուվէնի համալսարանին վարիչ՝ Գեր. Լատէօզ, խաղաղասիրական բղձացումէ թելադրուած, յարմար դատեց ջնջել այդ անարգական բառերը, ինչ որ ժամանակին տեղի տուաւ շահագրգիռ դատավարութեան մը, որ նախ Լուվէնի մէջ տեղի ունեցաւ, եւ որու ընթացքին ճարտարապետ Ուարրըն շահեցաւ դատը։ Պրիւսէլի վճռաբեկ ատեանը վերաքննելով դատը, հաստատեց Գեր. Լատէօզին իրաւունքը, եւ գերագոյն ատեանը վաւերացուց այս վերջին տեսակէտը։

Մինչ այս մինչ այն, նշանաւոր վանդակապատը ձեւափոխութեան ենթարկուեցաւ։ 1928ին, յունիս ամսու մէջ խումբ մը ուսանողներ յարձակելով շինութեանց մթերանոցին վրայ, ոչնչացուցին վանդակապատը։

Համալսարանի վարչութիւնը անոր տեղ ուրիշ մը շինելով, զետեղեց զայն մատենադարանին շէնքին ճակատը։ Հազիւ քանի մը օր անցած էր, երբ բանուորներու վերակացու Ֆէլիքս Մորէն խոշոր մուրճ մը առնելով, ջարդ ու փշուր ըրաւ վանդակապատը։ Այս արարքին հետեւանքով, վերակացուն մէկ ամսուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, եւ վանդակապատը նորէն շինուեցաւ, առանց անարգական վերտառութեան։

Տարիներ անցան այդ միջադէպներուն վրայ, որոնք ժամանակին մեծ աղմուկ հանեցին Պելժիոյ դատական շրջանակներուն մէջ։

Կիրքերը հանդարտած էին և խնդիրը գրեթէ բոլորովին մոռացութեան տրուած էր, երբ անցեալ կիրակի, առաւօտեան ժամը 2ին, մատենադարանին յարակից շէնքերուն բնակիչները սոսկումով արթնցան, քարակոյտերու շառաչուն աղմուկէ մը։ Ոստիկաններ դէպքին վայրը փութալով, մատենադարանին շէնքին վրայ տեսան Մորէն անունով մարդ մը, որ հակառակ իրեն եղած կրկնակի ազդարարութիւններուն, առանց վախի եւ մեթոտիկ կերպով կը շարունակէր վանդակապատին քանդումը։ Իր քանդիչ գործը աւարտելէն ետք, մեր մարդուկը ամենայն պաղարիւնութեամբ վար իջաւ, պլլուելով չանթարգելի մը ձողին եւ յանձնուեցաւ ոստիկանութեան։ Երբ իրեն հարցուցին թէ ի՞նչու ըրեր այդ բանը, պատասխանեց.

— « Հիթլէրի վանդակապատն էր որ քանդեցի »։

Վերջին պահուն կը տեղեկանանք թէ հիթլէրական մը ձախ թեւին վրայ խաչակիր պահպանակ մը դրած կը շրջագայէր քաղաքին կեդրոնական պողոտաներուն վրայ։ Ցանկարծ իրր անցորդ Պրիւսէլ գտնուած խումբ մը Նամիւրցի Պելժեր կը շրջապատեն Գերմանացին եւ կը հրամայեն իրեն անմիջապէս վերցնել հիթլէրական խորհրդանշանը։ Անոր մերժումին վրայ, հետաքրքիրներ ամէն կողմերէ խուժելով կ՚ուզեն դէշ խաղ մը խաղալ մոլեռանդ Գերմանացիին գլխուն։ Այդ վայրկեանին սուրալով դէպքին վայրը կը հասնի ոստիկաններով լեցուն ինքնաշարժ կառք մը եւ կը ձերբակալուի հիթլէրականը։

Եթէ ոստիկանութիւնը ժամանակին վրայ հասած չըլլար, գայրացած ամբոխը տեղն ի տեղօք պիտի ազատէր Գերմանացին։ Ժողովուրդին հարուածներուն մէջ յանդուգն գերմանացին առաջնորդուեցաւ Պրիւսէլի կեդրոնական պահականոցը, ուրկէ պիտի քշուի սահմանագլուխ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւան-Թիֆլիս օդային գիծը

Երեւանի եւ Լէնինականի օդանաւային կայաններու շինութեան ի նպաստ օդային մասնաւոր պարտատոմսերով կ՚աշխատուի ապահովել անհրաժեշտ գումարը։ Հրապարակ հանուած են 200,000 ռուբլի արժէքով պարտատոմսեր, բայց հաւաքուած դրամը դեռ հազիւ կը հասնի 14,000ի։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է Երեւան — Թիֆլիս օդային գծին բացումը կատարելու համար յուլիս 1ին

Երեւանի կայանին շինութեան անհրաժեշտ նիւթերը ստացուած են ամբողջովին եւ փութով կը փոխադրուին շինութեան վայրը։ Բանուորներուն թիւը զգալի չափով աւելցած է։ Նկատի առնելով օդային գծին կարեւորութիւնը, շինութիւնը հռչակուած է « հարուածային » եւ աշխատանքի կանչուած են կարող ուժեր։ Բազաքային խորհուրդը ստանձնած է կայանը լոյսով, ջուրով, հեռախօսով եւ ճամբաներով ապահովելու գործը. Ելեկտրականութեան եւ ջուրի համար անհրաժեշտ առարկաները սկսած են Թիֆլիզէն փոխադրել Երեւան։

Երեւան — Թիֆլիս օդային գծին հետախուզական աշխատանքները կատարուին մօտ օրէն։ Այդ աշխատանքները կը կատարուին երկու ուղղութեամբ.

1. — Երեւան — Սարդարապատ — Անի (կամ Ադին) — Լէնինական — Վորոնցովկա — Էլիզաբէթպոլ — Թիֆլիս։

2. — Երեւան — Ալիքուչակ — Համամլու — Լէնինական (ի հարկին) Վորոնցովկա — Էլիզաբէթպոլ — Թիֆլիս

Առաջին ուղղութեամբ, Երեւան — Թիֆլիս թռիչքը կը տեւէ 1 ժամ 20 վայրկեան, իսկ երկրորդ ուղղութեամբ՝ 40 վայրկեան։

Օդային գծին վերջնական ընտրութիւնը կախուած է դաշտերու յարմարութենէն.

Ինչպէս կը տեսնուի, դեռ շատ աշխատանք կայ կատարելիք։

Մոսկուա Հայաստանի օդային գծի տրամադրած է երեք լաւագոյն օդանաւեր։ Յուլիս 1էն սկսեալ, Հայաստանի գիծը մաս կը կազմէ ռուսական օդային ընդհանուր գծերուն։ Այժմէն բանակցութիւններ կը կատարուին Հայաստանի գծով կատարուելիք փոխադրութիւններու մասին (լրագիր, թղթակցութիւն, եւայլն)։

Մանր լուրեր

Ցունիս 2ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ ճամբաներու շինութեան համահայաստանեան համաժողովը։ Կը մասնակցէին 200 պատգամաւորներ։ Քննութեան առնուեցան ճամբաներու շինութեան այս տարուան ծրագիրները։

⁂ Բասարգեչարէն կը հեռագրեն խորհ. Հայաստանի թէ մայիս 19ին Մեծ Մազրա գիւղին մէջ սպաննուեցաւ գիւղական խորհուրդի նախագահ Եակուբ Ռուստամով։ Ոճրագործները ձերբակալուած են։ Ռուստամովի դիակը չէ գտնուած։ Թերթը կը գրէ թէ ոճրագործները « կուլակ ՝էնէր » են, հակայեղափոխականներ։

⁂ Ճարտարագէտ Տէր Աւետիսեան մայիս 21ին հեռախօսով կը տեղեկացնէ « Խորհ. Հայաստան »ին թէ Զորագետի ելեկտրակայանէն առաջին հոսանքը տրուեցաւ Ալլահվէրտիի հանքերուն։

⁂ Վարաքիլիսայէն (Սիսեանի շրջան) կը հեռագրեն « Խորհ. Հայաստան »ի. —

Մայիս 20ին, կէս գիշերին, եւ յաջորդ օրը կէսօրին զգալի եղան ցնցումներ։ Կէսօրուան ցնցումը բաւական ուժեղ էր։ Վնասներ չկան։

⁂ Երեւանի գերագոյն դատարանը գնդակահարութեան դատապարտեց Ենովք Ներսէսեանը, որ մարտ 20ին կացինով գազանաբար սպաններ էր իր հօրեղբայրը, քեռկինը, հօրեղբօր աղջիկն եւ ուրիշ ազգական մը, ծանր առեւ վիրաւորելով 4 քաղաքացիներ։

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԻՆ

ԻՆ, 6 յունիս (Ցառաջ).— Հ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ Հ. Հ. տարեդարձի տօնակատարու- տեղի ունեցաւ 4 յունիսին, կի- երեկոյեան ժամը 8.30ին Հ. Ց. ժողովրդական Տան ընդարձակ սր- ին մէջ, աննախընթաց բազմու- մը ներկայութեան: Հակառակ եւ Տէսինի մէջ հրապարակ ած գարշելի թռուցիկներուն եւ ի ընկերութիւն » չինծու ա- տակ սարքուած հանդէսի մը, ժողովուրդը եկաւ չստացուած ապտակ լու, լեցնելով սրահը բերնէ բե- Շատերը ոտքի վրայ մնացեր էին կատարեալ հանդարտութեամբ ընկերպէին

երկու կողմերը զարդուած գոյն եռագոյնները, իսկ Կ. Խաչի ամուհիներու անձնական ծախքով ուած եւ Դաշնակցութեան Տան ուած խոշոր եւ գեղեցիկ եռա- սրահի մէջ կը ծածանէր ժողո- վլլուն վերեւը, ստեղծելով րդաւորութիւն մը սրահին մէջ: ին ճակատը գրուած էր Հ. Ց. Դ. պինանշանը, իսկ խորը գետեղ- էին Հ. Ց. Դ. երրորդութեան՝ միքի, Զաւարեանի եւ Ռոս- մեծադիր նկարը, ինչպէս նաեւ րանիկի, Մուրատի եւ Վարուժա- նկարները, միասին խոշորցուած մը: բացուեցաւ Հ. Ց. Դ. Գառ- Վասպուրականի «Արծիւ » փարի « Մեր հայրենիք »ով, զոր ները ունկնդրեցին յոտնկայս եւ

Նախագահ ընկ. Վ. Հիւսեանը իր խօսքին մէջ ըսաւ.

— « Արտասահմանի ապաստանած սական հայ ժողովուրդի տա- թեան Թուականը ինչքան կ'եր- , անկախութեան եւ ազատու- սրբազան գաղափարն ու ձգտու- այնքան աւելի շուտ կը խորանան կը մարմնաւորուին, որովհետեւ ժողովուրդը շատ լաւ ըմբռնած է թէ՝ լաւ է մի օր ապրիլ ազատ, ու հայրենի երկնակամարին , քան տարիներով ապրիլ տարա- թեան մէջ ու անհայրենիք: «Մա- 28 »ը հայ ժողովուրդի դարաւոր եւ 600 տարուան երազներու կանացումն է »:

Ցետոյ յանուն հայ ազատագրու- պահուած Փէտայիններուն եւ երուն, հրաւիրեց ներկաները վայրկեան յոտնկայս լռութիւն ։

Օրուան բանախօսը ընկ. Ա. Խա- ը, որ ծափերու տակ բեմը ւիրուեցաւ, ժամանակագրական անդրադարձաւ հայ ազատա- չարժումներուն, զէմքերուն կերուն, ցոյց տուաւ պատկերը ժողովուրդի Ֆիզիքական եւ ան- կան կացութեան պատերազմէն թէ՛ Ռուսաստանի եւ թէ՛ Թուր- մէջ: Ապա ծանրացաւ Հ. Հան- թեան ծագման ու զարգաց- վրայ: Իբրեւ ականատես եւ գոր- ժամանակից, մանրամասնօրէն բա- անկախութեան անկման ները սովիէթներու կողմէն, այն բոլոր հոսանքները եւ ները որ չեն ուզեր ճանչնալ 28ը եւ հայկական եռագոյնը: աւելցուց.

— « Պէտք չէ յուսահատիլ մեր այս- օրուան կացութենէն: Բոլորին համար ալ սփոփարար երեւոյթ է այսօրուան Հայաստանը իր ժողովուրդով, որուն խարխուխը ուրիշ բան չէր՝ եթէ ոչ Մա- յիս 28ը, որդիներ հայ զինուորի թա- փած ճիգերուն ու մարտնչումներուն: Եւ Մայիս 28ը կուտայ նաեւ մեզ նշա- նակելի դաս մը, որ պէտք է հաւա- տանք մեր սեփական ուժին, մեր հա- ւաքական ճիգերուն, գիտնալով որ ա- ռանց այս ճշմարտութեան, ուրիշ ելք չկայ ոսպնդոյ մենք կարողանանք պա- տանել մեր հայրենի երկրին ամբող- ջութիւնն ու անոր անկախութիւնը: Կեցցէ՛ Հայոց ժողովուրդը եւ կեցցէ՛ Մայիս 28ը»:

Գեղարուեստական բաժինն ալ ճոխ էր եւ խնամուած: Տէսինի «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարու- թեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանին, յա- ջողապէս երգեց « Այ գիմ վզին », « Երեւան բաղ եմ առել » եւ « Սարերը եւ « Հորովելա » խմբերգները: Ցաջո- ղապէս արտասանեցին Օր.Ա.Հիւսեան « Ողջո՜յն ձեզ », Տիկ. Ա. Մարգար- եան « Մայիս 28 »ը, ընկերներ՝ Վ. Խաչատուրեան (Ռընաժէն) « Կարմիր յաղթանակ »ը եւ Միսաք Միրզէ՝ Քուչակեան երկու սիրուն կտորներ: Ընկ. Ա. Մելքոնեան՝ ջութակով նը- ւագեց « Կռունկ »ը, իսկ « Արծիւ » ֆանֆարի ղեկավար Գ. Ժ. Խտիկեան սօլօ մը: Երգեցին օրիորդներ՝ Հերա Գմայլեան « Ջմեռն անցաւ » եւ « Կի- լիկիա »ն, Շուշիկ Տէր Պետրոսեան (Լիոնէն) « Հայաստան », « Բելէ, քելէ » եւ ժողովուրդի բուռն ծափերու տակ երբորդեց: Կ'արժէ շնորհաւորել երկու շնորհալի երգչուհիներն ալ, որ չեն զլանար ամէն անգամ իրենց սի- րայօժար մասնակցութիւնը բերել մեր հանդէսներուն: Հանդէսի տեւո- ղութեան « Արծիւ » ֆանֆարը մէջ ընդ մէջ նուագեց « Լը Թուրիստ », « Լուսին չկար » եւայլն երգերը, ար- ժանանալով ծափերու:

Հանդէսը փակուեցաւ գիշերուան ժամը 11ին, ֆանֆարի « Յառաջ Նա- հատակ » քայլերգով: Ժողովուրդը շատ դժուարութեամբ կը հեռանար սրահէն, խորապէս ապրելով օր- ուան տօնին խորհրդաւորութենէն եւ տիրող կարգապահութենէն, մանա- ւանդ որ բաժանման ղուրընթաց կը լսուէր ֆանֆարին « Մշակ Բանուո- ր »ը:

Հանդէսէն յետոյ ունեցանք ընկե- րա — համակրական հաւաքոյթ մը, ուր ընկ. Ա. Խատիսեանի հետ տեղի ունեցան մտերմական խօսակցութիւն- ներ: Երկուշաբթի կէս օրին Հ. Ց. Դ. Կոմիտէի կարգադրութեամբ բոլոր ընկերները, Պատանեկան Միութեան անդամներուն եւ համակիրներուն հետ միասին նկարուեցան, իրենց մէջ առնելով ընկեր Խատիսեանը, գոյն ե- ռագոյններու շուքին տակ: Իսկ կէս օրէն վերջն ալ տեղի ունեցաւ դարձ- եալ Կոմիտէի կողմէն սարքուած ըն- կերա — համակրական խնջոյք մը, ի պատիւ ընկերոջ: Խօսուեցան բաժա- կաճառեր, եղան երգեր եւ ուրախու- թիւններ, սեղանապետութեամբ ընկ. Խատիսեանի:

Վեհունի

ՎԻԷՆ

ՎԻԷՆ, 6 յունիս (Ցառաջ). — Այս տարի աւելի փայլուն եւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ տօնուեցաւ Մայիս 28ի 15րդ տարեդարձը: Նախաձեռնու- թիւնը եւ կազմակերպութիւնը ըս- տանձնած էր Հ. Ց. Դ. « Ապառաժ » խումբը՝ հովանաւորութեամբ Կոմի- տէին: Հանդէսը տեղի ունեցաւ 4 յու- նիս, կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին, Սալ տը Ֆէթի մէջ:

Օդը գեղեցիկ էր ու տաք. արեւը կը յիշեցնէր հայրենի մայիսեան օրե- րը … Ու Վիէնի հայ հասարակութե- նէն ստուար եւ մեծամասնութեամբ ե- րիտասարդ բազմութիւն մը, գունդա- գունդ կը դիմէր դէպ ի սրահ. կէս ժամ հեռու՝ Վիէնի երկու արուար- ձաններէն: Ժամը 2.30ին խուռն բազ- մութիւն մը արդէն սրահի նստարան-ները գրաւած է, եւ հարիւրաւոր երի- տասարդներ ոտքի մնացած: Խումբ մը ընկերներ նստարան կը ճարեն մօտիկ սրճարաններէն ու կը տեղաւորեն մաս մը, բայց դարձեալ շատեր ոտքի վրայ կը մնան:

Տարեդարձը աւելի փառաւոր տօնե- լու համար ,Հ. Ց. Դ. « Ապառաժ » խումբը հրաւիրած էր նաեւ Տէսինի Պատ- Միութեան « Արծիւ » ֆանֆա- րը, մօտ 20 հոգի, ղեկավարութեամբ Ժ. Խտիկեանի:

Ծափերու տակ սրահ կը մտնէ ընկ. Ալ. Խատիսեան, մինչ ֆանֆարը կը թնդացնէ « Մշակ Բանուոր »ը, ըս- տեղծելով նմանը չտեսնուած խանդա- վառութիւն մը Վիէնի համար: Գա- ղութը առաջին անգամն էր, որ հայ- կական ֆանֆառ մը կը տեսնէր:

Սկաուտներու խումբը, որ այս վեր- ջերս հիմնուած է Վիէնի մէջ, սիրով արամադրուած էր օրուան տօնին առ- թիւ: Տղաքը կարգով գիրք բռնած էին դրան եւ բեմին առջեւ: Բեմին վրայ կ'երեւար, « Դէպ ի Ազատութիւն » նկարը որուն վրայ զետեղուած էր մեր եռագոյնը: (Այս սրահին մէջ ար- գիլուած է որ եւ է դրօշակ պարզել, ոչ Ֆրանսական եւ ոչ ալ ուրիշ ազգե- րու, մեր ընկերները մասնաւոր ար- տօնութիւն առացեր էին այս անգամ): Հանդէսին նախագահելու համար, Լիոնէն հրաւիրուած էր ընկ. Վ. Զուլ- լէրեան, որու բացման խօսքէն յետոյ, ֆանֆարը թնդացուց « Մեր Հայրե- նիք »ը որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ հասարակութեան կողմէ:

Օրուան բանախօսը, ընկ. Ալ. Խա- տիսեան խօսեցաւ մէկ ժամ, փառա- բանելով հայրենիքի գաղափարը եւ յորդորելով ամուր կենալ.

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր: Ամբողջ հանդէսի ընթացքին, ֆանֆարը հայկական եւ ֆրանսական զանազան գեղեցիկ կտորներով կը թն- դացնէր սրահը: Ֆանֆարի ղեկավա- րը՝ Ժ. Խտիկեան, մենակը եւս փո- ղերգեց երկու կտորներ ,նոյնպէս հայ- կական: Օր. Շ. Տէր Պետրոսեան ան- գամ մը եւս փայլեցաւ Վիէնի մեր բե- մին վրայ, յաջողութեամբ երգելով « Հայաստան »ը և « Ջուր է գալիս »ը: Իրեն նուիրուեցաւ գեղեցիկ թարմ ծաղկեփունջ մը ,կազմակերպիչ մարմ- նին կողմէ: Արտասանութիւններ ը- րին ընկ. Մ. Ղազարեան, Գ. Ս. Անդ- րէասեան եւ փոքրիկն Ա. Գալայճեան: Խմբերգեցին փոքրիկները իրենց ու- սուցչուհիի ղեկավարութեամբ՝ « Հայ դրօշին » եւ « Կամաւորին »: Բոլոր երգերն ու արտասանութիւններն ալ յաջող էին եւ օրուան պատշաճ:

Ընկ. Վ. Զուլլէրեան հանդէսը փակ- ուած կը յայտարարէր, մինչ միւս կողմէ ֆանֆարի խումբը կը թնդա- ցնէր « Լուսին չկար »ը, իսկ հանդի- սականները չէին ուզեր ձգել եւ հե- ռանալ այս հայրենաշունչ մթնոլոր- տէն:

Այս տարուան տօնակատարութիւնը եզակի էր Վիէնի համար: ՅԱՌԱՋը Մայիս 28ին նուիրած իր խմբագրա- կանին մէջ կը գրէր.

— « Տակաւին քանի՞ տարի պիտի տօնենք Մայիս 28ը, կը հարցնեն պո- լիտիկոսները »:

Այդ պոլիտիկոսները անշուշտ տե- սան Մայիս 28ի տօնակատարութեան խուռներամ բազմութիւնները, Փարի- զէն Մարսէյլ, Վիէնէն Տէսին եւ ամէն կողմ ուր որ հանդէսներ տեղի ունե- ցան: Պոլիտիկոսները տեսնելով այս բազմութիւնները, որ տարուէ տարի աւելի գօտեպնդուած, աւելի ամուր կամքով եւ խոր գիտակցութեամբ ու խանդավառ մթնոլորտի մէջ կը տօնեն Մայիս 28ը, իրենք զիրենք անհան- գիստ զգալով կը հարցնեն.

— Մինչեւ ե՞րբ պիտի տօնենք …

Մայիս 28ը հայ զինուորին յաղթա- նակի տօնն է, եւ ուրեմն ամբողջ հայ ազգին: Ազգերը իրենց յաղթանակի տօնը կը տօնեն, որքան ատեն որ կ'ապրին ու կը շնչեն երկրագունդիս վրայ … :

Գալ — Ագրիւր

ԿԱՐՏԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ, 5 յունիս (Ցառաջ). — Այս տարի ալ Հայաստանի Հանրապե- տութեան հռչակման 15րդ տարեդար- ձը կատարուեցաւ մեծ շուքով, Նա- խաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Ենթակո- միտէին.

Տարագիր հայ ժողովուրդը տար- ուէ տարի խանդավառ ու աւելի քան երբեք հաստատակամ օտար ու անհա- րազատ այս ափերուն վրայ, կը տօնէ անկախութեան, հրաշափառ յարու- թեան տօնը: Որքան տարիները կ'անց- նին, տառապանքի ու տագնապի ծանր թաթը որքան կը հակադրէ իր ձգտում- ներուն ու գաղափարներուն վրայ, նոյնքան աւելի ազատ եւ անկախ ապ- րելու տենչը կը փոթորկէ սիրտերն ու հոգիները, կը պրկէ մկանները ու զօ- րացնէ վճռականութեամբ կը մղէ անվհատ ու անհաշտ պայքարի:

Ժամանակէն առաջ երիտասարդ բազմութիւն մը լեցուեր էր սրահը ու անհամբեր կը սպասէր վարագոյրի բացուելուն: Սրահին դրան վրայ կը ծածանէին հայկական եւ Ֆրանսական դրօշները, իսկ բեմին երկու կողմը տեղաւորուած էին Արամի եւ ուրիշ Հերոսներու նկարները:

Օրուան նախագահը՝ ընկ. Լեւոն Գեղունի բացաւ հանդէսը, հրաւիրե- լով դպրոցի սաներէն կազմուած երգ- չախումբը որ երգէ « Մեր Հայրենի- ք »ը: Ցետոյ քանի մը ամփոփ բառե- րով բնորոշեց Մայիս 28ի ծնունդը: Ցիշեց ռուսական բանակի եւ զօրքերու « դէպ ի տուն» նահանջը Կովկասի ճա- կատին վրայ եւ աւելցուց. « Հոդ, պատմական դիւցազնամարտին մէջ հայ ժողովուրդը մինակ էր, իր ուժին ու աննկուն կամքին ապաւինած: Հոդ էր որ հայ զօրքը կռուեցաւ անհնարին պայմաններու մէջ եւ արիւնի գնով ու հակայական զոհերու նուիրումով կերտեց Հայոց անդրանիկ հանրապե- տութիւնը »:

Գեղարուեստական բաժնի իրենց սի- րայօժար մասնակցութիւնը բերած է- ին պատանիներ՝ Կ. Սիմոնեան՝ « Հայրենիք », Կ. Նաւօեան՝ «Նրանց». Ա. Տ. Նազարէթեան (Մարսէյլէն)՝ « Դաշնակցութիւն », ընկ. Ս. Բրուտ- եան (Լա Սիօթայէն)՝ « Ցարդանք քեզ »ը եւ « Ուխտի գիշեր »ը: Օրիորդ- ներ՝ Մ. Գալայճեան՝ « Հայ դրօշին », Ա. Տ. Նազարէթեան՝ « Մայիս 28 »:

Միջնաարարներուն երգչախումբը եր- գեց « Թէ թեւ ունէի », « Դարձեալ փայլեց » եւ « Հիմի էլ լռենք » եր- գերը:

Ցետոյ ծափերու տակ բեմ բարձրա- ցաւ ընկ. Հ. Սամուէլ որ խօսեցաւ եր- կարաշունչ ճառ մը, պարզելով հայ ժողովուրդի քաղաքական եւ ընկերա- յին պայմանները՝ նախ քան Մայիս 28ը:

— « Ի հարկէ հայ ժողովուրդը չէր կրնար գոհանալ 61րդ յօդուածով, կամ եղած կարգ մը բարենորոգումնե- րով: Ան կը զգար որ այլ եւս ազա- տութիւնը եւ սեփական հայրենիքը տարրական պահանջ մըն է իրեն հա- մար: Ալգերու հսկայական կրկէսին մէջ հայ ժողովուրդի արի արանց զա- ւակներն ալ նետուած էին, « հարի- սան » առնելու երկաթէ չերեփով: Ընդհանուր խանդավառութեան այի- քը վարակեր էր հայ երիտասարդու- թիւնը, որ մինչեւ հեռաւոր Ամերի- կայէն կամաւոր գրուելով դէպ ի Կով- կաս կ'երթար, իր հայրենիքը թշնա- միներու ձեռքէն ազատելու համար: Կովկասի ճակատը տոգորուած էր ա- նօրինակ խանդավառութեան ու վրի- ժառու զգացումներով: Հայրենիքի ազատագրութեան հզօր ու տառապա- կոծ կանչը փոթորկած էր բոլորին սիրտերը: Հոդ էր որ մեր ցեղը դի- մադրեց առնական կորովով եւ վեր- ջապէս դիմաւորեց ազատութեան արշալոյսը: Այսօր թէեւ կորանցուցած իր անկախութիւնը եւ կրկին ծովերէ ծով նետուած, հայ ժողովուրդի թա- փառական զաւակները երբեք չեն յու- սահատիր, եւ պիտի շարունակեն պայքարը: Ազգերու պատմութեան մէջ տարիները կամ դարերը արժէք չունին, էականը կորովն ու յարատե- ւութիւնն է »:

Այս գեղեցիկ բանախօսութենէն յե- տոյ, Գիւմրիի քեռին՝ ընկ. Գօգոս Հէ- պոյեան մեներգեց « Տըլէ եաման »ը մեծ յաջողութեամբ եւ ներկաներու խնդրանքով կրկնեց « Կռունկ ուստի կուգաս »ը: Ժողովուրդը դժուարաւ կը բաժնուէր սրահէն, իր հետ տանե- լով անկախութեան գաղափարը:

⁂ Հանդէսէն վերջ, ունեցանք ըն- կերա — համակրական ժողով մը: Ընկ. Հ. Սամուէլ խօսեցաւ կուսակցութեան արդի քաղաքականութեան շուրջ, ա- պա խօսքը ուղղելով նորեկներուն ը- սաւ. — « Դաշնակցութիւնը խստա- պահանջ է իր ընկերներուն հանդէպ, եւ կը պահանջէ նիւթական, բարոյա- կան եւ Ֆիզիքական զոհողութիւն- ներ »: Այս առթիւ ընկեր կատարեց պաշտօնական մկրտութիւնը երկու թեկնածուներու:

Ժողովը փակուեցաւ « Մշակ Բան- ւոր »ով:

Շամանդաղ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՆԴԿԱՀԱՅԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Թեհրանի «Ալիք»ը ուրախութեամբ արձանագրելով կարեւոր նուէր մը, կը գրէ (28 մայիս).

— «Կալկաթաբնակ հայ միլիո- նատէր Գ. Դաւիթ Ա. Դաւթեանը նուիրել է Թէհրանի Հայկազեան դպրոցին 150,000 ռուփի:

Գ. Դաւիթ Ա. Դաւթեանն առա- ջին անգամը չէ, որ հանդէս է գա- լիս, որպէս ազգային գիտակից բա- րերար, դպրոցասէր մի խոշոր դէմք. 1922 Թ. նա է Կալկաթայում հիմնել «Դաւէ՞ եան օրիորդաց դպրո- ցը» եւ նիւթապէս այն լայնօրէն ապահովել, առաջնորդուելով այն միանգամայն ճիշդ ու գովելի մը- տայնութեամբ, որ հայ աղջկանց հայեցի կրթութիւնը՝ լաւագոյն ու ամենանպատակայարմար միջոցն է մաքառելու հնդկահայ մատաղ սե- րունդի օտարացման դէմ, որ ի դէպ այնքան արագ է առաջ ընթանում եւ այնքան մեծ չափերի է հասել Հնդկաստանում... Հայ մանուկների մի կատարեալ բարոյական կատո- րած...

Գ. Դաւթեանը իր այս երկու խո- շոր գործով ազգային կրթական ճա- կատում, անշուշտ, անցնում է հայ մեծանուն բարերարների շարքը ու յաւերժացնում իր անունը հայ դպ- րոցի տարեգրութեան մէջ:

Միաժամանակ հաճոյքով պիտի ար- ձանագրենք եւ այն, որ վերջերս հնդ- կահայութեան մէջ նկատուում է կեն- դանի հետաքրքրութիւն դէպի պարս- կահայ հանրային կեանքը. կարծես, սկսուած է մի գեղեցիկ շարժում՝ մասնաւորապէս օժանդակ լինելու պարսկահայութեան կրթական գոր- ծին

Ցայտնի է, օրինակ, որ Գ. Ցովսէփ Մաղաթը անցեալ աշնան, Պարսկաս- տան եղած ժամանակ, խոշոր նուիրա- տուութիւններ արաւ Ն. Ջուղայի եւ Փէրիայի մի գիւղական դպրոցի օգ- տին.

Գ. Գեորգ Կրէտեանը, ինչպէս լը- սում ենք, նուիրել է Թէհրանի Հայոց Նորակառոյց եկեղեցու շէնքի համար մօտ 20,000 ռուփի:

Գ. Նաճառեանը տրամադրել է Թէհ- րանի դպրոցին 1000 ռուփի՝ մրցա- նակներ տալու կրօնագիտութեան մէջ յառաջադիմող աշակերտներին

Մեր Թղթակիցը հաղորդում է, որ Գ. Ցովսէփ Մաղաթի նախաձեռնու- թեամբ Կալկաթայում ձեռնամուխ են եղել վերակազմելու « Կալկաթայի Թեմական Կրթական Միութիւն »ը, որ նպատակ ունի օգնութիւն հասցնելու պարսկահայ գիւղական դպրոցներին:

Այս մի շարք փաստերը մեզ ներշն- չում են լաւագոյն յոյսեր եւ մենք չենք վարանում հրապարակի վրայ դնելու այն խոշոր կրթական խնդիրը, որի մասին պարսկահայութիւնը միշտ երազել է, սակայն չի վստահացել վճռականօրէն մօտենալու նրա գործ- նական բարեյաջող լուծման:

Դա՝ բարձրագոյն մասնագիտական դպրոցի, մի տեխնիկումի, հիմնար- կութեան խնդիրն է

Եւ արդարեւ, ո՞վ չգիտէ, որ պարս- կահայ երիտասարդութիւնը ,մեր միջ- նակարգ դպրոցների շրջանաւարտնե- րը մատնուած են մնալու կիսակիրթ վիճակում եւ հնարաւորութիւն չունեն իրենց ուսման ծարաւը յագեցնելու: Նրանք դատապարտուած են կանգ առնելու իրենց կրթութեան կէս ճամ- բին եւ կեանք մտնելու միանգամայն անպատրաստ ու անզէն՝ օրէցօր դժ- ուարացող գոյութեան կռուի մէջ...»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՈՌՈՊԸՐԱՑԻԱ, Փրոֆ. Վ. Տո- տոմեանց, ռուսերէնէ թարգմ. Օն. Մխիթարեան, էջ 144, տպ. Սո- Ֆիա: Դիմել՝ Օննիկ Մխիթարեանի. Veslетz 15, Sofia (Bulgarie)»

ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ԱՐԵՒԻ ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ

(ԻՐԻԿՆԱՎԷՊ)

Այդ միջոցներու կը ղուղադիպէր ... մեծ յեղափոխութիւնը, ... խումբ առ խումբ պատանի- ... կը դիմէին քաղաք ու արտասահ- ... իրենց ուսումը լրացնելու հա- ... կամ՝ շատերը, վկայականները ... կը վերադառնային գիւ- ... « գիտութեան ջահը վառելու ... խաւարին ծոցը ». ամ- ... աղէտ գիւղը կ'եռար, գիրքն ու ... մելանն ու թուղթը կ'ողողէին ... հրապարակը: Գիտութիւնը՝ հրթիռ- ... կը ցատկեցնէր գիւղին սեւ տա- ... ներէն … :

Շաբաթ չէր անցներ, որ « զարգա- ցած » մը չոնցնէր գիւղէն, ու չքանա- խօսէր ժողովուրդին, մանաւանդ սե- ... ժողովուրդի համար իրենց գիւղերը վե- ... դարձած ուսանողները կ'ազմէին ... փողոցները, երգելով, վիճաբանելով, ... թուածներ արտասանելով: Տէքար- ... Կարլ Կաուցքին, Մարքս Էնկէլս, Ցիսուսը, Մուհամմէտը, Պուտտան, Թաղէսը, Զենոնը, Սանքաի, Ժոռէսը, Ռուսօն, Տոլստոյ, Անտրիեւը … հին եւ նոր դարերու բոլոր փիլիսոփանե- րու անունները, յարդի մրեղներու պէս կը խաղային, յորձանք կուտային շրթունքներու վրայ՝ փողոցներուն մէջ, կալերու երկայնքէն, այգիներէն անդին ու ճամբաներու վրայ … :

Ամէն մէկը՝ իր յաղթութիւնը, պո- ռալուն եւ մեծ փիլիսոփայի մը անուա- նը արտասանելուն մէջ կը գտնէր: « Տէքարթը այսպէս կ'ըսէ », « Կոմ- փիւկիոսի փիլիսոփայութեան Ալֆան եւ Օմեգան է առիկա », « Մարքս՝ գրապաշտ փիլիսոփայ է », « կ'ասեմ Նափոլէոնը, բայց՝ կը սիրեմ Ս. Հե- ղինէի աքսորականին առնականութիւ- նը », « Մուհամմէտը իսլամական քա- ղաքակրթութեան ոգին է », « Քրիս- տոսը՝ բարութեան կեղծ առաքեալը », ու վերջապէս՝ կուլտուրա, կապիտալ, պրոլետար, ակրարային հարց, պուր- ժուա, Ֆէտէրացիա, ՀՅԿԿ, ԽՍՀՄ, ԼԺՂԿՄ, բառե՛ր, բառե՛ր եւ խորհր- դաւոր գիրեր, անհասկնալի, ալլան- ղակ, եւ՝ Լէնին, Ստալին, կոմկուս, կոլխոզ, կոմսոմոլ, անօթութիւն, սով ու թշուառութիւն … Ապա՝ բոլշե- ւիզմ . . .

— Կրօնքը՝ ժողովուրդներու ա- փիոնն է:

Գիւղին տանիքները կուլային ա- ւանդութիւններու ռմբակոծումին վը- րայ, ու կրօնքը կը դողդէր՝ վանքե- րու պատերուն տակ … :

Հաճին կը սոսկար այս երիտասարդ- ներէն, զանոնք՝ « տէրտէրի մարդիկ » կը կոչէր, հազար անէծք կը կարդար անոնց , « Նեռերը եկած են, քոյրիկ, նոր հաւատով, երկար մազերով, սուր մօրուքով, այս մարդիկը, աշ- խարհ պիտի քանդեն, ատոնց պատճա- ռով սով ու հիւանդութիւն պիտի գայ, յետոյ՝ աշխարհը պիտի կործա- նի, աղաչխարեցէք, աղաչխարեցէք », կ'ըսէր Հաճին կիներուն:

Ընկերվարութեան մոլեգնութիւնը՝ մօգի թեւերուն վրայ, որպէս թիթեռ- նիկ կը յածէր, իր ամէն տեսակովը, իր ձեւերուն ամէն գունաւորումովը … խառնմ՛կ, թնճուկի պէս իրարու ա- գուցուած, տարօրինակ բան- ուածք՝ դեղին, ճերմակ, կարմիր ա- ռէշքով … : Ու պատանիները մա- գող: Լէնին՝ առաջ ու առանւրք: Էն- կէլսը՝ բանուածքին ամբողջութիւնը Կրեմլինը՝ մեծ վաճառատուն, ու Ստալինը՝ վաճառական … :

Ցաճախորդները՝ շուար եւ անօթի: Հազար կարկտան տարատեր: Մըր- տած ու ճենճոտ չալբիներ: Ճերմակ հացին պատրանքը՝ ոլորվաններու յաւիտենական երազ … : Ու առիկա՝ բոլշեւիզմ Համաշխարհային պատե- րազմի արդիւնքը: Արիւն, հեծք, թա- րախ, ու անվերջանալի խոստում- ներ … :

Հինաւուրց տան մը պէս կը փլչէին անցեալն ու պատմութիւնը: Կրօնքն, հայրենիքն ու ընտանիքը, ու բոլոր սրբութիւնները՝ լեզու, մշակոյթ ու գրականութիւնը, յեղափոխութեան հեղեղէն կը քշուէին դէպ ի կոյուղի- ները մոռացութեան … :

Նախ՝ տատամսոտ, բայց՝ ամէնէն վերջ, համարձակ ու աներկիւղ: Մար- սէյեզը թնդաց գիւղի փողոցներու մէջ: Հաճին՝ գրկեց « Նարեկ »ն ու « Ցայսմաւուրք »ը: Աղօթեց: Դողաց: « Նուախա» ներ դրեց: Բամբասեց, նոյն իսկ հայհոյեց:

Ալիքը՝ յեղափոխութեան, քաղցր ջերմութիւնովն ու պատրանքովը կը լեցնէր երիտասարդները: Իսկ քահա- նան, ո՛չ, անիկա ծպտուած մըն էր: Անիկա՝ Հաճիի համբաւը խորտակե- լու համար, յանձն առած էր սատա- նային հետ դաշնակցելու: Ու անիկա՝ իր պաշտօնին հակառակ, իր պետին սատանին ու յորդորին հակառակ:

Տէրտէրեանները՝ երիտասարդ՝ տաքարիւն ու զարգացած: Հաճեաննե- րը՝ հաւատաւորներ, ծեր ու կին, հի- նին կառչածներ: Մեծ բազմութի՛ւն: Ու պայքարը՝ կը տաքնար:

Դէպք մը՝ սարսեց Հաճին: Հաճիենց տունը կից էր Մարգարենց տան: Գիւ- ղին տուները, իրարու հետ կը հաղոր- դակցէին ծակէ մը: Ուրկէ՝ կրակ, հաց, պանիր, աղ, տունին մէջ պակ- սած բաները կուտային — կ'առնէին, իսկ ձմեռը՝ կիները կը հաւաքուէին այդ ծակերուն շուրջը խօսելու հա- մար: Կէս գիշեր մը Հաճին արթնցաւ, Նարեկէն « Որդին Աստուծոյ » արտա- սանեց, ապա՝ « Ընկալ քաղցրու- թեամբ », երբ ականջին ձայն մը հն- չեց. Հաճին, աչքին ծայրերուն վրայ կոխելէն մօտեցաւ ծակին, մտիկ ը- րաւ … :

Տէրտէրն էր խօսողը:

Ցեղափոխական ժողով էր: Այծե- մօրուք մարդ մը կը նախագահէր: Ռուս էր:

— Ընկերնե՛ր, յեղափոխական մեր խնճալը, այն ատեն կ'իրականանայ, երբ սա տղէտը, սա կրօնքի ու մարդ- կութեան աղտը, Հաճին մէջտեղէն վերցնենք, մարդ մը՝ որ Նարեկ եւ Ցայսմաւուրք կը կարդայ, ու ինք- զինքը՝ ամենագէտի տեղ դրած է … :

Հաճին՝ կծկտած էր ծակին բերա- նը, մուկին սպասող դարանակալ կա- տուին պէս … : Մտքէն չընչեց.

— Ա՛խ, սեւ սատանայ, մօրուքդ ձեռքս իյնար, ի՛նչպէս պիտի քաշ- համէի:

Այդ պահուն, Սիմա մամայն ծակին քովէն անցաւ, ձէթի ճրագը ձեռքին մէջ, լոյսը՝ ծակէն իր ճառագայթը բացաւ Հաճիի մազոտ կուրծքին վը- րայ՝ ինչպէս արեւշողը՝ անտառին մէջ … :

ՍՕՍ — ՎԱՆԻ

(Շարունակելի)

Յ.

Հ. Դ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 3Է, Ավընիւ տէ Կոպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին մեր Գրադարան-Ընթերցարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ

կազմակերպուած՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ)։

Միրայօժար մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ Նուագախումբի։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Հաղորդ. միջ.— Փորթ Սէն Քլուէն առնել հանրակառք թիւ 1 կամ շոգենաւ որ եւ է նաւամատոյց եւ իջնել Սէվր։

×

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ հանդէսը եւ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Շաբաթ օր, Յունիս 17ին։

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի առթիւ

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԸՆԿԵՐԱ – ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

150, ROUTE D'ORLEANS, BAGNEUX

Յամեմուած առենախօսութեամբ, նուագով, պարերով եւ ընտանեկան զուարճութիւններով։

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին մեր ընկերներն ու համակիրները իրենց ընտանիքով։

Սրահի եւ հիւրասիրութեանց ծախսերու համար 3 ֆրանք։

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

Թատերական ներկայացում Շավիլի մէջ

114, Grand' Rue, Salle Patin

10 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.45ԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Շավիլի Ե. Ե. Միութեան եւ Ալֆորվիլի Ե. Ե. Միութեան թատերախումբը

կը ներկայացնէ երգիծական՝ «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»Ը

4 ԱՐԱՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ Ե. Ե. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Որպէսզի դերակատարները ժամանակին կարենան վերադառնալ, ներկայացումը կը սկսի ճիշդ որոշեալ ժամուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին (Դարմանատուն) մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց պատգամաւորներու եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Յակոբ Սէրճանեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր որդին՝ Յակոբ Ուզունեանը, հօր անունն է՝ Յովհաննէս Ուզունեան, որ ասկէ 8 առաջ Փարիզի եւ Պերլինի մէջ սինէմայի գործով կը զբաղէր։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր մօրեղբօրորդւոյն Յակոբ Սէրճանեանի, որուն հասցէն է՝ rue Ordjonikidzé, թիւ 46, Batoum, Ռուսիա։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

— Յ•Յ —

Վաղը, Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին, Անկէնի Սէն-Ժօզէֆ եկեղեցիին մէջ Արհ. Գրիգոր եպսկ. Պահապանեան պիտի մատուցանէ հանդիսաւոր պատարագ։

Պատարագէն վերջ պիտի տրուի հացկերոյթ մը, Պէն - Թէրմալի սրահներուն մէջ, ի պատիւ պատարագիչ Սրբազանին, ինչպէս նաեւ տեղական ֆրանսական իշխանութիւններու ներկայացուցիչներուն եւ հոգեւոր պետերուն։

Կարգադիր Մասնախումբը իր սարքած այս հանդիսութիւններով նպատակադրած է ծանօթացնել Ֆրանսացիներուն մեր հայկական ծէսերը եւ եկեղեցական երգեցողութիւնները։

Եկեղեցական երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Սէն-Կրասիէնի եւ Առնուվիլի հայ սրբուհիներուն կողմէ։

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

Maison GAVEAUի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45, Rue LA BOETIE, Métro : MIROMESNIL

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) Mr. SERRIERE (Cor Anglais)

Պ.Ք ԷՔԷՃԵԱՆ (թէնօր) Mr JACQUES HONORAT (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը նուագեն Գախի, Վիվալտիի գործերը, ինչպէս նաեւ Ա. Պարթեւեանի հայ ժողովրդական հեղինակութիւնները եւ եկեղեցական հին շարականներ, մեծ երգեհոնի մը յնկերակցութեամբ։

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը

Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Հասարակութենէն կը խնդրուի որոշեալ ժամէն առաջ գրաւել իրենց տեղերը, որովհետեւ սրահին դռները կը փակուին նուագուած պահուն։

Հ. Մ. Ը. Մ. ՖՈՒԹՊՈԼ

Այս Կիրակի, 11 յունիսին, արկածեալ Գ. Մ. Գալէնտէրեանի ի պատիւ, ֆութպոլի մրցաշարք (tournoi) մը կազմակերպուած է, որուն սիրայօժար կը մասնակցին հետեւեալ խումբերը։

Ա. ՄՐՑՈՒՄ.— Աղջկանց ֆրանսական ֆութպոլի խումբերը, ժամը 1.30ին։

Բ. ՄՐՑՈՒՄ.— F. C. Russe եւ «C. R. 4 Chemins»ի խումբերը, ժամը 3ին։

Գ. ՄՐՑՈՒՄ.— Հ. Մ. Ը. Մ. եւ C. A. Bourgetի խումբերը, ժամը 4.30ին։

Շատ հետաքրքրական պիտի ըլլան այս մրցումները, մանաւանդ աղջկանց խումբերունը։ Կը խնդրուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներէն եւ հայ հասարակութենէն քաջալերել երիտասարդ մրցորդները, միեւնոյն առեն բարձր պահելու համար ազգային պատիւը օտարներու առջեւ։

Մրցումները տեղի կ'ունենան «C. R. S. 4 Chemins»ի դաշտին վրայ։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Փորթ Վիլէթէն առնել թիւ 51 եւ 72 թրամուէյները, իջնել Փանթէնի գերեզմանատան մօտը, որ կը տեւէ 10 քայլ։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Ուժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Երրորդ, առանձինլով կայսերական ընտանիքի հսկողութեան եւ ազատագրման աշխատանքը, Սոլովիեւը կը կատարէր իր եակական տէրերու հրամանը։ Իսկ իր տէրը Գերմանացին էր։

Ժամանակաւոր կառավարութեան անկումէն եւ ռուսական բանակի քայքայումէն վերջ, Գերմանացիները Ռուսիոյ տէր ու տիրական էին դարձած։ Նախ, պոլշեւիկեան յեղաշրջումը տեղի ունեցաւ Գերմանացիներու սերտ աջակցութեամբ։ Լէնինը իր աջակիցներով գերմանական զրահապատներու մէջ անցաւ Ռուսաստան, իր հետ բերելով գերմանական կառավարութենէն ստացած խոշոր գումարներ։ Երկրորդ, ռուսական ճակատի փլուզումէն վերջ, գերմանական զօրքերը անարգել կը թափանցէին Ռուսիոյ ներսը եւ ուզած առեն կրնային գրաւել մայրաքաղաքը։ Եւ երրորդ, 1918ի սկիզբները ստորագրուած էր Պրեստ – Լիթովսկի դաշնագիրը, որով խորհրդային «ընկերվարական» իշխանութիւնը ծունկի կուգար գերմանական աշխարհակալութեան առջեւ։

Արեւմտեան ճակատը այսպէս յաջող ձեւով լուծելէ վերջ, Գերմանիոյ նպատակն էր ամէն կերպով խանգարել Ռուսաստանի վերակազմութիւնը, մանաւանդ որ, արեւմտեան ճակատին վրայ կացութիւնը այնքան ալ նպաստաւոր չէր իրեն։ Իսկ ռուսական ճակատը կրնար վերստեղծուիլ, եթէ Ռուսաստանի մէջ ստեղծուէր ազգային իշխանութիւն։ Ցարին ազատումը վտանգաւոր էր Գերմանացիներու համար այս տեսակէտով իսկ։ Այդ վտանգը չէզոքացնելու համար Գերմանացիները կ'առաջադրէին հետեւեալ գործելակերպը.—

Պատրուակ բռնելով, որ թագուհին գերմանական ծագում ունի, Գերմանացիները պահանջ կը դնեն խորհրդային իշխանութեան՝ ցարական ընտանիքը փոխադրել Գերմանիա՝ ցարին եւ ընտանիքին անդամներու կեանքը ապահովելու համար։ Միւս կողմէ, որպէս զի ռուս միապետականները չփախցնեն ցարը, անոնք իրենց գործակալը կ'ուղարկեն Տոբոլսկ, հսկելու կալանաւորներուն վրայ եւ ձախողեցնելու ազատման ամէն փորձ։ Իսկ գերի առնելով ցարը, Գերմանացիները կրնան հարկ եղած պարագային օգտագործել Ռուսիոյ Նախկին միապետը թէ Դաշնակիցներու եւ թէ իրենց՝ պոլշեւիկներու դէմ։ Այդ գործակալը կը հանդիսանար վերոյիշեալ Սոլովիեւը։

Ռուս բանակի սպայ, հին րասպուտինական, Վիրուբովայի գործակից եւ Րասպուտինի փեսայ Սոլովիեւը իր դերը կը կատարէ մեծ յաջողութեամբ։ Այցելելով Տոբոլսկ, ան կապ կը հաստատէ թագուհիին հետ։ Վիրուբովայի յանձնարարականը եւ Րասպուտինի անունը դիւրութեամբ վստահութիւն կը ներշնչէին թագուհիին եւ ան այն համոզքը կ'ունենայ, թէ ռուս հայրենասէրները դուրսը կ'աշխատին իրենց համար եւ շուտով պիտի ազատուին պոլշեւիկներու ձեռքէն։ Երբ Եակովլեւը կարմիր զինուորներու գլուխն անցած Տոբոլսկ եկաւ, թագուհին այն համոզումն ունէր, թէ այդ զինուորներու մէջ կը գտնուին բազմաթիւ ծպտուած սպաներ, որոնք ուղարկուած են Սոլովիեւի կողմէ։

Իսկ Սոլովիեւը վստահեցուցած էր թագուհիին, թէ Տիւմէնի մէջ կազմակերպած է 300 սպաներու խումբ մը, որոնք ամէն վայրկեան պատրաստ են իրենց կեանքի գնով պաշտպանելու եւ օգնութեան հասնելու իրենց միապետին։ Այն ինչ, իրականին մէջ, բաց ի Սոլովիեւէն, Տիւմէնի մէջ՝ ուրիշ ոչ մէկ սպայ կար։ Ընդհակառակն, երբ միապետական ուրիշ կազմակերպութիւններ իրենց մարդիկը կ'ուղարկէին դէպ ի Տոբոլսկ, Տիւմէնի մէջ Սոլովիեւ անոնց բոլորին արգելք կը հանդիսանար շարունակելու ճանապարհը եւ սպառնալիքի տակ կը ստիպէր վերադառնալ, կամ կը պահէր իր մօտ ու կը խափանէր անոնց ամէն մէկ քայլը կամ կը մատնէր Չեկայի ուր եւ կը գնդակահարուէին։ Ինքը Սոլովիեւը շատ բարեկամ էր այդ շրջանի պոլշեւիկ պարագլուխներուն հետ։

Միւս կողմէ, Սոլովիեւը կը բողոքէր մայրաքաղաք՝ Վիրուբովային, թէ ուրիշ կազմակերպութիւններ մարդիկ ուղարկելով Տոբոլսկ, կը խանգարեն ու կը ձախողեցնեն իր աշխատանքը։ Վիրուբովան իր հերթին կը դիմէր միապետական պարագլուխներուն եւ կը պահանջէր, որ անոնք չմիջամտեն ցարի ազատման գործին, որովհետեւ իր կազմակերպութիւնը, որ իբրեւ թէ շատ զօրաւոր է, արդէն այդ ուղղութեամբ կ'աշխատի։ Միւսները տեղի կուտային Վիրուբովայի պահանջին, որովհետեւ իրենք իրենց տրամադրութեան տակ չունէին նիւթական լայն միջոցներ՝ այն ինչ, Վիրուբովայի կազմակերպութիւնը աւելի հարուստ էր։ Իսկ ցարին ընտանիքի եւ անոր ազատագրման համար մայրաքաղաքէն ուղարկուած բոլոր գումարները, Սոլովիեւը կը դնէր իր գրպանը...

Այնպէս որ, երբ Եակովլեւը Տոբոլսկ եկաւ ցարը Մոսկուա փոխադրելու, հոն ցարին ընտանիքը պաշտպանելու եւ ազատելու համար որ եւ է կազմակերպութիւն գոյութիւն չունէր։ Տիւմէնի մէջ կը գտնուէր միայն Սոլովիեւը, որուն քաջ յայտնի էր, թէ Եակովլեւը ո՛վ է եւ ինչ բանի համար կը տանի ցարը։ Իսկ երբ ցարին կառախումբը Եակովլեւի հսկողութեամբ Տիւմէնէն մեկնեցաւ, ինքը Սոլովիեւն ալ անմիջապէս անհետացաւ։

Եակովլեւը Տոբոլսկ ուղարկուած էր խորհրդային իշխանութեան կողմէ, Գերմանացիներու ճնշման տակ։ Պոլշեւիկները շատ լաւ կը գիտակցէին, թէ ցարին Գերմանիա մեկնումը ինչ վտանգ կը ներկայացնէ իրենց համար։ Նախ Գերմանացիները կրնային ցարը միշտ օգտագործել ի վնաս պոլշեւիկներու եւ միւս կողմէ ալ, բանուոր դասակարգը պիտի յուզուէր եւ դաւաճանութեամբ պիտի մեղադրէր խորհրդային կառավարութիւնը։ Անկէ փրկուելու համար, պոլշեւիկները դիմեցին խարամանկութեան։

Անոնք համաձայնեցան ցարը յանձնել Գերմանացիներուն եւ անոնց գիտութեամբ Տոբոլսկ ուղարկեցին Եակովլեւը։ Միաժամանակ Գերմանացիներէ եւ Եակովլեւէն գաղտնի հրահանգեցին Եկատերինբուրգի պոլշեւիկներուն արգելք հանդիսանալ ցարի մեկնումին եւ պահել իրենց մօտ։

(Շարունակելի)

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ 3,546,000 բնակիչներէն 3,485,184 հոգի ներքին անցագիր ստացան, համաձայն վերջին կարգադրութեան։ Միւսները պիտի հեռանան։

LE' SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՅՈՒՆԻՍ 1933
11 Juin 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2211 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈՇԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երէկ եւ այսօր, մանրամասնօրէն հրատարակեցինք Փարիզի Գրական Ակումբին մէջ կատարուած վիճաբանութիւնը՝ հայկական տառերու «բարեփոխման» մասին։

Այս առթիւ տպեցինք երկու նոր նմոյշներ՝ «բարեփոխեալ» տառերու։

Ցեսին անդրադարձան ալ կրնայ գատել անոնց արժէքը...

Չսիտի ուզէինք նորէն քննել այս ցաւագար խնդիրը, եթէ նետով ձերմակի վրայ տպուած չըլլային չարք մը նշանաւո՜ր տեսակէտներ, ինչպէս եւ դատն ճշմարտութիւններ։

Շատ ճիշդ կը նկատէ ունկնդիր մը.

— «Մենք կը վրդովուինք, որովհետեւ հարցը ազգային հիմերով դրուած չէ։ Ի՛նչ կ՚ուզէք ըսէք. ի՛նչ կարծիքներ կ՚ուզէք յայտնեցէք. անոնք (պոլշեւիկները) պիտի ընեն իրենց ուզածը։ Ինչպէս չսեցին ուղղագրութեան փոփոխութեան առթին, չպիտի լսեն եւ այժմ»։

Դժբախտութիւնը այն է որ, հետզհետէ կը ճշդուի թէ՝ տառերը բարեփոխելու, աւելի գեղեցկացնելու, տեղ շահելու եւ խնայողութիւն ապահովելու պատրուակին տակ, Երեւանցիները կ՚երթան դէպի լատինացում։ Բուն բառով՝ դէպի ռուսացում։

Երեք տարբեր առիթներով մենք պարզեցինք այս ձգտումը, միեւնոյն ատեն յիշելով նախընթաց օրինակներ եւ ամէն ինչ միօրինակ, հարթ կաղապարի մը վերածելու մարմաջը։

Այս պարագան չնշմարեցին մեր պաշտօնակիցներն ալ, շատ աւելի ծանր արտայայտութիւններով։

Մենք նորէն մէկդի կը դնենք բոլոր մասնագիտական յաւակնութիւնները, եւ հարցը կը վերածենք իր ամէնէն տարրական, հասկնալի եւ չարաշուք վիճակին.

— Տառերու «բարեփոխում»ը, այնպէս ինչպէս կ՚ուզեն պարտադրել, պիտի ծառայէ քանդելու բոլոր կապերը՝ Երեւանի հետ, եւ ստեղծելու քաոս մը, որուն ելքը ոչ մէկը կրնայ նախատեսել։

Այս մտահոգութեամբ, խորապէս կը վրդովուինք, տեսնելով որ Փարիզի մէջ ալ կուսակիցներ կը գտնուին ձեռնարկուած այլանդակութեան։ Անշուշտ, առանց խորը թափանցելու։

Այս ճամբուն վրայ, խելապէս որ «Թապլաքեար վարժապետ»ի դեր մը ստանձներ են Փարիզի ռամկավարները, գոնէ իրենց պաշտօնաթերթին խմբագիրն ու վարիչը։

Ինչպէս ամէն բանի մէջ, այստեղ ալ անոնք բոլորովին անձնատուր՝ Երեւանէն փչած հովին, խե՜լք ըրած են ճառ խօսիլ եւ բարեք հռչակել ակներեւ չարիք մը։

Կարելի է մէկ նախադասութեան մէջ խտացնել անոնց ամբողջ տեսակէտը.

— Ինչ որ Երեւանէն կուգայ, Երեւանի ձեռքով կ՚ըլլայ, լաւ է եւ ընդունական։ Մենք ի՞նչ իրաւունք ունինք խառնուելու։

Արդարեւ, «Ապագայ»ի խմբագիրն է որ կը պատգամէ, սրտառո՜ւչ պարզմտութեամբ.

— «Հայրենիք մը ունինք աղէկ կամ գէշ. կառավարութիւն մը ունինք աղէկ կամ գէշ. ժողովուրդ մը ունինք որու մտաւորականութիւնը զբաղած է տառերու փոփոխութեամբ. ի՞նչ իրաւունք ունինք հակառակելու։ Պէտք է հրաժարիլ այն կարծիքէն թէ ամէն բանի կեդրոնը մենք ենք. գաղութները վճռական դեր չունին. իրաւունքը երկրինն է ... Հարցը եկած է իրաւասու տեղէն՝ երկրէն, ժողովուրդէն եւ կառավարութենէն։ Հարցը դրուած է նիշդ ժամանակին։ Առաջարկուած ծրագիրը հայկական է, ազգային է, նոյն իսկ պահպանողական եւ միանգամայն նպատակայարմար։ Ոչ միայն աղէտ կամ աղբերգութիւն չէ, այլ բարիք է, եւ պէտք է ընդունիլ առանց աղմուկի»։

Ջերմապէս շնորհաւորելո՜վ Գ. Արտակ Դարբինեանի յատակասութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը, պիտի խնդրէինք որ ժամ առաջ սկսէր «բարեփոխեալ» տառերով շարել տալ իր թերթը։ Այլ եւ նոր ուղղագրութեամբ։ Քանի որ, հրամանը կուգայ Երեւանէն, — «երկրէն, ժողովուրդէն եւ կառավարութենէն»։

Մի՛ մեղադրէք, եթէ քիչ մը զուարճալիք խառնուած է մեր վրդովումին։

Որովհետեւ, կարելի չէ ո՛չ չխնդալ ո՛չ չարտասուել, կարդալով այս զուարճալի մտքերը։

Ուրեմն, գաղութները հասարակ «բայա»ներ կամ բոշաներ են, եւ ոչ եւ է իրաւունք չունին ձայն հանելու, այլ միայն ունին պարտականութիւն՝ հպատակելու, գլխու վրայ դնելու ինչ որ կը հրամանագրեն Երեւանէն։

Ուրեմն, Երեւանն է ամէն ինչ, իր ժողովուրդով եւ կառավարութեամբ, եւ եթէ վաղը որոշէ հայերէնը վերածել չինարէնի, մենք իրաւունք չունինք ընդդիմանալու։ Շատ — շատ՝ «բաղձանքներ» կը յայտնենք։

Եւ այս խօսքերը կ՚արտասանուին այնպիսի ատեն մը, երբ արդէն մեր հաւաքական, համաժողովրդական գոյութեան հիմերը կը քանդեն. —

1) Կրօնական յարանուանութիւնները։ (Առանց հաշուելու հարաթապահներն ու «բուհճի»ները)։

2) Հատուածական խնդիրը (թրքահայ, ռուսահայ, պարսկահայ)։

3) Տեղական հայրենասիրութիւնը (Պոլսեցի, Սեբաստացի, Մշեցի, Կիլիկեցի, Թիֆլիսցի, Երեւանցի)։

4) Բարբառներու խնդիրը (արեւմտահայ եւ արեւելահայ լեզու, գաւառաբարբառ, պոլշեւիկ հայերէն)։

5) Տառադարձութեան եւ հնչաբանութեան տարբերութիւնները։

6) Երեւանի հաստատած «նոր» ուղղագրութիւնը։

7) Մեր ցիրուցան վիճակը՝ ի սփիւռս աշխարհի։

Կը նշանակէ թէ ամէն կերպով համակերպած ենք գաղութներու փլուզման, 700,000 ժողովուրդի վերջնական կորուստին։

Կը խօսինք տակաւին։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ 163Ի ԴԷՄ 413 ՁԱՅՆՈՎ ՀԱՒԱՆԵՑԱՒ ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԻՆ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՃԱՌԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ուրբաթ օր, Երեսփ. ժողովին առջեւ երկար ճառ մը խօսեցաւ վարչապետ Գ. Տալատիէ, աշխարհի ընդհանուր կացութեան, Չորսերու դաշինքին եւ տնտեսական խորհրդաժողովին առթիւ, որ կը բացուի վաղը, երկուշաբթի, Լոնտոնի մէջ։

Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, Երեսփ. ժողովը 163ի դէմ 413 ձայնով հաւանութիւն յայտնեց դահլիճին քաղաքականութեան։

Իր ճառին մէջ, Գ. Տալատիէ ներկայացուց մռայլ պատկերը աշխարհի, — աւելի քան երեսուն միլիոն գործազուրկներ կան, մարդիկ ստիպուած են կրակի տալ ցորենի պաշարները եւն.։ Պատերազմը վեր ի վայր շրջած է ամէն բան. մինչ Եւրոպացիները իրար կը բզքտեն, ուրիշ ցամաքամասերու վրայ արագօրէն կը կազմակերպուին տնտեսական պայքարին համար։ Ցետոյ, աշխարհը բռնուած է շահու, լեռնակուտակ արտադրութեան տենդէն, առանց լրջօրէն նկատի առնելու սպառման իրական հնարաւորութիւնները։ Ընդհանուր խառնակութեան մէջ, ժողովուրդները կարծեցին իրենց թշուառութեան դարման մը գտնել յեղափոխութիւններով, դիկտատուրաներով, թթու ազգայնականութեամբ, մաքսային պատնէշներով։ Ամէն տեղ՝ տնտեսական պատերազմ։ Ո՞ւր կ՚երթանք այսպէս։ Զանազան ազգային կառավարութեանց ջանքերը իրար կը խաչաձեւեն։ Ֆրանսական կառավարութեան կարծիքն այն է թէ պէտք է ներդաշնակել զանոնք։ Անհրաժեշտ է լուծել երեք հիմնական հարցեր, — դրամներու խնդիր, աշխատանքի կազմակերպութիւն եւ փոխանակութիւն։ Այս երեք էական հարցերու մասին շատ կարեւոր խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան Ուաշինկթընի մէջ։

— «Նախ եւ առաջ պէտք է վերահաստատել դրամական ապահովութիւնը, առանց որու անկարելի է բարգաւաճման վերահաստատումը։ Այս տեսակէտով, անհրաժեշտ է ոսկեվճարի դրութեան պահպանումը։ Ֆրանսա հակառակ է դրամներու արժէքէ կոտրելու ծրագրի մը։ Եթէ ջերմապէս բաղձալի է գործակցութիւն մը՝ զանազան երկիրներու մեծ դրամատուններուն միջեւ, ընդհակառակն Ֆրանսա երբեք չպիտի կրնայ հաւանիլ ոսկիի արուեստական վերաբաշխումի մը, որովհետեւ այդ պատճառ պիտի ըլլայ ահագին ճանկութեամբ թղթադրամ տպելու։ Հարկ է վերջ տալ գիներու փլուզման։ Անհրաժեշտ է որ բոլոր երկիրներու հողագործները մտնեն համախորհուրդ արտադրութեան շարժումին մէջ, առանց որու չկայ փրկութիւն։ Անհրաժեշտ է համաձայնութիւններ կնքել արտադրողներուն միջեւ, պատասխանատու կառավարութեանց հսկողութեան տակ։ Այս առաջադրութեամբ, կառավարութիւնը պիտի հաւանի շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագրին, եթէ աշխարհի միւս երկիրներն ալ ընդունին։ Ցետոյ, աշխարհի տնտեսական վերակազմութեան համար օգտակար դեր մը կրնայ կատարել միջազգային հանրօգուտ շինութեանց ընդարձակ ծրագիր մը։ Հարկ է հաստատել արտադրական մեծ շինութիւններ, միաժամանակ գործադրելու պայմանով։ Մենք վճռած ենք գործակցիլ միւս ազգերուն հետ, գլուխ հանելու համար այս ուղղամիտ համաձայնութիւնները, որոնց շնորհիւ պիտի փրկուին բոլոր ժողովուրդները։

ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԸ

Այս մտահոգութեամբ է որ կառավարութիւնը խիստ փափուկ բանակցութիւններ կատարելէ յետոյ, յանձնարարեց Հռոմի դեսպանին՝ ստորագրել արեւմտեան մեծ պետութեանց դաշինքը։ Կառավարութիւնը չէ կապած խորհրդարանին ազատութիւնը։ Բայց ստանձնած է պատասխանատուութիւն մը, որովհետեւ կը կարծէ թէ դաշինքը համապատասխան է խաղաղութեան գերագոյն շահերուն։ Կարելի չէր մերժել իտալական ծրագիրը, առանց երկու թշնամի բանակներու բաժնելու Եւրոպան։ Հետեւաբար, մենք շարունակեցինք բանակցութիւնները, բարեկամ ազգերու իրաւունքները ապահովելու եւ Ա. Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ մնալու մտահոգութեամբ։ Բոլորին աչքին առջեւ է նոր նախագիծը, զոր գերմանական մամուլը կը կոչէ վերաքննուած պատճէն, կարելի է կշռել անոր առաւելութիւնները եւ անպատեհութիւնները։ Չկայ տնտեսապետութեան խնդիր (տիրէ քբուտա)։ Չորս պետութիւնները պիտի հաւաքուին խորհրդակցելու, ոչ թէ վճռելու համար։ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 10, 16 եւ 19 յօդուածները ապահովուած են եւ այլեւս խօսք չկայ 3րդ յօդուածի մասին որ կը վերաբերի Գերմանիոյ վերազինման։ Կեդր. Եւրոպայի մեր բարեկամները օրը օրին տեղեակ պահուած են բանակցութեանց։ Այս կերպով մեր գործակցութիւնը աւելի սերտացած է Փոքր Համաձայնութեան հետ։ Գալով Լեհաստանի, ան պիտի համոզուի թէ այս դաշինքը ո՛ր եւ է վնաս չի տար իր մեծ ազգի կացութեան։ Մնաց որ, Ֆրանսան չուզեր խառնուիլ ուրիշ երկիրներու քաղաքական կարգ ու սարքին։

Եզրակացնելով, Գ. Տալատիէ շեշտեց.

— Կարելի չէ ժողովրդապետութեան ծառայել վարելով բացակայութեան եւ անտարբերութեան քաղաքականութիւն մը, որ անանցանելի խրամատներ պիտի բանար ժողովուրդներու միջեւ։ Պէտք է ընտրութիւն կատարել սպառման քաղաքականութեան մը եւ խզման քաղաքականութեան մը միջեւ։ Ժողովը ազատ է իր որոշման մէջ։ Ինչ կը վերաբերի կառավարութեան, ան ուրախ է որ բանակցութիւնները յաջողեցան։ Այդ բանակցութիւններուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ հարթել ներկայ ժամանակներու դժուարութիւնները, մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ։

Վարչապետին ճառէն յետոյ, կարգով խօսք առին զանազան երեսփոխաններ եւ յետոյ առաջարկուեցաւ կարճ բանաձեւ մը, որ հաւանութիւն կը յայտնէ կառավարութեան յայտարարութեանց, «մերժելով որ եւ է յաւելում եւ անցնելով օրակարգին»։

Ընկերվարականներն ալ պաշտպանեցին այս բանաձեւը։ Երեսփոխան մը առաջարկեց փոփոխութիւն մը մտցնել, բայց կառավարութիւնը մերժեց, վստահութեան խնդիր յարուցանելով։ Գ. Տալատիէ յայտարարեց.

— Խնդիրը յստակօրէն դրուած է։ Դաշինքը նշանագրուած է, եւ պիտի ստորագրուի։ Ես չեմ կրնար այս վիճաբանութենէն դուրս ելլել տկարացած։ Եթէ վստահութեան բանաձեւը քուէարկուի, կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը կը վայելէ ժողովին վստահութիւնը եւ թէ, երբ վայրկեանը յարմար դատէ դաշինքը ստորագրելու, պիտի ստորագրէ կրթնած այդ վստահութեան։

Այս խօսքերը ջերմապէս ծափահարուեցան ձախակողմեան երեսփոխաններուն կողմէ։ Գ. Էռիօ բացականչեց.

— Կառավարութեան բացարձակ իրաւունքն է ստորագրել։

Ասոր վրայ, Ֆրանքլէն Պույեօն դիտել տուաւ թէ Գ. Էռիօ մինչեւ հիմա հակառակ էր Չորսերու դաշինքին։ Նախկին վարչապետը բաւական համբերեց, բայց երբ հակառակորդը շատ առաջ գնաց, ոտքի ելաւ եւ յայտարարեց.

— Ես ո՛ր եւ է յանցանք չունիմ ոչ իբրեւ նախագահ արտաքին գործերու յանձնաժողովին, ոչ ալ իբրեւ նախագահ արմատական կուսակցութեան։ Կառավարութիւնը մարտ 18ին ստացած էր նախագիծ մը որ վտանգաւոր էր։ Ես ամէն բան բրի զայն անվնաս դարձնելու համար։ Այդպէս բոի, այդպէս ալ գրեցի։ Ես այսօր ուժ պիտի տամ կառավարութեան. բայց, այդպէս ընելով, ես չեմ կորսնցներ իմ վիճաբանելու ազատութիւնս, երբ ժամանակը գայ։

⁂ Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնաժողովը սկսաւ քննել Չորսերու դաշինքը։ Կառավարութիւնը կապոյտ տետրակ մը հրատարակեց, կատարուած բանակցութեանց մասին։

ԶԱՒԷՆ ԱՐՔ. ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կ. Պոլսոյ նախկին պատրիարք Զաւէն արք. որ կոկորդի խլիրդէ կը տառապի, Փարիզ եկաւ քանի մը օր առաջ, մասնագէտներու քննութեան ենթարկուելու համար։ Զայնը մարած է եւ հազիւ կրնայ խօսիլ։

ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագրերուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն. —

Ոմն	15
Մայիս 28ի գումարը	1185
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1200

Վենիզելոսի դէմ կատարուած մահափորձը չէ լուսաբանուած տակաւին

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ՝ ընդհանուր զարմանք պատճառեց Ապահովութեան Տեսուչին եւ ուրիշ երկու բարձրաստիճան պաշտօնատարներու ձերբակալութիւնը։ Այլազան զրոյցներ շրջան կ՚ընեն քաղաքին մէջ։ Խօսքեր կան դահլիճին հրաժարման, Քոնտիլիսի կողմէ սարքուած դիկտատուրայի մը, վենիզելոսեան սպաներու ապստամբութեան մասին եւն.։ Զափազանց խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Ընդդիմադիր վարիչները կոչ մը ուղղեցին ժողովուրդին եւ իրենց բարեկամներուն, որպէս զի հանդարտ մնան։ Ձերբակալուեցան այն երկու վարիչները որոնց ինքնաշարժները ծառայած էին մահափորձին կազմակերպութեան։ Կ՚ըսուի թէ գտնուած են բուն կազմակերպիչներուն հետքերը։ Այս առթիւ կը յիշուի նաեւ ծանօթ աւազակապետ Քարաթանասի անունը։ Թերթերը կը գրեն թէ ձերբակալման 12 հրամանագիրներ հանուած են ուրբաթ գիշեր։ Այս ցանկին մէջ կը գտնուին արքայական երեսփոխաններ։ Ստոյգ է որ մահափորձը կազմակերպուած է երկար աշխատանքով, թէ առատօրէն դրամ ծախսուած է եւ մեղսակիցները բազմաթիւ են։ Մեծ անակնկալներ կը սպասուին քննութիւններէն։ Ցարձակման ծառայող ինքնաշարժը, որ կրակի տրուած է Աթէնքէն քառասուն քիլոմեթր անդին, ճշմարիտ զինարան մըն էր եւ կը պարունակէր բազմաթիւ զէնքեր եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ։

Խիստ գրաքննութիւն հաստատուած է Աթէնքի մէջ, ղեկավարութեամբ Հաղորդակցութեանց նախարարութեան խորհրդականին, որ ազգական է վարչապետին։ Ամենախիստ հսկողութեան կ՚ենթարկուին արտասահման ղրկուած կամ անկէ եկած նամակներն ու հեռագիրները։ Գրաքննութեան ենթակայ է նաեւ հեռախօսը։

Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է արքայական երեսփոխան Մավրոմիխալիսի ինքնաշարժի վարիչին դէմ։ Կասկած կայ թէ երեսփոխանը մահափորձին դրդիչներէն մէկն է։ Այս կասկածը կար 1920ին ալ, երբ առաջին մահափորձը կատարուեցաւ Գ. Վենիզելոսի դէմ, Փարիզի մէջ։

⁂ Տիկին Վենիզելոս երկրորդ գործողութեան մը ենթարկուեցաւ առջի օր։

Լեհաստան դժգոհ՝ Չորսերու դաշինքէն

Հակառակ Ֆրանսայի տուած հաւաստիքներուն, Լեհաստան հակառակ է Չորսերու դաշինքին եւ հրապարակաւ կը յայտնէ իր դժգոհութիւնը։ Արտաքին նախարար Գ. Պէք յայտարարեց առջի օր.

— Լեհական կառավարութիւնը ինքզինքը կապուած չպիտի զգայ այդ դաշինքէն յետոյ տրուելիք ո՛ր եւ է որոշումով։ Եւ ինքզինքը պարտաւոր չպիտի զգայ գործակցելու չորս պետութեանց հետ՝ իբրեւ միջազգային կազմակերպութիւն։ Դաշինքին գործադրութիւնը պիտի ըլլայ տագնապի սկզբնաւորութիւն մը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ

Երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան անդամները առջի օր ժողով մը գումարեցին նախագահութեամբ Գ. Օրիոլէի, եւ խստօրէն քննադատեցին կուսակցութեան վարիչ մարմնին բռնած դիրքը։ Այս առթիւ, 65 երեսփոխաններ և 8 ծերակուտականներ յայտարարութիւն մը խմբագրեցին, որով կ՚ըսեն թէ պատիժներ տնօրինելու քաղաքականութիւնը պիտի յանգի հերձուածի։

Կուսակցութեան վարիչ մարմնի անդամները եւ ընդհ. քարտուղարը կը շարունակեն սպառնալ անհնազանդներուն, յանուն կուսակցական կարգապահութեան, իրենց ափին մէջ ունենալով պաշտօնաթերթը, «Լը Փոփիւլէռ»։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ժընեւի մէջ իր նիստերը կը շարունակէ Աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովը։ Յունիս 9ի նիստին մէջ, ժողովը որոշեց բոլոր յանձնախումբերէն դուրս ձգել իտալական եւ գերմանական պատուիրակները, զանոնք համարելով ոչ — աշխատաւորական ներկայացուցիչներ։ Այս որոշման դէմ ուժգնօրէն բողոքեցին Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի ներկայացուցիչները, պահանջելով տեղ տալ իրենց։ Իբրեւ պատասխան, Գ. Ժուհօ դիտել տուաւ թէ հազարաւոր գերման բանուորներ խոշտանգուած եւ բանտարկուած են։ Ընդհ. ժողովին մէջ ալ յայտարարեց. — «Դուք երբեք մեզի հետ չէք կրնար ըլլալ»։

⁂ Ժողովը երկար բանաձեւ մը կազմեց, որ պիտի ներկայացուի Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին։ Բանաձեւը ի միջի այլոց կ՚առաջարկէ. —

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Պատմական Մոնմարթրը՝ երէկ եւ այսօր

Մոնմարթրը ծանօթ է այսօր միայն իբր թեթեւաբարոյ հաճոյքի միջավայր մը: Բլուրին ստորոտը գտնուող զբօսավայրերէն ելած ճաղապատի եւ ամերիկեան այլասերած երաժշտութեան մը աղմուկին մէջ մոռացութեան տրուած է անոր հետաքրքրական անցեալը:

Սաքրէ – Քէօռի տաճարը, իր սպիտակ զանգուածով եւ անոր կողքին Ս. Պիերրի նուիրուած փոքր եկեղեցին, որ Փարիզի ամէնէն հինն է, վարէն եկող այդ աղմուկին դէմ կը ցցուին, կարծես պաշտպանելու համար բլուրին մասին գոյութիւն ունեցող հին աւանդութեան մը շարունակութիւնը: Մոնմարթր քառորդ դարու պատմական կարեւոր դէպքերու, որոնք անոր շուրջը խորհրդաւոր մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

Հին աւանդոյթի մը համաձայն, որ Միջին Դարուն գրեթէ պատմական իրողութեան մը կարգը անցաւ, Գ. դարուն, երբ դեռ երկիրը հեթանոսական վիճակի մէջ էր, Փարիզի առաջին եպիսկոպոսին Սէն – Տընի կատարած քրիստոնէական քարոզութիւնը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց Հռոմայեցի կառավարիչին, եւ Հռոմի կայսեր հրամանով, ան գլխատուեցաւ իր երկու ընկերներով բլուրին գագաթը գտնուող եւ Արէսի՝ պատերազմի աստուծոյ (Մարս) նուիրուած մեհեանին առջեւ.

Ու սրտմտեալ սուրբերու եւ մարտիրոսներու պատմութիւնը միշտ հրաշալիքով մը կը վերջանայ, այսպէս ալ աւանդոյթը կ'ըսէ թէ իր գլուխը մարմինէն անջատուելէ վերջ, ապշահար Հռոմայեցիներուն աչքին առջեւ, Սէն-Տընի քանի մը քայլ առաւ, վերցուց զայն, անհետացաւ եւ այս վիճակին մէջ երկինք բարձրանալով ներկայացաւ Աստուծոյ առջեւ: Մոնմարթր անունին ստուգաբանութիւնը այս մարտիրոսացման մէջ կը գտնեն պատմագէտները: Լատիներէն Mons Martyrum, որ եղաւ ի վերջոյ Montagne des Martyrs եւ ապա Montmartre. եւ կամ Արէսի տաճարէն Mons Martis, որմէ ոչ մէկ հետք մնացած է այժմ:

Ինչ որ ալ ըլլայ այս ստուգաբանութեան աղբիւրը, այդ աւանդոյթը այն ատեն հաստատ իրողութիւն էր դարձած մարդոց մտքին մէջ, որ անոր կարծեցեալ գերեզմանին վրայ (այժմու Rue Antoinetteի գտնուած տեղը) անյայտ ժամանակներէ ի վեր « Մարտիրոսներու Մատուռ » մը գոյութիւն ունէր: Մարդոց այս ատենուան դիւրահաւատութիւնը այժմ մեզի զարմանք կը պատճառէ: Եւ սակայն, պէտք չէ մոռնալ, որ սուրբերու պաշտամունքը իր տեսակ մը բանաստեղծական հմայքը ամբողջ Միջին Դարու վրայ տարածած է եւ չէ եղած այդ շրջանին » եւ է զգացում որ այնքան գեղեցիկ գեղարուեստական գործեր արտադրած ըլլայ, որքան սուրբերու եւ մարտիրոսներու այն խուլ պաշտամունքը: Ժողովուրդը անոնց յիշատակին հետ կողք կողքի ապրեցաւ իր առօրեայ կեանքը եւ այն ժամանակի արուեստագէտները՝ նոյնքան հաւատքով առոգուած՝ իրենց երեւակայութեան ազատ թռիչք տալով, քարի վրայ մարմին տուին անոնց — սուրբերու եւ մարտիրոսներուն:

Իրարու յաջորդող դարերու ընթացքին, հաւատացեալներու եւ ուխտաւորներու բազմութիւն մը կը հաւաքուէր մատուռին շուրջ: Սպանիացի երիտասարդ մըն ալ, որ Փարիզ եկած էր ուսանելու համար, կը սիրէր յաճախ բարձրանալ բլուրին վրայ, առանձնանալու եւ խոկալու այդ խորհրդաւոր միջավայրին մէջ: Օր մը, հասունցած գաղափար մը իրականացնելու նպատակով, ան հաւաքեց կարգ մը ընկերներ մատուռին մօտ գտնուող քարահանքերուն մէկ փոքր քարայրին մէջ, եւ՝ ուխտելով՝ հիմը դրաւ կրօնական նոր միաբանութեան մը որ կաթոլիկութեան ծոցին մէջ ծնած բազմաթիւ կազմակերպութիւններուն ամէնէն մեծը եղաւ եւ իր գործունէութիւնը ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրեց:

1611ին պատահական պեղումներու պահուն երեւան ելաւ այդ փոքր քարայրը: Անոր մէջ գտնուեցաւ նաեւ խիստ նախնական ձեւով շինուած խորան մը, որուն առջեւ 1534ի Վերափոխման օրը Իգնատիոս Լօյօլա իր ընկերներով հիմը դրաւ Յիսուսեան Միաբանութեան (ճէզուիթ):

Մոնմարթրը՝ այժմու Փարիզի մաս կազմելէ առաջ՝ բոլորովին անջատ բլուրին վրայ սփռուն գիւղ մըն էր: Place du Tertre կոչուած ծառազարդ փոքրիկ հրապարակը եւ իր շուրջի նկարագեղ փողոցները հին Մոնմարթրի միակ մնացորդներն են: Այդ հրապարակը, իր պարզուկ տուներով եւ նեղ ու ոլորուն փողոցներով, շուրջի նորաշէն եւ բազմայարկ շէնքերուն մէջտեղ, օփերէթի մը ներկայացումէն վերջ հոն մոռցուած աէքսոններու տպաւորութիւնը կը թողու:

Յեղափոխութեան շրջանին միայն Մոնմարթր իր քաղաքային կազմը ընտացաւ: Հրապարակին 3 թիւ տան վրայ արձանագրութիւն մը կ'ըսէ թէ 1790ին հոն հաստատուած էր գիւղին առաջին քաղաքապետարանը: Անհետացած են այսօր գիւղին այգիները, պարտէզները, եւ բազմաթիւ հողմաղացները, որոնցմէ մէկը միայն, շինուած 1295ին, կանգուն կը մնայ այժմ:

Բլուրին երկրաբանական կազմն ալ բաւական ուշադրութիւն գրաւած է: Ան երկու դարերու ընթացքին ահագին քանակութեամբ խիստ ընտիր գաճ արտադրեց, որ ոչ միայն տեղական պէտքերը գոհացուց, այլեւ արտածուեցաւ մինչեւ Անգլիա: Ժամանակ մը այդ շահագործումը բլուրին կատարեալ վտանգ դարձաւ: Անոր տակը բացուած նկուղները նախ պատճառ եղան որ բոլոր ջուրի աղբիւրները ցամքին, յետոյ մը տեղեր հողը յանկարծ կլլեցաւ, բանալով ահագին խոռոչներ: Նոյն իսկ օր մը, ցերեկ տան հարսանեկան թափօր մը անհետացաւ յանկարծակի բացուած խոռոչի մը մէջ: Վերջապէս արգիլուեցան նոր պեղումները եւ մեծ աշխատանք կատարուեցաւ ապագայ վտանգներու առաջքը առնելու համար:

Բլուրին ստորոտը, Շաալ Նոտիէ փողոցին 14 թիւ տան դիմացի պարտէզին ժայռերուն վրայ արձանագրութիւն մը կայ որուն համաձայն հանքերու մուտքը ժամանակին այդ վայրին վրայ կը գտնուէր: Նոյնպէս 1798ին հոն գտնուած բրածոյ ոսկորները ուսումնասիրելով, մեծ գիտունը՝ Քիւվիէ հիմը դրաւ հնէաբանութեան (Paléonthologie):

Մոնմարթրը միջնադարեան հաւատքի միջնաբերդը ըլլալէ վերջ, եղաւ նաեւ արուեստի մուսաներու նուիրական բոյնը: ԺԹ. դարուն մէջտեղները, Փարիզի մէջ նոր թաղամասերու եւ լայն պողոտաներու շինութիւնը ստիպեց կարգ մը նիւթական միջոցներէ զրկուած արուեստագէտներ գաղթել դէպի Մոնմարթրի աժան թաղերը: Այսպէսով, քառորդ դարէն աւելի, Մոնմարթրը կատարեալ գեղարուեստական միջավայր դարձաւ, ուր արուեստագէտի ստեղծագործող միտքը եւ պարզունակ, պօհեմ կենցաղը ծնունդ տուին կարգ մը ինքնատիպ եւ զուարթ « քապարէ »ներու, որոնց համբաւը աշխարհի շրջանը ըրած է: Բայց երբ հետաքրքիրներու, կեղծ արուեստագէտներու եւ զբօսաշրջիկներու բազմութիւն մը սկսաւ խուժել հոն, այս անբաղձալի այցելուներու արշաւանքը խուսափելով զանոնք, հեռացուց հետզհետէ, այնպէս որ այժմու « քապարէ »ները աղօտ կերպով միայն կը յիշեցնեն նախկինները:

Տիադ, Զէյմ, Կավառնի, Միլէ, Թրուայօն, Մանէ, Րընուար, եւ ուրիշներ մաս կը կազմեն արուեստագէտներու այն լեգէոնին, որոնք հաստատուած բլուրին վրայ եւ կամ անոր ստորոտը, կը հաւաքուէին առհասարակ թաղին փոքր, երեւոյթով համեստ սրճարաններու անկիւնները: Իրենց աւանդական ծխամորճներէն բարձրացող ծուխի գուլաներով լեցուած սրճարանի անկիւններէն է որ ծնունդ առին նկարչական նոր արուեստի մը սկզբունքները, որ վերջը կոչուեցաւ ԺԹ. դարու դպրոցը՝ Ֆրանսական արուեստի պատմութեան ամէնէն սիրուն շրջաններէն մէկը:

« Սաքրէ Քէօր »ի տաճարը թագն է բլուրին խորհրդաւոր անցեալին:

1870ին, փրուսիական վանդալներու արշաւանքին պահուն Լիոնի մէջ կատարուած ազգային ուխտ մը հետեւանքով, կառուցուեցաւ այդ եկեղեցին: Առաջին անգամ չէր որ անոնք կ'արշաւէին Փարիզի վրայ: 980ին Գերմաններու կայսրը Օթոն Բ. Ֆրանսայի թագաւորէն կրած իր մէկ պարտութեանը վրէժը լուծելու համար, եկաւ գրաւեց 60.000 հոգիով Մոնմարթրի բլուրը: « Պէտք երթամ եւ զինուորներուս բլուրին վրայէն Ալէլուիա պիտի երգել տամ, այնպէս որ անոնց ձայնը Նօթըր Տամէն իսկ լսուի », կ'ըսէր ան:

1876ին ձեռնարկուեցաւ շինութեան եւ օծումը կատարուեցաւ 1919ին: Շէնքին ոճը յաջող խառնուրդ մըն է ռոման եւ բիւզանդական ոճերուն: Թէ ինչո՞ւ այդ ոտոր ոճը նախընտրուեցաւ ֆրանսական ազգային ոճին (գոթական), պատճառներէն գլխաւորը սա է թէ գոթական ոճով շինուած եկեղեցի մը պէտք է ունենայ երկար աշտարակ մը, իսկ բլուրին գագաթին վրայ տեղին անձկութեան պատճառաւ այդ բանը կարելի չէր, ուստի ընտրուեցաւ արդի յատակագիծը, որ շէնքին կուտայ աւելի ամփոփ ձեւ մը եւ հեռուէն ալ աւելի պատկառելի տեսք մը:

Քիչ առաջ ըսինք թէ, բլուրին տակը բացուած գաճի հանքերուն պատճառաւ, գետինը խիստ խախուտ է, այդ պատճառաւ ալ շէնքը ուղղակի բլուրին վրայ չէ շինուած, այլ իւրաքանչիւրը 33 մեթր խորութիւն ունեցող 83 հսկայ սիւներու վրայ՝ որոնք կամարներով իրարու կապուած են:

Վանտոմի հրապարակին կեդրոնի սիւնը անոնցմէ մէկուն ծաւալին մասին ճշգրիտ գաղափար մը կուտայ:

Շէնքին միայն այս մասին աշխատանքը տեւեց երկու տարի, մինչ ԺԸ. դարուն Պանթէոնի շինութեան համար նոյն տեսակ աշխատանք տեւեց 7 տարի:

Շինութեան համար գործածուած քարերը բերուած են Շաթօ Լանտոնի մօտ, Սաւինի քարահանքերէն: Այս քարը օդին հետ շփման մէջ մտնելով թէ կը կարծրանայ եւ թէ սպիտակ գոյն մը կը ստանայ:

Էթուալի յաղթական կամարն ալ նոյն տեսակ քարով շինուած է:

Ճարտարապետը, Աբատի, որ պատրաստեց շէնքին յատակագիծը եւ ձեռնարկեց շինութեանց, ըսած է. « Պէտք է որ ան տեւէ այնքան որքան Եգիպտոսի բուրգերը »: Եթէ ան մեծութեամբ բուրգերուն չի հաւասարիր, եւ սակայն իր հինգ գմբէթներով, 18 աշտարակով եւ 100 մեթրի մօտաւոր բարձրութիւն ունեցող զանգակատունով ոչ նուազ պատկառանք կ'ազդէ:

Ներքին մասը այցելուին վրայ ամէնէն խոր տպաւորութիւնը կը թողու: Կիսալուսին մէջէն կը նշմարուի խորանին վերեւի ընդարձակ խճանկարը եւ մէջտեղի Քրիստոսը, որ թեւաբաց կ'ընդունի տաճարէն ներս մտնողը: Ուրիշ յատկանշական պարագայ մըն ալ ներսի զարդերն են: Խճանկարը ամէն կողմ խիստ յաջող կերպով գործածուած է անոր մէջ, ինչպէս նաեւ արդիական ձեւական պատկերագործ ապակիները, իրենց վառ գոյներով: Խորանին երկու կողմերը զետեղուած են Քրիստոսի եւ Աստուածամօր շատ սիրուն արծաթեայ արձանները, բնական մեծութեամբ, իսկ մայր խորանին ետեւի Աստուածածնի մատուռին վրայ է շինուած զանգակատունը: Անոր կարեւորութիւնը չեզոքելու համար ըսենք թէ ԺԹ. դարէն ի վեր առաջին զանգակատունն է որ այս մեծութեամբ շինուած ըլլայ Ֆրանսայի մէջ:

Անոր մէջն է որ կը գտնուի Սավուայի կաթոլիկ համայնքներուն կողմէ նուիրուած զանգակը, որուն ամբողջական կազմին ծանրութիւնը 26.000 քիլոյի կը հասնի: Նօթըր Տամի ամէնէն խոշոր զանգակը 12.000 քիլօ միայն կը կշռէ:

Այս առթիւ ըսենք որ տաճարը 1870ի արշաւանքէն՝ Փարիզի ազատագրման ուխտի մը վրայ շինուեցաւ, իսկ զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, զանգակատան վերջին քարը զետեղուեցաւ 1914ի օգոստոսին, երբ Գերմանիա նորէն պատերազմ կը հրատարակէր Ֆրանսայի դէմ..

ԳԵՂԱՄ Գ. ՔԷՐԼԱՔԷՃԵԱՆ

Ընծայ

Երկինք մը լուրթ ու պայծառ,
Երկիր մը ծո՛վ ու ծաղի՛կ,
Ընծայ աշխա՛րհ մ'ինծ համար....

Երազ մ'անուշ, աստղալի,
Խուարէն վար Լըվիծող,
Երազն՚ի՛ն իսկ ցանկալի:

Երբ ամէն հեղ կը վառի
Կուրծքիս վըրայ վեհօրէն,
Աչերէս հո՛ւր կը թօրի՛...

Ու սիրտըս, ա՛խ, սըրտըս բաբի,
Նորածինի ժըպիտով,
Վարդի մը պէս կը բացուի՛...:

Հըպումին հետ երկնային,
Թեւիս դաշտերէն հոգիիս
Ծով զարուններ կը ոստնին...

Այլակերպուած տաճարին
Կ'ըլլամ խորանն ըսպիտակ
Ուր աստուածներ կը թառին:

Երկինք մը լուրթ ու պայծառ,
Երկիր մը ծո՛վ ու ծաղիկ,
Ընծայ աշխա՛րհ մ'ինծ համար...

ՎԱՐԴԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Աղեքսանդրապոլիս
(Յունաստան)

ՀԱՅ ՏԱՌԵՐՈՒ ՁԵՒԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ապա կարդացուեցաւ Պ. Ց. Ջաւրեանի գրաւոր զեկուցումը, որ հարցը կը դիտէր տպագրական գործի զարգացման անկիւնէն:

Համառօտ ակնարկ մը նետելով տպագրական արհեստի զարգացման եւ տպագիր տառերու առանձնայատկութեանց վրայ՝ Պ. Ջաւրեան անցաւ հայ տպագրական գործին — Աբգար Դպիրի եւ Մեղապարտ Յակոբի տպագրութիւնները 17րդ դարուն, Ոսկան Վրդ.ի տպարանը Ամսթերտամի մէջ եւ անոր գործածած տառերը, որոնք կը մնան մինչեւ մեր օրերը, Փարիզի Արամեան տպարանի բարեփոխութեան փորձը անցեալ դարու կէսին եւայլն: Հայ տառերու ձեւափոխութեան փորձը Հայաստանի մէջ Պ. Ջաւրեան կը նկատէ դրական երեւոյթ մը եւ կ'առաջարկէ լրջօրէն մօտենալ հարցին: Հայ տառերու եւ տպագրութեան բարեփոխութիւնը, ներկայ պայմաններուն մէջ, կրնայ ըլլալ միայն Հայաստանի մէջ, ուր բովանդակ տպագրութեան գործը պետութեան ձեռքն է: Տառերու բարեփոխութեամբ մինչեւ 100ին 30 — 40 խնայողութիւն կը ստացուի տպագրական ծախքի մէջ:

Անցնելով Երեւանի մէջ մշակուած նախագծին, որ գտած է ակադեմիկոս Ն. Մառի վաւերացումը, Պ. Ջաւրեան ճիշդ կը գտնէ անոր հիմնական միտքը, թէ կէտը տառերէն դուրս ելլող գիծերը պէտք է հանել վեր եւ ոչ վար: Այդ ձեւով կարելի է վերցնել տողամէջի նիւթերը: Ճիշդ ընդունուած է նաեւ անկիւնագիրը բոլորագրերու փոխարինելու սկզբունքը, միայն աւելի լաւ կ'ըլլար փոխանակ նոր ձեւեր գծելու՝ ընդունիլ այսօրուան մեր նօտրագիր տառերու գրութիւնը:

Ապա քննելով մշակուած նախագծի եւ Ն. Մառի կարգ մը գործնական առաջարկները, որոնց մէկ կարեւոր մասը կը գտնէ անընդունելի, Պ. Ջաւրեան կ'եզրակացնէ, թէ հայ տառերու բարեփոխութիւնը ըստ ամենայնի նպատակայարմար է եւ մեծ նշանակութիւն ունի. Նոր տառերու նախագիծը մտածուած եւ մեծ վարպետութեամբ իրագործուած է: Թէեւ բնական է, ան դեռ շատ հեռու է վերջնական կատարելութենէ: Անհրաժեշտ է աշխատիլ, որ ծրագրուած բարեփոխութիւնը գլուխ գայ շուտով եւ կատարելագործուած ձեւով:

Տասնըհինգ վայրկեան ընդմիջումէ ետք, տեղի ունեցաւ մտքերու փոխանակութիւն, որ ժամանակի սղութեան պատճառով, դժբախտաբար, ամբողջ հարցը չսպառեց: Արտայայտուեցան հետեւեալները:—

Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ. — Ձեմ կարծեր թէ կարիք կայ հարցը ըստ էութեան քննելու: Ինչպէս Հ. Հացունին ցոյց տուաւ, մեր տառերը քանիցս ձեւափոխուած են, կրնան նորէն փոխուիլ համաձայն ժամանակի եւ տպագրական արհեստի զարգացման պայմաններու: Սակայն, այսօր նման գործի ժամանակը չէ: Ուղղագրութեան փոփոխութեան հետեւանքները՝ խրատ: Տառերու փոփոխութիւնը ա՛լ աւելի կը խորացնէ այն վիհը, որ կայ Հայաստանի եւ արտասահմանի հայկական հատուածներու միջեւ: Պարզ է, որ բռնութեամբ պարտադրուած ձեւափոխութիւն մը արտասահմանի հայութեան կողմէ չընդունուիր. ինչպէս չընդունուեցաւ ուղղագրութեան չարափոխութիւնը, որով կ'ունենանք երկու տեսակ տառ, եւ Հայաստանի գիրն ու գրականութիւնն այլ եւս արտասահմանի հայութիւնը չի կարդար: Հայկական մշակոյթի համար սարսափ կը դառնայ աղէտ: Ամէն կերպ պէտք է պայքարիլ այդ աղէտին դէմ:

ՎԱՐԱՆԴ. («Ազգակայքի աշխատակից») ընդհակառակն, կը կարծէ թէ տառերու ձեւափոխութիւնը աղէտ չէ, ինչպէս եղաւ ուղղագրութիւնը: Երեւանէն առաջարկուած ծրագրի տառերու մեծ մասը համապատասխան է արդեան տառերուն, կարգ մը սրբագրութիւններով կարելի է ընդունիլ ծրագիրը, որ տպաբանական տեսակէտով ալ առաւելութիւն մըն է: Հայ մշակոյթին ալ սպառնացող վնաս չի հասնիր նոր տառերով, որովհետեւ Հայաստանի կառավարութիւնը հին գրքերը կը տպէ նոր տառերով: Ամէն տեսակէտով առաջարկուած ծրագիրը ողջունելի է:

Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ – ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ.— Համաձայն եմ Հ. Վարդանի եւ Պ. Վրացեանի տեսակէտներուն: Հայ ազգը կարծես այսօր ուրիշ ցաւ չունի, նոր փորձանք ալ կ'ուզեն բերել մեր գլխուն: Ուղղագրութիւնն ալ մեր գլխուն ստորերը փաթթեցին: Երեւանի մէջ յանձնախումբ մը կազմուած էր հինգ հոգիէ, որոնց չորսը Հայ եւ մէկը Հրեայ: Այդ յանձնախումբը քննեց Մ. Աբեղեանի կազմած նոր ուղղագրութեան ծրագիրը, երկու հոգի անցան մէկ կողմ, երկու հոգի՝ միւս կողմ, Հրեան մնաց մէջտեղ: « Ես բան չեմ հասկնար, ըսաւ ան, բայց ո՞րը նոր է եւ աւելի դիւրին է գրել »: Ըսին՝ Աբեղեանինը: Եւ Հրեային ձայնով անցաւ Աբեղեանի ուղղագրութիւնը: Հիմա ալ կ'ուզեն, որ հայկական գիրը փոխուի եւ լատիներէնը ընդունուի: Եթէ 24 գրով կարելի էր գոհանալ, ինչո՞ւ Ս. Մեսրոպ աշխարհ պտտեցաւ, որոնեց եւ 36 տառերը գտաւ, որոնք ըստ ամենայնի կը գոհացնեն մեր լեզուի պահանջները:

Նոյնը պէտք է ըսել եւ հայերէն ձեւափոխուած նոր տառերու մասին: Նոր տառեր ընդունիլ կը նշանակէ հրաժարիլ մեր քաղաքակրթութենէն: Նոր ուղղագրութիւնը՝ ոճիր: Նոր տառերը՝ սխալ: Լատին տառերը ընդունիլ՝ ոճրագործութիւն ազգային քաղաքակրթութեան դէմ: Ամբողջ հայութիւնը ոտքի պէտք է կանգնի, բողոքէ այդ ոճրագործութեան դէմ, որ մարդկային մտքի բռնակալութիւն է: Պէտք է անփոփոխ պահել մեր գանձը, զոր մեր նախնիք աւանդած են մեզ:

Հ. Սահակի կրակոտ խօսքերն ու սրամիտ հեգնութիւնները բուռն ծափերով ընդունուեցան ժողովականներու կողմէ:

ԱՐՏԱԿ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ.— Ես ալ հարցի էութեան մասին չպիտի խօսիմ, այլ սկզբունքի: Հայերէն գրերու բարեփոխման հարցն է դրուած: Թո՛ղ աւելի ձեռնհասները բացատրեն թէ խնայողութեան, գեղագիտութեան եւ պատմական տեսակէտներով ի՞նչ արժէք պիտի ունենար բարեփոխութիւնը: Բայց սկզբունքին գալով, ես զարմանքս կը յայտնեմ, չափազանցութիւն է աղէտ համարել գիրերու բարեփոխութիւնը: Տառերու փոփոխութիւնը սկիզբէն մինչեւ հիմա եղած է օրուան պահանջին համեմատ: Երբ այսօր ձեր շուրջ ամէն բան շատ արագ կերպով կը փոխուի, ինչո՞ւ զարմանալի համարել տառերու փոփոխութիւնը: Հայրենիք մը ունինք աղէկ կամ գէշ, կառավարութիւն մը ունինք աղէկ կամ գէշ, ժողովուրդ մը ունինք, որու մտաւորականութիւնը զբաղած է տառերու փոփոխութեամբ, ի՞նչ իրաւունք ունինք հակառակելու: Պէտք է հրաժարիլ այն կարծիքէն, թէ ամէն բանի կեդրոնը մենք ենք, գաղութները վճռական դեր չունին, իրաւունքը երկրին է:

Ճիշդ է, ուղղագրութեան փոփոխութիւնը չարիք էր, բայց ան եղաւ յեղափոխական ձեւով, առանց ժողովուրդին ձայնը լսելու, մինչ այժմ այդպէս չէ: Առնէ մը ի վեր կը խօսուի տառերու բարեփոխութեան մասին: Կազմուած է փորձնական ծրագիր մը, որ հրապարակուած է մամուլի միջոցով առնելու համար ձեռնհաս մարդոց կարծիքը ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ արտասահմանի մէջ: Հարցը եկած է իրաւասու տեղէն՝ երկրէն, ժողովուրդէն եւ կառավարութենէն: Հարցը դրուած է ճիշդ ժամանակին: Առաջարկուած ծրագիրը հայկական է, ազգային է եւ նոյնիսկ պահպանողական եւ միանգամայն նպատակայարմար: Ոչ միայն աղէտ կամ ողբերգութիւն չէ, այլ եւ բարիք է, տեղին է, օգտակար է եւ պէտք է ընդունիլ առանց աղմուկի:

ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ.— Նոր գիրերը աղէտ պիտի ըլլան հայ ժողովուրդի համար, հայերէն կարդացողներու թիւը պիտի պակսի: Հայկական տառը ռուսականին մօտեցնելով՝ հայութիւնը ռուսացնելուն կը նպաստէ: Պէտք է մերժել:

ՃԱՄԱԼԵԱՆ.—Կարելի՜ է վիճիլ—այս ձեռնարկը պատեհ ժամանակին է թէ ոչ, բայց երբ հարցը դրուած է, պէտք է մօտենալ լուրջ կերպով եւ զգացումներով չտարուիլ: Աղէտը այն չէ, որ տառերը փոխուին, այլ այն՝ որ գէշ փոխուին: Գալով առաջարկուած ծրագրին, այո՛, որոշ յառաջդիմութիւն կայ, տողի եւ թուղթի խնայողութիւն կայ, կան եւ որոշ յարմար ձեւեր: Մենք պէտք է արժէք տանք այն բանին, որ հարցը դրուած է ազգային հողի վրայ եւ ոչ լատինացման. Պէտք է աջակցինք, որ բարեփոխութիւնը կատարուի այնպէս, որ ընդունուի ամէնուն կողմէ: Այլուրենի խնդիրը պէտք չէ նոր անջատման պատճառ դառնայ:

Ա. ՎԱՀԵԱՆ.— Ճափոնը մեծ ազգ մըն է, որ սոսկալի տառեր ունի, բայց փոխելու մասին չի մտածեր, ինչո՞ւ, որովհետեւ աւանդութեան, ազգային շահի ճիշդ ըմբռնում կայ, իսկ մե՛նք, մեր վրդովումի պատճառը այն չէ, որ 7 տառերու բարեփոխութիւն կ'առաջարկուի, մենք դէմ չենք բարեփոխութեան: Մենք կը վրդովուինք, որովհետեւ հարցը ազգային հիմքերով դրուած չէ: Ինչ կ'ուզէք ըսէք, ինչ կարծիքներ կ'ուզէք յայտնեցէք, անոնք պիտի ընեն իրենց ուզածը: Ինչպէս չլսեցին ուղղագրութեան փոփոխութեան առթեն, չպիտի լսեն եւ այժմ: Բոլշեւիկեան ծրագիրներու պաշտպանները չեն կրնար մեզ համոզել: Ձենք հաւատար, թէ բոլշեւիկները կրնան անկեղծօրէն ընել ձեր բաղձանքները: Կարելի չէ ազգային սրբութիւններն այնպէս հեշտ կերպով փոխել, մանաւանդ վերէն տրուած հրամանով ու բռնութեամբ: Աւանդութիւններու ոյժը շատ մեծ է եւ պէտք է յարգել զանոնք: Պէտք է մերժել տառերու ձեւափոխութեան այս նոր փորձը:

Հ. ՀԱՑՈՒՆԻ եզրափակման իր խօսքին մէջ ըսաւ.— Ոչ ոք կը մերժէ բարեփոխութեան սկզբունքը: Ինծ համար խնդիրը գեղարուեստական կողմի մէջ է, գիրն ալ արուեստ է: Պէտք է պահել հինը, բայց աւելի ներդաշնակ, ճաշակաւոր եւ գեղեցիկ ձեւը ընդունիլ, եւ ընդունիլ ազատ կամքով եւ ոչ բռնութեամբ: Այս հարցին մէջ պէտք չէ շարժիլ զգացումով եւ ենթադրական հաշիւներով:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏՂՈՒՍ ՀԵՏ

Անհամբերութիւն

Ցուրտի տաք միջօրէն թուլութիւն, ծանրութիւն եւ ծուլութիւն կը տարածէ ամէն կողմ:

Ձանձրոյթ մը ուսերուս վրայ նստած մը չուքին մէջ ընկողմանած անհամբերութեամբ տղուս մասին կը մտածեմ:

Կարծես բոլոր յոյսերս, իղձերս ու նպատակս անոր մէջ դրոշմուած են: Արդէն աւելէ առաջ ըսած եմ թէ տղաս նպատակի մը կը ծառայէ ու այդ նպատակը մէկ է ինչպէս Աստուած Աւետարանի եւ Գուրանի մէջ:

Բայց ինչո՞ւ անհամբեր ենք մեր նպատակին մէջ: Ինչո՞ւ կ'ուզենք անվերջ քալել, որ առաջ հասնելու համար այն կէտին ուր մեր նպատակը կեդրոնացուցած ենք:

Պահ մը երբ կը դադրինք կամ կը դանդաղինք մեր վազքին մէջ, մեր սրտի տրոփիւնը կը սաստկանայ: Կարծես մեր նպատակը կը հեռանայ մեզմէ, ու մենք տխրութեամբ, խռնչէնքով ու միեւնոյն ատեն զզջումով լարուած՝ մենք մեզի դէմ կը շարունակենք մեր ճամբան:

Խմորի պէս կակուղ մարմինս շարժիլ իսկ չուզեր, բայց ձանձրոյթ մը կը լլկէ ուղեղս: Տղաս չի բարձրանար նոճիի մը պէս հասակին քով: Կարծես կը դանդաղի ամառին մէջ ու զիս կը տառապեցնէ անհամբերութեամբ, տարփանքով: Նախանձ մը կը պարուրէ հոգիս՝ բարակին ուղղաձիգ բուռն ի վեր կը բարձրանայ փայթաքեղ կանանչ տերեւներով, լերան կողին ցորենի արտը հասակ նետած է: Ու ես կ'ուզեմ կայծն մը զուտին մէջը խոթել, մանգաղ մը ուսիս սպառնակել, սպառնակել:

Ամբողջ մտածումս կեդրոնացուած եմ տղուս վրայ: Կը դուրգուրամ անոր իւրաքանչիւր վայրկեանին, անհամբերութեամբ կը սպասեմ որ շուտ ձգէ վրաս եւ զօրանան տկար սրունքները, քալելու համար դէպի լոյսին, պայքարի եւ ազատութեան խնդիր:

Տարիներ շարունակ ցանկութիւնը, կիրքը ունեցած եմ լոյսին, պայքարի եւ ազատութեան երթալու համար: Այսօր աւելի ուժգնօրէն վառուած կը սպասեմ վաղուան: Աւելի վառած, համապատասխան հայր ու որդի քալելու համար լոյսի եւ ազատութեան պայքարի ճամբէն: Ու ես անհամբերութեամբ կը սպասեմ դարպասող այդ օրուան որ պիտի գայ, վստահօրէն պիտի գայ:

ԱԶԱՏ

ԷՋԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ՇԱՐԺՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Ինչպէս խանգուեցաւ Սեւրի դաշնագիրը

«Միլլիեթ» շարունակելով իր յուշերը, կը գրէ (*Միլլիէթ*, 3 եւ 4 յունիս).—

ՊՈԼՍՈՅ ՈՋ – ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ ԳԷՇ ԵՐԱԶՆԵՐ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

Էնկիւրի, Փետր. 1921

Իզզէթ փաշայի պատուիրակութիւնը Էնկիւրի մնացած է։ Էնկիւրի հրաւիրուած է Լոնտոնի խորհրդաժողովը. Մուսթաֆա Քէմալ փաշա եւ Ահմէտ Թէվֆիք փաշա ամէն օր հեռագրով կը հաղորդակցին։

Այս բոլորը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջ բերած են Պոլսոյ դաշնակիցներու մէջ, եւ ամէն մարդ արտակարգ բաներ կը սպասէ Էնկիւրիէն։ Մասնաւորապէս Պոլսոյ ոչ – իսլամները անբացատրելի գէշ երազներ կը տեսնեն։

Անատօլուի թշնամիները Պոլսոյ մէջ համոզուած են նաեւ անով, որ կարգ մը ծածուկ պայմաններ բացէ ի բաց Էնկիւրիի կողմը կը բռնեն։ Այս ի՞նչ ըսել է,— կ'ըսեն. Նուիրական քրիստոնէութիւնը միթէ արդէն չէ՞ պաշտպանելու։ Թուրքերը քրիստոնէութեան թշնամիները չե՞ն։

Այս առթիւ կը ներկայացնեմ քանի մը հատուածներ Փրանսացի սպայի մը յուշատետրէն, պատկերացնելու համար Պոլսոյ հոգեբանութիւնը.—

25 Դեկտ. 1920

Եպարքոս Թէվֆիք փաշա, մարդասիրութեան խօսքերով հեռագիր մը ղրկեց Էնկիւրի, հրաւիրելով Իզզէթ փաշայի պատուիրակութիւնը որ շուտով վերադառնայ։ Այս հրաւէրը կը ցուցնէ թէ Սեւրի դաշնագիրը շուտով պիտի վաւերացուի Սուլթանին կողմէ։ Այդ վաւերացումէն յետոյ, մինչ ազգային երեսփոխան մարմինը գործի պիտի սկսի, փոփոխութիւն պիտի ըլլայ Թուրքիոյ եւ Պոլսոյ շուրջ պիտի առնէ։

10 Յունվ. 1921

Մեծ եպարքոսը այնքան կը կրկնէ թէ Իզզէթ փաշայի պատուիրակութիւնը պիտի վերադառնայ Էնկիւրիէն որ դաշնակից դիւանագէտ մը օր մը ըսաւ.

— Գաղը Ալի կատակերգութիւն մը խաղայ։ Մէկ կողմէ բաց հեռագրով Պոլիս կը հրաւիրէ Իզզէթ փաշան, միւս կողմէ ալ գաղտնօրէն կը յանձնարարէ հոն մնալ…

14 Յունվ. 1921

Այստեղի Թուրք ազգայնական շրջանակները հաւատացած են որ Մուսթաֆա Քէմալ փաշան պիտի շահի վերջնական յաղթանակը։ Անոնք ամէնէն աւելի յուսադրուած են անով որ Փարիզը կը բանակցի Էնկիւրիի հետ։ Կարգ մը Ֆրանսացիներու համաձայն, «Ինքնին աւելի, դիւանագիտութեամբ կրնան է յաղթել Թուրքերուն»։

Միւս կողմէ, Հռոմն ալ բանակցութեան մէջ է Էնկիւրիի հետ։

ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ

Ֆրանսացի սպան, 1921ի յունուարփետրուարի իր յուշերուն մէջ հետեւեալը կը գրէ Սեւրի դաշնագիրին բարեփոխման մասին.—

Պոլսոյ թերթերը մանրամասնօրէն կը գրեն թէ 25 յունվ. 1921ին Փարիզի մէջ գումարուած խորհրդաժողովը որոշած է նոր ժողով մը գումարել Լոնտոն, եւ հոն հրաւիրել նաեւ Թուրք եւ Հելլէն պատուիրակները։ Բերան եւ Ղալաթիան խոր յուսահատութեան մէջ են։

Երէկ (26 յունվ.) իրիկուընէ ի վեր, Գաղը Ալին արդէն ծանօթ է Փարիզի իր ներկայացուցիչ Նաղի պէյին ղրկած տեղեկութեանց։ Այս տեղեկութեանց համաձայն, Նաղի պէյ իր Ֆրանսացի կարգ մը բարեկամներէն խոստում առած է թէ Սեւրի դաշնագիրը պիտի վերաքննուի… Նաղի պէյ եւ Փրանսացի բարեկամները շատ լաւ չարժած են Դաշնակիցներու սարսափելի հարուած մը կուտան Սեւրի դաշնագրին։ Դրամով վարձուած թերթերու հրատարակութեանց կրթնելով՝ քէմալականները կրնան ամէն բան ուզել, երկու անգամ աւելի խըլթանելով, քարիքնի յաւելեններուն ինչումը եւ ընդհանուր պատերազմին առաջուան սահմանները ուզել…։

Գաղը Ալիի մէջ, գոհունակութենէն ձեռքերը կը շփեն, ակնջէ ականջ փսփսալով թէ Պրիան շատ կողմնակցութիւն ըրած է Թուրքերուն։ Այս բարձր պաշտօնատարները, աւելի գոհացնելու համար իրենք զիրենք, կը կարդան իրենց եկած հեռագիրները որոնց մէջ կ'ըսուի թէ Լոնտոնի խորհրդաժողովին օրակարգն է Սեւրի դաշնագիրին վերաքննութիւնը

Արդեօք այս մասին ի՞նչ կը խորհին դաշնակից դիւանագէտները, որոնք գեռ երէկ հրապարակաւ կը յայտարարէին թէ կարելի չէ ձեռք զպցնել դաշնագիրներուն։

Հելլէն շրջանակները կը վախնան որ հելլէն դիւանագիտութիւնը, զբաղուած ըլլալով իր արտակարգ խանդավառողէն, չպիտի կրնայ կատարել իր ծանր պարտականութիւնը։ Վենիզելոսական մը ըսաւ ինծի.

— «Մէկ հոգի կայ որ գեռ կրնայ կացութիւնը փրկել.— Վենիզէլոսը։ Բայց աւա՜ղ, մեր դժբախտութենէն, Կոստանդինը ունինք իբրեւ միակ փրկիչը»։

×

Պոլիս, 1 փետր. 1921

Պաշտօնական շրջանակներուն մէջ, առջի օրերու յուսահատութեան փոխարէն, սկսած է վըզովում առաջ գալ։ Ասոր պատճառը այն է որ Էնկիւրիէի անդադար նոր պահանջներ կ'ընէ։

«Եթէ Էնկիւրի պնդէ չհամաձայնելու վրայ,— դիտել կուտան Գաղը Ալիի մէջ,— ընդմիշտ պիտի կորսնցնենք մեզի տրուած միակ առիթը։ Շատ ուշագրաւ է որ Լոնտոն հրաւիրուած է ժողովը։ Ասիկա կը ցուցնէ թէ Անգլիա կ'ուզէ աւելի ուղղակի շահագրգռուիլ Թուրքերով։ Շատ լաւ գիտենք որ Անգլիա առնէ մը ի վեր համակիր չէ մեզի։ Վերջ ի վերջոյ նորէն հրապարակին վրայ կը գտնուի Վենիզէլոսը, որուն ճարտար դիւանագիտութեանը կը հաւատանք. Երէկ Սեւրն կը գտնուէր, այսօր Փարիզ է, վաղը ալ Լոնտոն պիտի ըլլայ»։

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՍԱՅԼԷՆ ՅԵՏՈՅ

Վաղը, Բշ. 12 Յունիս, 65 ազգերու 200 ներկայացուցիչներուն առջեւ, համագումար 3000 հիւրերու ներկայութեան, Մեծն Բրիտանիոյ թագաւորը բացուած պիտի յայտարարէ դրամական եւ տնտեսական միջերկրական խորհրդաժողովը, դարման մը գտնելու համար աշխարհի ցաւերուն։

Այդ համաժողովը տեղի պիտի ունենայ Լոնտոնի երկրաբանական թանգարանին մէջ։ Այս թանգարանին շինութիւնը աւարտած չէ ամբողջովին։ Բայց մասնաւորապէս ներկայ համաժողովին համար, փութով կը լրացուին անհրաժեշտ յարմարութիւնները

Գործաւորները կանանչ մարմարէ կամար մը շինած են մուտքին վրայ։ Մեծ դուռը շինուած է գեղաքանդակ փայտէ, եւ սանդուղները կը կրեն խանդակներ

Ժողովասրահը պատրաստ է արդէն, հսկայ դահլիճ մը, խորունկ եւ բարձր, ապակեայ ձեղունով եւ վարագոյրով մը արեւէն պաշտպանուած։ Տասը սիւներ վեր կը բռնեն ապակեայ այդ ձեղունը։ Նախագահական բեմը կանանչ է ամբողջովին, (յոյսի գոյնն է, կ'ըսեն), բայց այդ կանանչութեան մէջէն կը քալեն ոսկի նօսր գիծեր.

Դահլիճին մէջտեղը 14 կարգ գրասեղաններ, իւրաքանչիւրը չորս թիկնաթոռով պատուիրակներու համար։ Դահլիճին երկայնքը քարտուղարներու աթոռները։ Ետեւը 400 աթոռ օրագրողներու համար։ Հարիւր աթոռ ալ ունկնդիրներու համար։ Աջ կողմը լուսանկարիչներու տեղը։

Ուրիշ յարկի մը վրայ, երկու մեծ սրահներ յանձնախումբերու համար։ Ճաշարան մը, ըմպելիներով եւ ուտելիքով հարուստ։ Գետնայարկը օրագրողներու աշխատութեան համար։ Սիրուն հեռախօսի խցիկներ Անգլերու եւ պաշտօնական յայտարարութեանց հսկայ տախտակներ։ Լուսայարմարութեան բաժիններ։ Եւ գեռ պետութեանց ներկայացուցիչներուն յատկացուած հեռախօսի բաժիններ, ուղղակի կարենալ հաղորդակցելու համար իրենց դեսպանատան հետ։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՐԲ ՊԱԼԶԱՔ ԿԸ ՍԻՐԷՐ…

Վերջերս հրատարակուեցան Պալզաքի սիրային նամակները, մանաւանդ այն էջերը, զորս «Մարդկային Կատակերգութեան» հեղինակը ուղղած էր օտարական գեղուհիի մը։ Երեւակայեցէք, որ Պալզաք 47 տարեկան էր, մահուընէ չորս տարի առաջ, երբ կը գրէր այդ նամակները։

Անընդհատ սուրճ կը խմէ, քրտնաջան կ'աշխատի՝ դրամ հաւցնելու համար իր մօրը եւ պարտապահանջներուն, գիշերներ կը լուսցնէ՝ ձեռագիր պատրաստելու եւ … իր սիրուհին երազելու համար։

Ու Պալզաք կ'երազէ, խենդի պէս կը սիրէ տիկին Հանսքան, զոր կ'անուանէ փաղաքշական բառերով.

— Իմ անուշիկ աղջիկս, իմ թանկագին հարստութիւնս, իմ փիսիկս, իմ պաշտելիս, իմ գայլուկս, իմ մեծ երջանկութիւնս, իմ Լիտխոտաա (երբայերէն՝ սիրեցեալ), իմ Եւաս, իմ կենդանարար հոգիս, իմ կրօնքս, իմ լուսագոյն եսս, իմ միակ ունայնութիւնս, իմ կեանքիս գինովցնող բաժակը

Եւ դեռ իր սիրականին կուտայ «այնպիսի տիտղոսներ, զորս չունէին նոյն իսկ Եգիպտոսի փարաւոնները, ոչ ալ Մոնկոլներու սուլթանները»։ Դարձեալ կ'անուանէ իր սիրականը «Աստուծոյ չափ պաշտելի, նոյն իսկ Աստուծմէ աւելի»։

ԱՆՏՐԷ ԺԻՏԻ ՇՈՒՐՋ

Ահա Ժագ Ռիվիէրն ալ Ժիտէն հեռացած.

Ժագ Ռիվիէր ծնած է Պորտօ, ընդհ. պատերազմի սկիզբը գերի կ'իյնայ Գերմանացիներուն ձեռքը, կը փորձէ փախչիլ, կը ձերբակալուի Ֆրանսական սահմանագլուխին մօտ։ Պատերազմէն ետքը, հիւանդ եւ բոլորովին տկար, կուգայ Փարիզ։ Կը ստանձնէ La Nouvelle Revue Françaiseի խմբագրութիւնը։ Կը մեռնի 1925ին։ Ամուսնացած էր սիրուած գրողի մը Ալէն Ֆուրնիէի քրոջը, Իզապէլի հետ։ Ահա Իզապէլն է, որ La Vie Intellectuelleի մէջ կը խօսի Ժիտի եւ Ռիվիէրի յարաբերութիւններուն մասին։ Այն կարծիքը կար թէ Ռիվիէր հետեւորդ մըն էր Ժիտի, եթէ ոչ բարեկամ մը։ Ռիվիէր իր խմբագրած պարբերականով մեծ ազդեցութիւն ունէր արդի սերունդին վրայ։ Եւ տեսակ մը վահան կը ձեւանար Ժիտի առջեւ։

Տիկին Իզապէլ կը քանդէ այդ կարծիքը եւ կը պնդէ թէ Ժագ Ռիվիէր երբեք հետեւորդը չէ եղած Ժիտի, ոչ ալ վահանը։

1918ին, Ռիվիէր ծանր բառերով կը քննադատէ իր բարեկամը, «որուն արուեստը յաճախ կախարդած է զինք. բայց զզուանք պատճառած են ըմբռնումները»։ Ու երբ կը կարդայ Les Faux-Monnayeursը, իրական վիշտ մը կը զգայ, համոզուելով որ այլ եւս Ժիտ այն չէր ինչ որ կարծած էր։

ԱՆՈՆՔ ԵՒ ՄԵՆՔ

La Revue Françaiseի մէջ պարբերականին տնօրէնը Ռէմոն, այս խորագրին տակ, կ'աշխատի վերլուծել սերունդներու պայքարը։

— Անոնք, այն երիտասարդներն են, որ իրենց տարիքին մոլեգնութեամբը կ'աշխատին դատել մեզ, — տարէց սերունդը։ Կը հրաւիրեմ իմ սերունդիս, որ լուրջ վերաբերում մը ցոյց տայ մեզ հրմշտկող սերունդին։ Այո՛, այս տղաքը քիչ մը շատ եռանդ կը բերին եւ յաճախ կը պատահի որ մեզ կը գայթակղեցնեն։ Կը ցաւիմ ըսել, որ մեղքը մերն է։ Եթէ լաւ կրթուած չեն — եւ մեծամասնութիւնը այդպէս է, — պատճառն այն է որ իրենց ուսուցիչները թերացած են։ Պատճառն այն է, որ երէցները, փայլելով ռազմաճակատին վրայ, բաղդատելով իրենց պատերազմական առաքինութեան հետ, շատ ճղճիմ ու փուճ համարեցին հայրական իրենց պարտականութիւնը, զոր յանձնեցին կիներուն։ Տեսակ մը որբեր են, որ կը կազմեն այս սերունդը։ Ահա թէ ինչո՛ւ չեն գիտեր շատ մը բաներ, որոնց շատ ուշադրութիւն կ'ընէինք մենք՝ երբ իրենց տարիքն ունէինք։ Եւ, յաճախ, այս սքանչելի տղաքը մեզի կը ներկայանան շատ խոժոռ, անքաղաքավար, ձեռքերը իրենց գրպանին մէջ, սիկարը իրենց շրթներուն վրայ, գլխարկը իրենց ճակտին քաշած։ Անոնք կը համբուրեն կիներուն ձեռքը, սիկարին ծուխը փչելով անոնց երեսին։ Եւ կիներուն հետ կը խօսին այնպիսի մտերմութեամբ մը, որ կը վիրաւորէ քաղաքավարութեան մեր սովորութիւնները։ Սալոններու գորգերուն վրայ կը թափեն սիկարին մոխիրը, եւ կարդալէ յետոյ օրուան բազմաթիւ լրագիրները, փոխանակ ծալլելու եւ սեղանին վրայ դնելու ինչպէս կ'ընէինք մենք՝ գետին կը ձգեն իրենց թիկնաթոռին մէջէն, ուր կը հանգչին, — ուրախ եղէք՝ եթէ թիկնաթոռին մէջ հանգչելու համար Անգլիայէն ներածուած ձեւով մը, իրենց երկու ոտքերը չդնեն սեղանին վրայ։

Ցարդանքի պակասով յատկանշուած այս տղաքը խելացի են սակայն։ Կը կարդաք իրենց յօդուածները եւ թերեւս չէք գտներ այն գեղեցիկ պայծառութիւնը, որ յատկանիշը կը կազմէ մեր իմացականութեան եւ լեզուին։ Անոնք, այս տղաքը, սովորութիւնն ունին հեգնելու պայծառութիւնը իրենց քսան տարիքին մէջ։ Տարիքին հետ է, որ մարդիկ կը սորվին քաղաքավարութիւնը։ Բայց երբ կը թաւալին տարիները, կը յայտնուի որ մեծ բան մը չեն գիտեր։ Ուստի կ'եզրակացնեն թէ միւսներն ալ աւելի բան մը չեն գիտեր։ Եւ անոնք, ամէնէն հասարակ բանը բացատրելու համար, կ'արտայայտուին մանուկներու բառերով։ Ահա թէ ինչո՛ւ դժուար է կարդալ այս նորերը։ Խորհեցէք թէ ի՛նչ մեծ ճիգեր կատարեցին անոնք։ Իրենց ժառանգ ձգեցինք խառնաշփոթ վիճակ մը։ Ժամանակին մեզի ալ ժառանգ ձգուեցաւ այդ գեղեցիկ նուէրը, բայց մենք չփորձեցինք հակադրել։ Այս տղաքը, չարիքին առջեւ երդում ըրին չընդունիլ զայն։ Ահա թէ ինչո՛ւ պարտաւորուեցան վերադնահատել ամէն ընդունուած գաղափար։

Մենք պատերազմեցանք այն յոյսով թէ արիւնէն, կրակէն, ցեխէն դուրս պիտի ելլէինք տոկուն հոգիով եւ մեր զաւակներուն պիտի պարգեւէինք վերանորոգ Ֆրանսա մը։ Ընդհակառակն Ֆրանսա գահավիժեցաւ, մեր ձեռքէն երկիրը անցաւ գործի վրայ կամ քաղաքականութիւն խաղացող կոճկուած մարդոց ձեռքը։ Մենք խոնարհեցինք մեր գլուխը։ Իսկ այս տղաքը, որ տեսան այդ ամէնը, որոշեցին կռուիլ։ Ոչ թէ մեզի դէմ, այլ մեզի համար, որպէս զի չկորսուին մեր յաղթութիւնները։ Մաքրելու համար երկիրը, անոնք մտածեցին որ պէտք է նախ ուղեղներէն դուրս թափել սխալ գաղափարները։ Դաժան աշխատանք, որուն համար նորերը մոլեգնութիւն ցոյց կուտան, եւ ես ընթերցողին հիացմանը կը յանձնեմ այդ պարագան։ Ես կը սիրեմ նորերը։

∎∎∎

ՓՐՈՖ. ԱՃԱՌԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի գիտական աշխատաւորներու ճիւղը որոշած է տօնել համալսարանի դասախօս փրոֆ. Հրաչեայ Աճառեանի ուսուցչական եւ գիտական գործունէութեան քառասնամեակը։

Յոբելեանը տեղի պիտի ունենայ յունիսի վերջերը։ Հրաւիրուած է մասնակցելու նաեւ Ֆրանսացի յայտնի բանաւէր փրոֆ. Մէյէ, որ Աճառեանի մտերիմն է եւ անոր վրայ հիացողներէն մէկը։

Փրոֆ. Աճառեան բնիկ Սամաթիացի է։ Իր նախակրթութիւնը ստացած է տեղին ազգ. վարժարանին մէջ, իսկ երկրորդական կրթութիւնը՝ Կեդրոնականի մէջ։ Ունի բազմաթիւ արժէքաւոր գործեր, իսկ իր արմատական բառարանը իր տեսակին մէջ միակն է ամբողջ աշխարհի մէջ։

Ներկայիս 55 տարեկան է եւ մեծ ոգեւորութեամբ կը շարունակէ իր աշխատանքները, գործակցութեամբ իր հաւցուցած մէկ աշակերտին, որ օժտուած է բանասիրական բոլոր յատկութիւններով

Փրոֆ. Աճառեան մտադրած է իր բառարանին վերջին հատորին մէջ հրատարակել լուսանկարները Սամաթիոյ եւ Կեդրոնականի իր ուսուցիչներուն. — Ճիլէզեան, Կիւրճեան, Յակոբ Գուրգէն եւն.։ Այս առթիւ պիտի հրատարակէ նաեւ լուսանկարը իր հանգուցեալ ուսուցիչ – բարեկամին՝ գերման յայտնի հայագէտ Հիւպշմանի, որ այնքան բարձր կը գնահատէր իր գործերուն արժէքը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (4)

ԱՐԵՒԻ ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ

(ԻՐԻԿՆԱՎԷՊ)

Կամացուկ՝ հեռացաւ, բայց դեռ կը լսէր Տէրտէրին ձայնը.

— Պէտք է հեռացնել գիւղէն, նոյն իսկ, եթէ հարկ ըլլայ մեռցնել, ահա յեղափոխականի իմ համոզումս։

— Ճիշդ է, համաձայն ենք, ճչացին ունկնդիրները։

Հաճին՝ գիշերը չքնացաւ, մտածեց ու զայրացաւ։ Առաւօտ։ Արեւը՝ տանիքներուն վրայ, տարօրինակ գոյնով։ Հաճին՝ թթենիին տակ՝ իր Նարեկին ու Ցայսմաւուրքին հետ …։ Դէմքը՝ թթուած ու լուրջ։ Կիները կը հաւաքուին.

— Հաճի՛, «Նուսխայ» մը գրէ

— Ես «Նուսխայ» չեմ կրնար գրել, տղաս «յեղափոխ» է, անոր գրածը Շնչող կ'ծեւ ու արհամարհական, թաթխուած ցաւի ու վշտի մէջ։

Ուրիշ մը՝

— Հաճի՛, թոռնիկիս աչքին գեղ մը ըրէ։

— Դեղ չինելը մոռցած եմ, թող էրիկդ քիչ մը պակաս միսս ծամէ ու գեղ չինէ իր տղուն աչքին։

Հաճին սկսաւ տեսնել իր թշնամիները, ու աւելի սիրել իր բարեկամները։ Դէմն ու գլխը՝ իրենն էին։ Վարժապետն ալ եկաւ քաղաքէն։ Անիկա՝ Տէրտէրին կողմը բռնեց։ Թահանային ոտքերը, ուրախութենէն գետին չէին դպեր, տունէ տուն կը պտտէր, ու համարձակօրէն կը բամբասէր Հաճին։

Գիւղը պայքարի մէջ՝ ամբողջ ծըմեռ։ Երկու կողմն ալ անտեղիտալի ու յամառ։ Առեղծութիւնը՝ փուշերու սուրովը, զիրար չէին բարեւեր, շատ մը նշանտուքներ խզուեցան, ամուսնալուծում, քէն ու ծեծկուուք։

Ժամն ու դպրոցը երեսի վրայ մնացին.

Վարժապետը՝ թերթ կը ստանար, օր մը կարդաց, յունիսի 15ին, ժամը 3ին, կէս օրէ վերջ, արեւը պիտի խաւարէր, լուրը թեւ առաւ, անցաւ բերնէ բերան, ու տունէ տուն։ Հասաւ Հաճիի ականջը։

Հաճին՝ արեւու խաւարումը բացատրեր էր, իր հասկացողութեան համաձայն, թէ՝ մեծ արծիւ մը, Աստուծոյ հրամանով ու բարեկամեցողութեամբ, իր թեւերը կը տարածէ արեւուն դէմ, ու լոյսը կը գոցէ, ասկէ՝ արեւու խաւարումը …։

Կռիւը պայթեցաւ գինիի տակառին պէս։ Քահանան ու վարժապետը ծաղրի ենթարկեցին Հաճին։ Կիները խառնուեցան վիճաբանութեան։

— Աղջի՛, հոգիս վարժապետին գըլխը, երկիրը կը դառնա՞յ, մեղա՛յ, մեղա՛յ, ի՛նչ «դարիս մանկու» հասանք (մանկութեան դար), թէ որ երկիրը կը դառնայ՝ ինչո՞ւ ոտքերս վեր ու գլուխս վար չի մնար։

Վարժապետը՝ գիտութիւնը բացատրած էր։ Բայց՝ Հաճեանները դէմ էին, ու տակաւ՝ բուռական էր։

— Ծուռ ու կճեփ մեռնի վարժապետը, ա՛խ, այն Տէրտէրը, երկուքն ալ, երկուքն ալ չհասնին ըլլալու։

— Հը՞պա, Հաճին ի՞նչ է, վարժապետը խելք – գլուխ մարդ է, դպրոցէն տեսած է, սատկի Հաճին, որ գիւղը պղտորի

— Հաճին ո՛ւր, վարժապետը ո՛ւր։ Հաճին գիւղը մոլորեցնող, կիները խաբող է, անօթի շուն։

Կիները՝ լեզուանի ու քինախնդիր։

— Արծիւը՝ թեւերն է տարածեր, արեւուն լոյսը խափաներ … կը ծաղրէին Տէրտէրեանները։

— Երկիրը կը դառնայ, լուսինը՝ երկրին ու արեւին մէջտեղը կը մտնէ, ինչպէս սատանան այր ու կնոջ մէջեւ …։ Կը հեգնէին Հաճիի կողմնակիցները.

Երկու կողմէն ալ, վստահ էին իրենց բառին վրայ։

— Գիտութիւնը մեր կողմն է։

— Ցայսմաւուրքը մեր կողմն է, անոր մէջ գրուածը ճիշդ է։

— Ձեր բառը սուտ է։

— Ձերինն ալ ճիշդ չէ։

— Խաբեբայ – խուլիգան։

— Սուտ – մուտ։

— Անպիտան, ազգէտ։

— Խայտառակ, խաչագող։

Գիւղը կը «յեղափոխուէր»։ Էրկէլը՝ կը խնդար իր գերեզմանին մէջէն։ Լէնինի դամբարանին վրայ՝ սոցիալիզմը իր ճրագը կը վառէ …։ Ու Ստալինը՝ իր երիտասարդ կնոջ դամբանականը կը գրէ արիւնով …։

×

Տէրտէրեանները հանգիստ չէին նստած։ Որոշած էին ամէն կերպով հարուածել Հաճին։

Գիշեր մը, տանիք ելան, ու երդիքէն՝ Հաճիին տունը մտան, երբ՝ անիկա աղօթելէն յոգնած, կը քնանար, գողցան Ցայսմաւուրքը, յաջորդ օրը՝ գիրքին բզկտուած էջերը կալերէն անդին գտան։ Օր մը՝ անոր խարխլած դուռը քարկոծեցին։ Ուրիշ օր մըն ալ, սատկած շուն մը կախեցին անոր դռնէն …։

— Ցայսմաւո՛ւրքս, Ցայսմաւո՛ւրքս …, ա՛խ, իմ գիրքս, իմ գիրքս, կուլար Հաճին …։

Պահ մը որոշեց լքել գիւղը, հեռանալ անկէ, հաշտուեցաւ իր պարտութեան հետ, բայց՝ ուժն ու գլխը սիրտ տուին, կիները՝ զօրավիգ եղան անոր, ու քաջալերեցին զինքը։ Ու Հաճին գիւղը մնաց, իր այծի մորթը փռեց թթենիին տակը …։

Կալիտակի ծօրին մէջ՝ հովը կը թռցնէր բզկտուած Ցայսմաւուրքին թերթիկները …։

×

Յունիսի 15ն էր, կէս օրէ վերջ՝ ժամը 3։ Գիւղացին թափած է փողոցները եւ տանիքներուն վրայ։

Սրտատրոփ սպասում։ Հաճիի կողմնակիցները հաւաքուեր էին Ոէօ Մնոյի տանիքը, Տէրտէրեանները լեցուեր էին վարժարանի բակը։ Այդ պահուն՝ Հաճին թթենիի տակ չէր, այծի մորթը պարապ կը կենար ու տափ դուրս գոց։

Ցանկարծ, հողը՝ պաղ գոյն մը առաւ, դաշտը աղօտցաւ. ժամը երեք էր։ Արեւը կը խաւարէր։ «Արծիւ»ը իր թեւերը կը փակէր լայն ու կը ծածկէր արեւը …։ Կը փաթթուէր անոր …։

Երկայնահասակ, մազերը անխնամ, լայն վերարկու մը հագած մարդ մը անկուեցաւ գզիրենց տանիքը, բարձրացաւ բուխերիկին ծայրը, բարուրին կատարը թառած անգղին պէս …։ Ձեռքերը երկինք տարածեց …։ Հաճին էր։

Վարէն, փողոցներէն ու տանիքներէն, Հաճիին պաշտպանները, պղինձ պղնձի, երկաթ երկաթի վրայ զարկին, խշոցները թրթռացուցին, ժամուն զանգակը հնչեց, որ արծիւը թըռի՜, թողու արեւը ու փախչի …։

Այդպէս պատուիրած էր Հաճին։

Աղմուկին ու իրարանցումին մէջէն, Հաճիին ձայնը լսուեցաւ երկա՜ր ու խորունկ

— Հէ՛ լէ լէ լէ, հէ՛ լէ լէ լէ, քշա՛, անոէր։

Հաճին՝ արծիւը կը փախցնէր։

— Հաճի՛, նորէն կանչէ, կանչէ՛, արծիւը խուլ է, չի լսեր, վարժարանի բակէն կը կանչէին Տէրտէրեանները հեգնանքով։

Հաճին՝ արհամարհոտ, հպարտ ու յաղթական։ Կեցեր էր բուխերիկին ծայրը ու կը պոռար.

— Հէ՛ լէ լէ լէ, հէ՛ լէ լէ լէ, քշա՛, անոէր։

Արծիւը պինդ փակեր էր արեւին ու չէր հեռանար անկէ …։

×

Երկու օր յետոյ՝ խորհրդային թերթերը, իրենց ընթերցողներուն պատմեցին դէպքը, երկար մանրամասնութիւններով, մանաւանդ՝ երկար կանգ առնելով իրենց յաղթանակին վրայ, ապա՝ երկար շարք մը կեցցէներու եւ անկցիններու։

— Կեցցէ՜ մատերիալիզմը։

— Կեցցէ՜ Լէնինեան տիալէքտիկան։

— Անկցի՜ն Հաճիներն ու անոնց «բեւսլուկէօսութիւն»ները։

— Անկցի՜ն «Նարեկ»ներն ու «Ցայսմաւուրք»ները։

— Կեցցէ՜։

— Կեցցէ՜։ Կեցցէ՜ եւ անկցի՜։

×

Բզկտած Ցայսմաւուրքին թերթերը կը թրթռան թուփերու վրայ, ձորին մէջ …։

— Հէ՛ լէ լէ լէ, քշա՛։

Սոցիալիզմը՝ կանաչը տուած Լէնինի արձանին, կը դիտէ անցքը ռոված բանուորներու։

— Հէ՛ լէ լէ լէ, հէ՛ լէ լէ լէ, քշա՛…

Լէնինը կուլայ՝ պատառ մը հացի վրայ …։

ՍՕՍ – ՎԱՆԻ

(Վերջ)

1) Հաստատել դրամական հաստատուն պայմաններ, թէ ազգային եւ թէ միջազգային գետնի վրայ:

2) Հաստատել միջազգային գործակցութեան դրութիւն մը, կանխելու համար գիներու նլեւէջները:

3) Դադրեցնել տնտեսական պայքարը՝ ազգերու միջեւ:

4) Աւելցնել հասարակութեան գնելու կարողութիւնը եւ հաստատել ապրուստի զօրացուցիչ մակարդակ մը՝ պարզ աշխատաւորներու համար: Ճրգաբերութեան մէջ դնել անշարժացած դրամագլուխները՝ մասնաւորապէս ընդունելով հանրօգուտ շինութեանց ընդարձակ ծրագիր մը:

5) Շաբաթական աշխատանքը իջեցնել քառասուն ժամուան:

ՅՈՒՆԻՍ 15Ի ՊԱՐՏՔԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐՈՒԻ՞Ն

Քանի մը օր մնացած է յունիս 15ի պարտքերու վճարման համար, եւ պարտականները իրար անցած են:

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլ. կառավարութիւնը յուշագիր մը պիտի դրկէ նախագահ Րուզվէլթի, պարզելով մասնավճարին հատուցման դժուարութիւնները: Եթէ Ամերիկան մերժէ, Անգլիա պիտի կատարէ վճարումը, մասամբ կամ ամբողջովին: Դիւանագիտական բանակցութիւնները կը շարունակուին երկու երկիրներուն միջեւ: Պ. Րուզվէլթ տրամադիր է ո՛ր եւ է վճարում ընդունելու, ինչքան ալ փոքր ըլլայ գումարը, թէ Անգլիոյ եւ թէ Խտալիոյ կողմէ: Կը կարծուի թէ Անգլիան պիտի վճարէ միայն 5 – 6 միլիոն տոլար՝ փոխան 75 միլիոնի: Խտալիան ալ հասկցուցած է թէ չպիտի կրնայ մէկ միլիոնէն աւելի վճարել: Նախագահ Րուզվէլթ կ'ուզէ որ խորհրդարանը փակուի մինչեւ դեկտ. 10, որպէս զի կարենայ աւելի ազատ շարժիլ:

ՀԻՆ ՏՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՋՆՋՈՒԻՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիական խորհրդարանի անցեալ շաբթուան նիստին բուռն վիճաբանութեան նիւթ դարձաւ յետնեալ տուրքերու յետաձգումի կամ ջնջումի խնդիրը: Բազմաթիւ երեսփոխաններ մասնակցեցան վիճաբանութեանց եւ ի վերջոյ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ որոշուեցաւ յետաձգել գանձումը յապաղած տուրքերու, իսկ բոլորովին ջնջել 1927էն առաջուան շրջանի պատկանող տուրքերը:

Ըստ խորհրդարանի այս նոր որոշումին, 1929 – 1932 տարիներու յետնեալ տուրքերը պիտի գանձուին յառաջիկայ հինգ տարուան ժամանակամիջոցին, տարեկան երկու վճարով, մէկը օգոստոս 15ին, իսկ միւսը նոյեմբեր 1ին:

Ճէզիրէի երեսփոխանները սակայն, այս որոշումէն վերջ պահանջեցին որ ջնջուի նաեւ 1931ի ոչխարի տուրքը: Առաջարկը քուէարկութեան կը դրուի, սակայն մեծամասնութիւն չի շահիր: Այս պարագան յուզում կը պատճառէ Ճէզիրէի երեսփոխաններուն, որոնք կը լքեն սրահը ու կը հեռանան:

Խորհրդարանի յաջորդ օրուան նիստին դարձեալ բուռն վիճաբանութիւններ եղան:

⁂ Ինչպէս գրած էինք, Ալէքսանտրէթի ներկայացուցչական խորհուրդը որոշած էր ինքնավար յայտարարել Ալէքսանտրէթի սանճաքը: Երեսփոխան Ապուլ Հօտա էլ Հիւսէյնի այս խնդիրը ներկայացուց խորհրդարանին եւ բացատրութիւն պահանջեց կառավարութենէն:

Անտիոքի երեսփոխան Պ. Մ. Տէր Գալուստեան խօսք առնելով, պաշտպանեց Սանճաքի ինքնավարութեան որոշումը, որուն արգելք հանդիսացած էր կեդրոնական կառավարութիւնը, ինքնագլուխ նշանակելով թղթատարական սպաշտօնեայ մը:

Կառավարութիւնը խոստացաւ յաջորդ նիստին պատասխանել եղած հարցադրումին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ ԱԼ ԿԸ ԲԱՇԽՈՒԻՆ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

Լիբանանի կառավարութիւնը մասնաւոր որոշմնագիր մը հրատարակեց, որով բոլորովին կը ներուի տասանորդի, թէմէթթիւի եւ կալուածային յետնեալ տուրքերը՝ 1927էն նախորդող շրջաններու:

Ճամբու տուրքերը եւս կը շնորհուին մինչեւ 1930 տարին. որով անոնք որ 1930էն առաջուան շրջաններու ճամբու տուրքերը չեն վճարած, ներուած կ'արժանանան:

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՍԷՆ ԺԷՐՕՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ

կազմակերպուած՝ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԲԱԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Ջաւեշտ)։

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ՆՓՐԱՏ Նուագախումբի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Հաղորդ. միջ.— Փորթ Սէն Քլուէն առնել հանրակառք թիւ 1 կամ լոգենաւ որ ու է նաւամատոյցէ եւ իջնել Սէվր:

×

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ հանդէսը եւ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Շաբաթ օր, Յունիս 17ին:

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի առթիւ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՍԿՍԵԱԼ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԸՆԿԵՐԱ – ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

150, ROUTE D'ORLEANS, BAGNEUX

ճոխացուած ատենախօսութեամբ, նուագով, պարերով եւ ընտանեկան զուարճութիւններով:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին մեր ընկերներն ու համակիրները իրենց ընտանիքով:

Սրահի եւ հիւրասիրութեանց ծախսերու համար 3 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ 25 յունիս, Կիրակի օր

Կը խնդրուի միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Այժ տուէք եւր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Dameame, PARIS

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Քէմախի Մարիգ գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանը եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Սուրէն Կապուտիկեանները: Լուր ունեցողներուն պարզել պիտի տրուի եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝ V. Gaboudikian, 5. str. Belveder. Bucarest (Roumanie):

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	... ֆրանք	... ֆրանք	... ֆ.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒՆԻՍ 1933

13 Juin 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2212

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐՆ ԱԼ ԿԱՑԻՆԻ ՏԱԿ

Անակնկալ մը չէ Պոլսոյ Թուրք թերթերուն տեղեկութիւնը՝ պատրիարքարաններու եւ խախամապետարանի օրէնքներու «բարեփոխման» մասին։ (Տես Վերջին Ժամ)։

Այս ծրագիրը կար իթթիհատի օրերէն։ Քէմալական իշխանութեան կը մնար գոյն եւ ձեւ տալ անոր, եւ գործադրել յարմար ժամանակին։

Արդարեւ, էնկիւրին առաջին օրէն իսկ՝ սեղանի վրայ ունէր այս ծրագիրը։ Բայց, կը ձգձգէր, աղմուկ չյարուցանելու համար։

Տասը տարուան իշխանութեան ընթացքին, խնդիրը արծարծուեցաւ զանազան ձեւերով։ Ծրագիրը ամբողջութեամբ մէջտեղ չդրուեցաւ, բայց հետեւողականօրէն հարթուեցաւ ճամբան՝ Պատրիարքարանները ծայրանկարի վերածելու։

Այսպէս քէմալական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, Պատրիարքարանները միայն անուանապէս գոյութիւն ունէին։ «Պատրիարք» անունն իսկ արտնեզութիւն կը պատճառէ, եւ Թուրք թերթերը, մինչեւ անգամ պատասխանատու անձեր կը սիրեն կոչել «պաշ փափազ»։

1930 Հոկտեմբերին, երբ կնքուեցաւ Թուրքեւհելլէն համաձայնութիւնը, մարդիկ բարեհաճեցան երբեմն բերան առնել «փաթրիք էֆէնտի» բառը։

Բայց, իրականին մէջ, շատ քիչ բան մնացած է նախկին իրաւասութիւններէն։

Կառավարական մ՛ը եւ է պաշտօնեայ, յետին ոստիկանը կամ լրտեսը կրնան իրենց ուզած ատեն մտնել Պատրիարքարաններու հետ կապուած որ եւ է հաստատութիւն,— դպրոց, հիւանդանոց, ատաջնորդարան, եւն.։

Նոյն իսկ Պատրիարքարանի շէնքերը անձեռնմխելի չեն, ոչ ալ ազատ՝ սովորական տուրքերէն։

Դեռ վերջերս էր որ Կալուածական Վարչութեան պաշտօնեաները խուժելով Հայոց Պատրիարքարանը, կնքեցին եւ յետոյ պարպեցին սենեակը, ի հաշիւ տուրքի։

Մասնաւորապէս դպրոցները չատոնց ելած են Պատրիարքարաններու ձեռքէն։

Ուսումնական Խորհուրդ, Հոգաբարձութիւն կամ Թաղ. Խորհուրդ,— բոլորն ալ չուքեր են, դրամ քաշելու միջոցներ, եւ չունին մ՛ը եւ է գործնական հեղինակութիւն։

Բոլոր դպրոցները կապուած են ուղղակի Մէարիֆին, որուն հաղորդակցութեան կապն է հիմնադիր տնօրէնը, նեթակայ՝ անոր ցուցմունքին եւ վաւերացման։

Կառավարութիւնը ինքն է որ կը նշանակէ Թուրք ուսուցիչները, ինչպէս եւ անոնց թոշակները, խստօրէն հսկելով որ Թաղ. Խորհուրդները վճարեն օրը օրին։ Մէկ օրուան յապաղումը բաւական է, դպրոցը փակելու կամ հիմնադիր տնօրէնը արձակելու։

Պատրիարքարանները կամ անոնց հետ կապուած հաստատութիւնները մ՛ը եւ է իրաւասութիւն չունին նաեւ կրթական ծրագիրներու կամ դպրոցավարութեան մասին։ Ամէն ինչ կը բխի Մէարիֆէն։ Առենագրութիւնները եւ հաշիւներն ալ կը պահուին Թուրքերէն, այնպէս որ, այս կամ այն քննիչը կրնայ ուզած ատենը ներս մտնել եւ պրպտել ելեւմուտքը։

Ու վերջապէս, Թուրքերէնը տիրապետող է բոլոր դպրոցներուն մէջ։ Ոչ միայն Թուրքերէնի, այլեւ պատմութեան եւ աշխարհագրութեան ուսուցիչները Թուրքեր են, եւ դասաժամերն ալ՝ անոնց բարի կամքէն կախուած։

Արդ, այս բոլորը բաւական չէին, «բարեխնամ» կառավարութեան պահանջները գոհացնելու համար։

Եւ ահաւասիկ նոր օրէնքը՝ մնացեալը գլխելու։ Կացին մը՝ վերջին իրաւասութիններն ալ կտրել-նետելու։

Իբրեւ «աշխարհական» իշխանութիւն, որ բաժնած է կրօնքն ու պետութիւնը, էնկիւրի կ՛ուզէ ամբողջովին իր ափին մէջ առնել փոքրամասնութեանց պատկանող բոլոր հաստատութիւնները,— դպրոց, հիւանդանոց, կալուած եւն.։

Կարճ խօսքով, կառավարութիւնը ինք պիտի ըլլայ տէր եւ տիրականը անոնց մատակարարութեան, ինչ որ կը նշանակէ նաեւ սեփականութեան։

Պատրիարքարանները իրենց Քաղաք. Ժողովներով եւ Տեսուչ Խորհուրդներով պիտի դառնան անամէջ անուններ, իսկ Պատրիարքները՝ աղօթքի եւ մաղթանքի սահմանուած միջոցներ։

Այլ եւս հետք չպիտի մնայ ոչ նախկին Սահմանադրութենէն, ոչ ալ Լօզանի դաշնագրին երաշխաւորութիւններէն։

Շուտով կը հրատարակուի նոր օրէնքը, եւ իմացողը կ՛իմացնէ չիմացողին։

Այս առթիւ, անշուշտ ցնծութեամբ կ՛ստատեն այն թշուառականները որ, իբրեւ թէ ազատամտութենէ մղուած, սեւով ճերմակի վրայ կը գրէին թէ՝ Պատրիարքարանները ժամանակավրէպ են, թէ պէտք է նոր հաւատալիքներ տանք մեր թրքութիւնը ապացուցանելու։ — Եւ այս՝ Պոլիսէն մինչեւ Փարիզ ...

Առ այժմ ընդհատենք, սպասելով լրացուցիչ մանրամասնութեանց։

Կացինը պատրաստ է, արդէն, իսկ մնացեալը ժամանակի խնդիր։

Հարթուած է ճամբան, փութացնելու համար թրքացումը, քանի որ չկայ ոչ ձեռք մը՝ կեցնող, ոչ ալ ձայն մը՝ դժգոհող։

Ո՞ւր մնան մեր տնաքանդ ճամբորդութիւնները եւ Երեւանցիներուն բարեացակամ չէզոքութիւնը ...

Տէրե՛ր ունինք պոռչտոր, պէտք է հարթել եւ չարան չարան պոչեր՝ բանդէտներու եւ իմաստուններու։

Որո՞ւ հոգ մնացեալը, եր ահաւոր ողբերգութեամբ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐՍԱՅԼԵՆ ՅԵՏՈՅ

Երէկ, 12 Յունիս, Լոնտոնի մէջ բացուեցաւ Համաշխարհային Տնտեսական Ժողովը

Երէկ, 12 Յունիս, ժամը 3ին Լոնտոնի մէջ բացուեցաւ Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը, որուն մեծ յոյսեր կապուած են, աշխարհի խաղաղութեան եւ առեւտրական բարգաւաճման համար։

Ինչպէս գրած ենք, ժողովատեղի նշանակուած է Լոնտոնի Երկրաբանական Թանգարանը։ Բացումը կատարեց Անգլիոյ Թագաւորը, որուն ճառը ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Եհաղ Թագաւորը մեկնեցաւ, եւ բուն բացման ճառը խօսեցաւ Պ. Մաքտոնըլտ։ Առաջին նիստը վերջացաւ լիազօրագրերու քննութեամբ եւ դիւանի ընտրութեամբ եւ օրակարգի մշակումով։

Խորհրդաժողովին ընդհ. քարտուղարը մանրամասն ուղեցոյց մը պատրաստած է պատուիրակներուն համար, ոչ միայն ժողովի աշխատանքներու, այլ եւ հացկերոյթներու եւ ընդունելութեանց մասին։

Միեւնոյն ատեն, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը կը հրատարակէ ամենօրեայ օրագիր մը, որուն առաջին թիւը լոյս տեսաւ շաբաթ օր, 10 Յունիս, անգլիերէն եւ ֆրանսերէն։ Այս թերթը պիտի պարունակէ լիագումար նիստերու ատենագրութիւնները, յանձնախումբերու աշխատանքներուն ամփոփումը եւ ամենօրեայ օրակարգը։

Արտասովոր ոգեւորութիւն կը տիրէ Քէնսինկթընի թաղին մէջ, Ալպըրթ Հոլէն մինչեւ Բնապատմական Թանգարանը, որ ընդհանրապէս խաղաղ է։ Ընդարձակ փողոցներ յատկացուած են իբրեւ կայան ինքնաշարժներու։ Մեծանոր նշաններ ցոյց կուտան հաւաքատեղին եւ հեռախօսի առժամեայ կայաններ հաստատուած են մայթերուն վրայ։

Ոստիկանական արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին առաջին օրը, Թագաւորին ժամանման առթիւ։

Ժողովին առջեւ դրուած են երեք հիմնական խնդիրներ,— արտադրութիւն, դրամ, փոխանակութիւն։

Անգլ. կառավարութիւնը եւ Արհեստակցական Միութիւնները կը կարծեն թէ խորհրդաժողովին առաջին նպատակը պիտի ըլլայ աւելի շահաբեր մակարդակի մը հասցնել գիները։ Իսկ ասոր համար անհրաժեշտ է հաստատուն վիճակի մը վերածել գլխաւոր դրամները։

Մահ հռչակաւոր թղթակից Տօքթ. Տիլընի

ՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԹԱԼՈՎ, ՆԿԱՐԱԳՐԱԾ Է 1894–95Ի ՋԱՐԴԵՐԸ

Յունիս 9ին Պարչելոնայի (Սպանիա) մէկ հիւանդանոցին մէջ մեռաւ Տօքթ. Ճօզէֆ Տիլըն, «Տէյլի Թելեկրաֆ»ի հռչակաւոր թղթակիցը, որ իր ժամանակին աշխարհը սարսեց հայաջինջ սարսափներու նկարագրութեամբ։

Թէեւ 78 տարեկան, մինչեւ իր մահը կը զբաղէր լրագրութեամբ։

Ծնած էր Իրլանտա, հայրը՝ Իրլանտացի, մայրը՝ անգլիացի։ Ուսումը կատարելագործեց Քոլէժ տը Ֆրանսի մէջ, յետոյ անցաւ Ինսպրուքի, Լայփցիկի, Փեթրոկրատի, Լուվէնի եւ Խարկովի համալսարանները։ Վարդապետ էր համեմատական լեզուագիտութեան եւ ատեն մը ուսուցիչ՝ Խարկովի համալսարանին մէջ։ Ոչ միայն հմուտ լեզուագէտ էր, այլ եւ հեղինակութիւն մը՝ արեւելեան գրականութեան համար։

Տօքթ. Տիլըն «Տէյլի Թելեկրաֆ»ի թղթակիցն էր շատ մը եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ, իսկ նոյն թերթին ռուսական թղթակիցը՝ 1887էն մինչեւ 1914։ Միեւնոյն ատեն խմբագիրն էր Օտեսայի մէջ հրատարակուած երկու անգլիերէն թերթերու։ Երբ վերջացաւ ռուսաճափոնական պատերազմը, կոմս Վիթէ, Ռուսիոյ վարչապետը, հաշտութեան ժողովին համար իրեն խորհրդական առաւ Տօքթ. Տիլընը, որ մեծապէս օգնած էր. թշնամութիւնները դադրեցնելու համար, և դաշնագիրը սարքագրուեցաւ իրեն նուիրուած ոսկի գրիչով։ 1913ի Լոնտոնի եւ Պուքրէշի դաշնագիրներն ալ, որոնք փակեցին Պալքանեան Ա. եւ Բ. պատերազմները, ստորագրուեցան միեւնոյն գրիչով

1894–95ին, Տօքթ. Տիլըն անգլ. թերթերու մասնաւոր թղթակիցն էր Հայաստանի համար, ուր ծպտուեցաւ իբրեւ խաղախ սպայ, եւ իր նեռագիրներն ու լուրերը խոր յուզում պատճառեցին ամբողջ աշխարհի մէջ։ Լուր քաղելու համար, ժողովուրդին մէջ կը պտտէր երբեմն իբրեւ քիւրտ ցեղապետ եւ երբեմն իբրեւ հայ կին։ Կատարեց իր թղթակցութեանց շնորհիւ էր որ ծառացաւ բրտական իշխանութեան դէմ։ Տօքթ. Տիլըն գիտէր ինչպէս ռուսերէն, նոյնպէս հայերէն։

Կարելի չէ քանի մը տողի մէջ ամփոփել իր բազմազան եւ առասպելական կեանքը։ Սպանիա կը գտնուէր սպանեւամերիկեան պատերազմէն առաջ եւ պատերազմի ընթացքին, Կրետէ՝ ապստամբութեան շրջանին։ Այնուհետ անգամ մը ծպտուեցաւ իբրեւ վանական եւ օրհնեց խալացի ծովակալը։ Վենիզելոս կառահած էր, ստկայն, թէ ո՛վ է այս վանականը... 1899էն Տիլըն Փարիզ կը գտնուէր, օրը օրին նկարագրելով Տրէյֆիւսի Բ. դատավարութիւնը. 1900ին գնաց Չինաստան, Պոքսըրներու ապստամբութեան ատեն։ Փորթուգալ էր 1910ին, իսկ երբ ծագեցաւ Մեծ Պատերազմը, բանակցութիւններ վարեց Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, խաղաղութեամբ լուծելու համար կարգ մը վէճեր, բայց գէպքերը ամլութեան դատապարտեցին իր փորձերը։

Իր սովորական աշխատանքը շարունակելով հանդերձ, Տօքթ. Տիլըն կը հրատարակէր բազմաթիւ յօդուածներ եւ գիրքեր։ Իր առաջին գործերը կը վերաբերէին բանասիրութեան, պատմութեան, գրականութեան, աստուածաբանութեան — բայց վերջին հրատարակութիւնները քաղաքական են, եւ մասնաւորապէս կը շօշափեն Մեծ Պատերազմին, Ռուսիոյ եւ Մեքսիկայի վերաբերեալ հարցեր։ 1929ին հրատարակեց «Ռուսաստանը երէկ եւ այսօր», իբրեւ արդիւնք իր 27 տարուան բնակութեան, որու ընթացքին տեսած էր երեք [illegible]։ Անցեալ տարի տպեց պատմուածքներու հաւաքածոյ մը, «Տերեւներ կեանքէն»։ Ամուսնացած էր ռուս կնոջ մը հետ (1881), որմէ ունեցաւ երեք զաւակ։ 1914էն կրկին ամուսնացաւ։

Պատրիարքարանները ջնջելու կը պատրաստուին

«ԱՆՈՆՔ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻՆ ԴՊՐՈՑ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐԵԼՈՒ»

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ ծանրակշիռ տեղեկութիւնները.—

« Միլլիյէթ » կը գրէ (8 յունիս).—

Կը լսենք թէ մօտերս կարգ մը որոշումներ պիտի տրուին, որպէսզի ապահովուի մեր վարչաձեւերուն համապատասխան ձեւով կառավարուիլը մեր երկրին փոքրամասնութեանց Պատրիարքարաններուն եւ Խախամապետարանին, որոնք կրօնական հաստատութիւններ ըլլալէ զատ ուրիշ ոչ մէկ հանգամանք ունին։

Մեր այսօրուան վարչաձեւը զատած է կրօնքը աշխարհիկ գործերէն։ Լօզանի դաշնագրին ալ այս սկզբունքը ճշդած է իբր միջազգային ուխտ։ Այս կրօնական հաստատութիւնները աշխարհիկ գործերու հետ կապող կազմակերպութիւնները ոչ մեր վարչաձեւին եւ ոչ ալ Լօզանի դաշնագրին կը համապատասխանեն։

Այս խառնաշփոթ կացութիւնը կարգաւորելու համար, կառավարութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովէն իրաւասութիւն պիտի առնէ։ Կայսրութեան շրջանին Ֆէրմաններով եւ կանոնագրերով այդ հաստատութեանց տրուած առանձնաշնորհները պիտի առնուին եւ այդ հաստատութեանց վրայ կառավարութեան հսկողութիւն պիտի սպառնայ[?]

Իսկ « Աքշամ » կը գրէ.— Նոր օրէնքով Ազգ. Մեծ Ժողովէն առնուելիք իրաւասութեամբ հիմնական կանոնագիր մը պիտի պատրաստուի, կառավարութեան կողմէ փոքրամասնութեանց կրօնական հաստատութեանց վարչաձեւին եւ Պատրիարքի ու Խախամապետի ընտրութեան եղանակի մասին։ Օրէնքը հրատարակուելէն անմիջապէս վերջ գործադրութեան պիտի դրուի եւ այդ հաստատութեանց հետ կապուած դպրոցներն ու հիւանդանոցները որոշ ժամանակի մը մէջ նոր օրէնքին պիտի պատշաճեցուին։ Ասոնք պիտի մատակարարուին լոկ բարեսիրական ընկերակցութեանց կողմէ, համաձայն ընկերակցութեանց օրէնքին։ Կրօնական հաստատութիւնները նիւթական ոչ մէկ կապ պիտի ունենան ուրիշ քաղաքներու նմանօրինակ հաստատութեանց հետ։ Միայն կրօնապէս կապ պիտի ունենան։ Պիտի ջնջուի հին օրէնքի համաձայն կազմուած Քաղաք. Ժողովը։

Պատրիարքարանի կանոնագրով պիտի ճշդուի նաեւ ձեւը որով այդ հաստատութիւնները պիտի կրնան կալուած գնել։ Այս կարգի հաստատութիւններ միմիայն իրենց մատակարարութիւնը ապահովելու չափ կալուածի տէր պիտի կրնան ըլլալ։

Մոսկուա կը բողոքէ Ջորսէրու դաշինքին դէմ

Ամբողջ խորհրդային մամուլը թշնամական դիրք բռնած է Չորսերու դաշինքին առթիւ եւ խորհրդային իշխանութեան դէմ ուղղուած կը համարէ զայն։ Մասնաւորապէս կը յարձակի Անգլիոյ դէմ, անոր վերագրելով մութ նպատակներ։ Ռատէք այս առթիւ կ՛որոշայ «Իզվեստիա»ի մէջ.

— «Բրիտանական աշխարհակալութիւնն է դաշինքին գլխաւոր խմբագիրը։ Ան կ՛ուզէ դաշինքը դարձնել պայքարի միջոց մը Խորհրդային Միութեան դէմ, ինչպէս եւ իր մականին տակ միացնել եւրոպական պետութիւնները ընդդէմ Մ. Նահանգներուն։

Այս առթիւ խորհրդային մամուլը համերաշխութիւն կը տեսնէ Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու շահերուն միջեւ եւ դատութեամբ գլխել կուտայ թէ Եւրոպայի մեծ պետութիւնները մոռցած կամ գիտամբ անտեսած են Խ. Միութիւնը։

— « Ծիծաղելի դառնալու դատապարտուած փորձ մըն է եւրոպական գործերը շտկելու ելլել առանց Ակատի առնելու 165 միլիոնոց ուժ մը որ օժտուած է հզօր ճարտարապետով մը եւ կը վայելէ մարդկութեան լաւագոյն տարրին համակրանքը։ Եւրոպական պետութիւնները կը գերագնահատեն իրենց սեփական ուժերը եւ կը թերագնահատեն Խ. Միութեան ուժերը։ Խորհրդային հանրային կարծիքը շատ լաւ կ՛ըմբռնէ Եւրոպայի ծանրութեան կեդրոնը տեղափոխելու այս փորձը եւ բստ այնմ կը գնահատէ զայն»։

Վենիզելոսի դէմ կատարուած մահափորձը

Քննութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար Վենիզէլոսի դէմ կատարուած մահափորձին հեղինակները։ Կարգ մը վկաներ կ՛ամբաստանեն Ապահովութեան տեսուչին եղբայրը։ Խստօրէն կը փնտռուի աւազակապետ Գարաթանաշի, որ գլխաւոր հեղինակներէն մէկը կը համարուի։

Պ. Վենիզէլոս իր յայտարարութեանց մէջ իբրեւ բարոյապէս պատասխանատու հռչակած ըլլալով Զօր. Մեթաքսասը, այս վերջինը անուանարկութեան դատ բացաւ նախորդ վարչապետին դէմ։

Զօր. Մեթաքսաս նախագահն է «Ազատ Կարծիք» կուսակցութեան եւ չափաւոր արքայական։ Վերջերս պահանջած էր դատի քաշել Վենիզէլոսը՝ իբրեւ մեղսակից Փլասթիրասի դաւադրութեան։ Այս առթիւ բուռն տեսարաններ պարզուեցան խորհրդարանին մէջ, ինչպէս գրած էր Աթէնքի մեր թղթակիցն ալ։ Զօր. Մեթաքսաս աքսորուած էր արքայական խլրտումներու ատեն եւ անկէ ի վեր թշնամութիւն կը սնուցանէ Վենիզէլոսի դէմ։

Վարչապետ Պ. Ցալտարիս նոր կոչ մը ուղղելով ժողովուրդին, կը յանձնարարէ պաղարիւն մնալ եւ սպասել քննութեանց ելքին։

⁂ Ամենախիստ գրաքննութեան կ՛ենթարկուին բոլոր հրատարակութիւնները եւ թղթակցութիւնները. այնպէս որ կարելի չէ լրիւ տեղեկութիւններ ստանալ կատարուած քննութեանց մասին։ Կը հաստատուի թէ դաւադիրներու ինքնաշարժին մէջ գտնուած հրացանները նոյնն են ինչ որ կը գործածուի բանակին եւ ոստիկանութեան մէջ։ Գնդացիր — հրացանը Հոչքիս դրութեամբ է, որ կը գործածուի բանակին մէջ։ Ինքնաշարժին մէջ գտնուած է նաեւ ոստիկան գինուորի կօշիկ մը եւ ոստիկանական զարդանիշ մը։ Ապահովութեան տեսուչ Փոլիքրոնոփուլոս եւ իր երկու աշխատակիցները, որոնք ձերբակալուած են, արքայական կուսակցութեան նուիրուած սպաներ են։ Ապահովութեան տեսուչը մահացու թշնամի մըն է Վենիզէլոսի, իր եղբայրը անցեալ տարի սպաննուած ըլլալով ընտրական պայքարի մը մէջ, ազատականներու կողմէ։ Բացարձակ լռութիւն կը տիրէ արքայական երեսփոխան ժեծահարուստ Մավրոմիխալիսի մասին, որուն դէմ ձերբակալման հրամանագիր հանուած, յետոյ ջնջուած էր։ Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է նաեւ անոր ինքնաշարժի վարիչին դէմ։ Պ. Մավրոմիխալիս այժմ Փարիզ կը գտնուի։ Ցարձակման ծառայող ինքնաշարժը եօթը հոգինոց տեղ ունէր եւ կը կարծուի թէ այս ունեւորին կը պատկանէր։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳՆԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՐՏՔ

Անցէ առաջ, ՅԱՌԱՋի մէջ խօսած եմ Թուրքիոյ մէջ ծայր տուած խնայողական շարժման մասին։ Մինչեւ այն ատեն բացատրած եմ թէ՝ ճիշդ չէ Թուրք թերթերու այն ամեխումը թէ դրամատուններու մէջ գտնուող բոլոր գումարները խնայողական դրամներ են։

Հետաքրքրութենէ զուրկ չէ, կը կարծեմ, աւելի մանրամասն խօսիլ ու թիւեր տալ այս մասին։

Ծանօթ է, որ վերջերս Էնկիւրիի կառավարութիւնը Արգրնիի պղինձի հանքերը շահագործելու համար ներքին փոխառութեան մը ձեռնարկեց։ Արձանագրութիւնները արագօրէն կատարուեցան ու, պայմանաժամը չառած, — կ՚ըսէին Թուրք թերթերը — արդէն իսկ նախատեսուած գումարը լրացած էր։ Հարկ չեմ դատեր այս մասին խօսիլ, քանի որ առենին գրած եմ ու պարզած անոր ներքին փուլերը։ Կրկնենք, միայն, որ այս փոխառութիւնը եթէ առաջինն էր՝ Թուրքիոյ պատմութեան մէջ՝ ներքին ժողովրդական դրամով ներքին երկրային հարստութիւն մը շահագործելու տեսակէտէն, այսու հանդերձ, անոր յաջողութիւնը չապացուցաներ թէ երկրին մէջ տնտեսական նպաստաւոր պայմաններ կան եւ կամ ժողովուրդը անհնդ ցանկութեամբ մը մասնակցեցաւ անոր։ Ճնշումը մեծ դեր խաղաց, նախ։ Երկրորդ՝ տագնապը տրամադրելի գումարներ կուտակած էր շատերու քով եւ կառավարութիւնը օգտագործեց այդ պարագան։

Անկախ այս երկու կէտերէն, Արգրնիի փոխառութեան խնդիրը շատ բնականօրէն մտածել կուտայ թէ՝ 12 միլիոն ոսկիի այդ փոխառութիւնը դիմաւորող խնայած կամ աւելցած դրամ ունի՞ր ժողովուրդը։ Եթէ նոյն իսկ հանրութիւնը ունէր այդքան խնայուած դրամ, պէտք ուղէ՞ր զայն անմիջական գործի մը յատկացնել։ Փոխառութիւնը քանի տարուան ժամանակամիջոցի մը համար է, այդ երկար շրջանին փոխարէն ի՞նչ շահ ապահովուած է հանրութեան։ Ուրիշ շահերու հետ բաղդատմամբ ի՞նչ առաւելութիւն ունի ասիկա։

Այս հարցումները ինքնին ծնունդ առին Թուրքիոյ մէջ եւս, բայց շատ զգուշաւոր ձեւով ըսուեցան, քանի որ Էնկիւրի պատրաստ էր անմիջապէս « միտքեր պղտորել » ու ամբաստանութիւնը նետելու անոնց վրայ։

Միւս կողմէ, ինչպէս ըսի, կառավարական շրջանակները բոլորովին ուրիշ կերպ մեկնեցին փոխառութեան պատճառներն ու անոր յաջողութիւնը։ Այսպէս, « Իւլքին » պաշտօնական թերթին մէջ — որ նոր սկսաւ հրատարակուիլ՝ Ժողովրդական Տուներու կողմէ — Քէմալ Զաիմ կը գրէ թէ՝ « Հանրապետութեան հաստատումէն ասդին անցնող տարիները ցոյց տուած են որ այս ռէժիմին նիւթական բարձր նպատակներուն հաւատք ընծայող հայրենակիցները իրենց հաւաքումներուն մէջ երբեք չեն սխալած » (1933 փետրուար)։ Ցետոյ, կը չէշտէ երկու պարագայ — « վստահութիւն » եւ « պահանջ »։

« Վստահութիւն »ը՝ Թուրքիոյ մէջ՝ մասամբ հայրենասիրութիւն է, մասամբ սովորութիւն, ու մասամբ շահու ակնկալութիւն։ Գալով « պահանջ »ին, ճիշդ է որ տագնապին պատճառով կամ խնայողաբար երկար ատենուայ մէջ կուտակուած գումարները անշարժ ու պահուած մնալով ոչինչ կը բերեն։ Էնկիւրի, ուրեմն, կ՚ուզէ այս վերջին պատճառաբանութիւնը օգտագործել՝ յենլով առաջին եղրակացութեան վրայ։

Արդ, տեսնենք թէ ինչքան են դրամատուններու մէջ կուտակուած այդ դրամները եւ ինչպիսի գումարներ են։

1920էն սկսեալ, Թուրքիոյ մէջ, խնայողական շարժումը։ Այդ թուականին, Թուրք ազգային եւ օտար դրամատուններու մէջ խնայողութեանց գումարը 1,675,433 ոսկի էր։ Այդ գումարը 1931ի վերջը բարձրացաւ 38 միլիոն 213,377 ոսկիի։ Ուրեմն՝ 2268 առ հարիւր յաւելում մը։

1920ին, խնայուած 1,675,433 ոսկիին 1,132,898 ոսկին օտար դրամատուններ դրուած էին, իսկ միայն 542,535 ոսկին՝ Թրքական ազգային դրամատուններ։ Այսինքն՝ 2.08 անգամը աւելի՝ օտար դրամատան մէջ։ Իսկ 1922ին պատկերը յանկարծ կը փոխուի, — ազգային դրամատուններու մէջ 1,378,070 ոսկի, իսկ օտար դրամատուններու մէջ՝ 1,295,619 ոսկի։

Անկէ վերջ, 1926էն, այդ տարբերութիւնը աւելի կը չէշտուի, քանի որ դրամատուները պահ դրուած գումարները տարուէ տարի կը բարձրանան։ Այսպէս, 1926ին, ազգային դրամատուններու մէջ՝ 7,222,737 ոսկի, իսկ օտար դրամատուններու մէջ՝ 3 միլիոն 127,066 ոսկի։

Իսկ 1926 — 1931՝ հինգ տարիներու ընթացքին ի նպաստ ազգային դրամատուններուն յաւելումը 366.3 պատիկը կը դառնէ. — օտար դրամատուններ եղած 4,005,652 ի փոխարէն ազգային դրամատուններու մէջ 34 միլիոն 207,725 ոսկի։

Պաշտօնական վիճակագրութիւնը, ուրկէ քաղուած են այս թիւերը, չէ տար 1932 — 1933 տարուան պատկերը։ « Տագնապ ու տուրքերու յաւելումը պէտք է նուազեցուցած ըլլան », ինչպէս անցողակի կը խոստովանէր, անցէ առաջ, Նուրի Աոիլ պէյ (Երկրագործական դրամատան իրաւագէտ խորհրդականը)։

Ուրեմն; 1931ի վերջաւորութեան, 38,213,377 ոսկիի հասնող դրամին — պահ դրուած դրամատուններ — 88.59 առ հարիւրը կը գտնուէր ազգային դրամատուններ, իսկ 11.41 առ հարիւրը՝ օտար դրամատուններ։

Տարօրինակը այն է որ « խնայուած » այս գումարները տարուէ տարի անհամեմատ չափերով յաւելում կրած են։

1920 — 1926՝ վեց տարուան ընթացքին՝ 1,675,433 ոսկին բարձրացած է 7,222,737 ոսկիի։ Այսինքն՝ վեց տարուան մէջ 5,547,304 ոսկի։ Ինչ որ տարեկան մէկ միլիոնի յաւելում իսկ չըներ։ Եւ այս՝ շահու, աւարի, տնտեսական տագնապէն առջի տարիներուն։ Իսկ 1926 — 31 պատկերը եղած է հետեւեալը. —

Տարի	Պահ դրուած գումար	Յաւելում
1926	7,222,737	— —
1927	12,704,813	5,482,076
1928	17,468,332	4,763,519
1929	22,192,350	4,724,018
1930	27,104,116	4,911,766
1931	34,207,725	7,103,609

Ընթերցողը նկատեց, արդէն, թէ « խնայողութիւնը »... նուաճողական թափով ու « հարուածային » կարգով ընկերացած է։ Տարին՝ հինգ միլիոն ոսկի ... ։ Իսկ 1930 — 31ին հասած է 7 միլիոնի։

Ասիկա արդէն ցոյց կուտայ թէ գիզուած գումարները խնայողութիւն չեն։ Այլ՝ ի պահ դրուած դրամագլուխներ։ Տագնապը փակած է շահու ամէն դուռ եւ ժողովուրդը ստիպուած է իր դրամը տոկոսի դնել, իբրեւ նըւազ վտանգաւոր « գործ » մը։ Այդ շարժումը ամէն տեղ երեւան եկաւ, բայց ոչ մէկ երկիր խնայողութիւն նկատեց զայն։

Իսկ թէ « Թուրքիոյ ժողովուրդը սկսած է աւելի վստահութիւն ընծայել մեր դրամատուներուն, քան՝ օտար հաստատութեանց », ինչպէս կը գրէր Թուրք յօդուածագիր մը, — պարագայ մըն է, որ արժանի է ուշադրութեան։ Եւ սակայն, պէտք չէ մոռնալ որ վերջին տարիներուն դեր խաղացին վստահութենէն աւելի հայրենասիրական խանդավառութիւնը եւ, մանաւանդ, այդ ուղղութեամբ եղած ճնշումներն ու թելադրութիւնները։ Իսկ վերջին տարիներուն օտար դրամատուններուն ունեցած անակնկալ կորուստները — սնկարանային խաղերու կամ դրամանիշերու անկման պատճառաւ։

Որպէս զի աւելի որոշ գաղափար մը կազմել կարելի ըլլայ՝ Թուրքիոյ մէջ դրամական եւ անոր կապուած առեւտրական կեանքի մասին, ստորեւ կ՚արտագրեմ երկու դրամատուններու եղած միացեալ՝ խնայողութեան, առանց պայմանաժամի եւ պայմանաժամով վճարումները. —

Տարի	Խնայողութիւն	Յաւելում + Նուազում —
1927	613,258	— —
1928	— —	— —
1929	3,150,748	— —
1930	5,187,605	2,036,862 +
1931	7,462,345	2,474,740 +
1932	10,834,165	3,371,820 +

Տարի	Առանց պայմանաժամի	Յաւելում + Նուազում —
1927	25,409,411	— —
1928	— —	— —
1929	54,477,916	— —
1930	71,065,414	16,587,497 +
1931	64,520,778	6,544,636 —
1932	64,773,645	252,867 +

Տարի	Պայմանաժամով	Յաւելում + Նուազում —
1927	6,412,420	— —
1928	— —	— —
1929	4,934,402	— —
1930	12,965,318	8,030,916 +
1931	18,243,037	5,277,719 +
1932	19,982,010	1,738,973 +

Տարի	Ընդհ. վճարումներ	Նուազում — Յաւելում +
1927	32,435,089	— —
1929	62,563,061	— —
1930	89,218,337	26,655,276 +
1931	90,226,160	1,007,823 +
1932	95,583,820	5,257,660 +

Այս ցուցակը որոշապէս կ՚ըսէ թէ շահու տարիներուն վերջին շրջանի (1929) շահերը դրամատուն դրուած են։ Արդարեւ, վաճառականները առաւելապէս շահագործող առանց պայմանաժամի գումարը մէկէն բարձրացած է 16,587,498ի։ Այն ատեն, պայմանաժամով վճարումները եւս 8 միլիոն 30,916 ոսկի աւելցած են։ Վաճառականները, 1930ին, տագնապի պատճառաւ, իրենց ապրանքները չկրցան ծախել, դրամները քաշեցին դրամատուններէն ու աւելի տոկոս բերող պայմանաժամով վճարումներուն քով տարին։ 1931ին այդ տարբերութիւնը 252,867ի թեթեւ գումարի մը կը հասնի։

Կը պարզուի, ուրեմն, որ ժողովուրդը ծրագրեալ ու նպատակաւոր վճարումներ չէ որ ըրած է, այլ՝ պայմաններուն ու պարագաներուն համեմատ թէ դրամները մէկ դրամատունէն միւսը, մէկ հաշուեցուցակէն միւսին փոխադրած է, եւ հետեւաբար շատ ալ տեղին չէ Թուրք մամուլին այն ուրախութիւնը թէ խնայողական շարժումը կը ծաւալի ու տարուէ տարի կ՚աւելնան խնայողական գումարները։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՃԵՊԷԼ-ՄՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՑԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ
ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒ

Մայիս 28ի հանդէսը տեղի ունեցաւ Խտր — Պէյի եկեղեցիին մէջ, մայիս 28ին։ Ժողովուրդը այնչափ հոծ էր, որ ինչպէս սովորութիւն է ըսել, « ասեղ ձգելու տեղ չկար » ե՛ւ ներսը ե՛ւ դուրսը՝ բակին մէջ։ Հոն էին լուսաւորչական, բողոքական եւ կաթոլիկ համայնքները՝ իրենց հոգեւոր պետերով. հոն էին Դաշնակցականները եւ Հնչակեանները՝ իրենց բանախօս ներկայացուցիչներով։ Հալէպէն եւս խումբ մը երիտասարդ տղաք, ընկ. Շահպազի առաջնորդութեամբ, եկեր էին մեր հետ, մեր մէջ տօնելու Մայիս 28ը։

Տօնախմբութեան նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Ճէպէլ — Մուսայի Հայ Ազգային Միութեան կեդր. վարչութիւնը։

Հանդէսը բացուեցաւ յոտնկայս՝ « Մեր Հայրենիք »ով։ Խօսքը պատուելի Տիգրան Անդրէասեանինն էր (Նախագահը հանդէսին)։ Այսպիսի պահերուն լռութեան ու կարգապահութեան անհրաժեշտութիւնը ժողովուրդին բացատրելէ յետոյ՝ անցաւ իր բուն նիւթին, ստրկութի՞ւն թէ ազատութիւն։ Ի միջի այլոց՝ ըսաւ.

— « Անոնք որ կը քննադատեն հայ յեղափոխական շարժումները՝ բացարձակապէս կը սխալին, որովհետեւ, այն անհատները կամ ազգերը, որոնք իրենց մարդկութիւնը արժեցնելու տենչն ունին՝ գերի ապրիլ երբեք չեն կրնար։ Ազատութեան բաղձանքը մեզի հետ կը ծնի եւ մեզի հետ՝ հասակ կը նետէ մեր սիրտերուն մէջ։ Ասոր համար է որ բանաստեղծը ըսած է.

Ես անբարբառ մի մանուկ երկու ձեռքս պարզեցի
Եւ իմ անզօր թեւերով ազատութիւն գրկեցի ..

Հայ ազգը, որ հազար անգամ ազատութեան համար ինկած ու կանգնած է, չէր կրնար հանդուրժել Թուրքին բռնակալութեանը։ Եւ պայքարեցաւ հայ ժողովուրդը. պայքարեցաւ՝ ամենաբո՛ւռն թափով, ի խնդիր ազատութեան։ Շատ արիւն տուինք ու շատ արիւն առինք այդ ճամբուն վրայ, մինչեւ ունեցանք մայիսի 28ը — Հայաստանի Հանրապետութիւնը բայց, աւա՜ղ, երկար չտեւեց այդ. եկաւ ուրիշ զօրաւոր վարչակարգ մը՝ իր աւազանին մէջ թաթխեց մեր հանրապետութիւնը, ինքինքը պարտադրեց մեզի։ Կը կրկնեմ, պարտադրեց. ահա թէ ինչո՞ւ համար մեր անկախութիւնը կախուած է հիմայ։ Կը մաղթեմ, որ մօտ ատենէն նորէն տէր դառնանք մեր լիակատար ազատութեան։ Մինչեւ այդ՝ մենք պարտաւոր ենք ամէն տարի տօնել Մայիսի 28ը։ Մանաւանդ մենք, Ճէպէլ — Մուսայի ժողովուրդ. մենք՝ որ ազատ ապրելու համար, մահը գերադասեցինք այս լեռներուն վրայ՝ ստրուկ կեանքէն։ Այս տօնը ազատութեան տօնն է, եւ մենք՝ ազատութեան երկրպագուներ. ահա թէ ինչո՞ւ համար զայն պէտք տօնենք համերաշխութեամբ եւ եղբայրօրէն։ Ըսուած է. « Մանուկը որ քալեց, ալ սողալը կ՚ատէ ». մենք որ ազատութիւն ապրեցանք՝ ալ գերի դառնալ չենք կրնար։ (Դղրդագին ծափեր)։

Երկրորդ բանախօսն էր Տոքթ. Ս. Մաթոսեան (Դաշնակցական)։ Պիտի տամ բանախօսութեան գլխաւոր գիծերը միայն։

— « Մենք մայիս 28ը ունեցանք ոչ թէ խաղաղ միջոցներով, այլ՝ մեր հազարաւոր հերոսներուն արեան գնով։ Անկարելի է չյիշել մեր հերոսատիպ Քրիստափորը, որ ամենահամեստ խրճիթները կը մտնէր, որ քաղաքներու խաները կ՚երթար, հայ աշխատաւորներու խումբեր իր շուրջը հաւաքելու, անոնց հետ եղբայրանալու եւ պանծալ հայ դատին կապելու համար։ Այն Քրիստափորը, այն հսկան՝ որ « Կոխ, յարատեւ կռիւ »ին մէջ կը գտնէր Հայոց փրկութեան բանալին։ Այն Քրիստափորը՝ որ արիւնախում Սուլթանը օդը հանելու խիզախ գաղափարը յղացաւ, այն Քրիստափորը՝ որ իր իսկ պատրաստած ումբանակին զոհ գնաց՝ Վիտոշի բարձրունքներուն վրայ։ Անկարելի է հոս չյիշել նաեւ Հայոց խիղճը՝ օքանչելին Զաւարեանը։ Կարելի չէ նաեւ լռութեամբ անցնիլ Պոլսոյ հրապարակին վրայ կախուած այն քսան հերոսներուն մասին, որ երբ իրենց լեզուն կը խածնէին, հայ եւ Հայաստան բառը կ՚ասա մնացին իրենց բերնին մէջ։ Ոտքի, ժողովուրդ, յարգանք մեր յայտնի եւ անյայտ հերոսներու յիշատակին »։

Ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի ելած՝ երկիւղած յարգանքի կեցաւ։

Բանախօսը յետոյ պատմութիւնը ըրաւ 917ին Կովկասի ճակատէն ռուս բանակի նահանջին. բացատրեց թէ ի՞նչ պայմաններու տակ եւ ինչո՞ւ մեզ դաւեցին մեր հարեւան ժողովուրդները, ինչպէս տեղի ունեցան Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտները։ Հայ ժողովուրդը իր գինուորներով, ծերերով, երախաներով, իր իգական սեռով իսկ պատերազմի դաշտ իջաւ, յաղթեց եւ յանձին սքանչելին Արամի՝ հիմնեց Հայաստանի հանրապետութիւնը։ « Մայիս 28ը գերազանցապէս ազգային տօն է, ահա թէ ինչու համար զայն պէտք է տօնենք միասնաբար՝ առանց տարակարծութեանց » (ծափեր)։

Երրորդ բանախօսն էր Հաճի Խաչերեան (Հնչակեան).

— « Ամէն տարի պէտք է տօնենք այս օրը, ով չի տօներ՝ ազգային դաւաճան է եւ ամենամեծ անարգանքը հասցուցած կ՚ըլլայ այսօրուան համար ինկած մեր հերոսներուն։ Քանի որ հերոսներու անուններ տրուեցան հոս՝ չենք կրնար մոռնալ այն մեծ յեղափոխականը՝ տէրվիշ Փարամազը՝ որուն պատմութիւնը պէտք է գիտցած ըլլայ այս ժողովուրդը։ Յարգանք անոր յիշատակին »։

Բանախօսը նախ քան Մայիս 28, հայ ժողովուրդը նմանցուց ընտանիքի մը, որ զաւակ չունի, որ տխրութիւն կը տեսնէ իր ամէն ներս, զաւակ չունի՝ բայց որչափ կը բաղձայ, կ՚աշխատի ունենալ։ Օր մըն ալ, բախտաւոր օր, անոնց երախայ մը կը ծնի, տունէն ներս ճրագ կը վառի։ Բայց շատ չանցած, մանուկը հիւանդ կ՚իյնայ։ Ծնողքը ամէն քարի գլուխ կուտայ, մինչեւ Եւրոպա կ՚երթայ, իր հիւանդին բժիշկ գտնելու, ճար նայելու, ի զուր, անոնք չնչին պատճառներով չեն ուզեր մօտենալ իր հիւանդին։ Ծիշդ այդ ատեն մօտաւոր տէրվիշ բժիշկ մը կուգայ եւ կ՚առողջացնէ մանուկը։ Փառք առողջացած մանուկին եւ անոր ազատարար տէրվիշին »։

Չորրորդ բանախօսն էր՝ Ց. Սիմոնի (դաշնակցական), որուն ճառը անջնջելի տպաւորութիւն գործեց ժողովուրդին վրայ։ Ահա անոր գլխաւոր մասերը։

— « Երբ կ՚ուզենք այսպէս մեծ օրերը իրենց հարազատութեամբը պատկերացնել, գծրախտաբար, բառերը կը տարտամին եւ կարկամին մեր շրթունքներուն վրայ։ Նախորդ բանախօսները շատ ճշմարտեցին հերոսներու անուններ տալու, հապա ո՞վ պիտի տայ այն անյայտ, անծանօթներուն անունները, որոնց հոգիներու մեծութեան սահմանը ոչ ոք չափեց, ոչ ոք կրցաւ չափել։ Միայն բանաստեղծն էր ըսաւ.

Հայ խրճիթ մը ինչ ծնաւ, . .
Հայ վիշտը ինչ օրօրեց,
Այդ վշտին չափ եղար մեծ։

Գլուխդ խոնարհէ ժողովուրդ, մեր նահատակներու մեծութեան առջեւ, անոնց՝ որ մեզ տուին մայիս 28ը, մեր դաշտերու խողմներուն, մեր երկնքին եւ մեր թափած արիւնին համադրոյթը, ներդաշնակութիւնը եղող՝ օքանչելի եռագոյնը։

Կրկին բանաստեղծն է խօսողը. « Թող խրախճանքի հերոսներին եւ զատարկ պոռոտախօսներին, թող եւ նրանց՝ որոնք սովոր են իրենց ձեռքերը կարմրցնել մարդկային արիւնի մէջ. տար ինձ այնտեղ, նահատակների բանակը, ուր մեռնում են սիրոյ մեծ գործին համար »։

« Ժողովուրդ, թող այս հանդիսութիւնը մեր գրօշակին տակ՝ մեզ եղբայրութեամբ շաղախէ որ կարենանք ազատութեան սիրոյ մեծ գործին համար նահատակուածներու բանակին մէջ մտնել՝ երբ վճռական վայրկեանը հնչէ։

Քիչ առաջ ըսուեցաւ, « Փառք մեր առողջացած մանուկին, եւ անոր ազատարար բժիշկ տէրվիշին »։ Ժողովուրդ, այն կարմիր դրօշակը որ կայ այսօր Հայաստանի գլխուն՝ մեր արեան կարմիրը չի խորհրդանշեր, ինչ որ կայ այսօր Հայաստանի մէջ՝ քու արգանդէն չէ ծնած, եւ ո՞վ է այն մայրը որ պիտի սիրէ իրեն հրամցուած զաւակ մը այնպէս՝ ինչպէս պիտի սիրէր իր հարազատը, իրմէ ծնածը։ Ժողովուրդ, հետեւէ քու բնական զգացումիդ։ Դուք լսեր էք անունը հին դարերու այն արտակարգ հսկային որ Սամսոն կը կոչուէր։ Կ՚ըսեն թէ անոր ոյժը իր երկար մազերուն մէջն էր։ Գիշեր մը, քնացած պահուն, իր պառնիկ կտրեր մազերը խուզեց։ Սամսոնը փոքրացաւ, խեղճացաւ, հասարակ մարդ դարձաւ, կալ ու կապ ըրած՝ տաճարին մէջ նետեցին զինք։ Ժողովուրդ, աշխարհի պառնիկները մեր մազերը խուզած՝ մեզ կալ եւ կապ ըրած, մեր տաճար զնդանին մէջ են նետած։ Բայց Սամսոնին մազերը երկարեցան։ Երբ ան զգաց որ ալ իր առասպելական ոյժին տէրն է, այնպիսի ուժգին շարժում մը ըրաւ, որ կապերը փշրուեցան, տաճարն ու աշխարհը միանգամայն սասանեցաւ։ Ժողովուրդ, կ՚երկարին նաեւ մեր մազերը, մօտ է ժամանակը, եթէ մեզ ազատ չձգեն՝ մենք եւս պիտի ընենք այնպիսի շարժում մը որ փշրուին մեր կապանքները, որ գլդրին մեր զնդան տաճարին կամարները՝ ու, կամ դըժոխքի կրակը կը թափի մեր ու աշխարհի գլխուն՝ կամ ազատ ու անկախ կ՚ըլլանք՝ միացեալ Հայաստանի մէջ (խլացուցիչ ծափեր)։

*** Հանդէսին եղան նաեւ, մէջ ընդ մէջ, երգեր արտասանութիւններ. կարգապահութիւնը կատարեալ էր, ոչ մէկ շարժում ու չչուկ սկզբէն մինչեւ վերջ։ Ինչ քաղցր էր համերաշխութիւնը՝ եռագոյնին տակ։

Հանդէսը փակուեցաւ Խտր — պէյի ծերունազարդ Ցարութիւն քահանայի պահպանիչով։ Բայց իրականութեան մէջ փակուած չէր ան, շարունակուեցաւ Խտր — պէյի ծերունի սօսիին շուրջը մինչեւ կէս գիշեր՝ ընկերական, բարեկամական անջատ, անջատ շրջանակներով։

Թ. ՀԱՅԻՇԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ձգախէժի գործարանին մասին

Դրած էինք թէ ծրագրուած է ձգախէժի գործարան մը հիմնել Երեւանի մէջ։ Այս առթիւ կը շարունակուի կարծիքներու փոխանակութիւնը Երեւանի թերթերուն մէջ։ Կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Ռուսիոյ մէջ, ներկայիս, բաղադրական եղանակով ձգախէժ արտադրող գործարանները կ՚օգտուին օսլայի շարաքէն։ Այս եղանակով արտադրուած մէկ տակառաչափ ձգախէժը կ՚արժէ 12,000 րուբլի։

Շնորհիւ Քանաքեռի Ջրաելեկտրակայանին տուած աժան ուժին (քիլովաթ ժամը 0,80 կոպեկ), եւ Երեւանի բնածխիտի գործարանին արդիւնաբերութեան (տարեկան 50 հազար տակառաչափ), կարելի պիտի ըլլայ ձգախէժ արտադրել բնածխիտէն (կարբիդ)։ Համադրական այդ եղանակը կը կոչուի «Ամերիկեան»։ Այդ ձեւով ձգախէժի ամէն մէկ տակառաչափը պիտի արժէ 700 րուբլի։

Բնածխիտէն ձգախէժ արտադրելու բոլոր պարագաները ուսումնասիրելու համար, բնալուծական կաճառին կից բացուած է աշխատանոց մը, որ կը գործէ փրոֆ. Ղամբարեանի ղեկավարութեան տակ։

Իսկ գործարանին շինութիւնը փութացնելու համար, մայիս 21ին Մոսկուայէն Երեւան հասաւ մասնաւոր յանձնախումբ մը, Տողարեֆի նախագահութեան տակ։ Այս յանձնախումբն է, որ պիտի ճշդէ ձգախէժի գործարանին տեղը, նմանապէս պիտի զբաղի գործարանին շինութեան հետ կապուած կազմակերպչական խնդիրներով։

ՔԱՆԱՔԵՌԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

Յունիսի սկիզբը սկսան գետնել Քանաքեռի ելեկտրակայանին 3րդ մասին խողովակները։

Ծրագրուած է ծակել երեք փապուղի, որոնց երկարութիւնը պիտի ըլլայ առաջինը՝ 280 մեթր, երկրորդը՝ 600 մեթր, երրորդը՝ 1500 մեթր։ Այս փապուղիները քանդելու համար Սվերդլովսկիէն պիտի բերուին ուժեղ հողկուլներ (excavateur), իսկ Դոնբասէն՝ ժամուլներ (compresseur)։ Այս փապուղիներուն շինութիւնը պիտի աւարտի 10 ամիսէն։

Մասնաւորաբար Քանաքեռի համար, Մոսկուայէն բերուած է հսկայ հողկուլ մը, որ շուտով կը փոխադրուի աշխատանքի վայրը, փորելու համար ջրանցքը։ Պիտի բերուին նաեւ 5 շրջուն տուներ եւ 8 շրջուն տաղաւարներ, որոնք պիտի դետեղուին փապուղիներու շինութեան վայրը։

Մանր լուրեր

Հսկայ սպանդանոց մը կը շինուի, 1932էն ի վեր, Լէնինականի մէջ։ Այս սպանդանոցը պիտի ունենայ ոչ միայն Հայաստանեան, այլ եւ Անդրկովկասեան արժէք։ Սպանդանոցին մէջ պիտի մորթուին օրական 240 խոշոր 1200 մանր անասուններ։ Մեքենաւոր բաժիններ պիտի ունենայ, ինչպէս նաեւ ապուխտ եւ երշիկ շինելու մասեր, 3000 թոնօ տարողութեամբ երեք յարկի վրայ սառնարան, մասնաւոր բաժին մը՝ հաւաքելու համար անասուններուն արիւնը, փորոտիքի անպէտ մասերը, ճարպը, ոսկորները, եղջիւրները, պճեղները, սմբակները, այդ նիւթերով շինելու համար զանազան ապրանքներ կամ պատրաստելու համար անասնոց կերակուրներ. — Ելեկտրական, ամբարձային եւ, պատրաստութիւնն տեղ ծառայող ալիւր եւ այլն։ Այս շէնքը շահագործման պիտի յանձնուի 1934ի օգոստոսին։

«ՕՁԱՀՄԱՅ» ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Քունդեյթրայի ճամբուն վրայ Մոհամմէտ էլ հաճ Իպրահիմ անուն արաբ բանաստեղծ-երգահան մը, իր բարեկամներով մը շրջագայելէ կը գալով եւ իր բարեկամները խորաւին կը կրկնէին։

Երբ երաժշտասէր խումբը կը շարունակէր իր ճամբան, յանկարծ օձ մը կը տնկուի իրենց առջեւ։

Բանաստեղծը իր բարեկամներուն կ՚արգիլէ թունաւոր սողունը մեռցնել եւ առանձին կը մօտենայ վտանգաւոր կենդանիին, ըսելով — «Եկուր եղբայրս, եկուր որ քեզ շոյեմ, գգուեմ եւ բանաստեղծութիւններս երգեմ քեզի...»։

Իր բարեկամները որքան հրաւիրեցին նոյնքան եւ աւելի սարսափով կը դիտեն բանաստեղծը, որ իբրեւ կախարդ կը յաջողի դիւթել օձը եւ ի թեւին կ՚ոլորէ զայն։

Երբ, այս վիճակի մէջ, բանաստեղծը, զուարթ ու յաղթական, կը մօտենար իր բարեկամներու խումբին, հաւանաբար անոնց թիւէն անհանգստ օձը՝ կը խայթէ զինք հմայողը եւ կ՚ծիկը կը դնէ։

Դարմանատուն մը փոխադրելու համար, անմիջապէս կառքի մը մէջ կը դրուի օձահմայ բանաստեղծը, բայց ան ճամբուն դեռ քառորդ չհասած, կ՚աւանդէ հոգին։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

—·—

Բագըպ Քէմալ, « Ազգամ »ի շրջուն աշխատակիցը կը գրէ Քիլիսէն.—

Երկու գիշեր Ֆէվզի Փաշա մնալէ վերջ, հովին աղմուկէն ազատելու համար որոշեցի շարժիլ: Բայց, համայն կատարած քննութեանս, յարմար չգտնեցի Նարլը կայարանէն երթալ եւ կրկին երկաթուղիով Քաթմաէն Քիլիս ճամբան նախընտրեցի:

Ժամը 5ին գիշ արթնցնող պանդոկապետին հաշիւը տեսնելէ վերջ, շոգեկառք նստեցայ եւ Սլահիէի ասպարանէն փառ — ակ մը առնելով ամանը անցայ, եկայ Մէյտանէքպէզ կայարանը: Հոն՝ երկար փէսերով, քաւրէթով, քարխաբով, թելաստով վարդիկ կը շրջէին: Անոնք բոլորը Հայ են եղեր:

Մեր ինչպէս քննեցին, շարժական հանդամի գործողութիւնը ըրին, ու ճամբան շարունակեցինք: Բերքը աւրուած եւ հողը երաշտ շրջանէ մը վերջ Քաթմա կոչուող կայարանը իջայ: Հոս Ֆրանսացի զինուորներ կան: Հայ թարգմանի մը խանութին մէջ ժամերով սպասելէ յետոյ՝ ապրանք առնելու համար Քիլիսէն եկող բեռնակառք մը նստայ:

Քիչ մը վերջ Աղալ եկանք: Հոս զառամեալ աղուոր կեդրոն մըն է: Ուղղակի կառավարատուն գացինք: Հոն, ապահովութեան երկու պաշտօնեաներ մեր թուղթերը քննեցին եւ շատ յարգալից վերաբերուեցան մեզի հետ: Ցետոյ իմացայ որ անոնք ալ Հայեր են եղեր: Երբ անկէ ալ մեկնեցանք ու սահմանը հասանք, մաքսի պաշտօնեաներ մեզ կեցուցին եւ մեր ապրանքները քննեցին: Քիչ վերջ ալ կառավարին ըսին — « Գիտի չերթաս. Քաթմայի պաշտօնեաներէն հեռախօսով հրաման առինք որ ինքնաշարժ մը զտնենք. պիտի սպասես անոնց »: Արեւուն տակ ճիշդ 4 ժամ սպասեցինք: Մաքսի պաշտօնեաներուն ժեծն ու իր օգնականը երբալէն, երբալէն եկան ու « մեզի սպասէ » ըսին, մեկնեցան՝ երեք ժամ վերջ գալու համար: Վերադառնալէ վերջ մեր օծիքը ձգեցին ու մենք մտանք մեր սահմանը. Տարօրինակը այն է որ խճուղիին մէջը Սուրիոյ, իսկ ձախը մեզի կը պատկանի: Մէկը սպաննելէ վերջ խըճուղիին միւս կողմը անցնողը օծիքը ազատած կ'ըլլայ:

Երբ մեր սահմանը մտայ ու մեր քնակչող դրօշը տեսայ, աչքերս ակամայ արցունքոտեցան: Դրօշի սիւնին ներքեւը ինծի համար ամենալաւ պատասխանատունը եղաւ: Ցաջորդ օրը Քիլիսի մէջ պտոյտ մը ըրի: Քիլիսը Թուրքիոյ գաւառակներուն ամենամեծերէն է: Քաղաքին մէջ 25,000 հոգի կայ: Ուտելիք — խմելիքները տապարի ձեւով մէջտեղերը դրուած են ու անոնց վրայ ամպի նման փոշի ու հող լեցուն է ...

ՑԱՒԱԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—·—

Գալըքէսիրի մէջ լոյս տեսնող Քայնաք թերթին մէջ վերի խորագրով կը գրէ Թուրք ուսուցիչ մը.—

Դպրոցէն երբ հրաժարուեցայ եղայ, Անատոլուի գիւղերէն մէկուն մէջ ուսուցիչ նշանակուեցայ ուղեցի: Մինչեւ այդ՝ Անատոլու ոտք կոխած չէի:

Գիւղերու մէջ, գրոյցներու մէջ կարդացեր էի անոր մասին ու Անատոլուի աչքերուս առջեւ պարզապէս մեծցած ու գեղեցկացած էր:

Մզկիթներու չուրջ, նոճիներու չուքին ծալապատիկ նստող լուսաւոր դէմքով ծերունիները, դալարագեղ հովիտները, անհատնում ու գեղին ցորենի հասկերը, եղեւիններու արմատներէն բխող սառի նման պաղ ջուրերը կ'երեւակայէի եւ Անատոլուի կարօտը կը կրկնապատկուէր:

Գալըքէսիր երթալուս համաձայն եղեր էր եւ կուսակալութիւնը որ Սողոտուն գիւղերէն մէկուն համար ուսուցիչ նշանակեր էր

Դպրոցը այն տարին նոր էին շիներ: Տարի մը աշխատելով՝ առանց աստատակի դպրոց մը շինել յաջողեր էին:

Աշակերտներս շատ աղքատ էին: Գիրք, տետրակ, գրիչ առնելու համար շատերը դրամ չունէին: Իմ առաջին թուականս այդ տղոց գիրք, տետրակ, գրիչ առի: Անոնք, իրենց գոյնզգոյն գիրքերն ու նոր նոր տետրակները երբ ինծմէ առացան, շատ ուրախացան:

Ամիս մը վերջ, դասէ առեն, տղոց մէկը գիրք չունէր իր առջին:

— Աղջիկս, գիրքդ ինչո՞ւ չես բերած — ըսի:

Խեղճ աղջիկը նեղուեցաւ, շիկնեցաւ, շփոթեցաւ, գլուխը կախեց: Լեզուին ծայրը բան կար, բայց չըկրցաւ ըսել: Պնդեցի.

— Զբսե՞ս, աղջիկս, ինչո՞ւ գիրքդ մոռցար:

— Զմոռցայ, պարոն:

— Լաւ, ինչո՞ւ չբերիր...

— ...

— Ըսէ, ինչո՞ւ չբերիր...

— Հայրս կը ծխէ, պարոն...

Հայրը սիկարի դրամ չունենալով, իր տղուն եկած ծխախոտը փաթթել ծխելու համար սիկարի թուղթի պէտք ունեցեր է: Թուղթի դրամ ալ չկայ: Գաղտագողի աղջկան գիրքը առեր ու սիկար փներ է անոր թուղթերէն...:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՍԷՆ - ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

—·—

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ, (Ցառաջ).— Հ. Յ. Դ. Վրէժ խումբին նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի, Սէն Ժէրոմ եւս տօնեց անկախութեան 15րդ տարեդարձը:

Այս պզտիկ գիւղը յարմար սրահ չունենալով, ժողովուրդը համախմբուած էր կեդրոնական սրճարանի ներքնասրահը որուն ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնով ու հերոսներու կենդանագիրներով

Վրէժ խումբի ընկերները « Մեր հայրենիք »ով բացումը կատարելէ վերջ, օրուան նախագահ ընկեր Մ. Արսլանեան երկու խօսքով բացատրեց, անկախութեան տօնին մեծութիւնը:

— Ի՛նչ վեհութիւն էր եւ ի՛նչ հըպարտութիւն տեսնել Հայոց պետութեան մայրաքաղաքը զարդարուած նուիրական եռագոյնով եւ ազատ հայ որբերու, որբերու, հեծելազօրքի եւ հետեւակի հսկայ տողացքը կեդրոնական պողոտայի լայնքին ու երկայնքին եւ յետոյ լսել պետական Փանփառի ներդաշնակ երաժշտութիւնը՝ «Մեր հայրենիք ազատ անկախ »:

Ընկեր Աւոեանի ճառերէն վերջ, օրուան պատշաճ արտասանութիւն մը ըրաւ ընկեր Աստուրեան, իսկ Օր. Ե. Անտոնեան հակառակ իր փոքր տարիքին արտասանեց Եղիշէ Չարենցի «Հայաստանը» առողջ առոգանութեամբ:

Ցայտագրին համաձայն առաջին խօսողն եղաւ ընկեր Ս. Միլտոնեան՝ որ ըսաւ.

— Այսօր ամէն տեղ ուր որ կայ հայկական պզտիկ գաղութ մը, Ամերիկայէն Եւրոպա եւ մինչեւ Գալքաններ անօրինակ խանդավառութեամբ կը տօնեն այս թուականը — Եթէ կայ երկիր մը ուր չեն տօներ, այդ ալ մայր հայրենիքն է: Իսկ ի՞նչ կը տօնէ ներկայ հայկական կառավարութիւնը — Նոյեմբեր 29: Այսինքն այն թուականը երբ հայկական անկախ պետութիւնը մտաւ ռուսական գերիշխանութեան տակ: Թուական մը կաշկանդումի եւ քայլանի, ոչ թէ ազատութեան: Եւ եթէ երկիրէն ներս կամ դուրս դռնուին հայանուն այլասերածներ որ յամառին մայիս 28ի տեղ ուրիշ թուական մը հրամցնել հայ ժողովուրդին, գոնէ բարի ըլլան իրենց այդ տօնը հռչակել « վարչաձեւի փոփոխութեան տօն »: Մենք հաւատացած ենք որ թէ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի հայ ժողովուրդը ամէն տարի կը տօնէ եւ պիտի տօնէ Մայիս 28ը, մէկը՝ լուռ իր հոգւոյն մէջ պարզելով հայկական դրօշակը, իսկ միւսը զայն պարզելով բոլոր հաւաքոյթներուն մէջ»:

Այս բանախօսութենէն վերջ, ինչպէս միշտ այս անգամ եւս Գ. Հ. Համբարձումեան իր մեներգներով եւ արտասանութիւններով հաճելի պահեր ընծայեց ներկաներուն:

Արտասանեց նաեւ ընկեր Ց. Դաւիթեան Ա. Ահարոնեանի « Կոյր Աշուղ »ը, որմէ վերջ խօսք առնեցաւ ընկեր Հ. Սամուէլի որ մօտ ժամ մը իրական դասախօսութիւն մը ըրաւ կուռ եւ հետաքրքրական:

Ընկերը ամփոփելով իր խօսքերը, ըսաւ.

— « Վեց հարիւր տարուան շարունակական հալածանքներէն վերջ, հայ ժողովուրդը առացաւ նաեւ քանոբորդ դարու անպատմելի նահատակ որուն ի տես քաղաքակիրթ կոչուած պետութիւններ մեզ լքեցին եւ ծիծաղեցան ներոնական անգթութեամբ, սակայն տառապեալներու անմկուն կամքը Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտով դարաւոր թշնամին ծունկի բերաւ եւ մէկ միլիոն նահատակներուն արեան գնով ստեղծեց թուական մը, Մայիս 28, 1918:

Փակումը տեղի ունեցաւ «Եամ Փարատոն»ով զոր երգեց խումբը ընկերակցութեամբ հանդիսականներուն:

Մ. Նուրիան

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՌՆԷՆԻ ՄԷՋ

— —

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՌՆԷՆ, 1 յունիս (Ցառաջ).— Առաջին անգամն է որ կը տօնէ Մայիս 28ը մեր գաղութը: Հանդէսը տեղի ունեցաւ մայիս 28ին, կիրակի, քաղաքապետարանի սրահին մէջ: Ժամանակէն առաջ հանդիսականները խումբ խումբ կը յառաջանային դէպի սրահը: Բեմին ճակատը կը ծածանէին տարագիր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները: Նախագահը ընկ. Յակոբ Սարգիսեան բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը, հանդէսը բացուած յայտարարեց«Մեր հայրենիք »ով, որ երգուեցաւ հանդիսականներու կողմէ: Արտասանեցին ընկերներ Վարդան Աթմաճեան, Թուճարեան, Սահակ Սարխոսեան եւ ընկ. Մկրտիչ: Եղան մեներգներ եւ անակնկալներ: Օրուան բանախօսը ընկ. Գ. Հիւսեան խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ: « Այս փոքրիկ գաղութին մէջ 7—8 երիտասարդ քով քովի գալով կը կազմեն Հ. Յ. Դ. մեզուի փոյն մը, անունով Անդրանիկ, 9—10 ամսուան մէջ հրապարակ կուգան առաջին անգամ եւ կը տօնեն մայիս 28: Ուր որ մէկ հայ կայ, այդ Հայը կ'ուզէ տօնել այս պաշտելի օրը: Պայքարը դեռ չէ վերջացած, մինչեւ որ այդ պայքարի ծնունդ տուող նպատակը, Ազատ եւ Անկախ հայրենիքը չիրականանայ եւ մեր տարագիր դրօշը նորէն Մասիսի ստորոտը չծածանի: Մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ եւ երգեր: Հանդէսը տեւեց մինչեւ երեկոյ եւ հանդիսականները մեկնեցան հայկական, հայրենասիրական մթնոլորտէն սփոփուած:

Լ. Օվիկեան

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 31 մայիս (Ցառաջ).— « Դրասիրաց » միութեան հրաւէրով, փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց երկու օր առաջ Սօֆիայէն Ֆիլիպէ հասաւ ու « Նափրէտ »ի սրահին մէջ դասախօսեց: Միութեան կողմէ Գ. Ն. Գասպարեան ներկայեց փրոֆէսօրին առաքելական դերը՝ համագործակցական շարժման մէջ եւ զայն հրաւիրեց բեմ:

Նիւթն էր — « Եւրոպայի եւ Ասիոյ տնտեսական ապագան »: Փրոֆէսօրը նախ ըսաւ թէ գուշակութիւններ չուզեր ընել, որովհետեւ գիտնականին համար գուշակելը թեթեւսոլիկութիւն է: Բայց, աւելցուց, կան տուեալներ, որոնք կրնան հիմք ծառայել՝ որոշ չափով ու լայն, գիծերով կանխատեսելու համար թէ դէպի ուր կ'երթայ աշխարհը: Ու շարունակեց — Դրամատիրութիւնը իր ուժն ու նախկին դերը հետզհետէ կը կորսնցնէ: Ժամանակի ընթացքին պիտի դադրին գոյութիւն ունենալէ մեծ պետութիւնները, որոնք օտար հողերու կը տիրապետեն: Ամէն ազգ պիտի գտնէ իր ազատութիւնը: Խորհրդային Ռուսիան նախաքայլ մըն է դէպի այդ ապագան: Կեդրոնացման դրութիւնը պիտի վերնայ: Մարդկութիւնը պիտի ստեղծէ խաղաղութիւն ապահովող պայմաններ ու միճակներ: Այժմէն իսկ կառավարութիւններ կ'աշխատին այդ խաղաղութիւնը ապահովել: Ռուսիա, Իտալիա, Գերմանիա չեն թոյլատրեր մէկէ աւելի կուսակցութեանց գոյութիւնը, որովհետեւ կ'ուզեն ներքին անդորրութիւն Այդ խաղաղութեան ապահովումը պիտի ըլլայ երկու ազդակներով — կազմակերպում եւ դաստիարակութիւն: Համայնավարութիւնը դուցէ լաւ է իբրեւ գաղափար. բայց, մարդը դեռ պատրաստուած չէ կիրարկելու համար զայն: Ֆրանսական յեղափոխութեան նման ռուսականն ալ կ'ըսէ Շիլլէրի բերնով — « Եղբայրացիր ինծի, ապա թէ ոչ կը սպաննեմ քեզ »... Այս բռնի եղբայրացման ձեւը չի կրնար իրականացնել հետապնդուած նպատակը Ազատութիւն ալ, որ Ֆրանս. յեղափոխութեան նշանաբաններէն մէկն էր, դեռ անկատար կը մնայ: Կեանքի մէջ յեղակարծ ու պարտադրուած շարժումները չեն կրնար արմատ բռնել: Խաղաղ ու աստիճանական բարեշրջումն է որ տեւական կրնայ դառնալ: Միւսը ժամանակաւոր է: Համաձայն մեր նախատեսութեան, աշխարհ համագործակցութեան կը ձգտի՝ այդ ուղղութեամբ կը կազմակերպուի: Մարդը հետզհետէ կը ձգտի նաեւ բնութեան: Թոլսթոյ իր կեանքով օրինակը տուաւ անոր: Բնութիւնը մեծագոյն վայելքն է: Քաղաքը վատառողջ է ու ապականիչ: Մեծ քաղաքները պիտի դադրին գոյութիւն ունենալէ: Իսկ ինչ որ առաւելապէս կոչուած է գեր խաղալու ապագայ մարդկութեան ճակատագրին համար, անիկա ալ դաստիարակութիւնն է: Զինացի փիլիսոփային ըսածին նման՝ « եթէ կ'ուզես որ պետութիւնդ, ազգդ, ընտանիքդ լաւ ըլլան, սկսէ քեզմէ, քու անձէդ »: Մեր դժբախտութիւնը հոն է որ ունինք այն կանխակալ համոզումը թէ մարդը անուղղելի է: Գազաններն իսկ կը դաստիարակուին: Հետեւաբար, դաստիարակութիւնը, այդ մեծ ուժը, պիտի կատարէ իր մեծ ու բարենորոգիչ դերը: Մարդկութեան կեանքին մէջ նկատուած են միշտ երկու բնորոշ շրջաններ — ճգնաժամային եւ ստեղծագործական: Առաջինը՝ պատերազմներու եւ յեղափոխութեանց շրջանն է, զոր ապրեցաւ մարդկութիւնը ու ես յոյսով եմ որ ան [illegible] շրջանին սեմին: Մենք Հայերս ալ ջանանք ընթանալ նոր պայմաններու եւ նոր ըմբռնումներու համաձայն, սատարիչ ու վարկաբեկիչ գործերէ եւ վէճերէ խոյս տանք ու նուիրուինք միակամ աշխատանքի, որպէսզի մեր բաժինը բերենք մարդկային կեանքի բարեկրթումի մեծ գործին:

Գ. Ն. Գասպարեան շնորհակալութիւն յայտնեց փրոֆէսօրին ու փակեց հաւաքոյթը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈԼՈՐԱԾՆԵՐԸ

—·—

Աթէնքի « Նոր Օր »ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 յունիս).

— « Հայաստանի անկախութեան 15րդ տարեդարձի հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը դարձած է օրուան խօսակցութեան նիւթ ամէն տեղ:

Բազմաթիւ անկուսակցականներ՝ որոնք նեկայ վանուեցան տնօրէնին, կիրակիէն ի վեր թունդ պաշտպաններ դարձած են Մայիս 28ին եւ այդ իմաստով ալ արտայայտուած իրենց շրջանակներուն մէջ: Առանցմէ շատեր, մեզ գիտել տուին թէ տարիներէ ի վեր ծանօթ հոսանքի թերթեր ու անհատներ զիրենք նախապաշարած ու մոլորեցուցած են անկախութեան հանդէսներուն նկատմամբ: Իրենց բռնած է թէ Մայիս 28ի հանդէսը հակահայաստանեան ցոյց է, թէ Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը դէէ արհամարհելով այդ հանդէսներէն, ներգաղթը կ'ընդհատէ եւ տարբեր աչքով կը նայի գաղութահայութեան վրայ եւ թէ վերջապէս Թուրքերը կրնան առիթ վրէժխնդիր ըլլալ Հայերու նկատմամբ, կազմակերպուած անկախութեան տարեդարձի հանդէսներուն մէջ տեսնելով հակաթուրք արտայայտութիւն

Տարիներէ ի վեր այս թոյնը աւերներ գործած է չէզոք հասարակութեան մէջ եւ ազգային ջիղը տկարացուցած անոր մէջ:

Զէնք չափազանցեր, այս մոլորութիւնը ունեցող միամիտներ պակաս չեն մեր մէջ: Ցանցառ չեն անոնք որ թունաւորուած են: Տարիներով ամեկավար թերթ կարդալէ, ամեկավար կամ հօկեի բանախօս լսելէ յետոյ, անկասկած սխալ գաղափար պիտի կազմէին անոնց մասին, որոնք ռամկավարներէ եւ հօկեիներէ աւելի անշահախնդրութեամբ սիրած են ու կը սիրեն Հայաստանը ու կը մտածեն հայ ժողովուրդի ապագայի մասին:

Ցաճախ, արտայայտուած ենք այս սիւնակներուն մէջ, մեր հակառակորդներու խեղճ մտայնութեան պատճառած չարիքներու մասին: Մտածելով, խեղաթիւրումով, չարամիտ մեկնութիւններով կարելի չէ զանգուածները քնացնել տարիներով: Կարելի չէ ճշմարտութիւնը ընդ միշտ վարագուրել: Պիտի գայ ժամանակը ու իրենք ալ պիտի հասկնան թէ իրենց ընթացքով ոչ միայն բարիք ըրած չեն այս ժողովուրդին ու Հայաստանին, այլ մեծագոյն չարիքը պատճառած են, ժողովուրդը պառակտելով, հոսանքները իրարու դէմ լարելով եւ անկախութեան գաղափարը արժեզրկելով.

Ժամանակն է որ նախապաշարումները եւ բորբոսած մտայնութիւնները մէկդի դրուին եւ վերար հասկնալու բարեացակամ ճիգով, քով քովի գան տարագիր հայութեան զինուոր ուժերը, մէկ ճակատ կազմելու համար բոլոր խնդիրներու մէջ: Եռագոյնը, անկախութեան տօնը, « Մեր հայրենիք »ը արգելք չեն միութեան ու գործակցութեան Ընդհակառակը, միութեան եւ համերաշխութեան լաւագոյն խորհրդանշաններն են անոնք, որոնց ներշնչումին տակ, ժողովուրդը կրնայ հրաշքներ գործել: Տասը տարի հակառակ ուղղութեամբ աշխատանք տարուեցաւ եւ արդիւնքը ոչինչ եղաւ: Ցառաջիկայ տասնամեակին, թող փորձ ըլլայ նոր ուղղութեամբ աշխատանք տանելու: Վստահ ենք որ ինչ որ կարելի չեղաւ ընել առանց եռագոյնի, կարելի պիտի ըլլայ եռագոյնով »:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Աթէնքի մեր թղթակիցը մանրամասնօրէն նկարագրած էր անկախութեան տօնը: Վերջին պահուն ստացանք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Բազմաթիւ օտար հիւրերու կարգին ներկայ եղան նաեւ, Ա. զօրաբանակի հրամանատար Զօր. Փէթրիտիս, Զօր. Սփիրոփուլոս, ոստիկանական բարձրաստիճան սպաներ, ռուս ծովակալ Գ. Փոլթօ՝ ընտանիքով, Գ. Սավէլքոֆ (Մոսկուայի հնագիտական հաստատութեան նախկին տնօրէն) եւ ուրիշ բազմաթիւ օտարներ եւ հելլէն հայրենակիցներ, գաղթականական մարմնի ներկայացուցիչներ:

Հանդէսին մասին արտայայտուեցան « Էլ. Վիմա »՝ Աթէնքի մեծագոյն օրաթերթերէն: Ներկայացուցիչներ ղրկած էին «Ֆօնի Թու Լաու», «Վրատինի », « Քաթիմէրինի », « Նէա » եւ « Էլէֆթէրոս Անթրոփոս »:

Մայիս 28ի առթիւ « Նոր Օր »ը լոյս ընծայեց բոլորովին բացառիկ թիւ մը, ութ էջ, եւ առաջին էջը ամբողջութեամբ եռագոյն տպագրութեամբ: Աշխատակցած էին քանի երկու ընկերներ, երէց եւ կրտսեր: Ապրին « Նոր Օր »ի մեր ընկերները:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

ՈՒՐԻՇԻ ԳԵՂԻՆ ԵՍ ԱՂՋԻԿ ՉԵՄ ՏԱՐ

—·—

Այդ օր մեր մամիկ Եղսա քուրուկը քաղէքն նոր գնած կապոյտ դոգնոցը վիզէքն էր կապած Ախողէս աշխատաւէր՝ առտուն կանուխ բոլորէն առաջ անկողնէն ելած, կովերը կթած կաթ կը տաքցնէր

Հաւերն ալ կարծես խօսք մէկ ըրած, ծնծող — պզտիկով, աքաղաղներով Եղսա քուրուկին չուրջն էին պատած: Քուրուկը այնպէս սրանեց, այնպէս բարկացեր երեւոյթ կ'առնէր, երբ հաւերը այնպէս իր չուրջը կը կրկառէին.

— Տանդ չաւրուր, առ ի՞նչ է նորէն առտուն կանուխ մը ելած, առանց աչձախ նայելու, աշխարհի գործը առջեւդ ես խառնած — ձայնեց զիմացի մեծ պատուհանէն խաթուն Մանիկը:

Մեծ մամիկն այնքան մտազբաղ էր ու բարկութեամբ լարուած որ, իրեն ուղղուած բոլոր բառերէն բան մը չլսեց.

— Քեզի եմ, Եղսա, առ ի՞նչ ձեւ է, ի՞նչ բորբոքում է, գուն հանգիստ ըռուած բանը չե՞ս գիտեր, բնաւ մի կենար գիշեր ու ցորեկ առանց դադարի աշխատակէ, այս տունի գործ է, բնաւ չի հատներ, օր նոր գործ նոր, ամէն ժամ, վայրկեան գործը կայ ու կայ...

— Քա Մանիկ, գուն ալ առեն կ'ըլլայ որ ժամերով, օրերով բերան չես բանար, երբեմն ալ ասանկ արանեղութեանս առեն կը կենաս զիս խօսքի կը բռնես, երէկ իրիկուն ես քեզի չըսի՞ թէ վաղը գործս այնքան շատ է որ առաւօտ կանուխ լուս առտըն հետ գործի պիտի ելլեմ:

— Վա՛յ գուն ալ չորնաս, քու գործդ ալ չորնայ, այդ տարիքիդ մէջ յոգնելին ի՞նչ բան է, հանգիստը ինչ է ոչ մէկը գիտես, ոչ ալ միւսը, ասանկ ես եկեր ասանկ պիտի երթաս...

Երկու դրացի եւ մէկ տարիքի մեր մամիկները այդ առտու նորէն կանուխէն ելած, իրարու կատակ խօսքեր կ'ընէին:

Արեւը դեռ նոր պարտէզի ծառին գագաթը հասաւ, վաղող առուի վճիտ ձայնին հետ կը լսուէր գիւղին հովիւի սրինգին մեղմիկ ձայնը:

Օրը կիրակի եւ Համբարձումի տօնը ըլլալով, երիտասարդներ, հարսներ աղջիկներ, մամիկներ իրենց թոռներով մէկտեղ ուրախ ու զուարթ եկեղեցիի ոլորուն ճամբուն չուքն էին բռնած: Զանգակին ձայնը խորրխտ, դողդղջուն, Եղսա մամիկին ականջին հասաւ.

Ա՛խ, ինչպէս ըսէր տունի խառնիխուռնբոլոր գործերը որո՞ւ պիտի ձըգէր. կարելի՞ բան է որ Համբարձումի սուրբ պատարագէն բացակայ ըլլար, չէ՛, չէ՛ ես կ'երթամ, գոնէ երկու ծունկ աղօթքս կ'ընեմ ու դարձեալ կուգամ:

Ու խօսքէն չուռ մը գործի անցնելով հանուեցաւ հագուեցաւ, երեսը կրկին լուաց ու սրբեց, տունի երեսն աւել մը զարկաւ, աղին ու անդին ցրուած ինչ որ կար մէկդի հաւաքեց, փիլաւի համար ջուր պատրաստեց, պատուիրեց Քուլլի Գիրգոր աղբօր որ մինչեւ գալուն փիլաւին ջուրը լաւ մը տաքցնէ, հաւերուն ալ կուտ տալ չմոռնայ:

Ու շտապելով փողոց ելաւ, եկեղեցիի ոլորուն ճամբէն քալեց, եւ պատարագի զանգակէն առաջ եկեղեցիի դուռէն ներս մտաւ:

Քուլլի Գիրգորը մերթ հաւերուն հետ պտտալ կանչելով, մերթ ինքնիրեն հետ խօսելով, առանց թերութեան, առանց դադարի, իրեն պատուիրուած բոլոր գործերը կատարելէ վերջ՝ սիկար մը վառեց, նստաւ տախտակէ սեղանին վրայ: Յորանկ հառաչ մը քաշեց մեր Քուլլի Գիրգոր աղբարը, վառած սիկարի մուխին հետ թուքըն ալ աղաչ ու կոպիտ կերպով կուլ տալով:

Մազերը չարած ոլոր ու մոլոր, բաց գեղին գոյնով, աչքերը մէկ մէկ ձեւաւոր նուշեր կապոյտի վրայ, երկայն թարթիչներ, ճակատը խոշոր, այտերը կարմիր, մարգարիտ պէս շարուած ակռաներ, քիթը բերանը նուրբ ճաշակաւոր, կզակը կարծես մասնաւոր ձեւուած, որ ամբողջ դէմքին համակրելի ձեւ մըն էր տուած, կազմը չափաւոր, հասակը միջակ, քալուածքը արագ, ու ճորճրալէն — վարդագոյն կարմիր դոգնոցը կուրծքին, ու ժպտուն դէմքով, Քուլլի աղբօր սենեակին դուռէն Եղսա մամիկի աղջիկ թոռնիկը մէկէն ներս մտաւ:

— Աղջիկ Արաքսի, այս ժամուն դուն հո՞ս, այսօր տօն օր է, սուրբ պատարագ կայ, ի՞նչ կայ որ ասանկ տունը մինակդ կեցեր կը սպասես:

Աչքերէն վազող ջուրը սրբելով ըսաւ ու ելաւ ոտքի կանգնեցաւ Քուլլի աղբարը:

Եւ ժպտուններես աղջիկին դէմքին մուայլը պատեց. Արդ տարիքին մէջ եւ ոչ մէկ առեն արտասուած չէր, եւ մելամաղձոտ, եւ անհամարձակ, անկապ խօսքերով բան մը ըսել կ'ուզէր, ա՛խ ի՞նչպէս ըսէր:

Քուլլի Գիրգորը ամէն բան գիտէր, բայց ինչո՞ւն պէտք էր որ ուրիշներու գործին խառնուէր: Օր մը օրանց զըրթթէ իրեն բան չէին ըսած, բայց Արաքսին լացը տեսնելով ալ չհամբերեց, պաշտպանողական նայուածքը վրան, գործի ուղղութիւն փոխող մէկու պէս քիչ մը բարկացոտ, քիչ մըն ալ հպարտ խրոխտ ձայնով մը ըսաւ.

— Աղջիկս գիտեմ, ամէն բան գիտեմ, քու տխուր դէմքիդ մէջ ինչ որ կայ ամբողջ հասկցայ, հայրդ ու մայրդ խելացի դատող են, ես կը դարմանամ թէ ինչպէ՞ս կը պնդեն որ դուն այդ տղան առնես, կը սիրե՞ս մէկը, ըմնցուց գնաց, եթէ չէ. ուզեր, հայրդ ու մայրդ ալ թող իրենց ուզածին չափ պնդեն ու կենան, չեմ առներ ըսէ, չեմ սիրեր ըսէ, ի՞նչ կրնան ընել:

Քուլլի Գիրգորը եւ Օրիարդը այս խնդրին չուրջ խօսքի մէջ էին, երբ դուռը բացուելով Եղսա քուրուկը մէկէն ներս մտաւ, գլուխը շալը հանեց ու կախեց, աչք մը պտտցուց սենեակին վրայ թէ պակաս գործ կա՞յ:

Վիրաւոր ինկող թռչունի մը պէս Եղսա մամիկի միակ թոռնուհին անկիւնը նստած դեռ կը հեկեկար:

— Ի՞նչ կայ, աղջիկս, իմ հոգւոյ տունը քեզ այսպէս տխուր օր մը օրանց տեսած չունէի, ի՞նչ է պատճառը որ ասանկ օր մը դու զարտ ունենաս:

Ու զուրգուրալէն Եղսա մամիկը նայելի աղջկան գլուխը շոյեց, աչքերէն վազող արցունքը սրբեց եւ խօսաւ քովը:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ « ՅԱՌԱՋ »Ը

Օսմ. Դրամատան պայմանաժամը երկարաձգուած

— · —

ՉՈՐՍ ՄԻԼԻՈՆ ՍՏԵՐԼԻՆ ՎԱՐԿ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Թրքական կառավարութեան եւ Օսմ. դրամատան հետ կատարուած բանակցութիւնները յունիս 5ին վերջացան եւ համաձայնագիրը ստորագրուեցաւ Փարիզի կեդրոնի տնօրէն Գ. Պէյէի եւ Սարաճ Օղլու Շիւքրիւ պէյի կողմէ։

Նոր պայմանագրութեամբ, դրամատան մենաշնորհի պայմանաժամը մինչեւ 1952 կ'երկարաձգուի։ Ասոր փոխարէն, դրամատունը 2ուկէս միլիոն ստերլին ոսկիի վարկ մը պիտի բանայ։ Այս դրամին 1,250,000 ստերլինը պիտի մնայ իբրեւ տեւական վարկ, իսկ մնացած 1,250,000ը մաս մաս պիտի վճարուի։

Միւս կողմէ, դրամատունը մէկ միլիոն ստերլին ալ պիտի աւելցնէ Թուրքիոյ դրամագլուխին վրայ

Կառավարութիւնը Ազգ. ժողովին պիտի ներկայացնէ նոր պայմանագրութիւնը, վաւերացուելու համար։

Աւստրիա վրէժ կը լուծէ Գերմանիայէն

Ինչպէս յայտնի է, գերմանական կառավարութիւնը հազար մարքի բարձրացուց անցագրի տուրքը՝ Աւստրիոյ համար, իբրեւ պատիժ երկու նախարարներու դէմ եղած անարգանքին։

Աւստրիան ալ կարգ մը միջոցներ ձեռք առած է, պաշտպանելու համար իր շահերը։ Այսպէս, աւստրիական երկաթուղիները մինչեւ հոկտեմբերի 80 դեղչ պիտի ընեն գիներուն վրայ, յուլիսի եւ հոկտեմբերի ընթացքին։ Պանդոկներն ալ հրահանգ ստացած են գիները կրճատելու։ Հաւաքական պտոյտներ պիտի կազմակերպուին չափազանց կրճատուած գիներով։

Ծանր արկած մը Ատանա-Էնկիւրի գծին վրայ

ՅԻՍՈՒՆ ՄԵՌԵԱԼ ԿԱՄ ՎԻՐԱՒՈՐ

Ատանա – Էնկիւրի ճեպընթացը գիծէն դուրս ելաւ չարաթ առտու, Խակիշէհիրի մօտ։ Զոհերուն թիւը կը հասնի յիսունի, որոնց 12ը մեռեալ։ Ծերունի վիրաւորներ ալ կան։ Կը կարծուի թէ արկածը հետեւանք է վերջին ողողումներուն, որոնք խանգարած են գիծերը։

Եպիսկոպոս՝ Չինացիներուն եւ Հնդիկներուն

Պապը կիրակի օր հինգ եպիսկոպոսներ ձեռնադրեց, երեքը՝ Չինացի, երկուքը՝ Հնդիկ եւ մէկը՝ Անամցի։ Արարողութեան ներկայ էին օտար պետութեանց դեսպանները եւ ահագին բազմութիւն։ Հնդկաստանի երեքուկէս միլիոն կաթոլիկները արդէն ունին երկու հազար քահանայ եւ 11 եպիսկոպոս, բոլորն ալ ազգակից։ Իսկ Չինաստանի երկու ու կէս միլիոն քրիստոնեաներուն մէկ միլիոնն ալ ունի ազգակից քահանաներ եւ եպիսկոպոսներ։ Միայն Ճափոնն է որ ամուր փակած է դուները՝ Վատիկանի արքաւանքին առջեւ եւ ունի հազիւ 100,000 կաթոլիկ, մէկ եպիսկոպոսով եւ 62 քահանայով, բոլորն ալ ազգակից։

—•—

«ՖՈՐՎԱՐՑ», Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, այսուհետեւ պիտի հրատարակուի Փրակայի մէջ, արգիլուած ըլլալով հիթլէրական իշխանութեան կողմէ։

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ (Նոպէլ) այս տարի պիտի տրուի Մուսոլինիի, համաձայն թերթերու տեղեկութեանց։ Կ'ըսուի թէ Մուսոլինի, որ մինչեւ հիմա մերժած է ո՛ր եւ է մրցանակ, անձամբ Սթօքհոլմ պիտի երթայ, Շուէտի թագաւորին ձեռքով ստանալու համար այս մրցանակը։

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆՑԱՆՔՈՎ ձերբակալուեցան, Պելկրատի մէջ չորս սպաներ, որ կը պատկանին Աւստրո-Հունգարիոյ նախկին բանակին։

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԱՓՈՐՁԵՐ կատարուեցան Աւստրիոյ մէջ, մէկը՝ Թիրոլի կառավարութեան անդամ Շթայտլի դէմ, որ վիրաւորուեցաւ. իսկ միւսը՝ Սթիրիոյ ոստիկանապետին դէմ, որ անվնաս մնաց։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ։ Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը այսօր Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ (Զաւարեան) Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերու բոլոր գանձապահները այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՓԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ,
18 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
«ՓԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Ընտիր ժազ։ Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ժամանակի յայտագրով։
ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին։

Ա Զ Դ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ պիտի տօնէ, Յունիս 25ի կիրակի օրը, ժամը 14.30ին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, իր հիմնադրին՝ ՄԿՐՏԻՉ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի ծննդեան հարիւրամեակը

Անշուշտ փարիզահայ գաղութը միահամուռ պիտի փութայ հաւաքուիլ մեծ բանաստեղծին, քրիստոսի հանդէսին, ընծայելով պատշաճ մեծարանքը հայ ազգին այդ արդիւնաւոր զաւկին:

Այժ սուէք ձեր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

—•—

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՆՊԱՍՏԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Սիոթա կոր. —35
Ժէնէրալ Փազ, Գոմ. — 270:
Ժուայնէօզ Ս. Մ. —35:
Զօրտօ, ԳՈՐԾ. —200:
Սէն Թ'էթիէն ԳՈՐԾ. —218.80:
Լէ Լիլա Մ. Ա. —110:
Մէկնես Գար. — 50:
Կրընօպլ Կ. Թիւ. —70
Թէհրան, Մ. Շ. 8 տոլար
Սալին տը Ժիրօ Ա. Մ. —70
Մարսէյլ ԳՈՐԾ, —855.
Մարսէյլ, Հայր. —38.
Սէն Ժիւլիէն Դար. —140:
Մարսէյլ Յ. Գ. —280
Նիս, Մ. Ա. —120
Ալֆորվիլ, Վ. Գ. —35:
Պէյրութ, Ազ. —34,40:
Լը Փոնթէ, Դարբ. —15:
Իսի, Դափ. —35:
Քլամառ, Նիկ. — 70:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՀԵՏԱՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

— · · —

Այդ ձեւով խորհրդային կառավարութիւնը պիտի ցոյց տար գերմանացիներուն, թէ կը կատարէ անոնց պահանջը եւ միւս կողմէ ալ կրնար արդարանալ, որ Ուրալի տեղական իշխանութիւնը թոյլ չի տար ցարը հեռացնել իրենց շրջանէն եւ կեդրոնը անզօր է որեւէ բան ընելու։

Մենք արդէն տեսանք, թէ ի՛նչ պայքար տեղի ունեցաւ Եակովլեւի եւ Եկատերինբուրգի բոլշեւիկներու մէջ եւ ինչ պայմաններու տակ ցարը եւ թագուհին բանտարկուեցան Եկատերինբուրգի մէջ։

Իպատիեւի տունը Եկատերինբուրգ քաղաքի ամենէն գեղեցիկ եւ բնակելի շէնքն էր։ Երկյարկանի, բակով եւ փոքրիկ պարտէզով մը, շէնքը կանգնած էր երկու փողոցներու անկիւնը եւ առանձնացած հարեւան տուներէ։ Բոլշեւիկները տունը շրջապատած էին երկու շարք ցանկապատերով։ Պահակութիւնը կը ստանձնէր տունին ներսը և դուրսը։ Ներսի պահակները վստահելի բոլշեւիկներէ էին կազմուած, թիւով 19 հոգի։ Դուրսի պահակներն ընտրուած էին Եկատերինբուրգի գործարանին բանուորներէն, ընդամենը 56 մարդ։

Պահակներ կը կենային՝ երկու տեղ փողոցին վրայ, երկու ցանկապատերու միջեւ, մուտքին մօտ, բակին եւ պարտէզին մէջ, տունին պատշգամին վրայ եւ առաջին յարկի մուտքի սենեակին մէջ։ Ներսի պահակները կը հսկէին երկրորդ յարկին մէջ երեք տեղ եւ մէկ հոգի ալ ձեղնայարկը։ Ներսի պահակները կ'ապրէին տան վերնայարկը եւ դուրսի պահակները փոխադրուեցան հարեւան տունի մը մէջ։

Իպատիեւ տան գլխաւոր հսկիչ եւ կարգադրիչը Աւդէեւն էր, օգնական ունենալով Մօշկինին։ Պահակներու պետն էր Մէդվէտեւը։ Բացի երեք հոգիէ, որոնք հաւանաբար Լէհեր էին, մնացած պահակները բոլոր ռուսեր էին։

Ի՛նչ պայմաններու մէջ կը գտնուէին Իպատիեւ տան կալանաւորները։

Առաջին օրէն իսկ Իպատիեւի տան մէջ վերաբերմունքը դէպ ի ցարը փոխուեցաւ։ Երբ թագաւորը, թագուհին եւ իրենց մէկ աղջիկը բերուեցան Եկատերինբուրգ, անոնք մանրազնին խուզարկութեան ենթարկուեցան։ Խուզարկութեան ատեն զինուորներէն մէկը թագուհիին ձեռքէն կը խլէ պայուսակը։ Ցարը կը միջամտէ յայտնելով, թէ մինչ այդ ինքը գործ է ունեցած ազնիւ եւ պատուաւոր մարդոց հետ։ Խուզարկողներու պետը կոպտօրէն դիտել կուտայ.

— Խնդրեմ չմոռնալ, որ դուք կալանաւոր էք։

Կալանաւորները կ'ապրէին շատ ծանր պայմաններու մէջ։ Իրենց տրամադրուած էր միայն երկու սենեակ։ Մահճակալները չէին բաւեր եւ ցարին աղջիկները կը քնանային յատակի վրայ։ Կերակուր կը բերէին խորհրդային ճաշարանէ եւ յաճախ երկու-երեք ժամ կ'ուշացնէին։ Առաւօտեան թէյի հետ կը տրուէր միայն սեւ հաց։ Սպասարկումը շատ աղքատ էր եւ ճաշի սեղանը սփռոց չունէր։ Պատառաքաղներ եւ դգալներ կը պակսէին, որով ստիպուած էին ուտել հերթով։ Զբօսանքի համար կրնային պարտէզ իջնել ընդամենը 15—20 վայրկեան եւ բազմաթիւ պահակներով շրջապատուած։

Ցարին ընտանիքը ճաշի կը նստէր ծառաներու հետ միասին։ Երբեմն Աւդէեւը կը մասնակցէր սեղանին եւ, ընդհանրապէս, իրեն կը պահէր շատ անվայել։ Ճաշի ատեն կը ծխէր, գլխարկը վար չէր առներ, իսկ մէկ անգամ միս առած ժամանակ արմուկը կպցուցած էր ցարի դէմքին։ Ցաճախ պահակներէն մէկը կը մօտենար սեղանին, իր դգալով ապուրի մեծ ամանէն կերակուր կ'առնէր եւ փորձելով, կ'ըսէր, թէ՝ «Ձեզ ինչ, դեռ լաւ կը կերակրեն։»

Պահակները սենեակները կը պղծէին առանց զգուշի, ծխախոտը բերաններու մէջ, պատերու վրայ աղտոտ բաներ կը գրէին, աղջիկները երբ պէտքարան կ'երթային, հսկելու պատրուակին տակ անոնց կ'ուղեկցէին զանազան երկդիմի հարցեր կ'ուղղէին եւ յենլով պէտքարանի դուռին, կը կենային, մինչեւ անոնք բնական պահանջները կատարեն։ Ցարին պատասխան չէին տար կամ թէ կոպիտ կը պատասխանէին, խմբովին յեղափոխական երգեր կ'երգէին, զանազան իրեր կը գողնային, կը հարկադրէին ցարին աղջիկները դաշնամուրի վրայ նուագել եւն.։

Ցարին կողմէ եղած որեւէ դիմում միշտ կը մերժուէր եւ Աւդէեւը ընկերներու մօտ կը պարծենար, թէ մերժած է ցարը։ Աւդէեւը քաղաքի բանուորները կը տանէր Իպատիեւի տունը եւ ցարը կը ցուցադրէր, ինչպէս վանդակի մէջ գտնուած գազան ... Միայն երկու անգամ թոյլատրեցին, որ քաղաքի քահանան կրօնական արարողութիւն կատարէ տունին մէջ։ Որեւէ խօսակցութիւն ցարին եւ ընտանիքի անդամներուն հետ խստիւ արգիլուած էր։

Բնականաբար, այս բոլորը խորապէս կ'ազդէին կալանաւորներուն վրայ. Թագուհիին մազերը ըսկսած էին ճերմկիլ, թէեւ մինչեւ վերջ ինքզինքը պահեց յանդուգն ու հպարտ։ Ցարը սկիզբը պաղարիւն ու խաղաղ երեւոյթ ունէր։ Բայց ատկէ, ան ալ կ'ընճուէր։ Թագաժառանգը միշտ հիւանդ էր եւ պառկած մնակի մէջ։ Կը ճնշուէին նաեւ աղջիկները։

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :–: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒՆԻՍ 1933

14 Juin 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2215

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԻԾՆ Է ՈՐ ԿԸ ՔԱՆԴՈՒԻ

Ցիշեցնենք անգամ մը եւս,— տուներու բարեփոխման կամ վերատական փոփոխութեան հարցին առթիւ, մեր հիմնական մըտահոգութիւնը այն է որ, նոր անջրպետ մը պիտի բացուի հայրենիքին եւ գաղութներուն միջեւ: Մինչեւ անգամ գաղութէ գաղութ:

Պարզապէս մակերեսէն կը տեսնեն անոնք որ կը կարծեն թէ քանի մը տառ ձեւափոխելու, պաշեր չտկելու, հարթելու խնդիր է:

Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս են հրատարակուած նմոյշները:

Երանի՜ թէ մենք սխալած ըլլայինք, ուրախութիւն պատճառելով բարեփոխողներուն եւ լատինականներուն:

Եւ մեր մտահոգութիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ, Երեւանը պարզապէս ձեւակերպութիւն մը կը կատարէ, նոր նըմոյշներ ցուցադրելով կամ հաւաքելով:

Մինչեւ հիմա ո՞ր հարցին մէջ նկատի առաւ գաղութներու տեսակէտներն ու բաղձանքները, որպէս զի հիմք ունենայինք հաւատալու թէ՝ պիտի լսէ մեզ:

Դիտ ուելին: Երեւանը կը սիրէ իրար ձգել գաղութները, օգտուիլ անոնց պառակտումներէն:

Արդ, հայկական տառերու ձեւափոխութեան հարցին մէջ ալ, ամէն գլուխէ ձայն կուգայ:

Շատեր արդէն բողոքած են, առանց ջուրը տեսնելու, կամ անոր ձայնը լսելով:

Մէջտեղ ինկած են ոչ միայն մասնագէտներ, այլ եւ անոնք որ ունին «Հայաստանեայց» ուղղութիւն:

Այո՛, մանաւանդ այս վերջինները ամէնէն աւելի կ՚ոստոստեն:

— «Հարցը եկած է իրաւասու տեղէն՝ երկրէն, ժողովուրդէն ու կառավարութենէն: Հարցը դրուած է ճիշդ ժամանակին ... Ոչ միայն աղէտ կամ ողբերգութիւն չէ, այլ բարիք է եւ պէտք է ընդունիլ առանց աղմուկի»:

Ուրեմն, հարկ է բացատրե՛լ այս մարդոց թէ՝ ոչ երկիրը պատիւ կամ մեղք ունի այս այլանդակ նորարանութեան մէջ, ոչ անոր ժողովուրդը, եւ ոչ ալ՝ մտաւորականութիւնը, առ հասարակ:

Իսկ իշխանութի՞ւնը, այո՛: Ան է, իշխանութիւնն է որ — եթէ ոչ Մոսկուան — գործ կ՚ընէ այս ճակատին վրայ եւս, չունենալով ձիմայը ոչ Ակադեմիա, ոչ ընդդիմադիր, ոչ խորհրդարան, ոչ ալ ազատ ժողովուրդ:

Այդ նոյն իշխանութիւնը մէկ «դեկրէտ»ով այլափոխեց ուղղագրութիւնը, եւ հազար բաղձանք եւ բողոք, նոյն իսկ երկրի մասնագէտներուն դիտողութիւնները չկրցան դարմանել գործուած չարիքը: (Զարիք, ամէնէն առաջ, Հայաստանի համար, քանի որ նոր ուղղագրութեամբ տպուած հրատարակութիւններ չեն կարդար արտասահմանի մէջ):

Ո՞վ կ՚երաշխաւորէ թէ՝ աւելի չարաչուք այլանդակութեան մը չպիտի յանգի տառերու «բարեփոխման» մարզանքը, ուշ կանուխ:

Այնուհետեւ դիւրին է նախատեսել հետեւանքները:

Երեւան պիտի գործածէ «բարեփոխեալ» տառերը: Անշուշտ անոնց մայրերը պիտի գրկուին նաեւ արտասահման, եւ այս ու այն պարագային կամ թերթը հայրենասիրութիւն պիտի համարեն գործածել զանոնք, քանի որ կուգան «իրաւասու տեղէն», Երեւանէն:

Ուրիշներ, ունենալով տեսակէտի եւ ճաշակի անկախութիւն, ու մանաւանդ ուզելով պահել միութեան գիծը, պիտի մերժեն:

Եւ ահաւասիկ նոր խառնիճաղանճ մը: Եւ նորագոյն կռուախնձոր մը՝ բոլորովին անտեղի:

Այս կացութեան առջեւ, կապերը կ՚ամրապնդուի՞ն թէ կը թուլնան: Գաղութները, հոսանքները միութեան գիծին կը կառչի՞ն թէ կը կազմալուծուին: Մեր գրականութիւնը կը շահի՞ թէ կը կորսնցնէ: Նոյն իսկ հայրենիքի գաղափարը ո՞ւժ կ՚առնէ թէ կը տուժէ: «Հողերանական այս պահուն, եւ այս ցիր ու ցան վիճակին մէջ»:

Թող պատասխանեն անոնք որ ապարէզ իջած են թմբուկ զարնելու:

Նոյն հարցումները նաեւ անոնց որ կ՚առաջարկեն բոլորովին փոխել հայկական տառերը, վերածելով լատիներէնի:

Այս արդէն իսկական աղէտ մը պիտի դառնար, որու մասին վիճիլն իսկ աւելորդ յոգնութիւն է:

Մնաց որ, Երեւանի առաջադրութիւնը արդէն հոն կը տանի, նախաւեր փորձարկումով մը

Եւ վերջապէս, ի՞նչ արհամարհանք է այս գաղութներու հանդէպ:

Հին իմաստով գաղութներ չեն այն բազմութիւնները որ նետուած են ցամաքէ ցամաք:

Վաղուան հայրենիքին, ամբողջական հայրենիքի մը ամէնէն թանկագին կորիզներն են անոնք, որ առժամաբար խարխափ նետուած են ի սփիւռս աշխարհի:

Բոշաներու, վաչկատուն ցեղերու հօտեր ալ չեն գաղութները: Անոնք ունին պատմութիւն, մշակոյթ, արուեստ, ընկերային եւ քաղաքական արժէք,— հետեւաբար եւ ձայն՝ այս ժողովուրդի բոլոր գործերու տնօրինման մէջ:

Ե՞րբ է կախարդական բանաձեւ մը վերածեցինք «Երկիր»ը, որ այսօր այնքան հեռու է երեկուան իմաստէն:

Իսկական «Երկիր» մըն է այսօրուան գաղթաշխարհն ալ:

Ան թէեւ զրկուած է սեփական հողէն ու ջուրէն, բայց կը պահէ անոնց ընծայած իրաւունքները, որոնք անկապտելի են եւ որոնց հանդէպ դուրգուրանք միայն պէտք է ունենալ ոեւէ մտաւորական Ըլլայ իսկ ռամկավար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Անգլիոյ թագաւորին բացման խօսքը

Ռ. ՄԱՔՏՕՆԸԼՏ ԿԸ ՅՈՒԶԷ ՆԱԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄ. ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր հանդիսաւորապէս բացուեցաւ համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը, Լոնտոնի Երկրաբանական Թանգարանին մէջ: Ներկայ էին 66 պետութեանց պատուիրակները, 168 հոգի եւ 300 թղթակիցներ, ինչպէս եւ մասնաւոր հրաւիրեալներ: Թանգարանին կեդրոնական սրահը, որ երեք յարկէ կը բաղկանայ, կրնայ առնել հազար հոգի: Գլխաւոր պատուիրակներուն աթոռները կը գտնուին սրահին կեդրոնը, իւրաքանչիւր երկրի անունով (ֆրանսերէն): Սրահին միւս մասերը յատկացուած են պատուիրակութեանց օգնականներուն եւ աշխատակիցներուն, ինչպէս եւ դեսպաններու եւ բարձրաստիճան հիւրերու: Մասնաւոր տեղ մը յատկացուած է նաեւ համաշխարհային մամուլի ներկայացուցիչներուն:

Բացման ճառը խօսեցաւ Անգլիոյ Թագաւորը, ոսկի եւ արծաթ ձայնամփոփի մը առջեւ (միքրոֆօն): Քառասուն ձայնարձակներ իր խօսքերը կը տարածէին ամբողջ սրահին մէջ, իսկ մասնաւոր կարգադրութիւններ եղած էին, ամբողջ աշխարհի մէջ լսուելու համար: Միջոցներ ձեռք առնուած էին նաեւ այն երկիրներուն համար որ կ՚ուզէին արքայական ճառը լսել անգլերէն, ֆրանսերէն կամ երկու լեզուներով միանգամայն: Բրիտանական ամէնէն հեռաւոր գաղթավայրերուն համար — Աւստրալիա եւ Նոր Զելանտա կամ Քանատա եւ Մալէզիա, ուր ճառը խօսուած ատեն (իրիկուան ժամը 3) կէս գիշեր էր կամ առաւօտեան ժամը 3, Թագաւորին ճառը փոխանցուեցաւ երկրորդ անգամ, Թագաւորին խօսքերը ձայնագրի վրայ առնուած ըլլալով:

Նոյն ձեւով ի սփիւռս աշխարհի տարածուեցաւ Անգլիոյ վարչապետին ճառը: Կարգադրութիւններ եղած են նաեւ միւս ճառերուն համար:

ՃՈՐՃ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՃԱՌԸ

Անգլիոյ Թագաւորը պատուիրակներուն բարի գալուստ եւ յաջողութիւն մաղթելէն յետոյ, շեշտեց.

— Աշխարհը կը գտնուի վրդովիչ կացութեան մը մէջ եւ ծանր է ձեր գործը: Ազգերը կը տառապին հասարակաց չարիքէ մը: Գործազրկութեան վիճակագրութեանց տխուր ծանրացումը ցախցախիչ ապացոյցն է այդ չարիքին: Այս տագնապին առջեւ, զոր բոլորդ ալ կ՚ըմբռնէք եւ որուն սրութիւնը կ՚ընդունիք բոլորդ, կը հրաւիրեմ ձեզ միացնել ձեր ճիգերը, աշխարհի բարիքին համար: Ես չեմ կրնար հաւատալ թէ մարդը անկարող է օգտագործելու աշխարհի լայն հնարաւորութիւնները, ապահովելու համար քաղաքակրթութեան նիւթական յառաջդիմութիւնը: Ընդհակառակն, նոր գիւտերը, կազմակերպութիւնը այնքան բազմապատկած են այդ օգտագործումները որ, արտադրութեան առատութիւնն ալ ինքնին նոր հարցեր յարուցած է: Անկէ զատ, նիւթական այս արտակարգ յառաջդիմութեան հետ մէկտեղ, երեւան եկած է նոր իրողութիւն մը,— մարդիկ համոզուած են թէ ազգերը իրարմէ կախում ունին եւ անգնահատելի է իրենց գործակցութեան արժէքը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ

Ռ. Մաքտօնըլտ Թագաւորին ընկերացաւ մինչեւ դուռը, եւ վերադառնալով, խօսեցաւ բուն բացման ճառը: Շատ երկար ըլլալով այդ բանախօսութիւնը, կը քաղենք միայն հիմնական մասերը.

— Քանի մը տարիէ ի վեր, անկման մէջ է աշխարհի տնտեսական կեանքը: Իբրեւ հետեւանք, գործարաններ փակուած են, բանուորներու աշխատանքը սահմանափակուած, ապրուստի մակարդակը իջած է: Կարգ մը պետութիւններ սնանկութեան ափը հասած են, իսկ ուրիշներ բեռնաւորուած են այնպիսի նիւթագոյցներով որոնք, մէկ տարիէն միւսը, չեն կրնար հաւասարակշռուիլ: Անընդհատ կը դանդաղի միջազգային վաճառականութեան կազմակերպումը, որմէ կախում ունի ազգերու բարօրութիւնը: Շահաստան կայ, բանուոր կայ, բայց բանուորը չի բանիր եւ շահաստանները ապրանք չեն ստանար: Երբ նուազ կատարեալ կազմած ունէինք, հարստութիւն ստեղծելու համար, մեր երկիրներու եկամուտները աւելի մեծ էին: Բարօրութիւն ստեղծելու ամբողջ կարգ ու սարքը մեքենան ունինք, բայց անիւները կը դանդաղին, չեն բանիր:

1929էն ի վեր գիները ինկած են եւ շատ վար կը մնան այն մակարդակէն ուր շահաբեր կրնար ըլլալ արտադրութիւնը: Ցետոյ, այդ անկումը անկանոն եղած է եւ խանգարած՝ այն բնականոն յարաբերութիւնները որ առանցքն են տնտեսական գործունէութեան: Գիներու անկումը մեծապէս ծանրացուցած է աշխարհի պարտքը: Բաղդատելով 1929ի հետ, 1932ին նախանիւթերու արտադրութիւնը նուազած է 30 առ հարիւր եւ եզերական կրճատման մը ենթարկուած է փոխանակութիւնը՝ քաղաքին եւ գիւղին միջեւ: Ազգային եկամուտը ծանրօրէն նուազած է բոլոր երկիրներուն մէջ, տեղ-տեղ այդ նուազումը կը հասնի հարիւրին 40—50ի: Աւելի ծանրանալով սեղմումներու, մաքսերու, թաժնեցուցակի դրութեան, օտար դրամներու հակակշռին հետեւանքով, ընդհանուր տագնապը 1929էն 1932 միջազգային փոխանակութիւնները իջեցուցած է իրենց քանակին 3 չորրորդէն վար եւ իրենց արժէքին իբր կիսուն: Հարկ եղած է ոսկեվճարը յքել աւելի ընդհանրական համեմատութեամբ մը քան տեսնուած է խաղաղութեան ատեն: Ցետոյ, գործազրկութիւնը աճեցած է ճակատագրականօրէն, հասնելով մինչեւ 30 միլիոնի:

Այս վիճակը չի կրնար շարունակուիլ: Աշխարհը հասած է այնպիսի վիճակի մը որ կրնայ կեանքը ըմբոստացնել թշուառութեան դէմ եւ նախընթաց յառաջդիմութիւնները աւելի – սրբել յուսահատութեան մղումով: Եւ այս բանը եղած է անցեալին մէջ, զանազան առտիճաններով:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

Բացի այն խնդիրներէն զորս յիշեցի, կայ հարց մըն ալ որ առաջին տեղը կը գրաւէ իր կարեւորութեամբ: Այդ խնդիրը չի կրնար քննուիլ այս սրահին մէջ, որովհետեւ ներկայ խորհրդաժողովը կազմուած չէ այնպիսի ձեւով մը որ կարենայ քննել եւ կարգադրել զայն: Կ՚ակնարկեմ պատերազմական պարտքերու հարցին, որ պէտք է քննուի, ընդհանուր տնտեսական վերակազմութեան ամէն խոչընդոտ վերցնելէ առաջ: Պէտք է որ շահակից ազգերը այդ խնդիրը ձեռք առնեն անյապաղ: Հարկ է բարւոք ելքի մը հասցնել Լօզանի մէջ սկսած գործը եւ միանգամընդմիշտ լուծել այս հարցը, համաձայն աշխարհի ներկայ պայմաններուն: Ներկայ խորհրդաժողովը շարունակութիւնն է Լօզանի աշխատանքներուն, որ կատարուեցան անցեալ տարի, այն պահուն երբ, շնորհիւ պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու մասին գոյացած պայմանաւոր համաձայնութեան, Եւրոպան փրկուեցաւ նիւթական անմիջական փլուզումէ մը:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վերջին տարիներու փորձառութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ՝ արդի աշխարհին մէջ զուտ ազգային ոեւէ տնտեսական քաղաքականութիւն աղքատցնելով ուրիշ ազգեր, կ՚աղքատցնէ նաեւ այն ազգերը որ կը հետեւին այդ քաղաքականութեան: Ո՛ր եւէ ազգ չի կրնար շարունակ հարստանալ ի վնաս ուրիշ ազգերու: Փոխադարձ հարստացումը պայմանն է անհատական հարստացման: Տնտեսական ասպարէզին մէջ, այն ազգայնականութիւնը որ կը յաւակնի բաւել ինքն իրեն, պարզապէս բարօրութեան եւ յառաջդիմութեան մահազանգն է որ կը հնչեցնէ: Որքան յաջողինք տնտեսական ամբողջութեան մը վերածել աշխարհը, այնքան առաւելութիւններ պիտի շահի իւրաքանչիւր ազգ: Ո՛րեւէ պարագայի մէջ, միջազգային գործակցութիւնը մեզի համար լաւագոյն միջոցն է հասնելու ազգային վերակազմութեան եւ այն ազգը որ իր շահերուն վրայ կը հսկէ միջազգային ոգիով, առաջինը պիտի ըլլայ աշխարհի մէջ ոչ միայն հոգեւոր յառաջդիմութեան, այլ եւ նիւթական բարօրութեան տեսակէտով:

Ռ. Մաքտօնըլտ այստեղ պարզեց ժողովին օրակարգը եւ եզրակացուց.

— Պէտք չէ որ ձախողանքի մը մատնուինք: Ո՛վ որ կ՚ուզէ յաջողիլ, պէտք է իր գործին մօտենայ յաղթականի ոգիով: Մեր առաջին նիստին եղանակը այն է թէ վճռած ենք յաջողիլ:

Ճառը տեւեց քսան վայրկեան, եւ անմիջապէս թարգմանուեցաւ ֆրանսերէնի:

Մեծ յուզում Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիացի երկու պաշտօնեաներու դէմ կատարուած մահափորձը խոր յուզում պատճառած է ամբողջ Աւստրիոյ մէջ: Ոստիկանութիւն լարած է իր ուժերը: Կ՚ըսուի թէ դաւադիրները հիթլերականներ են եւ արդէն Գերմանիա փախած են: Հաւանական է որ բացառիկ վիճակ հռչակուի ամբողջ Աւստրիոյ մէջ: Երկուշաբթի օր Վիեննայի ոստիկանութիւնը գրաւեց հիթլերականներու կեդրոնը, ինչպէս եւ բոլոր հաւաքատեղիները: Խուզարկութիւններ կատարուեցան եւ անորոշ ժամանակով փակուեցան կուսակցութեան բոլոր հաւաքատեղիները: Կ՚ըսուի թէ շուտով հիթլերական կուսակցութիւնը օրէնքէ դուրս պիտի հռչակուի ամբողջ Աւստրիոյ մէջ: Վարչապետը, որ Լոնտոն կը գտնուի, կ՚ուզէ վերադառնալ անմիջապէս, նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը: Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց, ուսումնասիրելով կարգ մը բացառիկ ծրագիրներ: Կ՚ըսուի թէ այն օտարականները որ կը գործեն հիթլերական շարքերուն մէջ, պիտի արձակուին անմիջապէս:

⁂ Երկուշաբթի օր անծանօթի մը կողմէ ռումբ մը դրուեցաւ Վիեննայի հրեայ գոհարավաճառներէն մէկուն վաճառատան մէջ: Վաճառականը անմիջապէս սպաննուեցաւ: Մէկ շաբաթ առաջ արձակած էր նացի պաշտօնեայ մը: Միեւնոյն օրը դժոխային մեքենայ մը գտնուեցաւ հողագործական սակարանի սրճարանին մէջ, ուր ընդհանրապէս հրեաներ կը հաւաքուին: Մեքենան 12 քիլօ պայթուցիկ կը պարունակէր: Ոստիկանութիւնը ժամանակին հասնելով գրաւեց մեքենան: Եթէ պայթէր, կրնար քար ու քանդ ընել սակարանի շէնքը, առանց հաշուելու մարդկային զոհերը:

Ամերիկա կը պահանջէ յունիս 15ի պարտքը

Անգլիական կառավարութիւնը առաջարկած էր Ամերիկայի 10 տոկոս միայն վճարել, իբրեւ Թերհաշիւ յունիս 15ի պատերազմական պարտքին, որ 75 միլիոն տոլար է: Կը կարծուէր թէ նախագահ Րուզվէլթ ընդունած է այս առաջարկը, բայց վերջին լուրերը ուրիշ բան կ՚ըսեն: Լոնտոն անհրաժեշտ պատասխան ստացած ըլլալով, յայտնած է թէ չի կրնար ո՛ր եւ է վճարում կատարել, քանի որ ինքն ալ ոչինչ ստացած է իր պարտապաններէն:

Կրընոպլի փիրաւոր աղջիկը մեռաւ

Ուրիշ Հայ մը եւս մեղսակից

Գրած էինք թէ Կրընոպլի մէջ հայ երիտասարդ մը, Եզնիկ Ժամկոչեան, յոյն աղջկան մը ձեռքը խնդրած, բայց ծնողքէն մերժուած ըլլալով, վիրաւորած էր զայն:

Կրընոպլէն կը հեռագրեն յունիս 12 թուականով.— Վիրաւոր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԶԱՆԳՈՒԱԾԸ ԵՒ ՄԱՅԻՍ 28Ը.— ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԵԾ ԵՒ ՓՈՔՐ ԲՈԼՈՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ՑԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՔԻՆԸ ԵՒ ՄԱՅԻՍ 28Ը. - ԸՆԿ. Գ. ՆԺԴԵՀԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆԸ.— ՍԳԱՏՕՆԸ. ՄԱՅԻՍ 28Ը ԵՒ ԵՌԱԳՈՅՆԸ.

Ամերիկահայ գաղութի մեծամասնութիւնը անկեղծօրէն եւ հոգիով փառաբած է մայիս 28ի օրուան։ Հարիւրաւոր տարիներու սարկական կեանքէն յետոյ այդ Օրը կը համարուի իբրեւ նոր դարագլուխի մը անկիւնաքարը։ Մայիս 28ին հայ ժողովուրդը չնկեցաւ իր ճամբան եւ մտաւ Ազատութեան եւ Անկախութեան պողպատէն քալող ազգերու շարքին մէջ։

Այդ մեր Օրերու Օրն է, որբ հպարտութեան, ցնծութեան եւ ցեղային ինքնագիտակցութեան։

Այդ պատճառով ալ, Ամերիկայի բոլոր գաղութները՝ մեծ թէ փոքր, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէներու, կը կազմակերպեն հրապարակային ժողովներ, հանդէս – խնջոյքներ՝ մայիս 28ի տօնակատարութեան համար։

Այդ ժողովներէն ամենամեծը եւ խանդավառը տեղի ունեցաւ Ն. Եորքի մէջ, կազմակերպուած շրջանի բարձրագոյն մարմնի շրջանային խորհրդի եւ մասնակցութեամբ Ն. Եորքի անմիջական շրջանի 8 քոյր կոմիտէներու։ Մուտք նշանակուած էր 50 սենթ։ 1000էն աւելի հայրենակիցներ վճարած էին՝ ներկայ ըլլալու այդ տօնակատարութեան։ Գլխաւոր հիւրը Միացեալ – Նահանգներու ծերակոյտի անդամներէն Ուիլեմ Քինկն էր, որ ամէնէն համակրելի կուսակցութեան ամէնէն ազդեցիկ անդամներէն մէկն է։ Ծերակոյտի ներկայացուցիչը խանդավառ կոչ մը ուղղեց ներկաներուն, յորդորելով պահել հաւատքը հայ ժողովրդի ապագային համար, որովհետեւ, ըսաւ, գարերու դաժան պայքարէն ողջ մնացած լուսաւոր հայ ժողովուրդը չի կրնար մնալ ստրկութեան մէջ։

Ան յատուկ կոչ մը ուղղեց հայ երիտասարդ սերունդին, յորդորելով որ հետաքրքրուին Ամերիկեան քաղաքական կեանքով, տիրանան բարձր պաշտօններու եւ այդ ճանապարհով օգտակար ըլլան իրենց նախահայրերու հայրենիքին։ Ինքն ալ, իբրեւ ժամանակի իրլանտացի նախահայրերու, մինչ ալ օժանդակած է եւ նեցուկ հանդիսացած Իրլանտայի ազատագրական շարժման։

Տօնակատարութեան առթիւ կազմակերպուած այդ ձեռնարկը սկսաւ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եւ տեւեց մինչեւ աւատուան ժամը 1ը, 8 ժամ շարունակ, ատանց դադարի եւ ձանձրոյթի։ Եւ Նիւ Եորքի հայութիւնը նոր ապացոյց մը տուաւ Հայաստանի Հանրապետութեան երդուեալ հակառակորդներուն թէ՝ իրենք պատրաստ են իրենց բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը տրամադրել ազատութեան համար մղուելիք պայքարին։ Այդ հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ հայ ծանօթ արուեստագէտներ՝ երգիչ –երգչուհիներ, նուագողներ եւ արտասանողներ

Նման խանդավառ ժողով մը տեղի ունեցաւ Պոստոնի մէջ ալ, հաղարէն աւելի բազմութեան ներկայութեան։ Հաւատաւորներ շարան – շարան կուգային սրահը լեցնելու եւ իրենց ներկայութիւնը լռին բողոք մըն էր Թեբրահուաններու, վախկոտներու եւ հայ ժողովրդի թշնամիներու դէմ։ Օրուան գլխաւոր խօսողն էր ընկ. Գ. Նժդեհը, մէկը այն մարտիկներէն որոնք մասնակցած են Ղարաքիլիսէի ճակատամարտին եւ հիմը դրած հայ ժողովրդի անկախութեան։ Ընկերը, իբրեւ ականատես եւ մասնակից այդ կռիւներուն, գեղեցիկ պատկերներով վեր հանեց հայ ցեղի մէջ թաքնուած հերոսական ուժերը, որոնք վտանգի բովէն բռնկեցան Պայքարի եւ Մահուան գրօշին շուրջ եւ դէն շպրտելով վախի եւ փախուստի հոգեբանութիւնը, իրենց սեղմած բռունցքներով եւ հրացաններով հերուածներ տեղացին, փախուստի մատնելով թշնամին։ Երկրորդ եւ աւելի հրաշալի Աւարայր մըն էր այդ, որուն կը մասնակցէին թէ՛ կիներ, թէ՛ հոգեւորականներ, թէ՛ ծեր եւ երիտասարդ։ Հայ ցեղի կամքն էր որ կը խօսէր այդ հերոսներու միջոցաւ։ Ու ամենէն վերջ արտաշարժ եւ անկեղծ զգացումներով դարձաւ դէպ ի Սեպուհը՝ հայդուկային կռիւներու այդ աննման հերոսը, փափաք յայտնելով որ անոր առաջնորդութեամբ պատեհութիւն տրուէր նոր եւ վճռական պայքարի մտնելու եւ ազատելու մեր հայրենիքը անկոչ բռնակալներէն։

Ծանօթ արուեստագէտներէն իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Տիկ. Ռօզ Զուլալեան՝ երգով, Տիկ. Սիրարփի Միքայէլեան՝ ջութակով եւ Տիկ. Նուարդ Երեւեան՝ դաշնակով։

Իրարու ետեւէ կը կազմակերպուին ուրիշ հանդէսներ՝ Փրավիտէնսի, Ուստրի, Տիթրոյթի, Ֆիլատելֆիոյ, Ֆրեզնոյի գաղութներուն մէջ։ Եւ այդ ժողովներուն կը տիրապետէ Ազատութեան ոգին՝ Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ։

Դժբաղդաբար Մայիս 28ի տօնակատարութեան հաւատացող մէկ տարր մնացեր է — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Եւ ամերիկահայ գաղութի մէջ անոր չարքերը տիրական են։ Հակառակ այն իրողութեան որ ամէն կերպ ջանացինք համազգային հանգամանք տալ այդ տօնակատարութեան, բայց անյաջող։ Պատճառը — մէկ է։ Այդ օրուան որեւէ տօնակատարութիւն պիտի նպաստէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վարկին բարձրացման։ Եւ այդ պատճառով ալ մեր հակառակորդները բարւոք կը համարեն մնալ բոլշեւիկներու եւ այլ հակահայ տարրերու բանակին մէջ՝ ընդդէմ Հայաստանի Հանրապետութեան։

Նոյն մօտայնութիւնը նաեւ Ապրիլեան Սգատօնի եւ եռագոյնի շուրջ։

Ամերիկահայ Երեսփ. Ժողովը վճռած էր Սգատօնին համազգային բնոյթ տալ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէն ալ յատուկ կոչ ուղղած էր իր կոմիտէներուն՝ ջերմօրէն աջակցելու անոնց։ Դաշնակցական ատենախօսները ընդառաջ կ'երթային համազգային մարմիններու հրաւէրին։ Վայրկեան մը խորհեցանք թէ գոնէ այդ ճակատին վրայ եւ նահատակներու յիշատակին շուրջ համերաշխութիւն պիտի գոյանայ։

Ցաւօք նոյնը Ռամկավարները խուսափեցան, պատճառաբանելով եռագոյնի ներկայութիւնը (ինչպէս Փրավիտէնսի մէջ), ուրիշ տեղեր անոնք դուրս մնացին։ Ունեցանք ալեկոծումի քանի մը շաբաթներ։ Մեր ընկերներն ու կոմիտէները բողոքներ տեղացին, յայտարարելով որ ազգային սրբութիւնները անարգող տարրերու հետ չեն կրնար իրենց յարգանքը յարգել տակ։ Ուրիշ վայրերու մէջ Սգատօնը կատարեցին եկեղեցիներուն մէջ՝ եռագոյնը չպարզելու դիտումով։ Մեր հակառակորդներու միակ նպատակն էր Դաշնակցութենէն դուրս կատարել Սգատօնը, որպէս զի կարենան, ջարդերու եւ հալածանքներու մէջ Դաշնակցութիւնը մեղաւոր հանել...

Վերջին յիսնամեակի ընթացքին, ինչպէս չէ չտեսած եմ Նիւ Եորքի մէջ, բանախօսութեան մը միջոցին, մենք ունեցեր ենք 3 սրբութիւններ՝ Մայիս 28ը, Նահատակներու Օրը եւ Հայկական եռագոյնը — մէկը միւսին հետ կապուած, անջատելի եւ անբաժանելի, բայց անարգուած մեր հակառակորդներու կողմէն։

Եւ մենք, դաշնակցականներս, միայնակ այդ երեք սրբութեանց հետ՝ հայ ժողովրդի համակրութեամբ ամէնզօրած եւ անոր լռելեայն յարգանքով զօրացած։

Ու մենք այդ սրբութիւնները պիտի պահենք՝ որովհետեւ անոնք ներկուած են հայ ժողովրդի արիւնով եւ հալածանքներով, ընդդէմ արտաքին եւ ներքին բոլոր թշնամիներու։

Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Զօր Սեպուհի

խոյր արկածաման

Պաթմէն առաջուած նամակէ մը «Հայրենիք» կ'իմանայ, թէ ինքնաշարժի արկածի զոհ գացած է զօր. Սեպուհի քոյրը տիկին Մարիամ Շահամեան։ Կնոջ մահէն խարապէս ազդուած, ամիս մը վերջը մեռած է նաեւ ամուսինը՝ Գ. Տրդատ Շահամեանը։

Մեր վշթերան ընկերոջ եւ պարագաներուն կը յայտնենք մեր խոր ցաւակցութիւնները, այս տխուր առթիւ։

ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻՆ, Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ

ԹԱՒՐԻԶ.— Վասպուրական մեր աշխարհի ծաղիկն էիր գարնանային, Թիլատնեաց Նորգեղ գիւղի հովիտներուն մէջ ծաղկեցար եւ Փարիզի Թուխ ու մռայլ թաղարին մէջ թառամեցար։

Ապրիլ ամիս շատ սիրեցիր, բանաստեղծի գրչովդ երգեր՝ ապրիլ ամսին չա՞ս գրեցիր։ Սակայն աւա՜ղ, ի՞նչ դառն խաղ, ապրիլ ամսին ամպը պատեց գարուն յոյսերդ, խաւարեցաւ կեանքիդ արեւ։

Արտօսայ տար բացուեր կակաչ, հովիւն ու ձոր վառ ու կանաչ, վեր կաց Օհան ու տես գարուն՝ Թիլատնեաց Երկիրին սիրուն

Աղթամարայ դանդեր զարկին, ուխտաւորներ շարան – շարան ուխտի կ'երթան Սուրբ Խաչ վանքին։ Վեր կաց, Օհան ձայնը կուգայ շարականին, խունկ կը ծխայ մէջ տաճարին, մեղրամոմը մոմակալին՝ կայծեր տալով կը պլպլայ մեր ժեռելոց յիշատակին։ Ան քո սիրած Աստուածածնիդ, գնա մտիր տաճարն ուխտի ու հոն կարդա «Երգ երգոց»ը Սողոմոն Մեծն իմաստունի

Կը լսե՞ս մօրդ ձայն — «Որդի՛, Օհա՛ն.. դառնիրը տար կանաչ արտտ, առատ արտտ աղբիւրին մօտ։ Կէս օր եղաւ՝ կուգայ մեր հօտ, դառներ բերես մեր բէրին մօտ»։

Կը լսե՞ս հօրդ ձայն — «Որդի՛, Օհա՛ն.. վերին արտը կ'երթանք գութան, կէս օրին բեր մեր ճաշն ու թան, յուշանա հա՜, եա քեզ մատաղ, ատված կը մնան մաճկալ, հօտաղ»։

Վարդավառի տօնն է այսօր, Նարեկացու մեծ ուխտի օր, ուխտաւորներ հազարաւոր՝ ուխտի կ'երթան վանք զօրաւոր։ Ժամ – պատարագ, ուխտ ու մատաղ, երգ ու խունկ, պարեր ու խաղ։ Երթանք Օհան Նարեկայ վանք, երկու դուխս «Նարեկ» կարդանք։ Նարեկացին ազգային սուրբ, Նարեկայ հող, Նարեկայ քար՝ սուրբերն չունեցող, ջերմ աղօթքով՝ անքեն ու սուրբ։ Նարեկացու Աղօթատեղ, որուն մօտիկ է քո Նոր գեղ. դիմաց ծիծղուն ու ծփծփուն՝ կը տարածուի ծովը սիրուն, ծով հայրենի վանաշխարհի, ծով Բզնունի, ծով ծիրանի՝ շրջապատուած բարձր լեռներով՝ անտառապատ եւ ձիւնածածկ։

Լուսաբացը կը մօտենայ, մայրդ եկուր քեզ ձայն կուտայ։

— Արշալոյսն է մեր աշխարհին, արեւ գինուր Արտոս սարին, վեր կաց Օհան, գիւղի տղայ, տես աշխատանք ու եռուն կեանք՝ բուներ են մեր դաշտեր, արտեր։ Ա՜հ դարուն է, ապրիլ ամիս, Օհան, որդիս, դուն չա՞ս ապրիս, կանաչ – կարմիր կապիս Օհան, քեզ շատ արեւ, հազար բարեւ, աղէկ որդի, անուշ Օհան։

Լուռ է, ակեր քո հայրենիք, քար ու քանդ է հայրենի տուն, ծուխը մարած, կեանքը մեռած։ Բայց լեռները խոժոռ ցասկոտ, կատարները ազատ, ըմբոստ, գետեր խշշան եւ աղմկոտ, Անտառները մռայլ ու մութ, ծիծաղախիտ ծովը կապոյտ, հովիտն ու ձոր, ծառն ու ծաղիկ, Թիլատնեաց անուշ հովիտն ու ձոր, ծառն ու ծաղիկ, Թիլատնեաց անուշ հովիկ, Աղթամարայ խոխոն կղզին սրբակենցաղ Նարեկացու Աղօթատեղ ժայռի կրծքին, վարագայ վանք արծուաբունակ, Այգեստանը կիսաւերակ, Վանայ բերդը մէջ բաց դաշտին, Շամիրայ Առուն յուսատակ, Մհերի դուռ յաւիտեան փակ... Այս բոլորի կարօտ սրտիդ, ազատութեան յոյսն աչքերուդ, սիրածդ ամպին, վառ ապրիլին, կանգնած սեմին կեանքիդ դարնան, մեզմէ հեռու, մեզմէ անդարձ՝ ընդմիշտ գացիր, անուշ Օհան

Վանաշխարհի գարունն է տես, ծիլ ու կանաչ, ծաղիկ պէս պէս զարդարեր են մեր սարն ու ձոր եւ հովիտներն անդնդախոր։ Ահա կ'երթանք Թիլատնեաց, հայրենի գիւղդ ծովուն մօտիկ, չոսա գանք սարեր, ձորեր, դաշտեր, քաղենք դարնան վառ ծաղիկներ — Ախպէրանց արտին՝ մէջ քարերուն, կարմիր կակաչ, սարի Սուսան, Անթառամ ծաղիկ՝ գոյնը սիրուն, Մեռնածաղիկ՝ բաց կապուտիկ, Բեաֆուր վարդը Այգեստանի, Գիննըրուկը Վարագայ սարի։

Այս դոփագեղ ծաղիկները մէկմէկ քաղենք, փունջեր կազմենք, պսակ հիւսենք, քեզ նուիրենք, քեզ ընկեր ջան, որ շատ ջիւան թառամեցար, օտար հողին տակ թաղուեցար։

Հայրենիքի ծաղիկներու փունջ — պսակներն այդ աննման՝ թող զարդարեն քո գերեզման, քո անունը մինչ սիրելի եւ անթառամ քո յիշատակ՝ թող վառ մնան մեր սրտին մէջ, մինչ անմոռաց ու մինչ անչէջ։

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

Անկախութեան տօնը Տրիպոլսոյ մէջ

ՏՐԻՊՈԼԻՍ (Սուրիա) .— (Յառաջ) — Տրիպոլսոյ մէջ այս տարի կրօնական իշխանութիւնը հրահանգեց համազգային շրջանակով, քաղաքին մէջ պաշտօրէն տօնել Մայիս 28ը։ Հանդէսը սարքուեցաւ Թաղ. Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ

Ցառաջդիմասիրաց Միութեան Օրիորդները եռագոյն դարդանիշ կը մատուցանէին եկողներուն։

Փայտաշէն եկեղեցին լեցուն էր մօտաւորապէս 400 ունկնդիրներով։ Եկեղեցիին ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով։

Որոշեալ ժամուն, ազգային վարժարանի երկսեռ ուսանողները եռագոյնը պարզած հանդիսավայրէն ներս կը մտնեն յաղթականօրէն երգելով «Յեռու կեցէք դուք վախկոտներ» քայլերգը

Օրուան նախագահը Գ. Մ. Արծրունի Թուրքիոյ Հարստութեան անկման եւ Ապրիլ 24ի քառասունի եղեռնին պատմականն ընելէ յետոյ, ըսաւ. Հայ ազգը պատերազմի ընթացքին չունէր կանոնաւոր բանակ, չունէր առատ զէնք ու փամփուշտ, այլ խոշոր մը, Ազատութեան մեծ գաղափարականը Ան կռուեցաւ յանուն ազատութեան թափելով անխնայ իր կարմիր արիւնը ցեղի վերածնունդին։ Մէկ միլիոն նահատակներու սուրբ նշխարներէն յառաջ եկաւ մեր ազատութիւնը Մայիս 28ին։ Հարազատ պատկեր հայ ցեղի անմահութեան։ Օր՝ ուրախութեան եւ ցնծութեան, խրախճանքի եւ մեծարանքի։ ... Մաղթենք որ հայրենիքի վաւարանդի զաւակները պատեհութիւնը ունենան տօնելու Անկախութեան տօնազարձը ի ձեռին բռնած Ազատութեան խորհրդանիշը՝ եռագոյնը։

Ընտրովի արտասանութիւններ ըմբերգներ, մեներգներ ըրին դպրոցին երկսեռ աշակերտները։ Ցնցող կերպով արտասանեցին Ցառաջդիմասիրաց օրիորդներէն Ա. Մահտէսէճեան, Լ. Սէթրաքեան, Տ. Գալայճեան, Հ. Մ. Ը. Մ. Ին Անուշեան, Թորոսեան, Օհանեան, Վարդանեան, Մովսէսեան նուագով փակելով մեծ տօնակատարութեան։

Գլխաւոր ճառախօսութիւնը հրաւիրուած էր ընկեր Գէորգ Սարգսեան, որ մանրամասնօրէն նկարագրեց Սարդարապատի,— Ղարաքիլիսէի ճակատամարտները, հայ ժողովուրդին տեռասալից քաջագործուած վիճակը, Արամի երկաթէ կամքն ու քաջակերանքի խօսքերը եւ աւելցուց — Այսօր Հայաստան մը ունինք ուր մէկ միլիոն հայութիւն կայ եւ որու սահմանները շատ նեղ են։ Ունինք նաեւ մէկ միլիոն հայութիւն գաղութներու մէջ որ պէտք է Հայաստան փոխադրենք։ Հայաստան մը ունինք, Թրքահայաստանը որ դատարկ է թէ Հայէ, թէ Քիւրտէ եւ թէ ալ Թուրքէ։ Եթէ կ'ուզենք դաղթականութիւնը հոն փոխադրել, պէտք է ջանանք այլասերման վտանգէն զերծ պահել, եթէ ոչ 30–40 տարի յետոյ Հայեր պիտի չունենանք Հայաստան դրկելու։ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնները այն գերը կը կատարեն որ նոր սերունդը կը դաստիարակեն ազգային — քաղաքացիական գաղափարներով։ Պէտք չէ այն հարցը տալ թէ ե՞րբ պիտի երթանք եւ տիրանանք մեր պատմական հողամասերուն Բուլղարները, Սերպերը, Յոյները, ամբողջ հարիւր տարի կռուած են իրենց անկախութիւնը ձեռք ձգելու համար։ Պէտք է սերունդներ պատրաստենք վաղուան մեծ Հայաստանին։ Հայ աղատագրական ճամբուն վրայ նահատակուողներու երազները այս օրուան երիտասարդութիւնը պիտի իրականացնէ։ Եթէ Րաֆֆին իր «Խենթ»ով հայկական կառավարութիւն երազեր է ասկէ 50–60 տարի առաջ, հայ ժողովուրդը հիմնեց այդ երազուած Հայաստանը 1918 Մայիս 28ին։ Պառի՛ս այն յեղափոխական գրագէտներուն եւ գործիչներուն, որոնք փոխեր են Հայոց պատմութեան վերջին յիսնամեակը։ Մենք քանի կը հեռանանք 1918 թուականէն, այնքան աւելի կը կապուինք անկախութեան գաղափարին։ Եւ ամէն տարի աւելի մեծ շուքով պիտի տօնենք այս տօնը, ցրուած աշխարհի ամէն կողմը, մինչեւ որ իրականանայ մեր Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի խոյալը։

Տէր Նշանեանին եւս վիճակուած էր քանի մը խօսք ընել։ Սամուէլեան կարդաց ճառ մը խանդավառօրէն։ Դպրոցական մանուկներու կողմէ պատրաստուած կենդանի պատկերը արժանացաւ անվերջ ծափերու։

∴ Ընկեր Գէորգ Սարգսեան որպէս Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանային վարչութեան անդամ, սիրով ընդունեց Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տեղական մասնաճիւղին խնդրանքը եւ Մայիս 28ի գիշերուան ժամը 9 եւ կէսին միութեան ակումբի բակին մէջ, Թրիպոլսիներու ծաղիկներուն անուշ բոյրին ներքեւ դասախօսեց, շեշտելով կարեւորութիւնը մարմնակրթանքին եւ միութեան դերին այն տեսակէտէն թէ՝ նոր սերունդը հեռու կը պահէ սրճարաններու եւ կապիլաններու տղաւոտ մթնոլորտէն։

ԴԵՐԿՈՄՍ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Արամ Պարթեւեանի նուագահանդէսը

Շաբաթ երեկոյ Salle Gaveauն ժամադրավայրը եղած էր հայ հայ եւ օտար երաժշտասէրներուն, որոնք գրեթէ լեցուցած էին զայն, ուշադիր եւ համակիր։

Երկրորդ անգամն է՝ որ երիտասարդ եւ տաղանդաւոր արուեստագէտը այդ բեմին վրայ կ'երեւայ, ղեկավարի ճգոռը ձեռքին։

Առաջին նուագահանդէսին առթիւ այս սիւնակներուն մէջ մատնանշած էի իր ղեկավարութեան նկատելի ճշգրտութիւնը, ինքնավստահ ու անսայթաք թարգմանութեան մը միացած։

Այդ արժէքները աւելի շեշտուած յայտնուեցան այս անգամ, իր շատ հաճելիօրէն կազմած յայտագրին կատարումի ընթացքին՝ թէ՛ օտար հեղինակներու եւ թէ՛ իր սեփական գործերուն՝ նկարագրական արտայայտութիւնները յատկանշելու աշխատանքին մէջ։

Իր մտացի ղեկավարութեան տակ 30է աւելի երաժշտական խումբը՝ բացառապէս կազմուած լարական գործիքներէ՝ մեզի տուաւ Mozartի «Petite musique dans la nuit»ն, որուն allegroն գմայլելի իր նրբութեամբ եւ դգայնութեամբ եւ մանաւանդ «Rondo»ներ երազուն խորհուրդով, ականջի եւ հոգիի հեշտանք մը եղաւ, արժեւորելով մեծ վարպետին ամենէն նուրբ յղացումներէն մէկը։

Bachի Double concert en Ré Mineurին Vivaceէն եւ allegroն հոյակապօրէն կատարուեցան — enlevé պիտի ըսէի — բան մը որուն համապատասխան երաժշտական արտայայտութիւնը չունինք հայերէնով.

Երկարատեւ ծափեր եկան զգացնելու՝ որ ունկնդիրները անզգայ չէին մնացած այդ գործերուն ներդաշնակ ու կատարեալ ներկայացման։

Առաջին մասը կը վերջանար Պարթեւեանի ընդլայնած «Լուսնակն անուշ» եւ «Շողեր ջան» ով։

Այդ երկու ծանօթ կտորներուն շուրջը երիտասարդ երգահանը հիւսած է քմահաճ ու սիրուն շրջանակ մը՝ նոր երանգներու ներդաշնակութեամբ, եւ տպաւորիչ՝ զգայնութեան շնորհալի արտայայտութիւններով։

«Շողեր ջան»ի վերջին մասին պարական բնոյթը կը վերածուէր մեղեդիի մը յատկանիշներուն՝ առանց կորսնցնելու սակայն զուտ երաժշտական արժէքը։

Գ. Ժ. Օնօռա՝ որ կը նուագէր սոլոյի բաժինը՝ արժանացաւ ջերմ ծափերու։

Bachի կտորին մէջ մասնաւորապէս գնահատուեցաւ մեր ծանօթ արուեստագիտուհի Օր. Լ. Տէմիրճեան որուն դաշնակի ջութակը ծանօթ է բոլորին — եւ դեռահաս Օր. Երամեան, որ իր հմայիչ արուեստակցին քովը կրցաւ նրբօրէն եւ գնահատելի կարողութեամբ սատնել իր մասը։

Յայտագրին երկրորդ մասը կը բաղկանար — բաց ի Vivaldiի Concerts en la Mineurէն — հայկական կտորներէ։

Վերոյիշեալին մէջ Օր. Տէմիրճեան յայտնուեցաւ դարձեալ իր անքննադատելի ոճով եւ մեքենականութեամբ՝ մանաւանդ Largoին մէջ, ուր երգեհոնին հետ առանձին առեղծեց գրաւիչ մթնոլորտ մը, հոգեկան ներդաշնակութիւններու ծփանքներով օրօրուն։

Պարթեւեանի կրօնական եղանակները ունկնդրուեցան ինքնամփոփ եւ վերացած։

Այդ պահուն ըմբռնելի եղաւ թէ ինչ երաժշտական գեղեցկութիւններ կան մեր մեղեդիներուն մէջ — այլակերպուած ու խեղաթիւրուած հայ սփիւռքին բերնին մէջ։ Ու երեւակայեցէ հայ եկեղեցի մը՝ ուր այդ գմայլելի եղանակները պիտի նուագուէին այսպէս, տպաւորիչ, վսեմ, մեծ երգեհոնի մը ընկերակցութեամբ Նոթերը դիւրաւ ջութակներու մարդկային աղաղակող հոգիներէն փրթած հեծեծանքներուն։

Չէ՞ որ երաժշտութիւնը ինքնին, իր լուրթեամբ հոգիներու պատարագն է մատուցուած Անիմանալիին գերագոյն խորհուրդին առջեւ։

«Ալէլուիա»ն կրօնական նկարագրին նուազ հարազատ թուեցաւ, իր կազմաւորութիւնը կը պարունակէր տարրեր՝ որոնք պահելով հանդերձ մեղեդիական բնոյթ՝ կը կրեն աշխարհիկ նախապաշարումներու նկարագիր։

«Պինկէօլ»ը — որ կը լսուէր առաջին անգամ — կը կրէր լայն ու կարեւոր ներդաշնակութեան մը յատկանիշը, թէեւ — saccadi — հատընդհատ մաս մը՝ մանաւանդ Գ. Քէլէճեանի երգի բաժնին մէջ — կը նեղէր ընդհանուր խաղաղ ու լայն դաշնաւորումը։

Ուշագրաւ եղան Պարթեւեանի երկու նոր հեղինակութիւնները գրուած ջութակի համար՝ եւ որոնց մեկնաբանութեան նպաստեց Օր. Տէմիրճեանի հմայիչ ճարտարը։

Մասնաւորապէս գեղեցիկ եւ տպաւորիչ էր «Հովը»ն ուր երիտասարդ հեղինակը դրած էր զննութեան այդ զգացումի մը արտայայտութիւններ այժմ եւ ողբերգութեան տարրեր միացած նոր գոյներու եւ երանգաւորումներու գնահատելի կարողութեան։

Ցայտագիրը կը փակուէր «Արտօսի ծով եւ «Մանուկի երգ ծով։ Առաջինը դարդանկարուած էր հեղինակին երեւակայութեան սահեցած ...ի շրջագծերով, ու երկրորդը ... իր լայն, խռովայոյզ accordsով։

Հոգեկան բաւարարութեան մը զգացումով հանրային ... գնահատանքի ծափեր ... մեր երիտասարդ արուեստագէտին եւ իր ընկերներուն։

ՀՐ. ԱՃԵՄԵԱՆ

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ԳԻՏԻ ԿՐՃԱՏՈՒԻՆ 100ԻՆ 25

Էքօ տը Տամաս իր 1 յունիսի թիւի մէջ կը գրէ.—

Իր յառաջիկայ հետեւանքներու անակնկալ, երէկ առաւօտ նիստը բերեւս կարեւորագոյնը եղած պիտի ըլլայ վերջացող նստաշրջանին։

Ճէմիլ Բէյ երեսփոխանը թեմ կը ... Բրանայ եւ ծրագիր մը ներկայացնելով կը պահանջէ նոր վարկեր, որոնք տասը հազար ոսկին հակավճարական պայքարին եւ 24 հազար ոսկին կը ... ամայութեան աշխատանքներուն համար։

Ելմտական նախարարը, իր կարգին թեմ դալով, կը պատկերացնէ պետական գանձին վիճակը եւ անյաջողութիւնները։

Ան կը ցուցնէ թէ կառավարութեան համար երեք լուծումներ կան կամ փոխառութիւններու ... կամ ... Սուրիոյ ... հերուն. կամ տուրքերու ... ցում, որ համապատասխան ... ըլլար հարկատուներու կարողութեան եւ կամ պետական ծախքերու կրճատում, որ իբրեւ միակ իրագործելի լուծումը կը թուի կառավարութեան

Նախարարը կը յիշէ թէ պետական պաշտօնէութիւնը կը առանայ ... միլիոն ոսկի, այսինքն ընդհանուր պիւտճէին երկու երրորդ մասը

Եւ, հետեւաբար, միայն պաշտօնէութեան թիւը կրճատելով եւ ... գոյացած խնայողութեամբ է որ կառավարութիւնը պիտի կրնայ ... ապահովել

Այս հարցի վիճաբանութեան ... թացքին տեղի ունեցաւ ցաւալի մէկ ... դէպք մը։

Հալէպի երեսփոխաններէն Գ. ... ճի ցաւ զգալով կառավարութեան ... սակէտին վնասակար հետեւանքներէն եւ անոր դժգոհացուցիչ հետեւանքներէն, միջամտեց եւ ուզեց որ այդ ... որոշում մը չի տրուի։ Ելմտական նախարարն ու Գ. Ջանճի երկուքն ալ ... նալով իրենց տեսակէտներուն վրայ ... հակախօսութիւն մը սկսաւ երկուքին միջեւ։ Ճնշող մթնոլորտ մը մէջ կուզը անհաճելի խօսքեր փոխանակեցին։

Բազմաթիւ երեսփոխաններ, իրենց թեր ու դէմ արտայայտութիւններով մասնակցեցան այս բուռն վիճաբանութեան.

Խորհրդարանի նախագահը ...

...ւնեցաւ առեն մը ղադրեցնել նիստը։

Քիչ յետոյ, մթնոլորտը թեթեւա-ցած խաղաղած ըլլալով՝ նիստական-ներ խափառարը պահանջեց որ քուէարկութիւն պետական պաշտօնեաներու ներկայ թիւը 25 առ հարիւր համեմատութեամբ կրճատելու ծրագիրը։

✲ Սուրիոյ մարզպանութեան ընդհանուր քարտուղար Գ. Հէլլօ յունիս 1ին տեսակցութիւն ունեցաւ Գէյրութի առեւտրական սենեակի նախագահ Թըր պէյ Տառուզի եւ Հալէպի առեւտրական սենեակի նախագահ Սէլիմ պէյ Ճամպլէթիի հետ։ Մարզպանութիւնը եւ առեւտրական սենեակները համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ պիտի աշխատին ներկայ տնտեսական տագնապի լուծման համար։

Վերջերս բաւական ծանր վէճ մը ծագած էր մարզպանութեան եւ առեւտրական սենեակներու միջեւ։ Այժմ, կը հաւկցուի որ տագնապը լուծուած է եւ յարաբերութիւնները բարւօքած են։

✲ Թուրքեւսուրիական կոյուածներու գրասենեակին պետ Գ. Քրիզար, որ անցածները Էնկիւրի մեկնած էր Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչներու համար Թուրքիա կալուած ունեցող Սուրիացիներու Թղթածրարները, վերադարձած է Սուրիա։

Գ. Քրիզար Թուրք կառավարութեան յանձնած է բոլոր Թղթածրարները եւ ամիս մը վերջ պիտի ստանայ պատասխանը։ Յանձնուած Թղթածրարներու թիւն է 598։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՓՈՒԺԷԻ ՄԷՋ

ՓՈՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՈՒԺԱՆ, (Յառաջ)։ — Անկախութեան տօնը մեր գաղութին մէջ ալ տօնուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Զաթօ Շէրօ» խումբին եւ մասնակցութեամբ Տրապիզոնեանի «Դանիէլ Վարուժան» խումբի ընկերներուն, գործարանի ճաշարանին մէջ։ Դուռին վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները։ Բեմին մէջտեղը գրուած էին Քրիստափորի, Արամի եւ ուրիշ հերոսներու նկարները, շրջապատուած զոյգ դրօշներով։ Գաղութը մեծով եւ փոքրով եկած էր լսելու ազատութեան խօսքը։

Նախագահ ընկեր Եղուանդ Թերզեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիք» խմբերգով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին նշանակութիւնը եւ փառաբանեց ազատագրական պայքարը։

Արտասանեց փոքրիկն Տարօն Նուրիճանեան՝ «Հայդուկ եմ ես, Դաշնակցական»։ Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին տիկին Գ. Քէլէշեան եւ Գ. Գ. Կարապետ եւ Յովսէփ Թօզլեան իր գեղեցիկ արտասանութիւններով,— «Խաղաղութիւն ձեզ, սուրբ Ֆարտիրոսներ» եւ ընկեր Ա. Ահարոնեանի «Աշուղ»ը։ Արտասանեց նաեւ սկաուտ Անդրանիկ Ձօհան։ Տրապիզոնեանի ընկերներուն կողմէ եւս արտասանութիւններ եղան։ Օր. Վարսենիկ եւ երկու փոքրիկ եղբայրներ, Եդուարդ եւ Երուանդ Թէքլեաններ երգեցին։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Աղէքն Մարտիրոսեան, որ պարզեց մեր ազատագրական պայքարին ծալքերը, սկիզբէն մինչեւ մայիս 28։

Ընկերը եզրակացուց — Այսօր թէ արտասահմանի եւ թէ հայրենիքի ժողովուրդին աչքերը ուղղուած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որմէ կը սպասեն ազատութիւնը։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պիտի պայքարի իր բոլոր միջոցներով, թէ ներքին եւ թէ արտաքին թշնամիներուն դէմ, մինչեւ որ իրականանայ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի մեծ գաղափարը։

Բանախօսութենէն վերջ սկաուտ Անդրանիկ ներկայացուց ընկեր Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւոր»ը, որ խոր տպաւորութիւն ձգեց։ Ընկեր Նախագահը հանդէսը փակեց խրախուսելով ժողովուրդը որ չէր ուզեր բաժնուիլ։

Արարատ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊԷԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

ՊԷԼՖՈՐ, (Յառաջ)։— Հ. Յ. Դ. Վաղգէն խումբի կողմէ կազմակերպուած էր Մայիս 28ի տօնը, որ աննախընթաց ոգեւորութեամբ կատարուեցաւ։ Շաբաթ իրիկուն հաւաքուած էինք, ընկերներ եւ համակիրներ, Քաֆէ Մուզի մէջ եւ պահ մը մոռնալով գործադրկութեան ցաւը, ուրախացանք մեծ տօնին առթիւ, բոլորս մէկ սիրտ մէկ հոգի կերանք խմեցինք, երգեցինք յեղափոխական եւ ազգային երգեր։ Եղան արտասանութիւններ, յաջող դաշնկու մը, Գ. Գուշունեան իր կամաւորական կեանքէն պատմութիւններ ըրաւ, զուարթ կատակներով խնդացուց ներկաները։ Օրուան տօնին առթիւ բամականօտներ արտասանուեցան, մինչեւ լոյս տաք մթնոլորտի մէջ իրար սիրեցինք։ Կիրակի կէսօրին ժողովուրդը խումբերով կը դիմէր սրահ։ 10 վայրկեան վերջ արդէն սրահը լեցուած էր։ Բոլորին կուրծքին՝ եռագոյնը կը փայլէր։ Հանդէսը բացաւ ընկեր Գ. Տէմիրճեան համառօտ կերպով բացատրելով օրուան տօնը։ Յետոյ հրաւիրեց օրուան բանախօսը Ընկ. Կ. Տայեան մասնաւորապէս Լիոնէն հրաւիրուած։ Յարգելի ընկերը բացատրեց Մայիս 28ի մեծ օրուան նշանակութիւնը։

«Մենք մեծ զոհողութեամբ ձեռք ձգեցինք անկախութիւնը, ունեցանք մեր հայրենիքը, մեր դրօշակը, բայց քաղաքական պայմաններու բերումով կորսնցուցինք անկախութիւնը եւ ժողովուրդին մէկ մեծ մասը դարձաւ գաղթական։ Սակայն վստահ է հաւատքը թէ պիտի ունենանք դարձեալ Հայաստանը, միացեալ եւ անկախ»։ Եղան արտասանութիւններ Գ. Կ. Ոչխարեան, Գ. Գրիգոր Դիրինկեան, պզտիկներ Գօնտիպարեան, Գուչունեան եւ Գ. Ա. Ապոհոլեան յաջող կերպով ազգային կտորներ նուագեց ջութակի վրայ։ Գ. Գուշունեան մեներգեց, ներկայացուեցան խիստ ծիծաղաշարժ երկու զաւեշտներ։ Ժամը 6ին հանդէսը լրացաւ, ամէն մարդ իր հետ կը տանէր անկախութեան ցանկութիւնը։

Իրիկունը ընկերահամակրական զուարճութիւն մը եղաւ, ընկեր հիւրը մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ մեր ազգային եւ քաղաքական կեանքին մասին։

Լեւոն

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ — Գրեց՝ Լութեր։ Պէյրութ. 1933։ Հրատ. Ուրֆայի Հայր. Միութեան։ Վաւերական պատմութիւն մը՝ 266 էջ եւ պատկերազարդ։ Գին 15 ֆրանք։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Պոլսոյ առեւտրական եւ արժեթղթի սակարանը հրատարակած է 1932 տարուան վիճակագրութիւնը տարեգիրք մը։

Համաձայն այդ վիճակագրութեան 1932ի ընթացքին Թուրքիոյ երկրագործական արտադրութիւնները եղած են.—

ԱՑԻՈՆ.— 127 թոն արտադրած է երկիրը։ Համեմատած վերջին 10 տարիներու, 1932ի բերքը ամենաքիչն է եղած։ Գիները եղած են 782.52 — 12,722։ Տարեգիրքը կը բացատրէ թէ ինչու բարձրացած են գիները։ 1932ին Թուրքիա արտածած է հազիւ 206 թոն, ինչ որ աւելի առջի տարուան 40 առ հարիւրն է։

ԳԱՐԻ.— 1932ին Թուրքիա 89,317 թոն գարի արտածած է։ Տարուան փակման գին էր 4.20 ղրշ.։ Անցեալ տարի գարիի բերքը եղած է 1,045,000 թոն։ 1931ին 600 թոն աւելի էր։

ՑՈՐԵՆ.— 1931ի տարին փակուեցաւ 4.5 ղրշ.-ով։ 1932ը՝ 6.58 ղրշ.-ով։ Տարեգիրքը կ՚ըսէ.— «Աւելի մինչեւ երեք տարի առաջ արտածման նիւթերուն մէջ ցորենի մասին խօսիլ կարելի չէր։ Թուրքիա այն ատեն ցորեն եւ ալիւր ներածող էր. այժմ արտածող է։ 1930ին արտածեց 7000 թոն, 1931ին՝ 17000 թոն, իսկ 1932ին՝ 31614 թոն»։

ԿԱՂԻՆ.— Տաղնապին ազդեցութիւնը ամէնէն որոշ զգացող ապրանքը կաղինը եղած է։ Մինչեւ 1931ի վերջերը 1913ի մակարդակէն վերմնացող գինը 1932ի առաջին ամիսներէն սկսեալ իջաւ։ Արտածման մէջ, աւելի առջի տարուան հետ բաղդատմամբ, 31 առ հարիւր նուազում մը կայ։ Իսկ օխան գլուխ 31–44 ղրշ. իջած է գինը։ Այնպէս որ միւս արտադրութեանց չորս տարուան ընթացքին կրած վնասը մէկ տարուան մէջ ըրաւ կաղինը։ Նախապատերազմեան արտադրութի չափը պահած է երկիրը։ 1932ին արտադրութիւնը եղած է 4,600 թոն։

ԲՈՒՐԴ.— 1932ի թիֆթիկի արտածումը վերջին տարիներու մեծագոյն թիւը կը կազմէ։ Մեծ մասը Ռուսիա կը ղրկուի։ Արտադրութիւնը եղած է 3800 թոն եւ ամբողջովին արտածուած է։ Ծախուած է մինչեւ 10 ղրշ.ի։ Հետզհետէ տեղական սպառման վայրեր կը գտնէ։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ.— 1932 տարուան ընթացքին եղած արտածումներու ընդհանուր պատկերը՝ ոսկեդրամով.

Ափիոն	174.091
Գարի	372.447
Կաղին	748.278
Թուզ	378.028
Չամիչ	1138.809
Բամպակ	295.859
Թիֆթիկ	176.026
Բուրդ	138.295
Ծխախոտ	2901.318
Հաւկիթ	864.377
Ձէթ	83,192

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԽԵՑԻՆ ԵՕԶԿԱՏԻ ՋԱՐԴԱՐԱՐ ՔԵՄԱԼԸ

Կարսի նախորդ երեսփոխան Աղա Օղլու Ահմէտ պէյ, Ազրբէ մէջ իր յուշերու կարգին կը պատմէ հետեւեալ դրուագը.—

Ընդհ. զատախազ Սարտղամդօս էֆ. մահապատիժ պահանջեց դայմագամ Քէմալ պէյի համար, բայց դատարանը կը վարանէր, հանրային կարծիքին յուզումէն վախնալով, մինչ դեռ կառավարութիւնը կ՚ուզէ «զոհ» մը ընել Հայերուն համար։

Այսօր Յունաստանի անկախութեան տարեդարձն է, բայց Յոյները եւ Հայերը չըրին սպառուած ցոյցերը

Այսօր (10 ապրիլ 1919) Քէմալ պէյը Պայազիտ տարին կախելու։ Հայերը բոլորս բանտին մէջ։ Հայերը բազմութեամբ եկած էին Պայազիտ եւ հեռանալով կը ծափահարէին կախուողը։ Սակաւաթիւ խլամներէն մէկը պոռաց.

— «Ինչպիսի՜ ամօթ բանէ, Քէմալ պէյ»։ Իրաւ ալ ամօթ կեցաւ եւ երգում ընել յետոյ թէ անմեղ է, պոռաց. «Մեղք»։

ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆ ԱՅՐԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

(ՎԻՔԻ ՆԻԻԹ)

Մատրիտէն կը գրեն թէ տիկին Թոտրիկէզ, ծանօթ գրագիտուհի մը, սպաննեց իր երիտասարդ աղջիկը, նոյնպէս գրող մը, երբ կը քնանար անկողինին մէջ։

Տիկին Թոտրիկէզ ամուսնացած էր մէկու մը հետ, որմէ բաժնուեցաւ մեղրալուսնէն քանի մը ամիս յետոյ, յանկարծ խոր ատելութեամբ մը լեցուած ինչպէս իր ամուսնոյն, նոյնպէս բոլոր այրերուն հանդէպ։ Շուտով այդ ատելութիւնը փոխակերպուեցաւ իր մէջ վարդապետութեան մը։ Ու գրական եւ հրապարակագրական իր աշխատութիւններուն մէջ տիկին Թոտրիկէզ այնուհետեւ քարոզեց սեռային այնպիսի զատաբարակեցութիւն մը, որ զանց կ՚առնէր այրերու կարեւորութիւնը ընկերային կեանքի մէջ։ Քանի մը ամուսին կենակցութիւնը իր ամուսնոյն հետ՝ իրեն պարգեւած էր աղջիկ մը, զոր մեծցուց իր գաղափարներով։ Մանկամարդ օրիորդը, գեղանի եւ խելացի, մօր նման սկսեր էր պժգալ այրերէն։ Մայր ու աղջիկ պարբերականներու եւ թերթերու մէջ յաճախ վիճաբանութեան կը մտնէին այրերու դէմ իրենց ատելութեան վարդապետութեան մասին։ Սակայն, յանկարծ, օր մը, մայրը կը նշմարէ որ իր աղջիկը սիրահարած է երիտասարդի մը։

Երեւակայեցէք կատաղութիւնը մօր որ իր բնախօսութիւնը ապրեր եւ առաւոտեր, էր, եւ ըմբոստութիւնը աղջկան, որ բնախօսութեան տենդն էր սկսեր

Սաստ եւ սպառնական վիճաբանութիւններ։ Աղջիկը, որ մօտ օրէն կ՚առաջ Մատրիտի փաստաբանական համալսարանը, ի վերջոյ կ՚որոշէ բաժնուիլ իր մօրմէ, հրաժարիլ այրատեցութեան իրենց վարդապետութենէն եւ կապուիլ իր սիրած երիտասարդին։

Գիշեր մը, նախանձաբորբ եւ կատաղի մայրը, ատրճանակի քանի մը հարուածով կը սպաննէ իր աղջիկը, երբ ան կը քնանար իր սիրած երիտասարդին երազներով

Կը սպաննէ եւ կ՚երթայ անձնատուր ըլլալ ոստիկանութեան։ Այս ոճիրը մեծ յուզում պատճառեց Մատրիտի գրական շրջանակներուն մէջ։

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ

(Գրեց՝ Փ. Միքայէլեան, Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2)

Շատ սիրեցի «Արե՛ւ, Արե՛ւ»ը,— անկեղծ, խոր, գեղեցիկ գիրք մը, երկրորդ յաջող գործը նոր սերունդին, Շահնուրէն ետքը։

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Սերունդի խնդիր

Պուքրէշի «Արազ»ը ետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ խմբագրականի մը մէջ. (1 յունիս).

— Տարօրինակ մասնաւորութիւն մը կայ։ Կը զգուշանանք նոր ուժեր առաջ քաշելէ։ Կը վախնանք, յաճախ անըմբռնելի կասկածամտութեամբ մը, պատասխանատու աշխատանքներու կանչել նոր հասնող երիտասարդութիւնը։ Եթէ յաճախ երիտասարդութիւնն է որ աշխատանքէ կը փախի ու կը զգուշանայ բաժին ստանձնել հանրային աշխատանքներու մէջ, երբեմն ալ մենք ենք որ կ՚արհամարհենք անոնց պատրաստակամութիւնը։ Կը վախնանք աշխատանք վստահիլ անոնց։

Հանրային բոլոր ասպարէզներու վրայ միշտ հիներն են։ Անոնք որ յոգնած են տարիներու ծերութեամբ, կամ որոնք իրենց խօսքը ըսած են վաղուց։ Եղնչ, յաճախ ծերանալու այլեւս անընդունակ, անոնք կը յամառին մնալ պաշտօնէին վրայ, մերժելով իրենց դիրքերը յանձնել նոր հասնող սերունդին։ Հասուն չունին կործես նորերու վրայ. չունին եւ վստահութիւն նոր սերունդին յանձնելու սրբազան աւանդը, ու անոր ձգելու պատասխանատուութիւնը գալոց։

Սերունդ մը առաջ՝ հազիւ երիտասարդ էին հայ ազատագրական շարժման ռահվիրաները։ Անոնք որ իրենց սերմը նետեցին ու անոնք որ իրենց ուսերուն վրայ առին կռիւը։ Քրիստափոր, Զաւարեան կամ Ռոստոմ, ուսանողական գրասեղաններէն հազիւ բաժնուած, շարժման գլուխն էին արդէն, ու իրենց անձին իսկ օրինակով կախարդեցին սերունդը որ իրենց հետ կը ծաղկէր։ Ու անոնք որ հետզհետէ եկան կմբռնուածին միանալ՝ հայ կեանքի մէջ դրոշմելով իրենց գիծը, ու ստանձնելով հայ հանրային կեանքի բովանդակ ծանրութիւնը, նոյնպէս երիտասարդներ էին, որոնք չը վախցան ծերութեան, պայքարի եւ զոհաբերութեան տաժանքներէն, եւ կրցան բովանդակ ժողովուրդ մը վարակել սրբազան ոգեւորով։

Ու սերունդ մը աւելի առաջ, դարձեալ երիտասարդներ էին որ հայ ժողովուրդի վերածնութիւնը կերտեցին։ Երիտասարդներ էին որ, ամէն տեղ երկու կողմը, յառաջապահները եղան լոյսի պայքարին։ Խաչատուր Աբովեան, Միքայէլ Նալպանտեան, Ստեփաննոս Նազարեան, Քամառ — Քաթիպա, համալսարանական գրասեղաններուն վրայ սկսան մեծ երկունքը ոգեւորել, ու զգացին թողած չթողած պարզեցին պայքարի գլուխ։ Երիտասարդ շարժման գլուխն էին անոնք։ Ու տակին Նահապետ Ռուսինեան, Գրիգոր Օտեան, Սերվիչէն կամ Ալպոթօն երիտասարդ իսկ չէյին երբ վաթորկեցին Թրքահայ կեանքը, նոր նըշմարներ ու գեղեցկութիւններ գաղթելով, ու իրենք իսկ թեւելով ծիրի ու ազնուութեան։

Իսկ մեր այժմու սերունդը այնտեղուանքը չէ։ Ոչ կուսակ հանրային աշխատանքներէն ներթ կը զգայ ինքզինքը հայ կեանքին ու անոր բաժանումներուն։

Որմամտ մը կայ հիներուն եւ նորերուն միջեւ որ կը լայնայ երթալով։ Երկու սերունդ, որ անդահանքի եւ յաւարեկութեան միեւնոյն օրերը կ՚ապրին, բայց արդէն չեն ճանչնար զիրար։

Նորերը անհաղորդ են իրենցմէ հինցողներուն յուզումներուն եւ անտեղերուն, ու երէցները արհամարհանքով, անվստահութեամբ լեցուած դէպի նորերը։ Անկէ է որ տարէցները կը մերժեն իրենց դիրքերը զիջիլ նորերուն, ու հայ հանրային կեանքին պատասխանատուութիւնը յանձնել անոնց։ Անկէ է որ միշտ միեւնոյն մարդիկը կը տեսնէք թերթերուն գլուխը ու բեմերուն վրայ, զեկավար մարմիններուն մէջ եւ պայքարներու ճակատը»։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑԱՍՈՒՄ ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք, ամբողջ Յունաստանի մէջ ընդհանուր ցասում պատճառեց Վենիզէլոսի դէմ սարքուած մահափորձը։ Բոլոր լեզու կը գործածեն ըմբոստացնելի բերրերը։ Սելանիկի «Մակեդոնիա» կը գրէ այս առթիւ.

Մարդասպաննե՛ր։ Փորձեցիք երկրորդ անգամ ըլլալով — Յունաստանը փառաւորած մարդը մեռած տեսնելու ձեր արիւնալի ցանկութիւնը եւ ուզեցիք սպաննել զայն։ Կ՚առնար ձեր մամուլը.

— «Այնքան ատեն որ անիկա կ՚ապրի, չպիտի վայելենք մեր յաղթանակը։ Վենիզէլոսը պէտք է ապրեցնէ զադրի»։ Ասիկա կը պոռայիք չորս հովերուն եւ չէիք ծածկեր ձեր անարգ նպատակները։ Սիւան ծառայի կերպ կառավարութիւնը վրէժի պաղատանքը կ՚այրէր եւ կ՚ուզէր որ արիւն թափի։ Երեսի. ժողովը կը մռնչէր.— «Ինչո՞ւ կը պահէք։ Սպաննեցէք զայն» ... Եւ ամբողջ մթնոլորտը լեցուած էր սպառնալիքներու, սպառնալիքներու եւ մարդասպաններու կառավարութեան կուսակցութիւններու ամբաստանութիւններով։ — «Ձեր Ցոյն մը, որ սպաննէ զայն»...։

Եւ գտնուեցան քանի մը չարագործներ, որոնք ուղղակի գործիքը ըլլալ այս վատ կառավարութեան, որ իր փրկութիւնը, Յունաստանի մեծ զաւակին մահուան մէջ կը գտնէր։ Որո՞ւ հոգ, որ անոր մահը, անոր աղէտ մը պիտի նշանակէր ազգին համար։ Որո՞ւ հոգ, որ կատաղօրէն պիտի պայթէր ներքին պատերազմը եւ երկիրը պիտի մխրճուէր սուգի մէջ։ Կուսակցութիւնը պիտի չահէր։ Պիտի ողջունէր իր յաղթանակը։ Պիտի բերէր թագաւորը եւ ազատ պիտի ըլլար բանտերին իշխելու ժողովուրդին վրայ։

Պնդողները ատեան մնացին նաեւ այս անգամ ու չկրցան կարել մեծ զեկավարի կեանքին թելը։

Ա՛յ, մեարդ մարդասպաններ... Աստուած կայ անոնց համար, որոնք իրենց ամբողջ կեանքը սպառած են հայրենիքին համար աշխատելով։ Աստուած կայ այսպիսիներու համար ու կը պաշտպանէ զանոնք։ Իսկ ձեզ համար զոյութիւն պիտի ունենայ այնպիսի անողոք պատիժ մը, որ չպիտի կրնաք իսկ երեւակայել։ Ձեր բոլորին արիւնը չպիտի բաւէ հատուցանելու ձեր նոր ոճիրը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ՈՒՐԻՇԻ ԳԵՂԻՆ ԵՍ ԱՂՋԻԿ ՉԵՄ ՏԱՐ

Քուլի Գիրգորը լուռ բայց անհամբեր չարժուձեւերով ըսել կ՚ուզէր թէ ամէն ինչ գիտէ։ Բնականէն ան կատուներուն պէս օձախին քովը նստիլ խորհիլը շատ կը սիրէր, բայց Արաքսիին լուրէն ապշած՝ Եղսա քուրուկին առջի գալէն ի վեր սենեակին շուրջը դարձաւ ու դարձաւ, սա ի՞նչ օրէնք է, ի՞նչ արդարութիւն, առանց աղջկան բան մը ըսելու ատեն — ցաւեմ տղոցը կ՚ելլեն աղջիկ տալու, պատուոյ խօսք կուտան, ան ալ ուրիշ դեղ, ծօ մեր գեղին մէջ տղա՞յ կը պակսի, մեղքը չէ՞ մեղի, ամօթ չէ՞ մեզի, որ առանց աղջիկ ուրիշ գեղի տանք։

Այսպէս խորհելով սենկարին հետ մէկ կը քաշէր սրտի խորէն հոգոցը, եւ Օրիորդը գլուխը հակած իր մեծ մամիկին ձախ ուսին վրայ դեռ կը հեկեկար։

— Ըսէ աղջիկս, մամիկդ քեզի թող մատաղ ըլլայ, ի՞նչ ուզես, ըսէ։

Քուլի Գիրգորը ալ չհամբերեց, պոռթկաց մէկէն.

— Քա Եղսա, ինծի հարցուր որ ըսեմ, դիմացի գեղէն անցեալ օր եկող մարդիկը այսօր նորէն են եկած, եւ Արաքսիին ձեռքը խնդրած, հայրն ու մայրը առանց մէկու մը հարց փորձ ընելու Արաքսին տալու կամք են ըրած։ Շիտակը ինծի ոչ խօսիլ կ՚իյնայ եւ ոչ ալ ուրիշ բան, բայց մարդ այս տեսակ անարդար գործին առջեւ չի կրնար ինքզինք զսպել։ Ծօ՛ մեր գեղին մէջ տղա՞յ կը պակսի, բոլորը մէկ մէկ սրալանի կտոր, նլեմ ուրիշ գեղին առանց աղջիկ տամ, մէկ մըն ալ եկէք դուք ձեր աղջկան կամքն հարցուցէք թէ տղան կ՚ուզէ՞։

Եղսա քուրուկը այդ օրը ծոմ էր, եւ բարկութենէն եւ նեղութենէն, ինքն ալ չգիտցաւ թէ ինչպէս ոտքի ելաւ կանգնեցաւ, գաւաթ մը ջուրը խմեց ու անցաւ, չիմաստ մը քալեց վերի սենեակը։

Սենեակին դուռը ինչո՞ւ այդ ժամուն գոցուած կը մնար... Միտք մը յղացաւ, հեւացող շունչը հազիւ զսպած դանդաղ ու ծանր քայլով մօտեցաւ ու գոցուած դուռին ետեւ գիրք բռնեց, ականջը դրան ծակին մօտեցուց, ու համբերութեամբ ու նեղսրտութեամբ մտիկ կ՚ընէր, թէ ի՞նչ կը խօսուէր։

— Իմ խօսքս մէկ է, տղան քիչ թէ շատ խելացի տղայ, իրենց գեղին մէջ առանցմէ հարուստ չկայ լսած եմ, գոմ, Համբիկ ազա ,մը ըսեր անցնիր, երկու անգամ է որ երեք հոգի մէկէն են ղրկած, օրէնքով եկած աղջիկ են ուզած, առանց բաները բախտ է, կնիկ բախտ, Համբիկենց տանը եւ աղջիկ չտամ, որո՞ւ պիտի տամ։

— Քա՛ մարդ, ես ալ քու գաղափարէդ եմ, միայն կ՚ուզեմ որ Արաքսին մեր քով կանչենք ու տանք հասկցնենք, չտեսա՞ր երէկ մինչեւ իրիկուն երեսը կախած միշտ կը պտտէր, վայրկեանի մը իսկ մեր հիւրերուն քով կենալ չուզեց, անանք ալ մարդ են, վերջը երթան նէ մեզի ի՞նչ կ՚ըսեն։

— Անոնք բոլորը արդէն ատենին ես խորհած էի, կերպով մը իրեն ալ հասկցուցի, որ մեր հիւրերը ուրիշ տեսակ են... եկուր սես որ մենք մեր աղջիկը մարդու տեղ դրինք, երկու խօսք ըսինք, շուտ մը երեսը կախեց ու դըւռնաց։ Խարըմս ինծի երես ալ կ՚ընէ, ոչ աղջիկի կամք ոչ ալ ուրիշի, իմ խօսքս մէկ է, քանի որ իրենց մէկ մը խօսք տուի, լմնցաւ գնաց։

Եղսա քուրուկը իր համբերութեան ինքն ալ զարմացած, դուռին ետեւէն դեռ մտիկ կ՚ընէր։ Ես ալ աղջիկ ու հարս եմ եղեր, առանց իմ կամքիս հայրս ու մէկկին ինծի տալ ուզեց, տեսնեմ դուք ինչպէս ուրիշի գեղին ուրիշի տղին Արաքսիս կուտաք։

— Այսպէս խորհելով Եղսա քուրուկը դուռը կամաց մը բացաւ ներս մըտաւ, ու հպարտօրէն, արհամարհական նայուածք մը նետելով տղուն ու հարսին վրայ, անցաւ անկիւնը նստաւ։

Այր եւ կին՝ միջեւ լուրջ կասկածանքի ծանր ակնարկներ փոխանակուեցան։

Քանի մը անգամ հազ կեղծելով, իր նստած տեղէն ելաւ ու ընդոստ ոտքի կանգնեցաւ մեր մեծապատւ. Կարապետ աղան։ Սենեակին շուրջը մէկ երկու շրջան, քանի մը անկապ խօսք ընելէ վերջ, եկաւ ու մօրը քովը նստաւ։

— Է՛հ, մայրիկ, տեսնեմ դուն ինչ պիտի ըսես, երէկ մեր տանը Համբիկենց կողմէն հիւրեր ունէինք, չիտակը առանք չէնքով շնորհքով մարդիկ կ՚երեւին, աղջի գալերնուն թէեւ մերժեցինք, բայց ես այս անգամ լաւ մըտածեցի որ մեր Արաքսին Համբիկին տղուն շատ շատ յարմար է, գեղին մէջ հարուստ տուն, գիրքի տէր, հապա Մարգո՞ն, հասակ մը ունի որ այս դուռէն ներս չի կրնար անցնիլ. Նամակ մը ինչպէս գրուած ալ ըլլայ անհոգ ձեռքը առեր, ջուրի պէս կը կարդայ կուտայ։ Շիտակը առանց շատ շատ հաւներ եմ, անկից աւելի լաւ փեսացու մենք չենք կրնար գտնել, անանկ որ հիմա...

— Ոչ աս կը ճանչնամ, ոչ ալ անքաղաք երթալիս օգուտ էք քաղեր, առանց մէկու մը բան մը ըսելու ձեր գլխուն ելեր գործեր էք տեսեր, ես տանըներուն ոչ թէ Արաքսիս՝ ձագս ալ չեմ տար, Թոփալ Համբիկը հարուստ է եղեր, տղուն հասակը երկայն է եղեր. անկիրթ լեզուին կոխակի կուղին ի՞նչ կ՚ըսես հասպա, ոչ Թոփալ Համբիկ, ոչ հարստութիւն, ոչ ալ իր տղան, եթէ հարուստ են, թող հարուստի ալ աղջիկ փնտռեն։ Ես իմ աղջիկս մարդու պիտի տամ, ոչ թէ գրամի։ Թոփալ Համբիկը եթէ մարդ ըլլար, քառասուն յիսուն աղջիկ կը գտնուէր որու որ գնաց աղջիկ չտուին, ես իմ աղջիկս փողոցն եմ գտեր որ երթամ տուանկ սատակածներուն տամ։

Ինչ կ՚ուզէք ըրէք, ուրիշի գեղին ես աղջիկ չեմ տար։

Ինչպէս տեսանք, Եղսա մամիկը չը սպասելով որ տղուն խօսած նիւթը վերջ գտնէ, մէկէն պոռթկաց, տեղէն վեր ցատկեց, եւ այս խօսքերը քանի մը շունչով ըսելէ վերջը, պատրաստուեցաւ դուռէն դուրս ելլել։ Յանկարծ մեր Համբիկ աղայի երեք մարդիկը դրան սեմէն երեւցան...

— Օ՜օ՜ հրամեցէք Արզումն աղա, աս ո՞ւր մնացիք, ըսաւ ու ելաւ գլուխի ցցուած մազերէն առաջ ոտքի կանգնեցաւ մեր մեծապատւ. Կարապետ աղան։

Է՛հ հիմա եթէ մօրացը բերնէն պաղ խօսք մը ելլէր, ամէն ինչ տակն ու վրայ պիտի ըլլար, ինչպէ՞ս ընէր։

Եղսա քուրուկը առանց իսկ բարեւ եկաց ըսելու, իր տեսակէտին ինքնավստահ եւ սովոր քայլով դուռէն դուրս ելաւ, քանի մը սոխ գոգնոցին մէջ նետեց ու իջաւ աղջիկին քովը։

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շարունակելի)

յոյն աղջիկը, Քրիսթին Քարամիթրօ, ժնաս հիւանդանոցին մէջ: Երբ դժբախտ աղջիկը արիւնլուայ փռուած էր իր սենեակին մէջ, ուրիշ Հայ մը, Եաղմաճեան, կրցած էր իրեն մօտենալ եւ ամէ-գնօրէն զարնել ատրճանով: Մեռնելէ առաջ, Քրիսթին կրցաւ պատ-մել այս պարագան, եւ Եաղմաճեան ձերբակալուեցաւ:

⁂ Այս առթիւ Կրընոպլի մեր թղթակիցը հետեւեալ մանրա-մասնութիւնները կը հաղորդէ.—

Եղնիկ Ժամկոչեան, 22 տարեկան, Աֆիոն Գարահիսարցի է եւ բանւոր: Աղջկան վրայ չորս կրակ ընելէ յետոյ, վերջին գնդակը ուղղած է իր գլխուն: Գնդակը կը մտնէ կզակէն եւ քիթէն ճիշդ առջեւէն դուրս կ'ելլէ, կտրելով երկու աչքերը:

Ասկէ մէկուկէս տարի առաջ, յոյն ընտանիքը կուգայ վար-ձակալ կ'ըլլայ Յակոբ Ժամկոչեանի տունը: (Այս մարդը հօրեղ-բայրն է Եղնիկ եւ Եղիշէ Ժամկոչեաններուն):

Նոյն տան մէջ, յարակից սենեակը վարձած էին Ժամկոչեան եղբայրները: Աղջկան եւ Եղնիկի աշխատանքի ժամերը այնպէս մը յարմարած էին, որ գրեթէ 1 եւ կէս տարի իրարու հետ կը տեսնուէին: Երբ աղջկան եղբայրը կ'իմանայ եղելութիւնը, անմի-ջապէս կը փոխէ իր բնակարանը եւ խստօրէն կը պատուիրէ քրոջը որ անգամ մըն ալ չտեսնուի հայ տղուն հետ: Բայց առտու մը աղջ-կան մէկ ընկերուհին նամակ մը կը բերէ, որ կ'ըսէր.— «Եղնիկ, անգամ մըն ալ եկուր եւ եղբօրմէս ուզէ զիս, եթէ տուաւ, լաւ, ե-թէ չտուաւ քեզ հետ միասին կը փախչիմ»: — Այս նամակին վրայ է որ տղան կ'երթայ տուն, աղջիկը փախցնելու: Յաճախ միասին պտտած, սինէմա, պարասրահ գացած են:

ՏՈԼԱՐԸ ԿԻՑՆԱՑ

Յունիս 12ին տոլարը հարիւրին 20 կորսնցուցած էր ոսկիի արժէքը, մեծ արտնեղութիւն պատճառելով Նիւ Եորքի սեղանա-ւորական շրջանակներուն մէջ: Զգալի անկում տեղի ունեցաւ Լոն-տոնի եւ Փարիզի մէջ ալ:

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ

1.— ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատուն	51, Rue Monsieur-le-Prince:
2.— ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ	7, Boulevard Saint-Michel-ի դիմացի քէօշկը
3.— ՕՏԷՕՆ .	5, Carrefour de l'Odéon
4.— ՔԱՏԷ.	Մէթրօ Քատէյի մուտքի քէօշկը
5.— ՄՈՆՄԱՐԹՐ	59, Fbg Montmartre-ի դիմացի քէօշկը
6 — ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹ	Մէթրոյին դիմացի քէօշկը
7.— ՐԷՊԷՎԱԼ	92, Rue Rébéval
8.— ՊԷԼՎԻԼ	19, » de Belleville
9.— ՓԱԼԻՔԱՕ........................	3, » Palikao
10.— ՍԷՆ - ԼԱԶԱՐ	Քաֆէ Թէրմինիւսի անկիւնի քէօշկը

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ

1.— ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ	Գրավաճառ l'Ecriture. 3, Boul. Galliéni
2.— ԳԻՑԵԱՆՔՈՒՐ .	Գրավաճառ Աթէնիա, Փլաս Նասիոնալ:

Յ.
Հ, Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերու բոլոր զան-ձապահները վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ երե-կոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զարգարեան Գրադարանը: Գարտաւորիչ ներկա-յութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԱՆԻԷՌ Գաւռ Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերը, այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէքօնի կայարանին դիմացը, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատոմսով:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԳԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ, 18 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ «ԳԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Ընտիր ժազ: Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ժամանակին յայտագրով:

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄՏԱՑԱՆՔ

ՇԱՍ, Սպր.— 25:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Փ.— 35:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ: Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը: Մանրամասնութիւննե-րը տեղւոյն վրայ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՀԵՏԱՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Յուլիսի սկիզբները Աւդեեւը, իր օգ-նականը եւ տունին պահակները հե-ռացուեցան: Նոյնպէս հեռացուեցան հարեւան տան մէջ ապրող պահակնե-րը: Ասոնք բոլորը այնուհետեւ կը կա-տարէին միայն դուրսի հսկողութիւ-նը: Ներսի պահակութիւնը յանձնուե-ցաւ Չեկայէն յատկապէս առնուած տասը չեկիստներու, որոնք բնակեցան Իպատիեւի տունին մէջ: Ասոնց հետ կ'ապրէր իրենց պետը՝ Նիկուլինը: Իսկ ընդհանուր կարգադրիչներն էին՝ Ուրալի կառավարութեան գիւղատնտեսա-կան լիազօր Գոլոշչեկինը եւ արդա-րադատութեան գործավար Իւրովս-կին: Առաջինը առամնաբոյժ էր, իսկ երկրորդը արհեստով ժամագործ: Եր-կուքն ալ Հրեաներ էին: Տաս չեկիստ-ներու կէսը Ռուսեր էին, իսկ մնացած կէսը Լատիշներ եւ Աւստրիացի ու գերմանացի պատերազմական գերի-ներ:

Ճիշդ այն օրը, երբ Իպատիեւի տան պահակները փոխուեցան, Գոլոշչեկի-նը մեկնեցաւ Մոսկուա, ուրկէ վերա-դարձաւ յուլիս 14ին: Ցարին ճակա-տագիրը արդէն կանխորոշուած էր: Մոսկուայէն ան իր հետ բերած էր մահուան վճիռը:

Յուլիս 15ի առտուն Իւրովսկիի կարգադրութեամբ ցարին խոհարա-րին օգնական՝ պատանի Սեդնեւը կը փոխադրուի պահականոց: Յուլիս 16ին նոյն Իւրովսկին իր մօտ կը կանչէ պահակապետ Մեդվեդեւը եւ կը հրա-հանգէ պահակներուն առնել 12 ատր-ճանակ եւ իրեն բերել: Միաժամանակ կը պատուիրէ պահակներուն յայտ-նել, որ եթէ գիշերը հրացանաձգու-թիւն լսեն, չանհանգստանան եւ ի-րենց տեղէն չշարժին: Մեդվեդեւի պատրաստութիւնը պիտի ըլլար մինչեւ իրիկուան ժամը տասը:

Երեկոյեան ժամը 11ին Իւրովսկին կը բարձրանայ վերին յարկը, կ'ար-թնցնէ ցարը եւ կը պատուիրէ հագ-ուիլ եւ պատրաստուիլ վար իջնելու, որովհետեւ գիշերը հաւանաբար քա-ղաքին վրայ սպիտակ զինուորներու կողմէ յարձակում կրկատարուի և վե-րին յարկը մնալը վտանգաւոր է: Գն-դակները կրնան լուսամուտներէն ներս անցնիլ:

Մէկ ժամ վերջ, ցարին ամբողջ ըն-տանիքը կը հետեւի Իւրովսկիին դէպի ներքնայարկը:

Ներքնայարկի սենեակը մտան ցա-րը, Թագուհին, Թագաժառանգ Ալէք-սէյը՝ 14 տարեկան, աղջիկները՝ Օլգան՝ 22, Տատիանան՝ 20, Մարիան՝ 18 եւ Անաստասիան՝ 16 տարեկան, բժիշկ Բոտկինը, խոհարարը, սպասա-կը եւ սենեակի ծառան. ընդամենը 11 հոգի: Ցարը գահաժառանգը կը տանէր ձեռքերուն վրայ: Իւրովս-կիի կարգադրութեամբ բերին երեք աթոռ, որոնց վրայ նստան ցարը, Թագուհին եւ գահաժառանգը: Միւս-ները մնացին ոտքի վրայ:

Իւրովսկիի հետ միասին սենեակ մտան իր օգնական Նիկուլինը, պա-հակապետ Մեդվեդեւը, երկու քննիչ-ներ եւ եօթ չեկիստները, որոնք վեր-ջերս ներսի պահակութիւնը կը կա-տարէին: Մնացեալ երեք չեկիստները տեղաւորուեցան քովի սենեակը: 11 կալանաւորներուն դիմաց շար-ուեցան 12 դահիճներ, որոնք բոլորն ալ զինուած էին «Նագան» ատրճա-նակներով: Իւրովսկին ունէր նաեւ տասնոց ատրճանակ մը, իսկ չեկիստ-ներէն երկուքը՝ սուինաւոր հրացան-ներ:

Գիշերուան ժամը 1ն անցած էր, երբ Իւրովսկին գրպանէն հանեց մահ-ուան վճիռը եւ կարդաց: Ապա դառ-նալով ցարին, ըսաւ.

— Յեղափոխութիւնը կը խորտակ-ուի, դուք ալ պիտի կորսուիք .

Այսպիսի վախճանի մը ոչ ոք կը սպասէր: Ցարը եւ ընտանիքին ան-դամները մինչ այդ շատ հանգիստ էին եւ հաւատացած, թէ իրենց կեան-քը չվտանգելու համար էր որ ներք-նայարկ իջեցուցած էին: Իւրովսկիի յայտարարութիւնն այնքան անսպա-սելի էր ու անակնկալ, որ ցարը անոր բառերը լաւ չըմբռնեց եւ դիմելով Իւրովսկիին հարցուց.

— Ի՞նչ ...

Իբրեւ պատասխան Իւրովսկին պարպեց ատրճանակը ու տեղն ու տե-ղը սպաննեց ցարը:

Ազդանշանը տրուած էր եւ սպանդը սկսած: Իրարու ետեւէ կրակեցին բոլորը եւ երկու երեք վայրկեան վերջ 11 արիւնաշաղախ դիակներ փռուած էին գետին:

Ապա մէկիկ մէկիկ զննեցին ինկած-ները եւ վիրաւորներու գործը լրա-ցուցին գնդակներով եւ սուիններով: Բոլորը մեռած էին, բացի գահաժա-ռանգէն, որ դեռ կը տքար: Իւրովս-կին մօտեցաւ անոր եւ գլխուն երկու գնդակ պարպելով, լռեցուց:

Սպանութիւնը կատարելէ յետոյ դիակները խուզարկեցին եւ առին ե-ղած զարդերը, ժամացոյցները եւ ու-րիշ իրեր: Ապա անմիջապէս փոխա-դրեցին դուրսը սպասող բեռնակիր ինքնաշարժին վրայ եւ տարին անտա-ռին մէջ գտնուող հանքերու կողմը: Չորս մը մօտ վար առին դիակները, մերկացուցին, հագուստներու մէջէն հանեցին պահուած ադամանդները, մարմինները կտոր կտոր ըրին կացի-նով եւ այրեցին: Այրուած մասերն ալ քիմիական բաղադրութեամբ ոչն-չացնելով, մոխիրն ու ոսկորները նե-տեցին հորին մէջ:

Այլ եւս Մեծն Ռուսաստանի գահը վերջնականապէս խորտակուած էր...

Երկու ամիս առաջ ամերիկեան թերթերու մէջ լոյս տեսան ռուս ե-պիսկոպոս Իլարիոնի յուշերը: Իր Ռուսաստան գտնուած ժամանակ լու-րեր կը պտտէին, թէ ցարը ողջ է: Երբ այդ մասին կը խօսի Ձերժինսկիի հետ, վերջինս քմծիծաղով մը եպիս-կոպոսը կ'առաջնորդէ Կրեմլինի սեն-եակներէն մէկը եւ ցոյց կուտայ Նի-կոլա Բ.ի գլուխը ապակիին տակ պահուած, աչքէն զարնուած ...

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՎԵՐՋ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

. ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՅՈՒՆԻՍ 1933

15 Juin 1933

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2214 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԵՏԱԿԱՆ» ՀԱՇԻՇԸ

Առածի կարգ անցած է հասարակ ճշմարտութիւն մը,— գաղութները դատապարտուած են կորսուելու։

Բայց չէ՞ որ բոլորս ալ պարտաւոր ենք թիկունք հանդիսանալ, կուրծք տալ, մէկ խօսքով՝ կազմակերպել մեր ինքնապաշտպանութիւնը, որպէս զի կարելի եղածին չափ երկար դիմանանք։

Իսկ ո՞րն է այն սրատես մարգարէն, որ կրնայ պնդել թէ՝ մենք այսպէս պիտի մնանք յիսուն կամ հարիւր տարի,— մինչեւ ճակատագրական կորուստի թուականը մը։

Այս հարցերը կը ծագին մեր մտքին մէջ, երբ մարդիկ ամէն բան Երեւանի չարժանիւին կապելով, տեսակ մը անհոգութեամբ կը նային գաղութներուն վրայ։

Երկու դասի կը բաժնուին այս կարգի մարդիկը։

Մէկը՝ անոնք որ «ի յառաջագունէ» դատապարտուած կը համարեն գաղութները, եւ չեն տեսներ, չեն ուզեր գտնել ո՛ր եւ է «անելիք»։

Միւսը՝ անոնք որ չափազանց սահմանափակ մտածելով, արժէք չեն տար գաղութներուն։ Նոյն իսկ այսօրուան գաղութներուն։

Մինչդեռ, ըսինք արդէն, բոլորովին ուրիշ բան են այսօրուան գաղութները,— բնօրէն հոգէ, ջուրէ կտրուած բազմութիւններ Անծանօթ կայարան մը, հեռաւոր ծովափ մը ինկած ուղեւորներ, որ իրենց հայրենիքի չողեկառքին կամ չոգենաւին կը սպասեն։

Մանաւանդ այսպէս չարաչուք դեր կը կատարեն առաջին դասի մարդիկը, բերնէ բերան հոլովելով նոր բառ մը,— «պետականութիւն»։

Ըսել կ'ուզեն,— արդէն ունինք երկիր մը եւ պետութիւն մը։ Ոտքով - ձեռքով կապուինք անոր եւ թող տանք որ գործէ մեր անունով, բոլորիս բարիքին համար։ Ան կրնայ չտկել մեր տունն ալ։ Մեղի չիյնար խառնուիլ անոր գործերուն, հակառակիլ անոր խելքին ու կամքին …

Մենք չենք որ պիտի ժխտենք տարրական գաղափար մը,— Հայ ժողովուրդն ալ սատիճանաբար պիտի վարժուի դառնալու պետական ազգ։ Պէտք թօթափէ իր «պաշըպօզուք» ունակութիւնները, տալով «կայսրինը՝ կայսեր»։

Բայց ներկայ պայմաններուն մէջ, ծիծաղելի է կախարդանքի վերածել «պետականութիւնը», անոր հաշիշը քշելով ամէն տեղ եւ ամէն գործի մէջ։

Նախ որ, իրականին մէջ, «պետութիւն» կամ «տէրութիւն» չէ մեր ունեցածը, այլ համեստ, սահմանափակ ինքնավարութիւն մը։

Բուն պետական ստորոգելիներէն շատ քիչ բան կը վայելէ այդ ինքնավարութիւնը։ Իսկ եղածին զսպանակն ալ՝ Երեւանի վարիչներուն ձեռքը չէ որ կը գտնուի։

Երկրորդ,— այդ ինքնավարութիւնը կը հետեւի վարդապետութեան մը եւ անկէ բխած քաղաքականութեան մը, որ շատ քիչ կապ ունի մեր այսօրուան իրականութեան եւ շահերուն հետ

Երրորդ,— այդ հարկատու (վասալ) իշխանութիւնը ոչ միայն չէ հետաքրքրուիր գաղութներով, ոչ միայն հիմնովին հակառակ է անոր տենչերուն, այլ եւ «յեղափոխական» պարտականութիւն կը սեպէ անվերջ պառակտել զանոնք, յանուն ոչնչապատում նշանախօսքերու։

Եւ չորրորդ,— այդ փետրաթափ իշխանութիւնը ուզէ իսկ, չի կրնար դառնալ «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն»։ Չի կրնար հոգալ հազարումէկ պահանջներ, որ կան ու կը ծնին գաղութներուն մէջ, իբրեւ հետեւանք անբնական պայմաններու։

Մենք յիշեցինք միայն հիմնական պակասները։

Արդ, աչքի առջեւ ունենալով այս բոլորը, իսկ մեր եւրին՝ տասը տարուան փորձառութիւն, «պետականութեան» առաքեալները ի՞նչպէս կը համարձակին գաղութները վերածել միայն կաթնատու «րայա»ներու։

Ի՞նչ տրամաբանութեամբ, յանուն ո՞ր գերագոյն շահուն անոնք պահանջ կը դնեն որ մենք դառնանք միայն կրաւորական հետեւորդներ, ամէնէն կենսական կամ տարրական հարցերուն մէջ իսկ բարեւի կենալով յառա «պետականութեան»։

Եւ մանաւանդ, ինչո՞ւ կը յամառին դիտակցօրէն կամ անգիտակցաբար, ուղղակի կամ անուղղակի խախտել, աղճատել, վարկաբեկել կամ լքել ինչ որ ունինք իբրեւ ինքնապաշտպանութեան միջոց, իբրեւ աղբիւր ներշնչման եւ ինքնագործունէութեան։

Օրինակ, ի՞նչ տրկամտութիւն է այն, որ «պետական» շահերու տեսակէտով աւելորդ կամ անիրագործելի կը հռչակէ գաղութներու ներքին կազմակերպութիւնը։

Կամ ի՞նչ կիրք է այն, որ տարին տասներկու ամիս թոյն կը հոսեցնէ տարրական երեւոյթներու,— եռագոյնի, «Մեր Հայրենիք»ի կամ Մայիս 28ի առթիւ։

Եւրոպա ենք եւ մեր աչքին առջեւ ունինք իսկական պետութիւններ՝ ուրիշ երկիրներու մէջ ցրուած տարագիր զանգուածներով։

Օր մը օրանց հետաքրքրուա՞ծ էք անոնց «պետական» կապակցութեամբ, որ շատ նմանութիւններ ունի մեր կեանքին հետ, բայց թունաւորուած չէ հաշիշով։

Կրնայինք օրինակ բերել նոյն իսկ Պալքանեան երկիրներու Թուրք զանգուածները՝ հանդէպ իրենց երկրին, որ նմանապէս պետութիւն է, բառին գիտական իմաստով։

Եթէ ճիշդ է որ պետութիւնը ժողովուրդին համար է, ապա ուրեմն զանազան վարժապետներ իրաւունք չունին մեր մանրանկար «տէրութիւնը» տէր տիրական դարձնելու մեր գլխուն, մեր տանը մէջ, տեղի – անտեղի։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Երկրորդ օրն ալ անցաւ ճառերով

ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ՝ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ՎԵՐ

Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին երկրորդ օրն ալ, երեքշաբթի, անցաւ ճառերով։ Կարգը ամերիկեան պատուիրակինն էր (արտաքին նախարար Գ. Հըլ)։ Բայց նախարարը հեռախօսին գլուխն անցած՝ կը բանակցէր Նախագահ Րուզվէլթի հետ։ Խօսակցութիւնը այնքան երկար տեւեց որ, ժամը մարած էր։ Գ. Մաքտոնըլտ ստիպուեցաւ փոխել կարգը եւ խօսք տալ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԸ

Ֆրանսայի վարչապետը խօսեցաւ ժամացոյցը ձեռքը, հազիւ 15 վայրկեան (ուրիշներ կ'ըսեն 7 վայրկեան)։

Անհաւատալի ամփոփումը իր ճառին, որ կը շօշափէ գործնական խնդիրներ.

— Անլորդ է ծանրանալ արդի աշխարհին տնտեսական կացութեան եղերական հաշուեկշռին վրայ,— աւելի քան 30 միլիոն գործազուրկ, ազգին բազմութիւններու թշուառութիւն, անդին տեսակին քանակութեամբ ցորեն, սուրճ եւ ուրիշ արտադրութիւններ կրակի տրուած։ Մինչդեռ, դարերու ընթացքին, մարդիկ մոլեգնօրէն կ'աշխատէին մթերքներ դիզելու, իբրեւ ճշմարիտ երաշխիք մը ճակատագրի անստուգութեան դէմ։ Արտադրութեան եւ փոխանակութեանց նուազումը կը ներկայացնէ աւելի քան 35 միլիառ ոսկեդրամ տոլարի կորուստ մը,— եռապատիկը աշխարհի ունեցած ոսկիին։

Ես չպիտի պրպտեմ պատճառները այս թշուառութեան։ Լոնտոնի երկրաբանական թանգարանին ընդարձակ սրահը չպիտի բաւէր պարունակելու այն բոլոր գիրքերը, գրքոյկները եւ վիճակագրութիւնները զորս աշխարհի ամէնէն գիտուն տնտեսագէտները յատկացուցած են ուսումնասիրելու համար պատճառները այս տեսիլի տագնապին։ Իրականին մէջ, աշխարհի բնակչութեան երկու երրորդը կ'ապրի հողագործութեամբ եւ նախանիւթերու արտադրութեամբ։ Այս ելիւթերուն գիները քանի մը տարուան ընթացքին կորսնցուցին իրենց արժէքին կէսը, երբեմն մինչեւ երկու երրորդը։ Արդ, հարիւր միլիոնաւոր հողագործներ, յանկարծ զրկուելով իրենց գնելու եւ սպառելու կարողութենէն, ի՞նչպէս կրնային յաճախորդ մնալ ճարտարագործական արտադրութեանց, դրամատուներու եւ վաճառականներու։ Անոր վրայ աւելցուցէք այն իրողութիւնը որ, պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն յետոյ, երապարուած՝ սուտ երաշխիքէ, մարդկութիւնը բազմեցաւ զանգուածային արտադրութեան տենդէ մը եւ, առանց նկատի առնելու սպառման իրական կարողութիւնները. կուրօրէն խոյացաւ դէպի շահու ասպարէզը, մինչեւ որ փլան թղթադրամներու վիբիարի բուրգերը։

Ի՞նչպէս կրնանք նոր աշխարհ մը կերտել այս փլատակներուն վրայ։ Պէտք է լուծել դրամներու խնդիրը, արտադրութեան եւ փոխանակութեանց խնդիրը. վերահաստատել մարդկային աշխատանքին նախկին արժանաւորութիւնը, մեքենան դարձնել մարդուն սպասաւորը եւ ոչ թէ մարդը՝ ծառայ մեքենային։ Ահա թէ ինչու, մեր կարծիքով, պէտք է վերջ տալ դրամներու պատերազմին, առանց անկայուն վիճակին եւ դրամական ապահովութեան անհրաժեշտ երաշխիքը ընծայել առեւտրական փոխանակութեանց. անհրաժեշտ է պահպանել կամ վերահաստատել ոսկիի գործածութեանց ազատութիւնը։ Ի՞նչպէս կարելի է վերահաստատել ապրանքներու շրջաբերութիւնը եւ կնքել տնտեսական եւ տեւական համաձայնութիւններ, երբ արժէքներու չափանիշը կախում պիտի ունենայ քմահաճոյքէ եւ բախտէ։ Ի՞նչ պիտի ըսէիք ճարտարագէտի մը կամ ճարտարապետի մը որ կը գործածէ առաձգական մեթր մը։

Երկրորդ, անհրաժեշտ է համաձայնութիւններ կնքել արտադրողներուն միջեւ, որպէսզի բանաւոր ուղղութեան մը հետեւին անոնք. այսինքն արտադրութիւնը համապատասխանէ սպառման իրական կարողութեանց։ Արդէն համաձայնութիւններ կնքուած են ազգային զանազան ճարտարագործութեանց միջեւ, կարգ մը կենսական արտադրութեանց համար,— պողպատ, քիմիական նիւթեր եւն.։ Հարկ է ընդհանրացնել այս մեթոտը եւ վնասպէս գործադրել հողագործական գլխաւոր բերքերու համար։

Իբրեւ լրացուցիչ մաս, հարկ է կատարել նաեւ աշխատանքի կազմակերպութեան մեծ ճիգ մը, մասնաւորապէս ընդունելով շաբաթական աշխատանքի կրճատել չափ մը, օրինակ 40 ժամ։

Վերջապէս, 19րդ դարու փորձառութիւնը ցոյց կու տայ թէ խաղաղութեան շինութիւնները կրնան շարժման մէջ դնել դիզուած դրամագլուխները եւ աւելի դիւրին եւ բեղնաւոր դարձնել ազգերու գործունէութիւնը։ Աշխատանքի միջազգային գրասենեակը մշակած է ընդարձակ ծրագիր մը որ արժանի է կառավարութեանց ուշադրութեան։ Ահա մեր մտածումները։ Այսօր շատ յաճախ ազգային կառավարութեանց ջանքերը կ'ընդհարին իրարու։ Հարկ է ներդաշնակել զանոնք, որպէսզի կարելի ըլլայ կանխել տնտեսական պատերազմը որ, ինչպէս զինուորական պատերազմը, պիտի յանգի քաղաքակրթութեան կործանման»։

Ցետոյ խօսք առաւ Իտալիոյ պատուիրակը, ելմտական նախարար Եունկ, որ ճառին սկիզբէն իսկ չեշտեց թէ անհրաժեշտ է ընդհանուր եւ վերջնական կարգադրութեան մը յանգիլ պատերազմական պարտքերու մասին, ուրիշ որ եւ է որոշում տալէ առաջ։ Ցետոյ, բացատրեց թէ օրակարգին երեք հիմնական խնդիրները (գիներու յաւելում, դրամներու ամրացում, մաքսային պատնէշներու վերացում) սերտօրէն իրարու հետ կապուած են եւ կարելի չէ անջատել իրարմէ։ Իր կարծիքով, գիներու արհեստական յաւելումը աւելի պիտի ծանրացնէ կացութիւնը։ «Քանի որ բոլոր ազգերն ալ միեւնոյն վնասները կրած են, կը նշանակէ թէ տագնապին դարմանը դրամական չէ»։

Բանախօսը վերջացուց, Ֆաշական կառավարութեան աջակցութիւնը խոստանալով միջազգային գործակցութեան։

Ցետոյ կարգով խօսեցան Հարաւ. Ափրիկէի ներկայացուցիչը, որ նմանապէս շօշափեց պատերազմական պարտքերու խնդիրը, Ճափոնի պատուիրակը, որ չեշտեց թէ խորհրդաժողովին յաջողութիւնը մահու եւ կենաց խնդիր է աշխարհի համար։ «Պէտք է մեր եռեւէն քանդենք կամուրջները, մենք այսուհետեւ հարկադրուած ենք ելքի մը յանգելու»։ Անցնելով բուն տնտեսական խնդիրներուն, Ճափոնական պատուիրակը պաշտպանեց մաքսային պատնէշներու վերացումը։

ՕԺԱՆ ԿԱՐՈՒՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն.—

Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէ ..	100
Յունիս 11ի գումարը	1200
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1300

ԱՅՍՕՐ՝ ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋ,

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

«Կորուսած սերունդը»

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Հինգերորդ ճառախօսն էր Աւստրալիոյ պատուիրակը, որ նմանապէս շօշափեց պատերազմական պարտքերու խնդիրը եւ անհրաժեշտ գտաւ մաքսատուրքերու կրճատումը

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՔՐԹՄՆՋԵՆ

Խորհրդաժողովի առաջին եւ երկրորդ նիստերուն մէջ, գրեթէ բոլոր բանախօսներն ալ ուղղակի կամ անուղղակի շօշափած ըլլալով պատերազմական պարտքերու խնդիրը, ամերիկեան պատուիրակութիւնը անհանգիստ եղած է։ Նոյն իսկ բսողներ կան թէ պատուիրակութեան նախագահը հեռախօսով խնդրած է Նախագահ Րուզվէլթէն՝ ետ կանչել զիրենք, որպէսզի ծաղրական չըլլան. բայց պատասխանուած է որ մնան։

Այս խնդիրը արդէն իսկ արձագանգ է գտած ամերիկեան ծերակոյտին մէջ։ Յունիս 13ի նիստին մէջ, ծերակուտական մը առաջարկեց ետ կանչել ամերիկեան պատուիրակութիւնը, փոխանակ թոյլ տալու որ պատերազմական պարտքերու խնդիր յուզեն։ «Աւելի լաւ է որ ամերիկեան պատուիրակութիւնը ձգէ երթայ, փոխանակ թակարդը իյնալու եւ կաշկանդուելու»։

Հանրապետական երեսփոխան մըն ալ ձայնակցեցաւ այս առաջարկին, չեշտելով.

— Կատարեալ վատութիւն է տեղի տալ օտարներու տեսակէտին առջեւ։ Միայն ամերիկեան խորհրդարանը կրնայ վճռել պարտքերու խնդիրը։ Օտարները ի զուր կը յոգնին փորձելով բանակցիլ Լոնտոնի մեր պատուիրակներուն հետ։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ Է ԱԶԳ. ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻՆ

ԲԱԺԱՆՈՒՄ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները՝ Պատրիարքարաններու նոր օրէնքի մասին (9 եւ 10 մայիս).—

Գրուած էր թէ՝ կառավարութիւնը այսօր իրաւասութիւն պիտի ուղէ Ազգ. Մեծ Ժողովէն պատրաստուելու կանոնագիր մը որ պիտի ճշդէ Պատրիարքարաններու եւ Խախամպաշիութեան կացութիւնները կրօնական գործերու մէջ։ Օսմ. կայսրութեան օրով Պատրիարքարաններու տրուած եւ ընջուած առանձնաշնորհներէն դուրս՝ այդ հաստատութեանց տրուած կարգ մը կրօնական գործեր կան։ Այս պատճառով Նոր օրէնքին մէջ միայն կրօնական գործերու մէջ այս կրօնական հաստատութեանց՝ իրենց հասարակութեանց հետ ունեցած կապերը պիտի ճշդուին։ Կրօնական գործերը աշխարհային գործերէ բաժնուած ըլլալով, Պատրիարքարաններն ու Խախամպաշիութեան կրօնական գործերէ դուրս ուրիշ գործերու չպիտի միջամտեն։

«Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ.— Ներքին գործավարութիւնը՝ Պատրիարքարաններու եւ Խախամպաշիութեան վերաբերեալ օրինագիծ մը պատրաստած եւ յղած է Ազգ. Մեծ Ժողովին։

Ֆէնէրի Պատրիարքական շրջանակներուն մէջ հետեւեալ յայտարարութիւնը եղած է այս մասին.

— Լօզանի դաշնագրէն ի վեր Պատրիարքարանը չպրաղիր արդէն քաղաքականութեամբ։ Իր պաշտօնը զուտ հոգեւոր է։ Ինչ կը վերաբերի յունական դպրոցներուն, անոնք կը մատակարարուին միմիայն Թաղ. Խորհուրդներու կողմէ, որոնց անդամները ընտրուած են ուղղակի յոյն ժողովուրդէն։ Պատրիարքարանը բնաւ չի միջամտեր անոնց ներքին կազմակերպութեան եւ ոչ ալ Թաղ. Խորհուրդներու ընտրութեան։ Յունական դպրոցները կատարելապէս աշխարհական են։

Գալով Գալըդըյի Յունաց Հիւանդանոցին, որու Հոգաբարձութեան նախագահը երբեմն սինոդական մըն է, Պատրիարքարանը Լօզանի դաշնագրէն ի վեր անոր ալ չի միջամտեր։ Պատրիարքարանը կը մատակարարէ միայն Հէյպէլիի Աստուածաբանական վարժարանը որ պարզապէս վանք մըն է եւ կը նկատուի Պատրիարքարանի մէկ ճիւղը։

Ջիւն-ձմեռ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ձմեռնային ցուրտ կը տիրէ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ։ Տեղ – տեղ ջերմաչափը հինգ աստիճան իջած է։ Սաստիկ ցուրտը ոչնչացուցած է հունձքերը, թշուառութեան մատնելով հողագործական բազմաթիւ շրջաններ։ Գայլերը ուտելիք չգտնելով, յարձակած են հօտերու եւ գիւղերու վրայ, աւարառութ տարածելով.

Գրած էինք թէ Էնկիւրի – Ատանա երկաթուղին գիծէն դուրս ելած է Եսկիշէհիրի մէջ, իբրեւ հետեւանք ողողումներու։ Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ՝ Գասթէմունիի մէջ գուշակները դուժած են թէ աշխարհը պիտի կործանի յունիս 12ին։ Այդ օրը ողողումներու պատճառաւ ջուրերը իրենց տուները խուժած ըլլալով, գիւղացիները կարծեր են թէ մարգարէութիւնը ճիշդ է, և լեռները փախած են սարսափահար։

Նորէն մակեդոնական

Երկուշաբթի կէսօրին Պուլկարիոյ Ազգ. դրամատան պաշտօնեաներէն Պայեւ Սօֆիայի մէջ սպաննուեցաւ Միխայլովի կուսակիցներէն մէկուն կողմէ։ Երբ ձերբակալուելու վրայ էր, մարդասպանը ռումբ մը նետեց որ չպայթեցաւ։ Այն ատեն պոռաց.— «դաւաճան մը եւս սպաննեցինք»։

Վերջին օրերս բազմացած ըլլալով սպանութիւնները, Սօֆիայի ոստիկանութեան վերատեսուչը հրաժարական տուաւ։

Երեքշաբթի կէս օրին Սօֆիայի ոստիկանութիւնը սենեակի մը մէջ ծածկուած գտաւ Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն երկու Մակեդոնացիներու դիակները։ Երկուքն ալ սպաննուած էին իրենց անկողիններուն մէջ, քնացած ատեն Գնդակներ տեղացած էին երկուքին ալ գլուխներուն վրայ։ Այս կրկնակ սպանութեան հետեւանքով, ոստիկանութիւնը խուզարկութեան սկսելով, 124 հոգի ձերբակալեց։ Շատերը կէնք ունէին, իսկ մէկուն ձեռքը գտնուեցաւ զօրաւոր պայթուցիկ մը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

Ա.

ՉԻՆՈՒՄԱՉԻՆԻ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

Պարոն Արշակ Ջօպանեան վաստակաւոր գործիչ է հայ մշակոյթի ասպարէզում. Բանաստեղծ, բանասէր, քննադատ, Թարգմանիչ, հայ գրականութեան եւ արուեստի արժէքները ժողովրդականացնող եւ օտարներին ծանօթացնող — նա իր կարեւոր տեղն ու դերը ունի հայ իրականութեան մէջ։

Բայց Պարոն Ջօպանեանը, ո՛չ բարով, եւ հանրային ու քաղաքական գործիչ է — մեծամիտ, կրքոտ, միջոցների մէջ խտրութիւն չդնող, հայհոյարան, ատելութիւններով յագեցած, սիրահարուած ինքն իր վրայ, անբարեխիղճ դէպ ի ուրիշները, միով բանիւ՝ կատարեալ — Արշակ Ջօպանեան։

Երկու բնութիւն մէկ անձի մէջ։ Դէպի Պ. Արշակ Ջօպանեանի առաջին անձը մենք ունինք սրտի երախտագիտութիւն։ Գնահատում ենք նրա մատուցած ծառայութիւնը հայ մշակոյթին, կարդում եւ օգտւում ենք նրա գրածներից։ Երկրորդ Արշակ Ջօպանեանին համարում ենք վնասակար ու չարիք։

Այս երկրորդ Ա. Ջօպանեանի մէկ նոր ելոյթի մասին է լինելու այստեղ մեր խօսքը. «Անահիտ»-ի վերջին թիւ 3—6) համարում հրատարակած «Տպաւորութիւններ ու յիշատակներ Խորհ. Հայաստանէն» յօդուածի, ուր հեղինակին յաջողուել է համադրել եւ ի յայտ բերել իր նկարագրի բոլոր բացասական յատկութիւնները՝ միացած բացարձակ ազնուութեան հետ։

Պ. Ջօպանեանի այդ յօդուածում կայ երկու տարր. մէկ՝ տեղեկութիւններ ներկայ Հայաստանից եւ խորհրդածութիւններ այդ մասին. երկրորդ՝ մեր մօտաւոր անցեալի գնահատութիւն։

Ինչ վերաբերում է այսօրուայ Հայաստանում տիրող պայմաններին եւ իշխանութեան ու ժողովուրդի փոխյարաբերութեան՝ ընդունելով հանդերձ Պ. Ջօպանեանի միակողմանի ու միամիտ տեսակէտները խորհրդային կուսակցութեան եւ խորհրդային իշխանութեան բնոյթի, դերի եւ բարեփոխման հնարաւորութիւնների, կամ նրա յուսահատութիւնը հայ բոլշեւիկների ազգասիրութեան եւ ազգայնութեան մասին՝ բաւ ամենայնի համամիտ ենք իր գաղափարներին՝ Հայաստանի քաղաքական եւ ազգային-մշակութային արժէքի ու դերի մասին։ Ի հարկէ, ներկայ Հայաստանն է կորիզը ապագայ Միացեալ Հայաստանի. ճիշդ է, անշուշտ, որ հայկական հարցի լուծման միակ բանալին այսօրուայ Հայաստանն է։ Ճշմարիտ է միանգամայն, որ ամէն կերպ նպաստաւոր է աջակցել այդ Հայաստանին, զօրացնել նրան տնտեսապէս եւ ազգային ուժերով։ Այո՛, պէտք է սիրել այդ Հայաստանը, պէտք է ոգեւորուել նրա մէջ տեսնուող լուսաւոր երեւոյթներով, պէտք է գուրգուրալ հայ ժողովրդի վրայ, հաւատալ նրան, նրա կենսունակութեան, իրա ստեղծագործական կարողութեան, նրա ապագային։

Այս ամէնը ճշմարիտ է հազար անգամ, բայց ո՞ւմ գաղափարն է այս. ո՞վ է տասնեակ տարիներ անընդհատ ու յամառ արծարծել ու կրկնել է այս մտքերը — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Ուրախ ենք, որ, թէկուզ ուշ, մեր Ջօպանեանները խելքի են եկել, հասկացել են իրենց երկհոսայ սխալը, ձեռք են քաշել նախկին «արտասուոտ ծրագիրներից», եւ էլ չեն հեղում «Արարատեան» կամ «Երեւանի» «մանրադիտակային հանրապետութիւնը», եւ ինչպէս հեղում էին երէկ, երբ Փարիզից դեսպանութիւններ էին ուղարկում Երեւան, կառավարական աթոռներ նուաճելու յոյսով. Անհրաժեշտ էր, որ հայ բոլշեւիկները արհամարհանքով նրանց քթին տային, որպէսզի «լուրջմտացութեան» գետնաքարշութեամբ, կամ սուսիկ — փուսիկ, կամեղորդական պատգամաւորի համեստ դիմակի տակ կարողանային մի քանի օրով Հայաստան ընդունուելու շնորհին արժանանալ եւ նոր միայն հասկնալ, որ իրօք Հայաստանը Հայաստան է եւ ոչ Արարատեան հանրապետութիւն, որ Հայաստանում էլ մարդիկ են ապրում եւ կարիք չկայ ամերիկեան ալիւրի հետ միասին Փարիզից էլ փաշաներ եւ էֆէնտիներ նետել, կառավարական աթոռների վրայ բազմեցնելու համար։

Կրկնում եմ, ուրախ ենք, որ մեր Ջօպանեանները սկսել են խելքի գալ։ Լաւ է ուշ քան երբեք։ Անոնք սկսել են ըմբռնել Հայաստանի քաղաքական արժէքը եւ եթէ ոչ գործով, գէթ խօսքով կանգնել են Հայաստանի տեսակէտի վրայ։ Փոյթ չէ, թէ նրանք նոր դարձի յաւակնոտութեամբ ու մոլեռանդութեամբ ուզում են հաւատացնել, որ իրենց է պատկանում Հայաստանի գիւտը, որ միայն իրենք են Հայաստանի բարեկամները, որ ճշմարիտ ազգասիրութեան մենաշնորհին միայն իրենք են տէր։ Թո՛ղ այդպէս հաւատան. Կարեւորը այն է, որ նրանք այսօր բառ առ բառ կրկնում են այն, ինչ որ մենք միշտ ենք ասել, ինչ որ Հ.Յ. Դաշնակցութեան դաւանանքն ու գործն է։ Եթէ բոլշեւիկութիւնը ազգային դրական գործ չկատարեց, յամենայն դէպս Ջօպանեաններին Հայաստանասէր դարձրեց։ Այս էլ մի բան է։

Դառնանք բուն խնդրին։

Արդէն տեսակ մը աւանդութիւն դարձած է խորհրդային իշխանութեան երկրպագուներու. համար, որպէս զի բոլշեւիկների ներկան ցոյց տան փայլուն՝ ամէն կերպ աշխատում են նախախորհրդային անցեալը պատկերացնել մռայլ։ Պ. Ջօպանեանն էլ դիմած է նոյն բաւական մանկական եղանակին. Խորհրդային Հայաստանի [illegible] վիճակը նկարագրելուց առա՞ջ նա հիւսել է «մեր երկրին իրական պատմութիւնը»։

Իրակա՞ն պատմութիւնը... Եթէ Պ. Ջօպանեանի ուրիշ գրածներն էլ նոյնքան իրական են, շատ ցաւալի է։ Որովհետեւ «Մեր երէկի» մասին Պ. Ջօպանեանը յայտնաբերել է ծայրայեղ աստիճանի տգիտութիւն, կամ — անբարեխղճութիւն։

Մարդ ուղղակի ապշում է կարդալով Պ. Ջօպանեանի գրածները։ Կարծես կարդաս Չինմաչինի հէքեաթներ։ Եթէ Պ. Ջօպանեանը խօսէր, օրինակ, Հրոյ Երկրի կամ Պոլինէզիայի մասին, եւն, կարելի էր դեռ հաշտուել. Հայ հեղինակը պարտաւոր չէ գիտենալ աշխա՞րհի մէկ կորած անկիւնում գտնուած մի երկրի պատմութեան բոլոր մանրամասնութիւնները։ Բայց գրեթէ կէս դար հայ գրականութեան եւ պատմութեան ծառայող մի մարդ մեծամեծ հատորների եւ անհաշիւ յօդուածների մի հեղինակ ազգային մի գործիչ, կուսակցութեան պարագլուխ ու չգիտեմ ուրիշ ինչ — ինչպէ՞ս կարող է երեւան բերել այսքան տգիտութիւն Հայոց պատմութեան երէկուայ դէպքերի մասին։

Մի քանի տարի առաջ լոյս տեսաւ Ֆր. Նանսէնի մէկ գիրքը Հայաստանի մասին։ Օտար ճամբորդը, որ միայն մի քանի ամիս մնաց Հայաստանում, հայ կեանքի երեւոյթներու մասին շատ աւելի բարեխիղճ, շատ աւելի ճիշդ տեղեկութիւններ տուեց, քան կէս դար հայ կեանքի բեմի վրայ քայլող, ամէն տեսակ տիտղոսներով զարդարուն հայ գործիչը, որ Հայաստանի մէջ կատարուած շատ դէպքերի եւ խնդիրների մասին տարրական հասկացողութիւն իսկ չունի։ Մի գործիչ, որի գլխում պատմական փաստերն ու թիւերը [illegible] պար են գալիս, այստեղ ու այնտեղ են գտնւում եւ իրենց հեղինակի իմաստուն պատմագրի երեւոյթին են տալիս համբակ աչքերի տեսողութեան առջեւ, մինչ իրօք անաչառ պատմութեան փոխարէն Չինմաչինի հէքեաթներ են հրամցուած։

Խօսինք փաստերով։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կիները պատրաստել գիւղատնտեսութեան

Երեւանի մէջ վերջերս բացուեցան կարճատեւ դասընթացքներ, կիները պատրաստելու համար գիւղատնտեսութեան։ Այս դասընթացքներով պիտի պատրաստուին կով կթողներ, բանջարաբոյծներ, [illegible] ծխախոտի մշակներ.

Այս գիւղատնտեսուհիները պիտի բաժնուին հետեւեալ շրջաններուն մէջ, — Լէնինական (30 հոգի), Ղարաքիլիսա (Լոռի, 60), Վաղարշապատ (15), Դիլիջան (30, որոնց 15ը Թրքուհի)։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ՝ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԷՄ

Ժողովրդային ցոյց մը՝ 30,000 հոգիով

Հազիւ ցամքած վերջին քաղաքական Թղթակցութեանս մելանը, ահա դղրդացին անակնկալը, որ այս պահուս ցնցած է ամբողջ Յունաստանը։ Առանց բացառութեան, քաղաքացի, զինուոր կամ կառավարութիւն, կը գտնուին շոգիի վրայ, պատրաստ՝ ամէն կարգի նորութիւններու։

Մահափորձ՝ Վենիզելոսի դէմ։ Մահափորձ մը, որ թէեւ նորութիւն չէ, բայց բաւականին յանդուգն երեւոյթով մը կը ներկայանայ։ Մահափորձ մը ինքնաշարժով եւ ժամը իրիկուան 11ին։ Այն պահուն երբ Վենիզելոս իր կնոջը հետ Քիֆիսիայէն ճամբայ կ'ելլէ, ուր իբրեւ հիւր գացած էր բարեկամի մը տունը։ Վենիզելոսի ինքնաշարժին կը հետեւէր իր պաշտպանութեան հսկող ուրիշ ինքնաշարժ մը, որուն մէջ կը գտնուէին Մարքաքիս, (սպայ), Կիփարիս (նախկին ոստիկանական սպայ) եւ ուրիշներ։ Այս զոյգ ինքնաշարժերը հազիւ Ամարուսին անցած, անկիւնէ մը դուրս կուգայ երրորդ ինքնաշարժ մը, բաց եւ վեցէն եօթը հոգիներ պարունակող։ Ինքնաշարժը քիչ առնէն կը յաջողի ժամել Վենիզելոսի եւ անոր վրայ հսկող օթօններուն մէջ, եւ անմիջապէս արդէն կը սկսի զարնել արագահարուածը, անխնայ գնդակ տեղացնելով թէ հսկող եւ թէ Վենիզելոսի ինքնաշարժերուն վրայ։ Քիչ ժամանակէն մահափորձը գործադրողները կը յաջողին անշարժութեան մատնել Մարքաքիսի ինքնաշարժը. Այս քաջ զինուորը երեք մահացու գնդակներ կը ստանայ ճակատէն եւ ինքնաշարժին անիւներն ալ կը ծակին։ Հակառակ իր ծանր վէրքին, Մարքաքիս եւ ընկերները կը դիմեն զէնքի, եւ կը սկսի ճակատամարտ մը երկուստեք։ Ահաբեկիչները կը յարձակին այս անգամ Վենիզելոսի ինքնաշարժին վրայ, գնդակներու տեղատարափին ենթարկելով։ Կրետացին, որ փորձ յեղափոխական մըն է, [illegible] վարորդը, կը դրկէ կինը եւ կը պառկին ինքնաշարժին յատակին վրայ։ Սակայն, ահա վարիչը կը յայտարարէ.

— Տէ՛ր իմ, ծանրապէս վիրաւորուած եմ, անիւն ալ պայթած է, ուրիշ չկրնամ ճամբաս շարունակել։

Վենիզէլոս կը խնդրէ, կը հրամայէ քշել, հաւաքելով իր բոլոր ուժերը։ Վարիչը հերոսական ճիգով մը կը փաթթէ ղեկին եւ սրընթաց կը քշէ օթօն։ Ահաբեկիչները, որ մինչեւ Աթէնքի մուտքը հետապնդած էին, կարծելով որ ամէն վերջացած է արդէն, անկիւն մը սպրդելով կ'անհետանան։

Վիրաւորները կը հասնին Էվանկէլիզմօ (հիւանդանոց) ուր միայն յայտնի կ'ըլլայ որ Տիկ. Վենիզելոս առած է չորս գնդակ, բայց իր առողջութեան որեւէ բան չէ բռնած այդ մասին։ Վարիչը եօթը գնդակ թեւերէն, իսկ Մարքաքիս երեք գնդակ ճակատէն, մահացու։ Ինքը՝ Կրետացին մնացած էր բոլորովին անվնաս։

Անմիջապէս արդէն քաղաքը կ'արթննայ, կը հասնին բժիշկներ ու բարեկամներ։ Կը հաւաքուի ժողովուրդը եւ կ'այցելեն կուսակցապետները։ Բժիշկները ճարտար գործողութիւններով կը հանեն Տիկ. Վենիզելոսի մարմնէն չորս գնդակները, յայտարարելով թէ որեւէ վտանգ չսպառնար անոր կեանքին։ Նոյնը կ'ընեն նաեւ վարիչին, որուն հերոսականութեան շնորհիւ միայն Կրետացին փրկուեցաւ ամենաստոյգ մահէն։ Ինչ կը վերաբերի Մարքաքիսի (Վենիզելոսի ամէնէն սիրելի անձնապահ սպան) երեք գնդակներն ալ մխուած են ուղեղին մէջ եւ չեն կրնար որեւէ բան ընել, զայն փրկելու համար։ Տղու մը նման կը փղձկէր Վենիզելոս եւ կուլայ, աղաչելով որ ամէն ճիգ թափեն փրկելու համար սիրելի եւ քաջ Մարքաքիսը։ Սակայն, անօգուտ։ Սպան մեռաւ.

Ահա դէպքը իր էութեան մէջ։ Ինչ կը վերաբերի անոր ձգած տպաւորութեան, հետեւանքներուն, ներքին պառակտումներուն, պէտք է ըսել, որ աննախընթաց վիճակ մը կը տիրէ այս պահուս ամբողջ Յունաստանի մէջ։ Անբացատրելի է ժողովուրդին յուզումը։ Կուսակցապետերն ու կառավարականները կը յայտնեն իրենց խոր վրդովումն ու զայրոյթը ոճրագործներուն հանդէպ։ Պատերազմական նախարարին հրամանով, ամբողջ բանակը կը գտնուի կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ։ Աթէնքը կը պարզէ պատերազմական շրջանի յատուկ վիճակ։ Ոստիկանական, զինուորական եւ քաղաքապահ ջոկատներ կը հսկեն քաղաքային ամէնուրեք։ Պաշտպանութեան տակ առնուած են բոլոր նախարարներուն եւ պաշտօնական անձերու բնակարանները։ Վարչապետը՝ Պ. Ցալտարիս, անմիջապէս յայտարարեց թէ բոլորովին բացառիկ հրահանգներ տուած է ոճրագործները ձերբակալման համար, «հակառակ պարագային պաշտօնէ պիտի զրկեցնէ բազմաթիւ նախարարներ, որոնք ներքին անդորրութեան պատասխանատուութիւնը ունին»։ Յաւելուց նաեւ Զօր. Գոնտիլիս, որ իր խոր զայրոյթը յայտնելով, ըսաւ թէ «ամբողջ բանակը շարժման մէջ պիտի դնէ, երեւան հանելու համար այս պախարակելի եւ վարկաբեկիչ մահափորձին հեղինակները»։ Իրենց կարգին արտայայտուեցան նաեւ Փափանասթասիու, որ ուղղակի կը ղեկավարէ օրուան կառավարութեան։ Նոյնպէս Զավիցեանօս — «Եթէ կառավարութիւնը չկարենայ ձերբակալել ոճրագործները, պէտք է անմիջապէս հրաժարի»։ Մամուլը—կառավարական թէ ընդդիմադիր — անխտիր կը դատապարտէ մահափորձը կառավարութենէն պահանջելով հեղինակները։

Մինչ այս մինչ այն, ոճրափորձին երկրորդ օրը (յունիս 7ին) մօտաւորապէս 30,000նոց ժողովրդական թափօր մը, Աթէնքէն ճամբայ ելաւ ցոյցերով եւ գնաց կեցաւ հիւանդանոցին առջեւ, պահանջելով որ Վենիզելոս խօսի։ Թէեւ վիրաւորուած չէ նախորդ վարչապետը, սակայն, կրած է հոգեկան եւ ջղային մեծ ցնցում եւ ակարացած է։ Ընդառաջ երթալով ժողովուրդի փափաքին, պատշգամ ելաւ Վենիզէլոս, գրեթէ թեւերէն բռնուած, եւ քանի մը վայրկեան հազիւ կրցաւ խօսիլ, խրատելով ժողովուրդին որ զգուշանայ անդորրութիւնը խանգարել։ Հաւատք յայտնեց թէ կառավարութիւնը պիտի ձերբակալէ ոճրագործները, եւ վերջապէս խնդրեց որ խաղաղութեամբ երթան իրենց տուները։

Յուզուած ժողովուրդը խլացուցիչ ծափերով ընդունեց անոր խօսքերը, եւ ուղղուեցաւ կրկին դէպի Աթէնք. Վենիզէլոսի մեծադիր նկարները բարձրացուցած եւ «անկցի՛ կառավարութիւնը», «կեցցէ Վենիզէլոս, կեցցէ Փլասթիրաս» աղաղակելով։ Ճամբան վար առնուեցան բազմաթիւ ցուցատախտակներ (Սօֆիայի անունին) եւ անոնց տեղը բարձրացուեցան «էլէնա Վենիզէլոս» ցուցատախտակները (Վենիզելոսի տիկնոջ անունով)։ Թափօրը հասաւ Ակադեմիա, համալսարանի հրապարակը, ուր դիրք բռնած էին, ժողովուրդէն աւելի զինուորական եւ ոստիկանական ջոկատներ, որոնք ստիպուեցան ի վերջոյ ցրուել բազմութիւնը։

Ինչպէս կը տեսնուի, մթնոլորտը չափազանց վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ։ Տակաւին ոճրագործներուն հետքերը չեն գտնուած։ Լուրջ կասկածներ կան՝ Ապահովութեան ընդհ. տնօրէնին, (կատաղի հակավենիզէլեան), ներքին նախարարին (նոյնպէս կատաղի հակառակորդ) եւ ազատ — խորհուրդներու պետին (Մեթաքսաս) վրայ, որոնք ցաւակցական այցելութիւն կամ գիր ալ չեն ունեցած։ Կայ նաեւ կասկածանք մը գտնուած ինքնաշարժի մը պատմութիւնը ոճրափորձէն տասը օր առաջ։ Ըսողներ ալ կան թէ տարագիր Թագաւորին կողմէ ուղղակի կազմակերպուած մահափորձ մըն է, Աթէնքի իր հաւատարիմներուն ձեռքով։ Ամէն պարագայի տակ, վերապահութեամբ կը հաղորդեմ այս տեղեկութիւնները։

Հեռագրի մը համաձայն զոր տուաւ Էլ. Վիմա (Վենիզէլոսեան) թերթը, արտաքին եւ ներքին նախարարները (Մաքսիմօս եւ Լուվէրօս) որոնք Լոնտոն կը գտնուին, ներկայացուցած են իրենց հրաժարականները, պախարակելով կատարուած ոճրափորձը։ Կ'ըսուի թէ Ցալտարիս պիտի երթայ Լոնտոն, իր տեղը փոխանորդ կարգելով Զօր. Գոնտիլիսը։

** Քանի որ կը խօսինք հելլենական կեանքի մասին, արձանագրենք նաեւ, որ բեկանուեցան Սելանիկի ընտրութիւնները եւ քանի մը օրէն տեղի կ'ունենայ նոր ընտրութիւն։ Ամէն հաւանականութիւն կայ որ Վենիզէլոս պիտի շահի, որուն ըլլալով որ ներկայ կառավարութիւնը շատ բան կորսնցուց իր վարկէն, այս ոճրափորձին պատճառաւ։ Միւս կողմէ, իբրեւ նորութիւն արձանագրենք, որ վերակազմուած է նախկին արքայականներու «հելլենական միութիւնը» որ անցեալները Աթէնքի մէջ ունեցաւ մեծաղղորդ համախմբութիւն մը, Գոլոսոյ անկման յիշատակին։ Այս համախմբին մասնակցեցան չորս նախարարներ եւ տեղի ունեցան բուռն արտայայտութիւններ։ Այս առթիւ կրկին հրապարակ դրուեցաւ վարչաձեւի հարցը, եւ պատասխանները բուռն կերպով պախարակեցին կառավարութիւնը, որ թոյլ տուած էր կատարել այդ հաւաքոյթը։ Վարչապետը փութաց պատասխանել, հերքելով վարչաձեւի փոփոխութեան համար հրապարակ նետուած զրոյցները։ Իր կարգին Գոնտիլիս ալ ըրաւ կարճ յայտարարութիւն մը, որուն համաձայն «Հանրապետական վարչաձեւին սպառնացող ոչ մէկ վտանգ կը տեսնէ, եւ կը հրաւիրէ ժողովուրդը ապահով ըլլալ»։

Մինչ այս մինչ այն, ահա կը հասնին արդէն քաղաքապետական ընտրութիւնները։ Կան տակաւին անգործութիւն, դժգոհութիւն, ներքին վէճեր եւ բազմաթիւ հարցեր, որոնց լուծումը դժուար է նախատեսել։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՌԱՉԱՆՔՆԵՐ ԳԱՆԳԷՍԻ ԱՓԵՐԻՑ

ՅԱՌԱՋ-ի 2160 թուի երկրորդ էջի վրայ երկու նամակներ կան տպուած, որոնք բռնել են թերթի երեք ամբողջական սիւնակները։

Հայ երիտասարդի, հայ ուսանողի գրչի տրտունջներն են սրանք, նրանց արդար զայրոյթի ժայթքումն են այս կրակ ու վառ տողերը. Նրանց երիտասարդ հոգիներից բղխած հառաչանքները։ Վերջապէս մեր անզօր զայրոյթն է դուրս թափած, մեր արդար բողոքն է հայ [illegible] ժողովրդի առաջ՝ քար անտարբերութեան ու հալածանքների հանդէպ։

Ես չեմ գալիս ասելու այն՝ ինչ որ արդէն ասուել է եւ որոնց մենք ականատես ենք այս [illegible] ոլորտի մէջ։

Ես ալ երիտասարդ եմ. ես ալ՝ իբրեւ մի բեկորը իմ բազմաչարչար ժողովուրդի, իբրեւ Հայ, կարծեմ իրաւունք ունիմ ձայն բարձրացնելու, իմ այս թոյլ գրչով եւ անպաճոյճ խօսքերով, թղթին յանձնելու այն բոլորը՝ ինչ որ դէմ է իմ ազգի յառաջացման, ինչ որ անարդար է, ինչ որ իմ այս տարագիր աչքերով տեսնում եւ ականջներով լսում եմ ...

Վերջապէս թող՛ք ասեմ այն՝ ինչ որ տարիներով կուտակուել է իմ սրտիս մէջ, բայց ես անզօր եմ եղել բողոքելու, ես ճնշուած եմ եղել, ես չեմ համարձակուել գլուխս բարձրացնելու։

Ո՞ւմ ասել, որի՞ն գանգատել, երբ ո՛չ ոք չի հասկանում մեզ ... աշխարհը՝ չար, մարդիկ՝ անիրաւ, անողոք։

Բայց դուք հասկանում էք. դուք մեր ցաւոտ աշխարհի երկունքն էք տեսել, դուք մեր փոթորկուած ու յուզուած ժողովուրդի արցունքներն էք սրբել, վերջապէս՝ դուք Հայ Դատի պաշտպանն էք եղել։ Դուք էք վառել մեր բոլորիս հոգում այն լուսաւոր ջահը, որ մեզ առաջնորդում է դէպի վաղուան հորիզոնները, դուք էք դրել մեզ «ՀԱՅԱՍՏԻ, ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ, եւ ՊԱՅՔԱՐԻ» ճամբին։ Մենք այդ ճամբան ենք բռնել, քայլում ենք մեր նախնիքների դարաւոր ճամբով եւ ձեր գնացած 43 տարուայ ուղիով ... որ այնքա՜ն փառաւոր է եւ այնքա՜ն հերոսական։

Ու կրկին՝ մեր երէ՜կը ..

Թողնե՞լ չարանն այս հին ցեղի եղեռնաբախտ զաւակների ու քայլել այլ կածաններով, այլ արահետներով ...

Ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ. երիտասարդ բախտակից ընկերներ, քայլենք այն փուշ ու տատասկոտ ճամբով՝ որով քայլեցին՝ Ակնունիները, Սիամանթօները, Վարուժանները, Վռամեանները, Զարդարեանները, Վարդգէսները, Շահրիկեանները, Համազասպները. քայլենք այն ճամբով՝ որով քայլում են եւ բոլոր գաղափարական զինուորները մեր կարմիր հայրենիքից ներս, որտեղ նրանք իրենց տաժանակիր օրերն են անցկացնում կարմիր բռնատիրութեան դաժան զնտաններում, Սիբիրի հեռաւոր սառնամանիքներում ...

Քայլենք այն սերնդի ճամբով, «որ օրօրոցից դաստիարակուել է Լենինեան աւետարանով մկրտուել է բոլշեւիկեան աւազանում», բայց իր եռանդուն կամքով կարմիր բռնատէրի պատերին քանդակել է այսպիսի մակագրութիւններ.—

— «Մենք այսօր տանջւում ենք, որ վաղը Հայաստանը եւ հայ ժողովուրդը այլ եւս չտանջւեն օտարների լծի տակ։ Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ...»։

Անհատներ կան այս աշխարհում, որոնք ուր որ գնան, որտեղ որ լինեն միշտ պատրաստ են խելու իրենց հակառակորդների վատ, յոռի կողմերը, պատրաստ են անտեսելու արժանիքները, լաւ յատկութիւնները. Կարծէք այս իրենց համար մի պաշտօն է, որի համար վարձատրւում են։

Այս կարգի մարդկանցից է Կալկաթայի առաջնակարգ Հայերից մէկը, որի անունը խնայում եմ գրի առնել, եւ որի շուրջ դեռ այնքան բան կայ գրելու։

Նրա մատուցած ծառայութիւնները դէպի Հնդկահայերը՝ գնահատելի են, այս իրողութիւնը ոչ ոք չի կարող ժխտել, բայց իր այնքան յոռի յատկութիւնները խաւարի մէջ են մխրճում այս բոլորը։

Ցաւօք սրտի պէտք է արձանագրել, որ այս մարդն որքան որ օժտուած է գիտութեամբ՝ նոյնքան, եթէ ոչ աւելին, ընկած է բարոյական մակարդակից։ Նկարագիրը նրա մօտ գոյութիւն չունի։

Իր տեսակէտով՝ (գաղափարականը մարդ է, — Հայ համայնավար (ինչ չէիք կարծո՞ւմ որ Կալկաթայում ալ «կարմիր կուուցաւոր» կայ), — եւ «գաղափարական» պայքար է մղում Դաշնակցութեան դէմ (մի մտածէք որ դեռ ճակատ ճակատի չի եկել, այլ Դաշնակցականի դէմ)։ Բայց ինչպէ՞ս։

«Բոլոր Դաշնակցականները՝ Տաճիկներ են, գողեր են, աւազակներ են, հոսհոսներ են» (ով որ Տաճկահայ է այս մարդու համար «հոս—հոս» է եւ այլն։ Ինչո՞ւ, ի՞նչ է պատճառը։ Եթէ նրան հարց տաք, ինքն ալ չի կարող ձեզ գոհացնել։

Մի քանի տարի սրանից առաջ նա Հայերէնի ուսուցիչ էր կարգուել Մ. Ճեմարանում։ Ես չեմ կարծում որ այդքան ժամանակում որ եւ է օգտուած լինի աշակերտութիւնը, որովհետեւ նրա ցանած սերմերը աշակերտութիւնը հիմա է որ հնձում է, հիմա է որ հասկանում է նրա չար դիտաւորութիւնները, — պառակտում աշակերտութեան միջեւ, պառակտում տնօրէնի եւ դպրոցիս մեծ դաստիարակի միջեւ. (չէ՞ որ [illegible] իրենք են [illegible] «Հայ գաղութները միմեանց ... պառակտուած են։ Եւ դա մեր պարծանքն է), չար նախանձ եւ ատելութիւն տնօրէնի դիրքը գրաւելու եւ իր ուզած կերպով կառավարելու դպրոցը։ Եթէ երբեմն դպրոցում տեղի էին ունենում սուր հակաճառութիւններ այս կամ այն կուսակցութեան շուրջ եւ տեղի էին տալիս դժգոհանքների, միեւնոյն մարդն էր բուն պատճառը, որովհետեւ նրա ժամանակից սկսեց այս բոլորը։

Իր այս բոլոր արարքների համար հոգաբարձութիւնը նրան դուրս վռնտեց Ճեմարանից։

(Ուրախ ենք ասելու որ այս բոլոր վէճերին հիմա վերջ է դրուած Ճեմարանի աւագ ուսուցչի՝ Պ. Ս. Մելիքեանի եւ գիտակից աշակերտութեան կողմից։

Արեւն արցունքից [illegible]՝ վերջերս Կալկաթա հասաւ մեր բազմահազար որբերից միայն մէկը։ Մէկն այն որբերից՝ որոնք կարմիր եղեռնը ապրեցան, որոնց իրենց հարազատների մորթոտուելը տեսան արեւոտ օրերին։ Հասնելով այստեղ՝ նա դիմում է Ս. Նազարէթ եկեղեցւոյ վարչութեան, որպէսզի կամ նրան ուսման ուղարկեն կամ՝ գործի։ Վարչութիւնը կատարում է նրա վերջին խնդրանքը եւ օրական մի չնչին գումար է տալիս որբին՝ առժամանակ ապրելու։ Սակայն եկեղեցւոյ պաշտօնեայի կոչումն ու [illegible] վարմունքը դէպի հայ որբը, [illegible] դի է տալիս բուռն վրէժաբանութեան։ Պաշտօնեան իսկոյն հրամայում է ծառաներին [illegible] դուրս հանել անխնա[illegible]։ Նրա հեռանալուց անմիջապէս յետոյ՝ իսկոյն իմաց է տալիս ոստիկանութեան եւ պատրաստում է մի երկար գրութիւն ուղարկելու [illegible] նին՝ պէտք եղած կարգադրութիւն անելու։ Այս հարցն այսպէս է վերջ-

նում առանց որ եւ է կենսոտ տեսք ունենալու։ Մինչդեռ օրը նրա մօտ է գնում Հնդկահայ «մեծ» գէմքերից մէկը (Հայ Համայնավարը)։ Տեղեկանալով դէպքին, նա սկսում է իր սովորական անտեղի յարձակումը Թրքահայերու վրայ (որը Թրքահայ է) պիտանելով նրանց՝ գողեր, աւազակներ, Հոռ–Հոռներ, եւայլն։

— Ինչո՞ւ Այտին, Համբար սրանց վրէժ չառեց, շարունակում է նա, եւ թափ թէ բոլորին ալ ջարդած լինէր···

— Այո, այո, շատ ալ ճիշդ ես խօսում, պատասխանում է միւսը···

Լսիր, Ժողովուրդ Հայոց ի սփիւռս աշխարհի, լսիր նրանց եւ «Հպարտակի» քո «պարտաճանաչ» զաւակներդ, որոնք այնքան գնահատել գիտեն իրենց աւանդ թողած սրբազան պարտքը։

Եւ սրանք քո «զաւակներն» են։ Մէկը՝ Հայ եկեղեցւոյ պաշտօնեան, որ, տարիներից ի վեր, այդպէս գրում է վառնել լոկ իր օտարամոլ զաւակներին կրթութիւն տալու, իսկ միւսը Հնդկահայ առաջնակարգ դէմքերից մէկը։

Մինչեւ ե՞րբ մենք մեր միլիոնաւոր նահատակ եղբայրների ու քոյրերի անմեղ արիւնը անարգուած պիտի տեսնենք···

Երբեք։

Եթէ դուք մոռացել էք, մենք — դամեր մատաղ սերունդը, որ քայլում է այն փրկութեան ճամբով, որով 43 տարիներ քայլեցին մեծ նահատակները մեծ գաղափարի համար — չենք մոռացել։ Ուխտել ենք նրանց արդար արեան վրէժն առնելու՝ թէ թշնամուց ու թէ ազգադաւ Հայից։

Մենք ուխտել ենք, մենք քայլում ենք դէպի մեծ գաղափարի իրականացում։

×

Որ եւ է ազգի գալիք սերունդը որ պէտք է շարունակէ իր գոյութիւնը պահպանել՝ նոյն ազգի երիտասարդութիւնն է։ Երիտասարդութիւնը կրթւում ու դաստիարակւում է դպրոցում, որտեղ եւ ստանում է իր մտաւոր պաշարը գալիք կեանքի համար։

Կալկաթայի Հ. Մ. Ճեմարանը մէկն է այս տեսակ հաստատութիւններից, սակայն նա տալի՞ս է պատշաճ կրթութիւնը, նոյնիսկ մայրենի լեզուն։ Ո՛չ, եւ կրկին ոչ։ Պատճառը այն է որ չունի հաստատուն ուսուցչական մարմին։

Հ. Մ. Ճեմարանն՝ իբրեւ մի ազգային հաստատութիւն պարտաւոր է ունենալ նաեւ պատրաստուած մի հայ ուսուցչական մարմին։

Ըստ դպրոցի տարեկան յայտագրին, Ճեմարանն ունի չորս հայ ուսուցիչ եւ երկու ուսուցչուհի։ Բայց այս 6 հայ ուսուցիչ-չուհեաց քանի՞սն են նուիրուած իրենց կոչումին։ Միայն երկուսը Մէկը Ճեմարանի աւագ ուսուցիչն՝ Գ. Ս. Մխիկեան, որ այնքան սիրուած է թէ աշակերտութեան եւ թէ հայ համայնքի կողմից եւ մէկն ալ երկու ուսուցչուհիներից նորեկը.

Ճեմարանն ունի ութ դասարան, որոնցից՝ կարող եմ ասել որ առաջին չորսը զուր են, լոկ ժամանակի վատնում, քանի որ երբ աշակերտն անցնում է յաջորդ դասարանը (Ե.) եւ մտնում աւագ ուսուցչի շնչի ներքոյ՝ այն ժամանակ է որ նա ըմբռնում է թէ որքան ետ է մնացած··· եւ ուժերը հաւաքած՝ աշխատում է ձեռք բերել տարիների վատնածը։ Գ. Ս. Մխիկեանը՝ իբրեւ հայ մարդ, ուսուցիչ եւ դաստիարակ, իր ամենալաւն է փորձել, Ճեմարանի աշակերտութեան առաջադիմութեան եւ նկարագրի կերտման համար եւ յաջողել է։ Իր շնորհիւ բիրտ ուժը, ծեծն այլեւս վերացել է այնտեղից։ Եւ մենք ուրախ ենք։ Ճեմարանի գիտակից աշակերտութիւնը նրա շնչի տակ ունի իր նորածին միութիւնը եւ աշակերտական թերթը, որոնք զարգացում են խաղաղ ճանապարհով

Գիտեմ, կան չար մարդիկ որոնք ճիգ են թափում նրա արածն մոռացութեան տալու, նրա գործը սեւացնելու, բայց պաշտպանները աւելի ուժեղ են, աւելի հաստատուն, որովհետեւ մարդիկ տեսնում են նրա արած գործը եւ գնահատում։

Հայ երիտասարդութի՛ւն···

«Արաղ» խօսելով ներկայ այլասերող երիտասարդութեան մասին, իրաւամբ գրում է կուսայ ...—

«Այդ երիտասարդութիւնը, աւա՜ղ, թերթեւ կը մեծնայ։ Ան կարծես գիտակցութիւնը չունի պատասխանատուութեան որուն կոչուած է։ Օտար ափերու վրայ հազար հրապոյրներ առինքնած են զինքը, ու դժուար կուգայ իրեն նուիրուիլ դժբախտ ժողովուրդի մը հոգերուն։ Հեռու կը փախի հայ կեանքէն, ոչ իր ցեղին անցեալը իրեն կը խօսի, ոչ ալ զինքը կ'ոգեւորէ անոր ապագան։ Ինք իր գլխուն կը մեծնայ, հետզհետէ փրցնելով թելերը որ զինք կը կապեն հայրենի աւանդութիւններուն»։

Հնդկահայ երիտասարդը հայ է քանի դեռ ազգի դրամ է վատնում, հայ է քանի դեռ ձեռք ձեռքի չի տուել մի Հնդկուհու կամ Անգլուհու. հայ է, քանի դեռ ձեռք չի բերել մի թանկարժէք գգեստ՝ հագնելու, խայտաբղէտ փողկապը քամուն տալու, ձեռքերը մխրճած տաբատի գրպանում, գլխարկը ծուռ դրած, Կալկաթայի փողոցները չափելու. Ամէն օր մենք ականատես ենք լինում այսպիսի տիպարների···

Ի՞նչ անել, ինչպէ՞ս տանել այս բոլորը···

Զգիտեմ··· եւ լռում եմ···

Կալկաթայի Հ. Մ. Ճեմարանի «Ծ. Հ. Միութիւն» մը ծնունդ է առել կոտրելու շարանն այս օտարամոլների։ Նա ծնունդ է առել իր գաղափարներով խորտակելու այն շղթան, որ մեզ կապած է օտարի հետ։

Նրանց գաղափարների ծնունդն է «Զանգ» ամսաթերթը, որի 2րդ թիւն սեղանիս վրայ է։ Ահ, այս յաժառ գաղափարապաշտները, որոնք ով գիտէ ինչքան նեղութիւններով են կարողանում տալ մեզ իրենց աշխատանքի արդար արդիւնքը···

«Ա՜հ, վառ պահեցէ՛ք յիշատակը Երանց՝ որոնք մեր գիրն ու բանը պարդպելեցին ու անցան»։

Ահարոնեանի կոչն հաւատարիմ, նրանք մեր անցած նահատակների ճամբան են բռնել···

Պատիւ ձեզ եւ ձեր հայրենաշունչ գործին, հայորդիներ···

×

Գանգէսի այս հեռաւոր ափերից, խեղճ, շատ խեղճ հայերէնով ես կարողացայ տալ իմ հառաչանքների միայն մէկ մասը։ Դեռ որքան ունենք ասելու մենք, դեռ որքան հառաչանքներ կը լսելու իմ խաւարից եղբայրների հայրենակարօտ հոգիների խորքերից

Ա՜հ, երանի՜, հազար երանի թէ մենք կարողանայինք ազատուել այս գեհենից եւ ազատ շունչ առնել այն վայրերում՝ որտեղ շնչում է ճշմարիտ Հայը, որտեղ լսւում են ճշմարիտ Հայի երգն ու ծիծաղը, լացն ու հառաչանքը···

Երանի՜ թէ կարողանայինք գործել նրանց հետ, մեր սուրբ Դատի համար, մինչեւ որ հայրենիքի դռները բացուեն եւ մայր հողն ընդունի մեզ իր գորովագութ գրկում···

ՀԱՅՈՐԴԻ

Կեանքը Աթէնքի մէջ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ.— ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ.— ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

ԱԹԷՆՔ (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Աթէնքի շրջանի մեր ընկերուհիները օրէ օր նուաճումներ կ'արձանագրեն։ Վերջերս չորս արուարձաններու խումբերը միաձնաբար կազմակերպեցին պաշտպանութիւն մը դէպի Տաֆնիի անտառները (Փօքինայի Թազամասին մօտիկ), ուր կրցան հաւաքել մեծ բազմութիւն, համակիրներ, բնտանիքներ եւ ընկերներ։ Դաշտագնացութիւնը անցաւ յաջողութեամբ, եւ մեր ընկերուհիները շահեցան բարոյական մեծ վարկ յայս ժողովուրդին։

⁂ Անցեալ կիրակի (4 յունիս) տեղի ունեցաւ Հ. Կ. Խաչի հին Ցուցատանի եւ կցվիներու Պատգ. Ը. Ժողովը Ցիբսի Ս. Լուսաւորիչ վարժարանի սրահին մէջ։ Պատգ. Ժողովը մեծ ուշադրութեամբ քննեց օրակարգի բոլոր հարցերը, եւ հանեց համապատասխան բանաձեւեր։ Ժողովին խորհրդակցական ձայնով մասնակցեցան ընկերներ՝ Ա. Կաղէլ, Գ. Կառավարենց, Մ. Ա. Մանուկեան, Բամպակեան, պատ. Աճէմեան, Հայր Կամսարական, եւ ուրիշ օրիորդներ ու տիկիններ։

Ժողովի ընթացքին երեւան եկաւ որ մասնաճիւղերն ու Շրջ. Վարչութիւնը տեղական միջոցներով այս տարի կրցած են աւելի կարեւոր հասոյթներ ապահովել, որոնք գործածուած են սահմանուած նպատակներու,— կրթական գործին, հիւանդներու, կարօտեալներու եւ աղքատիկ սաներու հաչերուն։

Ժողովը որոշեց յառաջիկայ տարի աւելի զարկ տալ կրթական գործին, գուրգուրալ «Զաւարեան» վարժարանին վրայ, զայն աւելի նախանձելի վիճակի մը հասցնելու համար թէ նիւթապէս թէ բարոյապէս։

Ընտրուեցաւ նոր Շրջ. Վարչութիւն հետեւեալ անդամներով.— Հայր Կամսարական, պատ. Աճէմեան, Յ. Տէօփլեթեան, ընկերներ՝ Զաքարեան եւ Զադրեան, օր. Լ. Աշվանեան եւ Ա. Գօզոսեան։ Առաջին տարին է, որ կը կազմուի այսպէս համազգային գետնի վրայ վարչութիւն մը, մասնակցութեամբ բոլոր յարանուանութեանց։ Ընտրուեցան Ամերիկայի Պատգ.-ին համար Ցուցատանի Ներկայացուցիչները՝ ընկերներ Տօքթ Ս. Բարսեղեան եւ Քրմոյեան։

⁂ Դպրոցները կը բոլորեն արդէն իրենց տարեշրջանը, եւ ունին քաւական կարեւոր բացեր։ Բարեգործականը դրկեց իր նպաստները, պիտի դրկէ տակաւին երկու ամսական եւս. դպրոցները կը փակուին յուլիս 9ին։ Վերջերս կազմուեցաւ նաեւ Կրթ. Խորհուրդ մը։ Փափաքելի էր, որ ինչպէս անցեալին մէջ եղած է, այս խորհուրդն ալ գործէ չդառնայ թաղական եւ հոգաբարձու պաշտօնեաներու ձեռքը, եւ ջանայ ամոքել ուսուցիչներու ցաւերը, գնահատելով անոնց յաճերն ու կոչումը։ Մանաւանդ դժնդակ այս օրերուն։

⁂ Բարեգործականն ալ կազմած է տեղական մասնաճիւղեր, որոնց մաս կը կազմեն առաւելապէս ռամկավարներ եւ նաեւ չէզոք անձեր։ Հնչակեանները պայքար բացած են ասոնց դէմ, որովհետեւ իրենց տեղ չէ տրուած, եւ միւս կողմէ այս մասնաճիւղերը անուղղակի արգելք պիտի հանդիսանան Հօկին որ կը գտնուի Հնչակեաններու ձեռքը։ Զէզոք եւ պարկեշտ մեր հայրենակիցներուն կը մնայ չխառնուիլ հնչակօ – ռամկավար դըրուըստուքին։

Թ.

Եւրոպայի
ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՋՐԱԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

■■■

Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը կատարեց բացումը Թրիւյէրի ջրաելեկտրակայանին շինութիւններուն։ Այս կայանը ամենամեծ կայանն է, որ գոյութիւն կ'ունենայ ամբողջ Եւրոպայի մէջ։

Ելեկտրակայանը կը զատէ եւ կ'օգտագործէ ջուրերը Թրիւյէրի, որ օձապտոյտ յառաջանալէ յետոյ Մարժըրիտ լերան քովերէն, կ'անցնի Քանթալի եւ Օպրաքի լեռներուն արանքէն եւ կը նետուի Լօ գետին մէջ։ Ելեկտրակայանը ունի երկու ջրվէժ, երկուքը միասին տարեկան կուտան 900 միլիոն քիլովաթ ուժ։ 150 հազարէն մինչեւ 200 հազար վոլթով գիծեր ելեկտրական ուժ պիտի հայթայթեն Ալպեան եւ Պիրէնեան քաղաքներուն, մինչեւ Լիոնի եւ Ֆրանսայի արեւմուտքին։

Շինուած է արդէն գործարանը, որ կը հանդչի կրանիտեայ փոսի մը մէջ։ Այդ փոսը կամ կաթսան ունի 75 մեթր երկայնք, 22 մեթր լայնք եւ 29 մեթր խորութիւն։

Թաղուած այս գործարանը կը բաղկանայ 6 խումբ փոթորակներէ (turbine), որոնք ուղղահայեաց առանցքներ ունին իւրաքանչիւրը 40 հազար ձիու ուժով։

Գործարան կարելի է մտնել 300 մեթր երկար վայրէջքէ մը յետոյ։

Ունի վերելակ մը, որ կը բարձրանայ 60 աստիճան շեղ գիծով մը, եւ սանդուխ մը հազար մատներով։ Գործարանը 3 յարկ ունի եւ իւրաքանչիւրը սարքաւորուած է արդիական հրաշալի ձեւով մը։ Առաջին յարկին մէջ կը գտնուին մեքենաները, որ հոսանքը կը դրկեն փոխանակիչներուն (alternateur)։ Երկրորդ յարկին մէջ են փոխանակիչները, որ 30 հազար քիլովաթ ուժ ունին։ Երրորդ յարկին մէջ վեց հսկայ փոթորակները, 42 հազար ձիու ուժով, որոնք կը բանին 256 մեզր բարձրութեամբ ջրվէժի մը տակ։ Կատարուած աշխատանքները սքանչելիք մը կը կազմեն։ Թրիւյէր գետը չարիք մը դարձած էր, ձիւնհալքի օրերուն՝ լեռներէն իջնող գետակներու ջուրով այնքան արագ կը յորդէր, որ կ'ողողէր ամբողջ շրջակայքը, աւերելով ցանք ու բնակութիւն։ Երկու թումբեր անա կը զսպեն այս ջուրերը, որ դարերէ ի վեր սարսափեցուցած են տեղւոյն բնակչութիւնը։ Գետը խնլօքնալէ յետոյ, սակայն, պիտի ծառայէ քաղաքակրթութեան՝ լոյս եւ ուժ մատակարարելով քաղաքներուն։ Ճարտարագործ մարդն է, որ կը յաղթէ բնութեան ուժերը։ Շնորհիւ Ա. Թումբին, հովիտը ձեւափոխուած է բոլորովին եւ կազմուած հսկայ աւազան մը, արուեստական լիճ մը 310 միլիոն խորանարդ մեթր ջուրով։ Այդ աւազանը ունի 105 մեթր խորութիւն, 220 մեթր շրջագիծ։

ՄԱՄՈՒԼ
Եղեռնապատումը

Գէյրութի «Ազդակ»ն ալ ծայնակցելով ապրիլեան սարսափներու պատմութիւնը գրելու առաջարկին, կը շեշտէ (6 յունիս).

— «Մեր Ապրիլեան եղեռնը մեռելներու պատմութիւն չէ։ Անիկա ցեղին, Արժէններու ազատամարտին, ապրելու անհուն եւ գեղեցիկ կամքին ու տենչերուն խորհրդանի՛շն է։

Ապրիլեան Եղեռնով՝ Հայոց ազգը ցոյց տուաւ, որ կեանքն ու ազատութիւնը կը սիրէ խոր։ Անիկա ըսաւ, որ հակառակ ամէն տեսակ բռնութեանց, հալածանքներու, ինքը կը գնահատէ անկախութեան գաղափարը ամէն բանէ, ամէն բանէ գերիվեր։

Պէտք էր ուրեմն, որ անիկա, Ապրիլեան Եղեռնը, անցնէր պատմութեան, հայագեղ յիշատակարանով մը, նոր աստուածաշունչո՛վ մը գրուած, պատկերազարդուա՛ծ։

Ի՞նչ կ'ընեն, ի՞նչ կ'ընեն մեր զանազանատիպ մտաւորականները, պատմագէտները, մատենագիրները, տեսա, տասն եւ ութ երկարապատում տարիներէ ի վեր։ Շուտով մենք կը բոլորենք քառորդ դար մը եւ դեռ չէ գրուած Եղեռնամատեանը հայկական Ապրիլեան։

Սերունդները ինչո՞վ պէտք է ոտքի կանգնեցնել. Ինչո՞վ պէտք է զանոնք պատրաստել նոր յաղթանակներու, ազգային նոր վերածնունդներու։ Որպէսզի անոնք ինքնավստահ յառաջանան ապագային ընդմէջէն, պէտք է, որ իրենց աչքի առաջ ունենան անցեալը՝ իր բոլոր պարտութիւններովն ու յաղթութիւններով։

Ժամանակը շատ ուշ է արդէն։ Պէտք է լծուիլ խիզախ գործի։

Պէտք է գրուի վերջապէս Ապրիլեան մեր Մեծ Եղեռնին պատմութիւնը։

Այդ առթիւ արդէն հրապարակի վրայ ունինք բազմաթիւ վաւերագրեր, զանազան հատորներ, որոնք առարկայական նկարագրութիւններով կուտան մանրամասն տեղեկութիւններ Ապրիլեան դէպքերուն ու դէմքերուն շուրջ։ Ատոնք գրուած են անգլիերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ այլն լեզուներով. ինչպէս եւ հայերէն։ Յետոյ դեռ այնքա՜ն թարմ է գաղթաշխարհի վերապրող հայութեան երեւակայութեան ու մտքին մէջ հայաջինջ սարսափներուն պատկերը։

Այս նիւթին շուրջ խօսելով նաեւ մեր պաշտօնակիցներէն «Յառաջ» և «Յուսաբեր», կը գտնեն, որ պէտք է խիզախ գործի սկսիլ։ «Յուսաբեր» աշխատանքի գործադրութեան բեռը կ'ուզէ բեռնել Փարիզի վրայ։ Ճիշդն ըսելով, մենք շատ ալ յոյս չունինք այս լո՛յս քաղաքի մեր մտաւորականութեան վրայ։ Գործը պէտք է ամէն գնով յանձնել մեր Մխիթարեաններուն։ Անոր կեդրոնը պէտք է ըլլայ Վիեննան կամ Վենետիկը։ Մխիթարեանները ունին պէտք եղած բոլոր աղբիւրները, իրենց սեփական, պատմական ուսումնասիրութեանց համար։ Ի հարկ է Մխիթարեան գիտուն հայրերուն մօտ կարելի է կարգ մը հեղինակաւոր պատմագէտներ (իբր օժանդակ) եւս կարգել, օրինակ Փրոֆ. Ադոնցի, Թաամաջեանի եւայլն.ի նման փորձառու, համբաւաւոր պատմաբաններ։

Յետոյ Փարիզի կամ Ամերիկայի մէջ կը կազմուի յատուկ յանձնախումբ մը, որ կը զբաղի միայն նիւթական հարցով։

Զեն բաւեր ամէն տարի կազմակերպուած սգահանդէսներն ու ճառերը։ Նաեւ բաւական չեն գեղեցիկ խօսքերն ու շատ անգամ թափուած կոկորդիլոսի արցունքները։ Այս դարը եւ այս սերունդները գործ կ'ուզեն, իրական շարժում։

Ուրեմն պէտք է խիզախ գործի լծուիլ։ Պէտք է գրուի անպատճառ «Եղեռնաշունչ» Ապրիլեան մեր անմոռան մատեանը։ Կարեւորը սկսիլն է անգամ մը եւ արդէն մնացեալն ինքնին կը վերջանայ։»

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ՈՒՐԻՇԻ ԳԵՂԻՆ ԵՍ ԱՂՋԻԿ ՉԵՄ ՏԱՐ

— Ձեր Համբիկին ալ, Արզումանիկին, վա՜յ ձեր տղին ալ ու ձեր գեղին ալ, սրանց նայեցէք, իրենց խելքովը եկած եկած են որ ինէ աղջիկ պիտի առնեն տանին։ Եկուր աղջիկս, դուն սա սոխերը մաքրէ սոկէ սոխած չինէ, անոնք թող խօսին խօսին ու կենան, դուն գործիդ նայէ, ես ալ իմ գործիս։

Իսկ մեր պատուական «խնամիները» սենեակը բռնած պատշաճ խօսքերով տաք մթնոլորտ մը ստեղծած էին։

— Այսօր Արաքսին բնաւ չերեւցաւ, խօսեց խնամի Արզուման աղան, կ'ուզենք մեր հարսին նշանը մենք մեր ձեռքովը յանձնենք ու այնպէս երթանք.

— Ես ալ չեմ գիտեր··· այս առտու ծիչ մը գլխու ցաւ ունէր··· ոչ հաց կերած է, ոչ եկեղեցի գացած եկած է, գնա Մարիցա, Արաքսիին շուտ ըսէ որ հոս գայ, ըսաւ,՝ իր գեղնած դողդողուն ձեռքով ճակտի կնճիռը քանի մը անգամ ամուր շփելով։

Մարիցան հազիւ դուռէն դուրս ելած, մեծապատիւը անճապարանօք ետեւէն հասաւ, քիչ մը բարկացոտ

— Կնիկ, հոս նայէ, անանկ կամաց մը գնա ըսէ որ մայր ըլլալիքնիս բան մը չիմանայ, վերջը այս ամբողջ եփած գործերնիս ջուրէն վար կ'երթայ։

Եւ անմիջապէս արագ քայլերով խնամիներուն քով վերադարձաւ։

Տիկին Մարիցա փայտէ սանդուղի աստիճաններէն չափազանց զգոյշ. կամաց իջնելով, գնաց ու դուռին քովը կանգ առաւ։ Հիմայ խնդիրը Արաքսին զգոյշ կերպով դուրս կանչել ու վեր տանիլն էր։ Ինչպէ՞ս ընէր, դուռի մէկ կողմէն կամաց մը անցաւ հակառակ կողմը, խուզարկու աչք մը ձգելով ներսը։

— Հա՛, գործս եղաւ, գոչեց Մարիցան ուրախութեամբ մը, Արաքսին ներսն է, քովն ալ մարդ չկայ.

— Աղջիկ Արաքսի, եկուր, հոս եկուր միասին երթանք։ Եւ որովհետեւ Արաքսին վերի եկող հիւրերէն բնաւ լուր չունէր, պատրաստուեցաւ հօրը քով երթալու։

— Աղջիկ, սա գլխիդ թափած մազերը քիչ մը հաւաքէ, գոգնոցդ հանէ, ձեռքերուդ մուրը լուա ու մաքրէ, դուն չե՞ս գիտեր որ··· այսօր տօն օր է։

Հազիւ սանդուղի աստիճաններէն վեր էին ելած, Եղսա մամիկը իրենց ետեւէն հասաւ.

— Վա՜յ ձեր գեղին ալ ու ձեր տղին ալ, ձեր հանածին ալ ու եղածին ալ, սրանց նայեցէք, անգամ մը ըսի ուրիշի գեղին ես աղջիկ չեմ տար, լմնցաւ գնաց, ալ ի՞նչ կուզէք որ եկեր աղջիկիս օճիքէն փակեր էք եւ թող չէք տար, հիմայ ես կ'երթամ անոնց իմ վերջին խօսքս կ'ըսեմ եւ կուգամ իմ գործիս, անոնք թող ինչ զան աղջիկ առնեն։

Այսպէս խորհելով, Եղսա քուրիկը անոնց հետ մէկտեղ դուռէն ներս մըտաւ···

Մեր մեծապատիւ Կարապետին հետ կինն ալ չուսարած, Արաքսին ալ իր կարգին չուսարած, բոլորն ալ անձայն, ու անհամարձակ իրարու երես կը նայէին։

Նոր լռութիւն մը տիրեց սենեակը... Այդ խորհրդաւոր լռութեան մէջ մեր մեծապատիւ Կարապետ աղան անանկ բարկութեամբ ծոծրակը քերեց որ, արեան հետքեր երեւան ելան։

Ճիշդ այդ միջոցին՝գիւղի երեցին ու կաղ ժամկոչին խռոխ ձայները լսելի եղան։ Ասոնք խնամի Արզուման աղբօր խօսքովը ելած ու եկած էին, Սուրբ Նշանտուքը օրհնելու համար։ Իր գլանիկը քանի մը անգամ ամուր ու ագահ կերպով ներս քաշեց ու օդին փչեց մեր օրուան հերոս Արզուման աղա, դարձեալ իր կարգին պատրաստուեցաւ Եղսա մամիկին երկու խօսք ըսել, քիչ մըն ալ ինքզինք վիրաւորուածի տեղ դնել ուզեց, որ մինչ այդ ժամուն իրենց պէս յարգի հիւրերուն բարի եկաք մը նոյնիսկ չէ եկած ըսած։

— Է՜հ, Եղսա խաթուն, սանկ քովս եկուր, տեսնեմ, ինչպէս էք, մենք ատկից վերջը բարեկամ եղանք, իրարու պէտք է խնամի կանչենք։

— Հարկաւ այդպէս է. խնամութիւնը բարեկամութեան մէկ լաւ տեսակն է, ես Համբիկ աղան հինուց կը ճանչնամ, միակ ձեր գիւղի յարգուած, սիրուած, խելացի մարդը, տղան Մարկոսը թէեւ տեսած չեմ, բայց ըստ լսածիս, ան ալ շատ համեստ տղայ մըն է, բայց ինծի նայէ, Արզուման աղա, այս խնդիրին մէջ եթէ մեր Համբիկ աղան չ'ըլլար մենք ամուսնութեան աղջիկ չունէինք։

Ասանկ խօսեցաւ գիւղի երէցը, պարզելէ առաջ ձեռքի գաւաթը խորհելով որ ան երկու կողմին ալ պատշաճ բաները արտասանած է։

Եղսա մամիկը մինչեւ այդ ժամուն դեռ լուռ կը մնար. բնաւ չէր լսեր ու չէր հասկնար ոչ մէկուն խօսքը ոչ ալ միւսինը, միայն այն առեն բորբոքեցաւ, երբ իր տղան իր կարգին երկու խօսք ըսել ուզեց։

— Տէր Հայր, դուն գիտես որ ես քու խօսքդ ալ, քեզ ալ կը յարգեմ, բայց իմ աղջիկս ոչ մէկուն խօսքով օտար տղու հետ կ'ամուսնացնեմ. ես ունիմ չունիմ աղջիկ մը ունիմ, իմ գիւղի մէջէն թող բացուի բախտը իմին աղջկան։ Ուրիշի գեղին ես աղջիկ չեմ տար։

Կարծես ամանով եռացած տաք ջուր բերին ու լեցուցին Կարապետ աղբօր գլուխէն ի վար։ Արզուման աղբօր երկու աչքերը սկսան փայլիլ տէր հօր օղի գաւաթներուն պէս։ Դեռ քանի մը խօսք ունէր խօսելիք գիւղի Տէր Հայրը, ըսելիք խօսքը հացի չորցած պատառի մը պէս եկաւ ու մնաց կոկորդին ծայրը, իսկ Քուլլի Գիրգորն ու Արաքսին արտանց խնդացին, Մամիկը այսպէս դեռ շարունակեց.

— Ես ոչ Համբիկին ոչ ալ իր տղին ըսելիք ունիմ, ան կրնայ իմին աղջիկս յարմար աղջիկներ գտնել, ես ուխտած եմ որ իմին աղջիկս հեռու տեղ չտամ։

— Ասանկ խօ՞սք կ'ըլլայ, ասանկ գո՞րծ կ'ըլլայ, մենք երկու օր է ամէն ինչ որ կայ տեղն ու տեղովը խօսած ու ըրած, քահանայ ժամկոչ առած ու եկած··· Այս տեսակ բաներ անպատւութիւն է թէ' մեզի համար, թէ' ձեզի համար։ Եթէ կ'ուզէք հիմա Տէր Հօրմէն մատանին կ'առնենք ու կ'ելլենք կ'երթանք։ Բայց լաւ գիտցէք որ վերջը այս ամբողջ անցած դարձածը ո՛վ որ իմանայ, մենէ աւելի ձեր վրայ երկար բարակ պիտի խնդայ։ Ի՞նչ կ'ըսես դուն այս անցած դարձածին, Կարապետ աղա, դուք աղջիկի տէր, մենք տղայի։

Մեծապատիւը Արզուման աղբօր խօսքերուն արտանց իրաւունք տալէ վերջ ըսաւ.

— Արզուման աղա, բնաւ չես գիտեր, մեր մայրիկն սանկ բարկանալու ալ իրաւունք ունի, առանց նայելու որ ան քաղաքն է, առանց իր կամքին եւ գիտութեան ու ներկայութեան ելանք մենք մեզի այս գործը տեսանք, հարկաւ այսպէս բարկանալու եւ նեղանալու իրաւունք ունի։

— Եթէ մեր Եղսա խաթունին տեղը ես ալ ըլլայի կը բարկանայի, այս տունին մեծը այս տունին տէրը Եղսա խաթունն է, ամէն ինչ անոր յօժար կամքովը պէտք է կատարուի։ Այս ամուսնութեան խնդիրներուն մէջ պէտք է չափազանց հեռատես ըլլալ. երկայնքէն լայնքէն, վերէն ու վարէն չափել ու ձեւել, ապա կտրել։ Դուք այր ու կնիկ միասին խորհած, միասին զատած այս գործը բերած այս աստիճանին ալ էք հասցուցած, քանի այդպէս է, Եղսա խաթունին ալ իրաւունքն է մատանին առնել եւ իր ձեռքովը Արաքսիին տալ։ Թէեւ իբրեւ գիւղի միակ քահանան մատանին տալը իմ իրաւունքս է, այս իրաւունքը ես կը զիջիմ Եղսա խաթունին։

Խորամանկութեամբ այսպէս խօսելով, քահանան փորձեց պառաւ մամիկին բարկութիւնը մեղմել կամ փոխել։ Կեղծ խնդուքին հետ գաւաթ մը օղի եւս ներկաներու կենացը ճնկեց, ու անհամարձակ մատանին հանեց Եղսա քուրիկին կողմը երկարեց։

Եղսա քուրուկն ալ կարծես անհամբեր առոր կը սպասէր։ Ոտքի ելլելով, մատանին առաւ եւ Արզուման աղբօր քովը երթալով.

— Ահա մատանիդ, Արզուման աղա, ինչպէս որ ձեզի քիչ առաջ ըսի, ուրիշի գեղին ես աղջիկ չեմ տար, ոչ դուք ցաւցէք, ոչ ալ միւսը, անոր հայրն ալ մայրն ալ ես եմ, ուրիշի գեղին ես աղջիկ չեմ տար, ես աղջիկ չեմ տար։

Եւ կէս ժամ չանցած, կարծեցեալ խնամիները իրենց գիւղակի ճամբան բռնեցին···

Մեծապատիւէն աւելի դժգոհ, աչքերը դրան սեմին յառած կամաց քայլերով դուռէն դուրս ելաւ գիւղի քահանան։ Անոր խորհուրդը օրուան նըշանտուքին նկամուտն էր, որ կորա՜ւ գնաց···։

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՎԵՐՋ

Անգլիա այսօր պիտի վճարէ 100ին 10ը

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹ ՀԱՒԱՆԱԾ Է « ԱՆՁՆԱՊԷՍ »

Նախագահ Րուզվէլթ պատասխանելով Անգլիոյ առաջարկին, յայտնեց թէ անձնապէս կը հաւանի 2 և կէս միլիոն ստերլինի թերհաշիւ մ'ընդունիլ յունիս 15ի մասնավճարին վրայ: Պարտքը 75 միլիոն տոլար ըլլալով, Անգլիա պիտի վճարէ հարիւրին տասը միայն

Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ՝ նախագահ Րուզվէլթ անցած է իր իրաւասութեան սահմանը, առանց նկատի առնելու խորհրդարանին տեսակէտը: Եթէ մերժէր, Անգլիա ոչինչ պիտի վճարէր:

Ֆրանսան ալ մասնավճար ունի այսօր, 15 յունիս: Բայց չպիտի վճարէ, ինչպէս ըրաւ 1932 դեկտ. 15ին, տեսակէտի խնդիր դրած ըլլալով:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ՅԱՋՈՐԴ ՏԱՐՈՒԱՆ

Աշխատանքի խորհրդաժողովը, որ կը շարունակուի Ժընեւի մէջ, չկրցաւ լուծել շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցնելու խնդիրը: Մասնաւորապէս գործատէր են թէ պաշտպանները եւ թէ հակառակորդները: Իտալական կառավարութիւնը կուսակից է, իբրեւ գարման գործազրկութեան, պայմանաւ որ բոլոր երկիրներն ալ ընդունին: Նոյնպէս Ֆրանսա: Առհասարակ, նոր ծրագրին դէմ են գործարանատէրերը: Գերմանիոյ ներկայացուցիչը անօգուտ գտաւ շաբաթական 40 ժամը, իրենց երկրին մէջ փորձուած ըլլալով: Ֆրանսայի գործարանատէրերու ներկայացուցիչն ալ ընդդիմացաւ 40 ժամուան ծրագրին: Ընդհակառակն, Պ. Ժիւօթէն Կօտտո, կառավարութեան ներկայացուցիչը, ջերմօրէն պաշտպանեց

Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ 1934ի խորհրդաժողովին ձգել 40 ժամուան աշխատանքի պայմանագիրը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերու բոլոր դասապահները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զարդարեան Գրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերը, վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէքոնի կայարանին դիմացը, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5.30ին ընկեր Սիմօն Գալուստեանի բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇԱԼԷԹԻ Բարքէն — Սիւնի խումբի դասախօսական ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 5ին ընկ. Վ. Սնդճեանի բնակարանը: Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ: Կը խօսի ընկ. Գ. ՊԱԼԵԱՆ, նիւթ ունենալով «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

2 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՄԷՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Ա Զ Դ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ պիտի տօնէ, Յունիս 25ի կիրակի օրը, ժամը 14.30ին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, իր հիմնադրին՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի ծննդեան հարիւրամեակը

Ամբողջ փարիզահայ գաղութը միահամուռ պիտի փութայ հաւաքուիլ մեծ բանաստեղծին յիշատակի հանդէսին, ընծայելով պատշած մեծարանքը հայ ազգին այդ արդիւնաւոր զաւկին:

Ոյժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Dameame, PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ: Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Ջեկոյց Ե. Վարչ. Ժողովի: Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameame :-: PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ՕՊԱՆԷԷՆ ՎԵՐ

Geménos Valles de St. Pons

Կը հրաւիրուին քաղաքի, Պուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի քոյր մասնաճիւղերու բոլոր անդամները եւ համակիրները: Ճաշը միասին բերել:

Ժամադրութիւն առաւօտեան ժամը 6ին «Թիւնէլ»ին առջեւ, առնելու համար 40 թիւ հանրակառքը եւ կամ «Օթօքար»:

Կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ,

18 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Ընտիր ջազ: Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով:

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Հէմինկուէյ կը պատկանէր այն մարդոց, որոնք ունէին կապ չունին վիպական հայեցողութեան, այլ աւելի բիչ՝ գլպացուներու հետ Այսինքն՝ ճշգիւ կը տեսնէր միայն ինչ որ ուղղակի իր առջեւը կը կենար, եւ կարելի չէր երեւակայել որ ան իր քիթէն հեռուները եւ այնպիսի կացութիւններու տարուէր՝ որոնց ինք տիրած չըլլար կատարելապէս Այս որ կարելի էր՝ ամէն բանի տիրել իր տեսութեան շրջանակին մէջ — ահա՛ Հէմինկուէյի եղանակը: Բնականաբար իր սեփական գործի շրջանակին մէջ: Ուրիշներուն գործին խառնուողներէն վերջինն էր:

Բայց պատահեցաւ որ անգամ մը այդպէս ըրաւ, ինչ որ իրեն համար աղէկ չեղաւ: Այդ մասին կը խօսի այս պատմութիւնը:

Մինչեւ քառասուն տարեկանը շատ մեծ խնայողութիւն ըրած, ապահով թուղթերու դրամ պահեցուցած էր, եւ խիստ ազդեցիկ յարաբերութիւններ ունէր ամբողջ աշխարհի մէջ, ամէն ուրիշ հանքային ճարտարագէտէ աւելի: Իր առեւտրական տունին գլխաւոր ճիւղը կը գտնուէր Լոնտոն, բայց գործին այս ճիւղին վարիչը իր ընկերն էր Առեւտրական յարաբերութիւններուն բերմամբ տարին ութը ամիս կամ աւելի արտասահման կ'անցընէր, գլխաւորաբար Հարաւային Ամերիկա: Արդարեւ աչքի զարնող մեծ յաջողութիւն ունէր կեանքի մէջ:

Յաջողակ մարդոց առաջին կերպարանքին մէջ, սովորաբար ունէ բան մը կայ, որ անոնց յաջողութեան բանալին կ'ընծայէ Անիկա թերեւս իրենց յարմարութիւնն է մէկը ըլլալու այն ամուր կարասներէն — որոնց ուղանիք չափ կրնաս զարնել, բայց դուն քեզի կը վնասես միայն: Ամէն պարագայի մէջ Հէմինկուէյ չունէր այդ բանը, ինչ որ ալ ըլլայ այն: Ընդհակառակն անբախտ, անճարակ մէկու մը տպաւորութիւնը կը թողուր:

Ու անտարակոյս ան էր որ զինքը ժառանգութիւններու կը տանէր, որոնց շուրջ կը դառնայ այս պատմութիւնը:

* *

Անուրանալի է որ աշխարհէն քաշուած, խրտչած ըլլալու այս տպաւորութիւնը, զոր շատերը կը թողուն ուրիշներու վրայ, ուշ կամ կանուխ ահագին անպատեհութիւններու կ'ենթարկէ զիրենք: Կ'երեւի սակայն, կիներ կան՝ որ առանկներուն հասը կ'առնեն:

Թերեւս այսպիսներուն կարգին էր Տիկին Լէյ, կամ թերեւս փորձեց ինքնատիպ ըլլալ: Որքան կը հասկցուի, Գիւլա Լէյ այս տեսակէտով նշանակալից կոչում մը պէտք էր ունենար, եւ ամէն կերպով խաղճ Հէմինկուէյի քիթէն բռնեց, իր որինգին համաձայն պարել տալով անոր: Տիկին Լէյ ծանօթ էր իբրեւ նախասիրութիւն մը սնուցանող արուեստագէտներուն, մտաւորականներուն եւ բանաստեղծներուն համար, որովհետեւ ինքն ալ այդ տեսակ բան մըն էր: Բայց Հէմինկուէյ ո՛ւր, բանաստեղծը ո՛ւր ....

Կ'երեւի թէ Տիկին Լէյ չկրցաւ պէտք եղած չափով ինքզինքը արժեցնել Հէմինկուէյի մօտ, որ իրեն համար անյաջող հանճար մը դարձաւ: Սակայն առիթը անտեսել չէր: Գիւլա Լէյ, հակառակ իր ուշիմութեան, իր խելքին եւ իր փորձառութեան, ինչպէս պիտի դիտէր թէ Հէմինկուէյի յանկարծական եւ մերթ անխորհուրդ ձեւերուն տակ վերացական մարդ մը ծածկուած էր — եւ, աւելի ըլլալով, շատ կտրուկ տեսակէն վերացական մը:

Արդէն, Տիկին Լէյ կը խրտչէր ծայրայեղ քաղաքավարութենէ եւ անոյշ խօսքերէ — մէկ խօսքով այն մարդոցմէ, որոնք կրնային յարմարիլ կեանքի ամէն կացութեան: Ուստի ուրախ էին իրեն համար այս ընկերին բրտութիւնները, որովհետեւ կը զգար թէ անոնք կը բղխէին մարդուն ներքին էութենէն, թէ անկեղծ անհատականութիւն մը, ինքնատիպութիւն մըն էր:

Առաջին ձեւերու մասին Տիկին Լէյի ազնուապետական արհամարհանքը երկար ատենէ ի վեր իրմէ օտարացուցած էր իր ազգականները, որոնք ասոր համար մթին մոռացումի մատնած էին զինք Ամերիկայի այս գեղանին: Գիւլա, ասոր վրայ շնորհակալ զգացումներով լեցուած, Լոնտոնի եւ Փարիզի մտաւորական շրջանակներուն մէջ փոխադրած էր իր պայծառ, խրոխտ լոյսը, եւ անոնց մէջ համբաւ շահած:

Իր շրջանակի սրամիտ երիտասարդները « մեքենավարը » կ'անուանէին Հէմինկուէյը, եւ ինքն ալ, Գիւլա, կեղծուած անձկութեամբ, «մեքենավարը» կ'ըսէր, անոր վրայ խօսած ատեն: Կ'ախորժէր այս տիտղոսէն, թէեւ տիտղոսներէն մեծագոյն մասին պէս, այս տիտղոսն ալ կիսով իսկ չէր յարմարեր Հէմինկուէյի նոյնիսկ եթէ իր փափաքածին պէս ըլլար:

Ուստի ան նէրա համար « մեքենավար » մըն էր: Առով փոփոխութիւն մըն ալ եղած կ'ըլլար. Տէր Աստուած, սա՛ տղամարդկի աշխարհին մէջ մերթ ընդ մերթ չա՞րդարանար միթէ փոփոխութիւնը

Բայց բոլորովին համոզուած չէր թէ Հէմինկուէյ իր դերին յարմար մարդը ըլլար: Բայց իրե՞ն ալ յարմար չէր արդեօք: Ան միշտ իր հագուստը կը կրէր այնպէս, որպէս թէ ամէն օր կիրակի եղած ըլլար, եւ Գիւլա կ'րմբոշխնէր անոր դնդերուռ, կաշմբուռն ոյժը, ինչպէս նաեւ անոր մտայլ արամադրութիւնները:

×

Հէմինկուէյ այս բաներէն ո՛չ մին միաքէն կ'անցընէր:

Պէտք է վստահ ըլլալ թէ Գիւլա Լէյ կրնար մոլորեցնել այր մը՝ որքան ալ պաղ ըլլար ան: Հէմինկուէյ երբէք հանդիպած չէր մէկու մը, որ նոյնիսկ հեռուէն հետու բաղդատուէր անոր: Ի՞նչպէս եւ ի՞նչ ալ կրնար ըրած ըլլալ մարդ մը՝ որ ամբողջ իր կեանքին մէջ աշխատանքի կամուած էր: Բայց այսպիսի տիպարի մը վրայ երազած էր — եւ ահա հոս մեր « մեքենավար »ին էութեան զարմանալի կողմին կը հասնինք:

Որքան որ աշխատանքի մէջ [illegible] ուած, սակայն ժամանակ կը գտնէր երազելու աղջկան մը պէս: Այս երազները անոր մինակութիւնը կը լեցնէին անոյշ հոտով, որքան ալ կապուած իր լար մինակութեան հետ, ինչպէս շատ մարդիկ, որոնք գիւրաւ չեն ընկերանար: Բնականաբար ոչ ոք կրնար գուշակած ըլլալ թէ ան յաճախ երազատես մըն էր միայն: Իր ամէնէն ներքին գաղտնիքն էր այս, որմէ կ'ամչնար ճապէս, ինքզինքը նուաստացած կը զգար, առանց որուն սակայն իր մինակութիւնը անտանելի պիտի դառնար:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՅՈՒՆԻՍ 1933

16 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2216

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ՆՈՐ ԱՒԱՐ ԵՒ ԹՐՔԱՑՈՒՄ

Այլ եւս կասկած չկայ Պոլսոյ Պատրիարքարաններու եւ Ազգ. Խնամակալութեանց գլխուն կախուած նոր փորձանքի մասին։

Մահացու լախտ մըն է որ կը պատրաստուի Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, աշխարհականութեան պատրուակով։

Օրինագիծը սեղանի վրայ է արդէն, եւ առանց այլ եւ այլի պիտի դառնայ օրէնք, ըստ հաւանեաւ Մ. Քէմալի։ Այդ Ժողովին մէջ, ոչ փոքրամասնութիւնները երեսփոխան ունին, ոչ ալ ընդդիմադիր ճակատէն որեւէ հետք մնացած է։

Ըլլար իսկ, ի՞նչ օգուտ։ Ոեւէ ոչ-թուրք երեսփոխան չպիտի համարձակէր բերան բանալ։ Իսկ ընդդիմադիր Թուրքը կրնա՞յ դիմադրել, երբ դիմացը աւար ունի, եւ շահողը պիտի ըլլայ Թրքացումը։ Այսինքն՝ Թրքութիւնը։

Արդարեւ, չափազանց պերճախօս են օրինագծի բովանդակութեան մասին արուած լուրերը.—

1. Օրէնքը պիտի գործադրուի անմիջապէս։

2. Որոշ ժամանակի մը մէջ հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուին այն դպրոցներն ու հիւանդանոցները որ կապուած են Պատրիարքարաններու եւ Խնամակալութեան հետ։

3. Այդ տեսակ դպրոցները եւ հիւանդանոցները պիտի կրնան կառավարուիլ բարեգործական Միութեանց կողմէ, համաձայն ընկերակցութեանց օրէնքին։

4. Պատրիարքարանները և Խնամակալութիւնը չպիտի կրնան որ եւ է նիւթական կապ պահել երկրին ուրիշ վայրերուն մէջ գտնուած նման հաստատութեանց հետ։

5. Պիտի ջնջուին այն աշխարհական մարմինները որ կազմուած են հին շրջաններէ մնացած ֆէրմաններու եւ կանոնագիրներու հիման վրայ։

6. Նոր կանոնագիրը պիտի ճշդէ նաեւ թէ այդ հաստատութիւնները ի՛նչ հիմերով կրնան կալուած գնել եւ ծախել։ Անոնք պիտի կրնան կալուած ունենալ միայն այնքան որքան կը բաւէ իրենց մատակարարութեան։

Մէկ խօսքով՝ պիտի ջնջուին իւրաքանչիւր համայնքի սահմանադրութեան վերջին մնացորդները, պարպելով Պատրիարքարաններու բովանդակութիւնը, եւ Պատրիարքներն ու Րաբունապետը դարձնելով հասարակ հոգեւոր հովիւներ։

Այդ առաջադրութեամբ ալ, այլ եւս ոչ Քաղաք. ժողով, ոչ Ազգ. ժողով, ոչ Տեսուչ Խորհուրդներ (Թաղ. Խորհուրդ, Հոգաբարձութիւն, Ուսումն. Խորհուրդ եւն.)։ Ամէն ինչ պիտի ենթարկուի պետութեան։

Չափազանց անճարակ եւ երկդիմի քօղարկում մըն է այն ինչ որ կը կոչուի «բարեգործական միութիւններ», որ պիտի կազմուին վարելու համար Պատրիարքարաններէն անջատուած հաստատութիւնները (դպրոց, հիւանդանոց, կալուած, մատակարարութիւն)։

Իրականին մէջ, կառավարութիւնը ինքն է որ պիտի թառի այդ հաստատութեանց գլխուն, իր շուրջը հաւաքելով հաւրնտիր խամաճիկներ,— հայ յոյն, հրեայ աշխարհական տիպարներ՝ Փափա Էֆթիմի կաղապարով։

Չէ՞ որ բոլորն ալ հաւասարապէս Թուրք են, եւ կը վայելեն «Թուրք հայրենակցութեան իրաւունքները»։

Մէկ տարբերութիւն միայն,— կրօն եւ լեզու։

Առաջինը կրնան հոգալ հոգեւոր հովիւները։ Կառավարութիւնը այդ իրաւունքը շնորհա՞ծ է վեհանձնօրէն։

Իսկ լեզուն դատապարտուած է արագօրէն տեղի տալու, քանի որ դպրոցները արդէն կը գտնուին Մէարիֆի անմիջական հսկողութեան տակ։

Արդ, նոր օրէնքով, դպրոցները պիտի դառնան նաեւ պետական սեփականութիւն։ Ե՛ւ դպրոցավարութեամբ ե՛ւ մատակարարութեամբ։

Այս բոլորը տեսականօրէն կը կոչուին՝ բաժանում աշխարհական եւ կրօնական գործերու։ Պաշտպանեցում՝ նոր կացութեան։ Իսկ իբրեւ գործնական հետեւանք՝ ԱՒԱՐ ԵՒ ԹՐՔԱՑՈՒՄ։

Այս բացատրութիւններէն յետոյ, ինքնաբերաբար կը ծագի միւս հարցը.— ի՞նչ ընել։ Կրնա՞նք ո՛ր եւ է բան ընել եւ կանխել աղետը չարիքը։

Ծիշդն ըսելու համար, մենք ալ պատասխան չունինք այս հարցին։

Քէմալական Թուրքիան չի հանդուրժեր ո՛ր եւ է արտաքին միջամտութեան։

Եւ սակայն, բոլորովին անճար չենք։ Կը բաւէ որ ըմբռնենք թէ եղածը չարիք է։

Այստեղ արդէն կը կասի մեր գրիչը, որովհետեւ գիտենք որ նոյն իսկ այս կէտին մէջ ճակատները կը բաժնուին ցիրուցան։

Կ'ուզէինք նորէն պաղարիւն մնալ եւ հաւատալ թէ՝ պիտի գտնուին ափ մը մարդիկ — առանց դաւանանքի խտրութեան — քով քովի գալու եւ ելք մը գտնելու համար։

Զունինք ո՛ր եւ է միամտութիւն։ Այս հարցն ալ, ինչպէս «լեհալ» գոյքերու խնդիրը եւ ուրիշ այնքան հոգեր, կապ ունի հայեւ-թուրք յարաբերութեանց հետ։ Կարճ խօսքով՝ Հայկական Դատին հետ։

Բայց, կ'արժէ կրել խորհրդակցութեան մը յոգնութիւնը։

Եթէ ո՛ր եւ է օգուտ ալ չունենայ այդ խորհրդակցութիւնը, գոնէ առիթ մը ընծայած պիտի ըլլայ դէմ դիմաց խօսելու շարք մը հարցերու մասին, որոնք պատասխանատուութեան կը կանչեն ե՛ւ քաղաքական կուսակցութիւնները, ե՛ւ Ս. Էջմիածինը, ինչպէս ամբողջ հայ ժողովուրդը։

Կը սպասենք իրաւասու ձայներու պատասխանին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ճառեր կը շարունակուին

ԱՅՍՕՐ ԿԸ ՍԿՍԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Չորեքշաբթի օրն ալ, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը օրը իրիկուն ըրաւ ճառերով, որոնք վերջացան երէկ, հինգշաբթի։ Ընդհանուր վիճաբանութիւնները վերջացած են եւ այսօր կը սկսի բուն օրակարգին քննութիւնը

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Իր կարգին երկար ճառ մը խօսեցաւ գերմանական պատուիրակը, արտաքին նախարար Ֆոն Նէօրաթ։ Շեշտեց թէ սերտօրէն իրարու կապուած են տնտեսական եւ սեղանաւորական խնդիրները։ Բայց, իր կառավարութեան կարծիքով, կարելի չէ լուծել տնտեսական խնդիրները, մասնաւորապէս առեւտրական քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերը, մինչեւ որ գոհացուցիչ համաձայնութիւն մը չգոյանայ վարկի հիմնական սկզբունքներու մասին։ Ճարտարարուեստը չի կրնար զարգանալ եթէ չծաղկի հողագործութիւնը։ Պահանջատէրը չի կրնար գոյութիւն ունենալ եթէ պարտատէրը կործանի։ Ոսկեդրամի չըջարկութիւնը անիմաստ կը դառնայ, եթէ չվերականգնուի ոսկիին ազատ շրջաբերութիւնը։ Ազգերը եւ կառավարութիւնները չեն կրնար լուծել այս խնդիրները, եթէ չվերահաստատուի փոխադարձ գործակցութիւնը եւ չլուծուին քաղաքական առկախ հարցերը։ Գերմանիան կրնայ արդարօրէն յայտարարել թէ լիովին նպաստած է վստահութեան վերահաստատման եւ մղուած տուած է վինամթափութեան խորհրդաժողովին՝ ընդունելով Ք. Մաքտոնըլտի ծրագիրը իբրեւ հիմ ապագայ պայմանագրին

Լեհաստանի պատուիրակը շեշտեց թէ հիմնական կարեւորութիւն ունի դրամներու ամրացումը եւ պէտք է ամէնէն առաջ քննուի։ Հարկ է գործի ձեռնարկել ամրացնելով մեծ պետութեանց դրամները, յետոյ վերահաստատել ոսկեվճարի ազատ գործառնութիւնը, որ պիտի նպաստէ միւս երկիրներու դրամներուն ամրացման։

Քուպայի պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութեան անունով պիտի ներկայացնէ ծրագիր մը, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ վերջ տալ մաքսային պատերազմին։

Պուլկարիոյ պատուիրակը (վարչապետը) պարզեց իր երկրին ողբալի վիճակը։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Չորեքշաբթի օրուան ամէնէն կարեւոր ճառն էր Անգլիոյ ելմտական նախարարին՝ Ք. Չէմպըրլէնի բանախօսութիւնը։ Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Ք. Չէմպըրլէն պատմական ակնարկ մը նետեց Եւրոպայի կացութեան վրայ՝ պատերազմէն յետոյ։ 1925ին Անգլիա վերադարձաւ ոսկեվճարի դրութեան, բայց դժբախտաբար պայմանները փոխուեցան եւ համաշխարհային փլուզումը հարկադրեց Անգլիան՝ լքել ոսկեվճարը (1931 սեպտեմբեր), հակառակ իր բոլոր ճիգերուն։ Իրարու հետ սերտ կապ ունին մէջտեղ դրուած խնդիրները։ Սեղանաւորական տեսակէտով՝ մեծաքանակի գիներուն յաւելումը միայն կրնայ վերահաստատել հաւասարակշռութիւնը՝ արտադրութեան գիներն և արժէքին միջեւ։ Այդ յաւելումը յաջողցնելու համար, անհրաժեշտ է իրականացնել կարգ մը նախապայմաններ,— հատուցումներու եւ պատերազմական պարտքերու կարգադրութիւն, փոխանակութեան գործառնութեանց հակակշռի վերացում, արտադրութեանց վաճառման դասաւորում, միջազգային փոխառութեանց վերահաստատում, մաքսային խոչընդոտներու ջնջում եւն.։ Դրամական տեսակէտով, անհրաժեշտ է սերտ գործակցութիւն հաստատել կեդրոնական դրամատուններու միջեւ։ «Անգլիա, որ աշխարհի առաջին վաճառական ազգն է, չի մոռնար փոխանակութեան սակերու (չարժ) ամրացման կարեւորութիւնը։ Այդ ամրացումը վերահաստատելու համար, պէտք է գործել երկու ձեւով.— մէկ կողմէ, անմիջական ապագայի մը մէջ, համաձայնութեան մը յանգիլ, որպէսզի եւեւէջներու չենթարկուի աշխարհի գլխաւոր դրամներու յարաբերական արժէքը. միւս կողմէ՝ իբրեւ վերջնական նպատակ հետապնդել վերադառնալու միջազգային բաւարար չափանիշի մը, որ ուրիշ բան չկրնար ըլլալ եթէ ոչ ոսկեվճարի դրութիւնը »։ (Էթալոն — օռ)։

Այս նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է սահմանափակել ոսկիի գործածութիւնը՝ միջազգային գործառնութեանց մէջ։ Այն երկիրները որ ոսկիի մեծ պահեստներ ունին, պէտք է փոխ տան միւսներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ ջնջել դրամի արտածման սեղմումները։ Բայց, Անգլիոյ կարծիքով, ամէնէն հիմնական խնդիրը տնտեսական է։ Հարկ է իրականացնել մաքսատուրքերու կրճատումը՝ մասնաւոր բանակցութիւններ կատարելով շահակից ազգերու միջեւ։

ՊԵԼՃԻՔԱՅԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Ք. Հիմանս, Պելճիքոյ առաջին պատուիրակը, շեշտեց թէ կենսական է դրամներու ամրացման խնդիրը, իբրեւ նախապայման ոսկեվճարի վերահաստատման։ Մենք կը սպասենք որ շուտով համաձայնութեան մը յանգին մեծ պետութիւնները, որոնցմէ կախուած ունի, մեծ մասով, այս հարցին լուծումը։ Եթէ չյաջողի այդ համաձայնութիւնը, մեր միւս ջանքերը ամլութեան պիտի դատապարտուին եւ ժողովին աշխատանքները անօգուտ պիտի անցնին։ Մեծ ազգերուն կ'իյնայ վերջ տալ ներկայ տնտեսական անկարգութեան։ Անոնց պարտքն է վերահաստատել վստահութիւնը, ապացուցանելով թէ կը գործեն ուղղամիտ գործակցութեան ոգիով մը։

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Ք. Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակը, ուղղակի չօշափելով դրուած հարցերը, հետեւեալ գործնական առաջարկներն ըրաւ, յանուն Փոքր Համաձայնութեան (Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա) —

1.— Արագօրէն կարգադրել պարտքերու խնդիրը, առանց որու անկարելի է վերահաստատել շատ մը երկիրներու տնտեսական բարօրութիւնը։

2.— Ամրացնել դրամները, կարելի եղածին չափ շուտ վերահաստատելով միջազգային ոսկեվճարը։

3.— Գիները յարմարցնել իրենց ընդհանուր մակարդակին զարգացման։

4.— Աստիճանաբար ջնջել « ունիք » ներու հակակշիռը, որ կը խանգարէ միջազգային վաճառականութիւնը։ Ջնջել բաժնեցուցակի դրութիւնը եւ ուրիշ սեղմումներ։

5.— Վերադառնալ մաքսային չափաւոր քաղաքականութեան մը որ աւելի մեծ ազատութիւն մը ապահովէ միջազգային հրապարակներուն վրայ։

6.— Գործադրել ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի դրութիւնը, բացի շրջանային կամ հաւաքական համաձայնութիւններէ։

7.— Հաստատել միջազգային ճարտարագործական համաձայնութիւններ, ընդգրկելով նաեւ հողագործական արտադրութիւնները, եւ կատարել միջազգային հանրօգուտ շինութիւններ, համաձայն Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի ծրագրին։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Բոլորն ալ անհամբերութեամբ կը սպասէին ամերիկեան պատուիրակին յայտարարութեանց, բայց յուսախաբ եղան, որովհետեւ Ք. Հըլ՝ արտաքին նախարարը՝ ընդհանուր եւ աժդոյն խօսքեր արտասանեց, առանց որոշ առաջարկներ ընելու։ Պատուիրակը պարզապէս կարդաց Ուաշինկթընի մէջ պատրաստուած ճառը։ Մասնաւորապէս շեշտեց մաքսային պատնէշները թեթեւցնելու անհրաժեշտութիւնը, հաստատելով մաքսային զինադուլ մը. պէտք է ջնջել, բաւ, առեւտրական բոլոր անարդար սեղմումները։ Ինչ կը վերաբերի դրամական հարցին, պէտք է անմիջապէս աշխատիլ կարելի եղածին չափ ամրացնել դրամները, մինչեւ որ ժողովը վերջնական արդիւնքի մը յանգի։ Բոլոր ազգերն ալ պէտք է զարկ տան աշխատանքին եւ աւելցնեն գնելու կարողութիւնը, որպէսզի նպաստեն գիներու բարձրացման։ Այն առեն է որ խորհրդաժողովը պիտի քննէ միջազգային միայուն չափանիշի մը հարցը եւ պիտի հաստատէ ոսկիին եւ արծաթին դերը՝ ապագային համար։ Ցետոյ, պէտք է ջնջել « չանժ »ի վրայ հաստատուած սեղմումները։ Ամերիկեան պատուիրակութիւնը որոշ առաջարկներ պիտի բերէ այս բոլոր հարցերու մասին։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Ցետոյ խօսք առաւ Ք. Լիթվինով, խորհրդային իշխանութեան պատուիրակը, որ փառաբանելէ յետոյ իր երկրին բարօրութիւնը, դրամատիրական երկիրներու թշուառութեան դիմաց, յայտարարեց թէ Խ. Միութիւնը պատրաստ է, մօտաւոր ապագայի մը մէջ, 200 միլիոն տոլարի երկաթ ու պողպատ, 100 միլիոնի ուրիշ մետաղ, 100 միլիոնի նաւանիւթ, 400 միլիոնի մեքենայ, 35 միլիոնի հողագործական մեքենաներ եւ կենդանիներ, 50 միլիոնի ցորեն, սուրճ, քաքաօ եւն., 50 միլիոնի նոր նաւեր սպառելու, եթէ վարկ բացուի երկար պայմանաժամով եւ դիւրութիւններ ընծայուին ներածման համար։ Այս առթիւ, թելադրեց ջնջել տնտեսական պատերազմի բոլոր մեթոտները, խոստանալով որոշ առաջարկներ բերել արծարծուած հարցերու մասին։

Թուրքիոյ պատուիրակն ալ մօտաւորապէս կրկնեց խորհրդային պնակցին առաջարկները։

Անգլիա 10 միլիոն տոլար վճարեց

Ի ՀԱՇԻՒ ՅՈՒՆԻՍ 15Ի ՊԱՐՏՔԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, նախագահ Րուզվէլթ անձնապէս հաւանութիւն յայտնած ըլլալով, Անգլիա միայն տասը միլիոն տոլար վճարեց ի հաշիւ յունիս 15ի պարտքին (75 միլիոն)։ Անգլիոյ ելմտական նախարարը այս առթիւ յայտարարութիւն մը ըրնելով Երեսփ. Ժողովին մէջ ըսաւ.

— Կը յիշէք թէ 1932 դեկտ. 15ի մասնավճարի խնդիրը տեղի տուաւ ծանուցագիրներու փոխանակութեան՝ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ։ Մեր դեկտ. 11ի գեկոյցով մենք պարզեցինք այն պատճառները որոնց հետեւանքով պարտքերու վճարման շարունակութիւնը անկարելի կը դարձնէ աշխարհի տնտեսական վերականգնումը։ Կը յուսայինք թէ մեր բանակցութիւնները համաձայնութեան մը պիտի յանգին, անհրաժեշտ չդարձնելով դեկտ. 15ի վճարումը։ Բայց հարկ եղաւ նկատի առնել Մ. Նահանգներուն տնտեսական կացութիւնը։ Ու վճարեցինք, այն յոյսով թէ ճամբայ պիտի բացուի վերջնական կարգադրութեան մը, նոր մասնավճարէն առաջ։ Եթէ այսօր նոր վճարէինք ամբողջութեամբ, պատճառ չկար որ մեզմէ չպահանջէին անվերջ շարունակել վճարումները։ Արդ, այս ամբողջական վճարումներուն շարունակութիւնը անհրաժեշտ պիտի դարձնէր չեղեալ հռչակել Լօզանի համաձայնութիւնները, այսպէս նորէն մէջտեղ դնելով հատուցումներու եւ պարտքերու փչոտ խնդիրները որ առժամապէս կարգադրուած էին այդ խորհրդաժողովին մէջ։ Միւս կողմէ, չէինք կրնար բռնել այնպիսի ընթացք մը որ մեզ մղէր ժխտելու մեր յանձնառութիւնները։ Հետեւաբար, որոշեցինք տասը միլիոն տոլարի վճարում մը կատարել, ճանչնալով մեր պարտքը եւ սպասելով վերջնական կարգադրութեան մը։ Մ. Նահանգներու Նախագահը պաշտօնապէս ընդունելով մեր ծանուցագիրը, գեկոյց մը հրատարակեց, որով կը գնահատէ մեր առաջարկի ոգին։ Այս վճարումը պիտի կատարենք արծաթով։ Ամերիկեան կառավարութիւնը տեղեկացուցած է թէ այդ մետաղը պիտի ընդունուի ունկին 50 սէնթի։

Այս կարգադրութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Անգլիոյ մէջ։

⁂ Ո՛ր եւ է վճարում չկատարեցին Ֆրանսա, Պելճիքա, Ռումանիա եւ Լեհաստան։ Ֆինլանտա վճարեց իր բաժինը, 418,000 տոլար։ Իսկ Իտալիա եւ Չեխոսլովաքիա հետեւեցան Անգլիոյ օրինակին, առ հաշիւ վճարումներ կատարելով։

Ծանր դէպքեր Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ

Հետզհետէ աւելի կը յարուին Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ յարաբերութիւնները։

Չորեքշաբթի գիշեր, գերմանական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Պերլինի առեւտրական դեսպանատան մամուլի դիւանին վարիչը, Տոքթ. Վասէրպէք, «անծանօթ պատճառներով»։ Ցետոյ ազատ արձակեց եւ սահմանէն դուրս հանեց։ Տոքթ. Վասէրպէք այդ պաշտօնը կը կատարէր 15 տարիէ ի վեր, եւ իբրեւ վարձատրութիւն, աստիճանի բարձրացում ունեցաւ, նշանակուելով խորհրդական Լոնտոնի աւստրիական դեսպանատան։

Այս ձերբակալութիւնը հակառակ ըլլալով միջազգային օրէնքներու, կ'ըսուի թէ աւստրիական կառավարութիւնը պետութեանց միջամտութիւնը պիտի խնդրէ։

Ձերբակալութիւնը տեղի ունեցաւ գիշերուան ժամը 2ին, Տոքթ. Վասէրպէքի անձնական բնակարանին մէջ։ Առանց դուռը բանալու, Տոքթ.ը բացատրութիւն պահանջեց այս գիշերային այցելութեան համար։ Ոստիկանները ըսին թէ ձերբակալման հրամանագիր ունին։ Տոքթ. Վասէրպէք բողոքելով թէ անձեռնմխելի է, յայտնեց թէ կ'ուզէ հեռաձայնով խօսիլ իր դեսպանին եւ վարչապետին հետ։ Ոստիկանները երկու ժամ սպասեցին դրան առջեւ ժամը 4ին, սպառնացին խորտակել դուռը։ Տոքթ. Վասէրպէք վարչապետէն հրահանգ ստացած ըլլալով, դուռը բացաւ, որպէս զի չկոտրեն ու յանձնուեցաւ ոստիկանութեան, կրկնելով իր բողոքը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ եւ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

Բ.

ՆՄՈՅՇՆԵՐ ԶԻՆՈՒՄԱԶԻՆԻ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԻՑ

Մի քանի փաստեր Գ. Ա. Զօպանեանի մեջի պատմական պաշարից.

Վերոյիշեալ համարի Յրդ էջում ինչ է գրում նա.

Ահա, օրինակ, «Անահիտ».

— Ռուս յեղափոխութիւնէն յետոյ, ռուս զօրքերը կը քաշուէին թրքահայաստանէն զոր գրաւած էին, Կովկասի հայ կամաւորներու խումբերուն կողմէ փոքր զանոնք վերագրաւելու՝ շատ կարճ կը տեւէր, թուրք բանակը նորէն կը տիրանար այդ հողերուն… այդ պահուն՝ իբաց բերմամբ ժամանակաւորապէս կազմուած համակովկասեան տեղական կառավարութիւնը (Սէյմը) կը լուծէր այն նախաձեռնութեամբ զոր վրացիք կ'առնէին իրենց երկիրը անկախ հռչակելու, նախաձեռնութիւն որուն կը հետեւէր, Ատրպէճանը: Հայերը ստիպուած կը հետեւէին նոյնպէս, է՛ն ետքը.— *եւ աւելի ժողովրդական կուսակցութեան մղումովը քան Դաշնակցութեան որ անխոհեմ կը համարէր այդ քայլը…* Այս պայմաններուն մէջ ծնած *անկախ Հայաստանի կառավարութիւնը քիչ յետոյ կ'որոշէր կռիւը միայնակ շարունակել Թուրքիոյ դէմ՝* դաշնակիցներու կողքին, այս վերջիններուն յաղթանակի պարագային Տաճկահայաստանը կայսերութեան համար միացնել ազատագրուած Ռուսահայաստանին: *Թուրք բանակը, Գերմաններու օգնութեամբ, կը խուժէր Կովկաս,* մէկ կողմէն Բագուն տիրանալու եւ միւս կողմէ նորածին եւ տկարամի փոքրիկ Հայ Հանրապետութիւնը ջախջախելու համար: Կովկասեան Հայաստանը կ'աւերուէր եւ արիւնի մէջ կը լողար, թուրքը կը հասնէր մինչեւ Ալեքսանդրապոլ, եւ հայ փոքրիկ բանակը ինքնապաշտպանութեան գերագոյն ճիգով մը Ղարաքիլիսայի եւ Սարտարապատի կռիւներուն մէջ եռանդուն դիմադրութեամբ մը Հայաստանի մնացորդին ու մանաւանդ Երեւանի ու Էջմիածնի սպառնացող վտանգը կը հեռացնէր (առնուազն մը համար): *Այդ միջոցին Վրացիք, չուզելով (հակառակ իրենց քաղաքականապէս թրքամէտ ըլլալուն) որ թուրք* պետութիւնը իշխող դառնար Կովկասի մէջ, Գերմանիոյ կը դիմէին եւ վրաց անկախութիւնը անոնց պաշտպանութեան տակ կը դնէին. Գերմանացիք, նոյնպէս չցանկանալով որ իրենց դաշնակից թուրքը տիրապետող դառնար Կովկասի մէջ (ուր Բագուի քարիւղի հանքերը եւ Հնդկաստանի ճամբան իրենց ուղղակի ազդեցութեան տակ կ'ուզէին ունենալ) կը մղէին, *գրեթէ կը ստիպէին Թուրքը,* որ 1918ի Բաթումի դաշնագրին մէջ ճանչնար այդ հայ տէրութեան անկախութիւնը, (ընդգծումները մերն են):

Հետզհետէ սակայն դաշնակիցները յաղթեցին, «Հայ Հանրապետութիւնը տարածուեցաւ նախկին ռուսական Հայաստանի բոլոր հողերուն մէջ», բոլշեւիկ շարժումը զօրացաւ ու յառաջացաւ, քէմալական ուժը «կը մօտենար, կը դաշնակցէր բոլշեւիկ ուժին»։ Եւ ահա «Հայ Հանրապետութեան կառավարութիւնը այդ միջոցներուն նշանաւոր գաղափարը կ'ունենար իր դրացի Վրաստանին հետ պատերազմելու, ինչ որ՝ հաղորդակցութեան ճամբաները Վրաստանի կողմէ փակուելուն հետեւանքով՝ *քանի մը հարիւր հազար Հայերու սովամահ փճացման պատճառ կը դառնար»:*

Կանգ առնենք առ այժմ: Այս երկար հատուածը մէջ բերինք, ցոյց տալու համար թէ ի՛նչ եգիպտական խաւար է տիրում Գ. Զօպանեանի գլխում: Որքան խօսք՝ այնքան սխալ ու աղիտութիւն Այնքան անդարհիտնութիւն դէպի Հայոց պատմութեան փաստերը

Այսպէս, Գ. Զօպանեանը կարծում է, թէ ռուս զօրքի հեռացումով Թուրքահայկական հողերը փորձել են գրաւել «Կովկասեան հայ կամաւորներու խմբերը»: Այն ինչ այդ միջոցին Կովկասում գործօն հայ զօրքը կազմուած էր ռուս զօրաբանակի մէկ մասը եւ բաղկացած էր ոչ թէ «կամաւորներու խմբեր էից», այլ կանոնաւոր զօրամասերից զօր. Նազարբէգեանի ընդհանուր հրամանատարութեան տակ: Գ. Զօպանեանը նոյնութիւն չի քաշել անգամ կարդալու զօր. Նազարբէգեանի գիրքը.

Բայց սա, վերջապէս, թէեւ յատկանշական, բայց փոքր սխալ է:

Քիչ յետոյ Գ. Զօպանեանից իմանում ենք, որ Վրաստանի եւ Ադրբէջանի անկախ հռչակուելուց յետոյ, Հայերը «աւելի ժողովրդական կուսակցութեան մղումովը» յայտարարեցին Հայաստանի անկախութիւն. «Դաշնակցութիւնը անխոհեմ կը համարէր այդ քայլը»: Այն ինչ պատմական փաստ է, որ Հայաստանի անկախութիւնը յայտարարուեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ: Ճիշդ է, կային դաշնակցական գործիչներ, որոնք հակառակ էին անկախութեան յայտարարութեան, բայց հակառակորդների շարքին կային եւ ժողովրդականներ, ինչ ժողովրդականների պարագլուխ Ս. Յարութիւնեանը թերեւս հակառակորդներից էր: Եթէ խօսք կարող էր լինել «մղումի» մասին, հայ սոցիալ-դէմոկրատները Արամայիս Երզնկեանի գլխաւորութեամբ շատ աւելի բուռն կերպով էին պաշտպանում անկախութիւնը Հայաստանի անկախութեան յայտարարութեան առաջին պահանջ դնողը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Կովկասեան Սէյմը, ինչպէս յայտնի է, լուծուեց մայիս 26ին, Վրաստանի անկախութեան հռչակումով, իսկ նոյն օրը երեկոյեան գումարուեց Հ. Յ. Դ. Թիֆլիսի ներկայացուցչական ժողովը եւ ընդունեց մի բանաձեւ, որով առաջարկւում էր Ազգ. Խորհրդին՝ «ուժեղացնելով իր կազմը՝ անցնի գործելու Հայութեան կենդրոնում՝ ստանձնելով կառավարական ֆունկցիաները, օժտուած դիկտատորական իրաւունքներով հայ կեանքի բոլոր ճիւղերի եւ գործերի նկատմամբ»:

Ըստ Զօպանեանի «անկախ Հայաստանի կառավարութիւնը քիչ յետոյ կ'որոշէ կռիւը միայնակ շարունակել Թուրքիոյ դէմ», այն ինչ Հայաստանի անկախութիւնը եղաւ հետեւանք հայ-թրքական հաշտութեան դաշնագրի, որ ստորագրուեց յունիս 4ին Բաթումում: Հայաստանի կառավարութիւնը ոչ քիչ առաջ, ոչ քիչ յետոյ կռիւը շարունակելու որոշում չի տուել Թուրքիոյ դէմ:

Գ. Զօպանեանը միամտօրէն կարծում է, թէ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտները եղան Հայաստանի անկախութիւնից յետոյ, մինչդեռ այդ ճակատամարտներն եղան Մայիս 28ից առաջ եւ Հայաստանի անկախութիւնը անմիջական հետեւանք էր Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտների:

Գ. Զօպանեանը կարծում է, թէ Թիւրք բանակը Հայաստանի անկախութիւնից յետոյ խուժեց Կովկաս՝ Բագուն գրաւելու եւ «Թշնամի փոքրիկ Հայ Հանրապետութիւնը ջախջախելու համար»: Այն ինչ Թիւրք բանակը աւելի առաջ էր «խուժել» Կովկաս. ապրիլ 1ին Թիւրքերը գրաւել էին Բաթումը, ապրիլ 12ին՝ Կարսը, ապրիլ 13ին՝ Ալէքսանդրապոլը, իսկ Հայաստանի անկախութիւնը յայտարարուեց Մայիս 28ին: Յունիս 4ից յետոյ Թուրքիան պատերազմի մէջ չէր Հայաստանի հետ եւ Երեւանում ունէր իր դիւանագիտական ներկայացուցիչը:

Գ. Զօպանեանը կարծում է, թէ Վրացիները Գերմանիային դիմեցին անկախութիւնից յետոյ, մինչդեռ անկախութիւնից առաջ Վրացիները գաղտնի բանակցութիւնների մէջ էին Գերմանացիների հետ, եւ Վրաստանը անկախ յայտարարուեց Գերմանիոյ օգնութեամբ:

Գ. Զօպանեանը պնդում է, թէ Գերմանացիները «գրեթէ կը ստիպէին Թուրքը», որ Բաթումի դաշնագրի մէջ ճանչէ Հայաստանի անկախութիւնը, այն ինչ Գերմանացիները ոչ միայն այդպիսի պահանջ չեն դրել, այլ եւ ներկայ չեն եղել Բաթումի դաշնագրի ստորագրութեան ժամանակ: Բաթումի դաշնագիրը ստորագրուեց յունիս 4ին, իսկ Գերման ներկայացուցիչ Զօր. Ֆօն Կրեսը Բաթումից հեռացաւ Մայիս 26ին՝ դժգոհ Թիւրքերից, որ անգիջող են Կովկասի վերաբերմամբ եւ ոչ Հայաստանի: Այդ ժամանակ դեռ անկախ պետութիւններ, ուրեմն եւ «Հայ Տէրութեան» խօսք չկար:

Գ. Զօպանեանը ուզում է հաւատացնել, որ Հայաստանի կառավարութիւնն է պատերազմ յայտարարել Վրաստանին, որ այդ պատերազմի հետեւանքով ճանապարհները փակուել են եւ մի քանի հարիւր հազար հայեր սովամահ փճացել են: Այն ինչ՝ պատերազմը սկսեց Վրաստանը: Ճանապարհները փակ էին պատերազմից առաջ եւ միայն պատերազմից յետոյ ու պատերազմի շնորհիւ բացուեցին: Պատերազմից յետոյ էր միայն, որ արտասահմանից սկսեց ալիւր հասնել եւ սովամահութեան դատապարտուած ժողովուրդը փրկուեց:

Միալում է Գ. Զօպանեանը եւ հայ-վրացական պատերազմի ժամանակի վերաբերմամբ: Պատերազմը եղաւ 1918 Թ. դեկտեմբերին: Այդ ժամանակ ո՛չ բոլշեւիկները դեռ «Ռուսիոյ մեծ մասին տէր դարձած» էին, ո՛չ «Անատոլուի մէջ քէմալական Թուրք վերականգնման շարժումը կը զարգանար» (Քէմալը դեռ գործի էլ ձեռնարկած չէր), ո՛չ եւս տառել «Հայ Հանրապետութիւնը տարածուած էր նախկին ռուսական Հայաստանի բոլոր հողերուն մէջ». Ախուրեանից եւ Արաքսից դէպի հարաւ գտնուող բոլոր տարածութիւնները ինչպէս եւ Շարուր – Նախիջեւանը, Զանգեզուրը դեռ Հայաստանի մաս չէին.

Այսքա՛ն իրազեկ է Գ. Զօպանեանը իր հայրենիքի երէկուայ դէպքերին…

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵՒԱՆԻԿԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՍԵՒԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Դարերը երկար ու ձիգ՝ ծանրօրէն նստեր էին հայ ժողովուրդի անտանելի ստրկութեան վրայ, եւ դարերը դաժան ու ազանի՝ լցրեր էին Հայոց չքեղ պատմութիւնը

Վեց հարիւր տարի հայ ժողովուրդը հալածանքներու պատմութիւն մը միայն ունեցաւ:

Անցեալ յիսուն տարիները, սակայն, կրակի եւ արիւնի մկրտութիւն մը տուին հայ ցեղին: Յեղափոխութիւնը կամարիչ մը անցուց արատաւոր դարերու գլխուն ու Հայը սկսաւ իր նոր պատմութիւնը:

Պայքարներ ու մարտնչումներ, պարտութիւններ եւ յաղթանակներ իրարու յաջորդեցին:

Տաժանելի երկունքներէ վերջ ծրնաւ 1918 Մայիս 28ի անկախութիւնը: Հայ քաղաքական մտածողութիւնը հիմնովին յեղաշրջուեցաւ, ու այդ վահմ թուականէն Հայը մտաւ արժանաւոր կեանքի մը մէջ:

Մայիս 28ը կերտուեցաւ, որովհետեւ վեց հարիւր տարուան մէջ հայութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով, միակամ եւ միահամուռ ճիգով ազատ ապրիլ փորձեց ու յաջողեցաւ:

Ի՛նչ փոյթ թէ այսօր պատեհապաշտ սոփեստներ կան որ իրենց փորերը անկած կը կոկուան թէ Մայիս 28 երկինքէն ինկած հրաշք մըն է, անկոչ հիւր մը՝ որ յանկարծ օդէն բուսաւ եւ հայաշխարհի վրայ թառեցաւ: Անոնք անկարող են ըմբռնելու հայ մարտական բազուկին հրաշքը որով ստեղծուեցաւ Մայիս 28ի անկախութիւնը: Այս անխիղճները 15 տարի վերջն ալ կ'ուրանան ճշմարտութիւնը, եւ տակաւին կը պնդեն թէ Հայաստանի անկախութիւնը նուէր տրուած էր, մինչդեռ երեխաներն իսկ գիտեն, որ եթէ օտարները չուզէին հայութեան մէջ ուժ մը եւ գայն չնկատէին իբր քաղաքական գործօն, անոնց համար աւելի հեշտ էր հայութիւնը կոտորել տալով որբանոցներ բանալ, քան թէ վտանգաւոր հակառակորդներ ստեղծելու դնով ազատ Հայաստանի մը գոյութեան հանդուրժել ու ճանչնալ Մայիս 28ի արեւը:

Թող բոլոր իմաստակները գիտնան, որ, Մայիս 28ի ակրմերը ցանուեցան Թրիմեաններու եւ Րաֆֆիներու կողմէ, սաղմնաւորուեցան Սերոբներու եւ Մուրատներու հրացաններու փողով ու Անդրանիկներու եւ Մակարներու վրիժառու դաշոյնով: Ապրիլ 11 - 24ի ոգանդր արտացոլեց եւ ամրացուց զայն, հայ կամաւորներու բազուկները աւելի պրկելով, ու անոնց հարուածող ձեռքերը աւելի քանդիչ դարձնելով:

Թող բոլորը գիտնան, որ, Մայիս 28ի փառքը կը պարտինք այն անվեհեր սալերին, որ առաջին անգամ ըմբոստացման դրօշը բարձրացուց, կը պարտինք այն անծանօթ ու անանուն հայդուկին, որուն հրացանը առաջին անգամ որոտաց ու մանաւանդ այն հայակալ փաղանգին՝ որոնք ըմբոստացման սարսուռը պատգուցին քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ եւ երդիքէ երդիք: Հայ ժողովուրդը Մայիս 28ը կը սրբաւի իր մեծ առաջնորդին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ եղաւ ու կը մնայ նախակարապետը եւ ճարտարապետը հայ ցեղի անկախութեան:

Սեւանիկի մէջ ալ տօնուեցաւ Հ.Հ. անկախութեան 15րդ տարեդարձը ճիշդ օրին: Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Հ. Յ. Դ. տեղական մարմինը:

Խուռն բազմութիւն մը գրաւած էր եռագոյններով զարդարուած Խորթիաշէտէսի պարտէզները

Ընկ. Տօքթ. Ար. Աբրահամեան կը նախագահէր հանդէսին: Ընկերը իր բացման խօսքին մէջ գեղեցկօրէն բացատրեց, թէ ինչ զոհողութիւններու գնով զանազան ազգեր իրենց անկախութեան տիրացած են: Օրինակներ բերաւ օտար բախտակից ազգերու մարտնչումներէն եւ յոյս յայտնեց, թէ մենք կրկին պիտի տիրանանք մեր կորսնցուցած անկախութեան: Ապա, ընկերը ձաղկեց նորելուկ մարգարէները, որոնք յիմարօրէն կ'ուրանան Մայիս 28ի արժէքը, թելադրեց այդպիսիներուն կարդալ մեր նորագոյն պատմութիւնը եւ լաւ կարդալ:

Յուզարկէն հայրենաշունչ արտասանութիւն մը ըրաւ Օր. Թագուհի Գափաֆեան, ուրկէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսներէն ընկ. Կ. Գէորգեանը: Ընկերը երկարօրէն ծանրանալով անկախութեան բարիքներուն վրայ, ըսաւ.— Քանի կը հեռանանք Մայիս 28ի լուսաշող թուականէն, այնքան աւելի կը կարօտնանք ու կը փնտռենք զայն: Վկայ՝ տասնուհինգ տարի սուսաբացող այս բազմութիւնը, որ ծարաւի է անկախութեան խօսքին: Ընկեր բանախօսը յետոյ մանրամասն անդրադարձաւ Մայիս 28էն առաջ ու անկէ վերջ տիրող պայմաններուն վրայ: Թելադրեց հաւատք եւ յոյս ունենալ ազգային մասին ու համախմբուած անկախութեան գաղափարին շուրջ: «Բոլորին ալ թող յայտնի ըլլայ թէ՝ այն մարտունակ եւ ղոհաբերուող ուժը որ հայ ժողովուրդին Մայիս 28 մը նուիրեց, չէ մեռած, կայ ու կ'ապրի եւ անդադար կ'աշխատի այս ժողովուրդին բացարձակ ազատութեան համար»: Խստօրէն դատապարտելէ վերջ կարգ մը իմաստակներու Մայիս 28ի դէմ ունեցած թիւր կարծիքը, ընկերը եզրակացուց.

— Մեզի կ'ըսեն թէ Փաշխաններ ենք: Առանց Փաշխաններ ըլլալու, սակայն, մենք կ'իւրացնենք անոնց բարեւին իմաստը, զոր կը կատարեն աջ բազուկի պիրկ բարձրացումով, որ կը նշանակէ վստահ ըլլալ միայն սեփական ուժին վրայ: Հայ ժողովուրդն ալ թող վստահ ըլլայ եւ հաւատք ունենայ թէ իր մեծագոյն կալուածքի պիտի իրականացնէ իր յոյսերը, միայն սեփական ուժին կռթնած:

Ընկերոջ բանախօսութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեց:

Սիամանթօէն կրակոտ կտոր մը արտասանեց Յ. Երամեան, ուրկէ յետոյ բեմ բարձրացաւ ընկ. Թ. Գալփաքեան, որ խանդավառ բանախօսութեամբ պատկերացուց Մայիս 28ի դէպքերը, ծանրանալով հայ ժողովուրդի գերագոյն ճիգին վրայ: «Տարեդարձը որ կը տօնենք ծնունդն է դարերու տառապանքին ու այդ անկարելի տառապանքներէն ծնած այն մարտական ակրունքին որ աճեցաւ ու առաջնորդուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շունչով ու անոր ղեկավարութեամբ»: Ետոյ ընկերը կանգ առաւ ներկայ կացութեան վրայ եւ յուսադրիչ ու հաւատաւոր խօսքերով վերջացուց իր բանախօսութիւնը:

Ընկ. Նախագահին փակման խօսքէն վերջ, ժողովուրդը սկսաւ կերուխումի որ տեւեց մինչեւ էֆս գիշեր, պարերով ու հայրենասիրական երգերով համեմուած.

Հոս եւս Խ. Հայաստանի վարձկանները ցրուած էին գանհիկ թռուցիկներ, որոնք կոխկռտուեցան անկախութեան ոգիով եւ եռագոյնով խանդավառուած խուռն բազմութեան ոտքերուն տակ:

ՎԱՀԱԳՆ

Անիի ճնութիւնները

Երեւանի մշակոյթի եւ պատմութեան թանգարանի պատմահնագիտական բաժինը վերջերս օժտուեցաւ նաեւ Անի քաղաքին նուիրուած մանաւոր անկիւնով մը, ուր կը ներկայացուի Անիի աւատապետութեան ծաղկման, վաճառականութեան զարգացման շրջանը, Ժ.— ԺԳ. դարը:

Անիի անկիւնին մէջ դրուած են նաեւ ակադեմիկոս Մառի կողմէ պեղումներէն հանուած հնագիտական թանկագին առարկաներ:

Մէկ նկարը 20,000

Րօքֆէլլըրի տղան վերջերս իր մէկ նորաշէն հաստատութեան որմազարդումը յանձնած էր նկարիչ Ռիվէրային, որ, համաձայնար, նկար մը շինեց պատի մը վրայ, ներկայացնելով Լէնինը, որ ձեռք կը սեղմէ բանուորի մը, խափշիկի մը, զինուորի մը հետ, իր ետեւը՝ գործադուլներու հսկայ բազմութիւն մը:

Րօքֆէլլըր հրամայեց վերցնել այդ «անպատճառելի» նկարը, համաձայն պայմանագրութեան 20—000 տոլար վճարելով նկարիչին, զոր ճամբեց.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ՝ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԵՅՐՈՒԹ, 30 Մայիս (Յապաղած).— *Զ. Ռ. Միութիւնը այս տարի եւս, կազմակերպեց Ապրիլ 24ի համազգային սգատօնը: Տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Հայ Բողոքականաց ժողովարանին մէջ:*

Օրուան բանախօսներն էին՝ ընկերներ Ե. Տարօնեան, որ միաժամանակ վարեց սգահանդէսը, Արշէն Աճէմեան եւ Գ. Ս. Վարսամ:

Ընդարձակ սրահը ժամանակէն առաջ լեցուած էր յոգնախուռն բազմութեամբ: Հրաւիրուած էին բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւնները: Զարդարուած էր կոկիկ մահարձան մը, որուն վերեւ կը ծածանէին ֆրանսական, լիբանանեան եւ հայկական եռագոյնները, իսկ վրան ծաղկեպսակներ

Բանախօսները նկարագրեցին այն զարհուրելի ոճիրները զորս կատարեց Թրքութիւնը, անխնայ կոտորելով մէկ միլիոն հայութիւն: Պարզեցին անոնք Թուրքիոյ հայութիւնը բնաջնջելու ոճրածին քաղաքականութիւնը:

Բանախօսները նկարագրեցին նաեւ կազմակերպուելու անհրաժեշտութիւնը, որովհետեւ կրնանք քաղաքական անակնկալներու հանդէպ գտնուիլ:

Սգահանդէսէն կը բացակայէր հայ հոգեւորականութիւնը: Ազգ. Առաջնորդարանը ոչ միայն չուզեց Զ. Ռ. Միութեան կազմակերպած սգահանդէսը իր հովանաւորութեան տակ առնել, այլ ներկայ իսկ չեղաւ: Կը պատճառաբանէր, որ եկեղեցին արդէն կը կատարէ սգատօնը՝ հոգեհանգստեան յատուկ արարողութեամբ: Միւս յարանուանութեանց եւ այլ ազգային ու հանրային հաստատութեանց ներկայացուցիչները եկած էին: Զ. Ռ. Միութեան Սուրիոյ միւս մասնաճիւղերն ալ ժամանակին կազմակերպեցին Ապրիլ 24ի համազգային սգատօնը:

⁂ Անցեալ կիրակի առաւօտեան ժամը 7ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները հաւաքուեցան Ս. Նշան եկեղեցին, իրենց պաշտօնական տարազներով, դրօշակներով եւ հայկական եռագոյնով՝ առաջնորդութեամբ Գ. Արշաւիր Հաճեանի:

Եկեղեցական արարողութիւններէ վերջ, սկսաւ սկաուտական երդման արարողութիւնը: Արիները կարգով կը շարուին քով քովի: Արիներու պետը յառաջ կը բերէ խմբապետ Ճաշակ Գուշուինեանը, որպէս զի կատարէ առաջին անգամ իր երդումը եւ որուն հետ երդում կը կատարեն միւս սկաուտները: Ապա յառաջ կուգայ քահանան եւ արիներու դրօշակին օծումը կը կատարէ: Օծման արարողութենէն յետոյ, փոխ-խմբապետը Ժիրայր Պէյլէրեան կը մօտենայ դրօշակին, զայն վեր կ'առնէ եւ պատուի կենալով կը յանձնէ իր պետին, որ իր կարգին կը փոխանցէ խումբին: Ասկէ յետոյ սկաուտներն ու ժողովուրդը դուրս գալով եկեղեցիէն, կ'առաջնորդուին դէպի բակը, ուր տեղի կ'ունենան բանախօսութիւններն ու արիներու մարզանքները:

Հանդէսին ներկայ էին նաեւ արաբ սկաուտական խումբերը, իրենց ներկայացուցիչներով:

Բակին մէջ առաջին անգամ խօսք կ'առնէ Տէր Վահան քահանայ Դեղարարեան, եւ կը խրախուսէ հայ արիները, որ հաստատ մնան իրենց նպատակին, դրօշակին եւ հաւատարիմ իրենց պետին:

Կը խօսի սկաուտապետ Գ. Արշաւիր Հաճեան: Նախ իր խօսքերը կ'ուղղէ հաւաքուած բազմութեան: Կը պարզէ հայ սկաուտի ծրագիրն ու նպատակը: Ցանկութիւն կը յայտնէ որ ժողովուրդը ըլլայ միշտ հայ արիներու հետ: Ապա արտայայտ խօսքեր կ'ուղղէ իր մատաղ ընկերներուն՝ արիներուն: Դուք պիտի ըլլաք, կ'ըսէ, անոնց, հնազանդ ձեր հայրերուն, մայրերուն եւ մեր հայրենիքին: Դուք պիտի ըլլաք մաքուր, ազնիւ, սրտով եւ հոգիով: Պիտի բարձրանաք եւ բարձրացնէք ձեր ընկերները եւ ազգը: Դուք հաւատարիմ պիտի մնաք այս դրօշակին որ օծուած է եւ նուիրական:

Խօսք կ'առնեն արաբ սկաուտներու խմբապետները եւ կը խօսին ֆրանսերէն ու արաբերէն, պարզելով սկաուտական օրէնքները:

Ամէնէն վերջ կը խօսի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի պատուոյ նախագահ ընկ. Գասպար Իփէքեան: Ան խիստ ազդուիչ խօսքերով ըսաւ թէ՝ չկայ հայ ժողովուրդին համար բան մը այնքան թանկագին, գուրգուրանքի, նուիրական եւ բարոյական արժանի, որքան հայ արիներու կազմակերպութիւնը: Որովհետեւ անոնք են որ յոյսն ու ապագան կը կազմեն ցեղին: Անոնք են, որ վաղը պիտի դառնան Հայաստանի քաջ, շարքաշ եւ առաջինի քաղաքացիներն ու զինուորները:

Սկաուտ Անդրանիկ Դերձակեան՝ արիներու երգ մը երգեց յուզումով, որմէ վերջ սկսան սկաուտական մարզանքները: Մարզանքներուն ու բուրգերուն կազմութիւնը բուռն ծափեր խլեցին հանդիսականներէն:

Ամէնէն վերջ սկաուտները քաղաքին մէջէն տողանցք մը կատարելով, յաղթական կը դիմեն քաղաքի ամենամեծ հրապարակը՝ Պուրճը՝ ուր Լիբանանի նահատակներու կոթողին յարգանքներ մատուցին ծաղկեպսակներով

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ Շրջանային Վարչութիւնը, կազմուած ծանօթ անձերէ, ամէն ջանք կը թափէ, արիները պահելու արժանի բարձրութեան վրայ: Շրջանի պատուոյ նախագահն է Գ. Գասպար Իփէքեան, վարչութեան ատենապետ՝ Տօքթ. Բ. Գուլազեան, փոխ-ատենապետ՝ Խ. Սաւքիասեան, ատենադպիր՝ Սուրէն Բարախեան, գանձապահ՝ Ալպէռ Յակոբեան, Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանին մարզական ընդհանուր վարիչ՝ Յովհաննէս Շահինեան, սկաուտներու ընդհանուր վարիչ՝ Սիմէօն Թէքճանեան, իսկ տեղական վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ մարզասէր եւ կայտառ երիտասարդներէ.— Ատենապետ՝ Օն. Պէօճէքեան, ատենադպիր՝ Գ. Շահինեան, գանձապահ՝ Յ. Քէհեաեան Փուլթայլի ընդհ. խմբապետ՝ Կ. Մէրտինեան, աթլէթիքի խմբապետ՝ Օն. Փիլիկեան, սկաուտական խմբապետ՝ Ա. Հաճեան, գոյքապահ՝ Գ. Շամլեան:

⁂ Անցեալ ուրբաթ երեկոյեան, Ամերիկեան Համալսարանի Հայ Ուսանողական Միութիւնը, համաձայն ընդունուած սովորութեան, հանդէս մը տուաւ ի պատիւ այս տարուան հայ երկսեռ շրջանաւարտներուն: Համալսարանը այս տարի ունի 20 հայ շրջանաւարտներ: Բժշկական ճիւղէն օր. Ս. Այնթապլեան, հիւանդապահուհի՝ օր. Ս. Տէր Կարապետեան, Լ. Գորգիկեան, ժանեկաբարձուհի՝ Ա. Մանուշակեան, Տիկին Հ. Շէհտաի, կրօնք եւ փիլիսոփայութիւն՝ օր. Ա. Տէր Պօղոսեան, Գ.Գ. Յ. Զաքարեան, Ե. Տէր Մկրտիչեան, մաթէմաթիք՝ Գ. Գ Ա. Յակոբեան, Թ. Շամլեան, Ե. Թաճիրեան, Վ. Խօրտիքեան, պատկերաւոր արուեստից (բժշկական) օր. Ա. Սէթեան, Գ. Յ Կէօնճեան, քաղաքական գիտութիւն՝ Գ. Ս.Տէր Սարգիսեան, քիմիագիտութիւն՝ Գ.Գ. Մանկասարեան, բժիշկ՝ Գ.Գ. Ա. Պաղտասարեան, Յ. Սիմոնեան, Վ. Հաճիսեան:

Ուսանողական Միութեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Կարապետ Այվազեան եւ պարզեց Ամերիկեան Համալսարանի Հայ Ուսանողական Միութեան դերը ու ծանօթութիւններ տուաւ իրենց կատարած աշխատանքի մասին: Խօսեցան նաեւ Համալսարանի տնօրէն Գ. Տաճ, Տօքթ. Ա. Պաղտասարեան եւ Ս. Ալթունեան: Ուսանողներէ բաղկացած նուագախումբը նուագեց ընտիր կտորներ: Համալսարանի երաժշտական ճիւղէն շրջանաւարտ՝ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի օր. Ա. Այնթապլեան դաշնակի վրայ նուագեց դասական դժուարին կտոր մը: Եղան մեներգներ: Ներկաները հիւրասիրուեցան պաղպաղակով եւ կարկանդակով

⁂ Անցեալ շաբաթ երեկոյեան, քաղաքիս հայ բողոքականաց ժողովարանին մէջ, տեղի ունեցաւ գեղարուեստական երեկոյթ մը, կազմակերպուած Ազգ. Վարժարանի շրջանաւարտից Երկ-Միութեան կողմէ: Նախկին շրջանաւարտներէն Գ. Միհրան Օհինեան, քանի մը խօսքով բացատրեց Շրջ. Միութիւններու կազմութեանց օգտակարութիւնները, եւ ըսաւ, թէ անհրաժեշտութիւն մը դարձած էր մեզ համար այս միութեան կազմութիւնը, որովհետեւ ան պիտի գտնէր մեր երկրորդ դպրոցը: Յայտագիրը կը պարունակէր նուագ, երգեր, արտասանութիւններ եւ թատրոն:

⁂ Ութ տարիէ ի վեր մայիս ամսուան մէջ կանոնաւորապէս կը կատարուի Ս. Նշան Ազգ. Երկ. վարժարանի մարզահանդէսը, Պէյրութի ֆրանսական զինուորական մարզադաշտին վրայ: Անցեալ կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, նոյնպէս տեղի ունեցաւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

300 երկսեռ աշակերտներ, բազմահարիւր հանդիսականներու եւ ծնողք

ներու ներկայութեան համաչափ եւ կարգապահ տողանցք մը կատարեցին՝ որուն աջնէն կ'երթար «Ցնար» նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գ. գ. Յակոբեանի, հնչեցնելով «Յառաջ նահատակք»ը: Ապա Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընկերուհիները՝ իրենց դրօշակով, Այգ վարժարանի աշակերտութիւնը հայկական հագուստով: Աշակերտութեան զանազան դասարաններն ունէին իրենց դրօշակները՝ կամք, աշխատանք, յառաջ, յաղթանակ, լոյս մակագրութեամբ: Թափօրը կը յառաջանար բուռն ծափեր խլելով:

Տողանցքէ վերջ անցան յայտագրի գործադրութեան: Այս տարի հպարտութեամբ եւ գոհունակութեամբ դիտեցինք՝ գունդ նետել, 100 եւ 300 մէթր վազք, հեծելարշաւ, դրօշարշաւ, պարկարշաւ, բարձրաթիւան ոստումներ (ձողով), երեք քայլ ցատկել, զանազան բուրգերու կազմութիւն, մարմնամարզութիւն, որոնց պատրաստութեան համար բարեխղճօրէն աշխատած էր՝ վարժարանի մարզիչ՝ Գ. Արտաւազդ Հանեան:

Գրաւիչ էին նախակրթարանի աղջիկներու «Մագիկներ եւ Շերեփագիներ» պար — մարզանքը, շուէտական եւ ներդաշնակ մարզանքները՝ ղեկավարութեամբ օր. Է. Աւետեանի:

Ուշագրաւ էր մանկապարտէզի փոքրերու կարմիր, կապոյտ, եւ նարնջագոյն ժապաւէններով՝ ձողին վըրայ դրօշահիւսումը, որ պահ մը դաշտին վրայէն մեզ փոխադրեց Մասիսի եւ Արագածի ստորոտ, ու տեսանք հայ աչքերով անմեղ մանուկներու կողմէ հաղորդին հիւսուիլը: Այդ պահուն հայրենի հողի կարօտի սարսուռը անցաւ մեր ոտներէն, եւ մեր աչքերէն կարօտի երկու կաթիլ ինկաւ: Անկներեւ էր աշխատանքը մանկապարտէզի բաժնի մարզիչ օր. Ընծայ Ստեփանեանի:

Յայտագրի աւարտումէն վերջ, բաշխուեցան մրցանակներ, նախագահութեամբ առաջնորդ Եղիշէ արք.ի:

Հոծ բազմութեան ներկայութիւնը, կ'ապացուցանէր մարմնակրթական զարթօնքը հայ նոր սերունդին մէջ:

⁂ Ամիսէ մը ի վեր մեր մէջ ներկայութիւնը կը վայելենք Կոմիտասի արժանաւոր աշակերտներէն ծանօթ երգահան Գ. Բարսեղ Կանաչեանի, որ կը պատրաստէ հայկական մեծ համերգ մը տալու, 75 երաժշտասէրներէ բաղկացած խումբով մը:

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻԻ աւելի արժէքով ոչ-փոխանակելիներու վերաբերեալ զաղանի լքեալ գոյքեր երեւան հանուած են Իզմիրի մէջ: Ասոնցմէ 400,000 ոսկի արժէք ունեցողները՝ որոնք ո եւ է առարկութիւն չեն վերցներ՝ փոխանցուած են երկրագործական պանքային, ծախուելու համար: Մնացեալները վիճելի եւ առարկելի ըլլալով, հաւանաբար անոնց փոխարժէքը վճարելի յանձնարարագիրներուն կը յատկացուի մինչեւ: Օրուան մէկ միլիոն ոսկիի ծածկուած լքեալ գոյքեր եւս երեւան հանել:

ՄԵՐՍԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Գոյառ կուսակալութեան անծանօթ մէկը ներկայանալով, ընկերակցութիւն կազմելու պայմանները իմանալ ուզած է: Իրեն եղած այն հարցման, պատասխան տուեր է որ, զինքը ղրկած է մէկ ընկերը եւ Մերսերու ընկերութիւն մը կազմել կ'ուզէ: Այս խօսքերէն վերջ ընկերակցութեանց օրէնքէն օրինակ մը առնելով մեկնած է:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Աթլէթիզմի եղանակը կիրակի օր պաշտօնապէս բացուեցաւ Ֆրանսա — Իտալիա մրցումով, որ տեղի ունեցաւ Գոլոմպի մարզարանին մէջ: Քանի մը տարի առաջ այս կարգի հանդիպում մը պիտի վերջանար Ֆրանսական յաղթանակով մը. բայց այս տարի Ֆրանսա. աթլէթիզմը — որ շատ տկարացած էր Լատումէկի կախակայումով — դեռ բոլորովին չէ կրցած ինքզինքը ժողվել, զօրելու համար Լատումէկի, Ֆելիբոնի եւ Մուլէնի պէս մարզիկներու բացը. Կիրակի օրուան մրցումը ուրեմն վերջացաւ Իտալացիներու յաղթանակով: Սփոփ ամէն ճիւղերուն մէջ, պէտք ընդունիլ թէ Իտալական կառավարութեան ազդու հովանաւորութիւնը ցոյց տուած է նպաստաւոր հետեւանք մը, եւ աթլէթիզմը որ Իտալացիներու տկար մէկ կողմն էր, քանի մը տարիէ ի վեր անոնց կը պարգեւէ միջազգային գեղեցիկ յաղթանակներ — ինչպէս Պէքալիի 1932ի Միջ. Ողիմպիականին 1500 մէթր վազքին առաջնութիւնը:

Ֆրանսա — Իտալիա աթլէթիք մրցումը 1928ին էր որ ունեցաւ իր առաջին տպագրութիւնը: Այդ տարին եւ 1930ին Ֆրանսացիները յաղթական եղան, իսկ 1929ին եւ 1931ին Իտալացիները Գոլոնիայի մէջ: Կիրակի օր Իտալիա յաղթեց Ֆրանսայի 68ի դէմ 80 կէտով, այս մրցման համար որոշուած կէտաւորութիւնը ըլլալով՝ 4 առաջինին, 3 երկրորդին, 2 երրորդին եւ 1 չորրորդին համար: Իւրաքանչիւր խումբէ երկերկու մարզիկ ամէն մէկ վազքի կամ մրցումի համար:

Քանի որ կը խօսինք աթլէթիզմի մասին, յայտնենք թէ Ֆինլանտայի համբաւաւոր մարզիկ Մաթթի Ժարվինէն Վազայի մէջ տեղի ունեցած մարզական հաւաքումի մը ընթացքին նիզակը նետած է 74 մէթր 61 սանթ. ինչ որ կը կոտրէ իր իսկ շահած աշխարհի մրցանիշը՝ 74 մ. 02:

⁂ Շաբաթ օր Փրակայի մէջ իր ամբողջ վարպետութիւնը վերագտած Ձեխ ազգային խումբին առջեւ Ֆրանսայի ազգային խումբը նոյնիսկ կրցաւ պատուաւոր դիմադրութիւն մը փորձել եւ պարտուեցաւ 0—4ով: Լանժիլէր եւ Ժան Նիքօլա, Ֆրանսայի երկու յանդուգն յառաջապահները չկրցան խաղալ եւ այդ պատճառաւ յառաջապահներու գիծը կորսնցուց իր ամբողջ համընթացութիւնը: Այսու հանդերձ այս մրցումը շատ լաւ առիթ մը եղաւ ցոյց տալու համար Ֆրանսայի գրաւած դիրքը Ձեխօսլավաքիոյ մէջ, անշուշտ ոչ — մարզական տեսակէտով: Ֆրանսացիներու Փրակա հասնելէն մինչեւ մեկնումը համակրական ցոյցերը եւ ընդունելութիւնները իրարու յաջորդած են եւ մրցումին հանդիսատեսներն ալ անընդհատ ծափահարած են Ֆրանսացի խաղացողներուն գեղեցիկ խաղերը:

⁂ Գիլիքիայի խումբը որ շաբաթ մը առաջ Վարշաւիոյ մէջ դժուարաւ յաղթած էր Լեհաստանի ազգ. խումբին (1—0) կիրակի օր Վիեննայի մէջ մրցած է Աւստրիոյ դէմ եւ պարտուած 1—4ով:

Գալով Միջպալքանեան բաժակի խաղերուն վերջացած են ոչ թէ Եուկոսլավիոյ — ինչպէս կը նախատեսէինք — այլ Ռումանիոյ յաղթանակով: Կիրակի օր տեղի ունեցած մրցումի մը մէջ Սերպերը Ռումէններէն պարտուեցան 0—3ով. Միջպալքանեան մրցաշարքին դասաւորումն է ուրեմն.— Ռումանիա 3 յաղթանակ, Եուկոսլավիա 2 յաղթ. 1 պարտութիւն, Պուլկարիա՝ 1 յաղթ. (Յունաստանի վրայ) 2 պարտութիւն, Յունաստան՝ 3 պարտութիւն:

⁂ «Տէյվիս — Քըբ»ի թէնիսի ազգային խումբերու մրցումները կը շարունակուին, Եւրոպայի շրջանին յաղթականը որոշելու համար: Քառ-տը-ֆինալ մրցումներուն մէջ յաղթական եղան՝ Ձեխօսլավակիա (յաղթելով Յունաստանի), Ճափոն (յղթ. Գերմանիոյ), Անգլիա (յղթ. Իտալիոյ), Աւստրալիա յղթ Հարաւ Ափրիկէի Ուրեմն տըմի-ֆինալին համար պիտի մրցին՝ Անգլիա ընդդէմ Ձեխօսլավաքիոյ եւ Ճափոն ընդդէմ Աւստրալիոյ: Այս վերջին մրցումը տեղի կ'ունենայ Փարիզի մէջ եւ այս կիրակի կը վերջանայ:

Ժ. Ե.

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ

ԿԱՇԱՆ, (Յառաջ).— Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին սեղաններու շուրջ բոլորուած են ընկերներ եւ համակիրներ:

Նախագահը ընկեր Ջամալեան կը բանայ հանդէսը, քաջալերական եւ շինիչ խօսքերով: Թառխան ժօրժի գեղեցիկ նուագէն ետք, նախագահը կարգով խօսք կու տայ ընկերներուն: Լ. Զորմխեան՝ կը թելադրէ ձեռք բերուած պատուութիւններու արժէքը գիտնալ, եւ աշխատիլ ընդարձակել անոնց սահմանները. Աշոտ Իսահակեան կը խրախուսէ որ անկախութեան հաւատքը անշէջ մնայ մեր զգացումի բոլոր խաւերուն մէջ, Գեորգ Կարապետեան Դաշնակցութեան զինուորական կարգապահութեան արժէքը ի վեր կը հանէ յիշելով անունները օտար կրթութիւն ստացած զօրավարներու՝ որոնք իբրեւ Հայ գործեցին, Գեղեցիկ Յովհաննէսեան մեծ մեռելներու յիշատակը կ'արթնցնէ հոգիներու մէջ եւ կը հրաւիրէ վայրկեան մը ոտքի կանգնիլ՝ զանոնք յարգելու համար, Ա. Իգդրանեան եւ Ա. Յովհաննէսեան կը պատմեն պատմական յուշեր՝ որոնց մէջ կը թրթռային Մայիս 28ի եւ անկախութեան գաղափարի սարսուռները, Ճանիկօղեան բանաստեղծական ոճով Մայիս 28ը կը գրուատէ, Գարակէօզեան ներկայ համակիրներէն կը պահանջէ գործնական աշխատանք հայ դատութեան դատին համար, Աշոտ Արծրունի կոչ կ'ուղղէ ընդհանուր միութեան. Տիկին Իսահակեան կը յայտնէ հայ կնոջ սրտի զգայուն աճը դէպի իր ազգային անկախութիւնը. Ս. Թորոսեան կ'արտասանէ եւ կը պարէ, խլելով ծիծաղներ ներկաներէն ,փոքրիկն Աշխէն կ'արտասանէ«Մայրենի լեզու»ն, Տիկ. Ա. Ցակոբեան կ'երգէ եւ կ'արտասանէ Զարենցի «Հայաստան»ը. Տիկ. Ղօնջէկիւլեան կը պատմէ Մուրատի եւ Արամի կեանքէն դրուագներ եւ կ'ապրի իր երիտասարդ օրերու խանդավառութիւնը. օրիորդներ Տաքառեան քոյրեր և Ղօնջէկիւլեան եւ ընկերներ Լեւոն եւ Տէր-ոյեան, Ն. Յովհաննէսեան կ'երգեն ընդհանուր ծափերու մէջ:

Սեղաններու վրայ կը հսկէին ընկերներ Միհրան Գավէյեան, Մ. Ա[illegible]

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Գրիգոր Կիւլեան կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց անդրանիկ զաւկին՝ ՇԱՔԷԻ

Փարիզ, 10 յունիս 1933

[illegible] Թունեան, Թեւանեան եւ օր. Ալիս Գավէյեան: Թէյի գաւաթներու գոլորշիներուն մէջ ստեղծուած էր ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ մը: Գարկը կը յաջորդէին իրարու: Օրը տարօրինակ էր, ներկաները չէին բաժնուեր սրահէն: Ընկեր Ջամալեան կ'առնէ փակման խօսքը եւ կը թելադրէ բոլոր ներկաները՝ որպէսզի գործնական աշխատանքի լծուին եւ ուժ տան այն կազմակերպութեան որ Հայաստանի անկախութեան համար աշխատած է եւ պիտի աշխատի միշտ: Հանդէսը կը փակուի «Մեր Հայրենիք»ով: Բոլորս կը մեկնինք սրահէն, գեղեցիկ օր մը ապրած ըլլալու գոհունակութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Գեորգ Ղազարեանի յոբելեանը

ԼԻՈՆ, 12 յունիս (Յառաջ).— Ջէզոք տարրերէ յանձնախումբ մը կազմուած էր, տօնելու համար դերասան Ղազարեանի բեմական գործունէութեան 30ամեայ յոբելեանը:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ, Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ, որ ամբողջովին լեցուած էր ու շատեր ոտքի վրայ կը մնային:

Յանձնախումբի անդամներէն Գ. Կիւլպէնկեան բացատրեց Գ. Ղազարեանի 30 տարուան գործունէութիւնը: Ղազարեան կը ներկայանայ այսօր մեզի ոչ թէ յոգնած կամ յուսահատ, այլ աւելի եռանդուն ու իր տաղանդը շարունակելու աշխոյժ մտադրութեամբ:

Ներկայացուեցաւ Թէմպէլ Հարսը, Յ. Թումանեանի.— Ղարաբաղի մելիքներու կեանքէն առնուած երեք արար թատերախաղը

Ա. արար.— Մելիքի աղջիկը իրենց տանը մէջ, ծոյլ ու ղանդաղ: Հացը իսկ սպասուհին պատառ պատառ ընելով պէտք է ծոյլ աղջկան բերնին մօտեցնէ: Ծնողները դժգոհ էին, եւ կը փախնան որ մէկը հետը ամուսնանալ չպիտի ուզէ: Բայց ահա գիւղացի մը Մելիքին կ'առաջարկէ որ աղջիկը իր տղուն կնութեան տայ:
Մելիքը դժուարաւ կը հաւանի, պայման դնելով որ աղջիկը աշխատանքի վարժեցնէ

Բ. արար.— Աղջիկը հարս է եղած: Հարս — կեսուրի միջեւ անվերջ կռիւներ: Աղջիկը կը նախընտրէ անօթի մեռնիլ քան թէ աշխատիլ: Կեսրայրը անուշ լեզու կը գործածէ եւ հարսը կամաց կամաց աշխատանքի կը սկսի:

Գ. արար.— Հարսը այլ եւս չափէն աւելի աշխատասէր է գարձեր, լուսաւորին հետ գործի կը սկսի եւ անդադար կ'աշխատի մինչեւ երեկոյ: Այս անգամ կեսուրը կը պաղատի որ աշխատանքը պակսեցնէ: Աղջկան ծնողքն ալ կու գան եւ տեսնելով իրենց զաւկին փոփոխութիւնը, կ'ուրախանան ու կը սկսին պարել:

Յանձնախումբին կողմէ Գ. Ղազարեանի նուէրուեցաւ ժամացոյց մը:

Ամէնէն վերջ յոբելեարը խօսք առնելով շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին

Մ. Տ. Գ.

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ կինը

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 յունիս).

— «Եւրոպական ժողովուրդներու մէջ այրերու եւ կիներու հաւասարութիւնը գրեթէ ընդունուած է: Գերմանիոյ մէջ կիները կը մասնակցին բոլոր ընտրութիւններուն, ճակատագրական դեր կատարելով: Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ կին նախարարներու եւ բարձր պաշտօնատարներու թիւը պատկառելի քանակի հասած է: Իսկ Խ. Միութեան մէջ ոչ մէկ խտրութիւն եւ զանազանութիւն քաղաքացիներու եւ քաղաքացիուհիներու միջեւ: Թուրքիոյ մէջ ալ կնոջ ազատագրութեան շարժումը սկսած է, որ կը քաջալերուի կառավարութեան կողմէ:

Այս ընդհանուր շարժումին ի տես, ի՞նչ դիրք բռնած է հայ կինը: Կը հետեւի՞ շարժման ,թէ ոչ կը շարունակէ մնալ նախնական մտայնութեան մէջ, որ կը ժխտէ ընկերային ամէն ձգտում եւ նորութիւն: Դժբախտաբար, հայ կինը, իբրեւ կազմակերպուած ուժ, ոչ մէկ արժէք չի ներկայացներ: Զանի քաղաքական ու քաղաքացիական դաստիարակութիւն: Զանի գիտակցութիւնը իր կոչման ու դերին: Ինչպէս նաեւ խօսք: Մեզադրանքի համար չէ որ կ'ընենք այս տողերը: Մեր գտնուած պայմաններուն մէջ խիստ դժուար էր հայ կինը հասցնել որոշ բարձրութեան:

Մեր քաղաքական ձախորդութիւնները, պանդուխտային գաղթերը երկրէ երկիր, նիւթական նեղ պայմանները եղած են գլխաւոր պատճառները հայ կնոջ ներկայ խեղճ վիճակին, իրրեւ բարոյական ու հանրային ուժ:

Մինչեւ երէկ, եթէ արդարացուցիչ պատճառներ կային, գոնէ ասկէ յետոյ պատճառները պէտք է վերցուին մէկ առ մէկ, որովհետեւ տուն տեղ եղած հաստատուած, վարժուած ենք նոր միջավայրերուն եւ ստեղծած առանձին տնտեսութիւն ու ընկերային շրջանակ: Դաղթականական հոգերը առաջուայ պէս ճնշող չեն: Պէտք է ուրեմն բեկում առաջացնել, հայ կինը հանել լճացումէն եւ նետել հանրային կեանքին մէջ, ուր բազմաթիւ գործեր ու աշխատանքներ կան իրեն յատուկ:

Ասիկա բացարձակ անհրաժեշտութիւն է քանի մը պատճառներով: Գլխաւոր պատճառը այն է որ հայ կինը եթէ հոգեկան ու մտային ամուր կառուցուածք չունենայ, հասարակէն շուտով, այլասերման կը դիմէ:

Մեր ապրած միջավայրերուն մէջ բազմաթիւ փորձութիւններ կան, որոնք կը հրապուրեն հայ կինը, եթէ ամուր խարիսխներու չկապենք զինք:

Ջենք ուզեր օրինակներով խօսիլ, արժանապատուութիւններ չվիրաւորելու համար: Կը բաւականանք միայն դիտել տալով թէ Աթէնքի մէջ, բաքէրի սեղաններուն շուրջ դրամ ու շռայլ վատնող հայ կիներու թիւը հետզհետէ կը բարձրանայ, մտահոգութիւն պատճառելու աստիճան:

Ցանկալի է որ յունահայ կինը այլ եւս վերջ տայ իր անպատասխանատու թափառումներուն ու վայելքներուն եւ մօտէն հետաքրքրուի իր հասարակութեան կենցաղով ու ազգութեան ճիղերով:

Այս ուղղութեամբ, Հ. Յ. Դ. ընկերուհիներու խումբերը մեծ դեր ունին կատարելիք իրենց շրջանակներուն մէջ, ջանալով աւելի ընդարձակել կազմակերպական ցանցերը եւ ստուարացնելով շարքերը տարիճանաբար: Ժամանակը եկած է որ հայ կինը յեղաշրջուի, հոգեպէս արդիականանայ, հրաժարի եսէ եւ նետուի հանրային կեանքին մէջ»:

Գերմանիոյ Հրեաները Սուրիա փոխադրելու խնդիրը

Գրած էինք թէ ձեռնարկներ կը կատարուին, Գերմանիոյ փախստական Հրեաներէն 50,000 հոգի Սուրիա տեղաւորելու համար:

Այս առթիւ, Եգիպտոսի «Օրօս» թերթը (հրէական) ,կը հրատարակէ Մարոնիներու պատրիարքին մէկ նամակը՝ ուղղուած Ալիանս Իսրայէլիթի Պէյրութի մասնաճիւղին.—

«Մենք չենք մոռնար Ալիանս Իսրայէլիթի 1860 թուականին Լիբանանի քրիստոնեաներուն հանդէպ ցուցաբերած վերաբերմունքն ու օժանդակութիւնը, երբ Տիւրզիները քրիստոնեաներու արիւնը կը հոսեցնէին:

«Գերմանիոյ Հրեաներուն ողբերգութիւնն ու թշուառութիւնը ցաւ կը պատճառէ մեզ եւ ամբողջ հրեայ ժողովուրդին կը յայտնենք մեր ցաւը: Որովհետեւ գերման կառավարութեան ցոյց տուած վերաբերմունքը Հրեաներուն հանդէպ քրիստոնէական ոգիին եւ մարդկային զգացումներուն դէմ է: Հրեաներուն օգնելու եւ անոնց ցաւերը մեղմացնելու համար մեր կարելին ընելու պատրաստ ենք»:

պատրիարքին, Հրեայի մը կողմէ: Ահա այդ նամակին ամփոփումը.—

պատրիարքին, Հրեայի մը կողմէ: Ահա այդնամակին ամփոփումը.—

«Ձեզ մօտ Ն. Ս. Օծութեան հետ ունեցած տեսակցութիւնս Պէյրէթի պատրիարքին մէջ, ուր դուք ճշմարիտ եւ մեծ քրիստոնեաներու պէս սէր ցոյց տուիք Հրեաներուն հանդէպ եւ խոստացաք ձեր բոլոր հեղինակութիւնը ի գործ դնել՝ օգնելու համար դժբախտացած Հրեաներու Լիբանան տեղաւորման ծրագրին: Միեւնոյն առեն յայտարարեցիք թէ՝ շատ գոհ պիտի մնաք եթէ միջազգային մամուլին յանձնուի ձեր յայտարարութիւնը: Բացի այդ խոստացաք կոչ մը ուղղել ձեր ժողովուրդին, պոյքոթ ընելու համար Գերմանիոյ դէմ:

«Շնորհապարտ ենք ձեր այս վերաբերմունքին համար եւ կը խնդրենք որ չմոռնաք մեր հալածական ժողովուրդը եւայլն»:

Այս նամակները բուռն դժգոհութիւն պատճառած են տեղական մամուլին, մանաւանդ իսլամական թերթերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Ընթերցող, նուզա՞ս երթանք հայրենի աշխարհը, մեր պապերու երկիրը: Այցելենք վաներ եւ եկեղեցիներ, մտնենք բնտանեկան յարկը սեղմենք զիրենք: Տեսնենք անոնց վարքերն ու բարքերը, մտիկ ընենք անոնց խռովածները, երգն ու ժպիտը, լացն ու կոծը:

Զգո՜յշ, պիտի մտնենք նաեւ նահատակուութեան սեմերէն ներս, պիտի տեսնենք մութին մէջ գործուած քստմնելի ոճիրներ, բայց քաջ եղիր, չարչարուիս: Պիտի քալենք արեան ծովերէ: Մեր եղբայրներուն եւ եղբայրներուն դիակները կոխկռտելով: Պէտք է որ աղաղակներէն ներս պիտի սողոսկենք զաւակներու եւ եռ պիտի տեսնենք անպատմելի ողբերգութիւններ որ կը կատարուին մարդ — գազանին ձեռքով:

Ճամբու համար ոչինչ պէտք է մեզի. Պատրաստէ մը պարզուիք՝ եթէ ունիս՝ կապերուդ տակ. հասարակ մը, եթէ կայ արտիդ խորը: Թերեւս պատահին խինդի եւ ժպիտի պահեր:

Ես Ղովտի պէս չփախչայ այն քաղաքէն որ հրդեհը բռնկած կ'այրէր, այլ մնացի քոցերուն մէջ, աչքերովս տեսայ զարհուրանքներ եւ աներեւակայելին: Անապատի դէպվիշին նման չափեցի «արիւնի ճանապարհին լայնքն ու երկայնքը»: Ականատես եղայ փառաւոր տաճարներու քանդումին, մտիկ ըրի մանուկներու ճիչը եւ մայրերու ողբը: Քալեցի անապատի բարկ արեւին տակ: Անապատը ծծեց, ծծեց օձի պէս: Եկած եմ ցաւս յայտնելու աշխարհին:

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ

Պատմական խոր թուական մը բացաւ Րաֆֆի Դաւիթ բէկը: 1722 թըւականին չորս հարիւր հայ կարիճներով, ծիվանչիներու տասն եւ վեց հազարնոց բանակին դէմ երկու օր կռուելով, քար ու քանդ ըրաւ եւ զըրաւեց անոնց զէնքերն ու ձիերը:

Դաւիթ բէկէն առջին՝ արդէն ծանօթ է մեզի ամբողջ գիւղացիներութիւնը եւ ողբերգութիւնը հայ ցեղին, անոր վերելքն ու գահավիժումը:

Սուլթանները որքան սաստկացուցին իրենց բռնութիւնը, որքան ջանացին որ արիւնով խեղդեն Հայը իր սաղմին մէջ, այնքան աւելի Հայը խըլրտեցաւ ինքն իր մէջ, փոթորկեցաւ, բռնկեցաւ, հովկաւէն մինչեւ Սուլթաններու մայրաքաղաք՝ Պոլիս ղըրղըռացուց «Հայկական Հարցը»ով:

Դառնութեան բաժակը յորդել բոկած էր: Կարելի չէր այլ եւս տոկալ: Գիւղացին զրկուած էր իր ինչքէն եւ պատիւէն, չկար կեանքի ապահովութիւն: Արդար վաստակը կ'երթար լեցնել աքրաբներու, աղաներու, պէկերու, կառավարութեան յատին ստամոքսին ամբարը, իսկ ինքը կը մնար թշուառ: Ամէնէն դժբախտներն էին անոնք որ գեղեցիկ աղջիկներ ունէին: Օր մը կը տեսնուէր որ անհետացած է. ո՞ւր պէտք փնտռել.— Պէկերու, աղաներու, չէյխերու հարէմներուն մէջ: Առոր համար յանդուգն ձեռքեր պէտք էին որ քաջութիւնը ունենային արիւնոտ սեմերէն ներս սողոսկելու, ազատելու համար հայ պատիւը: Ուրեմն, պէտք էր մութին մէջէն ձեռք մը գործէր, ահաբեկելու համար Թուրք վայրագութիւնը: Որովհետեւ Սրգէին եւ Կարօին. ամուսնութեան մեղքալութիւնը Բիւշտի եւ Հիւսէյնի պէյերը պէտք է վայելէին:

Պատմութեան համար կոյս է ինչ որ պիտի պատմեմ, ճշմարիտ իրողութիւն է, ոչ թէ հեքեաթ: Հայաստան աշխարհը անհաւատալի շատ տառմներ անցուցած է: Պատմութեան պարունքն է զայն լոյս աշխարհ հանել: Թուականը չունի այն ինչ որ հոս կը պատմուի. վասն զի արիւնոտ զարկերու ողբերգութիւնն է: Մեզի պատմեցին մեր հայրերը...:

Արեւմուտքը եւ զազան պէյ մը անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր կը տիրէր մեզի: Ամէն անոնք որ պիտի ամուսնանային, առաջին գիշերը, առագաստի գիշերը պէկին պէտք է յանձնէին հարսը: Ան պէտք է վայելէր, յափրանար ...:

Թուրքէնը եօթ տարիէ ի վեր նշանուած էր: Տարիները եւ սահին եւ Թուրքէնը չի կրնար ամուսնանալ ...

Բայց պէկը միահեծան տէրն է. կը սարկէ Թուրքէնը որ անպատճառ այս ամառ ամուսնանայ: Թուրքէն կը թախանձէ, կ'աղերսէ թէ՝ այս տարի ալ կարողութիւնս չի ներեր, պակասութիւններ ունիմ, եւն.:

Թուրքէնը ծանր րոպէներ կ'անցընէ չի կրնար այդ գաղտնութեան մրուրը քամել: Պիտի կատարուի անխուսափելին: Եւ վերջապէս կը ստիպուի համակերպիլ ու հարսանիք ընել: Սեւ հարսնիք, անշուշտ:

Հարսնեւոր տէրը պէկն էր: Ան է բազմած սեղանին վերի անկիւնը:

Իրիկուան տասներին հետ լեռնէն ցնցոտիապատ ու գգգուած հագուստով աղքատ մը մուրացիկ մը կ'իջնէ Թուրքէնին գուռը բախելու: Ի սէր հայ քրիստոնեայի, ի սէր սրբութեան տե՜ղ մը կը խնդրէ պատսպարուելու, անկիւն մը գիշերելու համար: Կը շրնորհուի պզտիկ սենեակի մը մէկ անկիւնը.

Ո՞վ էր այդ մուրացիկը: Արեւէն խանձած դէմքով, տխուր եւ թախծոտ հոգին՝ խռովահար քունը չի տանիր: Սրտի սրտի եւ յուզում ունի: Քանի ժամերը կը սահին, այնչափ կը զուտնար:

Կէս գիշերին սենեակին մէջ արագ արագ շրջան կ'ընէ, ձեռքը սրտին վըրայ դրած, որպէս թէ թռչուն մը պիտի փախչի...

Ցանկարծ յարակից սենեակէն սուր ճիչ մը կ'արձակուի: Կանացի աղեկտուր ձայն մը որ օգնութիւն կ'աղաղակէ: Ներսը ողբերգութիւն մը կը կատարուի: Նորապսակ հարսը զազան պէկին խժդժութեան ու լրբութեան դիմադրելով՝ չէ ուզած անձնատուր ըլլալ: Հայ պատիւն է որ կը խօսի, եւ կրցած է մինչեւ ուշ գիշեր դիմադրել զազանին: Վերջին պահուն կ'ընկճուի եւ այլեւս չկրնալով յաղթել հրէշին, ուժասպառ կ'իյնայ գետին

Այդ րոպէին մուրինն մէջէն մէկը ջարդ ու փշուր դռները խորտակելով, ներս կը վազէ: Գիշերային ոգի մըն է, որ կը ցայտէ զոհին եւ զահիճին միջեւ:

Ի՞նչ է այս, ի՞նչ կը կատարուի..

Պէկը կատղած ... կը պատասխանէ.

— Ո՞վ ես դուն, ինչո՞ւ կը խանգարես մեր հանգիստը ...

— Ո՞վ եմ ես. Ե՞ս. ես արդարութիւնը եւ վրէժն եմ. ես մուրացիկ եմ, ես լեռներու ոգին եմ. վատ քեզի, ալ չէ՞ բաւեր ըրածներդ: Հերիք չէ՞ այսքան արիւն եւ արցունք սփռեցիր. Հերիք չէ՞ որքան հոգիներ խամրեցուցիր:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

× Աւստրիական կառավարութիւնը սահմանէն դուրս հանեց գերման երեսփոխան Հապիշը, որ Հիթլէրի մտերիմն է։

Միեւնոյն ատեն, կը շարունակուին նացիներու ձերբակալութիւնները ամբողջ Աւստրիոյ մէջ։ Վիեննայի ոստիկանութիւնը յունիս 13էն ձերբակալեց 100 նացիներ, որոնց 40ը ուսանողներ են, ձեռք մտաւ Գերմանացիներ։ Զանազան շրջաններ մատնուած են անիշխանութեան։ Սալցպուրկի մէջ ոստիկանութիւնը բռնեց կազմածելի կառք մը, որուն մէջ կը գտնուէին չորս ատրճանակներ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ։ Թերթերը կը գրեն թէ Վիեննայի մէջ կալանաւոր հիթլէրականներուն թիւը 200ը կ'անցնի։ Գերման լրագրող մը, որ վերջերս երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էր, ապաստանութիւն քարոզած ըլլալով, յաջողեցաւ փախչիլ բանտէն եւ Գերմանիա ապաստանիլ։

Սալցպուրկի մէջ ծանր ընդհարում մը տեղի ունեցաւ ոստիկանութեան եւ նացիներու միջեւ։ Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ 70 հոգի ձերբակալուեցան։ Ամէն օր խռովութիւններ տեղի կ'ունենան ուրիշ վայրերու մէջ ալ։ Վարչապետ Տոլֆուս ստիպուած է կէս ձգել Լոնտոնի խորհրդաժողովը։

Բազմաթիւ հիթլէրական մարտական խումբեր կը համախմբուին աւստրիական սահմանին վրայ։ Կ'ըսուի թէ ընդարձակ ծրագիր մը պատրաստուած է տհաճութիւններու։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 830 ֆրանք
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Յ. — 75:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, Գործ — 160:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ — 35:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Ռ. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գար տը Կլօպի մէջ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

Հ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ։ Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, «Խամակ» Ակումբին մէջ։ Զեկոյց Ե. Գաւառ. Ժողովի: Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. ՏԻՍԻՆԻ Գաւ. Միութիւնը Պ. Գրիգոր Հատըմեանէ (Փարիզ) ստացած է 40 ֆրանք ի նպաստ իր Գրադարանին:

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՆԻՒՆԻ Գուտ Թոլոնայի Վիշապ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէքընի կայարանին դիմացը, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. անդամականժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զօրգաբեան Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5.30ին ընկեր Սիմոն Գալուստեանի բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն

ՇԱԼԷԹԻ Բարգէն-Սիւնի խումբի դասախօսական ժողովը վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 5ին ընկ. Վ. Սեդրեանի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։ Կը խօսի ընկ. Գ. ՊԱԼԵԱՆ, նիւթ ունենալով «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր-Սերոբ» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Գաւ. Միութեան Գրադարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Զեկոյց՝ Ներկայացուցչական ժողովի։

ԼԻՈՆԻ Շրջանային Կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Թ'Էթիէնի «Մնացա» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ
ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ԳԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ
ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ՕԳԱՆԸԼԷՆ ՎԵՐ
Geménos Valles de St. Pons

Կը հրաւիրուին քաղաքի, Գուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի քոյր մասնաճիւղերու բոլոր անդամները եւ համակիրները: ճաշը միասին բերել:

Ժամադրութիւն առաւօտեան ժամը 6ին «Թիւնէլ»ին առջեւ, առնելու համար 40 թիւ հանրակառքը եւ կամ «Օթօքար»։

Կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ:

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ,
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
«ՓԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

ընտիր ժազ։ Ճաշելի ու ճոխ պիւֆէ։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ժամանաւոր յայտագրով։
ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին։

Դաշտահանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿԷՄԷՐԷԿԻ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
16 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ ԼՕԹԻՍԸՄԱՆ ՓԼԱՆ ՏԸ ԺԸՆԷ
(Lott. Plan des Genets):

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 30ին:
Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալով թուականը

ԹԵՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ե. ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ յուլիս 9 եւ 16ին Անիէռի մէջ, 22 Rue des Bas, «Թէնիս Վոլթէր»ի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի։ Մասնակցելու համար դիմել Կազմակերպիչ Յանձնախումբի դանձապահ Պ. Ժ. Ֆրէնկեանի 56 Rue Lafayette, Paris.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարամճազցի Տիկին Պայծառ, հօր անուն Յովհաննէս, մօր անուն Մարգրիտ, եղբայրները՝ Խոսրով եւ Ծիրան։ Կը խնդրուի հայրենակիցներէ՝ եւ Զարամճազի Հայր. միութենէն իր հասցէն հաղորդել Խաչիկ Յովհաննէսեանի, Grand Pins 35, St. Loup, Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Շատ չանցած լքեց Պիւլան։ Վեց շաբաթ իսկ չանցած, համոզուած էր որ Պիւլա Լէյ՝ հակառակ իր կախարդիչ գեղեցկութեան եւ իր կարօտալի հանդէպ, աչքերուն վճիտ անարատութեան, ամենօրեայ կեանքին բոլոր փոքրոգի ապականութիւններէն հեռու մնացողի երեւոյթին հակառակ, եւ ամէն երկրորդական բաներու հանդէպ իր ցոյց տուած անկեղծ արհամարհանքին հակառակ, ան ոչ այլ ինչ էր այլ եւս եթէ ոչ՝ թեթեւաբարոյ կին մը։

Ասիկա պէտք եւ գայրոյթ պատճառած էր Հէմինկուէյի։ Անհանդուրժելի կը գտնէր որ այնքան գրաւիչ եւ բարեմասնութիւններով օժտուած կին մը, քանի ութը տարեկան, որուն առջեւ կ'ըլլար ամէնմա րդ, ինքնապղծութեան զզուելի արբեցութեամբ մը մէկ թեւէն սահէր անցնէր ուրիշ թեւի մը։ Գիտէ՞ր երկինք։ Վարժուած էր լկտի կիներու, հանքային գաղթականներու եւ ծովափնեայ քաղաքներու կիներու։ Բայց անոնք կ'արդարանային — անոնց գիտցածը ա՛յնչափ էր, կ'ընէին ապրելու համար, եւ նոյն իսկ հաճոյք չէին զգար անկէ։ Իր միտքը պարզապէս չէր կրնար մարսել որ ազնիւ կին մը — Անգլուհի մը — լպիրշ յաւերժահարսի մը պէս վարուի։ Եւ ինչո՞ւ այդպէս վարուի։ Զբօսանքի համար։ Տէ՛ր Աստուած, զբօսանքի՜ համար։

Սէ՛ր։ Կը պէտքար այս բառին իմաստէն, Պիւլայի անտարբեր արարքները գիտցած ըլլալով։ Եւ հետեւաբար լքած էր զայն։ Բնականաբար առանց տեսարանի։ Պարզապէս մեկնած էր, հաստատապէս որոշելով միտքէն հանել զայն։ Եւ յաջողած էր։

Պէտք է հարցնել թէ Տիկ. Լէյ զարմանք զգացա՞ծ էր այս յանկարծական մեկնումին վրայ։ Իր այրերուն շրջանակին հետ իր վարժութեան նայելով ո՛չ։ Բայց հաւանական է որ կէս մը հառաչելով, կէս մը քմծիծաղով ընդունեց այս բաժանումը — հառաչելը՝ մարդուն համար, իսկ քմծիծաղը «մեծքննավարժ»ին համար։ Ինչո՞ւ մարդ մը իրմէ յափրացած չըլլար, ինչպէս ինք կշտացած էր ա՛յնքան մարդոցմէ։ Թեւէ թեւ յաւիտենական թափառումի իր տխուր տրամադրութեան դիտակից, Տիկ. Լէյ չէր կրնար տեւէ մէկուն հետ, որ կը նետէր զինքը ձամբուն վրայ։ Ամէն պարագայի մէջ, բարեկամական շեշտով միայն կը խօսէր «մեծքննավարժ»ին վրայ, եւ յաճախ կ'ըսէր թէ պիտի փափաքէր զայն օր մը նորէն տեսնել։

Արդ, կատարուեցաւ իր փափաքը։

×

Յուլիսին, օր մը, Հէմինկուէյ, որ այդ միջոցին դարձեալ Փարիզ կը գտնուէր, չէր գիտեր թէ ինչպէս անցնէ ժամանակը։ Առեւտրական համբորդութեան ելած էր, բայց անյաջող կ'երթային գործերը, որովհետեւ անվստահելի էր այն մարդը՝ որուն հետ կը բանակցէր։ Այդ տեսակ մարդիկ ժամանակի արժէքին վրայ գաղափար չունին։ Հէմինկուէյ քառասունը չորս տարեկան էր եւ իր կեանքէն դուրս ուրիշ բանով չէր հետաքրքրուեր։ Ընթերցել ալ դադրած էր։ Եւ այս պայթուցիկութիւնը գործած էր այն պուպրիկը, Պիւլա Լէյ։ Այլ եւս երբեք անոր վրայ չէր մտածեր, եւ շատ լաւ էր այսպէս։

Բայց երբ ընելիք չունէր, ինչպէս հիմա Փարիզի մէջ, իր կեանքին ամայութեան համար մեծ գտնուելիւն մը գրաւեց զինքը։ Տէ՛ր Աստուած, ի՞նչ ընելու էր ուրեմն։ Մարդ չարունակ աշխատանք պէտք է ունենայ առոր բռնելիք չկար։ Սակայն, մարդ ուրիշ բանի ալ պէտք ունէր, եւ ինք ի վիճակի չէր ուրիշ բան մըն ալ գտնելու։

Այս տրամադրութեան մէջ Տիկին Լէյէն ստացաւ նամակ մը՝ որ Լոնտոնի վրայէն իրեն ղրկուած էր։

Զարմանալի՛, յիշեցնել տեսած էր այդ կինը առաջին անգամ ըլլալով։ Ո՛չ մէկէն իմացած էր թէ Հէմինկուէյ Եւրոպա է, եւ կը խորհէր առանձինն թէ կարելիութիւն կա՞յ արդեօք զայն կրկին տեսնելու։ Սքանչելի բան կ'ըլլար զայն կրկին տեսնելը։ Արդեօք պիտի կրնա՞ր բերել զայն մէկ – երկու շաբաթուան համար իր ամարանոցը Մոժէն։ Հոն իրմէ զատ երկու մարդ ալ պիտի ըլլային, որոնք զինքը պիտի չխանգարէին։ Պիտի կրնար լողանք առնել ամէն օր ամէն գիշեր, եթէ ուզէր։ Արդարեւ մեծ հաճոյք պիտի ըլլար զայն կրկին տեսնելը։

«Ուրեմն եկո՛ւր։ Ցաճախ քու վրադ կը մտածեմ։ Պիւլա»։

Հէմինկուէյի միտքէն չէր անցներ ասիկա։ Իրեն համար ամէնէն անսպասելի բանն էր այս նամակը։ Այս նամակին կարեւորութեան վրայ խորհելով՝ գրեթէ զանց ըրած էր գրողին աննկարագրելի նկարագիրը։ Քանի մը օրեր անցան մինչեւ որ կրցաւ այդ տողերուն նշանակութիւնը ըմբռնել։ Ուրեմն, ո՛ն։

Գործը ա՛յն էր որ կիներու զգացումներու ընթացքին մասին Հէմինկուէյի գաղափարները այնքան թատերական էին ո՛րքան ժողովրդային վիպագրի մը կամ միսիոնարի մը գաղափարները։ Ո՛ն ուրեմն, հիմա պատրաստուած էր իր գաղափարները փոխել։ Իր ձեռքը գտնուածը բարեկամական նամակ մըն էր։ Պիւլա կը փափաքէր զինքը նորէն տեսնել — Ուրիշ ոչինչ։ Ինչո՞ւ։ Խոր խորհուրդի մէջ թաղուեցաւ, կշռեց խոհապէս եւ կեցաւ ամէն մէկ հաւանականութեան վրայ։ Արտասովոր դժուար կին մը, այսպիսի նամակ մը կը գրէ մարդու մը՝ որ, ո՛չ աւելի ոչ պակաս, լքած էր զինքը։

Արդարեւ կար բան մը որ այդ կնոջ մասին լաւ տրամադրած էր զինքը։ Ան բնաւ փոքրոգի չէր, երբեք ոխակալ չար ալ չէր։ Օր մը օրանց չէր դիտած էր որ մէկը վիրաւորէր զայն, մէկուն սիրտը կոտրէր։ Եւ ահա հիմա դարձեալ ա՛ն, այնպէս ինչպէս ճանչցած էր — ոչ թէ միայն ոխ չէր պահած իրեն, այլ ոչինչ կար աշխարհի վրայ որուն համար իրեն դէմ արտունջ մը ունեցած ըլլար։ Միտքովը կրցաւ նոյն իսկ լսել անոր կարճ խնդուքը։

×

Զինքը Պիւլայի մօտ տանող կառախումբին մէջ չէր կրնար միշտ վանել իր չփոթութիւնը։ Արդեօք ըրածը սխա՞լ է։ Կարելիութիւն կա՞յ որ ետ կենայ։

Բայց գիտէր թէ ապահով գետնին վրայ կը գտնուի, թէ Պիւլա երբեք իրեն վրայ չէր կրնար ձեռք բարձել նորէն այն ուժը։

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ՅՈՒՆԻՍ 1933

17 Juin 1933

ԱՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2216

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՃԱՌԵՐՈՒ ՏԱՐԱՓԻՆ ՏԱԿ

Բացուելով՝ երկուշաբթի օր, 12 յունիս, Համաշխարհային Տնտեսական Խորհրդաժողովը առաջին երեք օրերը անցուց ճառերով։

Այս առթիւ, փակագիծ մը.— Միայն հայկական ժողովները չեն որ անվախճան կ'ընթանան, կամ կը ճապաղին երկարապատում ճառերով։

Տնտեսական Խորհրդաժողովին նախագահութիւնը հարկադրուեցաւ, երկու անգամ, յիշեցնել որ,— 1. Պատուիրակները ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլան նիստերուն։ — 2. Կարելի եղածին չափ կարճ կապեն ճառերը։

Նախապէս ժամանակ սահմանուած էր քսան վայրկեան, Ա. պետութիւններու ճառերուն համար, որոնք սկզբունքի խնդիրներ պիտի պարզէին։ Յետոյ կրճատեցին եւ սահմանեցին միայն 15 վայրկեան։ Եւ պատուիրակներ եղան որ 7–10 վայրկեանով գոհացան։ (Պէտք է հաշուել նաեւ լեզուէ լեզու թարգմանութեան ժամանակը, որ նոյնքան կը տեւէր)։

×

Ի՞նչ իրողութիւններ երեւան եկան, մինչեւ հիմա խօսուած ճառերուն մէջ։

— Ոչ մէկ նորութիւն։

Բոլոր ճառերն ալ խտացումն էին այն տեսակէտներուն եւ փորձառութեանց, որ կ'արծարծուին տասը տարիէ ի վեր, բայց մանաւանդ վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին։

Բոլորն ալ չեշտեցին թէ աշխարհը կը գալարուի համատարած, աննախընթաց եւ անել տագնապի մը մէջ, որ պարզապէս փլուզում կը սպառնայ, եթէ արմատական միջոցներ ձեռք չառնուին։

Դարմա՞նը։ Այստեղ է որ իւրաքանչիւր պետութիւն «իր կարապետը կուլայ»։

Ինչպէս քաղաքական կեանքի մէջ, այստեղ ալ նորէն մեծերն են, հզօրներն ու յաղթականները, որ կ'ուզեն պարտադրել իրենց կամքը։ Ոչ միայն միւսներուն հանդէպ, այլ եւ իրենք իրենց միջեւ։

Ձենք ուզեր գուշակութիւն մը փորձել, ըսելով թէ Լոնտոնի Խորհրդաժողովին ճակատագիրը կախում պիտի ունենայ ամենակալ եռապետութեան մը, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու բռնելիք դիրքէն։ Անոնց համաձայնութենէն կամ պառակտումէն։

Խորհրդաժողովը բացուեցաւ կասկածելի մթնոլորտի մը մէջ։

Ամերիկան ամէն հաւաստիք տուած էր թէ՝ չպիտի յուզուի պատերազմական պարտքերու խնդիրը։

Եւ սակայն, ազդանշանը տուաւ Անգլիոյ վարչապետը ինք, միջանկեալ չեշտելով.

—« Բացի այն խնդիրներէն զորս յիշեցի, կայ հարց մըն ալ որ առաջին տեղը կը գրաւէ իր կարեւորութեամբ։ Այդ խնդիրը չի կրնար քննուիլ այս ժողովին մէջ, որովհետեւ ներկայ խորհրդաժողովը կազմուած չէ այնպիսի ձեւով մը որ կարենայ քննել եւ կարգադրել զայն։ Կ'ակնարկեմ պատերազմական պարտքերու հարցին, որ պէտք է քննուի, տնտեսական ընդհանուր վերականգնումին ամէն խոչընդոտ վերցնելէ առաջ։ Պէտք է որ շահակից ազգերը այս խնդիրը ձեռք առնեն անյապաղ»։

Այս շեղումը վարակեց միւս պատուիրակներն ալ, որոնք պարտք սեպեցին ուղղակի կամ անուղղակի քրքրել նոյն հարցը։

Ամերիկացիները անակնկալի եկան։ Իրենց առաջին պատուիրակը, արտաքին նախարար Գ. Հըլ անմիջապէս հեռախօսին գլուխը անցաւ, հրահանգ ուզելու համար Նախագահ Րուզվէլթէն։ Դառն խօսքեր արտասանուեցան Խորհրդարանին մէջ, որ կը յամառի երկարաձգել իր նիստերը, հակառակ Նախագահ Րուզվէլթի պահանջումին։

Բայց, ամէն մարդ իր ըսելիքն ըսաւ։ Եւ յետոյ ժողովն անցաւ բուն գործնական հարցերուն, չոյելով Ամերիկացիները եւ պատասխանատու պաշտօն մը յանձնելով անոնց։

Ինչպէս պարզուեցաւ ճառերէն, էական եւ անմիջական կարեւորութիւն ունին հետեւեալ հարցերը.—

1. Վերահաստատել ոսկեմճարը եւ կայուն վիճակի վերածել մեծ պետութեանց դրամները, մանաւանդ տոլարն ու սթերլինը։

Այս հարցը այնքան ստիպողական կը համարուի որ, պիտի վճռուի քանի մը օրէն, իբրեւ առժամեայ զինադուլ՝ խորհրդաժողովի ընթացքին։

2. Սահմանափակել, չափաւորել մաքսային արգելքները, որպէսզի մղուի ստանայ միջազգային վաճառականութիւնը, դարպելով լեռնակուտակ մթերքները։

Այս առթիւ, ուշագրաւ է Խ. Միութեան պատուիրակին առաջարկը, որ կը խոստանայ միլիոնաւոր տոլարի ապրանք սպառել ... սպառել։

3. Կանոնաւորել արտադրութիւնը, յարմարցնելով սպառման կարողութեան, կազմակերպել աշխատանքը (շաբաթական 40 ժամ), եւ ձեռնարկել հանրօգուտ շինութեանց, միջազգային եւ ընդարձակ ծրագրի մը վրայ։ (Արդէն իսկ ներկայացուած են գործնական առաջարկներ)։

Այս հիմնական հարցերուն կապուած են հազարումէկ մանրամասնութիւններ, որոնց բարդ ծալքերը պիտի բացուին ժողովի ընթացքին։

Առ այժմ, ձայներ պիտի բացուին եւ ձայներ պիտի խեղդուին ճառերու տարափին տակ, մինչեւ որ, այսպէս կամ այնպէս, ելքի մը յանգի Լոնտոնի Խորհրդաժողովը,— մեծագոյնը՝ Վերսայլէն յետոյ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Գործնական հարցերու քննութիւնը

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆ՝ ԴՐԱՄՆԵՐԸ ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ ԱՄՐԱՑՆԵԼՈՒ

Տնտեսական խորհրդաժողովի յունիս 15ի նիստին մէջ վերջացան ճառերը եւ ընդհանուր վիճաբանութիւնները, եւ այժմ կը քննուին գործնական հարցերը։

Ընդհ. վիճաբանութեանց փակումէն անմիջապէս յետոյ, տեղի ունեցաւ կարեւոր դէպք մը, որ բարեխշան կը համարուի խորհրդաժողովին յաջողութեան տեսակէտով։

Ձեռնարկուած էր երկու մեծ յանձնաժողովներու կազմութեան (դրամական եւ տնտեսական)։ Գ. Մաքտոնըլտ, իբրեւ նախագահ, կ'ուզէր առաջին յանձնաժողովին նախագահութիւնը յանձնել Ֆրանսայի, իսկ երկրորդը՝ Ամերիկայի։ Բայց ամերիկեան առաջին պատուիրակը պնդեց որ դրամական յանձնաժողովին նախագահութիւնը յանձնուի իր պաշտօնակցին՝ Գ. Գոքսի։ Այս առթիւ յայտարարեց.

— Առաջին անգամ է որ վարիչ պաշտօն մը կը խնդրենք Ազգերու Դաշնակցութենէն, ուր Ամերիկան բաշխելու կը ձգնին տասը տարիէ ի վեր։ Պիտի մերժե՞ն։ Եթէ այդպէս ընեն ցաւալի դիրքի մը մէջ պիտի դնեն մեզ մեր խորհրդարանին եւ հանրային կարծիքին առջեւ, որ պիտի ստիպուի այլեւս չհետաքրքրուիլ համաշխարհային խորհրդաժողովով։ Այն ատեն պիտի զօրանայ Ամերիկայի ձգտումը՝ ի նպաստ նոր թղթադրամներու շրջաբերութեան եւ ինքնաբաւութեան որուն դէմ կը պայքարինք մեր բոլոր ուժով։

Այս պատճառով, խոր տպաւորութիւն ձգեց մանաւանդ Ֆրանսական պատուիրակութեան վրայ, որուն նախագահը, Գ. Ժոռժ Պոնէ ամէն ճիգ թափեց, Ամերիկացիներուն գոհացում տալու համար։ Երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ տեղի տալ, տեսակ մը հաւատաքննութեան ենթարկելով առաջարկուած թեկնածուն, Գ. Գոքսը (կառավարիչ Օհայոյի), որ յայտարարեց.

— Ձէ՞ք գիտեր որ ես, նախագահ Րուզվէլթի ընտրութենէն առաջ եւ յետոյ, կողմնակից եղած եմ պատերազմական պարտքերու ջնջման, դրամական կացութեան վերակազմութեան։ Չկայ մէկը որ ինծի չափ համոզուած ըլլայ պատերազմական պարտքերը սրբելու անհրաժեշտութեան, դրամներու ամրացման եւ ոսկեմճարի վերահաստատման։

— Պատրա՞ստ էք ի լոյս աշխարհի հռչակելու այս սքանչելի տրամադրութիւնները, հարցուց Գ. Ժոռժ Պոնէ։

— Անշո՛ւշտ, պատասխանեց Գ. Գոքս։

Եւ այնպէս ամերիկեան թեկնածուն նշանակուեցաւ նախագահ՝ դրամական յանձնաժողովին, իսկ Գ. Պոնէ՝ տեղեկաբեր։ Փոխ-նախագահներ ընտրուեցան Իտալիոյ ելմտական նախարարը եւ Աւստրիոյ ազգ. դրամատան նախագահը։

Ընտրութենէն յետոյ, Գ. Գոքս հետեւեալ գրաւոր յայտարարութիւնը կարդաց.

— Շատ ուրախ եմ ընդունելով այս անուանումը, թէեւ կատարելապէս կ'ըմբռնեմ անոր ծանր պատասխանատուութիւնը։ Այդէն իսկ կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցայ Գ. Ժոռժ Պոնէի հետ, եւ համոզուեցայ թէ էական տարակարծութիւններ չկան մեր տեսակէտներուն միջեւ՝ աշխարհի դրամական եւ սնդանաւորական բարեկարգութեան վերահաստատման մասին։ Վստահ եմ թէ յանձնաժողովին միւս անդամներն ալ սրտանց պիտի գործակցին, այս պայմանը յանգելու համար։

Այս յայտարարութեան պատասխանեց Գ. Ժոռժ Պոնէ, չեշտելով.

— Ծանօթ է Ֆրանսայի շատ յստակ տեսակէտը՝ դրամական հարցերու մասին։ Այդ տեսակէտները պարզուած են վարչապետին եւ իմ կողմէ, թէ՛ խորհրդարանի բեմէն եւ թէ այս խորհրդաժողովին մէջ։ Դրամներու ամրացման վերահաստատումը անհրաժեշտ պայման է վստահութեան վերահաստատման, եւ այս ձեւով միայն կրնանք վերջ տալ տագնապին։ Այսօր ես առիթ ունեցայ բացէ ի բաց յայտնելու այս գաղափարները միւս պատուիրակութեանց պաշտօնակիցներուս, եւ մանաւանդ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու պաշտօնակիցներուս։ Յանձնաժողովներու դիւաններուն կազմութենէն առաջ, անոնք ուզեցին ինծի յանձնել տեղեկաբերի պաշտօնը։ Անշուշտ միեւնոյն գաղափարները պիտի կիրարկեմ ինծի յանձնուած պաշտօնին կատարման մէջ։

Մինչ այս մինչ այն, բանակցութիւններ կատարուած են մասնագէտներու միջեւ, եւ հաւանական է որ դրամական առժամեայ զինադուլ հռչակուի երկուշաբթի օր։ Այսինքն, տոլարն ու սթերլինը կայուն վիճակի մը վերածուին, մինչեւ խորհրդաժողովին վերջը։

Ձանազան կարծիքներ կան այս մասին։ Հաւանական է որ սթերլինի սակը որոշուի 4.05 տոլար։ (Նախապէս 4.86 երեք չորրորդ էր)։

ՄԻՒՍ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՃԱՌԵՐԸ

Ընդհանուր վիճաբանութեանց փակումէն առաջ, կարգով խօսեցան Փորթուկալի, Զինաստանի, Քանատայի, Իրլանտայի, Փէրուի, Թուրքիոյ, Վենեզուէլլայի եւ Նոր Զելանտայի պատուիրակները։

Անհրաժեշտ գտան կարելի եղածին չափ շուտ վերահաստատել բնականոն վիճակ, միջազգային գործակցութեամբ եւ փոխադարձ համաձայնութեամբ։

Քանատայի պատուիրակը պահանջեց որ Անգլիա եւ Ամերիկա անյապաղ համաձայնին, ամրացնելու համար տոլարը եւ սթերլինը՝ առնչութեամբ ֆրանքին։ Իրլանտայի պատուիրակը առաջարկեց ստեղծել միջազգային կազմակերպութիւն մը, աշխատաւորներու բաշխումը կանոնաւորելու, միջազգային փոխանակութիւնները դիւրացնելու եւ անհատներու բարօրութիւնը աւելցնելու համար։ Հունգարիոյ պատուիրակը պարզեց իր երկրին ողբալի վիճակը, իբրեւ հետեւանք հողերու անջատման, շահատաններու փակման, ազգային պարտքի եւն։ Իբրեւ դարման առաջարկեց անմիջապէս վերահաստատել ոսկեմճարի դրութիւնը։

Գ. Լիթվինով իր խօսումին համաձայն ներկայացուց ծրագիր մը, առաջարկելով կնքել ոչ-յարձակման տնտեսական դաշինք մը եւ համաձայնութեան ձեւ մը՝ Անգլիոյ հետ, որ խզած է իր առեւտրական յարաբերութիւններ ըը։ Խորհրդային իշխանութեան տեսակէտով, անհրաժեշտ է սպառել աշխարհի մէջ դիզուած մթերքը, որուն հարիւրին 30 — 75ը կրնայ սպառել Ռուսիան։

⁂ Ֆրանսային նախարարական խորհուրդը երկու միլիոն ֆրանքի վարկ մը քուէարկեց, իբրեւ ծախք իր պատուիրակութեան անդամներուն։ Միւս կողմէ կառավարութիւնը 200,000 ֆրանքի վարկ մը պիտի պահանջէ Խորհրդարանէն, փակելու համար Գ. Նախոյի Ամերիկեան ճամբորդութեան ծախքերը։

Մ. Քէմալ Թալէին կը կտակէ իր հարստութիւնը

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Մ. Քէմալ որոշած է իր բոլոր ստացուածքները Խալք կուսակցութեան կտակել։ Թրքական օրէնքով, անհատ մը չի կրնար իր ընտանիքէն զատ ուրիշի մը կտակել իր ստացուածքը։ Ուստի, Գործավարներու Խորհուրդը Ազգ. Մեծ Ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկէ Քաղաքային օրէնքի 452րդ յօդուածին տրամադրութիւնները բացառապէս անտեսել այս կտակին առթիւ։

Գործավարներու Խորհուրդը յօդուածին փոփոխութեան համար հետեւեալ պատճառաբանութիւնը կցած է օրինագծին.— «Կազին Հայրենիքի փրկութեան եւ անկախութեան գասին մեծագոյն մարմնացումը, ինչպէս նաեւ արդիական Պետութեան հիմնադիրը ըլլալով, իրական եւ բարոյական շատ մը անձնաւորութիւններու կողմէ կարեւոր կալուածներ եւ գոյքեր նուիրուած են իրեն.

Մեծ Նախագահը արդար չի գտներ որ, անցուցած սա պատմական շրջաններն, բացառիկ հանգամանքներէ ծնունդ առած այդ նուիրատուութիւններէն գոյացած իր ստացուածքները ենթակայ ըլլան քաղաքային օրէնքին կտակային տրամադրութիւններուն, որոնք բնականոն ժամանակներու համար պատրաստուած են։ Ուստի, ան կը փափաքի որ, իր ինչքերը կտակով մը իր նախագահած Խալք կուսակցութեան նուիրէ, որպէսզի, անոնք, իր որոշելիք պայմաններով, գործածուին յեղափոխութիւնը արմատացնելու եւ ազգային վիճակը իր յառաջդիմական շաւիղին մէջ զօրացնելու համար»։

Պատերազմական պարտքերու խնդիրը

ՎՃԱՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՉՎՃԱՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Յունիս 15ին, պատերազմական պարտքերէ մասնավճարներ ունէին 13 ազգեր։ Անոնց ութը չվճարեցին (143,605,294 տոլար)։ Անգլիա, Իտալիա եւ Չեխոսլովաքիա առ հաշիւ վճարումներ կատարեցին։ Ամերիկա ստացած եղաւ հարիւրին 8էն ալ պակաս։

Թերացող պետութիւններու մէջ ամէնէն կարեւոր բաժինները ունին.— Ֆրանսա՝ 43 միլիոն 738,568 տոլար, Պելժիա՝ 6,325,000, Լեհաստան, Էսթոնիա, Հունգարիա, Լիթուանիա, Ռումանիա եւ Եուկոսլավիա։

⁂ Ֆրանսական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով ամերիկեան կառավարութեան, յայտնեց թէ չպիտի կրնայ կատարել յունիս 15ի վճարումը, համաձայնութիւն մը գոյացած չըլլալով։ Բայց յոյս կը յայտնէ թէ շուտով կարելի պիտի ըլլայ ելք մը գտնել, ի շահ աշխարհի տնտեսական վերակազմութեան։ Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ՝ Ֆրանսա յետաձգելով հանդերձ վճարումը, երբեք միտք չունի ժխտելու իր յանձնառութիւնները։

ԱՆԳԼԻԱՆ ԼԱ՞Ւ ԸՐԱՒ ԹԷ ԳԷՇ

Անգլիա պարտազանց չգտնուելու համար, 650 թոն արծաթ ղրկեց եւ յանձնեց Մ. Նահանգներուն, ի հաշիւ յունիս 15ի մասնավճարին։ Այս արծաթը կը գտնուի Գոմպէյի մէկ դրամատան մէջ։ Կառավարութիւնը Հնդկաստանէն գնեց զայն 1,600,000 սթերլինի, եւ Ամերիկայի ծախեց 2,500,000 սթերլինի։

Նախագահ Րուզվէլթ Անգլիոյ ուղղած պատասխանին մէջ կ'ըսէ թէ ինք անձնապէս կ'ընդունի որ Անգլիա պարտազանց չէ գտնուած, բայց վերջին խօսքը կ'իյնայ խորհրդարանին։

Արդէն իսկ, լեղի խօսքեր կը լսուին ամերիկեան խորհրդարանէն։ Ծերակոյտի առջի օրուան նիստին մէջ, հանրապետականները ուժգնօրէն բողոքեցին Անգլիոյ ռազմավարութեան դէմ, զայն կոչելով «խաբեբայ եւ անպատուաբեր»։

— Անգլիացիները կա՛մ պէտք էր ամբողջութեամբ վճարէին, եւ կամ քաջութիւնն ունենային որ եւ է բան չվճարելու, յայտարարեց ծերակուտական մը։

Այս կարծիքը կը տիրէ նաեւ տնտեսական խորհրդաժողովի օտար պատուիրակներուն միջեւ։

Իսկ Անգլիացիները կը պատասխանեն.

— Ձեր ուզածին պէս կարծիքներ կը յայտնէք։ Մենք ահագին առնելիքներ ունինք։ Ամբողջ աշխարհ պարտական է մեզի։ Եթէ մենք պարտազանց հռչակուինք Ամերիկայի հանդէպ, մեր բոլոր պարտապանները կրնան իրաւունք ստանալ չվճարելու։

Բայց վե՞հանձն Ամերիկացիներ ալ պակաս չեն։ Ծերակոյտի նոյն նիստին մէջ, ռամկավար ծերակուտական մը յայտարարեց.

— Մեր դրամը հաշուի դրուեցաւ պարտական ազգերու արիւնին հետ։ Երբ մենք պատերազմի մտանք արդար դատի մը համար, պարտական ազգերու զաւակներէն 1,600,000 զինուորներ սպաննուեցան ռազմադաշտին վրայ։ Կը նախընտրէ՞ք որ մեր երիտասարդները ջարդուէին, փոխանակ քանի մը թշուառական տոլարներ կորսնցնելու։

1500 Նացիներ ձերբակալուած Աւստրիոյ մէջ

Վիեննայի ոստիկանութեան կողմէ հրատարակուած տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ ամբողջ Աւստրիոյ մէջ ձերբակալուած Նացիներու (հիթլէրական) թիւը կը հասնի 1500ի։ 482 հոգի ձերբակալուած են Ստորին Աւստրիոյ մէջ, 340 Սթիրիոյ մէջ, 200 Վերին Աւստրիոյ մէջ, 187 Թիրոլի մէջ, 110 Քարինթիոյ մէջ եւն.։ Կալանաւորներուն մէջ կան 387 պաշտօնատարներ, 81 քաղաքապետներ, 37 ոստիկան զինուոր, 7 դատաւոր, 41 ուսուցիչ, 37 փաստաբան եւ 8 բարձրաստիճան սպաներ։

Վիեննայի մօտ ձերբակալուեցաւ Աւստրիոյ ազնուականներէն Հարտէք, որ պիտի դատուի իբրեւ ազգային դաւաճան։

— Շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներու, նոր դէպքեր չպատահեցան հինգշաբթի օր։ Բայց կացութիւնը ծանր է տակաւին։ Առջի օր քանդուեցան հեռախօսի 34 կայաններ, Վիեննայի մէջ։ Քանդուած է նաեւ Աւստրիան Իտալիոյ կապող հեռագրական եւ հեռախօսական գիծը։ Նացիները կը շարունակեն ռմբական նամակներ ուղղել աջ ու ձախ։ Կառավարական հրահանգ մը կ'արգիլէ հիթլէրականներ գործածել պետական պաշտօններու մէջ։ Պիտի պահուին միայն անոնք որ կը հրաժարին կուսակցութենէն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

Գ.

ՈՒՐԻՇ «ԶՄԱՅԼԵԼԻ» ՆՄՈՅՇՆԵՐ

Շարունակենք մէջբերել Գ. Ջօպանեանի տգիտութիւնները, կամ աւելի ճիշդ, անբարեխղճութիւնները:

Զգիտենալը, վերջին հաշուով, յանցանք չէ, թէեւ Ջօպանեանի պէս մէկի համար չափազանց տարօրինակ է իր հայրենիքի պատմութեան այնքան տարրական փաստերէն անտեղեակ ըլլալը։ Յանցանքը գիտնալ չուզենալն է, կատարեալ արհամարհանքը դէպի պատմական ճշմարտութիւնը: Գ. Ջօպանեանը արհամարհում է իր հայրենիքի պատմութիւնը, այնքան, որ երբեմն փոխանակ պատմագրելու բանաստեղծում է. ուժ է տալիս երեւակայութեան եւ չեղած բաներ է հրամցնում իբրեւ պատմութիւն:

Ահաւասիկ, օրինակի համար, Գ. Ջօպանեանի հետեւեալ հատուածը.

«Յետոյ (ո՞րը. Ս. Վ.) տեղի կ'ունենային համբաւաւոր բանակցութիւնները դաշնակցական կառավարութեան ներկայացուցիչներու եւ Թ. Միութեան ներկայացուցիչներու միջեւ, հոգ անգամ մը եւս երեւան կուգար մեծ պատեհութիւն մը հայ ժողովուրդին համար, որմէ օգտուելու տեղ՝ մերոնք ճիշդ հակառակը կ'ընէին. Թ. Միութիւնը, որ կ'ուզէր իր դաշնակից Թուրքիոյ հետ անմիջական հաղորդակցութեան մէջ ըլլալ եւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը պատուար կը դնէր իր եւ անոր միջեւ, պատրաստ էր հայ Հանրապետութեան ամբողջ հողամասը ապահովել ապագայ Թուրք « եւ է ոտնձգութեան դէմ եւ կը խոստանար Թուրքիան համոզել... որ Թրքահայաստանէն մաս մը, — Ալաշկերտի, Վանի, Բիթլիսի, Մուշի, Սասունի շրջանը Բասէնի հովիտը, ու թերեւս մինչեւ Բիղէ, Թողուլ Հայ Հանրապետութեան, պայմանով որ այդ Հանրապետութիւնը՝ դաշնակիցներէն զատուէր եւ իրեն մօտենար եւ իր միջնորդութեամբ Թուրքիոյ հետ լուրջ հաշտութիւն մը կնքէր: Դաշնակց. կառավարութիւնը կը մերժէր արհամարհանօք այս առաջարկը... Դաշնակց. կառավարութիւնը ո՛չ միայն արհամարհանօք կը մերժէր այդ առաջարկը, այլ եւ Հայաստանի վարչապետ Համօ Օհանջանեան եւ պարլամենտի նախագահ (sic!) Նիկոլ Աղբալեան կ'արտասանէին խորհրդարանի բեմէն երկու բարբարոսաբանի ճառեր, ուր կը յայտարարէին թէ Թուրքերու եւ բոլշեւիկ Ռուսերու հետ բանակցութիւնները խզուած են, թէ անոնք աւելի արիւնկզակ դահիճներ են քան Համիտեան Թուրքերը եւ ցարական Ռուսերը, եւ թէ անոնց հետ հայ բախտը միայն կրնայ խօսիլ այլեւս... (այդ երկու ճառերը տպուած են): Քեմալական Թուրք բանակը կը յառաջանար այն ատեն դէպի Հայաստան, բոլշեւիկ ուժը կը մօտենար վերէն՝ բնականաբար այլեւս իր երկարած ձեռքը մերժող կառավարութեան իբր թշնամի, եւ Երեւանի խորհրդարանի պատուախօս ճառերը կը յանդգէին Կարսի խայտառակ ու բազմաղէտ պարտութեան... եթէ այդ միջոցին, Հայոց մէջ չգտնէր Հայ համայնավար կուսակցութիւն մը, սակաւաթիւ բայց որ բաղդորոշ դեր կատարեց, Հայ Հանրապետութիւնը... ջնջուած կ'ըլլար բոլորովին: Այդ կուսակցութիւնը միջնորդ հանդիսացաւ «Խորհրդային Միութիւն» անունը կրող քաղաքական նորակերտ միջազգային հզօր կազմակերպութեան եւ Հայաստանի միջեւ». («Անահիտ», էջ 82—83): (Ընդգծումները մերն են, Ս. Վ.):

Այստեղ արդէն Գ. Ջօպանեանը ներկայանում է ոչ միայն իբրեւ անգէտ Հայաստանի պատմութեան, ոչ միայն սովորական անբարեխիղճ պատմաբան, այլ եւ որպէս փաստերը գիտակցօրէն խարդախող ու զրպարտիչ:

Մի կողմ դնենք նրա ծիծաղելի տգիտութեան այնպիսի գոհարները, ինչպէս Ն. Աղբալեանի «պարլամենտի նախագահ» լինելը: Գ. Ջօպանեանը, որ եկել է Հայաստանի Հանրապետութեան գլխին դատ ու դատաստան անելու, պարտաւոր չէ՞ր գիտենալ, թէ ով է եղել այդ Հանրապետութեան օրէնսդիր ժողովի նախագահը. Ն. Աղբալեանը երբեք «պարլամենտի նախագահ» չէ եղել:

Գ. Ջօպանեանը պարտաւոր չէ՞ր գիտենալ, որ 1920 դեկտեմբերին, երբ քէմալական եւ բոլշեւիկ բանակները, իր իսկ Գ. Ջօպանեանի խոստովանութեամբ, միացեալ ուժերով խորտակեցին Հայաստանի անկախութիւնը, «Խորհրդային Միութիւն» գոյութիւն չունէր. Խորհրդային Միութիւնը կազմուեց միայն 1922 թ. դեկտ. 30ին, իսկ Միութեան սահմանադրութիւնը հաստատուեց 1923 թ. յուլիս 6ին: 1920–21ին Խորհ. Հայաստանը, ըստ սահմանադրութեան, անկախ էր. յետոյ մտաւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան մէջ եւ միայն այս վերջինիս միջոցով՝ Խորհ. Միութեան մէջ: Ուրեմն, «Հայ համայնավար կուսակցութիւնը» — ի դէպ՝ այդպիսի կուսակցութիւն էլ գոյութիւն չունէր — չէր կարող միջնորդ հանդիսանալ գոյութիւն չունեցող, «Խորհ. Միութեան» եւ Հայաստանի միջեւ.

Բայց այսպիսի բարակ բաներ Գ. Ջօպանեանից պահանջելը առնուազն անմտութիւն է, Գ. Ջօպանեանը բանաստեղծ է եւ հաւատում է աւելի իր երեւակայութեան, քան իրականութեան: Բանաստեղծի այդ երեւակայութիւնն է պատճառ (եթէ ոչ չարամտութիւնը), որ Հ. Օհանջանեանի եւ Ն. Աղբալեանի 1920 թ. բոլշեւիկեան ապստամբութեան առթիւ, արտասանուած ճառերը Գ. Ջօպանեանը տեղափոխէ է 1920 թ. սեպտեմբերին, («քէմալական Թուրք բանակը կը յառաջանար այն ատեն դէպի Հայաստան»), որպէսզի կեղծելով ժամանակագրութիւնը, ծանր ամբաստանութիւն բարդէ Հայաստանի վարիչների գլխին:

Բայց սրանք էլ աննշան բաներ են համեմատած Գ. Ջօպանեանի միւս մեղադրանքների հետ: Գ. Ջօպանեանը համարձակւում է կրկնել Երեւանի փողոցներից հաւաքած սուտը, թէ Հայաստանի կառավարութեան եւ խորհ. իշխանութեան միջեւ եղած բանակցութիւնների միջոցին խորհրդային կառավարութիւնը ոչ միայն «պատրաստ էր Հայ Հանրապետութեան ամբողջ հողամասը ապահովել» այլեւ Թիւրքահայաստանի մի կարեւոր մասը — Վան, Բիթլիս, Բիղէ — կցել Հայաստանին եւ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը արհամարհանօք կը մերժէր»:

Հարց ենք տալիս Գ. Ջօպանեանին եւ պահանջում ենք պատասխանել,— եթէ նա պարկեշտ մարդ է՝ պարտաւոր է պատասխանել, ե՞րբ եւ ո՞ւր տեղի ունեցել են այդ բանակցութիւնները Հայաստանի կառավարութեան եւ խորհրդային իշխանութեան միջեւ, ի՞նչ ապացոյց ունի, որ իբրօք խորհրդային իշխանութիւնը նման պատրաստակամութիւն յայտնել է եւ Հայաստանի կառավարութիւնը մերժել է:

Գ. Ջօպանեանի գրածից կարելի է եզրակացնել, որ խօսքը Լ. Շանթի պատուիրակութեան եւ Չիչերինի բանակցութիւնների մասին է Մոսկուայում, 1920 թ. մայիս – յունիսին: Արդ՝ Շանթի պատուիրակութեան բանակցութեանց արդիւնքները յայտնի են. Խորհ. իշխանութիւնը Գ. Ջօպանեանի յիշած ձեւի ոեւէ պատրաստակամութիւն չի յայտնել: Եւ առհասարակ, ամէն անգամ երբ Հայաստանի կառավարութիւնն ուղղակի կամ անուղղակի առիթ է ունեցել բանակցելու խորհ. իշխանութեան հետ, Թիւրքահայաստանի հողերը Հայաստանին կցելու պահանջը միշտ Հայաստանի կառավարութեան ներկայացուցիչներն են դրել եւ միշտ էլ մերժողը եղել են խորհ. իշխանութեան ներկայացուցիչները: Այժմ Գ. Ջօպանեանը հակառակն է պնդում. հետաքրքրական է իմանալ՝ ի՞նչ հիման վրայ է պնդում, ի՞նչ փաստեր ունի ձեռքին եւ եթէ այդպիսի կարեւոր փաստեր կան ինչո՞ւ մինչեւ այժմ լռել էր:

Ամէնէն կարեւոր բանակցութիւնը Հայաստանի կառավարութեան եւ խորհրդային իշխանութեան միջեւ Լ. Շանթի պատուիրակութեան վարած բանակցութիւններն են: Այդ բանակցութիւնները սկզբում ընթացան շատ յաջող, խորհ. իշխանութիւնն ընդունեց Հայաստանի բոլոր պայմանները, եւ յունիս 10ին Շանթն արդէն հաղորդում էր Երեւան, թէ դաշնագիրը պատրաստ է (մի–երկու օրից պիտի ստորագրուի): Բայց 20 օր անցած, յուլիս 1ին արդէն Շանթը հեռագրում էր, Հայաստանի կառավարութեան թէ՝ «հէնց առաջին տեսակցութիւնից պարզուեց, որ միակ դժուարութիւնը Ադրբէջանի սահմանն է, որովհետեւ Բաքուից ամէն կերպ աշխատում են խանգարել դաշնագրի կնքումը: Խ. կառավարութիւնը ընդունում է մեր պահանջների արդար լինելը եւ չի փափաքում գոհացում տալ խորհ. Ադրբէջանի եւ հայ բոլշեւիկների բոլոր բաղձանքներին: Այնուամենայնիւ, վերջիններիս յամառ պնդումի եւ սուտ տեղեկութեանց ազդեցութեան հետեւանքով դաշնագրի կնքումը դանդաղում է: Խորհ. Ադրբէջանի կառավարիչները ցանկանում են օգտուել ռուսական հեղինակութիւնից եւ զօրքերի ներկայութիւնից՝ իրագործելու համար մուսաւաթական ծրագիրը, գրաւել Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը»:

Եւ Ադրբէջանցի ու հայ կոմունիստներին յաջողուեց յետաձգել դաշնագրի ստորագրումը, ապա եւ բոլորովին վիժեցնել:

Ճիշդ է, նոյն այդ բանակցութիւնների ընթացքին Մոսկուայի կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնեց Թիւրքահայաստանի խնդրում հանդէս գալ միջնորդի դերում Հայաստանի եւ Մուսթաֆա Քէմալի միջեւ, բայց այդ պատրաստակամութիւնը պղատոնական զգացումից այն կողմ չէր անցնում: Ընդհակառակը, նոյն այդ միջոցին բոլոր Ջօպանեանները համերաշխած հաչհաչում էին Հայաստանի կառավարութեան, որ յանդգնել էր բոլշեւիկների հետ բանակցութեանց սկսել՝ վտանգի ենթարկելով Փարիզի աշխատանքները դաշնակիցների մօտ: Երեւակայեցէք մի անգամ, որ իրօք Հայաստանի կառավարութիւնը հրաժարուէր դաշնակիցներից եւ համաձայնութեան գար բոլշեւիկների հետ, թէկո՛ւզ Վան — Բիղա տարածութիւնը Հայաստանին միացնելու պայմանով, ի՞նչ կ'ասէին այն ժամանակ բոլոր Ջօպանեանները: Եւ ի՞նչ են ասում նրանք այսօր:

Ահա Գ. Ջօպանեանի պատմական անաչառութիւնը եւ քաղաքական պարկեշտութիւնը:

Հիմա երեւակայէք մի Ֆրանսացի, որ այս ձեւով ներկայացնէր իր հայրենիքի պատմութիւնը: Օրինակի համար մի Լէոն Տոտէ ելնէր ու պնդէր, թէ առաջ կնքուեցաւ Վէրսայլի դաշնագիրը, յետոյ Գերմանները խուժեցին Ֆրանսա եւ Ֆրանսական բանակը հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուեց Վէրդէօնի մէջ, ապա կնքուեցաւ զինադադար, եւ պարլամենտի նախագահ Անատոլ Ֆրանսը ճառ խօսեցաւ — ի՞նչ կ'ասէին Ֆրանսացիք այսպիսի պատմաբանի մասին. չէի՞ն ասի՝ «Այս մարդը գիժ է»:

Անպատճառ կ'ասէին

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Յ. Գ.—Ա. յօդուած վերէն 16րդ տող տպուած է ընդունելով հանդերձ: Պիտի ըլլայ՝ Չընդունելով:

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋԸ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Անկախութեան 13րդ տարեդարձի հանդէսներէն վերջ՝ շարք մը շրջաններու մէջ, բազմաթիւ նորագիր ընկերներ մուտք գործեցին Դաշնակցութեան յարկէն ներս: Այսպէս եղաւ Լիոնի հանդէսէն վերջ (Հ.Յ.Դ. գրադարանի սրահին մէջ, ուր հաւաքուած էին ընկերներ եւ համակիրներ):

Հակառակ անոր որ Դաշնակցութեան երկաթէ դռները ամուր փակուած են մանաւանդ այս օրերուն ու զգաստ պահակը աչալուրջ կը հսկէ որպէսզի որեւէ այլասերած տարր, մութ հոգի, «օձն խաւաքարտով» չսպրդի իր սեմերէն ներս, յաճախ, ի տես տանջուած հոգիներու, կը հարկադրուինք դուռը բանալ նորեկներու առջեւ, որոնք բաց սրտով մը կը մօտենան, իրենց երազներու կռուանը միայն ու միայն Դաշնակցութեան մէջ տեսնելով:

— «Դաշնակցութիւնը կազմակերպութիւն մըն է որ «նազ» չի սանիր, մեծի, փոքրի, գիտունի անգէտի խնդիր չի յարուցաներ, ու անոր է ոեւէ մէկուն հանդէպ՝ որ կը շեղի ճամբէն եւ կը խախտէ կուսակցութեան կարգապահութիւնը: Արդ, գիտնալով այս բոլորը ի՞նչն է որ ձեզ կը հարկադրէ մտնել Դաշնակցութեան մէջ, մանաւանդ որ, Դաշնակցութիւնը չափազանց պահանջկոտ ալ է, կը հարկադրէ ձեզ զոհել՝ նիւթականը, բարոյականը, նոյն իսկ ֆիզիքականը: Ի՞նչու ձեր ողջ գլուխը Դաշնակցութեան ծանր աւետարանին տակ կ'ուզէք դնել, երբ այսօր ազատ էք եւ անկախ, կը հարցնէր սեղանապետ ընկեր Խատիսեանը:

Նորեկները միաբերան կը պատասխանէին.

— Այդ բոլորը գիտենք, գիտնալով հանդերձ կ'ուզենք մաս կազմել այս մեծ ընտանիքին: Բոլորս միասին ճաշակեցինք եաթաղանը եւ արդար կը գտնենք որ, այսօր բոլորս միասին գործենք մեր դարաւոր թշնամի Թուրքին դէմ: — Այդ գործը Դաշնակցութեան մէջ միայն կը գտնենք, եւ համոզուած ենք որ՝ Դաշնակցութեան այսօրուան հանգամանքի ու լաւութեանց տակ ծածկուած է վաղուան մեծ գործը: Երէկ, անոր անունովը պարծեցանք, այսօր անոր անունը կանչել կ'ուզենք մեր երիտասարդ հոգիներուն կազդուրումը ակնկալելով անկէ.

...Ու ահա, պատէն վար կ'առնուի խորհրդաւոր զինանշանը: Նորեկներու ձեռքերը կը դնեն անոր վրայ, աջ ձեռքերը վեր բռնած: Սրահը ամբողջ ոտքի կը կենայ լո՛ւռ եւ երկիւղած, աջ ձեռքերը վեր կը բարձրանան ու կը սկսի Դաշնակցութեան պարզ ու յստակ երդումը:

Ուրիշներ ալ երդում ըրին.— «Ընկերնե՛րը ... երդում ըրին ո՛չ անշուշտ դրօշին ու գաղափարին սրբութեանը վրայ, այլ որոշ նպատակի համար, «հացի համար, սուրբ յարկէն ներս եղբայրատեցութեան անօրինակ զրպարտութեանց որոմը ցանելու համար»: Երանի՛ թէ դուք այդպիսիներէն չըլլաք ...

Եւ քիչ վերջը, խինդ ու ծիծաղի մէջ գաւաթները կը բարձրանան, խանդավառութիւնը կ'աճի, փակ լեզուները կը բացուին: Ու կը խօսի՛ն խրոխտ ու համարձակ, կարգ – կարգ:

Ահա մէկը, երիտասարդ մը, որ եթէ ինքզինք արուեստի նուիրած չըլլար՝ անտարակոյս, գնահատելի ուժ մը պիտի կազմէր կուսակցութեան համար: Բայց, իր նախասիրած նիւթը ջութակն է ու գիշեր ցորեկ կը ճգնի արժեցնել զայն: Ընկ. Աւետիս Մելքոնեանը:— Ընկ. Խատիսեան, կը սկսի ընկերը յուզուած շեշտով մը, երբ վերադառնաք հաղորդեցէք մեր երէց ընկերներուն թէ մասնաւորապէս դաշնակցական երիտասարդութիւնը յարգանք եւ երախտագիտական զգացում ունի իրենց հանդէպ: Ըսէ՛ք, թող իրենց հաւատքը չխախտի մեր մասին, մենք պատրաստ ենք զոհաբերելու մեր կեանքը, բաւական է որ անոնք ցուցնեն ճամբան՝ եւ գծեն ուղին: Յայտնեցէ՛ք, թո՛ղ չվրդովին բնաւ, եւ իրենց բարձրութեան աշտարակէն թող արգահատանք եւ ծիծաղ ունենան գորտերու կռկռոցին, եւ բուերու կանչերուն հանդէպ: Փոխարինեցէք մեր ջերմ համբոյրները անոնց ցաւի ու տառապանքի տակ խորշոմած ճակատներուն»:

Ու ահա ուրիշ մը, խիստ ու պահանջկոտ: Փօթորիկ: Բայց ո՛ր մէկը գրել, ո՞ր մէկին կարօտ ու բաղձանքը մամուլին յանձնել: Ամէն մէկը կարօտի խօսք մը ունի, ամէն մէկը սիրոյ պատմութիւն մը, եւ ամէն մէկը արիւնոտ յիշատակներու շարան մը:

Սրահը կը դատարկուի առաւօտեան ժամը 2ին, խոր տպաւորութեան տակ:

Յաջորդ օրը լիւքս օթօքարին մէջ բազմած՝ դէպի Վիէն կը սուրանք: Արեւը ժպտուն է ու բնութիւնն համակ ծիծաղ: Օթօքարը կը սուրայ փոթորիկի մը հանգոյն: Կ'երգեն ու կը կատակեն մօտս նստող ընկերները, մինչ ես տրտում խոհերու մէջ թաղուած եմ: Ես ալ չեմ գիտեր ինչու...

Յանկարծ, մօտս նստած ընկերս կը հարցնէ.— Ի՞նչ է, Միրզէ, նորէն ի՞նչ կը բանաստեղծես:

— Բանաստեղծ ըսիր, օ՜, քաւ լիցի, ես բանաստեղծ չեմ, բայց միտքս անսովորական հովեր ունի այսօր: Կ'ուզեմ խօսիլ այս ազատ բնութեան հետ, արեւին, ծառին ու ծաղկին հետ: Ամօ՞թ է ....

Ու ձեռքիս մէջ ճմռթկած թուղթ մը կը յանձնեմ ընկերոջս, որ բարձր ձայնով կը կարդայ.

Ա՜խ, ե՛րբ պիտի դառնամ քեզի,
Կարօտալի՛ տուն հայրենիք,
Վարենք, ցանենք, քաղենք հնձենք,
Մշակներուդ երգը լսենք,
Պաղ աղբերուդ ջուրը ըմպենք,
Խնդաղատամի՛ բաժակն առլի,
Սուրբ յարկին տակ մեր մայրենի,
Ա՜խ ... երբ պիտի դառնամ քեզի ...

Ու ահա Վիէնը: Քանի մը ժամ վերջ վերադարձ դէպի Տէսին: Ու ամէն կողմ անօրինակ խանդավառութիւն, ծիծաղ ու ժպիտ: Տպաւորութիւններս այնքա՜ն խոր ու բազմազան են որ յաջորդ օրերը, հակառակ բաղձանքիս չեմ կրնար միտքս ամփոփել, մինչ ընկերներս կը սպասեն եղեր որ գրեմ «Յառաջ»ին, օրուան ապրումներու մասին: «Ըմէ՛լ – պակաս բաներու մասին կը գրես, տասնի բաները չես գրեր», կը տրտնջայ տարէց ընկեր մը:

Գրե՛մ, ընկեր ջա՜ն, քու ճերմակ մազերուդ, յոգնած ճակատիդ մատաղ, գրե՛մ, բայց ի՞նչ գրեմ, ո՞ր մէկը գրեմ, ո՞ւրկէց սկսիմ եւ ո՞ւր վերջացնեմ:

Ո՛ր մէկ ձեռքովս գրեմ ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ԽՄԵԼՈՒ ՋՈՒՐԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ճարտարագէտ Գր. Տէրմազանեան, որ ծանօթ է իր թանկագին ուսումնասիրութիւններով Հայաստանի ջրային տնտեսութեան մասին, ինչպէս իր պրպտումներով Հայաստանի ջրային տնտեսութեան պատմութեան մասին, այս անգամ կը քննէ խմելու ջուրի խնդիրը եւ կը գրէ.—

Խմելու ջուրի խնդիրը շատ քիչ ուսումնասիրուած է մեզ մօտ: Վերջերս միայն, 1931 յունիս 22ին որոշուեցաւ Ջրային տնտեսութեան յանձնել այս հարցը եւ այնուհետեւ աշխատանքներ թափուեցան ջրմուղ զետեղելու, խմելու լաւորակ ջուրեր գտնելու:

Եթէ առանց արհեստական ոռոգման չի զարգանար գիւղատնտեսութիւնը, ապա առանց խմելու մաքուր ջուրի խնդրին լուծման՝ կարելի չէ բարեձեւել առողջապահիկ պայմաններ գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներուն համար:

Խմելու ջուր մատակարարելու խնդիրը Հայաստանի մէջ շատ սուր կերպով է դրուած, մանաւանդ բամպակի մշակութեան յատուկ շրջաններուն մէջ ուր աշխատաւորները զրկուած են խմելու մաքուր ջուրէ, եւ ստիպուած են խմել առուներու աղտոտ ջուրերը, նոյն իսկ ճահճացած ջուրերը:

Կարգ մը տեղերու մէջ խմելու ջուրը ստիպուած են բերել հեռուներէն, ծախսելով մեծ գումարներ, աշխատցնելով մեծ թիւով բանուորներ, (օրինակի համար Գողթվազի մէջ): Տեղեր ալ կան, ուր խմելու ջուրի «պաշարը» ստեղծելու համար, հալած ձիւնէն կամ տեղացած անձրեւներէն խմելու ջուր կը հաւաքեն նախնական ջրամբարներու մէջ: Այդ ջրամբարներուն մէջ ամիսներով կը պահուի ջուրը, որմէ կ'օգտուին թէ գիւղացիները եւ թէ կենդանիները, (օրինակ՝ Թալինի շրջանի կարգ մը գիւղերուն մէջ): Եւ դեռ կան շրջանային եւ արդիւնաբերական կեդրոններ, որոնք չունին քիչ թէ շատ գոհացուցիչ որակով ջուր, (օրինակ՝ Ղամարլու, Վաղարշապատ, Մեղրի, Ղափան, Ալլահվերտի, Ղուրդուղուլի): Պէտք չէ մոռնալ նաեւ թէ խմելու մաքուր ջուրի աղբիւրներ ունեցող գիւղեր ալ կան, որոնց աղբիւրները լաւ չեն պահեր եւ վարակումներու պատճառ կը դառնան:

Այսպէս, իբրեւ հետեւանք այս բոլորին, Հայաստանի մէջ մեծ թիւով, ստամոքսի, աղիքներու վարակիչ հիւանդութիւններ կը պատահին, խլելով մեզմէ ոչ միայն մեծ գումարներ, այլ եւ մարդկային զոհեր: Պարզ է, որ հասարակական գիւղատնտեսութեանց զարգացումը, անոնց անդամներուն առողջութիւնը մեզմէ կը պահանջեն խմելու մաքուր ջուր: Այդ հարցը դարձած է արդէն հրատապ, շատով լուծելի խնդիր մը.

Առանց կանգ առնելու թէքնիք հարցերու վրայ, աշխատինք ցոյց տալ միջոցը թէ ինչպէս պէտք է լուծել խմելու ջուրի ցաւոտ խնդիրը, մանաւանդ դաշտավայրերու մէջ: Կան դժուարութիւններ, սակայն հաւաքական գիւղատնտեսութեան բարիքները եւ պետութեան օժանդակութիւնը կը նպաստեն լուծման:

Ի՞նչ աղբիւրներէ կրնանք օգտուիլ:

Խմելու ջուրերը կը բաժնուին երեք խումբերու.

1. Մթնոլորտային ջուրեր (անձրեւ, ձիւն):

2. Մակերեւութային ջուրեր (գետ, լիճ):

3. Ստորերկրեայ ջուրեր (աղբիւր):

Մթնոլորտային ջուրերը առաջին առթիւ բաւական մաքուր կ'ըլլան, յետոյ կ'աղտոտին: Կարելի է օգտուիլ այս ջուրերէն՝ հաւաքելով մաքուր եւ պաշտպանուած ջրամբարներու մէջ: Այս ջուրերը կ'օգտագործուին ծայրայեղ դէպքերու մէջ.

Աւելի կարեւոր աղբիւր մը կը կազմեն մակերեւութային ջուրերը, որոնք կը գոյանան մասամբ մթնոլորտային, մասամբ ստորերկրեայ ջուրերէն: Այդ ջուրերուն որակը կախում ունի գետերու եւ լիճերու եզերքի հողին վիճակէն, հեղեղատներու հունէն: Գետերու ջուրերը շատ կ'աղտոտին մերձակայ քաղաքներու եւ գիւղերու արդիւնաբերական ձեռնարկներէն: Թէեւ գետերու հոսանքը կը մաքրէ ջուրը,— ատիկա կախում ունի հոսանքին արագութենէն,— բայց եւ այնպէս անհրաժեշտ է մզոցներէ անցընել: Մեր պայմաններուն մէջ, մանաւանդ դաշտավայրերու բնակչութեան համար, գետերու եւ գետակներու ջուրը գործածելը ամէնէն շատ ընդհանրացած ձեւն է. Անհրաժեշտ է ուրեմն մզոցներ պատրաստել եւ մաքրել գետերու եւ գետակներու ջուրը:

Ստորերկրեայ ջուրերու օգտագործումը եւս մէկն է լաւագոյն միջոցներէն: Այս ջուրերը կը գոյանան անձրեւէն, զոր կը ծծէ հողը:

Հողի զանազան տեսակներ կան,— կան հողեր (աւազ, խիճ, խոշոր աւազ), որոնք դիւրաւ կը ծծեն ջուրը, կան հողեր ալ, որ ջուր չեն ծծեր, անթափանց են: Հողի այս շերտերուն դասաւորումէն կախուած է ստորերկրեայ ջուրերու գոյութիւնը, քանակը, որակը եւ բխումը: Սովորաբար ջուր ծծող հողերը քանի մը շերտ կ'ըլլան: Առաջին շերտի ջուրերը, որոնք դիւրաւ հողին երեսը կ'ելլեն, մակերեսին մօտիկ ըլլալով շատով կ'աղտոտին. Աւելի խոր շերտերէ ելող ջուրերը մաքուր կ'ըլլան եւ խմելու շատ յարմար: Ստորերկրեայ ջուրերը, հողի շերտերուն դասաւորման համաձայն, կը հոսին յաճախ ձորերու կամ փոսերու մէջ, աղբիւրի ձեւով: Այդ պարագային, դիւրին է օգտագործել ջուրը: Այլապէս պէտք է ջրհորներ փորել: Եթէ ջուր բերող շերտը կը գտնուի երկու ջուր չծծող շերտերու միջեւ, եւ ջուր կը ստանայ աւելի վերի շերտերու, ջրապաշարէն պէտք է պատրաստել, ճնշումով, արտեզեան հորեր:

Արտեզեան հորեր շինելու համար, պէտք է խորունկ փորել: Արտեզեան հորերու ջուրերը կարելի է բարձրացնել նոյն իսկ շատրուանի ձեւով: Ամէն պարագայի, արտեզեան ջուրերը առողջարար են եւ առատ:

Հայաստանի ամբողջ դաշտավայրը, որ վայրէջք մը կը կազմէ Արարատէն դէպի Արաքս, հարուստ է ստորերկրեայ ջուրերով, զորս կարելի է օգտագործել թէ խմելու ջուր հայթայթելու համար բնակչութեան, թէ ոռոգելու ջուր հայթայթելու համար դաշտերուն:

Այդ ջուրերէն կարելի է օգտուիլ՝ բանալով սովորական ջրհորներ կամ քհարէզներ: Դժբախտաբար այս ուղղութեամբ շատ քիչ աշխատանք է կատարուած Հայաստանի մէջ: Միայն վերջերս էր, որ Ջրային Տնտեսութեան կողմէ կատարուած հետազօտութիւնները (Սեւ–Ջուր, Զանգիբասար շրջանին մէջ), երեւան բերին բաւական ստորերկրեայ մաքուր ջուրեր: Եւ ահա արդիւնք հետազօտութեան: Անցեալ տարի արուած որոշումով մը, խմելու արտեզեան մաքուր ջուր տրուեցաւ կարգ մը գիւղերու, որոնց երբեք խմելու ջուր չունէին: Այսպէս, Վ. Քէօլանլուի մէջ (46 մէթր խորութեամբ), Շարլու – Դեմրչիի մէջ (25 մէթր), Վ. Ղաթունարխի մէջ (59 մէթր), Խաչափարախի մէջ (24 մէթր), Ն. Նէջիլուի մէջ (21 մէթր), սովորական հորեր բանալով, կարելի եղաւ ստանալ շատրուանի պէս բարձրացող ջուր. Պէտք է ըսել, որ ամէն տեղ չէ գտնուիր շատրուանի ձեւով ցայտող արտեզեան ջուր, նոյն իսկ մէկ շրջանի մէջ տեղեր կան որ արտեզեան ջուր ունին, տեղեր կան որ չունին: Օրինակ, Ղարղաբազարի Յրդ. տնտեսութիւնը, որ կը գտնուի արտեզեան ցայտուն ջուրէն միայն երկու քիլոմէթր հեռու, ջուրը չի բարձրանար մինչեւ հողին երեսը, այլ կը բարձրանայ միայն 12 մէթր: Նման պարագաներու մէջ՝ անհրաժեշտ է ջրհան, ինչպէս ըրած է Նէրքին Ղարխունը:

Պէտք չէ մոռնալ խմելու ջուրը մաքրելու անհրաժեշտութիւնը: Գիտէք, որ ջուրին մէջ կ'ապրին, մանաւանդ բաց առուներու եւ լիճերու մէջ, զանազան վարակիչ մանրէներ: Այդ մանրէները մաքրելու համար, պէտք է դիմել քիմիական եղանակներու (քլորային կիր, զանազան կաւահող), ինչպէս նաեւ մզոցներու.

Մզոցները քարէ շինուած աւազաններ են, որոնց չափերը կախում ունին ջուրի առօրեայ պահանջքէն: Այդ աւազաններուն մէջ կը դրուի մօտ 1.20 մէթր հաստ մաքրիչ շերտ, որ կը բաղկանայ զանազան քանակով աւազէ, եւ խիճէ: Մինչեւ ջուրի հրատապ այս հարցին վերջնական լուծումը, բամպակի մշակութեան յատուկ շրջաններու մէջ մզոցի այս ձեւը լաւագոյն միջոցն է:

Միւս միջոցն է քեահրէզը: Ինչպէս ըսինք, ստորերկրեայ ջուրերը յաճախ չեն բարձրանար մինչեւ հողին երեսը, կամ շատ քիչ կ'ըլլայ: Այդ պարագային, տեղին երկրաբանական վիճակին համաձայն կարելի է հաւաքել ջուրերը եւ հողին երեսը հանել մասնաւոր անցքերու մէջ,— քեահրէզներով կամ քհանքհաններով: Այս ձեւով, ոչ միայն կարելի կը դառնայ անհրաժեշտ քանակութեամբ խմելու ջուր տալ, այլ եւ ոռոգման համար:

Մեր երկրին պայմաններուն մէջ, …արմեւելի է ուժ տալ քեահրէզներու …թեան։ Դժբախտաբար ոչ միայն …ութեան չառնուեցաւ այդ, այլ …եղած քեահրէզներն ալ չեն պահ…ուիր (Վաղարշապատ)։

Վերջերս վերականգնեցինք քանի քեահրէզներ Վեդիի եւ Մեղրիի …անններուն մէջ։

Ա…ս այս եղանակներով կարելի է …ել խմելու ջուրի հարցը կարգ մը …երու մէջ։ Բայց միշտական ձեւով …ուր խմելու ջուր հայթայթելու …որ բնակչութեան, ուշադրու…թիւ պէտք է դարձնել ջրմուղներու …։

…ի միջոցով ահագին հեռաւո…թենէ լաւորակ ջուր կը բերուի հոն …ր աղբիւր չկայ։

…ւոր պէտք սանել, որ շրջան…ր կան, ուր բացարձակապէս խմե…ւ ջուր չկայ Ղուրսուղուլիի շրջանը …ն գիւղեր, ինչպէս Մոլլաբադալ, …ր ջուրի պակասին պատճառով բը…կչութիւնը յաճախ դոհեր կուտայ։ …ս շրջանը հարթ դաշտավայր մըն …որ բոլորովին զուրկ է աղբիւ…րէ, հինէն ի վեր, ինչպէս կը վկա…ին պատմիչներէն մէկը, որ կ՚ըսէ. «…մի յաղբերաց Արագածոյ չարբե…ն գերկլինա այսք»։

Եւ վերջապէս խմելու ջուր հայթայ…թելու կրնան ծառայել նաեւ Սեւ—Ջու…րի ակունքներու մօտ երեւան եկած …աղբիւրները եւ Արաքսը։ Ինչպէս …յայնի է, Սարդարաբադէն դէպի …արեւմուտք, մօտ 7—8 քիլոմէթրի վրայ, …երին Կիւլիբէկլու գիւղին մօտ, ուր …կ՚առնէ Սեւ—Ջուրը, կան լաւո…րակ ջուրով մաքուր աղբիւրներ։ Սա…կայն այդ աղբիւրներն աւելի ցած են, …ն Ղուրղուղուլու շրջանին եւ գիւղե…րով։ Այդ իսկ պատճառով, այդ ջու…րերն օգտուելու համար, պէտք է …ել ջրհան — կայարան մը, — եւ այդ …է է քանի որ մօտիկէն կանցնի …էկտրական գիծ մը, — ջուրը հասց…նելու նպատակով անհրաժեշտ բարձ…րութեան, որպէս զի այդ բարձրութե…նէն վար ջուրը հոսի, մինչեւ Սարդա…րապատ եւ միւս բոլոր գիւղերը։

Բարդ է այս աշխատանքը, սուղ է …ւ կը պահանջէ ծախքեր։ Կարե…լի է խորհիլ օգտուելու մասին Արաքսի …ւրէն, որ կրնայ հոսիլ շնորհիւ Սար…դարապատի ջրանցքին։ Սակայն մա…քուր չէ Արաքսի ջուրը եւ անհրաժեշտ …մաքրելու ծախքերում։ Առկից …ա, Արաքսի ջուրը երբեք Կիւլիբէկ…լուի աղբիւրներուն չափ արժէք չու…նի, եւ ամառը տաք կ՚ըլլայ։

Վաղարշապատի շրջանին մէջ կարե…լիութիւններն աւելի մեծ են։ Այնտեղ …գիւղեր կան, ուր կրնանք խմելու մա…քուր ջուր հայթայթել արտէզեան ձե…ւով կամ սովորական ջրհորներով։ …նոյն իսկ կարգ մը գիւղերու ջուր կր…նանք հասցնել ջրմուղով, Այգր լիճին …աղբիւրներէն, կամ քեահրէզներու …միջոցով։

…նոյն կրնանք ըսել նաեւ Ղամար…լուի եւ Վեդիի շրջաններուն համար։ …կարելի է նոյնպէս օգտուիլ Կրխբու…լաղի եւ Երեւանի ջրմուղէն, ջուր …հասցնելու համար Ղամարլուի եւ Վա…ղարշապատի կարգ մը գիւղերուն։

Այս բոլորը անշուշտ կը պահանջեն …անհրաժեշտ ուսումնասիրութիւն։ …մանաւանդ շուտ եւ փոյթ, որովհե…տեւ խմելու ջուրի հարցը հրատապ …խնդիր մը դարձած է Հայաստանի ժո…ղովուրդին, գիւղատնտեսութեան …զարգացման համար։

Հ. Մ. Ը. Մ.

Սկաուտներու կեանքէն

Տօնական օրերը սկաուտին համար շատ մեծ նշանակութիւն ունին։ Ան ազատ՝ կեանքի անողոք պայմաններու կաշկանդումներէն դէպի անտառ կը վազէ։ Հոն է իր իսկական կեանքը, բընութեան ծոցին մէջ, հոն կը կրթէ իր մարմինը, միտքն ու հոգին լաւագոյն մարզանքներով։

Անցեալ շաբթուան տօնական օրերուն ամբողջ Փարիզի սկաուտական աշխարհը շարժման մէջ էր։ Սկաուտական խումբեր դէպի անտառները կը վազէին բանակումի։ Կ՚արժէր տեսնել մանուկներու եւ պատանիներու այս արշաւը պողոտաներու եւ շոգեկառքերու մէջ։

Հայկական խումբերն ալ այս մեծ շարժումին մաս կը կազմէին։ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներէն յառաջահաներ՝ թիւով 91 հոգի, տասը խմբապետներով երեք օրուան համար կը հեռանանք Փարիզէն եւ կ՚երթանք բանակելու Տօմօնի անտառին մէջ։ Բարեբախտաբար օդը նպաստաւոր ըլլալով, կարելի եղաւ շատ կանոնաւոր աշխատանք տանիլ։

Ամէն խումբ իրեն համար բանակումի շրջանակին մէջ պատրաստեց իր խոհանոցը, օջախը, վերջապէս իր տունը։ Բոլոր խումբերը կը պատրաստուէին մրցումի, բանակումի, մաքրութեան, խոհանոցի եւ ընդհանուր նիստ ու կացի դատաւորման։ Ձախ էր մեր աշխատանքի եւ զրադումի յայտագիրը, — մարզանք, դաստիարակութիւն, Հայոց պատմութիւն եւ այլ օգտակար գիտելիքներ, պաշարողական խաղեր, մանաւանդ սկաուտին աւանդական խարոյկը եւ անոր շուրջը երգեր, արտասանութիւններ եւ պէտքութիւններ։

Այս բոլորը ծիգ եւ աշխատանք կը պահանջէին մեզմէ։ Ժամերը կը սահէին արագ եւ մենք մոռցեր էինք անձնական հազար ու մէկ հոգեր։

Բաւական հիւրեր ունեցանք, ինչպէս նաեւ Ֆրանսացիներ, գիւղացիներ եւ սպաներ, որոնք գնահատեցին մեր մարզանքներն ու խաղերը ու գիշերուան կրակին մենք շրջապատուեցանք մեզ հիւրընկալող Ֆրանսացի ժողովուրդէն։

Մեծ էր խանդավառութիւնը մեր եւ անոնց մէջ։ Կրակը կը ճարճատէր, բոլորս պար էինք բռներ անոր շուրջ։ Բոցերուն հետ մեր լեզուներն ալ բացուեր էին, երգեր, արտասանութիւններ, Թաքուն արժէքներ երեւան կուգային այդ բիւրեղային մթնոլորտին մէջ։ Վերջապէս աւագ խմբապետն է որ խօսք կ՚առնէ, կը հրաւիրէ մեզ աւելի խտացնելու մեր շարքերը, ունենալու համար վաղուան նոր սերունդը արի եւ հայրենասէր, պատրաստ ծառայելու ազգին, հայրենիքին եւ մարդկութեան։

Ուշ ատեն կրակը կը մարի, վերջին աղօթքը տէրունական՝ 91 հայ բերաններէ կը կրկնուի, սուլիչը կը ծայնէ ու կը քնանանք։

Առտուն զարթօնքի սուլիչը կը հնչէ մեզ դրօշակի արարողութեան ու ձողին վրայ կը բարձրանան զոյգ երագոյնները — հայկական եւ ֆրանսական։ Երկիւղածութեամբ եւ յաւզումով կը դիտենք մերինը՝ որ ժողովուրդ մը դարաւոր երկունքէն ծնունդ առած, այսպէս տարագիր կը հետեւի իր ժողովուրդին, պահելու համար զայն իր հայկական գոյնին մէջ։

Քիչ վերջ չափահասներս կը համախմբուինք, կ՚անդրադառնանք մեր ազգային ու ընկերային ցաւոտ հարցերուն, կ՚ուխտենք նոր թափով շարունակել մեր սուրբ գործը, հաւաքել երեսի վրայ թողուած մանուկներն ու պատանիները եւ մեր գործը դարձնել պատանեկան եւ երիտասարդական հսկայ կազմակերպութիւն մը, առանց յետին մտքերու ձեռք երկարել բոլորին, սիրով եւ համերաշխ գործակցութեան ոգիով եւ դաշինք կնքել բոլոր քոյր կազմակերպութեանց հետ եւ ստեղծել մէկ եւ միացեալ բանակ ու ճակատ։

Այսպէս երեք օրեր անտառին մէջ կը ծծենք մաքուր օդ, կը վայելենք բնութիւնը, կ՚օգտուինք արեւուն ճառագայթներէն եւ չենչող ու զուարթ տուն կը վերադառնանք։

Դարձեալ կը պատրաստուինք նոր բանակումներուն, յունիս 29ին եւ յուլիս 14ին։ Մասնաւորապէս այս վերջինին կը սպասենք մեր շուրջը տեսնել Փարիզի ամբողջ երիտասարդութիւնը եւ ազգային մարմինները, որպէս զի գան եւ գաղափար կազմեն այսպիսի ազգօգուտ գործի մը աշխատանքներու եւ արդիւնքի մասին։

Խմբապետ ՎԱՀԱՆ

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԻ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻ Դ. ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

ՍԼԻՎԷՆ, 7 յունիս (Յառաջ) — Գթութեան Խաչի Պուլկարիոյ Դ. Պատգ. ժողովը գումարուեցաւ Սլիվէնի մէջ յունիս 4—5։ Բացի Պրըճալիէն եւ Շումէնէն, բոլոր մասնաճիւղերը ուղարկած էին իրենց պատգամաւորները, իսկ վերոյիշեալ երկուքը՝ նշանակուած։ Ասիկա բաւարար ապացոյց մըն է թէ բոլոր մասնաճիւղերն ալ ջերմօրէն փարած են գործին։ Յունիս 3ի գիշերը, սղղ փայտարանի սրահ տեղի ունեցաւ ժողովի հանդիսաւոր բացումը, զոր կատարեց Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Տիկ. Գ. Գարասիմեան։ Եղան ուղերձներ եւ արտասանութիւններ։ Յօսեփեան Թափառական եւ Թ. Արզումանեան։ Մնայուն դիւանը ընտրուեցաւ հետեւեալ կազմով — Տիկ. Գարասիմեան եւ Թ. Արզումանեան նախագահներ, իսկ Ա. Հատտեան ու Սրենց՝ քարտուղարներ։

Յաջորդ երկու օրերը, Պատգ. ժողովը գումարեց իր նիստերը։ Գոհունակութեամբ լսուեցան Շրջ. Վարչութեան եւ մասնաճիւղերու տեղեկագիրները Միութեան … գնահատուեցան մանաւանդ Ֆիլիպէի մասնաճիւղի վարչութեան, եւ Կանանց միութեան վարչութեան տեղեկագիրները, նաեւ Սօֆիայի մասնաճիւղի վարչութեանը։ Տեղեկագիրներէն կը պարզուի որ անցնող տարուան ընթացքին Պուլկարիոյ շրջանի անդամուհիներու թիւը աւելցած է շուրջ 250ով։ Պատգ. ժողովը զբաղելով օրակարգի խնդիրներով, տուաւ հետեւեալ որոշումները։—

Կրթական հարց.— Ծեռ այսու ամէն մէկ մասնաճիւղ քաղաքի ազգ. վարժարանին մէջ իր կողմէ վճարուած սաներ չի պահեր։ Վարժարաններու նիւթապէս օգնելու խնդիրը ընդհանուր ձեւով կը տարուի ու օգնութիւն կը տրուի այն դպրոցներուն, որոնք առանց այդ օգնութեան փակուելու վտանգին տակ են

Անցնող երեք տարուան ընթացքին կազմուած անդամավճարներու ֆոնտէն մաս մը կը յատկացուի այդ նպատակին ու պիւտճէին մէջ կը դրուի գումար մը՝ Սլիվէնի, Եամպոլի եւ Այթոսի ազգ. վարժարաններուն համար։

Արհեստանոց.— Յառաջիկայ տարի Սօֆիայի մէջ կը բացուի արհեստանոց մը ուր սանուհիներ կը սորվին կար ու ձեւ եւ ասեղնագործութիւն։ Նաեւ՝ հայերէն լեզու եւ ազգ. պատմութիւն։ Արհեստանոցը պէտք է իր ծախքերը փակէ իր հասոյթներով։ Եթէ յաջողի ձեռնարկը, ուրիշ մասնաճիւղերումէջ եւս պիտի բացուին արհեստանոցներ։

Սան—սանուհիներ.— Լսելէ վերջ Ֆիլիպէի Սանուց Միութեան արդիւնաւոր գործունէութիւնը, պատգ. ժողովը թելադրեց բոլոր մասնաճիւղերուն յառաջիկայ տարի ամէն մէկ քաղաքի մէջ ունենալ սան—սանուհիներ։

Ամառանոց—դպրոց.— Ֆիլիպէի մասնաճիւղը այս նպատակին համար 10,000 լէվա տրամադրած էր։ Պատրաստած, նաեւ, ծրագիր մը։ Պատգ. ժողովը որոշեց ընդհ. ձեռնարկ մը կատարել Շրջ. վարչութեան ղեկավարութեամբ։ Ամիս մը շարունակ, ուրկարակազմ տղաք, օդասուն տեղ մը պիտի տարուին, ուր պիտի ստանան սնունդ, մասնաւոր պլուտճէին։

Պատգամաւորներ.—Կ. Խաչի ընդհ. պատգ. ժողովին համար պատգամաւորներ ընտրուեցան Զօր. Սեպուհ, Տօքթ. Ա. Բաբաեղեան եւ Գ. Նժդեհ։

Տօքթ. Գ. Օրմանեան.— Ֆիլիպէի համանուն հիւանդանոցին տէրը, միշտ սիրայօժար օգնած ըլլալով Գթ. Խաչի ձեռնարկներուն, ինչպէս նաեւ հիմնած ըլլալով գթութեան քոյրերու դասընթացք մը, պատգ. ժողովը զինքը պատուոյ անդամ հռչակեց։

Շրջ. Վարչութիւն.— Գնահատելով նախորդ Շրջ. վարչութեան գործունէութիւնը, միաձայնութեամբ վերընտրեց զայն։

Ներքին կանոնագիր.— Կատարեց կարգ մը անհրաժեշտ փոփոխութիւններ՝ ներքին կանոնագրին մէջ։

Յառաջիկայ Պատգ. ժողովը պիտի գումարուի Խասքովայի մէջ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Անկախութեան տօնը Սեւրի մէջ

ՍԵՎՐ, (Յառաջ).— Աշխարհի չորս հովերուն տարտղնուած հայութիւնը ամէն կողմ, այս տարի ալ, տօնեց իր անկախութեան տարեդարձը։ Հեռաւոր Ամերիկայէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք, ուր որ բուռ մը հայութիւն կար, այս տարի ալ 15րդ անգամ ըլլալով քանի մը ժամ ապրեցաւ անկախութեան եւ ազատութեան քաղցր յիշատակովը։ Մեր «Յառաջ»ը օրը օրին իր թղթակիցներուն բերնով մեզ կը նկարագրէ մասնաւորապէս մեր շրջանի քաղաքներու թէ գիւղերու մէջ կատարուած հանդէսները։ Փարիզը ու քանի արուարձաններ առանձին արդէն ունեցան իրենց օրերը։ Դեռ մէկ քանի արուարձաններ ալ կան որ պիտի տօնեն։ Սակայն ես կը կարծեմ թէ ոչ մէկ տեղ կատարուած անկախութեան հանդէս այնքան խորհուրդ կը պարունակէր իր մէջ, որքան անցեալ կիրակի օր, Սեւրի մէջ կատարուած հանդէսը Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Զաւարեան» կոմիտէին նախաձեռնութեամբ։

Չեմ ուզեր նկարագրել հանդէսին երգն ու նուագը. արտասանութիւններն ու բանախօսութիւնները, որոնք քիչ մը ամէն տեղ միեւնոյնն են։ Առաջին անգամն էր որ Սեւրի մէջ անկախութեան օրը կը տօնուէր ահիւսկան հողի վրայ։ Մխիթարեան հայրերու Պէշիքթաշլեան թատերասրահին մէջ հաւաքուած 250ի չափ հայրենակիցներ հպարտ էին որ այդ օրը իրենց անկախութեան յիշատակը կը տօնէին թէեւ օտար հայրենիքի մէջ, սակայն հայկական գետնի վրայ։ Եւ յետոյ անկախութեան յիշատակ Սեւրի մէջ...։ Ասկից 13 տարի առաջ այս միեւնոյն Սեվրի մէջ, մեր հանդէսի սրահէն 100 մեդր հեռուն գտնուող պալատին մէջ էր որ փառաւոր օր մը, Ազատ ու Անկախ Հայաստանի առաջին քաղաքացին կը ստորագրէր մեր հայրենիքի լիակատար անկախութեան դաշնագիրը, մեր ահռաւոր թշնամիներուն ամօթապարտ աչքերուն տակ։ Ահա թէ ո՞ւր էր կիրակի օրուան մեր հանդէսին յուզիչ խորհրդաւորութիւնը։ Այդ օրը Պէշիքթաշլեան սրահին մէջ հաւաքուած հայ ժողովուրդը իր մեծով պզտիկով, իր նախագահով ու բանախօսով ուխտ կապեց Սեվրի հետ ու փափաքեց անոր.

— «Սեվր, քու անունդ ոսկի տառերով պիտի արձանագրենք մեր պատմութեան մէջ, մեր միլիոնաւոր նահատակներու արիւնով գնած մեր անկախութիւնը դուն նուիրագործեցիր քու ազանչելի դաշնագիրովդ, սակայն դիւանագէտ փերեզակներ դաւաճանաբար զայն դարձնել ծախեցին մեր թշնամիին։ Ահաւասիկ այսօր մենք մեր բոլոր հայրենակիցներու անունով կ՚ուխտենք թէ մեր կորսուած անկախութիւնը մենք դարձեալ մեր արիւնով հերոսաբար ետ պիտի խլենք։ Քու պալատիդ սրահը պատրաստ պահէ մեզի համար»։

Գ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

« Յուսաբեր » կրկին կ՚արծարծէ «Ցիշատակարանի» խնդիրը, արծարծելով մեր երկու խմբագրականները (1 Յունիս).

— «Անշուշտ, նոյն ձեռնարկը կրնայ կատարուիլ նաեւ վանքերու մէջ, Վենետիկ, Վիեննա կամ Երուսաղէմ։ Բայց կը կարծենք թէ լաւագոյնը՝ Անկախ Ցեղամեծ ժողովի մը բնութիւնն է, բոլորին աջակցութեամբը, բայց անկախօրէն գործը գլուխ հանելու համար։

Ցարմարագոյն կեդրոնը մեզ կը թըւի ըլլալ Փարիզը, ուր աւելի միութիւններ կան, մշակութային հաստատութիւններ եւ Հայրենակ. Միութիւններ, որոնք թանկագին նիւթեր կրնան հայթայթել եւ մօտէն աջակցիլ։

Կարեւորը՝ նախաձեռնութիւնն է, Ցանձնաժողովին եւ խմբագրական մարմնին ստեղծումը, մօտենելու համար այս նիւթական միջոցներու եւ վկայութեանց հաւաքման։

Ցորեկեան մը, ինչպէս մէկէ աւելի անգամներ փորձը ցոյց տուաւ, իր արձագանգը կը գտնէ գաղութէ գաղութ, յատուկ մասնախումբերու կազմութեամբ եւ գործունէութեամբ։ Ինչո՞ւ նոյնը չըլլայ Հայ Ազգ. Ողբերգութեան ու Դիւցազներգութեան ներկայացման համար։ Խականը այն է՝ որ համոզուինք, թէ նման Ցիշատակարանի մը կազմութիւնը անհրաժեշտութիւն է. վեր է գրականութեան կամ յուշագրութեան կալուածէն. վեր է գրքի մը տարողութենէն ու մէկ կամ խումբ մը գրողներու տաղանդէն։

Հայ Ցեղին գիրքը պիտի ըլլայ ան, անոր Սուրբ գիրքը. Թալմուտը, Աստուածաշունչը, ինչ անուն կ՚ուզէք տուէք, բայց անպայման ցեղային գըրոնով, համապարփակ ու համահայկական, ուր հայութեան յաջորդող սերունդները գային ճանչնալու իրենց ցեղին տառապանքը, անոր ճակատագրին մթին ու եղերական գիծերը, չարչարանքն ու մահը, ոճիրն ու ոճրագործը եւ զանոնք դիմաւորելու արի ու հպարտ իր կեցուածքը, ազգային անհուն այն կորովը, որ ապրեցուցած է Հայը դարերու մէջէն եւ պիտի ապրեցնէ։

Պէտք է ունենանք այս Ցեղաշունչը, ինչպէս ունինք Աստուածաշունչը, անով մկրտելու համար մեր երիտասարդութեան ոգին, անով պրկելու համար մեր թմրած ջիղերը եւ անով Հայը տանելու իրեն արժանի ճակատագրին, որ անհունօրէն բարձր է եւ վեր՝ իրեն պարտադրուած երէկուան ու այսօրուան ճակատագրէն։

Մէկ միլիոն, որ ջարդուեցաւ յանուն հայրենիքիս ազատագրութեան, արժանի է որ ունենայ իր Ցիշատակարանը, իր վիշտերով, իր տառապանքներով, փշրուած երազներով ու ապետական խոյանքներով։

Աւարտելու վրայ է արդէն Ա. քսանամեակը եւ Մէկ Միլիոնը չունի դեռ իր պատմութիւնը։ Տարիները կ՚անցնին, ականատեսները կ՚անհետին, յիշողութիւնները կը տկարանան ու նորահաս սերունդները կը խզուին մեր պատմութենէն։

Հա՞րկ է դեռ տատամսիլ, գործը սկսելու համար։ Յանձնախումբի մը կազմութիւնը նախ եւ յետոյ ֆոնտի մը կազմութիւնը, մինչեւ իսկ ժողովրդական նուիրատուութիւններով, գաղութէ գաղութ, Մասնախումբերու միջոցով։

Ուշ մնացինք, չմնանք առանց յուշի։

Որովհետեւ ժողովուրդ մը որ իր յուշը չունի, դատապարտուած է։

Ի՞նչ ըսել ջարդուեցաւ մէկ միլիոնը»։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎԱԽԵՐԱՑՈՒՑ ՕՍՄ. ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՊԱՑՄԱՆԱԳԻՐԸ

Օսմ. դրամատան հետ կնքուած համաձայնագիրը յունիս 10ին վաւերացուեցաւ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ ժողովին կողմէ։ Այս առթիւ գաւառական գործավար Սարաճ օղլու Շիւքրիւ պէյ երկարօրէն բացատրութիւններ տուաւ եւ յօդուած առ յօդուած պարզեց համաձայնագիրը։ Օսմ. դրամատունը ամէն տարի հարիւրին 7.4 տոկոսով 1,250,000 անգլիական ոսկիի վարկ պիտի բանայ կառավարութեան։ Տոկոսին համեմատութիւնը կառավարութեան եւ դրամատան միջեւ հաւաքաբար պիտի որոշէն։ Մինչեւ մենաշնորհին պայմանաժամը, Օսմ. դրամատունը Թուրքիոյ մէջ նուազագոյն 30 մասնաճիւղեր պիտի ունենայ։ Մենաշնորհի պայմանաժամը աւարտելէ վերջ, Օսմ. Դրամատան չէնքը կամ կառավարութիւնը պիտի գնէ եւ կամ հողը դրամատան պիտի նուիրէ։

Վարչապետ Ըսմէթ փաշա եւս ճառ մը խօսեցաւ այս առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Եւ բզքտուած ցնցոտիներէն սուր մը …անելով, կը խրէ արիւնոտուշ պէկին …փորը, կը ծակծկէ ամբողջ մարմի…նը։

— Սատկէ՛, շան քեզի, բսելով …իրս կ՚ելլէ, տանը ամբողջ ոսքի …ը հանէ եւ Թուրքերին կը պատուիրէ …որ շուտ մը երթայ կառավարութեան …տայ թէ «Պէկերը տունը մէկը …ած ուպէկը սպաննած է»։ Այսպէս …րնէ որպէս զի ընտանիքին վտանգ …ը հասնի։ Եւ ինքը չի հեռանար, …մինչեւ որ կառավարութեան զօրքը …հասնի։ Այն ատեն կռուելով լեռ կը …բարձրանայ։

Այսպէս կը պատմէին մեզի։

Մարդիկ տասը «Յեղափոխութիւն» …անունը տուին, ու քաջը կոչուեցաւ …Ֆիտայի։ Անկից խվեր չարքը երկարե…ցաւ. Ամէն տեղ էր ան, ու ամէն ա…նարդարութեան դէմ բռունցք ցու…ցուց։ Ուր որ տառապանք եւ վիշտ …կար, Ֆիտային այնտեղ ծնունդ առաւ ու տարածուեցաւ ժողովուրդին մէջ։

Սասուն, Վան, Մուշ, Զէյթուն օրրանը դարձան հայ յեղափոխութեան։ Կիւլիզարներու առեւանգէն Մուսա պէկերը մինչեւ Պոլիս դատի քաշուեցան։

Թրքահայութիւնը ընկճուած էր ու մինակ։ Իր վէրքին դարման մը տանելու ու գերութենէ ազատելու անկարող էր։

Անդին Կովկաս եւ Ռուսաստան ուսանող հայ երիտասարդութիւն մը կար, անջատուած իր եղբայրակցէն։ Ի տես եւ ի լուր Թրքահայութեան տառապանքին, ցաւին ու ցասումին՝ Լոռիս Մելիքովները եւ Լազարեֆները, Շէկովներկովները բանիցս փորձեցին ազատագրել Թրքահայ ժողովուրդը, բայց չյաջողեցան, «Նամարտ ցարէն յուսախաբ»։

Անկից վերջը եկան խանդավառութեան օրեր, երբ կովկասահայութիւնը սատարեց իջաւ լուրջ եւ գիտակից կազմով։ Թրքահայութիւնը ազատագրելու համար միթինկներ կը գումարուէին, ցոյցեր կը կատարուէին, լրագիրներ կը հիմնուէին. Թուրքաց սահմանէն ներս յեղափոխական առաքեալներ կը ղրկուէին զօրաւոր շարժումներ կը ստեղծուէին Ժընեւ, Լոնտոն, Փարիզ, խումբեր կը ղրկուէին պրոպականտի համար։

Կը պոռթկայ մանուկ յեղափոխութիւնը։ 1870, 1880, 1890 ....

Տակաւ առ տակաւ յեղափոխականներու թիւը կը ստուարանայ։ Արեւելքը երկունքի մէջ է։ Սերոբ, Գէորգ Չաւուշ, Հրայր, Ժիրայր, Մուրատ, Անդրանիկներ կ՚ապստամբեն բռնակալներու, կեղեքիչներու քաղաքները, Թալէինները կ՚իյնան վրէժխնդիր գնդակով։ Հայ յեղափոխականի սուրը կարուկ է, վա՜յ անոր որ կը յանդգնի Թալէի դերը կատարել։ Վա՜յ անոր որուն համար մօսինի գնդակը ձուլարանէն պատրաստուած է։ Վա՜յ դաւաճան եւ մատնիչ Դաւոներու, ասպական Հաճի Տիգրաններու։ Անոնք շատ շուտ կը գտնէին իրենց արդար պատիժը յեղափոխականներու ձեռքով։

Կը հիմնուին Արմենական, Հնչակեան եւ Դաշնակցական կուսակցութիւնները, որոնց շնորհիւ եւ ֆիտայիներու դաշոյնի սարսափէն հարկահաւաքը եւ ոստիկանը չէին խոյտանքեր խեղճ գիւղացին։ Այլ եւս աղաները եւ պէյերը չէին նեղեր խաղաղ հողագործը։ Մոլլ եւ աւազակ Համտօն չէր կրնար օր ցերեկով սպաննել հովիւը եւ արժակ համարձակ քշել հոտը, որովհետեւ գիտէին թէ ֆիտայիին գնդակը զիրենք ալ գետին կը փռէ Աստուծոյն պէս։

Սուլթաններու մայրաքաղաքը կը մատնուի մտատանջութեան։ Ապտիւլ Համիտ կը հագնի իր կարմիր պատմուճանը։ Հրապարակ կ՚իջնէ «Պահը թէսմիրով» ջնջելու նորածին մանուկը՝ յեղափոխութիւնը, իրեն կուսակից ունենալով տխրահռչակ Հայեր Եւրոպի զարդարող Լֆէնտիներ եւ անարժան աքնժարներ։

1895ին, կը կազմակերպուի ընդհանուր կոտորած։ Կը կոտորուին ծեր, կին, երեխայ անխտիր, կը փակուին դպրոցները, կը թալանուին եկեղեցիները, կ՚այրուին, կը ջնջուին պատմական գրքեր եւ մագաղաթներ։ Ամբողջ արեւելքը արեան մէջ կը լողայ։ Ողջ մնացողները կը մատնուին սովի

Այս վայրագութեանց ականատես օտար պետութիւններու դեսպանները երբ բողոք կը բարձրացնեն Սուլթան Համիտին, ան կը պատասխանէ — «Սուլթան պէտք է քէմալ տըր»։ «Կատարեալ անզգուշութիւն կը սիրէ»։ Եւ իր շուրջը հաւաքելով քծնող եւ թրքամոլ փաշաներ եւ անարժան վարդապետներ, կը ստորագրեն թէ «Նորին Վեհափառ կայսեր շնորհիւ Հայերս շատ երջանիկ եւ հանգիստ կ՚ապրինք», եւ Համիտի արեւշատութեան գոհաբանական մաղթանքներ կ՚ընեն։ Այս գիրը ղրկելով մեծ պետութիւններուն, կը հաստատեն թէ չափազանցութիւն է հայ չինականին բողոքը, թէ կարգ մը արկածախնդիրներու մաքրագործումով ժողովուրդը հանգիստ կ՚ապրի ...

Այս կացութեան մէջ էր ամբողջ Թրքահայաստանը, կամ դաւառը, ինչպէս կը կոչէին Պոլսեցիները։

Այս հարեւանցի ակնարկէն յետոյ, անմիջապէս կ՚անցնիմ մեր շրջանը, Բալահովիտ (Բալու), պատմելու համար ոչ միայն արհաւիրքի, այլ եւ քաջութեան եղական դրուագներ։

—•—

ԳԼՈՒԽ Բ.

1860 — 1915

Մինչեւ 1760ական թուականները խմ հաւա (մեծ հօրս հայրը) Յակոբ, Բալուի հարաւային արեւելքէն երեք ժամ հեռաւորութեամբ լեռնային Սրէն գիւղէն գաղթելով կուգայ կը հաստատուի Թիլ գիւղը։ Մեզի անծանօթ է իր ծննդավայրէն գաղթելուն շարժառիթը. սակայն յայտնի է մէկ որոշ կէտ. Սրէն և Գայլին զոյգ հայաբնակ գիւղերը շրջապատուած էին լեռնային աւազակներով։ Այդ լեռնային քարքարոտ գիւղերը չունենալով մշակելի հող, կամ կը պարապէին խաշնարածութեամբ եւ կամ գողութեամբ, աւարառութեամբ եւ թալանով։ Վերոյիշեալ երկու գիւղերը միշտ ենթակայ էին զիրենք շրջապատող Քիւրտերու խուժանդումին եւ հալածանքին։ Եղած է պարագաներ երբ այդ երկու հայ գիւղերու տղամարդիկ ամիսներով կամ տարիներով կը բացակայէին իրենց ընտանիքներէն, որովհետեւ լեռնային է եւ հողագործութիւն չկար։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, մեծ ջղագրգռութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ մէջ։ Կառավարութիւնը ստիպուած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել ոչ միայն ընկերվարականներուն, այլեւ կաթոլիկ կեդրոնին եւ նոյն իսկ իր ազգայնական զինակիցներուն դէմ։ Լուծուեցաւ կաթոլիկներու համաժողովը, որուն առթիւ ծանր դէպքեր պատահած էին։

«Րոթէ Ֆանէ», Գերմանիոյ համայնավարական պաշտօնաթերթը, որ խափանուած է, կը շարունակուի գաղտնապէս։ Ոստիկանութիւնը չէ կրցած գտնել տպարանը։

Միւս կողմէ, ընկերվարականները երկու մասի բաժնուած են։ Մէկ մասը կ'ուզէ Գերլինի մէջ շարունակել իր գործունէութիւնը եւ պաշտօնաթերթը, իսկ միւս մասը կուսակից է Փրակա փոխադրուելու։

Կառավարութիւնը լուծեց կարգ մը ընկերակցութիւններ, որոնց անդամներուն 75ը նախապէս կը գտնուէին ընկերվարական կամ համայնավարական շարքերուն մէջ։

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

—•—

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

Կացութիւնը միշտ ծանր է Յունաստանի մէջ, տակաւին լուսաբանուած չըլլալով մահափորձի խնդիրը։ Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են ոչ միայն Աթէնքի այլ եւ Սելանիկի եւ Մակեդոնիոյ մէջ։

Վարչապետ Պ. Ցալտարիս երկար տեսակցութիւն մը ունենալով Պ. Վենիզելոսի հետ, հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակեց.

— «Կառավարութիւնը, անցեալ օրուան մահափորձէն յետոյ կատարեց եւ կը շարունակէ կատարել իր պարտականութիւնը այնպիսի ձեւով մը, որ ընդհանուր հիացում պատճառեց, որովհետեւ ի յայտ եկաւ որ պետութիւն կայ, կառավարութիւն կայ եւ օրէնքներ կան։

Պ. Վենիզէլոսի կեանքին դէմ գործուած մահափորձին համար ամէնէն առաջ մենք ցուեցանք անկեղծօրէն եւ կատարեցինք բոլորովին մեր պարտականութիւնը։ Բայց այս կէտէն մինչեւ այն կէտը, ուր կ'ուզեն հասնիլ մեր հակառակորդները,— տարածութիւն մը կայ։

Ազգային գերագոյն խնդիրներ գլխ արտասահմանէն կը հրաւիրեն, բայց նախամեծար սեպեցի մնալ հոս ոչ թէ անոր համար որ այսպէս պահանջեցին ընդդիմադիր ղեկավարները, այլ որովհետեւ կ'ուզեմ ցոյց տալ թէ ընդդիմադիր ղեկավարներու պետը կը յարգեմ եւ կ'ուզեմ անձամբ ներկայ գտնուիլ Աթէնք, արթուն հսկելու համար կատարուող քննութեանց արագ վախճանին վրայ։

Մինչ ես այս վերաբերումը ցոյց կուտամ, դէմս կը գտնեմ գրգռիչ ընթացքը անոնց, որ պարտաւոր են չմոռնալ, թէ այսպիսի վերաբերում մը չունեցան իրենց հակառակորդներուն հանդէպ նմանօրինակ պարագաներու ներքեւ եւ թէ, դեռ քանի մը ամիս առաջ, ժողովրդային հանդիսաւոր վճիռէն վերջ թոյլ տուին, որ իրենց կուսակիցները կապտեն ժողովրդի ազատութիւնները եւ բանտարկեն զիս ու կուսակիցներս այն պատճառով, որ մենք, ժողովուրդի ընտրեալներն էինք։

Կը մնամ երկրին խորհրդարանական վարչաձեւին արթուն պահակը եւ կը պահանջեմ ընդդիմադիր կուսակցութեանց ղեկավարէն, որ ուժ տայ ինծի իմ այս ազգային գործիս մէջ։ Մարտ 6էն յետոյ զսպեցի ես իմ կուսակիցներս եւ ամէն կարգի ընդվզումի եւ մոլեռանդ ու կրքոտ քայլերու առաջքը առի։ Ազգային ոճիր էր Նիքոլա Փլասթիրասի ողորմելի ըմբոստութիւնը։ Կը պահանջեմ նմանօրինակ կեցուածք անոնցմէ, որոնք կը պարծենան թէ խորհրդարանական կարգերու պահակներն են։ Կը յուսամ որ պիտի վերահաստատուի անդորրութիւնը, որովհետեւ այս կողմն ալ կան մարդիկ, որոնք կ'ուզեն ստեղծել սահմանադրական ազատութեանց մէկ տկարացումը, որ պիտի ծառայէր ժողովուրդը պաշտպանելու եղբայրական արիւնհեղութեանց որեւէ փորձի դէմ»։

Գաւառ

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը վաղը, Կիրակի երեկուան ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի երեկուան ժամը 5.30ին ընկեր Սիմոն Գալուստեանի բնակարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր-Սերոբ» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Զեկոյց՝ ներկայացուցչական ժողովի։

ԼՈՒՌՈՒ Շրջանային Կոմիտէն սեփական ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Թ'էթիէնի «Անտօք» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ՕԳԱՆԷՆ ՎԵՐ

Geménos Valles de St. Pons

Կը հրաւիրուին քաղաքի, Գուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի քոյր մասնաճիւղերու բոլոր անդամները եւ համակիրները։ Ճաշը միասին բերել։

Ժամադրութիւն առաւօտեան ժամը 6ին «Թիւնէլ»ին առջեւ, առնելու համար 40 թիւ հանրակառքը եւ կամ «Օթօքար»։

Կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ։

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Ընտիր ժազ։ Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով։

Դաշտահանդէս Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

23 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Հանդէս

Յառաջիկայ Յուլիս 23ին, Վարդավառի օրը, Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը կը տօնէ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ աւանդական տօնը։ կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Դերձակներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒԻ Է դերձակի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով։ Թէեւ խանութին ֆոնը կ'արժէ 15,000 ֆրանք, բայց ստիպուած ըլլալով մեկնիլ Յունիսի վերջը, կը ծախեմ միմիայն 2000 ֆրանքի։ Առաջին ներկայացողին կայւեոր զեղչ։ Բացառիկ պատեհութիւն։ Օգտուեցէք առիթէն։ Դիմել՝ 8, rue Affre, Փարիզ (18), մէթրօ՝ Chapelle կամ Barbès։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԷԱՄԱՌ, ստացած ենք 35 ֆրանք։

Հաճեցէք հաղորդել մեզ ձեր անունը եւ հասցէն։

ՊԷՅՐՈՒԹ, Հայր Մ.— 140։

ՄԱՔՌՆ, Թապ.— 70։

ՇԱՄՓԱՆԵԸ ՄՕՆ ՏՕՐ. Թենկր.— 150։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պար տը Կլոպի մէջ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ։ Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԴԻՓՐՈՑԱՍԷՐՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 30ին։

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սեվրիհիսարի Հայր. միութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ հայրենակիցներ Պ.Պ.Կ. եւ Յ. Գեւորգեան եղբայրներու, Ա. Անտոնեանի, Ս. Նիկողոսեանի եւ Ա. Արսլանեանի, որոնք մեր հայրենակիցներէն Պ. ԿԻՐԱԿՈՍ ՊԱՐԱԿԵԱՆի կողբծայլի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի միութեանս նուիրած են 25ական ֆրանք։

Վարչութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարսանճագցի Տիկին Գայծառ, հօր անուն Յովհաննէս, մօր անուն Մարգրիտ, եղբայրները՝ Խաչօ եւ Ծիւան։ Կը խնդրուի հայրենակիցներէ՝ եւ Զարսանճագի Հայր. միութենէն իր հասցէն հաղորդել Խաչիկ Յովհաննէսեանի, Grand Pins 35, St. Loup, Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Միայն թէ արդեօք ասիկա բացառութի՞ւն մըն է իրեն համար թէ միեւնոյն բանը կ'ընէր բոլոր իր միւս «յարաբերութիւններ»ուն հետ — այսինքն փափաքելով պանինք կրկին տեսնել։

Դառն ամօթ մը զգաց։

Անոպայ երկիրներու մէջ իր անցուցած կեանքը — կը խորհրդածէր ան — զինքը անընտել բրած էր։ Իրաւունք չունէր կասկածելու թէ ան իրեն բան մը բրած ըլլայ։ Որովհետեւ համոզուած կը զգար ինքզինքը թէ Գիւլա բոլորովին իրրեւ բարեկամ միայն կը նկատէր զինքը, եւ ոչ ուրիշ բան։

Հարազատ, վսեմական Գիւլան ա՛ս էր։ Մոռցի՛ր, յառաջացի՛ր, ձգէ՛ ճղճիմութիւնները, քննախնդիր մի՛ ըլլար, ախ մի՛ պահեր եւ յառաջացի՛ր, յառաջացի՛ր

Գեղեցի՛կ, արդարեւ գեղեցիկ, երբ միտքդ բերես... երանի՛ թէ հաստատամիտ ալ եղած ըլլար։ Բայց ոչ այդպէս։ Այո՛, ան կը վերաբերէր այս կորսուած սերունդին — դրեթէ երեսուն տարի առաջ ծնածներուն, անկեալ աշխարհամասի մը զաւակնե՛ր։

Հէմինկուէյ մտաւ Գան իր մենակութենէն ըլլող բարեացակամութեամբ, սերով շարժելու Գիւլային եւ անոր բարեկամներուն հետ։

×

Փառաւոր ժամանակ անցուց — մինչեւ այն հինգերորդ իրիկունը՝ երբ Գիւլա անդնց զիրենք ամէնքը երեկոյթի մը տանիլ իրեն հետ Գէյլամի Օկրայլթներուն։ Ո՞վ եղկինք, Գէյլամի Օկրայլթները։ Գիւլայի նման բաներ։ Գիւլա որ երկար ատենէ ի վեր անջատուած էր իր ընտանիքէն եւ անոր հաճոյքներէն, երբեմն ամէնէն տափակ եւ տաղտկալի մարդոց հետ ծանօթութիւններ կը մշակէր, եւ կը պնդէր որ իր բարեկամները անոնց ձանձրացուցիչ դրօսանքներուն քշէ տանի իր եաեւէն։

Գիւլա եւ անոր բարեկամները խիստ հաճելի էին իրեն։ Յաճախ ա՛յն տպաւորութիւնը կ'ունենար թէ զինքը երկարատեւ հիւանդութենէ ապաքինող մը կը համարէին եւ բան այնմ կը վարուէին իրեն հետ, իր տրամադրութեանց համեմատ շարժելով։ Տարիներ առաջ պիտի նեղուէր այս բանէն, բայց հիմա իր ներքին առանձնութեան գիտակից՝ ամէն բան եղածին պէս կ'առնէր։

Այս կեանքը հաճելի էր իրեն ամէն կերպով։

Ամբողջ օրը լողանք կ'առնէին Գիւլայի փոքրիկ դրօսանաւին մէջէն, որ քիչ մը անդին պայծառ երանգ առնուած վրայ երկու կղզիներուն միջեւ կը խարսխէր, Գանի ծովախորշին մէջ երկու քիլոմեթր դուրս։ Չէին երթար մօտը գտնուող Անթիպ հրուանդանը կամ Ժիւան — չէ ~Փէն կաղինօն, — որովհետեւ «վատվռան» էին եւ չէին պատշաճիր Գիւլայի հանդարտ նպատակներուն։ Գիւլա մեքենաշարժ մակոյկ մըն ալ ունէր, Գէյլիզար մը, որ Հէմինկուէյի ժամանումին առեն լաւ չէր բաներ։ Բայց «մեքենավարը» երեւան հանդոյցի արագութիւն տուաւ անոր։ Գիւլա աղու մը պէս կ'ուրախանար մէջը, երբ ա եւ է մէկը իր սխալում արդարացնէր։

Հէմինկուէյ ջերմօրէն կը փոխադարձէր Գիւլայի բարեացակամութիւնը — մտաւորական բարեկամութիւնը։ Գիւլա համոզեց զայն որ երկարօրէն պատմէ օտար երկիրներու մէջ իր կեանքն ու կատարած աշխատութիւնը։ Հէմինկուէյ կը դիտէր որ անոր նպատակն էր իր բարեկամներուն ցոյց տալ թէ ինչ տեսակ մարդ էր ինքը եւ թէ ինչո՞ւ կը սիրէր։ Ամէնուն ալ սիրտը գրաւեց, մտաւորապէս երիտասարդներու ուշադրութիւնը, կը զգար որ ամէնքը ուրախ էին իր ժամանումին վրայ։ Լողանքի ամենաթեթեւ տարազով նաւակամուրջին վրայ ժուռ գալով, աղի օդէն եւ արեւուն լոյսէն արբեցած, Հէմինկուէյ խաղաղութի՛ւն գտաւ։ Արեւուն ոսկի կը թափանցէր նիհար, կաշմրուն, վրդոված մարմինին մէջ, անհուն մեղկութիւն մը ծորեցնելով։ Ամբողջ աշխարհը հաճելի ու բարի կ'երեւէր իրեն։

Կը կենար լուռ եւ կը դիտէր, ի՛նչպէս վտովռուն, ճկուն երիտասարդներ կը մխրճուէին իրեն բոլորտիքը, կը լողանային եւ ալիքներուն վրայ կը հեծնէին։ Այսպիսի շրջանակի մը մէջ ոչինչով դրդուիլը անզամ կրնար հաճոյք պատճառել։ Զմայլելիօրէն անմեղունակ բան մը կար ասելի կամ նըւազ մերկ երիտասարդներուն շուրջ, որոնք կը թուալէին արեւալոյսին մէջ։ Իրենց արեւախանձ մերկութեան մէջ կարծես կերպարանափոխ եղած էին։ Անոնց թմրած ուղեղները չէին ըսեր իրենց թէ մերկ էին։

Անոնց մէջ կը գտնուէր երիտասարդ մը, Գիւլայի մէկ բարեկամը, բայց միւսներէն բոլորովին տարբեր, Վիքթոր Մէյփլ անունով երիտասարդ բալայ մը, որ իրազեկ էր իր կոչումին, մաքուր եւ կոկիկ մարդ մը, համեստ եւ վերապահ։ Հէմինկուէյ, մեղկութեամբ աբբշիռ, չէր կրնար գլուխը յոգնեցնել թէ ի՛նչպէս այսպիսի երիտասարդ մը եկած հեւր եղած էր Գիւլայի։ Իմացաւ որ Մէյփլ հինէն ի վեր չէր որ կը ճանչնար զայն։

Վիքթոր Մէյփլ երեսուն տարեկան էր, բայց աւելի երիտասարդ կ'երեւէր, եւ զարմանքով լսեցաւ որ արդէն հազարապետի թեկնածու է առաջին կարգի զօրագունդի մը մէջ։ Ուղի իրուն կ'աշխատէր Մեծ Սպայակոյտի դպրոցը ընդունուելու համար։ Լուրջ երիտասարդ, եռանդով յաջողութեան կը ձգտէր — զինուորի արժանաւոր տիպար — ինչպէս կը խորհրդածէր Հէմինկուէյ — մարդ մը որ զինուորութիւնը ո՛չ այնքան ասպարէզ որքան կոչում կ'ըմբռնէր։ Զինուորական իշխանութեանց մասին Հէմինկուէյի գաղափարը մեծապէս բարեբացաւ։

Գալով Գիւլայի — Միջերկրականը ընտանի եղած էր իրեն, ասիկա կը տեսնուէր արդէն։ Ինք, հիւսիսի այս նորամուտը, տեղւոյն ճշմարիտ զաւակն էր, հարաւային արեւը կը կրէր իր փափուկ, բաց գոյն մազերուն մէջ, եւ ինքնայորդոր կը պարէր թուլակի՛ ա՛յն մեղկութեամբ՝ որուն միջոցաւ ոչնչացած էր քաղաքակրթութիւնը, եւ կը պաշտէր ճաճանչաւուխտ առօրեայ, հին ասեւուան անխոնջ առասպելներուն պէս։

Ո՛րքան ալ գեղեցիկ էր. Արեւուն ճառագայթները՝ կարծես իր ճկուն ու կեթուխ անդամներուն գեղեցկութեան մէջէն մաղուելով՝ կը հասնէին Հէմինկուէյի, ինչպէս նաեւ ծովուն հոյակապ կապոյտը իր բացխփիկ նաւ աչքերուն մէջէն, որոնք կը ճողային եւ անոր ոսկեճաճանչ դէմքին վրայ եւ կը թուէին շատ խորերէն արտակէտուած ըլլալ։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԹԵԼԵՖՈՆԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՅՈՒՆԻՍ 1933

18 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա ու գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9-րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2217 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՄԲԱՆ ՀԱՐԹԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ստիպուած ենք նորէն ձեռք առնել խնդիր մը, որ այնքան ունչ ու մելան սպառեց, առանց ելքի մը յանգելու:

Կ'ակնարկենք երիտասարդական համատարած կազմակերպութեան մը ծրագրին:

Մինչեւ հիմա եղած բոլոր հրատարակութեանց առթիւ — մանաւանդ «Յառաջ»ի մէջ — չեղաւ մէկը որ անհրաժեշտ չգտնէր այդպիսի կազմակերպութիւն մը:

Այստեղ թէ ուրիշ գաղութներու մէջ, բոլորն ալ կ'ըմբռնեն, կը չէզոքեն պահանջը: Նոյն իսկ ճարտասանական ոճեր կը գործածեն, բերանացի թէ գրաւոր:

Բայց,— ո՞վ պիտի կախէ բոժոժը …

Մեր մասին, տուինք բոլոր լուսաբանութիւնները, հարթելու համար ճամբան: Սպասելով որ խօսքերը գործի վերածուին:

Եւ սակայն, ո՛չ մէկ շարժում:

Եթէ թոյլ տանք որ այսպէս շարունակուի, գաղափարն ալ պիտի մեռնի, փինչպէս գարնան ծաղիկ մը:

Մինչդեռ, կը գտնուինք ոչ թէ պերճանքի մը, այլ տարրական անհրաժեշտ պահանջի մը առջեւ:

Ուրեմն, հարկ է անընդհատ հնչեցնել զանգը եւ զարնել մուրճը, մինչեւ որ արթննան քնացողները եւ գործի ձեռնարկեն զինուորեալները:

×

Մինչեւ հիմա եղած արտայայտութեանց մէջ, անհամաձայնութիւն կը տիրէր մասնաւորապէս նախաձեռնութեան մասին:

— Ո՞վ պիտի ստանձնէ պատասխանատուութիւնը՝ այդպիսի կազմակերպութիւն մը,— կուռ, համատարած եւ ծաւալուն:

Առաջարկուեցաւ եղած — չեղած Միութիւնները լուծել եւ ստեղծել բոլորովին նոր կազմակերպութիւն մը: Անշուշտ երիտասարդական:

Թելադրուեցաւ այս գործը յանձնել Զ. Ո. Միութեան, համախմբուելով անոր շուրջը:

Ընկեր մըն ալ թելադրեց Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւնները զարձնել կորիզ, փոփոխելով անունը եւ ծրագիրը:

Մենք որոշ բան չըսինք նախաձեռնութեան մասին, սպասելով որ երիտասարդութիւնը ինք փնտռէ — գտնէ ձեւը: (Ծրագրի մասին խոր տարբերութիւններ չկան):

Մանաւանդ որ, ինչպէս շեշտած ենք առաջին օրէն իսկ, հարցը ուղղակի կապ ունի ա՛յն երիտասարդութեան հետ, որ չի պատկանիր որ եւ է քաղաքական հոսանքի, եւ չի մօտենար նոյն իսկ ծէջոք Միութեանց:

Իսկ այդ երիտասարդութիւնը կը ներկայացնէ անհամար զանգուած մը: Իսկ եւ իսկ բանակ:

Անշուշտ անոնց մէջ ալ ոգի մը կը խլրտի: Կ'ուզեն օգտակար ըլլալ «իւրովսանն»: Բայց, կա՛մ տեղ չեն գտներ, կամ ձեւ:

Արդ, քանի որ խարխափումները կը շարունակուին, եւ դատնութիւնը կ'աճի, մենք պիտի թելադրէինք նախաձեռնութեան եղանակ մը:

— Կարելի չէ՞ իբրեւ կազմ եւ պատրաստ կորիզ ընդունիլ Զ. Ո. Մ.ը, փոխելով անունը: Աւելի խոր իմաստ եւ բովանդակութիւն դնելով անոր մէջ:

Անվիճելի է որ, ներկայ երիտասարդութեան մեծագոյն մասը իր գարունը սկսաւ Մեծ Պատերազմէն:

Որը կամ ոչ, այդ մեծամասնութիւնը սերտ կապ ունի ապրիլեան սարսափներուն հետ:

Անհրաժեշտ չէ որ ջարդուած ըլլան ծնողքը, մաս կազմելու համար Ապրիլեան Սերունդին:

Ուրեմն, Զ. Ո. Մ.ը կը փոխէ իր անունը, ընդգրկելով հազարներ ու հազարներ: Առանց խտրութեան: Կը բաւէ որ ըլլան երիտասարդներ, ընդունակ եւ պատրաստ՝ ծառայելու այս ժողովուրդին:

«Որբ»ը շատոնց կորսնցուցած է իր իմաստը: Մանաւանդ այն զգծունէութեամբ որ կը յատկանշէ Զ. Ո. Մ.ը, տարիներէ ի վեր:

Ինչքան ալ նուիրական ըլլայ այդ բառը, գունաւորուած՝ «Չափահաս»ով, հեռզհետէ կը հակասէ ն'ւ անդամներու ներկայ վիճակին ն'ւ հետապնդուած առաջադրութեանց:

Սահմանափակ է անունը, իսկ լայն եւ խորիմաստ՝ ծրագիրը:

Այսպէս կամ այնպէս, կը կարծենք թէ Զ. Ո. Մ.ը ինքն ալ պիտի ուզէր աւելի լայն բանալ թեւերը, ինչպէս պատուհաններն ու դռները, որպէսզի կարենար համապատասխանել պատմական պահանջի մը առաքելութեան:

Այս տեսակէտէն, մենք նորէն կ'առաջարկենք «Ապրիլեան Սերունդը», որ խտացումն է ոչ միայն իրենց, այլ եւ ուրիշ հազարներու «վահագնեան» տենչերուն եւ սլացքին:

Կը մնայ, ուրեմն, համոզել Միութեան անդամները, որպէս զի հարթուի ճամբան: Եւ յետոյ, ապարէզ կանչել միւսները,— անոնք որ կը կարծեն թէ «տեղ չունին», արտայայտուելու եւ գործելու համար:

Իսկապէս որ, անփառունակ է եւ անտանելի՝ այն վիճակը ուր մատնուած են այդ միւսները:

Ինչպէս այս պողոտաներուն վրայ, միւս գաղութներուն մէջ ալ կան հազարներ ու հազարներ՝ հողմավար: Տարուբեր՝ «անծանօթ ուղղութեամբ»:

Ծնամակայներու պէտք չունին անոնք, իրենց ճամբան գտնելու համար:

Բայց, չունին նաեւ չքմեղանք՝ աւելի երկար յամենալու, ընդարմանալով չքեղ մեկուսացման մը սառոյցներուն մէջ:

Կեանքն է որ կը կանչէ զիրենք: Իրաւունք ունի՞ն անտեսելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Կազմակերպական աշխատանքներ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԵ՞ԼԹ ՊԻՏԻ ՎՃՌԷ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԶԻՆԱԴՈՒԼԸ

Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը ձեռնարկած է կազմակերպական աշխատանքի: Երկու մեծ յանձնաժողովներու կազմութենէն յետոյ, ընտրուեցան բազմաթիւ յանձնախումբեր եւ ճասնախումբեր, ուսումնասիրելու համար օրակարգի հարցերը:

Մինչ այս մինչ այն, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու կեդրոնական դրամատուները եւ գլխաւոր պատուիրակները համաձայնած ըլլալով դրամներու ամրացման մասին, բանաձեւը ղրկած են Ուաշինկթըն, ստանալու համար նախագահ Րուզվէլթի հաւանութիւնը:

Դրամական յանձնաժողովի կազմութեան առթիւ, զանազան լուրեր շրջած ըլլալով, Մ. Նահանգներու ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ ինք տեղեկութիւն չունի տոլարի առժամեայ ամրացման մասին եւ թէ այդպիսի ծրագիր մը կրնայ մշակել միայն նախագահը ինք:

Այս յայտարարութիւնը պաղ ջուր լեցուց տիրող լաւատեսութեան վրայ: Բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ բանաձեւ մը գտնուած է արդէն եւ կը սպասուի նախագահ Րուզվէլթի որոշման: Բանաձեւը նախագահին ղրկուեցաւ երէկ, շաբաթ:

Գերմանիա գաղթավայրեր կը պահանջէ

ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ՀՈՂ՝ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ օր, տնտեսական խորհրդաժողովին գերմանական պատուիրակութիւնը Դրամական յանձնաժողովի նախագահութեան յանձնեց յուշագիր մը, որ մեծ խռովութիւն պատճառեց:

Յուշագիրը արտագրելով գերման հեղինակի մը՝ Շփլէնկլէրի գրքին հիմնական միտքը՝ Արեւմուտքի անհետացման մասին, կ'ըսէ.

— Վարչապետ Հիթլերի առաջնորդութեամբ, Գերմանիան կ'ընդդիմանայ Արեւմուտքի կործանման: Մենք չենք ուզեր կորսնցնել մեր հայրերուն քաջութիւնը եւ ոգին: Չենք ուզեր կործանիլ մարդկութեան ստորին տիպարներու կազմէ որ կ'աճին մեր ժողովուրդներուն մէջ: Առեւտրական գիները, ապրանքները, վարկերը եւն. այս բոլորը երկրորդական բաներ են բաղդատելով մարդուն հետ որ կը ստեղծէ զանոնք, համաձայն Արեւմուտքի ժողովուրդներուն ստացած ժառանգութեան:

Մենք Գերմանիոյ մէջ կը պայքարինք այս գաղափարին համար: Եթէ մենք իյնանք, Արեւմուտքի միւս ժողովուրդներն ալ պիտի իյնան մեզի հետ կամ մեզմէ վերջ. Եթէ աշխարհը պէտք է առողջանայ, նախ պէտք է առողջութիւն պարգեւել մեզի: Համաշխարհային տնտեսութիւնը կը նշանակէ անկախ տնտեսութեանց զուգընթաց գոյութիւն: Միջազգային պարտքերու բնոյթն է երբ պարտականներու խանգարման պատճառը: Պարտքերու գումարը, դրամագլուխով եւ տոկոսով, շատ ու շատ կ'անցնի այն արժէքը զոր կրնան վճարել պարտականները՝ ապրանքով: Գերմանական տեսակէտով, երկու միջոցներ անհրաժեշտ են, վերահաստատելու համար Գերմանիոյ նախկին դիրքը:

Այդ միջոցներուն առաջինն է՝ Գերմանիոյ պարգեւել գաղթային կայսրութիւն մը, Ափրիկէի մէջ, ուր Գերմանացիները խոշոր ձեռնարկներ կրնան կատարել: Երկրորդ միջոցն է՝ «տեղ չունեցող ժողովուրդին» տրամադրել նոր շրջաններ, ուր այս կորովի ցեղը պիտի հաստատէ գաղթականներ եւ պիտի կատարէ խաղաղ աշխատանքներ: Մենք կը տառապինք ոչ թէ գերարտադրութենէ, այլ սպառման բռնադատեալ նուազումէ: Պատերազմները, յեղափոխութիւնները եւ ներքին կազմալուծումը մեկնակէտ մը գտան Ռուսաստանի եւ Արեւելքի ընդարձակ շրջաններուն մէջ: Կործանման այս հոլովոյթը կը շարունակուի միշտ: Եկած է ժամը կասեցնելու զայն»:

Դիտելի է որ այս յուշագիրը յանձնուած է ոչ թէ գերմանական պատուիրակութեան պետին՝ ֆոն Նէօրաթի կողմէ, այլ ազգ. տնտեսութեան նախարար Հիւկէնպէրկի կողմէն:

Բուռն ցոյցեր Աւստրիոյ մէջ

Ստորին Աւստրիոյ նահանգային ժողովը համակրական ուժգին ցոյց մը կատարեց անցի օր, ի նպաստ անկախ Աւստրիոյ եւ վարչապետ Տոլֆիւսի, որուն դէմ կը դաւադրեն նացիները: Այս առթիւ ծանր միջադէպեր ծագեցան եւ հարկ եղաւ երկու անգամ ընդհատել նիստը:

Երեսփոխան մը պոռաց.

— Փոքրիկ Աւստրիան չուզեր գերմանական Թիւրանին խցիկը դառնալ: Մենք չենք ուզեր գերի դառնալ:

Հիթլէրական երեսփոխան մը պոռաց.

— Կեցցէ՛ մեր առաջնորդը, Հիթլէրը:

Ասոր վրայ, քրիստոնեայ ընկերվարականները գոռացին.

— Դո՛ւրս դաւաճանները. այստեղ Աւստրիա է:

Այս ընդհանուր գայրոյթէն վարակուեցան նաեւ ընկերվարականները, կռուի բռնելով նացիներուն հետ: Նիստը ընդհատուեցաւ, բայց հազիւ բացուած, կռիւն ալ վերսկսաւ: Ծանր ընդհարումներէ յետոյ, ժողովը փակուեցաւ Աւստրիոյ եւ անոր վարչապետին փառաբանութեամբ:

Յունաստան որոշեց չնչել գաղթականական պարտքերը

Պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, երեք նախարարներէ բաղկացած յանձնախումբը, որ կ'ուսումնասիրէ գաղթականներու վերաբերեալ զանազան տնտեսական խնդիրներ, որոշած է միանգամ ընդ միշտ ջնջել՝ գաղթականներուն՝ քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ գետեղման փոխարէն ունեցած պարտքերը:

Այսինքն, այսուհետեւ, գաղթականները ոչ միայն չպիտի վճարեն պետութեան եւ դրամատան իրենց ունեցած պարտքերուն մասնավճարները, այլեւ պիտի դառնան սեփականատէրը իրենց տուներուն եւ այլ կալուածներուն, նոտարական գործողութեամբ պաշտօնական կալուածագիր ստանալով:

Թուրքիան ալ իր օրը կուլայ

Յունիս 15ի նիստին մէջ, Թուրքիոյ կողմէ՝ հետեւեալ ճառը խօսեցաւ արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ.

— Իմ երկրիս կառավարութիւնը պայմանաւ ըստ ճշմարտութեան ըսելի երկրին վրանավոր՝ պատերազմէն յետոյ եւ այդ գործի ընթացքին մենք հանդիպեցանք աշխարհի ծանր տագնապին. Մեր ներքին հրապարակը շատ զարգացած չէր, հետեւաբար մենք խորապէս ազդուեցանք դէպքերու ընթացքէն: Մենք ստիպուեցանք սպառնիլ մեր մաքսերուն, մեր ելմտացոյցի եկամուտներու մէկ մեծ մասին համար: Անկէ զատ, պատերազմէն յետոյ մենք ստիպուած էինք կարգադրել պատերազմէն ծնած զանազան պահանջներ, որոնք շատ ծանր բեռ մը եղան մեզի համար: Ուստի ստիպուեցանք կուրծք տալ ելմտացոյցի ծանր դժուարութեանց: Մեր արտաքին վճարականութիւնը կ'իյնայ եւ մեր վճարումներու կշիռը ծանրակշիռ խնդիրներ դրած է մեր առջեւ: Մենք մասնաւոր կարեւորութիւն կու տանք միջազգային գործակցութեան, բոլորին բարիքին համար. բայց, անշուշտ, այդպիսի գործակցութիւն մը նկատի առած ատեն, պէտք է ուշադրութիւն դարձնել իւրաքանչիւր երկրի պայմաններուն: Պէտք է հաւասարութեամբ քննել իւրաքանչիւր երկրի պահանջները: Այս տագնապին մէջ իւրաքանչիւր երկիր հարկադրուած է կարգ մը միջոցներ ձեռք առնել իր իսկ բարիքին համար: Այդ միջոցները ընդունուած չեն քմահաճոյքով, եւ անոնց ջնջումը անշուշտ կը կարօտի տնտեսական եւ ընդհանրական ուշադիր ուսումնասիրութեան: Մենք թերեւս տնտեսական մասնաւոր կառուցուածք մը ունինք: Մեր արտածումները գլխաւորաբար կը բաղկանան ուտեստ եւ ծխախոտէ, որոնք որոշ երկիրներ կ'ներթան, եւ հետեւաբար մենք համաձայնութիւններ կնքած ենք մեր յաճախորդ երկիրներուն հետ: Այստեղէն իսկ միջոցներ ձեռք կ'առնենք, ատիճանաբար ջնջելու համար հաստատուած սահմանափակումները: Մենք համոզուած ենք միջազգային գործակցութեան անհրաժեշտութեան, եթէ իւրաքանչիւր երկիր կ'ուզէ յաղթել իր կրած դժուարութեանց: Անօգուտ է ջնջել ձեռք առնուած միջոցները, առանց միեւնոյն ատեն ձեռք առնելու ուրիշ միջոցներ, որպէսզի վերահաստատուի վճարումներու կշիռը, որովհետեւ այդ պարագային պիտի աւելնան մեր դժուարութիւնները: Իւրաքանչիւր կառավարութեան պարտականութիւնն է անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել դարմանելու համար տագնապը, առանց միեւնոյն ատեն նոր բարդութիւններ ստեղծելու.

Ինչ կը վերաբերի մեր արտաքին պարտքին, մենք ցուցաբերեցինք կարգադրութիւններ բրած ենք, եւ մեծապէս կը գնահատենք մեր պահանջատէրներուն համաձայնական ոգին: Մենք ամէն բան կ'ընենք բարձրացնելու համար մեր երկրին մակարդակը: Մենք կանոնաւորապէս կը վճարենք մեր արտաքին եւ ներքին պարտքերը: Մենք վճռապէս կը դիմագրաւենք մեր դժուարութեանց եւ կը կատարենք անհրաժեշտ զոհողութիւնները: Ձեռնարկած ենք շարք մը հանրօգուտ շինութեանց, բարելաւելու համար մեր երկրին եւ ժողովուրդին վիճակը: Մենք հարկադրուած ենք մեր սեփական նպատակներուն համար օգտագործել մեր բամպակը եւ մետաքսը զոր չենք կրնար արտածել: Մենք յուսադրելի ճարտարագործութիւններ կը զարգացնենք, բայց նպատակ չունինք ինքնաբաւութեան քաղաքականութեան մը հետեւելու: Մենք բոլորովին համաձայն ենք Պ. Լիթվինովի առաջարկած տնտեսական ոչ-յարձակման դաշինքին:

Ալպանիոյ բողոքը

Տնտեսական խորհրդաժողովին ալպանական պատուիրակը, Ֆուատ Ասլանի, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց իր ճառին մէջ.

— Իմ երկրիս ժողովուրդը մեծ մասով կը բաղկանայ հողագործներէ եւ անասնապահներէ: Անոնց արտադրութեանց գիներուն անկումը հիմէն սարսեց Ալպանիոյ տնտեսական կեանքը, եւ կացութիւնը աւելի ծանրացաւ այն սեղմումներով զորս հաստատեցին ներածող երկիրները, պաշտպանելու համար իրենց դրամները: Մեր դրացի երկիրներու հաստատած սեղմումները պատճառ եղան Ալպանիոյ արտածումներու կրճատման, վրդովիչ համեմատութեամբ: Իբրեւ հետեւանք այս կրճատման, մեծապէս նուազեցաւ երկրին եկամուտը եւ սմքանվար ատիճանին իջան պետական հասոյթները: Ցեղոյ սեպգին ծախսերու մատնուած ենք մենք տնզաւորելու համար գաղթականները որոնք հազարներով կը վերադառնան հայրենիք եւ տուն-տեղ կը փնտռեն: Այս բոլորը աննախընթաց նուազում յառաջ բերած են Ալպանիոյ ելմտացոյցին մէջ: Ալպանիա մէկն է այն սակաւաթիւ երկիրներէն որոնք ո՛ր եւ է սահմանափակում կամ սեղմում չեն դրած ապրանքներու կամ դրամներու արտածման եւ ներածման վրայ, ոչ ալ իր դրամը անկայուն եղած է: Հետեւաբար, իր տագնապը կը լուծուի այս պայմաններուն բարուոքումով:

Նոր ծրագիր՝ կարմրցնելու համար ռուս. գիւղերը

Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, գիւղական բջիջներու վերակազմութեան համար:

Մինչեւ հիմա այդ բջիջները կազմուած էին շրջանային սկզբունքով, իսկ այսուհետեւ պիտի կապուին գործարանային բջիջներուն, որ կը կազմեն կոլխոզները: Մասնաւորապէս ընտրուած վստահելի համայնավարներու պաշտօն յանձնուած է կազմակերպել ցանքերը եւ ապահովել ձեռք առնել հաւաքական տնտեսութիւնները:

Անոնք իրենց գործը պիտի վարեն մեքենաշարժ արօրներու կայաններէն, իբրեւ միահեծան հրամանատարներ: Հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ) բջիջները ուղղակի պիտի կապուին իրենց, որով գիւղացիներն ալ մաս պիտի կազմեն համայնավարական ընդհանուր զօրանոցին: Լիազօրները միեւնոյն ատեն պիտի կազմակերպեն գիւղերու մշակութային կեանքը: Այս նպատակով, պիտի հրատարակեն ժողովրդական թերթեր եւ պիտի սարքեն շրջուն սինէմաներ:

Անել կացութիւն Յունաստանի մէջ

« ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ՊԷՏՔ Է ՀԵՌԱՆԱՅ ԵՐԿՐԷՆ »

Վենիզէլոսի դէմ կատարուած մահափորձին յաջորդող քանի մը օրերուն, կառավարական թերթերը անիրը ուժգնօրէն դատապարտելով, ոճրագործներուն ձերբակալումը կառավարութեան համար պատուոյ խնդիր դարձուցած էին, միանգամայն խնդակցութիւն յայտնելով Պ. Վենիզելոսի, որ ազատած է մահուան վտանգէն: Վերջին օրերուն, սակայն, կառավարական օրգաններու մէկ մասին լեզուն փոխուած է: « Էլլինիքի » կը շարունակէ յարձակիլ Պ. Վենիզէլոսի վրայ, երկրին համար մեծագոյն չարիք համարելով զայն: « Էլլինիքօն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

«ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ» ՄԻԼԻՈՆՆԵՐՈՒ

…Թող անկողնիդ տակօրին մէջ
Հասկ մը ծլի լման շարքով ..

Ուրիշ ազգերու համար անհաւատալի է այն գիւրահաւան պարզամտութիւնը որ յատկանշական գիծն է կազմեր մեր բոլոր ճիգերուն՝ 17րդ դարէն սկսելով։

Ինքնախաբ պարզամտութիւն բոլոր մեր այն անվերապահ յոյսերն ու հաւատքն օտարին, Ռուսին, Ֆրանկին, Անգլիացիին թէ Ամերիկացիին։ Ինքնասպան անխելքութիւն՝ մեր հողին ու մեր արիւնին հանդէպ մեր սրտառուչ անգիտութիւնը։ Գաւառապարտ պարզամտութիւն՝ մեր շրջապատին, մեզի կենակից ժողովուրդներու հանդէպ մեր արհամարհանքը, ստորադնահատումը, անոնց ձգտումներուն մասին մեր երանելի քունը։ Ու դարձեալ ծիծաղելի պարզամտութիւն այն մեր հաւատքը՝ թէ մենք մեր շրջապատին հետ բաղդատած՝ լաւագոյն տարրը, ամէնէն յառաջադէմ արժէքն ենք եղած՝ տակաւին ջահակիր ամէն կարելի ու անկարելի քաղաքակրթութիւններու՝ չինականէն մինչեւ ամերիկեանն ու անդրամերիկեանը, անհաղորդ ու անծանօթ բուն իսկ մերիններուն։ Ցանցաւոր միամտութիւն, այն՝ որ Ասիոյ բնակիչ ու ախպարն, եւր ենք ուրացեր Ասիան՝ խաղալու կամար Եւրոպացիի թեւերով — ժխտական թեւերով—թռչելու մեզի համար այնքան եղերական կատակերգութիւնը։

Ու հիմա, 15–18 տարուան իբր թէ վերադնահատումի շրջանէ մը ետքն ալ՝ նոյն անսրբագրելի, անփոյթ եւ դանցառու պարզամտութիւնն է որ կը փռուի ժամուլին ու գիրքերուն մէջ՝ կամ ալիք կ'առնէ մեր ճառախօսներու բերնէն, ամէն անգամ երբ խօսք կ'ըլլայ մեծ Եղեռնի տարողութեան մասին։

Երբ հայ թերթերու մէջ կ'արծարծուի՝ բառով ու թիւով, որակումի կամ չափի չնկնթակուող այդ Եղեռնին «Յիշատակարանը», Հայուն ահաւոր «Սեւ Գիրքը» կազմելու խնդիրը, ատենն է որ անդրադառնանք թէ միամտութիւն է «մէկ միլիոն» հեգել, հոլովել, խնարհել ու այդպիսով կարծել թէ, չափած ու գտած ենք թուական արտայայտութիւնը այն ճակատագրական հարուածին որուն գոհուեցաւ ցեղին մեծագոյն կէսը։

×

Արդ, ի՞նչ խօսք որ բանատեղծին օրհնութիւնը չատոնց իրականութիւն էր մեր երկրին մէջ, մանաւանդ մինչեւ պանդխտութեան չարիքը։ Հայ գիւղին մէջ չէմ գիտեր թէ ռէճվերապրող կը յիշէ՞ անդաւակ ընտանիքներ՝ 6ով, 8ով զաւակներու հասնիլը շատ բնական երեւոյթ էր ու 14–15 զաւկի տէր, նաեւ թշերով մայրերու հանդիպիլը շատ սովորական։ Վերապրողներէն մէկն ու մէկը թող մտովի վերյիշէ․ի սփիւռ աշխարհի, կը հանդիպինք հայերու, կաղերու, կուպերու, թերածիններու, հաշմերու։ Իսկ մեր բնաշխարհին հողն ու ջուրը, անոր արեւին հետ, գոնէ մինչեւ պանդխտութեան անէծքին սկիզբը, եղեալ առողջութեան օրհնութիւն մը թափած էին բոլոր երակներուն մէջ։ Եւ եթէ համեմատական վիճակագրութիւն մը կարելի եղած ըլլար այդ ատեն՝ պիտի ըլլայինք ազգերու ամէնէն ․երջանիկին տեղը, արիւնով, ջիղով ու ոսկորով լիովին առողջ։ Նաեւ չմոռնալ որ, ինչպէս մուրացկանութիւնը անծանօթ բան էր Հայուն՝ նոյնպէս մեր այնքան կարօտով իրացնել ուզած եւրոպական «քաղաքակրթութեան» բոլոր չքնաղ բարիքները, պոռնկութենէն մինչեւ վեներական ախտերն ու անոնց հետեւանքները՝ հայ երկրին գոնէ ամէնէն մեծ մասին մէջ անծանօթ էին, կանուխ ամուսնութիւններու օրհնութիւնով։

Ու մեր վիճակագրութի՞ւնը․ ո՞վ բսաւ թէ արեւմտեան Հայաստանի հայութեան թիւը 2,018 հազար ու չեմ գիտեր քանի հարիւր էր։ Բոլոր անոնք որ գիտեն հայ գիւղերու բնակչութեան թիւը, մեր երկրին հաղորդակցութեանց վիճակն ու չափը այն կարելիութեանց՝ որոնց մէջ մեր Պատրիարքարանը թէ պետութիւնը իբր թէ մարդահամար պիտի կատարած ըլլային, կը հասկնան նման թիւերու արժէքը։

Բայց այս բոլորն անցած են։ Ուրիշ այլ եւս։

Ընդունինք թէ 1915 ապրելով սկսող ցուամ է կանգ առնել անոր վրայ։ Արդ մէկ միլիոն։ Ի՞նչ պանդոյր արժեցած է կանգ առնել անոր վրայ։ Արդ մէկ միլիոնն ու անոնց հետ արիւնի ճամբէն անցնողները ո՛րքան կեանքեր կը կրէին իրենց մէջ, ճամբայ ելած օրէն սկսելով, ու տոհմի զարգացման ամէն կարելի աստիճաններով։ Ո՞վ հաշուեց ու ստուգեց թիւը այդ չծնած մահացուած կեանքերուն։

Ըստոյ, 1918էն իվեր, այդ պաշտօնապէս առաջ քաշուած 2,018,000ի թիւը դադրած է մարդկօրէն ապրելու կարելիութենէ ու անով նաեւ բնական իր սերնդագործումէն 1915էն սկսած։ Ուրիշ խօսքով, Եղեռնը ջարդած եղաւ նաեւ 2,018 հազարի 1915էն ասդին ամէն տարի, ամէն հասակէ ամուսնացեալները ծնելիք ու ապրելիք բոլոր ցեղերը, ծնելիք ու ապրելիք բոլոր իվեր ամէն հասակի երախաներ՝ ո՞վ գիտէ ինչ թուով, տարուէ տարի հաստատ նետելով, ամուսնանալով նոր նոր բոյներ ու Հայուն թիւը շատցնելու կոչուած նոր ծնունդներ պիտի ունենային։ 18 տարին եթէ ազգերու պատմութեան մէջ վայրկեան մըն է, Հայութիւն տեսակէտէն այս հաշիւներուն արդիւնքը մեզի գլխու պտոյտ տուող փրկարար բանակներու կորուստը պիտի յայտնաբերէր։ Տակաւին չեմ խօսիր այն միւս նոյնքան կարեւոր հետեւանքներուն՝ որոնք «միլիոնի» մեր յանկերգը ծիծաղելի կը դարձնեն։ Այն է՝ հայ ցեղին — առողջ ու կազմուած այս ցեղին ախտաւորումը, անոր արիւնին եղծանումը՝ Միջագետքի ու Սուրիոյ ապառ ու անապատներէն մինչեւ մեր այնքան կարօտագին ցանկացած Եւրոպայի գաղթակայանները ու պանդոկները կամ մինչեւ Հիւս․ ու Հարաւ․ Ամերիկաները։

Եղեռնի Յիշատակարանը որ պիտի կանգնի, պէտք է որ նկատի առնէ այս բոլորը ու ընծայէ իրական թիւերը։

Դժբախտաբար մենք ոչինչ գիտցած ենք եւ այժմ իսկ ոչինչ գիտենք մեր ցեղին ծնունդներու եւ մահերու համեմատութեան, անոր բազմացումի սակին վրայ։ Գոնէ պատերազմէն առաջ։ Այսպիսի ճշդումի մը կրնան օգտակար ըլլալ յիշողութիւնները վերապրողներուն, մանաւանդ տարիքոտներու։ Շրջանէ շրջան՝ հաւաքել որքան կարելի է շատ թիւեր ընտանիքներու ունեցած զաւակներուն, ապա կազմել իւրաքանչիւր շրջանի միջինը․ Ըստոյ, ձեռք բերուած շրջաններու մօտաւոր միջիններով, մեր իմերոյ ստուգել ամբողջ արեւմտեան Հայաստանի համար միջին մը։ Ունենալով այն հիմնակէտ՝ պարզ հաշիւ մը ցոյց պիտի տայ ամբողջ ողբերգութիւնը մեր «մէկ միլիոնի» միամիտ յանկերգին։ Անշուշտ որ պէտք է յիշողութիւնները ճիգ ընեն՝ տալու մահացութեան վերյիշումի մը, կամ թիւին մէջ պէտք է առնել միայն տան մը այն զաւակները, որոնք անցուցած են վտանգաւոր տարիքը։

Եղեռնի մնացորդ — աւանդ, չափահաս ու անչափահաս որբեր՝ բոլորս, այս ուղղութեամբ, թիւ հաւաքելու մէջ, ոչ մէկ աշխատանք պէտք է խնայենք։

Գործին մեծ աստար կրնայ հանդիսանալ վիճակագրութիւնը արդի Հայաստանի մէջ ապրող գանդուածին բազմացման։ Այդ սակը սակայն պէտք է առնել արոշ սրբագրումներով, որով հետեւ հայ հողին վրայ մնալու երջանկութիւնն ունեցող արդի սերունդին հեռու է 1915ի կեանքի պայմաններէն։ Կամ կարելի է արդի ժխտական ազդակները զուգակշռել — հաւասարակշռել պանդխտութեան բացասական արդիւնքով, ծնունդի եւ բազմացումի տեսակէտէն։

Վերջերս, գերման հանդէսի մը մէջ յանձնական ուսումնասիրութիւն մը կար կարդ․ Միութեան ժողովուրդներու ընկերային կացութեան վերաբերեալ։ Հոն հանդիպեցայ վիճակագրութեան տախտակի մը՝ 1927–30 երեք տարիներուն՝ որ Հայերուն յատուկ բազմացումի միջին սակը հազարին 40 ցոյց կուտար։ Եթէ արդի բացասական ազդակները Հայաստանի մէջ՝ հաւասար գծի վրայ դնենք 1915էն առաջ պանդխտութեան ազէտին հետ, կարելի է, այս 40 թիւը՝ իբր չափանիշ առնել Յիշատակարանի հաշիւներուն։

×

Եղեռնի Յիշատակարանը պիտի կրնա՞յ տալ նաեւ պատկերը այն անուն ու թիւ չունեցող արժէքներուն զորս կորսնցուց ատենուան 30 դար հողի մը վրայ ապրող, կեանք, բարք, ինչք, նիւթական ու մտաւոր հարստութիւն ստեղծող — կերտող ժողովուրդը։ Ու արժէ՞քը մայր հողին․ Միջին Եւրոպան ալ հնոց մըն է մեծ ու փոքր ազգերու կեանքի պայքարին։ Ամէն մէկ օր կը բերէ հազար օրինակներ այն անդիքող յամառութեան, որով իւրաքանչիւր ազգ իր թիւէն մէկ կամ երկու անհատի կորուստին ի խնդիր կը պայքարի, իր ափ մը հողին համար կը դուպարի, գերմարդկային դիմադրութիւն կը սարքէ, հինգ տղայ իր ոգիին հարազատ պահելու համար։

Արժէքի փոքրիկ մասերու ի խնդիր այս ողորումը աւելի եւս կը մեծցնէ տարողութիւնը այն պարզամտութեան որով լքեր ենք մեր հողը, մայր ամենայն բարութեանց, անհատաբար ու հաւաքաբար պանդխտելով։

Պէտք է որ Յիշատակարանն ըլլայ սրբագրութիւնը այս անբացատրելի այլ յանցապարտ պարզամտութեան։ Կրակէ լեզուով եւ կրակէ թիւերով, ան եթէ կարենայ տալ չափը Եղեռնին, տարողութիւնը ճակատագրին որ վիճակեցաւ հայ կնոջ, հայ աղջկան, հայ մօր եւ որ ոչ իսկ կրնայ երգուիլ, տարողութիւնը նաեւ հայ սրբազնասուրբ ընտանիքին՝ որուն Եղեռնով տրուած հարուածը ամէնէն հիմնականն է մեր գոյութիւնը սարսող։

Այս համրով կազմուելիք Յիշատակարանին տուեալները պիտի ըլլան նախ մեզի համար իսկ սարսեցնող։ Իրենց թիւերու պաղ լեզուն ցոյց պիտի տայ թէ որքան շատ կը սիրենք քնանալ, առաջ՝ ուրիշներէն գալիք փրկութեան սպասելով, հիմակ ալ կանգ առնելով թիւերու միտք չյագնեցնող կլորութեան վրայ։

Որովհետեւ, այն ինչ որ մեզի եղաւ, կարելի չէ բառով, ոճով, պատկերով պատմել։ Թիւի ու փաստի այս «Սուրբ Գիրքը» թերեւս զօրէ որ այլ եւս դադրին մեր մէջ գոյութիւն ունենալէ Եղեռնի սերունդին հայհոյողներ, մատնութիւն ընողներ, դարշադա՛ր լզողներ։ Բազմամիլիոն կեանքերու ու բազմամիլիառ նիւթական ու մտաւոր կորուստներու այս ալպոմը թերեւս արթնցնէ քալելէ պառկոյր պարզամտութեան դիւրին պոռոտաբանութիւններէ, ու մեզի զօրացնէ աւելի հաւատքով մնալ մեր ծնող հողին, անոր անմիջական պահանջներուն ու ձայնին, մեզի ներարկէ ուժը՝ հայ մնալու նոյն իսկ դերագրգիռական վարդապետութիւններ ընդգրկած ատեն, ու արգիլէ մեզ ըլլալէ Ռուսէն աւելի Ռուս, Ֆրանսացիէն աւելի Ֆրանսացի, Պապէն աւելի պապական, միսիոնարէն աւելի մաքրակրօն, Մարքսէն աւելի Մարքս կամ Լենինէն աւելի լենինական։

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ԹՈՒՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

Դ Ա Շ Ն Ա Ւ Ա Ր Ո Ւ Մ

—·—

Անդունդնե՛րդ, ո՛վ հոգիս, դաշնալարե՛մ, դաշնալարե՛մ …
Ընդերքին պէս ծովերուն, ուռած է սիրտս կարծես,
Ա՜խ, Կարօտին գոռերուն՝ ես ունկնդիր իբրեւ ափ,
Գոյութիւնս քնար բրած՝ դաշնալարե՛մ, դաշնալարե՛մ …

Վարդենի մը մատղաշ, խոխոտած արմատէն,
Ցօղերուն մէջ դեռ աւիշներ կը յանախեն,
Մինչ ապառաժ ափերուն վրայ Եսիս անառիկ՝
Թուփն այս յամառ՝ պիտի չորնայ . .
— Զայն ուրեմն, Դամբանի մը վրայ դնեմ …

Կոհա՜կ, կոհա՜կ, դո՛ւն արինոտ պատգարակ՝
Վերջալոյսին վիրաւոր,
Թեւ մը բեբեւ, թռչունի պէս ճառագայթէ՝
Ուսիդ վրայ՝ թարթիչներուս կը թաքթէ …
Թե՛ւ, թերեւս թեւն ես դուն Հայրենամոլ Երազին,
Դոյզն ինչ խանձած Երէկին՝ խոյանքներէն ամենի,
Օ՜, կ'առնեմ քեզ, ի՜նչ լաւ Դրօշ՝
Միջնաբերդին վրայ մարմար՝
Ապերասան Կուսին համար …։

Անդունդնեբէ՛դ, ո՛վ հոգիս,
Ահա՛, սիւներ կը նիզակեն՝ Մեհեաններէն անցեալոտո՜յզ,
Ա՜հ, ո՞վ քանդեց, իմաստութիւնը կեանքիս,
Եւ ես հիմա հազուագիւտ գերաններն այս ո՞ւր պահեմ …

Մագաղաթներ կը մաքառին՝ մակերեսին վրայ Ցոյցիդ,
Բորբ արիւնով, արտասուքով արտագրուած,
Ա՜հ, թանկագին թերթիկներ՝ զօրութիւնով աստուածաշունչ,
Պիտի կրնա՞մ Տաճարէն գեղ նո՛րէն ունկնդրել ….

Այգիներէ՛դ, ո՛վ հոգիս,— այգի՛ ըլլաս այգանայթ —,
Խաղողենի մ'արմատախի՛լ, կապուտա՜ծ,
Հողին տենչէն Հայի մը պէս կ'արիւնի …
Ամանն արեւիս՝ իբրեւ թաղար,
Պէտք է որ ես այս տունկին տամ,
Եւ անվարան,
— Կստա՛մ, կստա՛մ …։

Բայց …
Անդունդնեբէ՛դ, ո՛վ հոգիս,
Երբ սկսիս զանկե՛ր ննտել քնարիս,
Այն ժամանակ քեզի հետ, տխեղերքն ալ Եսիս
Վրէ՜ժ, վրէ՜ժ կը գոռայ՝
Կայմին վրայ Մտածումիս ..

Համուցումին կատաղի ճողփիւնին հետ, ո՛վ հոգիս,
Անդունդներդ անանդորր՝
Դաշնալարե՛մ, դաշնալարե՛մ …
Իբրեւ ձկնորս մենամոլ, իջնեմ խորերն անդունդիդ,
Եւ հաւաքեմ մարգարիտներ՝
Ցեղիս անցէն փառաւո՛ր . .։

ՌԻԽՏԱՒՈՐ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Ն Ր Ա Ձ Ո Ր Ե Ր Ո Ւ Մ

—·—

1

Այս իմ երկիրն է,— այստեղ
Հոնդում է, հողը զնգում է երկինքը,
Սահում սւււում են ոսկեվարս հասկերը,
Ու լսում է նրանց անտառը, ինքը։

Անտառը մթին, դալարիր, ահարկու,
Անտառը — կանաչ, լուռէ երազ,
Անտառը — թշնամի մութ եւ ահարկու,
Անտառը — քոյր ու բարեկամ։

Անտա՛ռը։ Ահա՛։ — Կածաններբը նրա,
Թաւուտները վեհ ու երգուն,
Ահա մո՛ւծ է իջնում անտառի վրայ
Ու նրան պատում է երկինք։

Կը սարսին եղնիկները, կը տխրի թխկին,
Մենաւոր ծառը կը ծալուի ահից,
Կը թափի անձրեւը, կ'երգի կրկին, կրկին,
Որպէս վշտահար այրի։

Անձրեւը, անձրեւը անտառների վրայ,
Անտառի վրայ ծեծող անձրեւները,
Այդ նա՛ է հեծեծում, ես լսում եմ նրան,—
Այդպէ՛ս իմ երգը մի օր անձրեւել է։

Մայթերի վրայ ու վարդերի,
Կրքերի վրայ, մրգերի, գրքերի,
— Ողջո՛յն քեզ, արթուն իմ, զուարթ քո արտերին,
Հերկերին քո երգող, քո երգերին …

2

Երգել է Գերիադր Հաւպտմանը
Անտառի փէշերին,— նրանք՝
Այծամարդը, Ռաուտենդոլայնը,
Ջրամարդը — կապոյտ կրակ։

Եւ որսորդներ են երգում եէքեարական
Համունեան Պանը, հիասքանչ,
Փչակներում մեղր ու թակարդ՝
Փերիների երգ ու պա՛ր ու կա՛նչ …

Եւ դո՛ւ ես երգել, երգի՛չ խորին,
Այս անտառները, ժայռերը մերկ,
— Այդ նա՛ է իմ դէմը, կախարդ Լոռին,
Ես եմ նրա դէմ ու իմ երգը։

Առաջին անգամ ձորերում այս
Երբ կանչեց երկաթէ սուրհանդակը,
Դպրձան երգերդ հեռու երազ,
Ինչպէս քո դէմքի լոյս քանդակը։

Զարթիր, Օհանէս, նայիր շուրջդ,
Տուրբիններին այս ու լարերին,
Կիլովատները մռնչում են
Եւ արձագանգում մութ այրերից։

Ալլահվերդին է այնտեղ շաչում,
Քիմշինն է անում օրը օրին,
Փոխւում է թափով մի յարանում
Քո աւանդական, քո հին Լոռին։

3

Իմ աւանդական, հին իմ երկրում
Ուր սուլել է լոկ լեռնաքամին,
Երկաթանուղ մի երգ է երգւում,
Ու զօրանում է ժամը ժամին։

Վե՛ր կաց, Օհանէս, նայիր շուրջդ,
Այդ գայլե՞րն են շրջում Լոռւայ ձորում,
Ջարքերի հարսնի՞քն է շառաչում,
Ո՞վ է խռովել ձորը Լոռու։

Եւ ո՞վ է, ո՞վ է զուրգուրել քո
Մենակութիւնը․— ո՞վ է լացել
Այնքա՛ն ջերմութեամբ ու այնքա՜ն գեղ
Պարտութեանդ վրայ, որպէս անձրեւ։

Լսի՛ր, իմ երկիր, լսիր, Լոռի,
Լսէք անտառներ, մենաւո՛ր ծառ,
Դու վերջին ցնորք միամօրիկ,
Երգերիս նման վեհ ու պայծառ։—

Դոփում է այստեղ մի նոր ռիթմ,
Քայլում է եփի եւ ցրի դէմ,
Ուրի՛շ արեւից է նա սերում
Ու նեռվեր ունի նա երկաթէ։

Ու ձեռներ ունի նա շինարար,
Որոնցով այնքան լեռներ քանդեց,
Ու բեռներ հանեց մինչեւ կատար,
Ու սերմեր ցանեց, ցանեց հունտեր։

Ու գնդեր հանեց նա պայքարի,
Ու լոյսեր վառեց ու խնդում,
Այդ նա, տիրուհը ոսկեդարի,
Այդ նրանով է դարը թնդում։

Վեր կաց, Օհանէս, վեր կաց, վեր կաց,
Դու չես ճանաչի հին վայրերը,
Քո հին ձորերում սիրով երգած
Շողում է հիմա ուրիշ արեւ։

Օրէնքը չեղած՝ գործի սկսան

—·—

Պատրիարքարաններու նոր օրէնքը չքուէարկուած, Թրքական իշխանութիւններսկսած են միջամտել փոքրամասնութեանց ներքին գործերուն։

Սկիւտարի գաղթագամութեան գերեզմանին վրայ, տեղւոյն առողջապահական վարչութենէն պաշտօնեայ մը Սկիւտարի Թեմակալութեան որբանոցը գացած եւ յանձնարարած է որ իրատառու մէկը ներկայանայ նոյն վարչութեան։

Առոր վրայ որբանոցին մատակարարը կ'երթայ Առողջապահական վարչութեան մօտ, ուր իրեն կը հաղորդուի թէ հրահանգ եկած է քննութիւն կատարելու որբանոցին հաշիւներուն, եկամուտներուն եւ մատակարարութեան եղանակներուն մասին։ Բայց որովհետեւ այդ տեսակ քննութիւն մը իրենց իրաւասութենէն դուրս է, գործը յանձնուած է ոստիկանութեան։

Թեմակալութիւնը արդէն ունի հարկ եղած բոլոր հաշուետումարները եւ փաստաթուղթերը, եւ ուզուածին պէս պիտի ներկայացնէ զանոնք։

Անտառում լեռների գագաթներին,
Լուսինն է նայում խամրած դէմքով,
Ջուր է որոնում չարք ու փերի,
Ջուր է որոնում ··· — այնտեղ, երգով

Մեր բանակն է եկել ահա հանդէս,
Ցնցում է դէմքը հին այս երկրի,
Ու կեանքը, կեանքը հին ու անթեւ
Փախչում է խնդութեան անհուն երգի:

Այգ նա է, երկիր, նրա քայլը,
Շաչում է նրա ահեղ շունչը,
Շողում է նրա անկեղծ փայլը ··
— Վե՛ր կաց, Օհաննէս, նայիր շուրջդ ···

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

«ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...»

(ՆՈՐԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՁԱՅՆԸ)

Սեղանիս վրայ է «Մեղեդիներ»ը, «Յառաջ»ի մատենաշարքէն ելած, շքեղ ու մաքուր տպագրութեամբ՝ մօտ 220 էջ: Մեծ հաճոյքով կը թերթեմ զայն: Հատուէ մը վարդի մը պէս գեղեցիկ բոյրը կը զարնէ քիմքերուս, աչքերուս առջեւ կը պատկերանայ գիւղը իր հին ու անոյշ սովորութիւններով, գիւթական հայ աղջիկներու, քաղցրիկ հասակը, նուրբ ու սլացիկ, ինչպէս վայրի նոճիները: Քննադատ մը չեմ, որ վերլուծեմ «Մեղեդիներ»ու թերութիւնները կամ առաւելութիւնները:

Իսկ ինչ որ պիտի ըսեմ կամ արտայայտեմ հոս, իմ անկեղծ ու խոր պաշտումս է զոր կ'ուզեմ թերթին յանձնել: Անոր ընթերցումով կարծես թէ մարդ պահ մը կը վերանայ օրուան խոր ու կրծող ցաւերէն ու կը փոխադրուի հայրենի աշխարհի գիրկը, գեղջուկ առուակներու եզերքը կամ սոխակներու դայլայլներով լեցուն պուրակին խորը:

Արագ վերյիշում մը անցեալին, անհոգ ու երջանիկ օրերէն որ անցան, գացին առուի մը արագութեամբ: «Մեղեդիներ»ու հեղինակը կը պատկանի յետ պատերազմեան շրջանի գրողներու փաղանգին: Երիտասարդ գրող մը, անխոնջ աշխատող եւ յամառ ու մոլեռանդ գրապաշտ մը՝ արդի դպրոցին.

«Մեղեդիներ»ը ունի ուրիշ առաւելութիւն մը եւս, — պարզ ու մէկին լեզուով գրուած՝ զանազան հէքեաթներ, աւանդութիւններ հին գիւղական կեանքէ առնուած, բայց իրապաշտ վրձինի նրբութիւններով ու հեզիկ գոյներու համադրութեամբ նկարագրուած: Շ. Նարդունիի մօտ պատմելու, նիւթերը մշակելու եւ թեթեւ ու հաճելի եղանակ մը կայ, որ երեւան կու գայ նաեւ «Մեղեդիներ»ու մէջ: Քսան եւ չորս կարճ գլուխներէ բաղկացած այս գեղեցիկ հատորը թարմութիւն եւ աւիշ կը բերէ հայ գրականութեան: Իւրաքանչիւր գլուխ առանձին իմաստ, համ հոտ ունի:

Հեղինակը մեզի կը բերէ գիւղաշխարհի անցեալը, — սիրարկածներ, վերապրումներ, աւանդութիւններ, հէքեաթներ՝ մեր հին բարի ու անոյշ մամիկներու բերնէն փրցուած եւ Նարդունիի գրչին տակ ձեւ ու մարմին, լեզու եւ կենդանութիւն առած: Տեղ տեղ բանաստեղծական շունչով, եւ հիւմորով է նկարագրուած: Այս գիծը յատկապէս կ'երեւայ քանի մը կտորներու մէջ, խոր ու զգայուն, անկեղծ հոգիէ մը բխած:

Կարդալէ աւելի թերթատելու հաճոյքը կը զգաս. իրարու ետեւէ խառն ու խուռն շրջես էջերը, մէկը միւսէն աւելի գրաւիչ ու խօսուն, պատկերաւոր, միստիքական շունչով եւ սարսումներով կենդանացած: Արժանի է, Նարդունիի գիւղը, որ իւրաքանչիւր կտորի մէջ կը պատկերանայ իր բոլոր հէքեաթներով, աւանդութիւններով, առասպելներով ու վերյիշումներով: «Աստուած իջեր ի Հայաստան»ը աւանդութիւն մըն է, զոր Նարդունին մեծ յաջողութեամբ մշակած է, անոր հագցնելով ամէնէն շքեղ ու աղամանդակուռ պատմուճանը: Այս կտորին մէջ մեզի կը ներկայացնէ Աստուծոյ եւ Հայոց իշխանուհի Ալիսէնի համբուրուիլը Արարատեան աշխարհի մէջ, թէ ինչպէս Աստուած կը հեռանայ, Արարատէն ապաստան կ'ուզէ, յետոյ Բիւրականեան լեռներու վրայ կը հաստատուի: «Եւ այդ օրէն ի վեր փոթորիկը կը զարնէ Արարատի գլխէն, մինչ անդին Բիւրակնը կը խայտայ առբեւուն բոցերուն մէջ, կը ծիծաղի՛ իր ջուրերուն հազար շրթներովը եւ հազար աչքերովը»:

Շ. Նարդունին իր այս «Մեղեդիներ»ով հայ գրականութեան — երիտասարդ — անդաստանին վրայ ածու մը եւս կ'աւելցնէ, թարմ ու կենսառոյգ: Հիները կ'ըսեն որ նորերու մօտ խանդավառութեան, զգացումի եւ արտայայտութեան պակասը կայ, թէ տաղանդէ եւ իմացականութենէ զուրկ են: Ահա նորերուն արժէքը, — հինե՛ր: Գարնան աւշալից միրգերու չափ անուշաբոյր է նորերու գրականութիւնը: Կը թելադրենք նորահաս գրողներուն որ չզրկուին «Մեղեդիներ»էն:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՄԱՆԿՈՒԹԻ՛ՒՆ...

Մա՛յր, ինչո՞ւ ծնար զիս ···

Մա՛յր, դուն քաղցր յիշատակ, դուն զիս ծնար երկինքի մը տակ կապոյտ ու պայծառ, չարմաղ, չարմաղ աստղերով ցնծագին ··

Մա՛յր, մօրիկ ըրէ. քու կաթէդ յետոյ, իմ մանկութիւնս եղաւ կատուի ձագի մը նման, ցրտահար, ուր անձրեւոտ օրեր, ցերեկ եւ գիշեր, գէշ մարդիկ զիս պատուհանէն դուրս նետեցին, ու ցուրտին ու բուքին, աւերակ եւ փլիլած հայրենի տուներուն, պատերուն՝ քովերը լուացնել տուին ····

Մա՛յր, մօրիկ ըրէ —

Իմ մանկութիւնս եղնիկի ձագուկին նմանեցաւ, որ իր մօր կաթէն չկշտացած ճաշակեց կաթը Տառապանքի եւ Զարքաշութեան: Եւ իմ հոգիս իմ մանուկ հոգիս լացաւ ու ճչաց, անլեզու անասունի մը նման ···

Մա՛յր, մօրիկ ըրէ —

Իմ մանկութիւնս անցաւ, տխրագին ու սեւաւոր, լոյսին փոխարէն մութին զաւակներ եղաւ, եղինճնե՛ր, եղինճնե՛ր տիւ ու գիշեր, իմ մանուկ մարմինս խայթեցի՛ն, ու ներկային համար մեծ — մեծ վէրքեր բացին ···

Մա՛յր: դուն կարմիր վարդ, մօրիկ ըրէ —

Ի՛մ մանկութիւնս տեսաւ շուշանները հայրենի երկրին, շուշաններ որ մեղմանուշ էին բոլոր հայ մայրերու խորախորհուրդ նայուածքներուն պէս ··:

Մա՛յր, ի՛մ կաթի սիրականս, իմ Մանկութիւնս, քու քաղցր կաթէդ ու կակուղ գրկէդ չկշտացած, լերան մը ետին, Դառնութեան հո՛վը եկաւ ու իմ հոգիիս վրան թառեցաւ:

Մա՛յր, արթնցի՛ր, աղաչ է, որ քեզի կը կանչէ, արթնցի՛ր:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ձկնորսութիւնը... բարոյական դպրոց

Ձկնորսութեան այս նշանակին, անգլիական թերթ մը դիտել կու տայ թէ ձկնորսներու առաջին ընկերութիւնը, Անգլիոյ մէջ, առաջին անգամ հիմնուած է 1859ին: Այդ ընկերութիւնը, որ թէեւ կը կոչուէր «Ձկնորսութեան քաջալեր ընկերութիւն», հիմնուած չէր պարզապէս ձուկ բռնելու համար գետերէն ու լճերէն: Այլ «բարեկարգելու համար մարդկային ընկերութիւնը»

Ի՞նչպէս բացատրել ձկնորսներու այս յաւակնութիւնը: Կարելի՞ է միթէ բարեկարգել մարդիկը, կարթ նետելով կապուտակ ջուրերուն մէջ: Չէ՞ որ ձկնորսները, անոնք որ վարժ են ուռկան կամ կարթ նետելու, տարբեր մարդիկ են, գէթ այնպէս ինչպէս ծանօթ են Սամաթիոյ մէջ, Պոլիս: Այսու հանդերձ, աւանդութիւնը կը հաստատէ թէ Ցիսուսի աշակերտները շատ կը սիրէին ձկնորսութիւնը, իբրեւ զբաղում մը աստուածահաճոյ:

Անգլիացի ձկնորսներու ընկերութիւնն ալ, ըստ իր ծրագրին, կը հաւատար թէ շնորհիւ միայն ձկնորսութեան՝ մարդիկ պիտի դառնային ոչ միայն աստուածահաճոյ, այլ եւ բարեհամբոյր, նկարագրով ազնուական եւ միտքով լեցուն:

Ձկնորսութիւնը, կը գրէ նոյն ընկերութեան ծրագիրը, կը ներշնչէ նախ համբերութիւն: Ձկնորսը, ինքն իր մէջ ամփոփուած, կը հակակշռէ իր մտածումները, կը վանէ զանազան փորձութիւններ, եւ միտքը կը կեդրոնացնէ որոշ ժամանակով: Եւ վերջապէս ձկնորսութիւնը զբօսանք մըն է, որ երիտասարդութիւնը դուրս կը հանէ սրճարաններէն, պարահանդէսներէն, գինետուներէն, տանելու համար կապոյտ երկինքներուն ու ջուրերուն, զով ու կազդուրիչ օդին: Դարձեալ ձկնորսութիւնը կ'ուսուցանէ աղմուկ չհանել եւ քիչ խօսիլ, նոյն իսկ լռել: Խօսելու ժուժկալութիւնը կ'ենթադրէ վերապահութիւն եւ խորհրդածութիւն, անհրաժեշտ ժամանակը այս դարուն՝ երբ մարդիկ սովոր են խօսելու առանց կշռելու եւ ժամածելու: Ալ թող հանգչի՛ խօսքի գործարանը, — տես թէ ի՛նչ կը թելադրէ ձկնորսութիւնը

Չմոռնալ, որ ձկնորսութիւնը անմեղ զբօսանք մըն է, որ խնայողութեան կ'առաջնորդէ աշխատաւոր դասակարգը:

ՄՕՓԱՍԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

Ներկայացնելէ առաջ Տօքթ. Վուավրնիլի գիրքը, որ կ'ուսումնասիրէ Մօփասանի հիւանդութիւնը գրականութեան հետ ունեցած աղերսով, ահա նոյնքան թանկագին գիրքը Ռընէ Տիւմէնիլի: Ֆլօպէրէն յետոյ, կարծես ուզելով մնալ նոյն ընտանիքին մէջ, Տիւմէնիլ կը պարզէ Մօփասանի կեանքն ու արուեստը: Եւ նախ կը քանդէ այն զրոյցը թէ Մօփասանի ծածուկ հայրը Ֆլօպէրն է: Արդարեւ փաստը ցոյց կու տայ, որ Մօփասանի ծնունդէն լման 10 ամիս առաջ Ֆլօպէր ճամբորդութեան ելած էր դէպի արեւելք: Եւ յետոյ կայ ուրիշ պարագայ մը, — Ֆլօպէրի հիւանդութիւնը (լուսնոտութիւն) տարբեր էր Մօփասանի հիւանդութենէն (սիֆիլիս), թէեւ կ'ըսուի թէ վերջնաց (acquise) էր Մօփասանի հիւանդութիւնը:

Մօփասան կը համարուի Ֆլօպէրի ընտանիքէն, ուրեմն, անոր համար միայն, որ սնաւ եւ աճեցաւ բոլորովին Սալամպոյի հեղինակին շուքին տակ: Քննադատ մը դիտել կու տայ նոյն իսկ թէ ինչ որ գեղեցիկ է Մօփասանի գրականութեան մէջ, կ'ենթադրէ Ֆլօպէրը: Վասն զի Մօփասան մինչեւ իր հասուն տարիքը՝ աշակերտեցաւ Ֆլօպէրի, նոյն իսկ մօտեցաւ եւ ուրացաւ ինքզինք (վերջերը այլ եւս չէր հաւներ պատանեկութեան շրջանի իր ոտանաւորները): Սակայն Մօփասանի թերութիւնը պիտի մնայ բանաստեղծութեան պակասը, չորութեան (զուր բողբ՝ Ֆլօպէրի) պաշտամունքը, եւ վերջապէս հասարակ — տեղիք նիւթերու ջերը: Ազդեց իր սարկութիւնը արհեստին: Ազդեց իր ուսմկացումը: Կ'ակնարկուի իր բնապաշտութեան (naturalisme), որ այնքան քննադատելի է որքան ակադեմականութիւնը (académisme): Երեւակայութենէ զրկուած, — այնքան որ նոյն իսկ կը պարծենար թէ իր բազմաթիւ նորավէպերուն մէջէն երկուքին նիւթն է միայն որ ինք է յօրինած — Մօփասան չունէր նաեւ խոր զգացում, կայն հմտութիւն, խորանալու եւ տարածուելու համար կեանքի իր պատկերներուն մէջ, որոնք լուսանկարներ են միայն: Միրոյ իր պատկերներուն մէջ կրնա՞ք գտնել անսահմանէն վեր բան մը: Կնամոլ, զգայապաշտ, իր մէջ կը պակսի քնքշութիւնը, զգաւանքը. շնորհը. փափկանքը, քաղցրութիւնը: Պէ՞տք է կարծել թէ կը գտնուի ազդեցութեանը տակ Թիավարի իր բերտ մարդանցներուն, յուռեռսի իր բրտութեան, կամ դժնդակ հիւանդութեան, որ ի վերջոյ խենթութեան տարաւ զինք:

Նմոյշի համար ահա նամակ մը իրմէ, քնքոյշ եւ արուեստայէտ ազնուական մը՝ Մառի Պաշքիրցեւի ուղղուած —

«Մէկ սու բանաստեղծութիւն չունիմ: Անտարբերութեամբ կը դիտեմ ամէն բան եւ ժամանակիս երկու երրորդը կ'անցընեմ խորապէս ձանձրանալով: Իսկ ժամանակիս մէկ երրորդը կ'անցընեմ գրելով տողեր, զորս կը ծախեմ որքան կարելի է շատ սուղ, ցաւելով որ ստիպուած եմ այս ողբալի արհեստը ի գործ դնել: Արեւին տակ չկայ մէկը, որ ինծմէ աւելի ձանձրոյթ զգայ: Ինծի կը թուի թէ ոչինչ արժանի է ճիգի կամ շարժումի մը յոգնութեան:

Հոգիս կը նեղանայ անդադար, անընդհատ եւ անյոյս, որովհետեւ ոչինչ կը ցանկամ, ոչինչ կը սպասեմ, բայց միայն կուլամ բաներու վրայ, զորս չեմ կրնար փոխել: Ու կը սպասեմ որ ծերանամ եւ անզը — թացցնող մը դառնամ ···»:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Երեւան կը գտնուի ռուս ծանօթ բեմադրիչ մը, Զախավա, ներկայացնելու համար Կորքիի մէկ գործը, Եգոր Բուլիչեւը եւ ուրիշներ որ մեծ յաջողութիւն գտաւ Մոսկուայի մէջ եւ ներկայացուեցաւ 60 անգամ: Այս առթիւ Զախավա, տեսակցութեան ընթացքին, այսպէս պարզեց իր տեսակէտները Երեւանի մէկ օրագրողին.

Երեւանի մէջ պարզապէս կը կրկնեմ Մոսկուայի բեմադրութիւնը, որ, սակայն, իր մանրամասնութիւններուն մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ կը կրէ, անշուշտ պայմանաւորուած՝ բեմի մեծութեամբ, դերասանական կազմով եւ իմ ձգտումովս զարգացնելու զանազան պահեր, որոնք չյաջողեցայ տալ Մոսկուայի մէջ բեմադրելու ատեն: Արտաքին ձեւաւորումը կատարած է նկարիչ Ալաջալեան, ճիշդ ինչպէս Մոսկուայի մէջ: Բեմադրութեան ատեն, կը ջանամ դերասանական խաղի թեքնիքով դրսեւորել գործին առանձնայատկութիւնները: Կորքիի դէմքերն այն ինքնատպութիւնն ունին, որ մեծ մասամբ կեդրոնացած, խոր մտածող մարդիկ են: Միայն այն դերասանը կրնայ վերարտադրել Կորքիի տուած տիպարը, որ ոչ միայն կը խօսի իր բառերով, այլ եւ պատրանքը կու տայ հանդիսատեսին թէ դերասանը կը մտածէ իր անձնաւորած հերոսին ուղեղովը: Դերասաններու մէջ այդ ընդունակութիւնը եւ գիծը զարգացնելու ուղղութեամբ է, որ կեդրոնացուցած եմ ամբողջ ուշադրութիւնս, եւ այդ ճամբով կը ջանամ տալ ինչ որ կարելի է տալ մէկ ամսուան մէջ:

Եգոր Բուլիչեւը հոգեբանական թատերախաղ մըն է: Այստեղ գոյութիւն չունին արտաքին դէպքեր: Ծանրութեան կեդրոնն՝ այստեղ պահուած է ներքին հոգեբանական երեւոյթներու ետեւ, գործող անձերու յարաբերութեան եւ հոգեկան կապերու մէջ: Այստեղ կարեւոր խօսքերուն ետեւի եղածին մէջն է, եւ ոչ թէ ուղղակի խօսքերուն մէջ: Այստեղ կարեւոր են «ենթաբնագրերը»: Հետեւաբար դերասաններուն խաղը պէտք է ըլլայ զուսպ, երբեմն միայն այդ զսպումով ամբարուած զգացումները կը քանդեն պատնէշները՝ սաստկօրէն դրսեւորելու համար հանգոյցին լուծումը: Պէտք է նկատել, որ գործող անձերու հոգեբանութիւնը, անոնց ներքին կապերն ու յարաբերութիւնները, հոգեբանական հակադրութիւնները, այս բոլորը կը ձեւացնեն ընկերային մեծ երեւոյթներու արտացոլումը, որ կը կատարուի Բուլիչեւի տան շուրջ: Ոչ մէկ դերասան կրնայ ճիշդ պատկերացնել տիպարը, ցոյց տալ դերին հոգեբանական ճիշդ պատկերը, եթէ չի զգար իր ներքին կեանքի պայմանաւորումը Բուլիչեւի տանը մէջ կատարուածին հետ»:

Իբրեւ ծանօթութիւն աւելցնենք թէ Զախավա բեմադրիչն է Վախտանգովի թատրոնին, Մոսկուա:

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Նորագոյն Պատմութեան Ընկերութիւնը մրցում մը բացած էր անցեալ տարի, նոյեմբեր 1ին: Աւարտեցաւ 1 փետրուարին

Այս մրցումին կրնային մասնակցիլ այն երիտասարդները միայն, որոնք երեսունէն պակաս տարիք ունէին: Եւ կ'ուսանէին համալսարանի մը մէջ: Պայման էր նաեւ Եւրոպացի ըլլալ: Ահա նիւթը. — Համալսարանական երիտասարդութիւնը ի՞նչպէս կրնայ նպաստել ամբողջ աշխարհի մէջ Միացեալ — Նահանգներու կազմութեան:

Հասած են 400 պատասխաններ, ստորագրուած 91 համալսարաններու ուսանողներու կողմէ, Եւրոպայի 26 երկիրներէն

Պատասխանները քննելու պաշտօնը յանձնուած է ծանօթ դէմքերու, — յիշենք Այնշթայն, լորտ Ռապըրթ Սէսիլ, փրոֆ. Մըրր, Էմիլ Պորէլ եւ ուրիշներ.

Ցառաջիկայ ամսուան սկիզբը, Սորպոնի մէջ պիտի վարձատրուին անոնք որ, իրենց տեսակէտներուն ինքնատպութեամբ, շահած են մրցանակները, Ա. 300, Բ. 200, Գ. 100 տոլար:

Հասած պատասխանները, մեծ մասամբ, համաձայն են եւ կը հաւատան համաշխարհային Միացեալ — Նահանգներու կազմութեան: Եւ շատեր կը պահանջեն, որ համաշխարհային Միացեալ — Նահանգներու մայրաքաղաքն ըլլայ Փարիզը: Եւ հասնելու համար այդ երազին, կը թելադրեն հիմնել միջազգային համալսարան մը, որ պիտի տար տնտեսական եւ ընդհանրական ոգիով սնած պետական նոր դէմքեր, ընդունակ ոչ միայն համերաշխելու, այլ եւ լուծելու համաշխարհային խնդիրները: Արդարեւ, դիտել կու տան այդ երիտասարդները, համաշխարհային խաղաղութեան միակ խոչընդոտը կը կազմեն այն ներկայացուցիչները, որոնք միջազգային տնտեսական հաստատութիւն մը կ'ուզեն հիմնել իրենց մտածելու ազգային եւ հակադիր եղանակներով:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Երեւան, Գրողներու Տան մէջ, վերջերս տեղի ունեցան քանի մը կարեւոր դասախօսութիւններ — Ս. Զօրեան՝ Ի՞նչպէս եմ գրում ես: Հ. Գիւլիքեօխվեան՝ Մարքսը եւ Արուեստը:

** Ակսել Բակունց, Նայիրի Զարեան եւ Դ. Դեմիրճեան շարժանկարի գործեր գրեցին եւ յանձնեցին շարժանկարի ընկերութեան:

** Սրբուհի Լիսիցեան հայկական պարերու երեկոյ մը կազմակերպած էր մայիս ամսուն սկիզբը, մշակոյթի Տան մէջ:

** Աբովեան փողոցին վրայ հիմը դրուեցաւ սինէմա-թատրոնի մը, որ պիտի ունենայ 2 սրահ, 1500 աթոռով:

** Երաժիշտ Ցարօ Ստեփանեան կը պատրաստէ օփերա մը Քաջ Նազար: Առաջին արարը արդէն լրացած է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԲԱԼԱՋՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Շատերը արհեստաւորներ եւ կամ վաճառականներ էին, կ'երթային մինչեւ Տիգրանակերտ եւ Խարբերդ, գործ փնտռելու, ապրուստ ճարելու համար:

Անտանելի էր այդ կեանքը, որովհետեւ ծոյլ եւ աւազակ Քիւրտը կ'երթար բարեկամաբար կ'ուտէր, կը յափշտակէր, գիշերն ալ կ'երթար գողութիւն ընելու:

Մէկ խօսքով, այդ երկու գիւղերը, Օրին եւ Պաղին, Քիւրտերու կթան կովերն էին: Աւազակները երբեմն կը յանդգնէին դեղանի հայուհիներ առեւանգել, որ յետոյ կը վերջանար ուրանահաւատութեամբ: Քիւրտերուն համահաւասար Հայերն ալ քաջ եւ անվախ էին: Անհանդուրժելի էր այս շարքաշ կեանքը: Քարէ քար կը զարնուէին պատառ մը հաց ճարելու, մինչեւ որ տեղի ունեցաւ առաջին գաղթը դէպի Ամերիկա:

Շատ հաւանական է որ հաւս չհանդուրժելով այսպիսի դժնդակ կացութեան, կորսնցնելով տուն տեղ, հօտ, ստացուածք, ամէն ինչ, 25 տարեկանին խոյս կու տայ եւ կուգայ կը հաստատուի հոս, ամուսնանալով գիւղին ամէնէն հարուստին՝ Պաղտոնց տան մէկ աղջկան հետ: Հաւս շատ կը սիրուէր իր աներանց կողմէ, ժամանակ մը, կը մնայ, կը գործէ ընտանիքին հետ միասին եւ յետոյ անոնց աջակցութեամբ իր սեփական խրճիթը կ'ունենայ: Բայց դարձեալ աղքատ կը կոչուի, քանի որ աներանց որդեգիրն է եւ անոնց շնորհիւ կ'ապրի: Ցակոբ ունենալով լեռնաբնակներու յատուկ կորով եւ քաջութիւն, կ'արժանանայ դաշտի եւ գութանի ժողովուրդի յարգանքին:

Այս յաղթանդամ մարդը կ'ունենայ չորս մանչ զաւակներ որոնք յետոյ պիտի փայլէին քաջութեամբ:

Ցակոբ իր չորս զաւակները եւ ընտանիքը ապրեցնելու համար դաշտ ու գաղար չունենար: Աներանց տան մէջ կը ծառայէ, երբեմն գիւղին հօտը եւ նախիրը կ'արածէ, երբեմն հոս հոն ծառայութեան կը մտնէ, մինչեւ որ զաւակները չափահաս կ'ըլլան: Ամառը հունձքի ժամանակ չորս տղաքները բարկ արեւին տակ, բոպիկ ոտքով, չոր խոզաններուն մէջ հնձւորներուն մանգաղներէն թափուած ցորենի հասկերը կը հաւաքեն եւ «հասկահաւաք» (պաշախ) կը կոչուին այս աշխատանքով: Հայաստանի գիւղերուն մէջ ընդհանուր օրէնք է այս որ ամէն հնձւոր իր ետեւ կ'ունենայ չքաւոր ընտանիքներու զաւակները: Հունձք եւ բերք չունեցող ընտանիքները նաեւ դաշտի աշխատանքի եւ կալերու մէջ գործելու կը կոչուէին: Անոնք «ճիլէ-լէկ»ներ էն, սեփական մշակելի հող չունեցողներ:

Այսպէս մեր գերդաստանին նահապետը կ'աշխատէր հոս հոն, եւ փոքրերը՝ Երանոս, Սարգիս, Մկրտիչ եւ Աստուր իրենց ոտքերուն բոպիկ կապած «պաշախ» կ'ընեն, ապրելու համար: Մայրը խնայողութեան համար մէկ մէկ կլկլէ կամ կորեկ հացով դաշտ կը ղրկէ զաւակները: Երբեք դէպքը չէ որ հարուստ տան մը աղջիկը ըլլալով, իր տան մէջ ծառայ ստորական մը հետ ամուսնանալով, ինքզինք թշուառութեան եւ աղքատութեան մատնեց:

Անշուշտ թշուառութեան մէջ կը կոծար, երբ զաւակները չոր ու ցամաք հացով, կէս կուշտ կէս անօթի գործի կը ղրկէր: Եղած է պարագաներ երբ փոքրիկները անօթութենէն կլկլ հաց մը գողնալու հարկադրուած են: Իսկ մայրը կը խորհէր միջոցներ հացը պահելու համար, որպէսզի չկարենան գողնալ կամ ուտել: Այսպէս, հակայ հողէ կարասներու մէջ կը ձգէ որ կարելի չըլլայ հանել: Սակայն Սարգիս չի կրնար հանդուրժել անօթութեան: Եղբայրները կը հաւաքէ միջոց մը գտնելու, որպէսզի կարասէն հանեն հացը, բայց ինչպէ՞ս, իրենք փոքր են եւ կարասը խորունկ, հորի նման: Սարգիս բարակ երկայն ձող մը կ'առնէ, ծայրը կը սրէ սուր նիզակի նման, կը զարնէ եւ հացերը վեր կը հանէ ···

Այս թշուառութեան մէջ զաւակները կը մեծնան, գործի մարդ կ'ըլլան: Չորս առողջ տղաքներ, հայր մը եւ մայր մը ձեռք ձեռքի տուած կ'աշխատին, կը խնայեն, կ'ունենան ուրիշներու նման հօտ, արջառ, տունտեղ եւայլն: Անոնք հողեր կը գնեն, այգիներ կը տնկեն: Մինչեւ այդ օր Թիլ գիւղին մէջ ոչ ոք սեփականութիւն ունէր, բոլոր հողերը աւատական պէկերուն կը պատկանէին, իւրաքանչիւր պէկ կամ աղա եօթ ութ, մինչեւ տասը գիւղերու հողատէրն է:

Իսկ պապս, հաւս չի գիտցուիր ինչ ճարպիկութեամբ կամ դիւանագիտութեամբ կրցած են անթիւ հողեր գնել պէկերէն, տիրանալ ջաղացքի, հանքի, կալուածներու եւայլն: Կ'ունենան հազարաւոր ոչխարներ եւայլն, բայց արածեցնելու համար խիստ նեղութիւն կը քաշեն, զրկուած՝ արօտատեղիներէ:

Մեզի կը պատմէին թէ Սուլթան Ազիզ թագաւորութեան առաջին տարիներուն գաւառները այցի կ'ելլէ մինչեւ արեւելք ուսումնասիրելու համար երկիրը եւ ժողովուրդը: Ձմրան կատաղի օր մը, դէպի Օչին՝ շատ հին դարերու հողերու տակ թաղուած աւերակ քաղաքի մը այցելութեան առթիւ, կը հասնի Թիլ գիւղը որ Բալուի հարաւ արեւելեան կողմը կ'իյնայ, երեք ժամ հեռաւորութեամբ:

Երբ կը հասնի այս գիւղը, գիշեր ըլլալով իր հետեւորդներուն հետ, կ'իջեւանի առաջին տունը, որ մեր գերդաստանին կը պատկանէր, կոկիկ եւ վայելուչ: (Մինչեւ այդ մեր գերդաստանը Քասիկեան կը կոչուէր, հաւուս մականունով): Հաւս արդէն ծերացած էր և չորս որդիները ամուսնացած՝ բազմանդամ ընտանիք մը կը կազմէին: Առտուն երբ Սուլթան Ազիզը ճամբայ պիտի ելլէր, երթալու համար Օչին, այնչափ ձիւն տեղացած էր որ կարելի չէր քայլ առնել: Ճանապարհը լեռնային ըլլալով այդ օրն ալ կը մնան հոն: Սակայն հաւս միջոց մը կը խորհի, օգնելու համար այս ճամբորդութեան: Որդիներուն կը պատուիրէ որ ամբողջ հօտը դուրս քշեն, ոչխար, այծ, որ հազարի կը հասնէր: Բոլորը իրենց առջեւ ձգած ճամբայ կը բանան, եւ ուղեւորները հանգիստ կը հասնին Օչին, որ դուռ քրտաբնակ էր եւ կը գտնուէր Պաղինի եւ Օրինի շրջակայքը: Սակայն մինչեւ հոն հասնելու համար ոչխարներուն կէսը կը կոտորուի, կը խեղդուին ձիւնին տակ:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Մելօն » խմբագրական սիւնակներու մէջ կը գրէ թէ կառավարութիւնը պէտք է սահմանէն դուրս հանէ Պ. Վենիզէլոսը, որպէս զի երկիրը խաղաղի եւ վերջ գտնէ անբնական վիճակը։

Զուգընթաց այս գրգռիչ հրատարակութիւններուն, նոյն թերթերը կ'արծարծեն հին դէպքեր, վեց գնդակահարուածներու լուսանկարները կը հրատարակեն, իրենց մոլեռանդ հետեւողները գրգռելու համար։ Ընդդիմադիր թերթերը՝ եղած գրգռիչ հրատարակութիւններուն վրայ վարչապետին ուշադրութիւնը հրաւիրելով կը բաւականանան, միանգամայն աւելցնելով թէ կառավարական մամուլին ընթացքը կրնայ դուռ բանալ նոր արիւնահեղութիւններու եւ նոր տագնապներու։

Ընդդիմադիր քաղաքական շրջանակներ իրենց զարմանքը կը յայտնեն որ կառավարութիւնը չի խորհիր սանձ մը դնել կառավարական մամուլին։

« Էլլենիքի » վերջին թիւին մէջ աւելի առաջ երթալով, հետեւեալը գրած էր.

— « Եթէ Լիոնի կայարանին գնդակները եւ անցեալ օրուան ողբերգութիւնը չեն լուսաբանած Վենիզէլոսը ժողովուրդի բռնած դիրքի մասին, թող ոչ ոք չմեղադրէ, եթէ վաղը արիւնը ներկէ Աթէնքի փողոցները »։

⁂ Կառավարական թերթերը կը գրեն թէ վերջերս Կրետէէն Աթէնք եկած են 30 Կրետացիներ, որոնք կասկածելի նկատուած են իշխանութիւններու կողմէ։ Կ'ըսուի թէ հարիւրէ աւելի Կրետացիներ ալ կը սպասուին այս օրերս։ Վարչապետին հետ խորհրդակցելէ յետոյ, Ներքին նախարար Պ. Թալլիս հեռագրած է Կրետէի ընդհանուր կառավարիչին քննութիւն բանալ հաւաքական մեկնումներու մասին, եւ արգիլել, եթէ արդարացուցիչ պատճառներ չկան։

Միաժամանակ հրահանգ տրուած է Պիրէոսի նաւահանգիստի իշխանութիւններուն, խիստ քննութեան ենթարկել Կրետէէն եկողները։

⁂ Ընդհանուր դատախազ Պ. Փափաթանասիու հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ.

— « Միայն մէկ յայտարարութիւն կրնամ ընել։ Բոլոր թերթերը մամուլի օրէնքը ոտքի տակ առնելով, ստայօդ տեղեկութիւններ հրատարակեցին։ Այս պատճառով բոլորը դատի քաշած եմ։ Դատը տեղի պիտի ունենայ յունիս 19ին։

Կը հաւաստուի թէ դատախազութիւնը դատի տուած է « Էլլենիքի » թերթը, որ մահափորձին յաջորդ օրը ցաւ յայտնած էր որ Պ. Վենիզէլոս սպաննուած չէ։ Թերթերու անհիմն լուրերու հետեւանքները կանխելու համար, վարչապետ Պ. Ցալտարիսի հաւանութեամբ, դատական նախարարը կարգադրութիւններ պիտի ընէ, որպէսզի ամէն օր պաշտօնական զեկոյցներ հրատարակուին քննութեանց արդիւնքի մասին։

ՇՈՒՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՉԵՆ ...

Սելանիկի «Թախիտրոմոս» թերթը կը գրէ.—

Պ. Ֆօնտիլիս միայն տասը սպաննական բառ արտասանեց մահափորձը չահագործողներուն դէմ։ Հազիւ թէ ցոյց տուինք մեր ակռաները ու տակաւին ճանկերնիս չբարձրացուցինք, բայց ահա սասեցան մեր հակառակորդները։ Ընդդիմադիր հոսանքին զեկոյցները այլ եւս խոհեմ չեն եւ կիրքերը հանդարտեցնելու բնոյթը ունին։ Մեր հակառակորդները լքեցին անմիջապէս իրենց յարձակողական թաքթիքը, որպէսզի հիմա մերինը սկսի։ Այսքան է անոնց յանդգնութիւնը։ Այսքան է անոնց ուժը։ Կը հաչեն միս-մինակ, երբ մա'րդ ուշադրութիւն չի դարձներ իրենց։ Առաջին «հօ'շթ»ին, արդէն, շուներու պէս կը փախին, պոչերը ոտքերուն մէջ առած եւ անմիջապէս որ առաջին փայտը ուտեն, այս անգամ պիտի հաչեն սաստիկ, լալու համար սակայն եւ ոչ թէ սպառնալու։ Ասանկ շուները աքացիի իսկ անարժան են։

Հազարաւոր օձեր կ'արշաւեն թրքական գիւղ մը,

ՓԱԽՑՆԵԼՈՎ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

Հազարաւոր օձեր յարձակեցան Մերսինի Քուզուճուլէկ գիւղին վրայ, մտնելով տուները, ախոռները եւ բոլոր բնակելի վայրերը։ Գիւղացիները ահ ու սարսափի մատնուած՝ լուր տուին կառավարութեան։ Շատեր խայթուելով մեռան։ Շրջակայ գիւղերէն հասած ոստիկանները չկրցան որ եւ է բան ընել։ Գիւղացիները ճարահատ փախան դաշտերը, քանի մը քիլոմեթր հեռու, սպասելով որ օձերը բարեհաճին իրենց եկած տեղը վերադառնալ։

Վերջերս Թրքական առեւտուրը զարգացնելու համար առաջարկուեցաւ ուժ տալ օձերու արտածման։

Ահա օձերը ինքնաբերաբար իջեր են գիւղ, եւ անշուշտ ճամբան պիտի շարունակեն մինչեւ քաղաք, պատրաստ՝ արտածուելու։

Ինչո՞ւ կը փախչին ...

31 ՔԻԼՕ ԱՓԻՈՆ ԲՌՆՈՒԱԾ

Պոլսէն Մարսէյլ հասած առեւ, խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Մէսաժըրիի « Անկըօր » շոգենաւին մէջ եւ երեւան հանուեցաւ 31 քիլօ ափիոն, որ պահուած էր Գ. կարգի խցիկի մը մէջ։ Ձերբակալուեցաւ Աննամցի նաւաստի մը, որ խոստովանեցաւ թէ գնած էր Պոլսէն։ Միւս մեղսակիցներն ալ կը փնտռուին։

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ

1.— ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատուն .... 51, Rue Monsieur-le-Prince:
2.— ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ .... 7, Boulevard Saint-Michel-ի դիմացի քէօշկը
3.— ՕՏԷՕՆ .... 5, Carrefour de l'Odéon
4.— ԲԱՍԹԻ........ Մէթրօ Բաստէյի մուտքի քէօշկը
5.— ՄՈՆՄԱՐԹՐ .... 59, Fbg. Montmartre-ի դիմացի քէօշկը
6.— ՓԼԱՍ ՏԸ ՖԷԹ .... Մէթրոյին դիմացի քէօշկը
7. ՌԷՊԷՎԱԼ .... 92, Rue Rébéval
8.— ՊԵԼՎԻԼ .... 19, » de Belleville
9. ՓԱԼԻՔԱՕ .... 3, » Palikao
10. ՍԷՆ - ԼԱԶԱՐ .... Քաֆէ Թէրմինիւսի անկիւնի քէօշկը

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ

1.— ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ .... Գրավաճառ l'Ecriture. 3, Boul. Galliéni
2. ՊԻՒԹԵԱՆՔՈՒՐ .... Գրավաճառ Օֆէնիա, Փլաս Նասիօնալ:

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը այսօր Կիրակի երեկուան ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը այսօր Կիրակի երեկուան ժամը 5.30ին ընկեր Սիմօն Գալուստեանի բնակարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր-Սերոբ» ենթակոմիտէէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Գասս. Միութեան Գրադարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Զեկոյց՝ ներկայացուցչական ժողովի։

Դաշտահանդէս Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

23 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 30ին

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը

ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ « ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ընթերցարանը բաց է ամէն երկուշաբթի եւ ուրբաթ երեկոները ժամը 6էն մինչեւ 7.30: Իսկ կիրակի օրերը ամբողջ օրը: Դիմել՝ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 43 բիս Մատամ Քիւրի, Պանթէօ:

Դերձակներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ Է դերձակի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով, թէեւ խանութին ֆօնը կ'արժէ 15,000 ֆրանք, բայց ստիպուած ըլլալով մեկնիլ Թունիսի վերջը, կը ծախէ միմիայն 2000 ֆրանքի՝ Առաջին ներկայացողին կարեւոր զեղչ: բացառիկ պատեհութիւն: Օգտուեցէք առիթէն, դիմել՝ 8, rue Affre, Փարիզ (18), մէթրօ՝ Chapelle կամ Barbès:

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ե. ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ յուլիս 9 եւ 16ին Անիէռի մէջ, 22 Rue des Bas, « Թէնիս Վոլթէր »ի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի: Մասնակցելու համար դիմել Կազմակերպիչ Ցանձնախումբի ատենապետ Պ. Ժ. Ֆրէնկեանի 56 Rue Lafayette, Paris.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարամնացի Տիկին Պայծառ, հօր անուն Յովհաննէս, մօր անուն Մարգրիտ, եղբայրները՝ Յովսէփ եւ Ճիւան։ Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եւ Զարամնացի հայրենակցութենէն իր հասցէն հաղորդել Ռաֆիկ Յովհաննէսեանի, Grand Pins 35, St. Loup, Marseille.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆԻՍ 1933

20 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՅՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2218

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

Օտար հորիզոնների տակ նետուած Հայկական Սփիւռքին սպառնացող վտանգի մասին վայնասուն է բարձրանում ամէն կողմից:

Կատարեալ ահազանգ:

Արդարեւ, օտարութիւնը ամենակուլ վիշապի պէս երախը բացած, ամէն օր լափում է մեր ցեղի անպաշտպան բեկորները մեր սպառնացող աչքերի առջեւ: Հանդէսների յաճախորդների բազմութիւնով չխաբուինք. Նրանցից դուրս մեծ ու արտաքեկիչ աւերած կայ, ժամ առ ժամ աւելի սպառնական, վտանգի ծածուկ, աննկատելի:

Գիտակցո՞ւմ ենք արդեօք, որ ահեղ մի վտանգ է այս ոչ միայն եօթ–հարիւր հազարնոց հայրենազուրկ հայ ժողովուրդին, այլ եւ Արաքսի ափերին թառած մեր մայր հայրենիքին, որի գոյութեան ու յարատեւումի առաջին պայմանը վտարանդի Հայութեան ներգաղթն է, աւելի կամ պակաս մօտիկ ժամանակներում:

Վա՜յ այն ժողովուրդին, որ թշնամիներով շրջապատուած և նորհի ցանցուածային գաղթերի նուազած՝ վերջ ի վերջոյ արհամարհելի քանակի է հասնում: Մենք այսօր ապրում ենք այդ ծանր փորձութիւնը: Հայկական հարց, հայ ժողովուրդի ապագայ, ազատ ու անկախ Հայաստան այսօր ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ թուական խնդիր: Մայր երկրի եւ գաղութների կապը մեր պայմաններում ո՛չ միայն բարոյական ու նիւթական պիտի լինի, այլեւ ֆիզիքական: Ուրիշ խօսքով, մեր թուական աւերածը պէտք է դարմանուի: Մեր քաղաքական արդի կացութեան մէջ ցեղի համբանքի աճումը մեծագոյն իմաստութիւնն է եւ ամէնէն զգաստ գիտնականութիւնը.

Եւ ահա թէ ինչու, ով որ մի հայ երախայ է փրկում օտարացումի, այլասերումի ճիրաններից, նա կերտում է Հայութեան ապագան, նրա զօրութեան ամրոցին մի քար դնելով: Կրթական եւ այլ ազգապահ հաստատութիւններով, գաղափարական քարոզչութիւններով անաղարտ պահպանել արտասահմանի մեր ցաք ու ցրիւ զանգուածների ցեղային նկարագիրը՝ կը նշանակէ մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցանել միաժամանակ մեր մայր հայրենիքին: Հայաստանի արդի վարիչների գործերի լաւագոյնը ինձ համար մեր եօթ հազարի ներգաղթն էր: Եօթ հազարը սակայն գաղափարի խորհրդանշող թիւ է միայն, եթէ չպիտի յարատեւի ու չբարձրանայ 700 հազարի, որպէսզի հայրենիքին անխախտելի գառնայ: Ու մինչ այդ, մեր Սփիւռքի ազգապահութիւնը մեծագոյն հայրենական գործն է: Երէկի մեր պարտութեան, ինչպէս եւ վաղուայ մեր հնարաւոր յաղթանակի գաղտնիքը մեր ձեռքին է:

Երբ ցաւը համազգային է, ապա եւ դարմանը իրական լինելու համար պէտք է համազգային լինի: Սոսկ ոգին ու կոծը անվայել է կենսունակ, ուշիմ մի ժողովրդի. մեր փառաւոր անցեալը, մեր իրականութեան մեծութիւնն ու մեր դատի արդարութիւնը զօրավիգ ու յենարան պիտի լինին մեր ցեղային գործօն զգաստութեան ու արիութեան:

×

Գրում եմ այս տողերը, արտասահմանի հայ հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար Եգիպտոսում ծնունդ առած «Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան» վրայ, որ նպատակ է դրել իրագործել վերեւ յիշուած գաղափարները: Արդարեւ, իր ընդարձակ, լուսամիտ ու հայրենաշունչ ծրագիրը ընդգրկում է ազգային Մշակոյթի, քաղաքակրթութեան, դաստիարակութեան բոլոր մարզերն ու բոլոր բաժինները: Երկար կը լինէր մի առ մի թուել այստեղ. բաւական է ասել, որ նախատեսուած է ամէն ինչ որ կարող է փրկել հայութիւնը օտարացումից եւ սատարել նրա ցեղային զարթումին:

Եւ իրաւամբ իր անունն ու ոգին Համազգային է: Ուրիշ խօսքով, արտասահմանեան բոլոր հայ կամքերի, հայ մտածումների, հայ զգացումների միահամուռ գրոհը ընդդէմ ցեղի գոյութեան սպառնացող վտանգին եւ ի սէր մայր հայրենիքի զօրացումին ու բարգաւաճումին:

Գործի մեծութեան ու սրբութեան առջեւ պէտք է պատկառանքով տեղի տան անձնական կամ կուսակցական նախասիրութիւնները, կանխակալ դէշ մտածումներն ու անհաշտ, տնաքանդ ոգին:

Դաժան օրերի ենք աշխարհի հետ դէմ դիմաց: Մեծ ու փոքր ազգերի ցուցահանած օտարամերժ, անողորմ եսասիրութիւնը բոլոր հորիզոնների տակ անդթօրէն ծանրանում է մեր փխրուն ուսերին, իբրեւ եղբայրական ձեռքի, բազկի հրամայական պէտք ունինք, իբրեւ սղմուելու, թեւ ու թիկունք դառնալու անհրաժեշտ, կենսական հարկադրանք կայ այս բախտորոշ ու անողորմ օրերին: Վա՜յ նրան, ով ոտքի տակ մնաց՝ կը տրորեն ու կ'անցնին:

Ժամանակ է վերջապէս, սրբազան ճակատ կազմել Հայ Հայրենիքի ու Հայ ցեղի փրկութեան համար:

«Համազգային»ը պէտք է դարձնել համազգային ճիգերի իրական ու շքեղ խտացումը:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՕԴԱՆԱՒԻ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Կիրակի օր օդանաւ մը փորձեր կատարած ատեն, 200-300 մէթր բարձրութենէ մը ինկաւ օդակայանին վրայ, ուր պատսպարուած էր մեծ բազմութիւն մը, անձրեւի պատճառով: Օդանաւորդը վայրկենապէս մեռաւ: Քառասուն հոգի վիրաւորուած ըլլալով, 25ը անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցան: Վիրաւորներէն մէկը մեռաւ: Զօրավար Կոյլ, որ օդնութեան փութացած էր արկածեալի մը, ծանր այրուածքներ ստացաւ ձեռքերէն: Օդանաւային նախարարը հոն գնաց:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ճառերէն յետոյ՝ ծրագիրները

Ֆրանսական ծրագիր արտադրութեան կազմակերպութեան մասին

Շաբաթ եւ կիրակի օրերը ո՛չ եւ է նիստ չգումարեցին ոչ խորհրդաժողովը, ոչ ալ յանձնաժողովները, այլ զանազան բանակցութիւններ կատարուեցան հրատապ հարցերու մասին:

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կազմեց յուշագիր մը, որ կ'ըսէ թէ տագնապին ազդու դարմաններէն մէկն է արտադրութեան կազմակերպումը: Պատուիրակութիւնը չի ժխտեր մաքսատուրքերու կրճատման անհրաժեշտութիւնը, բայց գիտել կուտայ թէ կարելի չէ վերակազմել աշխարհի տնտեսութիւնը, առանց վերջ տալու արտադրութեան անիշխանական վիճակին: Յուշագիրը իր առաջին մասին մէջ կ'ըսէ թէ ճարտարարուեստական եւ հողագործական նախանիւթերու անհաւասարակշռութիւնն է տագնապին բուն պատճառը, քանի որ գիներու անկումը աշխարհի ժողովուրդին երկու երրորդը կը զրկէ գնելու կարողութենէն: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է չափել խնդրանքն ու մատուցումը, կազմակերպելով արտադրութիւնը եւ հրապարակները: Հետեւաբար, կ'առաջարկէ համաձայնութիւններ կնքել գոնէ կարգ մը արտադրութեանց մասին: Այդպիսի համաձայնութեանց շնորհիւ,

1. Պիտի աւելնայ բազմաթիւ արտադրիչներու գնելու կարողութիւնը, ինչ որ շահաստաններ պիտի ապահովէ ճարտարարուեստներուն եւ հետեւաբար աշխատանքի ասպարէզ պիտի բանայ գործազուրկներուն:

2. Այսպէս վերահաստատելով արտադրողներուն գնելու կարողութիւնը, անոնց մէջէն պիտի ընծայուի վճարելու իրենց պարտքերը: Հետեւաբար պիտի վերահաստատուին վարկը եւ վստահութիւնը:

3. Այս համաձայնութեանց շնորհիւ, կառավարութիւնները պիտի կրնան ջնջել առեւտուրի խոչընդոտները, որովհետեւ ընդհանուր բարգաւաճում յառաջ գալով, այնքան անհրաժեշտ չպիտի դառնայ ազգային հրապարակին պաշտպանութիւնը:

Ամերիկեան ծրագիր՝ մաքսատուրքերը սանձանափակելու համար

Իսկ ամերիկեան պատուիրակութիւնը տնտեսական յանձնաժողովին ներկայացուց բանաձեւ մը, որ կը պարունակէ հետեւեալ առաջարկները —

1. Կրճատել մաքսային սակացոյցները, բազմակողմանի համաձայնութիւններով

2. Նոյն ատրճանով մեղմացնել այն բոլոր սեղմումները որ կը սահմանափակեն ապրանքներու մուտքը՝ երկրի մը մէջ:

3. Արդար չափի մը վերածել բաժնեցուցակի դրութիւնը (քոնթէնժանթըման):

Առաջարկուած բազմակողմանի համաձայնութիւնները պիտի գործադրուին եւ պարտաւորիչ պիտի դառնան միայն այն ատեն, երբ վաւերացուին 1932ի համաշխարհային վաճառականութեան հրիւրին 50ը ներկայացնող պետութեանց կողմէ:

Պատուիրակութիւնը կ'առաջարկէ Լոնտոնի խորհրդաժողովէն անդին երկարաձգել մաքսային զինադուլը, այնքան ատեն որ կարելի ըլլայ գործնական միջոցներ ձեռք առնել, միջազգային վաճառականութիւնը կանոնաւորելու համար: Յետոյ, կ'առաջարկէ բազմակողմանի համաձայնութեանց հետ կնքել նաեւ երկկողմանի համաձայնութիւններ, եթէ անհրաժեշտ կը համարուի, ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի սկզբունքին վրայ:

Ամերիկա կը ձգձգէ դրամներու ամրացման ծրագիրը

Ինչպէս գրած էինք, Լոնտոնի անգլիական, Ֆրանսական եւ ամերիկեան մասնագէտները ծրագիր մը պատրաստած էին, ստերլինի եւ տոլարի ամրացման մասին: Այս ծրագիրը շաբաթ օր ղրկուեցաւ նախագահ Ռուզվէլթի, այն յոյսով թէ անմիջապէս պիտի վաւերացնէ: Կիրակի օր լուր եկաւ թէ նախագահը անընդունելի կը համարէ այդ ծրագիրը: Իսկ յետոյ ճշդուեցաւ թէ մերժումը վերջնական չէ, այլ նախագահը կարգ մը բարեփոխումներ պիտի առաջարկէ:

Այս լուրը դէշ տպաւորութիւն գործեց խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ, մանաւանդ որ, անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութիւնները համաձայն են մշակուած ծրագրին:

Գերմանիա ետ առաւ իր յուշագիրը

Գերմանական պատուիրակութիւնը ետ առաւ ազգ. տնտեսութեան նախարար Պ. Հիւկէնպէրկի մատուցած յուշագիրը, որ գաղթային կայսրութիւն մը կը պահանջէր Ափրիկէի մէջ եւ հողեր՝ Եւրոպայի մէջ, գաղթականներ տեղաւորելու համար:

Այս ձեռնարկը ծանր տպաւորութիւն գործած ըլլալով, պատուիրակութիւնը յայտնեց թէ եղածը թիւրիմացութիւն է, թէ աւելի վերջը պիտի ներկայացուէր, եւն.: Հիւկէնպէրկ յուշագիրը ետ առնելէ յետոյ, վերադարձաւ Պերլին: Կ'ըսուի թէ պիտի հրաժարի:

Ծրագրին եւրոպական մասը ուղղուած է Ռուսաստանի եւ ուրիշ սահմանակից երկիրներու դէմ: Այս առթիւ Պ. Լիթվինով կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ, զարմանք յայտնելով Գերմանիոյ դիտումներուն դէմ: Գերմանական թերթերը ստիպուած են լուսաբանութիւններ տալ, մեղմացնելու համար յառաջ եկած տխուր տպաւորութիւնը:

Պատերազմական պարտքերու քննութիւնը

ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Ամերիկեան կառավարութիւնը ծանուցագիր մը հրատարակեց, իբրեւ պատասխան Ֆրանսայի ծանուցագրին՝ պատերազմական պարտքերու մասին: Ձեկոյցը կ'ըսէ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը չէ յարգած իր յանձնառութիւնը յունիս 15ի պարտքը ամբողջովին կամ մասամբ վճարելու համար: Այս առթիւ, ուշադրութեան կը յանձնէ այն խնդիրները որ մէջտեղ դրուեցան, երբ Ֆրանսան չվճարեց նաեւ 1932 դեկտ. 15ի վճարումը, խնդիրներ որոնք ոչ լուծուած են, ոչ ալ վիճարանութեան ենթարկուած:

Ձեկոյցը ստորագրած է ելմտական նախարարին փոխանորդը, նախագահ Ռուզվէլթի հետ խորհրդակցելէ յետոյ:

Պ. Ռուզվէլթ չուզեր բրտօրէն մերժել Ֆրանսական որ եւ է առաջարկ, բայց կը սպասէ որ, նոր բանակցութիւններէ առաջ, Ֆրանսան ալ վճարումներ կատարէ, ինչպէս ըրին միւս պետութիւնները: Այսպէս, նախ պարտաւոր է ամբողջութեամբ վճարել դեկտ. 15ի գումարը, 19 միլիոն տոլար եւ առնուազն վճարում մը կատարել յունիս 15ի գումարին վրայ: Այս պայմանները յարգելէ յետոյ, հաւանական է որ բանակցութիւններ կատարուին յուլիսի վերջերը.

Ամերիկա միեւնոյն պատասխանը տուած է նաեւ Լեհաստանի եւ Պելճիոյ, իսկ Իտալիոյ ուղղած պատասխանին մէջ կ'ըսէ թէ ստացած է մէկ միլիոնի թերհաշիւը եւ պատրաստ է բանակցութեան մտնելու, պարտքերու խնդրին ամբողջական քննութեան համար:

ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

Մարսէյլէն հասած հեռագրէ մը ցաւով կ'իմանանք մահը ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի: Թաղումը կը կատարուի այսօր, երեքշաբթի:

Ողբացեալ ընկերը երկար տարիներ ծառայած է կուսակցութեան շարքերուն մէջ, միշտ վառ պահելով իր հաւատքն ու կորովը, թէեւ տարիքը կը մօտենար 60ի: Պատասխանատու պաշտօններ վարած է Խարբերդի եւ Սուրիոյ մէջ: Երկար ատեն եղած է նաեւ անդամ՝ Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին: Մարսէյլի մէջ, տարիներով մասնակցած է ազգային կեանքին, իբրեւ երեսփոխան, անդամ Ազգ. վարչութեան եւն.:

Յայտնելով մեր վշտակցութիւնը՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն, կը սպասենք իր ամբողջական կենսագրութեան:

ՈՒՐԻՇ ԸՆԿԵՐ ՄԸՆ ԱԼ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

«Հայրենիք»ի յունիս 6 թիւէն կը տեղեկանանք թէ մայիս 15ին ատրճանակով անձնասպան եղած է ընկ. Արփիար Պօղոսեան, Եքրոնի մէջ: 45 տարեկան էր եւ հիւանդ՝ երկար տարիներէ ի վեր: Անձնասպանութիւնը կը վերագրուի առողջութեան քայքայման: Ծնած էր Մուշի Թիլ գիւղը եւ վարած է փոփոխ պաշտօններ: 1901ին եղած է յեղափոխական սուրհանդակ՝ նախ Մուշի եւ ապա Վանի մէջ: Ինքն էր կապը քամիսէր Մ.ի հետ, համաձայն Թուրքենի յուշերուն: Սահմանադրութենէն յետոյ գաղթած էր Ամերիկա, ուր 1916ին մտաւ Հ. Յ. Դ. շարքերուն մէջ:

Սրվազ-Էրզրում երկաթուղին պիտի շինուի

ԹՐՔԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՂՄԷ

Սրվազ – Էրզրում գծին շինութիւնը Նուպարօղլի գրուած եւ 9 միլիոն ոսկի պակասով ազգային խմբակի մը յանձնուած է: Այս խմբակը կազմուած է հետեւեալ չորս ընկերութիւններէն.— Եօլ վէ եափը, Նուրի պէյ, Հոթատ, Թահիր վէ Սալիհ պէյեր եւ Րաիֆ վէ Հուլուսի պէյեր:

Գծին շինութեան համար գործավարութիւնը 50 միլիոն ոսկի գին կարած էր, բայց Նուպարօղլի հետեւանքով յիշեալ խմբակը 41 միլիոն ոսկիով շինելու յանձնառու եղած է:

Շինութիւնները անմիջապէս պիտի սկսին: Արդէն իսկ ճարտարագէտներ ղրկուած են շինութեանց շրջանակը:

Մակեդոնական եղբայրասպանութիւնը

« Ո՛Վ ՈՐ ՍՊԱՆՆԵՑ, ԹՈՂ ԱՆ ԹԱՂԷ »

Մակեդոնական փոխադարձ ջարդը կը շարունակուի անընդհատ, խորապէս յուզելով հանրային կարծիքը: Այս վիճակը ոչ միայն կը խանգարէ ներքին անդորրութիւնը եւ կը վտանգէ անցորդներու կեանքը, այլեւ կը վարկաբեկէ Պուլկարիան:

Կառավարութիւնը ի վիճակի չէ ազդու միջոցներ ձեռք առնելու: Ներքին նախարար Պ. Կիրկինով պատասխանելով եղած հարցումներուն, յայտարարեց.

— Ո՛վ որ դեղագիր մը ունի, թող առաջարկէ որ գործադրենք:

Չորեքշաբթի օր սպաննուած էր համայնավար Կրալէվ: Թաղման առթիւ, տեղի ունեցաւ անսովոր դէպք մը: Փոխանակ գերեզմանատուն երթալու, յուղարկաւորութեան թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Սոֆիայի ոստիկանութեան տնօրէնութեան շէնքը: Սպաննուածին ազգականները եւ բարեկամները յայտարարեցին.

— Ո՛վ որ սպաննեց, թող ան կատարէ թաղումը:

Եւ դագաղը ձգելով հեռացան: Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ իր պաշտօնեաներուն միջոցաւ կատարել թաղումը:

⁂ Շաբաթ իրիկուն, Սոֆիայի մէջ սպաննուեցաւ համայնավար տպագրիչ Կամպէրեվ, երկու անծանօթներու կողմէ որոնք յաջողեցան փախչիլ: Զոհը գործօն ահաբեկիչ մըն էր եւ քանի մը անգամ ձերբակալուած՝ սումբ կրելուն համար: Միեւնոյն գիշերը Ֆիլիպէի մէջ սպաննուեցաւ Միխայլովի կուսակիցներէն Աթանասով, երկու անծանօթներու կողմէ որոնք յաջողեցան փախչիլ: Զոհը թիկնապահն էր Աթանաս Միխայլովի, որ սպաննուեցաւ մէկ ամիս առաջ:

⁂ Այս սպանութեանց առթիւ, երկու նոր հարցապնդումներ եղան երեսփ. ժողովին մէջ, ընկերվարականներուն եւ Մակեդոնացիներուն կողմէ: Ամբողջ մամուլը խստօրէն կը քննադատէ ներքին նախարար Կիրկինովի յայտարարութիւնները, որոնք այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ նախարարը միտք չունի խիստ միջոցներ ձեռք առնելու: Զրոյց շրջեցաւ թէ նախարարը հրաժարական տուած է, բայց Պ. Կիրկինով ինք անձամբ հերքեց այդ լուրը, յայտարարելով թէ երբեք այդպիսի միտք չէ ունեցած եւ թէ անձնատուր չպիտի ըլլայ անոնց առջեւ որ սպանութիւններ կը կատարեն երկրին մէջ:

Թագաւորը առջի օր այցելեց վարչապետին, տեղեկանալու համար ձեռք առնուած միջոցներու մասին:

Ռումանիոյ Թուրքերը կը գաղթեն

Պուքրէշէն կը գրեն «Վագըթ»ի.— Տօպրուճայի հարաւային մասին խալամ բնակչութիւնը, որ դարերէ ի վեր Դանուբի այս եզերքները կը բնակի, սկսած է մեծ խումբերով Անատոլու գաղթել: Այս գաղթի միջոցին, անոնք իրենց ունեցածները, ագարակները, լուծքերն ու կենդանիները աճապարանքով եւ ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

Դ.

«ՆԻՀՈՒ ՉԱՓ, ՆՐԿՈՒ ԿՇԻՌ»

Շարունակե՞նք չարել Գ. Զօպանեանի երեւակայութեան գոհարները: Արժէ՞ ժամավաճառ լինել: Միեւնոյն է՝ Գ. Զօպանեանը այն մարդկանցից չէ, որին կարելի է համոզել: Զօպանեանները դէպքերի եւ գործերի մասին ունին իրենց խրպայատուկ, ի յառաջագունէ կազմուած տեսակէտը, որ առհասարակ փոփոխական է, բայց միշտ ձեւաւորում է ոչ թէ առարկայական փաստերի ազդեցութեան տակ, այլ ներքին, ենթակայական դրդիչներով՝ նայած թէ ի՞նչն է ձեռնտու օրուայ պայմանների համար:

Երէկ Զօպանեանները ուրիշ կերպ էին մտածում: Ծովից – ծով Հայաստանի ծրագիրը, օրինակ, նրանց համար հոյակապ ծրագիր էր, հմայլելի, հայ ազգային բաղձանքներին եւ կարողութիւններին բոլորովին համապատասխան: Այսօր նոյն այդ ծովից – ծով Հայաստանի պահանջը դարձել է հեղինակի առարկայ՝ «ահագնածաւալ Հայ պետութիւն», «ցնորական», «արտառոց ծրագիր»: Գոնէ բացատրէին՝ ինչո՞ւ երէկ արտառոց չէր, իսկ այսօր արդէն արտառոց է: Չէ՞ որ Զօպանեաններն էին եւ Զօպանեանի կուսակիցները եւ Ազգ. Պատուիրակութիւնը, որ ոգի ի բոին պաշտպանում էին այդ «արտառոց ծրագիրը»: Ընդհակառակն, Հայաստանի այն ժամանակուայ վարիչները շատ աւելի իրատես էին: Նրանք բաւականանում էին մինչեւ Հայաստանի ռուսական եւ թիւրքական մասերի կցումով, ելքով դէպի Սեւ Ծովը: Այդ իմաստով էլ Հայաստանի Խորհուրդը հրահանգ էր տուել Ա. Ահարոնեանին, որ միայն Գ. Զօպանեանի պէս մտածողների ճնշման տակ ստիպուած եղաւ յարել «արտառոց ծրագրին»:

Սակայն, այս հողի վրայ Գ. Զօպանեանի հետ խօսելը անիմաստ է: Նա քաղաքականութեան մէջ էլ բանաստեղծ է, իսկ բանաստեղծի հետ չեն վիճում: Բանաստեղծութիւնը կարելի է հաւանել, կամ մերժել՝ ըստ ճաշակի, բայց հանրային – քաղաքական գործի հիմք կարելի չէ ընդունել: Բանաստեղծները տրամադրութեան մարդիկ են, Գ. Զօպանեանի քաղաքական ըմբռնումներն էլ տրամադրութեան ըմբռնումներ են: Այդ հանգամանքով միայն կարելի է բացատրել, որ Հայաստանը երէկ Գ. Զօպանեանի համար «դէպքերու բերմամբ ծնած տկար ու խախուտ Արարատեան հանրապետութիւն» էր, իսկ այսօր «միակ փրկութեան լաստը մեր ազգին ու մեր մշակոյթին համար»: Նոյն մտայնութեան արդիւնք է եւ այն փաստը, որ Գ. Զօպանեանը երէկ ոխերիմ թշնամի էր Հայաստանի իշխանութեան եւ այսօր էլ դեռ ջին ու ախով, կոյր ատելութեամբ արտասանում նրա անունը, մինչ բոլշեւիկ իշխանութեան առջեւ ծնրադիր՝ խունկ է ծխում, գէթ բառերով, հաւատացեալի ջերմեռանդութեամբ: Երկու չափ ու երկու կշիռ. Զօպանեաններին յատուկ այս քաղաքական դաւանանքը ամէն քայլափոխին աչքի է զարնում Գ. Զօպանեանի յօդուածի մէջ:

Գ. Զօպանեանը լուսաւոր գոյներով է նկարագրում բոլշեւիկեան կարգերը Հայաստանում: Նրա տեսողութեան ամէն ինչ պատկերանում է «խանդավառիչ»: Եւ որպէս զի ուրիշների աչքին էլ փայլուն երեւայ, աշխատում է ամենասեւ ներկով ներկել անցեալը: Եւ իրօք Գ. Զօպանեանի գրչի տակից Ռուսահայոց անցեալը դուրս է գալիս ծայր աստիճանի յոռետեսական:

1908ին էլ Գ. Զօպանեանը ճամբորդել է Կովկաս՝ դարձեալ կաթողիկոսական ընտրութեան համար: Կաթողիկոսութիւնը, երեւի, ճակատագրական դեր ունի Գ. Զօպանեանի կեանքում: Էջմիածնում նա այն ժամանակ մնացել է ընդամէնը, 15 օր, «ձեռագիրներուն մէջ հետախուզութիւններ ընելու» համար, մի շաբաթ էլ Երեւան, բայց երեք – չորս ամիս մնացել է Թիֆլիս ու Բագու: Եւ այդ ժամանակամիջոցին կատարելապէս համոզուել է, որ Ռուսահայերը կորստեան ճանապարհին են — Հայերէն լեզուն անհետանում էր, մամուլում եւ դպրոցներում տարածւում էր հակակրօնական ոգին, Հայերը «քիչ ու ցուրտ յարաբերութիւն ունէին իրենց դրացի ցեղերուն հետ»: «Վրացոց հանդէպ արհամարհոտ էին», «Դաշնակցական տեռորներն ու յախուռն ապստամբութիւնները» ծնունդ էին տուել հայ – թաթարական ընդհարումների, հայ գիւղերը խեղճ էին եւ յետամնաց. «Հայ ազգի մնացորդներ կային հոն, Հայ հին կեանքի յիշատակներ – Էջմիածնի Մայր Տաճար, Արայի լեռ (sic), Տրդատայ Թախտ, Տրդատայ Դուռ, Հռիփսիմեանց Տաճար, Զուարթնոց եկեղեցւոյ աւերակներ, Ս. Մեսրոպի գերեզման Օշականի մէջ — բայց «Հայաստան» մը չկար: Այնքան մռայլ էր Ռուսահայոց կացութիւնը՝ «անորմալ եւ պակասաւոր»:

Կարիք կա՞յ ասելու թէ Գ. Զօպանեանը այստեղ էլ չարաչար սխալւում է: Եթէ նա Հայաստանում եղած ժամանակը ձեռագիրներից եւ Արայի լեռից դուրս հետաքրքրուէր նաեւ հայ իրականութեամբ եւ փոխանակ չորս ամիս Թիֆլիսի եւ Բագուի հայ բուրժուազիայի հիւրասիրութիւնը վայելելու շրջէր Հայաստանի գաւառները, գիւղեր, քննէր եւ ուսումնասիրէր, ի հարկէ, այդքան միակողմանի պատկեր չէր կազմի: Կամ գէթ այսօր, եթէ կարդար, օրինակի համար, Դ. Անանունի «Ռուսահայոց հասարակական կեանքի զարգացումը» վերջին հատորը, օգտուէր նրա փաստական եւ թուական նիւթից, այդպիսի արտառոց բաներ չէր գրի: Բայց Գ. Զօպանեանին այդ ամէնը հարկաւոր էլ չէ, նա գիտակցօրէն է սեւացնում անցեալը, որպէս զի բոլշեւիկեան ներկան երեւայ աւելի սպիտակ: Նա այնքան կողմնակալ է, այնքան աչառու եւ նեղմիտ, որ նախապատերազմեան Հայաստանից անմիջապէս անցնում է Խորհ. Հայաստանին: Հայաստանի Հանրապետութիւնը նրա համար որպէս դրական երեւոյթ գոյութիւն չունի: Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ նա միայն բացասական բաներ է տեսնում:

Խորհրդային Հայաստանում ամէն ինչ հիացնում է Գ. Զօպանեանին: «Հայ ինքնավար պետութիւն մը կայ այսօր մեր հայրենիքի մէկ շրջանին մէջ: Մէկ միլիոնի մօտ հայութիւն հաւաքուած է հոն եւ կը կազմէ երկրի բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը»: Բայց ինչպէ՞ս եղաւ այդ. բոլշեւիկնե՞րը հիմնեցին «հայ պետութիւնը», բոլշեւիկնե՞րը ստեղծեցին «ջախջախիչ մեծամասնութիւնը». Գ. Զօպանեանը քաջութիւն չունի խոստովանելու, որ այդ եղաւ Հանրապետութեան օրով եւ, մեծ մասամբ, Դաշնակցականների ձեռքով

Գ. Զօպանեանը գրում է.— «Ունինք հիմա մեր երկրի մայրաքաղաքին մէջ հայ թատրոն, հայ համալսարան, հայ թանգարան, հայ մատենադարան, հայ երաժշտանոց» եւն.: Դարձեալ ո՞վ ստեղծեց այդ, ե՞րբ. ինչո՞ւ չասել, որ դրանց բոլորի հիմքը Հանրապետութեան շրջանին է դրուել:

Մի տեղ միայն, Գ. Զօպանեանը վախվխելով յիշում է, թէ հայ պետութեան իրականացումը սկսուել է 1918ին, երբ, «Կովկասեան Հայաստանի մէջ հիմնուեցաւ հայ ինքնավար մանրադիտական պետութիւն մը» (որ ի դէպ՝ աւելի ընդարձակ էր քան այսօրուայ Հայաստանը», բայց ինչ որ այդ պետութեան մէջ կայ դրական ու լուսաւոր, ամբողջը «Հայ համայնավար կուսակցութեան արժանիքն է»: Գ. Զօպանեանը չի տեսել եւ չի ուզում խոստովանել, որ այսօրուայ Հայաստանի հիմքը կազմող բազմաթիւ երեւոյթներ սկսուել են անկախութեան օրով: Մինչեւ 1918, իրօք որ «Հայաստան չկար»: 1918ին հիմնուեց հայկական պետութիւնը եւ մինչեւ 1920 կազմակերպուեց եւ իրաւական պետութեան ձեւ առաւ՝ ներքին եւ արտաքին բոլոր յատկանիշներով: Բոլշեւիկները ոչ թէ «փրկեցին» այդ պետութիւնը, այլ քէմալականների հետ ձեռք ձեռքի՝ խորտակեցին նրա անկախութիւնը: Բայց ինչ որ այսօր մնացել է «Հայ պետութիւնից», նրա ազգագրական կազմը, նրա ազգային դէմքը, նրա մշակութային գործօններից շատերը — հիմնուեցան ու ձեւակերպուեցան անկախութեան շրջանում ո՛չ միայն Դաշնակցութեան, այլ բոլոր հոսանքների, ի թիւս որոց եւ Գ. Զօպանեանի համախոհների միահամուռ ջանքերով: Ուրանալ այդ՝ նշանակում է ուրանալ սեփական անցեալը: Գ. Զօպանեանը այդտեղ էլ է իջնում:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՅ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ՓՈՒԺԷ-ՍԻՒՐ-ԱՐԺԱՆ

Դանդաղ ու մարած ձայնով ժամացոյցի զարկերուն համընթաց, տափատի աջ գրպանը խառնելով, պարապ կայարանի մէջ կ'երթեւեկէր միջահասակ ու տարիքոտ պաշտօնեան, երկաթուղիի պաշտօնեաներու յատուկ պատին կաթնցուցած:

Անծանօթ մը չէի վայրին ու քայլերս ուղղեցի դէպի կղմինտրի գործարանը տանող անցքը:

Բաւական ընդարձակ ու կանաչազարդ դաշտ մը, եզերուած փոքրիկ անտառապատ բլուրներով, իր կրծքին վրայ ցցած է կղմինտրի գործարանի հսկայ ծխնելոյզը

Գործարանը շրջապատուած է կղմինտրներու, աղիւսներու շեղջակոյտերով, դէզերով, իսկ քիչ մը հեռուն արծի քօթօթի նման նստած է փուռը, քուրան:

Հոս է որ կրակի մէջ կ'այրին, կը թրծուին միլիոնաւոր կղմինտրներու եւ աղիւսներու բանակները, միագոյն եւ միօրինակ մեծութեամբ, առատ նիւթ մատակարարելով նոր շէնքերու եւ նոր պալատներու:

Տաք արեւին տակ, քրտինքը պատառ պատառ կը գլորի բանւորներու տքնաջան ճակատներէն, ակօսելով անոնց այտերը փոշեթաթախ եւ կուրծքերը առնական:

Աղիւս կը պատրաստեն, կղմինտր կը շինեն, տուներ, պալատներ կառուցանելու համար, իսկ իրենք անտուն են, միշտ անտուն ..

Գործազրկութեան սպառնալից մղձաւանջը հոս ալ երբեմն կը սաւառնի թեւատարած:

Ծիգ պէտք չէ, ոչ ալ երկար ժամանակամիջոց մը, շրջապատն ու պարունակութիւնը ճանչնալու համար:

Կ'երեւան արդէն 20–30 միօրինակ ու հաւասար մեծութեամբ քով – քովի նստած բանւորական տնակները:

Դուռներու առջեւ կը վազվզեն հայ, իտալացի եւ սպանիացի փոքրիկներ:

Քանի մը հայ մամիկներ գուլպայ կը գործեն, սեմերու վրայ ծալապատիկ նստած

Կը համրեմ Հայերու սեփական տուները: Մաս մը միյարկ, մաս մը երկյարկանի, մաս մըն ալ նոր կը շինեն: Այր ու կին, աղջիկ ու տղայ կ'աշխատին: Ու այս փոքրիկ շրջանի մէջ, Հայերը անաղմուկ եւ առանց մեծաղղորդ կանչերու, շինած են տեսակ մը հայկական աւան, որուն թեւերը կը տարածուին բաւական հեռուները:

Հոս հոն կը տեսնեմ այծեր, նապաստակներու խումբեր, հաւեր, սագե՛ր

— Անգործներ ունի՞ք:

— Ո՛չ, համարեա թէ, կը պատասխանէ ուղեկիցս: Եթէ գործարանը գործ չունենայ, երկաթուղիի գծի վրայ կ'աշխատինք կամ ագարակները կ'երթանք.

Տեսակ մը գոհունակութեան արտայայտութիւն կը նշմարեմ բոլոր դէմքերու վրայ:

— Սեփական տուն ունեցողները շա՞տ են:

— Ոչ, 10–15 ընտանիք սեփականատէր են: Կան նաեւ նոր հողեր գնողներ ալ:

Ու կը համրուին բոլոր տնատէր – հողատէր Հայերը:

Երբ կը պատրաստուինք փոքրիկ քաղաքն այցելելու, մեր դէմը կ'ելլեն խումբ մը երիտասարդներ, որոնցմէ շատերը հագած են եռագոյն փողկապներ:

«Դաշնակցականներ են» պիտի ըսէր հայ ռամկավար մը, անմիջապէս:

Կը քննեմ երեւոյթը: Զարասնճագցի երիտասարդներ են, որոնք եռագոյնի սրբութիւնը կը դաւանին:

Չեն կրնար շնչել առանց եռագոյնի: Իրենք իրենց տուներու մէջ, իրենց ժիր ու նոյնքան հայրենասէր նորահարսերուն գործել տուած են տարագիր հայ դրօշի գոյները փողփողացնող փանելները ու հպարտ են, երջանիկ: Իրենց քով կեցած են թրքախօս Հայեր: Անոնք ալ ազնիւ են ու հայրենասէր, կը խօսին յաջորդ օրուան տօնակատարութեան մասին:

— «Փորփուղէն բանախօս կեյէ՛ք», կ'աւետէ տարեց հայրենակից մը:

Կը զգամ որ մարդու կարօտ են, հայ խօսքի ծարաւի են:

Այդպէս է Հայը, ամէն ատեն եւ ամէն տեղ: Օրապահիկը հայթայթելէ վերջ, «ճաշերուն չոր հաց ու խրճիթ մը» ապահովելէ ետք, ան կը շինէ, կը ստեղծագործէ, կ'երազէ: Ու մեծ է, նուիրական իր երազը:

Չեմ զգար որ եւ է յոգնութիւն կամ ձանձրոյթ: Կանաչ մարգագետինը տ– լետատան երերալով կը տանի ու կը փախչի հեռուն, հայրենի դաշտերու մեր խառնուրդ կախարդիչ փըրփրուքով

«Հօկէ»ի նշանակով մը զարդարուած հայ երիտասարդ մը կեցած է բանջարանոցի մը եզերքը եւ կը խօսի իր մեռած եղբայրներու մասին:

Հազիւ տաս քայլ անցած իրենց կեցած տեղէն, տասն անգամ կը լսենք՝ «լուսահոգի եղբայրս», «Ողորմած հոգի եղբայրս» բառերը, որոնք յատուկ են միայն հայ քրիստոնեայի, լուսաւորչականի:

Եւ որքա՜ն պիտի զայրանար այդ երիտասարդը, եթէ գիտնար թէ «Հօկ»ի անունը կրող միութեան ղեկավարներու քաղաքական ըմբռնումները բոլորովին հակառակն են իր տոհմիկ, նահապետական ըմբռնումներուն:

Ով գիտէ թէ ինչպիսի կատաղութեամբ կտոր – կտոր պիտի ընէր ու նետէր այդ նշանակը, երբ իմանար որ իրեն համար սրբութիւն համարուածները, «Հօկճի»ներուն համար անսուրբ են...

— Աս ալ Հայու տուն է, ան ալ, միւսը Լէօկցիին է, մէկալը Վանեցիին

Ու կը համրէ, կը գնահատէ տուներուն իրական արժէքները, ոմանց ալ խաբուած ըլլալու պարագաները կը թուէ:

Փոքրիկ քաղաքը իրիկնապահին, տօնական կերպարանք ստացած է:

Անծանօթը հոս անմիջապէս կը յայտնաբերէ նորեկի իր հանգամանքը: Կը նային վրան խորագնին նայուածքներով, կը չափեն ոտքէն — գլուխ:

Չգիտեմ ինչու Ղարաքիլիսէի նման կը ներկայանայ ինծի այս քաղաքը, թէեւ ի զուր կը փնտռեմ առաջինը շրջապատող լեռները

Փոշոտ ու արեւակէզ ճամբաներով կը քալենք դէպի հայկական ագարակները:

— Յակոբ Կլօեանի տունն է, ձեռքով ցոյց կուտայ ուղեկիցս:

Լուռ եմ եւ լռութիւնս կը զարմացնէ զինքը

— Չէ՞ս ճանչնար Վանեցի Կլօեանը, ան ալ Յովհաննէսեանին է, ան միւսը Լէօկցի Մանուէլեանին է, իսկ անգլիինը՝ Խնուսցի Ալէքի ագարակն է:

Գաղթական Հայը, այս անծանօթ ու մենաւոր վայրին մէջ ալ չարաչար աշխատելով ու խնայելով, կրցած է տուն տեղ ըլլալ, բայց մէկ բան ակներեւ է, որ ամէն տեղ ալ հայրենաբաղձութիւնը կը կրծէ, կը չարչրկէ մեր տարագիր բեկորները:

— Մեր տղաքը կը կորսուին, դպրոց չկրցանք ունենալ, փամփոնը գեղեցիկ դպրոց մը շինել տուաւ, չկրցանք օգտուիլ աւրիթէն, շէնքը պարապ մնաց, իսկ մեր տղաքը փողոցներու մէջ կը մեծնան, կամ կ'ուծանան, կ'այլասերին

Ծիրդ են այս դիտողութիւնները: Արդար են իրենց բոլոր տրտունջները՝ մեր ազգային մեծանուն մարմիններու եւ Բարեգործականի անտարբերութեան մասին:

Մէկիկ մէկիկ կ'այցելենք Հայերու ագարակներն ու բանջարանոցները:

Արեւը մայր է մտեր, բայց Հայերը կ'աշխատին դեռ: Հողը իրենցն է, կ'աշխատին: Հիմա արդէն ուսումնասիրած են կլիման եւ ընտելացած բուսականութեան մանրամասնութեանց:

Կը նստինք հսկայ ծառի մը քով, կը շրջապատուինք Հայերով ու մինչեւ ուշ գիշեր կը լսենք իրենց ցաւերն ու տրտունջները, իրենց յոյսերն ու կենսագրականները.

Գաղութը՝ հայկական հօծ զանգուած մը չի պարունակեր:

Մեծ մասը Զարասնճագցիներ են, Վանեցիներ, մնացածը զանազան հայկական շրջաններէ մէկ մէկ նմոյշներ միայն:

Հ. Յ. Դ. «Զաթօ – Շէյրօ» խումբը կ'աշխատի եռանդագին: Դեռ նոր տօնեց Մայիս 28ի տօնը:

Հոս կան նաեւ 2–3 «Հօկճի»ներ:

Զարասնճագցիները ունին իրենց միութիւնը, կազմուած եռանդուն եւ հայրենասէր անդամներէ.

Ուրիշ կազմակերպութիւններ չկան:

Ֆրանսախօս երախաները հայերէն արտասանութիւններ կը փորձեն իրենց ծնողներու առջեւ, հանդէսներու ատեն արտասանելու համար:

Կիրակի առտուն, կայարանին մէջ արտասովոր եռուզեռ մը կար:

Շրջականերէն եւ ուրիշ վայրերէ Հայեր Փուժէ եկած էին, Մայիս 28ը տօնելու համար:

ՄԱՐԱՋՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՐԼԻՆ, (յապաղած). Ինչպէս յայտարարուած էր, 27 մայիսի շաբաթ իրիկունը տեղի ունեցաւ Անկախութեան հանդէսը: «Նուպրրա զալ» անուն սրահին մէջ:

Սրահը զարդարուած է հայկական եռագոյնով եւ Գերմանիոյ պետական եւ ազգային (բեկեալ խաչ) դրօշներով: Հայ արիները որ նոր կազմակերպուած են այստեղ, հովանաւորութեամբ գաղթային վարչութեան եւ ղեկավարութեամբ երիտասարդ Գ. Ռուբէն Տէր Մինասեանի, կը հսկեն հանդէսին մուտքին եւ կարգապահութեան: Արդէն ներկայ է գաղութը գրեթէ ամբողջութեամբ: Աննախընթաց ոգեւորութիւն մը չորս կողմ: Վրացի, Ռուս եւ Գերման բարեկամներ ալ եկած են մեզի հետ յարգելու Օրուան տօնը:

«Մեր հայրենիք»էն վերջ, զոր երգեցին հայ արիները բեմին վրայ, խօսեցաւ գաղթային միութեան նախագահ Գ. Ե. Տէր Մինասեան օրուան նշանակութեան մասին. «Ուժն էր որ, ստիպեց այն օրերուն, մեր դարաւոր թշնամին՝ վերջ դնել իր հայաջինջ ծրագիրներուն եւ ճանչնալ Հայուն ազատ ապրելու իրաւունքը»:

Ժողովուրդը յոտնկայս, մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգեց յիշատակը Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի հերոսներուն, ինչպէս եւ անոնց որ ինկան անկախութեան ճամբուն վրայ:

Յետոյ խօսեցաւ Գ. Դ. Դաւիթխանեան, որ անձամբ ապրած է այն օրերուն Կովկաս եւ գործօն դեր ունեցած ազգային կեանքին մէջ: Բանախօսը վերլուծեց այն օրերուն նախընթաց եւ յաջորդ պատմական անցուդարձերը եւ արծարծեց հաւատքը դէպի նոր արշալոյս:

Բուռն ծափերով վերջացող բանախօսութեան յաջորդեց գեղարուեստական բաժինը:

Տիկին Եր. Բագալ երգեց մէջ ընդ մէջ շարք մը երգեր, ինչպէս «Սիրուն մանուշակ», «Կարմիր վարդ» եւն., արժանանալով ծափերու. Նոյնպէս իր հովանաւորութեամբ եղան բեմի վրայ առանձին պարեր, արեւելեան եւ եւրոպական, օրիորդներ՝ Սեդա Ներսէսեանի, Օֆէլի Նազարեանի, Յարութիւնեանի եւ Ռօզան Աբեղեանի կողմէ, խլելով բուռն ծափեր:

Մասնաւոր խնդրանքի վրայ կրկին արտասանութիւններ ըրաւ Օր. Մարիա Դաւիթխանեան, հայերէն և յետոյ գերմաներէն՝ ուղղուած Հայաստանին:

Փոքր դադարէ մը վերջ տեղի ունեցաւ ներկայացում մը՝ «Պաշտօնա խնդրալ էն», որուն մէջ Գ. Աբրամ Տէր Մինասեան դարձեալ երեւան բերաւ իր ձիրքը: Միւս դերակատարները նոյնպէս յաջող էին իրենց դերերուն մէջ:

Կէս գիշերը անցած էր երբ սկսան եւրոպական պարերը: Արդէն յայտարարութիւններ կը տեղային հայկական խմբերգներու, ուսանողներու, թէյի կամ վիճակահանութեան եւ ամէն մարդ կը խուժէր հայ տիկիններու կողմէ պատրաստուած ուտեստեղէններու սեղաններուն շուրջը: Ամէն բան կար: Ոգեւորութիւնը ծայր աստիճան էր: Պերլինի ամենէն յաջող հանդէսը երկար ատեն է ի վեր: Վերջապէս ազգային ուրախ շրջանակ մը:

Հանդէսը տեւեց մինչեւ լոյս: Վերջանալու մօտ աճուրդի դրուեցաւ երիտասարդ Գ. Ռուբէն Տէր Մինասեանի կողմէ հայ արիներուն նուիրուած ստեղծագործ դրօշը, «բարձրացիր – բարձրացուր» վերտառութեամբ: Աճուրդին գումարը 35 մարքի բարձրացաւ, բայց տիրացող Գերմանացին, Գ. Ռիշ նուիրեց դրօշը դարձեալ հայ արիներուն, որոնք մասնաւոր հանդիսութեամբ վերընդունեցին զայն: Այդ գումարը պիտի տրամադրուի հայ արիներու տնտուկին:

Եղան նաեւ, մէջընդմէջ, եւրոպական պարերու կարգին ռուսական եւ արեւելեան առանձին պարեր, ղեկավարութեամբ Գ. Սեւաչունիի եւ մասնակցութեամբ վերոյիշեալ պարող օրիորդներուն:

Պէտք է ըսել որ Գաղթային Միութեան վարչութիւնը իր կարելին չէր խնայած եւ կ'արժէր որ այսպիսի առիթներու մէջ գաղութը միշտ այսպէս ամբողջութեամբ զօրավիգ հանդիսանար անոր ջանքերուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Պէ՞տք է բարեփոխել հայկական տառերը

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ.— Ամէն բանի մէջ բարեփոխութեան, վերանորոգումի, կատարելագործումի մասին ամբողջ հոգիով համակրանք ունենալով հանդերձ, չա՛տ անտեղի ու վնասակար կը գտնեմ մեր ներկայ ցիրուցան, անկայուն վիճակին մէջ դարերէ ի վեր նուիրագործուած մեր տառերուն «բարեփոխումը»: Հայ տառը կը պատկանին բոլոր Հայերուն եւ ոչ մէկ ատեն ներելի չէ որ անոր մէկ մասին միջոցաւ յօտուին կամ ձեւափոխութեան ենթարկուին, ինչպէս ըրին մեր դարաւոր ուշքնաղ լեզուին՝ զայն ըրկենելով, իր ազնուականութենէն զրկելով եւ անճանաչելի դարձնելով: Այդ տեսակ հիմնական քայլերու մէջ անհրաժեշտ է հարիւր խորհիլ ու մէկ գործել եւ ոչ թէ հապճեպով անխոհեմ ու անկերպարան այլափոխութեան ենթարկել: Անհրաժեշտ է արտասահմանի բոլոր հայութիւնը իր հեղինակաւոր գաւառներուն միջոցաւ իր ձայնը ունենայ այդ կենսական հարցերուն մէջ և լուրջ ուսումնասիրութիւններէ ու գաղափարներու փոխանակումներէն յետոյ միայն մտցնել հոն բան մը որ իրապէս որ եւ է առաւելութիւն ունենայ հինին վրայ:

Բայց հինները քանդելու ժամանակը չէ հիմա: Հինները ո՛չ թէ քանդելու այլ անհրաժեշտ սրբագրութեան իսկ ենթարկելու ժամանակը չէ, քանի որ ժողովուրդին ամէն ինչը քանդուած մէջն ըլլալով իր դարաւոր հողը, տուներն ու բուխերիկները Այդ տեսակ բարեփոխումներու վրայ մտածել միայն այն ատեն ներելի է, երբ ժողովուրդը ամփոփուած է իր հողին վրայ, երբ մեղրը ու իւղը կը հոսին ամէն կողմէ, երբ այլեւս ուրիշ բան չի մնար ընել բայց եթէ խորհիլ միայն իր բարոյական վերելքին վրայ:

Գոնէ իբրեւ նմոյշ տրուած տառերը ամենափոքր առաւելութի՞ւն մը ունենային հիներուն վրայ ....: Փոքր տղայ մը իսկ կրնայ հաստատել որ անոնք հազա՛ր անգամ աւելի աչք յոգնեցնող եւ դժուար ձեւաւորուող տառեր են որոնք չեն կրնար անցնիլ մեր դարաւոր ու վճիտ տառերուն տեղ: Ինչպէս յօդուածագիր մը դիտել տուած էր «Յառաջ»ի մէջ՝ տառոմ կը բաւէ միայն մեր լեզուին մէջ շատ գործածուող ա գրին աւելի սեղմ ձեւ մը տալ տեղի խնայողութեան համար եւ ուրիշ ոչինչ:

Անհրաժեշտ է որ ամբողջ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնի ու բողոքէ այս կանխահաս ու վնասակար որոշումին դէմ, վասնզի հարցը միայն խորհրդային Հայաստանի սահմաններուն մէջ չէ որ ամփոփուած է, այլ ընդհանուր. հայութեան հետ կապ ունի: Արտասահմանի ժողովուրդը թող ինքզինքը մեռած նկատէ, եթէ սոյն անտարբերութեամբ հանդուրժէ որ քմահաճօրէն անդամատեն ու այլանդակեն մեր դարաւոր ու նուիրական տառերը: Անոնք ոեւէ անհանդուրժելի թերութիւն չունենալէ զատ՝ շատ աւելի որոշ ու դիւրըմբռնելի են քան լատինական տառերը և շատ աւելի կատարեալ ձեւով մը կ'արտայայտեն բառերը քան լատինական տառերը իրենց լեզուներուն համար:

Ատենն է որ բոլոր մեր մշակները՝ ուսուցիչ, գրող թէ ընթերցող մամուլի միջոցաւ յայտնեն իրենց ընդվզումը եւ ընդդիմութիւնը ու չթողուն որ այլանդակ սաղմը ձեւ ու մարմին առնէ:

Հայաստանի մեր հեռատե՞ս վարիչները եթէ կ'ուզեն իրական օգտակարութիւն մը բերել մեր լեզուին՝ թող ջանան մաքրել ու ազատել արեւելահայերէնը աղճատող եւ անհանդուրժելի դարձնող օտար բառերու փոշէն. բառեր որոնց հայերէնները չեն պակսիր մեր ճոխ լեզուին մէջ. Ի՞նչ ըսել է, օրինակ, «ինտելիգենտ», երբ ունինք «մտաւորական»ը, «կուլտուրա», երբ ունինք «մշակոյթ»ը, [illegible] եւն.: Ու մանաւանդ թող ճանչնան իրենց գործած սխալը եւ մէկ կողմ նետեն իրենց պատուաստած զռհամ՛ ուղղագրութիւնը, որդեգրելով կրկին հինը՝ դարաւոր ու ճկուն ստեղծագործութիւնը:

ԱՐՄԱՒԵՆԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶՐՈՅՑ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՀԵՏ: Գրեց՝ Լեւոն Մեսրոպ: 1933 Տպ. «Նոր Օր», Աթէնք: Գին 5 փրանք:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Առաջ տուն չկար, հիմա վարձակալ չկայ...

Փարիզի մէջ բնակարաններու տագնապը տեղի տուաւ վերջապէս, այս անգամ հրապարակ բերելով վարձակալներու տագնապ մը։

Պատերազմէն անմիջապէս ետքը, տուրքի եւ գործերու առատութեան շրջանին, շատեր չինայեցին վարձելու համար շքեղ յարկաբաժիններ։ Շատ մեծ գին կը կտրէին վարձակալները, եւ խորհիլ որ այդ շրջանին շրջակայ յարկաբաժիններ փոքրիկ իսկ մը կարմէջին Փարիզի մէջ։ Ահա թէ ինչու շուտով առեղծուեցաւ բնակարանի տագնապ մը։ Ահա կարգ մը թիւեր.

1914ին Փարիզի մէջ կային 993,294 յարկաբաժիններ։ 881,312 յարկաբաժիններուն տարեկան վարձքը հազիւ կը հասնէր 1000 ֆրանքի. 415,259 յարկաբաժիններու տարեկան վարձքը […]300 ֆրանքէն ալ քիչ էր։ 30,000 յարկաբաժիններու համար կը վճարուէր […]000 ֆրանք, 6900 յարկաբաժիններու համար 7000 ֆրանք։

Պատերազմէն յետոյ, երբ տուներու վարձքը կարելի չէր համեմատութեան մէջ դնել դրամին իրական արժէքին հետ, երբ վերջապէս վարձատուները սկսաւ վճարել ինչ որ պահանջուեցաւ, կը բաւէր որ իրեն յարկաբաժին մը տրուէր, ծագեցաւ բնակարանի տագնապը։ Փարիզի բնակարաններու յաւելցին ոչ միայն նոր բնակիչներու, այլ եւ դրամին խուժումին։ Եւ շատեր սկսան տուն չինել, հակայ չէինք կանգնել։ Այդ այն շրջանին էր, երբ եւ է բան, գնումէն 8 օր յետոյ փոճառքի դրուած պարագային, կը բերէր հարիւրին հարիւր համեմատութեամբ ծախսապայմանները իրենց այդքան առատ գործ չունեցան ունէր որ եւ է ատեն։ Շինեցին ու չինեցին։ Ընկերութիւններն իսկ դիմադրած էին, եւ տուն չինելու իրենց մրցակցութեան մէջ դրամագլուխին մեծութեամբ ոտք չերկնցուցին, այլ առաւել։ Փոխառութիւն կնքեցին, եւ բնակարան չինեցին, քանի որ վարձակալները շատ էին։

Եւ յանկարծ ծագեցաւ նոր տագնապը։ Վարձակալն է որ կը պակսի հիմա։ Բնակարանի տագնապի շրջանին, շատեր ձգեցին հեռացան Փարիզէն։ Միւս կողմէն քաղաքապետութիւնը աժան բնակարաններ չինեց։ Գործաւորներու ընկերութիւնները տուն չինեցին իրենց գործաւորներուն համար։ Եւ ամէնէն առաջ տագնապէն ազատեցան մեծ կամ շքեղ յարկաբաժինները։ Այսօր Թրոքատերոյի թաղամասին մէջ բնակարանները հազիւ 2 կամ 3 վարձակալ ունին։ Եւ խորհիլ որ վաղը այդ վարձակալներն ալ պիտի պակսին, քանի որ անոնք իրենց պայմանագրութիւնը լրանալէ յետոյ, պիտի երթան աւելի աժանը փնտռելու։

Այդ յարկաբաժինները վարձուած են տարեկան 24,000 ֆրանք։ Ունին 5 ընդարձակ սենեակ, լոգարան, խոհանոց, արտաքնոց։ Եւ դեռ պէտք է վճարել 2000 ֆր. ջեռուցին համար, առաւել հարիւրին 10։

Այս հին ու բարձր գիներուն տեղ հիմա նոյն յարկաբաժինները վարձու կը տրուին 15000 ֆրանքի, բայց վարձող չկայ։ Եւ լման տարիէ մը ի վեր Թրոքատերոյի մէջ յարկաբաժիններ կան որ վարձակալ չունին։

Արդ, այս պայմաններուն տակ կարելի չէ դիմադրել երկար ատեն։ Կնքուած փոխառութեան տոկոսները կը սպառեն։ Ի վերջոյ բնակարաններու տէրերը պիտի ստիպուին ծախել իրենց շէնքերը։ Եւ այդ բնակարաններուն նոր տէրերը աւելի աժան վարձու տալով յարկաբաժինները, պիտի փարատեն տագնապը։ Այս ձեւով պիտի պատժուին բոլոր անոնք, որոնք ուզեցին տուն չինել, առատացուածքի տէր դառնալ պարզապէս շահադիտական նպատակով։ Եւ ինչպէս կ'ըսէ Փարիզի բնակարաններու տէրերու սէնտիքային նախագահը, Թըրիւթիէ տը Վարէօ, «բնակարանի մը, կամ առատացուածքի մը տէր դառնալը պէտք է հիմնուած ըլլայ խնայողութեան մը վրայ, եւ ոչ թէ շահադիտութեան»։ Վարձակալներու տագնապը պատիժ մըն է միայն, որ կը տրուի շահադէտներուն, անոնց որ բնակարան չինեցին փոխառութիւններով եւ շատ հարստանալու նպատակով։ Վարձակալներու տագնապը վերջապէս միջոց մըն է, որ շուտով պիտի լուծէ բնակարանի տագնապը, պիտի կրճատէ վարձքերը ինչպէս եւ, նախապատերազմեան շրջանին, երբ բնակարանները հարիւրին 10 չափով միայն պարապ էին, շուտով յարկաբաժինները պիտի ունենան իրենց վարձակալները անշուշտ կրճատուած գիներով։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒՆ ԻՇԽԱՆԸ ՀԻՒԱՆԴ

Փոլ Ֆոր, որ «բանաստեղծներուն իշխանը» տիտղոսը կը կրէ, հիւանդ է ժամանակէ մը ի վեր եւ թշուառ։ Աղքատ, լքուած, անօգնական, դամուած է իր բարձին. Փառքի օրեր տեսած այս հպարտ բանաստեղծին օգնութեան համար, ֆրանսացի գրողները յանձնախումբ մը կազմած են եւ կ'աշխատին դրամ հաւաքել բանաստեղծներու երբեմնի իշխանին։

ԲԱՆ ՄԸ ԸՍԷՔ ՁԵՐ ԿՆՈՋ...

Ռէնի մէջ վերջերս կին մը դատարան ներկայացաւ, բողոքելով որ իր ամուսինը ոչ մէկ խօսք կը փոխանակէ իրեն հետ։ Երբ դրամի պէտք ունենար գնումներ ընելու համար, դրամապանակը բոլորովին պարապ կը դնէր ամուսնոյն առջեւ։ Եւ ամուսինը քանի մը հարիւրնոց կը դնէր դրամապանակին մէջ, առանց երբեք խօսելու։ Եւ ուրիշ առթիւ ալ, ամուսինը սովորութիւն չունէր խօսելու։ Կինը կը բողոքէր եւ կ'ըսէր թէ այս լռութիւնը ամենամեծ արհամարհանքն է, կամ անարգանքը ուղղուած իրեն։ Այսու հանդերձ ամուսինը կը սիրէր իր կինը, բայց կը սիրէր նաեւ լռութիւնը։ Դատարանը մտիկ չըրաւ փիլիսոփայ ամուսինին խօսքերուն, սիրոյ հաւատարմութեան եւ որոշում տուաւ ամուսնալուծման, պարզապէս անոր համար որ սովորութիւն չունէր կնոջ հետ խօսելու։

Ուրեմն, պարոնայք, ամուսիններ, չմոռնաք առաւօտ իրկուն խօսիլ ձեր կնոջ հետ։ Եւ եթէ բնաւ ըսելիք մը չունիք, բան մը ըսած ըլլալու համար հարցուցէք ձեր կնոջը թէ գիշերը ինչ երազ տեսած է, եւն.։ Կամ երբեմն ձեր կնոջ սիրտը նեղացուցէք, չհաւնելով հիւսած գուլպային, կարած շապիկին, եփած ապուրին։ Կամ գէթ օրը մէկ անգամ կռիւ ըրէք, պոռացէք գոռացէք երեսին, այլապէս ամուսնալուծման որոշում կը տրուի, այն ամբաստանութեամբ թէ խօսք—խօրաթա չէք ըներ ձեր կնոջ հետ։

ՎԵՐԳԻՆԷ ԳԱՐԱԳԱՇ

— :•: —

Վերջերս Աթէնքի մէջ մեռաւ Վերգինէ Գարագաշ, վաստակաւոր մը թատերական արուեստի։ Իր անունը փայլած է 1870ական թուականներուն, երբ նոր կը ծաղկէր հայկական թատրոնը, Պոլսոյ մէջ։

Երբ այդ միջոցներուն հայ թատերախումբերը կը սկսէին օփէրէթներու ներկայացումներուն, Վերգինէ կը դառնայ հայ բեմի լուսաւոր աստղերէն մէկը, առանց երբեք իր հաւասարը ունենալու։ Առաջին ներկայացուած օփէրէթը կ'ըլլայ Լա պէլ Էլէնը, ֆրանսերէնէ թարգմանուած։

1874ին, երբ Կէտիկ Փաշայի թատրոնին մէջ Վարդովեան իր ամէնէն փայլուն թատերական գործունէութեան կը սկսի, իր շուրջը կը համախմբէ ժամանակին լաւագոյն արուեստագէտներէն Պէնլեան, Մաղաքեան, Ըչաունի, Թօսպաթեան, Նալլեան, Մարի — Նուարդ, Բիստոս, Արաքսիա եւ Գարագաշեան քոյրերը։

Թէ ինչ յաջողութիւն ունեցած են Գարագաշեան քոյրերը իրենց առաջին քայլերուն, բացատրելու համար բաւական է յիշել թէ երկու քոյրերը ամսական 60 օսմ. ոսկի կը ստանային մինչ այդ միջոցներուն 10 ոսկիով ընտանիք մը կրնար լաւ կերպով ապրիլ։ Պարզ ուսուցչի մը ամսականը 3—4 ոսկի իսկ չէր։

Բայց միայն Պոլսոյ կամ Թուրքիոյ քաղաքներուն մէջ չէ որ Գարագաշեան քոյրերուն հռչակը կ'արձագանգուի։ Նոյնքան եւ աւելի Կովկասի մէջ։ Երբ հայ թատերախումբը Թիֆլիս կը փոխադրուի, Գարագաշեան քոյրերը հիացում կը պատճառեն. Օր. Վիրգինէ այնպիսի մեծ ազդեցութիւն կը գործէ իր խաղարկութեամբ որ, ներկայացումէն վերջ երբ կը պատրաստուի տուն վերադառնալ կառքով, Թիֆլիսի հայ ուսանողները կ'արձակեն ձիերը եւ իրենք լծուելով մինչեւ իր բնակարանը կը տանին զինքը։

Ութսունական թուականներուն Օր. Վիրգինէ Իզմիրի մէջ Պէնլեանի հետ միջոց մը խաղարկութիւններ կը կատարէ ամառնային թատերաբեմի մը վրայ եւ քիչ մը ատեն ալ Քամարոնի թատրոնին մէջ, իր սոփրանօ ձայնով ու բնական խաղարկութեամբ հիացում կ'ազդէ։ Իր խաղացած օփէրէթներն էին Ժիրոֆլէ—Ժիրոֆլա, Լէպլէպիճի, Մատամ Անկօ, եւն.։

Թէ՛ հայ եւ թէ օտար թերթեր գովեստով կը խօսէին իր մասին։ Աթէնքի ֆրանսական հնագիտական դպրոցին հետեւողներէն, Կաստոն Տէշան, որ այդ միջոցին տեսեր է Օր. Վ. Գարագաշը, միեւնոյն ամառնային թատերաբեմին վրայ, մեծ գովեստով կը խօսի իր մէկ նշանաւոր եւ գեղեցիկ երկին մէջ։

Այս ֆրանսացի համակրելի գրողին գնահատումը շատ մը գնահատանքներէ աւելի արժէք ունի, քանի որ այդ միջոցին Իզմիրի մէջ ֆրանսական խումբ մըն ալ Մատամ Անկօն կը ներկայացնէր, ու ֆրանսացին այդ խումբի մասին բան մը չըսեր։

Աւելի դառ, քիչ վերջ Փարիզ վերադառնալով, Կաստոն Տէշան Թանի թատերական քննադատը եղաւ երկար ատեն, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ թատրոնի մասին հասարակ գրող մը չէ, այլ մասնագէտ մը։

Օր. Վիրգինէ Գարագաշի վերջին ներկայացումը եղած է Իզմիրի մէջ Կրան Մոնկոյը։ Առաջին անգամն էր որ այս դժուարին եւ կնճռոտ խաղը հայ բեմին վրայ պիտի բեմադրուէր։ Բայց եւ այնպէս, ան բացարձակ յաջողութիւն մը եղաւ իրեն համար եւ կարծես տեսակ մը կարապի երգ, քանի որ ան այլ եւս ի սպառ լքեց բեմը եւ ամուսնացաւ Պ. Ց. Թումաեանի հետ։

Օր. Վ. Գարագաշ ոչ միայն դերասանուհի մըն էր, այլ եւ լայն զարգացում ունէր, լաւ խօսող էր եւ երգչուհի։ Բեմը իր համալսարանը եղած էր, եւ գլխաւորաբար իմաստասիրութեան եւ հոգեբանութեան համալսարանը։ Մարդ կրնար ժամերով խօսիլ անոր հետ, առանց ձանձրանալու եւ միշտ ալ հրահանգուելով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դերասան Ղազարեանի յոբելեանը

ՏԵՍԻՆ, 12 Յունիս (Ցառաց)— Կովկասի, Հայաստանի, Ռուսաստանի եւ եւրոպական զանազան քաղաքներու մէջ 30 տարիէ ի վեր հայ բեմին ծառայող կատակերգակ դերասան Յ. Ղազարեանի երեսնամեայ յոբելեանը տօնուեցաւ Տեսինի մէջ եւս։ Հանդէսը Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տան սրահին տեղի ունեցաւ յունիս 11ին, կիրակի, ընտրեալ հասարակութեան մը ներկայութեան։ Հանդէսը բացուեցաւ ընկ. Ա. Մելքոնեանի նուագած «Աղջի բախտաւոր» երգով (ջութակ), որմէ յետոյ յոբելեանական յանձնախումբի փոխ — նախագահ Պ. Ա. Կիւլպէնեանը քանի մը խօսքով բացատրեց հանդէսի նպատակը, ներկայացուց յոբելեարի կեանքն ու գործունէութիւնը, թելադրելով գնահատել։

Տէր եւ Տիկին Ղազարեաններուն եւ Լիոնէն եկած դերասաններուն կողմէ ներկայացուեցաւ «Թէմպէլ Հասօ», 3 արար պարով եւ երգով (պատմական «Պըլը — Պուղի»)։ Ներկայացուեցաւ նոյնպէս «Ես մեռայ» խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտը։ Երկուքն ալ անցան շատ յաջող եւ Պ. Ղազարեան ցոյց տուաւ իր կատակերգակի ինքնատիպ տաղանդը, արժանանալով ժողովուրդի բուռն ծափերուն։ Դժբախտաբար հանդէսի ամբողջ ընթացքին ոչ մէկ հսկիչ կար, որու պատճառաւ աղմուկը եւ անկարգութիւնը կը տիրէին սրահին մէջ։ Տարրական պայման է հոգ տանիլ կարգապահութեան եւ մանաւանդ մանուկներուն.

Հանդէսի վերջաւորութեան դեր. Ղազարեանը քանի մը խօսքով շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ իրեն օժանդակողներուն։

** Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ երեք շաբաթ առաջ ձեռնարկուած էր կազմելու թատերասիրաց մնայուն խումբ մը, որու պակասը սկիզբէն ի վեր զգալի է Տեսինի նման 3000 հոգինոց հոծ ու ամփոփ գաղութի մը մէջ, մանաւանդ որ այժմ ունինք ընդարձակ թատերասրահ մը, բոլոր յարմարութիւններով։ (Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տուն)։ Թատերասիրացի նպատակը պիտի ըլլայ յաճախակի սարքել ազգային, յեղափոխական եւ ընտանեկան գեղեցիկ ներկայացումներ, բարձրացնելու համար ժողովրդի ազգասիրական եւ յեղափոխական զգացումները, եւ միեւնոյն ատեն առիթ ու դիւրութիւն տալու երիտասարդ սիրողներուն, որ իրենց ձիրքերը զարգացնեն, «Կոմիտաս» երգչախումբի եւ «Արծիւ» ֆանֆարի կողքին։ Խումբի կազմակերպման համար ընտրուած է 3 հոգինոց առժամեայ յանձնախումբ մը (ընկերներ՝ Թ. Հերոյեան, Նուպար Գալազ եւ Վ. Հիւսեան) որ արդէն նախնական աշխատանքները կատարած է եւ շուտով հրապարակ պիտի ելլէ մասնաւոր յայտարարութեամբ։

Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն մաղթելով, կը սիրենք յուսալ թէ Տեսինի բոլոր սիրողները պիտի համախմբուին այդ խումբին շուրջը, իսկ ժողովուրդը ջերմապէս պիտի քաջալերէ։

Վեհունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐԷՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԽՆԴԻՐ

—·—

Պուքրէշի «Արազ»ը շարունակելով իր խորհրդածութիւնները հին եւ նոր սերունդի մասին, կը գրէ նոր խմբագրականի մը մէջ. (4 յունիս).

— «Մեղքը չփաթթենք միայն հիներուն վիզը՝ երբ պատասխանատու աշխատանք չեն տար նորերուն։ Եթէ հիները նորերուն հանդէպ տոգորուած են կասկածով ու անվստահութեամբ, եթէ դեռ չեն փորձուիր անոնց զիջիլ իրենց դիրքերը, ընդունինք որ մեղաւորը մեծ չափով մըն ալ ինքը, երիտասարդութիւնն է։

Նախ նոր սերունդը չափազանց ամբարտաւան է երբ հանրային գործի մը գլուխը կ'անցնի։ Հին ուժերը անդառնալու իր փութկոտութեանը մէջ՝ կը կարծէ թէ իրմով կը սկսի կեանքը։ Ձգենք պատկառանքը՝ զոր մարդ ստիպուած է ցոյց տալ դէպի կքած քամակները ու ճերմկած մազերը, ձգենք նաեւ երախտիքը՝ զոր նոր սերունդը պարտաւոր է զգալ հիներուն տքնութեանը եւ խոնջէնքին հանդէպ. ոչ իսկ չոր յարգանք մը կայ դէպի մեծը, դէպի փորձառուն։ Կրթուած գրքերէն ու փողոցներէն կապկուած գիտելիքներու՝ որոնք ոչ իսկ մարսուած են, նոր սերունդը բանդէտի տեղ կը դնէ ինքզինքը, եւ կ'արհամարհէ հիներուն գիտցածը։ Անընդունակ նոր խօսք ըսելու, նոր գիծ բանալու՝ նոր սերունդը կը մոլորայ միայն։ Սրբազան դժգոհութիւնը չէ իրը. այլ ճի՛գ մը արհամարհելու ինչ որ հին է եւ անհրապոյր։

Յետոյ նոր սերունդը չոգեւորուիր հայ կեանքով։ Նեղ կուգայ իրեն հայ միջավայրը լիաթոք շնչելու համար։ Սորված քանի մը օտար անուն որ համաշխարհային համբաւը կը խորհրդանշեն, եւ իրենց միտքը պահած քանի մը տիտղոս անոնց երկերէն՝ նորերը կը սկսին խորշիլ գոյն վաստակէն զոր արտադրած է հայ միտքը։ Աղքատ կը թուի իրենց հայ գրականութիւնը, ու կը մեղքնան այն պատատ մը ճիգը զոր պէտք է թափեն հայ լեզուն սորվելու, ու ծանօթանալու համար հայ հեղինակներուն։ Դժբախտ կը զգան իրենք զիրենք որ կը սերին ցեղէ մը որուն ծոցէն Շէյքսփիրներ կամ Տանթէներ չեն ծլած, կը զգան ամօ՛թ ալ օտարներուն բարձրաձայն խոստովանելու իրենց ծագումը։

Եւ վերջապէս նոր սերունդին մէջ չկայ սրբազան խանդավառութիւնը։ Ան չտեսաւ ահաւոր երկունքը ուրկէ ցեղը անցաւ, չապրեցաւ այն յուզումներն ու տագնապները՝ որոնցմով գալարուեցաւ հայ ժողովուրդը. ան ոչ ազատութեան համը դիտէ, եւ ոչ իր ներսը կը զգայ այն դիւթական յուռութքը զոր դարերը փոխանցեցին սերունդէ սերունդ։ Նոր սերունդը՝ որ գաղութներու մէջ բացաւ աչքերը՝ ընդունակ չէ ժառանգելու զայն։ Զինքը չի խանդավառեր հողի այն նուիրական բրգունը՝ ուր հայրենիք մը կը տանջուի այս պահուս, եւ ոչ ալ տեսիլքը վաղուան։ Սերունդ որ ոչ պայքարը տեսաւ եւ ոչ ալ ճանչցաւ սուգը, ու չի կրնար յաղթանակին հաւատալ.

Տարբեր խայծեր, տարբեր հաճոյքներ կ'առինքնեն զինքը։ Ինչ որ օտարէն կուգայ՝ քաղցր է իրեն համար։ Բայց մանաւանդ իրեն հաճելի կուգան կեանքին ուրիշ երեսները։ Ապրիլ պէտք է կեանքը, եւ ոչ թէ պզտիկ ժողովուրդի մը հոգերը շալկել ու ընքալ անոնց բեռան տակ։ Վայելքի դարն է հիմա. եւ աւելորդ տաղտուկ է ոգեւորուիլ հեռաւոր հողի կտորի մը համար, սիրտ մաշեցնել յանուն անոր հոգերուն ու ճիգերուն։ Ո՛չ, մեր նոր սերունդը պէտք չունի իր օրերը վատնելու անհնարին ցնորքներու համար, երբ անդին աշխարհ մը կայ որ կը փայլէ, երբ օտար աղջիկները կան, երբ որ զբօսանքը կայ, ու ճայրը»։

ՆԱԽԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

(ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ)

—·—

Ողբացեալ Օհան Կարոյի անտիպ գործերուն հրատարակութեան համար եղած նուիրատուութեանց գումարը հասած է արդէն 1800 ֆրանքի։ Հատորին նիւթերը շուտով տպագրութեան պիտի տրուին։

Հատորը մասը պիտի կազմէ նոր շարքի մը։ Գալով մեր ծանօթ մասնաշարին, անկէ նոյն ձեւով պիտի շարունակուի։ Արդէն լոյս տեսած են առաջին շարքին եօթը հատորները։ Ութերորդը որ պիտի նուիրուի Եր. Օտեանի ընտրուած գրուածքներուն, լոյս պիտի տեսնէ քանի մը ամիսէն։

Բաժանորդները սակայն չպիտի ստանան մեր նոր շարքին հատորները, որոնք առանձին պիտի վաճառուին։ Որոշած ենք Օհան Կարոյի հատորը նուէր տալ անոնց, որոնք կամաւոր նուէրներ ըրին եւ պիտի ընեն իր մահուան առթիւ։

Անգամ մը եւս կը յայտնենք թէ բաց է տակաւին Նուիրատուութեանց ցանկը եւ նուէրները պէտք է ղրկել միշտ մեր գանձապահին, M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, **Paris**, (18) որոնք հետզհետէ պիտի յայտարարուին «Յառաջ»ի մէջ։

Վարչութիւն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԻՈՆ.— Յունիս 11ին Լիոնի պետական մարզարանին մէջ տեղի ունեցաւ Ռոնի շրջանական մարզախաղերու ախոյեանական մրցումը, սկաւառակ, գունդ նետել, եւն.։

Այս մրցումին կը մասնակցէր նաեւ հայ մարզիկ մը Պ. Ժիրայր Խաչիկեան, որ գունդ նետելու մէջ Բ. հանդիսացաւ։ «Nouvelliste» թերթը յաջորդ օրը հայ մարզիկին նկարը դնելով, մեծ գովեստով կը խօսէր։ Պ. Խաչիկեան Լիոնի F.C.L. խումբին հետ յուլիսի վերջերը կը մեկնի Իտալիա, միջազգային մրցումին մասնակցելու։ Պատիւ հայ մարզիկին։

ԽՆԿՕ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԲԱԼԱՅՈՎԻՏ

—·—

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Այս զոհողութեան եւ բարութեան փոխարէն Սուլթան Ազիզ հատուցած ըլլալու համար կ'ուզէ հասկնալ թէ ինչ կը պահանջեն։ Հայրս եւ որդիները անհրաժեշտ կը գտնեն արտօնագիր մը հողեր։ Սուլթանը սիրով կ'ընդունի եւ կը խոստանայ հողեր եւ ընդարձակ տնտեսութիւն մը նուիրել։ Երբ կը վերադառնայ Պոլիս, կը կատարէ իր խոստումը հրովարտակով մը։ Եւ մենք կը դառնանք սեփականատէր այդ օրէն.

Ամբողջ գիւղը այս անակնկալ բախտին վրայ ապշելով, կը սկսին «Թրալ» կոչելու մեր գերդաստանը, որ բախտը ունեցած էր թագաւորին հետ սեղան նստելու եւ զայն մեծարելու իրենց յարկին տակ։ Գիւղին տուած մակդիրը կը մնայ եւ Թուրք թէ քիւրտ «Թրալ օղլի» կը կոչեն, որ թէ հեգնանք է եւ թէ հիացում։ (Թրալ = թագաւոր)։

Այդ օրէն մեր տունը եւ Թուրք աւատական պէկերը կը դառնան երկու մրցակից հակառակորդներ։ Կռիւն ու աղմուկը չեն դադրիր։ Պէկերը չեն հանդուրժեր որ օտարական մը իրենց հովանաւորութեան ապաւինելով՝ իր գիւղին մէջ ընդունելութիւն գտնելով այսպէս յառաջխաղէ անդադար։ Մինչեւ այդ, ոչ մէկը յանդգնած էր խոնարհ խաւէն բարձրանալ ու հաւասարիլ իրենց։ Բոլոր հպատակ ժողովուրդը, հայ թէ Թուրք, ապրած են ստրուկ կեանք մը, իրենց աշխարհաթիկներու եւ պէկերու մօտ, միշտ աղերսող եւ երկչոտ։ Խեղճ ժողովուրդը երբեք ազատ չէ շնչած, այլ պէկերուն եւ էֆէնտիներուն ծառայած է իբրեւ գերի։

Մեր գերդաստանը ցցուն պատնէշ մը եղաւ որ ծառացաւ անոնց բռնակալութեան դէմ։ Ուժ չունէին խորտակելու պէկերու Թանոտ ժանիքները, բայց կ'ուզէին տէրը մնալ իրենց գիրքին, իրենց ինչքին ու հարստութեան։

Չէին ուզեր գերի եւ ստրուկ ապրիլ։

Ժողովուրդը համբերութեամբ կը տանէր այս ծանր լուծը։ Ազատութիւն չէին վայելած, եւ կը կարծէին թէ այս լուծը պարտականութիւն մըն է իրենց համար։ Ամէն ոք կը զգար թէ ինքզինքին «Մարապաշ» է, անոր ճորտը։ Եթէ պէկը հող չտայ հերկելու, բնական է սիօթի պիտի մնան խեղճ գիւղացիները։ Այս պատճառով հլու եւ հնազանդ էին ամէն կամայականութեանց հանդէպ։ Ոչ մէկ դարու բռնակալներ եւ կեղեքիչներ այնքան վայրենօրէն չեն վարուած իրենց հպատակ ժողովուրդին հետ, որքան Թուրք աղաները եւ պէկերը։ Դատութեան բաժակը յորդիլ սկսած էր, սակայն ելք չկար ազատուելու համար անողոք բռնակալներու տիրապետութենէն։ Արտաքին յոյսերու նշոյլն անգամ չի կար։ Ժողովուրդը սրտատրոփ կը սպասէր Սուլթաններու գահազրկութեան, յուսալով թէ ուրիշ մէկու մը տիրապետութիւնը աւելի նպաստաւոր կրնայ ըլլալ։ Սուլթան Ազիզին կը յաջորդէ Սուլթան Մուրատ, որ հազիւ վեց ամիս կ'իշխէ, եւ իր թագաւորութիւնը արբեցող խելագարի մը պատմութիւնը կը թողու երկրին մէջ։

Կուգայ Աբտիւլ Համիտը (1876)։ Առաջին օրէն իսկ աւելի կը մթագնի հորիզոնը։ Անոր վարած քաղաքականութիւնը եւ կրօնամոլութիւնը այնքան խոր վէր կը բանան իսլամի եւ քրիստոնեայի միջեւ որ, ամբողջ երեսուն երկու տարի Թուրքիան արեան մէջ կը լողայ։ Սուլթան Համիտ աւելի գողերու եւ աւազակներու պետ կը կոչուի քան թէ թագաւոր, քանի որ թագաւորութենէն ի վեր միակ նպատակը եղաւ ջնջել Թուրքիոյ քրիստոնեայ տարրը, մանաւանդ Հայերը որ իր աչքին փուշը դարձած էին։ Այս գազանը, Համիտ իր հրամանին տակ առած էր գողերու, աւազակներու, ծոյլերու, կեղեքիչներու, վաշխառուներու ցեղապետները։ Հայաջինջ քաղաքականութեան մարմաջէն մոլեգնած, կը զինէր Քիւրտերը, Եզիտները, Չէրքէզները, Թաթարները, մինչեւ իսկ թափառական գնչուներու բարեկամութիւնը կը խնդրէր։ Քիւրտ չէյխերու եւ պէկերու պատուանշաններ կախելով, տալով մասաթոշակներ վճարելով, կը խրախուսէր անոնց բռնակալութիւնը։

Ասկէ քաջալերուելով մեր կողմի քիւրտ կամ Թուրք ցեղապետները աւելի սաստկացուցին իրենց վայրագութիւնները։ Հարկահաւաքը եւ ոստիկանը սանձարձակ կը կողոպտէին խեղճ գիւղացիները, կ'ուտէին, կը խմէին, կը վայելէին։ Հայ պատիւը վաճառքի հանուած էր և ոչ ոք կը յանդգնէր ձայն ծպտուն հանելու։ Հերթով կը բաժնուէին հայ տուները, մնալու համար օրերով կամ շաբաթներով։ Բոլորին պարտքն էր հիւրասիրել պետութեան պաշտօնեաները եւ ոստիկանները։ Եթէ խեղճ ընտանիքը չկարենար գարի տալ ձիերուն, ստիպուած էր իր դրամով գնել կամ ուրիշ հացահատիկ տալ։

Այն տուներուն մէջ, ուր կ'իջեւանէին հարկահաւաքները եւ ճանապարհաները, տարապահար կը հեռացնէին գեղեցիկ հարսները կամ աղջիկները։ Սակայն անոնք կը հասկնային գիւղի Քիւրտերէն, եւ կը սկսէին տանջել դանակոծել տան ազամարդը, պատրուակելով թէ երկու երեք տարուան տուրք չեն վճարած եւ հիմա պէտք է որ ամբողջը միանգամին կանխիկ վճարեն։ Եթէ առարկէին թէ սխալ է, խոշտանգումները կը սաստկանային։ Անշուշտ այս զրկանքները կը խրախուսէին հովանաւորող պէկերու եւ աղաներու կողմէ, մանաւանդ անոնց հանդէպ որոնց դէմ ոխ կար, կամ որոնք քիչ մը գլուխ ցցելու փորձը կ'ընէին։ Աւելորդ է ըսել թէ ատոնց համար ոչ ոք կրնար կառավարութեան բողոքել։ Կառավարութիւնը ինքն էր որ կը սարքէր այս բոլորը, եւ իր պաշտօնեաները գիշեր ցերեկ պէկերու սնակները կը լեցէին եւ շան պէս անոնց շուրջ կը թափառէին։

Ճիշդ ինչպէս ոչխարը աղուէսին հալածուելով գայլերու պաշտպանութեան կը դիմէ, այնպէս ալ թշուառ Հայը գիտնալով հանդերձ թէ գայլը աւելի գազան էր, կ'երթար իր անտունը յայտնելու եւ յաճախ ելք մը կը գտնէր կաշառելով։

Օրինակ մը միայն մօտաւոր անցեալէն։ Յարուցիկ Սահմանադրութենէն օգտուելով, մեր գիւղն ալ քըչիկ մը խլրտեցաւ, ուզեց իր եկեղեցին ու դպրոցը ունենալ։ Թուրքերը ըսին. «Կեցէք, կեցէք, վերջը կը տեսնուինք»։ Շատ չանցած եկեղեցին ու դպրոցը մէկ գիշերուան մէջ թալանեցին, տարին, աւելի կապ մը չձգելով։ Ամէն գիշեր գողութիւնը պակաս չէր Հայերու տուներէն։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

չինչ գիներով կը ծախեն։ Թուրքին երկրագործական նախարարին հետ անցեալները այս մասին եղած տեսակցութեան մը միջոցին, Թուրք գեսպանը խնդրած է որ երկու կողմերն ալ միջոցներ ձեռք առնեն դիւրութիւններ տալու համար։ Թուրք կառավարութիւնը պիտի թելադրէ որ չանսպաբեն, նպաստաւոր պայմաններու տակ գաղթելու համար։

Բաղախական մահափորձ մը Պաղեստինի մէջ

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Աշխատաւորական ծանօթ վարիչ մը, Տօքթ. Խայիմ Արլոսորով, որ անդամ է Երուսաղէմի հրէական գործակալութեան եւ նախագահ՝ Սիոնական կոմիտէին, սպաննուեցաւ ուրբաթ օր, քաղաքին փողոցներուն մէջ։

Մարդասպանները երկու հոգի էին, եւրոպական տարազով։ Պ. Արլոսորով եւ իր կինը կը հետապնդուէին փողոցին մէջ։ Զարմացած, յանկարծ կանգ առաւ, որպէսզի մտածէ։ Հարցուց թէ ի՛նչ կ՚ուզեն։ Իբրեւ պատասխան, դաւադիրներէն մէկը Արլոսորովի աչքին ուղղեց ելեքտրական լապտերի մը լոյսը եւ երեք գնդակ պարպեց իրարու ետեւէ։ Երբ զոհը գետին փռուեցաւ, մարդասպանները փախան, մինչ Տիկին Արլոսորով խելայեղ օգնութիւն կը կանչէր։

Կառավարութիւնը 500, իսկ հրէական գործակալութիւնը հազար ստերլին պարգեւ խոստացան, մարդասպանները գտնողին։

Սպանութիւնը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ Պաղեստինի մէջ։ Թէլ Ավիվի բնակիչները բան-գործ թողած այս դէպքի մասին կը խօսին, սուգ պահելով

⁂ Ցուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ կիրակի օր։ Թափօրին կը մասնակցէին 30,000 հոգի։ Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին Պաղեստինի մարդպանը եւ թիկնապահը, ինչպէս եւ բազմաթիւ պաշտօնեաներ, օտար հիւպատոսները եւ հոգեւոր պետերը։

⁂ Պաղեստինի արաբ երիտասարդութեան մէջ շարժում մը սկսած է, ֆաշական կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար։ Նոր կուսակցութիւնը պիտի ընդգրկէ ոչ միայն Պաղեստինը, այլ եւ սահմանակից արաբ երկիրները։

36,179 սնանկութիւն՝

ԵՐԵՔ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ՉՈՐՍ ԱՄՍՈՒԱՆ ՄԷՋ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, 1930ին 6252 ֆրանսացի առեւտրականներ սնանկացած են. այսինքն ամիսը 521 հոգի։

1931ին սնանկացած էին 7224 հոգի,— ամիսը 602։

1932ին՝ 9012 հոգի,— ամիսը 751 հոգի։

1933ին կացութիւնը աւելի ծանրացած էր։

Այսպէս, յունուարին սնանկացած էին 794 հոգի, փետրուարին՝ 773, մարտին՝ 913, ապրիլին՝ 738։ Այսինքն, չորս ամսուան մէջ 3218 սնանկութիւն։

Ուրեմն համագումար 25,706 սնանկութիւն երեք տարուան եւ չորս ամսուան մէջ։

Միեւնոյն ժամանակաշրջանին, տեղի ունեցած են 11,173 դատական հաշուեյարդարներ։ Ինչ որ ուղղակի եւ անուղղակի սնանկութեանց գումարը կը հասցնէ 37,197ի։

ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Անծանօթներ ռումբ մը պայթեցուցին քրիստոնեայ երեսփոխանի մը տան առջեւ, Վիեննայի շրջակաները։ Մարդկային կորուստ չկայ, բայց շատ ծանր են նիւթական վնասները։ Ոստիկանութիւնը չփաթեցնելու համար, ահաբեկիչները հինգ վայրկեանը անգամ մը ռումբեր կը պայթեցնէին քաղաքին զանազան մասերուն մէջ։

Աւստրիական ոստիկանութիւնը զեկոյցով մը կը հաստատէ թէ այս մահափորձերուն կազմակերպիչներն են Նացիները (հիթլէրական), աւստրիացի կամ գերմանացի։ Այս զեկոյցը մեծ ցնցում պատճառեց ամբողջ երկրին մէջ։

⁂ Հունգարիոյ վարչապետը Վիէննա կը գտնուի այս միջոցին։ Թերթերը կ՚ըսեն թէ գացած է մասնաւոր պաշտօնով, ելք մը գտնելու համար աւստրօ-գերման յարաբերութեանց բարւոքման։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան։

Պ. Տոլֆուս, Աւստրիոյ վարչապետը, որ Լոնտոն կը գտնուէր, վերադարձաւ Վիէննա։ Վարչապետը Փարիզի մէջ տեսակցութիւններ ունեցաւ կառավարութեան հետ, աջակցութիւն խնդրելով։

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսական կը հեռագրեն թէ քսան շոգենաւեր հասած են Լենինկրատ, ցորեն փոխադրելով։

Պ. Միկոյեան, պարենաւորման գործավարը, ազդարարեց արձակուրդ առած պաշտօնեաներուն եւ բանուորներուն թէ՝ գիւղերը գացած ատեն, պէտք է իրենք անձամբ հոգան իրենց ուտելիքները, քանի որ անոնք անձկութեան մատնուած են արդէն։

ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ ՊԱՐԿ ՍՈՒՐՃ ՊԻՏԻ ՓՃԱՑՆԵՆ

Սան Փաւլոյի (Պրազիլիա) Սուրճի Մէնուիքան կառավարութենէն արտօնութիւն խնդրեց փճացնելու վեց միլիոն պարկ սուրճ, որպէսզի կարելի ըլլայ տեղ պատրաստել յուլիսի նոր հունձքին համար, որ կը հասնի քսան միլիոն պարկի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՕՏԱՑԱՆՔ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, Տ.— 249.90։
ԹՈՒՆՈՒԶ, Վ. Ե — 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. ՀԱՅՐ. Մ.— 10։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բոլորովին կազդուրուած արկածի առիթով ունեցած տկարութենէս, խորին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ բարեկամներուս, ինձ ցոյց տրուած համակրանքին առթիւ։

Երուանդ Յարութիւնեան

Փարիզ, 17 Յունիս 1933

Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ 9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9 **Robinson**ի **Aux Grands des Arbres** պարտէզին մէջ։

Կը խնդրուի միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ընթերցարանը եւ Գրադարանը բաց է ամէն երկուշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 6էն մինչեւ 7.30։ Իսկ Կիրակի օրերը ամբողջ օրը։ Դիմել՝ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 43 րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բաբերդցի հայրենակիցները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Ջօբ. Սեպուհի եւ իր պարագաներուն, իր սիրելի քրոջ եւ քեռայրին դառնագէտ մահուան առթիւ։

Կը խնդրուի Ամերիկայի «Հայրենիք»էն արտատպել։

Մարսէյլ, 16 Յունիս 1933

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան ընդհ. ժողովը, 25 Յունիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Միութեան հաւաքատեղիին մէջ, Bar de la Poste, 2 rue Colbertը Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն 1932—1933 շրջանի, եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատուոյ, համակիր եւ գործօն բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժողովին։

Աթլէթիզմ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական յանձնախումբը կը հրաւիրէ Մարսէյլի հայ մարզիկ երիտասարդները որոնք կը փափաքին մասնակցիլ յառաջիկայ Ողոմպիական մրցումներուն։

Մարզական փորձերը սկսած ըլլալով, արձանագրուիլ փափաքողները գիմեն Ջորեքշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—10, Միութեան հաւաքատեղին, չորս հատ լուսանկարով միասին։

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ե. ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ յուլիս 9 եւ 16ին Անիէռի մէջ, 22 Rue des Bas, «Թէնիս Վոլթէր»ի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի։ Մասնակցելու համար դիմել Կազմակերպիչ Յանձնախումբի գանձապահ Պ. Ժ. Ֆրէնկեանի 56 Rue Lafayette, Paris.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարսանճաքցի Տիկին Պայծառ, հօր անուն Յովհաննէս, մօր անուն Մարգրիտ, եղբայրները՝ Յոսրով եւ Հիւան։ Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եւ Զարսանճաքի Հայր. միութենէն իր հասցէն հաղորդել Տաշչեկ Յովհաննէսեանի, Grand Pins 35, St. Loup, Marseille.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Անոր գեղեցկութիւնը կարծես բուժիչ բալասան մըն էր Հէմինկուէյի սիրտին համար։

Արդեօք կրկի՞ն սիրահարուեցաւ անոր — ծուղակը ինկաւ անոր։ Բայց գիտէր որ սաիկա չէր ա՛յն սէրը՝ որ անյատակ անդունդը կը տանի։ Զինքը ղեկը դգար վերամբարձ եւ միանգամայն անհաղորդ։ Վերջապէս, վերջապէս հասատի եղաւ իրեն ինչ որ կեանքը ցարդ զլացած էր — իր գեղեցկութեան քաղցին հոգեկան գոհացումը։ Ուքա՛ն շնորհապարտ էր Պիւլայի եւ Տէր Աստուծոյ՝ որ ա՛յնքան հրաշագեղ ըրած էր զայն։ Կրնար պարել, լողանալ, մրրճուիլ, ծիծաղիլ — այս ամէնը ի շահ Հէմինկուէյի հոգիին։

Ոչի՛նչ կ՚ուզէր Պիւլա Լէյլէն ի՞նչ պէտք էր ուզել։ Ոչինչ կ՚ուզէր, այլ միայն յաւէտ իր մենաւոր հոգին ըլլանալ այս փոխարար արեւուն մէջ, որ Պիւլայի շնորհաշուք գեղեցկութեան մէջէն կը հասնէր իրեն։ Բայց րուն անորմէ ոչինչ կ՚ուզէր։ Համբո՞յր մը, ի՞նչ էր համբոյրը մարդու մը համար, որ կը հանգչէր հոգեկան ապրումի մը ափունքը, սիրոյ բոնկած անսովոր եւ գերագոյն գուարթութեամբ։

Հիմա, կարգը եկաւ այն գիւթական ընկերային երեկոյթին։

Աւելի վերջերը պիտի հասկնար թէ Պիւլայի իր ամարանոցը անակնկալ հրաւէրը ընդունած չէր ի՛նչ միտքով որ նէ ղրկած էր զայն, այլ նէրա մասին իր կազմած խոէալէն մղուած։ Այո՛, ինքզինքը անտանելի կերպով մինակ զգացած էր առանց իր երազեալ ընդունակութեան, եւ փափաքած էր Պիւլան կրկին տեսնել անդորրութեամբ, եւ զգալ թէ նէրա մասին իր արհամարհանքը չէր արդարանար։

Եւ զարմանալիօրէն ճշդիւ ա՛յս էր զոր Պիւլա ըրած էր իրեն համար, այսինքն երկար ատեն Միջերկրականի արեւէն արբշիռ, անոր աշնանային սլիտակութեան մէկ ճառագայթէն պայծառագգեստ, ուզած էր կարեկցութիւն մը ցոյց տալ անոր հանդէպ։

Բնականաբար մինչեւ այն իրիկունը ուր հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Պէլամի Օկրայթներուն մօտ։

⁂

Հէմինկուէյ Նիւ Եորքի մէջ ծանօթացած էր Պ. Պէլամի Օկրայթի, որ հոն մաքուր եւ չնորհքով մէկը կը հանդիսանար։ Պէլամի Օկրայթները Փամ Պիչի եւ Ռիվիէրայի մէջ հանրածանօթ էին իրենց տուած երեկոյթներով։ Գոնէ այսպէս կ՚ըսէին այդ հաւաքոյթներուն մասին լուր տուող թերթերը։ Թէ ինչո՞ւ հանրածանօթ էին — որովհետեւ ուտելիքները եւ խմելիքները առատ էին եւ հրաւիրեալներուն հանգստութիւնը ապահոված էր։

Պ. Պէլամի Օկրայթի եւ իր ժրագլուխ կնոջ կողմէ իրենց հոյակապ ամարանոցին մէջ տրուած այս հաւաքոյթին գլխաւոր նպատակն էր ամերիկացի այցելուներ իրենց մօտ ունենալ, որոնք իրենց երեսը նայած չունէին Նիւ Եորք, եւ երկրորդ՝ բազում մը կատարելու համար այն նոր լոգարան — աւազանին զոր արտասովորական ծախքով հաստատած էին պարտէզին մէջ։

Ընթրիքի փոքրիկ սեղաններ կապոյտ աւազանին շուրջ զետեղուած, որուն մէջ կը հոսէր անդադար ծովը արուեստ աւիծի մը երախէն, երկու քիլոմէթր հեռուէն խողովակներով բերուած ամենածանր աշխատութենէ վերջ զոր տարած էին Պէլամի Օկրայթի եւրոպացի քարտուղարները, ի հարկին կաշառելով նաեւ Ալփ – Մարիթիմ նահանգին մէկ մի պաշտօնատարը։ Ջրացայտ աւիծը ապուշի մը երեւոյթը ունէր։ Հէմինկուէյ աւիծին տխուր ճակատագրին վրայ դիտողութիւններ ըրաւ։ Անապատին թագաւորը կրնար ուզածին չափ մռնչել, բայց անապատէն գուրս ողորմելի դէմք մըն է միայն։

Ամէն ինչ կարգադրուած էր անընդհատ զուարճութեամբ առաջ բերելու համար։ Լիալուսինը, թէեւ կանգնած երկինքը, անհամար լոյսերուն մէջ իր կարեւորութիւնը կը կորսնցնէր։ Աւազանին մէկ ծայրը բացօթեայ ըմպարանի մը մէջ, յունական սիւնազարդ զաւիթի մը ներքեւ, տօն ապրած էին երկու հոգի, առաջինը Ճորճ, երկրորդը Ֆրէտի անունով։ Աւազանին միւս ծայրը, ուր նաեւ կենաց սիւներ կը բարձրանային, հանգերձարանի յատկացուած էր։

Հէմինկուէյ, ամբոխին մէջ հոս ու հոն քշուած, հազիւ թէ հինգ վայրկեանէ ի վեր հոն էր, կը հարցնէր ինք իրեն թէ ո՞ր սատանան զինքը հոն մղած էր։ Չէր կրնար իրեն վայել ընկերութեան մարդիկը գտնել։ Անոնցմէ գատ ոչ մէկը կը ճանչնար — ոչ իսկ վաղածանօթ Պէլամի Օկրայթը, որովհետեւ այդ մարդը իրիկուընէ իսկ կանուխ արբեցութեան ոգիին նըշաւակ՝ անկարող էր ոեւէ մէկը ճանչնալու։ Պիւլա աներեւոյթ եղած էր։

Հէմինկուէյ այնքան աղմկարար ամբոխ բնաւ չէր տեսած, զոր հիմա կը տեսնէր աւազանին շուրջ հաւաքուած։ Ամենամեծ մասը լոգանքի տարազով։ Կարծես զուազրութիւն մը կազմած էին, նպատակ ունենալով, աւազանին մէջ նետել ով որ հաւաքոյթի յարմար զգեստ կը կրէր։ Երկու իտալացի երիտասարդներ փորձեցին բռնել Հէմինկուէյը, բայց շուտով արձակեցին զայն, երբ անոր աչքերուն մէջ գտեցին օտարի ներքին խրտչումը։ Կին մը, ջրանցքին միւս կողմէն, ջուրը նետեցին խանդավառ աղաղակներով։

Հէմինկուէյ ճնշող տապէն ծարաւահիւծ, դէպի ըմպարան ուղղուեցաւ։

Ա՛ս ալ սխալ մըն էր։ Ոչ ոք կրնար հանդարտօրէն բան մը խմել։ Ըմպարանը, թաց, պագղուն մարմիններէ խճողուած, խոնաւ պաղ հոտ մը կը բուրէր։ Բայց հակառակ ամէն բանի՝ տաքը այնքան սարսափելի չէր։

Հէմինկուէյ ի վիճակի չէր խառնուածներուն նայուածքը իր վրայ դարձնելու, եւ անօգնական կը կենար ամբոխին մէջ։ Չէր կրնար սիրտ ընել մանել խիստ դարձած, եւ ոտքի վրայ կենալու անկարող բազմութեան մէջ։ Դէշ կը հոտէր։ Թաց թեւեր ու սրունքներ կը զպչէին իրեն, ալպը ու ծխախոտ բուրելով Իտալական ձայներ երկու գլխաւոր ազգութիւններուն միակերպ մխորին վրայ սուր ու շչուն չեչտ մը կ՚աւելցնէին։ Երկու գլխաւոր ազգութեանց այրերը հաւաքոյթին մէջ եռեւները մնացած էին եւ իրենց հեռաւոր կիները կը պտտցնէին Իտալացիներուն եւ Թուրքերու հետ։ Հէմինկուէյ փափաքեցաւ գտնել երիտասարդ Մէյփլը եւ անոր հետ հանդարտօրէն գաւաթ մը բան խմել պարտէզին լուռ մէկ անկիւնը, ուր ոտքերուդ տակը պիտի չունենաս սողոսկող կիսամերկ կիներ ու աստանուն երիտասարդներ։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒՆԻՍ 1933

21 Juin 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2219

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՆԻԿՈԼԱԳԱՏՈՒՄ

Սեղանի վրայ է հռչակաւոր « Ա. Նիկոլ »ի երկրորդ հրատարակութիւնը, « Թշնամիներուս եւ բարեկամներուս »: Տետրակ մը՝ 14 էջով, եւ իբրեւ թէ Սելանիկ տպուած:

Այս հրատարակութեան մասին կը խօսուէր մէկ ամիսէ ի վեր: Առաջին արձագանգը տուաւ Ֆիլիպէն: Սօֆիայի հնչակեան օրկանը անուղղակի առացած ըլլալով զայն, կը գրէր.— « Ա. Նիկոլի անունով հրատարակուած երկու գրքոյկներն ալ ոճրածին յղացումներն են Թուրք պաշտօնական ազգայնամոլութեան »:

Սելանիկի եւ Աթէնքի թերթերը արձանագրեցին լուրը, առանց օրինակ մը ունենալու: Իսկ մեր ձեռքը անցաւ շաբաթ օր, բարեկամի մը միջոցաւ, որ զայն ստացեր է... Վիէննայէն: (Առաջին տետրակն ալ ղրկած էին միեւնոյն հասցէին... Սուրիայէն):

Նոր տետրակը, որ ունի երկրորդ խորագիր մըն ալ, « Սուրիա եւ Մենք », խտացումն է նախորդին, աւելի... դիւանագիտօրէն խմբագրուած: Լեզուն ալ՝ կոկուած:

Սխալմամբ է մարդուկը, իր մասին եղած հրատարակութիւններէն

Պատասխանը ինքն է որ կուտայ, առաջին էջէն իսկ.

— «Կը տեսնեմ թէ «Սուրիա եւ Մենք» անուն գրքոյկս յուսացածէս աւելի յուզում առաջ բերաւ եւ ազդեցութիւն գործեց: Հայութեան, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ խնդիրներով շահագրգռուած բարեկամ, թշնամի եւ չէզոք զանազան թերթեր այդ գրքին մասին կարծիք յայտնեցին: Նախ հետաքրքրուեցան իմ, Ա. ՆԻԿՈԼԻս ինքնութեամբը: Ոմանք յայտնեցին թէ այդ անունով ո եւ է Հայ չկայ. իսկ ուրիշներ ըսին թէ ես քանի մը ծանօթ գործերու հեղինակ հայ մտաւորական մըն եմ: Այդ կարծիքներու մասին վէճի բռնուելու եւ ինքզինքս ցուցադրելու անպատակ չունիմ: Ծուխը կրակէն կ'ելլէ. քանի որ մէջտեղը ծուխ մը կայ, կը նշանակէ թէ ես, այսինքն կրակն ալ գոյութիւն ունի: « ՍՈՒՐԻԱ եւ ՄԵՆՔ » գիրքը ես, Ա. ՆԻԿՈԼը գրած եմ: Ես հայ եմ եւ հայկական դատին անփառ անձնազոհներէն մէկը: Անունս եւ անձս անծանօթներ չեն հայկական դատի հերոսներուն: Ասիկա ըսրանալ՝ կը նշանակէ հերքել սրբազան դատը, ուրանալ: Իմ գիրքս ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մէկ ամփոփումը այդ դատը պաշտպանելու եւ իրականացնելու համար ցարդ կատարուած գիտական, պատմական եւ քաղաքական պայքարներուն:

Պայքարի ընթացքին կորսնցուցինք ու վախկոտներ են անոնք որ զիս ճանչնալու կ'աշխատին եւ զիս կ'ամբաստանեն իբրեւ ճնկիւրիցի: Մինչդեռ անոնցմէ մէկ առ մէկ գրած եմ իմ խօսքերս եւ պատմած մեր դատին հերոսութիւնը»:

Ուրեմն, մեր գիմացը ունինք ոչ թէ չօշորթ մը, վարձու գործակալ մը, այլ... «հայկական դատին անվհատ անձնազոհներէն մէկը»:

Եւ այս Թշուառականը խոստովանութիւն մըն ալ կ'ընէ, իր... բնակավայրի մասին.

— «Ընթերցողներս շատ են եւ ես աւելի առաջ պէտք էր որ ըսէի այս բոլորը: Բայց Թամբողջութեան մէջ ըլլալով, չկրցի ժամանակին կարդալ իմ մասին գրածները: Հողոս վերադառնալէ յետոյ միայն տեղեկացայ հրատարակութեան մէկ մասին»:

Թուրք մամուլը արդէն իսկ սկսեր է զբաղիլ այս նոր հրատարակութեամբ: «Աքշամ», Աշաօղլու Ահմէտի թերթը, կը քրքրէ առաջին գրքոյկը: (Տես Գ. էջ): Իսկ «Սօն Փօստա»յի Թղթակիցը Պէյրութէն ձայն կուտայ երկրորդի մասին, պատմելով թէ «Հայոց դաշնակ կոմիտէն կ'ուզէ Թագաւորութիւն մը հիմնել Սուրիոյ մէջ եւ այս նպատակով հաստատուած Օգնութեան Ընկերութեան համար կարելի եղածին չափ շատ դրամ հաւաքել»:

Ապացոյց: — «Դաշնակ կոմիտէն այս նպատակին հասնելու համար՝ վերջին օրերս գիրք մը հրատարակած եւ ամբողջ երկրին մէջ բաժնած է: Այս գործը, որ Նիկոլ անուն գրողի մը գրչէն ելած է, կը կրէ սա խորագիրը.— «Բարեկամներուս եւ Թշնամիներուս»: Դաշնակ կուսակցութիւնը անցեալներն ալ հրատարակած էր «Սուրիա եւ Մենք» անուն ուրիշ գիրք մը որ բուռն յարձակումներու ենթարկուեցաւ արաբական թերթերու կողմէ»:

Եւ Թուրք թերթը կուտայ նոր գրքին բովանդակութիւնը: Բայց լաւ է քաղել բուն աղբիւրէն.

« ... Մենք կը հաւաքուինք տեղ մը ուր մեր նախահայրերը տեղաւորուած են՝ արիւն թափելով եւ ուր զանոնք հաստատուած են: Կը գտնուինք վայր մը որ լեցուած է Արարատի հայկական շահերու մեծ հռչակով եւ ուր մեր աչքը կը գտնուին դէպի երկինք ալացող լեռներու գագաթները՝ հայկական արիւն մէկ կաթողի նման: Այդ վայրերուն կրկին տիրանալու համար, այդ տեսարանը միշտ պէտք է հրահրէ մեր կրակը: Կարելի՞ է դատապարտել տանէն վտարուած մէկը, երբ ան դրան սեմին կը սպասէ կամ պատուհանին դէմը կը կենայ: Մինչդեռ մենք կը գտնուինք ոչ թէ սեմին, այլ մեր նախահայրերուն՝ պաշտուող հայ կայսրերու գերեզմաններուն վրայ:

« Պատմական դէպքերը կրնան այդ վայրերը Թուրքերուն, Արաբներուն, Քիւրտերուն կամ Ասորիներուն տուած ըլլալ. պատմական հողերը սեփականութեան կամ կալուածական վկայագիր չունին. Ասիկա համբաւ, իսկ ընդհակառակը դէպքերու ստիպումը իրաւունք կուտան մեզի այդ վայրերուն տիրանալու: Անոնք որ դարձեալ յանդգնութիւն եւ անվախութիւն պիտի գտնեն այս խօսքերուս մէջ, պատճառը պէտք է փնտռեն ոչ թէ իմ քովս, այլ ժողովուրդին արկածախնդրութեան եւ Ճշմարտութեանց ուժին մէջ: Իմ ձայնէս առա՞ջ զօրաւոր էին ձայները այն ցեղակիցներուս, որոնք ինձմէ առաջ այս երգը երգեցին... »

« ...Պէտք չէ մոռնալ այն կարեւոր պարագան թէ Սուրիոյ վրայ աչք ունեցող եւ Սուրիա արշաւելու ատիթը սպասող ուժերու դէմ առաջին ուժը պիտի կազմէ հայ — քիւրտ — ասոր դիմադրութիւնը»:

Համբերութեամբ կատարեցինք այս բոլոր մէջբերումները, որպէսզի ընթերցողները կարենան գաղափար կազմել:

Բայց, չըսինք այն ինչ որ անհրաժեշտ էր կրկնել, անգամ մը եւս: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՋԳՋԳՈՒՄԸ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

Նախագահ Րուզվէլթ տակաւին չէ պատասխանած դրամներու ամրացման մասին առաջարկուած նախագծին: Այս ձգձգումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ, որովհետեւ տերլինի եւ տոլարի ամրացումը կենսական խնդիր կը համարուի: Մաքտօնըլտ ինքն ալ մտահոգութեան մատնուած է: Անցի օր մասնաւոր ժողովի մը հրաւիրելով խորհրդաժողովին դիւանը, յայտարարեց.

— Ամէն օր նոր պիտի գումարենք, հետեւելու համար խորհրդաժողովին գծուարութեանց: Պէտք չէ որ ժողովը անելի մը յանգի: Մեզ պիտի կախեն մեր երկիրներուն մէջ, եթէ այդպիսի դժբախտութիւն մը պատահի:

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու եւրոպական մասնագէտները համաձայն են դրամներու ամրացման անհրաժեշտութեան: Բայց, անոնց կարծիքը չի բաւեր, գործին ընթացք տալու համար: Կառավարութիւններն ալ իրենց տեսակէտները ունին: Նոյնիսկ Անգլիան վերապահ է: Բայց գլխաւոր դժուարութիւնը կը ներկայացնէ Ամերիկան: 1929էն 1933, մինչ գործազուրկներու թիւր Անգլիոյ մէջ աւելցած էր հարիւրին 130, Մ. Նահանգներուն մէջ յաւելումը եղաւ հարիւրին 200: Մինչ Անգլիոյ մէջ ճարտարարուեստական արտադրութեան համեմատութիւնը հարիւրին 100էն իջած էր 77ի, Ֆրանսայի մէջ՝ հարիւրին 68ի, Մ. Նահանգներուն մէջ հասած էր մինչեւ հարիւրին 53ի: Մէկ խօսքով, Մ. Նահանգներու ազգային տնտեսութեան անկումը շատ աւելի արագ եղաւ, շատ աւելի խոր քան Անգլիոյ մէջ: Նախագահ Րուզվէլթ իշխանութեան գլուխ եկաւ այնպիսի շրջանի մը երբ ժողովուրդը մատնուած էր Թշուառութեան եւ նախօրօք ստիպուեցաւ արտակարգ միջոցներու դիմել, գարբեցնելով ոսկեվճարը, ձգելով տոլարը եւ քիչ մը շարժում տալով:

Ամերիկացիները կը վախնան որ, եթէ տոլարը ամուր կապեն տերլինին հետ, գիները նորէն պիտի իյնան, դրամները պիտի քաշուին եւ տագնապը պիտի սաստկանայ:

Ահա թէ ինչո՛ւ նախագահը տակաւ կը հաշուէ, մէկ որոշում տալէ առաջ: Ան չուզեր կորսնցնել տոլարին անկումով յառաջ եկած շահերը: Իսկ միւսները կը պնդեն թէ կարելի չէ ո՛ր եւ է բարեկարգում սպասել խորհրդաժողովէն, առանց դրամական զինադուլի, այսինքն առանց հաստատուն վիճակի վերածելու գլխաւոր դրամները, գոնէ խորհրդաժողովի ընթացքին:

Մինչ այս մինչ այն, ծրագիրներ կը տեղան

Ինչպէս գրեցինք, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը ծրագիր մը ներկայացուցած է, համաշխարհային արտադրութիւնը կանոնաւորելու եւ սպառման յարմարցնելու համար:

Գերմանական պատուիրակութիւնն ալ իր կարգին յանձնած է ծրագիր մը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Կնքել միջազգային պայմանագրութիւն մը, որով պետութիւնները յանձն կ'առնեն աստիճանաբար ջնջել ներածումներու դէմ հաստատուած սեղմումները եւ արգելքները: Երկարաձգել մաքսային զինադուլը: Խորհրդակցիլ՝ աստիճանաբար կրճատելու չափազանցեալ մաքսատուրքերը եւն.:

Լեհական պատուիրակութիւնը կրկին առաջարկեց ջնջել բոլոր տեսակի սեղմումները, որ կը խանգարեն միջազգային առեւտուրը:

Տնտեսական խորհրդաժողովի անցի օրուան նիստին մէջ, նախագահը յայտարարեց թէ մինչեւ հիմա 49 երկիրներ յարած են մաքսային զինադուլին: Այս երկիրները կը ներկայացնեն համաշխարհային վաճառականութեան հարիւրին 85ը:

⁂ Դրամական յանձնաժողովի յատուկ մասնախումբին մէջ, ամերիկեան պատուիրակը հետեւեալ ծրագիրը առաջարկեց, ոսկեվճարի վերահաստատման համար.— 1) Արագօրէն իրականացնել դրամներու ամրացումը.— 2) վերահաստատել ոսկին՝ իբրեւ դրամական հիմք.— 3) Ոսկիին դերը սահմանափակել իբրեւ երաշխաւորութիւն շրջաբերութեան հանուած թղթադրամի.— 4) Միօրինակ ձեւի մը վերածել ոսկիին օրինական երաշխաւորութիւնը.— 5) Հրաւիրել կեդրոնական դրամատուները որ անմիջապէս ժողով գումարեն, քննելու համար մետաղային պահեստներու խնդիրը.— 6) վերջապէս, նկատի առնելով արծաթին կարեւորութիւնը եւ վերահաստատելու համար Արեւելքի վստահութիւնը՝ այս մետաղի մասին, կեդրոնական դրամատուներուն պիտի յանձնարարուի իրենց պահեստին հարիւրին 80ը ապահովել ոսկիով, մնացեալ 20ը՝ ոսկիով կամ արծաթով:

Նորէն ծանր դէպքեր Աւստրիոյ մէջ

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՉՊԻՏԻ ԿՐՆԱՅ ԱԶԱՏ ԳՈՐԾԵԼ

Դէպքերը իրարու կը յաջորդեն Աւստրիոյ մէջ, հետզհետէ աւելի ծանրացնելով կացութիւնը:

Երկուշաբթի իրիկուն, Վիէննայի շրջականները, երկու երիտասարդներ ռումբ մը ձեռնասումբ նետեցին սատիկանական ջոկատի մը վրայ եւ յետոյ փախան: Պաշտօնական աղբիւրի համաձայն, վիրաւորուած են 31 հոգի, որոնց 14ը շատ ծանր:

Այս լուրին վրայ, նախարարական խորհուրդը, որ նոր վերջացուցած էր իր նիստը, նորէն ժողով գումարեց եւ ստիպողական միջոցներ ձեռք առաւ:

Այսպէս, որոշեց 1) անմիջապէս լուծել նացիներու մարտական խումբերը.— 2) Արգիլել այդ կուսակցութեան գործունէութիւնը, ամբողջ Աւստրիոյ մէջ: Արգիլուած է գործածել հիթլէրական որ եւ է խորհրդանշան:

⁂ Մինչեւ հիմա կատարուած ոճրափորձերուն հեղինակները ամէն բան ուրանալէ յետոյ, այժմ սկսած են խոստովանիլ թէ օրբազան ուխտ ունին եւ կ'ուզեն ահ ու սարսափ տարածել:

Խոստովանութիւններէն կ'երեւայ որ հիթլէրական կուսակցութեան վարիչները կապ ունին այս ոճրափորձերուն հետ: Ոստիկանութեան տեղեկագիրը յանձնուեցաւ կառավարութեան, որ չուտով հրատարակութեան պիտի տայ զայն: Կ'ըսուի թէ այս տեղեկագիրը խոր ցնցում պիտի պատճառէ, երեւան հանելով մահափորձերուն քաղաքական դրդիչները: Ապացոյցները այնքան զօրաւոր են որ, նացիները չպիտի կրնան ժխտել: Կառավարութիւնը որոշեց ճերմակ գիրք մը հրատարակել, պարզելով նացիներու ահաբեկչական բոլոր արարքները, որոնց նպատակն է Աւստրիան խեղդել եւ գերմանական գաղութի մը վերածել:

ՄՕՆԹԷՆԻԻ 400ԱՄԵԱԿԸ

Անցի օր, Փարիզի մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Մօնթէնիի ծննդեան 400ամեակը: Ներկայ էին նախարարներ, դեսպաններ եւ բազմաթիւ երեւելիներ: Փառաբանական ճառեր խօսուեցան այս առթիւ:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն.—

Իր աշխատած դեղարանի տնօրէնութիւնը	500
15 յունիսի գումարը	1300
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1800

⁂ Սալցպուրկի մէջ երեւան հանուեցաւ դաւադրութիւն մը, որ կրնար ահռելի հետեւանքներ ունենալ: Չարագործներ փորձեր են օդը հանել Սալցպուրկի Թումբերը, բայց չեն յաջողած, սխալի մը հետեւանքով: Եթէ յաջողէին, երկու միլիոն խորանարդ մեթր ջուր պիտի ողողէր քաղաքը: Այս դաւադրութեան նպատակն էր ահ ու սարսափ մատնել զբօսաշրջիկները: Չարագործները որոշած էին օդը հանել նաեւ Սալցպուրկի ելեկտրակայանը:

⁂ Կառավարութիւնը որոշեց լուծել ազատ – խորհողներու դաշնակցութիւնը:

Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց ապառնացող նոր վտանգը

«Թան» երէկուան թիւին մէջ կը հրատարակէ հեռագիր մը՝ Էնկիւրիէն, փոքրամասնութեանց ձուլման մասին: Հեռագիրը խտացումն է այն լուրերուն զորս հրատարակեցինք արդէն.— « Կառավարութիւնը արմատական փոփոխութիւն մը կը պատրաստէ, որուն նպատակն է թէ վարչական եւ թէ ընկերային տեսակէտով Թուրք ազգին մէջ ձուլել փոքրամասնութիւնները: Նոր օրէնքով, Պատրիարքարաններու եւ Խախամապետարանի պաշտօնավարութիւնը պիտի յարմարցուի Թրքական օրէնքներուն, որոնք Մ. Քէմալի բարենորոգումէն ի վեր, խլած ժողովուրդին աշխարհական գործերը բաժնած են կրօնական գործերէն: Նախկին իշխանութեանց կողմէ փոքրամասնութեանց կրօնական հաստատութիւններուն տրուած բոլոր առանձնաշնորհները պիտի ջնջուին: Այսուհետեւ այդ հաստատութիւնները պիտի ենթարկուին հասարակաց օրէնքներուն: Պատրիարքարաններուն եւ քարոզարանին պիտի արգիլուի դրամական աջակցութիւն ընծայել ուրիշ վայրերու համայնքներուն: Միայն կրօնական տեսակէտով բարոյական առնչութիւն մը պիտի թոյլատրուի:

⁂ Թուրք թերթերու գրածէն կը հետեւի թէ օրէնքը յանձնուած է Ազգ. Մեծ ժողովին եւ անմիջապէս պիտի քննուի:

Արդ, Ազգ. Մեծ ժողովը իր նիստերը դադրեցուց յունիս 12ին, վերջացնելով ընթացիկ հարցերը, եւ պիտի վերաբացուի հոկտ. 1ին: Կը նշանակէ թէ քննութիւնը յետաձգուած է աշնան:

Գերման պատուիրակները առին խաղցին

Աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովին մէջ, որ կը շարունակուի սակաւին, Տօքթ. Լէյ, Հիթլէրի պատուիրակը, իր ընկերներուն հետ առաւ քալեց անցի օր: Ժողովը առաջին օրէն իսկ մերժած էր զայն ճանչնալ իբրեւ ներկայացուցիչը Գերմանիոյ աշխատաւորներուն Մեկնելէ առաջ, գերմանական պատուիրակութիւնը նամակ մը յանձնեց որով կ'ըսէ թէ Գերմանիան չի կրնար հանդուրժել եղած նախատինքներուն: Ժողովը որոշած էր քննել գերմանական պատուիրակութեան գանգատները, բայց Հիթլէր աւելորդ համարելով այդ քննութիւնը, յանձնարարեց վերադառնալ: Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ գերմանական պատուիրակութիւնը ինքն է որ նախատեց միւս պատուիրակները, մասնաւորապէս հարաւ. Ամերիկայի ներկայացուցիչները

Խորհրդաժողովին դիւանը այս առթիւ զեկոյց մը հրատարակեց, յայտարարելով թէ Գերմանացիները որ եւ է գանգատ չէին ներկայացուցած եւ թէ ո՛ր եւ է անարգանք չէ եղած իրենց պատուիրակութեան դէմ:

Բայց եւ այնպէս, իրենց բողոքը արձանագրուած է ատենագրութեան մէջ եւ պիտի քննուի յառաջիկային:

Հիթլէր կը փառաբանէ իր յաղթանակը

Կիրակի օր, 60000 նացիներ հաւաքուած էին Էրֆուրտի օդանաւային դաշտին վրայ, կուսակցական զօրահանդէսի մը առթիւ: Վիթխարի ցոյցէ մը յետոյ, ճառ մը խօսեցաւ Հիթլէր, որ եկած էր օդանաւով մը: « Առաջնորդ »ը ծաղկեփունջ մը ստացաւ աղջնակէ մը եւ սկսաւ խօսիլ.

— « Մէկ տարի առաջ, առաջին անգամ խօսեցայ այստեղ: Այն ատեն կատաղի պայքարի մէջ էինք վերջնական յաղթանակին համար: Բայց ես գիտէի թէ տարին չանցած՝ պիտի փլի այն « դրութիւնը » որով կը կառավարուէր Գերմանիան: Եւ ինչ որ կը հաւատայի, եղաւ: Մենք յաղթեցինք: Այս հրաշքը պարտական ենք այն գիտակցութեան զոր ունինք մեր ուժին յաւիտենական աղբիւրի մասին: Այդ ուժը կը գտնուի ոչ թէ պետութեան, այլ ազգին մէջ: Մենք հաւաքեցինք մարդիկը եւ վերակրթեցինք համերաշխութեան ոգիով: Մենք հագուստ մը, գոյն մը տուինք հարիւրաւորներու եւ հազարաւորներու որոնք առանձնաբար կը նայէին իրարու: Մենք զանոնք վերածեցինք հզօր կազմակերպութեան մը, որպէսզի վարժուին իրարու: Մենք գիտենք որ մեր գործը չէ վերջացած տակաւին: Եւ պիտի շարունակենք եւ գլուխ պիտի հանենք մեր ձեռնարկը: Մեր չորս ամսուան իշխանութեան ընթացքին գործազուրկներէն պակսեցաւ 1,200,000 հոգի: Ցորչափ ապրիմ, միայն մէկ մտածում պիտի ունենամ,— բանուորներէն, քաղքցիներէն, ընչազուրկներէն, հանրապետականներէն եւ միապետականներէն, կաթոլիկներէն եւ բողոքականներէն, պաշտօնեաներէն, պաշտօնատարներէն, գործատէրներէն եւ վարձու աշխատաւորներէն կազմել գերմանական ազգ մը՝ անքակտելի միութեամբ: Եթէ դուք հաւատարիմ էք այս գաղափարին, արեւը նորէն պիտի փայլի Գերմանիոյ վրայ, ոլովհետեւ պիտի գայ ժամը երբ այս երկիրը պիտի վերագտնէ իր արտաքին ազատութիւնը: Երբ հնչէ մեր մահուան ժամը, պիտի կրնան գրել հետեւեալ տապանագիրը,— «Ցանախ դաժան եղաք, բայց լաւ Գերմանացիներ եղաք »:

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ կացութիւնը նորէն ծանրացած է, իբրեւ հետեւանք Վենիզէլոսի դէմ սարքուած մահափորձին, որուն ծալքերը գաղտնի կը մնան դեռ: Ընդդիմադիր երեսփոխաններն ու ծերակուտականները յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որուն մէջ կ'ըսեն.

— « Եթէ կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չառնէ ձերբա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՆԲԱՐՈՅՈՒԹԵԱՆ ԲՈՅՆԸ

Երկու շաբաթ առաջ, Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովը ուշագրաւ օրէնք մը քուէարկեց: Համաձայն այդ օրէնքին՝ «կիներու, աղջիկներու եւ մանչերու խօսք նետողները ու դպչողները պատիժի պիտի ենթարկուին»:

Կարդալով այս լուրը, ո եւ է Թուրք անհուադն պէտք է կարմրի իր ամօթէն: Զուիցերիական օրէնագիրք, արդիականութիւն, հոլանդական իրաւակարգ, «քաղաքակրթութեան օրրան»ի ծիծաղելի յաւակնութիւն, եւ... օրէնք մը, ահաւասիկ, անբարոյութիւնը կասեցնելու: Ճիշդ է, ամէն երկիր ունի իր կանխազգուշութիւնները: Ունի նաեւ, ոճրագործութեան դէմ ձեռք առնուած կարգ մը միջոցներ՝ համաձայն իր երկրի ըմբռնումներուն ու պայմաններուն: Բայց, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ ժողովին տուած որոշումը կամ քուէարկուած օրէնքը ուրիշ բնոյթ ունի եւ ուրիշ բան կը մատնէ:

Ան կուգայ խոստովանելու որ այդ երկրին մէջ կիրքն ու անբարոյութիւնը սանձարձակ ձեւ մը առած են: Ու՝ առաջնակարգ արդիականացած Թուրք ժողովուրդը, իր «Ֆրաք»ին, «մըլոն» գլխարկին եւ սափրուած յատերուն ներքեւ դեռ կը պահէ նոյն վայրի բնազդը, ենիչէրիական նոյն գիծը եւ նոյն գարշելի ունակութիւնները: Կը նշանակէ թէ Թուրքիոյ մէջ ոչ միայն արհեստով կամ նկարագրով պոռնիկներուն, այլեւ պատուաւոր կիներու եւ աղջիկներու «դպիլը ու խօսք նետել»ը այնքան ընդհանրացած է ու սովորական է դարձած, որ՝ կառավարութիւնը, հակառակ իր ռամիկական խիտ ցանցին, հարկ դատած է մասնաւոր օրէնք մը հրատարակելու: Ասիկա, ինքնին, կը բաւէ, արդէն, իբրեւ խոստովանութիւն՝ իր իսկ կողմէ՝ թէ Թուրքիան կը մնայ, հակառակ բոլոր գոյներուն ու ձեւերուն, նոյն անբարոյականութեան բոյնը.

Պէտք չէ մոռնալ որ ազգի մը ամէնէն ամուր յենարանը՝ անոր ընտանիքներուն դաստիարակութիւնը, կենցաղն ու նկարագիրն է: Ուրեմն, այդ դաստիարակութիւնները, այդ կենցաղները ու այդ նկարագիրներն են որ պիտի կազմեն նոյն ազգին ընկերային կեանքը, որ հիմքն է անոր գոյութեան:

Արդ, երբ երկրի մը մէջ վարքը եւ բարոյականի ըմբռնումը այնքան աղարտած ու ապականած է որ հարկ կը տեսնուի օրէնքի պաշտպանութեան դիմել՝ փողոցէն անցնող ո եւ է պատուաւոր կին կամ աղջիկ ապահով տուն հասցնելու համար, կրնանք երեւակայել թէ որքան խախուտ է այդ երկրին ընկերային կառուցումը: Ամէն անգամ որ Թուրքիոյ մասին կը խօսուի, կարգ մը անձեր «իրատեսութիւն» կը փորձեն՝ «քինախնդրօրէն չմեկնել» ճգնելով այժմու Թուրքիոյ իրական վիճակը: Եթէ ամէն բան անպայման գէշ տեսնելը ոմանց քով հակում մըն է, խոստովանինք որ «իրատես» ըլլալ ուզողներու քով կայ նոյն ձեւի հակում մը՝ անպայման ամէն ինչ փոխուած տեսնելու: Ու բարեփոխուած: Ասիկա ճիշդ չէ: Եթէ նոր իրաւակարգը եւ կատարուած փոփոխութիւնները տեսակ մը դաստիարակութիւն են, ապա ուրեմն ըսենք որ դաստիարակութիւնը ամէն ինչ չէ: Ինչպէս ամէն մէկ անհատ՝ նոյնպէս եւ ամէն մէկ ժողովուրդ իր ուրոյն նկարագիրը ունի: Այդ նկարագիրը արդիւնք է իր միջավայրին, իր պատմութեան, իր ծնունդին:

Դարերու դրոշմը եւ կնիքը ունի ան: Միս ու ոսկոր դարձած, նոյնացած է իր էութեանը հետ: Ժառանգական է: Ինչ կաղապարի մէջ ալ խօթուի, ցեղային այդ գիծերը կը մնան անոր քով — առաւելութիւն ըլլան թէ թերութիւն: Անշուշտ՝ դարերը կրնան մեղմել կամ մասամբ փոխել զանոնք: Բայց՝ դարերը: Անհատը կամ ազգը՝ կրնայ, նոյնիսկ, պարագաներու կամ պայմաններու բերումով, չարտայայտել իր այդ գիծերը, բայց առիթը ներկայանալուն պէս՝ ան կը ցցուի: Վեց հարիւր տարի գերի ու ստրուկ եղանք, բայց երբ առիթը ներկայացաւ, հայ ժողովուրդը իր ինքնայատուկ ու ազատատենչ գիծը յանկարծ ցոյց տուաւ:

Այնպէս ալ՝ Թուրքը: Դարերու ընթացքին անիրաւօրէն սեփականացընող, վայրագօրէն աւարող, գիրդ միսերու պարզուն ողողումին մէջ իր ռունգերը եւ իր վաւաշոտ մարմինը թաղած Թուրքը չէր կրնար ու դեռ երկար ատեն չի կրնար հրաժարիլ «խօսք նետելու է, դպելու» իր անբարոյութենէն: Ուրեմն, եթէ այդ բոլորին խորքը քննէք, պիտի գտնէք նոյն հոգեբանութիւնը,— բռնօրէն խըրտցուած, յարձակում, վայնէք:

Ընտանեկան պատուախնդրութիւն — իր ու իր դիմացինին համար — չկայ:

Նոյն գարշելի խառնուածքին կենդանի ու աղաղակող արտայայտութիւնը չէ՞ ինքը Մ. Քէմալը: Ցառազ լայնօրէն ամփոփեց Արմսթրոնգի գիրքը: Այդ ինչ լպիրշ ու աղտոտ «մեծութիւն» է: Իր կինը եւս, Իզմիրցի այդ դաստիարակուած աղջիկը, նողկանքով չհեռացա՞ւ «խաւարաբարոյ Նափոլէոն»ին քովէն...: Այդ բոլորին գաղտ, հազար ու մէկ պատմութիւններ: Գայթակղութիւններ: «Դպիլ»՝ պարահանդէսներու մէջ՝ նոյնիսկ դեսպաններու կիներուն: Մեծ կցի ու Բէյրա՝ պատուաւոր ընտանիքներու աղջիկները «անմիջապէս իր քովը» ուզել՝ անոնց հետ պարելէ վերջ (պատահած է բարձր դասու հայ աղջկան մը եւս, ու յաջորդ օրն իսկ ծնողքը երիտասարդ մը գտած ու ամուսնացուցած է): Իր գարշելի վայելքները՝ նոյնիսկ Թուրք բարձրաստիճան պաշտօնեաներու կիներուն հետ: Երիտասարդ պաշտօնեաներու կիներուն հետ: Երիտասարդ պաշտօնեաներու հետ իսկ...: Ու Քէմալը առանձին չէ: Երեսփոխան, նախարար, խմբագիր թէ պաշտօնեայ՝ բոլորը նոյնն են: Նոյն վիճակը մինչեւ գիւղերը: Թուրք գրողներ, գրագէտ Եաղուպ Գատրիի «Դէպի գիւղ» եւ «Դէպի Անատոլու» թելադրանքին վերջ, սկսան Անատոլուի կեանքէն առնել իրենց նիւթերը: Ի՞նչ կը գտնէք այդ նկարագրութիւններուն մէջ — ղեղխութիւն, կին խաղցնել, մանչերու պատմութիւն: Դեռ անցեալ օր կը կարդայի փոքրիկ պատմուածք մը, ուր կը նկարագրուէր թէ ինչպէս գիւղացի Թուրք կինը կը խաբէ իր ամուսինը...: Ասիկա բացառիկ պարագայ չէ անշուշտ: Արլաղէա, գրագէտը չէր փորձեր գրի առնել:

Այս բոլորին մէջ ինչ որ ուշագրաւ է, սակայն, այն է որ Թուրք ժողովուրդը իր վարքերուն այս չուայտ կեանքը սովորական կը գտնէ: Հարցը, անշուշտ, այս կամ այն խառնուածքը ունենալուն մէջ չէ: Ցիսուս քսեր էր — «ով որ անմեղ է, թող առաջին քարը ան նետէ», ինչպէս կը վկայէ կրօնագիրքը: Ուշադրութիւնս գրաւած է այն պարագան, որ Ցիսուս ինք ալ չէ նետած առաջին քարը...: Անպէս որ մէկուն կամ միւսին մէջ շեղուած գծի մը պարագան չէ որ խնդրոյ առարկայ է: Քէմալը, յիշեցի, իբրեւ... բարեկարգիչ: Ու ալ՝ այս ու այն մասնակի պարագաները: Եւրոպայի արքունիքները եւս ունին իրենց պատմութիւնները: Ուշագրաւը այն է որ կառավարութիւնը այնքան ընդհանրացած նկատած է քմահաճ ու անիրաւօրէն ո եւ է կնոջ, աղջկան եւ մանչու դպելու Թրքաբարոյ իրաւունքն ու վարժութիւնը, որ ստիպուած է դիմել օրէնքին պաշտպանութեան: Ասիկա օրէնքին չէր դիմեր, եթէ ընկերային դաստիարակութիւնն ու կառուցումը, հանրային նկարագիրն ու ըմբռնումը առողջ եւ ամուր ըլլար: Այսինքն՝ գտնուէր ղեկդուած մը, որ ինք պատժէր ու կարիք չմնար օրէնքին: Վասն զի, ամենամեծ ուժը՝ ընկերութիւնն է: Ան է արգիլողը կամ թոյլատուն: Ու իրմէ կախում ունի ամէն բան: Ահա թէ ինչու չափազանց ճիշդ կ'ըլլար եզրակացնել որ Թուրքիոյ մէջ չկայ այդ առողջ հասարակութիւնը: Հանրային գիտակցութեան պատիժը արդիւնք է հանրային առողջ նկարագրի ու դաստիարակութեան:

Ու օրէնքը կուգայ միայն այն ատեն՝ երբ ինքը՝ հանրութիւնը հիւանդ է ու վարակուած: Ախտաւոր,— ինչպէս Թուրքիոյ մէջ..

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

98 գերմանական թերթեր արգիլուած

Չեխոսլովաքիոյ կառավարութիւնը որոշեց արգիլել 98 գերմանական թերթեր, իբրեւ պատասխան կարգ մը չեխական թերթերու արգելքին:

Փրակայի գերմանական դեսպանը անմիջապէս բողոքեց այս որոշման դէմ, միջազգային օրէնքներուն հակառակ համարելով զայն:

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

Ե.

ԻՆՉ Է ՏԵՍԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Մի քանի խօսք էլ Գ. Զօպանեանի այսօրուայ Հայաստանում տեսածների մասին: Բայց նախ մի նկատողութիւն: Գ. Զօպանեանը գրում է. «Կառավարութիւնը ինծի յայտնեց որ կրնայի մնալ քանի մը ամիս, եթէ ցանկայի»: Այս «մի քանի» խօսքը որ սպանիչ դատապարտութիւն է խորհրդային իշխանութեան, արդէն ինքնին բաւական է հերքելու Գ. Զօպանեանի բոլոր հիացական հաւաստիքները: Ինչպէ՞ս թէ «կրնայի մնալ քանի մը ամիս»: Եթէ Հայաստանը հայ պետութիւն է եւ Գ. Զօպանեանն էլ Հայ է, ինչո՞ւ միայն «քանի մը ամիս» պիտի արտօնուի մնալու, ինչո՞ւ չպիտի կարողանայ մնալ ընդ միշտ, ինչքան ինքն է կամենում: Միայն կաթողիկոսական ընտրութիւն պիտի պատահի, որպէսզի Զօպանեանը կարողանայ Հայաստան մտնելու շնորհքին արժանանալ: Զգո՞ւմ է Գ. Զօպանեանը, թէ ինչ ողբերգութիւն կայ իր այս անզգոյշ արտայայտութեան մէջ:

Ի՞նչ է տեսել Գ. Զօպանեան Հայաստանում, ի՞նչ է հիացում պատճառել նրան:

Նա, ինչպէս յիշեցինք՝ տեսել է մի շարք պետական եւ հանրային հաստատութիւններ — համալսարան, մատենադարան, թանգարան, հայերէն լեզուով վարչութիւն: Այդ բոլորը բոլշեւիկներից առաջ էլ կար: Եթէ արժանիք պէտք համարել, արժանիք է միայն այն, որ բոլշեւիկները չարունակեցին պահել իրենցից առաջ եղածի մի մասը:

Երկրորդ՝ Գ. Զօպանեանը ոգեւորուած է Երեւանի շինարարութեամբ, մի շարք շէնքերի նկարներ էլ է դրել իր յօդուածում: Բայց հէնց ինքն իր բերանով սպանիչ վկայութիւններ է տալիս այդ շինարարութեան մասին: Դուրս է գալիս, ըստ Գ. Զօպանեանի, որ Հայաստանի մայրաքաղաքը 12 տարի Մոսկուայի «վիթխարի» աջակցութիւնը վայելելուց յետոյ, ունի միայն մէկ հատիկ խեղճ ու կրակ պանդոկ, այն էլ՝ «գէշ պահուած, աղտոտ, ու ամէնէն սառուցիկ օրերուն իսկ՝ ո եւ է չափով չտաքցած»:

Մի վայրկեան Գ. Զօպանեանը թող համեմատէ, թէ ինչքան շէնք է շինել մէկ միլիոն բնակիչ ունեցող, Մոսկուայի «շնորհքով» ապրող, կառավարական միջոցների տէր Հայաստանում եւ, օրինակ, հազիւ 60 հազարի հասնող Ֆրանսահայ գաղութի մէջ՝ մի Սէն Ժէրոմ, Սէն Լու կամ Սէնթ Անթուան Մարսէյլի շրջանում, մի Ալֆորվիլ կամ Առնուվիլ, Փարիզի մօտ: Անհատական միջոցներով, միայն սեփական քրտինքին ապաւինած Ֆրանսահայ գաղութը այս տասը տարուայ մէջ շատ աւելի շէնք է շինել, քան խորհրդային իշխանութիւնը Հայաստանում 12 տարուայ ընթացքին:

Թող երեւակայեն Զօպանեանները մի պահ, որ Հայաստանի ժողովուրդը 12 տարի ազատ թողնէր, ազատ շինարարութեան արտօնութիւն ունենար, Երեւանը այսօրուա՞յ ողորմելի վիճակում կը մնար, Հայաստանի քաղաքներն ու գիւղերը ա՞յս խղճալի պատկերը կը ներկայացնէին: Երկու եւ կէս տարուայ անկախութեան շրջանը կամ գաղութների հայ ժողովրդի շինարարութիւնը՝ դրան ապացոյց

Գ. Զօպանեանը Հայաստանում գործարաններ էլ է գտել, որոնք առաջ ըստ Գ. Զօպանեանի, գոյութիւն չեն ունեցել եւ շինել են միայն խորհրդային իշխանութեան օրով: Եւ թւում է մի քանի գործարանների անուններ, «Լենինականի «Թէքսթիլ» նշանաւոր գործարանը, Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանը, Երեւանի «մեքենիքական գործարանը», «Արարատ» գինիի եւ գանեակի գործարանը, ձէթ եւ օճառի, քարպիթի, քոնսէրվի գործարանները եւայլն»:

Այս գործարաններից միայն մէկ – երկուսն է տեսել Գ. Զօպանեանը եւ ի՞նչ. ահա «մեքենիքական» գործարանը — Գ. Զօպանեանը հաւաստացնում է որ բոլշեւիկներն են հիմնել, այն ինչ նա դեռ ցարական իշխանութեան օրով գոյութիւն ունէր, եղբ. Տէր – Աւետիքեանների ծանօթ մեքենական գործարանն է այդ, մի քիչ աւելի ընդարձակուած:

Ձէթ օճառի գործարանը, որքան եւ անախորժ լինի Գ. Զօպանեանի համար, հիմնուած է Հայաստանի անկախութեան շրջանում, Երեւանի քաղաքային ինքնավարութեան կողմից:

«Քոնսէրվ»ի՝ պահածոյի գործարանը նոյնպէս կար դեռ ցարական իշխանութեան օրով եւ պատկանում էր դրամատէր Ցովասափեանին: Բոլշեւիկները միայն ընդարձակել են:

Եւ, վերջապէս, սա «Արարատ» գործարանը, որ այնքան հրճուանք է պատճառել Գ. Զօպանեանին թէ՛ իր մեծութեամբ, թէ՛ ներքին սարքաւորումով եւ թէ պաշտօնեաների «յստակ, ճշգրիտ ու պարզ խօսուածքով, իրենց մաքուր, կոկիկ հայերէնով»: Այս «Արարատ» գործարանն էլ Գ. Զօպանեանը, ողբութեամբ թէ դիտաւորեալ կերպով, համարում է բոլշեւիկների շինարարութեան արդիւնք: Այն ինչ այդ գործարանը, որ իրօք մեծ եւ առաջնակարգ սարքաւորում ունեցող հաստատութիւն է, պատերազմից առաջ էլ կար եւ պատկանում էր ռուս դրամատէր Շուստովին:

Կաթողիկոսական նախորդ ընտրութեան ժամանակ Գ. Զօպանեանը, անշուշտ, Շուստովի գանեակն ու գինին խմած կը լինի:

Գ. Զօպանեանին յայտնենք մի ուրիշ գաղտնիք էլ. Շուստովի գործարանը պետականացուեց ոչ թէ բոլշեւիկների, այլ Դաշնակցական կառավարութեան ձեռքով 1920ին: Աւելի զարմանալի բան էլ ասեմ Գ. Զօպանեանին, այդ գործարանը պետականացնողն ու «Արարատ» անունով մկրտողը իր այնքա՛ն չհաւնած մէկ անձն է՝ այս տողերի գրողը, որի համար Գ. Զօպանեանի կուսակիցների կողմից «բոլշեւիկ» յորջորջումը ստացաւ ժամանակին: Եւ հէնց 1920ին «Արարատ» գործարանի պաշտօնէութիւնը հայկական էր. կառավարիչը՝ Մկ. Մուսինեանի պէս յայտնի մասնագէտ, եւ գործարանի ամբողջ գործավարութիւնը կատարւում էր «մաքուր, կոկիկ հայերէնով»: Այս էլ պէտք է իմանայ Գ. Զօպանեանը, որ պատերազմից առաջ Երեւանի նահանգում կար 15 գանեակի գործարան, որոնցից մէկն էր այժմեայ «Արարատ»ը:

Հէնց միայն այս մի քանի փաստերը բաւական են հերքելու համար Գ. Զօպանեանի տգէտ պնդումը, թէ մինչեւ բոլշեւիկների գալը «Կովկասեան Հայաստանի հողամասին վրայ ո եւ է ճարտարարուեստական ձեռնարկ գոյութիւն չունէր, բացի Ալլահվերտիի պղնձահանքերուն շահագործումէն, ուր հայ բանուորներ կ'աշխատէին, բայց շահագործողը Ֆրանսական ընկերութիւն մըն էր»:

Անհիմն է եւ այս վերջին յայտարարութիւնը.

Նախ՝ պղնձահանքերը միայն Ալլահվերտիում չէին, գործում էին եւ Ղափանի հարուստ հանքերը:

Երկրորդ՝ ճիշդ չէ, որ շահագործողը միայն Ֆրանսական ընկերութիւն էր. Ֆրանսական ընկերութիւնը մէկն էր ուրիշ շահագործող ընկերութիւնների եւ անհատների մէջ, որոնց շարքին բաւական աչքի ընկնող տեղ էին գրաւում Հայերը: Հէնց Ալ. Մելիք – Ազարեանը, որ այնքա՛ն շահեկան նիւթ է տուել Գ. Զօպանեանին հայ – թաթարական ընդհարումների մասին, Զանգեզուրի խոշոր պղնձագործներից մէկն էր:

Եւ, վերջապէս, պէտք է ասել և այն, որ, առաջ հայ բանուորներով աշխատում էին ազատ պայմանագրութեան հիման վրայ. այժմ բանուորների աշխատանքը պարտադիր է եւ կրում է ճորտային բնաւորութիւն: Առաջ Ֆրանսացիները կամ հայ դրամատէրերն էին իւրացնում Հայաստանի հարստութիւնը, այժմ Մոսկւան է իւրացնում առանց մի մաս Հայաստանին թողնելու կամ առանց մի կոպէկ վճարելու տարած պղնձի համար: Տարբերութիւնը ի՞նչ է, ո՞րն է աւելի հաճելի՝ թալանել Ֆրանսացի դրամատէրերի՞ց թէ Մոսկովեան աշխարհակալներից — թող վճռէ ինքը Գ. Զօպանեանը:

Արտառոց ու ծիծաղելի են Գ. Զօպանեանի եւ այն պնդումները, թէ բոլշեւիկների օրով բնական հարստութիւնների, մանաւանդ հանքերի օգտագործումը «բացարձակ նորութիւն մըն է Հայաստանի համար»: Բոլշեւիկներից առաջ, կարծես, անապատ էր տիրում մեր երկրում: Հապա աղի արտադրութի՞ւնը: Հապա արճիճ – արծաթի մշակո՞ւմը: Հապա պէմզան (չէչաքարը), տուֆը, գրանի՞տը — այս բոլորի արտադրութիւնը բոլշեւիկների օրո՞վ է սկսուած: Ինչո՞վ են շինուած Էջմիածնի ճեմարանի, կամ միաբանների շէնքերը, նոր վեհարանը, թանգարանը, մատենադարանը: Ինչո՞վ են շինուած Երեւանի սեւ ու վարդագոյն քարէ բազմաթիւ շէնքերը, որոնց մէջ «Նոր գիմնազիայի» (այժմ՝ Կուլտուրայի տուն) հսկայ շէնքը: Ի՞նչ նիւթով են շինուած Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի նոր շէնքը, մի շարք ակումբ ու մասնաւոր տներ՝ ճարտարապետական գեղեցիկ կառուցումներ.

Բոլշեւիկները ոչ մի գիւտ չեն արել, նրանք լոկ օգտուել են ժամանակի կատարելագործուած միջոցներից եւ մեքենաներից: Բնական հարստութիւնների օգտագործումը «բացարձակ նորութիւն» չէ Հայաստանում, նորութիւն է Գ. Զօպանեանի համար: Բայց Հայաստանում շատ բան նորութիւն է Զօպանեանների համար:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆՈՐ ՈՃԸ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ.— Երբ պատմաբան Լուտվիկ հարց կուտայ Մուսոլինիին, թէ արուեստներու մէջ ո՞րը կը նախընտրէ, ահա թէ ինչ կը պատասխանէ Տուչէն.

— «Ինծի համար ճարտարապետութիւնը մեծագոյն արուեստն է, որովհետեւ իր մէջ կը պարունակէ բոլոր արուեստները»:

Արդարեւ, ճարտարապետութեան մէջ կը գտնենք, քանդակագործութիւն, նկարչութիւն եւ ճարտարագիտութիւն, այս վերջինը իր բոլոր ճիւղաւորումներով: Չեն սխալիր գուցէ անոնք որ նոյն իսկ բանաստեղծութիւն կը գտնեն այս արուեստին մէջ: Ահա թէ ինչու այս արուեստը կը հետաքրքրէ ու կը պաշտեցնէ միշտ աւելի բազմաթիւ հասարակութիւն մը:

Ճարտարապետութիւնը ծնունդ առած է այն օրը՝ երբ մարդը լքած է թափառական կեանքը եւ խորհած է իր բնակութեան համար աւելի հաստատուն ու տեւական ապաստարան մը կառուցանել: Այս ու նոյնանման շինութիւններու համար այն ատեն գործածուած են տեղին վրայ տրամադրելի եւ բնութեան կողմէ պատրաստուած նիւթերը, ինչպէս եւ քարը, փայտը: Այսպէս բնական կերպով ծնունդ առած են ճարտարապետական ոճերը, որոնք կը տարբերին երկիրէ երկիր, որովհետեւ տարբեր են գործածուած նիւթերը, տարբեր է երկիրներու կլիման ու վերջապէս տարբեր են ժողովուրդներու պահանջները ու ձգտումները: Այդ շրջանի ճարտարապետութիւնը կը բնորոշուի իր անկեղծութեամբ ու պարզութեամբ: Ժամանակի ընթացքին զանազան ոճերը՝ միջավայրի պայմաններուն զուգընթաց յառաջդիմելով, կը ստանան իրենց վերջնական ձեւը որ կ'ենթարկուի որոշուած ու սահմանուած օրէնքներու: Օրինակ մը, որոշ համեմատութիւն՝ շէնքի մը, պատուհանի մը, դրան մը, լայնքին ու բարձրութեան մէջ, նոյնպէս որոշ համեմատութիւն մը, սիւնի բարձրութեան ու տրամաչափին, ինչպէս նաեւ սիւնը կազմող մասերուն մէջ: Իսկ կլիմային ունեցած ազդեցութեան վրայ գաղափար մը կազմելու համար, բաւ է դիտել շէնքերու տանիքները, որոնք սրածայր են հիւսիսային երկիրներու մէջ, իսկ տափակ՝ հարաւային երկիրներու մէջ: Այսպէս կարելի է շարունակել անվերջ օրինակներով:

Դարեր շարունակ ճարտարապետները հետեւած են այս օրէնքներուն եւ կառուցած են շէնքեր որոնք դեռ այսօր իրենց գեղեցկութեամբ հիացում կը պատճառեն:

Կասկածէ դուրս է որ այն ատեններն ալ, ինչպէս դեռ 30 տարի առաջ, եղած են ճարտարապետներ որոնք ուզած են նոր ոճ մը ստեղծել, եւ այս նպատակով պատրաստած են իրենց շրջանին համար յանդուգն ծրագիրներ, սակայն այն ծրագիրները մնացած են թուղթի վրայ, որովհետեւ իրենց պակսած են յարմար նիւթերը եւ գիտութեան օժանդակութիւնը:

Իտալացի Սանթ Էլիօ, որուն ծրագիրները ծանօթ են բոլոր աշխարհին, դեռ այսօր ապագայապաշտ մը կը նկատուի ճարտարապետութեան մէջ:

Եթէ հին ոճերով կառուցուած են շէնքեր որոնք գեղեցկութեան գլուխ գործոցներ կը նկատուին, ճարտարապետութեան պատմութեան մէջ, կայ շրջան մը, սակայն ուր ճարտարապետները շարունակած են կառուցանել նմանցնելով հինին եւ կամ ուղղակի ընդօրինակելով հինը, հակառակ այն անժխտելի իրականութեան որ շինութիւններու մէջ սկսած են օգտագործել նոր նիւթեր, երկաթ, ապակի, եւն.: Այս շրջանին է որ ճարտարապետութիւնը կը դադրի արուեստ մը ըլլալէ:

1900ին Հոլանտայի մէջ կը սկսի շարժում մը որ շուտով հետեւորդներ կը գտնէ նախ Գերմանիոյ, ապա Ֆրանսայի եւ վերջերս ալ Իտալիոյ մէջ. Այդ շարժումին նպատակը կ'ըլլայ յեղաշրջել հին օրէնքները եւ ստեղծել նոր ոճը: Նորը նորին համար չէ որ կը մղուի այս պայքարը, այլ նորը՝ երբ արդիւնք ժողովուրդներու կենցաղին կրած փոփոխութեան, եւ այն ընդարձակ կարելիութեան որ մեզի կուտան գիտութեան յառաջդիմութիւնը ու գործածելի նիւթերու զանազանութիւնը. Beton armé, պողպատը, ապակին, եւն. պիտի ստեղծեն նոր ոճը որ պիտի վերադարձնէ դէպի ճարտարապետութեան ծագումը, դէպի անոր պարզութիւնը ու անկեղծութիւնը:

Այցելելով վերջերս քաղաքին մէջ բացուած շէնքերու ցուցահանդէսը (triennale), դիտելով ու քննելով հոն կառուցուած շէնքերը, հաստատապէս կրնանք ըսել թէ արդի ճարտարապետները, բնակարանի մը ներքին կարգաւորութեան ու յարմարութեան մէջ գրեթէ հասած են կատարելութեան: Այդ բնակարաններուն մէջ կը գտնենք առատ լոյս ու օդ, պարզութիւն մը հանգստացուցիչ որ մեզ կը զրկէր զանազանութեան հաճոյքէն. Անկասկած ժամանակի ընթացքին գիւտութեամբ պիտի սրբագրուին փոքրիկ պակասները: Ինչ կը վերաբերի այս շէնքերու արտաքինին, ասոր հոս է որ կը ծնին բուռն վիճաբանութիւնները եւ ընդդիմութիւնները. Իտալիան ճարտարապետական փառաւոր անցեալ մը ունի, բնական է որ առանց դժուարութեան չյարմարի այս նոր ոճերուն, որոնք քննադատելի կէտեր ունին, մասնաւորապէս երբ ճարտարապետը անտեսելով միջավայրը, չափազանցութեան մէջ կ'իյնայ: Արդի ճարտարապետները ներքին յարմարութիւնները կատարելագործութեան հասցնելու նպատակով այլեւս բոլորովին կը զոհեն շէնքին արտաքինը.

Մեր սերունդին մէջ չէ մեռած գեղեցիկին գաղափարը, ուստի յարատեւ աշխատանքով ու հաւատքով, մենք ալ պիտի ունենանք մեր ոճը որ պիտի գոհացնէ մեր աչքերը ու պիտի խօսի մեր սրտին:

Շատ հետաքրքիր պիտի ըլլար իմանալ թէ ներկայիս Հայաստանի մէջ մեր ճարտարապետները ի՛նչ ուղղութեամբ կ'աշխատին: Դժբախտաբար մեզի կը պակսի նիւթը, գաղափար մը կազմելու համար: Արտասահմանի մէջ գործող հայ ճարտարապետներուն մէջ չեն պակսիր անոնք որ կը հետեւին նոր դպրոցին: Անոնց կարգին պիտի յիշենք Կէվրէկեանը, որ բաւական ծանօթ է Իտալիոյ մէջ սակայն ... իբրեւ պարտէզի ճարտարապետ:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ
(Ճարտարապետ)

Փոթորիկին աւերները

Ուրբաթ օրուան փոթորիկը աւելի քան մէկ միլիոն ֆրանքի վնաս պատճառեց Լիոնի մէջ: Քաղաքապետ Գ. Էռիօ անմիջապէս աղէտի վայրը փութաց: 1924ին ալ նոյնքան ուժգին փոթորիկ մը աւերած էր միեւնոյն շրջանը:

Փոթորիկը եւ կայծակը մեծ վնասներ պատճառեցին նաեւ Վալանսի եւ ուրիշ գաւառներու մէջ: Փարիզի օդն ալ փոխուած է երկու օրէ ի վեր. արեւ-անձրեւ խառնուած:

Տրոցկի աքսորուած կը մնայ

Վերջերս գերմանական թերթերը գրեցին թէ խորհրդային իշխանութիւնը արտօնած է Տրոցկիի վերադարձը: Այս առթիւ յայտարարութիւններ ըրած էր Տրոցկի ինք: Թուրք թերթի մը Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը յայտարարէ թէ՝ այդ լուրերը իրականութեան չեն համապատասխաներ:

«Տրոցկի Խորհրդային Միութենէն աքսորուած է իբրեւ հակայեղափոխական, համաձայն 1932 փետ. 20ի օրէնքին, որ ի զօրու է եւ պիտի մնայ»:

Վաղը կը հրատարակենք կարեւոր թղթակցութիւն մը՝ զոր Փարիզեան թղթակից մը ունեցած է Տրոցկիի հետ:

«ՄԵՆՔ ՁԵՆՔ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԻՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՎ»

(ԷՋ ՄԸ ԳԱՂՏՆԻ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵՆԷՆ)

Մոսկուայի մէջ գտնուած է ռուս յայտնի պատմաբան եւ պետական գործիչ Միլիւքովի յուշատետրը։ 15 տարի առաջ, իբրեւ Նախագահ խորհրդարանական պատուիրակութեան մը, Միլիւքով այցելեց Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա։ Յուշատետրին մէջ արձանագրուած է տեսակցութիւն մը, զոր այս առթիւ ունեցած է Անգլիոյ արտաքին նախարար Կրէյի հետ։

15 Մայիս 1916.— Սըր Կրէյ, կը գրէ Միլիւքով, ըսաւ թէ տեսակցութիւնը մասնաւոր է եւ այդ մասին կրնայ միայն մեր արտաքին նախարար Սազանովին տեղեկութիւն հաղորդել։

ԿՐԷՅ.— Պէտք չկայ Հէլլէսփոնտի կղզիի խնդիրը յարուցանելու, քանի չէ ապահովուած վերջնական յաղթանակը։ Ֆրանսայի համար գլխաւոր զաղթանը Ալզաս Լօրէնն է, ձեզի համար՝ Պոլիսը եւ Նեղուցները։

ՄԻԼ.— Ի՞նչ կը խորհիք Հայկական Հարցի մասին։

ԿՐԷՅ.— Դուք Տօմայի (Խորհրդարանի) մէջ խօսեցաք ճառեր որոնք ցնցում առաջ բերին հոս։ Սազանով ինծի գրեց թէ կ'ուզէ կցել Հայաստանը։ Մենք պատրաստ ենք յարմարիլ ձեր փափաքներուն, որովհետեւ ատիկա Թուրքիոյ վերաբերեալ խնդիր մըն է։

ՄԻԼ.— Ձեր կարծիքով, Միջագետքի հիւսիսը ո՞ր կէտէն անցնելու է մեր շրջանակի գօտիին սահմանը։

ԿՐԷՅ.— Չեմ կրնար պատասխանել, առանց ձեռքիս տակ քարտէս ունենալու։

ՄԻԼ.— Բնական սահման մը կայ հոն ուր կը վերջանայ դաշտը եւ լեռները կը սկսին։

ԿՐԷՅ.— Մենք կը հաւանինք որ Հայաստանը մնայ ռուսական տիրապետութեան տակ։

ՄԻԼ.— Միւս դաշնակիցներուն պահանջնե՞րը։

ԿՐԷՅ.— Փոքր Ասիոյ արեւելքին մէջ դուք միայն Ֆրանսացիներուն հետ գործ պիտի ունենաք։ Իտալացիները աւելի արեւմուտքը կը գտնուին։

«ՀԱՅԵՐԸ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

«ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ ՆՈՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՓԻՏԻ ՀԻՄՆԷՆ ԵՂԵՐ»

Պոլսոյ «Ազըն» թերթը, որ կը հրատարակուի Աղաօղլու Ահմէտի կողմէ, կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Օրինակ մը ստացանք այն գիրքէն զոր հայ գրողներէն «Ա. Նիկոլ» անուն մէկը հրատարակած է Դամասկոսի մէջ։ Բացատրելէ յետոյ Հայերուն Սուրիա տարագրուելուն պատճառները, գիրը, ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ։ Այսպէս, Հայերը եւ Ֆրանսացիները որոշած են գործակցիլ, իսկ վերջերս ապահոված են նաեւ Նեստորականներուն եւ Ասորիներուն օժանդակութիւնը։ Այս ազգերուն մեծերը ժողով մը գումարած եւ ճշդած են իրենց հիմնելիք պետութեան սահմանները, որոնք Միջերկրականէն սկսելով մինչեւ Պարսկաստան կ'երկարին, իրենց մէջ առնելով Սուրիոյ հիւսիսային մասը, Ուրֆան, Մարտինը, Տիարպէքիրը, Սղերդը, Մուշը, Հէքիարին եւ Վանը։ Այս գործով զբաղողները ձեռնարկներ կատարած էին պետութեանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ եւ բաւական առաջ տարած էին իրենց ձեռնարկները։

Ա. Նիկոլ կ'ըսէ թէ կազմուելիք պետութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ գիմադրել Սուրիոյ վրայ յարձակողներուն։

Գրքոյկը ցոյց կուտայ թէ Դաշնակները տակաւին ի՞նչերո՛ւ ետեւէ կը վազեն։ Հեղինակը, որ չի ծածկեր թէ ինքը դաշնակ պետերէն մէկն է, իր գրքոյկով կը հաստատէ թէ Դաշնակները նոր դաւեր կը լարեն եւ ատոր համար հոս հոն գլուխ կը զարնեն։ Այս դաւաճանական արարքները եւ Նեստորականներուն եւ Ասորիներուն միանալը՝ ուշագրաւ է միայն այն տեսակէտով թէ անոնց խելքը տակաւին գլուխնին չէ եկած։ Ապա թէ ոչ այդ արարքները մազաչափ արժէք չունին բնականաբար։

ԽՄԲ.— Նոր ստացանք «Ա. Նիկոլ»ի նոր գրքոյկը, «Բարեկամներուս եւ թշնամիներուս, Սուրիա և Մենք», իբրեւ թէ տպուած Սելանիկի մէջ։ Բարեկամ մը ստացած է զայն ... Վիեննայէն։ Առաջին գրքոյկն ալ այսպէս ցրուած էին։ Կը խօսինք իր կարգին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Կազի Այնթապ»

«Ազշամ»ի շրջուն թղթակիցը, Բաղըպ Քէմալ կը գրէ.—

Պատմութեան մէջ շատ հազուադէպօրէն արձանագրուած թուրք հերոսութեանց թատր հանդիսացող այս քաղաքը երբ կը մտնէի, մեծ սրտառոդ մը ունեցայ։ Որովհետեւ, զարհուրելի անցեալը, անմիջապէս շարժանկարի ժապաւէնի նման աչքիս առջեւ կենդանացաւ եւ գիս բոպէ մը քրքջեց հուրի ու արիւնի հոսանքին մէջ։ Մեր ճամբուն երկու կողմի փողոցները ամբողջովին աւերակ են։ Առնեն մը այս փլատակներուն մէջ սուլացող մեր ինքնաշարժը քիչ յետոյ պանդոկի մը դրանը առջեւ թողուց մեզ, մեծ աղմուկով հեռացաւ։ Ներսէս բխող փափուկ մը մղուած՝ ելայ դուրս, քաղաքը պտտելու համար։ «Կազի»ութեան համբաւը հպարտօրէն դեռ իր ճակտին վրայ կրող այս բացառիկ քաղաքին դաններն ու պատերը փամփուշտներէ եւ թնդանօթներէ ծակ ծակ են, հիւսիսային ճակատը եւս քարուքանդ վիճակ մըն է ստացեր ու երկար մարտնչումի մը հետքերը՝ քարերուն ու հողին վրայ դեռ կը մնան։

Այն ատենէն մինչեւ այսօր, անդորրութեան այս շրջանին, քաղաքին միայն մէկ կողմը վերաշինական փորձեր են եղած։ Միւս կողմերը իրենց աւերակ վիճակը մինչեւ այժմ կը պահեն։

Կազի Այնթապ երեք բլուրներու վրայ կառուցուած ամբողջովին քարուկիր շէնքերով, մեծ քաղաք մըն է։ Մէկ կողմը՝ Ալէպպէն գետը, իսկ կողմ մը ամբողջովին ընդարձակ գերեզմաննոց է։ Կրնամ ըսել թէ այս տեղի մեռելները ողջերէն շատ են։

Քաղաքին մէջ հորիզոնական երկու մեծ փողոցներ եւ քաղաքապետարանին կողմէ լայն տարածութիւն մը կայ, ուր կը գտնուին խանութներ, թնդանօթներէն կիսաքանդ մինարէներ, ծեր ու զարձդարձիկ փողոցներ եւ՝ այս փողոցներուն մէջ թշնամի թնդանօթներէն մաղերու վերածուած պատեր, որոնք էջերով նկարագրութեան արժանի պատկեր մը կը ներկայացնեն։ Նախապէս շատ լաւ է եղած Այնթապի անտեսական վիճակը. բայց, սահմաններու վերջին կարգադրութեամբ շատ վնասուած է այժմ։ Եթէ ժամանակին երկաթուղին ասկէ անցընէին, այժմու ցնցումը ատրիճան մը այսչափ զգալի պիտի չըլլար. Ասով հանդերձ, եթէ մինչեւ Ֆէվզի փաշա՝ աւելի ճիշդը Տիգրանակերտ երկարող խճուղին շինելու միջոցներ ըլլային, ոչ միայն Այնթապը, այլեւ անոր արեւելքը գտնուող վայրերը եւս իրենց այժմու կաղ վիճակէն ազատելով՝ առանց անթացուպի քալելու պիտի յաջողէին։ Կուսակալութեան եւ իր Պէհօինի գաւառակին միջեւ եւս ճամբայ շինուած չըլլալով, միայն ամառն է որ բնական ճամբայէն կ'օգտուի եւ հազար դժուարութիւններով կ'երթեւեկէն։ Մարաշի եւ Ատանայի յատուկ ճամբաները եւս շատ գէշ վիճակի մը մէջ են։ Միայն Քիլիսի ճամբան լաւ է։

«ՄԱԼԱԹԻՈՅ ԱՂՏՈՏՈՒԹԻՒՆԸ»

«Ազշամ» կը գրէ Ըսմէթ փաշայի ծննդավայրի մասին.—

Արեւելեան Թուրքիոյ կարեւոր կեդրոններէն մէկը նկատուող Մալաթիան շատ անխնամ թողուած է։ Երկաթուղին մինչեւ հոն երկարելէն իսկ այս քաղաքի յառաջդիմութեան աղդակ մը չէ եղած։ Կայարանն ալ երեք քիլոմէթր հեռու է արդէն։ Այս գնացքով լրանալիք չէ։ Երկրաչափները նախ որոշած էին կայարանը շինել քաղաքին վերի մասին վրայ, բայց ոմանց միջամտութեամբ վարէն պիտի շինուի դիծը։ Մալաթիոյ մէջ թաղապետական վարչութիւն մը եւ քաղաքապետ մը ըլլալուն հակառակ, ատոնց գոյութիւնը վկայող հետք մը չկայ։ Կարելի է ըսել որ Մալաթիա Թուրքիոյ ամէնէն աղտոտ քաղաքներէն մին է։ Քաղաքին մէջ բաւական հիւանդութիւնը վարակած է ու թէեւ պայքար կը մղուի, բայց, քաղաքին մէջ այնքան առատ որ այս աղտոտութիւնը կը շարունակուի, հիւանդութիւնը կասեցնել կարելի չէ։ Թաղապետութիւնը թէեւ հրշէջ կազմակերպութիւն մը ունի, բայց անիկա ծիծաղելի բան մըն է։ Անցեալները զօրանոցի մէջ հրդեհ կը ծագի. հրշէջ կառքը կուգայ այն ատեն, երբ հրդեհը կը մարեն զինուորները։ Կառքը բերին ձեռքով քաշելով։ Եթէ փոքրիկ կեանք մը կայ հոս, այդ ալ զինուորական մասին գոյութեան կը պարտինք։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍԿՍԱՒ ՕՁԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳԻՒՂԻ ՄԸ ՄԷՋ

Կիրակի որ պատմած էինք հազարաւոր օձերու արշաւանք մը՝ Մերսինի Գուզուճա Պէյլան գիւղին մէջ։ Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ ձեւով կը պատմեն առաջին դէպքը — Մէհմէտ անուն տղայ մը լեռը փայտ կտրելու գացած միջոցին, յարձակման կ'ենթարկուի խումբ մը վաթսուն երկու օձերու որոնք իր սրունքներուն կը պլլուին, բայց քիչ վերջ, առանց վնաս մը հասցնելու կը թողուն եւ կը փախին։ Ցանկարծ երկու մեթր երկարութեամբ ուրիշ օձ մը երեւան կ'ելլէ եւ Մէհմէտի սրունքներուն փաթթուելով, զայն այնքան կը խածնէ ու ծեծէ որ խեղճ տղան նուաղած կ'իյնայ։

Իրիկուան դէմ, Մէհմէտի եղբայրները կը մտատանջուին։ Փնտռտուքի ելլելով, եղբայրը կը գտնեն ու տուն կը տանին։ Մէհմէտ դահ մը ինքզինքին կուգայ, գլխէն անցածը կը պատմէ, բայց երեք ժամ վերջ կը մեռնի։

Յաջորդ օրը, Մէհմէտի եղբայրներն ու գիւղացիները, ատրիկան զինուոր մը առած, կատաղի օձը գտնելու կ'ելլեն։ Լեռան մէջ ծակ մը տեսնելով կը սկսին փորել, ու ահա ինը օձեր սարսափելի սուլումներով դուրս կը խոյանան ծակէն եւ խուճապահար փախուստի մը կը մատնեն գիւղացիները։ Օձերը մինչեւ գիւղին սահմանը կը հետապնդեն մարդիկը ու հոն կը կենան։ Գիւղացիները կրակ կը բանան անոնց վրայ, բայց տղուններր վայրկենապէս կ'անհետանան լեռն ի վեր։

Հիմա, ամբողջ գիւղը հետապնդումի ելած է, շրջակայքի օձերը գտնելու եւ գիւղին սպառնացող այս վտանգը հեռացնելու համար։

*** Օձի առաջին առեւտուրը կատարեց գերմանական դեղարան մը։ Օձերը փոխադրուեցան ապակիէ ամաններով։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՅՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԻԼԱՆ.— Մուրատ - Ռափայէլեան Նախկին Սանուց Միութեան Վարչութիւնը ցաւով կը նկատէ որ Մխիթարեան Միաբանութիւնը լուռ մնաց Մուրատ - Ռափայէլեան կտակի տխուր վիճակի մասին իրեն ուղղուած հարցումներուն հանդէպ։

Հայ մամուլին մեծամասնութիւնը լրջօրէն զբաղեցաւ դրուած հարցերով եւ հայկական հանրային կարծիքը ի զուր սպասեց Մխիթարեան Միաբանութեան լուսաբանութիւններուն։

Անուղղակի կերպով ալ չտրուեցաւ ո եւ է տեղեկութիւն. բացատրութիւն՝ քանի մը, պատասխանի անարժան եւ ամէն լրջութենէ զուրկ, յօդուածներ։

Պէ՞տք է եզրակացնել արդեօք, այս կացութեան առջեւ, որ Միաբանութիւնը ինքզինք կը նկատէ միակ եւ բացարձակ տէր Մուրատ - Ռափայէլեան կտակին, ազատ եւ իրաւատէր զայն փարելու լաւ կամ գէշ, անոր մատակարարութիւնը յանձնելու ներքին կամ օտար իշխանութեան կամայականութեան եւ նոյնիսկ զայն փճացնելու։

Մուրատ - Ռափայէլեան Ն. Ս. Վարչութիւնը չի կրնար հաւատալ որ Մեծն Մխիթարի հիմնած Միաբանութիւնը, փառապանծ իր հայկականութեամբ, երբ կրօնաւոր միութիւն խորապէս գիտակից թէ որքան աւելի սրբազան են բարոյական պարտականութիւնները բաղդատմամբ օրինական պարտականութեանց, այդպիսի մտայնութիւն մը կարենայ ունենալ ազգային որոշ — կրօնաւոր կամ միաբանական ոեւէ հանգամանք չունեցող — նպատակի մը համար իրեն վստահուած կտակի մը հանդէպ։

Այս համոզումով Մ. Ռ. Ն. Ս. Վարչութիւնը աստրեւ կը կրկնէ ուղղուած հարցումները եւ կը յայտնէ որ Միաբանութիւնը պիտի ուղէ տալ հայութեան իրեն յանձնուած կտակին կացութեան մասին անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները։

Եթէ այդ յոյսը զուր ըլլայ եւ շարունակուի Ս. Ղազարի լռութիւնը, Մ. Ռ. Ն. Ս. Միութիւնը ստիպուած եւ ցաւով պիտի դիմէ անհրաժեշտ միջոցներուն, լուսաբանելու համար հայութիւնը իր մէկ կարեւոր կտակին հետզհետէ աւելի ծանրացող կացութեան մասին։

Անցաւորն 1932 դեկտ. 15 թուակիր հայ մամուլին ուղղուած շրջաբերականով խմբագրուած հարցումները —

1. Ի՞նչպէս գոյացած է անհուսալի տասներկու միլիոն լիրէթի հակայական պարտքը, Մ. Ռ.ի շուրջ քսանեհինգ միլիոն գնահատուած հարստութեան վրայ։

2. Ի՞նչու ներքին յանձնաժողով մը չէ կազմուած պարտքին պատճառները քննելու, պատասխանատուութիւնները ճշդելու եւ դարման մը փնտռելու համար, անոր այդքան մեծ համեմատութիւններ ստանալէն առաջ։

3. Ո՞ր օրինական կամ բարոյական հիման վրայ Միաբանութեան Աբբան կտակին հանդէպ իր վայելած վարչական իրաւունքները զիջեր է Վատիկանին նշանակուած եւ օտար անձերէ կազմուած յանձնաժողովի մը։

4. Ի՞նչպէս կը բացատրուի սա զուգադիպումը, որ պարտքերը սկիզբ կ'առնեն Վատիկանի վանքին ներքին գործերուն առաջին միջամտութենէն (1916) քիչ վերջ։

5. Ի՞նչ միջոցներ ձեռք առած է Միաբանութիւնը արգիլելու օտարներու անիրաւ եւ վնասակար միջամտութիւնը վերջ գտնէ։

6. Մ. Ռ. կտակին կիսով փճացման իրականութեան առջեւ պարտական չէ՞ր Միաբանութիւնը ազգային բարեգործական հաստատութեանց խորհուրդին օգնութեան եւ գործակցութեան դիմելու։

7. Չէ՞ր կարծեր Միաբանութիւնը որ կտակին շուրջ տեղի ունեցած ու ունեցող յոյժ ցաւալի դէպքերը պարտք կը դնեն իր վրայ անոր կացութեան եւ մատակարարութեան մասին պարբերական մանրամասն հաշուետուութիւն մը հրատարակելու, որպէսզի միաբանները, նախկին սաները եւ հայութիւնը ամբողջ տեղեակ ըլլան իրենց այդ կարեւոր հաստատութեան կացութեան։

8. Եւ վերջապէս չէ՞ կարծեր Միաբանութիւնը որ, եթէ այդպիսի հաշուետուութիւն մը հրատարակուած ըլլար վերջին տասնեւհինգ տարիներու ընթացքին, անհամար հարուածներու տակ հեծող մեր ազգին խնայած պիտի ըլլար այս միւս հարուածը, որ է Մ. Ռ. կտակին կործանումը։

Մուրատ - Ռափայէլեան Նախկին Սանուց Միութեան Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 Յունիս).

— «Բուլղարահայ հակազգային խաժամուժ բլոկի դաւադիրներն ուղղորդիչները նորէն գործի վրայ են։

Մայիս 28ը եւ հայկական հասարակը փորձաքար մըն են եղած միշտ, այդ մարդոց դէմքն ու էութիւնը երեւան բերելու համար։

Եւ այս անգամ — երբ Հայաստանի Անկախութեան տարեդարձը իրապէս համաժողովրդական բնաւորութիւն ունեցաւ եւ տօնուեցաւ անօրինակ խանդավառութեամբ — բլոկճեները մատնուեցան ճշմարիտ խուճապի եւ մղուեցան այնպիսի գործերու եւ ելոյթներու, զորս կարելի էր վերագրել միայն Թրքական խաֆիէներու եւ չեկայի գործակալներու բայց ոչ երբեք հայ անուն կրող մարդոց։

Քար դրած մեր սրտին վրայ, զարմանալ պիտի չէնք եւ պիտի չհրապարակենք բլոկճեներու վերջին օրերու մէկը միւսէն զաւագիր եւ գրգռիչ գործերը, որոնք սովորական ժուռնալներու ու մատնութիւնները կը գերազանցեն։ Բայց, անկարող ենք լռութեամբ անցնիլ մասնաւորաբար Ֆիլիպէի Բլոկի եւ ինքզինքը ռամկավար յայտարարող «Փարոս»ի արդէն իսկ հրապարակուած գրութիւններուն վրայէն։

Որպէս զի ճշգրիտ գաղափար մը կազմել տանք Բուլղարիոյ եւ արտասահմանի հայ ընթերցողներուն, բլոկճեներու եւ «Փարոս»ի զարչելի գրգռութիւններու մասին, հոս կ'արտատպենք մէկ քանի հատուածներ թէ՛ Պլովդիւի բլոկի հեռագրէն՝ ուղղուած Արտ. Գործոց Նախարարութեան եւ կրօնից տեսչութեան, եւ թէ «Փարոս»ի այն խմբագրականէն, որ զարձեալ կը խօսի Մայիս 28ի եւ եռագոյնի մասին (31 Մայիս թիւ 50)։

Այսպէս, Պլովդիւի խաժամուժ բլոկը, Եռանդամ Թեմ. Խորհուրդի ծանօթ հրահանգին առթիւ, հարկ կը համարէ արտաքին գործոց նախարարութեան եւ կրօնից տեսչութեան հաղորդելու հետեւեալը.—

«Բուռն կերպով կը բողոքենք եւ պատասխանատու կը նկատենք Թեմական Խորհուրդը իր ոտնձգութեան համար՝ հայ եկեղեցիներու սրբութեան հանդէպ, որով կը նսեմացնէ Հայոց Գերագոյն Հոգեւոր Պետին արգիլած եւ եկեղեցական օրէնքներով անզոյ տօներու կատարումը։ Հայ եկեղեցին ծեր կուսակցական ակումբը չէ եւ վնուած ենք մեր եկեղեցւոյ ազգ. սրբութիւնները պաշտպանել կուսակցական տօնակատարութիւններու դէմ. Բուլգար քաղաքացիներ ենք եւ բուլգար դրօշակէն ուրիշ կարելի չէ պարզել բուլղարահայ ազգային հաստատութիւններուն վրայ, Մայր Բուլղարիոյ մէջ ...»

Այլանդակ սուտի եւ գրգռութեան, զզուելի կեղծիքի եւ սոորնաքաշ քծնանքի, անամօթ ուրացութեան ու վատութեան աւելի փաւերական օրինակներ կուտայ բլոկճեներու զարշահոտ բերանը հանդիսացող «Փարոս»ը, որ սեւով ճերմակի վրայ կը գրէ հետեւեալը.—

«... Պուլկարիան ունի իր Ազգային, Պետական դրօշակը, որ խոլոխտօրէն կը ծածանի իր բոլոր հանրային ու պետական հաստատութիւններու ճակատը, որուն անունով կ'երդնու պուլկար բանակը, խորհրդարանը եւ ամէն պուլկար քաղաքացի. այդ դրօշակը կ'իշխէ երկրի մէկ ծայրէն միւսը. ան կը պահպանէ ու կը պաշտպանէ երկրին սահմանները եւ նոյն իսկ երկրէն դուրս այլ միջազգային ատեաններու մէջ յարգանքով կ'ողջունուի օտարներէն։ Ի՞նչպէս կարելի է «Թեմական»ի Եռագոյն»ը բաղդատութեան դնել միջազգային յարգանք վայելող այսպիսի Ազգային Պետական դրօշակի մը հետ ...։ Այսպիսի կիրպասի ծուէն մը, պուլկար ազգային դրօշին քով, ճախ եւ առաջ նախատինք մը պիտի ըլլար անոր համար ... Չենք կարծեր որ «Թեմական»ը եւ իր խորհրդատուները այնքան ալ տգէտ եղած ըլլան, այնքան տարրական բան մը չգիտնալու չափ։ Ուրեմն անոնք տարբեր նպատակներ կը հետապնդեն» ...։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Երբեմն բնտանիքներ մսխիքի վրայ կը նստեցնէին, ինչ որ կար կը մաքրէին, կը տանէին։ Ի հարկէ տանտէրը արթուն կրնար ըլլալ, սակայն, կեանքն ալ վրայ չտալու համար սուտ քուն կը ձեւացնէր։ Կեանքն ալ վրայ տար, որո՞ւ բողոքէին ...։ Երբ եկեղեցին եւ զպրոցը թալանուեցան, հարկ եղաւ դիմել Թէֆիքը եւ Հաշիմ պէկերուն։ Հայրս որդեգրին մեկին էր, գիւղին վարչական կազմով կ'երթայ պաշտելու որ գան քննութիւն կատարեն թէ պատը ուսկի՞ց ծակած են։ Ինծ չեմ մոռցած այն երկու խօսքը զոր Հաշիմ պէյը արտաց հօրս երեսին.

— Մելիք, տահա Աէրտէսի՞ն։

Այն ատեն չէի կրնար հասկնալ հաւանա ներքէինին իմաստը։ Այսօր է որ միայն գիտենք թէ ինչ կը նշանակէր։

— Մելիք տակաւին ո՞ւր ես ... գեռ ինչե՞ր պիտի տեսնէք ...։

Երբ կը խնդրէին թէ «Պէկ, ձեր հովանաւորութեան ենք պալաւներ, ինչո՞ւ տէր եւ պաշտպան չես կանգնիր մեր արդար իրաւունքներուն, ինչո՞ւ մեր ամբարակ դռները կը խորտակուին, իսկ Սէյքենց, Չըփօնց, Մըհօենց դուռները նոյն անգամ չունին եւ գողութիւն մը չի պատահիր», պատասխանը պատրաստ էր։

— Հայե՛ր, Հայեր խոշընդոտներ։ Դուք կարծեցիք թէ «Ձաշադրն հիւրիէթ, աադէթ, մուսավէթ» մը երդելով ամէն ինչ լրացա՞ւ, ալ մօրթերնիդ փրկեցի՞ք. ձեր պէկին պէտքը չունի՞ք այլ եւս։ Ինչո՞ւ այդքան շատ կը խարուիք եւ կը շլանաք։ Ինչ անկոց որ զնեն ձեր աչքին, այն զօրնով կը տեսնէք աշխարհը։ Տխմարնե՛ր, յիմարնե՛ր ...

Այսպէս Բարձր Հայքը, Փոքր Հայքը բոլորը կը պահէին Համիտի սարսափին տակ։ Ոչ ոք տէրն էր իր ինչքին, իր պատիւին, իր կեանքին։ Թուրք եւ Քիւրտ տարրը կ'ապրէր Հայուն աշխատանքով, որ կը բաւէր թէ՛ գիշերուան գողերուն, թէ ցերեկուան աւազակներուն եւ թէ բռնակալ իշխանաւորներուն։ Մինչդեռ ինք գարձեալ կը մնար թշուառ վիճակի մէջ, տարին կարկտան տրեխներ, ոտքերը քիչ մը թան կամ թանապուր՝ թոնրի հացով։ Տարին տասներկու ամիս հողագործը զուլ ու՛ զաղար չունի, կը հերկէ, կը ցանէ, կը քաղէ, կը կամնէ, կը զտէ ցորենը յարդէն, կալին մէջ կը դիզէ ցորենը խաչոր թումբերու բարձրութեամբ։ Կուգայ հողատէր պէկը, չէյխը կամ Հաֆըզը, կը կնքէ փայտէ շինուած կնիքով մը՝ ցորենին չորս կողմը։ Այսպէս ցորենը կը մնայ կալին մէջ օրերով կամ շաբաթներով, մինչեւ որ պէյը կամ սասանորդի պաշտօնեան գայ չափելու։ Հողատէրին կողմէ կալի ժամանակ մէկ մէկ մարդ կը ղրկուի հսկելու համար կալերուն, իսկ կառավարութիւնը տասանորդը կը ծախէ ոեւէ մէկուն (չահնայ), որ իր տղաւորը կը կանգնեցնէ կալերուն յարմար մէկ կէտերը, հսկելու համար ամէն գողութեանց։ Գիւղացին ամէնէն տէւելի կը սոսկայ այս մարդէն, որ պէտի գայ իր վաստակը կէս առ կէս բաժնելու։ «Ճահնան» ամբողջ հալի տեսողութեան կը ծանրանայ գիւղացիներուն վրայ. սպրոսար, ուղր, մահիճը բոլորը գիւղացիները կը հայթայթեն։ Երբ արմտիք չափելու օրը համնէր, այն ատեն կուգայ կը կանգնի հողատէրին կողքին, մասնաւոր գիւղին համար վարձուած գզիրը մահմետի պէս կը սկսի կանչել եղանակաւոր, երբ երկու կանթերով խոռոփ չափը կը լեցուի եւ կը պարպուի այս կամ այն կողմ։ Մէկ, երկու, երեք ...։

Գիւղացիները պարտաւոր են նախ եւ առաջ պէկին կամ աղային ինկած բաժինը շալակներով կրել ամբարը, յետոյ իրենց մնացած բաժինը հազար եւ մէկ կտորներու կը վերածուի։ Նախ կուգան կը շարուին գիւղի արտերուն հսկիչները (խորուճի), յետոյ այգեպանը, պարտիզպանը, գզիրը, ժամկոչը, աէրտէրը եւն.։ Ասոր հետ կուգան բերք չունեցող բնտանիքները, կին, ծեր, փոքրեր, «կալմաւոր» առնելու։

Զրուինք թէ հողատէր աղան ինչպէս կը վարուի իր մարաբաններուն հետ։ Այսօր աշուն է, պէկին, աղային ստ[ա]փական այգին պիտի յօտուի։ Իմացէք, Հայեր, վաղը ոչ ոք պիտի երթայ իր գործին, այլ «Սուրխա» կայ ըսելիք։ Ամէն ոք իր խեսա կարեւոր գործը ձգած՝ պիտի երթայ պէկին այգին յօտելու։ Յաջորդ օրը գզիրը տունէ տուն կը պատուիրէ — Բոլոր տուներէն մէկ մէկ տղամարդ պէտք է երթայ լեռնէն փայտ բերելու ձմրան համար։ Ուրիշ օր մը մարագը փլած է, պէտք է երթալ անտառէն ցախ եւ մարդակցու կտրել, ձեր գրաստներով կրել եւ շինել անպայման այդ օրը, եւն. եւն.։ Այս ամէնը ձրի աշխատանք է, ոչ վարձք, ոչ շնորհակալութեան խօսք մը։

Ձմեռն ալ հանգիստ չեն խեղճ գիւղացիները։ Ամէն եղանակի մէջ ալ ցան պէս կը տանջուին։

Երբ ձիւնը կ'իջնէ, կը ծածկէ լեռ ու ձոր, պէկերը մարմաշ մը կ'ունենան որսի երթալու ձիերով։ Եւ որովհետեւ կաքաւները կը թաչին, գիւղացիները խումբ խումբ կը ցրուին, մացառի մը կամ թուփի մը տակ սպասողեան թռչունը հալածելու։ Այսպէս մինչեւ իրիկուան ձիւնին ու բուքին խեղճ գիւղացիները կը սառին եւ շնչասպառ ու յոգնաբեկ տուն կ'իյնան, ոմանք յօդացաւի եւ զանազան հիւանդութեանց ենթարկուելով։

Ձիւնը թանձր սաւանի պէս երբ կը փռուէր տանիքներուն վրայ, անոր ծանրութենէն գերանները կը ճաթռտէին։ Ատոր համար գիւղացիները հերթով պարտաւոր էին երթալու նախ պէկին տանիքներին ձիւնը քշելու։ Եթէ հերթը խեղճ ծեր այրի կնոջ մը իյնար, կամ պէտք էր մէկը ղրկէր վարձքով, եւ կամ բարեսիրտ դրացի մը խղճար եւ կամաւոր երթար ձիւնը թափելու։

Բայց, թողունք այս բոլորը որ հանրածանօթ են, եւ շարունակենք մեր պատմութիւնը.

Ուրեմն, մեր դերդաստանին համար աղէտ մըն էր այդ գիրքին տիրանալը, հարստութեան եւ մեծութեան հասնիլը։

Հասա, Ցակորը վախճանած էր վաղուց։ Զորս զաւակները որքան ալ որ աշխատեցան իրենց հօր հմայքին չափ բերդոնը թանձրացած էր շնորհիւ Հաւմիտի բռնակալութեան։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

կալելու համար ոճրագործները, մենք զինքը պէտի համարենք անկարող՝ բարեկարգութիւնը պահպանելու եւ բովանդակ Ցունաստանի պէտի մատնանշենք երբեւ իշխանութիւն մը որ ապանութիւնը քաղաքական միջոց ընտրած է հակառակորդը խորտակելու »:

Ինչպէս գրած էինք, կառավարութիւնը խիստ հրահանգներ առած է, որպէսզի հրէտացիները չկարենան Աթէնք իջնել խմբովին

Այս առթիւ Աթէնքէն ստացած ենք նոր թղթակցութիւն մը, որ կը պարզէ ամբողջ կացութիւնը: Պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով:

Կը շարունակեն սպանել կամ խեղդել

Երկուշաբթի օր, Սօֆիայի մէկ արուարձանին մէջ գտնուեցաւ խեղդուած մարդու մը դիակը: Առաջին քննութենէն իսկ հասկցուեցաւ թէ մակեդոնական կազմակերպութեան մէկ անդամն է, որ խեղդուած է հակառակորդ խմբակին կողմէ.

Ամբողջ պուլկարական մամուլը կը շարունակէ բուռն քննադատութիւններ հրատարակել կառավարութեան դէմ, այս եղբայրասպանութեանց առթիւ:

Շէյխ Պարզանի եղբայրները ալ անձնատուր եղան

Պաղտատէն կը հաղորդեն յուլիս 15 թուականով.— Պարզանի շէյխին երկու եղբայրները, շէյխ Մուհամմէտ Սատըգ եւ Մոլլա Մուսթաֆա, ուրիշ ցեղապետներու եւ 100 հետեւորդներու հետ անձնատուր եղան Իրաքի կառավարութեան: Ապստամբները ամիսներով պահուած էին լեռներուն մէջ եւ թշուառութեան մատնուած: Իրաքի ոստիկանութիւնը ուանկից եւ հագուստ տըւաւ:

Ինչպէս կը յիշուի, 1932ի գարնան Իրաքի կառավարութիւնը անգլիական օդանաւային ուժերուն հետ արշաւանք մը կազմակերպեց Իրաքի հիւսիսային շրջանին մէջ, շէյխ Պարզանի դէմ, որ պարտուելով Թուրքիա փախաւ: Այժմ իր եղբայրներուն անձնատուութեամբ այդ շրջանը մաքրուած կը համարուի եւ կը կարծուի թէ Շէյխ Ահմէտն ալ, որ Թուրքիա կը գտնուի, անձնատուր պիտի ըլլայ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎԷՃԸ

Յուլիս 14ին տեղի կ'ունենայ Ֆրանսայի ընկերվարականներուն համագումարը: Կուսակցութեան վարիչ մարմնին եւ խորհրդարանական խմբակցութեան միջեւ ծագած վէճը կը շարունակուի սաստկօրէն. բայց շէզոք անդամներ գործի ձեռնարկած են, միջին ճամբայ մը գտնելու եւ պառակտումը կանխելու համար: Տրոմի նահանգին ընկերվարական գործադիր մարմինը արդէն իսկ բանաձեւ մը պատրաստած է այս առաջադրութեամբ, եւ կ'առաջարկէ յուլիս 14ի ժողովը կատարել գոնփակ, պարզապէս լուսաբանութիւններ ստանալու համար, իսկ հոկտեմբերին կատարել քուէարկութիւնը, ազգային խորհուրդին միջոցաւ: Ուրիշ մասնաճիւղ մըն ալ չէզոքութիւն յայտարարած է եւ կ'ըսէ թէ եթէ պառակտում ծագի, կողմ չպիտի բռնէ եւ պիտի պահէ իր ինքնավարութիւնը:

Ցոյս կայ որ հաշտարար առաջադրութիւնները յաղթանակեն:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Եգիպտական Քրէտի Ֆոնսիէի յունիս 15ի վիճակահանութենէն 50 հազարական ֆրանք շահեցան 1886ի պարտաթուղթերէն թ. 315,643, 1903էն՝ թ. 714,955, իսկ 911էն՝ թ. 31,804:

Դաշտահանդէս Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
23 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:
կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբի փորձերը վաղը, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 6bis Campagne 1er. Mètro Raspail: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ եւ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կոմիտէները՝ ամբողջ կազմով, այս Շաբաթ երեկոյ ճիշտ 8,30ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը:

ՇԱՎԻԼԻ Արգութեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ
2 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՄԻՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ « ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Ընթերցարան Գրադարանը բաց է ամէն Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 6էն մինչեւ 7.30: Իսկ Կիրակի օրերը ամբողջ օրը: Դիմել՝ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 43 բիս Մատամ Քիւրի, Պանեէօ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԻԷՆ, Լ. Տ.— 35 ֆր.:
ՆԷՕՅԷՐ, Ռսկ.— 100:
ՍԷԹԻՖ, Ե. Ա.— 140:
ԼԻՈՆ, Մ. Գ.— 35:
ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ, ԳՈՐԾ.— 220,90

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան ընդհ. ժողովը, 25 Յունիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Միութեան հաւաքատեղիին մէջ, Bar de la Poste, 2 rue Colbert: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն 1932—1933 շրջանի, եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատւոյ, համակիր եւ գործօն բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժողովին:

Աթլէթիզմ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական յանձնախումբը կը հրաւիրէ Մարսէյլի հայ մարզիկ երիտասարդները որոնք կը փափաքին մասնակցիլ յառաջիկայ Ոլոմպիական մրցումներուն:

Մարզական փորձերը սկսած ըլլալով, արձանագրուելու փափաքողները դիմեն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—10, Միութեանս հաւաքատեղին, չորս հատ լուսանկարով միասին:

Դերձակներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒԻ Է դերձակի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով, թէեւ խանութին ֆոնը կ'արժէ 15,000 ֆրանք, բայց ստիպուած ըլլալով մեկնիլ Յունիս վերջը, կը ծախէ միմիայն 2000 ֆրանքի: Առաջին ներկայացողին կա... զեղչ: Բացառիկ պատեհութիւն: Օգտուեցէք առիթէն: Դիմել՝ 8, rue Affre, Փարիզ (18), Մէթրօ՝ Chapelle կամ Barbès:

Կ'ՓՆՏՐՈՒԻ տպաւորի մը անձական գործերու համար: Կերակուր եփել գիտնալը պայման է: Դիմել՝ M. SARADJIAN, 102, Rue d'Aboukir. Փարիզ, մէթրօ St. Denis.

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ

1	ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատուն	51, Rue Monsieur-le-Prince:
2	ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ	7, Boulevard Saint-Michelի դիմացի քէօշկը
3.—	ՕՏԷՕՆ	5. Carrefour de l'Odéon
4	ԲԱՍՏԻԼ	Մէթրօ Բաստիլի մուտքի քէօշկը
5	ՄՕՆՄԱՐԹՐ	59, Fbg. Montmartreի դիմացի քէօշկը
6.—	ՓԼԱՍ ՏԸ ՖԷԹ	Մէթրոյին դիմացի քէօշկը
7.—	ՐԷՊԷՎԱԼ	92, Rue Rébéval
8	ՊԵԼՎԻԼ	19, » de Belleville
9.	ՓԱԼԻՔԱՕ	3, » Palikao
10 -	ՍԷՆ - ԼԱԶԱՐ	Քաֆէ Թէրմինիւսի անկիւնի քէօշկը

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ

1.—	ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ	Գրավաճառ l'Ecriture. 3, Boul. Galliéni
2.—	ՊԻՑԷՆՑՆՔՈՒՐ	Գրավաճառ Օֆէնիա, Փլաս Նասիօնալ:

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ե. ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ յուլիս 9 եւ 16ին Անիէռի մէջ, 22 Rue des Bas, « Թէնիս Վոլթէր »ի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Մասնակցելու համար դիմել Կազմակերպիչ Յանձնախումբի ատենապետ Գ. Ժ. Ֆրէնկեանի 56 Rue Lafayette, Paris.

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարասնճաքցի Տէկին Գայծառ, հօր անուն Յովհաննէս, մօր անուն Մարգրիտ, եղբայրները՝ Նազրով եւ Ծիւան: Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եւ Զարասնճաքի Հայրենակցական Միութենէն իր հասցէն հաղորդել Մաշիկ Յովհաննէսեանի, Grand Pins 35, St. Loup, Marseille.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Ծարտեալ աղջնակ մը, որ նոր դուրս ելած էր աւազանէն, ամուր մը իրեն գրաւ, դզացնելով իր թաց խարտեաշ թեւնոցն ու թեզանիքը: Երբ մանկական դէմքը վեր առած ներում կը խնդրէր, անոր պայծառ կապոյտ աչքերը — անխարդա՛խ Անգլիա — տղու մը փափուկ երկչոտութեամբ իրեններուն նայեցան եւ յանկարծ յուզեցին զինքը յուսահատ արդարացածիւ: Աւա՛ղ, ի՛նչ ալ մոլեգնօրէն կը գրոհէր... Առողջ պարկեշտութեան այս յարատեւ անրանօրէն վատնումը կը կատղեցնէր զինքը: Կ'ըմբռնէր թէ ա՛յս էր արդէն գլխաւոր պատճառը կեանքին դէմ իր ատելութեան:

Նոյնբոպէին, սիրունիկ աղջիկ մը, սարսափահար ու խոլ միանդամայն, իր երկու ճերմակ սրունքներուն վրայ լուսապայծառ, դիւահարի պէս վազեց քովէն, ի զուր փորձելով փախչիլ իր աշխարհաքաղաքացի ոտնգիծին ճանկերէն, որոնք անպատճառ պիտի աղջնակը աւազանը նետել կը ջանային: Իտալական կատա՛կ Անգլիասաքսոնական կատա՛կ:

Եւ տակաւին կա՛ն հանքերուն, գործարաններուն եւ նաւերուն մէջ մարդիկ՝ որոնք արիւն քրտինք կը մաշեն, այս անառակներուն դրամ հայթայթելու համար: Աստուա՛ծ իմ: Եւ խորհի՛լ թէ ինք տակաւին այս առասպել անմեղութեան մթնոլորտի մը պատրանքը ունէր:

Ակռաները սեղմեց ըմբռնելը պայթելու ջանքով, եւ մտաւ բազմութեան մէջ: Փոշելից մացառի մը մէջէն անցք բանալով ինքզինքը գտաւ պարտէզը: Լուսնկային անձնատուր եւ հե՛գ, դարա՛ծ էին ահա հոն:

Ծարունակ շունչ մը առաւ: Ո՛չ, հոս վերջապէս ա՛յնքան գէշ չէր: Աւազաճին յիմար բռնկումը կարծես խորտակուած էր հոս, իր շուրջը, այս լռութեան դէմ, եւ փոքր, վնմնկացող կոճղներու թաքնուելով՝ կը ցրուէր դէպի ճերմակ լուսնկան: Ո՛վ որ առժամապատութիւն ունէր, կը թուէր խոյս տալ Պէլժի Օկրուլներուն միլիոններուն գրպանքներէն: Պարտէզը կանոնաւոր ակօսներով ու ցանկապատ թփառաներով իր հրապոյրը կ'ընծայէր լուսնկային փնացնող շողերուն. Մարտիրոսի մը պէս ցնծութեան ձայներ կ'արձակէր իր վշտալից ճակատագրին վրայ: Միւս ծայրէն՝ Հէմինկուէյ կրնար զմրեխարդ արմաւեններուն մէջէն ուղղակի արձանանալ դէպի ծովը, որ, հազար քայլ անդին, վարը, երջանիկ կը ննջէր սպիտակ լոյսին մէջ: Առասպել մը, լո՛ւռ ու շողարձակ...

Մինչեւ ցարդ, ամէնէն մաճկուռ գիշերն էր: Բայց առաւ դէպի արմաւենիները, ուր հոտանք մը յուսալով ծովէն: Գիշերուան տաղտկալի խեղդը տակաւ մութին մէջէն եռ մղած էր զինքը արմաւենիներուն հովանոցին տակ, որոնք անդիմադրելիօրէն կը քաշէին զինքը, արկածական զով շուքերու վերեւ անանձնատուր կամարուած:

X

Երբ վերջապէս կեցաւ անոնց հրէշակերպ տերեւներուն տակ, մութը քարի պէս ինկաւ անոր ծանրաբեռն հոգիին վրայ: Լուսնալից պարտէզին մէջ արմաւենիները տրտում ոյժն էին. խաւարը կը շնչէր, խաւա՛րը նախադոյ եւ յաւիտենական: Եւ Հէմինկուէյի հոգին անտանելիօրէն կը ծանրանար, կարծես դէպի վար կը քաշուէր, եւ կ'աղօթէր նշոյլ մը լոյսի համար, որ զինքը առաջնորդէ իր միտքին մութին մէջէն:

Տարիներէ ի վեր չունէ՞ր միթէ իր բնական մղումը՝ պաղ ու ընդդիմադիր գործունէութեան մը դիմակին ետեւը թաղուած: Անհաւատարիմ չէ՞ր եղած միշտ ինք իրեն դէմ, բռնաւորութիւն կեղծելով, մինչ սիրտին մէջ անոյշ եւ մենաւոր մարդ մըն էր: Տարաշխարհիկ հովայ ձեռքերու պէս իր վերեւ կախուած սաղարթները կարծես կը ճնշէին գլխուն վրայ, խաւարչուտ գաղափար մը կը ապրեցնէր ներսիդին: Ո՛վ խաղաղութեան հրեշտակ, ի՞նչ պէտք է ընէ մարդ մը ինքզինքը կարենալ եւ ինքզինքը գտնելու համար: Ու երբ իր հոգին այսպէս մեծաշուքով կը ձայնէր կեանքին անխղճելի տառապանքին դէմ, քիչ մնաց ոտքովը պիտի կոխէր Պիւլայի եւ երիտասարդ Մէյմիի մարմիններուն վրայ:

Սասանիկ կը դողար, չարժելու անկարող: Կարծես մութը բերանաբաց կը մօտենար ոտքերուն տակ, ներս բացուած սիրտը ցուցնելու համար իրեն:

Պիւլայի ճերմակ հագուստը, արմաւենիի թեփոտ կոճղով մը միայն իրմէ բաժնուած, փոշիի պէս պառկած էր աղէկը: Կրնար ոտքը վերցնել եւ նէրա վրայ կոխել, կրնար փոշի փոշիի վրայ կոխկրտել: Նստած էր նէ մարմինը դէպ առաջ հակած, գլուխը, երիտասարդին դէմքը իր կուրծքին վրայ ձեռքերուն մէջ առած:

Ինք մոռցաւ կինը: Երիտասարդին դէմքը, արտաքոյ սպառութեամբ անբարբառ դէպ ի վեր ակնոտ, Հէմինկուէյի խիղճը գլուխէն կը թափէր: Երիտասարդ Մէյմի, զօրաւոր քարացած անդրաշխարհեան գեղեցկութեան տեսիլքի մը պէս կը ցայտէր ամբողջովին: Լուրջ, անվրդով, փառահեղ, իր մաքուր սիրտը տուած Պիւլայի պաշտպանութեան: Աստուա՛ծ իմ — Պիւլայի պաշտպանութեա՛ն:

Հէմինկուէյ երկար անդին դարձնելով փախաւ, անտարբեր, թէ կ'անհետի իր ձայնը թէ ոչ: Երիտասարդը իր զմայլանքին մէջ ոչինչ կրնար լսել: Կինը իր կապոյտ նուշ աչքերուն կողմնակի մէկ նայուածքովը ծռած էր դարձեալ իր կուրծքին մէջ ցցուող դէմքին վրայ: Հէմինկուէյ փախաւ նէրա մեղմիկ ձայնին շշուկին վրայ, որ երիտասարդին անմեղ սիրտը կ'աղաղակէր: Կը վախնար որ, նէրա եռեւ կեցած, մի՛ գուցէ փորձուի ոտքով կոխկրտել նէրա կծկուած պերճ մարմինը: Այս բո՛պէ: Նէրա հանդէպ իր արհամարհանքը օձի մը պէս գալարուեցաւ աղիքներուն շուրջ: Ի՛նչպէս լաւ կը ճանչնար այս մեղմ, փափուկ ձայնը, մինչեւ ոսկրածուծը թափանցիկ տրամութեամբ մը, անսակ մը ցաւով ծանրացած ձա՛յնը: Այս մեղմաձիգ կնոջական ձայնին մթնշաղ ու գիւթիչ գնացքին մէջէն իր բարու եռեւէն կուզային կ'սփցնէին նէրա բոլոր սիրեկանները, սա՛ անյագուրդ մարմնին վրայէն, որուն մէջէն ահա նէ կը վանդէ՞ր յուշիկ: Եւ հիմա սա՛ անխոհեմ երիտասարդն էր որ վրան կը քաշէր:

(Շարունակելի)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) -: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՅՈՒՆԻՍ 1933

22 Juin 1933

ՅՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2220

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԴԱՒԱԴԻՐԸ

Ո՛վ որ ալ ըլլայ սա զարշելի դիմակաւորը, «Ա. Նիկոլ», իր երկու գրքոյկներով շատ աւելի արիւն պղտորեց, քան բոլոր «Մէլիքէթ»ներն ու «Ճիւմհիւրիէթ»ները, որոնք տարիներէ ի վեր բանգործ բռնած են գրգռել Արաբները:

Ըսինք, արդէն, որ Թուրքերէն թերթերն անմիջապէս արձագանգ տուին այս չոշորթապատումին: Իսկ արաբական մամուլը վազած էր ոչ միայն վերլուծել, այլ եւ արտատպել առաջին գրքոյկը, «Սուրիա եւ Մենք», երբ հանդիպեցաւ պետական արգելքի:

Ինչպէս կ'երեւայ, երկրորդ գրքոյկն ալ, «Թշնամիներուս եւ բարեկամներուս», մտած է Սուրիա, եւ դեռ նոր պիտի լսենք արձագանգները:

Եթէ այս հրատարակութիւնն ալ արգելքի հանդիպի, բան մը չի փոխուիր կացութեան մէջ:

Թերեւս մամուլը չկարենայ զբաղիլ, բայց գրքոյկը մէջտեղն է, իսկ Թուրքերէն թերթերը ազատ մուտք ունենալով Սուրիոյ մէջ, կրնան լրացնել պակասը:

Անոնք ունին, նաեւ, արիւնբերան թղթակիցներ, որոնք օրը օրին լուրեր կը թխեն, իրենց ուզածին պէս գունաւորելով ամէն բան:

«Սօն Փօսթա»ն եթէ սուտ չի խօսիր, Պէյրութի թղթակիցն տուեր է նոր հրատարակութեան լուրը: Ան առանց այլ եւ այլի զայն կը վերագրէ Դաշնակցութեան, որ կը ձգտի «հայկական անկախ թագաւորութիւն մը հիմնել Սուրիոյ մէջ»:

Եւ դեռ ուրիշ բան մըն ալ կ'ըսէ խուժանավարը.

— «Ինչպէս կը տեսնուի, դաշնակցական կոմիտէն չխրատուելով Արաբներու յարձակումներէն, հրատարակած է իր երկրորդ գիրքը: Այսպէս կը հասկցուի թէ ան պիտի շարունակէ աշխատիլ իր նպատակին իրագործման համար, բանի տեղ չդնելով Արաբներու այս կամ այն արտայայտութիւնները»:

Ուրեմն, յարդարուած է ճակատը, խանգարելու համար հայ-արաբական յարաբերութիւնները, որոնց ամրապնդումը հանգիստ քուն չի տար Թուրքերուն, ինչպէս հայ ժողովուրդի բոլոր թշնամիներուն:

«Ա. Նիկոլ»ները կը գտնուին թշնամիներու առաջին շարքին վրայ:

Անոնք վտանգաւոր են մանաւանդ անոր համար որ, կը խօսին ու կը գրեն հայերէն, եւ անմեղունակ ձեւեր կ'առնեն.

— «Իմ գրածներէս ո՞րը սխալ է, ո՞րը նախապէս սխալներ եւ էջեր չէ գրուած, իբրեւ հայկական սկզբունք»:

Ի՞նչպէս կ'ուզէիք որ օտարը չազդուէր այս տողերէն, երբ անոր քսամնելի հեղինակը միեւնոյն ատեն կը ներկայանայ իբրեւ «հայ եւ հայկական դատին անվհատ անձնազոհներէն մէկը»...

Ահա թէ ինչքան դիւային վարպետութեան, նրբութեան հասցուցեր են հայակեր քարոզութիւնը:

Միամիտներ կ'ըսեն թէ «Ա. Նիկոլ»ը կրնայ ըլլալ նաեւ բարեմիտ չոշորթ մը:

Ենթադրելով որ այդպիսի անասուն մը կրնայ գտնուիլ հայ ժողովուրդին մէջ,— ի՞նչ տարբերութիւն՝ հետեւանքի տեսակէտով.

Պարագաներ կան ուր բթամիտները նոյնքան ոճրագործ են որքան նենգամիտները: Յաճախ չոշորթն ու վարձու գործակալը իրար կը դիմաւորեն եւ կը յանգին միեւնոյն ելքին,— դաւաճանութեան սեփական ժողովուրդի շահերուն դէմ:

Բայց, աւելորդ է խորիլ ենթադրութիւններու մէջ, երբ սեւով ճերմակի վրայ փռուած են «Ա. Նիկոլ»ի հանճարե՞ղ միտքերը, Թուրք թերթերու յաւելեալ եւ ճոխացեալ վերլուծումներով:

Ուրիշ պարագայ մը եւս,— այս երկրորդ հրատարակութեան մէջ ալ, թշուառական հեղինակը պարզ սեպեր է վկայութեան կանչել օտարներ, որպէսզի տպաւորութիւն ձգէ: Որպէսզի համոզէ թէ հայ ժողովուրդը իսկապէս իրաւունք ունի «անկախ թագաւորութիւն հաստատելու Սուրիոյ մէջ»:

Բայց, հակառակ պատէ պատ զարնուելուն, չան գլուխը կը ցցուի մէկ էջէն միւսը:

Այսպէս, նոր տետրակին մէջ կ'ուզէ սիրաշահիլ Արաբները, վեր հանելով անոնց առաւելութիւնները: Եւ սակայն, օտար մը վկայութեան կը կանչէ, հաստատելու համար զրգռիչ բանսարկութիւն մը.

— «Արաբները կարելի է օրօրոցի մէջ դրածի պէս օրօրել ու քնացնել գակաթարի մը շուրջը: Անոնք չեն կրնար գործ մը մինչեւ ծայրը տանիլ»: (էջ 7):

Ուրիշ տեղ մը կը զառանցէ.

— «Գրքոյկիս հրատարակութենէն յետոյ սկսաւ հաստատուիլ հայ-արաբ գործակցութիւնը, ինչպէս նաեւ Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ մասին Հայերուն եւ Քիւրտերուն սնուցած խաւարական չափազանցութիւնը: Անոնք որ կը փափաքէին Սուրիոյ քաղաքակրթական պարտականութիւնները աւելի հիմնական ձեւով լուծել, յարմար դատեցին որ անկախութեան խնդրին մէջ կողք կողքի դնեն ոչ միայն Հայերն ու Քիւրտերը, այլ եւ նոյն ցեղին, այսինքն արիական ցեղին պատկանող Նեստորականներն ու Ասորիները»: (էջ 11-12):

Այս ցնդաբանը Հաղոսէ՞ն կը բարբառի, թէ Էնկիւրիէն կամ Պոլսէն: (Միջանկեալ ըսենք որ հայեւքիւրտ գործակցութիւնը կը սկսի 1925էն, իսկ «Սուրիա եւ Մենք»ը լոյս տեսաւ 1932ին):

Վերջացնենք: Բորենի մը սողոսկած է հայ-արաբական յարաբերութեանց, դարաւոր բարեկամութեան ցանցին մէջ, կրծելու, թունաւորելու համար զայն:

Ամէն մէկուս պարտքն է արթուն կենալ եւ խափանել անոր սրսկած թոյնը, որ թէեւ զաղանի չէ, բայց կրնայ ազդել յամրաբար, այս անկերպարան կացութեան մէջ:

Երկու խօսք չի կրնար ըլլալ «Ա. Նիկոլ»ներու էութեան մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Աւստրիա անխնայ կը հալածէ Նացիները

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՐԳԵԼՔՆԵՐ

Ամիսներով խմորուելէ յետոյ, վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին ծանրակշիռ համեմատութիւններ առաւ հիթլէրական գործունէութիւնը՝ Աւստրիոյ մէջ: Գաղտնիք չէ թէ Աւստրիոյ և Գերմանիոյ Նացիները կ'ուզեն պետական հարուած մը սարքել, խորտակելու համար ներկայ իշխանութիւնը:

Մինչեւ հիմա կատարուած թշնամական ցոյցերուն, արիւնալի ընդհարումներուն եւ մահափորձերուն ամէնէն ծանրը տեղի ունեցաւ անցեալ օր, Վիէննայի շրջակաները, երբ երկու երիտասարդներ ձեռնառումբ նետեցին ոստիկան - զինուորներու ջոկատի մը վրայ, վիրաւորելով 30—40 հոգի:

Այս դէպքին վրայ էր որ, նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց եւ որոշեց լուծել Նացիներու մարտական խումբերը, արգիլել անոնց թերթերն ու զարդանիշերը, մէկ խօսքով՝ խափանել հիթլէրական ո՛ր եւ է գործունէութիւն

Այս կարգադրութեան հետ միաժամանակ, պաշարման վիճակի տակ առնուեցաւ ոճրափորձին շրջանը: Սրճարանները կը փակուին ժամանակէն առաջ: Զինուորները չափազանց զգաստ ըլլալով, կառավարութիւնը հրամայեց զօրանոցներէն դուրս չհանել զանոնք:

Արդէն իսկ ձերբակալուած է մահափորձին գլխաւոր հեղինակը, Եոզէֆ Մոզէլս, որ պետն է Նացիներու մարտական խումբերուն եւ ամէն բան խոստովանեցաւ: Այս առթիւ յայտնեց թէ՝ խորհուրդ հարցուցած էր իր եղբօրը, որ կը գտնուի 6րդ գունդին մէջ եւ թէ ան ճարեց ձեռնառումբերը: Եոզէֆ դիրք բռնած, սպասեր է համբել մինչեւ 23: Երբ հասած է 21ի, թեւը վերցուցած է, 22ին՝ հեռ մղած, 23ին ռումբը նետած է

Պատերազմական նախարարը չի հաւատար որ Եոզէֆ իր եղբօրմէն ստացած ըլլայ ձեռնառումբերը, որովհետեւ համբել տալով 6րդ գունդին ռումբերը, ճիշդ գտած է: Գործածուած ռումբերը գերմանական ձեւ ունին

Կառավարութեան ձեռք առած միջոցները չուարման մատնած են Նացիները: Բայց անոնք ձեռնթափ չեն եղած: Անցեալ օր գաղտնի ժողով մը գումարեցին Վիէննայի մէջ, ատամնաբոյժի մը գրասենեակը: Ժողովականները մէկ-մէկ ներս կը մտնէին ակռայի ցաւէ բռնուած մարդոց պէս... Միւս կողմէ, արգիլուած թերթերը լոյս կը տեսնեն անուն փոխելով: Բայց կառավարութիւնն ալ համապատասխան հնարքներ խորհած է: Ոստիկանութիւնը իրաւունք ունի առանց դատ - դատաստանի գրաւելու այն հրատարակութիւնները որ կը փառաբանեն հիթլէրականութիւնը: Հիթլէրական զարդանիշերն ալ արգիլուած ըլլալով, Նացիները այժմ կը գործածեն թռչունի մը նկարը, իբրեւ խորհրդանշան:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նախարարական արտակարգ նիստէն յետոյ, դատական նախարարը կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, ձայնարձակի միջոցաւ: Կուտանք էական մասերը.

— « Ամիսներէ ի վեր կը կրկնէինք ազդարարութիւնները: Կը շեշտէինք թէ չենք ուզեր արիւն թափել, քաղաքացիական կռիւներ յարուցանել: Բայց անտանելի ռումբերով կը պատասխանեն մեր յորդորներուն: Մեզի ըսեր էին թէ անակնկալներ պիտի տեսնենք յունիս 10—20: Շիտակն ըսելով մենք չհաւատացինք: Քննութիւնը արդէն կարգ մը ապացոյցներ երեւան հանած է, ազգային ընկերվարական կուսակցութեան եւ անոր մարտական շարքերուն յանցապարտութեան մասին: Ցանցաւորները սկսած են խոստովանիլ: Մենք տակաւին կը սպասէինք. բայց այսօր, Քրէմսի մէջ, ձեռնառումբերով յարձակման ենթարկուեցաւ օժանդակ ոստիկանութեան ջոկատ մը: Կառավարութիւնը այլեւս չէր կրնար վարանիլ: Թող խռովարարները չկոչեն այն միջոցները զորս ձեռք առած ենք միմիայն երկրին շահուն համար:

ՏԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Աւստրիական կառավարութեան խստութիւնները ընդհանուր զայրոյթ պատճառեցին Գերմանիոյ մէջ: Մամուլը բուռն պայքար կը մղէ Տոլֆիւսի կառավարութեան դէմ, շեշտելով թէ այս կացութիւնը երկար չի կրնար տեւել: Թերթ մը գիտել կուտայ թէ՝ աւստրիական կառավարութիւնը արգիլելով հիթլէրական կուսակցութիւնը, պատերազմ հրատարակած կ'ըլլայ Աւստրիոյ ժողովուրդին հարիւրին 45ին դէմ: Ուրիշ մը կը գրէ — « Կռիւը չպիտի դադրի, մինչեւ որ չվռնտուին Հրեաներուն կաշառած դաւաճանները՝ Տոլֆիւս եւ ընկերները »:

⁂ Յարաբերութեանց լարման հետեւանքով, Փոթպոլի աւստրիական դաշնակցութիւնը որոշեց չմասնակցիլ Աւստրիա - Գերմանիա մրցումին, որ տեղի պիտի ունենար կիրակի օր, 25 յունիս, Ֆրանքֆորթի մէջ:

Ահռելի սովը Խորհրդային Միութեան մէջ

ԱՆՕԹԻ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ ՀԱՍԿԵՐ ԿԸ ՀԱՒԱՔԵՆ, ԱՊՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Խորհրդային իշխանութիւնը պայքարի նոր ճակատ մը բացաւ, որուն զոհերը պիտի ըլլան հասկաքաղները,— այն անօթի գիւղացիները որոնք արտերը թափառելով, կը քաղեն հասկերը, ուտելիք ճարելու համար: Թէեւ ցորենը հասած է միայն քանի մը շրջաններու մէջ, բայց հասկաքաղները գործի վրայ են ամէն տեղ:

Համաձայն կառավարութեան հրահանգին, երիտասարդ համայնավարներէ ընտրուած գիշերապահներ իրենց շուներով հսկողութիւն պիտի կատարեն ասվորական պահակներուն վրայ: (Յաճախ անոնք ալ կը մասնակցին գողութեան):

Հունձքերու պահպանութիւնը խոշոր խնդիր մը դարձած է ամբողջ Խ. Միութեան մէջ: Բայց գիւղացիներու անօթութիւնը այնքան համատարած հանգամանք ունի որ, նոր կարգադրութիւններն ալ չպիտի կրնան խափանել չարիքը: Կացութիւնը աւելի ծանրացած է նաեւ վէճերով: Վերջերս աւելի քան 10,000 հաւաքիչներ համայնավարներ քաղաքներէն ղրկուեցան գիւղերը, իբրեւ « քաղաքական ոստիկանութիւն », արտակարգ իրաւունքներ ունենալով հաւաքական տնտեսութեանց մաքրագործման եւ մատակարարութեան վրայ: Այս քաղաքական ոստիկանութիւնը ենթակայ չէր տեղական վարչութեանց կամ կուսակցական կոմիտէներուն, եւ երբ անոնք ուզեցին իշխանութիւն բանեցնել, նոր ճեղք մը բացուեցաւ:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՆՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՍՆԱԽՈՒՄԲԵՐԸ ԿՈՐՈՃԱՆ, ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ...

Նախագահ Ռուզվէլթ տակաւին չէ պատասխանած դրամներու ամրացման մասին առաջարկուած բանաձեւին: Այս ձգձգումը արդէն անհամբերութեան մատնած է անգլ. մամուլը, որ բուռն յարձակողականի մը սկսաւ անցեալ օր: Մանաւորապէս ծանր լեզու կը գործածեն « Տէյլի Մէյլ » եւ « Տէյլի Թէլէկրաֆ », սպառնալով թէ վերջ ի վերջոյ Եւրոպան պիտի հարկադրուի համեւրոպական դրամական համաձայնութիւն մը կնքել, դուրս ձգելով տոլարը: Ծանրաբարոյ «Թայմզ»ն անգամ ազդուած է հոսանքէն, եւ գիտել կուտայ թէ ամերիկեան պատուիրակութիւնը հետեւողական չէ և թէ Ամերիկան եթէ կ'ուզէ պահել գիներու բարձրացումը, պարտաւոր է համաձայնիլ դրամներու ամրացման:

Ֆրանսացիները առ այժմ չեն ուզեր խառնուիլ այս պայքարին, բայց ուրախ են որ Անգլիան ալ իրենց պէս կը մտածէ:

Մինչ այս մինչ այն, յանձնաժողովներն ու մասնախումբերը կը շարունակեն ծրագիրներ ընդունիլ եւ քննել: Դրամական մասնախումբի անցեալ օրուան նիստին մէջ, Անգլիոյ ելմտական նախարարը ծրագիր մը ներկայացուց, որով կ'առաջարկէ վերջ տալ թղթադրամի անսահման շրջաբերութեան, եւ մշակել առատ եւ աժան դրամի քաղաքականութիւն մը: Այս առաջադրութեամբ, հարկ է գործակցութիւն հաստատել կեդրոնական դրամատուններու միջեւ: Այս դրամատունները պարտաւոր են ոչ միայն ներդաշնակել իրենց քաղաքականութիւնը, այլեւ վարկի մեթոտները: Երբ դրամատուն մը անհրաժեշտ միջոցները չունի գործողութիւններ կատարելու ազատ հրապարակին վրայ, պէտք է այդ միջոցներն ընձեռել իրեն:

ՑՈՐԵՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

Տնտեսական յանձնաժողովին սեղանին վրայ դիզուած են շարք մը ծրագիրներ, ցորենի արտադրութեան վերակազմութեան մասին: Ցորենաշատ չորս երկիրներ, Արժանթին, Աւստրալիա, Գանատա եւ Մ. Նահանգները հետեւեալ սկզբունքները կ'առաջարկեն.—

1. Սահմանափակել արտադրութիւնը եւ ի հարկին արտածումը:
2. Աստիճանաբար հաշուեյարդարի ենթարկել դիզուած մթերքը:
3. Ներածումներու բանաւոր չափ մը հաստատել, Եւրոպայի ներածող երկիրներուն համար: Յանձնաժողովին մէջ առաջարկուեցաւ նաեւ սահմանափակել արտածող երկիրներու ցանկը եւ հաստատուն վիճակի մը վերածել գիները:

Կլարա Ցէտկին մեռաւ

Առջի օր Արխանկէլսքի մէջ (Մոսկուայի մօտ) մեռաւ Տիկին Կլարա Ցէտկին, Գերմանիոյ համայնավար կուսակցութեան մայրիկը, որ երկու անգամ Րայխսթակին նախագահած էր իբրեւ երիցագոյն անդամ: 76 տարեկան էր, եւ վճռական դեր կատարած է Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան պառակտման մէջ (1920), ինչպէս կը շեշտէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնն ալ, իր ցաւակցական հեռագրին մէջ: Ուժգին խառնուածք ունէր, եւ արժանացած էր Լենինի գնահատման: Երբ մեծ պատերազմը պայթեցաւ, Կլարա Ցէտկին մերժեց հետեւիլ ընկերվարականներուն քաղաքականութեան եւ բանադրուեցաւ Ռօզա Լիւքսէմպուրկի եւ Լիպնէխթի հետ: Անդամ էր համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին եւ մոլեռանդ պաշտպան՝ ռուսական յեղափոխութեան..

Միջագետքի թագաւորը Լոնտոնի մէջ

Ֆէյսալ թագաւորը, որ օդանաւով ճամբայ ելած էր Պաղտատէն և Պրինտէզ կը գտնուէր քանի մը օրէ ի վեր, Լոնտոն հասաւ երեքշաբթի օր: Պելժիայէն Անգլիա չոգենաւին կ'ուղեկցէին չորս թօռփիլահալածներ եւ ինը օդանաւեր: Նաւահանգիստին մէջ թագաւորը ընդունուեցաւ Եորքի դուքսին կողմէ, որ երկրորդ որդին է Ճորճ թագաւորին: Սովորական պատիւներէն եւ զօրահանդէսէն յետոյ, թագաւորը մասնաւոր կառախումբով առաջնորդուեցաւ Լոնտոն: Ճորճ թագաւորը եւ գահաժառանգը Վիքթորիա կայարանը գացին, վարչապետին եւ բազմաթիւ երեւելիներու հետ, դիմաւորելու համար Միջագետքի թագաւորը: Քանի մը վայրկեան խօսակցելէ յետոյ, երկու վեհապետները առաջնորդուեցան Պըքինկէմի պալատը, ուր Ֆէյսալ թագաւորը հիւր պիտի մնայ մինչեւ հինգշաբթի: Ետքոյ առանձին հիւրանոց մը պիտի բնակի եւ պտոյտներ պիտի կատարէ մինչեւ Սկովտիա: Իր այցելութիւնը պիտի տեւէ երեք շաբաթ:

20,000 Ալժերիացիներու ցոյցը

Ալժէի մէջ 20,000 Ալժերիացիներ միթինկ մը գումարելով, բողոքեցին կարգ մը խտրութեանց դէմ: Բոլոր ճառախօսները շեշտեցին թէ Ալժերիացիներն ալ հարազատ Ֆրանսացիներ են եւ պէտք է վայելեն միեւնոյն իրաւունքները: Ետքոյ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը պահանջուի յարգել Ալժերիոյ եւ մայր - հայրենիքին քաղաքական, օրէնսդրական, տնտեսական եւ մաքսային միութիւնը, կատարեալ հաւասարութեամբ վարուելով Ալժերիոյ հետ:

Մի՛ ըմբոստացնէք տուրքերուն դէմ

Կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստեց, իբրեւ լրացում տուրքերու օրէնքին: Համաձայն այդ օրինագծին, « միեւնոյն պատիժները պիտի կրեն անոնք որ ո՛ր եւ է միջոցով արգելք կը հանդիսանան տուրքերու գանձումին »:

Այս օրինագիծը պատասխանն է այն ցոյցերուն որ կը կատարուին ատենէ մը ի վեր, զանազան խմբակցութեանց եւ մամուլին կողմէ, տուրքերու գործադուլ մը սարքելու համար: Օրինագծին պատճառաբանութեան մէջ, կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ այդ արարքները կը սպառնան բուն իսկ պետութեան գոյութեան:

Ֆրանսայի ընկերվարականներուն պառակտումը

Առջի օր ժողով մը սարքած էր «Լա Վի Սօսիալիսթ», Ֆրանսայի ընկերվարականներու չափաւոր հատուածին օրկանը: Ներկայ էին բազմաթիւ ընկերվարական երեսփոխաններ և ծերակուտականներ: Նախագահը յայտարարեց թէ « եկած է ժամը բաց խօսելու »: Ցուցումնալից էր մթնոլորտը եւ բուռն միջադէպեր ծագեցան: Նոյն իսկ հարկ եղաւ դուրս հանել քանի մը հոգի:

Առաջին ճառախօսը ազդարարեց.

— Եթէ կ'ուզէք պառակտումը կանխել, ո՛չ պարսաւանքի քուէ, ոչ ալ պա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ՝ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ՅԵՏՈՅ

Կացութեան տէրը՝ Զօր. Գոնտիլիս

Առաջին թղթակցութեամբ տուի Վենիզելոսի դէմ կատարուած մահափորձին մանրամասնութիւնները, նկարագրելով ժողովրդական յուզումի արտայայտութիւնները, ցոյցերը եւ տիրող կացութիւնը։

Ժամանակագրական կարգով կը փորձեմ գրի առնել ինչ որ պատահեցաւ յունիս 6էն յաջորդող օրերու ընթացքին, մինչեւ Յունիս 13։ Պէտք է առաջին գծի վրայ արձանագրել Պ. Ցալտարիսի անվերապահ կեցուածքն ու իբրեւ պետական մարդ եւ վարչապետ, իր տուած կարուկ հրամանները կալմուած դատական մարմնին, որպէս զի ամենակարճ ժամանակէն գտնէ ոճրագործները եւ անոնցմէ բացարձակ պատիժներ»։ Շնորհիւ այս վճռական ընթացքին, գործի անցաւ արդարութիւնը, եւ երկու օր չանցած ձերբակալութեան պաշտօնական հրամանագիր առորաքրուեցաւ ընդհանուր Ապահովութեան պետ՝ Փոլիխրոնոփուլոսի եւ անոր երկու եղբայրներուն դէմ։ Առաջինը՝ իբրեւ կազմակերպիչը, քանի, որ մարտի վերջերը Վենիզելոսը սպաննելու մասնաւոր ծրագիր ներկայացուցած էր յոյն ֆաշական ընկերակցութեան վարչական խորհուրդին»։ Այս նիստին ամբողջական ատենագրութիւնը բռնուեցաւ դատական խուզարկութեամբ։ Երկրորդ եղբօր ձերբակալութիւնը անոր համար, որ «մահափորձը կատարող «քատիլյաք» ինքնաշարժը գնած էր կառատունէ մը, «Աստրափուլոս» ծածկանունով»։ Երրորդ եղբայրն ալ իբրեւ մասնակից այս բոլորին։

Կ'ըսուի թէ ապահովութեան բուն պետը, կապ չունի մահափորձին հետ։ Սակայն, նշանաւոր աւազակ Քարաթանասիսի անյայտացումը ոճիրէն ի վեր կը նկատուի յստակ առնչութիւն մահափորձին հետ, եւ որովհետեւ յիշեալ աւազակը մտերիմ է Փոլիխրոնոփուլոսին, եւ մահափորձէն քանի մը օր առաջ, նոյն իսկ մահափորձին օրը տեսնուած է Ապահովութեան շէնքին քովերը եւ պետին հետ, ուրեմն, Ապահովութեան պետը կ'իյնայ կասկածի տակ։ Միւս կողմէ իր եղբօրը կեղծ անունով ինքնաշարժ (մահափորձը կատարող) գնելը, աւելի քան կը ծանրացնեն իր դէմ եղած կասկածները։ Այս պայմաններու տակ, ուրեմն, երեք եղբայրները ձերբակալուած են պաշտօնապէս։ Ձերբակալուած են նաեւ, երկու ոստիկան սպաներ, կրկին Ապահովութեան ճիւղէն։ Մահափորձը կատարող երկու ինքնաշարժերէն մէկուն վարիչը, երկու կիներ, եւ դեռ ուրիշներ, որոնց անունները չեն տրուիր ժողովուրդին.

Մահափորձի առաջին եւ երկրորդ օրերուն, ընդդիմադիր թէ կառավարական, բոլոր թերթերն ալ բուռն յօդուածներով պախարակեցին եղածը, եւ պահանջեցին կառավարութենէն ոճրագործներուն անմիջական ձերբակալութիւնը։ Բայց, հազիւ թէ ազատական թերթերը սկսան յարձակիլ օրուան իշխանութեան վրայ, կազմակերպելով ժողովրդական ցոյցեր եւ հակակառավարական քարոզ, ուրիշներ, ահա՝ կառավարական թերթերն ալ անցան հակայարձակումի, եւ ներկայիս զարմանալի վիճակ մը կը ներկայացնէ մամուլը։ Դուրս հանելով կառավարականներէն «Փրոյիա» եւ «Քաթիմէրինի» ու ազատականներէն «Վիմա» եւ «Փաթրիս» որոնք լուրջ թերթեր են, եւ կը զգուշանան ամբոխավարութենէն ու կառավարութեան գործը դժուարացնելէ, անդին շարք մը թերթեր, մանաւանդ բարար կառավարականներէն, օրինակ «Էլէնիքի» (կատաղի հակավենիզելոսական) եւ «Էլէնիքօն Մէլօն», անցան ամբոխավարութեան, պահանջելով «Ոսկեզօծ տառերով արձանագրել մահափորձը կատարողներուն անունները» եւ գոչելով — «Ոճրափորձէն փրկուողին (իմա Վենիզելոս) կը մնայ միայն հեռանալ Ցանտասանէն»։

Այս բուռն ու գրգռիչ արտայայտութեանց կողքին, նոյն թերթերը դրին նաեւ լուսանկարները գնդակահարուած արքայական վեցերուն, ու 1918էն ի վեր հոս ու հոն ազատականներու կողմէ սպաննուած բոլոր արքայական վարիչներուն, ժողովուրդը գրգռելու եւ հարցաքննութեանց վրայ ազդելու համար։

Պարապ չկեցան ազատական թերթերն ալ։

— «Ոճրագործները պէտք է անմիջապէս ձերբակալել եւ Սենտագմայի հրապարակին վրայ գնդակահարել»։

Եթէ ոճրագործները չձերբակալուին, որոնց կազմակերպիչները նախարարներ եղած են, մենք գիտենք թէ ինչ կ'ընենք»։

Այս սպառնալիքներուն զուգընթաց, հրատարակուեցաւ յայտարարութիւն մը, գործակից բոլոր կուսակցապետներու, երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու ստորագրութեամբ, ուղղուած ժողովուրդին։

Այս կացութեան մէջ ահա, հրապարակ կ'իջնէ Ցանտասանի հայրենասէր զինուոր – զաւակը, պատերազմական նախարար՝ Եօրկիոս Գոնտիլիսը, որ առանց կողմ բռնելու, մէկ կողմէն կը պահանջէ Ցալտարիսէն, ոճրագործներուն անմիջական ձերբակալութիւնը, իր գործակցութիւնը պայմանաւորելով, միւս կողմէ ժողովուրդին ուղղելով կոչ մը, ուր կ'ըսէ — Հակառակ քաղաքականութեամբ չզբաղելուս, իբրեւ զինուորական արհեստս չեմ մոռցած։ Ոճրագործները պիտի ձերբակալուին եւ պատժուին անպայման, ձեզի կը վստահացնեմ որ բացարձակապէս թոյլ պիտի չտամ որ իրերակերութիւն պատահի։ Տեղեկութիւններ ունիմ ամէն կարգի կասկածելի հաւաքոյթներու եւ շարժումներու մասին։ Կ'ըսեմ անհատապէս, որ կը հսկեմ բոլորին վրայ, եւ գիտեմ թէ երբ պէտք է իջեցնել բռունցքը»։

Հազիւ հրատարակուած Գոնտիլիսի այս յայտարարութիւնը, Ա. զօրաբանակի թեթեւ հրետանին, հեծելազօրքը, էվզոններու ջոկատը եւ գնդացիրները ողողեցին Աթէնքը, եւ շատ չանցած հոս ու հոն ցոյցի համար հաւաքուած ամբոխը խոյս – խոյս սկսաւ ցրուիլ։

Գոնտիլիս օրուան մարդն է։ Ամբողջ կացութեան բանալին կը գտնուի իր ձեռքը։ Այս պարագան գիտեն թ'ե ապստամբները թ'ե արքայականները։ Ունի շատ սիստեմատիկ, ճարպիկ եւ լուռ գործունէութիւն։ Վայրկեանը վայրկեանին տեղեկութիւն կ'առնէ ամենապզտիկ շարժումէ մը, եւ արծիւի աչքերով կը հետեւի բոլորի քայլերուն։ Շատերու կողմէ փափաք յայտնուեցաւ որ «հաստատէ առժամեայ դիկտատուրա մը, լուծէ Երեսփ. ժողովը, պատժէ ոճրագործները եւ հաստատէ օրինաւոր իշխանութիւն, ինչպէս ըրաւ 1926ին, Փանկալոսը տապալելէ յետոյ»։ Ինքը սակայն «առայժմ պէտք չի տեսներ դիկտատուրայի, եւ գիտէ թէ ե՞րբ եւ ինչպէս պէտք է գործէ հայրենիքին օգտակար ըլլալու համար»։

Ապստամբ պետերը ըմբռնած կ'երեւին Գոնտիլիսի դիրքին, ուժին եւ յայտարարութիւններուն իմաստը, որովհետեւ անմիջապէս յայտարարութիւն մը հրատարակելով զգուշութիւն, երկրին կարգ ու կանոնը չի խանգարելու հրաւէր ուղղեցին իրենց բարեկամներուն։ Ու հիմա, կացութիւնը աւելի խաղաղ է։ Խորհրդաւոր մարդը, որուն շատ մեծ դեր վերապահած է Ցանտասանի նոր պատմութիւնը, կը հսկէ աչալուրջ, ամէն գիշեր լուսցնելով պատերազմական նախարարութեան մէջ, եւ իր գործակալներու ցանցը լարած, կ'ընէ նորանոր փոփոխութիւններ, որոնք ուշագրաւ են։ Օրինակ՝ Վենիզելոսական յայտնի զօրական Մանէթասը պաշտօնի կանչեց վերջերս։ Միւս կողմէ փոփոխութիւններ եղան նաեւ ծովային սպաներու մէջ։

Ցանտասան, ամէն պարագայի տակ կը գտնուի կարեւոր դէպքերու նախօրեակին։

Արձանագրենք նաեւ, որ Կրետացիները խումբերով Աթէնք կ'իջնեն։ Միթսոթաս հրաժարեցաւ երեսփոխանութենէ եւ դատ բացաւ Վենիզելոսին դէմ, որովհետեւ այս վերջինը ամբաստանած է զինքը իբրեւ պատասխանատու ոճրափորձին։ Մէթաքսասի այս ելոյթը կը նկատուի ռազմավարութիւն՝ հարցաքննութեանց ընթացքը շեղեցնելու համար։ Թէեւ դատաւորը կը կենայ իր անկախութեան վրայ, եւ հարցաքննութիւնները առաջ կը տանի մեծ արագութեամբ.

Մինչ այս մինչ այն, ահա նորագոյնը լուրերուն, որ սակայն ծիծաղ միայն կրնայ պատճառել։ Կատաղի արքայական «Էլէնիքի» եւ «Մէլօն» թերթը, «մահափորձը պլըֆ մը» կը նկատեն, կազմակերպուած ... նոյն ինքն Կրետացի դիւանագէտին կողմէ, ազդելու համար ժողովուրդին տրամադրութիւններուն վրայ։ Ինչպէս ըսի, այս առասպելը կրնայ ծիծաղ միայն պատճառել։ Ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ որ Վենիզելոս մահափորձ կազմակերպէ, եւ վիրաւորել տայ նախ՝ իր կինը, չորս գնդակներով, իր թիկնապահը՝ երեք գնդակներով, եւ ինքնաշարժի վարիչը՝ եօթը գնդակներով։ Այս բոլորը կ'ընեն ժողովուրդը գրգռելու եւ կիրքերը աւելի խորացնելու համար միայն։ Թո՛ղ զարմանալի չթուի, եթէ ըսեմ, որ յոյն գաղթականներուն մէկ մասը (Վենիզելոսի հակառակորդներ) կը հաւատան այս «պլըֆ»ին, եւ սկսած են յեղյեղել թէ «ուտ է, մահափորձը Վենիզելոսի կողմէ կազմակերպուած խաղ մըն է»։ Ներքին նախարար Բալլիս եւ քանի մը ժողովրդականներ ներկայացան վարչապետին, խնդրելով որ «վերջ տայ դատական հարցաքննութեանց»։ Սակայն Ցալտարիս վճռապէս մերժեց, հրահանգելով դատական մարմինին, որ «ոչ ոքի չխնայէ»։

Իրերու այս կացութեան մէջ տեղի ունեցաւ «Էլլինոնի» երեսփոխանական ընտրութիւնը, ուր շահեցաւ կառավարութիւնը։ Այս յաղթանակը խանդավառած է ժողովրդականները, որոնք կը պարծենան թէ մահափորձը չէ վնասած կառավարութեան վարկին։ Շատով տեղի կ'ունենան նաեւ Աթէնքի քաղաքապետական եւ Սելանիկի երեսփոխանական ընտրութիւնները, որոնց կապուած են շատ մը անակնկալներ։ Հրաժարեցաւ Աթէնքի ազատական երեսփոխան Տէլիեանիս, «հրաժարած ըլլալով քաղաքական կեանքէն»։ Այս ալ ազատականներու կողմէ ռազմախաղ մը, որպէս զի իրենք զիրենք փորձեն Աթէնքի մէջ, նոր ընտրութեամբ մը։

Ինչպէս կը տեսնուի, թէեւ մթնոլորտը խաղաղ կը թուի, ու հարցաքննութեանց ընթացքն ալ չի պահեր առաջին օրերու արագութիւնը, բայց, ներքին խուլ ու կրքոտ պայքարը աւելի խորացած է երկու գլխաւոր հոսանքներուն (ժողովրդականներ և վենիզելոսականներ) միջեւ։ Ուշ – կանուխ այս երկուքէն մէկը տեղի պիտի տայ, երկիրը վարելու տեսակէտէն, եւ այն ատեն պիտի պատահին կարեւոր դէպքեր։ Ինչպէս ըսի, այդ պարագային պատմական եւ ճակատագրական դեր մը վերապահուած է Զօր. Գոնտիլիսի։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

Զ.

Պ. ԶՕՊԱՆԵԱՆ ՔԱՐՈԶԻՉ ԿԱՐՄԻՐ ԿԱՐԳԵՐՈՒ

Երկար եղաւ։ Պ. Զօպանեանի շարադրութիւնը հազիւ թէ արժանի էր այսքան տեղի։ Մեզ համար միակ արդարացումը, թերեւս, այն է, որ Պ. Զօպանեանի արտառոց տեղեկութիւններն ու մտքերը հերքելով, որոշ չափով լուսաբանած կը լինենք նախապաշարուած ընթերցողի միտքը։ Իբր վերջաբան, մի քանի խօսք էլ ասենք Պ. Զօպանեանի պաշտպանած բուական ինքնատիպ գաղափարների մասին։ Կաթողիկոսական ընտրութիւնը իրօք որ ճակատագրական դեր է խաղացել Պ. Զօպանեանի գլխին. տեսէք թէ ի՜նչ նոր ու համարձակ մտքեր է յայտնում Լիոնի կաթողիկոսական պատգամաւորը

Հայ հարուստների եւ պահպանողականների կուսակցութեան պետը, հայ գրամատէրերի սեղանից ապրող, ոտքից գլուխ, հոգով ու մտքով կղերապաշտութեամբ յագեցած Պ. Զօպանեանը քիչ է մնում հարիւր տոկոս կոմունիստ յայտարարէ իրեն։ Նա անվերապահօրէն ընդունում է խորհրդային դրութեան դրական դերը ընկերային զարգացման մէջ. «անհնար է չընդունել որ եթէ համայնավար ընկերական սիստեմին մէջ կան կէտեր որ քննադատելի են, եթէ զայն իրագործելու եղանակին մէջ կան ծայրայեղ խստութիւններ, այդ բոլորին վերեւ կը տիրէ արդարատենչ գաղափարապաշտութիւն մը, որուն մաքրութիւնն ու գեղեցկութիւնը անժխտելի են։ Այդ խստութեանց մէջ յայտնուող մոլեռանդութիւնն արդիւնք է ոչ թէ բռնակալ անհատներու կամ ընչաքաղց ու տիրամոլ ստրկապետութեան մը եսական ձգտումներուն, այլ մարդկային իրական եղբայրութեան, ընկերական լիակատար արդարութեան իտէալի մը, որ շահագործուած, կեղեքուած, չքաւոր զանգուածներու դարաւոր տառապանքէն ծնած է։ Այդ իտէալը յառաջ բերած է շարժում մը որ մեծագոյնն է առաջին քրիստոնեաներու յարուցած շարժումէն ի վեր»։

Այսպիսով, Պ. Զօպանեանը ո՛չ միայն ինքզինքը համակիր է յայտարարում կոմունիզմին, այլ եւ իր պաշտպանութեան տակ է առնում Չեկայի բարբարոսութիւնները։

Մասնաւորապէս Հայաստանի համար, Պ. Զօպանեանի կարծիքով, բոլշեւիզմը «շատ աւելի բարիք բերած է քան վնաս»։ Շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան Հայաստանում «չկայ այլեւս վաշխառու տիպարը, կամ անգործ հաստատուինը, իր զանազան միջոցներով դիզած միլիոնները հեզգ ու շքեղ կեանքի մը մէջ մսխող. ամէնքը պէտք է աշխատին, եւ իրենց աշխատանքով վաստկին իրենց ապրուստը»։

Հայաստան երջանիկ է Ստալինի մական տակ ոչ միայն տնտեսական տեսակէտով, այլ եւ ազգային – մշակութային։ Պ. Զօպանեանը, այլ եւս համոզուած է, թէ բոլշեւիզմը, որ «մեր երկրագունդին վրայ ապրող մարդկութեան ընկերական կեանքին վերանորոգման, մաքրագործման, կատարելագործման սկսած է նպաստել, ու հետզհետէ աւելի զօրաւոր կերպով պիտի նպաստէ», բարիք է եւ մեր հայրենիքին համար. «մեր հինաւուրց Հայաստանին մէջ այդ քաղաքական ու ընկերական նոր վարդապետութեան մուտքն ու տիրապետութիւնը սխալ է հայ հայրենիքի եւ ազգութեան էութեանն իսկ սպառնացող վտանգ մը նկատել։ Ընդհակառակն .. անիկա վերականգնման, եւ երիտասարդացման, զօրացման ազդակ մը պիտի ըլլայ, եւ սկսած է ըլլալ հայ հայրենիքի եւ հայ ազգութեան համար»։

Այս մէջբերումներից յետոյ մեկնութիւնները աւելորդ են։ Բացայայտ է, որ Պ. Զօպանեանի համար, կոմունիզմը թէ իբրեւ վարդապետութիւն եւ թէ որպէս գործնական քաղաքականութիւն դրական եւ յառաջդիմական շարժում է համամարդկային եւ ազգային տեսակէտով։ Կոմունիզմը փրկեց Հայաստանը կործանումից, 12 տարի է ուժեղացնում է նրան տնտեսապէս, քաղաքականապէս եւ մշակոյթով, եւ այժմ էլ ծառայում է հայ հայրենիքի եւ հայ ազգութեան վերականգնման, երիտասարդացման եւ զօրացման։ Այս բոլորից յետոյ մնում է անհասկանալի. էլ ի՞նչ կարիք կայ ռամկավար կուսակցութեան գոյութեան. ինչո՞ւ բոլոր Զօպանեանները չեն փակում իրենց խանութները ու չեն գնում խառնուելու կոմունիստական հօտին։ Այդքա՛ն անվերապահ համակրանք, այդքան դրուատիք կոմունիստական գաղափարների ու կարգերի եւ պահել ռամկավարութեան ծթռած ու գունաթափ դրօշակը — ոչ տրամաբանական է, ո՛չ էլ խելացի։

Մինչեւ այժմ ռամկավարների գաղտողութեան եւ ուղեգծի մէջ գէթ որոշ իմաստ կար. նրանք ասում էին՝ մենք հակառակ ենք կոմունիզմին ու բոլշեւիզմին, մենք կողմնակից չենք խորհրդային դրութեան ու տնտեսութեան համայնացման, մենք դատապարտում ենք Չէկայի բռնութիւնը, բայց յանուն հայ ազգի փրկութեան շահերի, հանդուրժում ենք այդ ամէնուն, որովհետեւ այլապէս Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը ոտքի տակ կ'երթան, բարեկամ ենք խորհրդային իշխանութեան որպէս Ռուսաստանի իշխանութեան։ Հիմա Պ. Զօպանեանի բերանով ռամկավարները գալիս են ասելու, մենք ճանաչում ենք խորհրդային իշխանութիւնը ո՛չ միայն որովհետեւ նա ռուսական իշխանութիւն է, որի աջակցութիւնը անհրաժեշտ է Հայաստանին, այլ որովհետեւ կոմունիզմը ինքնին համարում ենք լաւ վարդապետութիւն. բոլշեւիզմը կոչուած է բարելաւելու մարդկութեան կեանքը, ապահովելու հայ ազգի գոյութիւնն ու զարգացումը։ Աւելին. ո՛չ միայն կոմունիստական վարդապետութիւնն է գովելի, այլ եւ բոլշեւիկեան գործելակերպը՝ բնական ու բանական. Չէկայի կիրառած բռնութիւնները արդիւնք են «մարդկային իրական եղբայրութեան, ընկերական լիակատար արդարութեան իտէալի»։

Եթէ Պ. Զօպանեանը ճիշդ է արտայայտում իր ընկերների մտայնութիւնը, ապա եզրակացութիւնը պարզ է. Ռամկավար կուսակցութեան գաղափարների եւ գործելակերպի վրայ պէտք է սեւ խաչ քաշել եւ տեղը դնել Լենինի աւետարանն ու Ստալինի մտրակը։ Այդքան հեռու մինչեւ այժմ ոչ մի ռամկավար չէր գնացել. առաջնութեան այս խնդրում էլ պատիւը պատկանում է Պ. Զօպանեանին։

***

Վերջացնե՛նք։ Այդ չի նշանակում սակայն թէ սպառած ենք Պ. Զօպանեանի յօդուածի բոլոր ծիծաղելի եւ անհեթեթ կողմերը — Պ. Զօպանեանի պէս «խոշոր Հայերի» գրուածքները անսպառ են։ Ընթերցողի ուշադրութիւնը մենք այսքան երկար շահագործեցինք միայն ա՛յն պատճառով, որ ուղղենք Պ. Զօպանեանի թոյլ տուած բազմաթիւ եւ աններելի խեղաթիւրումները եւ ցոյց տանք, թէ ինչ արժէք են ներկայացնում մեր բոլոր Զօպանեանների քաղաքական իմաստութիւնները։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՏՐՈՑԿԻԻ ՀԵՏ

Paris – Soirի աշխատակիցը, Ժորժ Սիմէնոն, տեսակցութիւն մը ունեցաւ վերջերս Տրոցկիի հետ, Փրինքիփօ կղզիին մէջ, Պոլիս։

Սիմէնոն, այս առթիւ, կը հրատարակէ նաեւ կարգ մը տեսարաններ Պոլսոյ եւ կղզիներու կեանքէն,— եալըներով ճամբորդութիւն, էշերով պտոյտ, կղզիներու նաւամատոյցները։

Ֆրանսացի օրագրողը, Մարմարայի կապոյտին եւ ասիական կղզիներու գեղեցկութեան նկարագրականէն յետոյ, կը հասնի Փրինքիփօ, որուն նաւամատոյցը, որուն շուրջ ճաշարանները իրենց սպիտակ սփռոցները կը փռեն արեւին դէմ։ Նաւամատոյցին առջեւ կառքեր, բայց էշերով պտոյտը աւելի հաճելի կը թուի զբօսաշրջիկներու։ Ահա թէ ինչու բազմաթիւ էշեր կան նաւամատոյցին առջեւ, փոքրիկ հրապարակին վրայ.

Ապարանքներով եզերուած ճամբէ մը, Սիմէնոն կ'ուղղուի Տրոցկիի բնակարանը։ Ապարանքները վարձու են կամ ծախու, որովհետեւ տնտեսական տագնապը ծայր տուած է նաեւ Թուրքիոյ մէջ։ Ապարանքներուն շուրջը վարդերով, դեղին ու կարմիր վարդերով լեցուն պարտէզներ, եւ կապոյտ ծով։ Անսահման խաղաղութիւն մը, անշարժ է երկինքը, ծովը, տերեւները, լոյսը, այնպէս որ կը վախնաս, շարժած ատեն, խզել ու պատռել արեւին ճառագայթները։

Կառքը կը կենայ ցանկապատի մը առջեւ։ Ծառերուն մէջ կորսուած ապարանք մը։ Ցանկապատին նաեւ ոստիկան մը, ուրիշ մըն ալ լուացուեր կեցեր է պարտէզին մէջ եւ ականջները կը սրէ զէնքակով մը։

Ահա պարտէզին մէջ։ Շուն մը անդին։ Երիտասարդ մը անդին, թիկնաթոռի մը մէջ երկնցած, անգլիերէն գիրք մը կը կարդայ եւ երեսն իսկ չի դարձներ ասդին։

Տրոցկիի քարտուղարն է, որ կը ներկայանայ առաջին անգամ։ Քարտուղարը կը հաղորդէ թէ Տրոցկի, նկատելով որ իր յայտարարութիւնները յաճախ սխալ ներկայացուած են, կը պահանջէ գրաւոր հարցումներ տալ

Բայց նախ քան Տրոցկիի ներկայանալը, Սիմէնոն պահ մը կը խօսակցի քարտուղարին հետ։ Քարտուղարն է որ կը յայտնէ թէ Տրոցկի յաճախակի այցելութիւններ կ'ընդունի արտասահմանէն։ Եւ ցոյց կուտայ պարտէզին մէջ երկու երիտասարդներ, մէկը՝ Անգլիացի, միւսը Շուէտացի, որոնք ամիս մը հիւր մնալէ յետոյ կը մեկնին։ Դարձեալ քարտուղարն է, որ կը յայտնէ թէ Տրոցկիի վրայ ոչ մէկ մահափորձ է կատարուած, քանի կը գտնուի այդ կղզին։ Երկու ոստիկաններ պարտէզին մէջ խցիկ մը ունին, ուր կը հսկեն գիշեր ցերեկ։ Արդէն Տրոցկի շատ քիչ անգամ դուրս կ'ելլէ։ Երբեմն իր բժիշկին երթալու համար Բերա։ Միշտ իր գաղտնի ոստիկաններուն ընկերակցութեամբ։ Արդարեւ Տրոցկի եւ Տիկին Տրոցկի միշտ պէտք ունին բժիշկի։ Ուրիշ պատճառ չունին դուրս ելլելու։ Նոյն իսկ Փրինքիփոյի մէջ պտըտելու։ Եւ ի՞նչ պէտք դուրս ելլելու, հրաշալի հորիզոն մը ունին իրենց առջեւ, ծով եւ պարտէզ, Ասիոյ եւ Եւրոպայի եզերքներու գեղեցկութիւնը։

Եւ ահա Տրոցկիի մօտ։ Սենեակները մերկ են եւ ճերմակ։ Պատերը լեցուն են գրքերով։ Գրականութիւնն ալ մաս կը կազմէ այդ գիրքերուն։

Տրոցկի ոտքի կ'ելլէ, ձեռքը կ'երկնցնէ, կը նստի, ակնարկով մը կը չափէ իր խօսակիցը։ Խաղաղ դէմք մը, հանդչած ինչպէս լոյսը եւ բնութիւնը Ասիոյ այդ անկիւնին.

Տրոցկի յետոյ կ'երկարէ մեքենագրուած էջերը իր պատասխանին։

— Անոնք գրուած են՝ ռուսերէն, եւ քարտուղարս թարգմանած է ֆրանսերէնի։ Կը խնդրեմ, որ մէկ օրինակը ստորագրէք մեզ պահելու համար։

Շուրջը ցանուցիր թերթեր, աշխարհի զանազան անկիւններէն։ Պատուհանէն կը նշմարուի պարտէզին տակ փոքրիկ նաւամատոյց մը, ուր երկու նաւակներ։

— Կը տեսնէ՞ք, կ'ըսէ Տրոցկի, առաւօտ ժամը 5էն կ'ելլեմ ձկնորսութեան երթալու համար։ Իսկ ձմեռը, գիշերը, ասիական եզերքին վրայ որսորդութեան համար։

Այդ զբաղումէն դուրս, Տրոցկի միշտ իր սենեակին մէջն է, Ահա գրասեղանին վրայ կիսաւարտ յօդուած մը։ Կը ցաւի որ թերթերը չի ստանար օրը օրին։

— Կրնաք ընել ձեր հարցումները։

Եւ կը սկսի խօսակցութիւն մը, որու մասին Ֆրանսացի լրագրողը արտօնուած չէ գրել թերթի մէջ, կրնայ հրատարակել միայն գրաւոր պատասխանները։ Տրոցկի կը շարունակէ լուսաբանել կամ պարզել իր գրաւոր պատասխանները.

Խօսքը Հիթլէրի մասին է։

— Հիթլէր ինքզինք կազմեց հետզհետէ, նուիրուելով իր պայքարին Սորվեցաւ ատեան առ ատեան, հանգրուան առ հանգրուան..

Բայց ահա տեսակցութիւնը։ Սիմէնոն կը հարցնէ.

— Ներկայ խմորումներու բարեշրջութեան մէջ ի՞նչն է որ տիրական դեր պիտի կատարէ, ցեղային հա՞րցը, ընկերային հա՞րցը, տնտեսական հա՞րցը, զինուորական հա՞րցը.

— Ո՛չ, չեմ կարծեր որ ցեղը բախտորոշ ազդակ մը ըլլայ ապագայ դարաշրջանի բարեշրջութեան համար Ցեղը մարդաբանական հում նիւթ մըն է միայն,— այլատարր, անմաքուր, խառն,— նիւթ մը, որով պատմութեան զարգացումով, ստեղծուած են արուեստական արտադրութիւններ ինչպէս ազգերն են։ Նոր դարաշրջանի ճակատագիրը պիտի ճշդորոշեն դասակարգերը եւ ընկերային խմբաւորումները, քաղաքական հոսանքները, որոնք կը ծնին անոնց հիմերուն վրայ։ Անշուշտ չեմ ուրանար ցեղերու մէկը միւսէն զանազանող գիծերուն եւ յատկութիւններուն արժէքը։ Սակայն բարեշրջութեան երեւոյթներուն մէջ, աշխատանքի եւ մտքի մեքենականութեան առջեւ, անոնք յետին գծի վրայ կը մնան։ Ցեղը անշարժ եւ կրաւորական տարր մըն է, պատմութիւնն է որ ուժ ունի։ Ի՞նչպէս յարաբերաբար անշարժ տարր մը ինքնիրմէ կրնայ յառաջ բերել շարժում եւ աճում։ Ցեղերու մէկը միւսէն բաժնող բոլոր գիծերը կը սրբուին կը կորսուին ներքին այրումներով բանող մեքենաշարժին առջեւ։

Երբ Հիթլէր պատրաստուեցաւ կազմելու գերման զտարիւն ցեղին պաշտաճ պետական անթերի վարչաձեւ մը, պարզապէս ընդօրինակեց հարաւի լատինական ցեղին յատկութիւնները։ Իր ժամանակին, Մուսոլինի, իշխանութեան հասնելու համար, օգտագործեց, թէեւ շրջելով, ընկերային վարդապետութիւնը Գերմանացիի մը կամ գերման Հրեայի մը, Մարքսի, զոր անուանեց էր, մէկ կամ երկու տարի առաջ, «ամէնուն ուսուցիչը անմահ»։ Եթէ, այսօր, 20րդ դարուն, Նացիները կ'ուզեն կանգ դարձնել պատմութեան, ընկերային ուժականութեան, քաղաքակրթութեան, վերադառնալու համար ցեղին», այն ատեն ինչո՞ւ աւելի ետ եւս չերթալ,— մարդաբանութիւնը ճիշդ չէ՞, կենդանաբանութեան մէկ ճիւղն է։ Ո՞վ գիտէ։ Թերեւս կապիկներու թագաւորութեան մէջ ցեղապաշտները գտնեն իրենց ստեղծագործական աշխատանքներուն համար անհրաժեշտ բարձր ներշնչումը։

— Դիկտատուրաներու խմբաւորում մը կարելի՞ է համարել ազդ մը վերախմբելու ժողովուրդները, թէ վտանգաւոր արկած մը։

— Չեմ կարծեր որ պետութեանց խմբաւորումը տեղի ունենայ մէկ կողմէ բռնավարութեան (դիկտատուրա), միւս կողմէ ժողովրդավարութեան ձեւով։ Արհեստով քաղաքագէտներու փոքրաթիւ խմբակէ մը զատ, ազգերը, ժողովուրդները եւ դասակարգերը չեն ապրիր քաղաքականութեամբ։ Պետական ձեւերը պարզ միջոցներ են, բաղդատմամբ որոշ, մանաւանդ տնտեսական երեւոյթներու։ Արդարեւ, պետական վարչաձեւերու որոշ նմանութիւն մը կը նպաստէ մերձեցման, նոյնիսկ կը դիւրացնէ մերձեցումը։ Սակայն նիւթական տրամադրութիւններն են, որ կ'որոշեն բախտը, — այսինքն տնտեսական շահերը եւ զինուորական հաշիւները։

Գունիկ սուտի մը պատասխանը

—·—

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կոմիտէն վերջերս քանի մը Թուրքիներ ցրուեց, միանոյն ատեն փորձելով խանգարել զանոնք. 1ծի համոզուած Թուրքիներուն մէջ կ'ըսուէր թէ՝ ընկերվարականներն ալ հրաւիրուեցան բողոքելու «Հայ ֆաշիստներուն դէմ»։ Ասոնք պատասխանեցին առաջին պաշտօնական նամակով մը։

Ընկերվարական կուսակցութեան Սանովիլի կոմիտէն, իբրեւ պատասխան այդ զրպարտութեան, նոյնութեամբ համայնավար շարքերուն գրկած է իր նամակը, որ վճռապէս կը հերքէ բոլոր վերագրումները։ Ահա մը հատուածներ՝ այդ նամակէն։

— «Ընկերնե՛ր, դուք մեզ հրաւիրեցիք միանալ ձեզի, բողոքելու համար այն բանին դէմ զոր կը կոչէք «հայկական ֆաշականութիւն»։ Զալիսրդ զարմանաք անշուշտ որ, ծանօթ չըլլալով անցուդարձին, մենք ուզեցինք նախապէս քննութիւն մը կատարել որ անհրաժեշտ էր մեզի համար եւ լաւ եղաւ որ այդպէս ըրինք, որովհետեւ այդ քննութիւնը պացորոշապէս հաստատեց թէ այսպէս կոչուած հայ ֆաշիստները պարզապէս ընկերվարականներ են, անդամ Բ. Միջազգայինին։ Մենք չենք կրնար հաւատալ, ընկերներ, Սանովիլի բջիջին, թէ դուք փորձած էք մեզ քաշել արկածախնդրութեան մը մէջ, ընդդէմ մեր հայ ընկերներուն, եւ համոզուած ենք թէ դուք ալ մոլորեցուցած են։

Բայց եւ այնպէս, կարելի չէ անգիտանալ թէ ի՛նչ եղերական վիճակի մէջ կը գտնուի Հայաստանը, ինչպէս Վրաստանը։ Ամէն մարդ գիտէ թէ խ. Միութեան բանակը արշաւեց Հայաստան եւ քշեց հաստատուած յեղափոխական կառավարութիւնը, զինու զօրութեամբ անոր տեղ դնելու համար այսպէս կոչուած համայնավար կառավարութիւն մը, որ իրականին մէջ կը գտնուէր բոլշեւիկեան դիկտատուրային իշխանութեան տակ։ Արդ, բոլշեւիկեան կառավարութիւնը, ինչպէս բոլոր դիկտատորական կառավարութիւնները իր հակառակորդները կը հետապնդէ մինչեւ իսկ աքսորի մէջ։

Ի՞նչ պիտի խորհէիք, ընկերներ, եթէ մենք ձեզմէ խնդրէինք միանալ մեզի, ինքնորոշման իրաւունք պահանջել վրացիներուն եւ հայերուն համար։ Ի՞նչ պիտի խորհէիք, եթէ խնդրէինք մեզի միանալ եւ բողոքել որ Ռուսիան չի ճանչնար ընկերվարական կուսակցութիւնը...»

ՄԱՐՔՍԻ ԵՒ ԷՆԳԼՍԻ
ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆ

Մարքսիզմ-Լենինիզմի կաճառը, ձեռնարկեր է Մարքսի եւ Ֆրիտրիխ Էնգելսի նամակներու մէկ մասին հրատարակութեանը հայերէն լեզուով։ Այս նամակները, որոնք 230 հատ են, պիտի հրատարակուին երկու հատորով, առաջին հատորի մէջ պիտի զետեղուի Մարքսի եւ Էնգելսի միջեւ եղած նամակագրութիւնը, իսկ երկրորդ հատորի մէջ պիտի գրուին իրենց բարեկամներուն գրած նամակները։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Արեւելեան ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

—·—

Արեւելեան նահանգներու նոր մարդպան Հիլմի պէյի հետ հետեւեալ տեսակցութիւնը ունեցած է «Միլլիէթ»ի մէկ խմբագիրը (11 յունիս).

— Մարդպանութեան սահմաններուն մէջ ի՞նչ տեսակ շինարարութիւններ պիտի ըլլան.

— Բարօրութիւնն ու շինարարութիւնը գլխաւոր նպատակն են։ Պետական եւ նահանգային նկմտացոյցներուն կարողութեան չափով ամէն տարի այդ ուղղութեամբ մեծ քայլեր կը նետուին. 1933 նկմտական տարուան համար ամէն մէկ նահանգի մէջ շատ մը քաղաքակրթական հիմնարկութեանց սկսելու կը պատրաստուինք։ Անոնց իրականացման համար նահանգներու նկմտացոյցերուն վաւերացման կը սպասուի։ Պետական նկմտացոյցէն այս տարուան մեր գործունէութեան համար բաւարար յատկացում մը եղած է։ Նահանգներու նկմտացոյցները, մեր ցուցմունքներուն համաձայն եթէ վաւերացուին, այս ուղղութեամբ մեր գործունէութիւնը պիտի ուժեղանայ։ Շրջանակին մէջ ծնունդ առնելիք նոր նոր գիւղեր եւ քաղաքներ՝ այդ գործունէութեան ծրագրին գլուխն են։

— Հողի տէր դարձուած գիւղացիներուն հողամշակման յատուկ նոր ձեռնարկներ եղա՞ծ են։

— Հողի տէր եղած գիւղացիները ամէն տարի քիչ մը աւելի հողին կը կապուին եւ հանրապետական վարչութեան՝ իրենց ապահոված առաւելութիւններէն կ'օգտուին։ Հողագործութեան մէջ՝ մեքենայի գործունէութիւնը մեզ համար նախընտրելի է։ Դէպի այդ նպատակը, բարոյական թէ նիւթական միջոցներուն ներած չափով, եթէ նոյն իսկ աստիճանաբար ըլլայ, կանոնաւոր քայլեր կը նետենք։

— Մարդպանութեան մաս կազմող 9 կուսակալութեանց գործակցութեամբ օժանդակութեան դրամատուն մը պիտի հիմնուէր, ինչո՞ւ յետաձգուեցաւ։

— Օժանդակութեան Դրամատան հիմնումի ծրագիրը չէ լքուած ու չի կրնար լքուիլ։ Այս տարի նահանգներու նկմտացոյցերուն մէջ անհրաժեշտ չափով գումարներ գրուեցան։ Երբ ի պահ գրուած գումարը լրանայ, վաւերացման գործողութիւնը պիտի ամբողջացուի և գործի պիտի սկսինք։ Շատ գործնական ձեւով մը, շրջանակին տնտեսական գործունէութեան զարգացմանը նպաստելու կոչուած այս դրամատան մեծ յոյսեր կապած ենք

— Տիգրանակերտի Եալքէվիին համար շէնք մը պիտի շինուի, բայց, ճի՞շդ է արդեօք։

— Եալքէվին՝ իր բարձր պարտականութիւնը կարենալ կատարելու եւ իր փառքին արժանի շէնքի մը տէր ըլլալու պարագան մեր մտածումներուն գլխաւորն է։ Մեզ այս նպատակին հասցնող միջոցները ձեռք առնելու սկսած ենք։ Երբ մեր որոշումը տանք, անոր անհամբեր սպասող հանրութեան պիտի իմացնենք։ Մեր բոլոր գործերուն նման, աս ալ մեր սկզբունքըն է — քիչ ծախքով՝ շատ գործ։ Այս սկզբունքը միանգամայն կը բացատրէ, կարծեմ, մեր ձեռք առած միջոցները

— Մարդպանութեան կեդրոնը այս տարի առժամաբար Էլազիզ պիտի երթա՞յ։

— Կեդրոնին՝ տեւապէս կամ առժամապէս Տիգրանակերտէն տեղափոխութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ եղած։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Անկախութեան Տօնը Առնուվիլի մէջ

—·—

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐ ՄԸՆ ԱԼ ԿԸ ԽՕՍԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, (Յառաջ).— Շաբաթ գիշեր մեր գիւղին մէջ ալ տօնուեցաւ անկախութեան տարեդարձը։ Սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ եւ շատեր մնացին ոտքի վրայ։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր երգեց Սիփան երգչախումբը, ընկ. Սաքօ Ցակոբեանի ղեկավարութեամբ։ Նախագահ ընկ. Խ. Մկրտիչեան պարզեց տօնին նշանակութիւնը։ Ներկայ էին Ֆրանսացի ընկերվարական հիւրեր ալ, որով խօսքը տրուեցաւ ընկ. Վ. Համբարձումեանի որ Ֆրանսերէն ճառով մը ամփոփեց մեր ազատագրական պայքարը, բացատրեց թէ ով ենք մենք եւ ինչ կ'ուզենք, եւ ինչո՞ւ համար մեր հակառակորդները ամէն քսութիւն կ'ընեն, որպէս զի տեղացի բանւորին ու հասարակութեան աչքին ֆաշիստ եւ անբաղձալի տարր մը նկատուինք։ Անոնք շատ լաւ գիտեն որ մենք հակառակ ենք բոլոր տեսակի բռնակալութեանց։ Մենք ազատութեան եւ անկախութեան ցանկացողներ ենք, ներշնչուած՝ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքէն եւ Բ. Միջազգայինէն, որուն անդամ ենք 25 տարիէ ի վեր, եւ հակառակ ենք մեր երկրին մէջ ի գործ դրուած բռնի բոլոր միջոցներուն։

Յետոյ ընկ. Համբարձումեան հայերէն խօսելով նկարագրեց 1920ի Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը Հայաստանի մայրաքաղաքին՝ Երեւանի մէջ, ուր ներկայ էին Հայաստանի առաջին սպարապետը, ծերունի Նազարբէկեան եւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, որոնց աչքերէն արցունք կը հոսէր ....

Յետոյ խօսք առաւ Ֆրանսացի ընկերվարական կուսակցութեան Առնուվիլ — Լէ — Կոնէսի կոմիտէի նախագահ Պ. Լըկրան Ֆերը, եւ մօտ քառորդ ժամ խօսեցաւ եւ յայտնեց թէ հայ ժողովուրդը խորունկ գիտակցութիւնն ունի իր ազգային անկախութեան եւ ազատութեան, որ այս վայրկեանին կը գտնուին բռնութեան լուծին տակ։ «Մենք գիտենք որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կը ղեկավարէ անոնց ձգտումները որպէս յառաջապահ մեծ կուսակցութիւն։ Մեր համակրանքն ու օժանդակութիւնը ձեզ հետ է եւ ոչ ոք իրաւունք չունի Առնուվիլի աշխատաւորութեան անունով նսեմացնելու ձեր արդար պահանջներն ու ձգտումները։ Մենք թէեւ ծանօթ չենք Հայոց պատմութեան այնպէս ինչպէս որ պէտք է, սակայն գիտենք թէ ձեր ցանկութիւնն է ունենալ ռամկավար հանրապետութիւն մը։ Դուք բնաւ կարեւորութիւն պէտք չէ տաք այն ազդակներուն որ ձեր շուրջ կ'ըլլան, որովհետեւ անոնք կազմակերպուած աշխատաւորութիւնը չեն ներկայացներ եւ ոչինչով չեն կրնար վնասել ձեզ, երբ մենք հոս ենք, ձեր կողքին։ Մենք նոյնքան կ'ատենք բոլոր բռնակալները»։

Ցարգելի հիւրը իր խօսքը վերջացուց երկարատեւ ծափերու մէջ։

Նախագահը հրաւիրեց Տիկ. Շահլամեանը երկու խօսք խօսելու։ Յարգելի Տիկինը իր խօսքը ուղղեց առաւելապէս ներկայ մայրերուն ու քոյրերուն եւ ըսաւ թէ Մայիս 28ը կերտողը հայ մայրերն են եղած։ Գեղեցիկ կերպով պատկերացուց թէ ինչպէս հայ մայրերը կը զոհաբերէին իրենց զաւակները, երթալ կռուելու համար հայրենիքի ազատագրութեան։ «Ամենամեծ հերոսներն ու յեղափոխականները հայ մայրերու հարազատ կաթով են սնած ու անոնց գուրգուրոտ խնամքը վայելած։ Մայիս 28ը հայ մայրերու ջանքերով է ծնած, քանի որ անոնք գիտակցաբար իրենց հարազատ զաւակները հայրենիքի համար զոհաբերելու կը մղէին»։ Հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի կանգնիլ, հայրենիքի համար ինկածներու յիշատակին.

Վերջին ճառը խօսեցաւ ընկ. Կարօ Սասունին, որ կուռ բանախօսութեամբ մը կրկնապատկեց ոգեւորութիւնը։ «Հայերը չորս հարիւր տարի է որ կորսնցուցած են Կիլիկեան անկախութիւնը, բայց Արարատեան իշխանութիւնը կորսնցնելէ ինը հարիւր տարի յետոյ, այնտեղ տեղուած հայկական ծաւին արմատները առմուր ու անվթար մնացեր էին եւ ահա գեղեցիկ օր մը այդ արմատէն ծիլ մը դուրս թռաւ։ Այդ ծիլը օրէ օր հասակ նետելով պիտի ուռճանայ եւ կրկին հսկայ ծառ մը դառնալով իր թեւերուն տակ պիտի առնէ ցիրուցան եղած միլիոն հայութիւնը եւ այսպիսով իրականացած պիտի ըլլայ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը»։

Սիփան երգչախումբը մէջընդմէջ կ'երգէր հայրենաշունչ երգեր։ Ընկ. Յ. Ծիհանեան արտասանեց ինքնագիր կտոր մը, ուր կը շեշտէր, խօսքն ուղղելով հայկական եռագոյնին.— «Մենք նոր սերունդ քու պահապանդ, օտար երկիրներու երկնակամարին տակ մեր ցրտահար մարմինները քեզմով կը ջերմացնենք։ Կուգայ այն օրը մենք քեզ կրկին կը տանինք Արարատ և ծաւ կու տաս ծալքերուդ կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյնով»։ Յետոյ Պ. Կ. Գանթարճեան երգեց «Մայր Արաքսին, եւ անվերջ քրքիջներ խլեց իր Շարլօյական խաղերով։ Օր. Հ. Քնեաղեան իր քաղցր ձայնով երգեց հայրենի երգեր։

Նախագահը փակեց հանդէսը եւ մեր Ֆրանսացի հիւրերը մեկնեցան։ Կէս գիշերին սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը մինչեւ առաւօտ։ Կը նուագէր Եփրատ նուագախումբը։ Հանդէսը մինչեւ վերջ այնքան ջերմօրէն անցաւ որ ներկաները գոհունակութեամբ բաժնուեցան։ Կ'արժէ շնորհաւորել Առնուվիլի մեր ընկերներուն եռանդը։

Օ. եւ Ճ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐԷՆ ԴՐՕՇԱԿԻ ԽՆԴԻՐ

—·—

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ. (8 յունիս).

— «Շիքակոյէն գրուած ուշագրաւ թղթակցութիւն մը կուգայ անգամ մը եւս ցոյց տալու, թէ ինչ անհեթեթ եւ ազգավնաս հետեւանքներ կրնայ առաջ բերել հակադաշնակցական հոսանքներու թշնամական դիրքը հայ ազգային դրօշակին հանդէպ։

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, հայերը Շիքակոյի մէջ զրկուեր են դեղեցիկ պատեհութենէ մը մասնակցելու միջազգային կարեւոր թափօրի մը միայն այն պատճառով, որ Ռամկավար, Հնչակեան կամ Հօկճի պարոններ ընդդիմացեր են հայ ազգային դրօշակ պարզելուն դէմ եւ այդ առթիւ կատաղի վէճի են բռնուեր Դաշնակցականներու հետ։ Ու հակառակ անոր որ ժողովրդական մասնաւոր քուէարկութիւն մը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ վճռը լուծած է ի նպաստ հայ ազգային դրօշակի, հակառակորդներու էնթրիկներն ու ձգձգումները պատճառ են դարձած, որ Շիքակոյի մեր գաղութը ի վիճակի չըլլայ մասնակցելու միջազգային թափօրին

Նման վտանգ մը, ինչպէս կը լսենք, կը սպառնայ նաեւ Պոսթընի հայ գաղութին միջազգային ուրիշ թափօրի մը առթիւ, եթէ հայ ազգային դրօշակը նորէն վէճի առարկայ դառնայ։

Ապրիլեան ազատնի առթիւ այս տարի սարքուած հանդէսներուն առեն որոշապէս տեսնուեցաւ, որ հակադաշնակցական տարրեր տրամադիր են խանգարելու ազգային ամենամեծ իրական ձեռնարկներն անգամ, միայն թէ հայկական եռագոյնը չպարզուի։ Դեռ քանի մը օր առաջ էր, որ հաղորդուեցաւ, թէ մեր հակառակորդ հոսանքները Ուստրի մէջ հրաժարած են ապրիլեան սգատօնը կատարելէ, որպէս զի ստիպուած չըլլան պարզուած տեսնել մեր ազգային դրօշակը։

Կարդ մը նշաններէ դատելով՝ Ռամկավարները մասնաւորապէս այս տարի կազմակերպուած պայքար մը կը մղեն հայկական եռագոյնին դէմ եւ ոչ միայն առանձին գաղութներու մէջ տեղական վէճեր կը յարուցանեն անոր շուրջը, այլ եւ իրենց թերթերու մէջ կ'աշխատին անոր դէմ թշնամական վերաբերում ստեղծել։ Աւելին. անոնք կը ձգտին հայ եկեղեցիներն ու անոնց հոգաբարձութիւններն ալ հանել հայ ազգային դրօշակին դէմ։

Եթէ մեր ոչ – բոլշեւիկ հակառակորդները կարենային խնդրին նայիլ առանց կրքի եւ նախապաշարումի, առողջամտաբար պիտի տեսնէին, որ հայութիւնը պէտք ունի ազգային դրօշակի մը անխուսափելիօրէն եւ որ հայկական եռագոյնը, եթէ գոյութիւն իսկ չունենար, պէտք է հնարուէր՝ ժողովուրդը առաջնորդելու համար դէպի ազատ, անկախ եւ միացեալ հայրենիք։ Այդ պարագային անոնք պիտի դադրէին մտքեր պղտորելէ եւ անիմաստ վէճեր յարուցանելէ մեր ազգային դրօշակին շուրջը եւ թերեւս մօրէն չպիտի ստանձնէին հայկական եռագոյնը խափանելու կամ բոլշեւիկներու կարմիր դրօշակը պաշտպանելու տխուր պաշտօնը, որմէ ոչ մէկ շահ կրնայ ունենալ արտասահմանի հայութիւնը։

Սակայն, որպէս զի հայկական եռագոյնին դէմ պայքարող կամ դաւող տարրերը շուտով կարենան կամ ուզեն խօսք հասկնալ, պէտք է որ հայ հասարակութիւնը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ տարակոյս չվերցնող եղանակով մը պարտադրէ անոնց իր կամքը եւ ունէ պարագայի տակ թոյլ չտայ որ անպատիժ կերպով անարգուի հայ ազգային դրօշակը։

Մենք վստահ ենք, որ եթէ հայ հասարակութիւնը ամէն տեղ լաւ դաս մը տայ հայկական եռագոյնի թշնամիներուն, այն ատեն անոնք պիտի չյանդգնին այլ եւս ունէ առիթով արգելք հանդիսանալու մեր ազգային դրօշակի պարզման։ Կասկած չկայ, որ հասարակութեան մէկ կարեւոր մասին կրաւորական վերաբերումն է որ քաջալերած է եւ կը քաջալերէ զանոնք։ Ուստի հասարակութեան գործօն, վճռական միջամտութիւնը կարող է դիւրութեամբ վերջ դնել եղած անհամ վէճերուն եւ միանգամ ընդմիշտ հարկադրել բոլորը պատշաճ կերպով յարգելու հայկական եռագոյնը»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցիրուցան Հայեր

■■■

ՍԷՆ – Թ'ՕՊԱՆ, (Յառաջ).— Շատ քիչ խօսուած է «Յառաջ»ի մէջ Սոոյրին Ալպաններու նահանգի մասին։ Ցիրուցան Հայեր հոս ալ, նուիրուած իրենց համեստ աշխատանքին։

Հայերու գլխաւոր կեդրոնը այս նահանգին մէջ Սէն Թ'Օպանն է ուր գոյութիւն ունին քիմիական արտադրութեանց մեծ գործարաններ

Անգործութեան ծանր տագնապի շրջանին ունեցանք միայն քանի մը հայ անգործներ, որոնք յետոյ ընդունուեցան։ Ցաւալ է այս փոքր գաղութիր ոչ մէկ կազմակերպութիւն՝ առանց թիւով երիտասարդներու չգոյութեան պատճառով։ Կը ստանանք «Յառաջ» եւ ան կը բաւէ մեզի, տեղեակ ըլլալու ընդհանուր հայ կեանքին։

Սէն Թ'Օպանէն 7 քիլոմէթր հեռու կը գտնուի Լէ Մէօ գիւղը։ Հոս կը բնակին երկու երկրագործ հայրենակիցներ,— Փայլակ Ճէլալեան եւ Եր. Գօշունեան, իրենց ընտանիքով։ Անոնք վկայուած են Մօնփէլիէի երկրագործական համալսարանէն։ Տարիներ առաջ Ֆրանսական կառավարութեան բարոյական աջակցութեամբ կուգան կը հաստատուին այս օրմատն վայրը եւ կը նուիրեն իրենց լայն թիկունքը բահին ու բրիչին, պատռելով անընդհատ տեղին արգասաբեր հողը, դառնալու համար երկու մեծ արուեստագէտներ հողին վրայ։ Այսօր անոնք կը ներկայանան բանջարեղէնի եւ մրգեղէնի գլխաւոր հայթայթիչները ամբողջ նահանգին։ Կան նաեւ քանի մը հայրենակիցներ՝ ցրուած այս կամ այն քաղաքը։ Անոնց ստոյգ թիւին անտեղեակ ենք դժբախտաբար։

Ցկր. Խաչատուրեան

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ ձերբակալուեցան երկու գերման բանուորներ, որոնք «Ինտերնասիոնալ»ը եւ ուրիշ ընկերվարական երգեր կը նուագէին ձայնագրի վրայ։ Ոստիկանութիւնը գրաւեց նաեւ գործիքները։

ԿԱՆՏԻԻ համար վախ կայ որ ընդհանուր ջլատման ենթարկուի, չափազանց տկարացած ըլլալով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—·—

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Ցարմար առիթն էր որ մեր գիւղի դաշտն պէկը հանէր իր նպատակին, ճզմելու համար Խրալենց ընտանիքը, որուն սեղանէն անօթիներու փշրանքներ եւ նոյն իսկ ոխերիմ թշնամիներ կ'ուտէին, կ'արբենային եւ նոյնքան ոխերիմ թշնամիներ կը դառնային։ Որքա՜ն հեռուներէ կուգային ողորմութիւն խնդրելու լեռնաբնակ քիւրտ յելուզակներ եւ Գիշերային բորենիներ, եւ իրենց պարկերը լեցնելով, միեւնոյն ատեն ոչխարներ կը գողնային ...

Մեր յիշած Թուականէն ամբողջ դար մը գրեթէ մեր տան եւ պէկերու միջեւ պայքարը երբեք չէ դադրած։ Երբեմն եղած է գաղտնի, շատ չարիքներ հասցնելով։ Երբեմն ալ ճակատ առ ճակատ ընդհարումներ ունեցած են արտին մէջ, կալին մէջ։ Ի հարկէ իրենք հեռու կը մնային, եւ ծառաներուն ու Քիւրտերուն կը պատուիրէին որ մեր ծառաներուն հետ կռուի սարքեն, արիւնալի կռիւ։ Երբ գատի դուռ բանային մերոնք, պէկերը իրենք զիրենք կ'արդարացնէին թէ «մենք լուր չունինք, այդ օր գիւղէն բացակայ էինք» եւն..։

Ի վերջոյ մեծ հօրս եղբայրը՝ Առաքել զոհ գնաց դաւադիրներուն։

Մեր դրացիներէն մէկուն աղջիկը կ'առեւանգուի 1870 Թուականներուն, պէկերուն կողմէ։ Ոչ ոք կը համարձակի փութալ։ Այն ատեն Առաքել, քաջ երիտասարդ, կը նետէ ձեռքի մանգաղը եւ կը խոյանայ հոն ուր եղած տասնեւհինգ զինուած Քիւրտերու կողմէն կը քաշքշուէր։ Շնչասպառ կը հասնի այդ վայրէն փոհմակին, կը գրկէ եղան իր թեւերուն մէջ եւ չի թողուր որ տանին։ Քիւրտերը կը սկսին կատաղօրէն հարուածել, վիրաւորել, «խանջարներով» ծակծկել ամբողջ մարմինը, բայց չեն կրնար ձեռքէն խլել։ Առաքել կ'ազատէ եղան, այլեւս բոլորովին ուժասպառ ու վիրաւոր, երբ կը հասնին աղջկան տէրերը եւ գիւղացիները։ Առաքել կը դարմանուի, բայց տկար եւ հաշմանդամ կը մնայ։ Ու երկար չ'ապրիր

Այս դէպքին վրայ երեք եղբայրները ուզած են գաղթել, լքելով ամէն ինչ, տուն տեղ, հարստութիւն, բայց պէկերը արգելք եղած են, մերթ սպառնալով եւ վերջն ալ ... աղաչելով, որպէսզի ուրիշ պէկի մը հովանաւորութեան ապաւինելով թշնամութիւն չընեն։ Այս առթիւ ըսեմ որ Բալու գաւառին մէջ քանի մը հզօր պէկեր եւ ամիրաներ կ'իշխէին։ Ամբողջ Բալուի ժողովուրդը կը կառավարուէր այդ բռնակալ պէկերու կողմէ, որոնք սկիզբէն ի վեր ոխերիմ թշնամիներ են եղած իրարու։

Մեր գերդաստանը շարունակ կռիւ ունենալով պէկերուն հետ, ոչ ոք կը համարձակէր ծառայութեան մտնելու։ Քանի՛ քանի ծառաներ խոշտանգուած են, կռիւներու պահուն։ Այս վիճակը տեւած է մինչեւ 1895, երբ Խրալենց տան հմայքը կորսուած էր։ Ցողուած էին պայքարներէն եւ գլխիկոր կը համակերպէին, երբ վրայ հասան 1895ի դէպքերը։

Հայ ժողովուրդը խեղակրոյս ժամանակ չգտաւ ողբալու իր անթիւ կորուստը, իր հարստութիւնը, իր փառքը.

Փրկութեան մէկ խարոււիկ միջոց կար.— Մուհամմէտի կրօնքը ընդունիլ։ Բայց միայն գեղեցիկ աղջիկները կրնային խալսանալ։ Այդպէս եղան մեր գիւղին մէջ, աղջիկներ, կիներ, քիչ մըն ալ գեղատի երիտասարդներու թլլատուեցաւ խալսանալով փրկել իրենց կեանքը։ Այդ թըւականէն արդէն մնացած էին շատ խալսացած Հայեր, մինչեւ մեր օրերը, այսինքն մինչեւ 1915։

1895–96ի ջարդէն ողջ մնացողները ղատապարտուեցան թշուառութեան։ Ուտելիք պատառ մը հաց չէր մնացեր. Թուրքը, աւազակ Քիւրտը ամէն բան մաքրած տարած էին։ Դպրոցները՝ փակուած, և եկեղեցին պղծուած, ոսկի բուրվառը եւ սկիհը ծախուած էին, մագաղաթները, ձեռագիրները, յիշատակարանները կրակի տրուած էին մեր գիւղին մէջ։

Այդ Թուականին Թէֆֆիք պէյը կը գրաւէ մեր հարստութիւնը ու բոլոր կալուածքը, միայն ապրելու չափ հող ձգելով, ապրեցնելու համար բազմանդամ ընտանիք մը։ Երեք եղբայրները մեռած էին, Առաքելը զոհ գացած, կը մնար մեծ հայրս՝ Արիստակէսը։ Մեծ հայրս աշխատած էր իր մէկ հատիկ զաւակը դպրոց դրկել ուսում առնելու համար։ Այն ժամանակ ուսումը եկեղեցական և քրիստոնէական, կրօնական գիտելիքներէ անդին չէր անցներ։ Ամբողջ գիւղը այնքան գաղափար չունէր աշխարհի վրայ որ երբ 1912–13ին լսեցինք թէ երկու Ռուսեր եկած են, քանի մը ընկերներով (9–10 տարեկան) մեր ծնողքէն գաղտնի գացինք երկու ժամ հեռու գիւղ մը, տեսնելու թէ Ռուսերը իրա՞ւ մեզի պէս մարդիկ են ...

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

— :-: —

ԱՌԱՋԻՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ

Մեր գիւղը մեր մանկութեան ատեն ոչ եկեղեցի կար, ոչ դպրոց։ 1895ի Եղեռնը ամէն բան սարսած էր հիմնովին։ Բոլոր գիւղացիները տակաւին չէին սթափած պարտութեան մղձաւանջէն։ 1895ի սերունդը, այսինքն մեր հայերը գրեթէ անուսում էին, շատ քիչեր քիչ մը գրել–կարդալ սորված էին, Սաղմոս, Նարեկ։ Կը բաւէր եթէ քիչ մըն ալ նամակ գրել կարդալ գիտնային։

Մանուկ էինք, անուղղայ տղաքներ, փողոցային դաստիարակութիւն մը առած։ Երբ գարունը կը բացուէր, սարերը կը մագլցէինք, հիրիկ հաւաքելու, ուլերը եւ գառները արածելու։ Ալբէմ – մեսնիմ ծաղիկները ոսկի շղթայի նման իրարու կ'ագուցէինք, եղունգով մէկը կը ճեղքէինք, ուրիշ մը ցօղունը անոր ճեղքուածքէն կ'անցընէինք, այս անգամ այդ ճեղքելով ուրիշ մը կ'անցընէինք։ Այսպէս երկար շղթայ մը կը կազմուէր եւ այդ ալբէմ – մեսնիմ ծաղիկի շարքով մեր ուլերուն եւ գառներուն ամէնէն ընտիրին վիզը կը կախէինք։ Անտառակ էինք. փողոցի ամէնէն գռեհիկ հայհոյանքները մեր ճարտասանութեան գլուխ – գործոցները կը կազմէին։ Երբ Թուրքի լամուկներուն հետ կռուի կը բռնուէինք, պէտք էր տեսնել մեր եւ անոնց արիւնլուայ դէմքերը։ Երբ կուգային խանգարել մեր խաղերը, չէինք հանդուրժեր եւ ահա կը սկսէր կռիւը։

Երբեք չեմ մոռնար չարաբաստիկ դէպք մը, երբ չարութեանս պտուղը յիուլի վայելեցի.

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

տիժ սահմանեցէք: Եթէ կան ճշգրիտ եւ յստակ կանոններ, մենք պատրաստ ենք հետեւելու, բայց, չենք ուզեր որ քոլշեւիկեան ձեւ առնէ մեր կուսակցութիւնը:

Ուրիշ մը չեշտեց.

— Ազգային պաշտպանութեան տեսակէտով, մենք կը կարծենք թէ պէտք է ապահովել զայն ամէն պարագայի մէջ: Մենք համաձայն ենք Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց առլիկա մեզ ազատ չի կացուցաներ արթուն եւ խոհեմ մնալու, ինչպէս եւ երկրին պաշտպանութեան անհրաժեշտ վարկերը քուէարկելու պարտականութենէն:

Երրորդ մը յայտարարեց թէ ընկերվարութիւնը պէտք է սպասէ մինչեւ իսկ իշխանութեան պատասխանատուութիւնը:

Ցետոյ խօսք առաւ Բլէօմէ, որ նախագահն է խորհրդարանական խմբակցութեան եւ վարիչը՝ չափաւորներուն: Ահա իր ճառին գլխաւոր մասերը.

— Հերձուածը կարելի՞ է: Այո՛, եւ ես երեք պատճառներ կը տեսնեմ: Առաջինը.— ցոյց տալով խռովարարները — ձեր մէջ կը գտնուի: Զեզ կը ճանչնամ, ձեզի հանդիպեցայ 1919ին ալ, Թուրի պառակտումի նախօրեակին: Բայց գիտցէք որ եթէ յաջողիք խանգարել այս ժողովը, չպիտի կրնաք նոյնը ընել համագումարին մէջ, որովհետեւ, մենք անմիջապէս, ամենաբերեւ միջադէպին, պիտի առնենք քալենք: Երկրորդ պատճառը հետեւեալն է,— Զարաչար կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ կրնան ճնշում բանեցնել խորհրդարանական խմբակցութեան վրայ, թէ մենք պիտի ընդունինք պարտաւը, նոյնիսկ արտաքսումը: Մենք կ'երթանք, բայց դուք ձեր օծիքը ազատած չէք ըլլար, որովհետեւ մենք չպիտի բաժնուինք կուսակցութենէն:

Այստեղ քանի մը հոգի բացագանչեցին.

— Արտաքսո՛ւմ, արտաքսո՛ւմ: Կեցցէ՛ Փոլ Ֆօռ ..

Բայց Բլէօմէ չարունակեց առանց պաշարիչը կորսնցնելու, իբրեւ երրորդ պատճառ ցոյց տալով ձգտումներու հիմնական համամտութիւնը Վերջապէս, յիշելով հարցը հաշտարար ոգիով կարգադրելու եւ յուլիս 14ի համագումարը դանդաղ կատարելու առաջարկները, յայտարարեց.

— Կ'ընդունիմ վաղեմի ընկերներու կոչը, երբ ետ առնեն պարսաւանքի բանաձեւը: Իսկ դոնփակ ժողովի հակառակ եմ բոլորովին: Ես եւ իմ բարեկամներս պիտի կատմենք կուսակցութեան ժողէսեան հատուածը:

Ժողովը վերջացաւ յուզումնալից արտայայտութիւններով, բայց առանց նոր միջադէպի:

ԾԵԾԻ ՄԸ ԴԱՏԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 19 Յունիս (Յառաջ).— *Զատկի երեկոյեան պատահած դէպքին դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ այսօր: Ամբաստանեալը, Գէորգ Գալայճեան խոստովանեցաւ իրտուած հարուածը՝ սափրիչ-Կիւլպէնկ Սուքիասեանին որ մօտ 15 օր գրկուած ըլլալով աշխատանքէ, հատուցում պահանջեց: Իր փաստաբանը, մէթր Պարպ, ուժեղ պաշտպանողական մը խօսեցաւ: Գ. Գալայճեանի փաստաբանը առարկեց թէ իր փոխանորդեալը աշխատասէր երիտասարդ մըն է եւ թէ տրուած վէրքը աննշան է: Դատարանը ընդունելով Պ. Պարպի եզրակացութիւնները, Գէորգ Գալայճեանը դատապարտեց 300 ֆրանք հատուցման եւ 16 ֆրանք ալ տուգանքի:*

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ Նորվանով Սօֆիայի չրջակաները հաստատուած գինետուն մը մտնելով, քանի մը գնդակ պարպեց եւ գետին փռեց հակառակորդը, Անտոնով: Բայց ձերբակալուեցաւ:

ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ տուրքի ենթարկելու օրինագիծը սկսան քննել Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, հակառակ աշխատաւորականներու ընդդիմութեան: Կը յուսացուի տարեկան 700,000 սթերլինի հասոյթ ապահովել այս տուրքով:

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ահագին վնասներ պատճառեց Ռուանի ձախ ափին վրայ: Տարիներէ ի վեր այսքան սարսափելի մրրիկ չէր տեսնուած: Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան հովէն քչուած առարկաներէ:

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբի փորձերը վաղը, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 6bis Campagne 1er. Métro Raspail. *Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը կարեւոր է:*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ* կողմէ *2 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՄԷՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ* կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՊԱՆԷԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ընթերցատոյց Գրադարանը բաց է ամէն Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 6էն մինչեւ 7.30: Իսկ Կիրակի օրերը ամբողջ օրը: Դիմել՝ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 43 բիւ Մատամ Քիւրի, Պանեօ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ճարտարապետ Ե. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ փոխադրած է իր գրասենեակն ու աշխատանոցը, 94, Rue Saint-Lazare, Paris (9e). Téléphone : Pigalle 60-44.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Փարիզ եւ շրջակաները

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ *ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆԲԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ եւ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ կոմիտէները՝ ամբողջ կազմով, այս Շաբաթ երեկոյ ճիշդ 8.30ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը:*

ՊԱՆԷԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Գեղեցիկ Յովհաննէսեանի բնակարանին մէջ 43, rue Mme Curie, Bagneux. *Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ՇԱՎԻԼԻ Արզրումեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մչօ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕՒ եւ ԱՌԼԻ բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Առլի ծանօթ հաւաքատեղին:

«ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի Լիոնի մէջ
«ՄԱՍԻՍ» ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ 45, rue de Bonnel
Գործակալ՝ ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆ

Դաշտապարահանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԽՈՉԿԱՏԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, ամբողջ օրը
ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
եւրոպական պարեր, զաւեշտ, անակնկալներ եւայլն.
Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ՄՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Ն.— 35 ֆրանք:
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ն. Ե — 35:
ԼԻՈՆ. Դուրս — 700:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ.— Պատգամաւորներու զեկոյցը Ե. Շրջ. Ժողովի մասին եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին (Դարմանատուն): Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆԻ մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Զեկոյց՝ Պատգամաւորի եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Bar du Globe, *սրահին մէջ,* 37, Bld. Dufommier: *Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ-անդամ Վասպուրականցիները:*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ *ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ* կողմէ կը ներկայացուի՝

«ՏԱՅԸ ԿԱՐԱՊԵՏ» *(զաւեշտ 3 արար)*
24, Յունիս Շաբ. գիշեր ժամը 9ին
Salle Patin*ի մէջ*
114, Grand'Rue. Chaville
Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՑՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Հէմինկուէյ ճամբայ մը կտրեց արմաւենիի փոշոտ տերեւներուն մէջէն: Սա՛ անիծեալ հողեկեր խաւա՛րը: Քրանախամախ հասաւ վերջապէս բացօդեայ:

Երեւակին կեցաւ յուսակային, տեսակ մը խիւա՛կ, որ մ'չափէջենաւոր խաւարէն դուրս նետուած էր: Իրեն ա՛յնպէս կը թուէր թէ ամբողջ բնութիւնը իր չուրջը ապարէզ կը կարդար իր խեղճ անօգնական վիճակին: Ասդին անդին կը նայէր յանկարծական ցնցումներով, որպէս թէ կ'ուզէր բնութեան վրայ յարձակիլ: Զինքը բոլորովին անօգնական կը զգա՛ր:

« Մարդը վարպետի գործ չէ, բայց արժանի է հիացումի »: Հիացումի արժանի՞: Ինչո՞ւն համար: երկնաւոր Աստուա՛ծ, ինչո՞ւն համար: Ծովուն խոր յուռթիւնը, էսթէրէլի հնաւոր դաղաթը, իր վերեւի դմբէթարդ արմաւենիները, նոյնիսկ իր տակը գետինը, խաւարով ու յաւիտենականութեամբ բեռնաւորուած, կարծես կը յաղթանակէին մեծամայն գոչումով իր խեղճութեան վրայ:

Ծակառը սրբեց, եւ ջանաց բուն պատճառը գիտնալ իր զգացումներուն սաստկութեան: Արդիօք վերջի վերջոյ նախա՞նձ էր այս: Նախա՞նձ: Այս կնոջ անկուշտ մարմինին վրայ մխտրուիր դղալած Ֆիլիփական սրճարանը ի բաց կը վանէր իր խորհուրդէն ամէն նախանձ, որովհետեւ կը վախնար որ կը խենդենար: Եւ կը զարմանար իր ներսիդին անցած դարձած բուռն տղամարդիկ զգացումներու չարժումներուն վրայ, որպէս թէ օտար մարդ մը կար իրեն մէջ: Տամաթիք զգացումներու չարժումնե՞ր:

Զարմանքով գիտակցեցաւ որ այդ չարժումները լոկ թաւալուն հողի մը պէս էին արգահատանքի կորիզի մը չուրջ:

Ջանաց հանդարտ մտածել:

Իրաւացի չէր դտներ ենթադրելը թէ այս կարեկցութիւնը կամ արգահատանքի զգացումը իրեն համար միայն եղած ըլլայ: Այո՛, իրեն ալ կը պատշաճի, բայց նաեւ Պիւլայլին եւ երիտասարդին — մասնաւորապէս սա՛ երիտասարդ Մէյփլին համար: Կարեկցութիւն էր այս՝ հանդէպ բոլոր անմեղներուն, որոնց վախճանը դժբախտութիւն է: Կարեկցութիւն էր այս՝ հանդէպ իր իսկ խռովայոյզ երիտասարդութեան եւ այս երիտասարդին դիւրահաւանութեան եւ անմեղութեան: Եւ այս կարեկցութիւնը զայրոյթէն կ'այրէր, եւ գիտէր ինքը թէ արդարացի բարկութիւն էր այս:

Կ'ըմբռնէր թէ կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով ինքնահայեցութեան, իր սեփական լոյսին բնութեան կ'ենթարկէր ինքզինքը: Բլուրին վրայ կեցող մարդու մը պէս, ստորոտը կը տեսնէր իր կեանքին ուերակները: Ի՛նչպէս մինչեւ հիմա բնաւ խորհած չէր այս մասին: Այո՛, քսանհինգ տարեկան ըլլալու էր եւ իր կեանքը նուիրելու էր ալմաստախիլ ընելու ապականութիւնը եւ վավաչոտութիւնը: Մարմնական ցանկութիւններէ անսանձ, Պիւլայլի եւ երիտասարդ Մէյփլի հոգիներուն վրայ ազդելու ոյժ պիտի ունենար եւ պիտի արգիլէր իրենց՝ սկանջ կախել դժբախտութեան տանող կոչումին: Որովհետեւ եղածը կոչում էր դժբախտութեան եւ աղէտքի: Բանաստեղծները սիրենայի ձայն կ'անուանեն զայն: Եւ իրենք ամէնքն ալ տարուած են անկէց, թշուառութեան տանող այս կոչումէն, մարմնապաշտ սիրոյ խաւարամած սիրտերուն մէջ այս չչունչէն:

Վայրկեան մը մեղի այնպէս կը թըւի թէ տիեզերքը կ'երգէ եւ իրականութեան պատերը կը կործանին այս քաղցր երգին վրայ: Վայրկեան մը վերջ կը զգանք թէ նոյն իսկ մեր ոտքերուն տակ գետինը մեղի թշնամի է եւ թակարդ կը լարէ, որպէս թէ նաւաբեկութեան մը խլեակը ըլլայինք: Այսպէս պիտի պատահի երիտասարդին ալ՝ Պիւլայլի հմայիչ բնութիւնը ճանչնալուն պէս: Երազելով ինքզինքը անոր յանձնէր է: Ու երբ նէ թողու զինքը, այլեւս երազելու ոյժ եւ փափաք պիտի չունենայ:

Հէմինկուէյ մեկնեցաւ Պէլամի Օկրալթներուն ամարանոցէն, անցաւ ապառող ինքնաշարժներուն երկար շարքին քովէն, եւ ուղղուեցաւ վար դէպի ծով:

Իր միտքը միշտ կ'անդրադառնար այն երիտասարդին կարկառուն նայուածքով դէմքին: Անհանգստանալի կը թուէր իրեն որ այդպիսի անմեղութիւն մը սեղմուի նրկանաչարերուն միջեւ. Մէյփլի մասին իր առաջին տպաւորութիւնը ա՛յն եղած էր, թէ ահա՛ ճշմարտութեամբ ճառագայթող դէմք մը, անկեղծ ու անմեղուկ, վեհոգի եւ անխարդախ:

Մարդիկ նախ եւ առաջ կրկար ծեն թէ կեանքը յարգանք կը պարտի այսպիսի մարդու մը համար, բայց կեանքը կայծ մը յարգանք չունենար ու եւ է բանի հանդէպ՝ որ կրնայ կործանել: Ասիկա կործանեցաւ պարզապէս:

Նաւահանգիստը նաւակայմերուն վերեւ բարձրացող հին քաղաքը սամոզան երկինքին դէմ կը ցցուէր մելամաղձիկ պատկառանքով: Լեռները Լա Նափուլի դէմ կը կծկտէին աղօտ ու ահռելից: Ու ծովեզերքին երկայնքը կը վերելակէին հսկայաձեւ, միջոցի ի վեր ցատկելով: Կը ճանչնային իրենց զօրութիւնը, գիտէին թէ անկործանելի են:

Հէմինկուէյ նայուածքը անոնցմէ դարձնելով՝ քալեց առաջ արագօրէն: Սիրտը կը բաբախէր: Իր առողջ մարմինին մէջ քիչ մը զարմանալի էր այս: Կ'երթար ակնկոր եւ կծկոտած ճակատով: Թերեւս թաքուն մը գտնէր Օթէլ Մաժէսթիքի մօտ: Իսկայն ձեղունը վեր առնել պիտի տար: Զէր ուզեր տեսնել լեռները եւ անկործանելի ընդունութեան խաւարչոտ յաղթապանծ հպարտութիւնը:

Ամարանոցը իր սենեակը հասնելով, մութին մէջ պառկեցաւ անկողինին վրայ, առանց հանուելու: Ցետոյ ուրիշ կերպ խորհելով հանեց հագուստները եւ անուշադիր նետեց գետինը, դիչերանոցը հագնելով: Այս ամէնը ըրաւ խելքը վրան չըլլալով: Միտքէն ալ չանցաւ լոյս վառել: Ցետոյ բացաւ դուռը եւ կիսախուփ ընելով նետուեցաւ անկողինը:

Ա՛լ հանդարտ էր բոլորովին: Սիրտը թէեւ տարօրինակ կը տրոփէր, բայց այդ մասին չխորհեցաւ: Կը զգար լոկ թէ տարիներէ ի վեր այսպէս պառկած էր մութին մէջ, անխլիրտ ու արթուն: Լուռ էր տունը համօրէն: Վերմակին տակ մտնել ու քուն փնտռել — բնաւ միտքէն չանցաւ: Միայն թէ իր ականջները ուշադիր էին անձկութեամբ բոլոր ժամանակը: Կարծես տուն ալ ականջ կտրած էր, անշարժութեան մէջ սպասողական:

(Շարունակելի)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՅՈՒՆԻՍ 1933

23 Juin 1933

ԹՐԴ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2221

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

…ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՐԱԿԵԼԻ

Ո՞ւր իջանք, ո՞ւր իջանք, անտէ՛ր, ժողովուրդ…

Ի՜նչ անարգ, ի՜նչ յամառ եւ մոլեգին խաչակրութիւն է այս, մէջէն տարրական սրբութիւններուդ հանդէպ,— ե՛րազոյն կամ «Մեր Հայրենիք»:

Եւ այս՝ տարին տասներկու ամիս: Գաղութէ գաղութ եւ քաղաքէ քաղաք:

Նոյն իսկ միեւնոյն քաղաքին կամ գիւղին թաղերուն, փողոցներուն մէջ…

Ըսելիք չունինք բոլշեւիկներուն, որոնք իրենց յատուկ նշանախօսքերը, երգն ու դրօշը ունին, եւ ուրիշ կերպ չեն կրնար շարժիլ:

Բայց, ի՞նչ ըսել միւսներուն,— հասարակ տիրացուներու, քրմանիներու եւ ազգասէրներու, որոնք անընդունակ ո՛ր եւ է շարժում առնելու, օրը իրիկուն կ'ընեն կերք եւ դերք չարժելով:

Ահա նորագոյն փաստեր տմարդի, գրգռիչ եւ գարշելի շահատակութեանց,— հարեւան Պալքաններէն եւ հեռաւոր Ամերիկայէն:

Կարդացէք Ֆիլիպէի պատմութիւնը,— Պուլկարահայ Թեմ. Խորհուրդը կը հրահանգէ տօնել անկախութեան տարեդարձը եւ պուլկարականին հետ պարզել նաեւ հայկական եռագոյնը:

Դաւադիրներուն քունը կը խանգարուի այսքան տարրական հաքցի մը առթիւ: «Ի՞նչպէս թէ, մենք մեռա՞ծ ենք…»:

Եւ Ֆիլիպէի ազգային կոչուած մարմինը հեռագիր մը կը փութացնէ Սօֆիա, արտաքին նախարարութեան եւ Դաւանութեանց Տեսչութեան.

— «Բուռն կերպով կը բողոքենք եւ պատասխանատու կը նկատենք Թեմական Խորհուրդը իր՝ ոտնձգութեան համար, հայ եկեղեցիներու սրբութեան դէմ խորհուրդը իր՝ ոտնձգութեան համար, հայ եկեղեցիներու սրբութեան հանդէպ, որով կը հրահանգէ Հայոց Գերագոյն Հոգեւոր Պետին արգիլած՝ եւ եկեղեցական օրէնքներով անգոյ տօներու կատարումը: Հայ եկեղեցին ձեր եւ եկեղեցական օրէնքներով անգոյ տօներու կատարումը: Հայ եկեղեցին ձեր ակումբը չէ եւ վնասած ենք մեր եկեղեցւոյ ազգային սրբութիւնները պաշտպանել կուսակցական տօնակատարութիւններու դէմ: Պուլկար քաղաքացիներ ենք եւ պուլկարական դրօշակէն ուրիշը կարելի չէ պարզել պուլկարահայ ազգաբնակութիւններուն վրայ, մայր Պուլկարիոյ մէջ»:

Այսքա՞ն: Կը գտնուի հայերէն թերթ մըն ալ,— ռամկավար — որ հայրենասիրական պարտականութիւն կը սեպէ գռեհկօրէն այս պատկերազարդ խայտառակութիւնը, գրի առնելով հետեւեալ տողերը.

— «… Պուլկարիան ունի իր Ազգային Պետական դրօշակը, որ խորհրդանշօրէն կը ծածանի իր բոլոր հանրային ու պետական հաստատութիւններու վրայ, որուն անունով կ'երդնուն պուլկար բանակը, խորհրդարանը եւ ամէն պուլկար քաղաքացի. այդ դրօշակը կ'իշխէ երկրի մէկ ծայրէն միւսը, ան կը պահպանէ ու կը պաշտպանէ երկրին սահմանները եւ նոյն իսկ երկրէն դուրս այլ միջազգային առեւտուրներու մէջ յարգանքով կ'ողջունուի օտարներէն: Ինչպէս կարելի է «Թեմականի Ներգոյն»ը բաղդատութեան դնել միջազգային յարգանք վայելող այսպիսի Ազգային Պետական դրօշակի մը հետ…: Այսպիսի կերպասի ծուէն մը, պուլկար ազգային դրօշին քով, նախ եւ առաջ նախատինք մը պիտի ըլլար անոր հանդէպ… Ցենք կարծեր որ «Թեմական»ը եւ իր խորհրդատուները այնքան ալ տգէտ եղած ըլլան, այսքան տարրական բան մը չգիտնալու չափ: Ուրեմն անոնք տարբեր նպատակներ կը հետապնդեն»…: («Փարոս», 31 մայիս 1933):

Կրնա՞ք բառարանէն գտնել բառ մը, իբրեւ որակում այս հե՞նազ տրամաբանութեան:

Մենք խսկապէս որ անճրկա՛ծ ենք, ընթերցող, եւ ձեզի կը թողունք այդ հոգը:

Պատմութիւնը լրացնելու համար, ըսենք որ, սայքուած դաւադրութեան վրայ, կառավարութիւնը արգիլեց հայկական դրօշին ծածանումը, բայց յետոյ լուսաբանութիւն ստանալով, նոր հրամանագիր մը հանեց եւ արտօնեց:

Մինչեւ երկրորդ հեռագրին ժամանումը, կարելի չեղաւ պարզել եռագոյնը:

Բայց, տօնակատարութենէն յետոյ, ժողովուրդը լման չորս ժամ թափօր կազմեց Ֆիլիպէի փողոցներուն մէջ, եռագոյնը առջեւէն եւ հայկական երգեր երգելով:

Այդ միջոցին, այն պուլկար ոստիկանները որ առաւօտ արգիլեր էին դրօշին պարզումը, կ'ըսէին.

— «Երգեցէ՛ք, կեցցէ՛ անկախ Հայաստան…»:

×

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ աւելցնէինք, այս բոլորէն յետոյ….

Հեգնութի՞ւն: Ցորդո՞ր: Սա՞տ:

Պատասխան չունինք, սիրելի ընթերցող:

Ունինք միայն մէկ բացագանչութիւն.

— Ո՞ւր իջանք, ո՞ւր իջանք, անտէ՛ր ժողովուրդ…

Արդարեւ, ինչ որ տեղի ունեցած է եւ կրնայ ունենալ, տակաւին, կը կապէ մեր լեզուն:

Մանաւանդ երբ կը նայինք ուրիշ ցեղերու, նոյն իսկ Թուրքերուն վրայ:

Ուրեմն, մեր պատուարժա՜ն հակառակորդները այնքան մանրացեր են, այնքան կորսնցուցած՝ ազգային արժանապատուութեան ո՛ր եւ է հետք որ, առանց դողդղալու կը գրեն եւ տպել կուտան.

— «Այսպիսի կերպասի ծուէն մը պուլկար ազգային դրօշին քով՝ նախ եւ առաջ նախատինք մը պիտի ըլլար անոր հանդէպ…»:

Ո՞ւր իջանք, ո՞ւր իջանք…

Եւ տակաւին ո՛ւր կրնանք հասնիլ, այս ընթացքով:

Մանաւանդ որ, առաջին եւ վերջին օրինակը չէ այս:

Տակաւին ունինք Ամերիկայի պատմութիւնը, այլապէս պերճախօս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԼԻԱԶՕՐԻ ՄԸ ՀԵՏ ՂՐԿԱԾ Է ԻՐ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՕՐԵՐԸ Կ'ԱՆՑՆԻՆ ՃԱՌԵՐՈՎ ԵՒ ԲԱՆԱՁԵՒԵՐՈՎ

Նախագահ Ռուզվէլթի պատասխանին յապաղումը եւ ամերիկեան պատուիրակութեան լռութիւնը անհամբերութեան մատնած են խորհրդաժողովը, ինչպէս կ'ըսէինք երէկ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Ռուզվէլթ իր հրահանգները ղրկած է լիազօրի մը հետ, որ Նիւ Եորքէն նաւ նստաւ չորեքշաբթի օր:

Իրազեկներ կը հաւատեն թէ Մ. Նահանգները ժգժգելով դրամներու ամրացման խնդիրը, չեն ուզեր դժուարութեան մատնել խորհրդաժողովը, այլ միջոցներ կը փնտռեն որպէսզի համաձայնութիւն գոյանայ, գիները բարձրացնելու համար իւրաքանչիւր երկրի մէջ: Արդէն աչքի առջեւ ունին հանրօգուտ շինութեանց եւ միջազգային վարկերու ծրագիրներ:

Նախագահ Ռուզվէլթ հեռագրական հրահանգներ ալ ղրկած է ամերիկեան պատուիրակութեան, որ գաղտնի կը պահէ զանոնք: Զրոյցի մը համաձայն, Ամերիկա կ'ուզէ նորէն ձգել տոլարին գինը, ստեռլինը հաշուելով 4.30 կամ 4.40, մինչդեռ նախապէս կ'առաջարկէին 4 կամ 4.6: Ուրիշ խօսքով, տոլարը փոխանակ ամրանալու 18 ֆրանքէն վեր, 17էն ալ վար պիտի իջնէ:

⁂ Նիւ Եորքէն մեկնած ամերիկեան լիազօրն է արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, Փրոֆ. Մոլի, որուն կ'ընկերանայ նախագահ Ռուզվէլթի ուրիշ մէկ մտերիմը: Լոնտոնի մեծ մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասեն պատուիրակին ժամանման: Բայց չի կարծուիր որ գալիք հրահանգները փութացնեն ժողովին ընթացքը: Ընդհանուր համոզում գոյացած է թէ ամերիկեան պատուիրակութիւնը չունի որոշ եւ հաւաքական ծրագիր, եւ նոր լիազօրին ժամանումէն յետոյ միայն պիտի լուսաբանուի կացութիւնը:

⁂ Դրամական մասնախումբի առջի օրուան նիստին մէջ, երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Ժօրժ Պոնէ, ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահը, որ միեւնոյն ատեն ելմտական նախարարն է: Այս ճառը անուղղակի պատասխան մըն էր Անգլիոյ ելմտական նախարարին յայտարարութեանց: Պ. Պոնէ ըսաւ.

— Մենք բոլորս ալ սկզբունքով համաձայն ենք թէ անհրաժեշտ է բարձրացնել գիները: Բայց գիները կը բարձրանան այն ատեն երբ ծախողներէն աւելի գնողներ կան: Ուրեմն, պէտք է ազդել գնողներուն վրայ: Այդ նպատակով է որ ֆրանսական կառավարութիւնը մէջտեղ դրած է արտադրութեան կանոնաւորման ծրագիր մը եւ անոր անհրաժեշտ նախապայմանը,— դրամներու ամրացումը: Առանց այդ ամրացման կարելի չէ վերահաստատել վստահութիւնը, առանց վստահութեան մարդիկ պիտի շարունակեն հրապարակէն քաշել իրենց դրամները, իսկ երբ այդպէս շարունակուի, կարելի չէ վերաբանալ գործերը եւ հետեւաբար բարձրացնել գիները: Ամբողջ գործին հիմնական կէտը դրամական ապահովութիւնն է: Եթէ Լոնտոնի խորհրդաժողովը չկարենայ գլուխ հանել այդ գործը, կատարեալ պիտի ըլլայ իր ձախողումը: Մեծ գործեր կատարել կ'ուզէք. ո՞ւր պիտի գտնէք փոխառութիւնը՝ այս անկայուն դրամներով: Պէտք է ժողովուրդներու կեանքը փրկել սեղանաւորական միջնորդչէքներէն եւ անպաշտպան աշխատաւորները պաշտպանել շահադէտներէն որոնք ո՛ր եւ է վնաս չունին: Հրդեհը մեր դուռը հասած է: Ամէն բանէ առաջ սահմանափակենք անոր վնասները: Առանց հաստատուն դրամի, չկայ տեւական վստահութիւն: Չի բաւեր այդ վստահութիւնը հռչակել գեղեցիկ ճառերով եւ ստորագրութիւններ դնել չէզոք մագաղաթներու տակը, պէտք է բանձրացնել եւ արագ որոշումներ տալ:

Ամերիկեան պատուիրակը չափ հաւնելով այս ճառին, ըսաւ թէ պէտք է մարմարինի վրայ քանդակել զայն:

Թերթերը կ'ըսեն թէ խորհրդաժողովը հասած է վճռական շրջանի մը:

Մէկ տարի չպիտի գործադրուի

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՐՁՔԻ 100ԻՆ 15 ՅԱՒԵԼՈՒՄԸ

Երեսփ. ժողովը առջի օր գիշերային նիստի մը մէջ լուծեց խնդիր մը որ սեղանի վրայ կը մնար երկար ատենէ ի վեր:

1926ի եւ 1929ին օրէնքներով, բնակարաններու վարձքերը հարիւրին 15 պիտի աւելնան յառաջիկայ յուլիսին, բարդուելով հարիւրին 180 յաւելման վրայ որ նշանակուած է բաղդատմամբ 1914ի վարձակալութեան արժէքին:

Տիրող տագնապին հետեւանքով, ընկերվարականները կ'առաջարկէին բաւական համարել հարիւրին 180 յաւելումը, իսկ համայնավար երեսփոխանները կը պահանջէին գոհանալ հարիւրին 150 յաւելումով:

Ուրիշ երեսփոխան մը միջին ճամբան բռնելով, առաջարկեց մէկ տարի չգործադրել հարիւրին 15 յաւելումը: Այս բանաձեւը ընդունուեցաւ մէկի դէմ 593 ձայնով: Ուրեմն, 1933 յուլիսէն մինչեւ 1934 յուլիս յաւելում չպիտի ըլլայ բնակարանի վարձքերուն վրայ, եթէ Ծերակոյտն ալ վաւերացնէ այս բանաձեւը:

Վիճաբանութեանց խառնուեցաւ նաեւ դատական նախարարը, դիտել տալով թէ այս միջոցին վարձակալներն ալ տագնապի մատնուած են և պէտք է չափաւորութեամբ շարժիլ:

Մէկ ընդհ. դատախազ՝ Խ. Ս. Հ. Միութեան մէջ

Խորհրդային Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն (խորհրդարան) համախորհրդային նոր օրկան մը ստեղծեց, որուն պիտի ենթարկուին Չեկան, ոստիկանութիւնը եւ դատական բոլոր հաստատութիւնները: Այս գերագոյն օրկանին վարիչը պիտի ճանչցուի իբրեւ ընդհ. դատախազ Խ. Միութեան: Անոր անմիջական գործը պիտի ըլլայ ապահովել ազդու պահպանումը հանձնքերուն եւ օրմաւիքին եւ պատիժներ սահմանել ուժեղ գործերուն:

Մինչեւ հիմա չկար համախորհրդային դատական գործավարութիւն, ոչ ալ միայնուն համախորհրդային ընդհ. դատախազ, այլ մէկ դատախազ՝ ամէն հանրապետութեանց իւրաքանչիւրին համար: Այս բոլոր անջատ դատախազները այժմ կը դրուին համախորհրդային նոր ընդհ. դատախազին իշխանութեան տակ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ՝ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌՈՒՍ ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

Հիթլէր իր դաշնակիցներն ալ կը ջլատէ

ԼՈՒԾՈՒՄ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ «ՊՈՂՊԱՏԵԱՅ ՍԱՂԱՒԱՐՏԱԿԻՐՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

Փրուսիոյ ներքին նախարարը հրամանագրով մը լուծեց Գերմանիոյ ազգային կուսակցութիւնը, որուն նախագահն է ազգային տնտեսութեան նախարարը, Պ. Հիւկէնպէրկ: Այս հրամանը խոր ցնցում պատճառեց ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Յունիս 21ի ամբողջ օրը հիթլէրական վաշտեր տակն ու վրայ ըրին Պերլինը, հսկողութեան տակ առնելով ազգային կուսակցութեան եւ անոր հետ կապուած ընկերակցութեանց հաւաքատեղիները: Անմիջապէս ձերբակալուեցան կուսակցութեան մարտական խումբերուն վարիչները եւ գլխաւոր գործակիցները: Գլխաւոր վարիչն է նախարարական խորհրդական Ֆոն Գլէյմարք, Հանգուցեալ վարչապետին ազգականներէն:

Հիթլէրի օրկանը կը գրէ թէ կուսակցութեան մարտական խումբերը գոյութեան իրաւունք չունէին այլեւս: «Այդ մարտական խումբերը որո՞ւ դէմ պիտի պայքարէին: Մարքսեան շարժումը գլխատուած է: Ցետոյ, անոր կործանումը մեր իսկ պարտականութիւնն է. մենք ենք սկսանք պայքարը եւ մարդ չի կրնար առարկել թէ մենք գիտենք մեր գործը: Մենք ենք որ կատարեցինք ազգային յեղափոխութիւնը եւ պատասխանատու ենք անոր ընթացքին համար: Մենք պիտի մաքրենք այն բոլոր անկիւնները ուր ապաստանած է մարքսականութիւնը»:

Հիթլէրականները միեւնոյն ատեն կ'ըսեն թէ ազգային կուսակցութեան մարտական խումբերուն մէջ սողոսկած են բազմաթիւ նախկին ընկերվարականներ եւ համայնավարներ, ինչ որ վտանգաւոր է հանրային ապահովութեան համար:

Հիթլէր հրամայած է որ միեւնոյն միջոցները ձեռք առնուին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

Չորեքշաբթի օր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ կատարուած ձերբակալութեանց թիւը կը հասնի քանի մը հազարի: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին նաեւ Հիւկէնպէրկի երկու եղբօրորդիները:

Կառավարութիւնը նոյն արակոնեան միջոցները ձեռք առած է նաեւ «Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու կազմակերպութեան դէմ: Հաննովերի գաւառներու բոլոր խումբերը լուծուեցան եւ հաւաքատեղիները փակուեցան: «Պողպատեայ ձեռքն ալ կ'ամբաստանուին թէ բազմաթիւ մարքսեան եւ ուրիշ թշնամի տարրեր ունին իրենց շարքերուն մէջ:

Պերլինի ոստիկանութիւնը խուզարկեց շարք մը ազգային երեսփոխաններու բնակարանները, առանց նկատի առնելու անոնց անձեռնմխելի հանգամանքը:

Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց հիթլէրական շարքերուն մէջ արձանագրել Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու մարտական խումբերը: Բացառութիւն պիտի կազմէ միայն նախկին պատերազմիկներու կազմակերպութիւնը, պահելով իր նախագահն ալ:

⁂ Հակահրէական պայքարը կը շարունակուի դաժանագոյն ձեւերով: Քէօնիկսպէրկի հիթլէրական օրկանը առջի օր հրատարակեց կոչ մը, որ կ'ըսէ.

— «Պէտք է վերջ տալ ժողովուրդի թշնամիներէն՝ Հրեաներէն եւ անոնց գործակիցներէն բան գնելու սովորութեան: Ով որ բան կը գնէ Հրեաներէն, կը դաւաճանէ գերման ժողովուրդին»:

Խառնակութիւն Միջին Եւրոպայի մէջ

ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱ՞Ն

Տնտեսական խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ Մուսոլինի դիմած է չորսերու դաշինքը ստորագրող պետութեանց, առաջարկելով միացնել Աւստրիան եւ Հունգարիան: Այս ծրագրով, Իտալիան կ'ուզէ փոքր Համաձայնութեան կողքին հաստատել աւստրօ-հունգարական խմբակցութիւն մը, ուր գերակշիռ ազդեցութիւն պիտի ունենայ ֆաշական կառավարութիւնը: Այս ծրագրին բոլորովին հակառակ են Չեխոսլովակիա, Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա, որոնք լաւագոյն կը համարեն որ Աւստրիան եւ Հունգարիան ալ միանան Փոքր Համաձայնութեան փոխանակ անջատ եւ հակամարտ խմբակցութիւն մը կազմելու:

⁂ Հիթլէրական կուսակցութեան դէմ հաստատուած արգելքը եւ անոր մարտական խումբերուն լուծումը լուրջ դիմադրութեան չհանդիպեցաւ Աւստրիոյ մէջ: Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր, խեղդելու համար ո՛ր եւ է խռովութիւն: Պահակազօրքերը մասնաւոր հրամաններ ստացած էին, ինչպէս եւ ոստիկանութիւնը: Մասնաւորապէս հսկողութեան տակ առնուած էին Վիեննայի այն շրջանները ուր զօրաւոր են նացիները: Այս առթիւ, հայրենասիրական զօրաւոր հոսանք մը սկսած է ամբողջ Աւստրիոյ մէջ: Առջի օր, Թիրոլի երիտասարդական միութեան անդամներէն 9000 հոգի արձանագրուեցան Հայրենասիրական Ճակատին, որ կազմուեցաւ քանի մը շաբաթ առաջ, նախագահութեամբ վարչապետ Տոլֆիւսի

Վիեննայի հիթլէրական թերթերը վերսկսան հրատարակուիլ տարբեր անուններով, բայց արգիլուած է որ եւ է հրատարակութիւն ընել կուսակցութեան գործունէութեան մասին:

Աւստրիոյ հայրենասէրներու միութեան մէկ ականաւոր անդամին սպանութեան առթիւ, նախագահը կոչ մը ուղղեց շարքերուն, յանձնարարելով դիմել ինքնապաշտպանութեան ամէնէն արմատական միջոցներուն:

⁂ Գերմանական թերթերը կը շարունակեն ձաղկել աւստրիական կառավարութեան ընթացքը: Հիթլէրի պաշտօնական օրկանը կ'ազդարարէ — «Կռիւը պիտի շարունակուի, մինչեւ որ վտարուին Տոլֆիւս եւ ընկերները՝ որոնք այնքան չարիքներ պատճառեցին: Աւստրիան պիտի արթննայ, մահուան դատապարտելով կեդրոնի կուսակցութիւնը»:

Ուրիշ մը կը գրէ — «Աւստրիոյ դահլիճին ձեռք առած միջոցները ամբողջովին կը հարուածեն գերման ցեղը: Անոնք դաւաճանութիւն են գերմանականութեան դէմ: Աւստրիոյ վարիչները պէտք է ըմբռնեն թէ անոնք որ պայքար կը մղեն նացիներուն դէմ, կը գործեն Վերսայլի դաշնագրին պահպանման համար:

⁂ Վիեննայի ընկերվարական պաշտօնաթերթը կ'ըսէ թէ վերջերս կատարուած ահաբեկումները հրամայուած են հիթլէրական մարտական խումբե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾԼՄՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԿԸ

Տնտեսական միջազգային Համաժողովը հազիւ գումարուած՝ շատ մը դժուարալուծելի խնդիրներու կարգին իր առջեւ դրաւ նաեւ համեմատաբար անկարեւոր, բայց իրականին մէջ շատ փշոտ հարց մը: Գերման արտաքին պարտքերու խնդիրն է այդ, որ պարբերաբար հրապարակ կը նետուի, նոր կնճռոտութիւններու դուռ բանալով:

Տարիներ առաջ Գերմանացիները օտար հանրային կարծիքը պատրաստեցին, պարզելով անոր առջեւ այն յուսահատական կացութիւնը՝ որուն մէջ կը գտնուի երկրին տնտեսական եւ ելմտական վիճակը: Թայխսպանքի ոսկիի եւ օտար դրամի մթերքը որ 1930 Յունիսի վերջը իր ամենաբարձր գումարին հասած էր (երեք միլիառ մառքէն քիչ մը աւելի), յանկարծ սկսաւ նուազիլ 1931 յուլիսին ծագած ելմտական տագնապին հետեւանքով, այնպէս որ անցեալ Մայիսի վերջը մօտ 280 միլիոնի գումար մը միայն կը ներկայացնէր:

Այս գումարը այնքան փոքր է որ, հազիւ կը բաւէ գերման արտաքին վաճառականութեան առօրեայ գործառնութիւնները կատարելու, մանաւանդ որ երկրին՝ արտածումներուն շնորհիւ գանձուած օտար դրամներն ալ կը նուազին հետզհետէ, այս արտածումներուն նուազման պատճառով իսկ: Ուրկէ՞ պիտի գտնենք ուրեմն, կ՚ըսեն Գերմանացիները, պէտք եղած օտար դրամը, վճարելու համար նախնական եւ կէս հում նիւթերու մեր ներածումները՝ առանց որոնց անկարելի է մեզ աշխատանք հայթայթել մեր գործարաններուն:

Մինչեւ անցեալ տարի, Գերմանիա իր արտածումներէն կը ստանար ամէն ամիս միջին հաշուով հարիւր միլիոն մառք: 1932ի առաջին չորս ամիսներուն մէջ գոյացած գումարը կը ներկայացնէր 94 միլիոն մառքի իւրաքանչիւր ամսուան համար: Այս գումարը ներկայ տարուան նոյն ժամանակամիջոցին մէջ 44 միլիոն մառք եղած է միայն իւրաքանչիւր ամսուան համար: Եթէ այս կացութիւնը տեւէ մըն ալ շարունակէ, պիտի գայ տեւ մը՝ երբ Գերմանիա ոչ մէկ վճարում պիտի կրնայ ընել արտասահմանի: Հարկ է ուրեմն, կ՚ըսեն, որ օտար երկիրները փոխանակ դանազան միջոցներով (բարձր մաքսեր, վճարումներու սեղմում, եւն.) արգիլելու գերմանական ապրանքներու մուտքին իրենց երկիր, ընդհակառակն՝ դիւրութիւններ ընծայեն անոնց ներածման: Այս կը պահանջէ նաեւ պահանջատէրերուն շահը եւ բոլոր այն դրամատուներուն՝ որոնք վարկ բացած են Գերմանիոյ:

Այս նկատումով է ահա որ Հիթլէրի կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ՝ Գերմանիա ստիպուած է առաջիկայ Յուլիս մէկէն սկսեալ արգիլել օտար դրամի որ եւ է առաքում դէպի արտասահման, վճարելու համար իր պարտքերուն տոկոսները եւ տարեվճարները: Պահանջատէրերու ստանալիք գումարները մառքով պիտի վճարուին ուրեմն եւ այս մառքերը առժամապէս պահ պիտի դրուին մասնաւորապէս այս նպատակով հաստատուած անտուկի մը մէջ որ Թայխսպանքի հսկողութեան տակ պիտի դրուի մինչեւ որ օտար պահանջատէրերու հետ կնքուի վերջնական համաձայնութիւն մը այս մասին:

**

Գերմանիոյ պատճառաբանութիւնները կարգ մը վերապահումներով բոլորովին անհիմն չեն ու շատ հասկնալի պիտի ըլլային, երբ բնականոն ժամանակ մը երբ այնքան փշոտ Բայց, խնդիրը արծարծել այնպիսի ժամանակի մը՝ երբ այնքան փշոտ հարցեր կան Լոնտոնի համաժողովին առջեւ, ապացոյց կը նկատուի պղտոր դիտաւորութեան մը: Մանաւանդ որ լուծման սպասող հարցերը անբաղդատելի կերպով աւելի առնչութիւն ունին աշխարհի ընդհանուր բարօրութեան հետ քան գերման պարտքերը՝ որոնց մայր գումարը մօտ 25 միլիառ ֆրանքի գումար մը կը ներկայացնէ միայն:

Գերմանիոյ դիմումը ուրեմն ուրիշ կերպ կարելի չէ մեկնել եթէ ոչ փորձ մը Լոնտոնի մէջ տիրող ընդհանուր մտավախութիւններէն եւ դանազան պետութեանց միջեւ տիրող հակամարտութիւններէն օգտուելով՝ ապահովելու մասնաւոր շահեր:

Պարտքերու խնդրին մէջ մասնաւորաբար Գերմանացիները կ՚ուզեն օգուտ քաղել այն անկարելիութենէն՝ որուն առջեւ կը գտնուին իրենց օտար պահանջատէրերը իրարու հետ համաձայնելու համար: Պէտք չէ մոռնալ արդարեւ որ գերման պարտքերու ամենախոշոր մասը բաղկացած է պարտաթուղթերէ որոնք ցրուած են հարիւր հազարաւոր հաստատութիւններու եւ դանազան երկիրներու մէջ, բան մը՝ որ եթէ ոչ անկարելի դէթ շատ դժուար կը դարձնէ որ եւ է համաձայնութիւն պահանջատէրերու մէջ:

Գերմանիոյ ընթացքը շատ կծու դիտողութիւններու տեղի տուաւ մասնաւորաբար Զուիցերիոյ, Հոլանտայի եւ Շուէտի մէջ որոնց պահանջքները բաղդատաբար աւելի կարեւոր են քան Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներունը: Յաճախ այս դիտողութիւններուն համաձայն գտնուած է նաեւ անգլեւսաքսոն մամուլը, առանց սակայն շօշափելի արդիւնքի: Ընդհակառակն ներկայ միջազգային կացութեամբ ստեղծուած պարագաներուն զարմանալի մէկ հեղնութեամբը, Գերմանացիները Լոնտոնի մէջ յաջողեցան արդէն ձեռք բերել դիւրութիւններ, մինչդեռ տնտեսական Համաժողովին խորհրդակցութիւնները հեռու են դեռ որ եւ է գործնական եզրակացութիւններու յանգելէ:

**

Գերմանական վճարումներու կախակայումը սակայն անգամ մը եւս հրապարակ կը դնէ օրինապէս կնքուած եւ ստորագրուած համաձայնութիւններու խնդիրը: Ներելի՞ է որ կառավարութիւն մը, առ ոչինչ գրելով պատօրէն ստանձնած իր յանձնառութիւնները, մէկ օրէն միւսը կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնէ իր պահանջատէրերը:

Տնտեսականին մէջ, ամէն ոք — եւ նոյն իսկ այս իրաւական սկզբունքին հակառակ վարուողները — համաձայն են պախարակելու նմանօրինակ ընթացք մը: Բայց, իրականին մէջ, այս կանոնին անսաստողները դժուարութիւն չունին իրենց համար նպաստաւոր փաստարկութիւններ գտնելու:

Այս բոլորին հետեւանքը այն կ՚ըլլայ որ միջազգային բարոյականը կ՚իյնայ հետզհետէ. վստահութիւնը կ՚անհետանայ օրէ օր եւ ազգերու առեւտրական եւ ելմտական յարաբերութիւնները նորանոր, անտեղի եւ կործանարար սեղմումներու կ՚ենթարկուին: Եւ տնտեսական այն տագնապը՝ որուն փարատման համար ընդհանուր վստահութեան վերահաստատումը բացարձակ անհրաժեշտութիւն կը նկատուի ու ամէն կողմէ բարձրագոչ կերպով կը շեշտուի, այդ տագնապը նոր դժուարութիւններու առջեւ կը սպառնայ աւելի սաստկանալ:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ

Գրուած է թէ Տէրն ամենակալ հրամայելով գոյութիւն պարգեւեց Տիեզերքին որ մայրն եղաւ բոլոր փիլիսոփայութիւններուն: Ամէն բան իր բոլոր գեղեցկութիւններով կեանք առացաւ՝ թաղրոքեցաւ, ուռճացաւ բնութեան անսահման ծոցին մէջ: Այդ երանելի պահէն սկսած առուակները կարկաչեցին, գետերը խոխոջեցին, ծառերու տերեւները ծովի ծփանքին պէս սօսափելով սկսան իրարու հետ սիրաբանել: Պլպուլը ոստին թառած իր աղու երգն երգեց: Վիթաւոր արծիւը ծերպերուն մէջէն ուժգին կռնչեց: Արտոյտը բոյնին մէջ իր ձագուկներուն սփոփանքի ու գոհունակութեան կանչ արձակեց: Սիրամարգ ծիտը ցաւագին ծծմաց, իսկ առիւծն ու վագրը, ինձն ու կապիկը անտառի խորերէն ամեհի բացականչութիւններով իրար հոլածեցին:

Եթերին մէջ ամպերը կուտակուեցան, անձրեւն ու կարկուտը, շանթն ու փայլակը ժայռերու կուէքն ու տանիքներու կատարը ծեծեցին: Ծովը բարձրացաւ, մռնչեց, հսկայ ալիքներն իրար զարնուելէ վերջ սեւ ժայռերուն դէմ փշրուեցան, հազար ու մէկ խշշոցներով: Մարդիկ սարսափահար ողբ ու կոծ ըրին, բայց ամպերը որոտացին աւելի ուժգին: Երկիրը բացաւ իր կուրծքը, ամէն կողմ պատռուեցաւ, ժայռերն ու տուները փուլ եկան: Համատարած հարահրոց ու խուճապ եղաւ: Հայրը որդին, նորափեսան հարսը յուսահատ կանչերով ի զուր փնտռեց: Ոմանք աղմկեցին ցասումով իսկ ուրիշներ փլատակներու տակ հոնդացին:

Զգաստացաւ տարերքը: Հեթանոս իր մեհեանին՝ հաւատացեալ իր տաճարին մէջ վերջին զուարակին ողջակիզելով օրհներգներով [illegible]: Զարքաշ գիւղացին գործի լծուեցաւ, մշակն ու մանկալը կանգ առին առաւելքն (հոտովել) յոգնութեան հոգոց հանելով: Ստեղծի սերմնացանը հնամենի գաղնոցով սերմ տարաւ արտը՝ ափով բուռ — բուռ նետեց արգասաբեր հողի ընդերքներուն մէջ, բարձր աղաղակելով «Եվ հայրերուս քաջ եւ օրհնած Աստուածը, մէկին տեղ հազար տուր»: Սիրահար հովիւը բոցն աչքերուն՝ ձորամէջին տակ սպասեց դանդրահեր նազելի սիրուհւոյն, չեկաւ եւն., յուսախաբ նուագեց՝ դարձեալ նուագեց եղերական պարզունակ սրինգի վրայ սիրոյ ու թախծի, կարօտի եւ յոյսի դաշն եղանակներ, ապա անըմբռնելի աչքերը գետնին յառած գլխիկոր հեռացաւ դէպի սարալանջը: Անվեհեր որսորդն քարանձաւին անդունդը գլորեցաւ եղնիկի ետեւէն՝ աղիողորմ ճիչը լեռներուն: Յոգնած հնձուորը կանգ առաւ արտին եզրը, ուռենիներու տակ, նստաւ ճաշելու, կուշտ ու կուռ թան խմեց, ապա երգեց սէր ու գոհունակութիւն: Կթելու գացող աշխոյժ հարսներն ու աղջիկները, ուրախ կանչերով դէպի հօտերը անհետացան: Վերջալոյսին դաւարածն իր նախրի ետեւէն յոգնած ու նօթի, ծանր դաւաղանը գետնին թխկացնելով ծերացած զամբիկներուն հետ գիւղ մտաւ: Անառակ ու անմիտ յաճախ դաշտային ծղրիդներու պարզունակ երգը խանգարեցին իրենց անհաճոյ վայնասուններով: Մգլոտած ու խոնաւ չորս պատերու մէջ ալեհեր ջաղացպանը համբերութեամբ մտիկ ըրաւ երկանաքարերու երգին: Գիւղի երէցին տղան մահացաւ, աղեկտուր ճիչերով ամբողջ գիւղացիները հաւաքուեցին, ողբացին անմոռանալի կորուստը կորիճ երիտասարդին: Բարձրաբերձ սարերէն սուրացող աղմկահոս գետը յորդելով բոլոր թումբերը քանդեց եւ բամպակի արտերը ողողեց, անճար գիւղացին լացաւ ահաւոր կորուստը եւ ծնրադիր իր ցասումն ուղղեց Ամենակարողին: Երիտասարդ անցորդը սիրահարեցաւ Ջրկիր աղջկան, երկար դարպասեց, ապա գեղեցիկ օր մը հարսնիք ըրաւ. մարդիկ հաւաքուեցան դհոլ — զուռնայով, պարեցին ու կայտառեցին, երգեցին ու մենամարտեցան, նոյնիսկ ձի վազցուցին: Ամբողջ գիւղը խրախճանքի մէջ խայտաց, նորափեսայ պարուհին ձայներկփողին մէջ խնդռուեցաւ ու չկրցաւ ուրախութեան խօսքն արտասանել: Դրացի երդիքին տակ նորածին երեխան ճչաց մենակութեան մէջ: Անբախտ հօր, մօր մէկ հատիկ զաւակը երկարատեւ հիւանդութեան ամեհի ճիրաններուն մէջ շատ տքաց, բայց վերջապէս մահուան դէմ յուսահատ աղաղակներով հոգին աւանդեց: Մեծատունն այցելեց արտն ու այգին, մարգագետինն ու արօտը, անտառն ու բանջարանոցը, վերջապէս գոմն ու խողնոցը, նոխազներն հաւքեց, գոհունակութեամբ բարձրաձայն ոգեւորեց զանոնք, շատ խօսացաւ, խաչ խոստացաւ տալ: Փուխթաթախ սայլը կանգ առաւ դրան առջեւ, անիւներու ճռինչէն տնեցիները դուրս խուժեցին արտասովոր աղմուկով:

Քաղաքին մէջ, հրապարակին վրայ առեւտրականը երկար վիճեցաւ նպաստաւոր գին մը ձեռք բերելու համար, իսկ շրջուն փերեզակը առոյգ երգերով ու կանչերով, շրջեցաւ քաղաքին բոլոր թաղամասերը: Ջրկիր տղան երկաթագործին խանութին առջեւ նստած՝ անմիրջ լացաւ իր անհրաւուած դրամական պահանջին համար, իսկ ներսը մուրճերու հարուածներուն տակ մարդիկ անհոգ ու անխիղճ բաներ, ու փետառներ, սուրեր ու հրացաններ կռանեցին: Հասարակաց տան մէջ ցոփուհին ակամայ մնաց գինովի շրթներէն կախ, ապա կեղծ սէր շշնջաց, մինչեւ որ ժամոնային հնչիւնը լսուեցաւ, կորզեց ու կորզեց: Պանդոկապետն ու պալատականը խաղի յանդիմանեցին մատռուակը որ խնճոյքին համար լաւագոյն գինին չէր կրցած ճարել: Հզօրը ծիծաղեցաւ, արհամարհեց տկարին վախկոտութիւնն ու ուժը, իսկ տկարը ամփոփեց իր բոլոր ճիգերն ու ծառացաւ վիրաւորուած պատւոյն պաշտպանութեան նախանձախնդրութեամբ:

Ահա այսպէս մարդիկն անճցան, քենն ու ոխը բոյն դրին բոլորի սրտին մէջ, եւ յանկարծ իրար բզքտելու սեւ գաղափարն ունեցան: Հրացաններ որոտացին, թնդանօթները գոռացին, սուրերը շխշկացին, եւ մարդիկ սկսան իրարու կուրծքը պատռել նոյն իսկ եղունգներով ու ատամներով: Ռազմադաշտին վրայ վիրաւոր մը շատ արիւն կորսնցուցած՝ երկար աղաղակեց օգնութիւն հայցելով, ասոր փոխան [illegible] անոր գանկն ալ ջախջախեց եւ ան իր վերջին շունչը փչեց արցունքն աչքերուն, եւ կարօտի փախաքը շրթներուն: Այրուձիերն արշաւեցին քառասմբակ, ամէն կողմ գլորուեց, մարդիկ խուճապահար եղան, մայրեր ճչացին լալահառաչ, բայց թշնամին մոլեգնօրէն հրդեհեց ամէն բան, ահեղ բոցը ճարճատելով լափեց բոլորը: Մարդիկ ի զուր ողբացին վայրագութեան ճիրաններուն մէջ, երբ ամեն ու փոքրին, ծուխն ու բոցը իրար խառնուեցան, մութ ստուերի մը մէջ խորտակելով գահերն ու գահոյքները: Այսպէս անմեղներ խոշտանգուելէ յետոյ, արիներու բանակն իր յաղթական մուտքը [illegible], հարսներն ու կոյսերուն աղջիկները գամփակները իրենց ձեռքերուն մէջ բարձրաձայն «հոսաննաներով» ընդունեցին զանոնք, իսկ անդին մայրեր մոխիրներու վրայ կուչ եկած բուերու նման անվերջ լացին ու վայեցին մինչեւ որ կուրցան: Թնդաց քաղաքը, պատանիներն ոգեւորուած հին գինի մատուցուեցին քաջերուն եւ յաղթականները քաղաքին հրապարակին վրայ անգամ մըն ալ իրենց սուրերը արեւին դէմ շողացնելով, յանուն հայրենիքի ամբողջութեան եւ անկախութեան ուխտ ըրին: Հալ ու մաշ նանին իր մէկ հատիկ թոռնիկը նուիրեց հայրենիքի պաշտպանութեան սուրբ գաղափարին ու արցունքն աչքերուն մնաս բարով ըսաւ:

Քաջերու բանակն անցաւ քաղաքի գլխաւոր փողոցներէն, նուագախումբի մարտական երգերով: Վատասիրտ զօրականը իր ոգեւորող ճառը կարդաց:

Անհոգը հեգնանքով դիտեց այս բոլորը, վշտացեալ՝ դառնութեամբ, որբեւայրի մայրը՝ անհուն արցունքով, իսկ նորահարսն սեւեր հագած, գլուխը լռեցուց իր վիրաւոր հերոսին դիակին առջեւ: Որդեկորոյս հայրն իր ատամները սեղմեց, փշրելու չափ ճարճատեցնելով, ուզեց լալ, բայց նուաստացում զգաց, համբերեց եւ յուսաց: Անկիւնադարձին պառկած մուրացիկ իր պատռուած ցնցոտիներուն մէջէն երկար աղաղակեց պատառ մը հացի կամ կոպէկ մը մետաղի համար, որովհետեւ կուշտն անցաւ արհամարհանքով: Հիւանդանոցին մէջ վիրաւոր զինուորը շրջուեցաւ աջէն ձախ, ձախէն աջ, վէրքերու ցաւէն ուժգին հառաչեց, ականջին հասաւ ձիերուն վրնջիւնը, շեփորին մարտագոչ երգը, հեծեծեց, երկար հեծեծեց նայեցաւ ձեղունին, ուզեց չոքուիլ՝ չկրցաւ, զգաց՝ ապրեցաւ՝ տառապեցաւ ապա նուաղեցաւ:

Անցան տարիներ, ժամանակի անիւը դարձաւ, կեանքը շարունակուեցաւ, ամէն բան սկսաւ վերյիշել, մարդիկ ուզեցին հանգստանալ, ծերունի պատմաբանը ռազմադաշտէն անցնելու պահուն իր մօրուքի մազերուն հետ փայփայեց նաեւ պատմութեան երազալից դրուագներն ու յիշատակները: Երկար պտտելէ յոգնեցաւ, վերադարձաւ եւ թուղթին յանձնեց: Երախան սեղմուած իր մօր անութին տակ՝ սարսափով լաց ահի, ջարդի եւ նախճիրներու պատմութիւնները, սարսռաց ու ճչաց: Կղերն ու հաւատացեալը բարձրաձայն աղօթեցին յաւիտենական խաղաղութեան համար, մինչեւ իսկ օրհներգեցին: Գիւղացին հրճուանքով դիտեց հայրենական ժառանգ քարուքանդ գոմի վերակառուցումը: Յիշեց թալանի ու ջարդի անօրինակ պատմութիւնը: Ամուր սեղմեց բռունցքը եւ պահ մը մտածեց իր [illegible] ու կայքի մասին:

Ահա այսպէս, շատեր վերջալոյսին հետ կեանքն օրհներգեցին նոր արշալոյսներու համար, ծնան ու մեռան միշտ նոր վիշտերով, բայց թարմ յոյզերով ու նոր յոյսերով: Միշտ դարձաւ կեանքի անիւը նոր զգացումով ու նոր զէնքերով, մինչեւ որ ծնաւ հանճարեղ արուեստագէտը, տեսաւ, կարդաց եւ զգաց բոլորը, հոգին խռովեցաւ հաւաքեց այդ փշոտ ու մոյթ բոլոր նիւթերը, դրաւ զանոնք մուրճովն իր ծեծեց, կռանեց ու նոր մուրճովն իր ծեծեց, կռանեց ու կոփեց: Ապա դարձեալ ծեծեց, մեծ ճիգով մը ոգեկոչեց իր բոլոր մուսաները, շաղեց ու շաղկապեց, դասաւորեց, զարդեց ու կոկեց բոլորը, բոլորը ինչ որ գեղեցիկ էր եւ իմանալի, ապա ամբողջացուց հրաշակերտ կառոյցը ու զայն դրաւ պատուանդանին վրայ, դրաւ այդ աստուածակերտութիւնը դաշն համադրութեամբ կառուցուած եւ իր հանճարին շունչը փչեց անոր լուսաւոր դէմքին ու մկրտեց զայն համանուագ (Symphonie):

Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՏՐՈՑԿԻԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Ցեղայ այն հարցումին թէ ժամանակաւոր ու պարբերակա՞ն պէտք է համարել Ֆաշական (Իտալիա, Գերմանիա), կամ պոնափարթեան բռնավարութիւններու (Լեհաստան, Եուկոսլավիա, Աւստրիա) խմբաւորումը, ափսո՜ս, չեմ կրնար իւրացնել լաւատես գուշակութիւն մը: Ֆաշականութիւնը ստեղծուած է ոչ թէ հոգեկան ախտով մը (psychose), կամ «ջղագարութեամբ» մը (hystérie),— այդպէս կը մխիթարեն իրենք զիրենք սալոնի տեսաբանները, որոնց Սֆորցայի սեռին կը պատկանին,— այլ միայն տնտեսական եւ ընկերային խոր տագնապով մը, որ, անգթօրէն, կը կրծէ Եւրոպայի ամբողջ մարմինը: Ներկայ պարբերական տագնապը ոչ այլինչ ըլլալ, բայց եթէ սաստկացուց գործարանական ախտագին երեւոյթները: Պարբերական այս տագնապը տեղի պիտի տայ անխուսափելի կերպով պատեհութեան մը վերարծարծման, անշուշտ սպասուածէն նուազ սաստիճանով մը: Այսուհանդերձ Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը չպիտի շատ բարելաւի: Ամէն տագնապէ յետոյ, փոքր ու տկար հաստատութիւնները կամ կը կորսուին ամբողջովին, կամ կը տկարանան եւս աւելի: Միւս կողմէ զօրաւոր կազմակերպութիւնները կը դառնան առաւել եւս առաւել զօրաւոր: Կոտորակուած Եւրոպան կը ներկայացնէ պատկեր մը փոքրիկ կազմակերպութիւններու, մէկը միւսին թշնամի, կանգնած Միացեալ Նահանգներու [illegible] հսկաներու կողքին: Ամերիկայի կացութիւնը շատ դժնդակ է ներկայիս, տոլարին ծունկն ալ խոնարհեցաւ վերջապէս: Այսուհանդերձ, ներկայ տագնապին հետեւանքով, համաշխարհային ուժերու յարաբերութիւնը պիտի փոխուի ի նպաստ Ամերիկայի եւ ի վնաս Եւրոպայի. Այն իրողութիւնը, թէ հին աշխարհը, իր ամբողջութեան մէջ, կը կորսնցնէ իր առանձնաշնորհեալ վիճակը զոր ունէր անցեալին մէջ, մէկ կողմէ եւրոպական պետութիւններու, միւս կողմէ նոյն պետութեանց ծոցն ապրող դասակարգերու միջեւ հակամարտութիւն մը անբաղդատելի սաստկութեան կ՚առաջնորդէ: Ճիշդ է որ դանազան երկիրներու մէջ այդ երեւոյթները հասած են տարբեր սրութեան: Բայց իմ խօսքս ընդհանուր պատմական սրութեան մը մասին է: Ընկերային եւ ազգային հակադրութիւններու աճումը կը բացատրէ, իմ կարծիքով, բռնավարութեանց ծագումն ու յարաբերական հաստատումը: Աւելի պարզ արտայայտուելու համար մտածումս, մէջ կը բերեմ ինչ որ գրած եմ այս հարցին մասին քանի մը տարի առաջ,— ինչո՞ւ ժողովրդավարութիւնները տեղի կուտան բռնավարութեան առջեւ, երկա՞ր պիտի տեւէ այդ: Ահա թէ ի՛նչ կը գրէի այդ մասին 25 փետրուար 1929ին.

«Նման պարագաներու մէջ երբեմն դիտել կը տրուի թէ հարցը կը վերաբերի յետամնաց, կամ դեռ հասունութեան չեկած ազգերու: Դժուար թէ ընդունելի ըլլայ այդ բացատրութիւնը Իտալիոյ համար: Սակայն նոյն իսկ այն պարագային, երբ ընդունինք որ ճիշդ է այդ բացատրութիւնը, ոչինչ կը լուսաբանէ: ԺԹ. դարուն, օրէնք կը համարուէր թէ յետամնաց երկիրները կը բարձրանան ժողովրդավարութեան աստիճաններէն վեր: Արդ ինչո՞ւ քսաներորդ դարը զանոնք կը մղէ բռնավարութեան ճամբով: Ժողովրդավար հաստատութիւնները ցոյց կուտան որ չեն տոկար ժամանակակից հակադրութիւններու ճնշումին, ըլլան անոնք երբեմն միջազգային, երբեմն ներքին, յաճախ միանգամայն միջազգային եւ ներքին: Լա՞ւ է այսպէս, գէ՞շ է այսպէս: Ամէն պարագայի իրողութիւն մըն է:

Ելեկտրագործութեան հետ նմանութեամբ մը, ժողովրդավարութիւնը կարելի է սահմանել իբրեւ մեկուսացուցիչներու եւ փոխանակիչներու դրութիւն մը ընդդէմ ընկերային ու ազգային պայքարի ամէնէն զօրաւոր հոսանքներուն: Ոչ մէկ դարաշրջան, մարդկային պատմութեան մէջ, յագեցած այնքան հակամարտութիւններով, որքան մեր դարաշրջանը: Հոսանքի գերճնշումը հետզհետէ աւելի զգալի կը դառնայ եւրոպական ցանցին զանազան կէտերուն վրայ: Դասակարգային եւ միջազգային հակամարտութիւններու շատ աւելի մեծ ճնշումի մը տակ, ժողովրդավարութեան փոխարկիչները (commutateur) կը հալին կամ կը պայթին: Այդպէս կը բացատրուին բռնավարութեան մէջ պատահած ելեկտրաթելերու զոդման արկածները: Ամէնէն տկար ընդհատիչներն (interrupteur) են, որ զոհ կ՚երթան առաջին առթիւ»:

Երբ կը գրէի այս տողերը, Գերմանիոյ գլուխը կը գտնուէր ընկերվարական — ժողովրդավար կառավարութիւն մը: Պարզ է թէ իմ գնահատումս երբեք չսարսեցաւ դէպքերու յետագայ ընթացքով, զոր ցոյց տուաւ Գերմանիա, երկիր մը, զոր ոչ ոք յետամնաց որակեց:

Ճիշդ է թէ, այդ շրջանին, յեղափոխական շարժումը Սպանիոյ մէջ առաջեց ոչ միայն Փրիմօ տը Ռիվերայի բռնավարութիւնը, այլ եւ միապետութիւնը: Նման հակառակ հոսանքներ անխուսափելի են պատմութեան երեւոյթներուն մէջ. Բայց ներքին հաւասարակշռութիւնը շատ հեռու է իրականացած ըլլալէ անդրպիրենեան թերակղզիին վրայ. Սպանիոյ արդի վարչաձեւը դեռ ցոյց չտուաւ իր ամբողջացումը:

— Կը կարծէ՞ք որ կարելի է բարելաւութիւն մը վայրասահումով (glissement), կամ կը կարծէ՞ք թէ անհրաժեշտ է սաստիկ ցնցում մը: Որքա՞ն ժամանակ կը խորհիք, որ տեւէ արդի ծփումը:

— Ֆաշականութիւնը, մասնաւորաբար գերմանական ազգային — ընկերվարական շարժումը, Եւրոպայի կը բերէ պատերազմական ցնցումներու անխուսափելի վտանգ մը: Մեկուսացած ըլլալով, թերեւս կը խաբուիմ բայց ինծի կը թուի թէ շատոնց պէտք եղած չափովը նկատի չեն առած վտանգին ամբողջ մեծութիւնը: Ոչ թէ ամիսներու, այլ տարիներու հեռանկարով մը,— ոչ անշուշտ տասը տարուան,— բացարձակապէս անխուսափելի կը գտնեմ պատերազմական պայթում մը ֆաշական Գերմանիոյ կողմէ:

Որոշապէս այս հարցն է որ կրնայ վճռական դեր խաղալ Եւրոպայի ճակատագրին համար: Այս մասին մօտ օրէն պիտի գրեմ մամուլի մէջ:

Թերեւս կը կարծէք թէ շատ մութ կը տեսնեմ կացութիւնը: Իմ ըրածս պարզապէս եզրակացութիւն մը հանել է դէպքերէն, առաջնորդուելով ոչ թէ համակրութիւններու եւ հակակրութիւններու տրամադրութեամբ մը, այլ տարրական եղանակով մը: Թէ մեր դարը շրջանը չէ խաղաղ բարգաւաճման եւ քաղաքական հանդարտութեան, կը կարծեմ թէ պէտք չկայ հաստատելու: Սակայն իմ գնահատումս յոռետես կը թուի անոր միայն, որ պատմութեան ընթացքը կը չափէ շատ կարճ միաւորով մը: Մօտէն դիտելով, բոլոր մեծ դարաշրջանները մութ կը թուին: Յառաջդիմութեան մեքենականութիւնը, ընդունինք որ, շատ թերի է: Սակայն մէկ պատճառ միայն կայ մտածելու թէ Հիթլէր կամ բազմաթիւ Հիթլէրներու խաղ մը կը յաջողի առյաւէտ, կամ տասնեակ մը տարի կը յաջողի այդ մեքենականութիւնը բանեցնել դէպի ետ: Շատ ակռայ կը կոտրին ագոյններուն վրայ. շատ լծակներ կը ծռին, բայց Եւրոպան կրնան ետ տանիլ քանի մը տարի միայն: Չեմ կասկածիր, որ ի վերջոյ մարդկութիւնը գտնէ իր ճամբան: Ամբողջ անցեալը երաշխիք մըն է:

Դեռ ուրիշ հարցում ունի՞ք:

— Հարցում մըն ալ, բայց կը վախնամ որ չուզէք արտայայտուիլ:

Տրոցկի ձեռքի քաջալերական շարժումով մը պատրաստ կը թուի հարցումին:

— Օրաթերթերը գրեցին թէ Մոսկուա մարդ ղրկած է ձեզի, խնդրելու համար որ վերադառնաք Ռուսիա: Ճի՞շդ է:

Տրոցկի կը ժպտի:

— Սխալ է: Լուրին աղբիւրը ծանօթ է ինծի: Ամերիկեան մամուլին մէջ յօդուած մը գրած էի երկու ամիս առաջ: Ու կ՚ըսէի թէ, նկատի առնելով ռուսական արդի քաղաքականութիւնը, պատրաստ եմ դարձեալ ծառայելու, երբ որեւէ վտանգ սպառնար երկրին:

— Գործօն դե՞ր մը պիտի ստանձնէիք:

Տրոցկի այո կ՚ըսէ գլխու շարժումով մը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոր պաշտօնատարներ

Անտառային գործավարութեան Հայաստանի լիազօր նշանակուեցաւ Գաբրիէլ Եսայեան։

Թղթատարական — հեռագրական գործավարութեան Հայաստանի լիազօր նշանակուեցաւ Արամ Մանուչարեան։

Երեւանի կոյուղին

Համայն ճարտարապէտ Ալալեանի ծրագրին, արդէն սկսուած է Երեւանի կոյուղիին շինութիւնը։ Այս տարի պիտի գետեղուին կոյուղիին մեծ գծին խողովակները 6 քիլոմէթր երկարութեան վրայ։ Շուտով կը սկսի նաեւ աղտոտ ջուրերը մաքրելու կայանին շինութիւնը։ Այդ կայանէն մինչեւ շոգեկառքի կայարանը պիտի անցնի 600 մէթր երկարութեամբ երկաթող ամբաւաղախէ խողովակ։ Այս աշխատանքով զբաղած են ամբարտակի պատրաստող 3 արհեստանոցներ։

Կոյուղիին շինութիւնը պիտի ընթանայ այն հաշուով որ կարելի ըլլայ ապաարկել քաղաքին գործակցական թաղամասին եթէ ոչ ամբողջութեան, գէթ մեծ մասին։ Այս տարի կոյուղիին շինութեան համար կը նախատեսուի մէկ միլիոն 200 հազար րուբլի ծախք։

Հայկական ձգախէժ

Սիւական միջոցներով ձգախէժ (ռետին) արտադրելու հարցը շատ կը ծեծուի վերջերս Հայաստանի մէջ։ Երբ կ'ըսենք թէ որոշուած է գործարան մը հիմնել Երեւանի մէջ, համայնական ձգախէժ արտադրելու համար Հայաստանի բնածխիսի հանքային արտադրութիւններէն։ Փրոֆ. Ս. Ղամբարեան յօդուածով մը կը քննէ ձգախէժի արդիւնաբերութեան հարցը եւ կը գրէ.—

Բոլոր գիտնականները աճագին աշխատանք կը կատարեն ներկայիս, որպէսզի ձգախէժ արտադրեն սիւական միջոցներով, որովհետեւ, ինչպէս յայտնի է, երկրագործական երկիրներուն կարելի է հասնիլ միայն բնաշխարհի վրայ նստած։

Ձգախէժ արտադրելու փորձերը կը կատարուին երեք ուղղութեամբ։

1.—Մշակել այն բոյսերը, որ կ'աճին արեւ մը երկիրներու մէջ եւ ձգախէժ տալու մեծ զօրութեամբ, Միջինասիական Ռուսիա ներածուած գուայուլէի սերմերը փորձեր կը կատարուին մշակելու Ղարաբաղի մէջ։

2.— Հետազօտութիւն կը կատարուի գտնելու համար վայրի բոյսերուն մէջ անոնք, որ ձգախէժ տան։ Այդ բոյսերէն կ'ըսենք «սարի ծամոնը» եւ ճարտասալը (chondrille),— այս բոյսերուն մասին քանիցս գրուած է ՅԱՌԱՋի մէջ (խմբ.)։

3.— Քիմիկոսները, իրենց կարգին, կը ջանան ձգախէժ արտադրել արհեստական եղանակով, քիմիական գործարաններու մէջ։

Այս վերջին ուղղութեամբ արձանագրուած են յաջողութիւններ։ Այսպէս համադրական ձգախէժ արտադրուած է ալքոլէն։ Եւ հիմա աշխատանք կը թափուի ալքոլը փոխարինելու աւելի աժան նիւթով մը եւ բարձրացնելու ձգախէժին որակը։

Ցաճողութեան պարագային, երկիրը կ'ազատի օտար երկիրներէն ձգախէժ գնելու պահանջէն։ Առավ նախ երկիրը կը վաստկի այն միլիոնաւոր գումարները, զորս պարտաւոր էր վճարելու արտասահմանին, իբրեւ ձգախէժին փոխարժէքը։ Ցետոյ պատերազմի պարագային, երկիրը զրկուած չի մնար ձգախէժէ։

Ռուսիա դժուար թէ յաջողի ձգախէժ արտադրել վերը յիշուած առաջին եւ երկրորդ ուղղութեամբ։ Որովհետեւ Ռուսիոյ մէջ չկան արեւադարձային երկրամասեր, իսկ մերձարեւադարձային երկրամասերու մէջ բոյսերը կուտան միայն ձգախէժ մը, որ շատ նուազ արժէք կը ներկայացնէ։ Արդարեւ Վավիլով կը գրէ թէ գուայուլայէն ձգախէժ հանելու փորձերը ցոյց տուին որ այդ ձգախէժը, շատ անարժէք է անիւ պատրաստելու համար ինքնաշարժերուն։ Այդ ձգախէժը կարելի է օգտագործել միայն մակաձգախէժի հետ խառնելէ յետոյ։

Ուրեմն ձգախէժ արտադրելու միակ միջոցը կը մնայ արհեստական եղանակը։ Դեռ 1928ին Հաուզէր կը գրէր որ դժուար թէ տարրաբանութիւնը յաջողի ձգախէժ արտադրել։ Եւ սակայն 1931ին քիմիկոսները յաջողեցան ձգախէժ արտադրել բնածխիտէն։ Եւ այդ ձգախէժը ոչ միայն արժէքն ունի բնական միջոցներով արտադրուածին, այլ եւ նոյն իսկ կը գերազանցէ զայն։ Այս նոր ձգախէժը բոլորովին տարբեր է ալքոլական (մէթիլ) ձգախէժէն։ Պատերազմի ընթացքին Գերմանիա եւս ձգախէժ կ'արտադրէր, արհեստական եղանակով, բնածխիտէն, բայց գերմանական այդ ձգախէժը կարճ ժամանակ մը գործածուելէ յետոյ կաշի կը դառնար։ Իսկ արհեստական բոլորովին նոր ձեւով արտադրուած մեր ձգախէժը արդիւնք է ամերիկացի քիմիկոսներու հաւաքական ուսումնասիրութեան։ Այդ ձգախէժին առեւտրական անունն է դիւպրէն։

Ամերիկեան այս գիւտը, որով արհեստական ձգախէժ կ'արտադրուի բնածխիտէն, եւ աւելի արժէքաւոր քան բուսական ձգախէժը, տնտեսական մեծ նշանակութիւն ունի ձգախէժի ընդհանրապէս բուսական աղբիւրէն զրկուած երկիրներուն համար, բայց մանաւանդ բնածխիտով հարուստ Հայաստանի համար։ Արդարեւ Ռուսիոյ բնածխիտի ամենախոշոր ամբարն է Հայաստան։ Երեւանի բնածխիտի փոքրիկ գործարանէն զատ, շուտով կ'աւարտի Ղարաքիլիսայի գործարանը եւ հսկայ նոր գործարան մը եւս կը շինուի գարձեալ Երեւանի մէջ։

Բնածխիտի արդիւնաբերութեան կեդրոնացումը Հայաստանի մէջ պատահականութիւն չէ երբեք, այլ կը բխի տնտեսական պատճառներէ։ Առաջին պատճառն այն է, որ Հայաստանի բնական պայմանները դիւրութիւն կուտան մեր երկրին մէջ շատ աժան ելեկտրական ուժ ստանալու,— մէկ քիլովաթ ժամը Հայաստանի մէջ կը վճարուի 0,8 կոպէկ, ուրիշ հանրապետութիւններու մէջ՝ 2,7։ Երկրորդ պատճառն այն է, որ ելեկտրական ուժի քանակը աւելցնելու լայն կարելիութիւններ կան Հայաստանի մէջ։

Ուրեմն բնածխիտի արդիւնաբերութեան անհրաժեշտ ելեկտրական ուժը առատ է Հայաստանի մէջ եւ աժան։

Միւս կողմէ Դավալուի շրջանին մէջ կը գտնուի անսպառ քանակով եւ բարձր որակով կրաքար, որ կը կազմէ բնածխիտի գործարաններուն տրուող հում նիւթերուն երեք քառորդը։

Այս բազմաթիւ դրական տուեալներուն դիմաց, կարեւորութիւն չի ներկայացներ այլ եւս միակ բացասական կէտը,— ածուխի պակասը։ Արդարեւ ածուխը կը բերուի Դոնբասէն։ Սակայն միւս պայմաններն, ինչպէս ըսինք, այնքան կը գերակշռեն, որ բնածխիտի մէկ տակառաչափը Երեւանի մէջ կ'արժէ 111 րուբլի, իսկ Ռուսիոյ այլ վայրերուն մէջ 175 րուբլի։ Ահա թէ ինչու բնածխիտի եւ ձգախէժի արդիւնաբերութիւնը պիտի կեդրոնանայ Հայաստանի մէջ, ինչ որ մեծ նշանակութիւն ունի, որովհետեւ Հայաստան չի մնար միայն գիւղատնտեսական երկիր մը, այլ եւ կը դառնայ քիմիական արդիւնաբերութեան երկիր մը,— փաստ ձգախէժի արտադրութիւնը, հալած սեւակուճի (պազալթ) արդիւնաբերութիւնը։

⁂ Այս հարցին մասին «Խորհ. Հայաստան» թերթին խմբագիրը երկու տեսակցութիւն ունեցած է գործավարներու խորհուրդին նախագահ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի եւ ձգախէժի հարցին քննութեան համար կազմուած յանձնախումբին նախագահ Տոգորակիի հետ։ Այդ տեսակցութիւններէն կուտանք գլխաւոր կէտերը յաջորդով։

Մանր լուրեր

Երեւանի քրտական մանկավարժական արուեստանոցը վերածուած է քառամեակի։ Գալ տարի կուտայ իր առաջին շրջանաւարտները, որոնք ուսուցիչ պիտի նշանակուին քրտական դպրոցներուն։

× Յունիս 13ին Երեւանի մարզական եւ մարմնակրթական արուեստանոցը տուաւ իր առաջին շրջանաւարտները, որոնք աշխատանքի պիտի անցնին Հայաստանի արդիւնաբերական վայրերուն մէջ,— Զանգեզուրի եւ Արթիկի հանքավայրերը, Ղարաքիլիսա, Ղափան, Ալլահվերդի,— մարզական եւ մարմնակրթական շարժումը տարածելու համար նաեւ բանուորներուն մէջ։

× Հայաստանի ճամբաներու շինութեան համաժողովին նախապատրաստական աշխատանքները լրացան։ Համաժողովը տեղի պիտի ունենայ յունիսի սկիզբը։ Պատգամաւորներուն թիւը կը հաշուուի աւելի քան 200։

× Մայիս 31ին կաղինի մեծութեամբ կարկուտ տեղաց Ղուրդուղուլիի, Գեչերլուի, Քեարիմարխի, Աղջաբեկի, Թախտալիրուի մէջ, վնասելով ցանքերուն։

× Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանները այս ամառ, օգոստոսի 1էն մինչեւ 15ը պիտի փակուին, որպէսզի կատարուին կարգ մը վերանորոգութիւններ։ Այս առթիւ 2000 բանւոր եւ բանուորուհիներ պիտի զրկուին ճամբար, հանգստանալու։ Ճամբարին պիտի մասնակցին նաեւ 300 երախաներ։

× Թաղաքենդ գիւղն ալ ելեկտրականութիւն ստացաւ Իջեւանի ելեկտրակայանէն։ Այսպիսով Իջեւանի 12 գիւղերը արդէն օժտուած են ելեկտրական լոյսով։ Մեծ պահանջ կայ սակայն ելեկտրական լամբերու։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Շաբաթական տեսութիւն

1923էն իվեր, ամէն տարի կանոնաւորաբար Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենան մարզական հանդէսներ «ողիմպիական» անունին տակ. ընդհանրապէս այդ հանդէսներուն արդիւնքը, մարզական տեսակէտով, փայլուն չէր։ Մարզիկներ, կամ իրենք զիրենք «աթլէթ» կարծող տղաք կը վազէին կամ կը ցատկէին շատ գէշ ձեւերով, փորձ ընաւ չըրողներուն պէս։ Իսկապէս ալ կանոնաւոր նախապատրաստութիւն տեսնողներուն թիւը շատ քիչ էր իրենց մէջ։

Եղան տարիներ, սակայն, ուր այդ տարեկան մրցումները շատ գոհացուցիչ արդիւնքներ ունեցան, շնորհիւ քանի մը արժէքաւոր մարզիկներու ներկայութեան, մարզիկներ՝ որոնք իրենց բնատուր յատկութիւնները զարգացնելու համար անհրաժեշտ պատրաստութիւնը ունեցած էին։ Այսպէս է որ 1922ին Պոլսոյ հայկական վերջին Ընդհ. Ողիմպիականէն ի վեր բաժնուած աթլէթիզմի բոլոր ազգային մրցանիշները Փարիզի մէջ կոտրեցին, բացի մէկէն։ Ժ. Խտիկեան, Յ. Մամիկոնեան, Յ. Թաշճեան, Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշարշաւի խմբակը (Զարդարեան, Սինէմեան, Թերզեան, Մամիկոնեան) կրկնեցին այդ բացառութիւնները

Նկատելի է որ քիչ շատ ներկայանալի արդիւնքներ ձեռք բերող մարզիկներուն գրեթէ ամբողջութիւնը մաս կը կազմէր այն խումբերուն՝ որոնք իրենք իրենց վրայ միայն յոյս դրած էին իրենց աթլէթիզմին համար կամ կը յաճախէին Ֆրանս. ակումբներ եւ կ'օգտուէին արժէքաւոր մարզիկներու հետ շփումներէ կամ ծանօթ մարզիչներու ցուցմունքներէն — առանց կորսնելու իրենց կապը Հ.Մ.Ը.Մ.ի հետ։ Այս վերջին ձեւը ամէնէն յանձնարարելին է, բստ մեզ, քանի չունինք սեփական մարզարան մը։ Երբ դեռ Ֆրանսա չէինք եկած, կը տեսակցէինք այստեղի մարզիկներէն՝ որոնք իրենց տրամադրութեան տակ կատարեալ մարզարաններ եւ կարող մարզիչներ ունէին։ Հիմա որ հոս ենք, քանի՞ հայ երիտասարդ կայ որ կ'օգտուի առիթէն։ Գրեթէ ոչ ոք։

Այս ձմեռ տուինք պէտք եղած մանրամասնութիւնները աթլէթներուն այն դասընթացքին մասին, ուր մեծ մասնագէտ մը՝ Էլի Մերաիէ ձրիօրէն կ'աւանդէր անհրաժեշտ տեղեկութիւնները՝ սկսնակներուն կամ մարզիկներուն։ Այդ դասախօսութիւնները կազմակերպուած էին Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տ'Աթլէթիզմի կողմէ, եւ բոլորին դիւրութեան համար տեղի կ'ունենային գիշերը եւ կեդրոն տեղ մը։ Վստահ ենք թէ ոչ մէկ հայ երիտասարդ գնաց այդ դասախօսութիւններուն։

Անցեալ տարի Հ.Մ.Ը.Մ.ը չկրցաւ կազմակերպել իր տարեկան մարզահանդէսը — որ պիտի ըլլար տասներորդը իր տեսակին մէջ — նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ, քանի որ 1931ին այդ հանդէսը վերջացած էր կլորիկ բացովով։ Այս տարի մտադրութիւն կայ վերսկսելու այդ հանդէսներուն կազմակերպութիւնը։ Սակայն անհրաժեշտ է որ մեր մարզիկները ցոյց տան քիչ մը բարեացակամութիւն եւ ժամանակ հրաւէրի չսպասեն հորձեր կատարելու համար։

Օրինակ պէտք է առնել մարզական նորէն Փարիզէն նուազ բախտաւոր հայ գաղութներէն, ուր մեր ընկերները ցոյց կուտան զովելի եռանդ մը։ Պոլիս իսկ կը պատրաստուին տարեկան մրցումներու։ Փարիզի մարզիկներուն համար աթլէթիզմի դիւրութիւնը անժխտելի է. կը բաւէ, ինչպէս ըսինք, քիչ մը կամք ունենալ։

⁂ «Տէյվիս Քըփ»ի թէնիսի մրցումները իրենց վախճանին կը մօտենան։ Անցեալ շաբթու Փարիզի մէջ Աւստրալիա պարտութեան մատնեց Ճափոնը 2ի դէմ 3 յաղթանակով, բայց այնքան դժուարութեամբ որ երկրորդ մրցման մը պարագային հաւանաբար Ճափոն ըլլայ յաղթականը։ Իսկ Իսթպուրնի մէջ Անգլիա յաղթեց Չեխոսլովակիոյ։ Ուրեմն Անգլիա եւ Աւստրալիա պիտի մրցին իրարու դէմ որոշելու համար Եւրոպայի շրջանին յաղթականը, միացեալ Նահանգները ըլլալով Ամերիկայի շրջանին յաղթականը։ Երկու շրջաններուն յաղթականներուն միջեւ կատարուած մրցումն է որ պիտի որոշէ այն ազգը՝ որ բաժակը Ֆրանսայէն խլելու համար պիտի մրցի։ «Տէյվիս Քըփ»ի կանոնը այնպէս կը տրամադրէ, այսինքն բաժակը պահող ազգը մրցումներուն չի մասնակցիր եւ կը սպասէ որ բոլորը մրցին, մնայ միայն մէկը։ Իսպառ քանչիւր մրցում երեք օր կը տեւէ, առաջին օրը կը խաղան երկու սէմբլը՝ երկրորդ օրը տուպլը, երրորդ օրը նոյնպէս երկու սէմբլը, առաջին օրուան խաղացողները հակառակորդ փոխելով։ Հինգ մրցում, որմէ երեքը նուաճողն շահող ազգը կը նկատուի յաղթական։

Այս տարի խիստ հաւանաբար դարձեալ Մ. Նահանգներն են որ պիտի մրցին Ֆրանսայի դէմ, եթէ անակնկալ մը չպատահի։ Գալով Ֆրանսացիներուն, անոնք բաժակը կորսուած կը նկատեն, սակայն աւելի լաւ է սպասել Ողիմպիականի մրցահանդէսի արդիւնքին։

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 յունիս).

— «Գիտենք, թէ գաղութէ գաղութ, կան մարդիկ ու խմբակցութիւններ, որոնք տօն չունին, անոր համար որ հաւատք չունին, հայրենիքի ու ազատութեան զգացումը չունին, որովհետեւ զոհաբերութիւնը անծանօթ է իրենց։ Չեն ճանչնար անկախութեան տօնը, որովհետեւ անկախութեան ոչ բաղձանքը ունեցած են առէջ առաջ, ոչ ալ տառապած են անոր համար. ոչ հոգեկան պահանջը, ոչ ալ կաթիլ մը արեան զոհաբերումը։

Դիտեցէք սակայն Անկախութիւնը տօնող բազմութիւնները. հետեւեցէք գաղութներէն հասնող արձագանգներուն եւ կը համոզուիք, թէ ի՛նչ խորունկ է հայութեան զգացումը, ի՛նչքան անկեղծ է այն խանդավառութիւնը որ կ'արտայայտուի հայրենիքի ազատութեան գաղափարին համար։ Դիտելով զանգուածներու աչքերը, կը զգաք թէ հայ ժողովուրդը, ա՛ն որ առողջ է ու հպարտ իր հայ ըլլալուն, կը հաւատայ իր Անկախութեան, որ բառ մը չէ անոր համար, այլ իրականութիւն մը։ Ստրկամիտներու համար միայն անցած ու մեռած թուական մըն է Մայիս 28ը, մինչ անոնց համար, որոնք հայրենիքի գաղափարն ունին ու ազատութեան բնական զգացումը, անիկա կենդանի իրականութեան մը թուականն է. Թուականը հայ հայրենիքի անկախութեան, որ հիմնուեցաւ մօտ կէս դարու անհաւասար պայքարէ ու անհուն զոհաբերութիւններէ ետք, ճիշդ է այսօր խորտակուած իբրեւ քաղաքական կարգ, բայց իբրեւ գաղափար աւելի քան երբեք կենդանի։ Հայը անով գծած է արդէն իր պատմութեան հունը, բռնած իր քաղաքական պայքարի ճանապարհը, ուրկէ քալեց երէկ եւ պիտի քալէ վաղը, առանց ընկրկումի եւ առանց նահանջի։ Ցուցադրուած խանդավառութիւնը կը վկայէ թէ հայ ժողովուրդը չի հաւատար որ կորած է իր անկախութիւնը, ընդհակառակն, այն համոզումն ունի, թէ մութ ամպ մը եկած ու ծածկած է Հայոց աշխարհի երկնակամարը, առժամապէս, եւ կրնայ անհետիլ ժամանակի ընթացքին։ Ժողովուրդներու կեանքին մէջ ի՞նչ արժէք ունին փարչաձեւերն ու քաղաքական մշուշները, եթէ նոյն այդ ժողովուրդները կը տոկան փոթորիկներուն եւ վառ կը պահեն հաւատքը իրենց սրտին խորը։

Հայը ունի իր սրտին մէջ այդ հաւատքը որ տարուէ տարի կ'արծարծի. եւ եթէ մեր հայրենիքէն ներս լուռ է պանդուխտը եւ կը գոհանայ իր սրտին մէջ տօնելով «սուրբ օրը», ինչպէս կը կոչէ Մայիս 28ը հայ գիւղացին, արտասահմանի մէջ հայութիւնը կը տօնէ զայն հրճուանքով, իբրեւ իրականացած ազատ հայրենիքի մը տօնը։

Եթէ գործ դառնայ խօսքը, եթէ չօշափելի քայլերու վերածուին ծափն ու խանդավառութիւնը, կասկած չկայ որ Մայիս 28ով խորհրդանշուած անկախ հայրենիքը շուտով կը վերականգնի, կ'ամբողջանայ, կ'ասողջանայ եւ կը դառնայ մայր աւազանը աշխարհի մէջ ցրուած հայութեան։

Այսօր ունինք Հայաստանը, բնակչութեամբ հայ, եւ կորիզը մեր ամբողջական հայրենիքին, որ պիտի գայ վաղը, եթէ մենք պահենք մինչեւ այդ մեր ոգին, պայքարի մեր կորովը եւ մեր հաւատքը։

Հայը նախ իր սրտին մէջ պիտի ունենայ հայրենիքի գաղափարը, պատկերը եւ կենդանի ոգին, իրականութեան մէջ կարենալ նուաճելու համար զայն եւ մանաւանդ տէր կանգնելու համար անոր։

Մայիս 28ը Հայոց պատմութեան վերակերտումի, հայ ժողովուրդի սալկատականացման տօնն է։

Սաիկա կը զգան անո՛նք միայն, որոնք սիրտ ունին եւ հա՛յ են սրտով»։

ՈՅԺ ՏՈՒԷՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Տոքթ. Լ. Գրիգորեան երկու օրինակ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ կը նուիրէ։ Ցատկացուցինք Սուրիոյ հետեւեալ հաստատութիւններուն.

1.— Քէսապի Ազգ. վարժարանին։

2.— Հոմսի Ազգ. վարժարանին։

⁂ Մարսէյլէն Տիկ. Ա. Մ. չորս օրինակ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ կը նուիրէ հետեւեալ անձերուն.

1.— Տիկ. Ա. Սարգսեան (Պրիւքսէլ)։

2.— Օ. Զարմունի (Ռուսճուք)։

3.— Օր. Իսկուհի Անէմեան (Ֆիլիպէ)։

4.— Հ. Մալաքեան (Սոֆիա)։

ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԹԱԼԱՀՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Ըսուած է որ փիլիսոփայ մը ըսած է թէ «Տղաքը դալիքի վախը չունին, որովհետեւ անցեալ չեն գիտեր»։ Մեր մանկութեան գասնութիւնը մեր հայրենիքը կը վայելէին, մեր անդիտակից ... անոնք կը քալէին։ Դաշտը, երբ երբ Թուրքի եւ Քիւրտի յամուկ... կը ծեծէինք, մեր հայրերը պէտք ... հաւատացած ըսէին, կամ անոնց ... կոչուող տալով, կամ սիրտ ... ... Թող որ մենք ալ կը ... ... բայց մեր հայրերը՝ ... էին սպառնալիքներ ընելու կամ ... բողոքելու։ Շատ շատ պիտի ... որ թոյլ չտան իրենց զաւակներուն մեզ նեղել, չարչարել։

Երեք մանուկներ էինք, շատ մօտ՝ ... բոյները քանդելու, հաւկիթները առնելու, մանաւանդ կաչաղակներու բոյները։ Այս թռչունները ... ընդհանրապէս թթենիներու բարձր ճիւղերն եւ ամենաբարակ ճիւղին ... կը հիւսեն իրենց բոյնը։ Առաջին անգամ ես մագլցեցայ, բայց չկրցայ մինչեւ կատարը հասնիլ։ Մեզմէ փոքրը աւելի ճկուն ըլլալով, մագլցեցաւ մինչեւ ծառին կատարը, վեց հաւկիթ լեցուց գրպանները եւ վար իջաւ։ Երեք աղաւաղ մեր շուրջ ցած ճիւղերուն վրայ ճչալով կչկչալով իրար անցած էր։ Քիչ վերջը ուրիշ մըն ալ միացաւ ու սկսան կռնչելու։ Մենք գիտէինք որ արու եւ էգ աղաւաղներ են։ Մենք հաւկիթները մեր ծոցերուն մէջ բռնած ցոյց կուտայինք աղաւաղներուն, աւելի կատղեցնելու համար։ Բոյն քանդելու մարմաջը այնքան զօրաւոր էր որ, հեռացանք գիւղէն, ուրիշ բոյներ գտնելու եւ հաւկիթներ հաւաքելու.

Մեր ճամբուն վրայ հանդիպեցանք երկու դրացի Թուրք լամուկներու որ կ'ուզէին հաւկիթները առնել մեր ձեռքէն։ Մեզմէ մեծ էին եւ ես վախցայ նախապէս, մանաւանդ որ մէկուն հայրը կառապան չուա մըն էր, Սէֆերին Սրման մէկ շռաւիղը։ Օննիկէն պահանջեց այդ սրիկան որ իրեն տայ ազատին հաւկիթները, սպառնալով թէ իրենց մեծ թթենիէն առած ենք։ Օննիկը ինծմէ մեծ էր, իսկ ես՝ Արմենակէն. Օննիկը տուաւ մէկը, բայց բոլորն ալ կը պահանջէին սրիկաները։

Ես հեռուն կեցած կռուարական դիրք բռնած էի։ Գիտէի որ Օննիկը վախկոտ է, կուտայ. բայց իմ յոյսս Արմենակին վրայ էր։ Ես ալ կը վախնայի ոչ թէ այդ յակոբներէն, այլ անոնց ծնողքէն որ վատերուն վատն էին։ Երբ Օննիկը կը պատրաստուէր միւսներն ալ տալու, Արմենակը բարկութենէն դողալ սկսաւ։ Ես վախէս դէմ դիրքի կորած՝ Արմենակին շարժումները կը դիտէի։ Ցանկարծ պոռաց Օննիկին — Ծօ՛, մի՛ տար։ Փախի՛ր։

Արմենակին այդ խօսքը զիս ցնցեց. քաջութիւն մը զգացի կարծես։ Երբ Արմենակը Օննիկին կը թելադրէր, որ չտայ, Սրմօյին յափշտակ ուժգին հարուած մը տուաւ։ Արմենակը հասաւ, օձիքէն բռնած սկսաւ զարնել, Օննիկը լալով փախաւ։ Ես Արմենակին քաջալերուելով ողնութեան հասայ, բայց անոնք Արմենակը ձգեցին եւ իմ վրայ խոյանալով, լաւ մը ծեծեցին։ Արմենակը հեռուէն քար կը նետէր։ Այս անգամ Թոզուցին զիս եւ Արմենակին ետեւէն վազեցին։ Ցետոյ կորսուեցան։ Ես լալով տուն դարձայ։ Բայց տունը ոչինչ պատմեցի վախէս։

Ցաջորդ օրը մեր ճերմակ ձին մեր պարտէզին մէկ անկիւնը կապած էր հօրեղբայրս, արածելու։ Ինծ պատուիրած էր որ կէս օրին տեղը փոխեմ, ուրիշ տեղ կապեմ։ Շատ խելօք ձի մըն էր, եւ ես շատ կը սիրէի հեծնել։ Բայց ի՛նչպէս պէտք էր հեծնել, միջոց մը խորհած էի։ Ձին կը քաշէի պարտէզի պարսպին տակ, որ գրեթէ հաւասար էր ձիու հասակին, կը բարձրանայի այդ ցանկապատին վրայ եւ կը հեծնէի։

Ձին կ'արածէր, իսկ ես թաղուած կը մնայի խորհուրդներու մէջ։ Կ'երազէի թէ անցեալ օր խոշտանգուած էի Թուրք տղաքներէ, եւ ես անզօր էի վրէժ լուծելու, մինչ Արմենակը քաջ եւ անվախ տղայ մըն էր։ Արմենակը մեծցաւ աչքիս, դարձաւ հզօր սպայ մը որ կը պոռար.— «Մի՛ տար, փախի՛ր»։ Իսկ Օննիկը ողորմելի, ամէնուն աչքին արգահատելի։ Ո՜հ, աշխարհի եօթը խորհուրդներէն ամէնէն վսեմը, ամէնէն նուիրականը ՔԱՋՈՒԹԻՒՆՆ է։

Այս անգամ օտար խորթ տղու ձայն մը զիս կը սթափեցնէ, ձայն մը որ քիւրտերէն է։ Եթէ Թուրքերէնը եւ քիւրտերէնը լաւ չէինք գիտեր, հասկնալու մէջ վարպետ էինք։

— «Մը տը մառ տայ զօննօ» (Ես քու մայրդ ...)։ Անցեալ օր դո՛ւն էիր որ մեզ դիմադրեցիր, մեզ հետ կռուեցար, բռնելով սկսաւ ձին քաշկռտել։

Ռըմօյին տղան էր որ ուրիշի մը հետ եկած էր այս անգամ։ Քարերով փայտերով ձին հալածել սկսան։ Ես չէի կրնար վար ցատկել, միմիակ ուժով փարած էի ձիուն բաշին, ամուր կպած ձիուն վրայ որ համեմ չունէր։ Ձին կատղեցաւ եւ փախաւ ծառերուն մացառներուն մէջ։ Մէկը չկայ որ օգնութեան կանչեմ։

Չեմ գիտեր թէ որքան ժամանակ տեւեց, յանկարծ ձին զիս ուժգնօրէն գետին փռեց։ Այսքանը կը յիշեմ։ Ուրիշ ոչինչ։ Ուշակորոյս ինկած եմ գետին, դէմքս արիւնլուայ, ոսկորներս ճմլուած զիս տուն տարած են։ Ամբողջ ամիս մը դառանցած եմ ցաւերուս մէջ, չեմ կրցած պատմել նոյնիսկ թէ ինչպէս պատահեցաւ դէպքը։

×

Մեր գռեհիկ ունակութիւններուն վերջ պիտի տրուէր, այլ եւս աղտոտ եւ անկիրթ չպիտի մնայինք, Թուրք լամուկներու հետ կռիւի չպիտի բռնուէինք։

Դպրոց պիտի բացուէր.

Ժամ պիտի շինուէր։

Դպրոցը եւ եկեղեցին կը շինուէին։ Բոլոր մանուկներս լծուած էինք աշխատանքի, մեր թաթիկներով քար, փայտ, աւազ եւ ամէն ինչ կը կրէինք վարպետներուն։

Ինչպէս վերջացաւ շինութիւնը չեմ յիշեր։ Վերջապէս մտանք դպրոց, եւ սկսանք Ա. Բ. Գ. սորվիլ։ Բարի մարդ մըն էր մեր ուսուցիչը, որ ամէն ճիգ թափեց զրել — կարդալ սորվեցնելու մեզ։

Մեր ուսուցիչը կը տարբերէր շատերէն։ Կը տեսնէինք որ Թուրքերը այնքան չէին ախորժեր անկէ որքան Գոյանճոնց Գօզուէն։ Նոյն իսկ Գոյաճոնց Գօզոսը որ ծեր Հայ մըն էր եւ իր մօրեղբայրը կ'ատէին Մինասը՝ մեր վարժապետը։ Եւ փոխադարձաբար կ'ատէր վարժապետը իր քեռին։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

բուն կեդրոնէն, Գերմանիայէն։ Այս առթիւ կը յիշէ թէ 250 գերման նացիներ Աւստրիա մտած են վերջերս, ահաբեկումներ եւ խափանարար ցոյցեր կազմակերպելու համար։

Մեռաւ Տիկին Կլառա Ցէթկին

Երէկ հաղորդած էինք Գերմանիոյ համայնավար կուսակցութեան մայրիկին՝ Տիկին Կլառա Ցէթկինի մահը, 76 տարեկան հասակին մէջ։

Կլառա Այզնէր ծնած էր Սաքսոնիոյ մէջ։ Ուսուցչուհի էր, բայց կանուխէն ոգեւորուեցաւ ընկերվարական շարժումով եւ Փարիզ գալով, ամուսնացաւ ռուս ընկերվարական Օսիփ Ցէթկինի հետ։ Ամուսինը մեռաւ 80ական թուականներու վերջերը, եւ այլեւս Գերմանիա դարձաւ իր երկու զաւակներուն հետ։ Այնտեղ գործօն դեր ստանձնեց ընկերվարական կուսակցութեան մէջ, խմբագրելով Շթութկարտի ընկերվարական կիներու օրկանը։

(Այս գործը շարունակեց մինչեւ 1916)։ 1899ին ամուսնացաւ բարեկեցիկ արուեստագէտի մը՝ Զունտէլի հետ։ Իր լայն զարգացումը եւ ճարտասանական ձիրքերը աչքեցիկ դիրք մը ապահովեցին իրեն՝ կուսակցութեան մէջ։ 1892էն սկսեալ ներկայ էր ընկերվարական գրեթէ բոլոր համագումարներուն, եւ 1895ին անդամ ընտրուեցաւ վերստուգիչ կոմիտէին։ 1916էն 1919 խմբագիրն էր ընկերվարական թերթի մը կիներու բաժնին, թէեւ պատերազմէն վերջը բանտարկուեցաւ առնի մը համար։ Երբ ընկերվարականները պառակտեցան, յարեցաւ անոնց անկախ հատուածին, և գերմանական յեղափոխութենէն յետոյ երեսփոխան ընտրուեցաւ Վիւրթէմպէրկի Ազգ. Ժողովին իբրեւ անկախ, բայց յետոյ աւելի ձախ դառնալով, միացաւ համայնավարներուն։ 1920էն ի վեր երեսփոխան էր գերմանական Ռայհսթագին մէջ։ Իր ազդեցութիւնը հետզհետէ աճեցաւ համայնավարական շարքերուն մէջ։ Թէեւ աչքերը լաւ չէին տեսներ, բայց վարեց երկու համայնավարական թերթեր եւ եղաւ քարտուղար Գ. Միջազգայինի, ինչպէս եղած էր Երկրորդին։ 1924ի գարունէն յետոյ ընդհանրապէս Մոսկուա կ'ապրէր, միայն բացառիկ առիթներու մէջ Գերմանիա դառնալով։ Այդպէս ըրաւ Լոքառնոյի դաշինքին վիճաբանութեան առթին։ Կլառա Ցէթկին ուժգնօրէն պայքարեցաւ դաշինքին դէմ, զայն համարելով «ամբողջացումը Վերսայլի դաշնագրին»։ 1930ին նորէն երեսփոխան ընտրուեցաւ Գերմանիոյ Ռայհսթագին մէջ եւ իր 75ամեակին առթիւ մեծարուեցաւ իբրեւ «մէկը գերմանական եւ միջազգային յեղափոխական եւ աշխատաւորական շարժման առաջնակարգ դէմքերէն»։ Նորէն Մոսկուա գնաց, բայց անցեալ օգոստոսին, թէեւ տկար եւ հիւանդ, դարձաւ, իբրեւ երիցագոյն անդամ նախագահելու համար Ռայխստակին բացման նիստին։ Երկու համայնավար կին երեսփոխաններ, երկուքն ալ յաղթանդամ, թեւերէն բռնելով բեմ առաջնորդեցին։ Կլառա Ցէթկին ոտքի կեցաւ զաւազանի մը կռթնած, եւ իբր մէկ ժամ մէկ ջուրով լուաց կառավարութիւնը, նացիները եւ ընկերվարականները։ Ասիկա իր վերջին երեւումն էր Գերմանիոյ մէջ։ Այնուհետեւ Մոսկուա գնաց եւ այնտեղ ալ մեռաւ։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ խորին ցաւով կը ծանուցանէ մահը՝ Մարսէյլի Շրջանի գործօն ընկերներէն եւ նախկին Կեդր. Կոմիտէի անդամ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ եւ կը յայտնէ իր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն։

Հ.Յ.Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Հ.Յ.Դ. Տեսինի Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Աբգար Արզումանեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

Հ.Յ.Դ. Տեսինի Կոմիտէ

Թէհրանի բաժանորդներուն

Ողբացեալ ընկեր Ստեփան Խանքարեանի փոխարէն, «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալութիւնը միրայժմար ստանձնած է Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, (Teinturerie «HOVAR», Avenue Naderi):

Կը խնդրուի անոր հետ կարգադրել թէ հին և թէ նոր հաշիւները։

Պարսկաստանի համար մեր տարեկան բաժնեգինն է 200 Ֆր. ֆրանք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 30ին։
Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը

Դաշտապարահանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՈԶԿԱՏԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, ամբողջ օրը
ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷԻ ՕԴԱՅՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
եւրոպական պարեր, զաւեշտ, անակնկալներ եւյլն.
Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ եւ ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ կոմիտէները՝ ամբողջ կազմով, վաղը Շաբաթ երեկոյ ճիշդ 8.30ին, 32, Ավընիւ Հօշէնի սրճարանին վերնայարկը։

ՊԱՆԷՆՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Գեղեցիկ Յովհաննէսեանի բնակարանին մէջ 43, rue Mme Curie, Bagneux. Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՇԱՎԻԼԻ Արզութեան խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մհեր» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕԻ եւ ԱՌԼԻ բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Առլի ծանօթ հաւաքատեղին։

Գերմանիոյ ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ Է դերձակի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով, թէեւ խանութին ֆօնը կ'արժէ 15.000 ֆրանք, բայց ստիպուած ըլլալով մեկնիլ ցուրտի վերջը, կը ծախէ միմիայն 2000 ֆրանքի։ Առաջին ներկայացողին կայնուոր զեղչ։ Բացառիկ պատեհութիւն։ Օգտուեցէք առիթէն, դիմել՝ 8, rue Affre, Փարիզ (18), մէթրօ՝ Chapelle կամ Barbès։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹՈՒԼՈՆ, Ա. Ա.— 100 Ֆր.
ԿԱՐՍԱՆ, Գալ.— 30։
ՔԱՎԱՅՈՆ, Մահ.— 20։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէրիկի Սեբաստիոյ Նահանգային Ուսումնասիրաց Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկին Ս. Հայկէշեանի եւ պարագաներուն, իր ամուսնոյն՝ ՍԱՄՈՒԷԼ ՀԱՊԻՇԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ.— Պատգամաւորներու զեկոյցը Ե. Շրջ. Ժողովի մասին եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին (Դարձանատուն)։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ ԹԸԷԹԻԷՆԻ մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Զեկոյց՝ Պատգամաւորի եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Bar du Globe, սրահին մէջ, 37. Bld. Dufommier։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ-անդամ Վասպուրականցիները։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կողմէ

կը ներկայացուի՝

«ՏԱՅԸ ԿԱՐԱՊԵՏ» (զաւեշտ 3 արար) 24, Յունիս Շաբ. գիշեր ժամը 9ին Salle Patinի մէջ 114, Grand'Rue. Chaville

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՑՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Գաղափար չունէր թէ ո'րքան ատենէ ի վեր այսպէս փռուած էր հոն, երբ յանկարծ լսեց ինքնաշարժին ճանչիւնը գարձղարձիկ ճամբուն վրայ։

Լայն բացուած պատուհանէն ձայներ սկսան խուժել։ Թմրած միտքով անշարժ պառկած կը մնար, բայց լսելիքը արթուն։ Ժիւլա կը հարցնէր թէ մէկ կրտսեսա՞ծ է վիրը։ Անոր ձայնը, առոյգ եւ ցնծուն, կը հնչէր իր ականջին, բնութեան պէս — լեռան պէս — յաղթական— անկործան։ Կանչեց նէ վարէն վեր. «Օ՜ն, մեքենավա՛ր, եկա՞ծ ես»։ «Այո՛» մը տուաւ իբրեւ պատասխան։ Ցետոյ տուն մտան, խաղալով խնդալով գացին ներքեւի սրահը։

Իր պիրկ ուշադիր ականջներու մէջ Ժիւլայի ձայնը կը տիրապետէր միւսներուն։ Ջանաց բաժնել ձայները եւ ճանչնալ երիտասարդ Մէյփիլի ձայնը։ Բայց, կ'երեւի, Մէյփիլ աւելի լուռ կը մնայ, նայուածքը սեւեռած կինոջ հըպայծառ դէմքին Ժիւլա, կ'երեւի, կը դիտէր զայն իր անյատակ նայուածքներէն մէկովը։ Իր աչքերը արդեօք ո'րքան արտայայտիչ, սակայն քողարկուած անույշ անկեղծութեամբ մը, չունի աչքերուն նման։ Հէմինկուէյ ո'րքան լաւ կը ճանչնար այս նայուածքը, որ ժամանակին զինքը տողորած էր սոսկումով, զմայլումով եւ արգահատանքով։ Հիմա միայն կողմը դարձած առեն՝ ա'լ աւելի սեւեռուն ու խորափիտ պէտք է ըլլայ նայուածքը։

Անշուշտ երիտասարդը կը խորհէր երկու հոգիներուն աստուածային միութեան վրայ։

Հէմինկուէյ ջիղերու գրկումով աչքերը փակեց երիտասարդին դարմացկոտ դէմքը երեւակայելով։ Բէլ ատենէն անոր ալ խենթութիւնը կ'երթա՛յ։ Մարդիկ այնպէս ենթադրած են թէ այս խենթութիւնը երիտասարդի մը համար շատ օգտակար է։ «Դրոցին մէջ քանի մը ապտակ, քանի մը անգամ ծեծ, առանց վնասակար չեն տղուն», բողոքներ կան։

Շատ աղէկ բա՞ն է թէ ոչ, երբ մէկու մը խենթութիւնը անցնի։ Բայց ասիկա խենթութի՞ւն է արդեօք։ Առասուած վկայ, աստ խենթութիւն չէն ըսեր, ասիկա անարդութիւն է, ստորնութիւն է։ Հոգին համար մահուան վտանգ կը դարանի այս ճամբուն վըրայ։ Խենթութի՞ւն է միթէ երազել լուսեղէն աշխարհ մը, ապրիլ լուսաւոր աշխարհի մը համար, մաքուր եւ իրաւ։

Ահա սանդուխէն վեր ելաւ։ Ինք ցատկելով դուռը գոցեց եւ նորէն ինկաւ անկողինին վրայ։ Կ'երեւակայէր թէ հիմա սանդուխին վրայ երրորդ բազի գիշեր կը մաղթեն, Ժիւլայի նայուածքը բայց մը կը հանգչէր երիտասարդին դէմքին վրայ։ Իրենց աչքերը հիմա անթարթ եւ արտայայտիչ չէին, այլ հրամայա եւ խոստմնալից երախտապարտութեամբ առաւել։ Ո'րչափ լաւ կը ճանչնար զայն։ Ցետոյ նէ կրկին մաղթեց գիշեր բարի թըվասին ձայնով, եւ Մէյփիլ ելաւ վերի յարկը։

Երբ այսպէս մութին մէջ կը ստասպէր, Հէմինկուէյի այնպէս կը թուի թէ ահռելի պատասխանատուութիւն մը կը ծանրանար իրեն վրայ, թէ իր իսկ երիտասարդութիւնը, երիտասարդ Մէյփիլի կերպարանքին մէջ ձուլուած, ո'րչափ մեղապարտ էր։ Ձէր կրցած ինքզինքը պաշտպանել նըւաստ դէմ։ Ո'վ երիտասարդութիւն։ Աստուա'ծ իմ, մարդ չէ՞ կրնար իր մէկ մասը չարժել «կեանք» կոչուած բանին յիմարական յարձակումը եւ վէրքերը կասեցնելու համար։

Նոր լռութիւն տանը մէջ։ Ելաւ, եւ ոտքի մատներուն վրայ կռթնելով դէպի դուռը գնաց եւ բանալով դուրս նայեցաւ։ Նրբանցքը մութ էր։ Ժիւլա յիշրան տակ միայն լոյս մը կը տըղողէր։ Դուռը կիսախուփ ըրաւ, — թոռ մը քաշեց եւ վրան նստաւ։

Նոյն իսկ ինք իրեն կը ծածկէր թէ բանի մը կը սպասէ։ Միտքը վրան չըլլալով կը գործէ, կարծես առանց սեփական եւ գիտակից մղումի։ Առնցմէ ոչ մին մտադրած էր։ Ոչ մէկ որոշ ծրագիր ունէր գլխուն մէջ։ Կը սպասէր, նստած պարզապէս կիսաբաց դրան առջեւ։

×

Վերի յարկին վրայ դռներէն մէկուն տակէն լուսեղէն իր ուշադիր պիրկ ականջին հասնելուն պէս, ելաւ կանգնեցաւ։ Բայց մը անգամ չվարանեցաւ։ Բայց առանց ո եւ է միտք զործածելու բնկէկին վրայ։ Պահիկ մը սպասեց մութ նրբանցքին մէջ, ապահովելու համար։ Այո', մէկը վար կ'իջնէր սանդուխէն։

Տաղտուկին նախազգուշութիւններով քայլ առաւ դէպ ի Ժիւլայի դուռը, արագօրէն։ Ոչ ետ ո եւ է լոյս։ Սակայն դրան փակաղակը առանց հոռ ու հոռ չոլորելու։ Մեղմ ու չուռ, բացաւ դուռը, ներս մտաւ եւ ետեւէն բռնեց։

Լուսնկային աղօտ լոյսը սենեակին մէջ ճանաչելի կ'ընէր առարկաները։ Ժիւլայի հանդերձները, տկար, չոր ու դատարկ, հոս հոս կը մղէր զինքը ժամանակին, երբ սիրով կը սպասուէր անոր սենեակին մէջ։ Տեսաւ հոս որ Ժիւլայի գիշերային ուրուագիծը կ'անհետանար անկողինին կողպաքրին։ Ինք անխօսով, թեթեւ յուզումով մը միայն որ յաղթուած էր լուռ ու հանդարտ մնալ։

«Վեր՞ը», շշնջեց Ժիւլա։ Հէմինկուէյ կանգնած սենեակին դարձոյց, կեցաւ դրանառջեւ եւ փակողակռձեռքէն չհեռցուց։ Գրեթէ երիտասարդ Մէյփիլին մեծութիւնը ունէր արդէն։ «Վերթո՞ր», հեծեց Ժիւլա, «[illegible] հոգ կը կենաս»։

Ձեռքը փակաղակին վրայ հանգչելու համար կատարած թեթեւ շարժումը անոր մարմինին տուաւ արտասովոր պրկում մը։ Դէմքը թըզթացաւ անկէն։ Վերջ ի վերջոյ փակաղակը շարժեցաւ մատներուն տակ։ Ժիւլա սկսաւ մեղմով երկարիլ։ Հէմինկուէյ անվարան, դուռը կէս մը քաշեց եւ սաւ մութին մէջ։

«Է՛, ի՞նչ գործ ունիք հոս»։

Տկար լուսնկան Մէյփիլ աչքերը դուրս հանեց նրբանցքին խաւարին։ Կատաղօրէն յանկարծ Հէմինկուէյի, անմարմին դարձած սարսափի մը պէս։ Հէմինկուէյ դուռը գոցեց։ Պիտի ըներ ամբողջ մարմինով։ Ան կրցած չըլլար դրան կրթնել։ Աչքերը գոցեց, եւ կը մաքառէր օդի համար շարժելու անկարող։ Սենեակին լռութիւնը կարծես կը արտէր Ժիւլայի ներկայութենէն։ Գիտակցեցաւ թէ կը վախնար անորմէ։ Եւ ասիկա ըրաւ զինքը բոլորովին։ Ցետոյ լոյսի կոճակ մը կը դառնար։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R C Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 24 ՅՈՒՆԻՍ 1933

24 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԺԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2222

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԻՐԵՆՑ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍ ԴՐՕՇԱՄԱՐՏԸ

Երէկ արձանագրեցինք խուժանային ելոյթ մը՝ հայկական դրօշին դէմ, Ֆիլիպէի մէջ։

Սօֆիան ալ փորձանքի հանդիպած էր այդ առթիւ։ Նորէն արգելք՝ ոստիկանութեան միջոցաւ, յետոյ լուսաբանութիւն եւ արտօնութիւն։ Եւ կիրք ու վարկաբեկում։

Նոյն պատմութիւնը՝ Ամերիկայի մէջ,— յիշելու համար ամէնէն կարեւորը եւ վերջինը։

Ոչ նոյն խուժանավարութեամբ, բայց նոյնքան տմարդի հոգեբանութեամբ։

Ամերիկայի մեր աշխատակիցը կը գրէր անցեալ շաբթու.

— «Ամերիկահայ Երեսփ. ժողովը վճռած էր համազգային հանգամանք տալ ապրիլեան սգատօնին։ Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէն ալ յատուկ կոչ ուղղած էր իր կոմիտէներուն աջակցելու անոնց։

«... Ցաւալի եղան։ Ռամկավարները խուսափեցան պատճառաբանելով եռագոյնի ներկայութիւնը (ինչպէս Փրովիտէնսի մէջ), եւ ուրիշ տեղեր անանք դուրս մնացին։ Ունեցանք պեկածումի քանի մը շարաթներ։ Ուրիշ վայրերու մէջ սգատօնը կատարեցին եկեղեցիներու մէջ, եռագոյնը չպարզելու դիտումով»։ (Ցառոց, 14 յունիս)։

Մնացեալը կ'իմանանք «Հայրենիք»էն։

Հայերն ալ հրաւիրուած էին մասնակցելու միջազգային կառնաւ թափօրի մը, Շիքակոյի մէջ։ Բայց, զրկուեր են, «միայն այն պատճառով որ ռամկավար, հնչակեան կամ Հօկճի պարոններ ընդդիմացեր են ազգային դրօշակ պարզուելուն»։

Մեր պաշտօնակիցը կ'աւելցնէ թէ «նոյն վտանգը կը սպառնայ նաեւ Պոսթընի հայ գաղութին, միջազգային ուրիշ թափօրի մը առթիւ»։

Առ հասարակ պաշարին, մեր պաշտօնակիցը այս առթիւ գրի առած էր հետեւեալ տողերը, որ կը խտացնեն եզած նախատինքին խորութիւնը։

— «Մենք վստահ ենք որ եթէ հայ հասարակութիւնը ամէն տեղ լաւ դաս մը տայ հայկական եռագոյնի թշնամիներուն, այն ատեն անոնք պիտի չյանդգնին այլ եւս որ եւ է ձեւով արգելք հանդիսանալու մեր ազգային դրօշակի պարզման։ Կասկած չկայ, որ հասարակութեան մէկ կարեւոր մասին կրաւորական վերաբերումն է որ քաջալերած է և կը քաջալերէ զանոնք։ Ուստի, հասարակութեան գործն, վճռական միջամտութիւնը կարող է գիւրութեամբ վերջ դնել այդ անհամ վէճերուն եւ միանգամ ընդ միշտ հարկադրել բոլորին պատշաճ յարգանք յարգելու հայկական եռագոյնը»։ («Հայրենիք», 8 յունիս)։

Տարիներ բոլորեցան այս դրօշամարտին վրայ։ Բայց, ոչինչ փոխուեցաւ կացութենէն։

Հակառակ այն իրողութեան որ, հալածական ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը գուրգուրանքով փարած է այդ անմեղ եւ սարագիր խորհրդանշանին, դաս մը մարդիկ ուխտած են բանիւ եւ գործով պայքար մղել անոր դէմ։

Ինչո՞ւ։ Հայ ժողովուրդի ո՞ր գերագոյն շահուն համար։

Պատասխան չունին, բացի աժան – կարապետ բանդիտութենէ եւ իմաստակութենէ։

Գլխաւոր առարկութիւն այն է թէ՝ Երեւանցիները կը բարկանան։

Տրամաբանօրէն, կարելի էր առաջարկել որ եռագոյնը ծալենք եւ կարմիր դրօշ պարզենք։ Քանի որ կարմիր է Երեւանը։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, բարեկամ, խենդեցա՞ք։ Այսպէս ընելով, կասկածելի պիտի դառնանք բոլոր երկիրներուն մէջ։

— Ուրեմն ուրիշ դրօշակ մը հանենք...

— Ի՞նչ լաւ կ'ըլլար... Ամէն պարագայի մէջ, մէկդի նետենք այս եռագոյնը, որպէսզի ցոյց կատարած չըլլանք Հայաստանի կառավարութեան դէմ։

Այս իմաստով խօսքեր շատ լսած ենք պատասխանատու հակառակորդներէ։

Կը նշանակէ թէ՝ եռագոյնը այնքան ահռելի չարիք մըն է որ, կրնայ նոյն իսկ խզել գաղութներու եւ Երեւանի յարաբերութիւնները։

Հետեւաբար, պէտք է շարունակել խաչակրութիւնը։ Ամէն տեղ եւ ամէն ժամ։ Հափ յարուցանելու գնով։

Պէտք է շարունակել մանաւանդ անոր համար որ, հայկական դրօշին պաշտպաններուն գլուխը կը գտնուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Աւելին։ — Դաշնակցակա՛ն է եռագոյնը, ինչպէս Մայիս 28ը։

Հակաճառեցէք ինչքան կ'ուզէք։ Բացատրեցէք թէ Դաշնակցութիւնը ունի իր սեփական դրօշը, թէ եռագոյնը Հ.Հ. առաջին խորհրդանշանն է՝ թելադրուած Ալիշանի գրպատումներէն։

Անօգո՜ւտ է։ Որովհետեւ մարդիկ ականջ կուտան ոչ թէ պատմութեան, տրամաբանութեան, ազգային արժանապատուութեան եւ օրուան պահանջներուն, այլ քինախնդիր առելութեան եւ խուժանավարութեան։

Անոնք նոյն իսկ «միացեալ ճակատ»ին ձախողումը կը վերագրեն հայկական դրօշին, «Մեր Հայրենիք»ին և Մայիս 28ին։ Մինչեւ իսկ ապրիլեան սգահանդէսին, քանի որ ... եռագոյն պարզելու – չպարզելու խնդիր կը ծագի միշտ։

Ե՞լքը։ «Հայրենիք»ը կ'առաջարկէ ձեւ մը,— «Պէտք է որ հայ հասարակութիւնը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ տարակոյս չվերցնող եղանակով մը պարտադրէ իր կամքը»։

Այս չի նշանակեր, անշուշտ, կռիւ յարուցանել։

Անոր իմաստն է՝ թօթափել կրաւորական, պիղատոսեան չարժուձեւերը, եւ խմբովին, տիրաբար ապացուցանել թէ՝ կարելի չէ անվերջ խաղալ ամբողջ ժողովուրդի մը սրբութիւններուն եւ համբերութեան հետ։

Մանաւանդ այսքան տափակ բանի մը համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵՐԺԵՑ ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ԱՄՐԱՑՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

ՅՈՌԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ամբողջ մէկ շաբաթ անհամբեր սպասելէ յետոյ, խորհրդաժողովը ստացաւ Մ. Նահանգներու պատասխանը՝ գլխաւոր դրամներու ամրացման մասին։

Պատասխանը ժխտական է, եւ խոր դժգոհութիւն պատճառեց։ Փարիզեան թերթերու թղթակիցները արդէն սկսած են գուժել խորհրդաժողովին ձախողումը կամ յետաձգումը, իբրեւ հետեւանք Ամերիկայի բռնած դիրքին։

Ի՞նչ կ'ըսէ ամերիկեան պատուիրակութեան պատասխանը, որ մամուլին յանձնուեցաւ հինգշաբթի իրիկուան դէմ.—

« Ջափազանցեալ կարեւորութիւն մը տրուեցաւ դրամներու առժամեայ ամրացման ծրագրին քննութեան։ Իրողութիւնը այն է որ մեր պատուիրակութիւնը երբեք գործ չունեցաւ այդ ծրագրին հետ։ Ան քննուեցաւ Մ. Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի գանձային նախարարութեանց եւ կեդրոնական դրամատուներուն ներկայացուցիչներուն կողմէ։ Այս առթիւ Մ. Նահանգներու ելմտական նախարարութեան կողմէ յատկապէս Լոնտոն ղրկուած էր Տօքթ. Սփրակ։ Ամերիկեան կառավարութիւնը կը կարծէ թէ բոլորովին անպատեհ է գործադրել ո՛ր եւ է միջոց՝ առժամապէս կայուն վիճակի մը վերածելու համար դրամները։ Անպատեհ՝ անոր համար որ, ամերիկեան կառավարութիւնը կը կարծէ թէ այն ջանքերը զորս կը կատարէ գիները բարձրացնելու համար, իր ամէնէն կարեւոր աջակցութիւնը կը կազմեն եւ ամէն ինչ որ կրնայ խանգարել այդ ջանքերը եւ յանկարծ իջեցնել գիները՝ աւելի մեծ վնաս պիտի պատճառէ խորհրդաժողովին քան անմիջական համաձայնութեան մը չգոյութիւնը՝ դրամներու ամրացման մասին։

Ինչ կը վերաբերի վերջնական նպատակին, ամերիկեան պատուիրակութիւնը արդէն ներկայացուցած է բանաձեւ մը որ կը ձգտի վերջնապէս կայուն վիճակի մը վերածել ամբողջ աշխարհի անկայուն դրամները եւ ինքն ալ սկսած է ուսումնասիրել այն միջոցները որոնց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ հաստատել դրամական եւ մաքսային ներդաշնակ քաղաքականութիւն մը, բոլոր ազգերու գործակցութեամբ, զարկ տալու համար տնտեսական գործունէութեան եւ բարձրացնելու համար գիները »։

Ինչպէս բսինք, այս յայտարարութիւնը շատ դէշ տպաւորութիւն գործեց, որովհետեւ բոլորովին ուրիշ բան կը սպասուէր Ամերիկայէն, խորհրդաժողովին յաջողութեան համար։ Կը նշանակէ թէ՝ Ամերիկան ամէն բանէ առաջ իր սեփական շահերը կը մտածէ եւ չուզեր կայուն վիճակի մը վերածել տոլարը, որպէսզի կարենայ մրցիլ միջազգային հրապարակի վրայ։

Խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ տակաւին յոյս կայ թէ նախագահ Ռուզվէլթի լիազօրը, որ Լոնտոն կը հասնի յառաջիկայ շաբթու, պիտի կրնայ նոր լոյս մը սփռել իր բերած հրահանգներով։

Բայց յոռետեսներն ալ շատ են։ Պատուիրակներ կան որ այլեւս անիմաստ կը համարեն խորհրդաժողովը։ Միւս կողմէ, կարծողներ կան որ եթէ խորհրդաժողովը ձախողի, վերջնապէս չպիտի փակուի, այլ պիտի յետաձգուի հոկտեմբերին։

ԱՄԷՆ ՄԷԿԸ ԻՐ ԾՐԱԳԻՐԸ ՑԱՌԱՋ ԿԸ ՔՇԷ

Ամերիկեան պատուիրակութիւնը այս յայտարարութեան հետ միաժամանակ, պաշտօնապէս խորհրդաժողովին ներկայացուց ծրագիր մը՝ մաքսային սեղմումներու վերացման դէմ, համաձայն Ուաշինկթընէն ստացած հրահանգներուն, ինչպէս կը չեշտէ։ Արդէն հրատարակած ենք ծրագրին հիմնական կէտերը, որոնց համաձայն.

1. Բոլոր ազգերու հասարակաց շահուն հակառակ է վարել ծայրայեղ ազգայնականութեամբ վարակուած տնտեսական քաղաքականութիւն մը, յաւելուածական պատնէշներ եւ խտրութիւններ հաստատել վաճառականութեան դէմ։

2. Պէտք է կարելի եղածին չափ շուտով ջնջել ներածման արգելքները, բաժնեցուցակները եւ միւս կամայական սեղմումները։

3. Պէտք է կարելի եղածին չափ շուտով կրճատել մաքսային պատուարները, փոխադարձ համաձայնութիւններով, երկ – երկու կամ բազմակողմանի, որպէսզի միջազգային վաճառականութիւնը կարենայ վերստանալ իր բնական եւ ազատ ընթացքը։

Այս բանաձեւը այնքան ալ տաք ընդունելութիւն չգտաւ, քանի որ բացորոշ է Ամերիկայի բռնած ընթացքը։

Ֆրանսական թերթերը սկսած են ոչ միայն պաշիլ խորհրդաժողովէն, այլ եւ ծաղրել կամ ձաղկել զայն, իբրեւ աւելորդ ժամանց։

Ծանր կացութիւն Պուլկարիոյ մէջ

ՕՐԻՆԱԳԻԾ ՄԸ՝ ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ տեսակ մը ջղագրգռութիւն կը տիրէ քաղաքական շրջանակներու եւ հանրային կարծիքին մէջ։ Կացութիւնը ծանր է թէ արտաքին եւ թէ ներքին պատճառներով։ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին պուլկարական պատուիրակը իր յոյսը դրած է արմտիքի գիներուն բարձրացման վրայ, բարելաւելու համար երկրին տնտեսական վիճակը։ Գալով բուն ներքին կացութեան, մակեդոնական ահաբեկումներու անընդհատ աճումը խոր մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Սօֆիոյի ոստիկանութեան վերատեսուչը հրաժարեցաւ, իսկ խորհրդարանի սեղանին վրայ դրուած են երեք հարցապնդումներ, մակեդոնական եղբայրասպանութեանց մասին։ Այդ հարցապնդումները կանխելու համար, ներքին նախարարը երեսփ. ժողովին ներկայացուցած է օրինագիծ մը՝ քաղաքական սպանութեանց մասին։ Օրինագիծը կ'առաջարկէ աւելի ծանրացնել նախատեսուած պատիժները, գանոնք գործադրելով թէ սպանութեանց դրդիչներուն եւ թէ կատարողներուն։ Այսուհետեւ, այն մարդիկը որ սպանութիւններ կը կատարեն քաղաքական կազմակերպութեանց հրամանով եւ անոնք որ այդ հրամանը կուտան, մահուան պիտի դատապարտուին։ Ցետոյ, ձեւակերպութիւնները աւելի արագ պիտի կատարուին եւ քաղաքական սպանութեանց հեղինակներուն դէմ բացուած դատերը հօթը օրուան մէջ դատարան պիտի յանձնուին։

Այս ծանրակշիռ հարցին հետ, ջղագրգռութիւն կը պատճառէ նաեւ նոր երմտացոյցը, որուն մէջ կատարուած կրճատումները խոր դժգոհութիւն պատճառած են դաս մը տուեւորականներու եւ պաշտօնեաններու։

※ Նոր սպանութիւն մը կատարուեցաւ չորեքշաբթի օր, Սօֆիայի մէկ սրճարանին մէջ։ Խուրենցի առեւտրական մը, Իվան Վուլչեւ, որ հեռաւոր կապ ունեցած չունի մակեդոնական կռիւներուն հետ, տեղն ու տեղը սպաննուեցաւ անծանօթի մը կողմէ։ Մարդասպանը փորձեց փախչիլ, բայց քիչ յետոյ ձերբակալուելով, յայտարարեց թէ հրաման ստացած էր սպաննելու հակառակորդ Մակեդոնացի մը, սակայն, ժամանչողը սխալած եւ անոր նմանող մէկը ցոյց տուած է...

Արտակարգ պատիւներ Իրաքի թագաւորին

Լոնտոնի քաղաքապետութիւնը փառաւոր հացկերոյթ մը սարքեց՝ ի պատիւ Իրաքի թագաւորին։ Անգլիոյ արքայական անձնապահ գունդէն ջոկատ մը թագաւորը առաջնորդեց քաղաքապետարան, ուր հրաւիրուած էր Լոնտոնի ազնուապետական դասը։

Հացկերոյթի ընթացքին, լորտ Քաղաքապետը բաժակ առաջարկեց Իրաքի թագաւորին կենացը, եւ ըսաւ։

— «Բարի գալուստ մաղթելով Ն. Վեհափառութեան Իրաքի թագաւորին, կ'ողջունենք վեհապետը երկրի մը որ դաշնակիցն է մեր երկրին։ Մեր երկու երկիրներուն սերտ ընկերակցութիւնը կը յենու ոչ միայն դաշնագրի մը հանդիսաւոր տրամադրութեանց, այլեւ ամուր բարեկամութեան մը վրայ որ կը բխի փոխադարձ յարգանքէ եւ շահերու համերաշխութենէ որոնք հաստատուեցան պատերազմի ընթացքին եւ պահպանուեցան ու զօրացան խաղաղութեան միջոցին։ Ն. Վեհափառութիւնը վեհապետն է ամենանոր պետութեան, բայց ամենահին երկրի մը։ Տասներկու տարուան կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ, Ն. Վեհափառութեան իմաստուն առաջնորդութեան տակ, նոր պետութիւն մը եւ նոր ազգ մը գոյութիւն առաւ, ազգ մը ինքնավստահ, բարգաւաճ եւ յառաջդէմ։ Այդ գործքով, Ն. Վեհափառութիւնը ուրիշ փառաւոր էջով մը ճոխացուց պատմութիւնը երկրի մը որ քաղաքակրթութեան օրրանը եղած է աշխարհի կէսին համար եւ մենք վստահ ենք թէ անոր առաջնորդութեան տակ Իրաքը, բախտաւոր՝ բնական հարստութիւններով եւ իր ժողովուրդներուն թանկագին յատկութիւններով, պիտի վերագտնէ եւ նոյն իսկ գերազանցէ իր անցեալ փառքերը »։

Ֆէյսալ Թագաւորը պատասխանելով, շնորհակալութիւն յայտնեց եւ մասնաւորապէս փառաբանեց անգլօ-իրաքեան բարեկամութիւնը եւ Անգլիոյ ընծայած աջակցութիւնը։

— « Իմ երկիրս շատ օգնութիւններ ստացաւ Մեծն Բրիտանիայէն եւ վստահ է անոր ապագայ աջակցութեան վրայ։ Մենք կարօտ ենք ձեր աջակցութեան, զարգացնելու համար մեր երկրին ընդարձակ թաքուն հարստութիւնները։ Լոնտոն քաղաքը, ծննդավայրը այնքան առեւտրական ձեռնարկումներու, յիովին ըմբռնած է հեռաւոր երկիրներու ընծայած պատեհութիւնները։ Աշխարհի ազգերը այժմ ժողովի նստած են Լոնտոնի մէջ, դարման փնտռելու համար իրենց տնտեսական ցաւերուն եւ ես վստահ եմ թէ պիտի յաջողին։ Վստահ եմ, նաեւ, թէ գործակցութեամբ այս ոստանին, Իրաքը պիտի կրնայ իր կարգին նպաստել առեւտրական բարգաւաճման վերահաստատման »։

Ընկերվարականներն ալ չպիտի կրնան գործել ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՈՉ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ, ՈՉ ԺՈՂՈՎ, ՈՉ ԹԵՐԹ

Ամէն ինչ իր թաթին տակ առնելու առաջադրութեամբ, Հիթլէր ահա կը խափանէ նաեւ ընկերվարական կուսակցութեան գործունէութիւնը։

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ՝ Բայխստակին, գաշնակից երկիրներու ազգ. ժողովներուն եւ քաղաքապետական խորհուրդներու ընկերվարական անդամները այլեւս չպիտի կրնան կատարել իրենց պաշտօնը։ Ջնջուած են նաեւ իրենց թոշակները։ Արգիլուած է ընկերվարական ո՛ր եւ է լրագիր կամ պարբերական։ Կառավարութիւնը պիտի գրաւէ կուսակցութեան այն գոյքերը որ գրաւուած չէին սէնտիքաներու լուծման առթիւ։

Վերջապէս, ո եւ է պաշտօնատար, պաշտօնեայ կամ բանուոր որ ռոճիկ կամ կենսաթոշակ կը ստանայ պետութենէն կամ համայնքներէն, չպիտի կրնայ անդամ ըլլալ ընկերվարական կուսակցութեան։

Այս որոշումը հիմնաւորելու համար, կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ վերջին օրերու դէպքերը հաստատած են որ Գերմանիոյ ընկերվարութիւնը դաւաճանական արարքներ գործած է։ Ցայտարարութիւնը կ'ըսէ.

— « Դաւաճանական այդ պայքարը մասնաւոր ուժգնութեամբ կը մղուի կուսակցութեան այն վարիչներուն կողմէ որ Փրակա կը գտնուին։ Պերլին մնացած վարիչները կուսակցութենէն չեն վտարած հայրենիքին դաւաճանող ընկերները։ Ընդհակառակն, ուժ տուած են անոնց, ինչպէս կը հաստատուի Համպուրկի մէջ գումարուած գաղտնի ժողովի մը թուղթերէն։ Հետեւաբար, պէտք է ընկերվարական կուսակցութիւնը համարել դաւաճանութեան նուիրուած կուսակցութիւն մը։ Ներքին նախարարը վճռած է վերջ դնել կուսակցութեան այդ գործունէութեան »։

※ Պերլինի մէջ, խուզարկութեան մը միջոցին, ընկերվարական Շմանս տորճանակը քաշելով սպաննեց երեք նացիներ եւ վիրաւորեց չորրորդ մը, որուն վիճակը յուսահատական է։ Շմանսի հայրն ալ, որ սէնտիքայի մը քարտուղարն է, անհետացած եղաւ։

Խուզարկութիւն կատարուեցաւ նաեւ ընկերվարական երեսփոխան Տիկին Նէմիցի տունը եւ բազմաթիւ թուղթեր բռնուեցան։ Տիկին Նէմից 60 տարեկան է եւ ընկերվարական երեսփոխան՝ քսան տարիէ ի վեր։

ԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Տէր Էլ Ահմար գիւղացիներէն 50 հոգի, կին ու երախայ միասին, Պէյրութ գացած եւ Մարոնիներու պատրիարքին ներկայացուցած են իրենց վիճակը, յայտնելով թէ ամիսներէ ի վեր խոտերով կը սնանին եւ վերջին ծայր թշուառ են

Պատրիարքը լսելէ վերջ անոնց ողբերը իր եպիսկոպոսներէն մէկը անմիջապէս ղրկած է Պէյրութ, Հանրապետութեան Նախագահին տեղեկացնելու համար անոնց վիճակը։

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ օր չանցնիր որ չարձանագրուի արիւնալի ընդհարում մը, մաքսանենգներու եւ ժանտարմներու միջեւ։

Անցեալ շաբթու կատաղի ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Օսմանիէ կայարանին մօտ։ Երկու Թուրքեր, յիսնապետ Հասան եւ ժանտարմա Մուսթաֆա սպաննուեցան, իսկ մաքսանենգները յաջողեցան անվնաս փախչիլ։

Նոյն օրը տեղի ունեցաւ ուրիշ եւ աւելի կատաղի ընդհարում մը, որ փոքր ճակատամարտի մը կերպարանքը ունէր։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄՍԽՈՒՄ ԵՒ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Երկու տեսակէտներ դէմ դիմաց

—Մսխում բառը ոչ մէկ պարագայի չենք ընդունիր, կ'ըսեն ձախակողմեանները: Արդար վարձատրութիւնը, երկրին պարգեւթեան եւ յառաջդիմութեան համար կատարուած ծախքերը, աշխատաւորներու ընկերային վիճակին բարւոքման համար քուէարկուած վարկերը ո՛չ շռայլութիւն կարելի է համարել եւ ոչ ալ մսխում:

—Որքան ատեն որ հաստատութեան մը կամ պետութեան մը նիւթական միջոցները կը թոյլատրեն առատօրէն վարձատրել իրենց ծառայողները եւ անոնց ներկայ ու ապագայ հանգստաւէտութեան մասին խորհիլ, ճիշդ է ձեր դիտողութիւնը, կը պատասխանեն կեդրոնն ու աջակողմը, բայց երբ անոնց կը պակսին պէտք եղած միջոցները եւ այդ ձեր ըսած արդար վարձատրութիւնը կարենալ ապահովելու համար պէտք կ'ըլլայ փոխառութիւնը հասոյթի միջոց նկատել, վտանգի տակ դնելով ոչ միայն այդ հաստատութեան կամ պետութեան վարկը, այլ անոնց գոյութիւնն իսկ, այդ պարագային մսխում կամ շռայլութիւն բառով միայն կարելի է որակել կատարուած անհաշիւ ծախքերը՝ նոյն իսկ եթէ արդարացայն նպատակին յատկացուին անոնք: Երբոր հաստատութեան մը կամ պետութեան մը ելքն ու մուտքը իրար չեն կրնար հաւասարակշռել եւ հնարաւորութիւն չի կայ մուտքը աւելցնելու, առողջ նիւթական քաղաքականութիւնը փրկութեան մէկ ճամբայ միայն ցոյց կուտայ,— խնայողութեան ճամբան:

— Մենք խնայողութեան խօսքն անգամ չենք ուզեր լսել, կ'ըսեն ձախ արմատականները եւ ընկերվարականները, որովհետեւ խնայողութիւնը կը ծառայէ միայն թշուառութիւնը եւ գործազուրկներու թիւը աւելցնելու: Գործերու եւ պաշտօնեաներու թիւին կրճատումը մէկ կողմէն գործազուրկներու թիւը կ'աւելցնէ եւ միւս կողմէն կը վնասէ երկրին յառաջդիմութեան՝ առանց հաշուելու աշխատանքի այն յաւելեալ բեռը որ այդպիսով կը դնենք մնացեալ պաշտօնէութեան վրայ: Իսկ ռոճիկներու կրճատումը ուրիշ բանի չի ծառայեր բայց եթէ աւելցնելու համատարած թշուառութիւնը եւ ծանրացնելու նիւթական տագնապը: Ներկայ վիճակին լուծումը պէտք է փնտռել ուրեմն ոչ թէ խնայողութիւններու ճամբով, այլ ջանալով աւելցնել պետութեան հասոյթի աղբիւրները:

— Ուղղակի թէ անուղղակի նորանոր տուրքերու տակ ճմլելով բնականաբար խեղճ հարկատուները, մինչեւ որ ըմբոստութեան մղէք զանոնք: Գործարանատէրը եւ վաճառականը այդ նոր տուրքերուն տակէն ելլելու համար մէկ միջոց միայն ունին, այն է աւելցնել իրենց պատրաստած կամ ծախած ապրանքին գինը եւ այդպիսով իսկական տուժողը դարձեալ ու մանաւանդ կը մնայ այն դասակարգը որուն շահերուն անունով կը խօսինք: Գալով պետական պաշտօնէութեան եւ աշխատաւորներուն, ճիշդ է, անոնց ռոճիկին վրայ կրճատում չպիտի ըլլայ, բայց ապրուստի գինը բարձրանալով՝ անոնք պիտի պարտաւորուին նոյնքան գումար մը — անուանը — աւելի ծախսել:

— Մենք պիտի ծանրանանք միայն այն ապրանքներուն եւ նիւթերուն վրայ, որոնք հարուստին միայն մատչելի են:

— Շատոնց լսած ենք այդ երգանակը: Այո՛, օրինակի համար ամենածանր տուրքերու տակ պիտի ճնշէք ինքնաշարժի գործարանատէրերը: Երկու բան կրնայ պատահիլ այդ պարագային: Կամ այն է գործարանատէրը իր ծախած ինքնաշարժերուն գինը պիտի բարձրացնէ, որով աւելի պակաս թիւով պիտի ծախուին անոնք եւ հետեւաբար ինքն ալ պիտի պարտաւորուի իր գործաւորներուն եւ պաշտօնեաներուն մէկ մասը ազատ արձակել (որով գործազուրկներու յաւելում), եւ կամ այն է իր մեքենաներուն գինը չբարձրացնելու համար պիտի պարտաւորուի կտրել աւելուրչէքները, ինչ որ դեռ վերջերս պատահեցաւ տան մը մէջ:

— Եթէ պէտք ըլլայ, մենք Դրամագլուխը պիտի զարնենք, ուր որ ալ գտնենք զայն:

— Եւ այդ դրամագլուխը երբե՛ք չպիտի գտնէք, որովհետեւ դեռ այդպիսի որոշում մը չտրուած ան փախուստի ճամբան ձեռք պիտի առնէ եւ պիտի փոխադրուի, ֆրանսական դրամատան նկուղներուն մէջ քնացող ոսկիի ձոյլերուն մէկ կարեւոր մասին հետ՝ դէպի աւելի ապահով եւ ազատ երկիրներ

— Մտիկ ըրէք, մտիկ ըրէք, եւ եթէ պուտ մը խիղճ մնացած է տակաւին ձեր մէջ, մի՛ արդարացնէք տեսնենք ձեր «մսխում»ները: Ձեզ յայտնի է որ ածխահանքերուն մէջ աշխատելու դատապարտուած էակներ կան աշխարհի վրայ, մեզ ու ձեզ նման միս ու ոսկորէ շինուած թշուառ արարածներ՝ որոնք զրկուած են լոյսէն ու արեւը վայելելու բնական եւ արդար իրաւունքէն եւ օրն ի բուն կ'աշխատին, հողին ընդերքներուն մէջ թաղուած, խոնաւ ու մութ նկուղներու մէջ՝ լոյս ու ջերմութիւն հայթայթելու համար իրենց նմաններուն: Եւ ի՛նչ զարհուրելի աշխատանք, օդէ ու լոյսէ զրկուած այդ նեղլիկ փապուղիներուն մէջ, ածուխի փոշիով, արտաշնչուած ծանր օդով, ածուխէն արտադրուած վնասակար կազերով ապականուած հեղձուցիչ մթնոլորտի մը մէջ օրն ի բուն բահ ու բրիչ գործածել՝ բնութեան ծոցէն դուրս կորզելու համար սեւ քարածուխը: Վերէն կաթկթող ջուրի կաթիլներու տակ տամուկ, կէս մէջքէն վեր գրեթէ մերկ՝ այդ գործաւորին հնոցին մէջ աշխատանքը, շատ անգամ կռացած, երբեմն ծունկի վրայ, երբեմն նոյն իսկ գրեթէ պառկած վիճակի մէջ՝ շատ աւելի տաժանելի է քան բոլոր դարերու հնարած տարապարհակ աշխատանքը թիարաններու մէջ:

Ու դեռ չենք խօսիր այն ամենօրեայ վտանգներուն վրայ—պայթում, փլուզում, ջուրերու յորդում — որոնք դամոկլեան սուրի նման կախուած են այդ դժբախտ աշխատաւորներուն գլխուն եւ որոնք կուգան պարբերաբար սեւ սուգի մատնել ամբողջ շրջաններ: Ու դեռ չենք խօսիր այն հազարաւորներուն վրայ որոնք ամէն տարի զոհ կ'երթան թոքախտին եւ նման ուրիշ հիւանդութիւններու՝ ուղղակի հետեւանք օդի, լոյսի, արեգական պակասին եւ իրենց վրայ դրուած աշխատանքի անհնարին բեռան: Եւ այս բոլորը չոր ապրուստի մը համար միայն:

Այս պայմաններուն մէջ շատ քիչերն է բնականաբար որ ծերութեան կը հասնին եւ մենք արդար գտանք ու տարիներ առաջ քուէարկել տուինք օրէնք մը, որով 30 տարուան աշխատութենէ յետոյ հանքագործ մը իրաւունք կ'ունենայ տարեկան 5000 Ֆր·ի կենսաթոշակ ստանալու: Եւ այդ կենսաթոշակը կ'ապահովուի մասամբ հանքագործին կողմէ իր ռոճիկին առ հարիւր վճարած տոկոսով, մասամբ գործատիրոջ վճարած տոկոսով եւ մասամբ միայն պետական նպաստով:

Արդ, հակառակ ներկայ նիւթական ծանր տագնապին՝ մենք առաջարկեցինք որ տարեկան հազար ֆրանք աւելցուի այդ կենսաթոշակին վրայ, որպէս զի այդ դժբախտները կարենան քիչ մը կարագ քսել իրենց չոր հացին վրայ: Ձեր անխիղճ ընդդիմութեան շնորհիւ այդ հազար ֆրանքը կիսուեցաւ թէեւ, բայց կրնա՞ք հիմա, դէմ դիմաց, աչք աչքի մէջ, հոս ներկայ ամէն շրջանակէ եւ ազդեցութենէ, պնդել տակաւին որ մենք «մսխում» կատարեցինք, քուէարկել տալով տարեկան 500 Ֆր·ի յաւելում մը 30 տարի կենդանի թաղուած այդ սեւ հանքերու աշխատաւորին համար:

— Այդ ձեւին տակ դրուած, այդ նեղ սահմաններուն վերածուած եւ մանաւանդ զուտ զգացումի եւ մարդասիրութեան գետնին վրայ՝ ի հարկէ մեր գործածած բառը տեղին չէ եւ մեր որակումը կրնայ նոյն իսկ վիրաւորական նկատուիլ: Բայց այդ հարցերուն պէտք է մօտենալ բոլորովին տարբեր անկիւնէ: Հանքագործներու կենսաթոշակին այդ յաւելումովը տարեկան 40 միլիոն ֆրանքի բեռ մը միայն կ'աւելնայ պետութեան ելմտացոյցին վրայ: Բայց դժբախտաբար հանքագործները առանձին չեն իրենց տեսակին մէջ եւ միլիոնաւոր ուրիշ աշխատաւորներ կան, որոնց վիճակն ալ հեռու է գոհացուցիչ ըլլալէ: Մէկը միւսին ճամբան է որ կը բանայ եւ միլիոնները միլիոններուն վրայ բարդուելով — մէկը միւսէն աւելի բարի, ազնուա եւ արդար նպատակներու համար — կը կազմեն ի վերջոյ այն միլիառներու բացը որուն առջեւ անճրկած մնացեր ենք եւ որ պետութիւնը շիտակ դէպի սնանկութիւն կ'առաջնորդէ:

Այս ճամբով ձեր կարծեցեալ բարիքը, չարիքի դուռն է որ կը բանայ, ոչ միայն ընդհանրութեան համար, այլ մանաւանդ այն մասնաւոր դասակարգին համար որուն շահերու պաշտպանութիւնը ստանձնած էք: Յիշեցէք 1926ի դառը, երբ ֆրանքը թաւալգլոր իջնելով հազիւ զայն կրցանք կայունացնել 20 սանթիմի վրայ եւ հազարաւոր ու հազարաւոր փոքր հաստատուններ, ամբողջ կեանքի մը աշխատութեան գնով համեստ կենսաթոշակ մը ապահոված քաղաքացիներ, մէկ օրէն միւսը իրենց ապրուստի միջոցներուն հալիլը տեսան իրենց ձեռքերուն մէջ եւ մատնուեցան յետին թշուառութեան:

Նոյնը կրնայ պատահիլ եւ այսօր: Երբ պետութիւնը իր ելեւմուտքին բացը գոցելու համար ոչ ներսը եւ ոչ ալ դուրսը կարենայ վարկ գտնել՝ պարտաւորուած պիտի դիմէ Ֆրանսայի Դրամատան՝ որ փոխարէն շրջման մէջ պիտի դնէ թղթադրամ տպող մեքենաները: Արդիւ՞նքը, ֆրանքին անկումը կրկին, թերեւս 10 սանթիմի, թերեւս 5 սանթիմի նոյն իսկ: Ու այն ատեն ձեր թշուառ հանքագործին կենսաթոշակը, ուրիշ շատ շատերուն հետ, փոխանակ յաւելում մը կրած ըլլալու՝ պիտի կիսուի, պիտի քառորդուի՝ հակառակ իր ճոխացած երեւոյթին, քանի որ պիտի պակսի անոր գնման կարողութիւնը, ֆրանքին անկումին չափով ու նոյն համեմատութեամբ:

Այս է ահա այն բարիքը որ դուք կը պատրաստէք ձեր պաշտպանեալներուն համար: Թշուառութիւնը մեղմելու տեղ ուրիշ բան չէք ըներ, բայց եթէ զայն խորացնել ու տարածել՝ կեանքը անկարելի դարձնելով:

×

. Հոս, հեռուէն ձայներ կը միջամտեն ու կը պոռան.

— Աւելի՛ լաւ, աւելի՛ լաւ: Ջուրը վճիտ դառնալու համար նախ պէտք է որ պղտորի: Մենք պիտի պղտորենք ձեր ամբարած ճահճային ջուրերու շտեմարանները, որպէսզի մաքրենք եւ ըմպելի դարձնենք զանոնք այն աշխատաւոր ծարաւի զանգուածներուն՝ որոնց դուք պուտ մը ջուրն իսկ կը զլանաք ....

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԽԱՐՊԻՆԻ ՄԷՋ

ՎՐԱՑԻ, ՌՈՒՍ ԵՒ ՄԱՆՉՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՃԱՌԵՐԸ

ԽԱՐՊԻՆ, 30 Մայիս.— Առաջին անգամն ըլլալով ճիշդ օրին եւ մեծ հանդիսաւորութեամբ, Խարպինի հայ գաղութն ալ տօնեց Մայիսի 28ը:

Ցերեկուան ժամը 12ին յայտարարուած էր պաշտօնական ընդունելութիւն: Նշանակուած ժամէն շատ աւելի կանուխ հայութեան մեծագոյն մասը հաւաքուած էր Ազգ. Տունը: Տակաւ առ տակաւ հաւաքուեցան եւ օտար ներկայացուցիչներ: Բեմի խորը, պետական դրօշի կողքին կը ծածանէր հայկական եռագոյնը: Բեմին երկու կողմերը զարդարուած էին Հ. Հ. երկու վարչապետներու՝ Ալ. Խատիսեանի եւ Համօ Օհանջանեանի մեծադիր նկարներով, վերեւը՝ եռագոյն: Այս նկարները նուիրած էր Գ. Մ. Էլոեան:

Որոշեալ ժամուն Երիտ. Միութեան երգիչ խումբի «Մեր Հայրենիք»ով բացուեցաւ հանդէսը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ապա Ազգ. Վարչութեան նախագահ՝ թժ. Մղտեսեան, հակիրճ ճառով մը շնորհաւորեց ներկաները եւ շնորհակալութիւն յայտնեց օտար հիւրերուն:

Ներկայ հիւրերէն, թժ. Ն. Ճիչկարեանի, Վրաց համայնքի նախագահը՝ տաք ճառով մը շնորհաւորելով հայութիւնը, երկու բախտակից եւ հարեւան ազգերու սերտ եղբայրակցութեան անհրաժեշտութիւնը շեշտեց: Վերջացնելով իր խօսքը բառ,

— «Մեծ է յոյսս, թէ մօտ ապագային հնարաւորութիւն կ'ունենանք իրար ողջունելու մեր սեփական հայրենիքներուն մէջ»:

Ռուս տարագիրներու Գործադիր Մարմնի ներկայացուցիչ Գ. Ե. Վ. Լուբչեւ, իր ողջոյնի խօսքին մէջ ըսաւ.

— «Մեր տիրապետութեան ժամանակ մոռցած էինք թաթարական լուծին ճնշումը, մենք այժմ կը զգանք որ Հայոց հանդէպ անարդար ենք եղած: Հայութիւնը իր կենսունակութիւնը պահպանած ըլլալու գաղտնիքներուն գլխաւորը կը կայանայ այն հանգամանքին մէջ, որ ուր որ ըլլան եւ ինչ վիճակ ալ ունենան, իրենց մշակոյթն ու լեզուն պահպանելու անկիւն մը կը ստեղծեն:

Ռուս Ֆաշական կազմակերպութեան ներկայացուցիչ Գ. Ա. Ն. Պոկրովսկին իր կրակոտ ճառին մէջ շեշտեց ռուս եւ հայ տարագիրներու բախտակցութիւնը աւելցնելով.

— «Ապագայ Ազգ. Ռուսաստանի հովանաւորութեան տակ Հայաստանը իր անդորր ու բարգաւաճ կեանքը պիտի ապրի»

Մանչուրիոյ երկաթուղիի վարչութեան ներկայացուցիչ Գ. Ֆուկոյ, արտակարգ արտայայտութեամբ շնորհաւորեց հայ համայնքը, ցանկալով յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճ կեանք Մանչուկօի սահմաններուն մէջ ապրող հայութեան:

Ժամը մէկին վերջացաւ պաշտօնական ընդունելութիւնը:

Իրիկուան ժամը 7ին, ըստ նախօրօք եղած յայտարարութեան, Հայերը սկսան խռնուիլ Ազգ. Տունը, անձկութեամբ սպասուած ընտանեկան տաք մթնոլորտը վայելելու: Ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը:

Երիտ. Միութիւնը, գրական-երաժշտական փոքր ծրագրով մը անգամ մը եւս իր գոյութիւնը զգացուց:

Յոտնկայս «Մեր Հայրենիք»էն յետոյ նախագահ թժ. Մղտեսեան կարճ ուղերձով մը բացաւ հանդէսը եւ խօսք տուաւ օրուան բանախօս Գ. Վահան Սողոմոնեանին, որ Հ. Հ. ծագման պատմութիւնը ուզեց տալ ռուսերէն, հասկնալի ըլլալու համար բոլորին. բայց լեզուին հիմնովին ծանօթ չըլլալով, տաղտկացուց ներկաները: Օր. Մ. Թէյմուրազեանի մեներգները խիստ հաճելի էին: Օր. Կ. Գասկեան արտասանեց Ալ. Խատիսեանի «Ո՛չ ջան Հայրենիքս», Գ. Մ. Ռոստոմեան երգեց «Հիմի՞ էլ լռենք...»ը, ընկերակցութեամբ Տիկ. Մնացականեանի (դաշնակ) եւ եւ Գ. Ա. Մղտեսեանի (ջութակ):

Սկսաւ կերուխումը: Կոկիկ եւ ճաշակաւոր պատրաստուած սեղաններու շուրջ 150է աւելի հանդիսականներ էին նստած, բացի երիտասարդներէն եւ փոքրերէն: Նախանձելի կարգապահութիւն կը տիրէր: Պատրաստութիւնը եւ սպասարկութիւնը օրինակելի էր, շնորհիւ ճաշարանապետ Վանօ Ցակըրեանի եւ Սեդրակ Փուշինեանի ջանքերուն:

Սեղանապետ ընտրուած էր ճարտարագէտ Լեւոն Սաֆարեան որ զուարթ կատակաբանութիւններով կը բարձրացնէր ներկաներու տրամադրութիւնը

Սեղանակիցներէն ոմանց կարգին, բամակահար առաջարկեց նախ Աւետարանի Պիտաութեանց պատկառւոր՝ Գ. Ցարութիւն Եագուպեանը հայ կնոջ կենացը, վեր հանելով անոր պատմական դերը եւ ազդեցութիւնը դարերու ընթացքին: «Ոչ մի ազգի պատմութեան մէջ կը հանդիպիք ազգապահպանման ճակատում թափուած այնպիսի աշխատանքի, մանաւանդ աննպաստ պայմաններու մէջ, քան այն որ կատարել է հայ կինը: Մեր հին հարեւան շատ մը ազգեր այժմ բոլորովին ջնջուած են երկրի երեսէն: Եթէ այս անբախտ օրերուն կոտորակուած հայութիւնը զրկուած հայրենի արեւէն, ու ցրուած երկրագնդի ամէն մի կողմը, ձգտում է իւր ազգային — կրօնական նուիրականութիւնները պահպանել, դա արդիւնք է հայ կնոջ իր զաւակներուն ներշնչած ազգային ոգուն: Թող իմ խոնարհ յարգանքի պսակը հասնի Միջագետքի եւ Արաբիոյ մէջ դեռեւս ողջ մնացած մեր մայրերուն եւ քոյրերուն: Խոնարհում եմ գլուխս ի յիշատակ բիւրաւոր նահատակներու որոնք զոհուեցին մեծ Եղեռնին»:

Որոտընդոստ ծափերով թնդաց սրահը:

Այնուհետեւ խօսք առաւ Կանանց Միութեան նախագահուհի թժ. Աննա Եագուպեան, շեշտելով.

— «Ամուսինս ինձի կանխեց եւ ես զգացող չեմ. այժմ եւ մի պարագայ պէտք է ձեր ուշադրութեան յանձնեմ որ մեզ ամէնքիս շատ է հետաքրքրում. դարեր շարունակ կորսնցնելով մեր անկախութիւնը, մեր մէջ ազգային գիտակցութիւնը վառ է պահել եւ իւր շուրջը հաւաքել մեր եկեղեցին. ներկայիս մենք զրկուած ենք տեղիս քահանայի վախճանուելովը: Նոր քահանայ ունենալու համար նիւթական միջոցներ են հարկաւոր: Միութեանս քարտուղար Տիկ. Շուշանիկ Գօզոնեանը իւր ձեռագործ բարձը նուիրում է վիճակահանութեան, գոյացած գումարը յատկացնելու համար նոր քահանայի ճանապարհածախսին: Սրանով սկիզբն ենք դնում, խոստանալով յառաջիկայ հոկտ.ին պարահանդէս մը կազմակերպել նոյն նպատակին համար»:

Առաջարկը ընդունուեցաւ կեցցէներով եւ մի քանի վայրկեանի մէջ գոյացաւ հարիւր երկու տոլար:

Ուրախութիւնը եւ պարերը տեւեցին մինչեւ լոյս եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ շատ գոհ եւ ուրախ տրամադրութեան տակ:

** Մօտերս տեղի կ'ունենայ Ազգ. Վարչութեան ընտրութիւնը:

** Կանանց Միութիւնը որոշած է ամառուան արձակուրդներուն հայ մանուկներուն համար մանկապարտէզ, իսկ մեծերուն հայերէն լեզուի դասընթացքներ բանալ: Կը սիրենք յուսալ թէ հայ կնոջ վայել տոկունութեամբ պիտի յաջողին յաղթել բոլոր դժուարութեանց, իրագործելով իրենց առաջադրութիւնը:

ՆԱՍՓ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԿԱՐՄՐԵԼՈՒ ՎԱԽԸ

Կարմրելու վախը հիւանդութիւն մը չէ, այլ նշան մը, որ կը ներկայացնէ անձնական խառնուածքի վիճակ մը: Բնականոն մարդն ալ կը կարմրի առաւել կամ նուազ, համաձայն իր զգայնութեան, խառնուածքին, խմորին: Կը բաւէ ըսել մէկու մը «Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, կարմրեցաք»: Եւ ահա կը կարմրի: Այս երեւոյթին հետ չի նըկատուիր հոգեկան անձկութիւն կամ վախ: Այս փոքրիկ տագնապէն անմիջապէս յետոյ, դէմքը կը վերստանայ իր բնական երեւոյթը եւ այն, որ «ամօթէն կարմրեցաւ», չի մտածեր այլ եւս այդ մասին:

Երախաները, պատանիները, նորահաս աղջիկները դիւրին կը կարմրին. Ոչինչ կայ անբնական այստեղ:

Տարիներ յետոյ, տարիք առնելով, կեանքի փորձութիւններ հետզհետէ կը կարծրացնեն հոգին: Այլեւս չի կարմրիր մարդ:

Սակայն կարմրելու վախը հիւանդագին վիճակ մըն է, որ շատ յաճախադէպ է, անձկութիւն ու տաժանք կը պատճառէ: Մեր հիւանդներէն մէկը, երիտասարդ եւ գեղեցիկ աղջիկ մը, կը գրէ վախու անձկագին տագնապի մը մէջ.

— «Հինգ տարիէ ի վեր կը տառապիմ կարմրելէ, ամէն վայրկեան, առանց գիտնալու թէ ինչո՛ւ: Երբ մէկը յանկարծ կը ցցուի առջեւս եւ խօսք մը կ'ուղղէ ինծի, անմիջապէս կը կարմրիմ: Սաստիկ կը տառապիմ այս վիճակէն, որ զիս ծիծաղելի կը դարձնէ եւ կը պղտորէ իմ իսկ աչքերուս առջեւ»:

Ուրիշ աղջիկ մը եւս խորհուրդ կը հարցնէ, գրելով իր այս հիւանդութեան մասին.

— «Կարմրելէ վախնալս այն օրէն ի վեր է, երբ առաջին անգամ նշմարեցի որ կը կարմրիմ առանց որեւէ պատճառի, ամէն տեղ, ամէն ատեն: Կը կարմրէի երբ առանձին էի, մինակութեան մէջ, պարզ այն մտածումով թէ պիտի կարմրիմ: Ամէն վայրկեան կը հալածէ զիս այս վախը: Մէկուն հանդիպեցա՞յ, անմիջապէս կը մտածեմ, «ալ լմնցաւ, հիմա նորէն պիտի կարմրիմ»: Մինչեւ չեղեր օր մը, որ տաժանելի եղաւ մասնաւորաբար: Շատ կարմրած էի այդ օրը: Իրիկուան, մինակս, սենեակիս մէջ, լացի հեծկլտացի երկար ժամերով: Հպարտ եմ, եւ շատ կը տառապիմ տեսնելով այս վիճակս»:

Որո՞նք են պատճառները:

Շատ մեծ կը թուի զգածական տարրին դերը հոգեպաշարման (obsession) այս հիւանդագին վիճակի արտայայտութիւններուն մէջ: Հարցաքննելով, յաճախ երեւան կը հանէք զգածական կամ յուզական դէպք մը, որ կրնայ պատահած ըլլալ երեխայութեան ժամանակ: Ենթականերու անհատական պատմութեան մէջ կը գտնէք սննդառութեան խանգարումներ, սնուցողութեան պարագաներ, որոնց ծագումը գեղձերու բնախօսութեան մէջ պէտք է փնտռել, լեարդի թունաւորումներ (ալքոլականութիւն, արճամոլութիւն, ծխամոլութիւն):

Ջղախտային ժառանգականութեան դերը տիրական է այստեղ, ինչպէս վեհերոտութեան ծագման մէջ: Այնպէս ընտանիքներ կան վեհերոտներու, դիւրայոյզներու եւ անձկահարներու:

Սեռային բնազդն ալ մեծ դեր մը կը խաղայ վախի այս ձեւի երեւոյթին ծագման մէջ, ինչպէս կ'ըսեն Ֆրոյտի աշակերտները: Ըստ Շթէքէլի (Վիէննա), կարմրելու վախին գլխաւոր պատճառն է գիջութիւնը, որ, գրեթէ միշտ, կապուած է արգիլուած երեւակայութիւններու, անձկահարութեան (angoisse), որ իր հետքը կը ձգէ առանձնութեան այդ մոլութեան ենթակային դէմքին վրայ:

Կարմրելու վախը գերազանցապէս պատանեկութեան հիւանդութիւն մըն է: Դեռ թարմատի, դասարանին կամ ընտանիքի մէջ, փոքրիկ վեհերոտը (timide), կը կարմրի փոքր պատճառով մը: Եւ եթէ այդ շրջանէն սկսեալ ծնողքները եւ ուսուցիչները չյաջողին վանել այդ մասնաւոր վախը, մանաւանդ երբ յանդիմանեն՝ փոխանակ դարմանել աշխատելու, պատանին, որ արդէն արբունքի եւ սննդառութեան խանգարումներէն վատոյժ է դարձած, կ'իւրացնէ կարմրելու վախը:

Այս տկարութիւնը աւելի յաճախադէպ է արական սեռին մօտ: Այրերը աւելի վեհերոտ են քան կիները, սեռն է որ կը տկարանայ այս անձկահարութեան առջեւ: Կինը, քիչ թէ շատ անպատկառ, աւելի դիւրին կը ծածկէ իր անձկահարութիւնները:

Իսկ որո՞նք են հոգեկան պատճառները:

Կարմրելու առաջին նոպայէն յետոյ, ենթական այլ եւս միայն իր նոպային մասին կը մտածէ եւ կը վախնայ որ նորէն կարմրելու տագնապ կ'ունենայ: Եւ երբ կարմրելու սովորութիւնը հաստատուի, կարմրելու մտածումն իսկ բաւական է կարմրելու: Կարմրելու տագնապին պատճառին ու արդիւնքին միջեւ շուտով կը ստեղծուի պայմանական յարաբերութիւն մը, անել կացութիւն մը կամ կախարդական շրջանակ մը: Վարժութիւն մը կը կազմուի կարմրելու գաղափարին եւ իրողութեան միջեւ: Երեսին կարմրիլը տեղի կ'ունենայ գիտակցական անդրադարձեալ շարժումի մը հետեւանքով, անզսպելի եւ ըմբոստ:

Կարմրելու վախը, որ կը պաշարէ հոգին, կը տիրէ գիտակցութեան յամառ գաղափարի մը պէս: Ներքին կռուի պատճառով սպառած, ենթական այլ եւս կը կորսնցնէ կեանքին սէրը, կը դառնայ յոռետես: Կարմրելու վախին մէջ կան երկու կէտեր,— վախը առանձին, կարմրելու վախը (բոլորովին հոգեկան տարր) եւ, հոգեկան ծագումով անդրադարձ շարժում մը, դէմքի երակներու թուլութիւն, որ պատճառ կը դառնայ կարմրելու:

Կարմրելու վախը կը պատահի տագնապներով: Փոքրիկ տարբերութեամբ մը, այդ տագնապը նոյնն է բոլոր հիւանդներուն մօտ: Տագնապին սկիզբը կան որ կ'ըսեն. «Լմնցաւ, նորէն պիտի կարմրիմ»: Եւ դէմքի երակներու թուլութիւնը տեղի կ'ունենայ յանկարծական, ջերմութեան զգալով մը: Երեսը կը կարմրի, կարծես արեւն է որ կը զարնէ: Ուրիշներ ալ կան, որ քիչ կը կարմրին, բայց ոչ նուազ անձկահար: Եւ դեռ հիւանդներ ալ կան, որ չափազանց շատ կը կարմրին: Նոյն իսկ իրենց քունքերուն վրայ, ականջներուն եւ գլխուն մէջ երակներու բաբախում կը զգան, ջերմութեան զգայնութեամբ մը:

Այս վիճակը շատ կը յիշեցնէ դաշտանի դադարի մօտեցող կիներու զգացած գոլերը («vapeurs»):

Տագնապին կ'ընկերանայ սրտի անտանելի բաբախում մը, (այնքան կը զարնէ որ «կարծես պիտի պայթի» 110–120 անգամ, երբեմն աւելի, մէկ վայրկեանի մէջ): Պաղ քրտինք մը կը զգայ, փորհարութիւն կ'ունենայ եւ զօրաւոր փափաք մը միզելու:

Սակայն ինչ որ մասնաւոր երեւոյթ մը կուտայ կարմրելու վախին, անձկահարութիւնն է, անբացատրելի անդոհը: Հիւանդները կ'ամչնան իրենց վիճակին համար, կը վախնան որ մէկուն ուշադրութիւնը կը գրաւէ, եւ վեհերոտ, ծիծաղելի կը նկատուին, կամ մէկը կը գուշակէ իրենց տկարութիւնը: Այս վախը շփոթութիւն մը կը ստեղծէ իրենց գաղափարներուն մէջ եւ այլեւս անոնք չեն կրնար գտնել իրենց արտասանելիք բառերն ու խօսքերը: Կը կենան համր, շուարած, ամօթահար, եւ այդ պահուն կը սկսի անձկահարութեան տագնապը:

Վեհերոտ եւ դիւրայոյզ պատանիներուն մօտ կարմրելու վախը մասնաւոր ձեւ մը ունի: Իրենց ընկերներուն առջեւ, ոչինչ կը նկատեն անոնք: Բայց երբ մանկամարդ կիներու կամ երիտասարդ աղջիկներու առջեւ գտնուին, բոլորովին կը կարմրին եւ տաժանելի անձկութիւն մը կը զգան. Սեռը կը սարսափեցնէ զիրենք: Ընդհանրապէս առանձնութեան մոլութեան ենթականեր են ասոնք, ըստ Շթէքէլի տեսութեան:

Գիտակից իրենց վիճակին, այս հիւանդները կը ջանան ծածկել իրենց

տկարութիւնը «պաշտպանութեան» այլազան միջոցներով: Ոմանք տեղ կը փոխեն երբ նստած են հանրակառքի մէջ, կը հեռանան հանդիսասրահէն, դասարանէն երբ հոն գտնուին ատենապի պահուն: Ուրիշներ ալ, ցոյց չտալու համար իրենց կարմրութիւնը, վեր կը բարձրացնեն իրենց օձիքը, վար կ'իջեցնեն իրենց գլխարկը, կամ թաշկինակը կը տանին իրենց քթին՝ խնջելու համար: Կիները կ'օգտագործեն, նոյն մտահոգութեամբ, իրենց քօղը, հովահարը, երեսի փոշին, կամ կը ծածկուին իրենց լրագրին ետեւ: Ոմանք արհեստական կամ բնական ձեւով արիւնի բաշխում կը պատճառեն իրենց երեսին (օձիքը սեղմել, ալքոլ խմել, գիրք փոխել, ճիգեր ընել), ջերմութիւն առաջ բերելու համար, որպէսզի ծածկեն իրենց տկարութիւնը: Մթութիւնը կը սիրեն, որովհետեւ տեսնուելու վախը չունին:

Ի՞նչ գործարանական պատճառներ կան:

Ցցուն նշաններ են երակները պրկող ջիղերու հաւասարակշռութեան խանգարումը կամ վայրկենական անդամալուծումը, մանաւորաբար արեան երակային շրջանի ընթացքին փոփոխութիւնները:

Բոլոր այսպիսի հիւանդները, զորս քննած եմ ցոյց կուտային կամ արեան շրջանի ճնշումին բարձրացում մը (Վաքէզով 18,19), ինչ որ շատ է երիտասարդներու համար, կամ արեան շրջանի ճնշումին նուազում մը մինչեւ 9 (միշտ Վաքէզով) տարեցներու մօտ, ինչ որ քիչ է:

Կարմրելու վախին մէջ, ուրեմն, գոյութիւն ունի գործարանական պայման մը, որ կը դիւրացնէ դէմքի երակներուն թուլացումը: Եւ այդ՝ արդիւնք է արեան շրջանի ճնշումին հաւասարակշռութեան խանգարումին:

Ո՞րն է այն տարրը, որ արեան շրջանին կուտայ անխախտելի հաւասարակշռութիւն մը: Ըստ մեր ծանօթութիւններուն, ներծոր գեղձերն են անոնք, մանաւորաբար մակերիկամային գեղձը եւ ատրէնալինը:

Գեղձերու ներծորման խանգարումը ուրեմն հիմն է կարմրութեան ցայտքին, ճիշդ ինչպէս կնոջ մը կը պատահի, դաշտանադադարի շրջանին:

Ուրեմն այդ կողմէն պէտք է փնտռել գլխաւոր նշանները, եթէ կ'ուզենք կատարել ազդու եւ բնախօսական դարմանում մը:

Դարմանումի մասին:

Բանատիրական է կարմրելու վախը: Հիւանդները կը կարծեն թէ պիտի բժշկուէին եթէ մէկը «վերցնէր հանէր կարմրելու գաղափարը»: Արդ կարելի չէ վերցնել հանել գաղափարները, ինչպէս կարելի է վերցնել հանել փուշ մը: Պէտք է դարմանել նման հիւանդները մեթոտով: Առաջին բանը զոր պէտք է ընել, վերահաստատել արեան շրջանի ջղային հաւասարակշռութիւնը, այսինքն բարձրացնել կամ նուազեցնել արեան շրջանի ճնշումը, ըստ պահանջին. Նուազեցնելու համար, դիմել դասական միջոցներու: Բարձրացնելու համար, գործածել ատրէնալին: Վզին ու դէմքին երակներու թուլացման կը նպաստէ քինինը: Այդ ձեւով մենք յաջողութիւններ ունեցանք: Նոյնպէս լաւ արդիւնքի հասանք՝ անդր-մանիշակագոյն ճառագայթներու կիրարկումով դէմքին, վզին ու կուրծքին վրայ: Դէմքը կը թխանայ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներու ազդեցութեան տակ, եւ կարմրութիւնը հազիւ կը նշմարուի այլ եւս պղնձագոյն մորթին վրայ:

Գեղձաբուժական դարմանումը եւս մեծ դեր կը խաղայ: Հիմնուիլ մեթապոլիզմի խանգարումներուն վրայ: Կիներուն մօտ, ձուարանի փոշին վահանագեղձի փոքրիկ քանակութեան հետ խառնած, շատ կը յաջողի: Այրերու մօտ, որձագեղձի գեղձերը լաւ արդիւնք կուտան:

Հոգեբուժութիւնը եւս մեծ դեր կը կատարէ, որովհետեւ ինչպէս բացատրեցի, կարմրելու վախը հիմնուած է երկու տարրերու վրայ,— կարմրութիւն եւ վախ, հոգեպաշարում:

Չի բաւեր ազդել միայն կարմրութեան վրայ: Պէտք է կռուիլ վախին դէմ, յուզականութեան դէմ, որ իր դրոշմը կը դնէ այս տագնապին վրայ: Հոդ է որ պէտք է փնտռել վերլուծական պատճառները եւ հետեւիլ Ֆրոյտիզմի. Ետքը ազդել ենթակային վրայ թելադրականութեամբ, ինքնաթելադրութեամբ: Զարգացնել մանաւորապէս քննադատական ջիղը, անձնավստահութիւնը, շարժուձեւի ազատութիւնը, ընտանիվարութիւնը (familiarité): Պէտք է այս վեհերոտները վարժեցնել իրենց ընկերային միջավայրին: Բժշկին դերը աւելի հեռուները կ'երթայ դեռ: Կռուելու համար գերյուզական խառնուածքներու դէմ, պէտք է ազդել նաեւ վեհերոտ նկարագիրներուն վրայ ընտանիքին ու դպրոցին մէջ: Այսպէսով է որ կարելի է կատարելապէս վարժեցնել վեհերոտ երիտասարդները իրենց ընկերային միջավայրին ու ասպարէզին: Ընկերային լայն գործակցութեամբ մը, որ պէտք է կատարուի ընդ մէջ դաստիարակներու, ուսուցիչներու եւ հոգեբոյժներու, կարելի է արդի ընկերութեան բոլոր անդամները առաջնորդել դէպի կեանքի յաջողութիւն: Եւ այսպէսով նպաստել զօրաւոր ցեղի մը զարգացման:

ՏՈՔԹ. Գ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

ՍԱԼԸՆ ՏԸ ԺԻՐՕ. (ցառաջ).— Հ. Յ. Դ. Բաքէն Սիւնի խումբին նախաձեռնութեամբ, մենք ալ տօնեցինք Մայիս 28ը: Օրուան նախագահը հանդէսը բացաւ «Մեր հայրենիքով», զոր երգեցին փոքրիկներ եւ որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ետքը բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Ա. Մարտիրոսեանը, որ երկարօրէն պարզեց ազատագրական պայքարին զանազան շրջանները: Կարգով արտասանութիւններ ըրին.— Ընկերներ Թադէոս Կիրակոսեան, Ալեքսան Մանուկեան, Յովհաննէս Յակոբեան, Էդուարդ Գէորգեան, Գ. Խաչատուր Կարապետեան: Արտասանեցին նաեւ պզտիկները.— Վ. Մատուրեան, Օր. Զ. Զօզանեան, Օր. Մարմինէ Գէորգեան, Ն. Մատուրեան, Օր. Սիմա Մէտէքեան: Տանեակ մը պզտիկներ ալ խումբով երգեցին զանազան երգեր, որոնց երկուքը ֆրանսերէն: Շնորհիւ Տիկին Ա. Մատուրեանի ամբողջ երկու ամիս թափած աշխատանքին, այս պզտիկները երգեր եւ արտասանութիւններ սորված էին: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանւորով»: Հանդիսականները մեկնեցան գոհ տրամադրութեամբ: Վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց, որ աջակից եղան, ինչպէս եւ այն ընկերներուն եւ համակիրներուն որ 35 քիլոմեթր հեռաւորութենէ հանդէսին եկած էին:

Նղիազար

«Համազգային»

ՎԻԷՆ, 16 յունիս.— Մեր գաղութին մէջ ապրիլ 1ին կազմուեցաւ «Համազգային»ի մասնաճիւղ մը, որ ընտրած էր ժամանակաւոր վարչութիւն մը: Եգիպտոսի կեդրոնէն ստացանք կանոնագիր - ծրագիրը եւ յունիս 10ին ընդհ. ժողով գումարուելով, ընտրուեցաւ վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներով.— Կ. Մուրատեան նախագահ, Կ. Չիլինկիրեան քարտուղար, Գ. Զօրեան գանձապահ, իսկ Գ. Մանուկեան օգնական:

Կը խնդրենք Ֆրանսայի բոլոր մասնաճիւղերէն, որ մեզ հետ թղթակցին հետեւեալ հասցէով.— Mouradian, 59 rue Lafayette. Vienne. (Isère).

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

«ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ»

Քանի մը օրէն կը հրատարակենք ՅԱՌԱՋի նոր թերթօնը, «Ահաբեկիչի մը օրագիրը», յեղափոխական զգացումներով բռնկած կեանք մը ամբողջ:

Մասնաւորապէս մեր դաշնակցական ընթերցողներուն համար, այս յուշերը առիթ մըն են վերապրելու մեր կուսակցութեան յեղափոխական հանճարին պատմութիւնը: Արդարեւ, նմանութեան բազմաթիւ եզրեր կան դաշնակցական ահաբեկիչներու գործունէութեան, ինչպէս նպատակին եւ այս ռուս ահաբեկչական կազմակերպութեան (էս-էռ) գործերուն, ինչպէս խաչալին միջեւ:

Կ'արժէ ծանօթացնել ահաբեկիչը, այդ հռչակաւոր տէռորիստը, որ հեղինակն է.

Անունն է Բորիս Սավինկով: Ծնած է 1879ին, ռուս ազնուական ընտանիքէ մը: Վարշաւայի մէջ կը լրացնէ իր միջնակարգ կրթութիւնը եւ կը մեկնի Ս. Պետերսբուրգ, հետեւելու իրաւաբանութեան համալսարանին:

Այդ շրջանին ռուս մեծ քաղաքներուն մէջ կը գործէին իրարու հակադիր երկու զօրաւոր կուսակցութիւններ էս-Դէկները (Սոցիալ-Դէմոկրատ) եւ էս-էռները (Սոցիալ-Ռեվոլիւսիոնէր): Առաջին կուսակցութիւնը, որ տուաւ արդի Ռուսիոյ վարիչները, կը սիրէր գործել բանուոր դասակարգին մէջ, ջանալով ընկերային պայքարներու եւ գործադուլներու միջոցաւ շրջել վարչաձեւը: Իսկ երկրորդ կուսակցութիւնը կը սիրէր գործել գիւղացի դասակարգին մէջ, որ կը կազմէ երկրին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը (բնակչութեան 85 առ հարիւրը), եւ, տապալելու համար վարչաձեւը, կը դիմէր ծայրայեղ միջոցներու,— ահաբեկումի:

Սավինկով նախ կը յարի էս-Դէկին: Իրաւաբանական համալսարանը մտած, կառավարութեան քարոզչութեան մը կը սկսի բանուորներու մէջ: Շուտով կը ձերբակալուի եւ կ'աքսորուի Վոլոգդա հիւսիսային Ռուսիոյ մէկ խուլ անկիւնը: Այնտեղ կը հանդիպի հռչակաւոր յեղափոխականուհիին, Տիկին Բրեշկովսկայայի, «Յեղափոխութեան մեծ մայրիկը» որ դեռ կ'ապրի Փրակայի մէջ, առանց երբեք կորսնցնելու իր հաւատքը Ռուսիոյ ապագային մասին: Այս կնոջ ազդեցութեան տակ, Սավինկով կը կերպարանափոխուի բոլորովին: Օր մըն ալ կը փախչի աքսորավայրէն, կ'անցնի արտասահման, կ'երթայ ուղղակի Զուիցերիա, կը ներկայանայ ռուս էս-էռ կուսակցութեան գործիչներուն, խնդրելով որ թոյլ տան մտնել իրենց հռչակաւոր եւ ահաւոր մէկ կազմակերպութեան, տէռորները գործադրող գաղտնի խումբին մէջ, որ կը կոչուէր Կռուի Մարմին: Այս այն մարմինն է, որ Ռուսիոյ մէջ կատարած իր ահաբեկումներով մեծ ցնցում պատճառեց ամէն կողմ, մինչեւ Եւրոպա եւ Ամերիկա եւ մեծ դեր խաղաց ռուսական ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Այս մարմնին գլուխը դրուած էր Ազեւ, որուն շահատակութիւնները ծանօթ են ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն: Մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր Ազեւ եւ գրաւած էր կուսակցութեան ամբողջ վստահութիւնը: Այսուհանդերձ Սավինկով եւս կը նկատուէր հոգին այդ մարմնին, ինչպէս պիտի տեսնուի պատմութեանը մէջ այն ահաբեկումներուն, զորս կազմակերպեց ու գործադրեց եւ կը պատմէ ինքն իր բերնով: Տէռորի կազմակերպութեան նուիրման այդ շրջանին, հազիւ 25 տարեկան կար տակաւին: Սավինկով, իր կազմակերպած մահափորձերէն յետոյ գործնապէս կը մասնակցի նաեւ Մոսկուայի մէջ պայթած զինեալ ըմբոստութեան (1905): Արեան մէջ կը խեղդուի, սակայն, ըմբոստութիւնը եւ Սավինկով կ'ապաստանի Սեվաստոպոլ, մահափորձ մը կազմակերպելու ծովակալ Չուխնինի վրայ: Կը ձերբակալուի եւ կը բանտարկուի բերդին մը մէջ: Դարձեալ կը փախչի:

Բայց այլապէս հետաքրքրական է նաեւ իր կեանքը ահաբեկչական գործունէութենէն դուրս:

Յաջորդով կը ներկայացնենք իր գործունէութիւնը մինչեւ մահ:

ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ոչ եւս է մեր յաղթանդամ ընկերը՝ Աբգար Արզումանեան:

Ծնած էր Արաբկիրի Անջրդի գիւղը, 1874ին: Ունէր հանգիստ կեանքի բոլոր յարմարութիւնները եւ սակայն արհամարհեց բոլորը:

Ունեցաւ ուրիշ հոգեր, ուրիշ մտածումներ, եւ նուիրուեցաւ ազատագրական շարժումին: Տակաւին ականջիս կը հնչէ իր կենդանի խօսքը.— Կենցաղը ինծի համար երկրորդական, երրորդական տեղ կը բռնէ. Էականը գաղափարի ծառայելն է: Այսպէս համոզուած էր Աբգար Արզումանեանը եւ այդպէս ալ վարեց իր կեանքը:

Յետադարձ ակնարկ մը դէպի իր երիտասարդութեան շրջանը՝ պիտի պարզէ փայլուն գործունէութիւններ: Իննսունական թուականներուն, դեռ նոր հասակ առած, Արաբկիրի եւ շրջակայ գիւղերու լեռները եւ ձորերը կարծես կը չքանային իր կրունկներուն տակ: Կը սլանար գիւղէ գիւղ, սարէ սար, իբրեւ զինուոր մը ազատագրութեան: 1896ի ջարդին, գիւղին ժողովուրդը բռնի կ'իսլամանար: Աբգարը քանի մը մարտիկներով սար կը բարձրանայ եւ կրակ կը բանայ Թուրք խուժանին դէմ: Օրերով կը կռուին եւ անձնատուր կ'ըլլան միայն այն ժամանակ, երբ Հայերը կը վերստանան իրենց կրօնքի ազատութիւնը:

Միշտ հաւատարիմ զինուորը Հ. Յ. Դաշնակցութեան, իր շրջանին մէջ կը դառնայ ոգին ու ծուխը, կը նուիրուի կազմակերպական աշխատանքներու եւ հայդուկային գործերու: Հրթիռ մըն էր որ կը հրահրէր իր ժամանակակից երիտասարդութիւնը: Եւ յուսախաբ չեղաւ Աբգար Արզումանեան: Իր աշխատանքին շնորհիւ մեծ արդիւնքներ յառաջ եկան, բայց անօգուտ: Վկայ՝ Մեծ Եղեռնի ժամանակ այդ շրջաններէն հաւաքուած զէնքերը որ ժանտարմաններու միջոցաւ յանձնուեցան Թուրք իշխանութեանց: Եւ ի զուր չէր, որ երբեմն այս նիւթին շուրջ երբ խօսակցութիւն կը բացուէր, Աբգար խոր հառաչ մը կը քաշէր.

Վերջին արտագաղթին, ողբացեալ Աբգարն ալ իր հարազատներուն հետ Հալէպէն եկած հաստատուած էր Մարսէյլ, եւ հակառակ իր բարի [illegible] աշխատանքներուն եւ բարեկեցութեան, ազատագրութեան անձկը եւ հայրենիքի կարօտը, մանաւանդ իր իսկ աչքերուն առջեւ նոր սերունդին ուծանալը, մեծ տառապանքներ կը պատճառէին:

Չկար մէկը որուն հետ խօսած ժամանակ չանդրադառնար այս հարցերուն: Միշտ կը կրկնէր.— Կը նախընտրեմ հայրենիքի չոր հացը քան Եւրոպայի անուշաբոյր կերակուրները:

Դեռ նոր էր վերադարձած Լիոն, հազիւ բաժնուած իր հայրենակարօտ շունչէն: Վերջին տեսնուիլս եղաւ:

Հանգիստ ոսկորներուդ, խանդավառ ընկեր

Ս. Փ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԻՒԾԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (14 յունիս).

— «Քանի մը օր առաջ, Մամըլթէյնի Բուժարանին Բարեկամ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ կազմակերպուած թէյասեղանին առթիւ, բուժարանի մասին տրուած հակիրճ տեղեկութիւններէն հասկցուեցաւ, որ այս ազգային հաստատութիւնը որքա՜ն փրկարար դեր կատարած է մեր գաղութին համար: Տեւականօրէն 40 չքաւոր հիւծախտաւորներ պատսպարուած եւ դարմանուած են հոն, որոնց թիւը 10 տարուան ընթացքին կը հասնի մօտ 600ի: Այսինքն, 600 հայ չքաւոր թոքախտաւորներ տարուած են Մամըլթէյնի բուժարանէն ներս եւ անոնց մէկ մասը, մօտ 200, կատարելապէս դարմանուելով դուրս է հանուած, իսկ մնացածն ալ գրկած անէ հողը:

Ամենավերջին գիտական արդիականութիւններով եւ առողջապահական բոլոր պայմաններով կառուցուած եւ կահաւորուած առաջնակարգ բուժարաններու հետ բաղդատելով, Մամըլթէյնի ազգային բուժարանի համեմատութիւնը, 600ի վրայ 200ի բուժումը, շատ անմխիթար երեւոյթ մը չէ: Մեծ ապաքինարաններու վիճակագրութիւնները ու տեղեկագիրները շատ տարբեր չեն ներկայացներ այդ համեմատութիւնը: Մանաւանդ երբ նկատի առնենք մեր թոքախտաւորներու, նախ քան բուժարան առաջնորդուիլը ունեցած տնտեսական, ընտանեկան եւ առողջական ընդհանուր պայմանները ու տրամադրութիւնները, կարելի է հրաշք նկատել Մամըլթէյնի ազգային բուժարանին կատարած դերը, հիւանդներու դարմանման տեսակէտէն:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ ազգային բուժարանի վատառողջ կլիման եւ ծովէն ունեցած հազիւ 10-12 մէթր բարձրութիւնը, որ թոքախտաւորներու համար բացարձակապէս կազդուրիչ հանգամանք մը չի ներկայացներ: Չոր եւ սեպ ժայռերու մէջ կառուցուած քանի մը շէնքեր, որոնք տարիներ գործածուած են որպէս շերամաբուծութեան մթերանոցներ, այժմ կը ծառայեն բուժարանի:

Ինչպէս կը շեշտուէր կարդացուած տեղեկագրի մէջ, Մամըլթէյնի ազգային բուժարանը ոչ մէկ հաստատուն եկամուտի աղբիւր ունի, բացի մեր ժողովուրդի ինքնակամ նուիրատուութիւններէն: Եւ մխիթարական երեւոյթ մըն է որ, Խնամատար Մարմինը ոչ մէկ նիւթական անելի եւ յուսահատութեան մատնուած է: Մշտահոս աղբիւրի նման, հոսած են մեր ժողովուրդի գրպանէն լումաները եւ լեցուցած բուժարանի փոքր գանձը: Միթէ միեւնոյն բախտին արժանացած չե՞ն մեր բոլոր ազգային հաստատութիւնները գաղութներու մէջ՝ կրթական թէ մշակութային: Մեր ժողովուրդը անցամքելի [illegible] է եղած բոլորին կեանք եւ կենսունակութիւն բաշխող: Յորդառատ եւ սրտաբուղխ տուած է մեր ժողովուրդը բոլոր բարենպաստ ձեռնարկներու համար, նուիրաբերած է իր կարելին իրմէ աւելի թշուառ, կարօտ եւ հիւանդ հայրենակիցներուն համար: Մանաւանդ գթութեան գործին մէջ հայ ժողովուրդի յայտնաբերած ոգին, պատմական համբաւ ունի: Տիգրաններու օրով իսկ, առաջին անգամ ըլլալով հայկական բանակներն էին որ գթութեան կազմակերպութիւններ հաստատած էին եւ հայ քոյրեր իրենց փափուկ մատներով կը կապէին իրենց վիրաւոր եղբայրներուն վէրքերը:

Այդ միեւնոյն ոգին չէ՞ որ ցոյց տուաւ մեր ժողովուրդը հոս, Մամըլթէյնի բուժարանին նկատմամբ: Աշխարհի ամենահեռաւոր անկիւններէն անգամ, ուր քանի մը հայ ընտանիքներ հաստատուած են, նուէրներ կը տեղան ի նպաստ հիւծախտաւոր եղբայրներու: Եւ այդ նուիրաբերող, գթառատ ոգիի արդիւնքն է Մամըլթէյնի բուժարանին այսօրուան ինքնապահ վիճակը:

Երախտագիտութեամբ կը տեղեկանանք արդէն որ, օտար բարեսէր մը, Պ. Նինօ Մասսատո, Ալէյի ճամբուն վրայ, ծովէն 500 մէթր բարձրութիւն ունեցող իր ընդարձակ կալուածէն 6000 մէթր քառակուսի հող նուիրած է ազգային բուժարանին եւ խոստացած մինչեւ 10,000 մէթրի բարձրացնել այդ թիւը, եթէ կարիք զգացուի: Իսկապէս Պ. Նինօ Մասսատոյի այս մեծահոգի կեցուածքը արժանի է մեր ազգային գնահատանքին եւ երախտագիտութեան»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Չէինք հասկնար թէ ինչու: Գօզոսը եւ իր նմանները շատ մօտիկ կ'ապրէին Թուրքերուն եւ պէկերուն հետ. ընդհակառակն խոյս կուտային հօրմէս, Գաղտօնից Ղազարէն եւ մեր վարժապետէն: Փոխադարձաբար այս վերջինները կասկածանքով կը խօսէին, զգուշութեամբ բարեւ կուտային կ'անցնէին: Այս երեւոյթը մեր մանուկ հոգիներուն վրայ կ'ազդէր: Հակառակ անոր որ այդ մարդիկը մեզի բան մը չէին ըրած եւ կը սիրէին մեզ, մենք կը փախչէինք անոնցմէ: Ու վախի պէս բան մը պարուրած էր մեր հոգիները:

Միայն մէկ բան լաւ կը յիշեմ որ Թուրքերը երբեմն կատակով կը յիշեցնէին թէ Ծրալենց Տաղէսը (Արիստակէս), Ղազարը, Մինասը «խորթ կեավուրներ են, դրացնութիւն չեն գիտեր»:

Ետքը հասկցանք որ մեր վարժապետը եւ Թուրքերուն դրացնութիւնը չճանչցողները գաղափարական մարդիկ են եղած: Ուրիշ անուն չգիտէինք, ընթերցող, դուն տուր ինչ անուն որ կ'ուզես տալ գաղափարի մարդոց որ ոչ ես կը ճանչնամ, ոչ դուն:

Արգիլուած ծառին պտուղը քաղցր կ'ըլլայ, կ'ըսէ առածը: Չեմ գիտեր ուսկի՞ց եկած թառած էր մեր շրթներուն հետեւեալ երգը.—

— Օլան կեավուր, տօղրու սէօյլէ,
Պանֆայի պասան սը՞ն մի սըն.
— Խայր, էֆէնտիմ, իֆթիրաֆ տըր:
Տասներկուքէն մէկը ես եմ, ուխտ ըրած եմ, չեմ ըսեր:

Այս թուրքերէն եւ հայերէն խառն երգին մէջ ի՞նչ կար որ արգիլուած էր: Նոյն իսկ խօսիլ պատուիրուած էր երբեք չերգել դուրսը: Կը պայթէի, կը խենթենայի, բայց չէի կրնար երգել բարձրաձայն: Քանի քանի անգամներ ուզած եմ ճչալ. «Օլան կեավուր»ը, բայց աներեւոյթ ձեռք մը բերանս պինդ փակած, ձայնս կոկորդիս մէջ մնացած է: Կ'ըսէին որ այդ երգը երբ երգուի, Թուրքերը կը տանին կը կախեն:

Գարուն էր, անուշ զեփիւռը կը փչէր, նշենիները ծաղկած էին: Այգիներուն մէջ առտուն կանուխ յոպոպ թռչունը միօրինակ եւ մեղմօրէն կ'երգէր «բբբու, բբբու, բբբու»:

Տունը ոչ ոք կար, բոլորը դաշտ գացած կ'ըլլային, հաւուկս ալ տանիքներուն մէջէն տխուր երգ մը կ'երգէր եւ խնոցին կը հարէր: Ես վարժուած էի խնոցիի համաչափ ձայնին եւ գիտէի թէ մօտ է կարագ ըլլալու թէ ոչ: Առաջին անգամ «խըշ, խըշ, խուշ» ձայն մը կը հանէր, իսկ երբ այլեւս մօտ էր կարագ ըլլալու, խնոցին իր ձայնը կը փոխէր եւ խզզուած ձայն մը կը հանէր, «ծըպ դըփ, ծըպ դըփ»:

Մինչեւ այդ ժամը կեցած կը մնայի պատուհանը կամ երդիքը եւ կը թաղուէի խորհուրդներու մէջ:

Եթէ այս բոպէիս յանկարծ ճչամ ու բերնէս դուրս թռի արգիլուած երգը «Օլան կեավուրը», ի՞նչ պիտի պատահի: [illegible] ձայնը թերեւս առնեն ինծի, կը մտածէի եւ շուրջս կը նայէի: Ոչ ոք կար, խաղաղութիւն կը տիրէր, ուրեմն յարմար առիթն է որ այսօր բարձր երգեմ: «Տասներկուքէն մէկը ես եմ, ուխտ ըրած եմ չեմ ըսեր»: Նայեցայ որ հօրեղբօրս կինը խնոցին պարպելու զբաղած է, եւ հացին վրայ կարագ դնելու ժամանակն է: «Բբբու, բբբու» կրկին յոպոպը երգեց ու ես առիթէն օգտուելով, չգիտեմ ի՞նչպէս երգեցի, եւ ո՞ր տունը երգեցի, փախայ գացի հաւուկիս քով: Կը սպասէի տեսնելու դէպքին որ պիտի պատահէր, սիրտս կը տրոփէր, կարծես ոճիր մը գործած ըլլայի: Բայց բան մըն ալ չպատահեցաւ:

Փրկուած էի սրտիս ճնշումէն: Արդէն շունչ մը քաշեցի, հոգիս թեթեւցած էր հիմա, ու կարծես մօրմէս նոր ծնած ըլլայի:

Գերութեան շղթան խորտակած էի: Ի՞նչ փոյթ եթէ ուրիշ առթիւ չկարենայի երգել, կը բաւէ որ ըմբոստացայ եւ ազատութեան կարօտը օրէնքը լուծեցի: Դառն փորձութիւններէ յետոյ, հիմա կը հասկնամ թէ ի՞նչու ազատ չէինք երգելու: «Օլան կեավուր տօղրու սէօյլէ, Սերրը փաշայի թանի՞ բարն:— Խայր, էֆէնտիմ իֆթիրա տըր,

«Ընկերներէն մէկն ես եմ, ուխտ ըրած եմ չեմ ըսեր»:

Օրհնեա՛լ ըլլայ անոնց յիշատակը որ ուխտ ըրին եւ չըսին. հաւատարիմ մնացին իրենց ուխտին եւ [illegible] յիշատակը նուիրական ցեղին:

ՀԱԼԱԾԱՆՔ

Թէֆֆիք եւ Հալիմ պէկերը հաշտ աչքով չէին նայեր մեր վրայ: Տեսնելով որ քայլ առ քայլ կը յառաջդիմենք ու տեսնելով որ հայ մանուկներուն մէջ եռուզեռ մը կայ, նախանձիլ սկսան ու հալածանքի դիմեցին: Թէեւ երկիւղ մը չունէին, ինչ որ ուզէին կարող էին ընել, սակայն ինչպէս ըսէին թէ դպրոցը գոցեցէք: Եկեղեցին եւ դպրոցը իրենց հրամանով շինուած էին, չէին ուզեր ամարդօրէն վարուիլ: Մեր հայրերը շատ աղաչանքներ ըրած էին եւ խոստացած էին մեծամեծ նուէրներ (կաշառք) տալ, միայն թէ թոյլ տար թիզ մը տեղ եկեղեցի եւ դպրոց շինելու: Վառերը յամառած էին եւ գիւղացիներուն խնդրանքը ի դերեւ ելած էր: Ճարահատ խեղճ գիւղացիները լռելեայն մաճ ու մանգաղին հետեւեցան եւ մոռցան դպրոցը: Բայց հրաշք մը եկաւ լուծելու հարցը:

Բալուի ամբողջ գաւառին մէջ երկու բռնակալ պէկեր հռչակաւոր էին, մեր գիւղի Թէֆֆիք պէկը եւ Սագարաթի Իպրահիմ եւ Րէշատ պէկերը (երկու եղբայրներ), որոնք ահ ու սարսափ տարածած էին: Անոնք անգութ, կեղեքիչ, հարստահարիչ եւ մաշխարոս պէկեր էին: [illegible] համար չափ մը կլկլ եւ կորեկ տալով իրենց հպատակ անօթի Քիւրտի մը կ'ըսէին թէ գնա այսինչ մարդը սպաննէ: Եւ ահա կատարուած էր հրամանը ու մարդը սպաննուած էր:

Այս երկու կամ երեք պէկերը ոխերիմ եւ ցեղային թշնամիներ են եղած հին ժամանակներէ ի վեր եւ միշտ ճակատամարտներ ունեցած են իրարու դէմ, սերունդէ սերունդ [illegible], ամբողջ գիւղերու հաշիւներ ունէին որ չէին կրնար մաքրել եւ հաշտուիլ: Երկուստեք ահագին արիւն թափուած էր:

. 1905-6 թուականներուն կրկին կ'արծարծուի Կիւլիշկէր գիւղի հարցը (Այս այն Կիւլիշկէրն է որու գերեզմանատան մասին ողբացեալ Ռ. Զարդարեան պատկեր մը գրած է):

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ժամապահները մէկ հոգի զոհ տուին, իսկ մաքսանենգները ձգեցին 3 մեռեալ, չորս վիրաւոր, 12 ջորի եւ մեծաքանակ ապրանք։

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ՍՈՒՐԻԱ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻ ԳԱԼ ՏԱՐԻ

Իրաքէն Պէյրութ հասած են հինգ Ֆրանսացի երկրաչափներ, որոնք քարիւղի ճամբու շինութեանց գործերուն կը հսկեն եւ կարեւոր պաշտօններ ունին։ Անոնցմէ մէկը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է.—

Մուսուլ — Տրիպոլիս քարիւղի ճամբան 610 քիլոմէթր երկարութիւն պիտի ունենայ, այսինքն Մուսուլ — Հայֆա գիծէն 138 քիլոմէթր պակաս։ Այս ճամբան Եփրատ գետը հետապնդելով պիտի գայ մինչեւ Սուրիական սահման եւ պիտի ուղղուի Թէտմուր, որ 575 մէթր բարձրութիւն ունի ծովու մակերեսէն։ Թէտմուրէն Հոմս եւ անկէ ալ Տրիպոլիս պիտի երկարի գիծը։

Մուսուլէն երկու խողովակներ քով քովի պիտի գան, որոնցմէ մէկը Հայֆա պիտի բաժնուի, իսկ միւսը Տրիպոլիս։ Այս խողովակներուն երկարութիւնն է 1330 քիլոմէթր։

Այս ճամբու երկայնքին պիտի հաստատուին հեռագիր եւ հեռաձայն, որոնց շինութիւնները խկոյն պիտի սկսին։ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ գործերը աւարտելու վրայ են։ Հիմա միայն Ջրհորներու շինութեան գործը մնացած է։ Գալ տարուան կէսէն առաջ քարիւղը կը սկսի հոսիլ։

Քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ

Մեր աշխատակից Կ. ՄԵՀԵԱՆԻ ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

« ԱՍՈՒՐ — ՆԱՋԻՐ — ԱԲԱԼ »

Թէհրանի բաժանորդներուն

Ողբացեալ ընկեր Ստեփան Խանքարեանի փոխարէն, «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալութիւնը սիրայօժար ստանձնած է Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, (Teinturerie «HOVAR», Avenue Naderi):

Կը խնդրուի անոր հետ կարգադրել թէ հին և թէ նոր հաշիւները։

Պարսկաստանի համար մեր տարեկան բաժնեգինն է 200 Ֆր. ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի Լիոնի մէջ

«ՄԱՍԻՍ» ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ 45,rue de Bonnel

Գործակալ՝ ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆ

×

Տեսինի «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Վ. ՀԻՒՍԵԱՆ

3, Rue Tellier, Décines, (Isère).

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ „ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Գրավաճառ՝ L. MOSSONի մօտ 305, Chemin de St. Julien

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՋԳՕՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԸ

345, AVENUE ARGENTEUIL

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ՅՈՒԼԻՍ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՀՈՎԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchamps

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ։ Դպրոցի աշակերտները կը պարեն մասնաւոր տարազով Ballet, կովկասեան եւ ժողովրդական պարեր։ Թառ եւ նուագախումբ եւ ՇՈՂԳԱՄի ներկայացում. ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ խաղը եւ ուրիշ անակնկալներ։

Սիրայօժար իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ երկու ֆրանսացի երգիտասարդներ՝ M. M. PIERRE REICH եւ MAURICE PUARD.

ՄՈՒՏՔԸ՝ 2·50 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

Դաշտապարահանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՈՋԿԱՏԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ցեղի կ'ունենայ այս կիրակի, ամբողջ օրը

ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Եւրոպական պարեր, զաւեշտ, անակնկալներ եւլն.

Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ԲՈՒԱ ՔՈԼՈՆԲԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ եւ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ կոմիտէները՝ ամբողջ կազմով, այսօր Շաբաթ երեկոյ ճիշդ 8.30ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Գէորգեան Յովհաննէսեանի բնակարանին մէջ 43, rue Mme Curie, Bagneux. Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մշօ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՍԱՆԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕԻ եւ ԱՌԼԻ բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Առլի ծանօթ հաւաքատեղին։

ԱԶԴ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ պիտի տօնէ, վաղը կիրակի ժամը 14.30ին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, իր հիմնադրին՝ ՄԿՐՏԻՉ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի ծննդեան հարիւրամեակը։

Ամբողջ փարիզահայ գաղութը միահամուռ պիտի փութայ հաւաքուիլ մեծ բանաստեղծին յիշատակի հանդէսին, ընծայելով պատշաճ մեծարանքը հայ ազգին այդ արդիւնաւոր զաւկին։

Դաշտահանդէս Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԵՒ ՑԱՐԱԿԻՑ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 ՅՈՒԼԻՍ ՈՒՐԲԱԹ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

ԳԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Դաշտահանդէս

ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԱՐՄԱՐ ԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ **MAISON MEVBLÉE**

Խոհանոց, լոգարան եւ արդիական ամէն յարմարութիւններով։

Չափաւոր գին։

58 bis, rue Haxo. Paris. Métro: Sint Fargeau.

Դերձակներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ Է դերձակի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով։ Թէեւ խանութին ֆոնը կ'արժէ 15,000 ֆրանք, բայց ստիպուած ըլլալով մեկնիլ Թունիսի վերջը, կը ծախէ միմիայն 2000 ֆրանքի։ Առաջին ներկայացողին կարեւոր զեղչ։ Բացառիկ պատեհութիւն։ Օգտուեցէք առիթէն։ Դիմել՝ 8, rue Affre, Փարիզ (18), Մէթրօ՝ Chapelle կամ Barbès։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՄՕՆԻ Ջաւարեան խումբի անդամները եւ անդամուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն տարաբաղդ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ, անոր այրի տիկնոջ եւ զաւակներուն։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի գառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, ԳՈՐԾ.— 855 Ֆր.։

Շաթէնըրէ, Յ. Ի.— 35։

Մարսէյլ, 220։

Թաւրիզ, ԳՈՐԾ.— Ստացանք։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ճարտարապետ Ե. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ փոխադրած է իր գրասենեակն ու աշխատանոցը, 94, Rue Saint-Lazare, Paris (9e). Téléphone : Pigalle 60-44.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Կը տօնուի Լիոնի մէջ՝ Կիրակի 17 Սեպտ.-ին, ուստի կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ յիշեալ թուականը։ Մանրամասնութիւնները ժամանակին կը յայտարարուին։

Այս առթիւ կը խնդրենք Հայ Մայրերէն ընդհանրապէս, եւ Տիկնանց միութիւններէն (Եկեղեցասէր Կարմիր Խաչ) մասնաւորապէս, որպէսզի բարեհաճին կազմակերպել «Հայ Մայրերու Օր» ը, ի յարգանս, ազգային գոյութիւնը պահպանող Հայ մայրերուն։

Նոյնպէս կը յայտարարենք թէ «Հայ Մայրերու տարեցոյցը (Բ. տարին), հրատարակութեան պիտի տրուի 1 Սեպտ.-ին՝ ուստի կը փափաքինք որ ազնիւ ընթերցողները բարի ըլլան տեղեկութիւններ հաղորդել մեզ, ազգային եւ կրթական կեանքի, ու մանաւանդ Տիկնանց գործունէութեան մասին՝ Հայ եկեղեցւոյ հասցէով։ (75 Avenue Berthelot, Lyon (Rhône) France.

Ի դիմաց Լիոնի Հայ Մայրերու Միութեան Վարչութիւն

Այժ տպէ լոյս գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Dameme, PARIS

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԷՄԸ պիտի բովանդակէ ուսումնասիրութիւններ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին, քննադատութիւններ, կենսագրականներ, յուշեր, վաւերագրեր, տեսութիւն ու գրախօսական, նկարներ։ Պիտի հետեւի հայ եւ օտար կեանքի նորութիւններուն, հայ գրականութեան, արուեստներու, պատմութեան եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու մասին։ Յատկապէս լայն տեղ պիտի տայ Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին։

ՎԷՄԸ պիտի ձգտի հայ մշակոյթի դրօշակին շուրջ համախմբել հայ մտաւորականութեան եւ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերը՝ առանց խտրութեան։

Վէմի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար այժմէն դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Dameme, Paris (13)

ՏՕՔԹ. ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները ըստ առաջնոյն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6, **Rue Dugas,** թիւ 8, որ կը գտնուի թիւ **44 Avenue de Versailles**ի քով։ Մէթրօ **Mirabeau** կամ **Javel.**

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՏՈՐՈՎ ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊԻ

ՋՐՈՅՑ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՀԵՏ

Երգիծական պատմուածքներու շարքը

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. ԱՆՏԻՊ ԿՏՈՐՆԵՐ. ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ԳԻՆ՝ ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ՖՐԱՆՔ

Կը գտնուի Հ. ՍԱՄՈՒԷԼ (Փարիզ) եւ ՄԵՐԻԿԵԱՆ (Մարսէյլ) գրատուներ։

ՑՈՒՑԱՍՏԵՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ.— Պատգամաւորներու զեկոյցը Ե. Ըրջ. Ժողովի մասին եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին (Դարմանատուն)։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ. Օրակարգ.— Զեկոյց՝ Պատգամաւորի եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Bar du Clobe. սրահին մէջ, 37, Bld. Dufommier։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ-անդամ Վասպուրականցիները։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ֆր. Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Ն. Նիկողոսեանի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց՝ պատգամաւորի։ Բոլոր ընկերներու եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կողմէ

կը ներկայացուի՝

«ՏԱՅԸ ԿԱՐԱՊԵՏ» (զաւեշտ 3 արար)

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին

Salle Patinի մէջ

114, Grand'Rue. Chaville

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameme :-: PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Մեծ դժուարութեամբ բացաւ աչքերը եւ տեսաւ Գիւլան չէզոքակի նստած անկողինին մէջ, սառն զարմացումով կը նայէր իրեն։ Ուժասպառ, դեղնած, ինչ կրթնած էր միշտ դըրան։

« Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա », հարցուց նէ։

Հէմինկուէի յոգնած միտքը խորհեցաւ թէ Գիւլա կը խօսէր իրեն ա՛յնպէս, ինչպէս պիտի խօսէր ճաշարանի սպասաւորի մը, որ ապուրը վրան թափած ըլլար։

« Հոս ի՞նչ գործ ունիս, մեքենավար »։

Բառեր կը կազմէր դանդաղօրէն, լեզուովը շրթունքը կը թրջէր։

« Ջուզեցի որ այս երիտասարդը մազիլներուդ մէջ ունենաս, ուստի մուտքը արգիլեցի անոր »։

Ձախաւոր պատից, եւ ջանաց յաղթահարել անոր կերպարանքէն։ Գիւլա զարհուրանքի զարմանքով անթարթ կը նայէր անոր, որպէս թէ ան դագաղ մը ըլլար, որ յանկարծ պիտի սկսէր խօսիլ։

« Օ՜ », բսաւ նէ լոկ։

Եւ քրքիջի հռհռակ մը թոթվեց զինքը։

Ծանրածանր շնչելով ինքզինք կը յառէր Գիւլայի։ Երբ Գիւլա աչքերէն արցունք վազցնելու աստիճան կը խնդար, շապիկը ուսերէն վար սահեցաւ։

Իր հանած աղմուկէն որպէս թէ ինք սարսափահար, գլուխը ցնցելով խոնարհեցաւ ծունկերուն վրայ եւ ջանաց խեղդել քրքիջը։

« Ո՜վ անուշիկ, վաղօրեայ, զզուանոտ աւանա՛կ», կը հծծէր Գիւլա։

« Ուրեմն, այդպէ՞ս կ'երեւակայես », բսաւ Հէմինկուէյ խիստ ու բարձր ձայնով։ Կարեւորութիւն չուտէր իրեն համար որ ամբողջ աշխարհը արթննար։

Յանկարծ անոր երեսը նայեցաւ Գիւլա, բարձր ձայնէն ահաբեկ։ Ա՜յ, հիմա՞ կը վախնար։ Երերալով ինկաւ անկողինին վրայ, եւ տաքուկ ձեռովը ճակատը կնճռեց։ Ձեր կրնար ըմբռնել թէ ան կը վախնա՞ր թէ ոչ։ Գիւլա անորդհատ անթարթ յառելով անոր՝ կը թուէր խորհուրդներու մէջ թաղուած։

« Իրօք, շատ տարօրինակ բան է », կ'ըսէր պարապ օդին մէջ։

Գիւլայի հանդարտութիւնը չուարումի մատնեց Հէմինկուէյը, որ կը դիտէր Անզգայօրեն՝ կը նայէր գետինը, ուր աչքին զարկաւ Գիւլայի հողաթափներէն մէկը։ Ցեխոյ լաց մեղմ, խուլ տատում մը։ Նէ կեցած էր իրեն մօտ, մերկ, բայց շատ գեղեցիկ։ Ուզեց ներում խնդրել, բայց չկրցաւ բանմը ըսել, այլ միայն ծունկի գալով նայիլ հանդարտ։ Երբ վեր առաւ աչքերը, տեսաւ Գիւլանոր զինքը կը դիտէր հեղնական ժպիտանքով մը։

Քունքերուն վրայ արիւնին բաբախելը զգաց։ Ինչպէ՞ս։ Այդպէ՞ս կը նայէր հիմա իրեն։ Այդ կանացի պատկերը հագած էր գիշերանոց մը, որուն մէջէն կարելի էր ամէն բան տեսնել։ Անոր ճախարակեայ, փափուկ անդամներէն մէյմէկ քէչ, որպէս թէ ցուցադրուած ըլլար։

« Նայէ՛ որ դուրս ելլես », բսաւ հանդարտօրէն։

Հեղնական արհամանքի իր կերպարանքը կատղեցուց Հէմինկուէյը։ Գիշերնոցին մէջէն անոր մարմինը դիտելով, անզուսպ դողացին ծնկները։

« Ուզածներդ կը փնտռես կը գտնես, չէ՞ », բսաւ ինքնիրմէ դուրս ելած։

Երբ Գիւլա փոքր ծամածռութիւն մը կ'ընէր այս պարտադրուած տեսարանին վրայ, Հէմինկուէյ բոլորովին կորսնցուց պաղարիւնը։ Այլեւս իր անձին տէրը չէր։ Մէկ ձեռքովը բռնեց անոր կոկորդը եւ ցնցեց սաստիկ։ Կատուի մը չափ ալ ոյժ չունէր նէ։ Գիտցաւ թէ ի՛նչու իր աննեակը եկած էր։ Մ'ա կնիկները կը կարծեն թէ ամէն անձնին կրնան ընել եւ իրենց դէմ երբեք չըլլար։ Հէմինկուէյի մատները հետզհետէ կը փոռնային անոր փափուկ կոկորդին մէջ, եւ այս զգացողութիւնը առնական հրճուանք մը կը հայթայթէր իրեն։ Անձայն իրեն կը նայէր Գիւլա, կարծես սոսկումէն կախարդուած։ Կը թուէր, կը շարժուէր, եւ պանդոյր դէմք մը առած էր։ Ցանկարծ ինկաւ ծունկերուն վրայ։ Հէմինկուէյ ցնցուեցաւ, մատներէն սահեցաւ կոկորդը։ Ցօնքերը պատռած՝ վերէն վար կը նայէր անոր, յետոյ չորս կողմը պարապ սենեակին։ Կ'իմանար անոր հոնդիւնը։ Ի՞նչ ըրած էր։ Աստուա՜ծ իմ, ի՞նչ ըրած էր։

Գետինը նստած կը հոնդար մեղմիւ, եւ մատներովը կը շփէր կոկորդը։ Գիշերնոցը վար սահած էր ինկած ուսերէն, եւ ա՛նս մերկէր մինչեւ գօտը։ Հէմինկուէյի աչքերը արցունքով լեցուեցան, եւ սկսաւ անկապակից խօսքեր ընել։ Ան միշտ նստած կը հոնդար մեղմով եւ կը շփէր կոկորդը, որպէս թէ հոն եղած չըլլար։ Հէմինկուէյ կարծես լալէն պիտի խեղդուէր։ Ծունկի եկաւ անոր քովիկը, ու իր թաց դէմքը քսեց կուրծքին։ Հառաչկոտ բառերով կը խօսէր իր երազներուն, իր առանձնութեան եւ իր սիրոյն վրայ։

Եւ Գիւլա ակնկառո՛յց իր մարմինը ճնշող գլուխին վրայ, կոյսի մը արտայայտութեամբ։

Հէմինկուէյ կը շարունակէր խոստովանանքը հատկլան շունչով, բայց Գիւլա կարծես ուրիշ բանի վրայ կը մտածէր, եւ յետոյ սկսաւ թուլակի խաղալ իր թեթեւօրէն ճերմկոտած մազերուն հետ։ Հէմինկուէյ, ըլլալ պէրկ, միշտ կպած անոր կուրծքին, գլուխը ձգեց անոր ազդրին վրայ, եւ մնաց հոն, կարծես պառաւելուն ըսպասելով։

Գիւլա հիմա զօգենս առաջին անգամ ըլլալով անոր կը նայէր, կը դիտէր զայն մտածկոտ, ո՛վ գիտէ թերեւս հասատելու համար թէ, ի՛նչ յարաբերութիւն կայ սա՛ հէք ջախջախուած էակին եւ իրեն միջեւ։

Մեծաղ մը յանկարծ սողոսկեցաւ իր աչքերուն մէջ։ Կը վարանէ՞ր, պէ՞տք էր արդեօք աւելի առաջ երթալ։ Աչքերը լայն բացուեցան։ Եւ երկչոտ հեշտ փոթ ապապատանքի մը արտայայտութիւնը սահեցաւ իր դէմքին վրայ։ Կամաց մը վեր հանեց անոր գլուխը...

×

Երիտասարդ Մէյփլ յաջորդ առաւօտ կանուխ մեկնեցաւ։ Ոչ Գիւլա ոչ Հէմինկուէյ տեսան անոր երթալը։ Հէմինկուէյ սակն մըն ալ մնաց Գիւլայի մօտ։ Առաջին շաբաթէն վերջ խնդրեց ամուսնանալ իրեն հետ, բայց նէ մերժեց քաղաքավարօրէն։ Երկու շաբաթ ալ մնաց՝ ժամանակը անցընելով ողորմելի, խուլ ինքնամեղադրութիւններով։ Ա՛յնքան որ Գիւլա սիրեցաւ կորսնցուցած ըլլալուն համար երիտասարդ Մէյփլը, որ անպատասխանի կը թողուր իր նամակները։

(Վերջ)

(Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ) Թրգմ. ԵՏԱՆ

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՅՈՒՆԻՍ 1933 — 25 Juin 1933

ԺԸՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2223 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԴ ԱՍՏԵՂՕՔ...

Ի՞նչ գրել հանդէսի մը առթիւ, որ տեղի կ'ունենայ այսօր, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, աւելի քան կէս դար անցած, մահուանէն քսան ու չորս տարի յետոյ...

Ժամանակին կատարուեցան մեծարանքի ցոյցեր եւ հրատարակուեցան գնահատումներ՝ բանաստեղծին գրական եւ հանրային գործունէութեան մասին:

Այսօր, «Հայրենիք» ամսագրէն ամփոփած ենք ուսումնասիրութեան փորձ մը եւս: Աշխատանք մը, որով անխոնջ Սիրունին կը ներկայացնէ արուեստագէտը, սիրոյ երգիչը, հիւանդը, Թատերականը, հայրենասէրը եւ միութեան երգիչը:

Օրուան այս ժամուն, բնագդաբար, մեր ուշադրութիւնը կը բռնէ վերջինը, «միութեան երգիչը»: Եւ իր երգը՝ միութեան, որ երէկ ունէր չափազանց տարրական իմաստ, իսկ այսօր արդէն կը դառնայ հառաչանք մը եղերական.

Տուր ինձ ձեռքդ, եղբայր իմ քեզ
Որ մրրկաւ էինք զատուած.
Բոլորիս ամէն ոխ չարանենք
Ի մի համբոյր ցրուին ի բաց.
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Մասնաւոր խորութիւն մը չունի Պէշիկթաշլեանի երգը, այնքան միամիտ եւ անարուեստ:

Եւ սակայն, որքա՜ն խոր ակօսներ բացաւ հայ ժողովուրդի սրտին մէջ, պատմական ժամանակաշրջանի մը, երբ քսաններ որդ մը սկսած էր բանիլ, յանուն Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աւետարանի...

Պէշիկթաշլեան մը պէտք էր ըլլալ, այդ օրերուն, պոռթկալու համար նոր ժանտախտին դէմ:

Իսկ երգը այսօր ալ կը պահէ իր ուժը:

Այսօր, աւելի քան երբեք, որովհետեւ վէրքը աւեր կը գործէ, տակաւին, հակառակ մեր հաւաքական յառաջդիմութեան եւ փորձառութեան: Ու մանաւանդ, հակառակ անասելի փլուզումներու:

Պէշիկթաշլեան խորապէս խոցոտուած էր կրօնական՝ դաւանական պառակտումէն, կրելով անոր ամբողջ դառնութիւնը:

Ի՞նչպէս պիտի երգէր այսօր, 70–80 տարի յետոյ, եթէ յանկարծ արթննայով գերեզմանէն, անմիջ պատկերացուր ամբողջ պատմութիւնը ներկայ իրականութեան ...

Ճեղքի, հերձուածի, փոխադարձ ատելութեան ո՞ր գլուխն է պակաս:

Կրօնակա՞նը,— բայց առաջ միայն հռոմէական եւ բողոքական «յարանուանութիւններ» ունէինք: Իսկ այսօր, դիրքեր գրաւած են նաեւ չարաթապահը, «բուհճի»ն, մկրտչականը, «մուհապէթճի»ն եւ միւսները:

Այսօր տակաւին բազմութիւններ կան, հռոմէական թէ կաթոլիկ, որոնք չեն ուզեր «պղտորուիլ» հայկականութեամբ:

Քաղաքական – կուսակցակա՞նը.— Կուսակցութիւններ չկային Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի օրով, եւ, Պոլսոյ մէջ, մարդիկ ազատագրական պայքարը կ'ամփոփէին երգերու եւ ճառերու մէջ: Պոլիս նստած բանաստեղծը՝ Զէյթունի փառքը կ'երգէր ինքնաբերաբար, կամ կը տարփողէր «հայրենեաց սէրը», առանց չարքեր ունենալու իր եափն եւ ծրագիր մը՝ իր ափին մէջ:

Իսկ այսօր ... Ծրագիրնե՜ր, ծրագիրնե՜ր եւ հոսանքներ խառնուրիկ:

Այսօր, կորսնցուցե՛ր ենք ժողովուրդին կէսը, եւ մտահոգութեան մատնուած՝ մնացեալ կէսին համար:

Եւ սակայն, փորձեցէք հնչեցնել եղանակ մը ինքնապաշտպանութեան եւ միաբանութեան:

Փորձեցէք երգել, ինչպէս կ'երգէր Պէշիկթաշլեանը.

Մէկտեղ լացինք մենք ի երնում,
Նկէք դարձեալ յար անբաժան
Խառնենք զարտօսր եւ բղխնդում,
Որ բազմածնունդ ըլլայ մեր ջան.
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Փորձեցէք, եւ բախտաւոր պիտի համարուիք, եթէ անապատական տէրվիշի մը տեղ չդնեն ձեզ:

Ճեղքե՜ր, ճեղքե՜ր, ո՛ր ճակատին վրայ որ կ'ուզէք:

Եւ, մինչեւ ո՛ւր որ կրնան հասնիլ ձեր աչքերն ու ոտքերը, աշխարհի ցամաքներուն վրայ ...

Այն ատենէն որ, եթէ ուժանակի մը վերածուէր Պէշիկթաշլեանի աղու քնարը, հազիւ պիտի բաւէր քիչ մը ուշադրութիւն գրաւելու:

Այսօր, «ընդ աստեղօք» մենք չենք տեսներ, չենք ուզեր տեսնել աւելի «սիրուն» բան, քան սխական կիրքը, կոյր ատելութիւնը, միականի կամակորութիւնը, կրօնական թէ քաղաքական խաչձեւումը, կուսակցական մոլեռանդութիւնը, դասալքութիւնը, ինքնուրացումը կամ ... փառնիէնըէն:

«Եղբայր իմ քեզ»ը այսօր ալ կ'երգուի նոյնքան սրտառուչ օրօրումներով:

Ցեղին անգրագէտը գոց ըրած է զայն, եւ եթէ բոլորը չըմբռնէ, կը հասկնայ գոնէ երկու տողը,—

Տուր ինձ ձեռքդ, եղբայր իմ քեզ,
Որ մրրկաւ էինք զատուած:

Իսկ մրրիկին մրրիկը տեսանք մենք, Պէշիկթաշլեանի ծնունդէն եւ մահէն տարիներ եւ տարիներ յետոյ: Ու կրնանք տեսնել տակաւին:

Բայց, ո՞ւր են ձեռքերը: Նոյն իսկ միեւնոյն գաղութին մէջ:

Արդեօք աւելի՞ աղու պիտի ըլլար նոր Պէշիկթաշլեանի մը երգը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Մաքտօնըլտ յոյս կը նեշնէ

ԺՈՂՈՎԸ ՅԵՏԱՁԳԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ

Մ. Նահանգներու պատուիրակութեան յայտարարութիւնը, որով « անպատեհ » կը գտնէր դրամներու անմիջական եւ առժամեայ ամրացումը, պառջուր լեցուց խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ: Այն ատենէն որ, առաջարկ լրուեցաւ յետաձգելու խորհրդաժողովը, բայց համապատասխան յանձնախումբը մերժեց:

Յուզումը խոր է մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ, եւ երեւի. ժողովէն պիտի պահանջուի յետաձգման առաջարկը կրկնել ֆրանսական պատուիրակութեան միջոցաւ.

Յուսահատութիւնը փարատելու համար, Պ. Մաքտոնըլտ առջի օր խորհրդաժողովին թղթակիցներու սրահը երթալով, խրախուսիչ յայտարարութիւններ ըրաւ: Ըսաւ թէ աւելորդ է մտահոգութեան մատնուիլ:

— « Անշուշտ կան մարդիկ, խմբակցութիւններ որոնք շահ ունին խորհրդաժողովին խափանման մէջ: Անոնք պատմութիւններ կը փափսան բերնէ բերան: Կը յուսամ թէ մամուլը պիտի հակազդէ այդ խօսքերուն: Անշուշտ, տաժանելի ժամեր անցուցինք: Խորհրդաժողովի մը երկրորդ շաբաթը տաժանելի է միշտ: Պզտիկ դադար մը տեղի ունեցաւ ժողովի ընթացքին մէջ: Դրամները առժամապէս կայուն դարձնելու մեր յոյսերը ի դերեւ ելան քիչ մը: Բայց, անոնք որ ծանօթ են Ամերիկայի կացութեան, գիտեն թէ այս միջոցին պայմաններ նպաստաւոր չեն դրամներու ամրացման համար: Եւ սակայն, վհատելու պատճառ չկայ: Խորհրդաժողովին այս երրորդ շաբաթը պիտի ըլլայ ներդաշնակութեան շաբաթ մը: Ես յուսալից եմ: Ես կ'արհամարհեմ այն մարդը որ միայն դժուարութիւնները յառաջ կը քշէ: Ամերիկեան ծանուցագիրը ոչինչ ունի ցաւալի կամ անստոյգ: Ան թոյլ կուտայ մեզ շարունակելու մեր աշխատանքները, եւ ինչպէս պիտի շարունակենք: Վարիչ մարմնի անդամները խնդացին այսօր, երբ ժողովի յետաձգման առաջարկ դրուեցաւ: Մենք 12 ամիս աշխատեցանք այս ժողովը կազմակերպելու համար: Զարաչար կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ բան կը շահինք յետաձգելով մինչեւ օգոստոս կամ աշուն. Հարիւրին 99 գրաւ կը դնեմ թէ կացութիւնը աւելի գէշ պիտի ըլլայ այն ատեն քան այսօր: Ժողովը պիտի շարունակուի:

ԱՄԵՐԻԿԱ ԻՐ ԳԼԽՈՒՆ ՃԱՐԸ ԿԸ ՄՏԱԾԷ

Ուաշինկթընէն հասած լուրերու համաձայն, ամերիկեան կառավարութիւնը որոշած է առ այժմ իր ամբողջ ուշադրութիւնը նուիրել ներքին վերականգնման, ինչ որ ալ ըլլայ միջազգային կացութեան զարգացումը: Ամերիկեան պատուիրակութիւնը եւ կանչելու խնդիր չկայ: Ամերիկացիները պիտի ջանան համոզել միւս պետութիւններն ալ՝ թէ աշխարհի բարգաւաճումը վերահաստատելու միակ ելքը այն է որ իւրաքանչիւր կառավարութիւն նախ իր ներքին միջոցներ ձեռք առնել իւրաքանչիւր երկրին մէջ:

Կը կարծուի թէ նախագահ Րուզվէլթի լիազօրին ժամանումէն անմիջապէս յետոյ, ամերիկեան պատուիրակութիւնը նոր յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակէ, ուշադրութեան յանձնելով հետեւեալ չորս կէտերը.—

1. Տնտեսական դժուարութիւնները մեծ մասով ազգային հանգամանք ունին եւ ոչ թէ միջազգային:

2. Յառաջիկային կարելի պիտի ըլլայ տնտեսական երկարատեւ դարմաններ գտնել:

3. Բարգաւաճումը վերահաստատելու միակ մեթոտն է զուգահեռաբար ներքին միջոցներ ձեռք առնել իւրաքանչիւր երկրի մէջ:

4. Այդ միջոցներուն գլխաւոր նպատակը պէտք է ըլլայ,— ոչնչացնել լոռնակուտակ մթերքները, հաւասարակշռել ելմտացոյցները եւ կազմակերպել հանրօգուտ շինութիւններ, ցնցելու համար գործազրկութիւնը:

ԾՐԱԳԻՐ ԾՐԱԳՐԻ ՎՐԱՅ

Ամերիկեան պատուիրակութիւնը նոր ծրագիր մը ներկայացուց, որով կ'առաջարկէ.

1. Սերտ գործակցութիւն հաստատել պետութեանց եւ իրենց կեդրոնական դրամատուններուն միջեւ, վարկերը աւելցնելու եւ ճարտարարուեստութիւնը քաջալերելու համար:

2. Առողջ ձեռնարկներու տրամադրութեան տակ դնել լայն եւ դիւրին վարկեր:

3. Փութացնել տնտեսական վերակազմութիւնը, համաձայն հանրային ծախքերու զուգընթաց ծրագրի մը:

Այս առաջադրութեամբ, ամերիկեան պատուիրակութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ որ անմիջապէս Լոնտոն հրաւիրուին զանազան երկիրներու կեդրոնական դրամատուններուն ներկայացուցիչները:

⁂ Իտալական մամուլը խստօրէն կը քննադատէ Ամերիկան, դրամներու ամրացման հակառակելուն համար:

Սէսիլ Սորէլ խաչուեցաւ Քոմէտի Ֆրանսէզէն

Աշխարհահռչակ Սէսիլ Սորէլը ուրբաթ գիշեր իր հրաժեշտի ներկայացումը տուաւ Քոմէտի Ֆրանսէզին մէջ: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր թատրոնին առջեւ, տոմսակ ճարելու համար: Ժամը 7ին հասաւ Սէսիլ Սորէլ, եւ ռահեկի հրմշտուք մը սկսաւ, թէեւ «տեղ չկա՛յ» կը պոռային պաշտօնեաները: Թատրոնին նրբանցքները, դահլիճը, սանդուղները եւ օթեակները լեցուած էին դէզ դէզ ծաղկեփունջերով: Ներկայացումէն առաջ ներկայացուց Մոլիէրի «Մարդատեացին» Բ. արարը, եւ ութ անգամ բեմ հրաւիրուեցաւ, ծափերու տեղատարափին տակ: Ցետոյ խաղաց «Արկածախնդրուհի»ն, նոյնպէս բեմ հրաւիրուելով ութ անգամ: Ներկայացումը վերջացաւ ժամը 1.20ին, «Գամելիաաղարդ Տիկին»ով:

Հասոյթը կը հասնի 240,000 ֆրանքի, ինչ որ չէ տեսնուած երկար ատեն:

600,000 ՀՈԳԻ մասնակցեցան Կլարա Ցէտկինի յուղարկաւորութեան, որ կատարուեցաւ Մոսկուայի մէջ: Հարիւր հազարաւոր բանուորներ եւ բանուորուհիներ կարմիր դրօշներով գացին Կարմիր Հրապարակը, իրենց մեծարանքը յայտնելու: Մարմինը հրկիզուելով, աճիւնը տուփի մը մէջ դրուեցաւ եւ տեղաւորուեցաւ Կրեմլինի մէկ պատին մէջ:

Այսօր, Զուարթ էջ

Մեր նոր թերթօնը

ՌՈՒՍ ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

ՅՈՒՉՈՒՄՆԱԼԻՑ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԻ

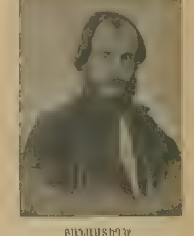

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ
ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
որուն ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ հանդէս մը կը կատարուի այսօր:
Տես Բ. էջ.

Մահ կամ տասը տարի՝ ցորենի գողերուն

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԸ
ՊԻՏԻ ԶՕՐԱՑՆԷ ՉԵԿԱՅԻՆ ՍԱՐՍԱՓԸ

Անցեալ օր գրած էինք թէ Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն հակախորհրդային ընդհ. դատախազ մը նշանակած է, վարելու համար մասնաւորապէս արմտիքի քաղաքականութիւնը:

Նոր լուրերու համաձայն, այդ պաշտօնին կոչուած է Պ. Իվան Ալէքսիէյեւիչ Ագուլով, օգնական ունենալով Պ. Վիշինսկին:

« Թայմզ »ի թղթակիցը կը գրէ թէ՝ թէեւ յունիս 20ի հրամանագրով ընդհ. դատախազը իրաւասութիւն ունի Չեկային վրայ, բայց իրականին մէջ՝ հակառակն է որ կը կատարուի եւ խորհրդային արդարադատութեան ամբողջ մեքենան կը դրուի քաղաքական բաժնի (Չեկա) իրաւասութեան տակ: Պ. Ագուլով կը վարէ Չեկային փոխ – նախագահի պաշտօնը եւ իրական վարիչն է, իսկ բուն նախագահը՝ Մէնժինսկի, արդէն հիւանդ, պարզ խամաճիկ մըն է: Պ. Ագուլով որ ծնած է 1887ին, չունի իրաւագիտական փորձառութիւն եւ հազիւ տարրական կրթութիւն մը ստացած է: Յեղափոխական ասպարէզը մտած է հրեաստաղութեան օրերէն եւ աղքատիկ գիրք մը գրած՝ Սիպերիանիր ... մէջ, ցարական բռնութիւն անճիտման առեն, ինչպէս պիտի յիշեն մեր ընթերցողները:

Ընդհ. դատախազին եւ իր փոխանորդին անմիջական գործը պիտի ըլլայ պաշտպանել երկրին պարենաւորման աղբիւրները՝ ... յարձակման դէմ: Խորհրդային մամուլը յատկապէս կը շեշտէ այս պարագան, յիշելով Ստալինի աղդարարութիւնը.— «Ներկայիս ամբողջ խորհրդային արդարադատութիւնը հիմնուած է 1932 օգոստոս 7ի հրամանագրին վրայ »: (Այդ հրամանագիրը կ'նուիրական եւ անքննարկելի կը հռչակէ խորհրդային բնակչութեան սեփականութիւնը ... եւ երկու տեսակ պատիժ կը սահմանէ հանրային հացահատիկ յափշտակողներուն.— մահ եւ տասը տարի բանտարկութիւն):

Պ. Կրիլենկօ, դատական գործավարը, վերջերս ճառով մը բացատրեց թէ ո՛ր պարագաներուն մէջ պիտի գործադրուի այս պատիժներուն մէկը կամ միւսը: Կուլակները, նախկին հողատէրերը, նախկին սպիտակները, խանութպանները եւ շահագէտները եթէ գողութեան մէջ բռնուին, պիտի գնդակահարուին առանց բացառութեան: Հաւաքական տնտեսութեան անդամ կամ անհատ գիւղացիներն ալ, որ նախապէս կուլակ չեն եղած, պիտի գնդակահարուին, եթէ դիմադրեն, գողութիւնը երեւան հանուած ատեն, այլապէս՝ պիտի դատապարտուին տասը տարի բանտարկութեան: Որպէսզի գիւղացիները համոզուին թէ խորհրդային իշխանութիւնը կատակ չըներ, ժողովրդային դատարանները այս հրամանագիրները պիտի գործադրեն իւրաքանչիւր ... կան անտեսութեան, իւրաքանչիւր գիւղի եւ գաւառի մէջ: Կրիլէնկօ այս առթիւ աւելցուց.

— Մենք պայքար կը մղենք տաժանելի պայմաններու մէջ: Կը կռուինք ամբողջ դրամատէր աշխարհին դէմ, եւ մինչեւ ծայրը պիտի երթանք: Այս պայքարը կը հարկադրէ մեզ դիմել անգութ մեթոտներու:

Մէկ ձեռքի տակ (Չեկա) միացնելով եւ կեդրոնացնելով խորհրդային պատժական օրկանները, կառավարութեան ուրիշ մէկ նպատակն է ջնջել տեղական հայրենասիրութիւնը, որ թոյլ չի տար շրջաններէն կեդրոնները փոխադրել արմտիքը: Կեդր. Կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը այս առթիւ կը յայտարարէ թէ Ուկրայնայի ազգային շարժումը անցեալ ձմեռ տակնուվրայ ըրաւ արմտիքի ծրագիրները (հացամթերում) եւ թէ բազմաթիւ բարձրաստիճան համայնավարներ ուժ կուտային շարժումին, բայց իրենց արժանի պատիժը կրեցին: (Հաւանաբար կ'ակնարկէ հողագործական փոխ – գործավար Կինսարի եւ ուրիշներու որոնք, թիւով 35 հոգի, գնդակահարուեցան վերջերս, առանց դատաստանի):

⁂ Զրոյց կը շրջի թէ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն ընդհ. ներման ծրագիր մը կը պատրաստէ, որմէ պիտի օգտուին հարիւր հազար հոգի, մասնաւորապէս Սիպերիոյ աքսորականները:

Մակեդոնական փոխադարձ ջարդին առթիւ

Պուլկարիոյ փաստաբաններու միութիւնը բողոքագիր մը հրատարակեց, քաղաքական սպանութեանց դէմ: Այդ գրին մէջ, մասնաւորապէս կը շեշտեն թէ պուլկար քաղաքացիներուն կեանքը պէտք չէ խաղալիք դառնայ յեղափոխական գաղտնի ընկերութեանց, որոնց մահավճիռները անմիջապէս կը գործադրուին, ճիշդ հակառակն ըլլալով պետական դատարաններու տուած վճիռներուն: Միութիւնը կը հրաւիրէ կառավարութիւնը՝ գործնապէս եւ ոչ թէ թուղթի վրայ ապահովել քաղաքացիներուն կեանքը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԻԷԹԻ ելեկտրաբաշխ գործարանին մէջ պայթիւն մը տեղի ունեցաւ ուրբաթ առտու, խանգարելով հոսանքը: Նիւթական վնասը շատ մեծ է, բայց մարդկային կորուստ չկայ: Փարիզէն հրշէջներ օգնութեան հասնելով, հրդեհին առաջքը առին: Հոսանքը վերահաստատուեցաւ քանի մը ժամէն:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՆՕԹԵՐ

Երբ ծովերուն եզերքը կ'ապրէի, հոն կը ստանայի երբեմն, խոշոր ընդհատումներով, Փարիզէն հայերէն թերթեր:

Կը խոստովանիմ որ անոնց յօդուածներուն վրայէն բաւական արագութեամբ կ'անցնէի, բայց ուշի ուշով կը կարդայի ընդհանրապէս բոլոր գեղարուեստական պատահարներուն քննադատականները: Եւ վերջացնելէ յետոյ՝ սիրտս անպատում ուրախութեամբ մը եւ հպարտութեամբ մը լեցուած կը զգայի...:

Որովհետեւ, անոնցմէ կը տեղեկանայի որ, իմ բացակայութեանս, մինչդեռ ես նստած էի ծովերուն աւազներուն վրայ, ու արեւով եւ անհուն հորիզոնով կը գլացէի միայն, այդ միջոցին մեր ազգը լեցուած էր ամէն տեսակի հանճարներով ...

Գրագէտներ, նկարիչներ, երաժիշտներ, երգիչներ, դերասաններ...

Պէտք է ըսել որ մշտնջենական հայեցողական կեանքը զիս դարձուցած էր թերեւս տղու պէս պարզ ու հաւատացող ..

Ամէն պարագայի մէջ, ես ամէն մէկ քայլիս, ամէն մէկ ընթերցումիս, եւ ամէն մէկ լսարանական ունկնդրութեանս կարդացած հանճարներուս հանդիպելու վստահութեամբ էր որ իջայ առաւօտ մը Կառ տը Լիոնի ասֆալթին վրայ, հետս առած ճամբորդելու սովորութիւնը կորսնցուցած քանի մը «վալիզ», եւ Վէնետիկի Սուրբ Մարկոսին մօտ ծնած՝ ճերմակ կատու մը:

Բիրտ իրականութեան հետ իմ առաջին բախումս եղաւ ան, երբ տեսայ որ իմ այնքան փայփայած ճերմակ կատուս, իբրեւ ոչ ցանկալի, սաստկութեամբ կը մերժէին բոլոր փարիզեան պանդոկները ...:

Ցետոյ ան, որ անձրեւի եւ մշուշի ցանցի մը մէջէն քալելով անվախճան, փակուած փողոցներէն, զգացի որ անվերադարձ կորսնցուցած էի իմ անհուն ազատ ծովս եւ այրող արեւս .

Իսկ ամէնէն դառնը ինծի համար եղաւ ան երբ ստիպուեցայ տեսնել ծանուցուած հայ հանճարներուն ապահովաբար չէշտուած հայուադիպութիւնը ...

×

Մեր մէջ ամէն բան կը գրուի, ամէն բան կը նկարուի, կը յօրինուի, կը նուագուի, կ'երգուի, եւ կը ներկայացուի: Արդիւնքը միշտ նոյնն է մեզի համար: Նախ՝ անվերապահ հիացում: Գաղտնիք մը չէ թէ ինչքան դիւրին է մեր մէջ անձնաւորութիւն մը դառնալը ..

Միեւնոյն ատեն մեւգնող անհասկացողութիւն եւ անտարբերութիւն: Մեր ժողովուրդը զատելու կարողութեան հասած չէ տակաւին: Իսկ իրական քննադատութիւնը անշուշտ որ կը պակսի:

Մեր քննադատները անխնայ կը գովեն, եւ բոլորն ալ շարունակաբար միեւնոյն բաները կը գովեն: Կարծես գովաբանական արուեստի ընթացիկ menu մը ունին:

Սակայն հետաքրքրական փորձեր կ'անցնին ամբողջովին աննշմար եւ կը թաղուին ...

Հայկական քանի մը հանդէսներու ներկայ ըլլալէ վերջ, այն եզրակացութեան եկայ որ խիստ censure մը պէտք էր հաստատել անպայման: Եւ թող չըսէ որ ոչ մեր ժողովուրդը՝ իբր արուեստ, եւ ոչ ալ օտարները՝ իբր հայկական, լսէին որեւէ բան եւ ամէն բան:

Իրիկուն մը եւրոպական միջավայրի մէջ տրուած հայկական երեկոյթի մը ներկայ եղանք Բայմոնթի օտարներ կային: Մեր երաժշտութիւնը հոն ներկայացաւ ամբողջովին խեղաթիւրուած: Ոչ ներկայ Հայերը ապահովաբար ճանչցան իրենց երգերը, եւ ոչ ալ օտարները կրցան գաղափար մը կազմել մեր երաժշտութեան վրայ: Իր անսովոր եւ ամբողջապէս տարաշխարհիկ բնոյթով՝ ան մնաց անորոշ եւ անճոռնի:

Ո՞ւր էին մեր երգերուն ռիթմը եւ մանկայատուկ մթնոլորտը ...

Ի՞նչպէս կարելի է ընդունիլ որ որեւէ մէկը երգեր կամ խմբերգներ կազմէ: Խոշոր պատասխանատուութիւն մըն է արուեստը: Մեզի համար մանաւանդ երբ մեր ցեղային արուեստը կը ներկայացնենք:

Բայց ես տեսայ որ մեր ժողովուրդը՝ անվերապահօրէն ընդունելով ամէն բան որ ձայն կը հանէ, սրահը կոտրելու չափ կը ծափահարէր, օտարներուն խորհիլ տալով. «Ուրեմն այս է ...»

×

Մեր ժողովուրդը անշուշտ որ արուեստը կը սիրէ, եւ զգայուն է: Այդ ալ է պատճառը որ ամէն բանի կ'երթայ, եւ ամէն բան կուլ կուտայ միեւնոյն հեշտանքով, իբրեւ «Օփերա» հրամցուած «Անուշ»էն՝ մինչեւ «Նասրէտտին Հօճա»

Բայց անշուշտ որ մենք գեղարուեստի մէջ խոշոր տեղ մը կը գրաւենք նախնական ազգերուն մէջ: Անպարարութենէն դէպի մեծ արուեստին փոխանցումը՝ շատ աննշմար է մեզի համար:

Ո՛վ շատ ձայն հանեց, ո՛վ կրցաւ դիւրին միջոցներով շարժել աժան ըղձացողութեան աղբիւրներ, անիկա արդէն յաղթողն է:

Եւ այդպէս է որ այսկարգի կուռքեր երբ տակաւին coulisseներուն ետեւ են, մեր ժողովուրդը կը ձեռնարկէ արահին տախտակամածը կոտրելու՝ իր խանդավառութեամբ

Իսկ երբ Օր. Մարգարիտ Բաբայեանը, որ ապահովաբար արտասահմանի մեր միա՛կ արուեստագէտ երգչուհին է, կ'երգէ, մեր ժողովուրդին ականջները ոչ միայն կը խլանան, այլեւ կը փակուին նաեւ անոր մուտքին եւ իցականութեան ըղձիքները...

Եւ այդպէս է որ Կոմիտաս վարդապետին վաթսունամեակին, երբ մեր հայ երգին ամենահարազատ ներկայացուցիչը, Օր. Բաբայեանը, հաճած էր գալ եւ իր նուրբ արուեստը ու մեր երգին բո՛ւն հանճարը ցոյց տալ մեզի, մեր ժողովուրդը անճրկեցաւ, չհասկցաւ իրեն տրուածը, նոյն իսկ ամենատարրական ճաշակը չունեցաւ խնդրելու որ կրկնուի ... Եւ ես վիշտով տեսայ Օր. Բաբայեանին վարագոյրին ետեւ անհետանալը, տեղի տալու համար ժողովուրդին ճաշակին մօտիկ արտայայտութիւններու ..

Եւ այսպէս պիտի ըլլայ, եթէ դժուարահաճութիւնը վերջապէս մուտք չգործէ մեր մէջ: Եթէ խիստ արգելքներ չդնենք՝ spectacleին եւ արուեստին մէջտեղ: Եթէ չզգայինք ըսել. «Հայերուն համար հոգ չէ ...»:

Եւ այսպէս պիտի ըլլանք, եթէ մեր քննադատներուն սիրտը նոյն կակղութիւնը շարունակէ պահել, եւ նոյն առատաձեռնութեամբ մեր ազգը վերածել հանճարներու ընդարձակ դաշտի մը ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ԲԱՒԵ՛Լ, ԲԱՒԵ՛Լ...

Փռուած անփո՛յթ՝ պատշգամի մը վրայ,
Կը դիտեմ կեանքն այս վաղանցիկ ...
Ձերբ հեղհեղուտ, կամ գերբ աստւզ ակամայ՝
Ահա՛ կ'անցնին բազում զոյգեր թեւանցիկ ...

Տրտո՛ւմ են ոմանք՝ վշտով անմեկին,
Կարծես բաժանում կը տեղայ վերէն,
Ուրիշներ ժպտո՛ւն — թեթեւ թիթեռնիկ —
Կը թռին երկինք, ծաղիկէ — ծաղիկ ...

Ես նախանձ չունիմ, կը հայի՛մ կպարտ,
Լեռ մըն եմ կարծես, հի՛ն, հնամեռի,
Որ խորամուխ ծոցն ամպերուն ամեհի՛
Անհունօրէն ինքն իրեն կը բաւէ ...

Հագած են բեհեզ՝ հարսեր նորատի,
Մարգերուն վրայ մետաքս կը յորդի,
Ակնահյուռ կուրծքեր, անգին մատանի,
Կ'ըսես կեանքն առած այլո՛ւր կը տանի ...

Ես ո՛չ զարդ ունիմ, ո՛չ պչրանք անմիտ,
Իրանս հագիւ պարուրած քուրջով,
Ես անբասիր լան՝ բնութեան բարի,
Երջանի՛կ եմ ... ու ես ինծի կը բաւեմ ..:

Ի՜նչ համազամ կերակուրներ՝ պնակներուն մէջ արծարէ,
Շատերուն քով երջանկութի՛ւն կը ծարէ,
Ի՜նչ պտուղներ, ի՜նչ գինիներ բուրավէտ՝
Կեանքին համար շատերուն՝ իմաստութիւն կ'ըլլայ յաւէտ ...

Իսկ ես նօթի եւ կամ հացով մը չոր – պատառ՝
Կ'ըլլամ կո՛ւշտ. կ'ըլլամ յափրած ու բաւարար ...:

Ես մարդերուն պէտք չեմ զգար,
Թէ փշրուի նաւակս յոյլ՝ խարակէ մ'անարդար,
Ես քաջութեամբ կը տանիմ՝ ալիքներուն հարուածը գոռ,
Ես կը բաւեմ Տարբերքին եւ օգնութիւն չե՛մ մուրար ...

Իսկ երբ տեսնեմ տնակներ՝ բլուրներուն վրայ շարուած,
Կամ ծեր հայեր ու մանուկներ՝ պատուհանէն վար կախուած,
Երբոր տեսնեմ առուակներ, երգ – աղբիւրներ բիւրակնեայ,
Երբ պատահի, որ մէկ ուխի լճին վրայ հեծկլտայ,
Կը յիշե՛մ քե՛զ, Հայրենիքդ իմ սրբազան,
Ու կը մնամ անօգնակա՛ն ...
Ո՛վ Տէր,
Առանց Տունի, ինչո՞ւ ինքս՝ ինձ չեմ բաւեր ...:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԳԻԾԵՐ՝ Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԷՆ

Խմբ.— Այսօր հանդէս մը կը կատարուի Սէվրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, Մ. Պէշիկթաշլեանի հարիւրամեակին առթիւ, որ լրացաւ 1929ին:

Այս առթիւ, «Հայրենիք» ամսագրի վերջին թիւէն կ'ամփոփենք ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը: Գրողն է Ց. Ճ. Սիրունի:

Պէշիկթաշլեան արուեստագէտ է.

Ինչ որ ալ ըսուի իր գրական վաստակին արժէքին, ու իր ստեղծագործութեան ուժին մասին, ոչ մէկը կրնայ ուրանալ արուեստագէտը անոր մէջ:

Որքան ալ տարիները մաշեցնեն անոր երգերը, ու կրծեն պատուանդանը անոր համբաւին, որքան ալ ժամանակը փլցնէ շատ մը հին արժէքներ, բան մը սակայն միշտ պիտի մնայ իրմէ,— արուեստագէտը:

Իբրեւ արուեստագէտ՝ ան որոշ դպրոց մը չունի:

Իր խորքին մէջ դասական ու ապաթրծուած կեանքով՝ Պէշիկթաշլեան տեսակ մը ընդելուզում է դասական եւ ռոմանթիք խառնուածքներու: Դասական՝ որովհետեւ իր քերթուածներուն մէջ զգայնութիւնը եւ երեւակայութիւնը բացառիկ ազնուականութիւն մը ունին. ու դասական են իր ճաշակն ու զարգացումը, դասական՝ իր ընտրած լեզուն. դասական՝ իր յուզումն ու թռիչքները: Ու այս դասական խառնուածքին կուգայ միանալ զարբ՝ իր մանկունակ ռոմանթիզմով ժողովրդական ձգտումներով, ու մանաւանդ իր նիւթերովը:

Պէշիկթաշլեան համադրութիւնն է այդ երկու խառնուածքներուն, որոնք իր մէջ գիրար չեն ժխտեր, այլ կը լրացնեն զիրար: Ու ան համադրութիւնն է երկու դպրոցներուն որ կը շնչէին մեր մէջ,— վանքերէն եկած հնաւորութիւնը որ անհաղորդ էր զանգուածին եւ որ պահ մը ճառերու մէջ շողալէ յետոյ դարձեալ վանքերը կը քաշուէր, ու միամիտ, մանկական ճիչը որ նոր կը զարթնուր իբրեւ թէ պանգուածը ոգեւորելու համար, եւ որ բացառիկ տաղանդներու կը սպասէր ձեւ ու մարմին առնելու, խորանալու, գրականութեան մէջ մտնելու համար: Պէշիկթաշլեան գտնուեցաւ բիւրեղացում իր տաղանդին ուժովը, հնաւորութիւնը սանձեց ու մանկունակ ճիչերուն հաղցուց գեղեցկութիւնը, ու ճամբայ բացաւ նոր սերունդի մը ոյ արդարեւ պիտի դար ժողովուրդի մը ծոցէն, ռամկութիւնը թօթափած ու տեսիլքով բեռնաւոր:

Պէշիկթաշլեանի աշխարհաբար քերթուածները բարոյախօսական եւ ազգասիրական դրոշմ մը ունին: Անոնք աշխարհաբար գրուած են օրուան ճաշակներուն, պէտքերուն գոհացում տալու համար: Հայրենասէրն է որ անոնց մէջ կը խօսի՝ ցեղը զարթնեցի կանչելու համար: Ուզած է ուղղակի ժողովուրդին խօսիլ եւ անոր լեզուն ընտրած է: Եւ տակէ է որ յաճախ ռամկօրէն հասարակ ձեւերն ալ արդած են իր աշխարհաբար ոտանաւորներուն մէջ, որովհետեւ անոնք գրուած են անխնամ ատեն մը, երբ աշխարհաբարը իր խանձարուրին մէջ էր դեռ: Այսուհանդերձ դժնհիկ չէ իր աշխարհաբարը, եւ կրնայ այսօր իսկ հաճոյքով կարդացուիլ:

Ահա նմոյշ մը իր աշխարհաբար քերթուածներէն «Այո՛», չունի իր գրաբար քերթուածներուն շքեղութիւնը, բայց կը զգաս որ արուեստագէտին մատը հպեր է ռամկօրէնին ալ ու թօթափեր անոր գռեհկութիւնը: Աշունն է որ կ'երգէ իր քերթուածին մէջ,—

Ո՞ւր էք ծաղկունք դուք փայփըլանք,
Ո՞ւր ձեր այտեր անուշ հոտով.
Ո՞ւր ձեր պչրանք ու փափկութիւն
Ու ծոց լըցեալ շաղ մարգարտով.

Ի՞նչու հովիկ, անզո՛ւթ հովիկ՝
Ցուրտ համբոյրներ կուտայ ձեզի,
Մոռցա՞ւ արդեօք իւր սէր զողտրիկ
Եւ իւր զգուանք փայփայելի:

Ու մտածել որ այս աշխարհաբարը գրուած է ութսո՜ւն տարի առաջ, երբ դեռ մեր նոր լեզուն կը ճօճէր իր օրօրոցին մէջ:

Պէշիկթաշլեանի մէջ դժուար է արուեստագէտը զատել մարդէն: Քիչ անգամ մարդը այնքան սերտիւ խառնուած կ'ըլլայ իր երկին որքան Պէշիկթաշլեանն է: Անոնք որ ճանչցած են զինքը՝ անոնք են որ կը վկայեն թէ Պէշիկթաշլեան իր հոգիովը ցոլացած է իր քերթուածներուն մէջ:

Ու ով որ ճանչցած է զինքը՝ դմայլանքով կը խօսի անոր նկարագրին բարի գիծերուն վրայ: Բարութիւնն է եղած իր հիմնական գիծը:

Քաղցրութիւնը ամէն վայրկեան կը զգաս իր քերթուածներուն մէջ: Անոնք օծուն են զմայլելի բարութեամբ մը, ու քեզ ալ կը վարակեն: Ոչ պոռթկումներ ունի, ոչ զայրացումներ. ան կ'երգէ հեզասահ առուակի մը պէս, ժպտելով արեւուն, ժպտելով հովին, ու իր ափերուն: Իր հառաչն անգամ բարի երգ մըն է, ու մրմունջ մըն է իր դայրոյթը մահուան ուրուականին դէմ:

Վերջապէս ազնուական գիծն է արուեստը Պէշիկթաշլեանի ինչպէս նկարագրին, նոյնպէս գրականութեանը մէջ: Խորունկ, բայց զուսպ են իր յուզումները: Ան կարծես չէ ուզած ամբոխին խօսիլ իր ներքին խաղերը պատմած ատեն: Չէ ուզած աղդել

ՑԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Գարլօ Գասմաճի ծնած առեն կը հարցաքննէ իր հայրը.

— Նինուէի՞ մէջ կը գտնուիմ թէ Բաբելոնի մէջ ...

— Գոլսոյ մէջ կը գտնուիս, զաւակս: Եւրոպայի ու Ասիոյ մէջ՝ այսինքն Սոդոմ Գոմորի պորտին վրայ ես ..

— Նախ քան Քրիստո՞ս դարու մը մէջ եմ թէ յետ Քրիստոսի դարու մը մէջ ...

— Քրիստոսի առջեւը կամ ետեւը գտնուիլդ չեմ գիտեր, սակայն, մեր սատանաներէ պաշարուած ըլլալը քաջ գիտեմ:

— Այս քաղաքին մէջ բերդերու մնացորդներ, կործանած տաճարներ եւ հնագիտական արժէք ներկայացնող աւերակներ կա՞ն .

— Անոնք ըլլան ուզածներդ .. Տունէրնիս կատարեալ աւերակ է, սանդուխէն ջուրը կը վազէ, հիւսիսային պատը փլած է ու փոթորիկի ատեն տան հիմերը կ'երերան ... Անոնցմէ զատ ես կամ իբրեւ կործանելու վրայ եղող բերդ մը ...

— Իսկ իբրեւ գիր ի՞նչ կը գործածէք: Սեպագի՞ր, բեւեռագի՞ր թէ մեհենագրութ ...

— Ամէնքը սուտ՝ ճակտի գիրը իբրեւ:

— Ազգով ի՞նչ էք, փիւնիկեցի՞, մա՞ր թէ փղշտացի ...

— Ազգով փարիսեցի էինք սակայն հիմակ, փա՛ռք Աստուծոյ, ազգով կաթոլիկ ենք ...

— Կրօնքով ի՞նչ էք ... կռապա՞շտ, արեւապա՞շտ, պուտտայակա՞ն թէ Քրիստոնեայ ...

— Ատոնցմէ ոչ մէկը չենք: Ազգով ալ, կրօնքով ալ թթու կաթոլիկ ենք:

— Ձեզ հասկնար ...: Բայց լեզունիդ ի՞նչ է ... Սեմակա՞ն, Ցաբէթակա՞ն թէ Հնդեւրոպական ...

— Գրաբարնիս ուրարտական, ականջներս խալտիական, քիթերնիս հիթիթական ու լեզունիս ալ լատինական – սպագական է ...

— Ի՞նչ կ'ուտէք ու կը խմէք ...

— Երէկ ապուր մը կերանք իսկ այսօր եթէ ձեռքերնուս գայ բոլոր Հայերուն միսը կ'ուտենք ու արիւնը կը խմենք ...

— Վայրենութեան ո՞ր շրջանին մէջն էք ...

— Մենք քաղաքակրթութեան ամէնէն վերի կատարը կեցած ենք: Մեռնելուս պէս արքայութիւն կ'երթանք: Պետրոս առաքեալը մեզի հետ է

Գարլօ կը մտածէ մօրը ու կ'իմանայ թէ իրենք նախկին Հայեր են եւ, սակայն, փա՛ռք երկինքին, հիմակ կաթոլիկներ: Վերադարձած են Հայ հռովմէականներու արեւելքի մայրաքաղաք Անգարայէն.

Մայրը Գարլոյի ցամքած բերանը կաթ կ'ուզէ դնել: Փոքրիկը կը մերժէ, յանուն խնայողութեան, ու կը խմէ առատօրէն Տէրջօղի ջուր:

Կը հիւանդանայ: Մայրը կը վազէ լուրը Աստուածամօր վրայ ու կը վառէ մոմ մը. Գարլօ կը մարէ մոմը, կը գրպանէ ու կ'ըսէ.

— Էքօնօմի ...

Բժիշկ չընդունիր, հակառակ իր տկարութեան:

Ջինքը կը դնեն Բանկալթիի Ս. Ցակոբ Հայ հռովմէականներու վարժարանը: Կը հարցնեն իրեն.

— Երբոր մեծնաս, ի՞նչ պիտի ըլլաս ...

— Բժիշկ պիտի ըլլամ բժիշկներուն եւ դեղագործներուն չվճարելու համար ...

Վարժարանին մէջ Գրալոյին կը սորվեցնեն կաթոլիկութիւն, թուրքերէն ու քիչ մըն ալ թուարանութիւն, խառն քրիստոնէականով.

— Երկու էջմիածնական, երկու բողոքական, երկու օրթոտոքս՝ հաւասար է մէկ կաթոլիկի: Մէկ կաթոլիկ ու մէկ Պապ՝ հաւասար է արքայութեան: Եթէ հանենք կէս կաթոլիկ՝ կը մնայ Քաւարան: Եթէ բազմապատկենք քաւարանը եօթը սատանաներով՝ կ'ունենանք դժոխք: Դժոխքը եթէ բաժնենք մէկ միլիոն այլադաւանի մէջ կ'ունենանք իւրաքանչիւրին համար մէկ քառակուսի մեթր կրակ:

Դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենային հայ կաթոլիկներու մայրենի լեզուով՝ թիւրքճէով:

Գարլօ հայերէնը կը սորվի, ծրիօրէն, իր փողոցի հայ ընկերներէն, որոնք զինքը կոչած էին «պոշը կարուծ» «քացախ», «կարնապիտ»: Վերջինը կ'ըլլայ Կարապետ, բարեփոխուելով: Կ'երթայ Հայոց եկեղեցին ու կը մաքրուի իր քացախութենէն եւ պոչ մը փակցնելով իր մականունին ետեւ, կ'ըլլայ Պասմաճեան: Աւելի յետոյ՝ Բասմաջեան:

Ջրի գրքեր գտնելով կը կարդայ պատմութիւն, աշխարհագրութիւն եւ բանասիրութիւն:

Բոլոր «Մուսաքը Աղաւու» տեղերէն ներս կը մտնէ, բոլոր ծրի եւ ազգօգուտ բաներէն կը հաւաքէ պաշար:

Կը մտնէ բժշկական վարժարան: Վերջը սակայն, խնայողական մտքով, կը մտնէ դեղագործական վարժարանը ու կ'աւարտէ:

Ջրի առմսակ մը ձեռք անցնելով կ'ուղեւորի Տրապիզոն եւ անկէ Կարին:

Գոլիս վերադառնալով, Սկիւտարի մէջ դեղարան մը կը բանայ ու կը գործէ, իբրեւ բժիշկ, վիրաբոյժ, ատամնաբոյժ, դեղագործ, անասնաբոյժ, գիտութեան ուսուցիչ, առողջապահական հաստրներու դրամատատ, բժշկական բանահաւաք եւ տգրուկ փակցնող: Սկիւտարցիները կը քաջալերեն դեղարանը՝ նորանոր հիւանդութիւններու տէր դառնալով:

Երկու տարի վերջ Սկիւտարի շուկաներուն մէջ շատ մը խանութներ կը փակուին:

Բասմաջեան նոր զարկ մը տալով իր գործին կը սկսի վաճառել առողջապահական վարտիկ – շապիկներ, մէջքի գօտիներ, սրբիչներ: Կը ծախէ նաեւ, միշտ առողջապահական, բոզկեր, հագարներ, չողգամներ, կանկարներ, վարունգներ ու ճակնդեղներ: Ինչպէս նաեւ առողջապահական անմահական օդի:

Վեց ամիս յետոյ իր դեղարանին վրայ կը բանայ խնայողական պանդոկ – ճաշարան մը, գիտական մտքով սարքուած: Գոցելով դեղարանը կը հիմնէ խնայապաշտներու ընկերութեան դրամատունը: Գոմպէէն եկած հնդկահայու մը հետ ընկեր ըլլալով Ղալաթիոյ մէջ կը բանայ նոր դրամատուն մը «Banque de Bombay» անունով: Ժողովուրդը այդ դրամատունը կ'անուանէ «Գանքայի Գօմպան»: Ժուժկալ մը երթալով Եըլտըզ, Բասմաջեան կը ձերբակալուի, իբրեւ պօմպաճի – յեղափոխական: Բանտէ բանտ կը տանին զինքը: Բանտը կ'ըլլայ իր համալսարանը: Այնտեղ կը կատարելագործէ շատ մը գիտութիւններ եւ լեզուներ: Օրինակ՝ սակաւակերութիւն, անօթութիւն, բոպկութիւն: Բանտակիցներէն կը սորվի եբրայեցերէն, սպաներէն, չէչէններէն, չինարէն ու գնչուերէն:

Օր մըն ալ գիտ մը կ'ընէ: Բանտին պատին վրայ կը գտնէ բիւզանդական արձանագրութիւն մը: Ջինքը քանի մը տարի աւելի կը բանտարկեն, որպէսզի խորապէս ուսումնասիրէ բիւզանդագիտութիւնը:

×

Բանտէն կ'ելլէ ու կուգայ Փարիզ, ինքզինքը բանտարկելով իր աշխատասենեակին մէջ: Երբեմն միայն կը յաճախէ Բէտ Շէյլի, Մէյյէի, Պլօշէի, Բէվէյյուրի, Քարիէրի, Մասբէրոյի եւ Լըտրէնի քով՝ «հին հին դարուց յիշատակ» երգելու համար:

Այդ վարպետներուն մօտ կ'ուսանի հնագիտութեան ճիւղերէն բեւեռագիտութիւն, սեպագիտութիւն, մեհենադրոշմագիտութիւն, ասորագիտութիւն, փիւնիկագիտութիւն, եգիպտագիտութիւն, բաբելագիտութիւն եւ ստորերկրական գիտարանութիւն:

Սորվեցաւ նաեւ պահլաւներու, զենտերու, ղպտիներու, ասորիներու, փիւնիկեցիներու, ինչպէս նաեւ սաղուկեցիներու եւ փարիսեցիներու լեզուները: Ունեցաւ տասնըեօթը լեզու. այդ պատճառով բերանը բռնուած մնաց:

Ինքնաշխատութեամբ անգամ մը եւս զարգացուց «անձնական խնայողութիւն» կոչուած խիստ պիտանի գիտութիւնը եւ գրեց յոյժ ազգօգուտ գիրք մը «Տարը – քսան Ֆրանքով մէկ ամիս ապրելու գաղտնիքը», «ի պէտս մանաւանդ պէս հայ գրագիտաց»: Այս մատեանը դժբախտաբար դեռ կը մնայ անտիպ:

Ըստ այդ գրքին, տարեկան քանի մը հարիւր Ֆրանք բաւական է հոգալու համար մեր բոլոր պէտքերը: Անփութ մը կ'ընենք, գաղափար մը տալու համար հատորին օգտակարութեան մասին.

Գլուխ գրեանկամ պիտոյից.— Պէտք չէ ընաւ դրամ տալ թուղթի համար: Գործածեցէք ձեզի ուղղուած նամակներուն պարապ էջերը՝ թղթակցութեան համար: Ստացուած պահարանները խնամով բացէք ու հակառակ դարձնելով փակցուցէք: Փողոցը բաժնուած ազդերը եւ թերթերուն լուսանցքները օգտագործեցէք յօդուած գրելու համար: Ջանացէք քիչ նամակ գրել: Զգացական նամակներ ընաւ: Եթէ հանդէս կամ տարեցոյց հրատարակող մը ձեզի յօդուած ուզէ, մի՛ ղրկեր. Ութը տասը տարւոյ յօդուածով մը ձեր գրադարանին մէջ կ'ունենաք հանդէսին հաւաքածուն եւ կամ տարեցոյցները, իբրեւ աշխատակցի նախնական իրաւունք: Մի՛ մոռնաք մելանին մէջ միշտ ջուր խառնել եւ գրչածայրը մաքրել միշտ լրագիրի մը կտորով, որպէսզի չժանգոտի եւ շատ դիմանայ: Մատիտն մինչեւ ծայրը հասէք:

Գլուխ հագուստ – կապուստի եւ ներմակեղենաց — Գիտանի հագցնել Բօրթ Կլինեաքուրի Մարշէն եւ Թամփլը: Գտորաստ, աժան հագուստ առէք. Խնամքով գործածեցէք: Ներսնակ, էտանս եւ անկողնոյ արգուկ: Հինգ տարի վերջ հակառակ կողմէն հագէք: Տասը տարի վերջ ներկել տուէք: Տասնըհինգերորդ տարին ծախեցէք, լաւ սակարկութեամբ: Կուրծքեր գոց վէստոնները նախընտրել: Այդպիսով մինչէ, շապիկ, օձիքի, փողկապի ծախքերէն կ'ազատիք: Վերարկուին համար նոյնը: Ձերմակեղէն քիչ: Սեւեղէնը նախընտրելի:

Գլուխ ծանր հարցին՝ ճաշակելիք.—

...ազատութիւն թողուլ, իր հոգին ամենուն բանալ։

Ան մութին մէջ կը սիրէ ու մութին մէջ ալ կը տառապի։ Ան գաղտուկ կուլայ, որպէս զի մարդիկ իր արցունքը չծաղրեն։ Ան ցաւերուն կարծր կուտայ՝ ճակատը բարձր, սիրտը խռով։

Կրնանք ուրեմն ըսել թէ Պէշիկթաշլեան բարութեան, սիրոյ երգիչը եղաւ։ Անոր յիշատակին խօսուած ճառերէն մէկուն մէջ Դանիէլ Վարուժան այսպէս բնորոշեց անգամ մը Պէշիկթաշլեանը. «Իր ամէն մէկ քերթուածը սէր բուրող, ամէն մէկ ոտանաւորը տրտմութեան նոճիի մը սլացիկ մեծութիւնը ունեցաւ, որուն կատարը ամէնէն առաջ կը բռնկի արշալոյսի բոցերէն»։

Եւ արդարեւ սէրն է իր հոգին առանցքը։ Վճիտ, մաքուր սէրը որ իր մէջ կը տառապի։ Անհամարձակ, սրտին մէջ խեղդուած սէրը, որ չի բռնկիր, չի պոռթկար, բայց կը կրծէ սիրտը. Անկարելի սէրը՝ որ կը մնայ, կը մնայ մինչեւ որ հատնի եւ հատնի։

Սիրոյ բանաստեղծն է Պէշիկթաշլեան. ու իր ամէնէն գեղեցիկ քերթուածները անոնք են, որոնց մէջ իր սիրտը կը բանայ։

Հայ գրականութեան համար այլեւս գաղտնիք մը չէ այն լուռ տառը որ Պէշիկթաշլեանի սէրը եղաւ։ Գաղտնիք չէ եւ այն աղջիկը որ այդ սիրոյն առարկան կազմեց։ Հայ գրականութեան ու հայ կեանքի մէջ համարիւ էջ մը բացող կին մըն է ան,— Սրբուհի Տիւսաբ։

×

Զգայելի է հայրենասէրը Պէշիկթաշլեանի մէջ։ Հայրենասիրութիւնը, անոր մէջ, զբօսանք մը, նորութիւն մը, զարմանցուկ երեւոյթ մը չէ, այլ հաւատք մը, պահանջ մը որ խորունկէն կուգայ։

Ան ծնած հայրենիքէն հեռու, ծլած միշտ հեռու անկէ, բայց զայն իր մէջը կը զգայ։ Անոր կը գրէ յաճախ իր քնարը, իր սրտին երգը։

Ան հայրենիքն է երգած ոտանաւորներու եւ ճառերու մէջ։ Ու հայրենիքն է իր թատերախաղերուն կորիզը։

Անշուշտ որ իր հայրենասիրութիւնը այն օրերու ռոմանթիք խանդավառութեան մէջ կ'ապրի։ Բայց միտքերնիս բերենք թուականը, ուր ան գործեց, 1850 — 1868,— ճառերու եւ երգի հայրենասիրութեան շրջանը։

Ինչն է որ կ'ըսէ ճառի մը մէջ.

— «Հայրենեաց սէրը սատարիկ բոց մըն է, որ կըբոբոքի ազգասէրներուն սրտին մէջը, որով կը մաշի անխիտ. չկրնար համբերել, պահանջելով աւիթ մը կը սպասէ ան սրտին մէջէն փառած բոցը դուրս թափելու, ու այս կրակը չի մարիր բայց եթէ մահուամբ»։

Բայց ինչ որ Պէշիկթաշլեանի մէջ անմոռանալի կ'ընէ մարդը, իր մտահոգութիւնն է հայ ժողովուրդը միացած տեսնելու։ Միութեան երգիչն է ան։ Ան աչքերը բացաւ թշնամաւոր մթնոլորտի մը մէջ՝ երբ հայ ժողովուրդը կը կրծէր պառակտումի դժնէ որդը։ Հայ ազգը բաժնուած կրօնական յարանուանութիւններու, քէն բռնած էր եղբայրը եղբօր դէմ։ Միեւնոյն ցեղին զաւակները զիրար չէին սիրեր ու զիրար կը նախատէին։

Այդ օրերուն յայտնուեցաւ Պէշիկթաշլեան ու երգեց իր համբաւաւոր «Եղբայր եմք մեք»ը։ Ան սիրոյ հրաւիրեց թշնամի եղբայրները։

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

Եղբայր եմք մեք

—··—

Ի բիւր ձայնից բնութեան շքեղ
Թէ երգք թռչնոց սիրողաբար,
Մռմունջ կուսին ամենագեղ
Թէ որ զարնեն փափուկ քնար՝
Չունին ձայն մի այնքան սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն։

Տուր ինձ ձեռքդ, եղբայր եմք մեք
Որ մերկաւ էինք զատուած,
Բազդին ամէն սեւ չարանենք
Ի մի համբոյր ցրուին ի բաց.
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն։

Երբ ալեւոր Մայրն Հայաստան
Տեսնէ զորդիս իւր քովէ քով,
Սրտին խորունկ վէրքն դաժան
Քաղցր արտասուաց բուժին ցօղով։
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն։

Մէկտեղ լացինք մենք ի հրնում
Նկէք դարձեալ յար անբաժան
Խառնենք զարտօսր եւ ըղձնդում
Որ բազմածնունդ ըլլայ մեր ջան.
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն։

Մէկտեղ յոգնինք, մէկտեղ ցանենք,
Մէկտեղ թափին մեր քրտինքներ,
Ըղձուենք բարեաց յերկինս հանենք
Որ կեանք առնուն Հայոց դաշտեր.
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին Աշակերտներու Միութիւնը իր հիմնադրին՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի ծննդեան հարիւրամեակը կը տօնէ այսօր, ժամը 14.30ին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ։

Բացումէն յետոյ պիտի խօսի միութեան նախագահը Պ. Գ. Սինապեան։ Օրուան գլխաւոր բանախօսներն են Պ. Ա. Ջօպանեան եւ Հ. Սահակ Վ. Տէր Մովսէսեան։

Մուտքը ազատ է։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Արցունքի մասին

Ի՞նչ է արցունքը։

Կաթիլ մը աղի ջուր, որ կը ծառայէ թրջելու եւ թաց պահելու աչքին յարաշարժ խնձորը։ Սակայն բնախօսական այս երեւոյթը կապուած է նաեւ հոգեբանական երեւոյթներու։ Չէ՞ որ արցունքը կը հոսի՝ երբ վիշտը կը պաշարէ մեր հոգին, կամ ցաւի սարսուռ մը կ'անցնի մեր մարմնէն։ Այսպէս ամբողջ գրականութիւն մը կայ, որ արցունքի հոտ ունի,— դիւրաբեկ սիրտերու ողբալի երաժշտութիւնն է այդ, որ ծանօթ է ռոմանթիզմ անունով։ Այսուհանդերձ միայն ու միայն մարդկային չէ արցունքը։ Կենդանիներ ալ կան, որ կուլան, արցունք կուլան։ Աւանդական դարձած է ըսել «կոկորդիլոսի արցունք թափել», սակայն պարզապէս առասպել է «կոկորդիլոսին արցունքը»։ Ինչ որ ճիշդ է, կոկորդիլոսին ծիծաղն է, հեգնոտ եւ անգութ։ Կենդանին որ կուլայ եւ արցունք կը թափէ, կը կոչուի «անապատի մողէզ», կենդանաբանութեան մէջ՝ «եղջերաւոր դոդոշ», գիտական անունով՝ phrynosome։ Անմեղ ու հանդարտ կենդանի մը, որ կը սիրէ խաղաղութիւնը։ Երբ զինք չարչարեն, չափազանց կը յուզուի եւ արիւն կուլայ։ Բացառութիւն մը, որ շատ ճիշդ է այստեղ։ Երակներուն մէջ արիւն կը խռնուի, եւ վերին թարթիչին տակէն արիւնը կը շաղայ, բարա՛կ մը։ Այս արիւն — արցունքով, սակայն, կենդանին իր ուժն է որ կը կորսնցնէ, մինչդեռ երբ մարդը կուլայ՝ քիչ մը աղի ջուր կը կորսնցնէ, ուրիշ ոչինչ։ Այդ աղի արցունքը նոյնիսկ օգտակար է մարդուն, կ'ըսեն։ Ինչո՞ւ,— քիչ յետոյ։ Անոնք որ կը հետաքրքրուին բնապատմութեամբ, կ'ըսեն թէ արցունք կը թափեն նաեւ կարգ մը կապիկներ ու փիղեր։

Ուրեմն արցունքը · մարդկային չէ։

Ճիշդ է որ չենք կրնար ըսել թէ արցունքը մինչեւ ո՛ր աստիճան աղերս ունի հոգեբանական տառապանքին հետ կենդանիներու մօտ։ Մարդկային սեռին մօտ, լաց կ'անուանենք արցունքը որ կապուած է հոգեկան խռովքի մը, յուզումներու, զօրաւոր ցնցումներու հետ։ Եւ այսօր գիտութիւնը եւս չուրանար թէ արցունք թափելով կամ լալով՝ «կը կշտանայ հոգին»։ Արդարեւ հայ ժողովուրդն ալ կ'ըսէ յաճախ. «Լա՛ց, լա՛ց, կուշտ մը լաց, որ բացուի հոգիդ»։ Ինչո՞վ բացատրել այս խօսքը, որ շատ ճշմարիտ է։ Կը կարծուի թէ արցունքի գեղձերն ալ, իրենց արտահոսումէն զատ, ունին նաեւ ներծորում մը, որ, ինչպէս շատ ուրիշ ներծոր գեղձեր, մարդկային բնախօսական ներքին աշխարհին կը հայթայթէ բնատարր մը, անծանօթ սակայն բարեբար։

Գեղձախօսութիւնը (endocrindologie) ուրեմն,— այս երիտասարդ գիտութիւնը, որ սկսեր է արդէն յեղաշրջել բժշկութիւնը եւ հոգեբանութիւնը,— կուգայ բացատրել թէ արտասուքը անդրադարձիկ (reflèxe) պարզ շարժում մը չէ միայն, այլ եւ հոգեբնախօսական բարդ երեւոյթ մը։

Գրական Յոբելեան Վահան Թէքէեանի

—··—

Պ. Վահան Թէքէեանի գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանը տօնելու համար, Փարիզի մէջ կազմուեցաւ Յանձնախումբ մը որուն կը մասնակցին.— Տիկիններ Ե. Աւետիսեան, Զ. Գահրի, Ա. Գուստաղեան, Մ. Սթամպոլեան, Տարիա — Կամսարական, Օր. Մ. Բարայեան, եւ Պ. Պ. Ա. Ահարոնեան, Տքթ. Կ. Ազաջանեան, Օ. Անտոնեան, Ն. Ադոնց, Տքթ. Յ. Արթինեան, Հ. Բալուեան, Լ. Բաշալեան, Ռ. Բերբերեան, Գորոյեանց Արշակ խան, Յ. Գուլումճեան, Մ. Ս. Դաւիթ բէգ, Զարեհ պէյ Նուպար, Յ. Զաւրեան, Պ. Խամէրեան, Խոկաս — Շահին, Յ. Թելեան, Տքթ. Վ. Թորգոմեան, Գեր. Յովհ. վրդ. Թորոսեան, Տքթ. Ա. Ինճէեան, Տ. Կամսարական, Լ. Կիւմիւշկէրտան, Գ. Կոստանեան, Ա. Համբարձումեան, Ա. Հանըմեան, Ա. Հարենց, Հրաչ — Երուանդ, Օ. Հէքիմեան, Պ. Ճիւհէրեան, Գ. Նորատունկեան, Վ. Մալէզեան, Մ. Մեղպուրեան, Շ. Նարդունի, Ա. Ճիւմպիւշեան, Ա. Շահխաթունի, Շ. Շահնուր, Ռ. Շիշմանեան, Ա. Չաքրեան, Ա. Չօպանեան, Մեսրոպ Պարսամեան, Մկրտիչ Պարսամեան, Հ. Պէրպէրեան, Յ. Սարաճեան, Յ. Սարաֆեան, Ա. Վաչեան, Տքթ. Ա. Փաշաճեան, Քէլէկեան Տիգրան խան, Տքթ. Պ. Քօլօլեան, Գ. Ֆէներճեան, Յ. Ֆրէնկեան։

Այս Յանձնախումբը իր առաջին նիստը գումարեց յունիս 15ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, նախագահութեամբ Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտանի, օրակարգ ունենալով պատուոյ նախագահներու եւ գործադիր մարմնի ընտրութիւնը։

Պատուոյ նախագահ ընտրուեցան.— Հ. Յովհ. վրդ. Թորոսեան, Պ. Պ. Ա. Ահարոնեան, Զարեհ պէյ Նուպար, Տ. Կամսարական, Լ. Կիւմիւշկէրտան, Ա. Չօպանեան, Տիգրան խան Քէլէկեան։

Յոբելենական գործադիր մարմինը կազմուեցաւ հետեւեալ ձեւով.— Պ.Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան (ատենապետ), Ա. Չաքրեան (ատենադպիր), Ա. Համբարձումեան (գանձապետ), Լ. Բաշալեան, Ռ. Բերբերեան, Յ. Գուլումճեան, Յ. Թելեան, Հ. Պէրպէրեան, Գ. Ֆէներճեան։

Որոշուեցաւ յառաջիկայ աշնան կատարել յոբելեանական հանդէսները, գործադիր մարմնին թողլով ճշդել վերջնական թուականը եւ յարաբերութեան մտնել ուրիշ գաղութներու հետ եւս։

■■■

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Յունիս 18ին Անթիլիասի մէջ տօնուեցաւ Կիլիկիոյ Սահակ կաթողիկոսին հայրապետական 30ամեակը, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ, տեղի ունեցաւ պաշտօնական ընդունելութիւն մը։

Արաբական թերթերը կը գրեն թէ այս առթիւ Լիբանանեան Ա. կարգի պատուանշան մը պիտի տրուի ծերունազարդ կաթողիկոսին։

Ա. Ջօպանեան եւ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐԸ»

ԽՄԲ.— Պ. Արշակ Ջօպանեան հետեւեալ նամակն ուղղած է մեր աշխատակից Նշան Պէշիկթաշլեանի. անոր վերջին «Ծաղրանկարներ»ուն առթիւ. որ յասկացուած էր իրեն.

— «Թափառական հայու կեանքիս մէջ զոր կը վարեմ երկու շաբաթէ ի վեր՝ քաղաքէ քաղաք երթալով մեր գաղութները արտասնդող խօսքեր ըսելու, ձեռքս անցաւ «Յառաջ»ի յանիթիւը ուր հրատարակուած էր ձեր ինծի նուիրած ծաղրանկարը։ Զայն հաճոյքով կարդացի տեղ առ տեղ խնդալով։ Զմայլելի էր իբրեւ երգիծանք, ու ծայրէ ծայր սիրուն, սիրուն։ Միակ թերութիւնը այն էր որ ծաղրանկարի մը համար, քիչ ծաղր կը պարունակէր եւ շատ գովեստ։

Սիրալիր բարեւներով
Արշակ Ջօպանեան

Լիոն 15 յունիս 1933

Մեր աշխատակիցը արտօնութիւն խնդրած ըլլալով հրատարակելու այս նամակը, Պ. Ջօպանեան արտօնած է, աւելցնելով.

— «Ծաղրանկարը տաղանդով գրուած էր եւ ես տաղանդին առջեւ «հապճեպ կը կլլեմ»— Շատ քաղցր «հապ»։

Ձեզ սիրելուս պատճառը այն է որ ձեր մէջ հեգնարանին քով, եւ անկից առաջ, ultra romantique խանդավառ մը կայ —եւ ես կը շարունակեմ ու միշտ պիտի շարունակեմ պաշտել romantisme եւ romontique մեծ երգիչները. անշուշտ ոչ քաղաքականութեան, այլ բանաստեղծութեան եւ արուեստին մէջ։

Արշակ Ջօպանեան

Փարիզ 20 յունիս

Համաշխարհային առեւտուրը

—··—

Ազգերու Դաշնակցութեան տնտեսական բաժնի տեղեկատու դիւանին կողմէ կատարուած ուսումնասիրութեանց համաձայն, ընթացիկ տարուան առաջին երեք ամիսներուն ամբողջ աշխարհի առեւտուրը եղած է 5,381.000,000 ոսկի տոլար։ Այս քանակը՝ 1929 տարուան առաջին երեք ամիսներու համաշխարհային առեւտուրին հազիւ 30 առ հարիւրը կը կազմէ։ Չորս տարիէ ի վեր, աշխարհի առեւտուրը շարունակաբար կը նուազի։ Միայն 1932 տարուան վերջին քառորդին առժամաբար լաւացած էր։

1933ի առաջին երեք տարուան քանակը 1929էն ասդին ամենանուազն է։

Ազգերու Դաշնակցութեան այս թիւերը քաղուած են 45 պետութեանց արտաքին առեւտուրներու մասին ստացուած տեղեկութիւններէն։ 1929ին. յիշեալ պետութեանց արտաքին առեւտուրը համաշխարհային առեւտուրին 90 առ հարիւրը կը կազմէր։

Աւելի որոշ գաղափար մը կազմելու համար, տանք քանի մը թիւեր՝ ամբողջ աշխարհի առեւտուրի մասին։

1929ի առաջին երեք ամիսներուն ներածումը 7 միլիառ 317 միլիոն ոսկի տոլար ըլլալով, երկուքին համեմատութիւնը հարիւրին հարիւր էր։ 1930ին՝ ներածումը 7 միլիառ 364 միլիոն, իսկ արտածումը 6 միլիառ 520 միլիոն ու համեմատութիւնը՝ հարիւրին 89 եւ 92 եղած է։ 1931ին՝ ներածումը 5 միլառ 154 միլիոն, իսկ արտածումը՝ 4 միլիառ 531 միլիոն ու համեմատութիւնները 62 եւ 65 առ հարիւր եղած է։

1932ին՝ ներածումը 3 միլիառ 434 միլիոն, իսկ արտածումը 3 միլիառ 27 միլիոն, ու համեմատութիւնները 41 առ հարիւր եւ 43 առ հարիւր եղած են։

1933ին՝ ներածումը 2 միլիառ 829 միլիոն, իսկ արտածումը 2 միլիառ 532 միլիոն, եւ համեմատութիւնները 34 առ հարիւր եւ 35 առ հարիւր եղած է։

Տարածութեան տեսակէտէ՝ նուազման համեմատութիւնը 1930ին 7 առ հարիւր էր, 1931ին՝ 9—10 1932ին՝ 15 առ հարիւր, եւ երեք տարուան նուազման գումարը՝ 26—27 առ հարիւր է։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Շաբաթը մէկ անգամ առէք միս։ Առաջին օրը կերէք միսին խաշը։ Երկրորդ օրը միսին միսը։ Երրորդ օրը՝ ոսկորը եւ չորրորդ օրը ծուծը։ Գլուխ կերէք։ Ուղեղ չպարունակողը աժան է։ Կարելի է միշտ ապուր ունենալ քանի մը կտոր բանջարեղէնով։ Պտուղներուն կեղեւները մի՛ նետէք։ Շինեցէք անոյշ։ Կուտերն ալ խիստ սննդարար են՝ կարբեցէք ու կերէք։

Շաւարշ Նարդունիի «Մեղեդինե՞ր, Մեղեդինե՞ր», գրքին պէս հատոր մը եթէ կարդաք, այն օրը անօթենալ մի՛ ուտէք։ Բանաստեղծութիւնը կը բանէ անօթենալու ախորժը։ Պարապ ժամերը պտտեցէք հաւաքելով խոտ, սինձ, աղցան, զոպայ, թրթնջուկ, ծոտ, հազար, խլնուկ։

Եւ իբրեւ alimen complet խմեցէք առատօրէն արե՛ւ, արե՛ւ.

×

Իր աշխատութիւններուն վրայ ճաշակ մը տալու համար, ստորեւ կը ներկայացնենք պատմագիտական յօդուած մը à la Բասմաջեան։

— Ուրմիոյ հիւսիսային կողմը Սալմաստու աւանին Շահպէնդ գիւղին մօտերը, Բրիտանա Ֆոն Շնայտէրի պեղումներուն ժամանակ գտնուած է՝ Հայոց Թագաւոր Արուեգամիս երրորդի (Թագաւորած 45—47 Ն. Ք.) պղնձէ մէկ դրամը, որուն մէկ կողմը կայ արքային կիսադէմքը ու միւս կողմը կանացի կիսադէմք մը։ Երկրորդը ցարդ չէ որոշուած թէ ո՞ւր կը պատկանի։ Շնայտէր կը պնդէ ու կ'ըսէ թէ ան կը ներկայացնէ Արուեգամիս Գ.ի կինը՝ Զըրմաննա թագուհին։ Գերման ուրիշ գիտնական մը՝ Երինկէլպէրկ հերքելով վերի կարծիքը՝ կը ճգնի հաստատել թէ՝ այդ պատկերը կը ներկայացնէ Արուեգամիս Գ.ի մայրը՝ Գինովաքէ մայր թագուհին։ Վերջերս սակայն գերման հռչակաւոր պատմագէտ Շմարց Մաէկէլման եւս զբաղեցաւ այդ կանացի կիսադէմքով եւ կարծեց թէ ան, Արուեգամիս Գ.ի քոյրն է ու կենակիցը միանգամայն՝ Փերրունեա թագուհին։

Իմ համեստ կարծիքովս այդ իգական անձնաւորութիւն մը ներկայացնող կիսադէմքը՝ Հայոց թագաւորին ո՛չ մայրն է, ո՛չ կինը եւ ո՛չ ալ քոյր կենակիցը (եւ բարեբախտաբար), այլ նոյն ինքն Արուեգամիս Գ. Հայոց արքան է։ Բացատրենք.— Կափիրացի փայլման Անկուբամուրոս յայն պատմի՝ որ կը վկայէ թէ Արուեգամիս թագաւորը եղած է «կնամարդի»։ Հին ժամանակ այդ բառը համազօր էր մեր ներկայի «որձեւէգ» բառին։ Եթէ խորին ուշադրութեամբ քննուին երկու պատկերները, պիտի տեսնուի որ միեւնոյն անձին երկու երեսները կը ներկայացնեն անոնք։ Մէկն՝ աջ կիսադէմքը, միւսը՝ ձախ կիսադէմքը։ Արուեգամիս երրորդ « կնամարդի » որձեւէգ մըն էր։ Իր անունէն ալ յայտնի է այս իրողութիւնը։ Արուի եւ էգի միս ունեցող.— Արուէգամիս։ Էգին « է » գիրը ազաւաղուելով փոխուած է « ե »ի։

Կը կարծեմ թէ կրցած եմ լուծել մեր որձեւէգ թագաւորին հանգոյցը, որ դեռ հանելուկ կը մնայ գերման միասեռախոյզ գիտնականներուն համար։

×

Եօանէքօս անունով ռումանահայ միլիոնատէր մը ձեռնարկած էր պատրաստել բառարան մը որով կ'ուզէր ապացուցանել թէ աշխարհի բոլոր լեզուները հայերէնէն ծագած են առած։ Բասմաջեան կը սկսի գծագրել Եօանէքօսի բառարանին շուրջը, որուն ամէն մէկ էջը աղի թուղթեր չէին այլ դրամատոմսի թուղթեր։ Եօանէքօս կը մեռնի կտակելով իր հարստութիւնը անոր որ պիտի ամբողջացնէր իր կիսատ թողած գործը։ Բասմաջեան թեկնածու կը ներկայանայ, լրացուցած ըլլալով բառարանը։ Անիկա հաստատած էր որ աշխարհի բոլոր բառերը ծագած են առած հայերէնէն։ Երկու օրինակ.

Արծաթ.— Ուղուխերէն ըրծօթ, գնոլերէն կրրծօթ, պապուաներէն էրծըթ, ափխազերէն ործէթ, չէչէններէն ծարծաթ, Զինարէն չար-չաթ, փինիկերէն՝ փարչաթ, խոտենթոթերէն [illegible]։

Խաբեբայ.— Ուղուխերէն հաբիբա, գինուերէն ղապօպա, պապուաներէն գէբէբ, ափխազերէն խըբէբէ, չէչէններէն խեղգեբեր, չինարէն խաբ-խուբ, փինիկերէն խբբա, խոտենթոթերէն խաբխաբ։

Բասմաջեան իր «խբբէքէ»ներով ու « գէբէբէ »ներով լեցուն բառարանը Ազգ. պատրիարքարան կը տանի, տիրանալու համար ժառանգութեան։

Մինչեւ Բ.ին վերջացրութեան համար կը վճարեն իրեն։ Բասմաջեան ի դուր կը բողոքէ։ Վերջը իրեն կ'ըսուի թէ իր մականունը « Բ »ով ըլլալուն մինչեւ Բ վճարուած է իրեն։ Միւս կը ցաւի իր մականունին նախկին առաջին գիրը « պ »ն « բ »ի փոխած ըլլալուն համար։

×

Զինադադարէն վերջը կը հրատարակէ քարտէսը « Ուիլսընեան Հայաստան »ի։ Արեւմուտքէն սահմանները ընդարձակելով Սեբաստիան ու Կեսարիան ալ Հայաստանի մէջ կ'առնէ։

Երբ որ պատուիրակութեան մէջ կը զլանան իրեն պաշտօն մը յանձնել՝ Բասմաջեան կը դառնանայ ու կ'ըսէ.

— Ապերախտներ, մինչդեռ դուք պարապ նստած էիք՝ ես երկու քաղաք շահեցուցի Հայաստանի։

Օր մը զինքը ժողովի կը հրաւիրեն։ Բասմաջեան հրաւէրը ընդունելով կը ներկայանայ ու հաշուեցոյց մը կ'երկարէ ատենապետին.—

Կօշիկի ծախք	1·50
Կօշիկի ճիրկ	0·25
Կօշիկի կապիչ	0·10
Ժամանակի կորուստ	7·75
	9 60

Տասը ֆրանք զանձելով դուրս կ'ելլէ ժողովասրահէն, իր պարտականութիւնը լիովին կատարած մարդու մը գոհունակութիւնով։

×

Բասմաջեան ներկայիս Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ բակը, Կ. Խաչին գեղագործն է։ Ըստ Ե. Տ. Անդրէասեանի՝ « ժամուն ճգնաւորն »։

Բասմաջեան իրեն օգնական ունի իր ազնիւ կինը, որ նոյնպէս « ճգնաւոր » է։

Իբրեւ քաջ պատմագէտ զուրկ է թիւերու յիշողութենէն։ Իրեն օժանդակ ունի իր մատենադարանը։

Դերասան Իշխան Բագրատունի անգամ մը, հրապարակով, հարց կուտայ Բասմաջեանի.

— Ո՞ր թուականին ծնած է Մարի — Անթուանէթ...

Բասմաջեան պատասխանութեան դէմ չըլլալու համար չէ յայտնած թագուհիին ծննդեան թուականը։

Իշխանը երկրորդ հարցում մը կ'ընէ.

— Պ. Բասմաջեան, դուք ո՞ր թուին եւ ո՞ր ամսաթուին ծնած էք...

Այս անգամ Բասմաջեան կը չախչախէ իր հակառակորդը.

— Ծնած եմ 1864 թուին, փետրուար 31ին.

Բասմաջեան մէկ մը իր ծնած թուականը, մէկ մըն ալ իր մեռնելիք թուականը քաշ գրէ։

Ցանկայ տեսնել իր յոբելեանը։ Եթէ իրմէ առաջ ուրիշ բժշկապէտ— բանասէրի մը յոբելեանը կատարուի՝ այն առեն մէջտեղ կ'ելլէ տխուր թըռուկանը։

×

Բասմաջեան հակառակ երկու անգամ ամուսնացած ըլլալուն՝ ազգային ծառին վրայ զաւակ մը չէ կախած։ Ազգային հարստութեան ծառին վրայ ինք է որ կախուած է շարելով իր մտքի զաւակները, ինչպէս «Լեւոն Ե. Լուսինեան», «Հայոց պատմութիւն», «Անգղիացւոց Անգլօ Ամերիկեան», քարտէսներ, բանասիրական եւ պատմագիտական ու պատմաբանասիրական յօդուածներ, ինչպէս նաեւ շարքը « Բանասէր » հանդէսին։

Ունի քանիմը անտուկ լեցուն անտիպ ու գոյնզգոյն ձեռագիրներ, որուն ամէն մէկ թերթը կաթիլ մը լոյս կը նետէ Բաբելոնի մէկ պարտիզատան վրայ, Տիւրոսի մէկ ճանճին վրայ, Դաւիթի խաղողի կութին վրայ, Գազայի ծառերուն շուքին վրայ, Նինուէի արքայական փղրանքներուն, փղերուն վրայ։

Այնքան աշխարհագրութեան գրքերու վրայ նայած է որ իր դէմքը քարտէսի փոխուած է. ճակատ՝ անապատ քիթ՝ բուրգ, աչք՝ ժեռեալ լիճ, առկոյծ՝ հրաբխային հրուանդան, լեզուն՝ կործանած Բաբելոն։

×

Գովելու է Բասմաջեանի կեանքն ու գործը։ Անիկա թօթափելով իր վրայէն կաթոլիկութեան փոշին՝ սիրով դարձած է դէպի հայկական մայր եկեղեցի՝ այսինքն դէպի անպակաս արմենութիւն։

Իբրեւ համբերատար ու խղճամիտ բանահաւաք՝ մեծ է իր կատարած գործը։

Իր պատրաստած պատմական քարտէսները գրեթէ անզուգական են, իրենց տեսակին մէջ։

Գովելու է եւ փառաւորելու իր բիրքը։

×

Բասմաջեան չինուած է Պաղեստինեան կաւով։ Կը կարծուի Քանանու երկրի բնակիչ։

Իր դէմքին օգտուած են «Թարթիւֆ»՝ եւ « Շէյլոք » ներկայացնող դերասաններ։

Դէմքը ստացած է խնայողութեան գոյնը եւ հնութեան հոտը։

Մորթը նման է ժթ դարէն ի վեր ծեփ չտեսած եկեղեցիի մը պատին։

Կը նմանի մի ոք եւ է Թաթոս Կակոսի։ Մի ամն Կիրակոս Մարտիրոսի, այլ մանաւանդ Ղազարոսի։

Լաւ ճանչնալու համար՝ կրնանք նմանցնել զինքը յարուցեալ Ղազարոսին եւ Աղքատ Ղազարոսին։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՀՐԵԱՆԵՐ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հիթլերեան հալածանքներէ փախած երկու հրեայ բժիշկներ Դամասկոս հասնելով՝ դիմած են Առողջապահական նախարարութեան, որպէսզի արտօնուին Սուրիոյ մայրաքաղաքին մէջ գործելու։

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառած է քաղաքին բժշկական շրջանակներուն մէջ։

Կ'ըսուի թէ դեռ ուրիշներ ալ պիտի գան, որով տեղ պիտի փնտռուի 200 բժիշկներ զետեղելու։ «Անոնց համար տեղ չկայ Սուրիոյ մէջ», կ'ըսեն Արաբները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

1902 տարուան սկիզբը, վարչական հրամանով աքսորուեցայ Վոլոգդա, այն ամբաստանութեամբ թէ կ'անդամակցէի Սոցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան Պետերբուրգի երկու խումբերուն,— Սոցիալիստին եւ Բանուորական Դրօշին: Երկար ատենէ ի վեր, Սոցիալ Դեմոկրատ կուսակցութեան ծրագիրը դադրեր էր ինծի գոհացում տալէ: Ինծի կը թուէր թէ չէր համապատասխաներ ռուսական կեանքին ընկերային պայմաններուն, որովհետեւ լուծում մը չէր տար հողային հարցին: Ասկից զատ, ահաբեկչական եղանակներով պայքարին համար, հակում մը կը զգայի դէպի Նարոդնայա Վոլիայի (1) աւանդութիւնը:

Երկու անգամ, 1902ի աշնան եւ 1903ի գարնան, տիկին Բրեշկովսկայա Վոլոգդա եկաւ: Հետը խօսելէ յետոյ, յարեցայ Սոցիալիստ Ռէվոլիւսիոնէր կուսակցութեան, եւ, Գերշունիի(2) ձերբակալութենէն յետոյ (1903 մայիս), որոշեցի մտնել ահաբեկչական կազմակերպութեան մէջ: Նոյն ատեն, նոյն որոշումը առին իմ երկու ընկերներս, ինչպէս նաեւ մանկութեան բարեկամս Իվան Կալիայեւ(3), որ, այդ շրջանին, կը գտնուէր Եարոսլաւի մէջ, ուր ոստիկանական մասնաւոր հսկողութեան տակ առնուած էր:

1903 յունիս ամսուն արտասահման փախայ.

Երբ Արխանգելսկ հասայ, պայուսակս կայարանը ձգած՝ ներկայացայ այն հասցէին, որ ինծի տրուած էր Վոլոգդայի մէջ: Կը յուսայի մանրամասն տեղեկութիւններ քաղել թէ ինչպէս եւ ո՛ր նաւով պիտի կարենայի մեկնիլ դէպի Նորվեգիա: Իմացայ, որ, նոյն օրը, մէկ ժամ յետոյ, «Նիկոլա Ա. կայսր» նաւը Արխանգելսկէն կը մեկնէր դէպի Նորվեգիոյ Վարդէ նաւահանգիստը: Ժամանակ չէր մնացած կայարան դառնալու եւ պայուսակս առնելու: Այնպէս որ, առանց անցագրի եւ առանց պայուսակի, նաւամատոյց գացի, եւ, առանց նշմարուելու, սահեցայ երկրորդ կարգի խցիկէ մը ներս:

Հինգերորդ օրը, նաւը մտաւ Բարանգէրի ատանակիրճէն ներս: Երկրորդական պաշտօնեայի մը ժամանալով, ըսի.

— Գեչենգա(4) կ'երթամ, սակայն շատ կը փափաքէի անգամ մը այցելել Վարդէն: Կարելի՞ է:

Պաշտօնեան վրաս նայեցաւ ուշադիր:

— Ի՞նչ գործ կ'ընէք: Զինուորութեա՞մբ կը զբաղիք:

— Այո՛, զինուորութեամբ:

— Լա՛ւ, ինչո՛ւ չէ, կարելի է այցելել անգամ մը:

— Սակայն խնդիրն այն է որ անցագիր չունիմ արտասահմանի համար:

— Անցագի՞ր, ի՞նչ բանի համար: Գիշերը ցամաք կ'ելլէք, եւ, արշալոյսին, կը վերադառնաք նաւ՝ մեկնելու համար Գեչենգա: Միայն թէ անցագրով մը գնացէք:

Յաջորդ օրը երեւցան Վարդէի փարոսները: Նորվեգիացի մաքսի պաշտօնեաները նաւ բարձրացան, իսկ ես առագաստանաւի մը մէջ մտայ: Քառորդ ժամ ետքը, ոտքս կը դնէի Նորվեգեան հողին վրայ: Վարդէէն, Տրոնթիէմի, Քրիստիանայի եւ Անվէրսի վրայով, գացի Ժընեւ, ուր ծանօթացայ Միխայիլ Գոծի(5) հետ: Միջահասակ, ոսկորակազմ, տժգոյն երեսով, զանգուր եւ սեւ մօրուքով մէկը, որ խօսակիցին վրայ կը յառէր եռանդով եւ երիտասարդութեամբ լեցուն իր աչքերը: Երբ զիս տեսաւ, ըսաւ.

— Ահաբեկչական գործին մէ՞ջ մտնել կ'ուզէք:

— Այո՛:

— Միայն ու միայն ահաբեկչակա՞ն գործին մէջ:

Այո՛:

— Ինչո՞ւ ոչ կուսակցութեան մէկ ուրիշ կազմակերպական աշխատանքին մէջ:

Իրեն պատասխանեցի թէ վճռական արժէք կուտայի ահաբեկչական գործին, այսուհանդերձ, կեդր. կոմիտէին տրամադրութեան տակ դնելով ինքզինքս ամբողջովին, պատրաստ էի կատարելու կուսակցութեան որ եւ է մէկ հրահանգը:

Գոծ մաիկ կ'ընէր ինծի, ուշադիր ի վերջոյ ըսաւ.

— Տակաւին չեմ կրնար ձեզի պատասխան մը տալ: Համբերեցէք: Մինչ այդ, մնացէք Ժընեւի մէջ:

Ժընեւի մէջ ծանօթութիւն հաստատեցի Քլինովի(6) եւ Գոկոտիլովի հետ: Գիտէի թէ երկուքն ալ նախկին ուսանողներ էին Կիեւի համալսարանին, բայց տեղեկութիւն չունէի թէ անդամ են Կռուի Մարմնին: 1901ին յունուարին անգամ մը տեսած էի Գոկոտիլովը Պետերբուրգի մէջ:

Բ. ՍԱՎԻՆԿՈՎ

(Շարունակելի)

(1) Կը նշանակէ Ժողովուրդին ազատութիւնը: Անունն է յեղափոխական կուսակցութեան մը, որ կը գործէր ահաբեկչութեամբ: Իր գործադրած ահաբեկումներէն յիշենք Աղեքսանդր Բ.ի մահափորձը (1 մարտ 1881):

(2) Նշանաւոր յեղափոխական, որ մեռաւ ժընեւի մէջ, 1907ին:

(3) Նշանաւոր յեղափոխական, որ, 1905ին, սպաննելէ յետոյ մեծ-դուքս Սէրգէյը, Նիկոլա Բ.ի հօրեղբայրը, կախուեցաւ:

(4) Նորվեգեան սահմանագլուխը չհասած, ռուսական վերջին նաւահանգիստը:

(5) Նշանաւոր յեղափոխական, մէկը Սոցիալիստ Ռէվոլիւսիոնէր կուսակցութեան հիմնադիրներէն: Իր քաղցրութիւններուն պատճառով, թիապան դրկուեցաւ, 15 տարի թիապան մնաց, յետոյ անցաւ Ֆրանսա եւ մեռաւ Նիսի մէջ 1906ին:

(6) Սպաննուեցաւ Ցիտոմիրի մէջ 1905ին, պաշտպանելու ատեն Հրեաները, ջարդի պահուն:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13ᵉ)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆԻՍ 1933

27 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2224

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԷՖԷՆՏԻՆԵՐԸ ՓՈՂՈՑ ԻՋԱՆ

Անկիրթ եւ անմիտ հրատարակութիւն մը այս տողերը գրել կուտայ մեզի:

Մեղքը՝ Բարեգործականի հիմնադիրներուն վիզը:

Այդ երեւելիներէն երկուքը, Երուանդ պէյ Աղաթօն եւ Գ. Մ. Անդրանիկեան, պարզ սեպեր են գրքոյկի մը վերածել վեց յօդուածներ, որոնց չորսը լոյս տեսած էին Փարիզի եւ Գահիրէի ռամկավար թերթերուն մէջ, իսկ երկուքը յաւելումներ են, յառաջաբանով մը:

Երեւի պէյն ու էֆէնտին նկատելով որ ժամանակին անտեսուեցան այդ յիմարաբանութիւնները, ուզած են մնայուն ձեւի մը վերածել զանոնք:

Եւ լոյս կը յայտնեն թէ՝ «մեր բարի եւ ազնիւ ժողովուրդը երկու ծերունիներու անկաշառ խօսքը լսելով, անխախտ կը մնայ իր սիրոյն մէջ դէպի համազգային այս Միութիւնը»: (Ցառաջաբան):

Մենք ալ, իբրեւ մէկ մասը այդ ժողովուրդին, պարտականութիւն կը սեպենք ուշադրութեան յանձնել երկու ծերունիներուն գրգռիչ ցնդաբանութիւնները:

Մանաւանդ որ, անոնք սահմանուած են ոչ թէ «անխախտ» պահելու ժողովուրդին սէրը, այլ աւելին պղտորելու:

Մի՛ նախապաշարուիք: Մաս – մաս պիտի ներկայացնենք այդ գոհարները, եւ ամէն մարդ կրնայ իր կարծիքը կազմել ազատօրէն:

Նախ ըսենք որ՝ ժանգոտ գամ մը տեղաւորուեր է երկու էֆէնտիներուն գլուխներուն մէջ, եւ ըսել կուտայ թէ՝ կան հայ թերթեր կամ հոսանքներ որ կ'ուզեն քանդել Բարեգործականը:

Այդ մղձաւանջը կը ցցուի այս 31 էջնոց գրքոյկին բոլոր էջերուն վրայ, թթու խուժանավարութեամբ մը վարակելով ամբողջ հրատարակութիւնը:

Երուանդ պէյ Աղաթօնն է որ կը բարբառի, առաջին յօդուածով.

— «Կը հարցնեմ ձեզի, ով հայ թերթեր, որ բան գործ բրած էք Բարեգործականի դէմ գրելը. դիւրի՞ն է արդեօք նոր եւ աւելի զօրաւոր ու օգտակար Բարեգործական մը շինելը, եւ քանդելէ վերջ ո՞ր Հայն է որ նոր Բարեգործականի մը դրամ պիտի տայ, տեսնելէ վերջ որ Հայուն ձեռքովն է որ Բարեգործականը քանդուած է: Կը հարցնեմ ձեզի,— դիւրի՞ն է կրկին գտնել Նուպարներ, Եազըճը փաշաներ, Մելքոնեաններ, Գալուստեանցներ, Կիւլպէնկեաններ, Ցակոբեաններ, Քէլէկեաններ եւն., եւն.:

«Քանդելէ առաջ, նախ կազմեցէք այսօրուան Բարեգործականէն աւելի պատկառելի եւ վստահելի Միութիւն մը, որպէսզի ձեր խօսքէն վերջ ձեր գործին մէջ ալ տեսնենք ձեզ:

«Այսօրուան չհասնած Բարեգործականին լուրջ եւ ազնիւ Հայերու, քով քովի եկած հարուստ եւ համեստ Հայերու, մի քանի հազար ազգասէր անդամներու զոհողութեանց շնորհիւ 700,000 ոսկիէ աւելի ահագին գումար մը ծախսուած է քառորդ դարու ընթացքին, ազգին եւ հայրենիքին զանազան կարիքներուն գոհացում տալու համար: Միթէ սոյն դրամը Թուրքին կամ Քիւրտին՝ կամ Ափրիկէի վայրենիներո՞ւն համար ծախսուած է»: (էջ 7 եւ 8):

Սաստկացնելով խուժանավարութեան թափը, Երուանդ պէյ Աղաթօն կ'աղաղակէ, միեւնոյն էջին վրայ.

— «Ո՛վ հայ ժողովուրդ, քու բարեկամդ չիկրնար ըլլալ ան որ քեզի ծառայող Բարեգործականը չի սիրեր: Համոզուելու ես թէ ո՛վ որ Բարեգործականը կը հալածէ, ոչ հայրենիքը եւ ոչ ալ ազգը կը սիրէ: Թոյլ մի տար որ օր մը երբ հայութիւնը կործանի եւ բնաջինջ լինի, պատմութիւնը գրէ թէ ժամանակին հայ անունով ազգ մը կար, բայց մեռաւ Հայերու ձեռքով»:

Եւ այսպէս մինչեւ վերջը: Մինչեւ Մկրտիչ Անդրանիկեանի գարշելի, փողոցային վերագրումները:

Լսեցէ՛ք, լսեցէ՛ք այդ ութսուն տարեկան «ազգասէր»ին անկաշա՛ռ խօսքերը.

— «Ինչո՞վ, մանաւանդ, արդարացնել դաշնակցական ազգայիններուն Միութեան դէմ ցոյց տուած թշնամութիւնը:

«Ի՞նչպէս բացատրել այս կուսակցութեան անըմբռնելի քաղաքականութիւնը, որով, հայ ըլլալով հանդերձ, կը հակառակի եւ կը քայքայէ ինչ որ օգտակար է Հայուն:

«Արդարեւ, ազգը, եթէ իր այժմու դժբախտ կացութեան մէջ ունի մխիթարական բան մը, այն ալ Բարեգործականի գոյութիւնն է:

«Եթէ իր բնավայրերէն վտարուած Հայը իր յուսահատութեան մէջ քաջալերական բան մը, եւ, իր ապագայ փրկութեան համար, յոյս եւ լոյս մը ունի, ան ալ Հայաստանն է: Արդ, դաշնակցականը այս երկուքին ալ անհաշտ թշնամին է: ՈՒՐԵՄՆ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՏԱԼ ԱՆՈՆՑ ՈՐ Կ'ԸՍԵՆ ԹԷ՝ «ԹՈՒՐՔԻՆ ԵՏՔԸ ՀԱՅՈՒՆ ԱՄԵՆԷՆ ՄԵԾ ԹՇՆԱՄԻՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆ է» ԿԱՄ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԷՆ ԿԱՇԱՌՈՒԱԾ է»:

«Ի՞նչ շահ կրնայ ունենալ հայ կուսակցութիւն մը, կործանելու այսպիսի հաստատութիւն մը, որ բնաւ վնաս տուած չէ մէկու մը, այլ միայն բարիք սփռած է ամէն կողմ»: (էջ 30):

Անպատասխանատո՞ւ է արդեօք Գ. Անդրանիկեանը, իր տարիքին բերումով:

Իսկ հրատարակի՞չները: Իսկ այս գարշանքը սրբագրողներն ու տպողնե՞րը: (Նախապէս տպուած է «Արեւ»ի մէջ, 1933 յունուար 27ին, ինչպէս աւելին ուշադրութեան յանձնած էր աշխատակից մը):

Բայց այս մարդը գիտէ իր ըրածը – թողածը: Ան գիտա մըն ալ ունի:

Բարձրաձայն հռչակելով հանդերձ թէ Բարեգործականը «անքանդելի է այլ եւս, շնորհիւ իր անձեռնմխելի դրամագլուխներուն», ան կ'ողբայ.—

«... Բայց դժբախտաբար չկայ տեւական բերդ մը որ ներսէն չառնուի, եւ դաշնակցականները այդ միջոցին դիմած են, գայն քանդելու համար, այդ ալ շնորհիւ արդի վարիչներուն անհեռատեսութեան»: (Նոյն էջը):

Շ.

Դարձնենք միւս էջերը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Երթեւեկը արգիլելով կը խուզարկեն տուները

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փէշթա հասած ճամբորդներ կը պատմեն թէ շաբաթ իրիկուն ժամը 3էն մինչեւ կիրակի առտու ժամը 10 Սօֆիան պաշարման վիճակի ենթարկուած էր: Ոստիկանութեան հրամանով, երթեւեկը բոլորովին խափանուած էր: Բնակիչներուն արգիլուած էր դուրս ելլել իրենց տուներէն: Սպառազէն պահակներ կը շրջէին փողոցներուն մէջ: Երկաթուղիի հաղորդակցութիւնները ընդհատուած էին ամբողջ երկրին մէջ եւ միայն միջազգային երկաթուղիները կրնային կայարան մտնել մայրաքաղաքին մէջ: Արտասահմանի հետ հեռագրական եւ հեռախօսական հաղորդակցութիւնները ընդհատուած էին մինչեւ կիրակի առտու ժամը 10: Այդ միջոցին, ոստիկանութիւնը եւ բանակը խուզարկութիւններ կը կատարէին քաղաքին տուներուն մէջ, բազմաթիւ մարդիկ ձերբակալելով եւ պահուած զէնքեր գրաւելով:

Ճամբորդներու այս պատմութենէն յետոյ, սկսան հասնիլ ուղղակի հեռագիրներ:

Համաձայն այդ լուրերուն, պաշարման վիճակը չէր վերցած մինչեւ կիրակի իրիկուն ժամը 6: Կալանաւորներուն թիւը կը հասնի 300ի: Անոնք որ զէնքի արտօնագիր չունէին, ուղղակի բանտ առաջնորդուեցան ձեռնակապերով: Ոստիկանութեան փոխարէն բանակն էր որ սանձնեց քաղաքին իշխանութիւնը:

Այս արտակարգ խստութիւնը անոր համար որ, հինգ նոր սպանութիւններ կատարուած էին գիշերը: Զոհերէն մէկն է Պօյաճիէվ, համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը:

Ոչ ոք իրաւունք ունէր քաղաքէն դուրս ելլելու: Այն ճամբորդները որ Սօֆիա կը հասնէին, կը փոխադրուէին կայարանին մօտ հաստատուած շրջանակ մը: Կնքուած էին բոլոր խմբագրատուները եւ տպարանները եւ որ եւ է թերթ լոյս չտեսաւ կիրակի օր: Երկաթուղիի պաշտօնեաները իրենց տուներէն հանուելով կայարան առաջնորդուեցան ընդ հսկողութեամբ, կատարելու համար իրենց պաշտօնը: Պուլկարիոյ ձայնասփիւռի կայանէն հրաւէր ուղղուեցաւ ժողովուրդին որ տունէն դուրս չելլէ: Օտար թղթակիցներուն արգիլուած էր փողոց ելլել: Դիւանագիտական պաշտօնեաներն ալ ստիպուած էին իրենց տուները մնալ, բացի դեսպաններէն: Ճաշարանները փակ ըլլալով, բազմաթիւ օտարականներ չկրցան ճաշել:

Սօֆիայի պաշարման վիճակը շատ կը նմանէր 1923 յունիս 9ի յեղաշրջման օրերու կացութեան:

⁂ Աթէնք հասած ճամբորդ մը կը պատմէ թէ խիստ խուզարկութեան ենթարկուեցան 250 կասկածելիներու բնակարանները: Այս առթիւ երեւան հանուեցան բազմաթիւ արգիլուած զէնքեր, քանի մը դժոխային մեքենաներ եւ Մակեդոնացիներու միջեւ փոխանակուած անհամար նամակներ, որոնք կրնուեցան, քննուելու համար: Ամբողջ գործողութիւնը անցաւ խաղաղութեամբ, միայն աւանի չափ կասկածելիներ դիմադրեցին, բայց ձերբակալուեցան:

⁂ Կիրակի կէս օրին Ցարիպրոդ հասած ճեպընթացին մէջ կը գտնուէր նախկին վարչապետ Գ. Լիափչէվ, որ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Ամէն մարդ զգուած էր: Որքան ատեն որ այս սպանութիւնները կը կատարուէին Մակեդոնացիներու միջեւ, կառավարութիւնը կը դատապարտէր, բայց վարանումներ ունէր ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին: Բայց վերջերս անմեղ մարդիկ զոհ կ'երթային այդ կռիւներուն: Հարկ էր վերջ տալ: Պուլկարական սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար արտակարգ ատեաններ հաստատել, բայց պարզ ձեւի մը վերածուած է շրջանային դատարաններու գործունէութիւնը: Վերաքննութիւն չկայ, եւ վճռաբեկ ատեանը միայն իրաւասութիւն ունի երկրորդ անգամ քննելու: Բարեկարգութիւնը պիտի վերահաստատուի, վստահ եղէք: Կառավարութեան ուժ կուտայ ամբողջ հանրային կարծիքը, որ կը պահանջէ վերջ տալ այս բռնութեանց:

Բուռն տեսարաններ Սոպրանիէի մէջ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔԸ ԿԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԻ

Ցունիս 24ին շարք մը հարցապնդումներ եղան Պուլկարիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, մակեդոնական եղբայրասպանութեանց առթիւ: Ցուզումնալից տեսարաններ պարզուեցան այս առթիւ եւ ընդդիմադիրները առին քալեցին: Նախկին նախարար Մաճարով դիտել տուաւ թէ միայն յեղափոխական կազմակերպութեանց վճիռներն են որ կէտ առ կէտ կը գործադրուին երկրին մէջ եւ թէ Պուլկարիան մարդասպաններու հայրենիքը դարձած է արտասահմանի առջեւ: Ընկերվարական Փասթուխով չեշտելէ յետոյ թէ ոչ մէկ Պուլկար անտարբեր չէ հանդէպ իր ցեղակից եղբայրներուն որոնք հայրենիք չունին եւ գաղթականուած են ապազգայնացման, յայտարարեց թէ յեղափոխականները իրաւունք չունին մենաշնորհ դարձնելու մակեդոնական խնդիրը եւ պետութեան մէջ պետութիւն կազմելու:

Այս ճառը խօսուած ատեն, մակեդոնացի երեսփոխան մը գիտել տուաւ թէ կասկածելի անձեր կը յածին երեսփ. ժողովին շուրջը: Այս յայտնութիւնը մեծ իրարանցում պատճառեց: Ուրիշ Մակեդոնացի մը, Մարմէվ, որ մահուան դատապարտուած է Փրոթոկէրովի զինակիցներուն կողմէ, եւ որուն տեղը անմեղ ուսուցիչ մը սպաննուած է, բուռն խօսքեր արտասանեց այդ խմբակցութեան դէմ, ամբաստանելով թէ կապ ունի Սերպերուն և բոլշեւիկներուն հետ: Մեղադրեց նաեւ կառավարութիւնը թէ կը քաջալերէ այդ հատուածը: Ներքին նախարարը ուժգնօրէն բողոքեց այդ մեղադրանքին դէմ եւ կարդաց կարգ մը փաստաթուղթեր որոնք կ'ապացուցանէին թէ յեղափոխական կազմակերպութիւնները միջամտութիւններ կը կատարեն երկրին վարչական գործերուն մէջ:

Վարչապետն ալ իր կարգին խօսք առնելով, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը վճռած է յարգել տալ օրէնքը եւ պաշտպանել քաղաքական ազատութիւնները: Ցետոյ ստուար մեծամասնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը որ վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան:

⁂ Շաբաթ առտու Սօֆիայի մէկ արուարձանին մէջ գտնուեցաւ խեղդուած մարդու մը դիակը, որուն գլուխը անցուցեր էին պարկ մը: Կուրծքին վրայ փակցուած էր յայտարարութիւն մը, որ կ'ըսէր.

— «Այս է վախճանը բոլոր լրտեսներուն»:

Միեւնոյն օրը, Սօֆիայի մէկ փողոցին մէջ սպաննուեցաւ համայնավար գործիչ մը, Զախիէվ: Անհարկելիները երկու հոգի էին, Միխայլովի կուսակիցներէն, եւ յաջողեցան փախչիլ:

⁂ Երեսփ. ժողովը երկրորդ ընթերցումով քուէարկեց այն օրէնքը որ մահապատիժ կը սահմանէ քաղաքական ոճիրներու գործիչներուն, հեղինակներուն եւ մեղսակիցներուն, իսկ ծանր բանտարկութիւն՝ անոնց որ թաքստոց կը ճարեն մարդասպաններուն: Ընդունեց նաեւ ձեւակերպութիւնները կարճ կապելու եւ այս կարգի ոճիրները անմիջապէս դատելու եւ վճռելու առաջարկը:

Աւստրիոյ վարչապետը կ'արհամարհէ գերմանական սպառնալիքները

Գ. Տոլֆիւս, Աւստրիոյ վարչապետը, շաբաթ օր բուռն ճառ մը խօսեցաւ նացիներուն դէմ, որոնք անընդհատ խռովութիւններ կը յարուցանեն իր երկրին մէջ: Վարչապետը մասնաւորապէս ըսաւ.

— «Գերմանիա կարծեց թէ պիտի խորտակէ Աւստրիոյ դիմադրութիւնը, արգիլելով զբօսաշրջիկներու այցելութիւնը, բայց մենք այդ հարուածը կը փոխարինենք շնորհիւ բովանդակ աշխարհի համակրութեան, շրջիկներ ընդունելով բոլոր երկիրներէն: Մենք պայքար ունինք նացիներուն դէմ (հիթլէրական), եւ դեռ չենք ըսած մեր վերջին խօսքը: Մենք ի վիճակի ենք դիմագրաւելու ամէն կացութիւն: Չպիտի կրնան ահաբեկել մեզ, եթէ նոյն իսկ բազմապատկեն սպառնալիքները իրենց եւ կնոջս դէմ, սպառնալիքներ որ մեզի կը հասնին ամէն օր: Մարդ մը որ ռազմաճակատ գտնուած է 37 ամիս եւ որ սպառնուած է ամէն օր աչքի առջեւ ունենալ իր կեանքին զոհողութիւնը, անվեհեր կը մնայ իր տեղը, յանուն հայրենիքին պաշտպանութեան: Թող ամէն տեղ իմացուի թէ՝ մենք կառավարութեան անդամները, այլ եւ ամբողջ վարչական իշխանութիւնը եւ ոստիկանութիւնը, պատրաստ ենք մեր արեան վերջին կաթիլը տալու մեր հայրենիքին: Ստիպուած եմ ազդարարել անոնց որ Միւնիխ ապաստանած են, դուրսէն արշաւելու համար Աւստրիոյ վրայ,— Ձեռքերը վա՛ր: Անօգուտ է անոնց պայքարը:*

Այս ճառը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց Վերին Աւստրիոյ մէջ, անոր մայրաքաղաքին՝ Լինցի մէջ խօսուած ըլլալով: Քանի մը ժամ առաջ, գերմանական օդանաւ մը սաւառնելով, ցրուած էր Աւստրիոյ նացիներու պետին մէկ յայտարարութիւնը, որ կ'ըսէր թէ կռիւը պիտի շարունակուի բոլոր միջոցներով: Այս սպառնալիքէն կը հետեւի թէ նացիները որոշած են զաղանի կազմակերպութիւն մը ստեղծել իտալական սահմանին վրայ: Այս պատճառով, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Վիէննայի նացիներուն առաջնորդը, երբ կը փորձէր Իտալիա փախչիլ:

⁂ Վարչապետը Վիէննայի մէջ ալ խօսելով, յայտարարեց թէ չուզեր խախտել սահմանադրութիւնը, վերահաստատելով մահապատիժը: «Բայց, եթէ մահափորձերը շարունակուին, պիտի գտնենք միջոցը՝ հասկցնելու անոնց հեղինակներուն թէ ուրիշներուն կեանքը վտանգելով, կը վտանգեն նաեւ իրենց կեանքը»:

Բանախօսութեան ներկայ էին 15,000 հոգի: Խօսեցաւ նաեւ պատերազմական նախարարը, վճռական յայտարարութիւններ ընելով:

Նացիներու ձերբակալութիւնները կը շարունակուին:

Սէնի ընկերվարականներուն ընդհ. ժողովը

ՋՈՐՍ ԾԱՆՕԹ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՈՒՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. ժողովին առթիւ, որ պիտի բացուի յուլիս 14ին, շրջանները սկսած են ժողովներ գումարել:

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ Սէնի շրջանին (Փարիզի ընդհ. ժողովը, Սէն Ժէրվէի քաղաքապետարանին մէջ: Այս շրջանը կուսակցութեան ձախ թեւը կը ներկայացնէ: Խօսք առած էին 35 պատգամաւորներ: Մէջտեղ դրուած էին չորս բանաձեւեր, որոնց մէկը (Ռըֆոտէլի թեւ), հաւանութիւն կը յայտնէ խորհրդարանական խմբակցութեան վարած քաղաքականութեան, երկրորդ մը՝ «ցաւ կը յայտնէ» եւ միացումի քուէարկութեան համար, երրորդ մը (Փօլ Ֆոռ) պարսաւանքի քուէ կ'առաջարկէ, իսկ չորրորդը կը պահանջէ արտաքսում չորս երեսփոխաններու (Ֆրոսար, Մոքէ, Ալէքսանտր Վառէն եւ Ֆիանսէթ), որոնք «իրենց գրութիւններով եւ տեսակցութիւններով կուսակցութեան դէմ շարժած են»: Զատ – զատ առնելով, Գ. Մոքէ կը մեղադրուի կրկին եւ կրկին յայտարարութիւններ ըրած ըլլալով քաղքենի մամուլին, Գ. Ֆրոսար «պէտք է բաժնուելու ունենար զգուշանալու կարգ մը արտայայտութիւններէ», Գ. Վառէն, որ «Հնդկաչինէն վերադարձաւ», իր կարգ մը յօդուածներուն համար, իսկ Ֆիանսէթ «Իվոնի իր կալուածին մէջ ընդունած ըլլալով ոստիկանութեան վերատեսուչը եւ Սէնի նահանգապետը»: Վտարման բանաձեւը պաշտպանող պատգամաւորը յայտարարեց.

— «Մենք ժամանակ տուինք զղջալու, բայց անոնք պատասխանեցին սաստկացնելով անկարգապահութիւնը: Այժմ ամէն բան վերջացած է: Ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ, այս է մեր բանաձեւը»

⁂ Վիճաբանութիւններէն առաջ, քննուեցաւ կուսակցութեան բարոյական տեղեկագիրը: Բաւական երկար տեւեց կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Փոփիւլէռ»ի վերաբերեալ վիճաբանութիւնը: Պատգամաւոր մը դիտել տուաւ թէ խմբագրական ծախքերը շատ ծանր են, բայց պահանջեց որ աւելի խմբագիրները աւելի լաւ վճարուին քան քաղաքենի թերթերու մէջ: Ուրիշ մը առաջարկեց աւելի ընդլայնել թերթին քաղաքական բաժինը, ինչպէս և կիներու սիւնակը: Երրորդ մը առաջարկեց նոյնացնել օրուան լուրերը, որոնց շնորհիւ թերթը պիտի տարածուի գանգուածներուն մէջ: Ուրիշ պատգամաւոր մըն ալ ձայնակցելով այս առաջարկին, շեշտեց թէ «չի բաւեր թերթը դարձնել կուսակցական, պէտք է ընդլայնել տեղեկութիւնները եւ աւելի խնամել կիներու բաժինը»: Պատգամաւոր մը գանգատեցաւ թէ իրենց շրջանի կարգ մը գեկոյցները չափազանց կրճատուած են: (Ակնարկը խօսի մեր կարգ մը թղթակիցներուն...):

Գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ ընկերվարական կիներու գործունէութեան տեղեկագիրը, որուն համաձայն 3250 ընկերուհիներ կան Սէնի շրջանին մէջ:

ՀԱՅ ՄԸ ԴԱՇՈՅՆԱՀԱՐԵԼՈՎ ԻՐ ԿԻՆԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ Կ'ԸԼԼԱՅ

Մարսէյլէն կը հեռագրեն կիրակի օրուան թուականով.— *Այսօր կէս օրէն յետոյ, Սէն – Ժէրոմի մէջ Սարաֆեան անուն Հայ մը, 47 տարեկան, դանակով վիրաւորեց իր կինը, Էօժէնի Ալպաղեան եւ յետոյ՝ դանակը կուրծքին մխելով անձնասպան եղաւ: Կինը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ, իսկ անձնասպանը՝ Սէն Փիէռի դերեզմանատան մեռելատունը:*

Դէպքին շարժառիթն է նախանձը, որուն հետեւանքով կռիւ մը ծագած է այր եւ կնոջ միջեւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՐՑԸ»

Այս վերնագրին տակ գրքոյկ մը հրատարակած է Վրաց աչակոմեան գործիչներէն Դաւիթ Վաչնաձէն։

Իբրեւ ջերմ կուսակից համակովկասեան միութեան, հեղինակը կը փորձէ գրքի 55 էջերով ապացուցանել թէ Կովկասի անցեալ պատմութիւնը հարուստ է կովկասեան ժողովուրդներու զինական դաշնակցութեան եւ փոխադարձ օգնութեան օրինակներով եւ, երկրորդ, թէ՝ ներկայիս կենսական անհրաժեշտութիւն է այդ միութիւնը, առանց որու դժուար թէ անկախութիւն տենչացող կովկասեան ազգերը կարենան իրականացնել իրենց ձգտումները։

Իր աշխատութեան առաջին մասին մէջ, Վաչնաձէն հարեւանցի կը նկարագրէ կովկասեան ժողովուրդներու արդի կացութիւնը եւ, կը յուսարանէ խորհրդային իշխանութեան կովկասեան քաղաքականութիւնը։ Ըստ հեղինակին, Մոսկուան, հաւատարիմ ցարական աւանդութիւններուն, Կովկասի մէջ կը հետապնդէ նուաճողական քաղաքականութիւն եւ կը գործադրէ Գոյիցինեան մեթոտներ։ Յաղթօղ կովկասեան ազգերու իրաւունքներին խուրբ յարերուն վրայ, խորհրդային կառավարութիւնը, հողային մասնատումներով եւ տնտեսական շահերու հակադրումով, արգելք կը հանդիսանայ կովկասեան ժողովուրդներու իրական դաշնակցութեան եւ կը վարէ խիստ կեդրոնացման քաղաքականութիւն։ Բոլշեւիկեան վարչաձեւին տակ Կովկասը կը դադրի քաղաքական ինքնուրոյն միաւոր դառնալէ, տնտեսապէս կը չահագործուի, կը յետադիմէ եւ ֆիզիքապէս կը ջլատուի։ Միւս կողմէ, սակայն, խորհրդային տիրապետութիւնը կովկասեան ժողովուրդները կը մղէ ըմբռնելու ընդհանուր շահը եւ միացեալ ուժերով պայքարելու տիրող վարչաձեւին դէմ, ինչպէս տեղի ունեցաւ կոլխոզային քաղաքականութեան սկզբնական շրջանին։

Գրքի երկրորդ մասին մէջ հեղինակը ծանօթութիւններ կուտայ Կովկասի անցեալ պատմութենէն,— թէ ինչպէս արաբական, սելճուքեան, պարսկական եւ թաթարական արշաւանքներու ժամանակ Հայերը եւ Վրացիները իրարու օգնած են ու պաշտպանած մէկուն կամ միւսին անկախութիւնը։ Եղած են դէպքեր, երբ Վրացիներն ու Ազրբէջանցիները ձեռք ձեռքի պատերազմած են հարաւային թշնամիներու դէմ։ Միաժամանակ, Գ. Վաչնաձէն ցաւով կ՚արձանագրէ համաշխարհային պատերազմէն յետոյ տեղի ունեցած կովկասեան ներքին միջադէպերը եւ խստիւ կը քննադատէ այդ շրջանի առանձին հանրապետութիւններու (Հիւսիսային Կովկասի, Ազրբէջանի, Վրաստանի եւ Հայաստանի) «խառն ու խոյլ» քաղաքականութիւնը եւ ազգային հակամարտութիւնները, որոնք պատճառ դարձան կովկասեան միութեան քայքայման եւ կովկասեան ժողովուրդներու անկախութեանց խորտակման։

Դաւիթ Վաչնաձէի գրքի հետաքրքրական մասը կը կազմէ երրորդ գլուխը, ուր կը պարզէ կովկասեան հարցին լուծումը։

Ինչպէս ըսինք հեղինակը կովկասեան միութեան ամէնէն ջերմ ջատագովներէն մէկն է։ Այդ իսկ պատճառով, միութիւնը ոչ միայն անհրաժեշտ կը գտնէ, այլ եւ հնարաւոր։ Վաչնաձէի կարծիքով, կովկասեան ժողովուրդներու մերձեցման արգելք չեն կրնար հանդիսանալ ոչ լեզուի խնդիրը, ոչ ցեղային ծագումը եւ ոչ ալ կրօնը։ Հասարակաց կենցաղը եւ մշակութային փոխադարձ ազդեցութիւնները վաղուց վերջացուցած են այդ արգելքները։ Միւս կողմէ, Կովկասի տնտեսական ուժեղ պատուանդանը եւ քաղաքական շահերու ընդհանրութիւնը լայն հնարաւորութիւններ կը ստեղծէին միանալու։ Պատմական փորձը, 20րդ դարու առաջին երկու տասնամեակներուն տեղի ունեցած չարաղէտ դէպքերը եւ Կովկասի ազատ ժողովուրդներու միահամուռ դիմադրաւումը բոլշեւիկեան լուծին՝ յաւաղոյն ազդակներն են միութեան գաղափարին ամրապնդելու բոլորին մէջ։

Կովկասի միութիւնը Գ. Վաչնաձէն կը ձեւակերպէ իբրեւ կովկասեան համադաշնակցութիւն։

Այդ գաղափարին տակ կը հասկնայ քանի մը անկախ պետութիւններու միացում. անկախ՝ թէ արտաքնապէս եւ թէ ներքնապէս, բացի այն խնդիրներէն որոնք պայմանաւորուած են ընդհանուր շահերով։ Համադաշնակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ.— 1. Պաշտպանել անդամ պետութիւններ օտար ոտնձգութիւններէն, 2. Պահպանել խաղաղութիւնը՝ անդամակցող պետութիւններուն միջեւ, 3. Առաջնորդուիլ տնտեսական ընդհանուր շահերով եւ, 4. Միջամտել՝ իւրաքանչիւր պետութեան ներքին անդորրութիւնը հաստատելու համար։ Սահմանադրութեամբ ճշդուած ընդհանուր խնդիրները կը լուծուին համադաշնակցութեան անդամակցող պետութեանց ներկայացուցիչներու ընդհանուր ժողովին մէջ։ Օրինակ,— պատերազմ յայտարարել, խաղաղութեան դաշինք կնքել, դիւանագիտական ներկայացուցիչներ նշանակել եւ այլն։

Կովկասեան միութեան այս ձեւը Գ. Վաչնաձէն կովկասեան հարցի լուծման լաւագոյն միջոցը կը համարէ։

Վրացի գործիչին եզրակացութիւնը կարելի է վիճելի համարել։ Սակայն, անուրանալի է անոր բարի միտումը։ Իր պատմական ակնարկներուն մէջ եւ Կովկասի արդի վիճակը ներկայացուցած առեն, ան կրնայ այս կամ այն թերացումն ունենալ։ Բայց շատ յստակ է, որ դերագոյն ձիգ կը թափէ, ապացուցանելու թէ առանց կովկասեան ժողովուրդներու անկեղծ ու գիտակից մերձեցման՝ Կովկասը երբեք չի կրնար ազատագրուիլ օտար լուծէն եւ պաշտպանուիլ արտաքին յարձակումներէն։

Կը մնայ լուրջ ուսումնասիրութեան ենթարկել իր առաջադրած հարցերը։

×

Կարդալով Գ. Վաչնաձէի գիրքը, աւելորդ անգամ մը եւս կը համոզուիս թէ որքան քիչ ծանօթ են կովկասեան ժողովուրդները իրարու անցեալ եւ ներկայ կեանքին։ Եւ այդ բանին մէջ յանցաւոր ենք բոլորս։ Կը պակսի փոխադարձ ծանօթութիւնը եւ մէկզմէկու պատմութեան, մշակոյթի ու կեանքի ուսումնասիրութեան կամքը. Թերեւս մեր երիտասարդութիւնն այսօր Փարակուէյի մասին աւելի շատ բան գիտէ, քան Վրաստանի, Ազրբէջանի եւ Տաղստանի։

Այդ է պատճառը, որ Գ. Վաչնաձէի գրքին տակ, Անիի մէջ կը թագաւորէ «Զաքարեաններու տունը»։ Ցետոյ, հայ – վրացական համերաշխութեան պատմականն ըրած եւ վերջին դարերու ազատագրական շարժումը նկարագրած առեն, կ՚անտեսուի 18րդ դարու Դաւիթ – Բէգեան շարժումը, որ մեր պատմութեան փառաւոր էջերէն մէկը կը կազմէ։ Ծանօթ է որ Դաւիթ Բէգը Վրաստանին եւ Վրաց աջակցութեամբ անցաւ Սիւնիք։

Անտեսելով է Գ. Վաչնաձէն նաեւ հայ ժողովուրդի ներկայ անցուդարձին։ Ներդաղթի խնդիրը վրացի հրապարակագրին համար Մոսկուայի կողմէն նոր դաւադրութիւն մըն է հայ ժողովուրդին դէմ։ Իր տեսութեամբ, մէջտեղ հանելով ռուսական հին ծրագիրը, բոլշեւիկները կը ձգտին կովկասեան Հայաստանը լեցնել տաճկահայ գաղթականներով եւ օգտագործել վերջինները՝ իրենց քաղաքական շահերուն համար. ան է՝ խորհրդային իշխանութեան օժանդակութեան արժանացած Նորեկ Հայերը գրգռել ընդդիմադիր բնիկներուն դէմ եւ հրահրելով հողային հարցը, խոր հակամարտութիւններ յառաջ բերել կովկասեան ժողովուրդներուն մէջ։ Ի հարկէ, եթէ ժամանակին իրաղեկ պահած ըլլայինք մեր հարեւանները հայ կեանքին եւ բացատրէինք թէ ներգաղթը տեղի կ՚ունենայ նոյն ինքն խորհրդային իշխանութեան ընդդիմադիր հոսանքներու ճնշման տակ եւ թէ հայ բոլշեւիկները Կովկասի մէջ ոչ մէկ առաջադրութիւն ունին (որու համար ալ կը մեղադրուին մեր կողմէ),— պարզ է, որ յարգելի Վրացին այդպիսի թիւր կարծիքներ չէր յայտներ։

Ուրիշ, շատ աւելի կարեւոր, օրխալ մըն ալ կը գործէ Գ. Վաչնաձէն։ Իր կարծիքով, մեծ պատերազմի ժամանակ, Ռուսերը Տաճկաստանի հայութիւնը ոտքի հանեցին Թուրք կառավարութեան դէմ եւ, ապա, 1917ին յեղափոխականացած ռուս բանակը լքեց ճակատը եւ Հայերը ձգեց Թուրքերու վրիժառութեան տակ, որմէ օգտուելով, Տաճկաստանը Հայերու ջարդ կազմակերպեց։

Կ՚ուզէի հաւատալ թէ Գ. Վաչնաձէի պատմական այս խեղաթիւրումը արդիւնք է անգիտութեան։ Որովհետեւ, ամէնէն հիմնական խնդիրն է այս, նոյն իսկ կովկասեան հարցի լուծման տեսակէտէն։ Մեր յարգելի հարեւանները պէտք է գիտնան,որ Հայերու ջարդը տեղի է ունեցած նախապէս գծուած ծրագրին համաձայն եւ ռուսական յեղափոխութենէն շատ առաջ, 1915ին։

Եւ եթէ այս սխալը անգիտութեան հետեւանք է եւ սփրդած են Գ. Վաչնաձէի հաւաստիքները, թէ կովկասեան համադաշնակցութիւնը պիտի պաշտպանէ ոչ միայն Կովկասի հիւսիսային, այլ եւ՝ հարաւային սահմանները, ապա ուրեմն կարելի է համաձայնութեան գետին գտնել։

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԱՆՆԱ ԷԼԷԱՆՈՐ ՌՈՒԶՎԷԼԹ

Աշխարհի ամենեն հզօր մարդուն կինը

Նայէ Թրայէ Փրէսի Նիւ Եօրքի թղթակիցը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած է Տիկին Ռուզվէլթի հետ, որ վճռական դեր ունի Մ. Նահանգներու նախագահին գործունէութեան մէջ։ Կուտանք էական մասերը.—

Ցորմէ հետէ Ֆրանքլին Ռուզվէլթ ստանձնեց Մ. Նահանգներու նախագահի պաշտօնը եւ առաւ աշխարհի ամենամեծ հզօր դիրքը, բովանդակ Ամերիկա կը խորհի թէ նախագահին յանձնուած արդի ամենադժուարին քաղաքական գործունէութենէն որքանը պէտք է վերագրել իր կնոջ։

Սպիտակ Տունին մէջ Տիկին Ռուզվէլթի հետ ինծի շնորհուած տեսակցութեան միջոցին, կրցայ համոզուիլ, թէ այդ կնոջ մասին իմ կազմած գաղափարս ճիշդ էր։ Աննա Էլէանոր Ռուզվէլթ մեր ժամանակին ամէնէն հետաքրքրաշարժ կիներէն մէկն է։ Ծագումով Ռուզվէլթ, հանգուցեալ Թէոտոր Ռուզվէլթի քեռորդի, եւ այսպէս բուական հետաւոր ազգական իր ամուսինին, իր սեփական մեծութիւնը ունէր արդէն, առանց փոխ առնուած ազգականական փայլին։ Աճեցաւ մայրական խնամքէ զուրկ, տեղն է ըսել՝ անմայր, եւ իր դաստիարակութիւնը ստացաւ Լոնտոնեան եւ Փարիզեան դպրոցներուն մէջ։ Շատ կանուխէն Տիկին Ռուզվէլթ մեծապէս կը շահագրգռուէր համաշխարհային խնդիրներով եւ կ՚ըմբռնէր իսկ զանոնք։ Դրեթէ երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր Նիւ Եօրքէն կը մասնակցի Մ. Նահանգներու ընկերա – քաղաքական շարժումներուն, առանց սպասու դլխաւոր դեր խաղալու։ «Կարեւոր օժանդակծի կատարելագործուած տիպարն է, որ, թէեւ հրապարակի անծիրող, վարիչ ոյժ մըն է, եւ, իր ներկայ դիրքին բարձրութենէն չէ որ ազդեցութիւն կը շահի։ Ամերիկեան պատական շրջանակները գիտեն ատիկա։

«Տղայութենէս հանրային շահեկան խնդիրներու մթնոլորտի մը մէջ մեծցած եմ», սկսաւ Տիկին Ռուզվէլթ։ «Մեր ամբողջ ընտանիքը հասարակաց բարօրութեան ծառայած է։ Իմ մեծ հայրս շատ բան ըրած է Նիւ Եօրքի համար։ Բայց երբ ես տասներութ տարեկան եղայ, հասկցայ որ մենք պարտաւոր ենք նոր ճամբաներ երթալ։ Հետզհետէ բացայայտ եղաւ ինծի համար, որ հանրօգուտ գործունէութեան պարագաները պէտք է փոխուին։ Այս յայտնութիւնը առաջնորդեց զիս ընկերաքաղաքական գործունէութեան, եւ առաւ արթնցաւ հետաքրքրութիւնս պետական եւ միջազգային խնդիրներու մասին։ Շատ ճամբորդութիւններ ըրի, եւ ստիպեցայ տեսնել թէ վերջ ի վերջոյ ամէն կողմ միեւնոյն խնդիրները կան, գոյներով միայն տարբեր։ Թէեւ կանուխէն հասկցայ, թէ ընկերային եւ տնտեսական վնասակար վիճակներու փոփոխութիւնը անպատճառ քաղաքական միջոցներու կը կարօտի, կիներու քուէի իրաւունքին շուրջ մղուած պայքարին գործօն մասնակցութիւն չունեցայ։ Ամուսինս կողմնակից էր այդ իրաւունքին, ինծմէ շատ առաջ։ Պզտիկ ամուսնացայ եւ ամուսնութեանս առաջին տասը տարիներուն վեց զաւակ ունեցայ։ Ուրիշ բանով չէի կրնար զբաղիլ։ Բայց մայրութիւնը ինծի համար արդարացում չէր ընկերային խնդիրներու զարգացումէն խոյս տալ։ Այդ տասը տարիները նկատեցի իբրեւ ինքնազարգացումի ժամանակամիջոց»

Ռուզվէլթի տունը ժամադրավայր է կարեւոր անձնաւորութիւններու։ Տիկին Ռուզվէլթ իր մանկավարժական տեսութիւնները կը կիրարկէր գործնականապէս։ Հոգարարձու եւ վարժուհի եղաւ աղջկանց յառաջդիմական վարժարանի մը, յետոյ գործակից եւ ընկեր կարասիներու գործարանի մը, որուն, նուիրուեցաւ մինչեւ ա՛յն օրը, երբ՝ իբրեւ Նախագահին կինը՝ մուտ գործեց Սպիտակ Տունը։ Փոքրիկներու նուիրուած ամսաթերթի մը խմբագիրն է։ Ծամկավար կուսակցութեան կազմակերպութեան մէջ տարիներէ ի վեր կարեւոր եւ գործօն աշխատութիւն կատարած է։

«Ամօթ է յոգնիլը», ըսաւ ինծի օր մը Օր. Լորէնա Հիքօք, Էլէանոր Ռուզվէլթի խմբագրական մէկ աշխատակիցը, «երբ Տիկին Ռուզվէլթի հետ մէկը ընտրական պայքարի համար կ՚աշխատի։ Շաբաթներով երբեք յոգնելու սեւէ խօսք չըրաւ, երբ 1928ի նախագահական պայքարի միջոցին օրական 16–18 ժամ կ՚աշխատէր, դրասենեակին մէջ, օթոյին մէջ, կառախումբին մէջ, ատեանակներուն վրայ, նոյն իսկ ամէնէն դէշ օդերուն տեղէ տեղ աճապարելով, պատրաստուած կամ անպատրաստ ճառեր արտասանելու համար։ Երբեք իր պաղարիւնը չի կորսնցներ, չունչը միշտ կը բաւէ, չի տաքնար, խաղալով խնդալով աշխատութեան ստուար չափ մը ի գործ կը դնէ, միշտ զուարթ, իր շրջանակին ուշադիր եւ բարեկամ»։ Միջակ կարողութեամբ սովորական կին մը կանուխէն պիտի վհատէր Ֆրանքլին Ռուզվէլթի ոտքերուն տկարութենէն, որուն ենթարկուեցաւ իր ամէնէն վառվռուն տարիքին մէջ, բայց երկուքն ալ յաւէտ ցոյց տուին տիպար աժոյի բարձրագոյն բարեմասնութիւններ։ Կինը լուռ եւ համակերպող պատրաստակամութեամբ նուիրուեցաւ իր ամուսինին եւ ասիկա արդէն իսկ երկար առենէ ի վեր։ Դժբախտութեան առաջին շաբաթներուն իսկ իր հերոսական աշխատանքին սկսաւ կոչումով հիւանդապահուհիի մը պէս։ Այս տառապանքին եւ անոր դէմ իր մաքառումին կրակէն առաջ կուգայ Տիկին Ռուզվէլթի թրծուած հաւասարակշռութիւնը

Նախագահին պաշտօնի սկսելէն քիչ առաջ մեռաւ իր անձնական քարտուղարուհին մայրը։ Տիկին Ռուզվէլթ անտես բրաւ ամէն ընկերային պատշաճութիւններ եւ քարտուղարուհիին հետ Պոսթըն գնաց թաղումին։ Ռուզվէլթի պաշտօնի մուտքէն քանի մը օր վերջ պիտի ամուսնանար իր երբեմնի աշակերտուհին. Տիկին Ռուզվէլթ Նիւ Եօրք թռաւ, հարսին վկայ ըլլալու համար։ Այս ինչպէս ուրիշ ամէն ընկերային առիթներու՝ միշտ իրեն շուրջ կը գտնէ ոստիկանական չըթայ մը։

«Ի՞նչ կ՚ընեն հոս սա՛ ոստիկանները» կը հարցնէր, հարսին տունը հասնելով։ «Ձեր պաշտպանութեան համար, Տիկին»։

— «Ես պաշտպանութեան պէտք չունիմ, խնդրեմ, քաշուեցէք»։

Երբ Սպիտակ Տունին ապագայ տիրուհին պաշտօնապէս այցելեց Տիկին Հուվըրի, մերժեց իրեն համար պատրաստուած պետական օթօն եւ իր պանդոկէն ոտքով գնաց Սպիտակ Տուն։ Երբ հասկցուցին իրեն թէ պարտաւոր էր քիչ մը աւելի պաշտօնական ըլլալ, պատասխանեց.

— «Բայց ես ոտքով երթալ կը սիրեմ, ես ալ շարժումի պէտք ունիմ, եւ եթէ ասանկ պարզ ճամբաները ոտքով չերթամ, շարժումի պակասէն կը վատուժիմ»։

Իր զբօսակառքը ինք իր ձեռքովը կը վարէ, գայրոյթ պատճառելով գաղտնի ոստիկաններուն որոնք տակաւին այս տեսակ անվախ նախագահական ընտանիքի հանդիպած չէին։

Ամերիկեան բարձրագոյն դատարանին նախկին դատաւոր ծերունազարդ Օլիվըր Ուէնտըլ Հոլմզ, նախագահական գահակալութենէն չորս օր նաքը, իր ծննդեան 92րդ տարեդարձը կը կատարէր, սեղանաւորական ծանր ճգնաժամի մը օրը։ Ռուզվէլթեանք ծաղկեփունջ մը առած իրենց յարգանքը գացին մատուցանել Ամերիկայի մեծ ծերունիին։

Տիկին Ռուզվէլթ կ՚ըսէ.

— «Երբ կարեւոր անձնաւորութիւն մը կամ կարեւոր խմբակ մը ճանչնամ, ճաշի կը հրաւիրեմ զայն առանց ձեւակերպութեան։ Այս կերպով կը ջանամ իմ ամուսինիս առիթ տալ ճանչնալ նոր մարդիկ, որոնք կրնան կեանքին նոր մէկ կողմը ներկայացնել անոր։ Բարձրագոյն դիրքերու մէջ գտնուող մարդոց համար մեծագոյն վըտանգն է պաշտօնական մարդոց հետ միայն յարաբերուելով՝ հեռու մնալ ազգին բարախուն կեանքէն»։

Տիկին Ռուզվէլթ չի ծածկեր իր սաստիկ հետաքրքրութիւնը համաշխարհային խաղաղութեան մասին։ Հարցուցի թէ Մըր խաղաղութեան քարոզիչ եղած է։ Տիկին Ռուզվէլթ ըսաւ.

— «Ձեմ գիտեր թէ կրնա՞ք արդեօք խաղաղութեան քարոզիչ անուանել զիս։ Ձեմ կարծեր ... չեմ գիտեր թէ մարդ խաղաղութեան համար ի՞նչ կրնայ ընել, երբ անգամ մը պատերազմը ծագի։ Բայց կը ՛հաւատամ, գիտեմ թէ պատերազմով բնաւ որեւէ խնդիր չէ լուծուած, ոչ ալ որեւէ աներաւութիւն դարմանուած է։ Ո՛հ, հոգիիս բոլոր թելերովը պատերազմին դէմ եմ, եւ կը հաւատամ որ մենք խաղաղութեան պահուն պէտք է աշխատինք պատերազմական դրութիւնը ջնջել։ Մարդկային միտքին բոլոր ոյժը պէտք է կեդրոնանայ բոլորովին ջնջելու պատերազմի դրութիւնը։ Մենք կիներս մասնաւոր պարտականութիւն մը ունինք այս առթիւ։ Արբերէն շատ աւելի պէտք է նուիրուինք ջնջելու պատերազմը եւ գործակցական աշխարհ մը կազմակերպելու, զարհուրելի եւ անօգուտ սպանդը արգիլելու, քաղաքակրթական արժէքներու փճացումը խափանելու»։

Տիկին Ռուզվէլթ այս խօսքերը արտասանեց լուրջ եւ յուզուած շեշտով։

Տիկին Ռուզվէլթի հետ տեսակցութենէս քանի մը օր առաջ, կարդացած էի Տիկին Քէրի Ջէփմէն Գէթի բանախօսութիւններուն հաւաքածոն «Պատերազմը ջնջելու պատճառներուն եւ մեթոտներուն վրայ»։ 1924ի բանախօսութեանց ընթացքին, որուն մասնակցեցաւ Տիկին Ռուզվէլթ իբրեւ պատգամաւոր կնոջական Գիլտերու Դաշնակցութեան, վեճարանութեան միջոցին ըսաւ.

— «Ձեմ կրնար բնաւ ըմբռնել թէ ի՛նչպէս կ՚արդարանայ որ եւ է պատերազմ։ Ինծի կը թուի որ, եթէ պատերազմին դէմ միջազգային օրէնք մը ունենայինք եւ տկար սեւէ ազգ յարձակումի ենթարկուէր, ազգամողով մը կամ միջազգային ատեան մը պիտի փութար անիրաւութիւնը դարմանել։ Ի՞նչու համար սեւէ յարձակում չնկատուի իբրեւ մարդասպանութիւն կամ ոճիր»։

Շատ հետաքրքրուեցաւ Տիկին Ռուզվէլթ, երբ յայտնեցի իրեն թէ Շուէտի արտաքին նախարարութիւնը ամէն ամիս խաղաղութեան խնդիրները կը քննէ անթեւլի միջոցաւ եւ Շուէտի զանազան կողմերը կը տարածէ այդ ճառերը։ «Աքանչելի մեթոտ, գոչեց Տիկինը, այո՛, բառիս եւ մասամբ, անհա այս երկուքին շնորհիւ կարելի է շատ նոր բաներ ընել։ Ես շատ կ՚աշխատիմ օրագրողները քաջալերել, եւ երկրին ամէնէն հեռաւոր մասերուն մէջ ընթերցողներն ու ունկնդիրները հետաքրքրել ազգային եւ միջազգային խնդիրներով։ Խմբագիր կիները անհրաժեշտ են հրապարակութիւններու տունին»։

Ամէն քաղաքական կուսակցութիւններէ Ուաշինկթընի խմբագիր կիները կը հրաման Տիկին Ռուզվէլթի վրայ, որ ամէն շաբթու Սպիտակ Տունին մէջ խօսակցութիւններ կ՚ունենայ խմբագիրներուն հետ։ Ամէն երկուշաբթի կը հաւաքուին տիկինին մասնաւոր ընդունարան սրահին մէջ եւ կարծիքի փոխանակութիւններ կը կատարեն անվերապահ կերպով։

«Խմբագիրներէն շատ բան կը սորվիմ, ինչ որ բնաւ պիտի չգիտնայ առանց անոնց տեղեկութիւններուն. Բնականաբար կ՚աշխատիմ նորութիւններու առջեւ դնել զանոնք, պէտք է ամէն բան փոխադարձութեան վրայ հաստատուի»։

Խմբագիր կիները կը հրաւիրէ ճաշի, կամ թատրոնը իր դղեակին մէջ, կամ նուագահանդէսներուն առնէ եւ իբրեւ բարեկամուհի կը վարուի անոնց հետ։

Սպիտակ Տունին մէջ երաժշտութիւնը կը մշակուի, նաեւ ամէն մարդ հոն կրնայ երթալ կարդալու։

Ռուզվէլթ ընտանիքը նախագահական ապարանքին մէջ հաստատուելէն ի վեր նոր շունչ մը բերած է Ամերիկայի կեանքին մէջ։ Ամէն մարդ գիտէ թէ Ռոլզավելտը ի վիճակի չէ իր աշխատութիւնը կատարելու առանց իր կողակցին՝ որ ամէն կերպով գաղափարակից է իրեն, որ անդադար կ՚օժանդակէ իրեն, եւ ուժի աղբիւրն է իրեն համար։ Երէ Ուիլսըն պատերազմի տարիներուն այս աստիճան հանճարեղ կին մը ունեցած ըլլար երէ Հէնրի Ֆորտ խաղաղութեան համար իր կատարած ճիգերուն մէջ օժանդակութիւն գտնէր իր բնաւորէն փոխանակ հակառակութեան, բերեւս աշխարհ անդունդին եզերքը չի հասնէր, ուր այսօր մենք կը կենանք. Երէ Ֆրանքլին Տ. Ռուզվէլթ կարենայ համօրէն մարդկութեան համար ընել, ինչ որ սկսած է ընել իր երկրին համար այնքան զօհացուցիչ կերպով, մեծ մասով պէտք է երախտապարտ ըլլանք ճակատագրին, որ անոր կին տուած է Աննա Էլէանոր Ռուզվէլթը։

ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Կարծիքներ՝ սպանեալ ջարդարարի մասին

«Միլլիեթ»ն շարունակելով իր յուշերը, «Միլլիյէթ»ի Յունիս 19 թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ գրութիւնը, 1921 մարտ 20 թուականով.—

— Դառն լուր մը հասաւ երէկ իրիկուն։ Պերլինի մէջ սպաննուեր է նախկին վարչապետ Թալէաթ փաշա։ Շարլոթէնպուրկի կողմերը, իր կնոջ հետ պտոյտ մը կատարած միջոցին, Հայու մը կողմէ արձակուած ատրճանակի մը գնդակով նահատակուեր է։

Մեր ժամանակակից պատմութեան, Սահմանադրութեան յեղաշրջման ամէնէն հետաքրքրական անձնաւորութիւններէն մէկը եղած ըլլալով Թալէաթ փաշա, անոր այս վախճանէն ամէն մարդ զգածուեցաւ։ Իր քաղաքական հակառակորդներն իսկ մեղքցան զայն։ Հիմա, պաշտօնական թէ մասնաւոր բոլոր շրջանակներուն մէջ, այս ցաւալի դէպքին մասին կը խօսուի։

Ինչ՞ն այսչափ մեղքնալ Թալէաթ փաշային.... Միթէ անիկա աւագին Օսմանեան Կայսրութեան անկումին նպաստած վարչութեան մը պետերէն մէկը եւ գլխաւորը չէ՞ր ....

Միթէ Սահմանադրութեան պատմութեան մէջ, Պալքանեան պատերազմը կանխող օրերուն գործուած շատ մը մեղքերու պատասխանատուներուն միջեւ Թալէաթ փաշան ալ չէ՞ր գտնուեր։

Թալէաթ փաշա իբր նախարար եւ վարչապետ պատասխանատուութիւն մը չունէ՞ր արդեօք մեր պատերազմի մասնակցութեան եւ պատերազմի դէշ կերպով վարելուն մէջ։ Ապա ուրեմն, ինչո՞ւ համար միեւնոյն վախճանին ենթարկուած այսինչը կամ այնինչը ա՛յնքան չմեղքցանք ....։

Դժուար է այս հարցումներուն պատասխանել՝ ժողովուրդին հոգեբանութիւնը լաւ ուսումնասիրած եւ անձնական տպաւորութեան ու նկարագրին՝ շրջապատին վրայ կատարած ազդեցութիւնները չհաշուած։ Սա ստոյգ է որ՝ Թալէաթ փաշա ունեցած է շատ մը վիճակներ, որոնք լաւ հետքեր ձգած են սերտերու մէջ։ Վարչութեան մէջ անոր ունեցած պատուաւորութենէն իր թշնամիները իսկ չկասկածեցան. Տարակոյս չկայ թէ՝ Թալէաթ փաշա քաղաքական շատ մը մեղքեր գործած է։ Սակայն, չենք կրնար հանդիպիլ սեւէ մէկուն որ ըսէ թէ անիկա դրամ շահելու, հարստութիւն դիզելու, ոճրծուռ կատարելու նման խոստումներ ունեցած, նոյն իսկ այսպիսի հակում մը ունեցած ըլլայ։

×

Թալէաթ փաշա որ մեծ դեր կատարեց Սահմանադրութեան պատմութեան մէջ, մե՞ղք որ չկրցաւ իր յիշատակները ամբողջութեամբ գրել։ Դժուար է իր գրել սկսած մասէն ալ վճռական հետեւութիւն մը հանել։ Հանդուցեալը իր յիշատակներուն մէջ շօշափած է նաեւ մեր ընդհ. պատերազմի մասնակցութեան պատճառը եւ անոր նպաստողներուն խնդիրը։ Սակայն, որեւէ կերպով չէ կրցած բացատրել թէ ի՞նչ են այն ազգային ու քաղաքական պատճառները որոնց համար խառնուեցանք այս աղէտին։ Այս մասին անոր տուած պատճառները՝ շատ մակերեսային են։

Թալէաթ փաշայի համար կ՚ըսեն թէ ուղղամիտ ու պատուաւոր էր. գողերէն ու զեղծարարներէն կը խորշէր՝ Բայց եւ այնպէս, ոչ մէկ բան չէր ըներ, արգելք հանդիսանալու համար իր շուրջը անցած դարձած այնքան անկարգութեանց։ Իրաւ է որ ոչ ոք կրնայ ուրանալ այս կարգի պնդումներու ուժը, տրամաբանական տեսակէտով։ Սակայն, ասոնք, արտաքին ճակատներէ զատ, ներքին երես մըն ալ ունին։ Ո՛չ մէկ խօսք, ո՛չ մէկ պնդում չենք կրնար ընդունիլ կամ հերքել, առանց բաղդատելու զանոնք մեր ապրած ժամանակին ու շրջանակին պայմաններուն հետ։

Թալէաթ փաշայի համար կ՚ըսեն նաեւ.—

— Ի՛նչ պիտի ըլլայ։ Պարզ Թղթա-

...տարական պաշտօնեայ մըն էր որ մէ...ն է մէկ ամէնէն մեծ եւ ամէնա...պատասխանատու պետական անձ մը...: Ի՞նչ կրնար սպասուիլ զար...գացած եւ փորձառութիւն չունեցող ...պաշտօնէ մարդէ մը: Միթէ թղթա...տարական տնօրէն Թալէաթ պէյ վար...չականութեան յարմար, պետութեան ...խորհրդութիւնը գլուխ տանելիք անձնա...ւորութիւն մը կրնա՞ր ըլլալ:

...կեանքի յեղափոխութեան կանոն...ւած անտեսականները, միշտ սխալ ...փոխներ կ'արժանին: Կարգ մը մար...դիկ այնպիսի ընդունակութիւններ ...կրնան ունենալ, որոնց զարգացման ...մը անհրաժեշտ է որ կարգ մը ա...ռիթներ եւ ժամանակներ առաջ գան: Թալէաթ փաշա այնպիսի ժամանակ մը ...եկաւ՝ երբ իր շուրջը լե...ցուն էին իրմէ աւելի՛ հմուտ, աւելի՛ փորձառու, ժողովուրդին ու հանրա...յին կարծիքին աչքին իրմէ աւելի՛ արժանիք ունեցող մարդիկ: Բայց, ...մնացած եւ ո՛չ մէկը չկրցաւ բռնել իր տեղը: Անիկա պետ եղաւ եւ իր շուրջը ...ունեցող այդ հմուտ, փորձառու եւ արժանիք ունեցող անձերն ալ անոր ...ենթակայ միայն: Ուրեմն, անի...կա մասնաւոր ընդունակութիւն մը ունէր:

Թալէաթ փաշա, Գերմանիա գտնուած վերջին ժամանակները, եռանդով ու գնահատութեամբ կը հետեւէր ...Անատոլուի շարժումներուն: ...գտնուող իր աջօրական ըն...կերներուն միշտ կը գրէ՝ ու կը յանձնարարէ եղեր որ ուշադրութիւն ընեն ու կարեւորութիւն ընծայեն Սարը ...ղեկավարներուն, որոնցմով մի...այն կարելի կը գտնէր երկրին փրկութիւնը: Թալէաթ փաշա խորունկ վստահութիւն մը ունէր հանդէպ Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի, զոր «Սարր ...» կը կոչէր եւ կ'ըսէր թէ, իր իշխանութեան գլուխ գտնուած միջոցին անոր բարձր ընդունակութիւններէն օգտուելու չափով չօգտուելուն համար, վերջերս խիստ նեղուած էր: Շատ անգամներ, Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի բերնէն ալ լսուած է թէ Թալէաթ փաշա ունէր շատ մը յատկութիւններ, որոնցմէ զուրկ էին Իթթիհատ Թէրաքքը կուսակցութեան միւս պետերը: Եթէ անիկա կարենայ ...ժամանակին ...պայքարին, ա...յդ պարագային մէջ կրնանք զինքը շատ օգտակար ասպարէզներու մէջ յաջողութեամբ աշխատցնել...

Թալէաթ փաշա կրնայ շատ մը քաղաքական պատասխանատուութիւններ ունեցած ըլլալ: Անոր մասին իր ...վճիռը պիտի արձակէ՝ անկողմնակալ ուսումնասիրութեանց վրայ հիմնուելով Սահմանադրութեան պատմութիւնը: Սակայն, անհատ եւ հայրենակից Թալէաթ փաշայի մասին ամէն ...կերպ, այս օրուընէ իսկ, սա վճիռը արձակած է.

— Անիկա հայրենասէր էր, ժողովրդական էր եւ համեստութենէ չէր ...զերծ: Մաքուր ապրեցաւ, իր կարգ մը ընկերներուն պէս հարստութեան ...ետեւէն չվազեց: Վերջապէս, ամփոփ ...պետական անձ մըն էր, բովանդակ նշանակութեամբ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները ...ել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ...յանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

«ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ»

Շարունակենք ներկայացնել տէրրորիստ Սավինկովը, հետեւելով իր կեանքին մինչեւ մահ:

Ռուս քանի մը բանտարկեր գեռին տապալելէ յետոյ, Սավինկով կ'անցնի արտասահման: Արդէն 1909 թուականներուն հասած ենք:

Ռուս յեղափոխական շրջանակներուն մէջ յանկարծ կը պայթի անսպասելի փոթորիկ մը: Ծանօթ ու հին գործիչ մը, բանտի եւ աքսորի գտնուելիններ խմած յեղափոխական մը, Վլադիմիր Բուրցեւ, ահաւոր ամբաստանութիւն մը կը նետէ հրապարակ, Ազեւի մասին: Բաց եւ որոշ կ'ամբաստանէ զայն թէ ինքզինք ծախած է ցարական ոստիկանութեան, նշանաւոր Օխրանային, որուն արդի կաթնեղբայրն է ծանօթ Չեկան: Ամէն կողմ սարսափ կը տիրէ պահ մը, բայց խոր վստահութիւն կը վայելէ Ազեւ, եւ բոլորը կը յարձակին Բուրցեւի վրայ, կը հայհոյեն, կ'անարգեն: Բուրցեւի դէմ է նաեւ Սավինկով: Իր պատասխանին մէջ, Սավինկով կ'ըսէ որ «եթէ Ազեւի մասին ամբաստանութիւնը ճիշդ է, ձեռքովս պիտի սպանէի զայն, եթէ նոյն իսկ եղբայրս ըլլար»: Ոչ ոք կը հաւատայ: Ընդհակառակն, շատեր, ամբաստանութեան հեղինակին կը յանձնարարեն անձնասպան ըլլալ այլ եւս: Մաքուր յեղափոխական մը, Վերա Ֆիգնէր, որ աւելի քան 20 տարի կը տանջուէր Շլիւսէլբուրգի բերդին մէջ եւ ազատուած էր 1905 հոկտեմբերի յեղափոխութեան միջոցին, իր կարգին կը թելադրէ Բուրցեւի անձնասպան ըլլալ:

— Այո՛, անձնասպան պիտի ուզէի ըլլալ այս ամբաստանութիւնը ընելէս յետոյ, եթէ մանաներխ չափ կասկած մը ունենայի իրականութեան մասին:

Դիւրին է ըսել թէ Ազեւ ծախուած է ցարական ոստիկանութեան, բայց դժուար էր փաստ հայթայթել:

Բուրցեւ կը շարունակէ իր հետապնդումները: Ի վերջոյ, Լոնտոնի մէջ կը յաջողի սադրել ցարական ոստիկանական տեսուչ Լոպուխինէն տեսակցութիւն մը, որուն ներկայ կ'ըլլան խումբ մը ռուս յեղափոխականներ, ինչպէս եւ Սավինկով: Լոպուխին կը հաստատէ ամբաստանութիւնը,— տարիներէ ի վեր երկու դէր կը խաղար Ազեւ, մէկ կողմէ տէրրորի կազմակերպութեան վարիչ, միւս կողմէ Օխրանայի լրտես: Կուսակցութիւնը կը խաբէ յաջողցնելով տէրրոր մը, Օխրանային կը վարձատրուի լուր տալով երկրորդ տէրրորի մը մասին, որ կը ձախողի:

Երեւակայեցէք յեղափոխականներուն զայրոյթը, երբ կը հասկնան որ Ազեւի մատնութեամբ ոչ միայն ձախողած են կարգ մը մահափորձեր, այլ եւ զոհ գացած են երիտասարդ տէրրորիստներ:

Մասնաւորապէս անզուսպ էր այլ եւս զայրոյթը Սավինկովի, որ «մահը հոգւոյն մէջ», այնուհետեւ մէկ մտածում ունի,— սպաննել այդ թշուառականը, Ազեւը: Ամիսներ ամբողջ կը հետապնդէ զայն, կը փնտռէ բոլոր քաղաքներուն մէջ: Ի զուր: Թշուառականը անհետացած էր: (Ազեւի հետքը չգտնուեցաւ երբեք, ան ի վերջոյ մեռաւ Գերմանիոյ իր թաքստոցին մէջ, անկողնի վրայ): Սավինկով, այս հետապնդումներէն յուսահատած կ'անցնի իր նուիրական գործին, «վերականգնելու համար յեղափոխականին պատիւը»: Կը կազմակերպէ ահաբեկչական նոր խումբ մը, բոլորովին երիտասարդներէ: Մեծ յաջողութիւն չունենար: Կը քաշուի Իտալիա, յետոյ Ֆրանսայի հարաւային գաւառները, ուր կը լծուի գրական աշխատանքներու:

Կը պայթի ընդհ. պատերազմը: Սավինկով կը փութայ Փարիզ: Մինչեւ ցարական իշխանութեան տապալումը, յօդուածներ կը գրէ ռուսական թերթերու մէջ զինուորական շարժումներու մասին:

Կը պայթի 1917 մարտի յեղափոխութիւնը: Ցարը գահընկէց, ժամանակաւոր կառավարութիւն:

Սավինկով կը վերադառնայ Ռուսիա ուր յաջորդաբար կը նշանակուի զինուորական գործավար, նախարար: Եւ ահա բոլշեւիկեան պետական հարուածը: Սավինկով կը փախչի Պետրոկրատէն, երբ պարզ զինուոր՝ կը մտնէ բանակին մէջ եւ կը կռուի բոլշեւիկեան յարձակումին դէմ: 1918ի վերջերը, Օմսկի մէջ կազմուած կառավարութեան կողմէ իբրեւ զինուորական առաքելութեան պետ՝ կը հասնի Փարիզ: Կը ժամանակցի «դեսպաններու առաքելութեան», որ կը ներկայացնէր Կոլչակի կառավարութիւնը: Սակայն բոլշեւիկները կը յաղթեն, գերի կը բռնեն ծովակալ Կոլչակը եւ կը գնդակահարեն: Ցաջորդաբար կ'իյնան հակաբոլշեւիկ բանակներու հրամանատարները, Եուդենիչ, Դենիկին, Վրանգէլ:

Չի յուսահատիր Սավինկով: 1921ին կը մտնէ Լեհաստան, ուր փախստական ռուս զինուորներէ խումբեր կը կազմէ, շարունակելու համար կռիւը բոլշեւիկներու դէմ: Չի յաջողիր: Կը վերադառնայ Փարիզ: Բայց նախկին ահաբեկիչի իր խիզախ հոգին չի հանդչիր այստեղ, այլ կ'որոշէ գաղտնի ճամբով մտնել Ռուսիա: Հազիւ անցած էր սահմանը, կը ձերբակալուի: Կը դատուի, մահուան կը դատապարտուի, յետոյ երբ թէ «կեանքը կը շնորհուի», բայց բանտ կը նետուի:

Օր մըն ալ Սավինկովի մահուան լուրը: Իբր թէ Սավինկով իր բանտին չորրորդ յարկէն, պատուհանէն, ինքզինք վար նետած է ու մեռած: Ո՞վ կը հաւատայ սակայն: Իր բարեկամները կը պնդեն թէ Սավինկովի նման հոգի մը դժուար թէ համաձայնի անձնասպան ըլլալ. Ապահովաբար զիրկ մըն էր որ նետուեցաւ պատուհանէն: Այո՛, Սավինկով անձնասպան չեղաւ այլ զայն սպաննեցին բոլշեւիկները:

47 տարեկան էր այդ ատեն:

×

Ահա այս խիզախ եւ յամառ յեղափոխականն է, անկաշառ եւ ըմբոստ Սավինկովը, հռչակաւոր տէրրորիստը, որ իր այս յուշերուն մէջ կը պատմէ թէ ի՛նչպէս կը կազմակերպէր մահափորձերը եւ ի՛նչպէս գետին կը փռէր Ռուսիոյ երբեմնի միահեծան տէրերը:

Դուք մահափորձի այս նկարագրութիւններուն մէջ յաճախ պիտի յիշէք Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրհնեալ ձեռքը եւ ռումբերը: Պիտի յիշէք վարբադ եւ արիւնկզակ բռնապետները եւ չպիտի կրնաք դադրել ազդուելով Սավինկովի հետ.

— Կեցցէ՛ Յեղափոխութիւնը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽԵՂԱԹԻՒՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, «Հայ Սիրտ» իր 22 յունիս թիւին մէջ «Գայթակղութիւն մըն այլ» վերնագրին տակ կը գրէ միակողմանի եւ խեղաթիւր գայթակղեցուցիչ պատմութիւն մը: Դժբախտաբար ուրիշ հայրենակիցներու հետ ես ալ հոն էի այդ օրը, Գօմոնի եկեղեցին եւ ականատես եղայ այդ զզուելի տեսարանին: Ես առաջուց չէի ճանչնար երբեւ թէ ծեծ ուտող տղան, օրուան հերոսը, որ քաջութի՛նը ունեցաւ ապտակելու Մարսէյլի Առաջնորդը, երբ եկեղեցիէն դուրս կ'ելլէր:

Դրամի հարցը պատրուակ է, քանի որ Գալաքեան եպիսկ. այդ դրամը չէ իւրացուցած, այլ գործածած է Ֆօնտագլի մատուռին շինութեան եւ որու որ տրուած է այդ գումարը յայտնի է: Հարցը այն է որ ժամանակէ ի վեր անբարեխիղճ մարդիկ իրենց բան գործ ըրած են անպատկառ միջոցներով արտաքսելու Մարսէյլի Առաջնորդը.

Գօմոնի կիրակի օրուան ցոյցը ատրառ մըն էր մասնաւորապէս Գօմոնցիներու համար: Գատարագելու համար հրաւիրուած էր Գալաքեան եպիսկոպոս, մատուռին անուանակոչութեան տարեդարձն ըլլալով: Պատարագը տեղի չունեցաւ, որովհետեւ Փրատոյի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը (կրօնական ընկերակցութիւն) եպիսկոպոսին եկեղեցական զգեստներուն համար որոշ գումար մը կը պահանջէր իբրեւ վարձք: Առաջնորդը պատարագ չըրաւ եւ Գօմոնը տուժեց: Փրատոյի եկեղեցւոյ բարեզարդութեան համար հանգանակուած 150 հազարէն աւելի գումարին Մարսէյլի հայ գաղութը մասնակցեցաւ անխտիր: Արդ, Գ. Խօրասանճեանը պիտի հանգուրժէ՞ր որ հոգաբարձութիւնը այդ անխոհեմ քայլը առնէր:

Այդ խմբակը գոհ է նաեւ իր անբարեխիղճ խմբագիրը որ իր թերթը դրած է անոր տրամադրութեան տակ, եւ տպած է, առանց տրուած սուտ լուրերուն աղբիւրը ստուգելու, լսելով միայն իբր թէ ծեծ ուտող պարոնը:

Կը լսենք թէ Գալաքեան եպիսկ. դիմած է ոստիկանութեան եւ բողոքած իր կրած յարձակման դէմ: Քննութիւն կը կատարուի եւ քանի մը օրէն խականի պատկերը մէջտեղ կ'ելլէ: Տեսնենք Հայ Սիրտը պարկեշտութիւնը կ'ունենա՞յ իր սխալը սրբագրելու:

Գ. Շահյամեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», օրկան Զ. Ռ. Միութեան, Դ. տարի թիւ 1 (Յունիս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մեր ազարակը (ԽՄԲ.), Որբերու ազարակին մասին (Վ. ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ) Հովտաց շուշանը (Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ), Հրաժեշտի համբոյրը (Թ. ՍՈՂԻԿԵԱՆ), Մայրի՛կ, մայրի՛կ, (ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ), Երեք էջերուն (ՄԱՐՏԻԿ), Ջամբ Մոնթէվիտէոյի մէջ (ԱՍՊԷԼ), Կիպրոսի որբանոցէն (Հ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ), Արբեցնողաց (Թ. ՀԱՖԷՇԵԱՆ), Որբի մը մահը (X), «Երկունք» չորս տարեկան (Ե.), Տեսարաններ աքսորի եւ ջարդի (Զ. ԵՍԱՅԵԱՆ), եւ խմբանկարներ:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.— Ֆրանսա եւ Սուրիա 15 Ֆր արտասահման՝ 1 տոլար: Դիմել A. Kapikian, 17, Ave. Philippe Auguste, Paris.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՆՈՋ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արէֆի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 յունիս).

— «Այս խնդիրը բացառիկ նշանակութիւն ունի հայ կիներու համար: Հայ կինը, ինչպէս նաեւ աղջիկը բոլորովին ազատագրուած չէ ծնողքին կամ ամուսինին լուծէն: Ծնողներ կան, որոնց թիւը քիչ չէ որոնք կատարեալ գերութեան մէջ կը պահեն իրենց աղջիկ զաւակները, բռնանալով անոնց հոգիին, մտքին ու կամքին վրայ: Կը կարծեն իրաւունք ունենալ իրենց կազմապարով մեծցնելու աղջիկը, անոր ներշնչելով ծթռած, մահուան դատապարտուած ու արդի կեանքին հակասող գաղափարներ, որոնք յաճախ հրապարակ կը դրուին յանուն բարոյականութեան: Ծնողները դեռ հասկցած չեն որ 1900ին եւ 1933ին միջեւ հսկայ տարբերութիւն կայ: Իրենց աչքերը փակելով ներկայ իրականութեան առջեւ, կը յամառին ապրիլ հին բարքերու, հին սովորութիւններու եւ հին ընկերականութեան սահմաններուն մէջ, որոնք գոյութեան իրաւունք չունին այսօր:

Ծնողներու այս բանաւորութիւնը՝ որ բնութեան ուժերու կապտումին համազօր է, տեսնուած է որ միշտ բացասական արդիւնք տուած է: Դեռատի աղջիկը դաստիարակուած արդի մտայնութեամբ, չըմբռնելով հակադիր ծնողին, կամ նախընտրած է պատասպարէլը, թօթուելով որդիական տմէն տկարութիւն եւ կամ ըմբոստացած ու խառնուած է ծնողքին թշնամի շունչին տակ: Իտալացի հռչակաւոր ընկերաբան մը իր հեղինակած գիրքերէն մէկուն մէջ գրած է. «Անիրաւործներ են այն մայրերը, որոնք իրենց մտայնութիւնը կ'ուզեն պարտադրել զաւակներուն: Աղջիկ մը 18էն յետոյ պէտք է ըլլայ ազատ եւ անկախ ու գերծ ծնողական ամէն ազդեցութենէ»: Եւրոպայի ու քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ կնոջ կամ աղջկան ազատութիւնը նկատուած է նուիրական. Ընդհանուր հեղինակի առարկայ կ'ըլլան այն ծնողները ու ամուսինները, որոնք իրենց կնիքով ու դրոշմով կ'ուզեն մեծցնել աղջիկն ու կինը, անոնց վրայ նայելով իբր ստորադասներու եւ ենթականերու:

Մեր մէջ արմատացած մտայնութիւն մըն է առիկա, որուն դէմ պէտք է պայքարիլ: Ու ամէնէն առաջ պիտի պայքարին հայ կինն ու աղջիկը, յանուն իրենց ազատ բարոյութեան, յանուն իրենց անկախութեան եւ ազատութեան:

Հայ ծնողները պէտք է գիտնան թէ արդի օրէնքները սահման ու չափ դրած են իրենց սանձարձակ տիրապետութեան եւ թէ իրաւունք չունին իրենց նախասիրութիւնները պարտադրելու բռնի միջոցներով:

Ընտանեկան դժբախտութիւններու մեծագոյն պատճառը եղած է ծնողներու մտայնութիւնը: Օրինակներ շատ կան: Մեր ընկերային կեանքը բարձր մակարդակի կը հասնի միայն այն պարագային, երբ ծնողները դադրին բռնակալներ եւ բարոյական ոճրագործներ ըլլալէ»:

ՎԵՐՋԻՆ ՇԱԲԱԹՆ Է ՆՈՐՈԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Յունիս 30ին կը վերջանայ ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման վերջին պայմանաժամը:

Անոնք որ ձգձգած են մինչեւ հիմա, թող աճապարեն դիմել իրենց թաղի ոստիկանութեան, դրոշմաւոր խնդրագրով:

Գերմանիոյ ընկերվարականները կը թողուն

Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը ժողով գումարելով Փրակայի մէջ, յայտարարութիւն մը հրատարակեց Հիթլէրի կողմէ հաստատուած արգելքին դէմ: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ այս արգելքը անսպասելի չէր, թէ կառավարութիւնը անհիմն ամբաստանութիւններ կը յերիւրէ, բռնի անգործութեան դատապարտելու համար 12 միլիոն աշխատաւորներ եւայլն: «Բայց, որ եւ է արգելք չի կրնար խափանել ընկերվարութիւնը: Ան կ'ապրի եւ յառաջ պիտի երթայ աւելի քան երբեք ուժովցած: Այժմ ճամբան բացուած է նոր ձեւով եւ նոր ոգիով աշխատանքի լծուելու համար: Պերլինի եւ Փրակայի միջեւ ծագած տարակարծութիւնները վերջացած են շնորհիւ վայրագ ուժին միջամտութեան եւ պայքարը պիտի շարունակուի անողորմաբար»

⁂ Պերլինի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց խորհրդարանին նախկին նախագահ, Լէօպէ, որ ընկերվարական է: Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

⁂ Գերմանիոյ հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ ուրբաթ օր օտար օդանաւեր սաւառնելով Պերլինի վրայ, նախատական թռուցիկներ ձգեցին նախարարական շրջանին մէջ: Այս առթիւ գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ վաղն ալ կրնան հեղձուցիչ կամ հրձիգ ռումբեր նետել...

Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հերքեն այս լուրը, զայն հռչակելով գրգռութիւն սերմանելու սահմանուած սուտ մը: Ֆրանսական թերթերը դիտել կուտան թէ ոչ ոք տեսած է օդանաւերը եւ թռուցիկները եւ թէ գերման կառավարութիւնը կ'ուզէ պատրուակներ ստեղծել, իր օդանաւային ուժը աւելցնելու համար:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Գահիրէի մէջ, պատերազմական նախարարութեան առջեւ: Զոհ չկայ:

Տասներորդ մահափորձն է այս որ կը կատարուի Գահիրէի մէջ, մէկ տարիէ ի վեր:

ՎԻԹԽԱՐԻ ՓԱՐՈՍ մը պիտի շինուի Լէնինկրատի նաւահանգիստին առջեւ: Այս առթիւ բացուած մրցումին ներկայացուած էին 157 յատակագիծներ, բայց բոլորն ալ յարմար չգտնուեցան: 47 օտար ճարտարապետներ այժմ անուանագրուած են նոր մրցումին համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԹԱԼԱՀՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Կիւլէչկէր գիւղը, որ հայ ու թուրք ...բնակ էր, կռուախնձոր մը դարձած էր երկու ոխերիմ պէյերու միջեւ: Եւ ...այս անգամ ալ զարունը հերկելու համար կրպատրաստուելին իրենց աչիրէթ...ներով ձակատ ճակատի դալ...ուրաբ...ցած կը տիրէ Կիւլէչկէրին: Եւ ահա ...ամսուն կը սկսին աչիրէթներով դէմ դիմաց գալ: Խեղճ հպատակ ժողովուրդին արիւնը կը հոսի իրենց պէյերուն համար, երկուստեք հարիւրաւոր դիակներ կը փռուին գետին ...Բովէն ջոկատ մը զօրք կը հասնի կռուին վայրը, կը ջանայ կարգը հաստատել: Կը հետագրուի Տիգրանակերտի կուսակալութեան, որովհետեւ այն ատեն Բալու Տիգրանակերտի կուսակալութեան ենթակայ էր:

Անկից ալ օգնական զօրք գալով, երկու պէյերը կ'առնեն կը քալեն: Մինչեւ դատավարութեան օրը կ'աքսորուին Եդեսիա (Ուրֆա), կը մնան ժամանակաւոր հսկողութեան տակ: Դատավարութիւնը չակած մեր պէյը նամակ կը գրէ եւ պատգամաւորներ կը ղրկէ մեր գիւղացիներուն, մանաւանդ յատուկ խամակով մը մեր գիւղի Մելիքին (ռէս), որ հայրս էր, թելադրութիւններ կ'ընէ որ պատրաստուին ի նպաստ իրեն վկայութիւն տալու պատահած մեծ դէպքի մասին: «Եթէ կը խոստանաք ամէն ջանք թափել ինծի օգտակար ըլլալու համար, թոյլ պիտի տամ որ ձեր ցանկացած եւ ուզած եկեղեցին ու դպրոցը շինէք»:

Այս լուրը խրախուսեց մեր ամբողջ գիւղը: Ժամանակը հասած էր որ առիթէն օգտուէինք: Թաղական ժողովը որոշեց գրել պէյին թէ ամէն գնով պատրաստ ենք իր հրամանը կատարելու: Եւ այսպէս ունեցանք եկեղեցի եւ դպրոց: Չեմ գիտեր թէ ի՞նչպէս տեղի ունեցած է դատավարութիւնը երկու ոսոխ պէյերուն, եւ մեր գիւղացիները որքան կրցած են օգտակար ըլլալ: Միայն կը յիշեմ որ չորս տարի Եդեսիոյ բանտը մնացին երկուքն ալ (Թէֆֆիք եւ Բուշտի պէյերը բանտարկուած էին, իսկ Բուշտիին եղբայրը Իպրահիմ պէյը ոչ): Վերջապէս չորս տարուան դատավարութենէ մը վերջ դատը կը շահի մեր պէյին հակառակորդը որ ազատ կ'արձակուի: Իսկ Թէֆֆիք պէյը պարտուելով բանտարկութեան կը դատապարտուի:

Բուշտի պէյին ազատ արձակուելուն յաջորդ օրն իսկ Թէֆֆիք կը մոլեգնի, կը կատղի, կը փրփրի վայրենի գազան մը կը դառնայ: Կը հայհոյէ կառավարութեան, օրէնքին, կրօնքին, թագաւորին: Բարձրաձայն կ'աղաղակէ. կ'ըսէ թէ «իմ մայրս թող կինս ըլլայ, եթէ կառավարութեան շէնքը եւ ամբողջ քաղաքը կրակի չտամ, եթէ գիս երբեք օրէն ազատ չարձակէք»:

Այս սպառնալիքները անտեղի չէին: Թրքական կառավարութիւնը լաւ համոզուած էր թէ այս «տէրէպէյ»ները, այս ինքնիշխան իժերը վտանգաւորին, թէ Թէֆֆիք պէյը փորձանք մը պիտի դառնար իրենց գլխուն: Եւ վեց ամիս հրամանի պատրուակով իր տունը վերադարձաւ: Այդ արտօնութիւնը որ տրուած էր պատրուակով, պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն էր: Թէֆֆիք վերադարձաւ արտակարգ ընդունելութեամբ: Ամբողջ իր հպատակ ժողովուրդը, իր պատկան հողերու մարապետները, եօթէն տասը գիւղի ամբոխ մը դիմաւորելու գացին, փողով, թմբուկով, կեցցէներով: Իր ճամբուն վրայ այնքան զոհեր մատուցին որ հաշիւ չկար: Շաբաթ մը ժողովուրդը աշխատելու չգնաց, թէեւ հունձքի ժամանակ էր: Շատերը ակամայ կը հետեւէին ուրախութեան վարբենի կանչերուն եւ կերուխումին:

Մեր գիւղն ալ իր պէյին բարի գալուստ մաղթելու գնաց: Հայրս եւ մեր գերդաստանէն ոչ ոք գնաց, որովհետեւ դիմաւորելու գացած ժամանակնին ոչ մէկուն բարեւն առած, եւ ոչ տեսնուիլ ուզած է: Վրէժխնդրութեամբ լեցուած էր Խրալենց հանդէպ:

Թէֆֆիք պէյին չորս տարուան բացակայութենէն գիւղը քիչ մը ազատ շունչ քաշել սկսած էր: Թէեւ Հաշիմ պէյը կար, բայց դեռ երիտասարդ էր, 28 կամ 30 տարեկան եւ այնքան հեղինակութիւն չունէր եւ ոչ ալ իր հօրեղբօր պէս հռչակ առած էր կողոպտելու, աւերելու, սպաննելու մէջ:

Առիթէն օգտուելով, հայրս քանի մը հարիւր ոսկիի հող գնած էր Գասըմ աղայէն, եւ այդ արտերը ...գայլին անունով կը կոչուէին: Մինչեւ այդ ոչ ոք իրաւունք ունէր հող գնելու եւ ոչ ոք արդէն կալուած ունէր մեր գիւղին մէջ, բացի մեր եւ Պաղտօենց քանի մը կտոր հողերէն:

Եղեխայէն վերադարձին պէյը աւելի գազան էր կտրած: Արդէն առաջին օրը երբ ազատ արձակուելուն լուրը առացած խեղճ գիւղացիները, մինչեւ ոսկորներուն ծուծը ցուրտ սարսուռ մը զգացին: «Երթալդ ըլլայ, գալդ չըլլայ», ըսած էին հազարաւոր մարդիկ, բայց այս անէծքը չէր լսուած:

Մենք դպրոցական տղաքներս ալ համակուած էինք տեսակ մը վախով: Երկար չտեւեց եւ ահա պէյը իր թաթը երկարեց մինչեւ մեր անշուք եւ համեստ դպրոցին ներս:

Առաջին անգամ պատգամեց գիւղացիներուն թէ եկեղեցիին կոչնակը պէտք չէ հնչեցնել, պատճառաբանելով թէ իր քունը կը խանգարուի, թէ հանգիստ անհանգիստ կ'ըլլայ: Կոչնակը դադրած էր: Այն զիլ սուր կոչնակը որ դարերու հնութիւն մը ըլլալ կը կարծուէր եւ որուն ձայնը երկու ժամուան հեռաւորութենէ կը լսուէր: Իր ձայնը սարերը կը թնդացնէր: Կոչնակի ձայնը արեւը մարը մտցուց: Դաշտի հնձուորները իրենց մէջքերը կը շտկէին եւ մանգաղը մէջքերուն զարնելով, «Օրհնեալ է Աստուած», «Գոհութիւն քեզ» կ'ըսէին դիւզ կը վերադառնային:

Կոչնակը ժամացոյցն էր թէ հնձուորին, թէ հօտաղին, թէ կալի մէջ աշխատաւորին եւ թէ հաւատացեալին:

Բայց աւա՜ղ, որ պէյը դադրեցուց: Եւ Աստուած Թէֆֆիք պէյէն հաշիւ չպահանջեց.

Անկից վերջ գիւղին մէջ ամայութիւն կը տիրէր կարծես:

Պէյը հրամայած էր որ կոչնակ չի զարնեն: Եւ Անանենց Խաչօն չէր զարներ: Բայց պէյը գոհ չէր տակաւին: Կար դպրոցը: Պէյը գիտէր թէ դպրոցը ինչ կը սորվեցնէ եւ ո՞ւր կ'առաջնորդէ մարդիկը: Ուրեմն հայ մանուկները աչքի փուշ էին:

Երկուշաբթի օր մը առտուն կանուխ պէյին մատակարարը, աւելի ճիշդը՝ ներքինին որ հսկայ թուրք մըն էր դաժան դէմքով եւ ճերմակ մօրուքով, ներկայացաւ վարժապետին ու պահանջեց որ իրեն յանձնէ Խրալենց Տաճատին տղան եւ Նշանենց տղան՝ Արմենակը:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ռումբ մը պայթեցաւ Ս. Պետրոսի առջեւ

Կիրակի կէսօրին ռումբ մը պայթեցաւ Հռոմի Ս. Պօղոս – Պետրոս մայր եկեղեցիին առջեւ։ Ռումբը կը գտնուէր պայուսակի մը մէջ որ անծանօթի մը կողմէ դրուած էր գլխաւոր մուտքին առջեւ։ Շատ զօրաւոր չէր, բայց եւ այնպէս չորս հոգի վիրաւորեց, որոնց մէկը ծանրապէս։ Անմիջապէս քննութեան ձեռնարկուեցաւ, յանցաւորը գտնելու համար։

⁂ Այս երրորդ անգամ է որ ռումբով յարձակում կը կատարուի Վատիկանի շրջանակին մէջ, Իտալիոյ եւ Պապին հաշտութենէն ի վեր։ 1931 օգոստոսին, ցերեկ ատեն ռումբ մը գտնուեցաւ շարժական բեմին մէջ եւ Վատիկանի պարտէզները փոխադրուելով, պայթեցաւ գիշերը։ 1932ին, երբ Մուսոլինի Վատիկան կ'այցելէր, նորէն ռումբ մը գտնուեցաւ Իննովկենտիոս ԺԱ. պապին յիշատակարանին քարէ աւիւններէն մէկուն տակը։ Այս ռումբը նախ նետուեցաւ աղբիւրի մը մէջ, յետոյ մասնագէտներու միջոցաւ փոխադրուեցաւ զինուորական մարզարանը, բայց պայթեցաւ քանի մը ժամ վերջ, ահռելի ճարճատիւնով։

Հաստատուեցաւ թէ առաջին մահափորձը սարքած էր անիշխանական Գովոնէ, որ ռումբեր պայթեցուցած էր Միլանի մէջ ալ, անցորդներ սպաննելով կամ վիրաւորելով։

Նոր ռումբին երկրորդական հանգամանքը եւ դէպքին պարագաները ենթադրել կուտան թէ ո եւ է մէկուն դէմ ուղղուած չէր եւ հաւանաբար գործն է անհաւասարակշիռ մարդու մը։

⁂ Վիրաւորներէն ճարտարագէտ Սարթորիս այնքան ծանր վէրքեր ստացած է որ, հարկ պիտի ըլլայ կտրել մէկ սրունքը։ Միւս վիրաւորներուն մէջ կը գտնուի նաեւ մեքենագիր աղջիկ մը։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՄԱ ՕՁԻՆՉ ԼՈՒԾՈՒԱԾ Է

Կարելի է ըսել թէ մեռեալ կէտի մը հասած է համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը, նման զինաթափութեան ժողովին։ Այն աստիճան որ, ֆրանսական թերթերը նորէն կ'արծարծեն զայն յետաձգելու խնդիրը, եւ կը ծաղրեն Պ. Մաքտօնըլտի վճիռը,— «Խորհրդաժողովը կը շարունակուի»։

Թերթ մը դիտել կուտայ թէ Պ. Մաքտօնըլտ երբեւ Անգլիոյ վարչապետ չէ որ կը նախագահէ խորհրդաժողովին, այլ պարզապէս ընտրուած է նախագահ, ինչպէս Հէնտըրսըն՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովին։ Երկու ժողովներն ալ կազմակերպուած են Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, եւ ան է որ պիտի որոշէ յետաձգումը կամ շարունակութիւնը։

Ամերիկացի հրապարակագիր մը այս առթիւ դիտել կուտայ թէ տնտեսական խորհրդաժողովը գործն է Պ. Մաքտօնըլտի, թէ ան որոշեց գումարման թուականը, հակառակ Պ. Հուվըրի եւ Պ. Րուզվէլթի կամքին, թէ փլուզում կը սպառնայ Եւրոպայի ժողովրդապետութեան, եթէ ձախողի կամ ծիծաղելի դառնայ։ Այս պատճառով ալ, Անգլիոյ վարչապետը ամէն ջանք կը թափէ խորհրդաժողովը փրկելու համար։ Իր կեանքին ամենամեծ գործն է այս։

⁂ Ցանձնախումբերը եւ մասնախումբերը կը շարունակեն քննել զանազան ծրագիրներ։ Անցեալ օր քննուեցաւ շաքարի արտադրութեան խնդիրը։ Այստեղ ալ գերարտադրութիւնը տակն ու վրայ բրած է ամէն բան։ Գերարտադրութիւնը այնքան վտանգաւոր համեմատութիւններ առած էր որ, շաքարի գլխաւոր արտադրիչները, Քուպա եւ Ճավա 1931ին համաձայնութիւն մը կնքեցին հինգ արտածող պետութեանց՝ Գերմանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի, Հունգարիոյ եւ Պելժիոյ հետ, սեղմումներ հաստատելու համար։ Համաձայն այդ պայմանագրին, որուն յետոյ միացան նաեւ Եուկոսլավիան եւ Փէրուն, եօթը պետութեանց տարեկան արտադրութիւնը պիտի սահմանափակուէր երեք միլիոն թոնի։ Այս կարգադրութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլար վերահաստատել հաւասարակշռութիւնը։ Բայց, Գերմանիա սկսաւ պարգեւներ տալ ճակնդեղի մշակութեան, Հնդկաստան քաջալերեց շաքարեղէգի արտադրութիւնը, որով չյաջողեցան Ճավայի շահաստանները։ Նոյնպէս, Մ. Նահանգները, որ 1928ին կը գնէին Քուպայի արտադրութեան հարիւրին 47ը, 1932ին այլեւս հարիւրին 28էն աւելի պէտք չունէին։ Այդ պատճառով, վերջին անգամ Քուպայի հրապարակին վրայ անվաճառ մնաց 600,000 թոն շաքար։

Այժմ նոր ծրագիրներ կը մշակուին, շաքարի արտադրութիւնը նուազեցնելու եւ հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Տիկ. Վահանգն Նալբանդեանի ղեկավարութեան յանձնուած Սէնթ – Անթուանի Մամիկոնեան Ազգ. Մանկապարտէզ – նախակրթարանի ամավերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս կիրակի ժամը 2.30 ին, Սալ Շարի մէջ։

Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուին զաւեշտական մանկական թատրերգութիւն, օփերէթ, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով, ինչպէս նաեւ միւզէք, փէէզի միւզիքալ։ Բոլոր երգերն ու պարերը դաշնակի ընկերակցութեամբ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մոնփէլիէ. Ա. Մ.— 70։
Փիւժէ Սիւր Արժան, Ս. Մ. 35։
Կրրնոպլը, Օր. Միսք.— 35։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ԱԲԳԱՐ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆի զաւակին մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

×

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւններր կը յայտնէ ընկ. Ա. ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

×

Պուլվար Օտտօի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ գործօն ընկերներէն ԱԲԳԱՐ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆի զաւակին մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

×

Հ. Յ. Դ. Սէնթ-Մարկրիթի (Մարսէյլ) Համազասպ ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆի զաւակին մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մուշի Նորշէն գիւղացի Պօղոս Գրոյեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին Սարգիս Գրոյեանը, որ երեք տարի առաջ կը գտնուէր Granit City, Eu. Միացեալ Նահանգներ։ Իր հասցէն իմացնել Ստեփան Ալեքսանեանի, 20, rue de Tage, Փարիզ (13)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այնտեղ էր եկած Կարպովիչէն անկախ, առանց նոյնիսկ կասկածն ունենալու անոր ներկայութեան, թէեւ նոյն նպատակով,— սպաննել Բոսոլեպովը (1)։ Գոկտոկով Սոցիալ – Դեմոկրատ կուսակցութեան երկու ծանօթ խմբակներուն (Սոցիալիստ եւ Բանուորական Դրօշ) օժանդակութիւնը խնդրեց, բայց մենք իր խնդրանքը մերժեցինք. Բոսոլեպովի սպանութիւնը այդ շրջանին մեզի անօգուտ կը թուէր եւ հազիւ թէ կարելի։ Մեր մերժումէն յետոյ, Գոկտոկով չհեռացաւ Պետերբուրգէն, որոշած ըլլալով մահափորձը կատարել իր անձնական միջոցներով, իր կեանքին գնով։ Դիպուածով էր որ Կարպովիչ խնդիրը տեղեկացուց իրեն։ Նոյն տարուան մէջ, օգոստոսին, մինչեւ եկաւ մեր ընկերներէն մէկը, որ ըսաւ ինծի թէ Կալիաեւ մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է Եարոսլաւի մէջ, հետեւաբար չի կրնար արտասահման անցնիլ աշունէն առաջ։ Այս մեր ընկերը եկաւ բնակելու ինծի մօտ։ Ոստիկանութեան ուշադրութիւնը չհրաւիրելու համար, մեկուսի կ'ապրէինք, ռուս գաղութէն հեռու։ Միայն տիկին Բրեշկովսկայան էր, որ երբեմն կուգար մեր մօտ։

Օր մը, կէս – օրէ յետոյ, երբ ընկերս դուրս ելած էր, անծանօթ մտաւ մարդ մը, մօտ 33 տարեկան, մեծղի, հանդարտ երեւոյթով, լայնեղ եւ լեցուն, աչքերը շագանակագոյն։

Եւգենի Փիլիպպովիչ Ազեւն էր։ Ձեռքս ինծի երկարեց, նստաւ եւ, ծոյլ ծոյլ, զրիժէ բերնէն թափելով բառերը, ըսաւ.

— Ինծի ըսին թէ դուք կ'ուզէք գործել բրեւ ահաբեկիչ։

Իրեն կրկնեցի ինչ որ ըսած էի Գոծին։ Աւելցուցի նաեւ թէ օրուան ամէնէն կարեւոր խնդիրը կը նկատէի Պլեհվէի մահափորձը։ Խօսակիցս մըտիկ կ'ընէր միշտ նոյն ծոյլ ու անփոյթ երեւոյթով, եւ բոլորովին լուռ։ Ի վերջոյ հարցուց.

— Ընկերներ ունի՞ք։

Յիշեցի Կալիաեւը եւ ուրիշ երկու ընկերներ։ Իրեն ներկայացուցի իւրաքանչիւրին ամբողջական կենսագրութիւնը եւ բարոյական դիմագիծը։

Միշտ լուռ, մտիկ ըրաւ յետոյ այս ամէնը, Ազեւ մեկնեցաւ։ Ցետոյ քանիցս եկաւ մեզ տեսնելու։ Գրեթէ չէր խօսեր, այլ ուշադիր մտիկ կ'ընէր։ Վերջապէս, օր մը ըսաւ.

— Ժամանակ է, որ մեկնիք Ռուսիա։ Ծրեւէն մեկնեցէք X.ի հետ։ Վացէք բնակիլ անշան քաղաքի մը մէջ եւ ուշադրութիւն ըրէք որ չհետապնդուիք։

Ցաջորդ օրը մեկնեցանք Ֆրիբուրգ (Գերմանիա)։ Երկու շաբաթ յետոյ հասաւ նաեւ Ազեւ։ Եւ առաջին անգամ ըլլալով մեզի ներկայացուց իր ծրագիրը Պլեհվէի մահափորձին մասին, առանց բառ մը ըսելու Մարտական Մարմնին կազմութեան մասին։

Ահա այդ ծրագիրը։

Գիտէինք թէ Պլեհվէ կը բնակէր ոստիկանական տեսչութեան շէնքին մէջ, Ֆոնտանկա փողոց, թիւ 16, Պետերբուրգ։ Թէ ամէն շաբաթ կ'երթար ցարին ներկայացնելու իր տեղեկագիրը, մերթ Ձմեռնային Պալատին մէջ, մերթ Ցարսկոյէ-Սելօ, մերթ ալ Պետերհոֆ, ուր որ երթար ցարը բնակելու, եղանակին համաձայն։ Նկատելով որ շատ աւելի դժուար էր Պլեհվէն սպաննել իր բնակարանին քան փողոցին մէջ, որոշուեցաւ շարունակական հսկողութեան տակ առնել զայն։ Այդ հսկողութեան նպատակն էր ճշդել օրն ու ժամը, երբ դուրս կ'ելլէր Պլեհվէ, ճամբան, որուն կը հետեւէր, եւ իր կառքն ու ընկերակցողները։ Այս տեղեկութիւնները առնելէ յետոյ, կ'առաջարկուէր ռումբով օդը հանել կառքը. Բայց որովհետեւ խիստ պաշտպանութեան տակ առնուած էր Պլեհվէ, մեր հսկողութիւնը կատարելու համար պէտք պիտի ունենայինք մարդոց, որ, իրենց զբաղումներուն պատճառով, գտնուէին ամբողջ օրը փողոցին մէջ,— ինչպէս կրպակավաճառները, կառապանները, շրջուն վաճառորդները, եւն.։ Հետեւաբար որոշուեցաւ, որ մեր ընկերներէն մէկը կառք մը եւ ձի մը գնէր, կառապան արձանագրուէր Պետերբուրգի մէջ, մինչ ուրիշ մը արտօնագիր մը պիտի առնէր սիկարէթ ծախելու փողոցին մէջ, մօտէն հսկելու համար Պլեհվէի վրայ։ Իսկ ես ընկերներուս քաղած տեղեկութիւնները պիտի դասաւորէի եւ հսկողութիւնը պիտի վարէի, նոյն ատեն անձամբ եւ չափով մը հետապնդելով Պլեհվէն։

Չափազանց պարզ էր այս ծրագիրը, զոր գծած էր Ազեւ։ Սակայն ճիշդ այդ պարզութեան մէջ էր, որ մեզի կուտար գերակշռութիւն մը ոստիկանութեան վրայ։ Հսկողութիւնը երբեք չէր կատարուած յեղափոխականներու կողմէ ոչ միայն Գերշունիի ժամանակ, այլ եւ Նարոդնայա Վոլիայի շրջանին, եթէ զանց առնենք 1 մարտ 1881ի մահափորձին պատրաստութիւնները։ Հետեւաբար ոստիկանութիւնը չէր կրնար ենթադրել թէ Մարտական Մարմնի անդամները, Պետերբուրգի փողոցներուն մէջ, կառապանութիւն կամ վաճառորդութիւն կ'ընեն։ Արդ, նման կանոնաւոր հսկողութիւն մը անխուսափելի կերպով կը վերջանայ Պլեհվէի սպանութեամբ փողոցին մէջ։

Վերջացնելով, Ազեւ ըսաւ ինծի խոր վստահութեամբ.

— Եթէ մատնութիւն մը տեղի չունենայ, Պլեհվէ սպաննուած է։

Ֆրիբուրգէն, մեր ընկերներէն մին Ռուսիա մտաւ Ալեքսանդրովայի ճամբով։ Իր հետ կը տանէր Ֆիլիմոնովը Մէրֆիւր։ Ես անցագիր չունէի. անցագիրս պիտի ստանայի Կրակովի մէջ։ Պերլինէն անցայ Կրակով, ուր անգամ մը եւս իրար գտանք, Ազեւը եւ Կալիաեւը։ Այս վերջինը Ռուսիայէն կուգար։

(1) Կրթական նախարար, որ տխուր համբաւ մը ձգեց դպրոցներու երիտասարդութեան դէմ իր ցոյց տուած խստութիւններով։ Կարպովիչ սպաննեց զայն։ Այս վերջինը յաջողեցաւ փախչիլ բանտէն արտասահման։ Ռուս յեղափոխութեան ժամանակ Լոնտոնէն ուզեց անցնիլ Ռուսիա, բայց գերման ընդծովեայ մը ընկղմեց իր նաւը, որուն մէջ կային նաեւ երկու ռուս աքսորականներ։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 275.289

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒՆԻՍ 1933

28 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՄՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2228

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԻՐԱՅԱԿԱՆ «ՊԱԽՇԻՇ»Ը

Շարունակենք Թղթատել հռչակաւոր գրքոյկը, «Ի՞նչ կը խորհին Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան հիմնադիրները»:

Նորէն կարելի եղածին չափ լայն հատուածներ պիտի քաղենք, ապացուցանելու համար թէ մինչեւ ո՛ւր կրնան իջնել հաստափոր քֆքնտիներն ու պէյերը: Ե՛ւ իրենց մօքի մակարդակով ե՛ւ բարոյական հասկացողութեամբ:

Աղաթօն պէյն է որ կը գրէ, սրտառուչ լրջութեամբ.

— «Երբ վերոյիշեալ հրապարակագիրները 24 ժամուան մէջ մէկ – երկու ժամ ազգօգուտ խնդիրներու վրայ կը մտածեն, ժողովուրդը թող վստահ ըլլայ որ Միութեան Կեդրոնական Ժողովին անդամները 24 ժամուան մէջ 10 ժամ նոյն տեսակ հարցերու վրայ կը խորհին, եւ մեծ ցաւ ու վիշտ կը զգան՝ երբ կը տեսնեն որ չեն կրնար գործադրել ամէն լաւ առաջարկութիւն:

Բարեգործականի կեդր. ժողովին անդամները, որ լուրջ եւ անշահախնդիր զգացումէ մը մղեալ, տարիներէ ի վեր իրենց գործը, զբօսանքը, հանգիստը թողնելով, ամառուան կիզիչ տաքուն, ձմեռուան անձրեւին, ցուրտին եւ ձիւնին, նոյն իսկ իրենց հիւանդ վիճակին մէջ Միութեան նիստերուն կը մասնակցին, ժամերով ազգին եւ ժողովուրդին բազմազան կարիքներուն վրայ խորհրդակցելու համար, մեծ զոհողութիւն մը կ'ընեն, որ արժանի է չանտեսուելու»: (էջ 11-12):

Վա՜խ եւ վա՜խ, պարոնայք փափկասունք ...

Իմացի՛ր, հայ ժողովուրդ.— Այս մարդիկը անոնք չեն որ կը բնակին Քան, Նիս, Ժընեւ, Լօզան, Պիարից, Վիշի, Էքս Լէ Պէն, Մոնթէ Քարլօ կամ Տովիլ: Ամառը այստեղ, ձմեռը այնտեղ: Ունենալով սեփական վիլլաներ, տուներ, օթօներ, կառքեր, ձիեր, քարտուղարներ, ծառաներ, միջնորդներ:

Այս այն մարդիկը չեն որ իրենց կարծրացած, ցամքած երակներուն վերջին կաթիլները կը քամեն սալոնական եւ սատունական երանութեանց եւ վայելքներու համար:

Ո՛չ, զրկուած ամէն յարմարութենէ, զոհելով իրենց «գործը, զբօսանքը, հանգիստը», օրուան քսանըչորս ժամուան տասը յատկացնելով Բարեգործականին եւ մնացեալը՝ հառաչելու, աղօթելու կամ քնանալու, անոնք «ամառուան կիզիչ տաքուն, ձմեռուան անձրեւին, ցուրտին եւ ձիւնին» կը մասնակցին Միութեան նիստերուն եւ ժամերո՜վ կը խորհրդակցին, կը յոգնին ազգին ցաւերուն համար:

Ո՞ւր,— Մակեդոնիոյ լեռներուն վրայ, Պէշ Չինարի (Սելանիկ) կամ Լիփազմոյի գաղթակայաններուն, Սուրիոյ հիւղաւաններուն մէջ, դէմ դիմաց՝ Միջագետքի ահաբեկներուն հետ:

Իմացի՛ր, եւ բարեւի կեցիր:

Այս դեռ ոչինչ:

Երուանդ պէյ Աղաթօն սրտի պարագ մըն ալ կը հաստուցանէ, ազդարարելով.— «Զգիտցողը թող գիտնայ»:

Ի՞նչ, — Վ. Մալէզեանի մատուցած «թանկագին ծառայութիւնները», որոնց փոխարէն «նոյն իսկ պէտք եղածին չափ վարձատրուած չէ»:

Բարեհաճեցէք ձեր աչքերով կարդալ բառ առ բառ.

— «Վեց տարի շարունակ ամէն օր իրեն հետ կ'աշխատակցէի եւ հիացմամբ կը տեսնէի թէ, ինչ սիրտով եւ կորովով կ'աշխատի:

Պատերազմի բռնկման եւ զինադադարէն վերջ Գահիրէի կեդրոնական ժողովը սահագին գործ ունէր: Մալէզեան պատնէշին վրայ էր, լծուած փրկութեան եւ օգնութեան ամէն տեսակ գործերու. նոյն իսկ գիշերները մինչեւ ժամը 12 կ'աշխատէր առանց յոգնութիւն զգալու:

... Անիկա երբեք հոգիի գործ կը տեսնէ գիշեր ցերեկ:

Ցաւալի է սակայն որ մեր մէջ նախանձը եւ խեթծանքը սովորական դարձած է, փոխանակ քաջալերանքի եւ գնահատանքի, լռտանքն է ազգին ծառայողին բաժինը:

Մարդիկ կան որ իր թոշակը շատ կը գտնեն: Թող մտածեն որ 100 միլիոն ֆրանքի հարստութիւն ունեցող պանքայի մը տնօրէնը, իր հրամանին տակ 20-30 պաշտօնեաներ ունենալով հանդերձ, շատ աւելի կը վճարուի, քան Բարեգործականի բազմաշխատ վարիչ – պատուիրակը եւ ընդհ. տնօրէնը, որ իր ձեռքին տակ 4-5 պաշտօնեայ միայն ունի եւ իր հոգին կը հանէ:

Հէլա՛լ ըլլայ: Իմ խիղճովս կը դատեմ որ նոյն իսկ պէտք եղածին չափ վարձատրուած չէ»: (էջ 14-15):

Այսքա՞ն: Աղաթօն պէյ յաջորդ էջերուն մէջ կրկին կ'արծարծէ այս հարցը, բարոյախօսի հովեր առնելով,— «նախանձը, ահա Հայուն ամենամեծ թշնամին»:

Կեանքը Եւրոպաները անցուցած պէյը այստեղ կը հագնի Անատոլուցի «չորպաճի»ի մը շալվարը, եւ սարէն – ձորէն պատմութիւններ պատմելով Մալէզեանի բարեմասնութեանց մասին, եւ նախանձի վերագրելով անոր թոշակին դէմ մղուած պայքարը, կը ստորագրէ հետեւեալ գաղափարը.

— «Վստահ եմ որ եթէ այդ պայքարը մղող անձերուն ալ վճարում մը յատկացուէր, եւ ոչ մին հակառակ պիտի գրէր: Երբեմն ինծ կ'առարկեն թէ այդպիսիներուն անօթութիւնը պատճառ է. առիկա աւելի վտանգաւոր կը գտնեմ. ուրեմն երբեմն այդպիսիները, ինքզինքնուն ճշմարիտ ազգասէրի հովեր կուտան, հացի համար կրնան շատ վնասակար գործեր տեսնել ազգին դէմ»: (էջ 19):

Նոյն գաղափարը՝ յաջորդ էջերուն մէջ, աւելի փողոցային եւ բռշայական.

— «Նուպարներ, Մելքոնեաններ եւ ուրիշ ազգասէր հարուստներ Բարեգործականին չէին վստահեր մեծ գումարներ, եթէ կէս անօթի չորրորդական մարդոց յանձնուէր առանձին հսկայ գործի մը վարչական աշխատութիւնը: Այսօր դժբախտաբար այնչափ ծակաչք անօթիներ ունինք որ, շատեր 2-3000 ֆրանքով եւ նոյն իսկ պակասով պատրաստակամութիւն ցոյց կուտան վարիչի մը ծանր պաշտօնը ստանձնել ... Ես որ 25 տարիէ ի վեր մօտէն կը ճանչնամ եւ լաւ գիտեմ Մալէզեանի աշխատանքն ու ծառայութիւնը, կրնամ վկայել թէ քիչ դրամով աշխատիլ ուզողները անոր եղունգը չեն արժեր»: (էջ 20 եւ 21):

Հիմա կարգը մերն է խօսելու: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՕՖԻԱՅԻ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ՎԵՐՑԱՒ

24 ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՆ ՄՕՏ 1200 ԿԱՍԿԱԾԵԼԻՆԵՐ

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԷՆՔ ԲՌՆՈՒԱԾ

Համաձայն պաշտօնական լուրերու, շաբաթ իրիկուն Սօֆիայի մէջ հաստատուած պաշարման վիճակը տեւած է մինչեւ կիրակի իրիկուն: Այժմ ամէն ինչ վերահաստատուած է, թէեւ ոստիկանութիւնը կը շարունակէ խիստ հսկողութիւն կատարել կասկածելի վայրերու մէջ:

Պաշարման վիճակի ժամանակամիջոցին ձերբակալուեցան 1154 հոգի: Բոլոր անոնք որ կասկածելի թուղթեր կամ զէնքեր ունէին, անմիջապէս բանտարկուեցան: Ոստիկանական զեկոյցին համաձայն, իբր 50 հոգի դատի պիտի յանձնուին: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին քանի մը համայնավարներ, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը փնտռուէին: 1104 հոգի ինքնութեան թուղթ չունենալով, ստուգումներէ յետոյ կամ պիտի արձակուին, կամ գաւառ պիտի աքսորուին:

Խուզարկութեանց հետեւանքով բռնուեցան 250 հրացան, 600 ատրճանակ, 200 ռումբ, 400 պայթուցիկ եւ մէկ տուփ « փիրոքսիլին » եւայլն:

Զրոյց կը շրջի թէ կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Խրիսթօ Թատարով, մակեդոնական կազմակերպութեան Փրոթոկէրովի հատուածին հրամանատարը: Այս լուրը չէ հաստատուած տակաւին:

Կարգ մը քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւատան թէ մակեդոնական վարիչներէն ոչ մէկը ձերբակալուած է եւ թէ միայն երկրորդ կարգի հետեւորդներ բռնուած են:

Պուլկարական կառավարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրապարակեց կատարուած գործողութեանց առթիւ.—

Կարգ մը օտար թերթեր դիտումնաւոր լուրեր հրատարակեցին Սօֆիայի մէջ կատարուած գործողութեանց նպատակի մասին: Այդ գործողութեանց միակ նպատակն էր մայրաքաղաքը մաքրել կասկածելի տարրերէ, վերջ տալու համար սպանութեանց: Գործողութիւնը կատարուեցաւ ամենամեծ խստութեամբ, բոլորին հանդէպ հաւասարապէս: Մանկամտութիւն է ըսել թէ պետական հարուած մը կը պատրաստուի, որովհետեւ, ոստիկանութեան գործը լրանալէ անմիջապէս վերջ, վերահաստատուեցաւ երթեւեկի ազատութիւնը եւ Սօֆիան նոյնիսկ իսկ ստացաւ իր սովորական վիճակը: Մամուլը եւ ամբողջ ժողովուրդը գոհունակութեամբ ընդունեցան կատարուած գործողութիւնը, ըմբռնելով անոր նպատակին օգտակարութիւնը:

Ոստիկանութիւնը անհրաժեշտ գտած էր այս պաշտօնական զեկոյցը, որովհետեւ ամէն կողմ այն համոզումը կը տիրէ թէ պուլկարական կառավարութիւնը կը պատրաստուի զինուորական կամ ֆաշական դիկտատուրա հաստատելու: Նոյնիսկ ըսողներ կան թէ կառավարութիւնը կուսակից է Մակեդոնական Կազմակերպութեան գլխաւոր հատուածին, Միխայլովի թեւին, եւ կ'ուզէ ջախջախել միւս թեւը, որ համայնավարական ձգտումներ ունի:

⁂ Ժամանակին ընդարձակօրէն գրած ենք Մակեդոնական Ներքին Կազմակերպութեան մասին, (Օրիմ), որ գծախտաբար այլասերման ճամբան բռնեց վերջին տարիներու ընթացքին: « Օրիմ »ը գաղտնի կազմակերպութիւն մըն է որ կը ձգտի ահաբեկումներով հասնիլ իր նպատակին: Ան ամէն տեղ է եւ ոչ մէկ տեղ: Երբ խօսիք պուլկար պետական պաշտօնեայի մը հետ, չէք կրնար հասկնալ թէ « Օրիմ »ին անդա՞մ է թէ ոչ: Այս կազմակերպութիւնը տուրքեր կը գանձէ, ունի իր բանակը, լրտեսները, լրտեսներուն լրտեսները, զինարանները, ռումբի արհեստանոցները, միջնաբերդերը եւ ուրիշ ամէն բան: Ահա թէ ինչու կառավարութիւնը չի կրնար վերջ տալ անոր գործունէութեան:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ՝ շաբաթէն կիրակի, աւելի քան 5000 զինուոր եւ 1000 ոստիկան գործածուեցան, մաքրագործումը կատարելու համար:

Նոյն գիշերն իսկ ռումբ մը նետուեցաւ տպարանի մը վրայ որուն տէրը, համայնավար մը, սպաննուած էր անցեալ շաբթու: Ռումբը զօրաւոր ըլլալով, նիւթական վնաս պատճառեց միայն.

Սօֆիայի ուրիշ մէկ թաղին մէջ ուսանող մը սպաննուեցաւ ատրճանակով: Մարդասպանները յաջողեցան փախչիլ:

Լիբանանեան պատուանշան Սահակ կաթողիկոսի

30 ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք, յունիս 18ին Անթիլիասի մէջ տեղի ունեցաւ Կիլիկիոյ Սահակ Բ. կաթողիկոսին 30ամեայ յոբելեանը: Առաւօտ կանուխէն խուռներամ բազմութիւն մը լեցուցած էր Կաթողիկոսարանի եկեղեցին եւ շրջափակը: Հանդիսաւոր արարողութիւններ տեղի ունեցան: Կէսօրէ վերջ, տեղի ունեցաւ պաշտօնական ընդունելութիւն մը: Ներկայ էին Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Պ. Շարլ Տէպպաս, իր անձնական քարտուղարը Էմիր Ֆարիգ Շէհապ, մարզպանի ներկայացուցիչ հարիւրապետ Ռօ, Լիբանանի պատուիրակ Պ. Փուփօն, մաքսային ընդհանուր քննիչ զնդ. Կոմպօ, ծովակալ Ժուպէռի եւ ընդհանուր հրամանատարի ներկայացուցիչները, Նախկին վարչապետ Հապիպ փաշա Սաատ, Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէ, Լիբանանի ոստիկանապետ Իպրէտին պէյ Օմարի, Լիբանանի կառավարիչ Ահմէտ պէյ Պէրճավի, Ճիւնիի գայմագամը, Մարօնի պատրիարքի փոխանորդը եւ չորս եկեղեցականներ, յոյն օրթոտոքս եպիսկոպոսներ, հրեայ ազգային ժողովի նախագահը մասնաւոր պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ, Անթիլիասի երեւելիները եւ ազգային պաշտօնական մարմիններու ներկայացուցիչներ: Լիբանանի հայութեան կողմէ Քաղաքական Ժողովի ատենապետ Տօքթ. Յ. Թօփճեան կարդաց ուղերձ մը, որմէ վերջ հանրապետութեան նախագահը ոտքի ելլելով եւ խօսքը ուղղելով Ծերունի հայրապետին, ըսաւ.

— Ձեր Ս. Օծութեան կը նուիրեմ Լիբանանի առաջին կարգի պատուանշանը, որովհետեւ դուք ձեր ազգին եւ համայնքին երկար տարիներ անձնուիրաբար ծառայած էք եւ Ձեր ժողովուրդին հանդէպ Լիբանանցիներու սէրն ու գուրգուրանքը ապահոված:

Եւ նախագահը կաթողիկոսին կուրծքը զարդարեց Լիբանանեան զգեստի պատուանշանով: Ամէնէն վերջ, Աթոռակից Բաբգէն արք. կարդաց ուղերձ մը և շնորհակալութիւն յայտնեց տեղական ու հովանաւոր իշխանութեանց:

Թուրք ընդդիմադիրները, Դաշնակները Եւ... մաքսանենգութիւն

«ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՆԵՐԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՊՐԻՆ»

« Ճիւմհուրիէթ » կը գրէ երկրորդ խորագրին տակ.— Հետաքրքրական է գիտնալ թէ արտասահմանի մէջ ի՞նչ կ'ընեն եւ ի՞նչպէս կ'ապրին անոնք որոնք հայրենիքէն դաւաճանեցին եւ փախան:

Ինչպէս կը հասկցուի օտար թերթերէն եւ մեր առած նամակներէն, անոնք երեք ձեւով դրամ կը շահին.—

1. Օտարներու հաշուին լրտեսութիւն ընելով, օտարները խաբելով կամ անոնցմէ մուրալով: Այս կարգէն են Ծանօթ Մէհմէտ Ալի որ կը գրէ անգլիացի կրօնաւոր Ֆրոււի ոգիով եւ ստորագրութեամբ: Նիզամէտտին Թիպար որ կը գրէ դաշնակ Հրաչ Փափազեանի ոգիով եւ ստորագրութեամբ, ինչպէս նաեւ Թահիր Նուրի, Ահմէտ Հիքմէթ, Եահուտի Նէճաթի Րիֆաթ:

2. Կեղծ գրութիւններով, կազմակերպութիւններով, յոյսերով իրար թունաւորել, խաբել կողոպտել: Այս կարգէն են Դաշնակները քանի անգամ խաբող եւ կողոպտող նոյն Մէհմէտ Ալին, ինչպէս նաեւ Կիւմիւլճինացի Իսմայիլ, հօճա Սապրի եւայլն:

3. Ամենազգի մաքսանենգներու եւ դրամանենգներու հետ միանալով, ամբողջ աշխարհը թունաւորել: Այս կարգէն են նոյն Մէհմէտ Ալին, Ապտիւլղատիր, Արիֆ Օրուճ եւայլն:

Առաջին երկու դասի մարդիկը փախչելէն ի վեր, թշնամիներու հետ կը շարունակեն իրենց դաւաճանութիւնները: Բայց դրամի աղբիւրները այլեւս չեն հասնիր, որովհետեւ իրենց ըսածներուն ոչ մէկը իրականացաւ:

Կան նաեւ չորրորդ դասի մը պատկանողներ, որոնք զզջացած են իրենց ըրածներուն, հայրենիքի կարօտովը կը տառապին եւ պատառ պատառ կերպով կ'ապրին

Հիմա ամբողջ ուժը երրորդ դասի մարդոց անցած է: Կեղծ դրամ, սակարանի խաղեր եւ մաքսանենգութիւն: Ամէն մարդու յայտնի է թէ անոնք Դաշնակներուն հետ այն աստիճան մաքսանենգութիւն կ'ընեն, որ հարաւային սահմաններուն վրայ կը վնասեն թրքական հասոյթներուն: Հիմա ալ սկսած են թունաւոր եւ թմրեցուցիչ նիւթերու մաքսանենգութեան:

Հիմա ալ,— կ'ըսէ « Ճիւմհուրիյէթ », — կարդանք սա լուրը. « Արիֆ Օրուճ, որ Փարիզէն Սուրիա անցած էր, Սօֆիա եկած է»:

« Կը կարծենք թէ դժուար չէ հասկնալ թէ Սօֆիայի մէջ ի՛նչ ընել կ'ուզեն այդ մարդիկը, որոնք Ֆրանսա, Սուրիա, Իրաք, Եգիպտոս եւ Ռումանիան թափառեցան եւ լրադրողի ու ընդդիմադիրի հանդամանքը կուտան իրենց:

Մեր հարեւան Պուլկարիոյ մէջ բաւական շատ են ընդդիմադիր անուանով հաւաքուողները: Եւ հեռու չէ այն ժամանակը, երբ յայտնի պիտի ըլլայ որ Պոլսոյ իրենց մաքսանենգութեանց պատճառաւ փախչողները, հիմա ալ պիտի սկսին Պուլկարիոյ ապահովութեան հոգեր պատճառել:

Բայց այս մարդիկը մէկ ցատկեցին, երկու ցատկեցին, հիմա ալ երրորդ ոստումին կը պատրաստուին: Անոնց վախճանը մօտ է »:

Թուրք-պուլկար յարաբերութիւնները

Պուլկար դեսպան Պ. Անտոնօֆ, Թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց մասին խօսելով, յայտարարեց թէ նոր կնքուելիք համաձայնութեան հիմը բաժ քաղաքի դրութիւնը պիտի ըլլայ (փոխանակութիւն): Երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութիւնները վերջերս շատ տկարացած էին, բայց Թուրքեւպուլկար սիրալիր բարեկամութիւնը կարելի է նպաստաւորութիւն մը նկատել նոր բանակցութեանց համար.

Թուրքիայէն Պուլկարիա ամէնէն շատ ղրկուած ապրանքներն են ձիթապտուղ, ձէթ, չամիչ, թուղ, ձուկ, փուռի աղիւս եւ չիմէնթօ: Ասոր փոխարէն Պուլկարիայէն կը ներածուի քաշէր, փայտածուխ, ալիւր, կղմինտր եւ շաքար: Պուլկար առեւտրական մը, առաջին անգամ ըլլալով մօտերս շաքար պիտի ղրկէ Պոլիս, փոխարէնը թրքական ապրանք առնելու պայմանով:

⁂ Թրակիոյ կալուածներու խնդիրը դեռ անլոյծ կը մնայ: Պուլկար դեսպանը յայտարարած է թէ այս խնդիրին կարգադրութեան համար թուրք կառավարութեան ներկայացուցած տեսակէտը ամէնէն աւելի Թուրքիոյ ի նպաստ գտնուած է:

Պեսարապիոյ մասին կը խօսին դարձեալ

Լոնտոնի ռուսական դեսպանատան մէջ առանձին երկար խօսակցութիւն մը ունեցան Լիթվինով եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարար Թիթիւլեսքօ: Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը կը կազմէր Պեսարապիոյ մասին երկու պետութիւններուն տարակարծութիւնը, ինչ որ վտանգաւոր դօտի մը դարձած է միշտ իրենց յարաբերութեանց համար: Լոնտոնի թերթերուն տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, երկու պետական մարդիկը վերջին ծայր գոհ մնացած են իրենց տեսակցութենէն:

Նացիները միշտ կը սպառնան Աւստրիոյ

ԴԻՒԱԴՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Աւստրիոյ նացիները (հիթլէրական) կը շարունակեն դաւադրական աշխատանքներ կատարել Աւստրիոյ դէմ, թէ երկրին մէջ եւ թէ սահմանակից շրջաններէ: Անցի օր փորձ մը կատարուեցաւ օդը հանելու Վիէննայի ամենամեծ կազաշտփը, որով մայրաքաղաքը պիտի զրկուէր լոյսէ: Զինուորական պահակախումբը անմիջապէս զօրացուեցաւ եւ ոստիկանութիւնը բազմաթիւ հսկողութիւններ կատարեց:

Կմունտէնի մէջ, ռումբ մը պայթեցաւ քաղաքապետին բնակարանին առջեւ, խորտակելով ապակիները:

Սալցպուրկի մէջ Սալցաք գետին վրայ, Նացիները բոցավառ լաստ մը արձակեր էին, որ կը խորհրդանշէր հիթլէրական կեռ խաչը:

⁂ Աւստրիոյ վարչապետը նոր ճառ մը խօսելով, ազդարարեց թէ չարաչար կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ պիտի կրնան կառավարութիւնը սարսափել ահաբեկումներով: Մենք տակաւին չենք գործածած մեր ուժի բոլոր միջոցները, բայց ի հարկին չպիտի վարանինք ամէնէն ծայրայեղ միջոցներուն դիմելու, ապահովելու համար սրբազան միութիւնը»:

Պատերազմական նախարարն ալ յայտարարեց թէ զգուշական միջոցներ ձեռք առնուած են ամէն կողմ:

Կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, Վերին Աւստրիոյ, Թիրոլի եւ Սալց-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Օսմանեան կայսրութեան պարտքերուն խնդրի կարգադրման համար, Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյի Փարիզի մէջ վարած բանակցութեանց ընթացքին խօսակցութեան առարկայ էր նաեւ Օսմ. Դրամատան խնդիրը։

Այս հաստատութիւնը երկար անցեալ մը ունի Թուրքիոյ մէջ, ու իր հիմնարկութենէն ասդին, Օսմ. Կայսրութեան ելմտական — հետեւաբար եւ քաղաքական — կեանքին մէջ մեծ դեր է կատարած։ Դիւրին է ըմբռնել թէ այն շրջաններուն, երբ Օսմանեան պետութիւնը պարտքերու ծանր բեռան տակ կը ճնշուէր, եւ երբ իր ելմտացոյցը անհաւասար ծախքերու եւ անկանոն հասոյթներու ամբողջութիւն մըն էր, ի՜նչքան մեծ կարիք ունէր ելմտական հաստատութեան մը, որ յենարան մը պիտի ըլլար իրեն։ Անշուշտ, օտար փոխարէն հաստատութիւնը ունէր նիւթական եւ քաղաքական անկախութիւններ։ Եւ ասոր հետեւանքն էր որ դրամատունը բացառիկ իրաւունքներ կը վայելէր երկրին մէջ, իր դրամին հետ ուղղութիւն ու շէշտ կուտար յաճախ, ուրիշ օտար դրամական հաստատութեանց բաղդատմամբ զերծ էր շատ պարտաւորութիւններէ, եւ, ինչ որ ամենակարեւորն է, Կայսրութեան պետական դրամատունն է դարձած, առանց երբեք նոյն այդ պետութեան տալու զինքը կառավարելու իրաւունքը, քանի որ դրամագլուխն ու ձեռնարկը կուգար դուրսէն, օտարներէ, որոնց ետին կեցեր էին քաղաքական Լոնտոնն ու Փարիզը։

Այս կարճ ու արագ վերյիշումը ըրի, ցուցնելու համար այն մեծ նուաճումը որ ըրաւ քէմալական Թուրքիան ելմտական — դրամատնային գետնի վրայ։

Ծանօթ է որ, Ըմէքթ փաշա Լօզանի բանակցութեան առեն անդրդուելի մնաց գլխաւորաբար մէկ կէտի վրայ, — պարտքերու խնդիր։ Անիկա այնքան կամակոր էր իր այդ տեսակէտին մէջ, որ դժգոհութիւն առթեց նոյն իսկ քէմալական (Միլլի) շրջանակներուն մէջ։ Իրեն հակառակեցաւ նաեւ օրուան վարչապետը։ Եւ սակայն, զինուորական հրամանատար ու հաշտութեան բանագնաց Ըմէքթը, պէտք է խոստովանիլ, շատ առողջ ու հիմնական սկզբունք մը կ՚առաջնորդուէր, — Թուրքիա ազատագրուած կ՚ըլլայ միայն այն առեն, երբ ելմտապէս անկախ ըլլայ։ Իսկ այդ պարտքը իրենց վրայ դրուած հզօր թաթ մըն էր։ Ան զուր ու ապարդիւն կը նկատէր Տումլու Փունարը, Իզմիրի եւ Պոլսոյ պարպումը, քրիստոնեաներու հեռացումը, սահմաններու մասին Ազգային Ուխտին իրականացումը, այնքան ատեն որ՝ այդ թաթը կեցած էր Թուրքիոյ գլխուն վերեւ։ Մենք, կը խորհէր ան, կրնանք ազատօրէն շրջիլ մեր սահմաններուն մէջ, բայց միշտ ստիպուած ենք գլուխ ծռել, քանի որ մեր վերեւ կայ այդ բռունցքը։

Եւ իրաւունք ունէր։ Հակառակ չէ ճշդել, թէ այդ ողջմիտ պահանջը ի՞նչ էր եւ իր խմբակի՞նը, թէ կուգար Մոսկուայէն, ինչպէս շատ մը ուրիշ թելադրանքներ, օժանդակութիւններ, ծրագիրներ — համաձայն նոյն ինքն «Միլլիէթի» յուշերուն։ Ընդունելով նոյն իսկ որ Սուրից, Ենկիւրիի մէջ Մոսկուայի ներկայացուցիչը, տասնամեակ մը ամբողջ նիւթ, խելք եւ ծրագիր փոխադրեց Կրեմլէն Ջան Քայա, այնուամենայնիւ պարտաւոր ենք Քէմալի ու Ըմէքթի տալ այդ բոլորը շատ վարպետօրէն ու միշտ ի նպաստ իրենց հայրենիքին եւ ազգին օգտագործողի առաւելութիւնը։ Անցողակի ըսեմ որ այս տեսակէտէն Թուրք արդի վարիչները մերիններէն անհամեմատօրէն ճարպիկ ու իրատես դուրս եկան ու կուգան, քանի որ վերէն տրուած ամէն մէկ թելադրանք հալած իւղի նման կուլ չեն տար եւ ոչ ալ զայն կը պարտադրեն իրենց ժողովուրդին. Նոյն իսկ, հակառակ Մոսկուայի այնքան մեծ օժանդակութիւններուն, — շատ աւելի մեծ քան մեր երկրին — Թուրքիան ոչ միայն ամենափոքր փոխարինութիւն մը չըներ, այլ եւ՝ համայնավարական փոքրիկ փորձերն իսկ անխնայ կը ճնշէ։

Հայրենիքն ու ժողովուրդը ամէն տեսակ կապանքէ զերծ պահելու նոյն կամակորութիւնն էր որ Ըմէքթը Լօզանի մէջ պահեց անդրդուելի. Անկէ վերջի երկարատեւ բանակցութիւնները ծանօթ են։ Սարաճ Օղլու Շիւքրի տարիներով Փարիզ մնաց։ Եկող — գացող Ֆրանս. դահլիճները քանի քանի ճնշումներ փորձեցին։ Սուրիոյ խնդիրը ծագեցաւ, առեւտրական դժուարութիւններ ելան, Իտալիոյ ցուցմունքներ եղան, բայց Ենկիւրի մնաց նոյն տեսակէտին վրայ։ Ու եւ խօսքն էր, որ իր թրքասէր գետնով, յանկարծ զէկը դարձուց։ Արդիւնք, — պարտքերուն ջնջումը։ Ջնջում, այո՛, քանի որ ճշդուած գումարը համեմատած նախկիններուն, շատ անարժէք բան է։ Իսկ ատիկա Տումլու Փունարէն շատ եւ անկէ աւելի տեւական յաջողութիւն մըն էր։

Եւ ահա երկրորդ մը, — Օսմանեան Դրամատան համաձայնութիւնը։

Անշուշտ, այս վերջինը չունի առաջինին տարողութիւնը։ Բայց ունի իր նպաստաւոր կողմերը Թուրքիոյ համար։ Համաձայն նոր պայմանագրութեան, այդ հաստատութիւնը իր գոյութիւնը Թուրքիոյ մէջ պիտի պահէ մինչեւ 1952։ Ըսել՝ «պիտի չարունակէ»։ Որովհետեւ, ատիկա պիտի ենթադրէր նախկին իրաւունքներով ու նախկին դիրքերով գոյութեան մը երկարաձգումը։ Մինչ այդպէս չէ։

Չէ, որովհետեւ, նախ, Ենկիւրի ունի իր պետական դրամատունը, — «Ճումհուրիյէթ Մէրքեզ Պանքասը»։ Ուրեմն, Օսմ. Դրամատան պետական հաստատութիւն մը փոխարինելու հանգամանքը, իրաւունքն ու դերը փոխանցուած է անոր։ Ճիշդ է, աւելի քիչ, շատ աւելի քիչ դրամագլուխով, բայց՝ երկրին դրամովը, ենթակայ Թուրք իշխանութեան։ Աւելին, — բուն իսկ պետութեան սեփականութիւնն է։

Որով, նախ քան համաձայնութիւնը փաստօրէն փոխարինած էր Օսմ. Դրամատունը։

Պայմանագրութիւնը կուգայ վերջնական ու իրաւական հանգամանք տալ ասոր։ Համաձայն այդ պայմանագրութեան, Օսմ. Դրամատունը այլեւս կը դառնայ զուտ առեւտրական հաստատութիւն մը։ Իր անունով եղած դրամաթուղթերու պայմանաժամը կ՚երկարի մինչեւ 1941։ 1941–42՝ անոնց փոխարժէքները պարտաւոր է վճարելու։ Այդ ժամանակամիջոցին շրջանառութեան մէջ դրուած դրամաթուղթերուն փոխարժէքը կը փոխանցուի Թուրք պետական գանձին։ Ինք պարտաւոր է Թուրքիոյ մէջ առնուազն 30 մասնաճիւղ ունենալու։ Պիտի վճարէ փոստ — հեռագրական բոլոր ծախքերը։ Եթէ իր մասնաճիւղերու իրաւասութենէն դուրս գործառնութիւն մը ընէ, տուգանք պիտի տայ։ Ենթակայ է Թուրք դատարաններուն։ Եւ, ամէնէն ուշագրաւը այն է, որ ան շուրջ 4 միլիոն թրքական ոսկիի (ոսկեգրամ) տըվիզի վարկ մը պիտի բանայ Թուրքիոյ։

Կալով իր անունին, ատիկա պիտի պահուի նոյնութեամբ, որովհետեւ, ինչպէս ըսաւ Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյ՝ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ՝ այդ առթիւ իրեն եղած հարցման մը առթիւ, «կարելի չէ եղած ուրիշ յարմար անուն մը գտնել»։

Ուրեմն, Թուրքիա, այս կերպով ձեռք կը ձգէ նաեւ ելմտական երկրորդ մեծ յաջողութիւն մը։ Եւ այս՝ շնորհիւ պայմաններուն, քաղաքական իրադարձութեանց եւ իր վարիչներուն՝ առիթներէն կարենալ օգտուելու ճարպիկութեան։ Մի անգամ ընդ միշտ իր վրայէն կը վանէ օտար թաթը եւ անոր ստուերն ալ, զայն կը դնէ պարզ առեւտրական հաստատութեան մը վիճակին մէջ, եւ միանգամայն, իր առեւտուրին համար կ՚ապահովէ չորս միլիոն ոսկեգրամի հսկայ վարկ մը։

Այս բոլորին փոխարէն, Թուրքիա ունի՞ քաղաքական յանձնառութիւններ։ Չենք գիտեր։ Կամ այս բոլորին մէջ կա՞ն օտար ու արտաքին ազդակներ, — ճական չէ։

Փակելէ առաջ յիշեցնենք, միայն, որ Օսմանեան պետութեան եւ դաշնակից Լոնտոնի ու Փարիզի շահերուն ծառայելու կոչուած նոյն Օսմ. Դրամատան Ենկիւրիի ճիւղը, Միլլի շարժման դեռ առաջին օրերուն, իր այն ատենուան Ենկիւրիի տնօրէն Պօլէթթի միջոցաւ, միլլիճիներու կողմէ եղած դիմումին վրայ, անմիջապէս պատասխանած է թէ «պատրաստ է դրամական օժանդակութիւն ընելու», եւ, աւելի վերջ, կեդրոնէն մեծապէս գնահատուած է՝ իր այդ քայլին համար ....։

Ասիկա այն օրերուն, երբ մենք մեր ոտքը գետնէն կտրած՝ «կեցցէ դաշնակիցները» կը պոռայինք Պոլսոյ մէջ....։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»ը

ՍԵՐՈՒՆԴ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ» Յունիս 18 Թուակիր խմբագրականով կ՚առաջարկէր որ երիտասարդական շարժման նախաձեռնարկն ու առանցքը դառնայ Զ. Ո. Մ.-ը, փոխելով իր անունը Ապրիլեան Սերունդ։

Այս ուղղութեամբ ամէն տարի մը առաջ ես խօսեցայ Զ.Ո.Մ.-ի Նախագահ ընկ. Շ. Նարդունիի հետ որ գրեթէ բացարձակ տարակարծիք գտնուեցաւ, ինչ–ինչ պատճառներով։ Բայց իբրեւ այդ սերունդին պատկանող մը յարմար նկատեցի իմ տեսակէտներս հրապարակել ոչ իբրեւ վերջնականօր կարծիք, այլ պարզ մէկ ճիչը այսքան տառապանքներէ ու փշրող յորձանքներէ վերապրած բեկորի մը։

Հարցը այսօր դրուած է Երիտասարդական Կազմակերպութեան մը մասին։ Ի՞նչ բան կրնայ մեզի համար այնքան սփոփարար ըլլալ որքան այդպիսի կուռ ու կենսունակ կազմակերպութիւն մը որ պիտի ասպարէզ գայ գործ կատարելու։ Երբ աշխարհահռչակ ազգերն անգամ նոր արշալոյսներ որոնելու եւ նոր դարաշրջաններ կերտելու նախանձախնդրութեամբ վառուած են։ Անկէ զատ, մեր ներկայ կեանքն այս լուսաւոր երկրին մէջ արդէն շատ բան կը թելադրէ մեզ իր բոլոր դրական ու բացասական երեւոյթներով, միայն եթէ կարենանք առաջինը օգտագործումով չէզոքացնել կամ անվնաս դարձնել երկրորդը որ կը սպառնայ օրէ օր աճող ու դիրքերը գրաւելու պարտականութիւն ունեցող սերունդին։ Այս գործը եղեռնէն վերապրող սերունդին պարտքն է։

Արդարեւ, ան ճիգ կ՚ընէ, բայց հարկ է որ սեղմէ՝ կծկէ իր բոլոր ուժերը ցոյց տալով լրիւ կենսունակութիւն եւ յետոյ իբրեւ պարտականութիւն, յաջորդող սերունդներուն դաստիարակութեան տեսակէտով։ Ուստի քանի որ առաջարկ կայ այսպիսի կենսական գործ մը յանձնելու Զ.Ո.Մ.-ին անունը փոխելով, հարկ է նաեւ որ այդ կազմակերպութիւնը կատարէ պատճառաբանեալ անուանափոխութիւնը, որբը սերունդի վերածելով։ Որովհետեւ մեր երէկը մեզի տուաւ այդ կոչումը դժնդակ պայմաններու եւ անողոք հարուածներու սարսափով, իսկ մեր այսօրուան կեանքը հրամայական պայմաններ եւ փաստացի երեւոյթներու ճնշման տակ՝ կը պարտադրէ նոր եւ շարունակական բնոյթ մը։

ԵՐԷԿԸ տեղահանութիւն եւ ջարդ էր համատարած։ Հայկ. Միջագետքէն մինչեւ Կովկաս, Սեւ ծովու ափերէն մինչեւ հեռաւոր Թրակիա եւ Կիլիկիա գաւառը հակառակորդ եաթաղանին տակ ինկած մտաւորականն ու արուեստագէտը, յեղափոխականն ու գրագէտը, կղերն ու գիւղացին, հարուստն ու աղքատը, մէկ խօսքով բոլորը։ Իսկ երախաներու անտէր ու անճար բազմութիւն մը յանձնուեցաւ անոնց անտարբերութեան ու գազանային քմահաճոյքին։

Որբեր էինք բոկոտն ու գլխաբաց, անօթի ու [illegible] գամի անկիւններ, յարդի դէզի մը մէջ կծկուած՝ գիշերներ լուսցուցինք լացով ու հառաչով, բարի եզներու շնչոցն ու փնչոցը իբրեւ մեզի օրօր, իսկ աքլորի մը միօտացեալ կանչը իբրեւ զարթուցիչ ունենալով հովուական ծուէն — ծուէն տառատոկին տակ սարսռանքին կամ թառանքին ոչխարներուն հետ գիրկ գրկի երկար գիշերներ հսկեցինք, անձրեւի կաթիլները կամ ձիւնի հատիկները համբրելով։ Յառաջացնենք ձմռան, ճեղքուած գարշապարով ուրկէ արիւն կը ծորէր, տորրեցինք հողակոյտերը․ մանկունի՞ք էինք, մինչ մեր դատակը հազիւ կը հասնէր մաճին։ Ուղտարածութիւն ու դուարածութիւն, փայտահատութիւն, այլեւ մշակութիւնը նոյն իսկ մուրացկանութիւնն ու ամէնէն հանդուրժելի գործերը մեզի համար սովորական ու պարտադիր զբաղումներ կը նկատուէին մեր տէրերուն կողմէ։ Արգիլեցին մեզի մեր երգն ու լեզուն, գիրն ու գրականութիւնը, մեր վրայ դրին տորկութեան ծանրակոտ շղթան, պարտադրեցին մեզի արաբերէնն ու քրդերէնը, թրքերէնն ու գաղաթերէնը։ Ծեծեցին մեզ հայ երգն երգած ըլլալնուս համար։ Անօթի թողուցին ու բանտարկեցին մեզ կատարեալ «հաւատացեալներ» դարձնելու ենթադրութեամբ։ Յաճախ փաթթոց փաթթեցին մեր գլխուն եւ օրը բազմաթիւ անգամներ «սալավաթ» ընել տուին։

Պարտականութեան թերացում մը իբրեւ պատիժ պատառ մը կորեկ հացը կլլացուն, եզները բանջարանոցը մտած ըլլալու պատրուակով հայորդին սպաննեցին։

Այս բոլորի հետ սեղմեցինք մեր ակռաները։ Համբերութիւն փորձեցինք ու բարկ արեւին տակ այրուած դէմքով, քրտնաթոր ու փոշեթաթախ հետեւեցանք անհամբոյր այդ կեանքին, համակերպեցանք յաճախ ակամայ, համոզուած ըլլալով որ լուտանքն ու արգահատանքը, ծեծն ու անօթութիւնը ժամանակաւոր չարիքներ են։ Այդ բոլորի տարափին տակ լուռ ու գլխահակ հետեւեցանք կեանքի երեւոյթներուն, թոյլ տալով որ յորձանքը մեզ տանի ու նետէ այդ ալեկոծ ովկիանի ժխոռտ ափերը։ Եւ պէտք է ըսել որ ի գին այս բոլոր չարչարանքներուն, այդ թշուառականները իրենք ալ չէին հաւատար մեր ազգուրացութեան ու դաւանափոխութեանը եւ յաճախ կը կրկնէին հեգնելով —

— «Լաւ է խալէք լաւ է մարիանայ» (օտարի զաւակը մարդուս զաւակ չըլլար)։

Եւ այդպէս ալ եղաւ, տարուէ տարի հասակ նետող հայ որբին մէջ կ՚եռար ցեղին արիւնը եւ օր մը ան գիտակցեցաւ։ Ոմանք փախան, ուրիշներ փրկարար ձեռքերու միջոցաւ պոկուեցան եւ կատարուեցաւ որբահաւաքման գործը, որոշ չափով։ Հաւաքուեցանք որբանոցներու երդիքներուն տակ եւ որոշ չափով կերտուեցաւ մեր ԱՅՍՕՐը։

ԱՅՍՕՐը.— Անցան տառապանքի ու զրկանքի դաժան օրերը, տեղի տալով գիտակցութեան ու արթնութեան առջեւ, եւ յաջորդաբար վերապրող մեր սերունդին միտքն ու հասկացողութիւնը կոկուեցաւ ու զարգացաւ որոշ չափով, ազգային գիտակցութեան ու պարտաճանաչութեան աւազանին մէջ։

Այսօր կեանքն իր խուլերով կը բանայ նոր արշալոյսներու, լուրջ գործերու անսահման հորիզոն մը որ թէեւ դարձեալ մռայլ ու դաժան, անհամբոյր ու երբեմն դաւաճանող, բայց պէտք է որ չարիքը ատրուի ու կեանքը վերածնուի այս նոր սերունդի ուժեղ բազուկներու կռանող հարուածներուն տակ։

Եւ սակայն, նախ այսօր դարձեալ ցանուցիր, դարձեալ անհայրենիք ու անպատսպար գրեթէ աշխարհի բոլոր հողամասերուն վրայ, թափառիկներս կամ սինէման, պարահանդէսներուն մէջ կամ թղթախաղի սեղանին շուրջ կը մաշեցնէ իր տառապալից աչքերը։ Խոշտանգուած սերունդն է այս, աւանդապահն ու արթուն պահակը, որ ծանր պարտականութիւն մը ունի իր ուսերուն վրայ։ Եւ կարծես հայրերու սրբազան ձայնը, անոնց ահեղադղորդ կանչը միշտ կ՚ոգեկոչէ, յիշելով սրբազնագոյն ուխտը որուն համար հեծուեցան բոլորը, հաւատացեալն ու հեթանոսը, կուսակցականն ու անկուսակցականը։ Այսօր այդ վերապրողներու այդ կուռ բանակը կ՚ուզէ արժեցնել իր կոչումը։ 25–35 զարուններու թարմ ուժը չէ այն ինչ որ էր երբեմն, — խղճուկ, վիզը ծուռ, պատառ մը հացի կարօտ։ Ան հասակ առած Վահագնեան բանակ մըն է որ վերջապաքաղելու յաւակնութիւն ունի։ Ան այսօր այլ եւս ենթակայ չէ ասոր անոր գթութեան կամ կամայականութեան, այլ ուղղակի ինքնարար ու ինքնապահ է դարձած, իր ճակատագիրը ինք կը տնօրինէ, ստեղծած ըլլալով տուն ու տեղ, կարգ ու սարք։

Ուրեմն, այժմ իր կեանքի երկրորդ հանգրուանն է որ թեւակոխած է։ Արդէն իր պարտականութեան գիտակից է որոշ չափով, եւ պէտք է որ գիտակցի, իբրեւ Ապրիլեան սերունդ։ Իր նշանախօսքն է հայրերու [illegible] ու երազը, ազատումն ու պայքարումը, Հայրենիքը ամէն բանէ վեր։

Բայց կը պակսի կազմակերպութիւնը։ Ճիշդ է, կայ Զ. Ո. Մ.-ը, բայց այդ անունը չի պարփակեր, չի լրացներ այն ինչ որ Ապրիլեան սերունդին երազն ու տենչն է։ Պէտք է պաշտճի խորքին։ Մեզի համար որբ անունը նուաստացում չէ, բայց չընդգրկեր մեր ձգտումները։ Այսօր որբեր չունինք, այլ սերունդ մը որ ցեղի ցասումն առած իր ուսերուն, իր տեղը կ՚ուզէ բանալ, համրային կեանքին մէջ։ Անկէ զատ, հոն ցրուած է զանազան քաղաքական կուսակցութիւններու եւ ազգային կազմակերպութիւններու մէջ։ Յետոյ նուիրուած է ճարտարարուեստի ու արհեստի, արուեստի ու գրականութեան։

Մէկ խօսքով, արդար չէ որ օրէ օր արժեցող այս սերունդը պահուի որբ անունին տակ։ Հարկ է վերամշակել եւ անունը եւ ծրագիրը։

Մենք ոչ միայն ժառանգորդն ենք հայրերուն, այլ եւ պարտականութիւններ ունինք թոռներուն հանդէպ։ Մենք տառապեցանք, տոկացինք մեր բոլոր որբութիւններուն համար, ցմրուր քամեցինք զաւակութեան բաժակը, բայց այսօր նոյն որբութիւնները տարբեր պայմաններու մէջ տրորուելու վտանգին տակ են, եւ եթէ մենք չկարենանք փրկել զանոնք, անդարմանելի է կորուստը։

Ասոր համար պէտք է որ կազմուի երիտասարդներու կուռ բանակը, իբրեւ վաստակը իր եւ յաջորդ սերունդին, ըլլան անոնք որբ, չափահաս, հաւատացեալ կամ թերահաւատ։

ԵՐԷԿն անցաւ ցաւով ու վշտով, արցունքով ու խոցով, պայքարներով ու պարտութիւններով, իսկ ԱՅՍՕՐն իր զարթօնքի ու պարտաճանաչութեան, վերակազմութեան ու գոհարերութեան անսահման գծովն է որ պիտի ընդունէ եւ երաշխաւորէ մեր յաւակնոտ ապագան։ Հարկ է որ կազմակերպուի երիտասարդներու բանակը, քանի տաք է իր արիւնը։ Մեր հայրերու Պանթէօնին ճակատը գրուած է, Սողոմոնի «Ծանիր զքեզ»։ Այդ նշանախօսքը նախ եւ առաջ կը պատկանի Ապրիլեան սերունդին։

Բայց այդ բոլորէն առաջ պէտք է լուծել շարք մը մանր մունր կազմակերպութիւններ, որոնք լոկ անունով գոյութիւն ունին եւ կը քամեն բարոյական եւ նիւթական ուժը սերունդին։ Յետոյ այդ բոլորին փլատակներուն վրայ նոր հիմքերով պէտք է կանգնեցնել Ապրիլեան սերունդի կամ Երիտասարդական կազմակերպութեան վահագնեան պատնէշը — օրրանը, ազգային ու մշակութային բոլոր սրբութիւններուն։

Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

Իրենց «չէֆ»երուն փառաբանած Հայաստանէն

ԹԱՒՐԻԶ.— Յայտնի է այն պայքարը, որով Ռամկավարները իրենց մամուլի էջերէն, իրենց հրապարակային բանախօսութիւններով եւ լեզուագարութեան հասած քննադատութիւններով կը ճգնին ցոյց տալ թէ Դաշնակցականները հակառակ են ներգաղթին եւ աւելի կը քաջալերեն արտագաղթը։ Հայաստանէն պարբերաբար ու խմբովին փախչող որբերու համար ի՜նչեր չգրեցին։ Մինչեւ անգամ չինծու համարեցին դէպքը։

Արդարեւ, խիստ ցաւալի երեւոյթ է, երբ դեռ Հայաստան նոր մտած գաղթականներէն ընտանիք չունեցողները, որբերն ալ միասին, կը ծրագրեն փախչիլ։ Փախուստի ճամբին քիչերն է որ կը յաջողին, միշտ զոհեր տալով Արաքսի թեւ չեն կազմեր եւ անոնք որ չյաջողելով կը պատժուին բանտարկութեամբ։

Այս այսպէս է դժբախտաբար այժմ ալ։ Թուրք, Հայ, Ռուս նաեւ Վրացի՝ ամենազգան զրկանքներու եւ մահուան գնով կ՚անցնին Պարսկաստան եւ Թուրքիա։ Սակայն ի՞նչու կը փախչին։ Սա անախորժ հարց մըն է որուն հանդէպ մեր «օրացոյց» Ռամկավարները կը խուսափին ու չեն ուզեր լուրջ պատասխան տալ։ Պատէ ի պատ կը զարնուին, եղկօրեան լեզուով կը կմկման միայն։ Միշտ որբերու փախուստի պարագան աչքի առջեւ ունենալով, արտաղաղթը կը վերագրեն դաշնակցական թղթակիցներու չափազանցուած տեղեկութեանց։

Ճշմարիտ որ այս կարգի թղթակցութիւնները մէկ թերի կողմ ունին։ Միայն հայ փախստականներու մասին կը գրեն։ Ահա այն տպաւորութիւնը կը ստացուի, թէ փախչողները աւելի շատ Հայերն են։ Մինչդեռ Թուրքերը ստուար թիւ կը կազմեն, այն ալ յաճախ ընտանիքներով։ Կը փախչին նաեւ Ռուսեր, մէկ մէկ ալ՝ Վրացիներ։ Վերջիններս աւելի շատ Թուրքիա կ՚ապաստանին։

Երկրորդ՝ թղթակիցները լուրջ ուշադրութեան չեն առներ անոնք որ օրինական ձեւով կուգան Պարսկաստան։ Այս հոսանքը ներկայիս, աւելի ծաւալուն հանգամանք ստացած է։ Ուրեմն խորհրդային երկիրներէն ժողովուրդը կը փախչի օրինաւոր եւ ապօրինի ճամբաներով։ Վերջին ճամբով մէկ հատ Ռամկավար փախած չէ. Խիստ զարմանալի կ՚ըլլար, եթէ քաջութիւն յիշեցնող այդ դիրքը տեսնուէր Ռամկավար փախստականներու մէջ։

Սակայն սխալ չհասկցուի մեր միտքը — թէ Ռամկավարները հայրենասէրներ են եւ չեն փախչիր Խ. Հայաստանէն։

Այո՛, անոնք խօսքով, մամուլի մէջ բեմերէն կը սիրեն Հայաստանի հողն ու ջուրը, կը դմայլին անոր ամէն բանին վրայ։ Բայց եկուր տես որ արտասահմանէն Հայաստան չեն երթար, իսկ եթէ պատահի՝ որ երթան, քանի մը շաբաթէն կամ ամիսէն անպատճառ կը վերադառնան։ Սիրոյ պայմանագրական, ռամկավար ձեւ մը, որ Պարսկաստանի մէջ «ուղտ» կը կոչուի։ Սիրոյ այս ոճը արտասահմանի ռամկ. գործիչներուն կիրարկած ձեւն է եղած ցարդ, հանդէպ Երեւանին։

Իսկ Հայաստանի մէջ գտնուած ռամկավարները հէնց որ հնարաւորութիւն ձեռք բերին, օրինաւոր ճամբով կը փախչին չքնաղ Հայաստանէն ...

Թաւրիզ — Ջուլֆա գծին վրայ բանող երկաթուղին եւ օթօները միշտ կը փոխադրեն օրինաւոր ճամբով փախչողները։ Խորհ. երկիրներէն եւ Ռամկավարներու յաւէտ սիրելի Խ. Հայաստանէն կուգան ասոր, Թուրք, հայ ընտանիքներ, անհատներ։

Ահա այս հոսանքով եկողներու հետ խառնուած կուգան ռամկավարներ, ինքնայօժար փախուստով։ Վերջին տարիներուն 100 ընտանիքէ կը հասնին փախած ռամկավար – անհատներ, որոնց շատերն հասած են Արժանթին, Հիւս. Ամերիկա, Ֆրանսա, Սուրիա. Միայն Թաւրիզ եւ Թէհրան 30է աւելի ընտանիքներ կան այժմ։ Կը փախչին Հայաստանէն տուն տեղ, բոյն քանդելով, կուգան կին երեխաներով, կահ–կարասիներով «Սինկէր» մեքենաներով, թանկագին քարերով, արծաթեղէններով եւ ոսկիներով ....։

Երբ կը հարցնեն նոր եկող ռամկավարներուն թէ ինչո՞ւ կը ձգէք Երեւանը, Խ. երկիրները եւ կուգաք այս օտար երկիրները, — մէկ պատասխան կուտան.

— «Ապրիլ կարելի չէ, քաղց եւ հիւանդութիւն կը սպառնան բոլորին բնաջնջել»։

Ուրեմն Հայաստանի ռամկավարները կը փախչին հակառակ Ռամկավար կեդրոնի քաղաքականութեան։ Կը փախչին մասնաւորական համարուած հին գործիչը, իր կնոջ եւ զաւկին հետ միասին։ Փախչողներու մեծ մասը արհեստաւորներ են, լուսանկարիչներ, մեղուաբոյծներ, որոնց յարմարագոյն տեղը անշուշտ Խ. Հայաստանն է իր կարգերով։ Միւս մասը առեւտրականներ եւ «սպեկուլեանտ» նկատուածներ են որոնք խուսափելով խորհրդային աշխատանքէն, իրենց շունչը կարմիր գծէն դուրս կ՚առնեն ահա։

Իսկ եւ իսկ ռամկավար ղեկավարներու ճամբով կ՚ընթանան իրենց չարքերը։ Խօսքով կը քաջալերեն, գործով Խ. Հայաստանէն կը փախչին օտար երկիրներ ....։

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵՐՔ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ

Ի՞նչ տարրերով կը կազմուի գեղեցկութիւնը։

Այս վերջին տարիներուն սովորութիւն դարձաւ ընտրել գեղեցկութեան թագուհիներ։ Եւ այս առթիւ սեղանի վրայ եկաւ կարեւոր հարց մը, — ի՞նչ տարրեր պէտք են գեղեցկութեան համար։

Կարգ մը գեղեցկագէտներ կ՚ընդունէին որ անհրաժեշտ է փնտռել մարմնի գիծերու ներդաշնակութիւն, — մարմնի ճարտարապետութիւն։ Դասական դպրոց, որ ինքզինք կը բանաձեւէ հետեւելով հելլենական եւ հնդկական վարդապետութիւններուն։

Ուրիշ դպրոց մը կը յաւակնի գեղեցկութիւնը ճանչնալ միայն այն կախարդանքին մէջ, որ, աներեւոյթ հեղանիւթի մը պէս, կը ծորի մարմինէն։ Բնախօսական դպրոց, որ ժողովրդային է։

Ահա այս երկու դպրոցներն են, որ իրարու կը բախին՝ ընտրելու առեն գեղեցկութեան թագուհին։

Գեղեցիկը ան է, կ՚ըսեն առաջիններ, որ ձեւի կատարելութիւն մը կը ներկայացնէ։

Գեղեցիկը ան է, կ՚ըսեն երկրորդները, որ կիրքի խենթութեամբ մը սերունդ կը ցայտեցնէ աչքերէդ դուրս։

Սեռային բնա՞զդն է ուրեմն, գեղեցիկը, այն ցանկութիւնը որ առեւանգել տուաւ Տրովադայի Հեղինէն։

Հապա կ'ուզէք որ արժա՞ն ըլլար գեղեցիկը, այն որ չի խօսիր կիրքերուդ, չալեկոծեր հոգւոյդ ծովը

Եւ կը կորսնցնէ ձեւն ու հոգին, հմայքն (charme) ու սեռը (sex - appeal):

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ Կ'ԸԼԼԱՆ

Կ'արժէ անգամ մը եւս անդրադառնալ այս հարցին, զոր կ'արծարծէ այս անգամ ... գրագէտ մը:

Ֆրանսացի գրական քննադատներու ընկերութեան Նախագահն է, Գասթոն Ռաժօ, որ, Le Temps-ի մէջ, ահազանգ կը հնչեցնէ թէ անձնասպանութիւնը սոյլթ դարձաւ ամէն կողմ, մասնաւորապէս Գերմանիոյ մէջ:

Պէտք է խոստովանիլ, որ անձնասպանութեան համաճարակը նորութիւն մը չէ պատմութեան մէջ: Միջին դարուն, վանքերու մէջ սովորական դէպքեր դարձած էին անձնասպանութիւնները, ինչպէս Ֆրանսական Յեղափոխութեան շրջանին: Շատ հետաքրքրական երեւոյթ մը կը կազմէին նաեւ խմբական անձնասպանութիւնները Ռուսիոյ մէջ, ինչպէս կը ներկայացնէ Օսիփ-Լուրիէ:

Ցանուած է որ անձնասպանութեան համաճարակը կը հետեւի տնտեսական տագնապին ու անանկութեան շարժումին: Վիէննայի մէջ, 1873ին կը ծագի ելմտական տագնապ մը, որ աւելի կը սաստկանայ յաջորդ տարի եւ անձնասպանութիւններու թիւը 141էն կը բարձրանայ 216ի. Փարիզի մէջ, 1882ին, սակարանային փլուզում մը անձնասպանութիւններու թիւը կը բարձրացնէ հարիւրին 2 համեմատութենէն հարիւրին 7 համեմատութեան:

Անձնասպանութիւնը բացատրելու այս եղանակը պարզ է բայց ոչ ամբողջովին գոհացուցիչ: Որովհետեւ առատութեան եւ բարօրութեան տարիներուն չեն նուազած անձնասպանութիւնները: 1870ին, երբ Վիքթոր-Էմմանուէլ կը յաջողի տիրանալ Հռոմի, հաստատել Իտալիոյ միութիւնը, ուժգին զարկ մը կը տրուի երկրին վաճառականութեան եւ ճարտարարուեստութեան, — կը բարձրանան աշխատավարձերը, կը բազմանան փոխանակութիւնները եւ 15 տարուան մէջ երկրին հարստութիւնը 45 միլիարէն կը բարձրանայ 54 միլիարի: Սակայն մէկ միլիոն բնակչութեան մէջ, նոյն շրջանին անձնասպանութիւններու թիւը 29էն կը բարձրանայ 41ի:

Նոյն վիճակը Գերմանիոյ մէջ 1870ի յաղթանակէն յետոյ: Ինչպէս Ֆրանսայի մէջ, 1878ի ցուցահանդէսէն վերջ:

Ու կարելի է հետեւցնել թէ մարդիկ կարծես կեանքին աւելի կը փարին, քանի կը պաշարէ թշուառութիւնը: Արդարեւ շատ աղքատ երկիրներու մէջ — Իրլանտա, Քալապրիա, Սպանիոյ կարգ մը շրջանները, — թշուառներու բազմութիւնը երբեք չի հրաժարիր կեանքէն.

Այս հակադրութիւնը տեսնելով, կրնանք բանաձեւել եւ ըսել թէ, երբ երկիր մը կը հարստանայ յանկարծակի, ընկերային ցնցում մը տեղի կ'ունենայ, անհատները դասակարգային խոր փոփոխութեան մը կը մատնուին, ստեղծելով յուսահատութեան եւ յոռետեսութեան մթնոլորտ մը: Ուրեմն, քանի կը փոխուի ընկերային միջավայրը, այնքան կը տառապի անհատը, ինչպէս Թոք մը՝ մթնոլորտային փոփոխութիւններէն:

Բայց ... քիչ մը փիլիսոփայութիւն: Մարդկային անհատը սիրահար մը չէ կեանքին: Մանուկն իսկ բերան կը բանայ նախ լալու, դժգոհելու եւ տրտնջալու համար: Իմաստութեան սկիզբը յոռետեսութիւնն է, կ'աւանդեն հին արեւելքի վարդապետները: Արդարեւ ամէնէն յուսահատ եւ դժգոհ գիրքերը ամէնէն հիներն են, եւ չհինցողները: Հնդկաստան երկիրն է յոռետեսութեան, եւ ... անձնասպանութեան: Նախնական ընկերութիւններու մէջ հասարակ սովորութիւն մըն է ինքզինքը սպաննել պարզ պատճառով մը:

Զինուորական կեանքի մէջ «մահէն չվախնալը» հետքն է հին աւանդութեան մը: Անհատին հակումին մահուան մասին:

Իսկ կեանքի սէրը կը բերէ ընկերութիւնը: Արդարեւ անձնասպան կ'ըլլան առաւելապէս անոնք, որ ամուրի են կամ այրի: Անձնասպան կ'ըլլան ոչ թէ անոր համար, որ յուսահատած են, այլ որովհետեւ մենութիւնը կը թելադրէ այդպէս: Դիտելի է, որ կինը աւելի կը տոկայ ամուսնոյն կորուստին, քան այրը իր կնոջ կորուստին: Արդ, կիները աւելի շատ ենթակայ են մտային հիւանդութեան քան այրերը (1ի դէմ 4), սակայն ինչո՞ւ կինը աւելի կը տոկայ քան այրը իր ընկերոջ մահուան: Անոր համար, որ կինը իր ամուսնոյն մահով կը կորսնցնէ այրը միայն, այրը իր կնոջ մահով կը կորսնցնէ ոչ միայն ընկերը այլեւ ընտանեկան պայմանները: Կեանքի նոր պայմանները փոխուած են սակայն, եւ այս թէ կին ամուսնալուծեալ անձնասպաններու թիւը կը հաւասարակշռուի հետզհետէ:

Այս ամէնէն կարելի եզրակացնել. — Հին ընկերութիւնը վանդակ մըն էր, որ անհատին կ'արգիլէր մեռնիլ: Այժմ կը քայքայուի ընկերութիւնը, ընտանիքն ու որոշ դասակարգեր կը կորսուին հետզհետէ:

Բարոյական ու կրօնական աւանդութիւնները կը դադրին այլեւս իրենց ազդեցութենէն: Անհատը անպաշտպան է այլեւս: Միւս կողմէ սաստկացած է կեանքի կշռոյթը, որ միաձեւութիւն մը կուտայ ամէն բանի: Անհատը գերին է այդ միաձեւ կշռոյթին: Կը վազէ ձեռքէն բռնած հասարակական արշաւին: Ով բաժնուեցաւ հասարակական այդ արշաւէն, կը մատնուի անզուսպ մեկուսացումի մը: Անձնասպանութիւնը եզերական նշանն է այն խորունկ անհաւասարակշռութեան, որ կը ստեղծուի անհատներու նիւթական եւ հոգեկան ուժերուն միջեւ: Այդ անձնասպանութիւնը կը բացատրէ հակադրութիւնը, որ գոյութիւն ունի ընդմէջ ընկերային շարժման որ միաձեւութիւն կը ստեղծէ, եւ կենսական շարժման որ՝ անհատականացնէ: Շարժանկարը, որոշ գրականութիւն մը, ռատիօ — արկածները, սիրային պատմութիւնները, տնտեսական ու նոյն իսկ քաղաքական պայմանները առանձինն չեն կրնար անհատը մղել անձնասպանութեան:

Անձնասպանութիւնը մահացու «արկած» մըն է անհատազանցութեան (dépersonnalisation) տիեզերական արդի վայրկին մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ միջանով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Էրզրումի երկաթուղին»

«ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՐ ՄԵՐ ՎԻՃԱԿԸ, ԵԹԷ...»

Այս խորագրով, Գոնիայի երեսփոխան Թահսին, կը գրէ «Ճումհուրիէթ»ի մէջ, (15 յունիս). —

Այս երկու բառերով խորագրին տակ անցեալի յատուկ դժբախտութիւններով լեցուն մեծ գիրք մը, դէպի առաջ մեծ երգ մը կարելի է գրել:

Երկու Հոբելեանական երկաթ ձողերուն գրկանքը դարերով սպասած եւ անոր արիւնոտ կարօտը քաշած երկիրը, Հանրապետական կառավարութեան այս բարձր որոշումը աւետող լուրը առնելով արտասուած է: Այդ արցունքի կաթիլներուն մէջ, հազար ու մէկ դժբախտութեանց եւ ի վերջոյ Էրզրումի եւ Սարըղամիշի փորձանքներուն անմոռանալի, դառն յիշատակները կան: Մինչ հարիւր հազար երիտասարդ զաւակները Սարըղամիշի անտառներուն եւ լերկ լեռներուն մէջ յաւիտենականութեան յանձնող եւ զօրավար Գրոնզարթին հետ Էրզրում եկող Էնվէր փաշային երբ հարցուցի թէ «Սարըղամիշի այս վիճակէն վերջ, Էրզրումի եւ Արեւելքի կացութիւնը ի՞նչ պիտի ըլլայ», պատասխանեց.

— Հրամայեցէք որ Էնկիւրիի 5րդ զօրաբանակը ճամբայ ելլէ դէպի Էրզրում:

Եւ Թալէաթին ծածկագրելու համար, իր ձեռագրով հեռագիր մը տուաւ, ուր կ'ըսէր — «Զօրքը՝ 1 Յունուար 330ին Թող Տրապիզոնի նաւահանգիստը գտնուի՝ զէն առնելու համար»:

Տասը բառերով այս հեռագիրը Սարըղամիշի պատերազմական գործողութեանց առաջին եւ վերջին տեղեկագիրը եղաւ

Յունուարի սկիզբը Էնկիւրիէն ճամբայ ելլելիք զօրաբանակի մը Կովկասի ճակատը ի՞նչպէս եւ ո՞ւր հասնիլը թէ ինք եւ թէ իր դէմի ռուս զօրավարը՝ Փրժեվալսքին շատ լաւ գիտէին: Վերջապէս, Էրզրումը ու անկէ յետոյ Տրապիզոնը, Երզնկան ու շրջակայքը ինկան: Այդ ատենները եթէ ռուսական յեղափոխութիւնը տեղի չունենար, ի՞նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը: Տարակոյս չկայ որ շատ դէշ, տակն ու վրայ պիտի ըլլայինք.

Մնաց որ, երբեւ հետեւանք արեւելեան մասերուն ռուսական գրաւումին՝ գաղթի խնդիրը առկէ տարբեր բան մը չէր: Ցարական Ռուսաստանէն փրկուիլ ուզող Թուրք մայրերուն՝ զաւակներուն ձիերուն վրայ քաշքշուելէն, ու անոնց մէկիկ մէկիկ հոգի տալը տեսնելով խենդենալը մեր աչքերովը տեսանք Բէօփրիւքէօյի ճակատամարտին վրայ, Ուլուքըշլայէն ղրկուած եւ վիրաւորներուն յատուկ բամպակներն ու փաթթաթները 17 օր վերջ պատերազմի ճակատը հասած էին:

Շոգեկառքով Ուլուքըշլա եկող զօրագունդ մը ճակատ հասնելու համար 40, 50 օր սառերուն վրայէն քալելէ ու քալելէն՝ հալիլ լմննալու դատապարտուած էր:

Այնպէս որ Տոլմապաղչէներու, Չըրաղաններուն ծախսուած միլիոններուն տասնէն մէկը եթէ Թուրքին փրկութեանը յատկացուէր, ոչ թէ Էրզրում, այլ մինչեւ Սեբաստիա երկաթուղի մը եթէ շինուէր, այսօր Արեւելքի մէջ, միայն ընդհ. պատերազմի արհաւիրքներէն եւ ջանդումներէն փրկուած առնուազն 300.000 բնակիչներու ծխաններուն ծուխերը պիտի տեսնէինք: Էրզրումի շոգեկառքին հայրենասիրական բացատրութիւնը այս է.

700 Ֆրանկախտաւոր Սամսոնի մէջ

Վերջերս կրթական շրջան տաղաւար մը այցելեց Անատոլուի զանազան քաղաքները: Անոր ընկերացող խմբագիրներէն ալ «Վաքըթ»ի աշխատակիցը Սատրի Էթհէմ կը գրէ.—

Սամսոնի մէջ՝ հանգար աղջիկը, պառը, ձեռնարկուն, վաճառականը իրար յիշեցնող ամբողջութիւն մը, մարմին մը, ձեռք մըն է: Եթէ մէկը չի յիշես, միւսները կիսատ կը մնան:

Այն օրէն ի վեր որ երկաթուղիներու շինութեան ձեռնարկուեցաւ, Անատոլուի մէջ նոր գործ մը երեւան եկած է, յանձնակատարութիւն:

Ճամբու ձեռնարկուն Անատոլուի ամէն մէկ անկիւնը հետզհետէ մարդկային նոր տիպար մըն է: Կայարան մը կը հանենք, աղբիւր մը կը տեսնենք այդ կայարանը, այդ աղբիւրը յանձնակատարին գործն է: Ճամբուն վրայ՝ տանիքը կիսատ թողուած շէնք մը կը տեսնենք, տակը՝ յանձնակատարի մը կողմէ սկսուած ու կէս թողուած դպրոց մըն է: Ձեռնարկուն մեր անցած ճամբաներուն վրայ ինքզինքը ցոյց կուտայ: Ոչ միայն աղբիւրին, դպրոցի շէնքին քով, այլ՝ շատ մը տեղեր կրնաք տեսնել: Հողագործ ու աղքատ գիւղացիին խրճիթին մէջ տառապանքի մը նման յիշուողն ալ ան է:

Ք... գաւառակին առողջապահական գործերովը զբաղող անձի մը հետ կը տեսակցէի: Ցանկարծ ըսաւ,

— Հօս միայն 700 Ֆրանկախտաւոր ունինք, ջերմէ տառապող չունինք:

Գաւառակի մը մէջ 700 Ֆրանկախտաւոր մարդ, զարհուրելի՛ բան է:

Զարմանքով երեսը նայեցայ՝ աչքերս բացած: Մարդը կրկնեց.

— Էֆէնտիմ, հոս նախապէս Ֆրանկախտ չկար, յանձնակատարները այս փորձանքը բացին մեր գլխուն ....

— Ինչպէ՞ս:

— Կարգ մը յանձնառուներ ճամբուն վրայ աշխատող բանւորներուն օրավարձերը դրամով չեն հատուցաներ, այլ խանութներ բացած են ու ապրանք կուտան: Օրինակ, եթէ աշխատաւոր մը 80 զրշ.ով կ'աշխատի, 120 զրշ.էն շաքար կը ստանայ, մինչ դուրսը 60 է: Հացն ալ այդպէս կը ծախուի: Յանձնառուներ մեծ վաստակներ կը դիզեն այս կերպով: Եւ իբրեւ թէ աշխատողներուն դիւրութեան համար կ'ընեն: Որովհետեւ, գիւղացին ճամբուն աշխատած ատեն չի կրնար պազար երթալ և այս ու այն գնել: Երբեմն ալ յանձնառուները, գիւղացիներու շատ եղած տեղերը նուագով սրճարաններ բացին ... սրճարաններուն մէջ Պոլսէն կիներ, օղի, գարեջուր եւն. բերին: Ահա այդ կիներուն երեւցէն եղած է ամէն բան...

Այսօր 700 Ֆրանկախտաւոր ունինք .. ճամբաներուն վրայ աշխատելու գացող գիւղացիները առանց տանոցի գացին, ու առանց տանոցի վերադարձան: Որովհետեւ իրենց ձեռքը ինկածներն ալ՝ գիշերը պոռոտ խաղցնողներուն տնակներուն մէջ թողուցին....

ՄԱՄՈՒԼ

Տառերու ձեւափոխման խնդիրը

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (2 յունիս).

— «Որեւէ ազգի Ա. եւ Բ.ի կամ գրերու մէջ փոփոխութիւն մը պէտք է արդարացնէ երկու բան, գեղագիտական ձեւն ու ճաշակը: Երկրորդ, կարդալու եւ տպագրելու դիւրութիւնները

Եթէ Մեսրոպեան գրերը իրենց «անկիւնաւոր» եւ երկար ու նուրբ ձեւերով աչքերը յոգնեցնելու պատճառ կրնան ըլլալ, այդ պարագային աշխատելու է որպէսզի նոր առաջարկուած գրերուն ձեւերն ու տեսակները, նոյնատեսակ, եւ աւելին, մեծ պակասներ կամ թերութիւններ չունենան:

Ծանօթ գիտնական Փրոֆ. Մառի կողմէ յանձնարարուած եւ հրապարակ գրուած երկու նմոյշներէն մէկը գրեթէ հին Մեսրոպեան երկաթագրերու ձեւն ունի եւ իբր բարեփոխումին ինքզինք արժեցնելու կամ արդէն գտնուածը փոխարինելու արժէքէն զուրկ է: Իսկ երկրորդ ձեւը առաջին անգամ տեսնողին վրայ ՌՈՒՍԵՐԷՆ գրերու տպաւորութիւնը կը ձգէ: Այդ Ա. եւ Բ.ի կարգ մը գրերը ոչ միայն ձեւով, այլ նոյնիսկ նոյնութեամբ կարծես ռուսական գրերէն փոխ առնուած են:

Մեր նպատակը չէ առարկել պարզ այն պատճառով որ հրապարակ դրուած գրերը ռուսական ձեւ ունին: Թուրքերէնի կամ ռուսականի հարց չկայ մեր մտքին մէջ: Եթէ գրերու բարեփոխում պիտի կատարուի գեղագիտական կամ տպագրական ու այդ կարգի հիմերու վրայ, ինչո՞ւ ընտրել այդ տձեւ գրերը որոնցմէ ռուսները իրենք դժգոհ են: Եթէ խորհրդային հայ վարիչները երկար ատենէ ի վեր կը մտածէին գրերու բարեփոխում կատարելու եւ մէջտեղէն վերցնելու Ա. եւ Բ.ի կարգ մը տձեւ ու անյարմար գրերը, ի՞նչ է որ մեզ կ'ստիպէ ուրիշին աւելցուքը հրամցնելու իբր բարեփոխութիւն:

Մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ մասնաւորապէս իբր նմոյշ հրամցուած երկու օրինակներէն մէկուն գրերուն ծուռ ու մուռ, անկիւնաւոր եւ տձեւ երեւոյթը, որ մեր ցարդ գործածած գրերէն ալ տգեղ է եւ շատ աւելի կրնայ յոգնեցնել աչքերը եւ տեղ գրաւել.

Անցեալին մենք երբեք չենք քաջալերած Մեսրոպեան գրերը «արխիւը» նետելով անոնց տեղը լատին գրերը ընդունելու պարագան: Այսօր ալ համոզուած ենք թէ այդ բանին պէտք չկայ: Իսկ ձեւերու բարեփոխութեան խնդիրը կրնայ [illegible] դիւրութեամբ, փոխանակ ռուսականին, որոնք ոչ մէկ կերպով մերիններէն աւելի լաւ չեն: Իսկ մենք համոզուած ենք թէ այդ բարեփոխութիւնը կարելի է կատարել նոյն իսկ առանց օտար գրերը ընդօրինակելու, այլ ժամանակի ընթացքին աստիճանաբար սրբագրելով մեր կարգ մը գրերու անհաճոյ ձեւերը, կարելի է հասնիլ նոյն ելքին»:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

Բարեգործականի Յունիս 23 թուակիր զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ողբացեալ Լեւոն Պէյ Յակոբեան 1920ին Միութեանս յանձնած էր կարեւոր հիմնադրամ մը (21,000 անգլ. ոսկի), գործադրելով իր հօրը՝ Թադէոս փաշայի եւ մօրը Տիկին Երանուհիի կտակը: Սոյն կտակագրամին գիւղուած եկամուտներով Երեւանի մէջ կառուցուեցաւ Դարուհի Յակոբեան Մայրանոցը, որ անգնահատելի ծառայութիւններ կը մատուցանէ, որպէս Մանկաբարձական Վարժարան եւս Բաց ատոր, ողբ. Տիկին Երանուհի Յակոբեան փաշա մեր Միութեան կտակած էր նաեւ իր հարստութեան կէսը: Սոյն կտակը իր զաւկին Լեւոն պէյ Յակոբեանի մահուընէ վերջ միայն պիտի գործադրուէր: Կեդր. Վարչ. Ժողովը վերջին ամիսներու ընթացքին բանակցութիւններ կատարեց հանգուցեալ Լեւոն պէյ Յակոբեանի ժառանգորդներուն հետ, կտակի գործադրութիւնը լաւագոյն պայմաններով ապահովելու համար.

Արդ, շնորհիւ ժառանգորդներուն եւ իրենց ներկայացուցիչ Տ. Լ. Սերվիչէնի կողմէ ցոյց տրուած ազնիւ վերաբերումին, կայացաւ բարեպատեհ համաձայնութիւն մը, ըստ որում Տիկին Յակոբեան փաշայի Եգիպտոսի մէջ թողած մէկ ընդարձակ կալուածը կը դառնայ Հ.Բ.Ը. Միութեան սեփականութիւնը, մի քանի վճարումներու յանձնառութեամբ: Սոյն կալուածը, որ կը բաղկանայ 555 ֆէտտան - Քօմ (Ղարպիէ), եւ նկատուած է հասութաբեր «ագարակ» մը.

⁂ Կեդր. Վարչ. Ժողովը իր վերջին մշակելի հողէ, կը գտնուի Սեկին – Էլ նիստին մէջ որոշեց հետեւեալ բացառիկ նպաստները եւս յատկացնել.

Կ. Պոլսի Պատրիարքարանին միջոցաւ Ազգ. Խնամատարութեան, յօգուտ գաղթականներու եւ որբերու, անգլ. ոսկի 100:

Պէյրութի Համազգայինի Թոքախտաւորներու Բուժարանին (որուն արդէն տարեկան 110 անգլ. ոսկիով կը նպաստենք) եւս Ա. Ո. 50:

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկ. Ռէնոսի Որբանոցին, Ա. Ո. 50:

Անարատ Յղութեան Քոյրերու Այնկրատէնի Որբանոցին, Ա. Ո. 50.

Հայ աշակերտուհիի մը յաջողութիւնը

Փարիզի Վեցերորդ Թաղամասի Նախակրթարաններու շուրջ 1200 աշակերտ – աշակերտուհիները գրաւոր եւ բանաւոր քննութիւններ անցուցին յունիս 15–17 պետական քննիչներու ներկայութեան, ստանալու համար certificat d'Etudes primaires:

Թէ բերանացի եւ թէ գրաւոր քննութեանց մէջ միակն ըլլալով առաջնութիւնը շահած է 13 տարեկան հայ աղջիկ մը՝ Օր. Արաքսի Գազազեան, Թիֆլիզցի, որ կրթական նախարարութեան ներկայացուցչին ջերմ շնորհաւորութեանց արժանացած է:

Չորս տարի առաջ նոյն ձեւով առաջին հանդիսացած էր իր քոյրը՝ Օր. Հրանոյշ Գազազեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԹԱԼԱՅՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Թուրքի մը ներկայութիւնը մեր դպրոցին մէջ, մանաւանդ այդ պէկին խորհրդաւորութիւն որ հասարակ բաներու համար ամէն տեղ չէր երթար ... Ուրեմն լուրջ բան մը կար: Բոլոր տղաքները ապշահար իրարու երես կը նայէին: Չեմ գիտեր թէ վարժապետին հետ ինչ խօսեցաւ եւ ինչ պատասխան առաւ, որովհետեւ տղաքը անձամբ չէր ճանչնար, թողուց գնաց: Մենք բոլորս ալ չհասկցանք թէ ինչո՞ւ էր եկած: Մեկնելէն վերջը վարժապետն էր որ մեզի բացատրեց թէ պէկին Տիկինը երկուքդ ուզած է տեսնել. որպէս թէ կիրակի օր խաղցած ժամանակ քար նետած ենք, պատուհանին ապակին կոտրելով եւ հանըմին գլուխը վիրաւորուած է:

Այս լսելով սկսայ լալ: Որովհետեւ ես ոչ խաղցած եմ տղաքներուն հետ եւ ոչ ալ քար նետած եմ պէկին ապարանքին ապակիներուն: Թերեւս ուրիշ տղաքներ եղած ըլլան: Բայց ոչ, մէկիկ մէկիկ հարցաքննուելով հասկցուեցաւ որ ոչ մէկը չարութիւն է ըրած: Մանաւանդ ես որ խիստ վախկոտ էի եւ ձեռնամաքրոտ:

Թէեւ պարապ վերադարձաւ Թուրքը, սակայն, վստահ էինք թէ կրկին պիտի գար, որովհետեւ վարժապետը պատասխանած էր թէ այդ երկու տղաքը այսօր չեն եկած: Ես կը վախնայի որ մեզ կը տանին լաւ մը կը ծեծեն, որովհետեւ մանկութենէս Թուրքին եւ մանաւանդ պէկերուն վախը երակներուս եւ ոսկորիս մէջ մտած էր, երբեք չէի կարող հաշտուիլ թէ Թուրքին մէջ բարի մարդիկ ալ կան, մինչեւ օրս ալ կարծիքս կարծիք մնաց: Որովհետեւ մեր մորթին վրայ կրեցինք ամենալաւ եւ ժեխիմ Թուրքին շառաչուն մտրակը:

Անխուսափելի էր, կարելի չէր որ պէկերուն խօսքը չգործադրուէր, մանաւանդ մեծ հանըմին խօսքը: Վարժապետը մեզ տուն ղրկեց, յուսալով թէ մեր բացակայութենէն կը մոռնան եւ չեն հետապնդեր այլ եւս:

Երկու ժամ չէր անցած, երբ երկու տղաք եկան մեզ կանչելու: Ես կուլայի, չէի ուզեր երթալ, բայց տղաքը ըսին թէ վարժապետը կ'ըսէ որ չվախնաք, գաք: Վերջապէս ընկերացանք Թուրքին: Երբ հանըմին ներկայութեան եկանք, նախ ժպտեցաւ եւ դիս կանչեց իր մօտ. — «Իբալ օղլու, պուրայա կէլ»: Խոնարհութիւն ընելով մօտեցայ: Ձեռքով կռնակս շոյեց — «Աֆէրիմ, տղաս խելացի ես» կը դարմանայի թէ ինչու այսքան անուշ կը վարուի հետս: Քաջալերուելով աւելի դպրոցական տղու դիրք առի: Քանի մը հարցումներ ըրաւ թէ ի՛նչ կը կարդաք, ինչ կը սորվիք, Թուրքերէն կը կարդա՞ք, եւն.:

Որքան որ կրնայի, քաղաքավարութեամբ պատասխանեցի հարցումներուն: Կարծեմ գոհ մնաց: Վախս փարատեցաւ բոլորովին: Կարգը եկաւ Արմենակին: [illegible]

ոչ գլուխ կոտրելու երեւոյթ ունէր, թէեւ ապտակ մը իջեցուց Արմենակին երեսին ժպտելով: Բարկութեան ոչ մէկ նշան: Փոխանակ արհամարհանքի եւ նախատինքի, բարի վարուեց խրատականներ տուաւ: Լաւ մը մեզ դիտելէ եւ վերէն վար չափելէն յետոյ «գացէք» ըսաւ: Կրկին խոնարհութիւն ընելով, վերադարձանք:

Չհասկցանք թէ ինչո՞ւ համար երկու փոքրիկ տղաքներ, այն ալ հայ դպրոցական տղաքներ իր ապարանքը հանել ուզեց: Կարծես հիացած էի այդ օրուան խօսքերէն եւ կը փափաքէի միշտ երթալ, միշտ գովասանքներ լսել:

Սակայն հայրս չափազանց տխուր էր, մեծ վիշտ ունեցողի մը ատրինճան: Կը զարմանայի թէ ինչո՞ւ ուրախ չէր որ իր որդին հանըմին գովասանքները լսած է: Կ'ուզէի որ հայրս ալ ինծի պէս ուրախ ըլլար, երբ ես կը պատմէի, հայրս աւելի կ'աժգունէր եւ խոր հառաչանքներ կ'արձակէր:

Զարմանալի բան: Մեծ փոփոխութիւն մը կրեց մեր տունը: Կարծես չար բան մը պատահած ըլլար: Չէր մնացեր մէջ:

Օր մըն ալ հայրս ըսաւ.—

— Տղաս, քեզ Նաճարեան քեռանցդ կը ղրկեմ, հոն կարդա:

— Ինչո՞ւ հայրիկ, մեր դպրոցը աւելի լաւ է, չեմ ուզեր բաժնուիլ ձեզմէ, չեմ ուզեր բաժնուիլ դպրոցէն: Ես չեմ երթար:

Ընդդիմութիւնս օգուտ չըրաւ: Լուրջ խորհուրդներ ունէին, համոզելով զիս ղրկեցին Նաճարեան, խոստանալով որ շուտ շուտ պիտի գան այցելութեան եւ երբեմն ալ պիտի դային զիրենք տեսնելու, կարօտս առնելու:

Հոն մնացի ժամանակ մը: Դպրոցը մերինէն բարձր բան մը չէր: Մեր դպրոցը գրեթէ աւելի արդիականացած էր, ինչպէս տեսանք, մեր ուսուցիչը յեղափոխական խմոր ունէր: Քիչ մը մոլեռանդութիւնը թօթափած էր, իսկ Նաճարենոյ ուսուցիչը որ իմ մօրս հարազատ մօրեղբայրն էր, այնքան աստուածավախ եւ քրիստոնէապաշտ էր, որ հռչակ առացած էր: «Մրջիւնին վրայ չի կոխեր», կ'ըսէին: Մեր դպ- [illegible]

դպրոցը, որ Գէորգ Հրպոյեանի շնչով կը դաստիարակուէր: Իր մտքի կարողութիւնը Քրիստոսէն անդին չէր անցներ, իր գիտութիւնը Աւետարանի վարդապետութեան մէջ կը խտանար: Շատ բարի էր եւ աստուածավախ, ինչպէս ըսի: Սուտ խօսիլը, Քրիստոսէ եւ Աստուծմէ զատ ուրիշ բանի մասին խօսիլը մեղք կը համարէր: Կը յիշեմ, օր մը երբ եկեղեցին Նինուէ մարգարէին գիրքը կը կարդային, արցունքները այտերէն ի վար սկսան հոսիլ, երբ կը կրկնէր.

«Մարգարէն ի փորոյ կէտին աղաղակէր եւ ասէր, Տէ՜ր, Տէ՜ր, ...»: Եւ ձայնը կը խեղդուէր հեծկլտուքներու մէջ:

Մեր կողմերը բողոքական համայնք չկար, որպէս զի ըսէինք թէ անկէ ներշնչուած է:

Իր անունը մինչեւ հեռուները հասած էր գեղեցիկ ձայնին շնորհիւ: Եւ ժողովուրդը ի վերջոյ օձիքէն թող չի տուաւ, մինչեւ որ [illegible] ձեռնադրեցին [illegible] (Տէր Վահրամ):

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

պուրկի պահակազօրքերը նոր ուժեր առացան։

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիոյ նացիները մեծաքանակ զէնք կը ղրկեն Աւստրիա, մաքսանենգութեամբ։ Դաւադիրները գեղեցիկ օթոներ կը գործածեն, մաքսային պաշտօնեաները չփութցնելու համար։ Մաքսանենգութեան կեդրոնը կը գտնուի Պավարիոյ սահմանին վրայ։

Նորանոր խստութիւններ Գերմանիոյ մէջ

Հիթլէրական կառավարութիւնը կը շարունակէ հալածել բոլոր կուսակցութիւնները, աջ թէ ձախ։

Առջի օր միայն մէկ քաղաքի մէջ ձերբակալեցին 365 համայնավար եւ ընկերվարական պաշտօնեաներ, իսկ ուրիշ քաղաքի մը մէջ, 200 ընկերվարական պաշտօնեաներ։

Համպուրկի մէջ բանւեցան 28 համայնավարներ, երբ գաղտնի ժողով կը գումարէին։

Էսսէնի մէջ սպաննուեցաւ համայնավար պաշտօնեայ մը, երբ բանտ կ'առաջնորդուէր։

Պավարիոյ կառավարութիւնը ձերբակալեց կաթոլիկ վարիչները եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներ։ Ասոնք ամբաստանուած են թէ կապ ունին աւստրիական կառավարութեան հետ եւ ատոր համար պատասխանատու են Աւստրիոյ նացի կուսակցութեան խափանման։

Թիւրինկէնի կառավարութիւնը ձերբակալեց Գողպատեան Սաղաւարտակիրներու վարիչները։

Պերլինի ոստիկանութիւնը արգիլեց ազգայնական կուսակցութեան մէկ ժողովը, ուր պիտի խօսէր նախարար Հիւկէնպէրկ, այն որ գաղթային կայսրութիւն պահանջեց Գերմանիոյ համար, իբրեւ պատուիրակ Լոնտոնի ժողովին․․․։

ԱՆԳԼԵԻՌՈՒՍ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պ․ Լիտվինով առջի օր կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Տեսակցութիւնը գաղտնի կը պահուի։ Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ երկու պետական մարդիկը իրենց տեսակէտները յայտնեցին այն արգելքներու մասին որ կը խափանեն առեւտրական յարաբերութեանց վերահաստատումը։ Նոր տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ քանի մը օր յետոյ։ Խորհրդային շրջանակները չափազանց վերապահ են կատարուած խօսակցութեանց մասին։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ բանակցութիւնները շատ երկար պիտի տեւեն եւ ժամանակի պիտի ըլլան, ելքի մը յանգելու համար։ Մոսկուա տրամադիր չերեւար նոր զիջումներ ընելու։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ՝ 80 ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երէկ Փարիզէն ճամբայ ելան 80 հեծելանիւորդներ, Ֆրանսայի շրջանը կատարելու համար։ Պիտի կտրեն 4395 քիլոմեդր, անցնելով 23 հանգրուաններէ։ Այս տարի փոխուած է ուղեգիծը։ Մինչ անցեալ տարիներ կ'անցնէին Պրըթանըէն, Պիրէնեաններէն, Միջերկրականի ափերէն, քերելով Ալպեանները, Ժիւռան եւ Վոժը, այս տարի պիտի իջնեն Վոժէն և Ալպեաններէն, հասնելու համար Միջերկրական եւ Պիրէնեանները, ուրկէ պիտի բարձրանան Պրըթանիը, յանգելու համար Փարիզ։ Ընդհ․ կարծիքը այն է թէ յաղթանակը պիտի շահին Իտալացիները

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔՈԼՈԵՊ, Փաթուկ․— 35 ֆր․։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ Մարսէյլի Քրիստափոր խումբը իր ցաւակցութիւնները կը կը յայտնէ ընկ․ ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

×

Հ. Յ. Դ Սէն Թ'էթիէնի «Անտոք» կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր ընտանեկան պարագաներուն։

×

Խոնարհելով ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի թարմ շիրմին առջեւ, խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ իր ընտանեկան պարագաներուն։

Վարդան Խրիմեան

Սէն Թ'էթիէն

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Այրի Տիկին Սիրանուշ Սէմէրճեան, Այրի Տիկին Սրբուհի Սէմէրճեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Կոպեռնիկ Սէմէրճեան (Միլւոքի), Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Սէմէրճեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Միսաք Թովմասեան (Գոնսթանցա), Տէր եւ Տիկին Արամ Սէֆէրեան (Նիւ Եորք), Պ․ Ցարութիւն Պալտասարեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, որդւոյն, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՍԵՄԵՐՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 27 յունիս, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 10ին․

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր բնակարանին մէջ 7–9 Claude Deboussy, Savigny s/Orge ։

Շոգեկառք առնել Gare Austerlitzէն եւ St. Michelէն ։

ԾԱՆ․— Մասնաւոր մահազդ զրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ խոհարարուհի մը ծովեզերեայ ապարանքի մը մէջ աշխատելու համար։ Դիմել՝ ճաշարան Ֆլօրիա, 61 Mr. le Prince. Փարիզ. մեթրօ Օտէօն։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ խումբի ընկերները վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Fbg. du Temple.

ՀՐԱՉԻԱՆ եւ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբերու ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ընկերները արտակարգ ժողովի կը հրաւիրուին վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Պատ. Միութեան Գրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գույվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Ընկերական ճաշկերոյթ Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած՝ ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
Ընկ. Մ. ՊՕՂՈՍԵԱՆի բնակարանին մէջ, 14, rue Beauséjour
Ներկայ կ'ըլլան ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵՐՕ – ՔԱՇԱՆԻ
«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ
ԿԻՐԱԿԻ, 2 ՅՈՒԼԻՍ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
Պ. ԿԱՐԱՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՀՈՎԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchamps

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ։ Դպրոցի աշակերտները կը պարեն մասնաւոր տարազով Ballet, կովկասեան եւ հայկական պարեր։ Թառ եւ նուագախումբ եւ ՇՈՂԳԱՄի ներկայացում, ՆԱՊԱՍՏԱԿի խաղը եւ ուրիշ անակնկալներ։

Սիրայօժար իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ երեք ֆրանսացի երիտասարդներ՝ M. M. Pierre REICH. Maurice PUARD եւ André CADIC.

ՄՈՒՏՔԸ՝ 2.50 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux ։

Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9
Robinsonի Au Grand Arbre պարտէզին մէջ։
Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, թատերական ներկայացում, նուագ եւյլն.։ Եւրոպական պարեր։ Մասնաւոր նուագախումբ, ճոխ եւ գիւրամատչելի պիւֆէ։ Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։
Տախտակներու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին
Տարեկան դաշտահանդէսը Յուլիս 16ին
St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

Դերձակներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ Է դերձակի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով, թէեւ խանութին ֆոնը կ'արժէ 15,000 ֆրանք, բայց ստիպուած ըլլալով մեկնիլ Յունիսի վերջը, կը ծախեմ միմիայն 2000 ֆրանքի։ Առաջին ներկայացողին կարեւոր զեղչ։ Բացառիկ պատեհութիւն։ Օգտուեցէք առիթէն, դիմել՝ 8, rue Affre, Փարիզ (18), մէթրօ՝ Chapelle կամ Barbès։

Հ. Հ. ՀԱՅ ԳԱՂԹ. ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ փոխադրուած է նախկին շէնքին մէջ՝ **71 Ave. Kléber.**
Բաց է ՄԻԱՅՆ ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ, ժամը 10 — 12.30։

Այժ տուէք նոր զրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր…

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)
Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Ցունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ…

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)
Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
Գին՝ 10 ֆրանք
Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է ԵՒ ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ
«Հայ քաքաքական ընդհարումները»
ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ
ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ
Ընտիր թուղթի վրայ եւ նկարներով։ Գինն է՝ 15 ֆրանք։
Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 1 տոլար
Գրադարան - Ընթերցարաններուն 10 ֆրանք։
Դիմել՝ **A. Gulkhandanian, 71, Ave. Kléber** Paris (16)

Լոյս տեսաւ «ԿՕՕՊԵՐԱՑԻԱ»
Գրեց՝ Փրոֆ. Վ. ՏՕՏՕՄԵԱՆՑ   Թարգմանեց՝ ՕՆ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Տպագր. ՍՕՖԻԱ   Գին՝ 10 ֆրանք։
Կը ծախուի ՀՐ. ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը, 51, rue Mr. le Prince. Paris (5).

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
Գրատուն ՀՐՆՏ - ՍՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (5e)   Métro: Odéon   Tél.: Danton 88-65

Շանթաձանօթ ՊԱԼԵՆՑ Գրատունը իրեն միացնելէ զատ, Գրատունս երեք տարիէ ի վեր ամբարած է հայերէն հին եւ նոր ամէն տեսակ գրքերու ճոխ ձեթերք մը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ օրը օրին կը ստացուին Պետհրատի բոլոր հրատարակութիւնները, գրական, գեղարուեստական, երաժշտական եւյլն.։

Գործակալն ենք զոյգ ՀԱՅՐԵՆԻՔներու, Յուսաբերի, Երիտասարդ Հայու, Սիոնի եւ այլ հայ թերթերու։

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՔԵՐՈՒ, Laroussei, Hachettei, Félix Alcani, Armand Colini եւ ֆրանսական բոլոր կարեւոր հրատարակչական տուներու հրատարակութիւնները ունինք եւ կը հայթայթենք առանց գինի յաւելումի։

Դպրոցներու եւ գրադարաններու համար 100ին 10 զեղչ։

Ունինք արդիական կազմատուն։

Վարձու կը տրուին վիպական գրքեր, շաբաթը 3, ամիսը 10 ֆրանքով

ՏՕՔԹ. ԵՂՈՒՊԵԱՆ

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները բստ առաջինին Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6, **Rue Dupuis թիւ 8**, որ կը գտնուի թիւ **44 Avenue de Versailles**ի քով ; Մէթրօ **Mirabeau** կամ **Javel**.

Aux Etoiles de la Perse

Restaurant TÉHÉRAN
33, Rue des Ecoles. Paris (5)
Պարսկական եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ
Գինները չափաւոր։   SALON DE THÉ
Ամէն Ուրբաթ պարսկական երաժշտութիւն։

CABINET de Me V. YARJANIAN
JURISCONSULTE
Procédure Générale — Mandataire en Justice
44, Rue La Fayette, Paris (9)   Tél. TAITBOUT. 53-32

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։

Կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Երեքս նստեր էինք Լայփցիգէրթրասէի մեծ սրճարաններէն մէկուն մէջ։ Կալիայեւ ջերմեռանդ շեշտով մը կը խօսէր ահաբեկչական շարժման մասին, եւ կ'ըսէր թէ անդառնալի կերպով որոշած է մասնակցիլ Պլեհվէի մահափորձին, թէ իրեն բարոյապէս անկարելի է ընդունիլ խաղաղ որ եւ է աշխատանք։ Ազեւ մտիկ կ'ընէր անփութութեամբ։ Կալիայեւ լռեց ի վերջոյ եւ Ազեւ բաւ հանդարտ շեշտով մը.

— Առայժմ մարդու պէտք չունինք։ Գացէք Ժընեւ, թերեւս յետոյ կը կանչենք քեզ։

Կալիայեւ մեկնեցաւ, գրեթէ սիրտը կոտրած։ Հարցուցի Ազեւի.

— Ձեզի հաճելի չթուեցա՞ւ։

Ազեւ մտածեց մէկ վայրկեան։

— Ոչ ․․․։ Սակայն տարօրինակ երեւոյթ մը ունի։ Լաւ կը ճանչնա՞ք զինք։

Փողոցին մէջ ինծի կը սպասէր Կալիայեւ։ Գրգռուած էր եւ յուզուած։ Բռնեցի թեւէն։

— Ի՞նչ ունիս, Եա՛նեկ։ Քեզի հաճելի չթուեցաւ, չէ՞։

Ինչպէս Ազեւ, Կալիայեւ չպատասխանեց անմիջապէս։

— Ոչ, բայց ի վերջոյ։ Սակայն չըկրցայ հասկնալ զինք։ Թերեւս ալ երբեք չհասկնամ զինքը։

Կրակովիոյ մէջ ձախողութիւն մը կրեցի։ Այն մարդը, որուն զիմեցի անցագիր ստանալու համար, երդումպատառ կ'ըլլար յայտարարելով թէ անկարելի է անցագիր գտնել, եթէ ոչ ապրանքի սուղ վճարելու պիտի բաւիպուէի։

Կրակովիոյ լեհ ընկերվարականները բացարձակապէս անծանօթ էին ինծի, եւ ես չէի գիտեր իրենց ծածկախօսքը։ Ինքզինքս կրնայի ներկայացնել միայն X.ի յանձնարարականով, որ գոհացուցիչ չէր անշուշտ։ Բարեբախտաբար, դիպուածով հանդիպեցայ լեհ ընկերվարական կուսակցութեան անդամներէն մէկուն, աքսորի ընկերս Զ., որ յաջորդ օրն իսկ ինծի յանձնեց անցագիր մը, լեհ ազնուականի մը անունով եւ վաղայաջորդ օրն ալ, առաջին անգամ ըլլալով ձեռքս կեղծ անցագիր մը, հասայ ռուսական սահմանագլուխ։ Նոյեմբերի սկիզբը Պետերբուրգ հասած էի, առանց երբեք տեղեկութիւն ունենալու Մարտ.-Մարմնին կազմին մասին, ոչ ալ գիտնալու կուսակցութեան ծածկախօսքն ու հաւաքավայրերը։ Կը սպասէի Ազեւին, որ խոստացած էր հետեւիլ ինծի անմիջապէս։

II

Պետերբուրգի մէջ, ինչպէս Հիւսիսային Պանդոկը եւ, նոյն իրիկունն իսկ, գացի փնտռելու ընկերը, որ Ժընեւէն մեկնած էր ինձմէ առաջ։ Ամէն օր պարտաւոր էր ինծի սպասել Սադովայա փողոցին մէջ, Գորոխովայա փողոցին եւ Նեւսկի Պրոսպեկտի միջեւ. Սադովայա փողոցն ի վար կ'երթայի խայտաճամուկ ամբոխին մէջ փնտռելով ընկերոջս դէմքը։ Որքան կը յառաջանայի, այնքան կը յուսահատէի հանդիպելէ ընկերոջս։ Գրեթէ սկսեր էի մտածել թէ ընկերս տակաւին Պետերբուրգ չէր հասած, կամ ձերբակալուած էր սահմանագլուխին վրայ, երբ յանկարծ ձայն մը կանչեց ետեւէս.

— Պարո՛ն, տուփ մը սիկար գնեցէք, տասը հատը հինգ կոպէկ։

Ետ դարձայ։ Առջեւս կանգնած էր ընկերս, որ հագեր էր գիւղացիի մորթ, մէջքին կապեր ճերմակ կոճկալ մը, գլուխը դրած էր գդակ մը, մօրուքը բուսեր էր քանի մը օրէ ի վեր, նիհար եւ տժգոյն։ Վիզէն կախեր էր սնտուկ մը, որ խանութիւրեւ լեցուած էր սիկարի եւ լուցկիի տուփերով, դրամապանակներով եւ ուրիշ մանր մունր առարկաներով։ Մօտեցայ իրեն եւ ընտրութիւն մը ընելու ձեւն առնելով, փափսալով ժամադրութիւն մը տուի։

Երկու ժամ յետոյ, ես եւ ընկերս նստեր էինք սեղանի մը շուրջ, աղտոտ կապելայի մը մէջ, Սեննայա փողոցէն ոչ շատ հեռու։ Ազրանքը տունն էր ձգած, բայց չէր հանած գիւղացիի մորթը եւ գդակը։ Հետը խօսելով հանդերձ, երկար ատեն չկրցայ վարժուիլ իր ծիծաղելի զգեստաւորման, այնքան նոր էր ինծի համար։

Ինծի պատմեց թէ մեր ընկերներէն մէկը արդէն կառապան արձանագրուած էր, թէ ինք եւ ան հակողութեան տակ առած էին Պլեհվէի տունը, թէ մէկ հեղ յաջողած էին տեսնել ոստիկանական նախարարին կառքը։ Եւ յետոյ նկարագրեց Պլեհվէի կառքն ու հետեւորդները — Երկու ճերմակ ձիեր, կառապանին կուրծքը շքանշաններով զարդարուած, ոստիկանը կառքին ետեւը նստած։ Նախարարին կառքին ետեւէն ուրիշ կառք մը, Օխրանայի լրտեսներուն համար։ Ընկերս շատ գոհ էր իր զննութեանց արդիւնքէն, սակայն շատ կը տրտնջար իր կացութենէն ծագած դժուարութիւններուն պատճառով։

— Օր մը, բաւ, Ցեպնոյէ կամուրջին վրայ կը գտնուէի։ Կը սպասէի։ Տեսայ որ պահակ ոստիկան, աչքերը լայն բացած, ինծի կը նայի։ Գլուխս կը բանամ, մինչեւ գետին կը ծռիմ եւ կ'ըսեմ. « Ձերդ ազնուութիւնը կը հաճի՞ ինծի ըսել թէ… ո՞վ կը բնակի այս գեղեցիկ պալատին մէջ, արդեօք ցալը ի՞նքը, որովհետեւ կը տեսնեմ որ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ կը տեսնուին դրան առջեւ »։ Սպան տօքսս մինչեւ գլուխս չափեց զիս, ժպտեցաւ եւ ըսաւ. «Աղո՛ւշ, գեղջուկ, ի՞նչ կը հասկնաս, նախարար մը կ'ապրի այստեղ» — « Նախարա՞ր, ի՞նչ կը նշանակէ․․ Թերեւս զօրապետներուն մեծը »։ — « Ծնդա՛ծ, նախարար մը միշտ նախարար մըն է, հասկցա՞ր » — « Հասկցա՛յ, շատ լա՛ւ հասկցայ։ Ըսելածի մէկը որ ոսկիներու մէջ կը լողայ. ապահովաբար տարին հարիւր հազար րուբլի մը կ'առնէ հայ »։ Սպան նորէն կը ժպտի. « Աղո՛ւշ, ի՞նչ հարիւր հազար, ի՞նչ կ'արժէ հարիւր հազարը, բէշ մըն ալ վեր ելիր, մէկ միլիոն ըսէ․․․ »։ Մինչ այդ, կը դիտեմ չորս կողմս։ Ահա լրտեսները, որ գործի վրայ են։ Կառք մը կը յառաջանայ դարպասին մէջ։ Յայտնի է որ Պլեհվէ դուրս պիտի ելլէ։ Սպան կը դառնայ ինծի. « Ալ հիմա չուէ՛, տեսնեմ, ը՛շ, շուտ, այստեղ գործ չունիս դուն »։ Կը հեռանամ կամուրջէն, պահ մը կանգ կ'առնեմ իբր թէ շտկելու համար ապրանքներս։ Շուրջս կը դիտեմ սակայն։ Ահա դուրս կ'ելլէ Պլեհվէն

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒՆԻՍ 1933
29 Juin 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2226 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԵՂՔԸ

Այսպէս ուրեմն, Բարեգործականի հիմնադիրներէն գոնէ երկուքը, Երուանդ պէյ Աղաթօն եւ Մկրտիչ Անդրանիկեան կ՚ուզեն այն տպաւորութիւնը ձգել թէ՝ հայկական հոսանքներ եւ թերթեր կան որ կը ձգտին քանդել այդ Միութիւնը։

Եւ ասոր համար, կը դիմեն ամէնէն ստոր խուժանավարութեան, կասկածելի դարձնելով իրենց խելքն ալ, բարոյականն ալ։

Ջենք ուզեր տաղտկալի դառնալ, նորէն արտատպելով իրենց այնքան զզուելի, բռչայական վերագրումները, որոնց գլխաւորները միայն յիշեր էինք։

Աւելի մեծ պատիւ ըրած եղանք, երկու օր հատուածներ հրամցնելով այդ խայտառակ, անկիրթ եւ անմիտ հրատարակութեան, ինչպէս կ՚ըսէինք առաջին օրը։

Միւս կողմէ, նուաստացում պիտի ըլլար կրկին եւ կրկին շեշտել թէ՝ Բարեգործականը քանդելու խնդիր գոյութիւն ունեցած չէ ոչ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ոչ ալ անոր այս կամ այն թերթին, անհատին համար։

Աղաթօնները ի զուր սուտ — խենդ կը ձեւանան, իրենց հիմնական մեղքերը ծածկելու եւ Բարեգործականի վարիչներուն հակադաշնակցական կիրքը պարտկելու համար։

Անոնք բաւական հայերէն գիտեն, հասկնալու համար թէ ի՛նչ կ՚ըսէ Դաշնակցութիւնը, 25 տարիէ ի վեր եւ մինչեւ այսօր, ձգտելով այդ Միութիւնը դնել շիտակ ճամբու վրայ։

Անոնք եթէ բարեհաճէին վար իջնել իրենց ամիրայական, կիսուծ — աղնուապետական բարձունքէն, եւ հետաքրքրուէին, հարցնէին, խօսակցէին,— պիտի իմանային որ, Դաշնակցութիւնը նոյնիսկ շրջաբերականներ ուղղած է իր մարմիններուն եւ մամուլին, գծելով անոնց հետեւելիք ուղին՝ Բարեգործականի, ինչպէս ուրիշ հանրօգուտ հաստատութեանց հանդէպ։

Եւ այդ ուղին եղած է դրական, մնալով ակներեւ թերութեանց, վրիպումներու, քարացած մեթոտներու եւ կանոնագիրներու, մախումներու ու կամայականութեանց քննադատութեան սահմանին մէջ։

Բարեգործականի գրասենեակին եւ Նուպարեան Մատենադարանին մէջ կարելի է գտնել բոլոր դաշնակցական թերթերն ու հրատարակութիւնները, եւ գաղափար կազմել անոնց մղած պայքարին էութեան մասին։

Դժբախտաբար, Բարեգործականի հիմնադիրներն ու վարիչները սովորութիւն չունին հայերէն, մանաւանդ դաշնակցական թերթեր կարդալու։ Անոնք իրենց տպաւորութիւնները կը քաղեն մասնաւոր գրաքննիչներու միջոցաւ, որոնց գլուխը կը գտնուի վարիչ — պատուիրակը ինք, Վահան Մալէզեան, ձախողած եւ ձախաւեր փաստաբանը։

Այսպէ՛ս է որ, քնարեր հէքեաթներով լեցուցեր էին Պօղոս Նուպարի գլուխն ալ, որովհետեւ հանգուցեալ փաշան հայերէն չէր գիտեր։

Բերնէ բերան եւ թերթէ թերթ, ծայրայեղութիւններ անխուսափելի են։

Բայց, ուրի՛շ բան է պոռթկումը, եւ ուրիշ բան՝ «քանդելու» միտքը, որ միայն Բարեգործականի անարժան մունետիկներուն խելապատակէն կը ցնդի։

Եւ Դաշնակցութիւնը չէ բաւականացած միայն քննադատելով, այլ դրած է որոշ, թանձրացեալ առաջարկներ։ Բացատրած է թէ ի՛նչպէս կ՚ըմբռնէ Բարեգործականին դերը, մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ։

Երկու տարի առաջ, երբ մէջտեղ դրուեցաւ «Նոր ուղեգիծը», որ պիտի կազմէր «Գ. Կիւլպէնկեան Հարստութեան ոսկեպարը», — մէնէն աւելի դաշնակցական մամուլը զբաղեցաւ, միամտօրէն կարծելով թէ որոշ բարեփոխումներ պիտի կատարուին։ Եւ գրի առաւ ինչ որ կը խորհէր, օգնելու համար բարեփոխման։

Բայց, ուղեգիծը մնաց դարակի մէջ, եւ մարդիկ շարունակեցին եւ կը շարունակեն գործել այնպէս ինչպէս որոշեր են առաջին օրէն։

Անոնք «ի յառաջագունէ» վճռած են չլսել, չտեսնել ինչ որ կուգայ դիմացի ճակատէն։

Այս գիծը այնքան չէշտուած, այնքան քարացած է որ, դարձեր է անգիր աւանդութիւն՝ Բարեգործականի եկող — դացող վարիչներուն համար։

Անոնք միայն թշնամիներ կը տեսնեն իրենց բոլորտիքը, ամէնէն տարրական գիտողութեանց առթիւ, եւ իրար կը խառնեն երկինք — երկիր, օգնութիւն աղաղակելով։

Մինչդեռ, իրենց անմիջական շրջապատն անգամ լեցուն եղած է այսօր, Փարիզի Մանաժողովէն մինչեւ այս կամ այն ռամկավար՝ նպաստընկալ թերթը։

Դաշնակցականները չէին որ կազմակերպեցին գործադուլներու ցոյցը, Նիւ Եօրքի մէջ, մարտաշունչ թռուցիկով մը։

Եւ դաշնակցականները չէին որ փախցուցին Գ. Կիւլպէնկեանը, որուն իշխանութեան օրով արեւ իջած էր իրենց վրայ, բայց աստուպ մը նշոյլն ալ չունեցաւ․․․

Դաշնակցականներուն մեղքն այն է որ՝ կը խօսին ու կը գրեն իրենց տեսածը։

Մինչդեռ միւսները, Հ. Բ. Ը. Մ. անկաշա՛ռ բարեկամները, անոր միջնաբերդին աւելի կամ պակաս իրաւէկ պահակները քաջութիւնը չունին ստորագրելու իրենց գիտցածն ու աջ — ձախ պատմածը։

Եթէ միայն անոնք խօսէին, եթէ Սքուէր Ալպոնիի պատերը լեզու ելլէին, այն ատեն յետին պարզամիտն ալ պիտի համոզուէր թէ՝ ո՛ւր թաղուած է շան գլուխը։

Վերջին խօսք մը եւս, Աղաթօն — Անդրանիկեան «չէբիաթ»ին առթիւ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հազարաւոր փախստականներ Կովկասէն

ԹԱՒՐԻԶ, 17 (Ցառաջ) — Խորհրդային երկիրներէն փախչողների մասին գրածս ճշգուեց։ Արտաբիլից եկողները պատմում էին որ 2–3 հազար փախչողներ կան. իսկ այսօր այդ փախստականներից մէկը հոս հասաւ, որ եւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները պատմեց.

— Աստարայի եւ Արդաբիլի բանտերը լեցուն են փախստականներով. Նրանց թիւը երեք հազարի կը հասնի։ Իր փախուստի օրը պարսկական հողում 150 հոգուց աւելի մարդիկ են բռնուած։ Սովի ճիրաններում կուլ չգնալու եւ չէկիստների ձեռքից ազատուելու համար մարդիկ իրենց կեանքը հազար ու մի վտանգի ենթարկելով իրենց շունչը պարսկական հողում կ՚առնեն։ Փախչում են, հինգով, տասով, յիսունով, իսկ երբեմն էլ հարիւրներով։ Այսպէս, օրինակ, Թալիշի շրջանի մէկ գիւղի ամբողջ բնակչութիւնը, այլեւս չկարողանալով տոկալ խորհրդային կարգերին ու բռնութիւններին, իրենց ստացուածքով միասին անցել են Պարսկաստան։ Բոլոր փախչողները սահմանն անցնելուց, ծունկի գալով աղօթում են, որ դահիճների ձեռքից կարողացան ազատուել։

ԵՐԿՈՒ ՑԱՒԱԼԻ ԴԷՊՔԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ԿՌԻՒ ՀԱՅ ԵՒ ԱՐԱԲ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

«ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ԿԵՑՆԵՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԸ»

Ինչպէս գրած էինք, յունիս 18ին կատարուեցաւ Կիլիկիոյ Սահակ կաթողիկոսին 30ամեայ յոբելեանը, մասնակցութեամբ Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահին եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներու։

Միեւնոյն օրը երկու ցաւալի դէպքեր պատահած են, համաձայն արաբական թերթերու։

«Էլ Ահրար» կը գրէ —

Հայերը, Կիրակի կէսօրէ վերջ, երկու կարեւոր դէպքերու հեղինակները եղան։ Մենք կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս երկու դէպքերու վրայ որովհետեւ անտարբերութիւնը կրնայ աւելի մեծ եւ տխուր դէպքերու պատճառ տալ, որքան ալ այդ անկարգութեանց հեղինակները կարգ մը տգէտ եւ անխորհուրդ Հայեր ըլլան։

Երէկ, կէսօրէ վերջ, Ֆրըն Շըպպէք Հ. Տ. Բ.ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները ախոյեանական մրցում ունէին։ Խաղավայրը մեծ բազմութեամբ մը լեցուած էր, մեծամասնութիւնը Հայեր։ Խաղի միջոցին հայ մը եւ վաթանի մը վէճ կ՚ունենան, Հայը կը սկսի հարուածներ տալ վաթանիին։ Շուտով կացութիւնը ծանրացաւ եւ վէճը կռիւի փոխուեցաւ։ Կարգ մը տգէտ Հայեր յարձակեցան եւ խառնակութեան սկսան։ Ժանտարմաներ միջամտեցին եւ ժողովուրդը ցրուելու աշխատեցան։ Սակայն կռուողները դժգոհ մնացին ժանտարմայի միջամտութենէն եւ անոնց վրայ յարձակում գործելով բոլոր զէնքերը գրաւեցին անոնց ձեռքերէն եւ մինչեւ պահակատուն քշեցին զանոնք։ Ժանտարմայի հրամանատարութիւնը 50 նոր ժանտարմաներ ղրկեց, որոնք ստիպուեցան սուիններ գործածել, որովհետեւ Հայերը քար նետելու սկսած էին։ Երկու ժանտարմա եւ 12 Հայեր վիրաւորուեցան։

Ժամը 6ին, Հանրապետութեան Նախագահը, Պ. Տէպպաս երբ Անթիլիասէն կը վերադառնար իր ինքնաշարժով, կարգ մը Հայեր, Նէհր Պէյրութի առջեւ, արգիլեցին ինքնաշարժի ընթացքը։ Ժանտարմաներ հասան ճամբայ բանալու համար, սակայն Հայերը յարձակեցան անոնց վրայ եւ ծեծեցին ժանտարմաները։ Յարձակողներէն քանի մը հոգի ձերբակալուեցան։

Իսկ իսլամական «Էլ Նիտա» միեւնոյն առթիւ կը գրէ —

Կիրակի կէսօրէ վերջ ախոյեանական մրցում մը կար Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հ. Տ. Բ.ի միջեւ։ Խաղի միջոցին հայ եւ արաբ երկու մարզիկներ վէճ մը ունեցան եւ անոնցմէ մէկը միւսին հարուածներ տուաւ։ Հանդիսատես Հայեր, մօտ 2000 հոգի, վրէժ լուծելու համար դաշտ փութացին, ժանտարմաներ կը միջամտեն, սակայն չեն յաջողիր ժողովուրդը դաշտէն հեռացնել, որով խաղը շարունակել կարելի չըլլար։Շատերը կը պոռային, կը ճչային եւ աղմուկ կը բարձրանար։

Այս խառնակութեանց միջոցին վիրաւորուողներ եղան։ Հայ կամաւոր մը Լուիս Ապու Նատըր անուն մէկու մը վրայ յարձակեցաւ եւ աչքէն վիրաւորեց զայն։ Վիրաւորուողը տառապեալին բողոքեց. այս վերջինն ալ ձերբակալեց կամաւորը եւ տարաւ Ֆրըն Շըպէքի պահականոցը։ Հայերը յուզուեցան եւ պահակատան առջեւ հաւաքուելով պահանջեցին անոր արձակումը։Ժանտարմաներ սուիններ գործածելով վռնտեցին զանոնք։ Ի վերջոյ 10 Հայեր ձերբակալուեցան եւ Պատրաստայի բանտը տարուեցան։ Ժանտարմա մը երեսէն վիրաւորուեցաւ։

«Ա. Նիկոլի նոր խուրջը՝ խաղաղի խաղով

Թաւրիզէն կը գրեն մեզի, յունիս 17 թուականով — Երէկ ստացանք՝ Ա. Նիկոլի երկրորդ գրքոյկը, «Թշնամիներուս եւ Բարեկամներուս», ղրկուած Բերայէն (Պոլիս)։ Իմ հասցէս գրած են — Խոշիկ, բժշտաքիթէօր մը ժուրնալ Ցառաջ ս՚Արմէնիէն։ Երկրորդ ընկերոջ մը՝ փրօֆէսոր։ Առաջինորդին՝ Մէլի Թանգեան Փէր։ Վեց օրինակ ղրկուած է այստեղ։

30 գիւղեր ոչնչացած Թուրքիոյ մէջ

Եսքիշէհիրէն կը հեռագրեն յունիս 27 թուականով — Վեց շաբաթէ ի վեր հեղեղման անձրեւներ կը տեղան Թոքատի եւ Էսկիշէհիրի գաւառներուն մէջ։ Երեսունի չափ գիւղեր ոչնչացած են մասամբ կամ ամբողջովին։ Մարդիկ խեղդուած, հարիւրաւոր աքցաններ ջուրերէն քշուած են։ Ամբողջ հունձքը փճացած է։

Վարձերու յաւելումը պիտի գործադրուի՞

Գրած էինք թէ Երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ որոշած է այս տարի յետաձգել բնակարանի վարձքերու հարիւրին 15 յաւելումը (1914ի արժէքին վրայ)։

Ծերակոյտին օրէնսդիր յանձնաժողովը իր կարգին քննելով այս խնդիրը, որոշեց մերժել յետաձգումը։

Նոր յայտնութիւններ Վենիզելոսի դէմ սարքուած ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՈՒՉԸ ՇԱՏՈՆՑ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴԷՐ․․․

Աթէնքի մէջ քննութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար Վենիզէլոսի դէմ սարքուած մահափորձին հեղինակները։

Պ. Վենիզէլոսի պահակներէն Պ. Եանաքիս, որ անոր ինքնաշարժին մէջ կը գտնուէր դէպքին գիշերը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Յունիս 6ի գիշերը, ժամը 11—11.10, Քիֆիսայէն մեկնեցանք Աթէնք իջնելու համար։ Կը գտնուէի Պ. Վենիզէլոսի ինքնաշարժին մէջ եւ մեքենավարին քովը։ Քիչ հեռաւորութենէ մեր ինքնաշարժին կը հետեւէր պահակներու ինքնաշարժը։ Երբ որ մեր ինքնաշարժը մօտեցաւ Պոտոսաքիի գործարանին, հրացանաձգութեան աղմուկ լսեցի եւ զգացի որ փամփուշտները սուլելով կ՚անցնէին գլխուս վերեւէն։ Անմիջապէս ատրճանակս քաշեցի եւ ծռելով տեսայ ռմբագործներուն ինքնաշարժը որ երեք մեթր հեռու կը գտնուէր եւ կը յառաջանար մեր ուղղութեամբ։

Բնազդաբար խորհեցայ որ դիրքս անյարմար էր ինքնապաշտպանութեան համար եւ վարիչին ըսի որ ինքնաշարժը կեցնէ։ Դուռը բանալով նետուեցայ, մինչ ինքնաշարժը կը շարժէր։ Տեսայ որ դաւադիրներու ինքնաշարժը արդէն 50—60 մէթր հեռացած էր։ Գտնուած տեղէն սկսայ կրակել դաւադիրներուն վրայ։ Թէ դաւադիրներուն եւ թէ պահակներուն ինքնաշարժները կեցած էին։ Առաջինը ինձմէ հեռու 5 մէթր, իսկ երկրորդը 9։ Երբ սկսայ կրակել, դաւադիրները դադրեցուցին հրացանաձգութիւնը։ Այդ միջոցին, ինքնաշարժը բաւական սուրալ եւ ես պահակներու ինքնաշարժին մէջ նետուելով, սկսանք հալածել դաւադիրները։Պահակներու ինքնաշարժին մէջ չնետուած, նշմարեցի փոքր ինքնաշարժ մը, որուն մէջ տեղ բռնած էին 3—4 հոգի։

Վստահաբար կրնամ ըսել որ այս ինքնաշարժը յարաբերութեան մէջ էր դաւադիրներուն հետ, թէեւ այս ինքնաշարժէն բնաւ կրակ չբացուեցաւ։Մեր ինքնաշարժին քառուղիներէն մին պայթած ըլլալով, չկրցանք հետապնդել դաւադիրները։ Երբ որ Պ. Ցալտարիս իշխանութեան գլուխ անցաւ, Ապահովութեան Տեսուչ Փոլիխրօնօփուլոս իր գործակիցներուն հետ սկսաւ հետապնդել եւ լրտեսել Պ. Վենիզէլոսը։ Խորհրդարանին մէջ, երբ Պ. Վենիզէլոս պիտի խօսէր Պ. Մեթաքսասի ամբաստանութեան մասին՝ Փոլիխրօնօփուլոս Խորհրդարանի նրբանցքները եւ վերնատունը խճողած էր իր մարդոցմով, որպէսզի խուճապէն օգտուելով սպաննել տայ Պ. Վենիզելոսը։ Այս մասին կանուխէն տեղեկութիւն տրուած էր մեզի։ Յունիս 13ին, ինծի ներկայացաւ ոստիկան Ղունարիտիս եւ ըսաւ թէ Փոլիխրօնօփուլոսի եղբայրը, աւազակ Քարաթանասիս եւ երեսփոխան Մանոսս Մարաթոնի կողմերը խնջոյքի նստած էին։

Իմ կարծիքս այն է որ Պ. Վենիզէլոսի դէմ կազմակերպուած մահափորձին պատասխանատուն Ապահովութեան տեսուչ Պ. Փոլիխրօնօփուլոսն է։

** Գիրէնոնի երեսփոխան Աթանասիոս Հաճիպէյիս հետեւեալ վկայութիւնը տուաւ.

— Լազոեանին ճանչցայ անցեալին, երբ տակաւին տասնապետ էր։ Եթէ յիշողութիւնս չի դաւեր, կը յիշեմ որ երբ Պ. Վենիզելոս իշխանութիւնը յանձնեց Պ. Փափանասթասիուի՝ Լազոեանիս ինծի հանդիպելով, ըսաւ թէ որոշում տրուած է Վենիզէլոսը սպաննելու։ Պատասխանեցի իրեն թէ օրը ժամը եթէ չըսէ զինք, կը նկատեմ խենդ։ Լազոեանիս վշտացաւ այս արտայայտութենէս։ Բաւական ժամանակ անցաւ եւ օր մը ինծի եկաւ հեծելազօրքի սպայ Հաճիլիասը, որուն ըսի թէ «Լազոեանիս թող քեզ յայտնէ ամէն բան եւ դուն ալ ինծի կ՚ըսես»։

Երկու ամիս յետոյ, Հաճիլիաս տունս եկաւ եւ ըսաւ թէ Ընդհ. Ապահովութիւնը Պ. Փոլիխրօնօփուլոսի գլխաւորութեամբ, որոշած է Պ. Վենիզէլոսը սպաննել եւ ծրագրին գործադրութիւնը յանձնուած է Լազոեանիսի եւ Քացիպարոսի։ Ցայտնութենէն ցնցուած, անմիջապէս գացի Պ. Վենիզէլոսի տունը եւ պատմեցի։

Կարծիքս այն է որ մահափորձը կազմակերպուած էր Փոլիխրօնօփուլոսի կողմէ եւ ոճիրը գործելու պաշտօնը տրուած էր Լազոեանիսին, որ թշնամանք ունէր Պ. Վենիզէլոսի դէմ։

** Հարցաքննիչ դատաւորը ձերբակալման հրամանագիր հանած էր փաստաբան Պօլինիսի, վարիչ Սփիրէասի և Տրօնիատիսի դէմ, որոնք նոր վկայութեանց հետեւանքով, յանցաւորի դիրքին մէջ դրուած էին։ Հակառակ ապահովութեան մարմնի փնտռտուքներուն, անոնց հետքը գտնուած չէ, ինչ որ կը ծանրացնէ իրենց յանցանքը։

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՅԵՏԱՁՈՒԻ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Նախագահ Հէնտըրսընի առաջարկով, որոշուեցաւ հոկտեմբեր 16ին յետաձգել զինաթափութեան խորհրդաժողովը։ Այս առթիւ Պ. Հէնտըրսըն պարզելով կատարուած աշխատանքները, խոստովանեցաւ թէ կարեւոր բարեփոխութիւններ տեղի ունեցած չեն վերջին ընդհ. ժողովէն ի վեր։ Հետեւաբար, անօգուտ է վերսկսիլ վիճաբանութիւնները եւ լաւագոյն պիտի ըլլայ որ ինք անձամբ բանակցութիւններ կատարէ, նախնական համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար։

Այս ճառէն յետոյ, գերմանական պատուիրակը ոտքի ելլելով, փափկութեամբ դիտել տուաւ թէ իր կառավարութիւնը կը նախընտրէ որ վիճաբանութիւնները շարունակուին։ Հաւկցուց թէ Գերմանիոյ հանրային կարծիքը չի կրնար հանդուրժել որ անվերջ ձգձգուի իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը։

Բայց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակներն ալ ուժ տուին Պ. Հէնտըրսընի առաջարկին։ Վերջնական որոշումը յետաձգուեցաւ այսօրուան (հինգշաբթի), թէեւ բոլորն ալ համակերպած են յետաձգման։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼԻԱԶՕՐԸ ՀԱՍԱՒ

Անցի օր Լոնտոն հասաւ Փրոֆ. Մոլի, նախագահ Րուզվէլթի խորհրդականը, որ նոր հրահանգներ բերած է։ Պատասխանելով հարցումի մը, Փրոֆ. Մոլի յայտարարեց թէ իր պաշտօնն է միութեան կապ ծառայել Նախագահին եւ ամերիկեան պատուիրակութեան միջեւ։ Ինչ կը վերաբերի պատերազմական պարտքերու հարցին, Պ. Րուզվէլթի լիազօրը յայտնեց թէ այդ խնդիրը կրնայ քննուիլ միայն Ուաշինկթընի մէջ։

** Խորհրդաժողովը իր օրերը կ՚անցընէ ճառեր ունկնդրելով եւ ծրագիր—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԿՕՕՊԵՐԱՑԻԱ»

Հեղինակ՝ փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց

Տնտեսական տագնապի այս օրերուն, երբ գրքի ու ընթերցանութեան տագնապը ալ աւելի չեշտուած է, անտարակոյս մեծագոյն գնահատելի յանդգնութիւն մը ունեցած է փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց՝ իր արժէքաւոր հեղինակութիւններէն մէկուն հայերէն լեզուով տպագրութեան ձեռնարկելով:

Ի՞նչ կը բերէ մեզի իր այդ գիրքը,— «Կոոպերացիան»: Նախ՝ մեծանուն հեղինակը: Այսինքն՝ կը վերադարձնէ զայն իր ժողովուրդին համաշխարհային բացառիկ համբաւ ու փառքը ունեցող: Վասն զի, արուեստի կարգ մը ճիւղերուն մէջ՝ ուրիշ դէմքերու նման, գիտական մարզու իր մեծ տաղանդը եւս չէր կարողացեր պարփակուիլ հայկական միջավայրի նեղ սահմաններէն ներս:

Ուրախալի է, անշուշտ, որ փրոֆ. Տոտոմեանց իր նոյն վերադարձը մեզ կ'ընէ գեղեցիկ ընծայով մը որ, անտարակոյս, նիւթական ծանր զոհողութիւն մը արժած է իրեն: Եւ այս՝ անոր համար որ յարգելի փրոֆէսօրը զգացած իր մէջ ազգային ոգին ու հաւաքական կոոպերատիւ աւանդապահութիւնը՝ ուզած է տագնապի այս օրերուն մեր վայրավատին զանգուածներուն ցոյց տալ տնտեսական բարօրութեան տրամաբանական ուղին:

Կոչը, որով կը փակուի իր գիրքը, արտայայտութիւնն է իր այդ անկեղծ ցանկութեան.

X

Փրոֆ. Տոտոմեանց իր գիրքը բաժնած է հօթը գլուխներու,— տնտեսական ըմբռնողութեան տարրերը, կոոպերացիայի տնտեսական եւ բարոյական նախադրեալները, կոոպերացիայի պատմութիւնը, սպառողական կոոպերացիա, վարկային կոոպերացիա, արտադրողական կոոպերացիա եւ տարբեր կազմակերպութիւններու փոխյարաբերութիւնները:

Իւրաքանչիւր այս հօթը գլուխներու վերնագիրները կը մատնեն, արդէն, թէ փրոֆէսօրը իր կարիքին տակ է առած ոչ միայն համագործակցութիւնը՝ իբրեւ տեսութիւն ու տնտեսական դրութիւն, ինչպէս եւ՝ անոր տեսակէտները, այլ եւ՝ ընդհանրապէս տնտեսական ըմբռնողութեան գլխաւոր տարրերը:

Ու անիկա իր նախամուտը բրած է այս վերջինով: Արդարեւ, գալու համար համագործակցական դրութեան, մարդ պէտք է որոշ գաղափար ունենայ, այս գլխաւոր տարրերու մասին, որոնք տարբերն են ու պիտի մնան բոլոր ձեւի տնտեսութիւններու:

Առաջնակարգ աւագիններ ու կարեւորագոյններէն մին աշխատանքն է, անտարակոյս: Միտելով Հին Կտակարանի այն տրամադրութիւնը թէ «աշխատանքը պատիժ է մարդուս», փրոֆէսօրը կը հիմնուի Նոր Կտակարանի այն տեսակէտին վրայ թէ աշխատանքը իւրաքանչիւր մարդու պարտքն է»: Չէ՞ որ Պօղոս Առաքեալը եւս կ'ըսէ.— «Եվ որ չ'աշխատիր, ուտելու իրաւունք չունի»:

Աւելին: Մեր մեծանուն հայրենակիցը այն խոր ու ճշգրիտ համոզումն ունի թէ՝ «աշխատանքը ոչ միայն տնտեսական անհրաժեշտութիւն է, այլ եւ՝ կազմախօսական պահանջ»: Նաեւ՝ բարոյական պահանջ: Ան դէմ է երկու ծայրայեղութեանց — անգործութեան եւ խիստ ծանր աշխատանքով բեռնաւորման: Եւ երկուքն ալ կը նկատէ անբնական երեւոյթներ: Կը հաւատա՞յ այդ անբնականութեան բարձման: Անտարակոյս: Բնածին ծուլութեան թէ պարտադրական անգործութեան չարիքները, անտարակոյս, տագնապի այս տարիներուն ու մարդկային կեանքին ալեկոծումները, ծախքաբերուած ու անասնօրէն չահագործուող զանգուածներու դժգոհութեան իրրեւ արդիւնք:

Բայց, որպէսզի աշխատանքը արդիւնաւէտ ըլլայ, պէտք ունի մարդոց խմբական կամ զանգուածային աշխատակցութեան. Մարդը, որ իր խաղի կամ հանգիստի պահերուն կը նախընտրէ իր նմաններուն ընկերակցութիւնը, անշուշտ աշխատանքի մէջ եւս պէտք ունի անոնց: Ու փրոֆէսօրը կը բացատրէ աշխատակցութեան ձեւերը: Կուտայ պարզ ու համոզիչ օրինակներ՝ մեր առօրեայ կեանքէն: Ու կը փաստէ թէ ինչպէս երկու կազմակերպութիւններ, քարթէլն ու համագործակցականը, հակառակ իրենց սահքին տարբերութեան, հիմնուած են աշխատակցութեան վրայ:

Աշխատանք կամ աշխատակցութիւն իր արտադրութիւնը ունի, անշուշտ որուն դէգած բարիքները կը կազմեն դրամագլուխը: Ու ան կը խօսի, իր կարգին, դրամագլուխի մասին: Ցետոյ՝ սեփականութեան Ընդունելով հանդերձ սեփականութեան բարերար նշանակութիւնը՝ իբրեւ մարդկային գործունէութիւնը հրահրող ազդակ, սակէն անսահմ սեփականութիւնն օգտակար չի համարեր: Կը բացատրէ խորոր սեփականութեան, դրամին ու իշխանութեան վնասները: Կը վերլուծէ պատմութեան եւ արտադրութեան փոխյարաբերութիւնները, գինի եւ արժէքի տեսութիւնները, կուտայ՝ այս վերջիններու մասին՝ Մենգերի, Շ. Ժիտի, փրոֆ. Տապուանդերի տեսակէտները, ու ճշգելէ վերջ եւ իր տեսակէտները, կ'անցնի համագործակցականին, բնորոշելու համար անոր գրաւած տեղը՝ միւս տնտեսական դրութիւններու միջեւ: Ու՝ հաւանալի ու արագ, կը բացատրէ թէ ինչպէս քաղաքատնտեսութիւնը կը մտահոգուէր մարդոց բարիքով, անհատի բարեկեցութեամբ, մինչ համագործակցականին նուիրուած գիտութիւնը կը մտահոգուի ոչ թէ անհատի, այլ՝ «համուր մարդկութեան բարեկեցութեան՝ կազմակերպութեան համբով»:

Փրոֆ. Տոտոմեանց յետոյ կը խօսի միջնադարեան արհեստաւորներու ընկերութիւններէն, գիւղացիներու գէպի քաղաք խուժումէն, մեծաքանակ աւելորդ միջնորդներէն, քմահաճ գիներէն, կեղծարարութիւններէն, աճըլամի ու սպառելիի մասին, ի գործ դրուած մեծածախս հակակչիռներէն՝ քանի որ խարդախութիւնը ընդհանրացած է, կը յիշէ թէ ինչպէս, ըստ ընկերաբան Նովիկովի «մարդկային ճիգերու մէկ երրորդը, փոխանակ արդիւնաւոր աշխատանքի, կը յատկացուի հակելու, զիտելու եւ պատժելու»... Ու կը չեշտէ պարբերականութեան տնտեսական նշանակութիւնը: Պարագայ մը որ ուշադրութենէն վրիպած չէ եւ Ժօն Սթուարթ Միլի անցեալ դարու 40ական թուականներուն: Ցետոյ կը խօսի ժամանակակից դասակարգային պայքարի մասին: Փոխադարձ օգնութեան օրէնքի եւ համերաշխութեան խախտումի մասին, հաուն կարեւոր չափով կը նպաստէ դրամատիրական սիստէմը եւ մարդոց այն համոզումը թէ բռնութեամբ շատ բան կարելի է ստանալ»:

Նոյնքան ուշագրաւ է իր գրքին Գ. գլուխը, որ յատկացուած է համագործակցականի պատմութեան: Եւ այս անոր համար որ ուսուցիչ Ֆրանսերէն, յեղյեղուած լօզունգներէ եւ ընկերային գիտութեանց յատուկ մեծ փոռմիւլներէ բոլորովին հեռացած նիւթին կը մօտենայ առարկայօրէն, կը սկսի տնտեսութեան առաջին հաւաքական ձեւէն՝ ընտանիքէն, կ'անցնի համայնքին, միջին դարու համքարութիւններուն, կուտայ, վերջապէս, համագործակցականի ծագման, հետաքրքրական ծանօթութիւններ կուտայ Հայերու ինչպէս եւ այլ ժողովուրդներու մէջ շատ առաջ կիրարկուած համագործակցական նախնական ձեւերու մասին: Կ'ընէ յետոյ, պատմականը այդ շարժման՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ, տալով ամէն մէկին տեսաբաններու կամ առաջնորդներու տեսակէտները եւ զարգացման ձեւերն ու պայմանները: Ցետոյ, յաջորդ սիան երեք գլուխներու մէջ կը բացատրէ սպառողական, վարկային եւ արտադրողական համագործակցութիւնները: Իսկ ամէնէն վերջ՝ համագործակցական տարբեր կազմակերպութիւններու փոխյարաբերութիւնները:

X

Ահա, ուրեմն, գիրք մը, որուն պէտք ունի ամէն մէկ մարդ, բայց մանաւանդ ամէն մէկ հայ մարդ որ առօրեայ ապրուստի հոգը ունի, որ մտածառական է, արհեստաւոր, բանուոր կամ ազատ արհեստի տէր: Վասն զի, ներկայ տնտեսական ծանր տագնապի օրերուն ու մանաւորապէս մեր այս ցիրուցան վիճակին մէջ, համագործակցականը գործի կամ ապրուստի ապահովութիւն մըն է: Պզտիկ բաժնեգիններէ ստեղծուած գումար մը, որ վարկեր պիտի սահղծէ ամէն մէկին, պիտի մտահոգուի անոնց պէտքերով, պիտի ջանայ սպառել ընդհանուր ձեռնարկներով առաջ եկած արտադրութիւնը, իր ձեռնարկութեանց մէջ գործ պիտի ստեղծէ բազմաթիւ անդամներու ու պիտի ապահովէ, նոյն իսկ, չահ կամ ապագայի յատուկ գումար մը (ապահովագրական ձեռնարկ):

Ինչ որ բացառապէս ուշադրութեան կ'արժէ յանձնել, փրոֆ. Տոտոմեանցի այն գեղեցիկ միտքն ու անկեղծ մտահոգութիւնն է թէ՝ գործակցականը, որ առանձին դաստիարակութիւն մը պէտք է ըլլայ, իրերամերժ կամ հատուածային կիրքերը կը մեղմէ, կ'ընտելացնէ մարդիկը հաւաքական աշխատանքի եւ փոխադարձ հանդուրժումի ու միշտ կը մնայ չէզոք հողի վրայ: Հոգեկան — բարոյական ինքնամշակումի միջոց մը, ուրեմն, որուն այնքան պէտք ունինք մեր այս կուսակցական սուր պայքարներու օրերուն:

Տխուր է մտածելը թէ՝ մենք որ բաւական ձեւի հանգամանքութիւն կ'ընենք կամ բազմաթիւ գոյներով ու կազմերով բարեգործակցական հաստատութիւններ ունինք հաւաքականօրէն դեռ չենք խորհած համագործակցական ընդհանուր ձեռնարկներու մասին: Այս ուղղութեամբ մեծապէս թերացած է, ըստ իս, մեր կուսակցութիւնը, որուն ընկերային ըմբռնումները այնքան մերձ են կամ նոյնն են՝ համագործակցականի վարդապետութեանը հետ: Բարեգործակցականը, իր կարգին, իր ապառած կամ ուզարկած գումարներուն չափ, գուցէ անոնցմէ աւելի մեծ բարիք ապահոված կ'ըլլար եթէ ինք նախաձեռնողը ըլլար պարզապէս,— իբրեւ ճշմարիտ բարեգործութիւն,— որուն համար կը բաւէր լոկ լուրջ ու խնամուած ծրագիր մը ունենալ: Մեզմէ շատ աւելի յառաջադէմ ու մերինէն շատ աւելի լաւ պայմաններու մէջ եղող ժողովուրդներ կը ջանան օգտուիլ փրոֆէսօրին նման բացառիկ ոյժէ մը, ու մենք դեռ կը չարունակենք... Ըրպառ զրկել, զեկոյց հրատարակել, ցոյց տալ թէ «Միութիւնը ինչե՞ր կ'ընէ» (առանց մտածելու նաեւ թէ ինչե՞ր չ'ըներ), ճառ կը խօսինք, տոնելու համար անհային եռանդ կը սպառենք, բայց կը մոռնանք որ տնտեսութիւնը ամէն բանի հիմքն է,— ե'ւ մարդոց բարօրութեան, եւ լաւ տրամադրութեան, եւ ազգային հաստատութիւններու կամ արժէքներու պահպանման: Եթէ կի յեռամնեայ թուրքն իսկ ձեռնարկներ կ'ընէ այդ ուղղութեամբ, մինչ մենք կ'երկմտինք ու չենք խորհիր որ կուսակցութենէն թէ Բարեգործականէն այս ու այն զաղութներու ղրկուած գործիչները այս վերջին տասնամեակին ազգային գործ մը եւ մեծ բարիք մը բրած կ'ըլլային, եթէ ամէն մէկ վայրի մէջ ջանային համագործակցաններ կազմել:

Այդ բարիքին լիակատար համոզում մը կ'ունենանք, եթէ կարդանք «Կոոպերացիան»: Նոյնը պէտք է կարդան մանաւանդ ոչ թէ դրոց — բրոցները, այլ գործի, առեւտուրի կամ սեւ աշխատանքի մարդիկը: Ու ֆորմիւլները կ'ապահովեն կեանքը, ոչ ալ «գործի մարդուս» մենք մեզի վերագրած «առաւելութիւնը», որ արեւելցիի խորամանկութիւնն ու ցեղային աշխատասիրութիւնն է, պարզապէս, եւ որ սակայն, ներկայ պայմաններուն մէջ բացարձակ արկածախնդրութիւն մը պէտք է նկատել եւ աւելորդ եռանդ՝ յանձնել:

Փրոֆ. Տոտոմեանցի գրքին առաւելութիւններէն մին ալ այն է որ ան գրուած է իր ճիւղին համապատասխան պարզ ձեւով մը: Ու մեծանուն հեղինակը, իւրայատուկ հանգարտամտութեամբ, յստակութեամբ եւ անկեղծութեամբ, կրցած է ներդաշնակ ու չափազանց հաճելիօրէն համադրել մարդկութեան տնտեսական եւ ընկերային պատմութեանց գլխաւոր դիծերը: Իր հայեցողութեան տակ առնելով Աւետարանէն մինչեւ գիտական մեծ գործերը ու նաեւ կեանքը՝ իր պայմաններով ու պարտադրութիւններով: Ու այդ բոլորը ան տուած է կարելի է ըսել վէպի չափ հաճելի ու դիւրատար ձեւով, իրենց կարեւորագոյն կողմերով, եւ առանց ընթերցողին զգացնելու թէ գիտական գործ մը կը կարդայ:

Անշուշտ, իր գիրքին այս մեծ արժէքին հարազատ պահպանումը հայ ընթերցողին համար եւս արդիւնք է թարգմանիչ ընկ. Օ. Միխիթարեանի այն մաքուր ու խնամուած ոճին, որով փրոֆէսօրին հայերէնի վերածուած այս գործը երբեք չի տար թարգմանութեան մը տպաւորութիւնը, եւ, ինչ որ ուշագրաւ է, կուտայ, ընդհակառակն, հեղինակը բաժէն լսելու առիթ ունեցողներուն համար, այն տպաւորութիւնը թէ՝ նոյն ինքն փրոֆէսօրն է որ մայրենի լեզուով կը խօսի: Անքան յաջող է ու հայրենաշունչ:

ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԸ ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

— · —

ԹԷՀՐԱՆ, (Յառաջ).— Կիրակի, Մայիս 28ին տեղիս Հ. Յ. Դ. Ակումբի վարչութեան նախաձեռնութեամբ տօնուեց Հ. Հանրապետութեան 15րդ տարեդարձը: Ներկայ էր մեծ բազմութիւն բոլոր խաւերէն:

Խօսեցին Պ. Պ. Ա. Բովհաննիսեան (վարչութեան նախագահ), Ն. Օհանջանեան, Դոքտ. Ա. Աղայեան, Վ. Արծրունի եւ Գ. Եղիկեան:

Խօսողները յիշեցին, թէ ինչպէս ճիշդ 15 տարի առաջ, 1918 թիւ Մայիս 28ին, սովի, համաճարակի եւ արիւնահեղ կռիւների մէջից ծնունդ առաւ յանձինս Հ. Հանրապետութեան հայ ժողովուրդի քաղաքական անկախութիւնը, որ վեց հարիւր տարուց ի վեր կորցրել էր նա: Այդ անկախութիւնը ձեռք բերելու համար հայութիւնը անհամար զոհեր տուեց, կիսով չափ կոտորակուեց, յայտնաբերելով հերոսութեան բազմաթիւ ապացոյցներ:

Շեշտեցին անկախութեան նշանակութիւնն ու արժէքը հայութեան համար: Անկախութիւնը թէեւ կարճ կեանք ունեցաւ, ընդամէնը երկու եւ կէս տարի տեւեց, բայց նրա գաղափարը մնաց եւ արմատ ձգեց հայ ժողովուրդի հոգու մէջ: Այդ գաղափարը տարէց տարի մեծ ու արմատ է ստանում, կերպարանափոխւում է եւ աւելի շօշափելի դառնում: Այդ արդարացան կռուիլ թող միշտ վառ մնայ:

Խօսողների մէջ ուշադրութեան արժանի է դոք. Ա. Աղայեանի ճառը, որպէս մի անկուսակցական անհատի: Այստեղ կ'ուզէինք առաջ բերել նրա ճառի հիմնական մտքերը.

— «Մայիս 28ը ժողովուրդի քաղաքական ինքնագիտակցութեան օրն է, որին նա հասել է վեց հարիւր տարի ստրկական կեանք վարելուց յետոյ, անթիւ ու անհամար զոհերի գնով: Մայիս 28ը հայ ժողովուրդի նուիրական օրերից մէկն է, նա պատկանում է ամբողջ ազգին, մինչդեռ մեր մէջ կան մարդիկ, որոնք մի ապուշ յամառութեամբ մինչեւ այսօր էլ շարունակում են ժխտել Մայիս 28ի ազգային բնոյթը, համարելով այն մի կուսակցութեան սեփականութիւն: Եթէ յիսուն կամ հարիւր տարի անցած լինէր, համոզուած եմ, որ Մայիս 28ի արժէքն ու նշանակութիւնը միանգամայն ըմբռնելի պիտի լինէր բոլորի համար, եւ ամէնքը առանց կուսակցական խտրութեան պիտի ընդունէին այս օրուան ընդհանրապէս ազգային հանգամանքը եւ բնաւ նրան կուսակցական բնոյթ չպիտի տային: Չինացի ուսուցիչն անգամ եթէ խօսելու լինէր դասարանում հայ ժողովուրդի մասին, այժմ կամ յիսուն տարի յետոյ, չի կարող չյիշել հայ ժողովուրդի այս մեծ օրուան մասին: Դժբախտաբար մեր մէջ դեռ կան շատ թերահաւատներ, որ այս տարրական ճշմարտութիւնը չեն ըմբռնում եւ այն միամիտ համոզումն ունին, թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը միայն երկու տարի կեանք ունեցաւ ու մեռաւ, հետեւապէս չարժէ այլ եւս դրանով զբաղուել: Այդ մարդիկ չեն ուզում հասկանալ, որ մի ժողովուրդ երբ ընդունակ է իր կէսը զոհաբերելու անկախութիւն ձեռք բերելու համար, որ դարեր շարունակ բազմիցս դիմացել է քաղաքական մէկը միւսից ահաւոր փոթորիկների, պահել է իր լեզուն, իր կրօնը, իր ազգային սրբազանութիւնները, որ պատմութեան ընթացքում յայտնաբերել է ապրելու եւ յարատեւելու յամառ եւ անընկճելի կամք, եւ մի անգամ արդէն ճաշակել է իր բիւրաւոր զաւակների արեան գնով յետ բերած ազատութեան քաղցրութիւնը — նրա մէջ չի կարող մեռնել ազատ ապրելու տենչը: Եւ ճիշդ է, ժամանակաւորապէս կորցրինք մեր քաղաքական անկախութիւնը, սակայն դա չի նշանակում որ մեռել է նաեւ նրա գաղափարը: Գաղափարը, հայրենակիցներ, ոչ միայն չի մեռել, այլ եւ նորանոր նուաճումներ է անում, խոր արմատներ ձգում հայ ժողովուրդի լայն խաւերի հոգու մէջ: Այո՛, նա կայ, մնում է եւ պիտի չարունակի մնալ, քանի՛ գոյութիւն ունի հայ ժողովուրդը եւ քանի դեռ նա տէր չէ իր անկախութեան: Այս համոզու՛մը թող տիրական դառնայ նրանց մտքի մէջ, որոնք չեն ուզում այս տարրական ճշմարտութիւնը ըմբռնել...»:

Բացի բանախօսութիւններից եղան յաւուր պատշաճի արտասանութիւններ եւ երգեր, թողնելով խոր տպաւորութիւն ունկնդիրներու վրայ:

Ք—ՉԱՏԷ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

— · —

ԿԱՐՏԱՆ, (Մարսէյլ).— Իբրեւ թղթակից պարագ կը զգամ պարբերաբար «Յառաջ»ի ներկայացնել մեր գաղութի կեանքին պատկերներ:

Կլիմայի տեսակէտով Ֆրանսահայ շրջաններուն մէջ՝ առաջնակարգ տեղ մը կը դրաւէ Կարտանը՝ իր քիչ մը լեռնային եւ անտառային դիրքով: Մշտադալար նոճիներն ու եղեւինները առանձին հրապոյր մը կը պարգեւեն աչքերուդ առջեւ: Ծառերու մեղմ ու հեշտաբոյր սօսափիւնը կը կազդուրէ շնչերակներդ, շարժում ու թարմութիւն առաջ բերելով:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Գիվէռը (Կարտանի շրջան, 3 քիլոմեթր հեռու) 1924էն մինչեւ 1927ի ըղկեղբները հայ մանկապարտէզ ունեցած չէ: Աւելէ յետոյ էր որ Հ. Յ. Դ. կոմիտէի ժրաջան աշխատանքներուն շնորհիւ, բացուեցաւ կրթական վառարան մը, մինչեւ Փարիզէն ուսուցիչ բերելով: Դպրոցը քանի մը ամիս շարունակուեցաւ, հայ մանուկները սկսան ընտելանալ Ա. Բ. Գ.ին ու հեռուհետէ յառաջդիմել: Սակայն սեւ հոգիներ ու դաւադիր ձեռքեր պատճառ դարձան որպէսզի կառավարութիւնը փակէ դպրոցը: Դեռ չծնած մեռաւ:

1927–29ի ակիզբները Գիվէռի եւ Կարտանի կրթական վիճակը տխուր պայմաններու կ'ենթարկուի եւ նորահաս սերունդը յամրաբար կը բռնէ ապազգայնացման ճամբան: Բայց փրկարար ձեռքերը չեն ուշանար: 1929ի վերջերը Գիվէռի մէջ խումբ մը հայրենասէրներու անձնուէր եւ զոհաբերող ջանքերուն շնորհիւ, կը հիմնուի Կրթասիրաց Ընկերութիւնը՝ անմիջապէս իր հովանաւորութեան տակ ծաղկոց մը բանալով: Միութիւնը կը պատրաստէ իր ծրագիր – կանոնագիրը՝ վաւերացնելով Մարսէյլի ազգային առաջնորդարանէն: Այդ ծրագրին հիման վրայ, Կրթասիրացը այսօր մօտ չորս տարիէ որ կը գործէ անընդհատ, առանց ընկրկելու նիւթական եւ բարոյական որոշ զոհողութեանց առջեւ: Կրթասիրացը մնայուն ուսուցչութիւն պահած չէ ցարդ:

Շրջանէ շրջան դրեթէ փոխուած է: Այս տարի սակայն կրթական այս հիմնարկութիւնն ալ քայքայելու համար զանազան մութ աշխատանքներ կատարուեցան, «դժգոհներու» կողմէ, զայն երկուքի բաժնելու ձգտումով: Պատճառը անշուշտ «եսն» եւ «դանձի» նեղմտութիւնն է: Կրթասիրացը «դաշնակցական» դաստիարակութիւն կուտայ աշակերտներուն: Մինչդեռ ուսուցչուհին աւելի հնչակեաններու համակիր էր քան Դաշնակցութեան: Եւ այժմ Գիվէռի փոքր գաղութը երկու դպրոց ունի,— մէկը՝ նախկին Կրթասիրացը որ գաղութին լայն համակրանքն ու վստահութիւնը կը վայելէ, իսկ միւսը՝ Հօկ – Հնչակ – Ռամկավար եւ դժգոհներու խմբակցութեան՝ ծաղկոցը: Կրթասիրացի դպրոցը ունի 60ի մօտ երկսեռ աշակերտութիւն մը վճարովի (կան անկարողներ ալ): Դպրոցին ուսուցչուհին, Օր. Ա. Փափազեան կարող եւ փորձառու մանկավարժուհի մըն է, որ շատ մը տեղեր վարած է պատասխանատու պաշտօններ:

Դպրոցին մէջ կ'աւանդուի հայերէն, հայոց պատմութիւն (Կ. Բասմաջեան) քերականութիւն, թուաբանութիւն, շնորհագրութիւն, երգ, մարզանք: Երբեմն ալ կը կատարուին լեռնային պտոյտներ: Դպրոցի մէջ երեք դասարան կայ,— մանկապարտէզ, նախակրթարան Բ. եւ Գ. կարգեր: Դասաւանդութիւնները կը կատարուին երեկոյեան ժամը 5·30էն 7·30: 2 ժամ: Իսկ հինգշաբթի օրերը տեղական դպրոցները փակ ըլլալով, հայկական դպրոցը ամբողջ օրը կը կարդացնէ:

Աշակերտներուն ֆիզիքական ու բարոյական առողջութիւնը լաւ է: Միւս դպրոցին մասին խօսիլն աւելորդ է: Ան կը ծառայէ միայն ուժերու ջլատման:

Նոյն կրթական եւ դաստիարակչական դերը կը կատարէ նաեւ Կարտանի (քաղաք) Ուսումնասիրաց Ընկերութեան դպրոցը, ուր կան բաւական թիւով մանուկներ: Միշտ գործաւոր խոնարհ խաւերն են որ վստահաբար, գործարանի ծուխէն ու մուրճէն հեւծած, իրենց ժամանակի թանկագին մէկ մասն ալ կը յատկացնեն նորահաս սերունդի փրկութեան: Կրթական ճրագին մէջ իւղ լեցնողները մեր «բատրակներն» են, իրենց համեստ քսակին ու բաղուկին ապաւինած:

Գաղութը ունի նաեւ քահանայի խնդիր մը: Երբեմն եւ յաճախ տօնական օրերուն եւ ուրիշ առթիւ (Զատիկ, Ծնունդ, մկրտութիւն, թաղում, ևն,) գաղութին քահանայի պակասը կը զգացուի: Մինչեւ հիմա Կրթասիրաց Միութիւնը երբեմն տօնական օրերուն քահանայ բերել կուտար Մարսէյլէն՝ ժամ — պատարագ մատուցանելու համար: Բայց այս վերջերս թերացումներ կը կատարուին: Լաւ պիտի ըլլար կազմել հոգաբարձութիւն մը (կամ հաստատել հինը որ այժմ լուծուած է), եւ անոր յանձնել կրթական եւ ժամ – պատարագի հոգը, բերել քահանայ մըն ալ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ կեանքը կը սկսի 1924–25ի շրջանին. Սկզբնական օրերուն եռանդ, խանդավառութիւն եւ ջիղ չկար. Բայց գաղափարը հետզհետէ ձեւ ու մարմին առաւ, կարգը մեծցաւ, աճեցաւ դալար ծառի պէս ու լայն — լայն ճիւղեր արձակեց իր շրջապատին վրայ: Ինչպէս Ֆրանսայի բոլոր շրջաններու մէջ, նոյնպէս հոս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծ հեղ ու գերակշռելի դիրք ու համակրութիւն ունեցած է առաջին օրէն: Այդ օրերուն դաշնակցական երիտասարդներուն թիւը բարձրացաւ 80–90ի, անդամագին եւ աշխոյժ գործունէութեան շնորհիւ: Այդ օրերուն էր դարձեալ որ Սուրիայէն եւ այլ շրջաններէն հասնող տարագիր հայ երիտասարդութիւնը իր արտին ծալքերը կը բանար Դաշնակցութեան առջեւ: Հիմա ի հարկէ չկան նոյն խանդավառութիւնն ու գործօն աշխատանքները, գաղութը նօսրացած ըլլալով: Սակայն մեր կոմը կը պահէ իր մեղուաջան աշխատանքն ու խանդավառութիւնը, միշտ իր պարտականութեան եւ գոհաբերութեան տուրքը տրամադրելով հայ ժողովուրդի դատին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կարտանի կազմը միշտ տուած է ազգային եւ կուսակցական տուրք.

Աւելորդ կը համարենք կանգ առնել Հնչակներուն եւ Ռամկավարներուն վրայ: 1927–28ի դէպի Խ. Հայաստան ներգաղթը մաղեց այս «հզօր» կուսակցութիւնները: Հնչակեաններէն շատերը Հօկ եղան ոմանք մեկնեցան Հայաստան եւ ծագեցաւ պառակտում. Ինչպէս ամէն տեղ, նոյնպէս ալ մեր շրջանին մէջ հազիւ մատի վրայ համրուելիք հնչակեաններ կան: Ռամկավարներու վիճակը աւելի ողբալի է հոս, բայց դարձեալ կը չարունակեն պահել «Ռամկավար–Ազատական կուսակցութեան Կարտանի Ակումբ»ը անունը: Պարզապէս չահագործման:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Տագնապը ծանր համեմատութիւններ առած է նաեւ ածխահանքերուն մէջ:

Տագնապի սկզբնական շրջանին մեր գաղութը չաղդուեցաւ այնքան որքան ներկայիս: Քարածուխի ներածումը առ այժմ գրեթէ արգիլուած է ներքին սպառումը չունի: Արտահանուած ածուխը գրեթէ շաբաթներով կը մնայ, սպառումը չկայ: Գերարտադրութիւն. Մեքենայականութիւն: Ժամանակին գրած եմ «Յառաջ»ի Կարտանի զոյգ ածխահանքերու մասին 1933էն սկսեալ, որոնց չափով տագնապը ծաւալեցաւ եւ ծանր ու աննպաստ վիճակ մը ստեղծեց: Ածխահանքերը 27ի տագնապէն այնքան չէին ազդուած: Միւսոյի ածխահանքն ալ մատնուած է տագնապի չարիքներուն: Այս օրերուն բանուորները անգործութեան մատնուած են:

Հոս ունինք բաւական թիւով հայ աշխատաւորներ, որ չորս հինգ տարիէ ի վեր կապուած են սեւ ու ծանր աշխատանքին, տոկալով բոլոր դժուարագոյն պայմաններուն: Անգործութեան մղձաւանջը շուարման մատնած է մեր հայրենակիցները: Շնորհիւ սէնտիքայի եւ Կարտանի քաղաքապետ Սավինիի ձեռք առած ազդու միջոցներուն, ածխահանքի ընկերակցութեան տնօրէնութեան հետ համաձայնութիւն գոյացած է առայժմ շաբաթը երեք օր աշխատանք տալու. Ներքին օրէնքներն ու կանոնները աւելի խստացուցած է. Անզգուշութիւն, ճնշումներ: Շարաթական կանոնաւոր աշխատանքի դրութիւնը հոս ալ խանգարուած է: Անցեալ տարի մարտին օրավարձքերուն վրայ կրճատումներ կատարուեցան: Վճարումները գոհացուցիչ չեն, բազմանդամ զաւակներու տէրերը հազիւ ծայրը — ծայրին կը կապեն. Թշուառութիւն, ակռաներու եւ ստամոքսի դաշտար: Բայց հեռանկարը ... հիւծախտ եւ ... մահ:

Կան երկու գործարաններ ալ որ դեռ կը դիմանան: Ալիւմինիոմի գործարանին մէջ ալ ունինք հայ բանուորներ: Հոս օրավարձքը թէեւ բաւարար չեն, բայց յաւելուածական աշխատանքը կարելի է գոհացուցիչ նկատել: Անցեալ տարի յունիսին ասոր լի պայթում մը եղաւ այս գործարանին մէջ, որուն հետեւանքով մեռան հօթը հոգի՝ հայ եւ ուրիշներ: Տագ...

նալ չկայ հոս։ Դրեթէ շաբաթական մամ կ'աշխատին։ Փոքրիկ գործարան մըն ալ Գիվէրի ածխահանքի մօտ կայ՝ կրաղիւսի գործարան։ Հոս ալ անգործութեան նշաններ կ'երեւան երբեմն։ Շաբաթական աշխատանք 4–5 օր։ Հայերը քիչ են հոս։ Հակառակ անտեսական ծանր կացութեան, մեր գաղութի մէջ մասնակի կամ ուղղակի անգործներ չունինք։ Աւելցնենք նաեւ որ այս շրջանի անգործներուն կառավարական նպաստ չիտրուիր։

Յաջորդ թղթակցութեամբ մը՝ ուսուցչական կեանքը։

ՇԱՄԱՆԴԱՂ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԿԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ

Վիեննական թերթի մը Մոսկուայի թղթակիցը հետեւեալ ծանրակշիռ լուրերը կը հաղորդէ իր թերթին —

Կը սպասուէր որ Ցունիսի ընթացքին դարնանացանքէն անմիջապէս վերջ տեղի ունենար կեդրոնական կոմիտէին եւ հսկիչ կոմիտէին համագումար նիստը, ոչ թէ միայն Խ. Միութեան քաղաքական նոր ուղղութեան մասին որոշումներ կայացնելու համար, այլ եւ, ամէն բանէ առաջ, ճշդելու համար նաեւ կոմունիստական կուսակցութեան տասնեւօթներորդ յառաջիկայ համաժողովին թուականը։ Զրոյց կը շրջէր որ համագումարը տեղի պիտի ունենայ յուլիսի 16ին։ Պէտք է գիտնալ որ կուսակցութեան համաժողովը սովետական կեանքին մէջ ամէնէն կարեւոր դէպքն է։ Կուսակցութեան կազմական կանոնագրին համաձայն, այդ ամենաբարձր ատեանը պէտք է առնուազն երկու տարին անգամ մը գումարուի։ Վերջին համաժողովը գումարուած էր 1930 յունիսին։ Ուստի այս անգամ ոչ թէ երկու այլ երեք տարի անցած է, եւ տասնեւօթներորդ համագումարին թուականը ծանօթ չէ։

Տարակոյս չկայ որ կ'ուզուի խուսափիլ այդպիսի մեծ ընկերակցութեան մը գումարումէն ներկայ ծգտուած վիճակին հետեւանքով, երբ Միութեան բովանդակ ուժերը շարժման մէջ դրուած են շօշափելի արդիւնք մը ձեռք բերելու համար։ Վերջին համագումարին մէջ պատուիրակներուն թիւն էր 1268 որոնք վճռական ձայն ունէին, իսկ 891 հոգի ալ ներկայ էին լոկ խորհրդակցական ձայնով։ Հսկայական թիւին հակառակ բոլոր առաջարկները ոչ միայն միաձայնութեամբ ընդունուեցան, այլ չի գտնուեցաւ մինչեւ իսկ ոեւէ անհատ պատգամաւոր՝ որ ձեռնպահ գտնուէր։ Այս նպաստաւոր նախընթացին հակառակ, համաժողովին գումարման յետաձգումը նշանակալից է։ Վերջին համագումարէն ասդին միջազգային կացութիւնը մեծապէս փոխուած է։ Նոյն կուսակցութեան համաժողովին կողմէ տրուած որոշումները վճռական են համաշխարհային կոմունիզմին համար։ Սովետական պետութեան կացութիւնն ալ փոխուած է։ Առաջին հնգամեայ ծրագիրը պաշտօնապէս աւարտած է, եւ աւանդութիւնը կը պահանջէր որ այդ մասին կուսակցական համաժողովը որոշում մը տար եւ նոր հինգ տարուան համար տնտեսական երկրորդ ծրագիր մը արտօնէր, որուն գործադրութիւնը օրէնքի կարգ անցնէր պետական բոլոր ընկերակցութեանց համար։ Սակայն գիտուած է որ մինչեւ հիմա համաշխարհային դէպքերուն վրայ ոեւէ որոշ դիրք բռնած չէ կուսակցութեան մամուլը, եւ նոր հնգամեայ ծրագրին մասին ոեւէ խօսք դարձած չէ, ոեւէ մանրամասնութիւն տրուած չէ։

Ասոր տեղը, հիմա կուսակցական մեծ մաքրագործում կը կատարուի։ Պոլշեւիկներու իշխանութեան հասնելէն ի վեր, երկու տարին անգամ մը ընդհանուր զտում տեղի կ'ունենայ։ Առաջինը եղաւ 1921ին, երկրորդը՝ 1929ին։ 1921ի զտումը շատ լուրջ եղաւ, կուսակցութեան անդամներուն գրեթէ մէկ երրորդը վտարուեցաւ այն միջոցին։ Երկրորդ մաքրագործումին՝ աւելի մեղմացաւ։ Անդամներուն հարիւրին ութը եւ կուսակցութեան թեկնածուներուն գրեթէ հարիւրին տասներկուքը կուսակցութեան տոմարէն դուրս հանուեցան։ Այս գործողութիւնները բնականաբար միշտ մեծ յուզում առաջ կը բերեն։ Այսպիսի մաքրագործումներու ժամանակ, կուսակցութեան անդամները սոսկալի մղձաւանջի մը տակ կ'ապրին։ Կ'ըսուի թէ այս տարուան մաքրագործումին նպատակը պիտի ըլլայ ամէն բանէ առաջ ընդդիմադիր տարրերը ահաբեկել։ Բայց անցեալ դեկտ.ին աջակողմեան ընդդիմադիր պետերը իրենց հաւատարմութիւնը կրկնեցին արդէն։ Զինովիեւ եւ Կամէնեւ հրապարակաւ խոստովանեցան իրենց յանցանքը, եւ զղջում յայտնելով խնդրեցին կրկին ընդունուիլ կուսակցութեան մէջ։ Ուստի մաքրագործումը անցեալ անգամուան սաստկութիւնը պիտի չունենայ, եւ գլխաւոր նիւթը պիտի ըլլայ աշխարհի մէջ կատարուած վերջին քաղաքական փոփոխութիւնները։

Կուսակցութիւնը անդամներու զանազան խմբակներ կը ճանչնայ, գլխաւորաբար կուսակցութեան իրաւասու անդամները եւ թեկնածուները։ Սկիզբները, իշխանութեան գրաւման առաջին տարին իսկ, երբ կուսակցութիւնը հիմակուան պէս երկու միլիոնէն աւելի անդամ եւ երեք միլիոնէն աւելի երիտասարդ կոմունիստ չունէր այլ հազիւ 200,000 հոգի կը հաշուէր, կար սակայն երրորդ դասակարգ մը — համակիրներու դասակարգը — որոնք ոյժ կուտային կուսակցութեան, առանց սակայն ստանձնելու կուսակցութեան անդամի բոլոր յանձնառութիւնները եւ առանց բնականաբար միեւնոյն իրաւունքները վայելելու։ Այս ձեւը քիչ ժամանակէն դադրեցաւ, որովհետեւ համակիրներուն մէկ մասը կուսակցութեան մէջ մտաւ։ Հիմա, առանց մասնաւոր փոփոխութեան ենթարկելու կանոնագիրը, համակիրներու դրութիւնը դարձեալ ընդունուած է։

Անկէց առաջուան մաքրագործումներուն հիմ կը ծառայէր անդամներուն անհատական կեանքին մանրամասն քննութիւնը։ 1929ին վտարուածներուն ամենամեծ մասը, գրեթէ մէկ չորրորդը, անհատական կեանքի պատճառներով անարժան նկատուած էին կուսակցութեան գիրկը մնալու։ Հիմա անգամ շատերը, սպասեցին որ անհատական կեանքը դարձեալ հակակշիռի պիտի ենթարկուէր, թէ մասնաւոր հաւաքոյթներու մէջ կծու մանրամասնութիւններ երեւան պիտի հանուէին անդամներուն անհատական կեանքին վրայ։ Նախկին մաքրագործումներու ատեն, ստորադաս անդամներ նոյն իսկ բարձր պաշտօնատարներուն երեսին զարկին իրենց ունեցած հագուստներուն առատութիւնը, բնակարաններու շքեղութիւնը եւ ընդարձակութիւնը, մինչեւ իսկ ամուսնական կեանքի մէջ անոնց չեղումները Գեղեցիկ առարկաներու. օր. թանկագին գորգի մը տէր ըլլալը յանցանք նկատուելով մէկէ աւելի պաշտօնեաներ շարքերէն դուրս հանուեցան։ Մինչեւ իսկ ճարտարարուեստական կեդրոններու մէջ հաւաքոյթներ սարքուեցան, ուր հրաւիրուած էին գործաւորներ ու գործաւորուհիներ, եւ ճառախօսները առաջարկեցին անվախօրէն մէջտեղ հանել իրենց գիտցածները իրենց մեծերուն անհատական կեանքին վրայ, ընտանեկան եւ ամուսնական վիճակին վրայ։ Կարելի է մտածել թէ այսպիսի դրութիւն մը ինչ տեսակ բարբաջանքներու եւ ամբաստանութիւններու դուռ կը բանայ։

Բայց նորագոյն կարգադրութեամբ, անդամներուն իրենց գործի ասպարէզին յարմարութիւններն են որ նկատի պիտի առնուին այսուհետեւ, եւ ընտանեկան խօսքեր տեղի պիտի չունենան ժողովներուն մէջ իբրեւ հաւցէին։ Ահա այս կերպով համակիրներու դրութիւնն է որ պիտի վերահաստատուի։ Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, կը սպասուի որ կուսակցութեան անդամներուն եւ թեկնածուներուն հարիւրին 15ը քաղաքներուն մէջ եւ գիւղերուն մէջ հարիւրին 30ը կամ կուսակցութենէն դուրս պիտի ձգուին կամ վարի կարգի խմբակներուն մէջ պիտի փոխադրուին։ Ամէն պարագայի տակ, այս անգամ հոգ պիտի տարուի որ մասնաւորներու անուանարկութեամբ զգացողութիւնը չաւելնայ երկրին մէջ։

Խնդիրը այն է որ, ինչպէս հետզհետէ կը տեսնուի, տիրող կուսակցութեան կազմը երթալով կը կնճռոտի, այսինքն արարողական եւ բիւրոյական հաշիւներով հետզհետէ կը հեռանայ զուտ գաղափարական կուսակցութեան կազմէն, եւ երթալով կ'առնէ մասնաւոր ընկերակցութեան մը դասակարգի մը նկարագիրը։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Աքսոր Արզումանեան

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի մը տարուան ծանօթութիւնը կը ստիպէ որ յարգանքի երկու խօսք ըսեմ ընկեր Աքսոր Արզումանեանի ցաւալի մահուան առթիւ։

Ընկերը բարձր կրթութիւն չունէր, բայց երկար տարիներու բազմափորձ կեանքը տուած էր իմաստութիւն եւ անձնուիրութիւն։ Յեղափոխութեան առաջին շրջանին, 95–96 թուականներուն, հազիւ 21 տարեկան (հակառակ իր նիւթական բախտաւորութեան) կը նետուի պայքարի կրկէսը եւ կը դառնայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշակիրներէն մէկը։ Նոյն հաւատքով ալ մեռաւ յունիս 19ին, ցաւի մատնելով իր ծանօթները եւ ընկերները։

Ընկեր Արզումանեանը խորապէս համոզուած էր թէ ուշ – կանուխ հայրենիքը մեզ պիտի կանչէ, եւ այդ կոչին հպարտօրէն պատասխանելու համար, մէկ միջոց գիտէր.— Հայը հայ պահել, մանաւանդ փրկել մատաղ սերունդը։ Այս իսկ սրբազան խոշտանկներով, հակառակ իր երկար տարիներու յոգնութեան, աշխոյժով լծուած էր ազգային եւ մշակութային, ինչպէս եւ կուսակցական աշխատանքներուն։ Ուր որ հաւաքոյթ մը կար բան մը ընելու համար, գիտէին որ ան եթէ ստանձնէ գլխաւոր պատասխանատուութիւնը, գործին յաջողութիւնը ապահովուած է։ Ընկեր Արզաքը երկար տարիներ անդամակցելով Մարսէյլի Գաւառ. Ժողովին, արժէցուց տիրող վստահութիւնը։ Եւ գաղութը իր երախտագիտութիւնը յայտնեց, փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կատարելով

Այս առթիւ դամբանականներ խօսեցան առաջնորդ Գալըքեան եպիսկ. եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի կողմէ ընկեր Պօղոս Հիւսեան։

Ողբացեալ ընկերը ունէր եւ ուրիշ բացառիկ յատկութիւն մը,— նահապետական մարդ էր, ինչ որ այսօրուան կեանքի մէջ հազուադէպ է։ Գոհ չէր իր բարեկեցիկ վիճակէն, գոհ չէր եւ Եւրոպայի կեանքէն։ Խոր յարգանք ունէր դէպի մեծերը, եւ սէր՝ դէպի փոքրերը, բայց կը ցաւէր որ մենք ոչ իր նահապետական սովորութիւնները ունինք, ոչ ալ տարրական յարգանք դէպի մեծերը։ Յաճախ կ'արտայայտէր այս արդար տրտունջը. Երբեք չպիտի մոռնամ. երկու տարի առաջ օր մը նստած էինք սրճարանի մը մէջ, ջղագրգիռ եւ բորբոքած։ Երեք ժամ իր հայրական խրատները տուաւ։

— Արամ, վերջապէս պիտի ընդունինք որ ձեր մեծերուն հանդէպ յարգանքի տարրական պարտականութիւն մը ունինք։

— Բան մըն ալ չունինք, ընկեր Արզումանեան։

— Յանցանքը ձերը չէ, այլ այս Եւրոպան, ե՞րբ պիտի գայ այն օրը ... Այս ձեր սայթաքումը զիս գերեզման պիտի տանի, այն ալ, աչքերս բաց...

Այսպէս հայ մըն էր ընկեր Արզաքը։ Ես փորձեցի գրել յարգանքի երկու խօսք միայն, որովհետեւ իր բազմաւոր անցեալին թուականներով ծանօթ չեմ։

Հողը թեթեւ ըլլայ վրադ, ազնիւ ընկեր։

Ա. ԱՄԱՂԱՆԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բոլոր Խարբերդցիներուն

ՎԱԼԱՆՍ.— Յարգելի հայրենակիցներ, ինչպէս գիտէք, Վալանսի Խարբերդի Հայր. Միութիւնը գոյութիւն ունի 1925էն ի վեր։ Ան եռանդուն գործունէութիւն ունեցած է մինչեւ 1929, երբ 50–55 անդամներ ունէր։ 1929ին նուազեցան զանազան պատճառներով, բայց վարչութիւնը պահեց իր գոյութիւնը մինչեւ այսօր, ունենալով 30–35 անդամներ։ Յունիս 3ին ունեցանք թէյասեղան մը Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, ուր հրաւիրուած էր Գ. Կիւլեղ Խրայեանը։ Բանախօսը փառաբանելով Խարբերդի մտաւորականները, Զարդարեան, Թլկատինցի եւն., յորդորեց կանգուն պահել միութիւնը։ Ունեցանք խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ քրքջալից զաւեշտ մը։ Յաջորդ կիրակի իրիկուն ունեցանք դասախօսութիւն մը Գ. Տ. Գաքայեանի սրճարանին մէջ, դարձեալ կոկիկ բազմութեամբ։ Այս առթիւ ունեցանք թէր ու դէմ վիճաբանութիւններ։ Մաս մը Խարբերդցիներ կ'ուզեն որ միութիւնը համախարբերդցիական ըլլայ, բայց վարչութիւնը կը գտնէ անյաջող։ Ուրեմն երրորդ անգամ ըլլալով կը հրաւիրենք Փարիզի, Մարսէյլի, Լիոնի, Տէսինի եւն. Խարբերդցիներու միութիւնները որ ջանան կազմել կեդրոն մը։ Պէտք է վերջ տալ անջատ գործունէութեան, համախմբելով բոլոր հայրենակիցները։ Նոյնիսկ հինգ հոգինոց վայր մը կրնան կազմել մասնաճիւղ։

Մեր հասցէն.— Մ. Der Ghougassian. 10 rue Baltazar Baro. Valence. (Drôme).

«Մեր կիները»

Ս. ՇԱՄՈՆ, 20 յունիս (Յառաջ).— Այս օրինակներուն մէջ մէկէ աւելի անգամներ հանդիպած եմ սոյն վերտառութեամբ գրուածքներու, սակայն ոչ մէկը «Մեր կիներուն» իսկական արժէքին վրայ մտածած է։ Ես ալ մէկէ աւելի անգամներ ներկայ եղած եմ շատ մը վիճաբանութեանց։ Վերջերս խումբ մը այրեր կրկին կը վիճէին հայ կնոջ մտային զարգացման մասին։ Երիտասարդ մը բացագանչեց.—

— Եղբա՛յր, խոհանոցներէն դուրս պէտք է հանէք մեր կիները, այլ եւս հին օրերը անցան, հոս ազատ երկրի մէջ կ'ապրինք.

Անշուշտ, բան կ'ուզէր թէ հայ կինը դէն չտրտելով խոհանոցի հոգերը, ամէն բան ինքնին կուգայ, մտային զարգացում, ազատութիւն, կենդանի գաղափար, եւն.։

Ոչ, բարեկամ, ոչ։ Թողունք մեր կիները «ի սկզբանէ աշխարհի» իրենց վիճակուած այդ նոյն խոհանոցը՝ բարոյականի աղբիւրը, եւ միեւնոյն ժամանակ ազատ ձգենք որ իրենց մտային զարգացման համար դիմեն հոն ուր կրնան գտնել բարոյականի երկրորդ աղբիւր մը՝ երկրորդ դպրոց մը։

Եւ այդ միակը եւ անձամբ տեսայ Կ. Պոլսի Գաւառ. Ժողովին, ուր համախմբուած էին մեր տիպար մայրերն ու քոյրերը։ Այդ ընտանիքին մէջ էր որ հայ կինը պիտի կրնայ սորվիլ այն ինչ որ կը պակսի խոհանոցէն դուրս։

Տասը երկար տարիներու ընթացքին այն ինչ որ մենք այրերս չկրցանք ընել մեր ուսուցիչ խօսքերով ու ճառերով, թողունք որ «մեր կիները» ընեն առանց թմբուկի, շնորհիւ այդ կազմակերպութեան։

Արամ Ե. Տէմիրճեան

ՄԱՄՈՒԼ

Թունաւոր լորձունք

Պուքրէշի «Արագած»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 յունիս).

— «Զարաշուք ձեռքը որ կը ձգնի հայ ոգին մեռցնել գաղութներուն մէջ երբեմն խաբելով, երբեմն հրապուրելով, բայց յաճախ թոյն կաթեցնելով միամիտներուն ներսը, կրցած է տեղ տեղ իր ուռկանը ձգել, ու ա՛յդ, վատերն ու թուլամորթները։

Անկարող դիմադրելու խայծին, անկարող զանազանելու սուտը իրաւէն, եւ անընդունակ փորձութեանց ու զրկանքներու մէջ չլքելու իրենց հաւատքը, յաճախ ալ փոր մը հացի համար, այո՛, եղան շատերը որոնք ուրացան ամէն սրբութիւն, ամէն տօն ու ամէն նշխար

Մեր խօսքը իսկական համայնավարներուն համար չէ, այսինքն անոնց որոնք բոլշեւիկ մը ըլլալով կը հաւատան, ու իրենց կարմիր թափին մէջ փշրել կը փորձեն ինչ որ մեզ կը բերէ անցեալը իբրեւ մասունք ու աւանդութիւն։ Մէկը որ գաղափարի մը անկեղծօրէն կը հաւատայ, հոգ չէ թէ ծայրայեղութեանց մէջ մոլորի, երբեք նողկալի չէ։

Նողկալին գաղութներուն մէջ բուսած այն թափթփուքներն են որ չեն հաւատար կարմիր նշանաբաններուն՝ բայց օրն ի բուն կը ծամծմեն զանոնք. անոնք որ, տիրացու մինչեւ ուղն ու ծուծը, ծունկի կը չոքին Լենինին ու Ստալինին պատկերին առջեւ՝ մոռցած անոնց ալ հայհոյելով. անոնք որ Հայաստանի այսօրուան վարիչներուն քղանցքը կը լզեն՝ վաղն ալ ուրիշ զարշապարներու առջեւ ընելու համար իրենց լորձնաշուրթն փառաբանութիւնը։

Նողկալին վատերն ու կեղծաւորներն են։ Անոնցմէ շատերը կը հալածէին երէկ Դաշնակցութիւնը՝ մեղադրելով զայն որ դէմ է քաղքենի կարգերուն, ու սրտմտելով որ աղօթքի ատեն ատեքի չէ եղած այս կամ դաշնակցականը. այդ միեւնոյն տիրացուները իրենց շրթունքը կը քսեն այսօր Ստալինի ոտքերուն, ու ծափ կը զարնեն Աղասի Խանջեանի ամէն մէկ վանկին։ Երէկ երբեւ պոլշեւիկ մատնանիշ կ'ընէին Դաշնակցութիւնը սուտ պատրուակներուն, այսօր կը քարկոծեն Դաշնակցութիւնը որովհետեւ դէմ է կարմիր մեթոտներուն ու կարմիր կարգ ու սարքին։ Երէկ՝ նստած իրենց դրամարկղներուն ետին՝ կ'ուրանային Հայաստանը, կ'անիծէին Խրիմեանն ու Րաֆֆին, Անդրանիկն ու Գէորգ Չաւուշը, իսկ այսօր, միշտ իրենց դրամարկղները կզպած, Հայաստան կ'երգեն, պար կը պարեն գաղութներու մէջ՝ Հայաստանի մէջ բացուող ջրանցքներուն ամէն մէկ թիզին համար, ու հայրենիքի գովքը կ'ընեն, հեռուէ՛ն ... միշտ հեռուէն ...

Ամէն գաղութի մէջ լեցուն են, աւա՜ղ, վատերն ու հացկատակները։ Գաղութի կեանքը ինքնին այլասերիչ է, մանաւանդ երբ մարդիկ քաջութիւն չունին զրկանքներուն տոկալու։ Երբ փոր մը հացի համար՝ մարդիկ չուան մը կը ծռեն իրենց քամակը, ու գետին կը քսեն իրենց լեզուն։ Ուրացողներն ու պնակալէզները շո՛ւտ մը կը ստեղծուին գաղութներու մէջ՝ բաւ է որ խայծը երեւայ հեռուէն։ Կարծես թէ մոգական գաւազան մը ըլլայ՝ մէկէն Հայաստանն կը դարձնէ ան ամէնէն պղտոր, ամէնէն զզուելի տականքներն անգամ։ Դէպի խայծը կը վազեն ամէնէն վատերը, ամէնէն թուլամորթները»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Նահարում մեկնելէս քիչ յետոյ պէկը չուզեր որ Մինասը շարունակէ իր ուսուցչութիւնը։ Արդէն գիւղացիներուն մէջ ալ քանի մը հոգի կը քրթմնջէին։ Դաւադրութեամբ վարժապետը իր պաշտօնէն կը զրկուի եւ իր տեղ կ'անցնի դուրսէն երիտասարդ մը, բոլորովին անփորձ տղայ մը։

Այնուհետեւ դպրոցը հինգ կամ վեց տարի հազիւ կեանք ունեցաւ, հետզհետէ իյնալով։ Մինաս վարժապետն ալ իր տուրքը վճարեց 1915ին։ Իր հեծեծանքը եւ աղաղակը դեռ կը հնչեն ականջիս, երբ գիշեր ատեն քունէն արթնցնելով կը քաշէին ու կը տանէին։ Տանը մէջ իր մօրը, ընտանիքին եւ զաւակներուն ներկայութեան տանջանքներու ամենասոսկալին ի գործ դրին։ Մեր, կին, երախայ, հաւաքուած էինք մէկտեղ եւ մահը կը պտտէր տունէ տուն. Սմքած էինք սարսափի ազդեցութեան տակ, որովհետեւ կէս գիշերին մեր վարժապետը պիտի մորթէին։ Ցերեկը ձերբակալուած կը պահուէր պէկին հսկողութեան տակ որ խոստովանի թէ որքան դրամ եւ զէնք ունի եւ ուր պահած է։

Ոչ զէնք ունէր եւ ոչ ալ դրամ մեր բարի եւ առաքինի վարժապետը։ Ո՞ւսկից պիտի տար։ «Լօնախօշի մէջ սոսկալի տանջանքներ կուտան որ դրամին տեղը ըսէ։ Ցաւին չդիմանալով, կ'ըսէ.

— Զիս տարէք տուն որ տեղը ցոյց տամ. գետինը թաղած եմ, հանեցէք։

Կէս գիշերին տուն կը բերուի, բայց ո՞ւսկից դրամ պիտի ելլէ երբ չկայ։ Հոս փորեցէք, հոն փորեցէք։ Դահիճները ամէն տեղ կը փորեն։ Չկայ ու չկայ ոչ դրամ, ոչ զէնք։

Այն ատեն կը սկսի բուն մարտիրոսութիւնը «Վա՜յ, խեղճը կեավուր, դուն մեզ կը խաբե՞ս»։ Սուրերը, «խանչալները» կը մխուին մարմնոյն, անհեցելի գանակոծում, շիկացած երկաթներով կը տաղուի մարմինը։ Այս ամէնը կ'ըլլան ծեր մօրը, ընտանիքին եւ ութը տարեկան տղուն առջեւ։

... Չեմ կրնար շարունակել։ Այդ ի՞նչ աղաղակ էր, այդ ի՞նչ ողբ էր, ի՞նչ տանջանք էր։ Սարսափէն ականջներս կը գոցէի չլսելու համար։ Մօրը եւ ընտանիքին աղաղակները իրար խառնուած մինչեւ երկինք կը բարձրանային։ Գառնկից էինք, մէկ տան մէջ հաւաքուած լեցուցած էին մեզ, իսկ տղամարդիկը սպաննած։ Գերեզման չունեցաւ տարաբախտ վարժապետը։ Մարմինը նետեցին գիւղին մօտիկ ձորակի մը մէջ, ուր մնաց մինչեւ որ մաս մաս իւղի պէս հալեցաւ արեւին տակ։ Պէկին կատղած շուները նոյնիսկ հսկում կը կատարէին, որպէսզի մարդ չմօտենայ։ Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի ուսուցիչս։ Դուն գերեզման չունեցար, իմ սիրտս քեզի գերեզման։

Եւ այս մէկն է տակաւին...։

ՁՕՐԱԿՈՉ ԵՒ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աշխարհամարտ պատերազմը ցնցած էր ամբողջ երկիրը։ Զօրակոչի ենթարկուեցան չափահասէն մինչեւ ծերը։ Տուն չմնաց որ մոխիրի վրայ չնստէր։ Ընտանիք չմնաց որ սուգ չունենար։ Երկիրը ամայացաւ, ցորենը կալին մէջ փտեցաւ, ամբարները ինչ որ կար քաշեցին տարին։ Զինուորներու ընտանիքները պղծուեցան եւ զաւակները քուրջի պէս փողոց նետուեցան։ Եզ, կով, ձի, էշ, ոչխար,, նոյն իսկ հաւ եւ հաւկիթ գրաւեցին տարին։ Հագուստ, կապուստ, անկողին, զուլպայ, ձեռնոց,— ինչ որ կար պարպեցին։ Եւ հայ զինուորները գործածեցին իբրեւ գրաստ, պարէն կրելու համար դէպի ճակատ։

1914 դեկտեմբեր։ Զինուոր ծնողներու ընտանիքները ի զուր կը սպասէին նամակներու։ Զարաշուք զրոյցներ շրջան կ'ընէին։ Հայերը կը զգային որ լուրջ վտանգի մը առջեւ կը գտնուին եւ անձկութեամբ գարնան կը սպասէին.

Այդ սեւ օրերուն, պէկերը չէին հանդուրժեր որ Աբոյենց Ադամը գիւղը մնայ։ Յիսուն տարեկան էր Ադամ, յաղթանդամ եւ յեղափոխականի նկարագիր ունեցող մէկը։ Այս միակ մարդը աշխարհի լաւ օրերուն պէկերուն դէմ դուռ բացած ըլլալով, ձեռքէն հողերը խլած էին։ Երկրագործ բազմանդամ ընտանիք մը առանց հողի չէր կրնար ապրիլ։ Ուստի Ադամ ստիպուած էր թափառիլ, ապրուստ ճարելու համար. իր գիւղէն բացակայութիւնը պէկերուն հաճելի չէր։ Գիտէին որ շատ պտտելով կրնայ աշխարհի կացութեան մասին տեղեկութիւններ ստանալ եւ հաղորդել գիւղացիներուն

Բողոքագիր մը պատրաստած էին պէկերը։ Ոչ ոք գիտէր թէ ի՞նչ է։ Ներկայացուցին գիւղացիներուն որ ստորագրեն։ Շատեր ստորագրած էին առանց հարցնելու։ Հայրս թուրքերէն լաւ գիտէր եւ կը խնդրէ որ կարդայ ու յետոյ ստորագրէ։

Չեն ուզեր որ հայրս տեղեկանայ, բայց ստիպեալ կուտան որ կարդայ։ Կը տեսնէ որ բողոքագիրը ուղղուած է Բալուի գայմագամին եւ Ադամը կ'ամբաստանէին իբրեւ «քոմիթաճի» եւ Հայերը Թուրք պետութեան դէմ գրգռող մէկը։ Որով կ'ուզեն որ կառավարութիւնը զայն հեռացնէ գիւղէն։

Նոյն իսկ Ադամին եղբօրը՝ Աբիկին ալ ստորագրել տուած էին։ Եղբայրը եղբօր մահուան վճիռ էր տուած...

Հայրս նախ կը դիմադրէ, բայց յետոյ բռնադատման տակ կը ստորագրէ։ Յետոյ անմիջապէս կը հաւաքէ գիւղին մեծերը եւ կը խորհրդակցին։ Կը վճռեն չարիքը կանխելու համար Ադամը հեռացնել գիւղէն։ Հեռո՛ւ, հեռու... որքան կարելի է, որպէսզի երբ ոստիկանները գան ձերբակալելու, զէթ ձեռք չիյնայ։

Յաջորդ գիշեր Աբոյենց տունը պաշարուած էր։ Ամէն ծակ ու ծուկ խուզարկեցին բայց չգտան։ Գիւղացիները անելի մատնուած էին։ Իրենց ստորագրած բողոքագիրը ցոյցնելով, ոստիկանները անխնայ կը ծեծէին, մանաւանդ եղբայրը, որպէսզի յանձնեն Ադամը։ Բայց ան փրկուած էր։

Ամիսներ վերջ, երբ ամբողջ հայ աշխարհը սպանդանոցի կը վերածուէր, Ադամի չարաշուք ճակատագիրը վիճակուած էր պէկերուն. Երբ գիւղը ամայացած էր, Ադամ լեռ ու ձոր ոտքերուն տակ առած, գիշերները գազաններուն որջերուն մէջ անցընելով, ցերեկները պահուելով սրեխտաշի կամ մացառի մը մէջ, խոտ ուտելով, վայրի պտուղներով սնանելով, գիշեր մը կուգայ իր սիրելի ծննդավայրը, իր զաւակներուն եւ ընտանիքին մասին լուր առնելու։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

ներ մշակելով։

Երկուշաբթի օր, յանձնախումբի մը նիստին մէջ, Անգլիոյ ելմտական նախարարը երկար ճառ մը խօսեցաւ միջազգային պարտքերու մասին։ Յաջորդ օրը խօսք առաւ Գ. Գոնէ, Ֆրանսայի ելմտական նախարարը, շեշտելով թէ բոլոր խնդիրներուն լուծման, տնտեսական եւ ելեւմտական վերակազմութեան համար անհրաժեշտ է նախ հաստատուն վիճակի մը վերածել դրամները։

Ո՛վ ձգեց Ս. Պետրոսի առջեւ պայթած ռումբը

Հռոմի ոստիկանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնները՝ երեւան հանելու համար կիրակի օր, Ս. Պետրոսի մայր եկեղեցիին առջեւ պայթած ռումբին հեղինակները։

Իտալական թերթերը լուրը հրատարակեցին երկու օր յետոյ, իբրեւ աննշան դէպք մը։ Լռութիւն կը տիրէ նաեւ Վատիկանի մէջ։

Մինչեւ հիմա ձերբակալուած են երկու հոգի։ Առաջին կալանաւորը Աղեքսանդրիացի Յոյն մըն է, սպանիական հպատակ դարձած։ Կ'ըսուի թէ Սպանիոյ անիշխանականներուն կողմէ հրաման առած էր կատարելու մահափորձը, բայց անճրկած է։ Դժոխային մեքենան ալ անփորձ մարդու մը ձեռքով շինուած է։ Մեքենան դրուած է եղէր հացի մը մէջ, եւ նետուած՝ պայուսակի մը խորը։ Երբ խուճապը կը սկսի, մարդը կը փախչի, մօտակայ աւազան մը նետելով իր անցագիրը։

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԱԽԱՅ ՄԸ ՄՈՐԹԵՑԻՆ, ԻՐԵՆՑ ՀԱՅՐԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ահռելի ոճիրի մը լուրը կը հասնի Մատրիտէն։

Յունիս 20ին անհետացած էր 28 ամսու երախայ մը։ Խուզարկութեանց շնորհիւ, գտնուեցաւ տղուն դիակը, գլուխը եւ թեւերը կտրուած։ Ձերբակալուեցաւ 17 տարեկան պատանի մը, որ խոստովանեցաւ թէ իր դրացիներէն երկու հոգի տասը փեզեթա խոստացած էին իրեն, եթէ պզտիկ տղայ մը ճարէր։ Հրապարակին վրայ խաղացող երախաներու ամէնէն մատղաշը զատելով, յաջողեցաւ միւսներէն բաժնել եւ տանիլ իր դրացիներուն։ Ասոնք տղուն բերանը փակեցին, պարկի մը մէջ նետեցին եւ իրենց տունը տարին։ Յետոյ մորթեցին երախան, եւ արիւնը պարպեցին շիշի մը մէջ, իրենց հիւանդ հօրը խմցնելու եւ բժշկելու համար։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ հեծելանւորդի առաջին հանգրուանը շահեցաւ (Փարիզէն Լիլ) ֆրանսացի Մօրիս Արչամպօ։

ՓՈԼՍՈՅ մէջ Թուրքիոյ Թուրինկ Քլիւպի կազմակերպած մօթօսիքլէթի մրցումին մէջ, առաջնութիւնը շահեցաւ ծանօթ մարզիկ Աշոտ Մամիկոնեան, 6 վայրկեան եւ 18 երկվայրկեանէն կտրելով նշանակուած հեռաւորութիւնը։ Իր մօթօսիքլէթը ունէր 3ուկէս ձիու ուժ։ Պ. Մամիկոնեան շահեցաւ նաեւ օթոյի մրցումը։

Պ. ՀԻՒԿԷՆՊԷՐԿ, Գերմանիոյ ազգ. տնտեսութեան նախարարը, որ միեւնոյն ատեն պետն է ազգային կուսակցութեան, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն, կուսակցութեան դէմ կատարուած հալածանքներուն պատճառաւ։ Այս հրաժարումով, վերջնապէս կը քայքայուի ազգային կուսակցութիւնը։

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ գործազուրկներ Սէն Նազէռէն ճամբայ ելան դէպի Նանթ, դարման խնդրելու համար իրենց կացութեան։ Ճամբան յեղափոխական երգեր երգելով, գիշերը բացօթեայ անցընելով, կտրեցին առաջին 38 քիլոմեթրը եւ Նանթ հասան երէկ։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ խումբի ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Fbg. du Temple։

ՀՐԱԶԴԱՆ եւ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբերու ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի գասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Դրազարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ընթերցարանին մէջ, 49, բիւ Նաաբոնայ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Նալ.— 70։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մուշի Նորշէն գիւղացի Պօղոս Գրոյեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին Սարգիս Գրոյեանը, որ երեք տարի առաջ կը գտնուէր Granit City, Eu. Միացեալ Նահանգներ։ Իր հասցէն իմացնել Ստեփան Այվազեանի, 20, rue de Tage, Փարիզ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Hôtel de la Paixի մէջ։ Օրակարգ՝ դեկոյց պատգամաւորներու։ Ընտրութիւն նոր վարչութեան։

ՍԻՓԱՆ, ԲԻՒՐԱԿՆ եւ ԱՐԱՐԱՏ երեքխումբերու փորձը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 6 bis, rue Campagne 1er. Métro Raspail։ Կարեւոր խորհրդակցութիւն եւս պիտի ունենանք։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԻՓԱՆի հերթական փորձը նախատեղ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

խոհարարուհի մը ծովեզերեայ ապարանքի մը մէջ աշխատելու համար։ Դիմել՝ ճաշարան Ֆլօրիա, 61 Mr. le Prince, Փարիզ, մէթրօ Օտէօն։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այստեղ կը լռէ ընկերս, պահ մը յետոյ կը սկսի դարձեալ.

— Ուրիշ պատմութիւն մը։ Ձիւոր ոստիկան մը, օր մը, չեմ գիտեր ինչպէս, նշմարեց զիս եւ սպառաց. «Ի՞նչ պաշտպանիս այստեղ, շան լակոտ, կորսուէ՛ սըկից, չո՛ւտ»։ — «Ներողութիւն, ձերդ ազնուութիւն, եկայ որովհետեւ ապրանքս չատ կը ծախուի այս կողմերը, ի մեծ ուրախութիւն ինծի։ Ոստիկանը կ'ոռնայ երեսիս. «Ի՞նչ, ի՞նչ, կը համարձակիս դեռ խօսի՛լ, դմնապան, ծակը խօթէ սա մարդու կառքը»։ Դռնապանը վազեց հասաւ.— «Քալէ՛ նայինք»։ Եւ սկսանք քալել։ Փողոցին անկիւնը հազիւ անցած, գրպանէս բուլքի մը կը հանեմ ու կ'ըսեմ. «Ա՛ռ առիկա, պարոն դռնապան, ա՛ռ իբրեւ յարգանքիս հաւաստիքը եւ Քրիստոսի սիրոյն, եւ ազատ ձգէ զիս, ես խեղճ արարած մըն եմ, դեռնի փոշիէն ալ ցած, ինչու չարչարես մեզի նման խոնարհ մարդիկը»։ Դռնապանը փախն ի փոխ ինծի եւ բուլքին նայեցաւ, յետոյ գրպանեց դրամը եւ ըսաւ. «Լա՛ւ, լա՛ւ, կորսուէ՛, շուն դուն ալ, բայց զգուշացիր, եւ մի մոռնար ինչ որ կ'ըսեմ, օր մը չէ օր մը դուն նորէն բանտ պիտի իյնաս»։

Ընկերս աւելցուց թէ սիկարէթի վաճառորդի իր կացութիւնը հետզհետէ կը դժուարանայ ոչ միայն ոստիկաններու տուած նեղութիւններուն, այլեւ ուրիշ վաճառորդներու մրցակցութեան պատճառով։ Փողոցին դառնալով դիրքերը նախապէս ծախուած ըլլալով, հարկ կ'ըլլար շարունակ կուլիսով դիրքերը կռուելէն գրաւողներուն հետ։ Անկից զատ, շրջուն վաճառորդ մը իրաւունք չունէր կենալու փողոցին մէջտեղը։ Ոստիկանական օրէնքով պարտաւոր էր շարունակ շրջելու։ Ընդհակառակն, կառապան մը կրնար աւելի դիւրին եւ աւելի յարմար ձեւով կատարել հսկողութիւնը։ Ու կը յիշէր իր ընկերը, որ իբրեւ կառապան, երբեք կասկածոտութեան մը չհանդիպեցաւ ամբողջ քաղաքին մէջ շրջելու ատեն։

Գացի տեսնել մեր միւս ընկերը ն., ընդհակառակն, տեսայ որ ան ալ բոխած էր տարբեր բայց կարեւոր դժուարութեան մը։ Ձին հիւանդցեր էր։ Ու կրնար փողոց ելլել շաբաթը միայն երկու օր. Անկից զատ, պարտաւորուած էր շարունակ յաճախորդ փոխադրելու։ Ահա այս բոլոր պատճառներով, Պլեհվէի շուրջ փորձուած հսկողութիւնը որ եւ է արդիւնք չէր տուած տակաւին։

Վրայ հասաւ դեկտեմբեր ամիսը։ Եւ դեռ ոչ մէկ լուր Աղեւէն։ Շատ ուշ միայն իմացանք թէ Աղեւ, ուժանակ պատրաստելու համար, պարտաւորուէր էր մնալ արտասահմանի մէջ։ Եւ եթէ իր նամակները ձեռքս չէին հասնէր, պատճառն այն էր որ հասցէս ճիշդ չէր։

Այսպէս թէ այնպէս, կը շարունակուէր հսկողութիւնը շնորհիւ մեր երկու ընկերներուն, կառապանին ու սիկարէթի վաճառորդին։ Իսկ ես կը ուզէի Ֆոնտանկա փողոցն ի վար կամ Նեվայի եզերքը, պատահմամբ Պլեհվէի հանդիպելու յոյսով։ Երեքիս կողմէ կատարուած այդ հսկողութիւնը տուաւ միայն սա արդիւնքը,— մեզի ծանօթ էին այլեւս նեքին նախարարին կառքն ու հետեւորդները, ինչպէս նաեւ գիտէինք Պլեհվէի հետեւած մէկ ճամբան։ Արդարեւ ան կ'անցնէր Ֆոնտանկա փողոցէն, Նեվայի եզերքէն, ուղիղ դէպի Պալատին կամուրջը։ Սակայն յետոյ ո՞ւր, Ձմեռնային Պալատ թէ Մարիա Պալատ պիտի երթար, չէինք գիտեր։

Միւս կողմէ, Աղեւի ուշանալուն եւ լռութեան պատճառները անծանօթ էին մեզի, ուստի որոշեցի տեղեկութիւն առնել այդ մասին։ Յիշեցի որ Աղեւ ինծի յանձնարարած էր ծանօթ լրագրող մը, X..., որ կ'ապրէր Պետերբուրգ։ Անոր պէտք էր դիմէի ստիպողական պարագաներու մէջ։

X... մօտիկ ըրաւ ինծի, բոլորովին շուարած։

— Երկար ատենէ ի վեր, բսաւ, լուր չունիմ Աղեւէն, եւ չեմ կրնար որ եւ է ձեւով օգտակար ըլլալ ձեզի։

Սեննակս վերադարձայ, վարանոտ եւ տարտամ։ Պէ՞տք է շարունակէի հետապնդել Պլեհվէն իմ երկու ընկերներովս, թէեւ յաջողած չըլլային մեր հետապնդումները։ Պէ՞տք է մեկնէի արտասահման եւ կացութեան մասին խորհուրդ հարցնել Գոծի։ Վիլնօյ դացի կուսակցական կարգ մը գործերով, որ ինծի յանձնած էր Աղեւ եւ, վերադարձիս, Դեկտեմբերի սկիզբը, սենեակ մը վարձեցի Ռուսիոյ պանդոկին մէջ, Մոյկայի վրայ։ Թէեւ ոչ մէկ լուր ունէի տակաւին Աղեւէն, սակայն որոշեցի սպասել իրեն, Պետերբուրգի մէջ։ Անակնկալ դէպք մը փոխեց որոշումս։

Վիլնոյէն վերադարձիս, յաջորդ օրը, առաւօտուն, կիսովին եւ կամացուկ մը բացուեցաւ սենեակիս դուռը եւ գլուխ մը երկնցաւ ներս։ Բայց անմիջապէս ետ քաշուեցաւ գլուխը եւ դո՛ւռը դարկին։

— Մտէ՛ք։

Քառասունենոց Հրեայ մըն էր, աղտոտ երեսյթով եւ մաշած բրտէնկօթ մը հագած։ Աչքերը շարունակ չորս բոլորը կը դարձնէր։ Ձեռքն երկարեց ինծի եւ ըսաւ.

— Բարեւյա, պարոն Սեմաշկօ։

Այս կեղծ անունով էր, որ Վիլնօ գացած էի։

Անակնկալի եկայ եւ աչքերս յառեցի իրեն։

Պահ մը լռութենէ յետոյ ըսաւ.

— Ինծի Վիլնոցի եմ։ Վիլնոյէն կու գամ, ես ալ։

Մտածեցի որ դէպի Վիլնօ իմ ճամբորդութեանս մասին կրնար տեղեկութիւն ունենալ միայն երկու ձեւով,— կամ զիս հետապնդելով իմ ճամբորդութեանս ընթացքին, կամ ուղղակի քննելով անցագիրս, որուն վրայ դեռ թարմ էր Վիլնօքաղաքին վիզան։ Արդ. իմ անցագիրս կը գտնուէր պանդոկին գրասենեակը եւ միայն ոստիկան մը իրաւունք ունէր անցագիրս պահանջելու պանդոկապետէն։ Ուստի եզրակացուցի անմիջապէս թէ կը գտնուէի լրտեսի մը առջեւ։

— Նստեցէք, ըսի, ի՞նչ կը փափաքիք։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՅՈՒՆԻՍ 1933

30 Juin 1933

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2227

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԳԻՇԵՐՆԵՐԸ ՄԻՆՉԵՒ ԺԱՄ 12 Կ'ԱՇԽԱՏԷՐ»

Մեր սերունդը չատոնց իր խօսքն ըսած է Աղաթօն պէյերու «բարեմասնութեանց» մասին։

Եւ կ'ուզէր որ անոնք լռելու ազնուութիւնն ունենային, փոխանակ իրենց բրածոյ բարքերը փռելու այս պզտոտներուն վրայ։ Մանաւանդ այս տարիքէն յետոյ։

Դժբախտաբար, անոնք ոչ միայն կը մերժեն քաշուիլ իրենց պատեանին մէջ, իրենց թանձր մուշտակներուն տակ պահելով աղա – փաշայական «առաքինութիւններ»ը, այլ եւ կը փորձեն բարոյականի դաս տալ կրակով անած սերունդի մը։

Այսպէս, անոնք մեր հանրային կեանքը դիտելով իրենց վիլլաներուն պատշգամէն կամ օթօներուն պատուհաններէն, յանդգնութիւնը կ'ունենան գրելու.

— «Պատերազմի ընթացքին եւ զինադադարէն վերջ, Գահիրէի Կեդրոնական ժողովը միացին գործ ունէր։ Մալէզեան պաշտօնէին վրայ էր, յծուած փրկութեան եւ օգնութեան ամէն տեսակ գործերու. Նոյն իսկ գիշերները մինչեւ ժամը 12 կ'աշխատէր առանց յոգնութիւն զգալու» (էջ 14)։

Իսկ ի՞նչ կը բանէին միւսները,— «պատերազմի ընթացքին եւ զինադադարէն վերջ»։

Ի՞նչ կը բանէր ամբողջ հայ ժողովուրդը, Թրակիայէն մինչեւ Կովկաս,— «պատերազմի ընթացքին եւ զինադադարէն վերջ»։

Աշխարհի պզտոտներուն վրայ «փողէ՞ր», «պաքսա՞», «ռուլէ՞թ» կը դարձնէր, աղջի՞կ թէ ձի կը խաղցնէր, ագարակնե՞ր կը շահագործէր, թէ – կը ջարդուէր կամ վէրքեր կը կապէր գիշեր ցերեկ, մատնուած՝ դժոխային, անպատմելի, աննախընթաց արհաւիրքի մը։

Պատերազմի ընթացքին, երբ ամբողջ Հայաշխարհը կը լողար արեան մէջ, երբ խումբ – խումբ եւ ողջ – ողջ դերեզման կ'առաջնորդուէին, կը կախուէին, թմապահ կը կոտորուէին մատաղ ուժեր – յիսուն տարուան սերունդ —, երբ կարաւան – կարաւան դէպի սպանդանոց կը քշուէր ամբողջ Թրքահայ ժողովուրդը, 11էն մինչեւ 70 տարեկան, երբ մայրը երախան կը խեղդէր (կարդա՛ «Բալահովիտ»ը, Աղաթօն պէյ, Բալուցի ես), երբ, սահմանէն անդին, մարդիկ գերմարդկային ճիգեր կը թափէին փրկելու համար մնացեալը, երբ մատղաշ տղան ու արհեստաւորը, զինուորն ու կամաւորը, ծերունին ինչպէս պատանին, քաղաքացին ու գիւղացին զուգադրանք կ'իյնային վերջին փամփուշտն արձակելով, երբ վերը երկինքն ունէինք, իսկ վարը՝ գազաններ եւ դաւադիրներ զոյգզոյգ,— չա՞տ է, արժանի՞ք է, առաքինութի՞ւն է որ ամն Վ. Մալէզեան, ամառականուոր գրագիր մը ի Գահիրէ, «նոյն իսկ գիշերները մինչեւ ժամը 12 կ'աշխատէր»...

Ա՞յս է ձեր ալ, ձեր պաշտպանեալին ալ բարոյական հասկացողութիւնը, «անկաշառ» եւ «ազգասիրական» պաշարը...

Ռուսմանիոյ Գնչուներն անգամ պիտի կարմրէին ձեր այս գեռնաքարշ արտայայտութիւններէն, Աղաթօն պէյ, եւ միւս խումաժանային լուսանքներէն, որոնց նմայնները տուինք, առջի օր։

×

Թողո՛ւնք, թողո՛ւնք, այս բորբոսը, անցնելու համար Վահան Մալէզեանի թոշակին։

Աղաթօն պէյն է որ կը պատգամէ.

— «Հէլա՛լ ըլլայ։ Իմ խիղճովս կը դատեմ որ նոյն իսկ պէտք եղածին չափ վարձատրուած չէ» (էջ 15)։

— «Այսօր դժբախտաբար այնչափ ծակաչք անօրէններ ունինք որ, շատեր 2-3000 փրանքով եւ նոյն իսկ պակասով ալ պատրաստակամութիւնը ցոյց կուտան վարիչի մը ծանր պաշտօնն ստանձնել» (էջ 20)։

Երբ մենք առաջին անգամ մէջտեղ հանեցինք Վ. Մալէզեանի թոշակին գումարը — ամսական 100 անգլ. ոսկի կամ տարեկան 120,000 ֆրանք — մաէշալ ժոֆրը կը ստանար տարեկան 90000, նախարարները՝ 80-90,000, երեսփոխանները՝ 45,000, (յետոյ 60,000)։

Ու կ'ըսէինք — մենք պետութիւն չենք, ոչ ալ Բարեգործականը սեղանաւորական հաստատութիւն է։ Պէտք է վերջ տալ այս անօրակելի գայթակղութեան։

Մեզի ձայնակցեցան ուրիշ թերթեր ալ։ Եւ խռովեցաւ հանրային կարծիքը։

Արդի՞ւնքը,— Բարեգործականի վարիչները իրենց շուքին տակ առին ձախողած փաստաբանը, որ սպառնաց իր պայմանագրով, մինչեւ որ առերլնը ինկաւ (1931 սեպտեմբեր) եւ քարերը լեզու ելան։

Ամիսներ յետոյ, ընդհ. ժողով մը առաջարկուեցաւ Բարեգործականի բոլոր պաշտօնեաներուն, եւ Վ. Մալէզեանն ալ հրաւիրուեցաւ «զոհողութեան»։

Մինչեւ հիմա գաղտնիք է մեզի համար,— բան մը զեղչեցի՞ն անոր թոշակէն, թէ յարմարցուցին առերլնի սակին։

Ամէն պարագայի մէջ, գայթակղութիւնը մնաց եւ կը մնայ մինչեւ այսօր։

Իսկ Վ. Մալէզեան գտած է բանաձեւ մը, աչքի փոշի փչելու համար։

Որքան կրցած ենք ստուգել, անիկա աջ ու ձախ կը յայտարարէ թէ հարիւրին 20 կրճատուած է իր թոշակը, իսկ իրականին մէջ կը գանձէ հարիւրին 10 ներկայացուցչական ծախք մը եւս, օրով...

Աղաթօն պէյի ո՞ր խիղճն է որ կը խօսի այստեղ,— Բալուի՞ թէ Նիսի, կամ Ժընեւի, երբ կ'ըսէ — «Հէլա՛լ ըլլայ»։

Բայց որո՞ւ դրամը, պէյ էֆէնտի։

Փաստաբանութեան եւ առեւտուրի մէջ ձախողած այդ «պէնտէկեան»ը ինչո՞ւ չի կրնար մարդավարի ապրիլ ամսական չորս – հինգ հազարով, երբ գիտենք որ մնացեալ հինգ հազարը կը բաւէ Ցուպաստանի հինգ հազար թշուառ մանուկներու պականները լեցնելու...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ՝ ՄԻԱՀԵԾԱՆ ՏԷՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

«ՓԱԿԵՑԷՔ ՁԵՐ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ»

ԱԶԳ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ ՑԵՏՈՅ ԿԵԴՐՈՆՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ

Ատոլֆ Հիթլէր լրացուցած համարելով իր քաղաքական յեղաշրջումը, այժմ ձեռնարկած է ընկերային յեղափոխութեան։ Ուրիշ խօսքով, ապարէզէն կը քշէ բոլոր հոսանքները, Գերմանիոյ ճակատագրին տէր եւ տիրական դարձնելով միայն եւ միայն իր կուսակցութիւնը,— ազգային – ընկերվարական (նացի)։

Ան առաջին հարուածը տուաւ համայնավարութեան, ընկերվարութեան եւ արհեստակցական միութեանց, իր շուրջը համախմբելով ազգայնական տարրերը։ Բայց հիմա կարգը եկած է այս վերջիններուն, որոնք պիտի տապալին իրարու ետեւէ։

Օրուան ամէնէն մեծ դէպքն է Գերմանիոյ Ազգային կուսակցութեան լուծումը։ Անոր նախագահը, Հիւկէնպէրկ, որուն ճառ մը խօսելու իրաւունքն իսկ զլացած էին, հրաժարեցաւ ազգ. տնտեսութեան նախարարութենէն։ Այս հրաժարումը պիտի փութացնէ կուսակցութեան քայքայումը։

Գ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ պրոպականտի նախարարը, հետեւեալ շռնդալից յայտարարութիւնն ըրաւ առջի օր.

— «Ատոլֆ Հիթլէր բացարձակ վեհապետն է Գերմանիոյ։ Ան կրնայ խօսիլ յանուն Գերմանիոյ, յանուն յետին բանւորին եւ չունեւորին։ Ազգային կուսակցութեան լուծումէն յետոյ, մէկ խորհուրդ ունիմ կեդրոնի կուսակցութեան,— յանձնարարել որ ինքնաբերաբար փակեն իրենց խանութը որովհետեւ, նացիները այլեւս չեն կրնար ձեռնածալ դիտել Կեդրոնի կուսակցութեան փորձարկութիւնները. Եթէ այդ կուսակցութիւնը կը կարծէ պաշտպանել կաթոլիկներու շահերը, մենք պիտի պատասխանենք, — Մենք գիտենք թէ ինչ բան աւելի օգտակար է կաթոլիկութեան, բայց գիտենք նաեւ թէ ազգը ի՛նչ բանի պէտք ունի։ Մենք աւելի լաւ պիտի պաշտպանենք կաթոլիկ շահերը քան կեդրոնը, եւ ջնջելով Կեդրոնը, մենք ծառայութիւն կը մատուցանենք եւ պիտի մատուցանենք եկեղեցիին։ Քանի տարիէն, այլեւս ուրիշ կարծիք չպիտի գտնուի բայց միայն մերինը։ Կուսակցութեանց լուծումը պիտի առնէ ծնունդը ազգային – ընկերվարական միասնական պետութեան»։

⁂ Ազգային ճակատին եւ նացիներուն միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ, հիթլէրականները այդ ճակատին անդամները պիտի համարեն դէնքի եղբայրներ, որոնք միեւնոյն իրաւունքները պիտի վայելեն։ Քաղաքական յանցանքներու համար դատապարտուած ազգայնականները անմիջապէս ազատ պիտի արձակուին։

⁂ «Պետական կուսակցութիւնը», որ նախապէս կը կոչուէր ռամկավար, որոշեց անմիջապէս լուծուիլ։

⁂ Փրուսիոյ վարչապետը շրջաբերական մը ուղղելով, ազդարարեց թէ իբրեւ «դիմակաւոր մարքսականներ» պիտի հետապնդուին այն չատախօսները որոնք յոռետես լուրեր կը տարածեն կամ քննադատութիւններով կասկածելի կը դարձնեն ազգային կառավարութիւնը »։ Բոլոր անոնք որ յոռետես խօսակցութիւններ կը լսեն, պարտաւոր են հաղորդել իրենց պետերուն, այլապէս մեղսակից պիտի համարուին։

⁂ Յուլիս 1էն սկսեալ, աւելի խիստ հսկողութեան պիտի ենթարկուին Գերմանիոյ սահմանները, արգիլելու համար օտար դրամներու մաքսանենգութիւնը։ Հիթլէրական զինուորներ առժամապէս պիտի օգնեն մաքսային պաշտօնեաներուն։

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ՝ մօտերս տուրքեր պիտի հաստատուին հարստութեանց վրայ, գործազուրկներուն օգնելու համար։ Միւս կողմէ, ծրագիր մը կը մշակուի, հողատէր ազնուականներու հողերը չունեցողներուն բաժնելու համար։

Սուգի օր՝ Վերսայլի դաշնագրին առթիւ

Յունիս 28ին, ամբողջ Գերմանիան սուգ պահեց, Վերսայլի դաշնագրին տարեդարձին առթիւ։ Բոլոր յեշտակարաններուն եւ հանրային հաստատութեանց վրայ սուգի դրօշ պարզուած էր։ Իրիկունը վիթխարի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Լուսթկարթընի մէջ, դաշնագրին դէմ։ Ուրիշ ցոյց մըն ալ կատարուեցաւ խորհրդարանին մէջ։ Երրորդ եւ չորրորդ մեծ ցոյցերը տեղի ունեցան Պերլինի համալսարանին մէջ եւ Օփերայի հրապարակին վրայ։ Նացիները իրենց կարգին միթինկներ գումարեցին մայրաքաղաքի բոլոր թաղերուն մէջ, կրակոտ ճառեր խօսելով։ Բոլոր ճառախօսներն ալ շեշտեցին թէ Գերմանիոյ կրած չարիքին աղբիւրը Վերսայլի դաշնագիրն է։ Բանախօս մը յայտարարեց.

— «Վերսայլը արիւնաթաթաւ խարազան մըն է զոր մեր ժողովուրդի գլխուն վերեւ կը շաչեցնէ գերեվար մը։ Վերսայլի դաշնագիրը կ'անգատուէ ժողովուրդ մը որ կը սիրէ խաղաղութիւնը եւ չուզեր որ-եւ է չարիք ընել ո եւ է մէկուն։ Մենք այսօր կը յայտարարենք աշխարհի.— բնական միջոցներով դարմանեցէք այն սխրինքները զորս գործած էք մեզի դէմ. այլապէս, պիտի գայ օր մը երբ մեր ժողովուրդը այլեւս չպիտի կրնայ տանիլ բեռը եւ իր գլխուն նարը պիտի նոյի այն օրը ուր բոլշեւիկութեան ժանտախտը պիտի վարակէ միւս պետութիւնները եւ երկինք պիտի վերահաստատէ արդարութիւնը»։

Սուրիոյ վարչապետը էնկիւրի՝ կ'երթայ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Սուրիական հանրապետութեան վարչապետին որդին, Նուսուհ պէյ էլ Աֆիտ որ այս պահուս կը գտնուի Պոլիս, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ լրագրողներու.

— «Հայրս մօտերս պիտի երթայ էնկիւրի, այցելելու Կազի Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի եւ Ըսմէթ փաշայի, որոնց հիացող մըն է։ Այս այցելութիւնը լոկ քաղաքավարական չպիտի ըլլայ։ Հայրս պիտի օգտուի առեւտրական դաշնագրի մը պատրաստութեան ձեռնարկելու համար։ Երկուստեք ցոյց կը տրուին լաւագոյն տրամադրութիւններ եւ կը յուսամ որ շատ լաւ արդիւնք պիտի ունենայ այս այցելութիւնը։ Մեր վերջին համաձայնութեամբ Ֆրանսայի հետ, սկսանք ուղղակի չփում ունենալ օտար երկիրներու հետ։ Առաջին անգամ ըլլալով երկու հիւպատոս անուանեցինք, մէկը Եգիպտոս եւ միւսը Փարիզ։ Ուրիշներ ալ պիտի անուանենք, երբ պէտք ըլլայ։ Այժմ ունինք 10 հազար հոգինոց բանակ մը, որ հետզհետէ պիտի բարձրանայ 80 հազարի եւ կոչուած է պաշտպանել մեր սահմանագլուխները։ Ֆրանսայի հետ համաձայնութիւնը վերջնական ձեւ պիտի ստանայ, երբ մէկ քանի խնդիրներ եւս լուծուին։

ԱՐԹԱՐ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկեր Ա. Արզումանեանի մահուան առթիւ, իր եղբօրորդիները՝ Անչէն Որբուկ եւ քոյրը (Պլիտա, Ալժերիա), հարիւր ֆրանք կը նուիրեն «Հայաստանի» Ժեմարանին, Պէյրութ, եւ հարիւր ֆրանք՝ Զ. Ռ. Մ. կեդրոնին։

Կը խնդրուի ստանալ համապատասխան ընկալագրով։

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն.—

Մ. .... 100.—

Յունիս 21 գումարը 1800.—

ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ 1900.—

Տոլարը կ'իյնայ, լիրէն կը բարձրանայ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Քանի մը օրէ ի վեր, զարմանալի երեւոյթներ տեղի կ'ունենան միջազգային սակարաններուն մէջ։ Առջի օր տոլարը իջաւ մինչեւ 19 փրանք 76ի, իսկ սթէրլինը՝ 86ի։ Իսկ իտալական լիրէթ հասաւ բարձրութեան մը զոր երբեք չէ տեսած։ Այսպէս, հարիւր լիրէթը կ'արժէր 134·20 փրանք, կամ 15 լիրէթը մէկ տոլար։ Եթէ այս սակին վրայ մնայ, լիրէթը ամէնէն սուղ դրամը պիտի ըլլայ, բաղդատելով ոսկեդրամին հետ։ Այս բարձրացումը կը վերագրուի Իտալիոյ Ազգ. Դրամատան յունիս 20ի հաշուեկշիռին հրատարակութեան, որուն համաձայն 6.750,000,000ի հասած է ոսկեդրամի պահեստը, իսկ թղթադրամի շրջաբերութիւնը իջած է 12 միլիարի։ Արդ, Ֆրանսան որ Իտալիոյ չափ ժողովուրդ ունի (40—42 միլիոն), շրջաբերութեան մէջ կը պահէ մօտ 85 միլիար։

⁂ Եսթոնիոյ խորհրդարանը գիշերային ժողովէ մը վերջը որոշեց լքել ոսկեվճարը եւ միջոցներ ձեռք առաւ, ազգային դրամը հաւասարեցնելու շուէտական քրոնին, ինչ որ կը նշանակէ արժէքը կորսնել հարիւրին 35 համեմատութեամբ։

⁂ Տնտեսական խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ մեծ անստուգութիւն եւ մտահոգութիւն կը տիրէ Մ. Նահանգներու բռնած ընթացքին պատճառաւ։ Անգլիացիները խորապէս ազդուած են Ամերիկայի սակարանական խաղերէն։ Յունիս 28ին, Նիւ Եորքի սակարանին մէջ սթերլինը կ'արժէր 4·38 տոլար, ինչ որ կը մօտենայ երբեմնի սակին (4·86)։ Միւս կողմէ, ուշագրաւ համեմատութեամբ կը բարձրանան նախանիւթերու գիները՝ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Այսպէս, ցորենի գինը Լոնտոնի մէջ բարձրացած է հարիւրին 15, Նիւ Եորքի մէջ՝ 13, շաքարին գինը՝ Լոնտոնի մէջ հարիւրին 4, Նիւ Եորքի մէջ՝ հարիւրին 14, պղինձը՝ Լոնտոնի մէջ հարիւրին 21, Նիւ Եորքի մէջ՝ 60, անագը՝ Լոնտոնի մէջ հարիւրին 42, Նիւ Եորքի մէջ՝ 76։ Այս կացութիւնը կ'անցնի ո՛ր եւ է նախատեսում։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԵՆ

Ինչպէս ըսինք, կատարեալ անստուգութիւն կը տիրէ խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ։ Ամերիկեան պատուիրակները կը շարունակեն անտեսել դրամներու ամրացման խնդիրը, յայտարարելով թէ իրենց իրաւասութենէն վեր է այդ խնդիրը։ Իսկ միւսները, եւ մանաւանդ Ֆրանսան ո՛ր եւ է քայլ առնել չեն յուսար, եթէ անմիջապէս եւ գոնէ առժամապէս կայուն վիճակի մը չվերածուին գլխաւոր դրամները։

Առջի օր, Պոնէ որ Ֆրանսի պատուիրակը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ Դրամատան վարիչներուն հետ, շեշտելով դրամները ամրացնելու անհրաժեշտութիւնը։ Ֆրանսայի ելմտական նախարարն ալ օրուան բոլոր ժամերուն կը շեշտէ այս պարագան։ Անգլիացիները, որ առաջ աւելի վճռական էին, այժմ վարանոտ կ'երեւան, Ամերիկայի բռնած դիրքին պատճառաւ։

⁂ Փրոֆ. Մօլի, նախագահ Ռուզվէլթի լիազօրը, որ արդէն Լոնտոն կը գտնուի, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ առջի օր.

— «Մ. Նահանգները անկեղծօրէն կը մասնակցէին տնտեսական խորհրդաժողովին եւ, միեւնոյն ատեն ծրագիր մը պատրաստած են, ներքին վերակազմութեան համար։ Այս երկու պարագաները չեն հակասեր իրարու։ Ես տեղեակ չեմ այն բանակցութեանց որ կատարուած են Եւրոպայի կեդրոնական դրամատուններու ներկայացուցիչներուն միջեւ։ Կասկած չկայ որ մենք կը գտնուինք վերակազմութեան ճամբուն վրայ, բայց չեմ կրնար ըսել թէ մեր գործադրած մեթոտները պէտք է գործադրեն նաեւ միւս երկիրները։ Ես այստեղ եկած եմ իմ կարողութեանս չափով ծառայելու համար մեր պատուիրակութեան եւ պետիս՝ Գ. Հըլի (նախագահ ամերիկեան պատուիրակութեան)։

Եւ երեւակայել որ բոլորը Մ. Մօլի բերնէն կախուած են։ Փրոֆէսօր մը կրնա՞յ տարբեր խօսիլ։ Մանաւանդ ամերիկեան փրոֆէսօր մը...

Քալելով եկան, կառքով վերադարձան

Ինչպէս գրած էինք, առջի օր Սէն Նազէրէն քալելով Նանթ հասան երկու հազար գործաւորներ, իրենց պահանջները յայտնելու համար նահանգապետին։

Գործաւորները երկինք – երկիր կը թնդացնէին երգերով, եւ գիշեր մը անցուցին բացօթեայ։ Ճամբան, ագարակի մը մէջ խմբագրած էին խնդրագիր մը։ Երբ Նանթ հասան, քանի հոգինոց պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ նահանգապետին, յանձնելով խնդրագիրը, որ կ'ըսէ թէ Սէն Նազէրի նաւագործարաններու բանուորներէն 4000 եւ Նանթէն 8000 հոգի անգործ են, ինչ որ կը նշանակէ 12,000 աշխատաւոր եւ 36,000 անձ, եթէ ընտանիքներն ալ հաշուենք։ Այս առթիւ կը յիշեցնեն թէ՝ նախարար մը նախ բերանացի, յետոյ գրաւոր խոստացած էր անգրաւայանական շոգենաւ մը շինել տալ, որուն շնորհիւ գործ պիտի ճարուէր։ «Եւ սակայն ոչինչ եղաւ։ Գործադրկութիւնը ծանրացաւ, խոր յուսախաբութեան եւ դժգոհութեան մատնելով բանւոր ժողովուրդը»։

Նանթի ժողովուրդը համակրական ցոյցեր ըրաւ գործաւորներուն, մէկ ժամ փակելով խանութները։ Ետոյ բացօթեայ ճաշ մը հրամցուց, եւ իրիկուան գործաւորները բեռնաշարժներով վերադարձան Սէն Նազէր։

25 սանթիմնոցները պիտի վերնան

Պաշտօնաթերթը երէկ առաւօտ (29 յունիս) հրատարակեց հրամանագիր մը, որուն համաձայն 1933 հոկտ. 1էն հրապարակէն պիտի քաշուին 25 սանթիմնոց նիքէլ դրամները։

Այս դրամները հրապարակ հանուած էին 1913 օգոստոս 4ի օրէնքով։ Մինչեւ սեպտեմբեր 30 ելմտական նախարարութիւնը ետ պիտի առնէ 25 սանթիմնոցները, փոխանակելով ուրիշ դրամներու հետ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայ Որբերու ագարակը

Հայոց պատմութեան հին թուականներուն, դասակարգ մը Հայեր կային, խաշնարած ու հողագործ, որոնք, պատերազմի ժամանակ, կ'իջնէին լեռներէն ու ագարակներէն եւ թշնամիին դէմ կը ճակատէին իբրեւ զէնք ունենալով միայն «զփքինս կապարճիցն» կամ «զէնս աշտեայս»: Արտօտ եւ աղի Հայեր էին անոնք, որ երբեք կռնակ չէին դարձներ սուրին, ինչպէս կը պարծենային Վասպուրականի իշխանները, 852 թուականին, Բուղայի «Թամիկք աշխարհիս արք կորովիք եւ պատերազմողք, որք ոչ դառնան ի սրոյ» (*Թովմա Արծրունի, տպ. Պոլիս*, 1852, *էջ* 150):

Այս դասակարգի Հայերն էին, որ կը պաշտպանէին երկիրը: Ու երբ պատերազմը կը վերջանար, անոնք կը վերադառնային իրենց լեռներն ու ագարակները: Բայց հող չունէին անոնք ոչ ալ որեւէ հարստութիւն: Ոմանք կը բնակէին «ի խորաձորս եւ ի փապարս լերանց, եւ ի պրակս մայրեաց» եւ կը սնանէին կորեկ հացով. «Եւ զպէտս կերակրոցն վճարէին ի սերմանց ինչ, տասեալ ի կորեակ կոչեցեալ սերմանէն, զոր ոմանք ի սով ժամանակի հաց անուանէին, եւ զնոյն ուտելով ապրէին ի մինչեւ պրակացն, կամ երկմտանի փայտատովք սերմանեալ»: Այնքան թշուառ, որ «է զգեստ նոցա սաստիկ ի ծածկոյթ մերկութեանն, եւ օտարոցն հնացուցեալն զձեւ կոչկաց, ի մորթոյ այծից կարմրեալ»: Բնակելով բարձր լեռներու գագաթը, երբ ձիւն տեղար՝ փայտաշէն օդակներ կ'անցընէին իրենց ոտքերուն եւ կը ճամբորդէին ձիւնին վրայ: Նոյն դասակարգէն հողայուրկ Հայերու խումբ մըն ալ կ'աշխատէր ագարակներու մէջ, զորս «կռուավար» կ'անուանէին. «Կռուավար կոչի ի Հայաստան անդաստանն զոր գիւղացիք ձրի վարեն ի պէտս տեառն գեղջ» (Ինճիճեան):

Այսպէս, ուրեմն, Հայաստանի հողազուրկ եւ խրճիթաւոր դասակարգը իր արիւնով կը պաշտպանէր հայրենիքը պատերազմի ժամանակ, եւ իր քրտինքով կ'արդիւնաբերէր հողը, կորեկ հաց ուտելու համար, խաղաղութեան ժամանակ:

Ցիշեցի Հայաստանի այդ զրկուած դասակարգը, երբ Զ. Ս. Միութիւնը ագարակի իր ծրագիրը կը հրատարակէր ԵՐԿՈՒՆՔի մէջ:

Արդարեւ, Հայ որբերն են, որ կը կազմեն մեր օրերու զրկուած ու խոնարհ դասակարգը: Կորովի եւ արիասիրտ, աշխատասէր եւ արդիւնաբերող:

Քաջ Հայեր:

Եւ օրուան բառով, մեր պրոլետարները, որ զրկուած են հայրենական, քաղաքական եւ ազգային իրաւունքներէ:

Բայց ահա թէ ինչպէս կը բանաձեւեն անոնք, հողի այս պաւակները, իրենց սէրը հողին, ծրագիրը ագարակին.

— «Հին է մեր այս ծրագիրը, բայց հետզհետէ այժմէական դարձաւ ան, մանաւանդ քաղաքական ներկայ կացութեան մէջ: Մեծ պետութիւնները, ռազմասէրէն մինչեւ խաղաղասէրը, դաշինք կը կնքեն, ահա, պատերազմի դէմ, տասը տարուան համար: Եւ ամէնքը, իրենց սահմաններէն ներս քաշուելով, կը նուիրուին ճարտարագործական եւ գիւղատնտեսական տնտեսութեան աշխատանքի: Արդարեւ, վաղուան քաղաքակրթութիւնը, այնպէս ինչպէս մեծ իմացականութիւնները կը բանաձեւեն, պիտի բարձրանայ երկու գլխաւոր խարիսխներու վրայ,— ճարտարագործութեան եւ եւ գիւղատնտեսութեան: Օրէ օր կը յեղափոխուին ու կը ձեւափոխուին քաղաքներն ու գիւղերը: Քաղաքները կը դառնան գործարան, ու գիւղերը՝ ագարակ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր ապագան, տակաւին պիտի ուզե՞նք մնալ չարչի կամ պազիրկեան: Չը՞ պիտի ձեւափոխուի Հայը: Չը՞ պիտի չհրաժարինք միջնորդներու եւ վաճառորդներու մեր հին, յանալս արատաւոր դերէն: Պատմութիւնը մեզ չը՞ պիտի ճանչնայ օր մըն ալ իբրեւ արդիւնաբերող:

Որբերու դասակարգը առոյգ է որ կը ձգտի: Երախտայութիւն է կարծել թէ բան մը կրնանք ընել ճարտարագործական ասպարէզի մէջ: Մեր դերը պիտի յայտնուի մասնաւորաբար գիւղատնտեսութեան մէջ:

Մեզի ներշնչուած եւ գլխաւորաբար պատւոյ նախագահ՝ Պօղոս Նուպար փաշայէն, որ Հայ Բարեգործական Միութիւնը կը հիմնէր՝ երկրագործական առաջադրութիւններ մտցնելով իր ծրագրին մէջ: Այդ առաջադրութիւնները աւելի գործնական ձեւով կը ներկայացնէր Միքայէլ Նալբանդեան, երբ կը գրէր *Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ*:

Այո՛, կ'ուզենք հիմնել գիւղատնտեսական միաբանութիւն մը, համահայկական վանք – ագարակ մը, որ պիտի ունենայ, իր երկրագործական աշխատանքներուն կողքին, դպրոցական, մարզական, առողջապահական, մշակութային սպասարկութիւններ»: (ԵՐԿՈՒՆՔ, Դ. տարի, *թիւ* 1, *յունիս*):

×

Զ. Ս. Միութիւնը ագարակի իր ծրագիրը կազմեց 1929ի վերջերը, իր երկրորդ համագումարին ընթացքին:

Մամուլին ծանօթ է, որ մասնաւոր մարմին մը Սուրիայէն եւ Յունաստանէն բազմաթիւ հայ որբեր փոխադրեց Ֆրանսա, ցրուելով զանոնք հողագործական շրջաններու մէջ: Ի գին տաժանելի աշխատանքներու, որոնց արժեգանգը կը թիթոայ տակաւին Միութեան օրկանին մէջ, որբերը տիրացան զանազան մասնագիտութիւններու: Ու երբ Ֆրանսայի հարաւային գաւառներուն մէջ նահանգային երկրագործական աշխատութիւններու մրցումներ կը կատարուէին ամէն ամառ, բազմաթիւ հայ որբեր առաջնութիւն կը շահէին եւ մրցանակ կը ստանային: Որբեր կան, որ վկայական եւ մրցանակ ունին թրաքթէօրով հող վարելու, արագ կաթ կթելու, հնձելու, կամնելու աշխատանքներու համար: Վերջապէս որբեր կան, որ մասնագէտ դարձած են հաւաբուծութեան, ճագարաբուծութեան, խոզաբուծութեան, խաղամշակութեան, պտղաբուծութեան: Ոմանք դրամ ալ խնայած են: Եւ Զ. Ս. Միութիւնը ծրագրեց միացնել դրամ ունեցող եւ գիւղատնտես որբերը, հիմնել որբերու ագարակ մը:

Այս ծրագիրն է, որ կ'որոճան երկար ատենէ ի վեր եւ հիմա մամուլին կը յանձնուի՝ քաղելու համար թելադրանքներ, խորհուրդներ ու դիտողութիւններ:

Այս ծրագիրը հասունցաւ, դարձաւ, երբ ուսումնասիրուեցան Ֆրանսական գիւղատնտեսական ներգաղթային ձեռնարկները:

Այդ ձեռնարկները կը սկսին 1906ին: Ֆրանսա հազարաւոր Լեհեր բերաւ աշխատցնելու իր երկրին մէջ: Ընդհ. պատերազմին, երբ իր աշխատաւոր ձեռքերը աւելի եւս պակսեցան, բերել տուաւ հեռաւոր Չինաստանէն եւ Հնդկաստանէն աշխատաւոր բերել Ֆրանսա: Պատերազմէն յետոյ, այդ «ներգաղթը» շարունակուեցաւ աւելի մեծ թիւով մը եւ Սպանիայէն, Իտալիայէն, Ռուսաստանէն, Սուրիայէն հարիւր հազարաւոր օտարականներ բերուեցան, որոնց հետ նաեւ հայ որբեր, աշխատցնելու համար ագարակներու մէջ:

Այդ օտար աշխատաւորներէն շատեր դրամ շահեցան,, մասնագիտութեան տիրացան, եւ անկախ դարձած՝ հողեր գնեցին, ագարակներ հիմնեցին:

Այսօր Ֆրանսայի հարաւային շրջաններուն մէջ կան բազմաթիւ օտար գիւղատնտեսական գաղութներ: Այս մասին թելադրիչ տեղեկութիւններ կարելի է քաղել ժորժ Մօքոյի ստուար հատորէն (*):

Այս կացութիւնը ստեղծեց «քաղաքականութիւն» մը: Կարգ մը ժողովուրդներ գիւղատնտեսական գաղութներու մէջ գտան ազգային գոյութեան կարելիութիւն: Այսպէս ոչ տարագիր ժողովուրդը ոչ միայն Եւրոպայի, այլ եւ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ հիմնեց գիւղատնտեսական գաղութներ, փոքրիկ հայրենիքներ ազգային բոլոր պահանջներու գոհացումով: Ու Ֆրանսայի մէջ եւս կան իտալական, սպանիական, լեհական, ռուսական գիւղատնտեսական գաղութներ, որոնք փոքրիկ հայրենիքներ են: Կազմակերպութեան, ձեռներէցութեան ոգի ունեցող ժողովուրդներն են, որ ահա կ'օգտուին առիթներէն, իրարու մօտ կը հաւաքեն իրենց թափառիկ ու վարձու աշխատաւորները, կը կազմեն համայնական աշխատանքի կորիզներ:

Զ. Ս. Միութիւնը մօտէն հետաքրքուեցաւ այս կազմակերպութիւններով, զատ զատ անոնցմէ եւ կազմեց ծրագիր մը:

Հայ որբին մէջ արթնցաւ Հայաստանի գիւղերու աւանդութիւնը,— հաւաքական աշխատանքի սովորութիւնը:

Արդարեւ, ինչպէս քանի մը տարի առաջ գրած եմ ՅԱՌԱՋի մէջ, «հաւաքական գիւղատնտեսութիւնը յատուկ չէ նոր Ռուսիոյ: Օրինակ, ինչպէս յիշած էի, մեր գիւղերուն մէջ ունէինք կոլխոզի սաղմնային ձեւեր,— խումը (կաթնատնտեսութեան մէջ), մէնին (հողը վարելու, արտ հնձելու, քթան ծեծելու հաւաքական աշխատանքի ձեւ մը):

Բայց Ռուսիոյ նոր փորձերը աւելի կատարեալ են եւ այդ է որ պիտի օրինակէ Զ. Ս. Միութիւնը:

Ուրեմն, ծրագրուած է հիմնել հայ գաղթային մեծ կոլխոզ մը:

Ցաջորդով երբեւ մէկը որբերու ագարակի ծրագրին խանդավառ պաշտպաններէն, ինչպէս Զ. Ս. Միութեան վարիչներէն, պիտի ներկայացնեմ, իմ ըմբռնած ձեւովս, որբերու ագարակին պատկերը, նոյն ատեն բացատրելով ագարակի վարչութեան, գիւղատնտեսական այդ միաբանութեան դերն ու արժէքը քաղաքական եւ ազգային մեր պայքարին մէջ:

Անով մամուլին կը արուի նիւթ մը որուն շուրջ կարծիքներու փոխանակութիւն մը կատարուելով կը դիւրանայ ծրագրին իրականացումը: Մասնաւորաբար կը խնդրեմ Սեպուհ Սահփանեանէն, Վարդան Զուլէքեանէն եւ Միացեալ Նահանգներու գիւղատնտեսական համալսարաններէն շրջանաւարտ իմ ընկերներէս, որ հետեւին այս վիճաբանութեան եւ արտայայտուին ՅԱՌԱՋի մէջ:

Կարծիքներու այս փոխանակութենէն յետոյ, Զ. Ս. Միութեան կողմէ խորհրդակցութեան պիտի կանչուին մեր ծրագրին համակիրները, որոնք խոստացած են միանալ վճարելով 500 ական Ֆրանք տարեկան բաժնեվճար մը: 200 հոգինոց բաժնետիրական խմբակ մը կրնայ հայթայթել դրամագլուխը, երբ հարցը ատոր մնայ.

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Georges Mauco,— Les Etrangers en France— leur rôle dans l'activité économique:

Նոյնքան կարեւոր է կարդալ Marcel Paon,— L'Immigration en France:

ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԶՕՐՆԵՐԸ՝ ԻՐԵՆՑ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

(Անգլիացի հրապարակագրի մը յուշերը)

Այս օրերս դիւանագէտ մը ո՞ր աստիճան կրնայ ազդել արտաքին խնդիրներու ընթացքին վրայ: Եւ եթէ կ'ազդէ, ո՞րքանը կը պարտի իր անձին կամ բախտին: Իբրեւ խմբագիր, որ վերջին տասներկու տարուան ընթացքին կեանքիս մեծ մասը անցուցած եմ աշխարհի այն քաղաքներուն մէջ, ուր քաղաքական մեծ բանախօսութիւններ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան նիստերը տեղի ունեցած են, կարծեմ որ ունեցած եմ օգտակար պատեհութիւններ՝ շատ մօտէն դիտելու սովորութիւններն ու յատկանիշերը Եւրոպայի գլխաւոր դիւանագէտներուն, եւ նկատելու անոնց յաջողութիւններն ու ձախողանքները:

Պ. Մուսոլինին թերեւս աւելի թատերական խառնուածք ունի քան ուրիշ որեւէ դիւանագէտ,— որոնց նկարները պատերազմէն ի վեր մեզ աւելի ընտանի դարձան,— ինչպէս վերջերս այդ բանը յայտարարեց ինքը, իշխանաւոր կենսագիր Տօքթ. Էմիլ Լուտվիգ թէ՝ ամէն ինչ կախում ունի զանգուածներուն վրայ գերասանի մը պէս իշխելէն: Կը յիշեմ թէ ինչպէս 1922 հոկտեմբերին, վարչապետ ըլլալէն քանի մը օրեր առաջ, Նափոլիի մէջ ներկայ եղաւ Ֆաշական հոծայ ցոյցի մը որ յառկացուած էր հարաւային Իտալիոյ խանդավառութիւնը արծարծելու: Պատմական միթինկը տեղի ունեցաւ Սան Գառլօ Օփերային մէջ, որուն բեմին վրայ էին Իտալիոյ բոլոր նահանգներէն հասած Ֆաշիստներուն շարքերը, ամէնքն ալ սեւ դրօշներով: Տեսայ որ Իտալիոյ առաջնորդը կը շաղակրատէր ու կը խնդար, երբ մէկը յիշեցուց իրեն թէ բեմին վրայ երեւալու ատենն եկած էր: Ցանկարծ արտակարգ հանդիսաւոր երեւոյթ մը ստացաւ եւ առաջնորդուած երկու թմբկահար Ֆաշիստներէ՝ ուղղուեցաւ բեմին առաջնամասը եւ Նափոլէոնի պէս ալ ձեռքը շապիկին վրայ դրած՝ աչքերը յառեց իր հիացիկ ունկնդիրներուն:

Սենեօր Մուսոլինիի պէս մէկը որ ամբոխին հոգեբանութիւնը կը հասկնայ, անկասկած պիտի յաջողի, նոյն իսկ եթէ բարենորոգչական ծրագիր մըն ալ չունենայ:

Ֆրանքեւգերման յարաբերութիւններուն մէջ հսկայական բարեփոխութիւն մը յառաջ եկաւ, որովհետեւ բախտը Պ. Պրիանը Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան գլուխը դրաւ, իսկ Տօքթ. Շթրէզէմանը՝ Պերլին նոյն պաշտօնով: Երկու ոչ նոյնանման անձեր որոնց բարեկամութիւնը առաջնորդեց մինչեւ Լոքառնոյի խորհրդաժողովը, եւ կատարեալ համերաշխութեամբ աշխատեցան միջազգային լաւագոյն հասկացողութեան մը դալ, որուն համար երկուքն ալ վերջ ի վերջոյ իրենց կեանքերը տուին: Եւ այս անոր համար որ երկուքն ալ կը սիրէին լաւ կերակուր, լաւ ըմպելիք եւ լաւ պատմութիւն: Օրինակի համար, 1926ին անոնք փափաքեցան հանդարտ խօսակցութիւն մը ունենալ, վիճելու համար Հռենոսեան գաւառներու պարպումի պայմաններու մասին: Շթրէզէման շատ հրճուեցաւ երբ Ֆրանսայի պետ. մարդը զինքը փոխանակ առաջնորդելու շքեղ պանդոկ մը՝ առաւ փոքր ճաշարան մը Թուարիի մէջ, Ֆրանսական գիւղ մը, Ժընեւէն վեց մղոն հեռի: Եւ ճաշէն վերջ՝ անոնք մէկ կողմ հրեցին սուրճին գաւաթները եւ արմուկները սեղանին թուղթէ ծածկոցներուն վրայ դրած՝ սկսան փոխել Եւրոպայի ճակատագիրը:

Շաբաթներ վերջը, ճաշարանին տէրը հպարտութեամբ ցոյց կուտար ամէնուն սիկարի ծայրով լեցուն մոխրամանները, որոնք ծխած էին երկու պետական մարդիկը, իրենց խօսակցութեան ընթացքին ...

Արիսթիտ Պրիան հանրութեան խօսելէ առաջ՝ սովորութիւն ունէր գիշերը իր խօսելիք նիւթին գլխաւոր մասերուն վրայ մտածել, բայց բոլոր միւս ճառախօսներուն պէս, կարող էր պատահիլ որ նիւթը բոլորովին փոխէր, եթէ տեսնէր որ իր ունկնդիրները ատկէ չպիտի ախորժէին: Ի՛նչ հակապատկեր Ռէյմօն Փուանքարէի, որ միշտ կ'առէր մինչեւ իսկ գործի վերաբերեալ նամակ մը գրել, եւ որ սակայն վարչապետ եղած միջոցին սովորութիւն էր ըրած ամէն գիշեր մինչեւ ուշ ատեն նստիլ ու թղթակցութիւն ընել իր նուրբ ու սարքամեան ձեռագիրով:

Լուսաբանելու համար պետական այս երկու մեծ մարդոց միջեւ եղած տարբերութիւնը՝ կը յիշուի պատմութիւնը քաղաքական ուղեւորութեան մը զոր կատարեց Պ. Փուանքարէ դէպի հարաւային Ֆրանսա: Ամէն մէկ քաղաքի մէջ իր ըրած բանախօսութեան գլխաւոր գիծերը նոյնն էին. բացի սկզբնական քանի մը նախադասութիւններէն որոնք կը վերաբերէին այդ քաղաքին պատմութեան, ջրվէժին կամ մայր եկեղեցիին: Օր մը, կ'ըսէ պատմութիւնը, կառքը կոտրեցաւ եւ Պ. Փուանքարէ չկրցաւ այդ իրիկուան ճաշի ժամադրութեան ներկայ ըլլալ: Իր բանախօսութիւնը, որ սահմանուած էր վայրին պատմականութեան մասին՝ տեղի պիտի ունենար ընթրիքի ժամանակ, իսկ յաջորդ օրը պիտի ըլլար եկեղեցիին կամ ուրիշ նիւթի մը վրայ: Այս անելէն ազատուելու համար, վարչապետը կառքը կեցուց բաց դաշտին մէջ եւ սկսաւ այլ եւս աւելորդ իր բանախօսութիւնը ընել դաշտերուն, տնտեսներուն եւ երկինքին: Եթէ այս պատմութիւնը կէս առ կէս ճիշդ ալ չէ, դոնէ ճշմարտանման է, ինչպէս ուրիշ կարգ մը դիւանագէտներու պատմութիւնները:

Օրինակ, Նախագահ Ուիլսընի համար կը պատմեն թէ Փրինսթըն համալսարանին վերատեսուչ եղած ատեն անգամ մը իր պաշտօնը կորսնցուց կառավարիչին եւ անոնց սովորոյթներուն համար եւ բաւական սեղանին զարնելով գոչեց. «Ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ ես աւելի ռամկավարական համալսարանի վերածեմ, երբ ես կատարեալ իշխանութիւն չունիմ»:

Որքա՜ն տարբեր պիտի ըլլար վերջին տասը տարուան պատմութիւնը՝ եթէ այդ մեծ մարդը Լոյտ Ճորճի պէս քիչ մը աւելի ճկունութիւն ունենար, կամ Արիսթիտ Պրիանի խաղաղութիւնը: Հաշտութեան խորհրդաժողովի իր պաշտպանութիւնը ամբողջութեամբ ռամկավարներէ բաղկացած չպիտի ըլլար եւ Հանրապետականները դուրսը մնացած ըլլալով, Վէրսայլի դաշնագրին հետ կապուած բոլոր խնդիրներուն չպիտի հակառակէին, աւելին. Հանրապետականները իրենց իսկ նախագահին կողմէ ստեղծուած Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին անդամ չմտանկցեցան:

Պ. Ուիլսըն խորհրդաժողովը սկսելէ առաջ երբ առաջին անգամ Եւրոպա այցելեց, հսկայական ցոյցերու եւ համակրութեան առարկայ դարձաւ, որպէս Ամերիկայի առաջին նախագահը որ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին երկրէն դուրս ելաւ: Հռոմի մէջ Իտալացիները անոր նուիրեցին ոսկեայ կաղամար մը, վրան Ռոմուլոսը, Ռեմիոսը եւ գայլը, յուսալով որ ան Ադրիականի եզերքներէն քիչ մը աւելին տիրանալուն մէջ իրենց պիտի օգնէ: Պ. Ուիլսըն սակայն, Իտալացիներուն Ֆիումէ քաղաքի պահանջքին հակառակեցաւ, եւ կը պատմեն թէ խորհրդաժողովին վերջանալէն առաջ հազարաւոր հանդամակութեան մասնակցողները պահանջեցին անկէ որ կաղամարը վերադարձնէ: Այսպէս է ժողովրդական անվստահութիւնը:

Անգլիացի դիւանագէտներն ալ բատ բախտի կամ խոյընդոտի յաջողած են միջազգային հարցերու մէջ: Լորտ Գըրզըն, օրինակի համար, այնքան կամաց կը խօսէր, որ ամէն անծանօթ կը կարծէր թէ ան իր բառերը արտակարգ զգուշութեամբ կը կշռէր, եւ ճիշդ ատոր համար ալ մարդիկ իր բանախօսութիւններուն աւելի մօտէն կը հետեւէին, քան թէ Պ. Վիվիանիի կամ Պ. Անրի տը Ժուվընէլի ամենապարարիչ ճառերուն:

Լորտ Քըրզըն խիստ եւ պերճասէր անուն մը շահած էր. բան մը որ իրականութեան չէր համապատասխաներ, որովհետեւ ան մասնաւոր զգաց մը կը կապէր զոր զատապարտուած էր կրել վաստառողջութեան պատճառով:

Որովհետեւ Սըր Օսթըն Չէմպըրլէյն Ֆրանսան եւ Ֆրանսերէնը շատ մը ուրիշ Անգլիացի արտաքին գործերու նախարարներէն աւելի լաւ կը ճանչնայ, անգամ մը բանախօսութեան ընթացքին յայտարարեց որ «կը սիրէ Ֆրանսան այնպէս ինչպէս մէկը կը սիրէ կին մը» եւ հետեւաբար ինչ որ ըսէր կամ ընէր Գերմանիոյ հանդէպ՝ բացարձակ վստահութիւն չէր ներշնչեր:

Պ. Մաքտոնըլտ, արտաքին աշխարհին մէջ իր ժողովրդականութիւնը կը պարտի իր կենցաղավարութեան, զոր ցոյց տուաւ Ժընեւի մէջ, 1924 Սեպտեմբերին, իր առաջին ճամբորդութեան ընթացքին: Ինքը եւ Պ. Էռիօ իրենց առաջին այցելութիւնը կուտային Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ վարչապետները իրենց երկիրներուն, եւ Ազգաժողովի չէնքին նրբանցքներուն մէջ մեծ հետաքրքրութեամբ կ'ուզէին տեսնել այս երկու դիւանագէտները, որոնցմէ աշխարհ մեծ բան կը սպասէր:

Պ. Էռիօ Փարիզէն ինքնաշարժով եկաւ, իր ժամանումին հաւանական ժամը ամէն մարդ գիտէր, այնպէս որ պանդոկին առջեւ հսկայական բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Եւ որովհետեւ թշնամիները պէտք է որ միշտ հակառակ բան մը ըսեն՝ Պ. Էռիօին համար ալ ըսին թէ ասիկա քաղաքին դուրս եկած միջոցին ինքնաշարժին հանգստաւէտ բազմոցը ձգեր եւ չարժամարին մօտ նստեր է, ցոյց տալու համար իր ռամկավարութիւնը:

Պ. Մաքտոնըլտն ալ պատահարով մը իր ժողովրդականութիւնը շահեցաւ: Անիկա իրիկուան շոգեկառքով մը աւելի անաղմուկ հասաւ, յաջորդ օրը պանդոկին մէջ առանձին լրացուցած ճաշէն յետոյ միայն լրաբերներու բազմութիւն մը պանդոկին մէջ իր մօտ խուժեց: Ցօժարակամ ընդունեց մամուլի ներկայացուցիչները, բայց լրաբերներու այնքան բազմութեան մը մէջ իր անձն ու ձայնը կը կորսուէր: Առանց պարտաւորութեան, Մեծն Բրիտանիոյ Աշխատաւորական առաջին վարչապետը մէկ կողմ հրեց սուրճի գաւաթն ու սեղանին ծածկոցը, եւ իր ճաշած սեղանին վրայ բարձրանալով՝ պատասխանեց խմբագիրներու բոլոր հարցումներուն:

Պ. Շթրէզէման ալ այդպէս էր. իր յաջողութեան մեծ մասը կը պարտէր այն բանին՝ որ ան սովորութիւն ըրած էր ամէն իրիկուն յաճախել համբաւաւոր դարձած արճարան մը, «Պաւարեան Պալատը», ուր կ'առնէր իր երեկոյեան գաւաթ մը գարեջուրը, եւ կը խօսակցէր որ եւ է ազգի թղթակցին հետ որ փափաքէր մօտենալ իրեն:

Մանր մունր դէպքեր ալ կրնան ազդել միջազգային գործերու վրայ:

Անգամ մը Ժընեւի սենեակներէն մէկին մէջ պատահած միջադէպի մը պատճառով, Սըր Օսթըն Չէմպըրլէյն նուազեցուց Հունգարիոյ հանդէպ իր ունեցած համակրութիւնը: Հունգարիոյ ներկայացուցիչն էր 84 տարեկան չնաշխարհ ծերունի մը՝ Կոմս Ափոնեի, որ մինչեւ այդ ատեն Անգլիոյ ներկայացուցիչին կողմէ մեծապէս կը յարգուէր: Դժբախտաբար սակայն, պատկառելի Հունգարացին հրաժարեց իր քարտուղարին որ պատուհանը գոցէ. եւ մէկ կամ երկու վայրկեան վերջ Պ. Չէմպըրլէյն ալ իր կարգին ըսաւ իր քարտուղարին որ բանայ: Կէս ժամէն աւելի մրցակից երկու պետական անձերու հրամանով այդ պատուհանը վեր ելաւ, վար իջաւ: Ձեմ կարծեր թէ մաքուր օդի համար եղած այս պատահարը լրջօրէն ազդեց հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի վրայ: Բայց կարող էր պատահիլ:

Հունգարիոյ համար աւելի բարեպատեհ էր թերեւս որ Ազգաժողովի այս մասնաւոր վէճին մէջ կոմս Ափոնեին հակաճառողը Պ. Թիթուլէսքուն էր, Լոնտոնի ռումանական գեսպանը, (այժմ նախարար), որ այնքան կապուած ըլլալով օդէն որ կը գանգատի թէ Լոնտոնի ճաշարաններուն մէջ միայն մէկ պատուհան կայ, ուր կրնայ ճաշել, առանց օդի հոսանքի մէջ գտնուելու:

Ուրիշ դէպք մըն ալ ազդեց Հունգարիոյ վրայ, տասը տարի առաջ, որ չնախատեսուած յայտնութիւն մը եղաւ Ժընեւի խորհրդաժողովին համար: Ասիկա այն անսպասելի լուրն էր թէ Գերմանիա եւ Ռուսիա բարեկամական դաշնագիր մը կնքած էին, որ յետոյ ծանօթ եղաւ Ռափոլլոյի դաշնագիր անունով: Ռուսերի այս պայմանէն քանիմը օր յետոյ, երկու թղթակիցներ յուսահատ նստած էին սրճարանի մը մէջ, բարկացած՝ իրենց թերթին խմբագրութենէն հասած հեռագրի մը վրայ, որով ան ծանր բառերով կը յանդիմանէր զանոնք, այդ գաղտնի դաշնագրի «պայթիւնէն» առաջ լուր իրենց հաղորդած չըլլալնուն համար: Ուստի անոնք ուզելով լաւագոյն բան մը ընել, հնարեցին ուրիշ գաղտնի դաշնագրի մը պատմութիւնը եւ թուղթի կտորի մը վրայ գրեցին անոր գլխաւոր կէտերը: Ասիկա դաշնագիր մըն էր ընդմէջ Ռուսիոյ եւ Հունգարիոյ: Անոնք Հունգարիան ընտրեր էին, որովհետեւ միակ պետութիւնն էր որու մասին խորհրդաժողովին սկսելէն ի վեր, ոչ ոք արտայայտուած էր: Այդ «դաշնագիրին» յղացումով երկու խմբագիրները շատ ուրախացան:

Դժբախտաբար, անփութօրէն թուղթը սեղանին վրայ թողած էին անոնք եւ ուրիշ թղթակիցներ ալ տեսան. եւ ահա մէկ ժամուան ընթացքին Ժընեւի մէջ շրջան կ'ընէր այս նոր դաշնագիրին լուրը:

Թղթակիցներ անմապրեցին տեսնել Պ. Չիչէրինը՝ Ռուսիոյ արտաքին գործավարը, հարցնելու համար թէ ճի՞շդ է որ ինք Հունգարիոյ հետ գաղտնի համաձայնագիր մը ստորագրած է: Այս վայրկեանիս ստանկ բան չէ ստորագրուած, բայց որեւէ վայրկեան կրնայ պատահիլ, պատասխանեց ան: Ցետոյ գացին Կոմս Պէթլէնի, Հունգարիոյ վարչապետին.— Ճի՞շդ է որ Ռուսիոյ հետ գաղտնի դաշնագիր մը ստորագրած էք: Ու Ռուսիոյ հետ, պատասխանեց կոմսը. թէեւ Ռուսիայէն շատ ուրիշ որ եւ է պետութեան հետ հաճոյքով պիտի ստորագրէր դաշնագիր մը: Ու թերեւս մինչեւ հիմակ ալ որոշ մտերմութիւն կայ այս երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ, որ իր ծագումը կը պարտի երկու թղթակիցներու ըստեղծած անգոյ գաղտնի դաշնագիրին:

Այժմու դիւանագէտը չի կրնար խօսիլ կամ շարժիլ առանց նկատի առնելու որ իր խօսքերն ու գործերը ինչպէս պիտի գատէ իր ժողովուրդը: Եթէ պետական գործիչ մը յաճախ կը լուսանկարուի ծխափողով, ծխափողը կրնայ անոր համար աւելի կարեւոր համարուիլ քան իր վարած քաղաքականութիւնը:

Եթէ Պ. Թիթուլէսքուի նման հարբուխէ մը կը տառապի, ան այդ բանը պէտք է օգտագործէ ի նպաստ իր երկրին: Արդարեւ այս ռումանացին արտակարգ կարողութեան տէր մէկն է. օդի հոսանքին հանդէպ իր սնուցած կասկածամտութիւնը այնքան հաճելի թուած է Սըր Օսթըն Չէմպըրլէյնի որ, այս վերջինս, անգամ մը առնոր նուէր ղրկեց ձգախէժէ պատրաստուած տաք ջուրի շիշ մը, պաշտօնական լայն պահարանի մը մէջ գրուած:

Այս օրուան դիւանագէտը այնքան ենթարկուած է քուէարկողին եւ մամուլին, որ սահպուած է փաղաքշել ժողովուրդը այնչափ որչափ չէ ըրած ոչ մէկ ինքնակալ:

Թրգմ.

Ա. ՀԱԲԻԼԵԱՆ

Միծաղ

Գերմանական քաղաքի մը քաղաքապետը հեռախօսով Հրեայ մը կ'ուզէ Պերլինէն.

— Ի՛նչ պիտի ընէք Հրեան.

— Պայքար պիտի կազմակերպենք Հրեաներուն դէմ, բայց մեր քաղաքին մէջ մէկ հատիկ Հրեայ չկայ: Ճամբայ ղրկեցէք:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Զուիցերիոյ բարձրաբերձ լեռներուն մէջ կը գտնուի արենուշներու յատուկ վայր մը ուր կը հաւաքուին, տարին անգամ մը, զանազան երկիրներու արենուշներու ներկայացուցիչները եւ կը կազմեն միջազգային գրասենեակը:

Այդ ժիւրի մարմինն է որ կ'ընդունի իր մէջ զանազան երկիրներու աղջիկ–պատանիներու այն միութիւնները որոնք զուտ սկաուտութեամբ կ'ուղղուին, կը գտնուին իրենց երկիրներու մէջ եւ կը ներկայացնեն համազգային եւ զօրաւոր կազմակերպութիւն:

Հակառակ մեր նորակազմ վիճակին եւ պանդխտութեան, հայ արենուշներու տենչն էր որեւէ ձեւով ընդունուիլ միջազգային գրասենեակի կողմէ:

Քաջալերուած Փրանսուհի՝ ազգային պետերու ցոյց տուած համակրանքէն, մենք վերջապէս համարձակութիւն առինք ուղարկելու մեր խնդրագիրը, արենուշներու միջազգային գլխամին, իբր հայ ազգի արենուշ ընդունուելու համար:

Առաջին անգամն էր այսպիսի բացառիկ խնդիր մը պիտի լուծէին:

Տարագիր ազգի մը զաւակներն էինք մենք, որ տեղ կը պահանջէինք միջազգային կազմակերպութեան մը մէջ: Ու մեր խնդիրը ընդունուեցաւ:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ անոնք գնահատեցին տարագիր փոքրամասնութեան մը դժուարին ջանքերը: Խումբ մը գեղանի աղջիկներ, իրենց թոյլ թեւերով գրկած իրենց ազգին անմոռանալի անցեալը եւ յուսալից՝ ապագային համար, կ'ուզէին սկաուտական զարգացումը տարածել իրենց քոյրերուն մէջ, աստարելով անոնց ֆիզիքական եւ բարոյական դաստիարակութեանը:

Եւ ահա հրճուանքով կ'աւետենք թէ հայ արենուշները յունիս 15 թուակիր պաշտօնական գրութեամբ ընդունուած են միջազգային արենուշներու կոմիտէին մօտ, իբր թեկնածու ազգ:

Այս առթիւ կ'ուզենք մեր երախտագիտութիւնը յայտնել Ֆրանսահայ Կ. Խաչեան(?), որու հովանաւորութեան շնորհիւ կրցանք հայ մայրերու վստահութիւնը գրաւելով ծաւալիլ, եւ իրմով անոր հովանաւորեալը ընդունուիլ միջազգային Միութեան մէջ: Մեզ համար թանկագին է այդ հովանաւորութիւնը:

Ուստի հայ մայրեր, եթէ կ'ուզէք որ աղջիկդ քաջ ու առաքինի հայ կին մը դառնայ ապագային, եթէ կ'ուզէք որ չատրուելով զանազան վատ ազդեցութիւններէ, կարենայ իր կեանքին ուղղութիւն մը տալ եւ ապրիլ նպատակ ունենալով «Ըլլալ պատրաստ» կեանքի առջեւ՝ աչքդ գոց բեր աղջիկդ մեր շարքերուն մէջ նետէ:

** Յուլիս 9ին տեղի պիտի ունենայ Փարիզի արենուշներու առաջին հրապարակային հանդէսը, յաջորդ ամսուան բանակումին:

Մենք գործադրեցինք մեր բոլոր ճիգերը, հանդէսը հաճելի դարձնելու համար: Ձեզի կը մնայ, սիրելի հայրենակիցներ, ձեր ներկայութեամբ թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս քաջալերել մեր դժուարին բայց գեղեցիկ գործը:

Անշուշտ յուսախաբ չպիտի ըլլանք:

Հայ արենուշներու կողմէ
ԶԱՊԷԼ ԽԱՆՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԶՆԻԻ ԲՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Երեւանէն կը հեռագրեն Թիֆլիզի «Պրոլետարին» թէ Յունիս 10ին բացուեցաւ Արզնիի բնաբուժական կայանի եղանակին բացումը:

Կը գործեն երկու առողջարաններ, առաջինը ունի 60 մահճակալ, երկրորդը 70, Իսկ բուժարանը՝ 12 մահճակալ: Կահաւորուած են բոլոր բաժանմունքները:

Կայանը ապահովուած է բժշկական ուժերով:

Այս ամառ Արզնի պիտի այցելեն փրոֆէսորներ Գլեանը, Ալեքսանտրով, կլիմայագիտութեան Մոսկուայի կաճառին տնօրէնը, քիմիաբան Օգիլվի, կլիմայագէտ Կոբոսովը եւ ուրիշներ: Մշտական աշխատանքի համար հրաւիրուած է Փրոֆ. Կոստանեան:

ԴԱՐՁԵԱԼ ԵՂԻՆՋԻ ՄԱՍԻՆ

Գիւղատնտես Աչ. Աթանասեան կը գրէ —

Վայրի եղինջէն նուրբ, ամուր, փայլուն եւ առաձգական թել ստանալու փորձերը ծանօթ են շատ հինէն: Չինաստանի մէջ եղինջի թել կը գործածէին 2500 տարի առաջ: Եւ այսօր տակաւին Թունուզի եւ Ալճերիոյ մէջ կիներու ամենանուրբ հագուստներն ու ձեռագործները կը պատրաստուին եղինջէ թելով:

Եղինջի մշակութեան առաջին փորձերը կատարուած են Ֆրանսայի մէջ 19րդ դարու երկրորդ կէսին, 1856–58 թուականներուն: Գերմանիա իր ափրիկեան գաղութներէն 1906ին կը ստանար 92,000 տակառաչափ եղինջ եւ Լայփցիկի, Հանովրի եւ Շեմնիցի գործարաններուն մէջ թել պատրաստելով կը լրացնէր մետաքսի թելի իր տարեկան պահանջը: Աւստրիա նոյն թուականին եղինջի մշակութեան յատկացուցած էր 36500 հեկտար տարածութիւն: Անկից զատ 1904–1911, տարեկան կը քաղէր նաեւ 90–130 հազար տակառաչափ վայրի եղինջ: Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին, Գերմանիա պաշարուած ըլլալով, չկրցաւ արտասահմանէն ու իր գաղութներէն ստանալ անհրաժեշտ մետաքսը եւ այլ բուսաթելեր: Եւ 1916ին փորձեց եղինջ մշակել եւ այս առթիւ կազմուեցան «եղինջի բարեկամներու ընկերութիւններ», այսպէս եղինջին մշակութիւնը եւ վայրի եղինջ հաւաքելու գործը ժողովրդականացնելով: 1917ին արդէն Գերմանիա մետաքսի իր հսկայական պահանջին 63 առ հարիւրը կը լրացնէր եղինջով, որ այնուհետեւ կոչուեցաւ զայտէկ (բուսամետաքս): 24 գործարաններ գիշեր ցերեկ եղինջի թել կը պատրաստէին բազմազան գործածութիւններու համար:

Ըստ վիճակագրութեան, 1928ին Կեդր. Եւրոպայի մէջ 260 հազար հեկտար տարածութիւն յատկացուած էր եղինջի մշակութեան: Գործարանները այս մշակուած եղինջէն զատ կը հաւաքէին նաեւ վայրի եղինջները:

Մօտ 38 տեսակ եղինջ կայ, 16ը թել կուտան: Ամէնէն տոկունը կը կոչուի dioca: Թել տուող տասը տեսակներէն կը ստացուին զանազան գործուածքներ, իսկ վեց տեսակէն մետաքս:

Թէ Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ վայրի բուսնող եղինջը ո՞ր տեսակին կը պատկանի, ուսումնասիրուած չէ տակաւին: Բայց հաստատուեցաւ որ 1912ին Մեծ Ղարաքիլիսայէն Գերմանիա ղրկուած տեսակը կը պատկանի թել տուող տեսակին: Մեծ Ղարաքիլիսայի եղինջի տեսակէն զատ, անշուշտ Հայաստանի մէջ կան նաեւ ուրիշ տեսակներ, որոնք կը ծառայեն թէ գործուածքի, թէ մետաքսի պատրաստութեան: Որո՞նք են այդ տեսակները, ո՞ւր մասնաւորապէս լաւ կ'աճին, կլիմայական եւ հողային ի՞նչ պայմաններու մէջ, որքա՞ն բերք կուտան,— ահա խնդիրներ, զորս պէտք է ուսումնասիրել, եղինջը դարձնելու համար մեր լեռնային ու նախալեռնային շրջաններու բամպակը կամ թթենին:

Եղինջը, մշակուելու պարագային, երբ մէկ տարի ցանուի, 8–10 տարի շարունակ առատ բերք կուտայ, 500–800 փութ մէկ հեկտարին: Նորքի պարտէզներուն մէջ բուսնող եղինջը թել կուտայ 9 առ հարիւր համեմատութեամբ: Ուրեմն Հայաստանի եղինջը մէկ հեկտարէն 40–60 փութ մետաքս կրնայ տալ:

Վերջերս եղինջի մշակութեան փորձեր կը կատարուին Նախիջեւանի, Թաստովի, Երեւանի, Օշականի շրջաններուն մէջ:

Խ. Հայաստանն կը գանգատի որ այս կարեւոր հարցին մասին հետաքրքրուող չկայ, երբ երկիրը այնքան կրնար օգտուիլ:

ՆՈՐԷՆ ՁԻԱԽԷԺԻ ՄԱՍԻՆ

Փրոֆ. Ղամբարեանի յօդուածէն յետոյ, խոստացեր էինք տալ նաեւ այն տեղեկութիւնները, զորս կը հայթայթէ Խորհ. Հայաստանի խմբագրին տեսակցութիւնը գործավարներու խորհուրդին նախագահ Ա. Տէր Գաբրիէլեանի հետ ձգախէժի պատրաստութեան հետ, ձգախէժի պատրաս—

— Մեծ նշանակութիւն ունի սեփական ձգախէժ կարենալ արտադրելը: Արդէն Ռուսիոյ մէջ հիմնուած են գործարաններ ալքոլէն ձգախէժ պատրաստելու նպատակով: Զանազան փորձեր կ'ըլլան, դարձեալ, այդ ուղղութեամբ: Այսպէս քարիւղէն, խիժաբեր բոյսերէն (սարի ծամոն եւ ճարճատուկ) ձգախէժ պատրաստելու փորձերը կը շարունակուին տակաւին: Վերջերս ուշադրութիւն գրաւեց ամերիկացի գիտունի մը, Նիւլանդի մեթոտը, որու մասին մամուլին մէջ տեղեկութիւններ երեւցան 1931ի վերջերը: Լենինգրատի քիմիագէտները փոփոխութիւններ մտցուցին այդ մեթոտին մէջ, որ հիմնուելով բնածխիտի արտադրութեան վրայ, համադրական եղանակով ձգախէժ պատրաստելու պիտի ծառայէ:

Ասէթիլէնէն ձգախէժ արտադրելու եղանակին առաւելութիւնն այն է որ, կ'օգտագործուի աժան նիւթ,— կրաքար, ածուխ, աղ: Չկան դժուարութեամբ օգտագործուող աւելցուկներ: Ասէթիլէնը աժան է, որովհետեւ ելեկտրական ուժը եւս աժան է, միւս կողմէ Հայաստանի մէջ կը հիմնուի բնածխիտի հսկայ գործարան մը, յետոյ ասէթիլէնը բնածխիտէն արտադրելու եւ մաքրելու համար անհրաժեշտ է մեծ քանակութեամբ աղ, զոր կարելի է ստանալ Նախիջեւանէն: Այս բոլոր պատճառներով ձգախէժի գործարանին շինութիւնը պիտի կատարուի Հայաստանի մէջ: Այդ գործարանը տնտեսական խոշոր ազդակ մը ըլլալով հանդերձ, պիտի կարենայ գործ հայթայթել 1500 բանուորի, որոնց 250ը մասնագէտ:

Նամակադրոշմներու ցուցահանդէսը Վիէննայի մէջ

Նամակադրոշմներու 1933ի համաշխարհային ցուցահանդէսը բացուեցաւ Վիէննայի մէջ, հանրապետութեան նախագահին կողմէ: Երեք տարի աշխատանք թափուած է, ցուցահանդէսին յաջողութեան համար: Երեք շէնքերու մէջ ցուցադրուած են մօտ երկու միլիոն նամակադրոշմներ, որոնք կը պատկանին 550 անհատներու եւ 20 եւրոպական եւ անդրատլանտեան երկիրներու թղթատարական վարչութեանց: Գլխաւոր տեղը կը բռնէ բրիտանական թղթատարութիւնը, 90 անօթներով եւ շրջանակներով: Ցուցադրուած նամակադրոշմներուն արժէքը կը գնահատեն հինգ միլիոն շիլլին, իսկ միայն անգլիական բաժինը՝ մէկ միլիոն:

Այս թանկագին հարստութեան պահպանութիւնը յանձնուած է Վիէննայի գիշերապահներու փաղանգին:

Միեւնոյն առթիւ տեղի կ'ունենայ նամակադրոշմի սիրահարներու համագումար մը: Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ մինչեւ յուլիս 9:

Թերթերն ալ մեքենայով ծախել սկսան

Փարիզ բնակողները գիտեն որ, մեքենաշարժ սնտուկներ դրուած են կայարաններու եւ մեթրօներու մէջ, ուր 25 կամ 50 սանթիմ ձգելով, կը ստանաք շաքար, շոքոլա, տոմսակ, եւն., կամ կը կշռուիք:

Լոնտոնի մէջ այս ձեւով կը ծախեն նաեւ սիկառէթ, լուցկի եւ ուրիշ անհրաժեշտ բաներ:

Բայց մէկն ալ յառաջ երթալով, ահա սկսեր են մեքենայով թերթ ծախել Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ:

Առ այժմ փորձը կը կատարուի երկու կայարաններու մէջ, մեծ հետաքրքրութիւն շարժելով: Առաւօտեան վեց եւ իրիկուան երեք օրաթերթեր այս ձեւով կը ծախուին: Մէկ փէննի կը ձգեն եւ կը ստանան ուզած լրագիրը: Կիրակի օրուան թերթերուն համար մեքենան լարուած է երկու փէննիի վրայ: Իւրաքանչիւր մեքենայի մէջ կը տեղաւորուի 40 թերթ, կայարանի գրավաճառներուն կողմէ: Երբ խանութը գոցուած է կամ շրջուն լրագրավաճառները տուն գացած են, նշանակուած գինը կը ձգես եւ լրագիրդ կը ստանաս: Մեքենան այնպէս սարքուած է որ, կրնաս նախ աչքէ անցընել թերթին ճակատը եւ ընտրել ուզածդ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

Քալիֆօռնիոյ «Ասպարէզ»ը խմբագրականի մը մէջ կը շեշտէ, անկախութեան տարեդարձին առթիւ (26 մայիս).

— «Ռուսական բանակի քայքայումէն յետոյ, 1917–1918 թուականներուն, շրջապատուած թշնամիներէ, ու դէմ առ դէմ կանգնած աւելի կազմակերպ եւ աւելի ուժեղ թշնամիներու, ունեցանք մէկ նպատակ — պաշտպանել հայ ժողովուրդի գոյութիւնը եւ ստեղծել անկախ հայ պետութիւն:

Անկէ զուրս ուրիշ ի՞նչ նպատակի կրնար ձգտիլ յիշեալ երկու տարիներու մեր վարած դաժան եւ անտանելի պատերազմը:

Եթէ անկախութեան յայտարարութեան տեղի եւ թուականի մասին տատանում կար, պարզապէս բառքի տեսակէտէն, ատիկա չէր նշանակեր թէ անկախութեան ձգտումը գոյութիւն չունէր:

Շատ անգամ դէպքերը տարբերաշուրէն կուգան փոխելու մտածումներն ու ծրագիրները: Մեր անկախութեան յայտարարութեան թուականին ալ տեղի ունեցաւ նոյն երեւոյթը: Փոխանակ Արեւմտահայաստանի՝ Արեւելահայաստանի մէջ յայտարարուեցաւ մեր անկախութիւնը: Ամբողջական Հայաստանի մէկ հողին վրայ, ուր յաջողած էինք ամուր դնել մեր ոտքը:

Բազմաթիւ պատճառներ եկան խոչընդոտ հանդիսանալու մեր անկախութեան խաղաղ զարգացումի ճանապարհին վրայ: Այդ պատճառները ծանօթ են բոլորիս եւ պէտք չկայ կրկնելու: Անոնք դանդաղեցուցին մեր անկախութեան զարգացման բնական ընթացքը, սակայն չկրցին քանդել ստեղծուած առողջ կորիզը, որովհետեւ դրուած էր ամուր հիմերու վրայ: Որովհետեւ, կարճ ժամանակի ընթացքին, փոքրիկ Հայաստանի դիմագիծը հայացած էր: Անկէ անդարձ կերպով հեռացած էին անկախութեան թշնամի տարրերը գրեթէ ամբողջութեամբ:

Երկու տարուան բացարձակ անկախ կենակցութենէ մը յետոյ, երբ իշխանութիւնը կամովին կը փոխանցուէր բոլշեւիկներուն, Հայաստան աշխարհը 90 առ հարիւր Հայերէ կը բաղկանար: Առոր մէջ էր անոր առողջութիւնն ու դիմացկունութիւնը:

Քանի մը տարուան իմաստուն աշխատանքի շնորհիւ, Արարատեան աշխարհը բոլշեւիկներուն կը ներկայանար իբրեւ Հայաստան, հայկական պարզ եւ յստակ դիմագծով:

Այս աշխատանքին մասնակցած են բոլոր Հայերը անխտիր: Հոն, բանակի շարքերուն մէջ էին ամէն տեսակի Հայեր, սկսեալ Ղարաբաղէն, Զանգեզուրէն, Վասպուրականէն, Տարօնէն, մինչեւ միւս հայկական գաւառներն ու հեռաւոր գաղութները: Բոլորն ալ իբրեւ մէկ սիրտ ու մէկ հոգի, կողք – կողքի, կռուեցան ու շատեր նահատակուեցան, իբրեւ նոյն հողի ու հայրենիքի եղբայրներ:

Այս աշխատանքի բաժինը կուտայ անոնց բոլորին ալ իրաւունք, համարելու համար զիրենք նոյն հայրենիքի հարազատ զաւակները:

Արդ, նոյն նահատակներու եւ քաջերու կերտած Հայաստանը անվիճելի հայրենիքն է աշխարհի երեսին ցրուած բոլոր Հայերուն, առանց դասակարգային եւ այլ խտրութիւններու:

Մայիս 28ի մեծ ոգին ու գաղափարականը կը հանդիսանայ մեր ոգեւորութեան միակ աղբիւրը: Անոր ներշնչումին տակ կը պատրաստուին նոր սերունդներ, որդեգրելով հաւատքով, որոնք առանց տատանումի պիտի վերցնեն վար դրուած դրօշակը, տանելու համար զայն դէպի ազատութեան վերջին հանգրուանը:

Քաջարի նախորդ սերունդը տուաւ Հայաստանի առողջ եւ ամուր կորիզը, ուրկէ պիտի ուղղուին նոր աշխատանքները, դէպի նոր նուաճումներ:

Այս նոր սերունդը պիտի ձգտի դէպի իր նախորդներու կերտած հայրենիքը: Անոր առջեւ բաց պէտք է ըլլան բոլոր դռները լայնօրէն: Հոն պիտի ամրապնդուի վաղուան մեծ ուժը, սկսելու համար աշխատանքը դէպի երկրորդ հանգրուանը — դէպի Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆ

Շալէթ – Մոնթարժի 26 յունիս (Յառաջ) — Այս գաղութը 1927էն ի վեր շատեր եկած գացած են, այնպէս որ երթեւեկի վայր մըն էր դարձած: Գաւառէն ժամանողը չունէր կ'առնէր Փարիզ կամ այլուր, բայց հոն ալ հանգիստ չգտնելով նորէն հոս կուգար:

Վերջերս հոս ալ սկսան բանուորներ արձակել առանց խտրութեան, նաեւ հարիւրին տասը օրէնքը գործադրելով: 35–40 ֆր. ստացող գործաւոր մը այժմ կը ստանայ 15–20 ֆրանք: Առով ալ գոհ ենք, եթէ երբեք բոլորովին գործէն չվտարեն մեր երեսին: Այսպիսի վիճակ չէինք տեսած: 1927–31 տագնապի տարիներուն ձգախէժի գործարանը շարունակ գործի կը կանչէր անգործները:

Շալէթէն երեք քիլոմեթր հեռու կը գտնուի Մէկպոյ գիւղաքաղաքը, հոն յախճապակիի գործարանը կ'աշխատին 5–6 Հայեր, Շալէթէն: Անոնք ալ երկու ամիսէ ի վեր չեն աշխատիր: Ամէն գործարանատէր Միթրօէնի օրինակին կը հետեւի:

Գ. Պալեան

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Սիրելի Պէշիկթաշլեան,

Այսօր (Բշ.) Բուժարանէ վերադարձիս՝ կէսօրուան ճաշի ժամանակ կարդացի «Յառաջ»ի մէջ իմ մասին ձեր գրած երէկուան դիմանկարը:

Որովհետեւ այս անգամ անուշ չունէի սեղանիս վրայ,— եւ ոչ իսկ մեր սիրելի Նարդունիին «Մեղեդին»ը,— հիւթալից համեղ պատառ մը տեղ ճաշակեցի ձեր սիրուն գրուածքը, որ՝ քաղցրալից բովանդակութեամբ՝ մարսողականի տեղ ալ ծառայեց ինծի:

Եւ ասիկա եղաւ նոր խնայողութեան ձեւ մը կամ միջոց մը:

Ջինջ(?) կերպով կը սեղմեմ ձեր ձեռքը:

Կ. Յ. Բասմաջեան

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

« ՆԱՅԻՐԻ ԱՇԽԱՐՀ », պատկերազարդ երկշաբաթաթերթ: Խմբագիր Ա. Թորոսեան: (Վերհրատարակում): Գին 1 Ֆր. 75: Հասցէ — 50 Fbg. du Temple, Paris XI.

Կը ծախուի բոլոր ծանօթ քէօշքերուն մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Դարպասին դուռը կը զարնէ կամացուկ մը ձայնելով — Արփիկ, Յակոբ, Եղսա, Հարս, Արուս: Բայց պատասխան չառնար ...

Ի՞նչ մարդ, չէր գիտեր թէ գիւղը ամբողջ պարպուած էր եւ տուներուն մէջ միայն ծղրիթներուն ձայնն էր որ խոր լռութիւնը կը խզէր:

Դուռը զարկած ատեն խումբ մը զինուած Քիւրտեր, կը շրջին եղեր, որս փնտռելու: Եւ ահա անգութ ճակատագիրը կը յանձնէ զայն իր ոսոխներուն կը տանին եւ ամբողջ գիշերը տանջելով կը նահատակեն:

Առաւօտին դիակն ալ տեսանք: Մազերը եւ մօրուքը երկնցած էին, անասուններու տերեւիչի նման խառն ի խուռն թափուած իր երեսին վրայ: Մարմինը կապոյտ գնդիկներով ծածկուած էր:

×

Հայրս եւ գիւղացիները կալանաւոր էին պէկին «Ղօնախ»ը, սպասելով իրենց ճակատագրին:

Անոնց ողջութեան փոքրիկ մանուկները հոս հոն ծառայութեան առնուեցան, իսլամութեան ծոցին մէջ հալեցնելու համար:

Քիւրտ մը որ երկար ժամանակ մեր տան ծառան էր եղած, մեր հացով եւ ջուրով սնած, փութաց գիս իր տունը տանելու:

Այդ օրը գիւղին մէջ շատ Քիւրտեր կ'երթեւեկէին: Բոլորն ալ անծանօթ էին, զինուած բիրերով, նաճաղներով: Մինչեւ եօթը տարեկան լաճերը զինուած էին: Եռուզեռ մը կար: Հայերուն կ'աւետէին թէ ներումի հրաման եկած է, ալ չպիտի սպաննուին: Կալանաւոր տղամարդոց առջեւ թաշկինակ կը փռէին, «միժտէ» տալով նուէր ուզելու համար: Ոմանք հաւատալով կը հանէին կուտային ինչ որ մնացած էր իրենց գրպաններուն մէջ:

Քիւրտին տունէն ելայ փողոց, երթալ հայրս տեսնելու համար: Քանի մը քայլ հազիւ հեռացած էի, երբ եւս քանի մը Թուրքեր վազեցին, գիս սպաննելու համար:

Լալով փախայ մտայ նորէն Քիւրտին տունը:

Վախ տուին որ առանձին դուրս չելլեմ, եթէ ոչ կը սպաննեն: Քանի մը կտոր Քիւրտի հինցած հագուստ ձգեցին առջեւս որ հագնիմ, որպէսզի չճանչցուիմ մոլեռանդներէն: Նայեցայ այդ սարսափին եւ սոսկացի: Ի՞նչպէս սրբապղծէի արտաքինս, ի՞նչպէս հագնիլ թշնամի Քիւրտին պիղծ հագուստը: Երբ հաղորդութիւն կ'առնէինք, կը մերժէինք քիւրտ ծառային հետ սեղանի նստիլ, անոր կերած ամանէն կերակուր ուտել ...

Եւ կը մերժեմ հագնիլ:

Վասերը խրատեցին, համոզեցին թէ պէտք է իսլամ ըլլալ, այլեւս հայութիւն չպիտի մնայ, անոնք որ իսլամ կ'ըլլան, անոնք միայն կ'ազատին մահէն: Բայց միայն մանուկները, գեղանի հարսները եւ աղջիկները կրնան իսլամանալ, տարէց մարդոց, ծերերուն եւ երիտասարդներուն համար թոյլատրելի չէ:

Ոչինչ, ոչինչ կը լսէի այս ամէնէն: Ոչինչ կը հասկնայի: Մանուկ հոգիս խորտակուած էր այս ահաւոր յայտնութեան հանդէպ: [illegible] մնացի, ձեռք չառի այդ քուրջի կտորները:

— Պիտի փոխե՞ս հագուստներդ թէ ոչ:

Պատասխան չտուի:

Զայրացաւ Քիւրտը: Թեւէս քաշեց տարաւ դէպի դուռը եւ հրեց փողոց, սպառնալով.

— Գնա՛, շան սատակ եղիր, խարբ կեավուր, մեղք չէ՞ ձեզի պէս շուները պաշտել, տեսէք թէ ի՞նչ մըն է, որքան կը յամառի: Անոնք իսլամ չեն ըլլար, հասկցուեցաւ:

Կ'ուզէի հայրս տեսնել: Վերջապէս խնդրեցի որ ընկերանայ ինծի մինչեւ «Ղօնախ»: Բնազդն ինծի կ'ըսէր թէ բան պիտի կատարուի այս գիշեր: Լալով հագայ այդ անիծեալ տարազը, նայեցայ ինքս ինծի վրայ ու սոսկացի: Տակաւին հագուստներուս փոխուիլն էր որ այնքան ծանր կը թուէր, հապա ի՞նչպէս պիտի կրնայի հաշտուիլ երբ իսլամացնէին ու մզկիթ տանէին... Քիւրտին հետ մեկնեցայ Ղօնախ գացի: Հեկեկալով հօրս գիրկը ինկայ: Բոլորը տխուր հաւաքուած էին. դուրսը ինչ կը կատարուէր լուր չունէին, շուարած ինծի կը նայէին:

Հայրս փղձկեցաւ, չկրցաւ խօսիլ: Թաշկինակով արցունքները կը սրբէր: Գլուխը առաւ երկու ափերուն մէջ ու կէս մը հակած դէպի գետին կը տառապէր: Բոլորը լռեցուած էին: Լուռ կը նայէին:

Ամէն անգամ որ հագուստներուս կը նայէր, խոր հառաչանք մը կ'արձակէր եւ երախայի պէս կուլար:

Քիւրտը չախորժելով այս տեսարանէն, խզեց լռութիւնը եւ ըսաւ.

— Աղա, ինչո՞ւ կուլաս: Ես կը տանիմ զաւակիս պէս կը նայիմ, պակասութիւն մը չունենար, հոգ մի ըներ: Ուրախ եղիր որ ես կը տանիմ:

Ի՞նչ պիտի պատասխանէր հայրս: Կեանքի եւ մահուան հրաժեշտն է որ պիտի տար: Դեռ իր կենդանութեան զաւակը կը խլէին: Ի՞նչ խօսէր: Եթէ զաւակը պիտի տանէին, գէթ իր մահէն վերջ թող կատարուէր:

Հայրս խօսիլ սկսաւ, ձայնը փոխուած էր, կարծես անդենականէն կուգար: Այնքան նուաղկոտ կը խօսէր որ բառերը բեկբեկուած դուրս կը թափէին:

— Գնա, զաւակս, գնա... դեռ շատ փոքր ես, ի՞նչ ըսեմ ... եղբայրդ քեզմէ փոքր է, հոգ տար ուր որ ալ ըլլաս. աչքդ վրան թող ըլլայ, խեղճ չմնաք, խելացի եղէք: Երբ մեծնաք, օջախը չէ՛նցուցէք, կ'անցնին այս փոթորիկները: Միայն յիշեցէք թէ ձեր հայրը ի՞նչպէս մեռաւ ...

Դառնալով Քիւրտին.

— Ի սէր Աստուծոյ, զաւակիս հոգ տանիս, վերը Աստուծոյ, վարը քեզ ամանաթ: Աղ ու հաց հալալ ըրէք:

— Լաւ, քրքջաց Քիւրտը, հոգ մի ըներ, ու թեւէս մշտեց որ երթանք: Կը վարանէի, չէի կրնար բաժնուիլ, կարօտ ունէի այնքան շատ որ անսպառելի էր: Կարծես երբեք հօրս հետ չեմ եղած, երբեք չեմ տեսած զինքը:

Երեք տարի առաջ մայրս մեռած էր, որբ էի մօրմէ, այժմ ալ որբ կը մնամ հօրմէ:

Վերջին անգամ ալ հայրս զիս համբուրեց եւ մինչեւ «Ղօնախ»ին բակին դրան քով ընկերացաւ: Գլխիկոր եւ սրտաբեկ հետեւեցայ Քիւրտին մինչեւ փողոցին անկիւնը: Հայրս տակաւին կը նայէր: Տեսայ որ թաշկինակը դրած աչքերուն՝ ձեռքով հրաժեշտ կուտար: Անկից վերջ այլ եւս չտեսայ: Յաւիտենական անջրպետը մեզ բաժնեց, անգամ մըն ալ չհանդիպելու համար իրարու:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՂԵԱՆ

(Շարունակելի)

Սուտ լուր մը՝ Հայերու մասին

Պէյրութի «Էլ Ահրար» թերթը գրած էր թէ քանի մը Հայեր կեցուցած են Լիբանանի հանրապետութեան նախագահին ինքնաշարժը, Անթիլիասի կաթողիկոսարանէն դարձած ատեն: (Տես երէկուան «Յառաջ»ը):

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ, ոստիկանական քննութեամբ հաստատուած է որ բացարձակապէս եւ բոլորովին սուտ է եւ անհիմն այդ լուրը: Հանրապետութեան նախագահը կիրակի օր ոչ մէկ արգելքի չէ հանդիպած Անթիլիասէն վերադարձին: Ընդհակառակն, կը շեշտէ ոստիկանապետը, Նէհր համենլուն պէս, նախագահը հրամայած է վարիչին որ դանդաղեցնէ իր ընթացքը, մօտէն դիտելու համար ժողովուրդի վիճակը:

Վէճ մը Ֆէյսալ եւ Ալի թագաւորներուն միջեւ

Սուրիական թերթերը կը գրեն.—

Հակառակ կանխաւ պատրաստուած ծրագրին, որուն համեմատ Հէճազի թագաւորը Ալի իր եղբօր՝ Իրաքի Ֆէյսալ թագաւորին պիտի ուղեկցէր Փարիզ եւ Լոնտոն ճամբորդութեան ընթացքին, Ալի թագաւորը Ամման մնացած է:

Այս փոփոխութեան առթիւ հետեւեալ բացատրութիւնը կը տրուի.— Երկու վեհապետ եղբայրները անհամաձայնութիւն մը ունեցած են վերջին վայրկեանին: Ալի թագաւորը պիտի ճամբորդէր իր եղբօրը հետ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան ներկայանալու համար իբրեւ սուրիական գահի թեկնածու, միապետութեան հաստատման պարագային, սակայն, Ամմանի մէջ Ֆէյսալ բացատրած է իր եղբօր թէ կրնայ միայն փոխ-արքայ ըլլալ, քանի որ ինք Ֆէյսալ, իրեն կը վերապահէ Վեհապետութիւնը Սուրիոյ եւ Իրաքի վրայ: Ֆէյսալ աւելցուցեր է նոյն իսկ թէ ինք արդէն պաշտօնապէս մինչեւ ալ 1920էն ի վեր թագաւորն է Սուրիոյ, քանի որ երբեք չէ հրաժարած: Ահա թէ ինչո՞ւ Ալի զմզոհ է եւ հրաժարած նախատեսուած ճամբորդութենէն:

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇ ՆՈՐԷՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Թիմուրթաշ, Պարսկաստանի պալատական նախորդ նախարարը, որ երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, դրամաշորթութեան եւ զեղծումի համար, հինգ տարի բանտարկութեան պատիժ մը եւս պիտի կրէ, կաշառակերութեան ամբաստանութեամբ:

—·—

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ հեծալանաւորդի երկրորդ համգրուանը (Լիլ – Շարլըվիլ) շահեցաւ իտալացի Կուէռռա:

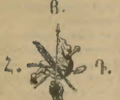

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականներ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ տարապայման ժողովի կը հրաւիրէ ՌՈՍՏՈՄ խումբի ընկերները այս երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Fbg. du Temple: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀՐԱԶԴԱՆ եւ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբերու ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐՏԻՐՈՒՆԻ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Դրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ընթերցարանին մէջ. 49, րիւ Նաւարին: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տուն-Ժողովարանին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի հերթական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խօսի ընկ. Տիգրան Ջերեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Հ. Դ. պատ. Միութիւնը իր հիմնադրութեան 9րդ տարեդարձը կը տօնէ 16 Յուլիս կիրակի կէս օրէ ետք Garden Consertի մէջ 7, rue St. Lazar:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ

Սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի՝ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՏՂԱՆ

եւ «ՓԱՌՆԱՍԱՄԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ» (զաւեշտ)

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Hôtel de la Paixի մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորներու: Ընտրութիւն նոր վարչութեան:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Նիսի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Տիկ. Ասլանեանի բնակարանը: Օրակարգ՝ ընտրութիւններ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

Ընկերական հանդիպում Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած՝ ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Ընկ. Մ. ՓՕՂՈՍԵԱՆի բնակարանին մէջ, 14, rue Beauséjour

Ներկայ կ'ըլլան ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՓԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի՝ ՕՐ. Ֆ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: Խմբերգ, մեներգ, հայկական եւ ռուսական պարեր: Արտասանութիւն:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտօնի. Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յառաջիկայ Կիրակիին:

Հայ արիները ցոյց պիտի տան ճանապարհը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ՅՈՒԼԻՍ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Պ. ԿԱՐԱՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՀՈՎԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchamps

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ, Դպրոցի աշակերտները կը պարեն մասնաւոր տարազով Ballet, կովկասեան եւ հայկական պարեր: Ջազ եւ նուագախումբ եւ ՇՈՂԳԱՄի ներկայացում, ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ խաղը եւ ուրիշ անակնկալներ:

Սիրայօժար իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ երեք ֆրանսացի երիտասարդներ՝ M. M. Pierre REICH. Maurice PUARD եւ André CADIC.

ՄՈՒՏՔԸ՝ 2.50 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

Երգահանդէս

ՕՐ. ՄԱՐԿՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4.30ին

93 Boulevard St. Michel. Փարիզ (5)

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԹԱՒՐԻԶ, թղթակից.— Ստացած ենք: Բայց ղրկեցէք երկու օրինակ եւս:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսղարբեր Տէքուէրեան (Սեբաստիոյ Պարուքի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինաղաղարին Իսղարբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուի: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône), France.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարարուհի մը ծովեզերեայ ապարանքի մը մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝ Ճաշարան Ֆլօրիա, 61 Mr. le Prince. Փարիզ. մեթրօ Օտէոն:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Այժմ տուէք ձեր գրախանութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՎԷՄ»

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԷՄԸ պիտի բովանդակէ ուսումնասիրութիւններ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին, քննադատութիւններ, կենսագրականներ, յուշեր, վաւերագրեր, տեսութիւն ու գրախօսական, նկարներ: Պիտի հետեւի հայ եւ օտար կեանքի նորութիւններուն, հայ գրականութեան, արուեստներու, պատմութեան եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու մասին: Յատկապէս լայն տեղ պիտի տայ Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին:

ՎԷՄԸ պիտի ձգտի հայ մշակոյթի դրօշակին շուրջ համախմբել հայ մտաւորականութեան եւ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերը՝ առանց խտրութեան:

ՎԷՄի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար այժմէն դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է ԵՒ ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«Հայ թաթարական ընդհարումները»

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ընտիր թուղթի վրայ եւ նկարներով: Գինն է՝ 15 ֆրանք:

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 1 տոլար

Գրադարան - ընթերցարաններուն 10 ֆրանք:

Դիմել՝ **A. Gulkhandanian, 71, Ave. Kléber** Paris (16)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

▪▪▪▪▪▪▪▪

Ա. ԳԼՈՒԽ

—·—

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Նստած սեղանիս առջեւ, կռնակը տալով պատուհանին: Շատ մեծ ճիղ մը ըրի նստելով երեսս լոյսին: Գլուխը կրթնցուց իր ձեռքին, եւ ուշադիր սկսաւ քննել զիս, միշտ ժպտելով: Կրկնեցի հարցումս:

— Ի՞նչ կը փափաքիք: Պատասխանեց թէ իր անունը Հայկէս էր, թէ եղմական եւ ճարտարագործական թերթի մը տէր եւ տնօրէնն էր, թէ կը փափաքէր որ աշխատակցէի իր թերթին:

Ընդմիջելով զինք, ըսի.

— Ես գրող մը չեմ, եւ աշխատակից ալ չեմ [illegible] կան տան մը ներկայացուցիչն եմ:

— Ուրեմն չեմ ուզեր, դուրս գրող չէք:

Աւելորդաբար տան մը ներկայացուցիչ՝ [illegible], գո՞ւ, հա՛, հա՛․․․ Եւ [illegible] տան:

Ռաֆի եկայ:

— Ներեցէք, պարոն Հայկէս, չեմ կրնար ձեզի օգտակար ըլլալ որ եւ է ձեւով:

Մեկնեցաւ: Ես ալ վար իջայ:

Փողոցը, զոհարավաճառի մը ցուցափեղկին առջեւ, Հայկէս կանգներ գոհարեղէն կը դիտէր ուշադիր: Աւելի անդին, ուրիշ վաճառատան մը առջեւ, երկու յաղթանդամ երիտասարդներ, որոնք որսակօշիկ հագած էին եւ Աստրախանի գլխարկ դրած, կնոջական զգեստներ կը դիտէին նոյնքան ուշադրութեամբ:

Հայկէին հակառակ ուղղութեամբ հեռանալ սկսայ, երբ ան ալ իր կարգին [illegible]

կալութիւն: Երեք ժամ թափառեցայ քաղաքին մէջ, մէկ կառքէն ցատկելով միւսը, եւ շրջելով Պետերբուրգի մէջ գրեթէ ամէն ուղղութեամբ:

Իրիկուան մօտ, ինքզինքս գտայ քաղաքէն բաւական հեռու, անմշակ հողերու եւ բանջարանոցներու միջեւ: Շուրջս մարդ-մարդասանք չկար: Որոշեցի տեղեկացնել ընկերներուս թէ ինչ անցաւ դարձաւ: Այլեւս չպիտի վերադառնայի պանդոկ: Ոչ ալ սակայն պիտի սպասէի Ազեւին: Ոստիկանութիւնը անշուշտ կասկածելի գտած էր այլեւս անցագիրս, Սեմաշկօ անունով: Ուրիշ անցագիր ալ չունէի: Բայց առանց անցագրի դժուար էր երկար ապրիլ Պետերբուրգի մէջ: Գացի Սադովայա փողոց եւ ըսի ընկերոջս, սիկարէթի վաճառորդին, թէ կը հետապնդեն զիս: Նոյն իրիկունն իսկ մեկնեցայ դէպի Կիեւ:

Մեկնեցայ Կիեւ, որովհետեւ միայն այդ քաղաքին մէջ կը յուսայի գտնել մեր կուսակցութեան անդամներէն մին, որ կարենար ինծի հայթայթել արտասահման անցնելու միջոց մը: Անձնական բարեկամի մը միջոցով, յաջողեցայ գտնել Կեպը. Կոմիտէի ներկայացուցիչը, որ զիս տեղաւորեց «զաւառական» տան մը մէջ, ուր կ'անցընէր իր գիշերները, ինք ալ: Նոյն իրիկունը, մեր տունը եկաւ բանուոր մը, որ անցագիր չունէր: Լօակեաց մարդ մը, որ բերանը չէր բանար ամբողջ օրը, եւ խօսքի մէջ չէր մտներ բնաւ:

Յետոյ էր որ ուրիշէն իմացայ թէ քաղաքին մէջ կարեւոր մահափորձ մը կատարեր եւ, վիրաւորուելով առատ արիւն կորսնցուցեր էր, բայց մարմինը քարշ տալով յաջողեր զալ մինչեւ տուն: Այս բանուորն ալ արտասահման պիտի մեկնէր, ուստի որոշեցի միասին ճամբորդել: Յունուարի սկիզբը, Կիեւէն մեկնեցանք Սուվալկի: Անտեղ իմ նոր ընկերս կը ճանչնար հրեայ կին մը, որուն շնորհիւ պիտի կրնայինք անցնիլ սահմանը առանց թուղթի: Մեր ժամանած օրն իսկ, հրեայ կինը գնաց գտնելու մաքսանենգ մը: Իրիկունը, իւրաքանչիւրս 13ական ռուբլի վճարելով մաքսանենգին, մեկնեցանք դէպի գերմանական սահմանագլուխ, հրէական խեղճուկրակ սայլակի մը մէջ առժամեայ օրօրուելով: Գիշերն անցուցինք ջաղացքի մը մէջ, զոր մեզի ցոյց տուաւ մաքսանենգը: Իսկ յաջորդ գիշեր մտանք Գերմանիա, ընկերակցութեամբ սահմանապահ զինուորի մը:

Մեր խումբին մօտ կը կազմէին քանի մը Հրեաներ, իրենց կիներով ու երախաներով, որոնք Ամերիկա պիտի երթային: Ցուրտ գիշեր մըն էր, լուսընկան կը փայլէր երկինքին վրայ: Ձիւնը ձայն կը հանէր մեր ոտքին տակ: Մեր առաջնորդը, զինուորը, յառաջ անցաւ, մեզի հրամայելով սպասել մինչեւ որ սուլէ: Ամբողջ մէկ քառորդ ժամ՝ նստեր կը սպասէինք ձիւնին վրայ: Մեր աջ ու ձախ կողմերը կրակի լոյսեր կը տեսնուէին: Վերջապէս հեռուէն լսուեցաւ սկար եւ երկար սուլոց մը: Հրեաները ոտքի ցատկեցին, եւ խուճապահար հօտի մը պէս, իրար հրմշտկելով եւ ձիւնին վրայ սայթաքելով՝ սկսան վազել ճամբէն, զոր կ'ողողէր ամզոյն լուսնակը: Յաջորդ առտու այլեւս կը ճամբորդէինք գերմանական հողին վրայ, գերմանական սայլակներով: Քանի մը օր յետոյ Բեռլին հասած էինք:

Այնտեղ, գացի Թ.ի մօտ: Ըսի թէ շատ կը զարմանայի, որ Ազեւ չերեւցաւ Պետերբուրգի մէջ: Աւելցուցի թէ, մեր սեփական ուժերուն յանձնուած, անկարողութեան մատնուեր էինք մահափորձը պատրաստելու: Կը նախընտրէի, ըսի, աշխատիլ բոլորովին անկախ, եթէ նոյնիսկ հարկ ըլլար, նուազ կարեւոր գործի մը մէջ, օրինակ, Կիեւի կառավարիչին, Կլէյգէլսի դէմ պատրաստուած մահափորձի պատրաստութեան մէջ: Թ. ինծի պատասխանեց թէ Ազեւ մեկնած էր Ռուսիա, թէ չէր կրնար ինծի պատասխան մը տալ, թէ ինծի խորհուրդ կու տար դիմել Գոցի, որ այդ ատեն կը գտնուէր Նիսի մէջ: Նոյն իրիկունն իսկ, մեկնեցայ Նիս: Գոց, թէեւ հիւանդ, (մեռաւ անդամալոյծ), սակայն ոտքի կը կենար: Ուշադիր, մտիկ ըրաւ եւ երբ վերջացուցի, ըսաւ.

— Վալենտին (Ազեւի մարտական անունը) չկրցաւ մեկնիլ աւելի կանուխ, որովհետեւ զբաղած էր ուժանակի պատրաստութեամբ եւ փոխադրութեամբ: Եթէ իր նամակները ձեռքդ չհասան, մասամբ յանցանքը քուկդ է, ճիշդ հասցէ չէիր տուած: Իմ խորհուրդս այն է, որ անմիջապէս շոգեկառք նստիս եւ երթաս գտնես Ազեւը:

(Շարունակելի)